

VYCHOVATEL,

list věnovaný zájmům

křesťanského školství.

Ročník VII.

Majitel a vydavatel:

Družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor:

František Pohunek.

V Praze 1892.

Tiskem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (Václav Kotrba).

Nákladem Družstva „Vlast“.

O B S A H.

	Strana
Alfonse Šťastného rozumy o nedostatecích nynější školy	320
Blahoslavený Jan Bapt. de Lasalle	197. 209
Civilní katechismus (prof. Fr. Horáček)	385. 401. 433
Čítanka pro školy obecné a náboženství katolické	330. 360
Dozor ku školám	562
Duchovní cvičení pro české učitelky	458
Jak vychovávat mládež ve víře (Klement Markrab)	353. 388
Jan Amos Komenský (P. Petr Špička)	97. 113. 129
Je to pravda? (Red.)	57
Jedním dechem studené i horké (Red.)	283
Ještě něco o školní kázni	52. 70. 530. 546. 567
Ježíš Kristus vzor vychovatelův	405. 421
Katechismus a čítanka	249
Katechismus biskupa Favy (Fr. Žák)	201. 217
Katechismus a modlitební kniha pro mládež (Jan N. Jindra)	257. 273
Katechismus v slovech a příkladech (Fr. Bůrov)	345
Katolické a státní školy francouzské (Fr. Žák)	122
Klekání a žehnání se dětí školních při mši sv. (Alba Fortýnová)	247
Kterak lze znázorniti obsah katechismu (Fr. Halbich)	551
Kterak rekrutují státní školy francouzské své žáky? (Fr. Žák)	138
Kterak zajistiti věrné osvojování učiva sv. náboženství (Al. Brynych)	228
Kterak zvelebiti návštěvu kostela (Karel Slavík)	56
Lež ve škole (Napsal Václav Špaček)	465
Lindnerovo „Všeobecné vychovatelství“ po stránce náboženské (Dr. Č.)	81. 100
Moment aesthetický ve výchování (Filip Šubrt)	5. 17. 33. 49
Náboženství ve škole jednotřídní (Jos. Moudrý)	40
„Národní Listy“ a Komenský (Liga + 6)	104
Něco o službách Božích pro mládež školní (V. Kotreh)	549
Něco o ruském obecném školství (Fr. Žák)	301. 328. 357. 372
Něco ze školní diaetetiky (B. Hakl)	12. 42. 347. 376. 529. 545
Nechť tedy mluví čísla!	150
Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském (Fr. Pohunek)	121. 132. 145. 182. 234. 262. 293. 441. 453. 474. 481. 513
O blaženosti se stanoviska ethického (Jan Nep. Holý)	313. 337. 369. 409. 438. 469. 497
O dozoru nad mládeží mimo školu (Al. Dostál)	212
O návštěvě školní vzhledem k osvobození	153
O pěstování soucitu při mládeži (Al. Dostál)	9. 25
O polepšovných čili ústavech nuceného výchování spustlé mládeže	316. 341
O potřebě náboženství ve výchově mládeže (Red.)	298
„Opravcům“ Otčenáše (Red.)	73. 84
O vyučování dovednostem ve škole národní (obecné) (Dr. Č.)	161. 177
O vyučování náboženství (Red.)	266
O začátečním vyučování hluchoněmých (P. Jos. Beran)	449
Proč zákon žádá, aby také katecheta podepisoval propouštěcí vysvědčení? (Marius)	152
Příklad učitelův	281

	Strana
Příprava k vyučování a vychování školnímu (Jos. Moudrý)	323
Sedmiletá školní docházka	241. 259
Statistika školství rakouského dle nejnovějších úředních zpráv (Fr. Vaněček) 45.	61
Sto let obecné školy (—al)	168
Svobodné školy americké (Fr. Vaněček)	230
Školní dozorcí	562
Školská otázka v Rakousku s programem? (Sincerus)	65
„Školství pražské za vlády nynější staročesko-klerikální většiny v obecním zastu- pitelstvu pražském“ (Red.)	534
Účel náboženského vyučování vůbec (Al. Dostál)	393
Učte mysliti	54
Velký úkol (Augusta Rozsypalová)	170
„Všeobecná morálka ve francouzské škole obecné“ (Liga + 15)	483
Vychování a positivismus	426. 456. 503
Vychování sociální (Jos. Flekáček)	164. 193. 225. 244. 277. 290
Vyučujme v duchu křesťanském (Alba Fortýnová)	89
Výchova evangelických Slováků	86
Zakon katechetický a jeho následky	417
Zdaž víra skutečně vede boj proti vědě (Karel Skultéty)	505. 519
Zdravá mysl ve zdravém těle (Liga + 29)	38
Zpěv školní a kostelní (J. Moudrý)	487

Zákony a nařízení u věcech obecných a měšťanských škol náboženství katolického se týkající str. 204. 222. 236. 251. 285. 304. 380. 412. 460. 492. 552.
Hlídka časopisecká str. 13. 28. 76. 90. 106. 140. 156. 171. 189. 237. 253. 269. 286. 306. 332. 349. 363. 381. 413. 430. 461. 494. 525. 553.
Hlídka školská str. 45. 61.
Feuilleton str. 125. 205. 476.
Drobnosti str. 15. 30. 47. 63. 78. 92. 109. 127. 142. 174. 190. 206. 223. 238. 254. 270. 287. 307. 334. 350. 365. 383. 396. 414. 431. 445. 462. 477. 495. 509. 528. 541. 556.
Literatura str. 364. 428. 527. 543.
Spisy redakci zaslané str. 16. 32. 48. 64. 80. 96. 128. 144. 159. 176. 192. 223. 240. 255. 272. 288. 311. 335. 352. 365. 367. 384. 416. 446. 464. 479. 511.
Listárna redakce str. 64. 94. 128. 144. 159. 192. 224. 240. 255. 312. 384. 400. 464. 480. 496. 528.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krájin německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:

družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: **Fr. Pohunek.**

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam bude zasíláno předplatné; tam též budetez adresováni; i reklamace, jež se nepečetí a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budetez však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II (farní dům u sv. Štěpána)

Katolické a státní školy francouzské.

Podává **František Žák.**

V následující studii chceme podati malou úvahu o školském rozpočtu státním a o návštěvě francouzských škol katolických a státních. Látku k tomu poskytly nám různé články časopisu „Bulletin de la société générale d'éducation et d'enseignement“ a články C. Rémonta v časopisu le Monde.

Jest všeobecně známo, že vláda francouzská zrušuje všechny školy zbožných kongregací a zřizuje školy státní, zvané laické, na nichž smí působiti jenom síly světské — pokud se jich totiž dostává — a z nichž náboženství jest vypuzeno. Toto laicizování škol provádí se od r. 1879 s horečným úsilím; letos má býti laicizování škol chlapeckých dokonáno. Školy tyto vydrží stát ohromným nákladem.

Katolíci zřizují si naproti tomu školy svobodné (katolické), na které stát nepřispívá ničím; musejí si je vydržovati sami. Na posledním sjezdu katolíků francouzských bylo trpce na to žehráno, že stát na školy katolické nejen ničím nepřispívá, ale že zřizování jich všemožně stěžuje a zamezuje.

Referent o té věci poukázal k tomu, že všechny státy celého světa buď přímo vydrží nebo aspoň částečně podporují školy, které poddaní si přejí, ale vláda francouzská že vynucuje i na katolících neslýchanou daň školskou, avšak školy podle přání jejich ani nezřizuje, ani nepodporuje, nýbrž potlačuje. Katolíci francouzští musí tudíž vydržovati školy, jichž si nepřejí a do nichž dívky své neposílají, a zřizující si školy vlastní, musí platiti daň dvojnásobnou.

Nevole národa francouzského propukla zřejmě v roce 1889, když jednáno bylo o státním rozpočtu, a rozpočet školský „na snadnější potlačení škol katolických“ — jak veřejně listy katolické psaly — opět měl býti zvýšen. Poslanci katolíci vinili vládu, že zlaicizování škol děje se proti přání národa a na důkaz svého tvrzení předložili statistiku o návštěvě školní z 500—600 obcí, z níž bylo zřejmo, že kde po zlaicizování škol kongregací zřízeny byly veřejné školy katolické, tyto měly daleko větší návštěvu, než školy státní. Z toho tedy soudili a to zajisté správně, že národ škol beznáboženských si nepřejí. Mimo to poukazovali na to, že rodičové, kteří nuceni jsou posílati dívky své do škol státních, přece dávají dívky své vyučovati mimo školu náboženství a že tudíž opět zřejmo, že škol beznáboženských národ si nepřejí a že jimi jen nesnáze u vyučování rodičům se působí.

Vláda a otrocká její většina, ovládaná terrorismem zednářsko-židovským, ovšem ani tímto mathematickým důkazem nedala se zastaviti na cestě své, avšak přejíti přes něj jen tak k dennímu pořádku, toho přece si netroufala. Chtíc zachovati aspoň zdání svobody svobodné republiky, prohlásila, že ustanoví „oficiální komisi“, aby sestavila přesnou „oficiální“ statistiku o návštěvě všech škol katolických a státních. Jsouc přesvědčena, že výsledek „oficiální komise“ bude jí přízniv, pokračovala ve svém díle dále.

Že vláda byla o příznivém pro sebe výsledku předem přesvědčena, o tom svědčí slova, která ministr vyučování Lokroy při zařazení komise r. 1889 řekl, říká: „Publikace této komise bude míti za účel, aby podala parlamentu a zemi ne toliko malý počet fakt „*choisis à dessein*“ (t. j. sestavených dle přání, čímž míní statistiku katolickými poslanci podanou), *z nichž lze činiti falešné závěry*, ale úplný seznam nezratných dokladů, které budou mluvit ciframi, jmény a daty“ (Le Monde 1891 č. 239.).

Patrně tudíž, že jest to vláda, která přímo vzala si za účel, aby ukázala nesprávnost statistiky oněch poslanců a dovedila, že beznáboženské školy jsou národu milejší než katolické. Jestliže tudíž komu jest to vláda, již lze vyčítati, že hodlá pracovati „à dessein“, ku svému přání. Ostatně ukážeme níže, až mluvití budeme o školství obecném, jakým způsobem vládní komise si při práci své počínala. Zde toliko podotýkáme, že společnost (*société générale d'éducation et d'enseignement*), která řídí veškerou akci školství katolického, byla nucena zříditi oproti komisi státní svou vlastní komisi, která by samostatně za týmž účelem pracovala a orgány vládní aspoň poněkud udržela v šachu.

Komise katolická předložila výsledek práce své již loni, státní teprve letos. Předmětem naší úvahy jsou data *statistiky vládní*; statistiky katolické zmíníme se jen, kde toho zapotřebí, avšak miníme později k zajímavému předmětu tomu se vrátiti.

Nuže, jaký jest výsledek *statistiky státní* v příčině návštěvy školní na školách katolických a nekatolických? Školství státnímu svrchovaně nepříznivý. Takto mluvíce, máme především na zřeteli *školství obecné*. O tomto i *statistika vládní* podává důkaz zřejmý a mathematický, že národ francouzský škol beznáboženských si nepřeje

Avšak dříve než podrobnými daty provedeme toho důkaz, chceme dotknouti se také školství vyššího a středního, návštěvy na ústavech těchto jakož i nákladu, jež vláda na ně věnuje. Patří to nutně k úplnosti našeho tematu, jest nad míru zajímavé a nám, tuším, neznámo.

Školství vysoké (*l'enseignement supérieur*.)

Všeobecný rozpočet školský obnášel ve Francii od roku 1872 do roku 1876 částku od 33 do 39 milionů. Za konservativní vlády stoupal i rozpočet konservativně, mírně, z čehož jest patrné, že rozumně se s ním nakládalo dle poznenáhlu vzrůstajících potřeb.

Sotva ale zvítězila politika jakobinská, jejíž representantem stal se Grevy, i rozpočet školský stává se, řekneme jakobinským, vzrůstá v divokém běhu.

Roku 1890 obnášel již 170,692.878 fr.

1891 obnášel již 173,372.534 fr.

„ 1892 obnáší 179,173.944 fr.

(Rozpočet náboženský čítá jen několik set tisíců franků.)

Aby nás snad někdo nevinil, že nazvavše rozpočet tento přílišným, jsme snad zpátečníky, nebo že nepřejeme „obecnému vzdělání,“ podotýkáme a níže dáty doložíme, že velkolepé paláce školské stojí na mnoze prázdny, učitelové přemnoží že běrou plat nemajíce koho vyučovati, a že celý rozpočet nese zřejmě znak „bojovný proti školám katolickým“. Přepychem škol státních má se zvítěziti nad školami katolickými, které pouze soukromě vydržovány, co do materiálních prostředků se školou státní konkurovati nemohou. Co jsme tuto pravili, není jen naše mínění; radikální řečníci to praví bez ostychu a zřejmě téměř v každé řeči své, poněvadž v katolickém školství jest prý nebezpečí „klerikální republiky“.

Mimochodem podotýkáme, že titěž radikálové, vidouce, jak počet zločinců roste, začínají tu a tam hlásati, že vyučování nemá žádného vlivu na kriminalitu (viz článek p. E. Lepelletiera v časopisu le Paris, v červenci.)

Na vysoké školství připadá z onoho rozpočtu výše uvedeného 15,328.592 fr. Jelikož státní fakulty mají 20.785 posluchačů, stojí každý studující průměrně asi 700 fr. mimo stipendia, jichž je mnoho a znamenitých.

Se zvláštní pochoutkou oznamoval ministr, že university katolické mají jen 931 posluchačů. Avšak nepočítal v to theology a posluchače vysokých učelišť katolických, stojících na stejném stupni s universitami, které po zákonu „o svobodném vyučování“, nebo lépe řečeno, o potlačení katolických universit na mnohých místech povstaly. Ostatně uznávají i katolíci francouzští, že co se týče školství vysokého nejsou ještě tam, kde by býti chtěli. Také se nelze diviti, vždyť ten, jenž studuje ve Francii na fakultě katolické, dává příští svou kariéru v šanc. Úřady státní bývají mu z pravidla uzavřeny. Také rodičové nebývají, ač neprávem, tolik úzkostlivi o syny své, kteří přec dosáhli již vyššího stáří. Ostatně dlužno podotknouti, že vysoké školství katolické jest v začátcích a stále roste. Co se týče vnitřní ceny jeho, nemůže se s ním školství státní měřiti ani z daleka. To nevolky vyznávají i radikálové, když mluvíti jim jest o mravních a vědeckých výsledcích svých fakult a vyznati musí, že poměrně jen malé procento žáků škol středních postupuje na universitu. Spolky studentské dostávají roční podporu 10.000 fr.; katolické ovšem nic. C'est ainsi qu' on pratique l'égalité! Tak se pěstuje rovnost!

Školství střední (l'enseignement seconde.)

Nejsou-li školské poměry na školách vysokých katolíkům do té doby příznivější, jest obraz, který nám podává školství střední na výsoť významný a pro školství beznáboženské zničující. Školy svobodné (katolické) rostou, laické státní klesají.

V roce 1891 měly školy státní žáků 83.714.

„ katol. „ 90.432.

Od roku 1887 ztratilo školství státní (střední) 10.000 studujících.

Rozpočet na školy státní obnášel v roce 1890—1 17,000.000 fr. letos 1892 obnáší 19,252.000 fr.

Zvýšil se tudíž o 2 miliony, patrně proto, dí referent, z něhož data čerpáme, že návštěva školní klesá. Půjde-li to totiž tak dále, bude míti každý druhý žák na škole státní nějaké bohaté stipendium, na něž je obětováno 3,900.000 fr. Pak snad bude státnímu školství střednímu odpomoženo. Jak by to vypadalo, kdyby katolíci byli s to, zřídit si tolik ústavů středních, kolik by chtěli, a zařídit je jen čtvrtým dílem prostředků, kterými vládnou školy státní! Dlužno totiž opět připomenouti, že školství katolické musí býti soukromými prostředky katolíků vydržováno. Mnohý Francouz musí platiti dvojí daň školskou, nucenou na školy státní,

kam své děti neposílá, a svobodnou na školy katolické, kdežto mnohý radikál, posílající děti do školy státní, neplatí vůbec žádné daně, nebo stipendiemi je mu nahrazena.

Nemluvíce tedy ani o nátlaku vládním, o němž níže uvedeme doklady, jest to přímo frappantní a podivuhodné, že při tak nerovných prostředcích a silách státní školství střední *podléhá* konkurenci škol svobodných. Co jest toho příčinou? Patrně náboženská otázka a důsledně daleko lepší vnitřní jakost ústavů katolických. *) V ústavech státních vidí rodiče pro své děti nebezpečí úplného bezbožství — ač i tam požívají mohou vyučování náboženského. Vždyť sám biskup Autuňský musil veřejně vystoupiti proti rouhavým řečem, které při rozdělování odměn tu a tam byly v jeho diecesi k chlapcům držány.

Pro dívky čítá se 24 lyceí a 27 ústavů *kollèges* zvaných s 7043 žákyněmi vůbec, z nichž pouze 1475 jest žákyň interních. Náklad obnáší 1,600.000 fr., přijde tudíž jedna interní žákyně na 1000 fr. Že ústavy tyto s ústavami klášterními ani porovnávat nelze, rozumí se samo sebou.

Tomuto zahanbujícímu stavu škol státních měl odpomoci nejnověji návrh, pověstný pod jménem „le voeu Pochou“, a žádající „*aby nikdo nesměl vykonávat žádný úřad veřejný, koho rodiče neposílali aspoň po tři leta na ústav státní*“. Klasický tento návrh a svobodomyšlnost francouzských radikálů tak charakterisující nechce nikomu brániti, aby stal se advokátem, architektem, lékařem, ingénieurem atd. — nikoliv, může se jimi státi, ale nemá dostati diplomu, aby úřad svůj směl vykonávat. Jak jsou hodní, ti radikálové. Násilné zavření všech škol katolických na ten čas se nedoporučuje, má se tedy jménem svobodné republiky učiniti zákon, který by katolické školy učinil nemožnými.

*) Le Soleil, list zajisté nepodezřelý, píše doslovně dne 3. srpna:

La vérité est, que les enfants sont mieux élèves dans les collèges libres, tenus par des congréganistes ou des sociétés religieuses, que dans les établissements officiels. Les professeurs qui donnent leurs leçons dans les établissements de l'Etat sont des hommes très distingués. Nous les considérons comme l'élite intellectuelle de la France. Mais ils n'ont à s'occuper et ne s'occupent que de l'enseignement. L'éducation de l'enfant reste au dehors des programmes universitaires. Et, à vrai dire, elle est absolument négligée.

Au contraire, dans les établissements religieux, on a grand soin de donner à l'éducation des enfants une place pour ainsi dire prépondérante. Ayant un personnel qui demeure dans la maison où il enseigne et qui n'est distrait par aucune préoccupation extérieure de soins dus aux élèves, ces établissements ne séparent pas l'enseignement de l'éducation. Ils s'appliquent à offrir aux parents sur ce dernier point les plus complètes garanties, sachant bien que les pères et les mères de famille ont actuellement des exigences qui ne sont pas satisfaites par le régime des lycées. On y donne à l'enfant des soins paternels. On s'occupe constamment et avec assiduité de développer chez lui les bons instincts et d'enrayer les mauvais. On cultive assidument ces jeunes intelligences. On fait en sorte que l'enfant soit dans un bon air, qu'il joue, qu'il prenne l'exercice, qu'il soit robuste et bien portant. On applique en un mot, dans les maisons d'éducation tenues par des sociétés religieuses, le sage précepte des anciens: *Mens sana in corpore sano*.

A dále píše: Il y a encore une autre cause qui contribue à détourner les familles des établissements de l'Etat: c'est le caractère de plus en plus irréligieux de l'enseignement officiel: la bourgeoisie française n'est pas devenue „cléricale“, comme le croit M. Ranc, mais elle veut que la religion soit honorée et respectée.

Les lycées et collèges n'auraient perdu 10.000 élèves depuis quatre ans, si nos gouvernants n'avaient pas eu l'idée stupide de „biffer Dieu“ de l'enseignement.

Zajímavo jest, že vláda netroufala si zřejmě postaviti se proti tomuto návrhu, svobodě občanské tak zbrkle protivnému, ale že musel o něm rozhodnouti plebiscit. Škoda, že nemáme místa, abychom uvedli výňatky z řeči, jež při té příležitosti byly na obou stranách proneseny. Než nutno jíti dále. (Dokončení.)

Moment aesthetický ve výchování.

Píše Filip Šubrt.

I.

Srovnáme-li účel, jaký má výchování vůbec, s účelem, jaký sobě uložila řešiti aesthetika, třeba uznati, že moment aesthetický má veliký význam ve výchování domácím i školním, ba že často i tam rozhodují ohledy aesthetické, kde bychom se toho skoro nenadáli.

Vychovávati jest působiti, aby schopnosti dítěte dané náležitě vypěly. Vychovatel je zahradník, jenž bystrým zrakem vidí, kde na rostlině jaké poupátko vyhlédá, a dbá, by poupě rozvilo v květ a květ uzrál v ovoce. Kde by co překáželo tomu rozvoji, odstraňuje, ba častěji nelituje ani větévky a lístku, ani poupěte, vidí-li, že jeho odnětím tím více krásy přibude celku — rostlině.

Vychovatel ovšem nesmí v této věci do posledních ~~konsek~~kvencí následovati zahradníka: nesmí působiti, aby jedny schopnosti dítěte zakrněly ve prospěch druhých. Jednostrannost taková byla by až i hříšnou, když by dítě místo výchování na scestí vedla. Zahradník ořezává bylinu, aby byla souměrnější — krásnější: nevědomky poslouchá zákona krásy. Vychovatel souměrně hledí pěstovati všechny síly dítěte k náležitému stupni dokonalosti a v tom ohledu též on stává se umělcem — podléhá zákonům nejen paedagogiky, ale i aesthetiky.

Vychovatel hledí, aby dítě sílilo a dospívalo na těle i na duši. Tělo zdravé, čilé, obratné, třeba jinak daleko zůstávalo za krásou Apollonovou nebo Venušinou, vždy mile dojíhá. A což teprve duše! Jestliže nejen rozum je vzdělán, ale i vůle náležitě vedena, jestliže všechny stránky její v soulad jsou uvedeny a staly se rovným a pevným základem budoucího charakteru zdárného, pak povedlo se umělci — vychovateli dílo vzácné ceny.

Nejen krásný, úměrný tvar hmotný, ale také zdárný poměr, lad v duši a jejích tajemných dílnách jsou pramenem aesthetické záliby.

Má-li tedy vychovatel náležitý zřetel i k těmto věcem, obírá-li se vedle zákonů svého umění vznešeného — paedagogiky — také zákony krásy vůbec, čili aesthetikou, uslyší od ní mnohý dobrý pokyn, mnohou užitečnou radu!

Aesthetika ovšem má pole širší, onať hledá i ukazuje krásu všude, kde jen stopu její zachytí, a vyšetřuje, proč a pokud asi skutečná krása, nebo také ještě jiné ohledy libě se člověka dotýkají ve všech těch oborech, kterými nás vede.

Paedagogika má pole užší: vzdělává jen ten záhon, kde jako ve školce čekají malé stromky, až budou přesazeny ven, do parna a bouří, aby osvědčily, jsou-li zdravého jádra a dobře vypěstěny. Má pole užší, ale hledí využití ho důkladně. Aesthetika prohlíží, měří a počítá, přemýšlí a pak teprve napřed pomalu, pak rychleji letí vzhůru, aby s pomocí metafysiky pokoušela se i řešiti otázku

v poslední (co do pátání) ale vlastně první (co do původu svého) příčině krásy — ale aesthetika krásy netvoří.

Paedagogika rovněž počítá a prohlíží a přemýšlí, ovšem v užším oboru — o člověku — jeho rozvoji a zákonech tohoto rozvoje, ale má určitou tendenci: podati platná pravidla, kterak rozvoji tomu napomáhati. Aesthetika v přísném slova smyslu je spíše theorie, která hledí býti vědou, paedagogika pak směřuje státi se návodem nejušlechtilejšího umění: tvořiti karaktery tělem i duchem zdárné.

Sledujme aesthetiku na její cestě. Nebudeme se zdržovati, kde se ona zdržuje, jen popatříme, které jsou ty její stanice. Nebudeme také kriticky oceňovati, pokud snad v čem by ještě chybovala, ale povíme, co má nyní za jisté, abychom později ocenili, v čem paedagogice může býti na ruku.

Aesthetika hledí nejprve přesně pověděti, po čem pátrá.

„Nehledám“, praví, „co by se líbilo lidem snad pro pouhý užitek. Takových věcí je přemnoho, ale krásy pravé v nich nevidím. Ať se hospodáři líbí rovina nedozírná, řádně vyhnojená, k setí připravená, mně se nehodí; je v ní pramen užitku, ale krásy málo. Nehledám, co by pouze zajímalo — ani v tom nebývá pouhá krása nýbrž pomíšená s cizími živly. Ať se klepnám líbí nějaká senační zpráva o jejich „přítelkyni“ — mně na ní nezáleží, leda by snad v jiném ohledu cosi krásy v ní bylo, o čem prozatím pochybuji. Nehledám věcí smyslům lahodících, příjemně rozčilujících, anebo i tělesné chťice vzbuzujících. Je-li v nich stopa krásy, je znešvářena cizími živly. Hledám, co se líbí samo, bez ohledu na užitek, bez ohledu na osobní zájem, bez ohledu na lahodu smyslovou.

Shledávám a pozoruji, o čem lidé dobrého smyslu souhlasí, že by krásným slulo. Srovnávám ty předměty a měřím. A vidím, že spíše líbí se, co je silné, veliké, vyspělé, nežli věci slabé, malicherné a nevyspělé. Říkám poměru tomuto poměr síly nebo velikosti.

Potom nahlížím hlouběji v poměry a vlastnosti krásných věcí, a shledávám toto: Věci, které krásnými slovou, představují buďto stavy nebo pochody přírodní a duševné. Představují je, pokud se tak představití dají, co možno souhlasně, a pro ten *souhlas* se líbí všem, kdo jak vzor, tak jeho odraz ve výtvoru umělém pozorují. Anebo výtvor podává pouhé hlavní obrysy, typy svého vzoru — a pak líbí se opět všem, kdo srovnávati dovedou, pro svoji *význačnost* (typičnost):

Ale jsou i jiné věci a výtvoř, které kryjí krásu a nepodávají ani obrazu, ani typu svých vzorův. Vidím kresby, slyším řady tonů a jiné výtvoř, které nechtějí podávati přírodní nebo duševné pochody a stavy a přece se líbí: buďto pro svoji pravidelnost — *správnost nebo sloh* — anebo pro svůj ruch, který na bujný život upomíná. A ten ruch když pozoruji, vidím, že tajemství jeho je porušení pravidelnosti dosavadní a nastoupení pravidelnosti, ladu jiného. Říkám tomu *vyrovnání*.

Když jsem si prohlédla prameny abstrakcí, hledám jejich tok ve skutečnosti. Vidím krásu krajin, krásu staveb, soch, obrazův, krásu těla i ducha lidského, hledám její zjevy ve společnostech lidských. Hledám ji ve mluvě a hudbě, sleduji krásu v poesii a náboženství.

Mými pravidly řídí se vědomě nebo nevědomě stavitel i sochař a malíř, jako hudebník a poeta. Každý má svůj obor krásy, kde může vyniknouti, své prostředky, kterými tíhne k vrcholu, kde vidí svůj ideál. Pravidla svá vyčetla jsem v dílech nejen lidských, ale i božských a proto doufám, že může se na jich základě dále bádati, až bude stavba moje úplně hotova.“

Tak pokračuje aesthetika, jenže co zde pravila slovem, rozvádí ve svých knihách na dlouhé kapitoly.

Nuže, v čem může prospěti paedagogice?

Paedagogika od ní nebude bráti výpočty a pravidla, proč je socha antická tolik krásná, ani nebude potřebovati jejích výkladův o tom, zdali hudba přímo či pouze nepřímou vyjadřuje city a myšlenky poetické, anebo zdali může v pravdě povstati dílo, kde by všechny uměny v dokonalém provedení byly sjednoceny.

Ale přece stýká se s ní a přijímá od ní pomoc ve mnohých stránkách. Také ona dbá, by *síly* nabylo, co v dítěti dobrého, ale slabého, by vyspělo, co nedospělo. Dbá, by dítě bylo následovníkem dobrých vzorův, třeba jen ve hlavních věcech, dbá, by v jednání a obcování svém pilno bylo zákonův slušnosti a vkusu (správnost), dbá, by poklesne-li, obnovilo lad porušený sebeopravením. Dbá o to ovšem ne tak z příčin aesthetických, nýbrž hlavně ethických (a náboženských — pokud je křesťanskou). Ale ethika sama je příbuzná aesthetice tolik, až tato ji za pouhou svoji dceru usiluje vyhlásiti, říká, že co je dobré, zároveň je i krásné. A třeba bychom nechtěli přijati toho tvrzení o ethice, tolik uznati musíme, že záliba v dobrém a v pravdě krásném v dítěti vzbuzená a vkořeněná velikou je podporou zdárného vychování.

II.

Kam směřujeme vychovávající dítě? Cíl vychování rozhoduje o tom, jak vychováti. Chce-li vychovatel (ač toho-li jména je hoden) míti z vychovance prohnáno šibala, jinak ho povede, nežli ten, který chce viděti jej, an v mužném věku kráčí cestou ctností. A opět jinak vede si, kdo vidí cíl člověka jen zde na zemi a vede vychovance k pouhé, přirozené humanitě, a jinak, kdo cíl vida v záhrobie, v nadpřirozenu, k nadpřirozené víře, naději a lásce vede.

Tento cíl člověka nadpřirozený nevyklučuje, ano předpokládá, vyžaduje cíle prvního jako předchozí stanice. Nekráčí k nebi, kdo nemiluje bližních, kdo nemá humanity pravé. Ale cíl nadpřirozený je vyšší a cesta k němu obyčejně těžší — a tudy se stává, že vychovanec, když povyroste a dospěl, ztrácí jej s očí a domnívá se dosti míti na cíli přirozeném. Nebudeme vyhledávati příčin toho smutného zjevu, ale ukazujeme pouze k tomu, že obyčejně pád od cíle nadpřirozeného k zemskému silou setrvačnosti trvá až na stanovisko člověka nedůstojné. Kdo pozbyl víry a života nadpřirozeného, pozbývá potom také ideálů jiných, které na místo prvních postavil, až stává se buď rozervancem, nebo blaseovaným cynikem.

K takovým výsledkům ovšem nechceme pracovati, vychovávající v duchu křesťanském, jak nám jej církve podává. A skutečně namnoze, ba většinou viděti v našich řadách píli dosti svědomitou, aby pokolení mladé kráčelo cestou víry, naděje a lásky. Že se to nedaří, není tak vinou naší, jako živlů, kterých v moci nemáme, ať v domácnostech, ať v ostatní abych tak řekl zlaicisované výchově.

Naše snaha je, abychom rozum dítěti viděli sycený a živený pravdami přirozenými a nadpřirozenými v postupu a poměru, jaký zdravému vývoji sluší. Dále, abychom vůli jeho viděli napřed se kloniti, pak upevňovati stále více ve směru mravního dobra až k možnému stupni dokonalosti.

V obou těchto ohledech moment aesthetický znamenitě podporuje naše úmysly a snahy, protože se stýká jak s polem pravdy, tak i s polem dobra morálního, ba toto poslední nová aesthetika docela za své vyhlašuje, pokud se týká morálního dobra v přirozeném řádu.

Že zřetel k aestheticce mocně pomáhá paedagogovi v ohledu výchovy mravní, toť patrno již z toho, kterak aesthetika vymezuje svůj cíl a předmět. Jak jsme podotkli, vylučuje z úvah svých především všecko, co se komu líbí jen pro užitek, jaký jemu nebo jinému z toho plyne. Hospodáři se líbí rovina úrodná lépe nežli krajina „romantická“ — ale líbí se mu nikoli pro krásu, ale užitečnost. Aesthetik řekne: „Ten ohled vylučuji a pátrám jen po tom, co se líbí bez tohoto ohledu. Mně se líbí tato „romantická“ krajina z těch a těch příčin.“ Obraťme tuto větu k jednání člověka a vidíme, kterak vědomí krásy a láska k ní může člověka leckdy ochrániti před skutkem nečestným, ale „užitečným“ tehdy, když pro zákon Boží je hluch, anebo kdy ještě tak vysoko nedospěl, aby jej také zde a v tom případě určitě slyšel.

Matka dítě chrání před mnohou neřestí slovem: „Je to ošklivé!“ a ke mnohému navede tvrzením: „Je to hezké“. I v náboženství se říká: „Duše ctnostná se Bohu líbí“ — „Hřích je ošklivý“ a tak místo odhadu dobroty užívá se odhadu krásy.

Aesthetika učí rozeznávati zájem pouhé krásy od zájmu osobního. Člověku se líbí mnohá věc sama sebou lhostejná nebo i nehezká, buď že je mu památkou milé osoby, nebo že lahodí smyslům jeho, že je mu vábná, rozčiluje ho příjemně, je mu „rozkošnou“. Kdo podle jejího návodu dovede ze záliby své vylučovati tyto věci, leckdy velmi nebezpečné jeho morálně, má v tomto aesthetickém vědomí a snažení (citu) dobrou podporu své morální hodnoty. Odtahují ho leckdy od skutků člověka nedůstojných dvě síly: morální (svědomí, stud) a aesthetická (vědomí a záliba v pravé krásě) — kdežto jiného jen jedna, třeba snad cennější a řádu vyššího totiž svědomí zákonem Božím osvícené.

Aesthetika učí oceňovati také sílu, a sice jak v dobrém, tak ve zlém, a chabost, nestatečnost se jí hnusí. Proto z ohledu krásy snese raději hrdinu demonického, nežli slabocha, kterého vítr sem tam pohání. A vychování jistě nechce míti výsledkem povahu slabošskou (ač-li to zváti lze „povahou“), nestatečnou, ale silnou, k dobrému vždy odhodlanou — a taková budí také zálibu aesthetickou v míře vysoké.

Tak již na samém kraji svém nabízí nám krása podporu, abychom morální dobro ještě úsilněji a zdárněji seli a pěstovali v půdě srdcí. Ale ona ve svém průběhu prohlašuje toto pole v jistém ohledu i za své a také se nabízí na něm pracovati. Jen je třeba umluviti se, co má podnikati ona, a čeho nemůže, aby nenastal zmatek.

Co praví? „Všecko dobré (morálně) je také krásné (aestheticky), ale nikoliv naopak: Všecko, co je aestheticky krásné, není tímž zároveň morálně dobrým, ale může býti v ohledu morálním indifferentní, ale docela však špatné nikoli. Co je špatné, morálně zlé, není nikdy krásné, ale šeredné, a jen tehdy oklamává úsudek, má-li některou podobu krásy, jest-li silné, důsledné, význačné a p.“

Budeme s tou paní krásou souhlasiti?

Mluví docela zřetelně.

Nyní tedy dále: Co je morálně dobré? Víra praví krátce: „Co se srovnává s vůlí Boží.“ A odkud to víme? „Z rozumu a zjevení.“ První oddíl hodí se paní krásě — té mladší u nás pěstované — výborně. Ona se vám v tom ohledu spojí bez rozpaku s Kantem a začne povídati: „Toť jsou praktické ideje a z nich pochodící kategorický imperativ, který netrpí odmluvy“ — a hned provede pěknou paralelu, kterou dokazuje, že tyto ideje shodují se krásně s aesthetickými formami.

Nám také záleží na tom, abychom viděli, zdali rozum sám může býti rozhodčím u věcech morality a uznáváme rádi jeho platnost a výbornost u věcech „zákona přirozeného“, jakož i jeho činnost roztríďující a seřadující ohledně výroků zákona zjeveného. Ale pravíme:

„Jest zákon v nás, kterého sami jsme si nedali, ale který nám dokazuje existenci zákonodárce moudrého a svatého, jehož Bůh jmenujeme. A Bůh tento nemluví k nám pouze hlasem rozumu a svědomí v nás trvajícím, ale také hlasem víry zjevené a rozkazy zákona zjeveného, nadpřirozeného, kterým zákon přirozený je doplněn, vysvětlen, posvěcen, upevněn. A také tento zákon, tyto ideje praktické nad pomyslení jasné, určité, vznešené, také tyto jsou krásné, také tyto mají a obsahují všechny prameny krásy a povznášejí krásu charakteru, krásu duše z řádu přirozeného v řád vznešenější, nadpřirozený.

Proběheme si jednotlivě tyto prameny a jejich shodu s výsledky aesthetiky ve článku IV.

Aesthetika stýká se tedy s morálkou a přesahuje její pole, pokud se týká přirozeného zákona.

Ona i pravdu jistým ohledem má za svůj obor. A není divu. Jsoutě pravda i krása sestry s výšin rajských, jak básníci praví.

Pravda vyhledává podstatu a příčiny zjevů, krása záleží v některých jejích poměrech. Vše v pravdě krásné má pravdu v sobě, ale každá pravda není aestheticky krásna, ale namnoze lhostejna. Ovšem i taková budí jistý stupeň záliby aesthetické a sice souhlasem, který mezi skutečností a poznáním působí, ladem, kterým mezi jiné zjištěné pravdy zaznívá — a jinými ohledy.

Také pravdu poznáváme nejen rozumem, ale i vírou, zjevením a sice vírou dány jsou nám pravdy tak vysoké, že rozum, ač je srovnává, třídí, sestavuje, přece marně snaží se je proniknouti, živě v příčinné spojitosti sestaviti. A z toho vzniká cit vznešenosti, opět jeden ohled aesthetický, ale nikoli tak jednoduchý, jako oněch pět základních forem, ve které sobě poměry krásné rozvrhla.

Ze všeho, co posud řečeno, patrné je, kterak souvisí spolu cíl vychování — vedení k pravdě a dobru — s ohledy aesthetickými. (Pokračování.)

O pěstování soucitu při mládeži.

Napsal Alois Dostál.

Dynější doba velice vyniká sobectvím a egoismem, proto dlužno velikou na to váhu klásti, by mládeži vštípeno bylo přikázání lásky k bližním a také v srdci by měla zapsaná slova Vykupitelova: „*Milovati budeš bližního jako sebe sama.*“ Jest povinností každého člověka vůbec a každého křesťana zvlášť, by cítil se spolubližními, ať je potkala radost nebo žalost, aby se sdílel se svými spolubližními o jejich boly i štěstí.

Kristus sám měl soustrast s nebohými, plakal s plačícími a snažil se cizí bol zmírniti; není tedy křesťanem pravým, kdo své srdce zatvrzuje proti bližnímu. Kdyby lidé měli soucit a soustrast, kdyby pravá láska křesťanská na světě panovala vyšší měrou, nebylo by tolik bídy, tolik strastí, nebylo by — otázky sociální.

Proto nutno ve škole, na kazatelně a vůbec v životě pěstovati soucit, ale pravý, který jest *nebeskou ctností*.

Vzorem soucitu jest *Bůh*, který se slitoval nad lidmi, kteří svoji svatost a milost promrhali; měl soustrast s lidem takovou, že Syna svého jednorozeného poslal, aby vykoupil hříšné pokolení lidské. A tento Vykupitel vynikal soucitem k jednotlivcům, jak dějiny biblické podávají patrné svědectví, měl soustrast také s veškerým pokolením, pro něž zemřel na kříži.

A jako Syn Boží, jako Hospodin sám, tak i každý člověk soucit v sobě pěstovati má, by následoval vznešeného příkladu, byl poslušen rozkazu Božího a dbal citu srdce svého, jež k soucitu jest nakloněno. Soucitným, milosrdným, citlivým býti k lidem i zvířatům, jest lidskou povinností a podmínkou, pod kterou nám Bůh nyní i na věčnosti chce býti milosrdným („Milosrdný Samaritán). —

Kdy nutno buditi v člověku soucit? Odpověď jest na snadě: *v mladosti života*.

Z jara bývá pole kypřeno, oráno a oseto, by v létě obilí zrálo a stodoly plnilo v podzimu. V *mládí* nutno zasazovati do srdcí lidských zárodky ctností, by rostly a bujely, zahřívány a posilovány jsouce sluncem pravé *víry* a na konec života přinesly užitek stonásobný v zásluhách nebeských.

Také soucit budiž *záhy* vštěpován duši dětské, by zapustil hluboko kořeny a vyspěl ve ctnost šlechetnou ve škole života a krásnil člověka až do dnů stáří. Bůh stvořil lidi dle Svého obrazu, dal nám tudy také schopnost ctnostnými býti a tím se také liší tvor nejdokonalejší na zemi od méně dokonalých, od zvířat.

Především uvažujme o soucitu, jež míti musí člověk ke *zvířatům*.

Hospodin učinil člověka pánem na zemi a tuto podrobil jeho moci; však také dal lidem rozum, aby s rozumem a rozvahou, citem a svědomím zvířat užívali a nadvládu svoji nad nimi provozovali. Kdo nemá soucitu ke zvířatům, stává se drsným a surovým člověkem.

Ovšem nutno činiti rozdíl mezi pravým soucitem a citlivůstkářstvím, které překročuje meze rozumu a citu.

Člověk má právo užívatí zvířat k rozmanitým účelům, ale nemá právo zvířata *trýzniti a mučiti*. Činí-li tak, prohřešuje se proti pátému přikázání.

Aby soucit při mládeži byl probuzen a pěstován, jest k tomu nejprůměrnější doba dětská; zde třeba začítí se soucitem ke zvířatům, poněvadž dítě nemá vždy příležitosti buditi v sobě tuto ctnost k lidem. A kdyby se tak dalo, kdyby tento pravý cit náležitě byl pěstován a šlechtěn, nebylo by třeba tolik stěžovati si do zdivočení a sesurovélosti mládeže a noviny a časopisy odborné by neměly zvláštní rubriky o nezbednostech ano i trestuhodných přestupcích mládeže. Nutno nejen obohacovati rozum, nahromadovati vědomosti, ale i cit buditi, i vůli lidskou šlechtiti a k dobrému vésti dle zákona lásky daného Kristem.

Jako hračku dávati malým dětem *živého tvora*, jest velice nerozumno. Co takové zvíře zkusí, a brání-li se, bývá ještě bito. Tak ponechávají často rodiče dětem psy, kočky, králíky, ano i ptáky, aby si s nimi hrály. Zle se vede takovému zvířeti jako myši, s kterou si kočka za živa pohrává. Dítě zvíře týrá, bije, tahá a zle mučí, aniž by mnohdy vědělo, že to také takového tvora bolí. Kdo měl příležitost pozorovati takové týrání, přesvědčil se o tom náležitě. Rodičům anebo „vychovatelům“ vůbec nejde o zvíře („Vždyť to jenom zvíře!“), jenom když se dítě na čas utiší, a zabaví.

Ať pomineme, že jest podobné zacházení s nevinnou zvěří krutostí, jak působí také na vychování dítěte? Odpověď jest na snadě. Cit dětský utupován hned

od nejútlejšího mládí. Tímto nerozumem, často i pohodlím, aby si s dítětem opatrovnice hráti nemusila, učí se dítě krutě a nemilosrdně zacházeti s domácími zvířaty. Proto nechť takové živé „hračky“ nikdy nejsou dávány do rukou nerozumných dětí k volnému s nimi zacházení.

Jsou příležitosti v domácnosti, kdy se dětský cit otupuje. Co si myslí dítě, posluhující matce, když tato živé raky do vroucí vody vypouští, by maso těchto nebožáků lépe chutnalo, když vidí, jak nesvědomitá kuchařka ryby, které ve vodě před nedávnem mrskati sebou pozorovalo, za živa řeže a dělí, až svaly sebou cukají! Kde jest zde soucit ke zvířatům? Nemohou křičeti, svoji bolest na jevo dávat, poněvadž jim Bůh nedal hlasu, a proto mají tolik trpěti?

Nikdy nebudiž mládeži dovoleno týrati mouchy. Co se s těmi děje, ví každý. Kdo trýzní mouchy, učí se krutosti a o tyranech římských jest známo, že v mladosti své mouchám rádi nohy a křídla trhávali. Když vyrostli, když moc měli trápili lidi (křesťany) a jak lhostejně se dívali na raněná zvířata, tak pozorovali nyní necitně křesťany tyrané mukami největšími (Nero, Domitián).

Co zkusí brouci a motýli v rozmanitých dětských *sbírkách*! Co se namučí ubožáci, než na špendlíku jsouce nabodnutí, zhynou! Dobře jest učiti se vědám přírodním i na exemplárech, ale učitelé toho odboru pilně by měli napomínati, upozorňovati, ano i na to naléhati, aby sběratelé motýlů a brouků tyto hned vydatnými prostředky usmrcovali a trápit je na špendlících nenechali.

Jak se otupuje cit malých sběratelů přírodnin a co zkusí brouci na svých mučidlech! Kde jest tu soucit se zvířaty?

Divoká zvířata nutno krotiti, škodlivá zabíjeti, ale to vše dítí se má s mírou, *bez mučení*. Zvíře není škodlivé ze zlomyslnosti, ku svému i špatnému jednání jest povzbuzováno svým instinktem, svým pudem. Proto nezasluhuje trýzně za skutky své. Chrousti (babky) ožírají stromy ne proto, že chtějí zničiti zeleň i květ, ale že mají hlad. A jak bývají nezbednou mládeží trápeni! (Viz mlýnky z chroustů s utrženými nohami). Housenka ožírá listí, že potřebuje mnoho k svému *živobytí* a přece je často zahradníci před mládeží věšívají na nítě nebo trávu.

Zde nutno zvolati, jak necitelným jest mnohdy člověk! Jak se rád mstí nad zvířetem škodným, ano často i užitečným! Což jest to rozpíchati myš v pasti drátené chycenou, krysu políti petrolejem a pustiti zapálenou na pole! Až se často hnusí takové týrání, taková nemilosrdnost! A jak krutě zacházeno často s krtky, netopýry (přibítymi na vrata), rybami, vyhazovanými z vody, žabami k vůli pochoutce, kdy zadeček necitelně odřezán a živé předky do kalužin metány! Co se dá později od takových chlapců očekávati? Jak málo mají soucitu, ano týž jakoby ze srdce jejich byl vyrván!

Také velmi málo se pěstuje soucit při *porážkách* a mládež by od těchto divadel nadobro měla býti odpuzována. Srdce dětské stává se tupým a krutým, pozoruje-li často poslední zápas poraženého zvířete, slyší-li sténání, vidí-li cukání smrtelné a podobné děsné příznaky. Školy nemají dle zákona stavěny býti blíže jatek, však také mládeži nebudiž sem přístup dovolen a snad dokonce i menší služby svěřovány (míchání krve, polévání vroucí vodou atd.).

Jako k jatkám tak ani k *honům*, střílení holubů, k závodům zvěře a rozmanitým se zvířím kratochvílím (stínání kohouta, shazování kozla atd.) nebudiž děti ani užíváno ku pomoci ani přístup k divadlům toho druhu povolen, což se však zhusta děje, ano v některých krajinách na hony jenom děti jsou brány. (Dokončení.)

Něco ze školní diaetetiky.

Píše B. Hakl.

O zraku.

By člověk byl zdrav a práce schopen, nezbytně potřebuje *zraku*. Díky Bohu, že téměř všickni lidé se zdravýma očima se rodí a jen málo jest těch, kdož tak nešťastni jsou, že buď slepí, (bez očí) se narodili, anebo s vadou oční na svět přišli.

Dobrý zrak veliké jest dobrodiní a proto má každý zraku svého šetřiti a až do pozdního stáří možno-li dobrý zrak si zachovati. A o to péči měžž i učitel při mládeži sobě svěřené ve škole. Vyučováním samým, hleděním do písma, pozorováním tenkých a slabých čárek, hledáním na mapách, pohlédáním na tabuli a t. p. již sám sebou zrak dosti trpí: pročez říd se učitel vzhledem ku zraku školákův těmito pravidly:

1. Hleď, aby třída byla vždy dosti světlá a aby na práci žákův, ať psaní, ať čtení neb cos jiného, vždy dosti světla padalo. K tomu cíli a konci ovšem třeba, aby bylo dosti oken a aby okna byla čistá, dosti veliká a též přiměřeně umístěna; tuť již ovšem při stavbě školy třeba k tomu hleděti a na to pamatovati. — Hleď též, aby lavice žáků tak byly postaveny, by, jak svrchu již řečeno, světlo padalo s levé strany; též, by tabule, na kteréž se píše, počítá, kreslí, nebyla příliš vzdálená, by žáci očí svých příliš namáhati nemusili; též by byla tak postavena, aby pokud možná, všichni žáci pohodlně na ni viděti mohli; aby byla dobře natřena ne leskle, ale *černě*.

2. Piš učitel sám vždy jasně a zřetelně, raději písmem větším, než menším; netrp ani u žákův, by maličkým písmem psali, ni na tabuli, ni do knížek. Písmo veliké a znalé podporuje zřetelnost a čitelnost a též volný, jistý ruky tah; tento ale dojista potřeben jest k úhlednému, pěknému písmu.

3. Netrp, by děti, písíce neb čtouce, neb kreslíce, příliš do písma neb kresby hleděly, hlavy příliš sklánějíce a téměř nosem po papíře jezdíce; rovněž i děvčata ať nehledí příliš do ženských prací svých, zvláště při drobném šití. Toť *obyčejně* jest zbytečný, zlý a škodlivý zvyk; mládež má obyčejně *dobrý zrak*; tím nejen že zrak velice trpí a krátkozrakost se podporuje, ale též zdraví tím velice se škodí; nebo shrbenost vadí volnému dýchání a rozvoji plic, což obé zdraví nevyhnutelně potřebné jest; mimo to si navyká dítě též shrbeně držeti hlavu, kdežto ku dokonalému vzrůstu a slušnosti tělesného vzezření náleží, aby hlavu vzhůru neslo. Kde patrná *krátkozrakost* se jeví, u těch kterých žáků, posad' je učitel dle potřeby *blíže* ku tabuli; u vzrostlejších žáků mohou posloužiti *brejle*.

Netrp učitel, by se pracovalo u *soumraku*; buď ukonči vyučování anebo něco z paměti pracuj (to bývá v zimě na večer při odpoledních hodinách); anebo, kde světla se užívá (u větších žáků) rozžetež se světla; nebo vždy menší škoda bude na světle, jež se spálí, než na zraku, již žáci by utrpěli.

4. Proto navykej učitel žáky své, aby *vždy*, zvláště pak *písíce* neb *kreslíce*, zpřímá seděli a hlavu *vzhůru* drželi, by papír od oka v přiměřené vzdálenosti byl; neboť může u mládeže předpokládati, že všechny děti (se skrovnými zajisté výminkami) mají zdravé oči a dobrý zrak; ne-li, toť snadno pozná. Hleď, by zírání na písmo neb při čtení do knihy tvořilo vždy, jak lékaři radí, více méně úhel 45°.

5. Připomeň žákům (příležitostně anebo pojednávaje z čítanky o zraku), by zbytečně nehlédali do ohně, do světla, aneb nepohlíželi do slunce; ani neprováděli her sklem barevným, jež by zraku škodily a t. p.

6. Varuj děti *šilhání*; neboť u mnohých dětí jest šilhání jen z navyklosti a děje se jen z nerozumu a bláhové, dětské lehkomyšlnosti; ukaž, jak nehezke jest šilhati a jak každý rovného (přímého) zraku a zdravých očí sobě vážití má. Co by mnohý za to dal, kdyby nešilhal! —

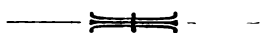
7. Připomeň, by děti ostrými. špičatými nástroji nehrály, jako: vidličkami, noži, péry, tužkami (proti sobě), též by jimi neházely, chtějí si jich na př. podati jak často se stalo, že jeden druhému oko vypíchl, vyrazil atd., nechtěje. Kdo dá poškozenému oko? kdo mu vrátí *zrak*? —

8. Uč děti, by oči čistě si držely a zvláště z rána čistou, čerstvou vodou si je umývaly.

9. Postarej se o to, aby světnice vyučovací byla buď bílá, anebo zeleně (jasno-zeleně) natřená, nikoli však barvou tmavou anebo oku škodnou omalovaná.

9. Poněvadž pak nemoci *oční* příliš nebezpečny i nakažlivy, nad to i velice bolestny jsou, že oko velmi citlivé jest: pouč děti, aby v případě, žeby očima onemocněly, nelecjakých, i škodlivých mastiček a babských prostředků používaly, ale aby ihned s některým zkušeným lékařem se poradily, by nemoc buď se nehoršila, anebo dále nešířila; neboť jsou oční neduhy (jak svrchu řečeno) i nakažlivy, jako na př. oční nemoc, zvaná egyptská. Někdy již i prostá a přísná diéta pomůže, záněť-li očí z horkosti krve a nadbytu tělesných šťáv pochází.

Co se *slepých* dítek tkne; tyť patří ovšem do ústavu slepých; avšak mohou rovněž ve škole seděti; náleží též do školy; mohou mnohému tu se naučiti, tím spíše, ježto obyčejně dobrou paměť nadány jsou a zevní svět z pozornosti jich nevyrušuje; mohou tím spíše do sebe obráceny býti a duševní život může tím spíše a bohatěji v nich se rozvíjati. Mohouť zajisté z nich býti dobří počtáři, mohou mnohému i z náboženství, mluvnice, dějepisu i přírodopisu, z čítanky, biblické dějepisy si zapamatovati. Proto, nemůže-li dítko takové do ústavu přijato býti, učitel mu otčímem nebudiž, ale tím více a tím spíše si ho všímej, s láskou k němu se skláněje, poněvadž nešťastné a politování hodné jest. I co se druhých dítek týče, veď je učitel k tomu, aby měly útrpnost se slepým spolužákem svým, laskavě do školy i ze školy jej vodily a úrazu chránily, činíce tak skutek milosrdenství a křesťanské lásky, kterýž jest dojista záslužným a Pánu Bohu milým. (Pokrač.)

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

Polské listy paedagogické v r. 1891.

Časopisů paedagogických mají Poláci této doby pět. Čtyři z nich, a to Szkoła, Głos nauczycielski, Muzeum a Szkolnictwo ludowe vycházejí v Haliči, Przegląd pedagogiczny ve Varšavě. „Muzeum“ věnováno je potřebám škol středních, ostatní hledí zvláště ke školám obecným. Z těchto nejvýznamnější jsou Szkoła a Przegląd peda-

gogiczny, a o jejich obsahu chceme tuto stručně referovati.

Týdenník „Szkoła“, vydávaný ve Lvově nákladem „Towarzystwa pedagogicznego“, (Ústředního spolku učitelského) nastupuje rokem 1892. svůj 25. ročník. Program „Szkoly“ srovnává se v podstatě s programem české „Besedy učitelské“. Vedena jest v duchu ryze katolickém. (Směr listu dobře charakterisuje článek „Povolání

učitelovo“; jež v překladu podává loňský ročník „Vychovatelé“ v č. 10—12.)

Čtrnáctidenník „Przegląd pedagogiczny“, redigovaný osvědčenými silami v oboru paedagogického písemnictví (Henryk Wernic, J. W. Dawid a j.), vychází na 11 rok ve Varšavě. Určen jest výchově školní i domácí, program tedy obsáhlý. Ve zvláštní příloze podává metodický postup učiva z náboženství, jazyka mateřského, počtů z ~~přirodních věd~~, zeměpisu a dějepisu, z jazyka francouzského, kreslení a psaní, rozdělený na leta a lekce a určený zvláště k domácímu vyučování. Druhá příloha „dětská zahrádka“ přináší material pro užitečné zaměstnání dítek před povinností školní, jakož i vhodné ruční práce pro chlapce starší.

Registrovati chceme pouze themata zajímavější.

1. Účel školy obecné. (A. Saloni.) Nejprvnějším účelem školy obecné jest nábožensko-mravní vychování, onen základ, na němž spočívá štěstí jak jednotlivců, tak i celé společnosti lidské. První povinností učitelovou jest vychovati mládež jemu svěřenou tak, aby z ní byli jednou lidé milující i konající ctnost, žijící podle zákonů lidských i božských. Má-li osvěta míti oblažující účinek: obšťastnění lidu, musí míti za podklad náboženství. Osvěta bez náboženské mravnosti, to budova bez základů, a byť sebe uměleji byla vyklenuta, přece jednou se shroutí a pohřbí ve troskách svých ty, kteří tak na ni spoléhali. — Kdo dává lidu vzdělání bez mravnosti na základech náboženských spočívající, probouzí v něm žádosti a tužby nesplnitelné, štípí v duši jeho náboženský indiferentismus, demoralisuje jej i činí nešťastným. Náboženství jest moc, která drží na uzdě vše-

liké vášně a naruživosti, jest štítem, o nějž rozbíjí se ostny nepříznivého osudu: ona dodává duši síly, vysvobozuje od ~~utonutí~~ v kalu nemravnosti i vede k Bohu.

Abychom děti nábožensky mravně vychovali, nestačí pouze udíleti jim vyučování náboženství. Cena člověka neměří se tím, co ví, ale tím, co koná — tedy ne věda, ale vůle činy se jevíci jest důvodem morální ceny. Povinností učitelovou jest netoliko probouzeti v dítěti cit náboženský, netoliko poučovati je o povinnostech, ale i žádati konání ctnosti, vůli dítěte siliti, překážky odstraňovati. Již od prvního vstoupení dítěte do školy obestřiti je má vlivem nábožensko-mravním, od první chvíle již obohacovati mysl jeho mravními zásadami buď v základě povzbuzování, poučování i představováním ušlechtilých vzorů. Činnost ta vyplňovati má celou dobu školské výchovy, jí pak tovaryšiti ne hrozba a prut, ale nelíčená láska k mládeži. — V díle vychovatelském velikou má váhu příklad učitelův. Jako pěstitel náboženské mravnosti vychovatel sám musí býti v pravdě nábožensky mravným. Pravá, upřímná zbožnost jest nevyhnutelnou vlastností dobrého učitele. On má býti vzorem, jímž mládež spravuje konání svá. Nikdy nesmí jíti cestou tak zvaných „lidí svobodomyšlných“, kteří chtějíce zakryti svou morální slabost praví se býti vyznavači nějaké filosofické mravnosti bez podkladu náboženského. — Konečně i veškerá věda jakožto od Boha pocházející k Bohu vésti musí. Takovou milujme, ji rozsívajme a budeme pěstiteli pravé osvěty. Před Bohem i před národem státi pak můžeme s pokojným svědomím, přesvědčení jsouce, že snažili jsme se ze všech sil učiniti lid šťastným i že plnili jsme důstojně své poslání. —b.

DROBNOSTI.

Soud paedagoga protestantského o spise biskupa a paedagoga katolického. Někteří moderní paedagogové by nám rádi namluvili, že jen protestanté razili cestu pokroku ve školství a jen oni že vynikli na poli paedagogickém, hlavně pak působení Amosa Komenského že bylo tak rozhodné zvláště v zemích protestantských, že školství katolické daleko a daleko bylo předstiženo.

Protestantský paedagog (pietista) Francke (nar. 1663; † 1727.) soudil však jinak, neboť píše v úvodu ku překladu spisu Fénelonova: „De l'éducation des filles“ vydaném r. 1698. následovně: „Za tím se mi dostal do rukou přítomný traktát arcibiskupa cambraiského, v němž jsem našel tolik dobrého, že jsem měl za to, že bych bližním dobře posloužil, kdybych jej převédl na jazyk německý a pak vydal. Snad

by někteří, jimž se více líbí věci cizí nežli domácí, spíše z něho též přijali nějaké napomenutí, než kdybych já sám neb někdo jiný vzhledem ku výchově jejich dětí na něco je upozornil. Pojednání toto má sic na zřeteli, jak titul svědčí, výchovu děvčat; avšak co v pojednání obsaženo jest, jest nazvíce takové, že se to dá obrátiti na výchovu vůbec; proto možno jest doporučiti je s dobrým svědomím jednomu každému, jemuž jest pečovati o výchovu dětí. Jelikož jest autor členem církve římskokatolické, přimíchal do svého pojednání, ne tak v prvních kapitolách jako spíše tam, kde pojednává o náboženství, tu a tam lecos, co se nesrovná s ryzostí evangelia. Já jsem si dovolil taková zavadná místa vynechati. Čtenáři však sloužijí ku vědomí, že jsem toho neučinil s pečlivostí takovou, aby nezůstalo (v pojednání tom) nižádné stopy po náboženství autorově. I prosím čtenáře, by místa tahová laskavě přehlédli; ale i tak tím člověku rozumnému žádná škoda nevzejde. Najdeť v pojednání tom tolik dobrého, že nebude mítí příčiny, aby se nad tak malými chybami autorovými nebo překladatelovými pozastavoval.

Pro nás Němce a zvláště pro nás evangelíky jest to ovšem hanba, že si musíme u věci tak důležité nechat ukazovat cestu cizincem. Avšak hanbou ještě větší by to pro nás bylo, kdybychom takového ponaučení s díky nepřijali, a je pro chyb několik chtěli zamítnouti. **Vypadáť to u nás s vychováním mládeže v pravdě tak bídně, že hůře býti ani nemůže, tak že bychom měli mnohem spíše nežli jiní národové o zlepšení výchovy vážně starati se . . .** V tomto pojednání najdou (rodičové) zrcadlo, podle něhož budou vychování dětí svých moci posouditi. Jsem jist, že by v mnohých rodinách nastala veliká reforma vychování, kdyby se jenom těchto málo listů uvedlo v praxi. Nedá se však upírati, že by všechna tato dobrá naučení, jež autor dává, nic neprospěla, kdyby rodičové, dříve než počnou výchovu svých dětí opravovati, nebyli dřív pamětlivi svého vlastního obrácení se a polepšení, aneb kdyby tací lidé, kteří mají pečovati o výchovu dětí, sami se dříve důkladně k Bohu neobrátili. Dílo vychování přesahuje síly člověka přirozeného (t. j. člověka, který není podporován milostí Boží). Musíť býti vedeno Duchem svatým; jen kde ten v srdcích přebývá a vládne, může pro výchovu

položen býti pravý základ. Kdyby se kdo domýšlel, že bude moci děti dobře vychovati vlastní svou péčí a přičiněním, nebo svou vlastní obezřetností a vlastním rozumem, ztěžka by se mu to as podařilo; nedokážeť toho žádný rozum lidský! Ani lidé bohabojní nesmějí spoléhati na vlastní své síly. To nejlepší musí pořizeno býti modlitbou a nejlépe mládež vychovává onen, kdo nejvážněji předstupuje před Boha a jej vroucně prosí, by vysvobodil od záhuby duše, jež jsou mu svěřeny. Takovému dá Bůh moudrost a rozum, aby děti vychovával podle vůle Boží; a třeba by vychovatel takový neviděl ovoce (práce své) hned, přec vyslyší Bůh konečně slzy jeho a jako potěšil Moniku obrácením jejího syna Augustina, tak nedá též zahynouti dětem tolika slz.“ —

(A. H. Francke's Paedagog. Schriften str. 91 a 93.)

Kdy máme počítí vštěpovati dětem pravdy a zásady náboženské?

Četní moderní paedagogové jsou náhledu toho, že možno mluvit k dítěti o Bohu teprve tenkrát, když dítě může pojmy tyto chápati, jelikož prý si může s prospěchem osvojit pouze to, co může rozumem pochopiti. „To však jest zásada“, dí Dr. Gräfe, „naskrz falešná. Jako se dítě učí mnohem dříve užívati řeči, nežli může pochopit její zákony, jako se učí o mnoho dříve mysliti a mravně jednati, nežli může chápati zákony myšlení nebo nežli může oceniti mravní zásady a pohnutky: tak musejí i cit a vůle jeho o mnoho dříve k nábožnosti býti rozníceny, nežli se může náboženství státi předmětem poznání.“ (Deutsche Volksschule; 3. Aufl. I. str. 88. pozn.)

Obrázek ze školy. Na pětileté chlapecké škole v městě H. v jižních Čechách nechal učitel ve 3. třídě jedenáctiletého žáka po škole a když ostatní žáci odešli, zůstal tam s ním a uzamknul dveře. Nadějněmu občanu se však ve škole valně nelíbilo; začal zuřivě křičeti: „Pustěj mě, sic jim tu putyku rozbiju!“ Když p. učitel tohoto jemného vyzvání si nepovšimnul, šel ke dveřím a vši silou jimi lomcoval, chtěje moci je otevřítí. Když se mu to nepovedlo, pokoušel se opět p. učitele obměkčiti a volal: „Pustěj mě, voni nemají právo mě tady zavíratí, škola není žádný kriminál.“ Když však p. učitel i k těmto slovům zůstal hluchým, šel k oknu a chtěl je otevřítí. Když mu v tom však učitelem bylo zabráněno, odešel s resignací na své místo a uléhčil si slovy: „Však voni mě

tady vícekrát nenechají!“ Když pak jej učitel po chvíli vyzval, aby šel domů, zůstal sedět a řekl vzdorovitě: „Teď zase já nechci!“ — Z tohoto a mnohých podobných případů viděti jest jasné, že autorita učitelova ve škole — klesá.

Jak se mají děti v katolickém Rakousku ve škole modlit? Obec Sudice u Boskovic jest smíšená; čítá 180 obyv. katol. a 340 evangel. Dokud byla škola jednotřídní s učitelem katolíkem, nebylo žádných útisků. Jakmile však přišel za učitele evangelík, změnilo se vše. Zvonkem zakázáno katolíkům zvoniti, školní místnosti, kde se odedávna konalo vždy křesťanské cvičení, pro tento úkon zavřeny a ve škole nesměly se katolické děti modlit po katolicku. Na stížnost katolíků vzhledem k modlitbě, rozhodla konečně c. k. zemská školní rada v Brně, že: Všecky děti školní mají se modlit — po tichu! Tak vypadá ta škola moderní dle známé resoluce „všem vyznáním stejně přístupná, svobodě svědomí a víry odpovídající a ke všem stejně spravedlivá.“ — x. —

Vlastizrada (!) a logika. „Komenskému“ (str. 276) píše se z Morav. Krumlovska: „Jest věru potřeba, by učitelstvo národní těsnalo se v šik co nejútlejší nyní, kdy neustále z duchovenského

ovzduší nám jedovaté šipy až do srdce mířené jen jen srší. Proti takovýmto útokům obrňme se sami hlubokým vzděláváním, strážlivým jednáním a na školách svých pořádkem všestranným. Z těch příčin sešlo se hojně učitelstva ku poradě do Hrotovic. Pan předseda vhodně uvítav účastníky, uvádí za hlavní důvod svolání schůze poradu o upravení služného učitelstva. Připomíná znova vyzvání p. školdozorce. Dotýká se surového balamucení veřejnosti „Hlasem“, jenž hází blátem po stavu učitelském. Práví, že hnusná tato plíseň dala by se umoití toliko mocí s míst vyšších. Bořiti školu nynější jest myšlénka sama v sobě vlastizrada, jež neproklesí si nikdy dráhy ve vrstvách intelligentní společnosti lidské. Pan předseda doporučí kreslicí předlohy učitele Vávry. Protokol schůze předešlé schvaluje se.“ +k.

Otázka. Smí učitel zavěšovati na stěny školní světnice své obrazy, diagramy a p., když těchto pomůcek škola nemá? A když tak učiní, má někdo právo nutit jej k tomu, by pomůcky ty školními úřady jinak schválené, se stěn odstranil, hřebíky ze zdí vytahal a za to, že je do zdí zarážel, platil buď náhradu, anebo stěny vlastním nákladem opravit dal?

Spisy redakci zaslané.

Podzimní růže. Básně Jaroslava Janečka. Nákladem vlastním. Tiskem J. Baštáře v Žižkově.

Písmo stojaté, jeho přednosti i vady. Napsal Josef Polívka. Cena 36 kr. Nákladem spisovatelovým.

Dělnictvo v boji za svá práva. Slova pravdy o kapitalismu a liberalismu. Příspěvek k řešení otázky dělnické. Podává Rudolf Vrba. Cena 1 zl. 20 kr. Nákladem vlastním. — Jest to práce dobrá, četnými časopisy doporučená.

Kubešova bibliotéka moravská. Roč. II. seš. 21. a 22.

„Obecné noviny“ a „Dělník“ v Brně. Tiskem knihtiskárny benediktinů rajhradských.

Struny posvátné. Modlitby veršem. Složil Dr. M. Kovář. Se schválením nejdůst. kníže: arcib. konsistoře Pražské. V Praze 1891. Tisk a náklad Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (V. Kotrba). Pěknou tuto novinku doporučujem co nejvřeleji.

Dělnické noviny. Majitel a nakladatel družstvo Vlast v Žižkově. Red. T. J. Jiroušek. Hlavní spolupracovník V. Žižka. Předplatné 1 zl. 60 ročně.

OBSAH: Katolické a státní školy francouzské. Podává Fr. Žák. — Moment aesthetický ve výchování. Píše Filip Šubrt. — O pěstování soucitu při mládeži. Napsal Al. Dostál. — Něco ze školní diaetetiky. Píše B. Hakl. O zraku. — Hlídka časopisecká. — Drobnoti. — Spisy redakci zaslané.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlročně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: Fr. Pohunek.

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepečetí a ne frankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána).

Moment aesthetický ve výchování.

Píše Filip Šubrt.

III.

Krása jeví se ve přírodě, v umění, v lidstvu jako společnosti. Do přírody si ji však často duch náš jen zanáší, spojuje, co tam rozloučeno, dává se klamati smyslům — básně.

V díle uměleckém vědomě a úmyslně vtěluje umělec svoje vědomí a snahu po krásě. Díla tato lze různě řaditi, ale nejsnáze řadí se dle kategorií prostoru a času na krásné zjevy v prostoru trvajících a krásné zjevy časem probíhající. První jsou: krásné, slohové stavby, (architektonika) sochy, (plastika), malby. Druhé jsou: hudba, zpěv, básnictví. Z obou skládají se různé sestavy, kde jeden či druhý ráz více vyniká: tanec, mimika, balet, opera.

První druhy krásných jevů mají tyto živly: krásné čáry, plochy, poměry stínů a světla, sestavy barev a pokud plastiky a malířství se týká i různé aesth. poměry básnictvu vlastní (látku představovanou).

Druhý „probíhací“ druh má živly jiné: rytmus, střídání síly a ticha, barvitost tónů, výšku jejich, symetrii vět hudebních, zpěvných a básnických a pokud tohoto vlastně se týče, veliké bohatství různých aesth. poměrů představ.

Každý tento druh, každý jeho oddíl tvoří celek ovšem s jinými oddíly souvislý, ale dosti obsáhlý, na samostatná díla i na obsáhlé studie o nich bohatý.

Krása jeví se i na člověku živém. Nemíníme tak jeho postavu vnější, jako jeho nitro. Zde je druhý, rozsáhlý svět, kde místa pro krásu dosti a pravdu děl ten filosof, který proto dokazoval nutnost pádu národů „klassických“, že pěstovali jen krásná umění viditelná, smyslná a zanedbali pěstovati krásu vniternou — povahu, charakter člověka za předmět mající. Také menší a větší společnosti v lidstvu mají vděčné pole, aby společenským ladem, vzdělaným vkusem, vyrovnáváním neshod krásu mezi sebou hostily.

Kdo má nepředpojatý zrak, uvidí všude dosti stop a úkazů krásy a uzná, že činí dobře, kdo ji skoro všude vyhledává, by její taje pronikl, a na světlo jim pomohl.

My ovšem na takovou dalekou pouť se nedáme, protože nejdeme sami: jdou s námi žáci a žáčky — a ty bychom dlouhou poutí unavili. Budeme je provázeti

jen po jejich nejmilejších místech, po domově, pak se podíváme s nimi do školy a do kostela, bychom viděli, kde a kterak nám ohledy aesthetické pomohou při jejich zdárném vychování.

Tedy: do jejich domova.

Každému skoro dítěti se líbí „jejich domov“, jejich maminka, jejich obrazy atd. nejlépe. Vždyť mezi těmi stěnami vyrostlo a každý předmět i osoba již z dob prvních pohledů dětských mu trvají v mysli. Proto velký je rozdíl mezi dětmi z domkův úpravných a čistých, a jinými z domkův zpustlých. Patrně, že mluvíme napřed o venkově a že nemíníme popisovati působení úpravy a čistoty domácí na zdraví dítěte, ale na jeho krasocit.

Již ten dvůr nebo dvorek, zahrada nebo zahrádka, úprava stěn a štítů domovních z venčí vydává svědectví v té věci. Dvůr čistě umetený, kde všechno má své místo, i ten hnůj a nezbytný jeho přídavek — záchod — zahrada, kde nejen pěkné, dobře rostlé a rozestavené stromy, ale mezi trávníky také záhony zeleniny a květin rozloženy jsou, stěny čisté, neotlučené, nepočárané, podobně i vrata, štíty souměrné . . . to vše nám praví, že asi také uvnitř je čisto a že i děti z toho domu k čistotě jsou vedeny.

Ale bývají již z venčí také ozdoby skutečně hezké, napodobení různých křivek, které se obyvatelům domu toho v kostele nebo jinde zalíbily: okolo oken a dveří a zvláště na štítek vytvářejí je zedníci na omítce buď vypukle nebo vrytím do malty. Zvláště kříž a pod ním letopočet nebo monogram je oblíben. Mimo to malbou ovšem primitivní, ale charakteristickou pomáhají si ozdobiti domov. I ten řezáb jim na podzim poslouží: jeho věnce různě propletené visí na štítě z okénka do okénka jako nějaká čelenka. Také na střeších cihlových bývají různé vzorky sestaveny ze světlých a temných tašek anebo pomocí vápna, kde opět kříž mívá čestné místo.

Ještě si všimněme, že všude v oknech jsou květiny (fuksie, bazalky, měsíčné růže, muškát, různé pelargonie, kterým říkají „divoký muškát“ —) a vstoupíme do vnitř.

Čistota a jistý souměr v uspořádání nábytku hned nás vítá milým pohledem. Rodinný stůl stojí v koutě proti dveřím. Je vydrhnutý. Posadí vás k němu. Máte nad hlavou obrazy a kříž. Není umělecký, koupili jej na sv. Hoře nebo jiném poutním místě. Obrazy jsou snad křiklavě malovány nebo tištěny, ale hodí se k vysokým stohům peřin „do výbavy“ a činí milý přechod od bílé stěny k dřevěnému, černému stropu. Kde mají také strop „na rákos“, tam pomalu i obrazy si jednájí méně pestré, zvláště mladší pokolení a poblíže měst.

Což tu všude pro dítě krásy. Ať mu řekne kdokoli: „Mám to neb ono, je to hezké!“ — ono odpoví statečně: „My u nás to máme ještě hezčí!“

Všecko se mu líbí, všechno má zevrubně prohlédnuto a kde vidí něco jinak, nežli doma, hned se ptá, proč to nemají jako u nich.

Zvláště kalendáře a knížky modlicí neb jiné „s panáčky“ jsou mu rozkoší a matce dá to práce zachrániti podobné křehké věci před pátravými zraky — a prsty svého miláčka. On nehledí jenom, on i prsty pátrá, co v kterém namalovaném panáčku vězí. Pamatuji se, kterak hoch jeden hodiny vystál na truhle, dívaje se na sv. Jana Nep. nad ní za rámcem. Znal každou čárku toho obrazu. Nebyl krásný, ale bylo tam „všecko“ okolo postavy svatého: od jeho rodného domku až ke kamennému mostu Karlovu. A takové jsou všechny děti z domků a domů, kde pořádkem a čistotou se upravuje dítěti již nevědomky záliba ke kráse.

Tak i zpěvy a modlení společné, řeč nehrubá, třeba obecná, přece vždy přívětivá, svornost rodičův, čistota v jejich obleku i dítěti prospívá nejen k mravnému vychování, ale i tříbení krasocitu.

Nejen tedy ve městech, ale i venku mohou děti vychovávat se v jisté ušlechtilé jemnosti. Úprava domův i celých obcí značně k tomu napomáhá. Domy městské mohou ovšem býti čistší, větší, ozdobnější, ale dítě malé z té krásy mnoho nemá, nemohouc jí přehlédnouti. Je odkázáno na příbytek rodičův a když povyroستlo — také na ulici, kde již pak jistě jiných věcí si všímá, nežli krásných nebo šeredných útvarů fačady svého „domova“.

Jako ve městech není všecko krásné a ušlechťující, co dítě vidí a kolem čeho chodí (výkladní skříně s fotografiemi leckdy nejen pro velké lidi, ale také pro dorůstající děti urážejícími a pod.) tak i na venku opěvaná idylla ustupuje často šeredné skutečnosti, která dítě tísní, svírá, demoralisuje a o krasocit (vkus) přivádí.

Nejsou všechny rodiny zámožné a z chudých nejsou všechny tak morálně silny, aby bídě svojí ze všech koutů čouhati nedaly. Máte chalupy „roztrhané“, kam i střechou a stropem slunce svítí, kde v příkladné svornosti žijí pohromadě lidé i hovádka, ssavci a ptáci — vepřici, kozy a husy. To aroma, ten vzduch! Mohou tam míti obrazy, ozdoby, čistotu, pořádek?

A což kde tatínek a maminka jsou spolu ve vojné? Třeba bylo všecko hezké a všude dosti peněz, tato věc sama postačí, aby děti nejen demoralisovala, ale o všecku zálibu v domově svém připravila.

Znám hochu — téhož, který toho sv. Jana tak bedlivě pozoroval — že nemohl mlčky snésti, když otec poněkud prchlivý nemilé slovo řekl matce. A když jednou viděl, že již třetí den spolu nemluví, plakal a nařikal, že to u nich není „prach nic“ hezké a že i ty obrázky na zdích se mračí. A tak je smířil.

A což kde se rozléhají písně jenom necudné a hrubé, klení a nadávky, kde dítě vidí často příklady opilství? Idylla je pryč, dítě takové zhnusí si domov, zoškliví ten útulek, kde mu vše má býti „nejhezčím“ a blaze mu ještě, nalézá-li jinde sebe skrovnější náhradu.

Dítě chodí do školy.

Také škola má býti v jistém smyslu domovem krásy. Čistá, úpravná, nikoli ve slohu kasárnickém, vyzdobena pokud lze obrazy, ovšem nejvíce takovými, které by k učení vábily a učivo vysvětlovaly, vymyta, na příhodném místě, aby také okolí a rozhled dětem se líbiti mohly.

Ale nejen tímto zevnějškem působí na krasocit dítěte. Veškeré učivo i v tomto směru jest působivo, jak ve člancích dalších se ukáže.

IV.

V popředí však předmětů naší obecné školy — kam dítě provázíme — stojí náboženství. Zde mluvit budeme o náboženství katolickém, pokud dětem se podávají jeho pravdy a příkazy, příběhy a důkazy.

Styk náboženství vůbec s aesthetikou je tak značný, že mnozí myslitelé mají je vůbec za jakýsi výron aestheticko-morálního vědomí lidstva, při čemž vyhýbají se otázce o původu tohoto vědomí a jeho podmínkách — odkazující otázky podobné v jiný obor filosofie — v metafysiku.

Není zde místa rozebírat ty otázky. Nám stačí, že náboženství má v sobě mnoho a mnoho krásy a pokusíme se hledati a třídit ty krásné vztahy, zvláště při náboženství katolickém.

Náboženství podává nadpřirozenou pravdu (víru) a vede k nadpřirozenému stupni morálního dobra svými předpisy a pomocí, kterou poskytuje slabé vůli člověka. Náboženství netýká se toliko duše a záhrobí, ono i tělo bere ve službu a pořádá i časné záležitosti, majíc je za přípravu na věčnost. Má tedy stránku niternou a vnější a obě se podávají také dětem: nejen učení a návod, ale i provozování — účastenství v bohoslužbě liturgické.

Články jeho učení vedou nás do výšin, kterých naše představy nepojmou a náš rozum nepronikne nikdy zcela; náboženství nutí klaněti se vznešenosti nedostížné. Předpisy jeho ukazují rovněž k ideálu dokonalosti, kam se snažiti máme. Učení a zákon s posilami svátostnými pak usilují, aby krása povahy naší vyšším posvěcením jen ještě vynikla.

Náboženství toto vyrovnává v harmonii libou i rozum i vůli člověka, působíc, aby Duch svatý snoubil se s duší naší a duše v milé harmonii pracovala ke spáse s tělem. Neničí rozumu, ale ukazuje mu jeho meze, netísni vůle, ale dává jí směr pravý, nerozdvojuje člověka, ale působí, aby *souhlas* v něm panoval.

Náboženství toto nám staví na oči vzor náš, jehož obrazy státi se máme. Učí, že duše naše je k obrazu Božímu stvořena, že následovati máme ctnosti Kristovy, ukazuje příklady řádných jeho následovníkův — svatých — podává typy krásy a dobroty nadpřirozené, abychom stávali se jejich ektypy, abychom „Krista nosili ve svém těle, jako svatí činili.“

Náboženství naše podává předpisy na zjevení Božím založené pro všechny stavy, každou okolnost života, dovede všechno naše myšlení, mluvu i skutky tak sporádati, aby jednotou a důsledností svou povaha naše podobala se umělecky stavenému chrámu Božímu.

A když porušíme ten řád, když vykročíme z cesty, kterou nám ukazuje, také tu dovede pomoci: Nezatrácuje najednou, ale vyrovnává porušený řád novým a krásnějším, řádem pokání, o kterém sám Spasitel dí, že větší radost působí andělům, nežli úplná shoda, ve které spravedliví s vůlí Boží jsou živi. Tímto vyrovnáním zajisté vystupuje teprve moc náboženství v náležitém světle: přemohloť a podrobilo i své odpůrce, přivedlo k řádu i ničitele řádu.

Toť teprve vnitřní jádro — ovšem podstatné, bez něhož by náboženství se změnilo v neživý skelet, a již na tom vidíme vystupovati tytéž formy — poměry, jaké krásu tvoří, jen s tím rozdílem, že vše to je nadpřirozeně tajemné, že při všem velkou úlohu má „cit vznešenosti“, nedozírnosti, snaha blížiti se Bohu a vědomí, že ho bez pomoci Boží nedosáhneme.

Ale náboženství se vtěluje ve formy viditelné, smyslné a sice nutně. Bez nich by se neustále rozplývalo, bez nich by ani jeho dary nebyly člověku vítanými. K nim sám tvůrce jeho — Kristus — připojil prameny svých milostí a žádá od nás, bychom i my takovými viditelnými formami obnovovali jeho oběť a klaněli se Bohu. Netřeba podotýkati, že míníme svátosti, oběť mše sv., modlitbu.

A také tyto zevnější formy kryjí v sobě krásy pravý poklad — a jsou pramenem posily nejen pro ethické zdokonalení naše, ale i pro tvorbu uměleckou. Církevní umění jen na tom základě mohlo vyrůstati. Náboženství, které by se forem zevnějších vzdalo, ubilo by tento díl umělecké tvorby.

Zevnější formy sv. náboženství, pokud správně se konají a posuzují, jsou významny, jsou důsledny, jsou přiměřeny a souhlasny s jádrem svým, jsou velebný, jsou i životny, nikoli jednotvárný.

Jsou významny: každý pohyb a kleknutí má svůj smysl a své místo.

Jsou důsledny: ač je jich množství, dají se dosti snadno roztřídit, přehlédnouti, odůvodniti, vyložiti.

Jsou přiměřeny duchu, který jimi se vyjadřuje: jsoutě dílem Božím, anebo dílem jeho církve, která od Něho se jim učila.

Jsou velebny: trivialnost, hrubozrnost přivádí do nich jen nedokonalé provádění anebo předpojatý zrak pozorovatele. Tak by ovšem se stalo trivialním všecko.

Jsou i životny: kdo vidí v nich ztrnulost, neviděl buď čistého provedení, anebo jim nerozuměl a hleděl na ně, jakoby hleděla babička s růžencem na nějaký ballet.

Náboženství naše má ve škole svoje místo doposud ponecháno, ba říkají, že má tam místo první. Nuže, kterak činiti jest učiteli jeho, aby také tyto krásné stránky náboženství dětem poněmhu vynikly, aby žáci také pro tyto stránky sobě náboženství oblíbili?

Co se týče samého učení ve škole, známy jsou zásady, jakými se řídit. Ale zásady tyto opět mají mnoho shody s poměry aesthetické záliby.

Učitel hled: 1. aby sám byl vzorem života náboženského aspoň takovým, na jaký stupeň mohou děti postačiti. Tedy ať *souhlasí* jeho život s jeho učením, aby mohl říci jako Kristus: „Věřte mým skutkům“. Kterak komicky — a pro děti pohoršlivě — působilo by na příklad, kdyby varoval před klením a sám by hned potom klel?

2. Neházej samými abstrakty, ale podávej co možno názorně a na příkladech — typech, vzorech — co podati máš.

3. Ukazuj, kterak souvisí jeden článek a příkaz se druhým a kterak přestoupím-li nebo zapru jedno, jsem na cestě přestupovati a zapíratí všecko. Důslednost, jednota.

4. Nebuď jednotvárný ani v přednese, ani v otázkách. Chvilí vypravuj, chvíli se dotazuj, chvíli přimlouvej, tu klidně, tu nadšeněji, ale nikdy ospale a suše.

5. Nezdržuj se při drobných, dětem nikoli potřebných otázkách a rozdílech, ale za to důkladně vstěpuj to, z čeho jde skutečný užitek pro jejich nadpřirozený život, a co mají si zapamatovati pro dlouhá léta. Nic hravě, titěrně.

6. Vtipu a vůbec komickému živlu nedávej mnoho místa, leda chtěje hřích nebo zlozvyk některý učiniti směšným — ale ani zde nepřestupuj mezí.

Náboženství, jak ve škole se podává, buď i přípravou pro účastenství budoucích občanů v zevnější bohoslužbě. Proto předepsány jsou modlitby, přijímání svátostí a návštěva služeb Božích také žákům.

I zde platí obzvláště pravidlo, aby jak kněz, tak učitelé dohled mající, nerušili souladu, jaký má náboženství působiti v duších dítek. Proto také oni se mají zbožně modliti, uctivě při službách Božích chovati, a výborně poslouží dobrým příkladem, budou-li se žáky vzorně přijímati svátostí. Že v první řadě i rodiče tak činiti mají, aby děti na nich viděly příklad bohoslužby viditelné — netřeba připomínati.

Dále budiž starostí učitelův náboženství, aby předměty a pomůcky této bohoslužby, místa její a roucha byla přiměřená: kříže nebo obrazy školní čisty, rovně zavěšeny, na slušných místech; rovněž zpovědnice, štoly zpovědní, oltář a roucha mešní.

Posléze i pořádek buď vždy zachován. Tlačence, nepravidelné houfy hochů a děvčat mezi sebou, vůbec nepořádek se nezalíbí nikomu. Ale jdou-li žáci v pořádku do kostela, ke zpovědi a v pořádku skoro vojanském — ale nikoli nehybném

— tam stojí, klekají, ke zpovědnici nebo k oltáři přistupují, líbí se to dětem i velkým a snáze mohou býti malí i velcí pobožnými.

Podobně panuj pořádek i tehdy, kdy děti společně hlasitě se modlí: všickni vyslovujte stejně, kloňte se stejně, nekřičte, netrhejte slov, ať vypadá vše to jako zbožný chorál ovšem jen říkaný.

Ze žáků volí sobě katecheta-kněz i ministranty — a na ty třeba hlavně dbáti, aby byli nejen pilní, nadaní, ale zvláště mravní žáci a při oltáři náležitým, slušným způsobem se chovali. Nepořádek v této věci rušivá zálibu pro kostel u dětí i velkých lidí značnou měrou.

O kostelním zpěvu — pokud dětí se týká — dále si povíme. (Pokračování.)

Katolické a státní školy francouzské.

Podává František Žák.

(Dokončení.)

Školství obecné (l'enseignement primaire).

V roce 1872 obnášel rozpočet na školství obecné 16,701.873 fr.

v roce 1874 19,940.338 fr.

na rok 1892 obnáší „ „ „ „ 126,118.225 fr.

o 3,222.110 fr. více než loni. Do toho nejsou počítány miliony na budovy. Jenom plat učitelů, jakých téměř celá Francie si nepřije, obnáší 100 milionů fr.

Jest tento rozpočet svědectvím o rozvoji státního školství? Nikoliv, dokazuje jen vášnivost, s jakou bojuje se proti školám katolickým. Národ z veliké částky si nepřije, jak hned číslicemi ukážeme, beznáboženských škol státních, a vším právem nazývají francouzští katolíci tento rozpočet „un véritable budget de guerre“, rozpočet bojovný. Nejen žáků, ale i učitelů nedostává se školám těmto, ač zaopatření jejich jest skvělé. Ministr Dupuy vysvětluje to zákonem vojenským, kterému, jak známo, podlehají i kněží.

Školy obecné jsou nižší a vyšší. Ony stojí 100, tyto 12 milionů.

Tyto mají mimo to 2055 nadací, které reprezentují 1 milion. Z nich více než 50 nemá více žáků než 10—30!

Opakujeme opět, že katolické školy musí si katolíci udržovati sami. Jak těžce vydrží se školy soukromým nákladem, víme z vlastní zkušenosti s naší Maticí Školskou.

Jaká jest návštěva obou těchto škol?

Dříve než uvedeme podrobná o tom data, stůjtež zde některé případy, jaký nátlak provozují radikálové na rodiče, aby neposílali dítě svých do škol katolických. Jsou z nejposlednější doby teprv.

Radikální list l'Eclairer uveřejnil nedávno sensační článek proti jednomu učiteli na kongregační škole v Saint-Avertin (Indre-et-Loire), že *zavraždil* (sic) dítě své školy, jménem Gaucher, poněvadž nechal je z trestu státi před školou s nepokrytou hlavou, při dešti a veliké zimě. Ihned zavedeno trestní vyšetřování, jež odbýváno v Toulou. Inspektor, který měl věc vyšetřiti, podal referát zpracovaný jen na základě výpovědí nepřátel školy a přinutil ku svědectví i dívky školní. Když ale tyto před soudem opáčně mluvily, a byly tázány, proč dříve mluvily proti uči-

teli, odpověděly: „měly jsme strach, že inspektor nám učiní něco zlého, nebudeme-li svědčiti proti učiteli.“ Tam se ukázalo dále, že vše není pravda, že chlapec umřel na souchotiny, že v onen den ani nepršelo a že temperatura vůbec byla o 16 stupňů vyšší než udáno. Učitel musel býti ihned propuštěn z obžaloby. Avšak škandál byl učiněn přece a semper aliquid haeret. A jak to vypadá s odvoláním utrhačství, jež zatím prošlo všemi listy liberálními, je známo (viz le Monde ze dne 20. července 1891.)

Nedávno opět hrozily listy le Réveil a po něm la Lanterne, že postaví na pranýř všechny úředníky vládní, kteří své děti posílají do škol katolických. L'Éstatette pana Ferryho měla z rázného a svobodomyslného toho počínání velikou radost (Bulletin p. 665.) Stejně učinil žurnal la Démocratie du Centre oněm rodičům, kteříž, jak psal, svěřují děti své nepřátelům republiky (Le Monde č. 231.) Na těchto několika příkladech, které bychom mohli rozmnožiti, přestáváme; ony stačí, by nám ukázaly násilnictví zednářů.

Jaká jest tedy návštěva na obou školách.

Jak na začátku své studie jsme pravili, vydala o tom vláda letos svou „oficiální statistiku“. S uspokojením musíme říci předem, že mluví eklatantně ve prospěch škol katolických.

Tři otázky to byly, které vládní komise měla zodpověděti a statickým materiálem doložiti, který by pak jako „oficiální a nezvratně správný“ stal se ospravedlněním dřívějšího a pravidlem dalšího jednání. Nedovedlať si vláda představit, že by výsledek „vládní, oficiální komise“ mohl jí býti nepřízniv.

Od roku 1879—1889 mělo se zjistiti:

1. Počet žáků na školách před zlaicizováním;
2. počet žáků škol zlaicisovaných (t. j. škol kongregací, stavších se státními, beznáboženskými);
3. počet žáků škol svobodných, t. j. katolických, které katolíci sami si zřídili

Ku bližšímu porozumění dodáváme ještě mimochodem, že tam, kde bývala dříve ku př. jedna škola kongregací, povstaly, když tato byla sestátněna, dvě: nová katolická a ona státní, zlaicisovaná. Předem však dlužno toto podotknouti: „*Dáta komise nejsou správná.*“ Komise sama musela to uznati.

Na doklad toho uvádíme: 1. Sbírání dat prováděli jen orgánové vládní, kteří archy *předem* vyplnili a pak je katolickým školám dali k podpisu se žádostí, aby *tužkou* připsaly počet žactva před a po zlaicizování na svých školách.

2. V departementu Seine-et-Oise „*zapomenuto*“ na 52 škol katolických, tak že patrně počet žactva na školách katolických jest ještě větší, než statistika jej udává.

3. Komise napočetla o 201.612 žáků více, než jich vůbec býti může. Poněvadž si ale nelze mysliti, žeby byla „oficiální“ komise připočetla žáky školám katolickým, dlužno míti za to, že se stalo opáčně. Před laicizováním bylo totiž dítek na určitém počtu škol celkem 648.824. Když ale tytéž školy byly rozděleny na školy státní a katolické, tu dle naší statistiky bylo by jich najednou 850.436 o 201.612 více. Referent hledí ovšem nějakým způsobem to vysvětliti, ku př. konkurencí škol, nebo tím, že některé děti přecházejí z jedné školy do druhé a že byly tudíž dvakrát zapsány; ale přece nesprávnost statistiky doznati musil.

4. Všech škol, z nichž kongregace byly vypuzeny, jest 5.453, statistika státní uvádí jich pouze 5.063, totiž 4.393 škol obecných a 670 škol mateřských, čímž

ovšem na jednotlivé školy zlaicizované připadl by menší počet žactva, než-li jak jest udán a neoblíbenost škol byla by ještě zřejmější.

5. Porovnává-li statistika státní počet žactva všech škol zlaicizovaných (5063) s počtem žactva škol katolických *konkurujících*, jichž jest 2839, měří špatným loktem, poněvadž 5063 škol musí patrně více míti žactva než škol 2839. Ostatně katolíci postavili si svých škol již 4316, a letos opět asi 500 jich přibylo. Byť tyto školy všechny se státními na jednom místě nekonkurovaly, přece měla je statistika uvést. Neučinila tak proto, že by bylo ještě jasněji zřejmo, že veliká část národa chce míti školy katolické. To bylo nám dříve podotknouti, aby bylo zřejmo, že statistika státní nepodává naprosto spravedlivý obraz poměrů obou škol.

Již z toho jest patrné, že národ francouzský přináší obrovské oběti, aby nemusil posílati dítky své do škol nenáboženských. Jest to neslýchané barbarství a násilí, které vláda francouzská provádí; ona sama měla by všechny tyto školy vydržovati, poněvadž národ si je přeje, když své dítky do státních škol posílá, nechce a na soukromý náklad vydržuje si školy své.

Přemnohé chudé obce, v nichž vláda právě nejraději školy laicizuje, nemohly si ani dosud postaviti školy katolické. Celkem ale zřídily si všechny departementy tolik škol katolických, že vyjma v 27 departementech, učinily *zbytečnými více než polovičku* škol zlaicizovaných.

Tak la Vandée, kde zlaicizováno 31 škol, postavila si 31 škol svobodných,	
Haute-Vienne,	31 škol, zřídila si škol katolických 25
l'Ardèche, „ „ 145 „ „	110.

Dalších dát, ač je máme po ruce, neuvádíme.

Tak plní svobodná republika vůli národa!

Celkem mělo oněch 2839 škol před zlaicizováním 455.136 žáků
po laicizaci 354.473 žáků.

Podržely tudíž tři čtvrtiny svých žáků čili 80 procent. A pak že si jich národ nepřije!

Vizme podrobnou statistiku škol *konkurujících*, t. j. v takových místech, kde jsou dvě školy, státní a katolická. I tu, kde prostředky státní konkurují se soukromými, mluví statistika vládní téměř všady ve prospěch škol katolických.

Jest jen 25 škol katolických, které mají *stejný* počet žactva jako školy státní.

Na 1065 školách konkurujících mají školy státní jen po 100 žácích;
katolické po 101—200

Na 734 školách konkurujících mají školy státní po 100 „
katolické více než dvakrát tolik.

Mezi těmi má 140 škol katolických třikrát tolik žáků,

77 škol katolických čtyřikrát tolik žáků,

144 škol katolických pětkrát tolik žáků.

Proti 37 školám vláda se ani neodvážila postaviti školy své. Ve více než $\frac{2}{3}$ případech jest i tato „oficiální“ statistika příznivější školám katolickým.

I tam, kde nemohly býti ještě zřízeny katolické školy konkurující, a kde tudíž školy státní jsou neobmezenými pány situace, *snižila* se návštěva školní z 193.680 žáků na 192.678.

79 škol státních mělo vůbec méně než 10 žáků
201 „ „ „ 20 žáků
8 „ nemělo žádných žáků
3 školy musily býti již zavřeny.

Patrně, že vládní učitelstvo následkem námahy souchotin nedostane. Dle departementů připadá na těchto školách konkurujících na 100 žáků škol státních

v 7 depart.	50—80	dítek škol kongr.
v 21	80—100	
v 18	100—125	
v 13	125—150	
v 16	150—200	
v 10	200—400	" "

Ve $\frac{2}{3}$ jest opět poměr příznivější katolickým školám.

Celkem počet škol a žactva státních škol klesá a katolických roste takto :

R. 1888 bylo škol státních	70.193	katolických	12.409
1889	69.995		13.032
1890	69.983		13.315
R. 1888 bylo žactva na státních školách	4,971.534,	na katolických	1,175.100
1889	4,908.961,		1,242.903
1890	4,867.184,		1,271.388.

* * *

Tyto úryvky ze statistiky školské, byť byly i zdělány na základě nesprávných údajů *statistiky vládní* a neodpovídaly tudíž skutečným poměrům, přece ukazují nezvratně, že národ francouzský i přes veškeren nátlak dítky své do škol státních beznáboženských posíláti nechce. Zároveň ale jsou charakteristické pro „svobodu“ svobodné republiky. Domnělá ta její svoboda jest *velikou lží* a hanbou našeho století. Tu ovšem nelze se diviti, že v srdcích opravdu svobodomyslných republika lásky si zjednatí nemůže.

Jak docela jinak počíná si republika americká. Každá škola, nechť jest vyznání jakéhokoliv, dostává, má-li dostatek žactva a vyhovuje-li všeobecným zákonitým požadavkům, státní podporu a proto tam i republika vžila se v srdce všech, jelikož jest spravedlivou a část svých občanů násilně nepotlačuje.

Nám jest útechou, že ani vládní statistika nemohla zapříti stálý rozkvět škol katolických a jich poměrnou převahu nad školami státními, jich neobyčejnou frekvenci a přízeň, kterou lid jim věnuje.

Za 10 let budou, bohdá, poměry daleko jiné; a zároveň i na poli politickém budou katolíci francouzští zorganizováni v převaze. Persekuce školská a pronásledování řádů učiní tam totéž, co učinil v Německu boj kulturní.

O pěstování soucitu při mládeži.

Napsal Alois Dostál.

(Dokončení.)

Šaké málo přispívají ku pěstování citu kočové a vozkové, popohánějící dobytek pod těžkými náklady, ku kterézto podívané se vždy mnoho diváků a to zvláště dětí schází. Máme sice spolek proti týrání zvířat, ten však nemůže vždy a všude dohlédati. Když kdysi před tváří sta školáků ubil kočí koně židovského pachtýře dvorů, tento jenom řekl: „Vždyť mám koně pojištěné!“ A co když týrání jsou psi

u těžkých vozů? Jak zde pěstován soucit k nebohým hladovým, trápeným zvířatům?

A takových příkladů bychom mohli ještě mnoho podati, příkladů odstrašujících, jež ukazují, jak se zvíř, hmyz, ptactvo a dobytek trýzní a trápí před dětmi a od dětí, čímž se srdce těchto záhy zatvrzuje a proti bolestem zvířat korou ledovou pokrývá, čímž se vůbec povaha dětí krutou činí a veškeré jednání zdrsňuje.

Ptactvo v úzkých klecích trápeno, často nedostatkem potravy a nápoje moreno, a co tu krutostí, by na příklad oslepený slavík stále zpíval nebo jiné volal a kolik trýzně při vybírání ptáků od nezvedené mládeže! A přece ptactvo zpěvavé tak užitečné a prospěšné! Ale ptactvo nejenom hyne ničením ze strany mládeže, také pitvorná moda (na kloboucích hlavy ptačí, peří nebo i celá vycpaná tělíčka) jest příčinou olupování našich hájů, zahrad a polí.

Soucit se zvířaty musí býti již z mládí pěstován, aby se tyto krutosti nedály a působiti má v tom ohledu jak domov, tak škola a život vůbec. Nutno *poučovati* mládež a katecheta ve škole jistě rozhovoří se více v tom oboru při výkladu V. přikázání než katechismus ve čtyřech řádcích podává a rovněž z bible a životních zkušeností podá příklady. Vždyť již písmo sv. napomíná: „*Spravedlivý pečuje také o život dobytka svého, ale srdce bezbožných jest ukrutné.*“ (Přisl. 12, 10.) Hospodin pak přikázal, že v neděli i dobytek odpočívati má.

Vedle poučování a příkladův účinkovati budou *vycházky* do přírody, by mládež jasně poznávala užitečnost zvířat, vycházky do lesů, by i zde se učila vážiti si četných opereňců a z lásky k nim by se budil i soucit.

Podnes se pamatuji, jak na nás děti působilo, když průvodce náš zakryl hnízdo tuším sýkorky a jak jsme pozorovaly bázeň, úzkost, obletování a hledání matky, která nemohla mláďat nalézt.

A kdyby tyto a podobné příklady a poučení nepomahaly, nutno užiti *přísných trestů* a to nejen ve škole ale vůbec kdo trýznitele vidí a chytí. Rodiče pak ať nedopouštějí zanedbávati domácí zvířata a jsou učitelům a vychovatelům nápomocni. Co by prospělo ve škole poukazovati a napomínati, když by v rodině nebylo opory. Když však rodina v příčině této spojena bude se školou, to bude nejlepší a daleko a hluboko zasahující spolek proti týrání zvířat; tím bude pěstován soucit od mladosti se zvířaty, který se pak bude vztahovati i na lidi.

V jakém směru a dosahu soucit k lidem pěstován býti má, aby se lidé na této zemi milovali, druh druhu dle možnosti podporovali a vzájemně si vypomáhali v lásce a milosrdenství, tomu nás naučil a jasně pověděl sám Spasitel, dav nám přikázání: „Milovati budeš bližního svého jako sebe sama,“ a vyučuje lidstvo zásadě, by nikdo nikomu nečinil, čeho si také sám od jiných nepřeje.

Ve školách se této náuky posud dětem dostává, ale v životě vídají jiné příklady, nebo se dočítají o nich později v novinách. Zde slyšeti o krevní neb jiné mstě, tamo pěstována v rodině nebo sousedstvu odvěká zášť, zde zuří nepřátelství, jinde vídati rozbroje, pouliční a hospodské pračky, v novinách, v denních zprávách a zvláště v soudní síni, líčeny do podrobností vraždy několikonásobné. A o podobných nešťastných případech vedena statistika, jako když někdo počítá bezcenné věci. Na divadlech předváděny často bestie v lidské podobě a jméno rozparovače zná každé dítě v nejposlednější vesnici. K tomu přistupují knihy a časopisy, kde se krev rozlévá perem spisovatelovým a štetcem malířovým.

A to všechno vidí a slyší *mládež*, budoucí generace lidská, v takovém vzduchu, přímo prosyceném krví a zlobou, vyrůstá naděje vlasti, příští vychovatelé, zákonodárci, hlavy rodin, poslanci, řemeslníci, dělníci atd.!

Jak soudí o těchto smutných případech? Když všechno to mohou páchat dospělí, proč ne i my, až dorosteme? Když nepoznávají soucitu u svých rodičů, sousedů a jiných, nebudou soucitní také sami ku svým spolublížním, až se jim naskytne příležitost.

Rod, bohatství, postavení jsou věci, které ve světě mnoho platí, však, když na ně pohlédneme bystřeji, přece nepatrné jsou. Nikdo si nemůže rodiče své voliti, bohatství bývá zjednáno často podivným a ne vždy řádným způsobem, a postavení? Před Bohem jsme si všichni rovni a každý bude za své skutky, za své jednání odpovídati. Všechno člověk zanechává na světě: koruny, paláce, peníze, statky a jenom zásluhy ho neopouštějí. Kdo zaujímá vysoké postavení ve světě, má mnoho jmění, ten nečiní žádnou milost, když spolublížním něčeho popřeje, toť jeho svatou *povinností*.

Jak možno však dětem takové zásady vštípit, když se jim od kolébky stále ukazuje a mluví, že jsou na příklad něco lepšího, když jejich bolest docela jinak ceněna bývá, než bolest chudásova a když se jim dovoluje i nemilosrdně nakládati s dětmi lidí podřízených!

Jako nemá býti dětem živé zvíře za hračku podáváno, podobně nebudíž „panským“ nebo „hospodářovým“ dětem povoleno užívati *děti chudých* jako němé tváře nebo dokonce i bezcenné věci. Často vídati, že takové privilegované dítě užívá jiných dětí jako koní, psů, je bičuje, trápí a mučí jako opravdový vozka. Když si dítě stěžuje, nedorazí sluchu, když se opře, je tím více porobeno. Vždyť jsou rodiče jeho ve službě boháčově!

Mezi dětmi budiž rovnost jak ve škole, tak i v domácnosti a kdo komu ukřivdil, budiž napomenut nebo i trestán dle zásluhy. Výsad požívající dítě učí se již z mládí pohrdati podřízenci svými, a co teď podniká v malém, to bude brzo dělati ve velkém bez soucitu k lidem závislým.

To jsou na předním místě lidé *služební* a mezi těmi hlavně *služky*. Jak hrubě, necitelně a neurvale zacházejí často „mladí páni“ a „slečinky“ se služkami! Co zkusí čeleď od rozmazlených dětí, jimž všechno dovoleno a které nepovažují služku ani za člověka, kterého bolí vše stejně jako boháče a který má cit mnohdy lepší svých pánů? Služka si má dáť všechno líbiti od dětí, nesmí si stěžovati, žalovati nebo se dokonce brániti.

Nemilosrdným zacházením se služkami otupuje se cit dětí, poněvadž se domnívají, že se všemi stejně nakládati mohou. Proto ať rodiče poučí děti své, jak se k čeleďi zachovati mají a katecheta při čtvrtém přikázání se o tom rozhovoří, by děti služebnictvo za rovné sobě považovaly, slušně se k němu měly a jemu beztoho dost trpký stav ještě více neztrpčovaly.

Aby mládež k soucitu byla vedena, nutno by jinak zacházela již od mladosti s lidmi *chudými*, než se posud děje. Viděl jsem matku hospodyní, která žebrákům almužnu jenom po dětech ke dveřím posílala; ta jistě byla dobrou v tom oboru vychovatelkou. Kdo chce pomoci nebožáku, činí to sice „aby neviděla levice, co činí pravice“, ale děti k těmto skutkům milosrdenství velmi radno brátí, by se přiučily býti dobročinnými a pěstovaly soucit v duši své.

Než ve světě vidáme špatné příklady pro mládež, jak se zachází s lidmi chudými zejména *žebráky*. Ovšem jsou mnozí, kteří se dovolávají podpory a al-

mužny, toho však nezasluhují; však vedle těch jsou lidé, jimž trpkým osudem se dostává hůl žebrácká do rukou. A i ti bývají odpuzováni od prahu před dětmi, i těm časem almužna dávána s nepěkným dodatkem nadávek a nechvalných názvů. To dítě vidí a slyší; ký div, že si pak něco podobného dovolí, proti chudobě se zatvrzuje, ano i kamenem po žebráku hodí! Špatný příklad je kazí. Tím se soucit k lidem nepěstuje a nevzdělává. Při takových vzorech v domácnosti nebo na veřejné ulici nepomáhá sebe lepší napomínání a poučování podobenství o boháči a chudasovi, příklady v čítánkách a povídkách. Skutečnost, život musí ukázati dětem, jak se má s chudými lidmi, s žebráky zacházeti, by v nich mládež viděla lidi se stejnou duší, by soucitem byla proniknuta a jednou také hleděla dle možnosti stírati slzy bídy a žalu, by se snažila upokojiti nejen požadavky mody a rozmanitých nepotřebných požitkův a poměrův, ale také ukojila hlad trpících v chudobě a bídě. Co dítě vidá u svých rodičů, tomu se přiučí a to bude jednou také samo činiti.

Stále voláno po soucitu, nedostatky jeho se ukazují každou chvíli v egoistickém světě, zákon Páně tím trpí a společnost lidská nedostatkem tím jako hlízou jedovatou zachváčena. Aby se stala náprava, by srdce lidské kůry této bylo zbaveno, nutno záhy od let mladosti soucit pěstovati, při všech okolnostech na srdce lidské apelovati, milosrdenství probouzeti a tak zdárně působiti ve prospěch lásky k zvířatům a především lásky k lidem. Símě, jež ve škole a v domácnosti do útlých srdcí bude vloženo, přinese užitek a prospěch nemalý. Pak bude i příkaz Spasitelův plněn: „Milovati budeš bližního svého jako sebe samého.“

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

Pročítáme-li časopisy učitelské, přijdeme k náhledu, že kleru z nich nejsou příznivy žádné. Chci to dokázati při „České škole“. Časopis ten je sice opoziční Královým Učit. Nov., ale proti nám klerikálům jdou ruku v ruce. Činí tak přímo i nepřímou historkami ve svých „zprávách a směsi“, jež by se hodily do „Záře“ a jiných anarchistických lístků, nejsou-li totiž konečně z nich vybírány. Na str. 400 čteme: „Příspěvek o spolupůsobení vzájemném kněží a učitelů. „Glos nauczyielski“ přináší v č. z 5. srpna, jak učitel si sedl „do lavki gdzie siedziala gospodyni proboszcza“. Pan probošt, vida tu smělost, přerušil při offertorium mši sv. (?) a obořil se na učitele: Jestli pane neodejdete, to ihned přeruším mši a odejdu od oltáře. A skutečně od oltáře odešel a v sakristii se do učitele znovu pustil a teprve potom šel v obřadě pokračovat. Probošt odsouzen ke 2 zl. pokuty.“ Ovšem do Polska je daleko, abychom se na to mohli optat, kdy se to stalo, a jestli opravdu tomu tak bylo, jak to Česká škola

líčí, že by při offertorium probošt od oltáře se hádal a pak odešel, skoro bychom pochybovali, a jestli tato historka v „Záři“ ještě nebyla, radíme hlavnímu spolupracovníku p. Mrazíkovi z Kladna, aby to p. Šturovi poslal, zavděčí se mu. Rovněž tak pikantní je druhá historka na str. 464. zní takto: „V Norimberce vychází dušičkový časopis ku potěše a úlevě dušiček v očistci. Tam stálo: Několik mladých dívek mělo dělati zkoušky. Jelikož čas ku přípravě byl velmi krátký, obrátily se naše dívky na dušičky, konaly častěji křížovou cestu a slíbily uveřejnění toho v dušičkovém časopise, jestli při zkouškách dobře obstojí. Neočekávaný výsledek korunoval jejich namáhání, proto vzdávají dušičkám srdečné díky.“ Tak referuje Česká škola, ať je to pravda nebo není. Poukazujeme p. redaktora Č. šk., že na děláni podobných historek je apatyka v každém evangelickém časopisu českém Husu, Jednotě, Hl. ze Siona, odtamtud dostane takových historek proti kněžím a katolickému náboženství celou

záplavu. Tím tento list učitelský jenom získá. Rovněž asi budou také jiné důvody, pro které na str. 272 farář ve Štýrsku byl pro ženatého učitele a ne pro svobodného (a přece na mnoha místech i v České šk. touží se na to, aby se též ohled při ob-sazování bral na rodinu, že s tím malým platem učitel s rodinou těžko vyjde,) a nemusila Česká škola přidávati dvojmyslnou, (trochu zákeřnickou) otázku: A co je pří-činou nelásky faráře ke kandidátům svo-bodným? O tom historie mlčí.“

Nejvíce pánům v Č. šk. leží na srdci konfessionální škola. Slyšeli jsme přece a četli už nesčíslněkrát, že to nebezpečí konfessionální školy je zažehnáno, že to je mrtvola, a mrtvole se přece přeje lehké odpočinutí, nač tudíž takových strachů. Tak se dočítáme na str. 258, že už teď přes 400 učitelů Tyrolských působí v jiných zemích rakouských, což je prý výsledkem činnosti školní klerikálů (dle toho by byli i čeští klerikálové vinni, že tolik českých vzdělců působí po celém širém světě — pozn. red.), a v Haliči, str. 400, je čtyři miliony osm set tisíc analfabetů proto, že tam rozhoduje šlechta a kněžstvo o školství (není to spíš vinou židovské kořalky? pozn. red.), a proto ať si toho všimnou ti, kteří chtěli národu našemu pomoci ke confess. škole a k řádění těchto kruhů nepozvedli hlasu obranného, proti tomu nezměrnému zlu, jež by mohlo stihnouti nejen národ náš, ale i celý rakouský stát.“ Nač ten strach před mrtvolou konfessionální školy? Abychom ustrašené pány upokojili, připomínáme jim, že se škole konfessionální nevyhnou, t. j., že svatá práva katolíků k platnosti přijetí musí, a sice donutí je k tomu zpustlost mravní mládeže obzvláště v městech na jedné a vzrůstající se anarchismus dospělých na druhé straně. My katolickou školu pro děti katolické nepovažujeme za žádné nezměrné zlo, a za žádné neštěstí ani pro náš národ, ani pro rakouský stát; taková řeč je naivní, ne-li komická, jako vůbec, když naši svobodomyšlní, ať to jsou třeba studenti, nebo učitelé s Národními Listy v čele, spustí nesmírný poprask, víme, že to je jenom komedie na zakřídování praveho stavu věci, a pak — kšeft.

Poslanec Kaltenegger jim už dvakrát svým playdoyerem pro konf. školu způsobil radost, ale zdá se mi, že se přece k tomu kysele tváří, a byli by měli větší radost, kdyby jim byl tu radost tam v říšské radě raději nedělal. Největší naděje staví teď Č. šk. na poslance Sokola. Redaktor Č. šk.

měl to štěstí, že první z českého učitelstva jej objal a na jeho poslaneckých prsou se rozehrál. 141. Jenže se zdá, jakoby ta rozehrátá prsa už stydla. Kopíruje totiž Sokol jednání Vašatého, čímž je dosti řečeno. Dále ta okolnost, že mladočeši už si nevěděli rady, kde vzít kandidáty, že mladočeským velikánům pardubickým musili v Praze říci trochu bagatelně: Jestli chcete učitele Sokola, jiného už nemáme, a že ti s dlouhým obličejem konečně svolili, načež druhý kandidát po něm pro nedostatek českých až ze Slezka vzít se musil, t. j. Sláma, že Sokola když schůzi do Pardubic svolal k objasnění politické situace, žádný nešel poslouchat, že 1400 voličů sotva dvě stě jich tam přišlo, toto vše neukazuje na velikou vymoženost poslancem Sokolem. A proto jásot Č. šk. 141: Ať žije český lid, jenž zvolil za poslance miláčka a chloubu českého učitelstva, vypadá nyní jako ironie. Ten český lid není také valně spokojen s těmi Sokolovými řeči. Je to na nich vidět, že ty řeči už dávno před jeho poslanečtím ve stolku zaprášené ležely, on také jich všude používá, ve Vídni, na říš. radě, na sjezdu učitelů v Praze pokračování, a konečně zase na říšské radě další pokračování, o čemž sám „Hl. Nár.“ napsal, že to byla řeč dávno přichystaná. Škoda, že tenkrát ve Vídni zanikla v hluku, jak „Nár. Listy“ psaly, my však přece příště úryvky z ní přineseme. Z toho je vidět, že pan Sokol i se svými školáckými porovnáními o hospodyně a domácnosti, matce a dceři a p. i se svými blasfemickými řeči a vtipy o náboženství mnoho vavřínů si už nezíská, a že to homagium mladočeských učitelů Sokolovi nyní prokazované vypadá jako humbug. Jednu zásluhu si získal přece p. Sokol, a sice tu, že sebe a většinu mladočeského učitelstva, toho totiž, které ho na Žofině sálem na svých ramenou nosilo, ukázal v pravé podobě, že boj proti nám svými zásadami začal, což my přijímáme, a v boji tom pro obhájení katolického náboženství proti učitelům kalibru Sokolova vytrváme.

Přicházím k feuilletonům „Č. šk.“ „Škol-ský med a jed“, vycházejícím z pera kladenského p. Štecha, pod chiffrou — ech. Ten pán kaplanům, klerikálům, českým spisovatelům katolickým, vůbec co dle jeho zdání souvisí s klerikalismem, jest velmi nakloněn. Chce všecko odbýt vtipem, jen že se na to bere tlusté pero. Jemu také konfessionální škola pořád ještě v uších zvoní, a pak ti inspektoři. Nelíbí se jim

ta velká supernace, mají mnoho pánů nad sebou, nemohou jít ani do hospody, do které by chtěli, a ten stálý strach před denuncianty kollegy. Tohle se mi opravdu líbí. Co se toho napovídá o charakteru, o ideálním působení učitelů, a najednou denunciantství. Poněvadž pak žádný z inspektorů se jim nelíbí, a zemské školní

radě řeč Jiroutkova na Žofíně před několika lety pronešená o inspektorech okresních posud v dobré je paměti, bylo by nejlépe, aby obdrželi páni učitelé samosprávu, aby si totiž inspektora volili sami. Abych však nezabíhal, vracím se k feuilletonům „Školský med a jed“, kde nám je čestné místo vyhrazeno. (Pokr.)

DROBNOSTI.

Národní učitel, měsíčník pro učitelstvo a přátely škol, přináší v č. I. roč. II. ze dne 24. pros. 1891. ze společného listu pastýřského výňatek, který jedná o školství a přičiňuje ke slovům listu: „již často poukazovali jsme na smutné ovoce našeho školského zařízení“ následující poznámku: „Statistická data dokazují, že počet zločinců rok od roku se menší. Tak r. 1881 odsouzeno do žaláře na 33.446 roků, r. 1886 na 27.963, do r. 1887 zlepšilo se rak. obyvatelstvo o 5530 let a to za stejných zákonů soudních.“ Co souditi jest o těchto datech čerpaných dle všeho z 6. čísla „Uč. Nov.“ ze dne 1. července 1891., pověděli jsme v minulém ročníku Vychovatele na str. 261—263., tušíme, že jasně a přesvědčivě.

Že pak zločinů nejen neubývá, nýbrž v úžasné míře přibývá, to jsme dokázali v posledním čísle minulého ročn. Vychovatele důvody pádnými a nezvratnými, dokázali i svědectvím liberálních časopisů paedagogických. Že pak přes to přese vše naše časopisy paedagogické, třebas by si jinak ležely ve vlasech, dlouho ještě budou unisono psáti, že zločinců ubývá, o tom ni dost málo nepochybujeme. Majíť v této příčině tvrdou národu; dokaž jim třeba stokrát nad slunce jasněji, že nemají pravdu, a ony přece zůstanou při svém. Toť již manýra pánů liberálů. (R.)

Král pruský Bedřich II. a vzdělání lidu. V kabinetním nařízení k ministrově Zedlitzovi ze dne 5. září 1779 napsal Bedřich II.: „Sonsten (t. j. mimo vyučování náboženství) ist es auf dem platten Lande genug, wenn sie ein bisgen lesen und schreiben lernen; neb vědí-li mnoho, utíkají do měst a chtějí býti buď sekretáři nebo něčím podobným: proto musí na venkově vyučování lidí mladých tak být zařízeno, by se naučili, čeho jim

nezbytně věděti třeba, ale zároveň způsobem takovým, aby lidé ti neutíkali ze vsí do měst, nýbrž hezky doma zůstali.“ (r.)

„Filosof“ Voltaire a vzdělání lidu. Nad muže tohoto, jenž, aby zakryl plebejský svůj původ, nazýval se důsledně místo prostě Arouet — Arouet de Voltaire — nebylo snad většího odpůrce a nepřitele vzdělání lidu. Ačkoli i sám z „lidu“ pocházel, pohlížel naň pouze s opovržením jako na „populace“, „canaille“ — chátra, luza — atd. a napsal doslovně: „Lid zůstane vždycky hloupým a barbarským; jsou to volové, kteří potřebují jho, bič a seno.“ La Chalotaisovi pak děkoval Voltaire, že „odstranil vyučování lidu“, chtěl, by po jezuitěch zrušil i kongregaci školních bratří a aby mu je poslal do Ferney před pluh jako tahouny (28. února 1763). „Lid musí býti veden, nikoli vyučován, toho není hoden“ (list k Damilavillovi ze dne 19. března 1766). „Nevědomých chudasů jest nezbytně třeba. Kdybyste musil tak jako já orati a zemi vzdělávati, smýšlel byste brzy rovněž tak jako já“ (k témuž 1. dubna 1766). „Nikdy nebylo (od filosofů) žádáno, aby se ševci a děvečky vzdělávali; to jest jediné úkolem apoštolů“ (k Diderotovi 25. září 1762.). „Budeme míti brzy nové nebe a novou zemi, pro slušné lidi totiž (honnêtes gens); nebo pro chátru (a tou myslil lid) jest nejloupější nebe a nejloupější země právě tím, čeho potřebuje.“ (Hohoff, Revolution 509—510; Kreiten, Voltaire, ein Charakterbild 449—450.). Až zas bude chtíti mluviti někdo o těch „jistých kruhích, které vzdělanosti lidu nepřejí“, nechť si povšimne těchto výroků nevěrce Voltaira a ty „jisté kruhy“ nechť v příčině této nechá s pokojem aspoň na tak dlouho, dokud se nebude moci odvolati na nějaký výrok jejich, jenž by se co do smyslu

rovnal některému z uvedených těchto výroků Voltairových. (R.)

Konfiteor. V Bystřici pod Host. jal se p. předseda, Petr Vaníček, zahájiv valnou hromadu učitelské jednoty „Hostýna“, mluvit takto: „Zpytujeme-li ledví svá, seznáme, že se nám vážnosti žádoucí často nedostává. Jedny příčiny toho leží mimo nás, druhé však při nás. Aspoň těch příčin, které jsou při nás, měli bychom se vystříhati. Jedna z takových příčin jest — nekollegialnost, hanobení a pomlouvání svého kolegy mezi lidem a když ne přímé, tedy nepřímé přičinění, aby představeným donášeny byly veškery poklesky kollegův chybujících, ba často klepy propletené křiklavou lží. S politováním musím říci, že zavládl v poslední době u některých učitelů nechvalný způsob — vše, čím vážnost stavu našeho trpí, na veřejnost vynášeti. Kollegové! Dáme-li se uchvátiti stohlavé hydře pomluvy, škodíme sami sobě!“ (Komenský str. 217.) +k.

Kéž by tomu tak bylo! Budeč Kutnohorská konala letošního roku schůzi ve Zbraslavicích, kterou zahájil po mši sv. předseda asi těmito slovy: „Kdykoli setkáváme se s učitelstvem českým — nechť v zátiší školním, nechť před tváří veřejnosti, vždy tatáž snaha obráží se v činnosti jeho: sloužiti Bohu, národu a vlasti. Toto trojhvězdi — toť direktiva našeho povolání učitelského.“ (Komenský str. 385.) Rádi věříme, že slova tato upřímně jsou míněna; přesvědčujíc nás o tom i další krásná, vzácná slova p. předsedy, jenž pokračoval: „Tomuto trojhvězdi i zde chceme učiniti zadosť. Vědouce, že ctíti Boha jest jedním z nejvznešenějších úkonů člověka, obracíme mysl svou i city své ve chvílích vážných k výšinám nadhvězdám. Tak učiníme i dnes! Proto prosím pány pěvce, aby k vyprošení zdaru zahájili dnešní schůzi zbožným zpěvem, vás pak, velectěné shromáždění, prosím, abyste stojíce zbožný ten zpěv vyslechli.“ — Jak řečeno, věříme rádi; proto však přece pravíme, kéž by tomu bylo tak, aby se v činnosti veškerého učitelstva českého, kdykoli se s ním setkáme — nechť v zátiší školním, nechť před tváří veřejnosti, vždy tatáž obrážela snaha: sloužiti Bohu, národu a vlasti! +k.

Valná hromada družstva Vlasti.
Dne 7. ledna t. r. konalo družstvo Vlasti

výroční svou valnou hromadu. Ráno toho dne sloužil předseda Dr. Rudolf Horský mši sv. za všechny zemřelé členy družstva, odpoledne pak ve dvě hodiny zahájil rokování křesťanským pozdravem za přítomnosti vládního komisaře p. koncipisty Fr. Fialy. Vyličiv slovy vzletnými práci a snahy družstva věnoval vřelou vzpomínku členům zemřelým. Po té rozvinul jednatel družstva P. Fr. Filip Konečný, Ord. Praed. markantními rysy nakreslený obraz činnosti družstva našeho a jeho odborů a kladl rovněž, jako předseda, hlavní váhu na to, bychom pracovali v přátelské shodě s bratry Moravany a Slezany. Časopis „Obzor“ doporučoval slovy vřelými k hojnému odbírání. Zvláště pak vytkl otcovskou lásku sv. Otce Lva XIII. a Jeho Eminence kardinála Rampoly k našemu družstvu, lásku a přízeň, jakýchž se dosud nedostalo u nás žádnému spolku jinému. Připomenul též, že vůbec důvěru, jakou máme, vlastní práci a přičinlivostí jsme si vydobyli; rovněž neopomenul připomenouti Encykliky sv. Otce o otázce dělnické a adress díků, jež družstvo sebralo a jež byly přítomným členům předloženy ve vazbě nádherné. Zprávu účetní za rok minulý podával pokladník Tom. Škrdle, vysvětlil celou rozsáhlou účetní manipulaci a předložil valné hromadě všechny účetní denníky a knihy. Mistopředseda, poštovní official p. K. Ulrich, podával pak zprávu o revisi účtů, již vykonali dva odborní znalci, c. k. úředníci p. Ant. Cikánek a p. Křižanovský, jejichž písemné o tom projádrění zapsané do hlavní knihy účetní, že účty shledali v nejlepším pořádku, přečetl p. jednatel.

Po té podávali pp. Jos. Svoboda S. J., Tom. Jiroušek a Al. Mlčoch zprávy o činnosti: Kroužku historického, odboru sociálního a knihovní komise, což když vykonáno, ujal se slova předseda Dr. Horský, líčil slovy vzletnými veliké zásluhy Rev. Josefa Hessouna ze St. Louis v Americe, jeho velkou, obětavou lásku k družstvu našemu a učinil návrh, by výtečný tento kněz a vlastenec obětavý zvolen byl za čestného člena družstva „Vlasti“, s čímž ovšem všichni přítomní nadšeně souhlasili.

Podpor udělila valná hromada na rok 1892: a) kroužku historickému 300 zl., b) odboru filosoficko-paedagogickému 200 zl. c) fondu knihovnímu a knihovní komisi po 100 zl. Spolku sv. Methoděje ve Vídni povolena podpora 50 zl. Po té vykonána volba výboru. Za předsedu zvolen opět

jednohlasně Dr. Rudolf Horský, do výboru pak: P. J. Svoboda S. J.; P. Fr. Filip Konečný, Ord. Praed., K. Ulrich, V. Špaček, Fr. Pohunek. Za náhradníky pp.: Fr. Žák, Tom. Jiroušek, Al. Mlčoch a Jos. Zbejval.

Schůze pak zakončena svoláním „Slávy“ sv. Otci Lvu XIII., Jeho Veličen-

stvu císaři a králi našemu a nejdůst. pp. biskupům.

Otázka. Byl by někdo z p. t. pp. příznivců listu našeho ochoten napsati krátké a důkladné pojednání o tom, že nikdo není oprávněn činit nějaké změny v Otčenáši, což se bohužel nyní zhušta děje?

Spisy redakci zaslané.

Methodické výklady z oboru přírodopisného, přírodopisného a technologického. Díl IV. (Zejména pro IV. třídu školy obecné se zřetelem ke čtvrté čítance). Jakožto pomocnou knihu sestavili Jan Dolenský a Bohumír Patera, učitele pražští. Cena 1 zl. 30 kr. Nakladatelé: Knihosklad Rohlíček a Sievers. Knihtiskárna v Praze. Str. 211.

Methodické tyto výklady, jichž díl I. vyšel už v 2. vydání, budou zajisté učitelstvem českým, jemuž jest pracovati na školách obecných, přijaty s povděkem; zaslouhují toho též v míře největší, neboť jsouce pracovány s velikou pílí a svědomitostí, prokáží dobré služby všem, kdož jich jako pomůcky budou užívat. Zavadného jsme v neshledali nic a proto je můžeme s dobrým svědomím doporučiti.

Klassikové řečtí a římští v rouse českém. Sbírky této, již vydávají Höfer a Klou-

ček, knihkupci v Praze, vyšly právě sešity 4. a 5., z nichž první obsahuje Sofokleova Oidipa na Kolóně v překladu Timotheje Hrubého (Cena 30 kr.), druhý pak spis Ciceronův Laelius čili O přátelství v překladu Josefa Krejčího (Cena 25 kr.). Překlad jest plynňý a opatřený vhodnými poznámkami, úprava slušná, cena poměrně mírná, proto možno sbírku tu doporučiti.

Růže dominikánská. Katolický časopis bratrstva růžencového a třetí řehole dominikánské. Red. Fr. Filip Konečný Ord. Praed. Roč. V. č. 9. (leden) s bohatým a vybraným obsahem.

Časopis učitelek. Měsíčník pro učitelky všech kategorií a vychovatelky vůbec. Red. Emilie Schmutzrová. Roč. VIII. č. 1. Časopis tento doporučujem všem českým učitelkám.

Brožury družstvem „VLASTĚ“ vydané:

Náboženské a mravní výchování a vyučování na školách obecných a valný sjezd učitelstva a přátel školství konaný v Praze dne 6. srpna 1891.

(Resoluce a řeči.)

Kriticky probírá Fr. Pohunek, redaktor „Vychovatele“ (Otisk z „Vychovatele“.) Cena 30 kr., hotově v administraci „Vlasti“ objednaná stojí pouze 25 kr. Prosíme, aby tento důkladný spis co nejvíce byl rozšířen.

Kdy jest člověk nejnešťastnějším.

Časová úvaha od Petra Kopřivy. Čistý výnos věnuje se „Dělnickým Novinám“. Cena 3 kr., kdo více exemplářů k rozdáni koupí, dá pouze 2 kr. Už bylo rozprodáno z 10.000 nákladu 9.000 exempl., což svědčí o veliké oblibě této publikace.

Oboje brožury prodává administrace „Vlasti“ a knihkupectví Cyrillo-Methodějské v Praze.

OBSAH: Moment aesthetický ve výchování. Píše Filip Šubrt. (Pokračování.) — Katolické a státní školy francouzské. Podává Fr. Žák. (Dokončení.) — O pěstování soucitu při mládeži. Napsal Al. Dostál. (Dokončení.) — Hlídka časopisecká. — Drobnosti. —

Spisy redakci zaslané.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlročně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: **Fr. Pohunek.**

Administrace „Vychovatele“ jest v Žižkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepečetí a ne frankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána).

Moment aesthetický ve výchování.

Píše **Filip Šubrt.**

V.

Po náboženství hlavní váhu kladla „klerikální škola“ na čtení, psaní a počítání. Předměty tyto jsou jako klíč ke všemu vzdělání. Kdo umí dobře čísti a má ve čtení zálibu, co všechno může zvědět! Písmem může se domluvit s přítelem ~~každé~~ světa. Počty naučí se vážit času i peněz — pořádku a spořivosti.

Ve všech těchto oborech skrývá se leckterý pramen záliby aesthetické a ~~vezme-li se učení s té strany, ještě více prospěje jak pro školu, tak i pro život.~~

Se čtením spojena je mluvnice a sloh. Mluva lidská má mnohé krásy a zvláště česká řeč jimi vyniká. Pozorujme rytmus její, spád a zdvih hlasu, pozorujme dynamickou stránku její, pozorujme řady zvuků: vokály a konsonanty různé barvy, stínu a šířky. Vše se tak pěkně střídá, vše plyne jak potůček. A to již při řeči prosté. Což teprve v řeči vázané! Tam krása tato přibírá roucho umělecky upravené, aby více ještě vynikala.

Mluva tato je řadou známek pro pojmy. Nový pramen krásy! Pojmy mluvou vyjádřené stojí v různých poměrech nadřadění a podřadění a lišení toho všeho náleží též k rozumnému čtení. V básních podávají se slovy ne tak pojmy přesné, jako obrysy, obrazy, typy — a podle toho, zdali tyto snáze lze pochopiti a proniknouti, aneb obtížněji, nežli pojem vlastní, poznáme, hodí-li se báseň dítěti, nebo jen dospělému čtenáři. Ovšem jsou i jiná pro to hlediska, ale ta mají spíše podklad morální, proto se o nich nezmiňujeme.

Rozeznávají tedy čítanky čtení „vzdělávací“ (spíše „pěkné“) a pak čtení, které je přípravou učení realnému. První podává básničky, příběhy povzbuzující, báchorky, pověsti — vše ponejvíce s moralisující tendencí, třeba že pozakrytou. Čtení toto, aby bylo správné a hezké, potřebuje dobrého návodu a přičinění učitelova. Jest mu dbáti, aby děti rozuměly slovům, dovedly oddělovati celky myšlenkové, poznaly myšlenku hlavní a poměr ostatních k této; aby četly správným rytmem, potom aby přibíraly dynamiku hlasu, posléze teprve, aby stupňovaly též náležitě a významně svůj hlas k větovému nebo slokovému důrazu. Pak následuje memorování lepších básniček a deklamace — po případě s gesty. Jaký to rozdíl od dětinského říkání I. třídy do pěkné deklamace ve třídě poslední! A všechno se má

poříditi tak, aby se děti „nezradily“, aby se tomu s láskou a chutí učily! A jak září radostí, dovedou-li pěkně přednášeti a čísti básně!

Aby k tomu stupni dospěly, je třeba i mluvnického vzdělání. Má i tato soustava pravidel a paradigmat co činiti s aesthetikou? Ovšem! Právě tuto nám vynikne:

1. Bohatství forem a z toho i bohatství významů naší řeči.
2. Důslednost její, která skutečně podiv vzbuzuje v každém, kdo blíže se s ní seznámil.
3. I tam, kde se zdá tvarem nějakým rušiti pravidlo jedno, utvrzuje pravidlo jiné, vyššího řádu. Z toho plyne její rozmanitost, vábnost — ale i samorostlá životnost, pro kterou je tak obtížna cizincům.
4. Vynikne náležitým pěstováním mluvnických cvičení také význačnost její a případnost, jakou nejen jednotlivé představy a pojmy značí, ale i poměry jejich různými pády a tvary — filosofické její jádro.

Nemůžeme ovšem chtít na obecné škole, aby zvláště v tomto posledním bodu působila zázraky; postačí první tři body.

Tedy také tato soustava suchých, leckdy až mnoho abstraktních pravidel kryje leckterý živel aesthetický a s této stránky jsouc pojata, poznána a podávána stane se jak učiteli, tak žactvu milejší.

Slohová cvičení nemají pouze dbáti o správnost mluvnickou, ale mnoho se poslouží naší řeči, přiběře-li se i zřetel ke krásnému střídání slov, zvuků, důrazu a k náležitému, i v ohledu aesthetickém důležitému slovosledu a pořádání celých vět.

Čtení zvláště v prvních třídách učí se společně se psaním. Později spojují s ním mluvnická i slohová cvičení. Mluvíme-li zde o psaní, míníme především krasopis — psaní pěkné.

Také zde máme několik způsobů jednoduchých složek krásy: Písmo samo je rytmické střídání čárek okrouhlých, rovných, slabých a silných, krátkých a delších, více nebo méně šikmých. Písmenka jednotlivá rozložiti se dají na čárky více nebo méně zakřivené a pěkné. Připojí-li se k tomu i symbolika písem a vbásní vztah mezi písmenem a hláskou, jižto značí, což tu přibude pěkných a didakticky vydatných myšlének a pokynů! Psaní samo, pěkně v taktu pokračujíc také rytmem svým se líbí.

Nová zajímavá stránka přibude, pozorujeme-li hmoty psací. Kamínek a tabulka — písmena bílá na černé tabulce jsou dítěti zábavou, které doma nemívalo. A za nějaký čas — píše písmena černá na bílý papír — jiná sestava světla a stínu — zas něco nového! Divte se potom, že dítě zkouší psáti také na papíry jiné barvy, kde se jich dopídí, že má chuť psáti inkoustem fialovým, že zvláště se mu líbí páně učitelovy číslice v jeho théce červeně zapsané, třeba to byly čtyřky, že maže inkoustem svůj nos a čelo. Ono by se i tetovalo, kdyby o tom něco vědělo. Psaní mu otevřelo nový svět plný tvarů a barev, které může samo sestavovati. Psaní je mu průpravou ke kreslení.

Ještě zbývají počty. Tyto hranaté číslice a řady jejich, suché formulky a značky by kryly živel aesthetický? Jakou krásu vpraviti v ty řady a sloupce, hadovité a lomené útvary delších počtů s ostrými konci a prázdnými kouty? A pravidla početní? Snad nemáme je „zbásniti“, jako zbásnili latináři grammatiku pro parvisty? Co je abstraktní, zůstane takým, a co hranaté, zůstane takovým?

A přece! I zde rozhoduje leckdy paní Aesthetika, ani nevíme která! Ó ty paničky!

1. Ona upravuje tvary číslic samých. Číslice římské ustoupily „arabským“, ale i tyto se změnilý značně na svůj prospěch v ohledu krásy. A když pak zdály se „jednostrannými“ zvláště v tisku, kde měly stejnou délku, prodloužili některé, aby mimo střídání čar rovných a okrouhlých, také i v tom ohledu byly rozmantějšími — a s větším stupněm krásy též srozumitelnějšími, zřetelnějšími.

2. Paní Aesthetika nemá ráda prázdných koutů. Proto navádí kluky, aby do početnic, do těch prázdných koutů lecos malovali, proto nutí pány počtáře, aby dlouhé hady (v dělení) zkracovali, aby formulky co možná psali symmetricky, aby je krásili a upravovali, až jsou jako ze škatulky.

Tak i ve škole možno činiti. Zevnější úprava početních úkolů bývá dobrým měřítkem aesthetického vzdělání. Kdo je dovede psati pokud možno úpravně, úměrně, sličně, ten má jistě dobrý dar krasocitu a je-li náležitě veden, brzy vynikne i v jiných oborech jistou elegancí.

VI.

Nová škola velice si zakládá na tom, že zavedla a zdokonalila učení „reálná“. Pokrok v té věci je skutečný. Proč? Dříve nebylo činitelů dosti energických a řekněme bezohledných, aby donutili obce nejen stavěti pěkné budovy školní, ale naplniti jejich „kabinety“ fysikálními přístroji, přírodnickými preparáty, drahými ilustracemi a světnice mapami a diagramy. Vše to zastala křída a tabule s ústním výkladem čtených článků.

Názor v těchto oborech dodělal se skvělého vítězství, ač pro venkov namnoze drahého. Následkem toho nepostačují články čítanek, zvané „čtení věcné“, ale jsou školy, které si zahrávají na malé techniky a učitelé, kteří hrají professory. Viděli jsme rozvrhy hodin ve III. třídě (děti 9—10leté), kde měli pyšný název: „přírodověda“! Co chceme víc! Devíti-letí přírodovědci — toť non plus ultra!

Ve vyšších třídách najdete mezi knihami žákův buďto tištěné knihy dějepisu, nebo i zeměpisu a přírodopisu, anebo psané sešity „přednášek“, které pan učitel diktoval. Bývá to často suchý výpočet měst, řek, hor, kolik kde tisíc lidí; letopočty a jména osob dějepisně památných s krátkým udáním toho, co vyvedly chytrého nebo hloupého; klassifikace živočichův a bylin se jmény jejich; jednotlivé definice fysikálních a přírodních zjevů! Předpokládáme, že vždy před tímto schematickým shrnutím hlavních bodů předcházela výklad, po případě i experiment názor — ale přece nemůžeme schvalovati taková diktanda a víme, že byla i jinde a od povolanějších hlav zavržována. Proč? Nejen z ohledů didakticko-paedagogických, ale hlavně aesthetických.

Čemu má učit se v zeměpise? Učí se žáci těm jménům a číslicím jen proto, aby je jako papouškové odříkávali a při inspekci dobře uměli a na mapě ukazovali? Snad proto spíše, aby poznávali domov, vlast, říši, svůj díl světa, zeměkouli, vesmír! Ovšem beze jmen a číslic by nepoznali nic, ale jména jsou pouhé značky pojmů a představ a mohla by býti docela jiná. Nesmíme tedy dítěti zahrabati těmi jmény zrak, aby nevidělo pode jmenem věcí, které má poznati. Hlavní je věc — tedy domov a okolí, pak obraz vlasti, pokud možno plastický, obrazy hlavního města a jiných větších měst s vyprávěním o jejich přednostech doplněný a oživený. Podobně i o říši a jejich národech, Evropě — pak o moři a jeho velebných zje-

vech, o divokých a polocivilisovaných národech zámořských, vůbec o všem, co jest skutečného pozorů hodno.

Od geografie k astrofysikálnímu-světovému zeměpisu, spíše „popisu všehomíra“ je logický postup jako od části k většímu dílu celku. „Celek“ je našemu pouhému rozumu beztoho nepřístupný. Zde bývá již vyhověno úplně požadavku našemu, pokud jen lze. A sice proto, že krom několika jmen a pravidel, která jsou o pohybech nebeských těles obecně známa, jiného skoro nic posud na střední školy a učitelské ústavy neproniklo. Jakou zde shledáváme vadu, povíme si dále.

Sestoupíme s vyššího stanoviska nebeských pohybů k zemi. Místo astrofysiky vezmeme do ruky sešit žáka V. nebo vyšší třídy o fysice.

Dovídá se o tíži, neprostupnosti, setrvačnosti hmot; o teple, o světle, magnetismu a elektrině a několika větách z lučby. Má tam o bouřce, severní záři, o dešti a rose, o větru studeném a teplém. Ale opět namnoze pouhé definice a pravidla. Měl pár dní v paměti výklad páně učitelův, ale potom zbyla mu jen tato kostra a ptejte se ho na něco podrobněji, neví nic, než těch pár slov a později také to zapomene. Ze všeho zbude mu jen neurčité tušení, že „je to všechno na světě takové divné, ale že tomu pan učitel přece rozumí.“

A tyto všechny výjevy mají býti žáku jakousi průpravou, aby si později doplňoval „názor světa“, mají mu býti v letech dospělejších filosofickým stavivem, na němžto budovati má jednotný, souhlasný názor svůj o světě. Nemyslete, že toho za pluhem nebo v dílně ani dost málo nepotřebuje. Přejde do světa, bude slýchati a čísti spisy a listy, kde se mu ty věci nevysvětlují, ale známými předpokládají a na základě některé logické záludy (spíše „nelogické“) bourá jeho náboženské přesvědčení. Nenaučil se hleděti na všechna stvořená díla a jejich síly jako na důkazy svrchované intelligence Stvořitelovy, ba nepoznal v nich ani souvislé, důsledné, jednotné soustavy hmoty a síly a není s to vypátrati ani sebe větší nelogické záludy, která mu má víru vzíti. Je rozdvojen — karakter jeho se kazí, zahazuje, co ho posud posvěcovalo a blažilo a hledá náhrady v temných hlubinách bezvěří, kde není ideálů ani snahy po nich.

Není-li místa v reálném učení fysice — a přírodopisu — poukázati k tomu, co jediné dává těm věcem základ jednoty, souhlasu, co jediné vedle metafysických záhad řeší a plní také požadavky ethicko-aestetické, poukázati k tvůrčí svrchované intelligenci Boží, je aspoň tolik nezbytno, aby zjevy hmotné — „působení sil“ — vylíčily se co možno živě a názorně, a co možno správně a častěji úplným opakováním dobře žáku vstípily. Lépe ne mnoho a důkladně, nežli celou knihu povrchně. Výslovně podotýkáme, že nechceme, aby učitel snad při každém výkladu, na př. o pumpách a stříkačkách, o váze, páce, kladce atd. připojoval „kázaní“. Za prvé je to nemožno, za druhé by sevšedněl, a kde by měl krásné místo vhodné k posvátnému nadšení, nezpůsobil by nic, leda u některých bystřejších hochů nějaký vtíp.

O přírodopisu netřeba se mnoho šířiti. Jenom tolik říci třeba, že školský přírodopis nemůže býti přírodovědou. Takové pyšné vystupování působí komicky. Také zde pouhé, suché výčty jmen nepomáhají, ale ničí všechnu zálibu dítěte, kterou ke skutečné přírodě lze. Přírodopis nejsnáze může býti názorným. Buďto se spatří živé rostliny, skutečné nerosty, preparáty skutečných zvířat — pokud jich třeba — nebo obrázky zcela věrné a přesné. V letě, zvláště v menších městech, podnikati se mohou i vycházky, aby děti viděly bohatství života, kterým země kypí, aby pozorovaly, jakou krásou se jim jednotlivé krajiny, a v nich jednotliví tvorové od-

květinčky až nahoru ke koncertu skřivánčímu chlubí. Takové vycházky a výklady vzbudí v nich lásku k přírodě a nebude třeba stálého hromobití na hochy, že vybrali ptáčky, že zlomili stromek, že pováleli obilí. Kde při škole je rozsáhlejší zahrada, tam tím vydatněji lze ušlechťovati nejen pláňata, ale i srdce dětí: hoši ať se učí pěstovati stromky, každý pokud možno svůj, dívky něco květin a zelin. Páni učitelé toho dbalí, mají na venkově mnoho zásluh nejen o vykrášlení místa stromovím a květinovými zahrádkami, ale i o prospěch mravní, který ušlechtěním krasocitu nastal.

Přírodopis má vrchol svůj v popise člověka a zde zvláště široké pole, kde se stýká s náboženstvím. Známo, kterak se v té věci prohřešovali liberální páni učitelé, zanášejí theorii Darwinovu až k atheismu, dohnanou do těchže síní, kde učitel náboženství před chvílí velebil lásku Stvořitelovu za dar nesmrtelné duše! Tento hřích nejen proti víře a mravům, ale také proti aesthetickému a paedagogickému požadavku souhlasu a jednoty ve vychování na mnoze mstila sama aesthetika. Kterak? Ani děti, ani jejich rodiče nebyli s to vyvracet a zatlačovatí onu theorii na pole, které by jí snad patřiti mohlo — logickými důvody; ale celá ta věc jim byla směšnou, protože chtěla bojovati proti souhlasnému, jednotnému názoru světa, jaký během dlouhých pokolení trval a na další pokolení se děditi bude, ve kterém víra v Stvořitele dobrotivého má první místo. Byla jim pohoršivou, ano hanebnou, opět nikoli tak z příčin logických a vědeckých, jako že urážela jejich hrdost, kterou si vědomi jsou své větší tělesné krásy a výhradní duševní převahy.

Proto se asi málo již najde takových pánů, kteří by o tom se širili a tak své svědomí a cit pro slušnost uráželi. Do obecné školy nepatří každá theorie, která dnes vysoko se vytahuje, aby zítra klesla na vlastní svou podstatu, ve které ani náboženství, ani církev hroznou není.

Člověk je animal sociale a společnost lidská má také svůj přírodopis a vývojepis. První se běře v geografii, druhé v dějepise. Dějepis člověka v poměru jeho k Bohu podává se při náboženství. Dějepis jeho v poměrech ostatních podávají páni učitelé, ovšem jen pokud toho věk a schopnosti žákův připouštějí. Dějepis ze všech odborův obecné školy může býti nejvábnějším, ale i nejhroznějším: přidej trochu poesie — t. j. vyličuj, živě popisuj — a zajímá. Vyluč pěknou formu a podávej jen osoby, data a děje jako kostru — a straší. Zde tedy domáhá se opět paní Aesthetika svých práv na celé čáře.

Chceť: 1. Aby se líčilo co možno pravdivě, souhlasně, s pravými výzkumy a ne pouhými domysly.

2. Aby se dobře látka seskupovala kol význačených dějův a osob.

3. Aby se neroztrhovalo násilím, co k sobě patří, ať by se to dělo třeba i pro „škatulkářské“ schema napřed ustanovené.

4. Vždy s náležitým ohledem na vlastnosti doby, o které se mluví, a tedy s jistým živým porozuměním ideálů a potřeb určitých dob. Kdo běře pravidko dnešní na doby rytířské, kdo by chtěl dnešní soustavou soudní a trestní měřiti soud Husův, soud po Bílé Hoře, způsobil by, že by dítě vůbec myslilo, jakoby za stara byli na zemi samí ďáblové. Je ovšem dobře, vstíplí-li se dítěti láska k době přítomné a chuť k životu, který na ně čeká, ale bylo by nespravedливо dívati se na minulosť s věže přítomnosti a říkati, že je níзка. Kdyby nebyla níзка, nebyl bys ty nyní tak vysoko, protože překotný vývoj vede jen až do určité výše a pak klesá zpět v úroveň vývoje obecného, aby teprve s ním zase stoupal.

5. Netřeba tolik povídati o všech možných vojnách, jako spíše o kulturním rozvoji národa, a poukazovati, proč tím neb oním směrem se dal a kolik to prospělo neb uškodilo. Výklady tyto budou i aestheticky více hověti žákům, nežli samé povídání o hrůzách vojny. Tedy: strídání. (Dokončení.)

Zdravá mysl ve zdravém těle.

Píše liga +29.

Poslední dobou snaží se mužové povolání, by šetřeno bylo prastaré zásady svrchů uvedené. Počátek byl učiněn na ústavech středních, kdež doporučeny hry, vycházky, bruslení — a tělocvik má státi se povinným předmětem, jak před nedávnem slyšeli jsme z úst samého ministra vyučování. — Jest však třeba, by již dříve bylo pomyšleno na zachování zdraví mládeže a to již na školách obecných a měšťanských.

I tam již byl učiněn počátek, jak mnozí se domnívají, velmi dobrý a to zavedením — stojatého písma. Úžasem naplňují data statistická, která dokazují, jaké množství školních dětí je všelijak zmrzačeno podrůstáním, zkřivením páteře, krátkozrakostí a jinými neduhy. A tomu všemu má býti odpomoženo písmem stojatým! — Nechci o tomto prostředku předbíhati s úsudkem, než ukáží se výsledky, ale tolik dovolím si poznamenati, že čím více od písma toho se očekává, tím větší bude sklamání.

Myslím, že ulehčeno-li je studentstvu na gymnasiích, zvláště ve vyšších třídách tím, že nebude úloh domácích z latiny a z řečtiny, mělo by již také jednou býti pomyšleno na úlevu ve školách obecných a měšťanských. To aby státi se mohlo, třeba jinak upravití osnovy učebné, nežli jsou nyní. Domnívajíť se mnozí novější vychovatelé, že se dodělali velikých úspěchů, je-li látka učebná do podrobnosti v osnově spracována a je-li tam vypočten každý jedinec, o němž mluveno bude ve škole v té které hodině. Tato osnova je vložena do třídní knihy, by hned byla po ruce. Ale jinak látka rozděluje se u stolku a jinak tomu ve škole, má-li na základě schválené osnovy býti pokračováno. Kdo zná poněkud návštěvu školní dobou podzimní a jarní nejen ve vesnicích, ale i ve městech, ten mi přisvědčí. Bývá často dosti slušný počet žáků ve škole, ale je mezi nimi ustavičné strídání; denně přicházejí do školy jiné děti, tak že moudrý učitel nemůže pokračovati dle osnovy, chce-li, aby všechny děti osvojily si látku učebnou. Ale mimo nadání objeví se ve třídě okresní školní inspektor; učitel se zalekl, víť proč. Děti je ve škole poměrně málo, některé z nich přišly snad teprve včera poprvé, a proto půjde to asi špatně. K veliké radosti učitelově odpovídají děti, které aspoň poněkud školu navštěvovaly, dosti slušně; ale inspektor má nejvíce spadeny na děti, které se nehlásí, ty stále vyvolává a táže se na věci, o nichž ony dosud neslyšely. Inspektor prohlíží třídní knihu, porovnává látku zapsanou s osnovou a obličej jeho se jaksi mračí. Pozoruje, že učitel je s látkou učebnou, ó hrůza! — o celý týden nebo 14 dní pozadu. Běda učiteli, není-li náhodou miláčkem! — Zpráva o této návštěvě páně inspektorově bude podána okresní a zemské školní radě a sotva dostane se témuž učiteli pochvalného uznání a má-li snad právě dostati pětiletý přídavek, dlouho bude čekati. Proto každý učitel musí úzkostlivě řídit se osnovou a pokračovat

má-li ve škole děti, neb má-li skorem prázdné lavice. Učitel stává se takto otrokem osnovy a při nejlepší vůli nemůže pokračovati tak, jak za dobré uznává. Repetitio mater studiorum, říkávali staří, ale za nynějších poměrů nelze učiteli na opakování ani pomyslet. — Stává se proto často, co vyslovil jedenkrát zemský inspektor p. Tille, že učitel látku učebnou probral, ale děti ji neprobraly, nepochopily, nezažily.

Kdo má jen kus soudnosti a věcí je znalý, a prohlížel by osnovy učebné, počínaje třetí třídou škol obecných, ten by strnul nad množstvím látky, která určena je na jediný rok. A což kdyby prohlížel osnovy škol měšťanských; osnova ta naplňuje úžasem, jak může tolik býti žádáno na škole měšťanské.

Je pravda, mládež má pomůcek mnoho a krásných, ale ty vše nezmohou. Vzpomenu-li, jak těšili jsme se na experimenty fysikální na gymnasiu, které často zůstaly pouze slíbeny, s jakou dychtivostí chápali jsme se obrázků přírodopisných a rostlinopisných a prohlížím-li nyní kabinety škol obecných, zvláště pak měšťanských, vidím zde mnoho krásných věcí, jichž jsem na gymnasiu nespatrił. A přec mládež i nejkrásnějšího obrazu málo si všimne, vše je jí jaksi lhostejno; jakási otupělost jeví se ke všemu u veliké většiny žactva, což jest následek přepracování.

Když jsem studoval, měli jsme v první třídě gymnasijské dvakrát do 10 hodin, v druhé třídě jednou do 10 hodin, ostatní dny měli jsme do 11, a odpoledne vždy jen 2 hodiny vyučování. Teprve ve třetí třídě gymnasijské měli jsme jen jednou do 12 hodin. A nyní jaký je rozvrh na škole obecné? Již ve třetí třídě dívčí mají dvakrát do 12 hodin; ve čtvrté třídě mají čtyřikrát do 12 hodin, a tak to stoupá dále, až ve třetí třídě měšťanské mají každodenně do 12 hodin, a dvakrát týdně odpoledne od 2 do 5, celkem 34 hodin týdně. Mimo to má většina ještě mimořádné vyučování jako zpěvu, hudbě, nebo jinému předmětu. Za takových okolností není divu, že jest mládež nevšímava, vždyť je přetížena. Stálým sezením trpí tělo i duch. Pak se divíme, že mládež je tak bledou. Zřídka totiž uvidíme, zvláště u dětí městských, zdravou červeň ve tváři, za to však se u dětí vyskytují chudokrevnost, srdeční vada a jiné neduhy, u mládeže dříve neznámé.

Přijde léto a bývá často nesnesitelné vedro; tak na př. míval jsem první hodinu ve třídě 18° R., o jedenácté hodině bývalo 22 stupňů a odpoledne až 25° R. — Vše se potilo a toužebně bylo očekáváno zazvonění; dívky, když přišly ze školy domů, sedly a pracovaly zase — k výstavě ručních prací.

Výstava ta měla by býti pořádána pouze z prací, které ve škole byly zhotoveny a ne aby zase nové brímě pro domov bylo ukládáno dívkám. Zač bude státi zdraví pozdějších generací, půjde-li to takto dále?

Za dnů našich třeba ku zabezpečení existence nejen vzdělání, ale i pevného zdraví, by člověk mohl užiti toho, čemu se přiučil. Co platno i největší vzdělání, bylo-li příčinou, že člověk stal se nezuživcem a předčasně že upadá v hrob?

Nikdo si však nevykládej slova moje tak, jako bych snad brojil proti všestrannému vzdělání; toho nechci, ale je si přáti, by se vypustily některé věci, jimž se mládež učí, by je zase zapomněla. Ať se probírají ve třídách nižších jenom věci nejdůležitější, a pak, bude-li základ dobrý položen, bude se snadno moci doplniti ve vyšších třídách, co bylo dříve vypuštěno. Má-li náboženství týdně 2 hodiny, proč by i jiné předměty nemohly se spokojiti s menším počtem hodin? Či snad náboženství je nejnutřebnějším předmětem vyučovacím, když i němčina má 3 hodiny týdně?

Náboženství ve škole jednotřídní.

Napsal Jos. Moudrý.

Čas návštěvy školní vyměřen jest na osm školních roků. Vzhledem k tomu a ku počtu dětí máme školy rozličných kategorií. Počínajíc školou, ve které každé třídě náleží jeden školní rok (škola osmitřídní) sestupuje se až na školu, kde v jedné třídě upoutáno jest dítě po celý onen čas zákonem vyměřený a to jest tedy škola jednotřídní. Úkol všech škol obecných jest stejný, totiž dívky v mravnosti a nábožnosti vychovávat, ducha jejich vyvíjeti, známosti a sběhlosti, jichž mají k dalšímu vzdělání v životě potřebí jim poskytovat a základem býti, aby se z nich stali hodní lidé a občané.

Jest tedy úkol školy ať osmitřídní ať jednotřídní stejný, pouze s tím rozdílem, že škola jednotřídní ovšem podávati může pouze extrakt nejpotřebnějšího ze školy vícetřídní. Učiteli nařízena jest práce poměrně veliká oproti práci učitelově na škole jiné kategorie. Má také býti na škole jednotřídní učitel vynikající, aby v témž čase mohl naučiti tomu, co se vyžaduje. Za to měl by ovšem bráti také poměrnou odměnu; skutečnost však ukazuje, že tomu tak není, leč snad na některé škole židovské. Musímeť se žalem dosvědčiti, že se židé starají více o učitele a tedy i o své děti než my — křesťané. A místa učitelská na školách jednotřídních obsazují se po většině učiteli ne právě vynikajícími. A není divu! Nikdo nechce zakrňeti na zastrčené vesnici. Farní škola a kostel bývá přes hodinu vzdálen a v zimě spojení nemožno. Vyučuje-li duchovní v takové škole, co zkusiti musí při docházce! Jednotřídka není nic jiného než novověký mučící nástroj pro učitele i žáky.

Celá třída rozdělena jest na oddělení: 1. oddělení (stupeň elementární, nejnižší); 2. oddělení (stupeň střední); 3. oddělení (stupeň nejvyšší).

Učení rozděleno jest na přímé a nepřímé čili tiché zaměstnání. Když učitel učí přímo některé oddělení, ostatní dvě musí býti tiše zaměstnány (psaním, kreslením, čtením v mysli). Všem předmětům však se nemůže učit nepřímou (ku př. realiím), nýbrž musí učitel dvě a po případě až tři oddělení na jednou zaměstnati, a to se děje ponejvíce v náboženství.

Náboženství jest vyměřeno pro všechna tři oddělení dvě hodiny v týdnu, a nezbyvá nic jiného, než aby si učitel učivo tak sjednotil, by týmž časem všechna oddělení zaměstnával, žádnému nepřivodil dlouhou chvíli neb jej v nepozornosti postihl. Vyučování náboženství na jednotřídkách filialních jest svěřeno duchovním, někde světským učitelům a každý z nich, chce-li dosíci dobrého výsledku, musí se dobře na každou hodinu připravit.

Nestačí žádnému učiteli, že to, čemu učiti bude, ví. To vědí i pokročilejší žáci; proto jest na učiteli, by přemýšlel o způsobu a pomůckách, jimiž by co nejdříve účelu svého dosáhnul a to bez ztráty času, způsobem co nejpochoptelnějším, bez týrání sebe i žáků. Přemýšletí však o tom až v hodině vyučovací bez přípravy, jest tolik, jako zmařiti hodinu bez užitku.

Naše osnova náboženská není tak rozdělena, aby z ní mohl každý hotové vyčísti, zvláště na školách málotřídních. Poukázání ku škole osmitřídní nestačí a potom učí každý tomu, co za dobré uznává sám; není tu sjednocenosti. Rozvrh učiva biblického jest sice poněkud naznačen již v učebnici samé. „Ve školách o jedné třídě čtou žáci od 8—10 let hned všechny odstávky žádných znamének ne-

mající. (II. odd.). Žáci pak starší opakují tuto úlohu a přibírají k ní všechny příběhy dvěma hvězdičkama znamenáné.“

To jest ovšem pěkně řečeno. Ale podíváme-li se do dějeprawy, shledáme, že má starý zákon 88 a nový 96 článků, tedy dohromady 184 čl. a z těch má se *přečísti* 130 čl.

Vyučovacíh hodin připadá pro náboženství asi 90, z nichž jistě aspoň pětina odpadne na svátky a rozličné prázdniny a zbude nám asi 70 hodin. Připadá tedy na hodinu skorem dva články *přečísti*; kde jest vyučování a katechismus? Z toho vidno, že i z těchto článků musíme učiniti pečlivý výběr, by se nám jich co nejvíce hodilo ku výkladu katechismu.

Vůbec počínejme, vyučující náboženství na jednotřídce, v prvním oddělení příkladem biblickým, pro druhé pak a třetí oddělení abstrahujme z něho vše pro věrouku a mravouku.

Dobře jest počítí starým zákonem až ku zaslíbení Vykupitele a hned pak přejíti k novému zákonu. Tím probereme velkou část nového zákona v I. odd. a celé apoštolské vyznání víry pro II. a III. oddělení.

Biblické příběhy chovají v svých událostech skoro všechny pravdy zjevené a užitím jich stává se učení názorným a poutavým; podávajíť mocné důvody. Dítě snáze si pamatuje příklad a snadněji i pravdy z příkladu abstrahované, než pouhé definice mechanicky nacvičené. Řeč pak nesmí obsahovati klasické výrazy a vazby. Dítě chce řeč opět dětskou, jemu přístupnou. Ne však zase řeč dětinskou, neboť vznešenost předmětu vyžaduje řeč vznešenou, velebnou, vážnou, dojemnou. Pomalu uč se i dítě i terminům církevním, však výklad nescházej. Při náboženství může se učitel náboženství opíratí již o vědomosti z jiných předmětů nabyté, na př. z dějepisu, kreslení na tabuli neb přiměřené diagramy výborně paměti pomáhají. Místo aby katecheta vyprávěl, může otázkami dobře řízenými vésti žáky II. a III. oddělení ku vyprávění. Tím také všechny zaměstná. Učivo také možno si rozdělití na 2 roky; jsouť žáci v téže třídě a učitel ví, čemu již naučil.

Jak možno si vésti při volbě článků biblických, by nám poskytlý látku nčebnou pro všechna oddělení, jasno bude z tohoto nástinu. Z prvního článku biblického: „Stvoření světa v šesti dnech a posvěcení dne sedmého“ vyvodíme pro II. a III. oddělení: 1. že jest Bůh (jeden); a) pouhý duch, b) sám od sebe, c) nejdokonalejší. 2. Vlastnosti Boží: a) věčný, b) nezměnitelný, c) všudybytný, d) nejvyšší moudrý, e) všemohoucí. 3. O třech Božských Osobách.

Pro III. oddělení máme část prvního článku víry až ku statí: „O andělich“ a bez výčitky svědomí můžeme směle přibratí třetí přikázání Boží: svěcení nedělí a svátků.

Z článku 2. „Stvoření andělů a pád některých“ máme v katechismu statí „O andělich“ pro II. a III. oddělení.

Při takovémto volení článků pro všechny žáky dojdeme cíle nejdříve a nejjistěji. Čtení článků uvedených hodí se po ukončení té které statí a i v hodině čtení. Nesmíme také zapomínatí na církevní rok a liturgiku. Vyučování náboženství pokračuje skorem dle roku církevního; tu jediné jest na učiteli žákům vždy vysvětlení podati.

Člověk zasvěcený ve vyučování ví, že jest to velmi těžké; vyučovatí pak náboženství jest zvláště těžké, na jednotřídce však dostupuje tato nesnáz svého vrchole. — Ku konci rozprawy své chci se zmíniti o knize, dle které se učí v Pražské arcidiececi. Úplný titul zní: „Katechismus“ čili „Výklad náboženství katolického

pro školy obecné. Schválen od nejd. arcibiskupského ordinariatu Pražského.“ Kniha tato sloužiti má potřebě učitelově i žákově. V titulu vyskytuje se slovo: „Výklad“, ale to výklad není; spíše souhrn učiva pro školy obecné. Biblická dějeprava a katechismus jsou dvě knihy, bez kterých se neobejde ani učitel ani žák. Dokonaleji sestaven jest pro učitele biblický dějepis, v němžto aspoň malé pokyny podány jsou učiteli při volbě učiva pro ten který rok. Bylo by záhodno, aby i „katechismus“ při novém vydání byl tak upraven, jako b. dějepis. V předmluvě aby byl krátký nástin rozvrhu pro každý školní rok a v pokračování učivo znaménky rozděleno jako v biblické dějepravě.

Jednu výhodu má však přece škola jednotřídní, ale ta závisí na učiteli. Jestli učitel mužem v každém ohledu dokonalým a svědomitým a záleží-li mu na chovancích jeho — vychová dokonalé lidi; není kdo by jich pokazil.

Něco ze školní diaetetiky.

Píše B. Hakl.

O sluchu.

Š sluch velikým jest dobrodiním božím, zvláště sluch *dobrý*.

I sluchu, jako zraku, má každý šetřiti; a hluchý (hluchoněmý) rovněž velikým jest a politování hodným mrzákem, jako *slepec*; nebo hluchý nejen že mnohých radostí zbaven jest, na př. hudby, zpěvu ptactva, milého, přátelského hovoru (s otcem, matkou, bratrem, přítelem): ale též snadno do nebezpečnosti upadá, na př. v případě ohně, neb na cestě zajetí a t. p.; rovněž není schopen, aby mohl hned a snadno (pomocí řeči) o tom neb onom poučen, to neb ono jemu mohlo sděleno býti.

Proto bude učitel hleděti k tomu, by i o *sluchu* děti poučil; jim ukázal, jak veliké dobrodiní sluch jest, a jak velice šetřiti ho třeba. Proto upozorní, čeho se mají chrániti, by sluchu svému neškodily; ne sobě naschvál a z rozpustilosti do uší foukati, křičeti, mlaskati, zvláště náhle, anebo ze žertu, pro leknutí; zvláště pak ničeho do uší nestrkati; ano i při čistění uší že máme opatrní býti. Připomene, by, myjíce se, uší nezapomínaly, ale vždy si je vymývaly; v případě zimy a velkého větru, musejí-li děti přes pole, třeba též opatrnými býti a laplátky u čepice, anebo šátkem (u děvčat) uši svrchu přikrýti; nikoli však bavlnku do uší strkati, anebo snad příliš teple se chovati; tohoť není třeba.

Poněvadž pak i *sluch vzdělání* schopen jest, dá si učitel na tom záležeti, aby i sluch dítek sobě svěřených vzdělával a šlechtil. To se děje:

1. Příjemnou, avšak přece vždy jasnou, zřetelnou a srozumitelnou *mluvou*; pročť sám tak mluv, by na něm děti vzor pěkné a správné mluvy měly; proto je pěknému, jasnému, plynému a srozumitelnému mluvení navykej. Nechť děti nekřičí, nehulákají, ale také, zvláště děvčata, nechť nekuňkají a nešeptají pro sebe, místo co by mluvila; ale vždy nechť děti dle velikosti světnice odpovídají tak, by je všickni dobře slyšeti a jim dobře rozuměti mohli.

2. Zvláště však pěstuj sluch dítek *zpěvem*, jak písní kostelních a zbožných, tak školních a veselých, též žertovných, vždycky však *nevinných*. Říkají, že *zpěvný*

jest národ náš; jest, ale býval více; *schopnost* však mu zůstala. Tu má národ slovanský přednost před jinými, že dal mu Bůh srdce zvláště *citlivé* a proto i nadání *básnické*. Sámťe si národ ten, jakož vůbec slovanský, vytvořil náramné množství písni překrásných, prostých, v pravdě poetických, s přiměřenými, prostými, nehledanými, samorostlými nápěvy; toho jiní národové nemají, ni Vlaši, ni Němci; to mají jen *Slované* a to všechny kmeny, ovšem každý způsobem svým. Citu tak hlubokého a srdce tak něžného bychom darmo jinde hledali. Jiní, byť vzdělaní národové evropští téměř ani nevědí, co pravá národní píseň jest; tu třeba seznati jen u Slovanů. Nadání básnickému se nelze přiučiti, to musí být vrozeno; a to jest u Slovanů po přednosti. Proto lnuli vždy ku přírodě, jsouce ducha vnímavého; vše jim bylo živo a vše mluvilo. Proto napsal Kollár trefný epigram:

„Že vzdělanosti nemá náš lid, cizozemci mluvíte;
jak? vy musíte lidu zpívati, nám pje lid.“

Proto národ náš i *zpěvem* i *hudbou* vynikl. Kráse našich národních písni i sami králové se obdivují. Avšak bohužel, že ten starý, bodrý duch národní mezi námi mizí; cizáctvím prostý mrav našeho lidu se kazí a porušuje; přestává týž národ, ano přestal zpívati; a přece básník dí: „že tam, kde lidé zpívají, rádi pobýti máme; neboť lidé zlí nemají písni (nezpívají)“. (Göthe.)

A té schopnosti, toho (řekneme) daru poetického u žáků svých použij učitel a cvič sluch jejich zpěvem, písněmi; uč je, jak možná nejvíce, mnohým písním, by si takorůzka zásobu nesli domů a sebou do života. Děti rády zpívají; a některé dítě již záhy jeví nadání ku zpěvu a hudbě, a to neobyčejné, podivuhodné; má, jak říkáme, přirozený musikální sluch. Pěstováním zpěvu zas ožije chrám, ožije chatrč, i dům rolníka i řemeslníka, ožije pole, louka, les i stráň a bude v Čechách, na Moravě a na Slovensku, jako bývalo: národ zpěvný a zpěv národní.

Co však ještě důležitější jest, jest ten *duchovní* čili *mravní* prospěch, jež zpěv skýtá. Vzdělává nejen sluch, ale činí mysl bodrou a srdce ušlechťuje. Čarovnou, kouzelnou moc má do sebe hudba a ještě více zpěv. Neníť nad krásný hlas lidský. Nic nedojímá člověka více, než líbezný zpěv a cituplná hudba. Toť mluva s vyšších krajů, mluva nebeská, jížto neodolá žádný, kdo drobet srdce, citu má. Dovedeť hudba a zpěv okouzlit i divochy, skrocuje šelmy, vyrývá zbraň z ruky i zlotřilcům, divy činí. Proto staří i báječné věci o hudbě vypravovali. (Orpheus, Lumír, Záboj.)

Ejhle! a ten prostředek má učitel v rukou. Pokládáme u učitele za věc nezbytnou, aby byl aspoň trochu ve zpěvu obeznalým a hudbě rozuměl; proto nemá sebe ani u věci té zanedbávati, ale má se denně cvičiti a vzdělávati, má pokračovati. A tímto prostředkem mocně působiti má a může na srdce žáků a dětí. Hlubokou úctu může vštípit k Bohu, rodině, k sobě a lidstvu. Zpěvem udržuje bodrou, veselou mysl u žáků a ta nezbytna jest, by se s prospěchem pracovalo; budí pozornost a dodává chuti k učení. Zpěvem ušlechťuje i srdce a cit žáků svých; a víme, že hlavně podle ušlechtilosti a vzdělání srdce soudíme o vzdělanosti člověka. Člověk chytrý, učený, ale zlý, postrachem jest a hrůzou člověčenstva *).

*) Za starých časů náležela hudba ku quadrivium, a to ku vědomostem vyšším a vzdělanému člověku nezbytným; trivium bylo: Grammatica, rhetorica, dialectica; quadrivium: arithmetica, musica, geometria, astronomia. Ještě před 50, 60 léty u nás se myslelo, že každý, kdo na studiu jde, hudbě naučiti se musí a také se učil. Tak na Jičínském gymnasiu za praefekta Jana Kudrny slavně pěstována hudba a zpěvy

O *hudbě* u mládeže celkem nemůže býti řeči. Bývalo ovšem dříve v Čechách zvykem, že každý, kdo do studií šel, dříve doma (obyčejně u domácího učitele) zpěvu a hudbě se učil. Teď to přestalo. Jsou v Čechách krajiny, kde děti proto hudbě se učí, aby mohly později jíti do světa, jako jsou Nechanice, Přísečnice (Priessnitz) a j.; avšak to nikoli neslouží nám ke cti, ani ku prospěchu národu. Šumaři a harfenice obyčejně špatně zastupují čest národa a byť sebe více vydělali, málo sebou domů přinášejí. Vždycky ale ve světě více méně na duchu i na těle se poruší a ten některý zlatý časného a snad i dost mrzkého zisku nestojí v žádném poměru ku mravné škodě, již utrpěli a kterou otravují národ; nehledíce ani k tomu, že vesměs pověst národu kazí.

Kde však z lepšího domu ku vyššímu ušlechtění a vzdělání zámožnější rodiče dají dítě cvičiti v hudbě na př. na piano, housle a t. p.: tuť učitel ovšem přispěj uměním a vzděláním svým; náležíť věc k jeho úřadu a oboru působnosti.

Kde však učitel jest zároveň *řídícím kůru*, tuť ovšem jest jeho věcí, aby se staral, by vychoval sobě zpěváky, po případě i hudebníky. Zvláště však pěstuj se *zpěv*; neboť i co kostelní hudby se týče, i tu věci v Čechách pomalounku ku lepší stránce se obracejí. Plachý, prázdný, světácký (josefinský) rationalismus mizí, a ustupuje slohu čistě církevnímu a hudbě klassické. Úpadek hudby kostelní byl hrozný a bude státi ještě mnoho práce, než s opravou hudby a zpěvu ve chrámu Páně se všude pronikne a všechny nešvary odstraní.

Ještě slovo o *hluchoněmých*. Jako jsou ubožáci, kteří nemají zraku: rovněž i, kteří nemají *sluchu*; a protože nemají sluchu, nemají ani *řeči*; nebo kdyby slyšeli, také by mluvili, majíce bezvadné ústrojí mluvní. Jako slepým od narození schází nástroj zraku, *oči*: rovněž tak i hluchým od narození schází nástroj sluchu, *ucho vnitřní*, t. j. buď jest neúplné, nedokonalé anebo porušené. Avšak ač cesta k učení a vzdělávání takového ubožáka jest velice zdoluhavá a pracná: nicméně nemůže a nesmí hluchoněmý zanedbáván býti; právě naopak, protože mrzák jest a politování hodný: má právo, činiti na společnost větší nároky, aby více si ho všímala a větší práci, jej cvičíc a vychovávajíc, s ním si dala. Proto ani to dítě ze školy nevyhloučíme a z práce a pile učitelovy nevyjmeme, nebylo-li totiž možná, dítě do *ústavu hluchoněmých* dostati a tam na cvičenou je dáti. Nebo až dosud dosti jest těch ubohých dětí po Čechách, zvláště chudých, kteréž, poněvadž samy platiti nemohou a obec za ně platiti nechťela anebo nemohla, do ústavu hluchoněmých dostati se nemohly. Vůbec ještě mnoho, co té věci se týče, u nás si přáti jest; a toť dojistá první a nejsvětější jest povinností společnosti lidské, aby nejprv ubohých a nešťastných se ujímala, zvláště slepých a hluchoněmých; nebo stávají se začasté, zvláště tito poslední, rostouce bez Boha a všeho vychování jako zvěř, *vášnivými a zlými*, ano zuřivými a bývají nezřídka velice nebezpeční *).

Ale co počne učitel s dítětem hluchoněmým ve škole? — Hlavním pravidlem jest: „slepý musí viděti ušima a hluchý slyšeti očima“; musí takovému ubožáku

v kostele dávány i figurální mše a studující měli svou kapelu. Praefekt Kudrna sám byl hudebník a skládal nářky ku písním, zvláště kostelním, ač ne vždycky šťastně a klassicky.

*) Byl do nedávna pouze j e d e n ústav zemský pro hluchoněmé v Praze; ale což jest to pro celé Čechy? Zůstávalo na tisíce těch ubožáků beze všeho vychování; až zřídili lidumilové, nejdůst. biskupové, hluchoněmé ústavy diecesanní a to † J. V. Jirsík v Budějovicích, Josef J. Hais v Hradci Kr.; i v Litoměřicích zřízen jest ústav podobný...

pomáhati druhé čidlo, jež má a místo čidla chybuujícího zastupovati. Proto jako slepý musí poučován býti *řečí*: tak hluchý, mající dobrý zrak, *okem* t. j. ukazováním, znamením, posuňky. Hlavní tedy věci u hluchoněmého bude psaní, kreslení, počítání; bývají hluchoněmí výborní počtáři z hlavy. — Aby učitel hluchoněmého ve všech předmětech tak cvičil, jak cvičen býti má, jako se děje na ústavech hluchoněmých, nikdo na něm žádati nemůže; to se může státi v privátních hodinách; ale aby si takového dítěte nevšímal, to také nesmí; lépe když ve škole sedí, než aby venku těkalo (ač-li nevyrušuje); něčemu se přece naučí.

Zvláštní ovšem zásluhou a to neocenitelnou učiteli bude, jest-li, znaje návod ku cvičení hluchoněmých, v mimořádných chvílích s dítětem hluchoněmým zvláštní si práci dá, aby je i mluvíti učil, a vůbec, jako jiné děti vedl a cvičil; neboť vychovati a vycvičiti (vzděláti) člověka hluchoněmého jest v pravdě učiniti jej člověkem.

(Pokračování)

HLÍDKA ŠKOLSKÁ.

Statistika školství rakouského dle nejnovějších úředních zpráv.

Píše **Frant. Vaněček.**

Před rokem doručeny jednotlivým správám škol archy otázkové ohledně stavu školství; které vyplněné měly býti zaslány okres. radám. Archy otázkové byly podkladem ku sčítání školskému a 30. duben ustanoven jako bod východní. Vyplněné archy jednotlivých okresů doručeny prostřednictvím zemských rad centrální kommissi statistické, kteráž přibrala jistý počet zkoušených kandidátek, které pod vedením dra. Jindř. Rauberga podaný materiál měly zpracovati. Výsledek sdělujeme se čtenářem aspoň potud, pokud jest pro nás Čechy a učitelstvo významným.

Všech škol bylo dne 30. dubna 1890 17.619 veřejných obecných, včítaje již 442 měšťanských, kteréž čítaly postupných tříd 34.869 učitelů všech vůbec 40.119, kteříž se nazývají „úplně zaměstnané síly učitelské“. Dítě školou povinných napočteno 3 mil. 476.407, z nichž 30. dubna 2.769.426 skutečně školu navštívily. Toť sumární výsledek sčítání, který ovšem lze mnohým způsobem rozkládati a který vždy jiný a jiný obraz skýtá.

Školy měšťanské v ž d y zvlášť se čítají jako školy samostatné; školy exponované rovněž se čítají; ne však školy excurrando vyučované. Školy rozloženy jsou ve městech a městysech: 1976 a sice ve 761 městech a 1215 městysech. Samozřejmě že školství těchto měst jest lépe vypraveno než venkovské, které rozloženo jest ve 25.879 obcích. Města mají průměrem 2 školy, kdežto venkovské obce mají 2 společnou jednu školu. Poměr měst k venkovským jest následující:

ze sta	připadají	na
	města a městyse	venkov
obcí	7.1%	92.9%
přítomných osob	30.8%	69.2%
veřejných měšťanských škol	92.8%	7.2%
„ obecných škol	17.4%	82.6%
obecných škol vůbec	19.3%	80.7%
postupných tříd	32.5%	67.5%
úplně zaměstnaných sil	39.5%	60.5%
dítě školou povinných	34.1%	65.9%
školu navštěvujících dětí	34.2%	65.8%

Zde bije do očí přednost měst před venkovem. Což lze vysvětliti větším počtem obyvatelstva v jednom městě bydlícím, jemuž lze spíše poříditi důkladnou školu, než

venkovu, který po malých obcích řídce jest roztroušen a tak nucen jest více jednotřídních škol pořizovati pro pohodlní dětí svých. Připadáť

	na města	venkov
škol s postupnými třídami	3·8	1·7
dítek školu navštěvujících	270·0	128·2
na jednu sílu učitelskou	59·8	75·0 dítek
na 100 dítek povinných .	79·9	79·5 navštěvujících

V tento počet nejsou zahrnuty školy soukromé, které ponejvíce v městech vychováním dospělejší mládeže se zabývají, proto číslo dítek školu navštěvujících, umenšují. Celistvý obrazec školství jest;

Země	škol		tříd	sil	dítek	
	měšťan.	obecných			povin.	navštěv.
Dolní Rakousy	96	1.468	4.060	6.111	360.222	346.110
Horní Rakousy	8	496	1.137	1.205	104.867	99.636
Solnohrady	2	156	283	308	23.307	21.136
Štýrsko	7	812	1.841	1.886	176.812	166.961
Korutany	2	351	634	648	53.527	49.897
Krajina	1	321	533	535	78.579	51.710
Terst a okolí	4	37	162	279	20.736	14.093
Gorice a Gradiska	—	205	327	325	35.068	26.105
Istrie	—	168	292	304	34.028	20.292
Tyrolsko	2	1.479	2.144	2.418	133.512	114.576
Voralberg	1	191	299	334	16.773	15.684
Čechy	české 126 něm. 98	2.680 2.098	7.395 4.847	8.528 5.400	597.182 343.250	572.488 328.821
dohromady	224	4.778	12.242	13.928	940.432	901.309
Morava	74	2.220	4.522	4.893	375.152	358.630
Slezsko	8	468	859	948	90.739	79.810
Halič	7	3.446	4.738	5.141	928.593	451.454
Bukovina	1	284	418	445	75.573	38.299
Dalmacie	5	297	378	441	28.487	19.725

Rozebíráti zde jednotlivé země a jejich školské poměry nebylo by na místě; za to však každý rád uvítá zevrubnější zprávy o školství našem a jeho pokroku. Dle uvedeného obrazu čítaly Čechy v r. 1890 4.778 škol, tak že připadá jedna škola na (circa) 1222 obyv., vezmeme-li za podklad výsledek sčítání z r. 1890, který vykazoval 5 mil. 837.603 obyvatelů. Při této příležitosti jest užitečno pohlédnouti také do minulosti naší vlasti. Statistika školská již se vede od r. 1828, tak že podává dosti velkou řadu let rozvoje. Ze statistického díla Hausnerova (Vergl. Statist. von Europa II. B) z r. 1865 vyjímám k vůli srovnání následující: mezi rokem 1860—64 bylo v Rakousku (nerozděleném dualismem!) 29.492 škol (nepočítaje v to 12.575 opakov. škol), Čechy pak samy měly 3865 škol, tak že při tehdejší obyvateľstvu připadla 1 škola (nepočítaje pokrač.) na 1230 obyvatelů!

Dítek školou povinných bylo 612.400. Tato data jsou velmi důležitá pro rozvoj školství. Ve statistice nesmí se nikdo s úsudkem ukvapovat, nechce-li se často minouti terčem. Tak ani zde nelze na rychlo souditi, aneb dokonce odsuzovati. Co z nich jde a nejde, soudný čtenář sám vidí. Celý rozvoj rak. školství byl by tím obšírnější, ač by zde činilo velkou obtíž počínání celkového Rakouska před rozdělením a nynějšího cis a trans. K vůli zajímavosti vyjímám z Hausnera následující data:

V roce 1839 mělo Rakousko	23.294 škol
1859	28.345
1863	29.492 „

Přibýlo tedy v první periodě 1839—59 ročně 253 škol
v druhé 1859—63 ročně 285 škol

Přirůstek škol v Čechách se jevil malý 0.4%. Což dotvrzuje, že školství české již té doby značně vyvinuté bylo, zabírajíc nej přednější místo. Jak ovšem ve směru národním se jevil poměr školství nelze mi s určitostí číselnou tvrditi pro nedostatek příručních dat.

Tolik co se týče pohledu do minulosti. Roční příbytek škol by obnášel v této třetí periodě od 1863—90 34 škol v Čechách. Však sledovati rozvoj není účelem článku, nýbrž přítomný stav.

(Dokončení.)

DROBNOSTI.

Zrno i pleva. Časopis „Učitel“, jež vydává v Brně Emilian Schulz, ředitel c. k. paedagogia, a rediguje Frant. Dlouhý, učitel téhož ústavu, přináší v čísle 24. zprávu o schůzi učitelské pořádané dne 25. června m. r. ve Val. Klobukách, již tuto doslovně podáváme. Zníť následovně: „Po té jal se (p. Em. Schulz) vykládati o Lindnerově paedagogice. Nám možno podati jen hlavní myšlenky znamenité řeči jeho. Co zdejší rodák slavný Jan Amos Komenský napsal, Herbart a Lindner sebrali a v roucho vědecké oděli. Komenský pojí přírodu s Bohem. Příroda a Bůh jest dvojice, která objevuje se též v díle Herbartově i v díle Lindnerově. Bůh a příroda jsou vzory a prameny školy moderní. Vývoj člověka musí býti přirozený. První zdroj jest duševěda. Moderní duševěda neodporuje v ničem náuce křesťanské. Opírali se o ni nejznamenitější theologové, jako arcibiskup vídeňský Milde a český paedagog Škoda. Katechetika jeho jest sloupem moderní paedagogiky. Dle nauky Komenského čerpá ze zkušenosti, z přírody. Účel mravouky jest spojití se s Bohem. V tom srovnává se moderní mravouka s učením křesťanskokatolickým. Lindner uvádí 5 zásad mravnosti: svědomitost, dokonalost, blahovolnost, právnost a spravedlnost. V bibli najdeme mnoho míst, jež se s praktickými těmi ideami shodují. Řečník cituje ony výroky Písma sv., jež odnášejí se k těmto ideám a tím dokazuje, že moderní paedagogika s učením křesťanským úplně se shoduje. Účel výchovy jest mravnost a ctnost. Učení náboženské odnáší se přímo ku výchově mládeže, proto vyučování náboženské na prvním místě ve škole jest uvedeno. Účel školy jest vychování nábožensko-mravní. Aby toho účele dosaženo bylo, uvádí Lindner ve své paedagogice prostředky, jichž užívá se dle určitých zásad. Poskytnutí a odepření, pří-

kaz a zákaz, úloha, rada, odměna, trest a četba jsou ony prostředky, kterými vychováváme. Toto vychování musí však býti rozumné, přirozené a duchu časovému přiměřené. Po případných dokladech k těmto výpovědím řečník končí: Nebeřme nikomu jazyk mateřský ani přesvědčení náboženské. Kdo se Boha nebojí, nebojí se člověka a nebojí se ani čerta. Z nevěry pochází anarchie, hrůzovláda. Cesta k dosažení cílů vznešených jest trnita, proto třeba učitelů ideálů. Běda učitelů, který jich nemá.“ — Přednáška odměněna bouřlivou pochvalou. Potud referát. — Rádi uznáváme a s díky přijímáme mnohou pěknou a pravdivou myšlenku, již tu p. řečník pronesl, ale přes to přese vše nemůžeme zamlčeti, to že se nikterak s pravdou nesrovnává, že by tak zvaná moderní duševěda v ničem se nepřičila náuce křesťanské, dále pak, že rovněž není pravda, že by se byli o tuto moderní duševědu opírali i nejznamenitější (katoličtí) theologové, a uvádějí-li se za příklad Škoda a arcibiskup vídeňský Milde, že jest to jen důkazem, že ctěný p. řečník „nejznamenitějších theologů“ katolických nezná, nebo jsou-li Škoda a arcibiskup Milde pro svůj liberalisující směr moderním paedagogům nejznámějšími, nejsou proto ještě nejznamenitějšími. Ani to se nezakládá na pravdě, že „se moderní paedagogika s učením křesťanským úplně shoduje“. Tvrzení takové, pokud se týče spisů Lindnerových, nazval Dr. Mahnič ve svém „Rímském katolíku“ „bezsrámo in smešno“ — drzým a směšným — a že tím Lindnerovi nikterak nekřivdil, jest zjištěno soudně. Dr. Romih totiž, jenž chtěl z Lindnera na základě spisů jeho mermomocí učiniti dobrého křesťana a katolíka, cítil se tímto výrokem uraženým a Mahniče žaloval; když však přišlo ku stání, lekl se vývodů a důkazů Mahničových a vzal svou žalobu rychle zpět (Rímski katolík, č. X.). A nedají-li se

s křesťanstvím srovnati spisy Lindnerovy, tím méně Dittesovy. — Co se konečně týče praktických idejí Herbartových, ví každý katolík uvědomělý, jak jest třeba o nich souditi, a byla o tom též zmínka v tomto listě. Ik.

Divné kvítko. Žák třináctiletý, rozpustilec nevycválený, maje dojiti ke kupci, ukradnuv peníze, utekl do Prahy, den cesty vzdálené. Když všechno utratil a se vrátil, byv tázán, proč šel do Prahy, odpověděl, že tam hledal „veřejný dům s nevěstkami.“ V tom ohledu se již dopustil týden před tím nemravných pokusů na dítěti čtyřletém. Po svém návratu, ač byl matkou ve světnici na noc na zámek zavírán, oknem vycházel na lup do zahrad a polí. Posléze ukradl kupci, jež poslal pro zboží do vedlejší

světnice, tobolku asi se čtyřiceti zlatými, jež si do skály zahrabal. Když měnil pětku na mlsy, byl přistížen, udán a odseděl si — pět dní. (Notný výprask by mu lépe posloužil). ad.

Zvláštní úkaz. V letošním „Novém kalendáři učitelském“, čteme na str. XIX. následující prohlášení p. učitele A. Holuba: „Loni jsem se v našich časopisech tázal, kdo prodá staré ročníky všech učitelských časopisů. Nabídek došlo **několik set** (sic) a já, bohužel, mohl jsem přijmouti vždy jen jednu.“ Pan učitel se tedy j e n o m t á z a l, kdo prodá staré ročníky v s e c h učitelských časopisů a hle! sotva že se otázel, přihlásilo se **několik set**, kteří se chtěli časopisů těch — zbavit. Věru, ku podivu! +k:

Spisy redakci zaslané.

Dom in Svet. Illustrovan list za leposlovje in znanstvo. Leto V. štev. 1. Ureduje in izdaje Dr. France Lampe v Ljubljani. Predpl. 3 zl. ročně.

Hospodář Českoslovanský. Týdenník illustrovaný, věnovaný veškerým zájmům zemědělství, hospodářského průmyslu, národního hospodářství a veřejné správy vůbec. Red. Prof. Dr. J. B. Lambl. Ročník XXII. č. 1. a 2. Předpl. ročně 5 zl.

Dalibor. Hudební listy. Roč. XIV. č. 1. Nakladatel Fr. Urbánek, knihkupec.

Náš domov. Obrázkový časopis zábavný a poučný pro lid. Roč. I. č. 1. Redaktor Jan Janča v Olomouci. Vychází 1. a 15. v měsíci a předplácí se ročně zl. 2.40. Doporučujeme k hojnému odbírání.

Vlasť. Red. Tomáš Škrdle. Roč. VIII. č. 4 vyšlo s následujícím obsahem: Jubilejní báseň na oslavu padesátiletého kněžství Fr. Pravdy od Jos. Flekáčka (s podob.). P. Gelasius Dobner, otec českého dějepytu. Napsal A. Žák (Pokr.). Regina. Báseň Vojt. Pakosty (Pokr.). Ambrož. Roman o dvou dílech. Napsal Jar. Ja-

neček (Pokr.). Z cesty Kavkazem. Píše Dr. Jar. Sedláček. Listy ze slovinských vlastí. Píše Frt. Štingl (Pokrač.). Francie křesťanská za doby francouzsko-pruské války r. 1870. Píše E. D' Avesne (Pokr.). Památný kříž v Červené Lhotě. Napsal Bedřich Kamarýt (Pokr.). V říši bílého medvěda. Črty z dějin polárních výprav. Sebral Václav Frühbauer (Pokr.) Kterak zacházeli se slavným Keplerem protestanté a kterak katolíci. Na ukázkou z náboženské tolerance dává Fr. Filip Konečný, Ord. Praed. Literatura. Zprávy spolkové. — K číslu přidána jest vědecká příloha: Jak píše prof. dr. Masaryk o katolické a víře vědě.

Dělnické noviny. Red. T. J. Jiroušek. Roč. I. č. 10. vyšlo s bohatým obsahem.

Slova pravdy. Laciné čtení časové. Vydává kanovník Brynych. Roč. II. č. 5. a 6., čili Socialistka z kuchyně (Dle L. Veuillota J. Kr. . . vá) a Nihilisté (napsal Ed. Brynych). — Slova pravdy doporučujeme opětne co nejvřeleji k hojnému rozšíření.

OBSAH: Moment aesthetický ve výchování. Píše Filip Šubrt. (Pokračování.) — Zdravá mysl ve zdravém těle. Píše liga +29. — Náboženství na škole jednotřídní. Jos. Moudrý. — Něco ze školní diaetetiky. Píše B. Hakl. O sluchu. — Hlídka školská. — Drobnosti. — Spisy redakci zaslané.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: Fr. Pohunek.

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepečetí a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána).

Moment aesthetický ve výchování.

Píše Filip Šubrt.

(Dokončení.)

VII.

Zbývají které předměty, jež výhradně krásě sloužiti mají.

Ale nežli k nim se obrátíme, abychom jimi skončili, shrneme úsudek svůj o předmětech „realních“.

Jejich pokrok jsme konstatovali a uznali prve. Nebude tedy třeba znova tu ~~chválu opakovati~~. Pokročilo učení v této věci jak rozměrem, tak intensivností a je většina škol, kde žáci mohou odcházeti ze školy s vědomostmi skutečně na svůj věk bohatými.

Zde tedy poukážeme na vady dílem již jednotlivě vytčené, abychom je přehledně sestavili. Nikoli nechceme probírat je s hlediska obyčejných kontroverzí, ale pokud nevyhovují požadavkům, jaké aesthetika klade.

Vady tyto jsou:

1. Nejednost. Uznávají to i přátelé i protivníci nynější školy. První, pokud patří k fanatickým ctitelům jejím, říkají: „My budujeme ve škole jednotný a sice moderní názor světa. K tomu pracujeme zvláště přírodopisem a fysikou. Ale máme mezi sebou ještě zastance zastaralého názoru světa — katechetu s jeho katechismem. On učí o stvoření, my o vývoji věčné hmoty, on ukazuje nebe nad oblaky, my na zemi, on učí o hříchu, my o naprosté svobodě, on o svátostech a modlitbě, která pomáhá, my o nutnosti všeho, co se děje. Tak bojujeme o děti a děláme z nich budoucí nespokojence s rozervaným nitrem. Vyhoďme katechismus a vyžeňme katechetu!“

A druzí volají mutatis mutandis totéž, jen že s jiným koncem: Nevolají: „Vyhoďte přírodopis a fysiku!“ — ale: „Nepřehánějte! Nebuďte nad Darwina darwinštějšími, nad Husa husitštějšími, nad direktory direktorštějšími! Dejte každému, co mu náleží.“

Chtějí-li oni v zájmu jednoty, aby se náboženství ze škol vyloučilo anebo nějakou abstraktní vodičkou nahradilo, která by slula „náboženství interkonfessionální“, chceme my v zájmu téže jednoty, aby, má-li náboženství býti skutečně předmětem prvním, byly dány záruky, že předměty druhé nebudou mu podkopávati

půdu již i v duších dítěcích. A takových záruk máme příliš málo a ještě ty dají se obcházeti a illusorními činiti.

2. Veliká abstraktnost ve mnohých ohledech. Mnohé učebnice pořáde ještě vypadají jako filosofické soustavy nějaké. Je sice všude snaha, by se učebnice zřizovaly skutečně pro děti, snadné, konkrétními příklady začínající a teprve končící pravidlem a definicí. Ale — přece jen často píše učenec a zapomene se na každém listě aspoň jednou, že píše pro děti. Mnohý žák zná potom haldy pravidel (až do výstupu ze školy) a neví, anebo málo ví, co s nimi. Žádný voják, nebo tovaryš, píše-li domů, neopakuje si celý proces s *i* nebo *y*, jak jej ve škole slýchal: „Tvrdé *y* píše se po souhláskách tvrdých, a pak po obojetných v těchto slovech . . .“ Podobně s počty. Třeba vše příklady pokud možno jen konkrétními, životními a zajímavými tolik utvrditi, aby jako samo sebou, jako na zavalanou bylo pohotové. Samé přihrádky a škatulky, jak se jen trochu zapomněním popletou, jsou jen překážkou.

3. Na mnoze málo ducha a mnoho materiálu nezprostředkovaného. Vadou touto i samo učení náboženské leckde postonává. Což teprve mnohé „realie“. Osnovy učebné zvláště v okresích, kde o nich pracovali pánové poněkud chlubní, vykazují tolik těch „nutných vědomostí“ na každý měsíc, že nelze učiteli ani srozumitelně se hnouti. Má předepsanou linii: až sem a dál nesmíš! Kde má nabrati chvíle, aby žáky povzbudil, povznesl, roznítil? Jen pilně do paměti a zas do paměti musí sázeti a druhé záhonky zarůstají! Obratnosti a hbitosti jazyka dítě získá — ale kolik mělo chviliek blahého roznícení, které ho povznášely výše, nad pouhý mechanismus pravidel a formulí? Tu a tam při pěkné básni, písni — a snad i při hodinách náboženských, pokud dvě hodiny týdně vedle „látky“ na to stačily.

Více vytykáti nebudeme. Napraviti lze v prvním ohledu mnoho dobrou vůlí povolanych činitelův, kteří spolu ve škole působí, ve druhém ohledu zkušeností pánův učitelův i katechetů, ve třetím pak svorným spolupůsobením, na konferencích okresních, aby nemožné osnovy jako pouta ani na zkoušku se neukládaly a vady stávající v čas opravovaly.

VIII.

Obecné školy podávají posléze věci, které jsou přímo ve styku s požadavky aesthetickými. Jestli zdravé tělo vždy formou síly krásnější chorobného, obratné pak svým souladem krásnější neobratného, jistě *tělocvik* dobře hoví potřebám krásy a nejen potřebám zdravotním. Učí děti rovné chůzi, slušné postavě, slušným pohybům, je průpravou dílem k pohybům vojenským, dílem k slušnému pohybování mezi lidmi, dílem i — k tanci.

Kreslení nemá jenom na zřeteli užitek — budoucí povolání — ale hlavně, aby dítě naučilo se oceňovati krásné tvary a upotřebiti jich. Podává nejprve polohy čar, obrysy lehkých předmětů, pokračuje k čarám složitějším, křivkám, ornamentům, ba i barevnému kreslení různými inkousty a tužkami. Tu se obyčejně přestává, ale již to všecko s náležitými výklady může býti žáku vodítkem na další cestu: stínování a kreslení od oka — pak i z paměti. Mnohá řemesla mohou z toho bráti prospěch ozdobnější prací.

Sem zařaditi můžeme i ruční práce ženské. Ovšem hledí se tu předně k užitku, ale užitek spojen s útvary pěknými, ba krásnými, při kterých kresba je dobrou pomůckou.

Konečně zmíniti se třeba o zpěvu. Vyučuje se zpěvu posvátnému i obecnému a učení toto bývá pravou pochoutkou dětem i učitel, pokud zpěvu rozumí a umí dětem jej milým učiniti. Zpěvem může vštěpovati dětem lásku k vlasti a králi — lásku k víře a Bohu. Písně vybírají se lehkého nápěvu i textu. Obojí má své krásy: Nápěv melodii, střídání síly a ticha, text verš a rým, a pak obsah více nebo méně básnický.

Nám ovšem jde hlavně o píseň posvátnou; kde této řádně se učí, působí se mnoho nejen mezi dětmi, ale i v osadu celou. Proto vybírají se písně pěkného textu a učí se jim za tím účelem, aby je žáci pěli při svých službách Božích, a když si lidé tomu navyknu, i při farních službách Božích. Ze školy může a má vycházeti zvláště na venku potřebná oprava kostelního zpěvu. Nemysli nikdo, že to lehko. I předsudky lidu, který myslí, že děti nic nedovedou a že zpěv, jak jej oni znají, je dokonalý, i nesmělost malých zpěváků a nestálost jejich, i namahání, kterého třeba k nacvičení dostatečného počtu písní po celý církevní rok a k odklizení zlovyků, jež se zase v nápěvy vluzují, to vše se staví do cesty.

Ale přemůže se to dobrou vůlí a obětavostí všude tam, kde i kněz i učitel o to dbají a sami poněkud jsou obeznámeni nejen se zpěvem, ale i s liturgickými předpisy, aby se zpívalo náležitě. Zpěv posvátný není jen pro školu, je pro veřejnou bohoslužbu — a tu pořádati náleží církvi. Proto i v té věci by mělo býti zaručeno duchovní správě více vlivu, nežli posud, aby pomenáhu odpadly pohodlné šablony, dle kterých zpívají každou neděli stejnou píseň (s málokterou změnou) a to i při zpívané mši, kde přece má se ozývati když ne figurální, aspoň jednohlasý — chorální zpěv liturgického textu. Že by podobný text i ve škole nacvičiti se dal, kde není ochotných sil dospělých, toho neupře nikdo. Mohou-li hoši uměti ministrancí, osvojili by si také těch několik textů více. Dovedou to i děti Kaferské v Africe při náležitém a vytrvalém cvičení.

Děti ke zpěvu řádně vedené, kterým se hlas nepokazí stálým hlasitým zpěvem — tedy vedením nesprávným — zpívají rády, zvláště vidí-li, že mají také v kostele jakousi čestnou úlohu, a láska ke kostelu a službě Boží vůbec roste pak s nimi.

Tím způsobem prošli jsme s dítětem školu a octli se zase v proudu života mimoškolního, kde nastává úloha činitelů jiných, aby jeho vychování dokončili a kde dítě stává se jinochem neb pannou. Tím dosáhli jsme hranice svého pozorování.

Oceníme-li všechno, čeho se dítěti dostává ve škole, se stanoviska krásy, vidíme postup asi tento:

Krásno prostorové, hmotné, tvarebné pěstuje se kreslením, ručními pracemi, krasopisem a v jistém ohledu i počty (měřictví a tvaroznalství).

Krásno rytmické podávají písně a básně čtené nebo deklamované. Také tělocvik, pokud se provádí určitým taktem (pochody a pod. pohyby).

Krásno zvukové: zpěv (nápěvy).

Krásné tvary v přírodě učí znáti přírodopis.

Zeměpis a fysika podávají v tom ohledu rovněž dosti, zvláště pak přírodopis převádí nás na pole krásna duchového, v člověku jednotlivci, jako v celé společnosti se jevícího.

Na poli tomto pak dějepis nové a nové krásy odhaluje.

Básně a písně svým poetickým obsahem vedou dítě do říše poesie těšitelky a jsou mu přípravou na čtení povídek a jiných plodů pěkné literatury.

Nejvýše však otevírá se dítěti rozhled v náboženství. Kam filosofie sama nikdy nestačí, kde tato vidí jen mlhoviny, tam ono určitě a jasně ukazuje. Kde ona pochybuje, toto mluví s apodiktickou jistotou. Kde ona zoufá nade zdarem, tam toto podává pevnou kotvu naděje. Kde ona vidí pouhou slepou nutnost, toto zřetelně ukazuje Věčnou Lásku.

Kéž tedy „předmět“ tento — náboženství — má volnou dráhu do srdcí dítek, kéž nalezá vždy nadšené a umělé hlasatele, aby žádnou jeho stránku nezanedbávali a všemi pracovali o spásu duší nesmrtelných.

Ještě něco o školní kázni.

„Již zase o školní kázni?!“ — pomyslí si asi mnohý čtenář po přečtení hlavy tohoto pojednání.

„Zase opakování těch starých a známých nářků na nedostatek kázně a z toho na vyplývající pokleslost mravů a netečnost náboženskou? — I to už aby člověku žluč v těle pukla!“ uleví si snad mnohý.

Račičž prominouti, laskavý čtenáři, a dej mi sluchu: Nechci Tě unavovati rozvlácnými výklady o tom, v čem tato kázeň záleží, jak se ve škole pěstovati má, jak pro školu i mimo školu důležitá atd. atd.; o tom již dosti a pěkných článků napsáno bylo, tak že bych neměl ani chuti, ani odvahy zase o témž se rozepisovati. To by bylo již opravdu mlácením prázdné slámy.

Že však kázeň školní je skutečně tím úhelným kamenem, na kterém veškera velikolepá budova mravního i hmotného zdaru a žádaného úspěchu vyučování a vychování vůbec spočívá, chci se několika slovy zmíniti o tom, co tuto kázeň podmiňuje. — Posviťme si tudíž trochu na to, co kázeň vzbuzuje a ji utužuje, ale za druhé celým proudem světla a pravdy posviťme si na to, co jí překáží — co jest jí na závalu.

Tak tedy, milý čtenáři! Již jsem Ti barvu odhalil. Sleduj mne laskavě a trochu té pozornosti věnuj; snad že ne-li ve všem, alespoň v mnohém za pravdu mi dáš.

Na kázni školní, jak již shora praveno, záleží veškera mravnost, veškerý úspěch vsí výchovy, jež pro život připravujeme. Na této kázni záleží však také u veliké míře autorita učitelova, katechetova jak se strany žactva, tak i se strany veškerého občanstva.

Jisto jest, že vychovatel — buď to již učitel světský nebo duchovní — patřičnou kázeň ve škole zjednati si musí svým ve škole i mimo školu vystupováním a není pochybnosti, že tak i všude se děje. Leč dlužno uvážiti, jak se ta pracně zjednáváná kázeň, ve škole tak úsilovně pěstěná, od ostatních živlů podporuje. A těch živlů, které celé dílo pracně zbudované pojednou nerozvážným, mnohdy zúmyslným jednáním zvrátí, jest bohužel dosti. Nejzávažnější pak jsou tito: nerozumní rodiče, neuvědomělé místní rady školní, ba i liknavost některých vyšších úřadův, jak z příkladů ze skutečnosti vzatých soudný a nepředpojatý čtenář dolejš dozná. Než k věci samé!

I. Kázni školní u veliké míře na úkor bývá **neznalost zákonů a úředních nařízení** jak se strany obecního, tak se strany obecních úřadů některých.

Jest sice o poznání stávajících zákonů a nařízení sdostatečně postaráno úředním měsíčníkem „*Věstník Vládní*“, jež rediguje c. a k. zemská školní rada v Praze a který posloupně přináší všechna zákonitá ustanovení, všechny dodatky a změny zákonů; také k těmto účelům vydávají c. a k. okresní rady školní zvláštní list pod názvem „*Okresní úřední list*“. Oba tyto listy dodávají se obecním úřadům, správám škol a mohou se na ně předplatit i jednotlivci, kterým na školství vůbec záleží. Tam jsou otištěna všechna nařízení školy se týkající. Jen že pohříchu těchto důležitých úředních listů mimo snad učitele a některého obecního starostu nikdo jiný nečte.

Listy se prostě v obecním úřadě někde založí a je odbyto. Že jsou mnohdy pěkně uloženy, plyne z toho, že ani sám starosta nemůže jich někdy najít a na požádání předložit. Není tudíž divu, že jsou ročníky těchto úředních spisů povětšinou jen kusé, neúplné. Ani městské obecnstvo nemívá potuchy, že věci takové vůbec existují a že na obecním úřadě ku stálému nahlédnutí vyloženy býti mají. Mnozí zase o tom dobře vědí, rádi by si to přečetli — než na obecní úřad se jim nechce z příčin mnohých. Toto zvláště obcí venkovských se týče. Jedna z těchto příčin bývá ta, že obecní úřady a jiné těmto podobné ku svému obecnstvu zdvořilostí a ochotou nikterak neplývají. A chudší se ani do úřadovny neopovázívá vkročit.

A tím právě se stává, že valná část všech těchto nařízení zůstává neznámou právě lidu — rodičům školních dětí — a tak i to nejprísrnější, nejostřejší nařízení mine se účelem.

Co tuto praveno, byl starý a známý stesk. Sbory učitelské, okresní porady, zemské konference a všichni ti, jimž zdar školy na srdci leží, dávno pravdu toho doznali a věc na přetřes brali. Následkem toho po celých Rakousích při vládních poradách podávány návrhy, co činiti, aby se rodiče seznámili s nejdůležitějšími školními zákony. Za nejlepší pak uznáno, věci tyto na druhou stranu blanketu školních zpráv otisknouti. To provedeno nejdříve na školách vídeňských; odtud se to rozšířilo vůbec po hlavních městech, a před třemi roky i všude po venkově.

Osvědčilo se to! Proč by také ne?! Rodiče dostali do rukou školní zprávu svého dítěte, kde ve 20 bodech všechna nejdůležitější zákonitá ustanovení školy se týkající obsažena jsou. I stala se náprava v mnohém, hlavně však v docházce do školy. A není-li docházka do školy to nejdůležitější? — — — Pilná návštěva školy je podmínkou všeho zdatu vyučování. S touto docházkou do školy úzce souvisí i *pilné docházení do chrámu Páně, na náboženská cvičení*, — jež jsou pramenem vši uvědomělosti náboženské a nezbytné mravnosti.

A ač církvi vyhrazen všecken dozor nad vyučováním náboženství a nade vším, co s tímto vyučováním souvisí, ač ve Věstníku Vládním obsažena jsou četná nařízení vys. ministeria kultu a duchovních záležitostí, kterými se nařízením církevním průchod dává, — přece nenajdeš v těch 20ti bodech ni jedinkého slova zmínky o církvi a její nařízeních. Na církevní nařízení zcela zapomenuto, což je vadou a nedopatřením nemalým. A následek toho zcela patrný, tím více však nenapravitelný! Hleďmež jen:

Každý duchovní správce, každý katecheta i světský učitel svědomitý ví o těch potížích, s jakými je v nynější době docházka do chrámu Páně spojena; rovněž tak při účastnění se náboženských cvičení vůbec.

Jak málo a jako z přinucení chodí místy obecnstvo do chrámu Páně! A jak smutně to vypadá místy při visitacích! Mimo učitele a školní mládež marně pátrá zrak tvůj po zástupcích obce, po zástupcích patronátů, po rodičích, — kterým

předem má záležeti na tom, jak děti jejich odpovídají, jak mnohokrát jsou vyvolány a t. pod.! Člověk by ani zraku svému neuvěřil — ale skutečnost, smutná skutečnost ho k tomu přinutí: O náboženských cvičeních, jež se po venkově odbývají, ještě smutněji! O nějaké bývalé revnivosti mezi rodiči, o nějaké podílnosti obecnstva, o nějaké účasti na posvátných úkonech těch ani řeči býti nemůže. Kam to, probůh, spějeme? — — —

A přece jsou představenstva obcí, rodiče dětí a přátelé školní mládeže vůbec k náboženským cvičením těm zvláště zváni a s kazatelen k hojnému účastenství vybízeni. Přece sdostatečně známo, že při církevních visitacích přítomni povinni jsou býti patronové chrámů Páně neb jich zástupcové, zástupcové obce, jimž den a hodinu odbývání vždy c. k. okresní hejtmánství samo oznamuje, upozorňující tak povolané účastníky na jich povinnost.

To jsou věru smutné, ale pravdivé úkazy!

Při takovém běhu věcí není se co diviti, že děti nemohou býti lepšími!

Že v neděli a svátky do kostela za dozoru učitelského sboru choditi povinny jsou, nařízeno sice dávno; také zvláštní mše svatá slouží se pro školní mládež; nicméně docházení do chrámu Páně je tak nedbalé, tak nepatrné, že člověka — křesťana nad tím srdce boleti musí. Vina tu u rodičů, kteří dětí svých doma podržují buď z náboženské lhostejnosti nebo z neznalosti vyšších nařízení.

Bylo by tedy žádoucí a věci velmi prospěšné, kdyby na školních zprávách mezi ostatní „*Vyňatky z předpisů školních*“ pojaty byly ještě tyto tři:

1. Děti školní povinny jsou obcovati všem náboženským cvičením na škole předepsaným a rodiče ani jich zástupcové nesmějí jich pod žádnou podmínkou od těchto odvracet neb zdržovati. (Vynesení min. ze dne 21. dubna r. 1870. č. 3662. a z 8. listopadu 1880. čís. 15.905.) —

Osvoboditi jednotlivé děti od těchto náboženských výkonů přísluší jediné správě duchovní (katechetovi) ve srovnání se správou školy. (Vynesení ministerské ze dne 16. května r. 1880. č. 6206.)

2. Všichni katoličtí žáci na školách obecných a měšťanských povinni jsou na všechny neděle a svátky obcovati společným službám Božím po celý školní rok. (Vynes. ministeria kultu ze dne 16. květ. 1880. čís. 6206.) —

3. I po čas **úlev** povinny jsou školní děti účastniti se všech náboženských výkonů, jako jsou: nedělní a sváteční služby Boží, sv. zpověď a sv. přijímání, příprava dětí ku přijetí těchto svatých svátostí. (Nařízení min. ze dne 21. dubna roku 1870.)

(Pokračování.)

U čte m y s l i t i.

Kdyby s věděním učitelovým zároveň šla činná intelligence, tu jistá známost předmětu stačila by již k dosažení nejlepších výsledků vyučovacích; tomu však není tak. Velmi často shledáváme tu myslí nevolnické a nezürođňující, pro něž existuje jednotlivost bez celku, vědomosti bez porozumění. Vyučování, které přecpává žáka vědomostmi aniž k praktickému jich významu ukazuje rovněž tak je škodlivé jako ono, jehož výsledkem je plané usuzování, posuzování a rozumování bez hlubšího základu vědeckého. Pedantické učení, hledící mozek učiniti pokladnicí dat, cifer, názvů, formulek, často více duchu žákovi škodí, než kdyby žák byl

ponechán — abych tak řekl — v nevědomosti. Vidáme přece mezi lidem, zvláště mezi ženami, málo vědomostí majícími, jistý vrozený intelekt, prostý otevřený rozum, trefný úsudek, jenž nebývá vždycky majetkem lidí mnohými vědomostmi se honosících. Jejich mysl, vedená stále na školské šňůře, mučená theoretickou a suchopárnou vědou, vymkla se osvěžujícímu vlivu světa, ji otáčejícího a ztrávila sama v sobě oživující jiskru samočinného spracování myšlének a dojmův. Ona pak domnělá přesnost a určitost (puntičkářství!), která vzdělání má ducha tak, aby viděl a soudil jasně, často mění se v duševní slabost, ba mrtvotu, jež není způsobila porozuměti ani vyšším snahám ducha lidského, ani proniknouti poněkud spletilé zjevy denního života. Naopak zase: lidé, ponechaní sobě samým, jichž duše samostatně úskalím vlivu životních se proplétala, zvyklí počítati a souditi s tím, co kolem sebe vidí a slyší, povznesli se k samostatnému a zdravému úsudku.

Nechci tu nikterak tvrditi, že nevědomost snad vede k moudrosti, ukázati chci pouze, že neuměle vštěpované vědomosti více moudrosti škodí, než nedostatek vědomostí. Vezměme si příklad z denního života: jest veliké množství lidí, zásobených vědomostmi ze všech oborů, z jazyků, historie, zeměpisu i věd přírodních — vedle toho však jalových, omezených a plitkých. Jsou toho příčinou snad ony vědomosti? Nikoliv. Nepůsobí-li tu všeliké vedlejší příčiny, jako dědičnost, vliv výchování a okolí, pak celá tíha viny spočívá na methodě vyučovací, pracující pouze k mechanickému vycvičení paměti, aby co nejvíce materiálu pojala, nehledící však k ethické stránce předmětu jakož i porozumění příčin a následkův různých zjevů v životě přírody a lidstva. Svědomitý učitel nikdy nespokojí se tím, když žák dobře úkolu na paměť se naučil, ale doplňovati bude vědění jeho otázkami, proč to neb ono se stalo, ze kterých příčin věc právě tak jsme nazvali a urovnali, které jsou následky těch neb oněch zjevů, jaká souvislost mezi nimi atd. Jen takovým způsobem učení přesvědčíme se, zdali žák předmětu skutečně rozuměl, jež sobě osvojil i zda přikročil opět v rozvoji mysli své a nenabyl snad vědomostí jalových. Žák po letech může zapomenouti, co byl mír Antalkidův nebo kdy žil Heliogabal, učil-li se však o rozdělení a pádu říše Římské proč se tak stalo i následky toho, pak rozumové ty důvody stanou se trvalým majetkem jeho mysli. A kdyby i po čase jednotlivostí zapomněl, přece schopnost ptáti se proč? jakož i dovednost usuzovati a rozuměti zůstane nezrušitelnou kořistí jeho duše. Žák během času zapomenouti může rozdělení zvířat a rostlin, učil-li se tomu však vlastním pozorováním živé přírody, pak zůstává mu přece schopnost jasného a všestranného pozorování a usuzování, kteráž po celý život znamenitou a trvalou bude vlastností jeho duše. Vycítil-li pak učitel i ethickou stránku předmětu a ukazuje-li žákovi harmonii, řád i Prozřetelnost v hospodářství přírody, povznáší-li zároveň ideální stránku života — povzbuzuje-li duši i cit, vštípl-li v srdce jeho lásku k Bohu i k lidem, pak všestranně duševní rozvoj jeho podporuje a činí duši jeho způsobitou povznést se k nejvyšším a nejslechetnějším cílům. —

Vezměme si za příklad zeměpis. Účelem učby zeměpisné není naplniti žáka spoustou map a cifer, ale naučiti jej geograficky mysliti. Výrazy, jako p o n ě v a d ě ž, protože, následkem toho, z příčin atd. mají tu rovněž tak místo jako v mathematice. Při takovém postupování paměť mechanická promění se v logickou, daleko trvalejší, kteráž sama sebou jako vedlejší produkt rozumové metody učebné se dostaví. Učíce o původu zeměkoule, hor i řek, vystupování pevniny, o rozhraní země a vody, o rozdělení tepla i života na zeměkouli, hleděti budeme ustáliti

v mysli žákově obraz vzájemného působení fysických zjevů na zemi jakož i působení jejich na člověka, jeho obydlí, zaměstnání a kulturu. Nepřestaneme na tom, aby žák věděl, co jsou zeměpásky, že na rovníku teplo jest a na pólech zima, ale hleděti budeme k tomu, aby znal příčiny, které právě toto a ne jiné rozdělení zeměkoule dle pásů způsobilo. Neboť kdyby žák sebe lépe znal jednotlivé zeměpásky, větry, moře i země, neučí-li se způsobem uvedeným, považuje je za ojedinělé světy, od sebe odervané, žádným vzájemným pásmem mezi sebou nevázané.

Jako se zeměpisem tak má se to i s každým jiným předmětem. Trochu méně dat a názvův, ale více porozumění, menší přetížení paměti, a větší probuzení mysli i srdce, méně suchopárných vědomostí, a více rozumného rozhledu jak aesthetického tak i ethického, to jest, co ve všech odvětvích vědy působiti může pravdivé i šlechtivé vzdělání.

Przełł. Ped. — b.

Kterak zvelebiti návštěvu kostela.

Příspěvek k často projednávané otázce od Karla Slavíka.

Nábožensko-mravní vychování dítek školních sice zákonem je nařizeno, ale otázka návštěvy služeb Božích nikterak jím upravena není, alespoň tou měrou, jak by se k veliké důležitosti její slušelo, ani ne tak určitě, jako je tomu u věcí mnohdy malicherných. Jsou ovšem jednotlivé školy, kde mládež snad každodenně mši sv. je přítomna, ale těch je tuze pořídku; někde chodí kromě neděl a svátků jednou týdně ještě všedního dne, a na nejvíce školách českých vodí učitelstvo školní dítky do kostela pouze v neděli a ve svátek — ale k tomu jest nám dodati, že nikoliv snad o svátcích nebo o prázdninách. Marně se ovšem tážeme, proč se tak děje. Vždyť přece dítko ostává dítkem i o svátcích i o prázdninách, klademe mu na srdce, aby si opakovalo školní učení, ba tytýž i úkoly písemné dostává; špatný byl by to paedagog a učitel, který by si dítěte pranic nepovšiml o svátcích a o prázdninách a snad by si myslel: „Ať si odpočine, co je mně do toho, co nyní dělá a jak se chová.“

Jestliže se dítě školním rokem unavilo a upachtilo, není to věru nic divného. Dávno nařikají všickni rozumní paedagogové a učitelé, že jsou nyní děti velice přetěžovány. S hlediska zdravotního jsou tedy prázdniny jako delší odpočinek mozku vítané a přáli bychom si vedle nich ještě občasně prázdniny mezi školním rokem, a to vedle církevních svátků — alespoň po tak dlouho, pokud bude nynější školní systém, děti přetěžující, trvati.

Jsou jistá léta, v nichž je člověk v zákonitě povinném svazku ku př. se školou, s brannou povinností atd. Ona léta minou a svazek onen se uvolní a přestane. *Povinnosti k Bohu má člověk však pořáde, celý život, a není od nich výjimka a dispensí*, a ježto k oněm povinnostem náleží též návštěva kostela, a touto (což uvádíme jako důvod vedlejší) zajisté dítě během roku školního ani unaveno ani upachtěno není, a v uvážení že o prázdninách a svátcích nemůže býti ponecháno samo sobě a že vliv školy ve směru nábožensko-mravního vychovávání nikterak přestati nemá, musíme jen žádati, *aby dítky školní o svátcích a prázdninách pravidelně, alespoň každou neděli a svátek, do kostela voděny byly*.

Žádáme tak v zájmu nábožensko-mravního vychování samého jakož i v zájmu žádoucího zvelebení návštěvy kostela vůbec. Obtíží a nemožností provedení toto

nemá. Prázdniny jsou též pro zotavení učitele, to rádi uznáváme, a nechceme je tím žádnému kaziti. Ale jisto jest, že o prázdninách nejsou naše školy zcela opuštěny; odjede-li jeden učitel, zůstane tu druhý, odjede-li jich v četnějším sboru více: dva, tři, pět, osm, několik jich tu zajisté také ostalo, a ten, který je v místě, zajisté že bez zdráhání a rád děti do kostela bude voditi. Je-li v místě kostel, a mešká-li katecheta na prázdninách, pak je zde místní farář, a mše sv. koná se pravidelně. Netřeba podotýkati, že jest to zřejmá nelogičnost, vodí-li se dítky do kostela v neděli, a nechávají-li se o Božích Hodech doma jen proto, že jsou — svátky, a tudíž prázdné.

Iniciativu v té záležitosti ovšem musí učiniti naše místní školní rady, neboť od sborů učitelských nelze očekávati v té věci valné ochoty; myslíme, že by ve větších sborech byli katoličtí učitelé, jichž je méně, od liberálních přehlasováni. Ale v místních školních radách zasedá farář a katolíci, jinověrců jest tu pramálo nebo žádní. Ku výslovnému přání místní školní rady nezbylo by pak sborům učitelským ničeho jiného, nežli zachováti se dle žádosti její.

Že pak zařízení toto ponese i nemalý prospěch paedagogický jest na bledni. Rodiče i učitelé naříkají si dávno, že děti o prázdninách zvlčí a že s nimi nelze obstáti; mnohý učitel po celé dva měsíce ze svých žáků ani jednoho nevidí. Kdyby tedy každé neděle pravidelně se žáci do školy scházeli, a do kostela chodili, nebyl by přerušen styk mezi učitelem, školou a dětmi tak úplně, jako je tomu až dosud, a mnohé dítě chovalo by se lépe a mravněji, vědouc, že v neděli s učitelem se shledá, a že by mu domlouváno bylo. Vůbec myslíme, že by rodiče rádi tuto novotu uvítali, a že by z toho vzešel v příčině chování dítek prospěch značný.

Obav, že by se dostavilo dítek málo, nebo snad žádné, naprosto nesdílíme, jsouce přesvědčeni, že by je rodičové posílali ochotně a rádi — spíše než mezi rokem, kde veliký počet hodin vyučovacích a přetěžovacích úkolů domácí dítě rodině téměř až odcizují, tak že si je — ač to ovšem není v pořádku — alespoň v neděli doma nechávají.

Je to pravda?

Dne 14. měsíce listopadu 1891. uveřejnily „N. L.“ na str. 3. a 4. dlouhatánskou řeč, již měl dne 13. téhož měsíce poslanec Josef Sokol na říšské radě ve Vídni. Řeč ta byla v listech oněch prošípována poznámkami „Tak jest!“ „Veselosť“, „Slyšte!“ „Výborně!“ — Až potud by bylo všecko v pořádku. Ale 22. dne měsíce prosince r. 1891. přinesly „Politik“ na str. 5. pod záhlavím „Svobodomyslně-žurnalistický švindl, jež provozují „N. L.“ s řečmi na říšské radě“ a „Hl. N.“ překvapující zprávu, že *dle stenografického protokolu* o 66. zasedání říšské rady ze dne 13. listop. 1891. Sokol druhou polovici dlouhé této řeči na říšské radě vůbec nepřednesl, tu že si buď vybásnily „N. L.“ a to prý jest pravděpodobnější, nebo prý ji poslal Sokolovi do Vídne některý člen redakce „N. L.“, by se jí naučil napaměť a ji přednesl, ale ona že mu z příčin neznámých uvázla v hrdle. Tak „Politik“. Je to pravda? Není-li pravda, že Sokol druhou část připisované mu řeči na říšské radě vůbec nepronesl, proč se neohradil proti listům těmto, proč jim neposlal

žádné opravy? Je-li to však pravda, jak může trpět, by se mu celá dlouhá tato řeč připisovala?

Celou tuto řeč přinesly také „Uč. Nov.“ ze dne 25. listop. m. r. jakožto řeč Sokolovu; dosud však se nezmínily ani slovem jediným, že druhá část řeči té na říšské radě pronesena nebyla. „Nár. Uč.“ ji rovněž otiskuje. — Bylať tištěna v „N. L.“ a to těmto učitelským listům dostačí. Ale kde pak zůstává *pravda*?

Mluvil-li však Sokol na říšské radě celou tuto řeč nebo nemluvil, na tom nám aspoň tolik nezáleží; tištěna byla jako řeč jeho a on proti tomu, pokud nám známo, neprotestoval. Co nás zajímá, jsou slova oné části řeči, již skutečně přednesl, a kteráž znějí věrně takto: „Českému učitelstvu, poněvadž uznává důležitost školy moderní, vyčítá se, že je proti katolickému náboženství. *Nikdy a nikde my čeští učitelé nevystoupili jsme proti katolickému náboženství, ani proti žádnému jinému.* Tvrdí-li se, že zásady mravní u dětí vyvozovati se mají z náboženských názorů té církve, ku které náležejí, my jsme s tím srozuměni. Jen to domníváme se, že by se nám mělo dovolit, abychom k této mravní podpoře mohli připojiti ještě druhou, totiž ony základy mravnosti, které vycházejí z rozumného uvažování o poměrech společenských, z uvažování o konečném cíli pokolení lidského. Mravnost, která se opírá o dvojí podporu, nestojí snad slaběji než ta, která jednu odmítá. Vždyť i nejpobožnější mužové mívají svá léta, kde červ pochybovačnosti silně hlodá na jejich podpoře mravnosti. To však zdá se býti pravdě podobným, že podporu dvojí přece tak brzo nerozhodá, jako jedinou. S pány, kteří toho nechápou, nebudou se čeští učitelé hádati, ale nehledíce útoků, kterým jsou vystaveni v jejich tiskopisech i na místech, která by nikdy neměla býti zneuctěna, pokud jim toho dopustí platné dosud zákony, půjdou cestou svojí dále.“ („Učit. Nov.“ 1891. str. 561.)

Jaká to péče, jaká to starost páně řečníkova, by mravnost žactva na pevných stála oporách! Jemu nestačí opora náboženská, on chce míti ještě opory jiné a tváří se tak, jako by snad naše náboženství přirozené tyto opory mravnosti zamítalo. Proč jen si tento pán, by se neblamoval, nepřečte nějakou morálku katolickou?!

Jest to však pravda, že čeští učitelé nikdy a nikde nevystoupili proti náboženství katolickému? Je to pravda, že chce učitel Sokol mravní oporu náboženskou ještě sesílit oporou jinou a že se v tom těmi, kdož „toho nechápou“, t. j. kněžími, nebo ti mají podle názoru některých pánů rozum obestřený egyptskou tmou — učitelům českým činí překážky? Ale — zapomněl už p. učitel Sokol na svou dřívější řeč, mluvenou v říšské radě, v níž se zmiňoval o jakýchsi „zastaralých názorech náboženských“? Zapomněl už snad na řeč, již přednesl při sjezdu na Žofíně? Či snad se domnívá, že my máme paměť tak příliš krátkou a již nevíme, co tenkrát mluvil? Či má snad za to, že jsme zapomněli alespoň již na schůzi učitelstva pražského na ostrově Střeleckém? nebo na schůzi, v níž byla předčítána řeč p. Hůlkova? atd. atd. (Viz naši brožuru: „Náboženské a mravní vychování“ atd. str. 12—13.) Jak může vzhledem k těmto a jiným dobře známým věcem Sokol tvrditi, že čeští učitelé nikdy a nikde nevystoupili proti náboženství katolickému a vůbec proti žádnému náboženství? Že se tak dalo a to nejednou, toho stůž zde důkaz z doby starší. V knížce nadepsané „*Základové paedagogiky a didaktiky*“ zajisté i Sokolovi známé, již sepsal P. J. Šulc a vydal Urbánek r. 1874., čteme na str. 103—106 mezi jiným doslovně i toto: „Náboženství považováno a vyhlašováno s jisté strany za první a nejdůležitější předmět mezi těmi, jimžto vyučuje se v národní škole. Neměli bychom

ničeho proti tomu, pokud se vyrozumívá slovem tím obor mravnosti a humannosti, pokud se zakládá na oné, Kristem pronesené zásadě: „Miluj Boha nade všechno, bližního pak svého jako sebe sama“, v nížto obsažen zákon i proroci, aneb oné: „Co nechceš, aby ti jiní činili, to nečiň i jim.“ Takové křesťanství souhlasí s citem a rozumem člověka, jenž praví, že kdyby lidé žili dle toho učení, bylo by na zemi blaze. Bohužel pozorujeme, že u nás, co se týče učení náboženství, *z větší části jedná se o pouhý zevnějšek, o formu, o naučení se z paměti jistým pravidlům a větám bez ohledu, zdaž tyto vnikly v rozum a srdce, čili ať díme, o pouhé dresírování dětí.* Víme, že narazíme tímto výrokem leckde, ale „amicus mihi Plato, magis amica veritas.“

Kdo věc nestranně a moudře pozoruje a posoudí, přisvědčí nám jistě. Pravdy některé vůbec nepochopitelné i dospělému člověku vtloukají se útlým dítkám v paměť, z čehož povstává pouhé papouškování, jež na cit, na srdce a vůli ani dosti málo nepůsobí.“ (K tomu přidává pan Šulc v poznámce: „Uveďme jen nauku o věčnosti a nesmrtelnosti duše, o sv. Trojici, o z mrtvých vstání a j. — který lidský rozum s to jest, obsáhnouti, pojmuti tyto věci!“) Lépe bylo by tudíž, aby obmezeno bylo systematické vyučování v pouze příležitost, když mysl dětská k tomu schopna jest a nakloněna.

Co souditi máme o náboženství?

Pozorujeme-li, že ta ona věta vystavuje se za vzor pravdy, jižto sluší zastávat, ona za lež, která zasluhuje stíhání, místo lásky vsívá a vštěpuje se símě nepřátelství do mladistvých srdcí. Chraň se učení, dle něhož lidé vespolek by se ničiti mohli, ano hlásá válku místo lásky a míru. Náboženství bez citu nemá ceny, neprospěje, ano může spíše uškoditi. *Člověk city nábožnými uchvácený ani mluvit nemůže, ani se modlit,* sepne ruce a vztáhne je k nebi — zdaž to není také modlitba? Kdo myslí, že naučení se nazpaměť katechismu, jest pravé náboženství, s tím arci nelze hádati se o této věci.

Děti se naučí nazpaměť těm a těm článkům, ale srdce a rozum neví o tom, rozum toho nechápe; pročez bylo by lépe, počkati, až bude rozum dospělejší . . . *Jak může důvěru vzbuditi učení, odporující rozumu, zkušenosti, nebo jiné vědě, na př. země že stojí (sic!) i učení o pekle, očistci a nebi, kdež přece nedovede udoti, kde by ty věci byly.* — Jak srovná se to, že ve škole troje náboženství, (kat., evang., žid.), z nichž každé tvrdí, že ono jediné pravé a samospasitelné. Kde tu pravda? Jaký to může mít účinek? Nenávisť a nesnášenlivost! To lze odstraniti a zlepšiti pouze vzděláním všeobecným.

V bibli mnohé věci škodlivé, podvod, Esau a Jakub, cizoložství (David), mnohoženství (Šalomoun), odporují mravu našemu i zákonu, měly by vynechány býti; což pak nám po těch starých židovských škvárech!

Hned u dětí dbejme o to, by nenaplnily si hlavy pověrami, k čemuž naskytuje se jim hojně příležitosti, a pakli se to přece stalo, tedy musíme to hledět napravit. Co lze vysvětliti z příčin přirozených, to neodvozujeme z nadpřirozených, přepjatost náboženská často mění se v nevěru. Za doby naší v ohledu tom, co se týká vyučování v náboženství, rozšířily se náhledy volnější poněkud, škola povznesla se na stupeň, kde nejedno pouze vyznání za pravdivé a panující uznáno. *Tím zbývá pro ni jen úkol učiniti jakési náboženství všeobecné, základy podstatné podati, proti čemuž nelze ničeho namítati; toť ono náboženství, jehož účelem mravnost a lidskost.* V tomto případě mizí také otázka či hádka, kdo má učiti náboženství, neboť pak připadne úloha ta učiteli, jenž vůbec dbáti má o vzdělání vše-

obecné. Ale pak odpadá také systematické jakési učení dle hodin a plánu i nastoupí ono svrchu naznačené, dle příležitostí! —

Učitel s duchovním zřídka působí k jednomu cíli, učitel jest paedagog, kněz theolog — toť podstatný rozdíl. Učitel zná žáky své a schopnosti jejich, jemu často naskytne se příležitost, pojmy náboženské sloučiti a spojití s předměty jinými, on také umí spíše posouditi, co se pro ně hodí, a toto jim spíše dovede podati. Až posud učilo se náboženství z knih, tak zvaných katechismů. Jaký účinek mělo toto učení? Kolik dospělých lidí věří v pravdy, ježto jim byly za mládí tak říka vtloukány? Úpadek mravnosti povšechný zajisté nejlepší o tom podává svědectví, maje tuto svůj původ a základ.

Úlohou školy národní jest všeobecné vzdělání. Náboženství musí přispůsobeno býti dle tohoto principu potřebám srdce dětského, *ne vyznání přiučené, nýbrž lidskost*, to úkolem, to heslem národní školy, toho však nedocílí se abstraktními větami.

Škola nemá vychovávat ani katolíky, ani protestanty, židy atd., nýbrž lidi. K tomu cíli užitečným bylo by, sebrati věty z náboženských knih všech národů a vyznání a sestaviti z nich náboženskou knihu, jež byla by pokladnicí nejušlechtilejší vzdělanosti a pomník vyvinutí se náboženství opravdu lidského, zároveň by podala důkaz, že ono pravé náboženství jedno jest a u všech národu stejné. Byl by čas, aby člověčenstvo vyšinulo se na stanovisko lidskosti, kde pomíjejí předsudky veškeré. (Tohle jest věru ještě „moudřejší“, než kdyby někdo radil, by se ze všech řečí celého světa vybralo to nejlepší, všechny ty výňatky aby se daly do jednoho kotle, dobře promíchaly a pak aby se z nich upekla jedna jediná řeč pro všechny!)

K tomu nemálo působiti a přispívati může škola, aspoň v zařízení, jaké nyní na sebe bere — **ať zahodí ono staré haraburdí duchamorné a vymění je za perly ony, jež zůstavili nám nejušlechtilejší duchové všech časů a národů.**“ Tak p. P. J. Šulc v knize svrchu jmenované, v knize jak dí určené „pro učitele, vychovatele a rodiče vůbec“ a vydané nákladem Fr. A. Urbánka, knihkupce v Praze.

Kdyby tak napsal některý nynější taképaedagog a spisovatel, posvítili bychom si na blouznivé jeho extemporace světlem tak ostrým, že by mu zrak přecházel. Jelikož však jest to práce již dost stará a mimo to ještě alespoň co se týče stati uvedené *plundrovaná a místy skoro doslovně přeložená z Dittesa* („Schule der Paedagogik“ str. 448, 850 etc.), *aniž by o tom byla ve spisku učiněna dost malá poznámka!!* — a jelikož nevíme, je-li autor její dosud na živu, spokojíme se s pouhou poznámkou, že ji citujeme pouze a jedině za tím účelem, bychom dokázali, že *není pravda*, že „čeští učitelé *nikdy a nikde* nevystoupili proti náboženství katolickému“, jak tvrdí Sokol a že tudíž Sokol tímto svým výrokem zabíhá až tam, kde pravda přestává a začíná něco, co jest pravdy opakem. V těchto dnech právě dočetli jsme se v „Národ. Uč.“ (č. 2. str. 26.), že páně Šulcova paedagogika v Budči opočenské byla jmenována panem referentem za souhlasu všech přítomných učitelů jakožto kniha, kteráž se má ku čtení doporučiti rodičům, matkám, za tím účelem, aby prý poznali, jak se mají děti vychovávat.

Čtenářové naši mají tu opět o důkaz více, jak se v jistých kruzích zachází s pravdou, jakož i důkaz, že to nepřátelství jistých pánů proti náboženství katolickému a proti výchově na základě náboženství pozitivního, jakož i proti katolickým kněžím, kteréž by rádi ze školy vyhostili, by tam nepěstili „pověru a pobožnost-kářství“ a do dětí „nevtloukali“ věci, jež „jsou proti rozumu a proti vědě“, — není teprv od včerejška.

(Red.)

HLÍDKA ŠKOLSKÁ.

Statistika školství rakouského dle nejnovějších úředních zpráv.

Píše **Frant. Vaněček.**

(Dokončení.)

Která škola jest typickou školou Rakouska dle nejnovějšího sčítání? Odpověď zní, že dvoutrídni pro celou Cislajtánii, v Čechách pak typickou školou jest skoro trojtrídka. Obrazec jest tento:

Ze 100 dětí školů navštěvujících chodí	v městě	na venkově
do 1. třídky	2·7 ⁰ / ₀	36·5 ⁰ / ₀
do 2.	6·4 ⁰ / ₀	29·1 ⁰ / ₀
do 3.	9·5 ⁰ / ₀	16·6 ⁰ / ₀
do 4.	17·2 ⁰ / ₀	8·0 ⁰ / ₀
do 5. „	46·3 ⁰ / ₀	8·1 ⁰ / ₀
do více tříd .	10·6 ⁰ / ₀	1·1 ⁰ / ₀
do měšťanské školy	7·3 ⁰ / ₀	0·6 ⁰ / ₀

Skoro polovice škol jest jednotřídní, zejména v hornatých krajinách. Však onu menší polovinu škol nenavštěvuje polovina dětí školou povinných, nýbrž 25⁰/₀, což obraz činí daleko jasnějším než by se na první pohled zdál. Ze zemí Rakouských v popředí stojí Rakousy, Čechy, Štýrsko, Triest, kdežto Halič, Bukovina a Dalmacie za námi pokulhávají. K vůli jasnosti stůj zde procentový přehled škol dle tříd.

Země	Itríd.	IItríd.	IIItríd.	IVtríd.	Vtríd.	vícetříd.
Dolní Rakousy	30·6	22·6	14·4	6·8	23·2	2·4
Horní Rakousy	34·7	31·8	15·9	7·1	8·3	2·2
Solnohrady	53·2	27·6	9·0	5·8	3·8	0·6
Štýrsko	38·1	26·2	17·2	9·4	7·6	1·5
Korutany	47·6	36·2	8·2	4·3	3·4	0·3
Krajina	62·6	20·3	7·5	8·4	0·9	0·3
Terst a okolí	—	10·8	16·2	16·2	37·9	18·9
Istrie	64·9	15·5	7·7	5·9	5·4	0·6
Tyrolsko	69·3	22·5	4·4	1·8	1·8	0·2
Voralberg	62·8	28·3	2·6	2·1	4·2	—
Čechy	české	19·1	28·3	19·1	9·2	16·2
	něm. „	38·3	34·3	13·1	7·8	11·0
dohromady	27·6	31·5	16·0	8·6	13·9	2·0
Morava	46·7	28·4	10·5	5·9	6·6	1·9
Slezsko	55·8	25·8	5·8	6·4	4·5	1·7
Halič	81·2	9·4	2·7	3·5	2·0	0·7
Bukovina	77·1	11·6	2·8	5·6	1·1	1·8
Dalmacie	80·5	13·8	3·7	2·0	—	—
Čechy mají vůbec	Itríd.	IItríd.	IIItríd.	IVtríd.	Vtríd.	vícetříd.
českých	511	920	511	248	434	56
německ.	805	587	273	163	230	40
dohromady	1316	1507	784	411	664	96

Ku důkladnějšímu posudku školství jest třeba znáti počet školu neb třídu navštěvujících. Celkový úsudek pro Cislajtánii jest, že na městskou školu připadá 278·0 žáků, na venkovskou toliko 128·2 dítek, celkem 157·2 školáků.

Ohledně počtu žactva připadajícího na 1 učitele cele zaměstnaného, jest poměr učitelstva městského před venkovským daleko výhodnější. Vyučujeť městský učitel prů-

márně žáků 59·8, kdežto venkovský 75·0, v celku jednotlivci připadá vyučovati 69 žáků.

Zřejmo, že počet žáků na jednu učitelskou sílu připadající v jednotlivých zemích velmi nestejný jest. Školy měšťanské vykazují číslíci hluboko pod normálem, jednak že žactvo navštěvuje školy střední, jednak že dokoná velká jeho část 14. rok dříve, než prospěch její ji opravňuje k návštěvě školy měšťanské. Břemeno největší nesou učitelé v Krajině a Štýrsku, v Haliči a Bukovině. Nejmenší počet žáků vykazují školy v Tyrolsku a Voralbergu. Uvedeme jen jednotlivé krajiny k vůli krátkosti.

Na jednu sílu učitelskou připadá žáků :

Země	Š k o l a :						
	1třídní	2třídní	3třídní	4třídní	5třídní	více- třídní	měšťan.
Dolní Rakousy	73·0	65·2	67·1	64·9	53·3	57·8	38·9
Horní Rakousy	103·9	90·3	82·0	82·8	67·4	77·8	37·3
Krajina	110·1	110·2	91·1	72·7	69·2	77·9	30·9
Tyrolsko	44·8	48·9	55·3	45·5	49·6	40·4	18·6
Voralberg	34·3	46·7	60·7	66·4	66·1	—	16·3
Čechy	62·3	65·7	70·5	70·8	66·5	64·7	34·1
Morava	79·3	79·2	82·5	76·7	66·2	65·8	29·7

Tento obrazec jest ryze statistický a nedává nahlédnouti do národnostního poměru škol v tomto ohledu. Číslíci nasvědčují tomu, že školství německé jest v Čechách a vůbec v zemích koruny České vyvinutější a výpravnější, než české. Ač dle počtu tříd by se nedalo hned tak souditi. Nejlepším měřítkem jest počet žakovstva školu navštěvující a počet učitelů. Protože v ohledu národnostním nemálo důležit, potká se s pochvalou čtenářovou.

Z e m ě		kolikatrídní škola prům.	kolik dětí navštěvuje	kolik na jednoho učitele připadá
Čechy	německé	2·3	149·7	60·6
	české	2·7	204·2	67·6
Morava	německé	2·3	158·9	61·6
	české	1·9	153·8	80·2
	česko-německé	4·1	296·01	68·6
Slezsko	německé	2·1	174·9	71·5
	české	1·4!	142·2	103·6!
	polské	1·4	152·6	104·7
	německo-české	3·0	306·7	102·2
	německo-polské	2·4	211·7	90·1

Podobný nepoměr dá se sledovati ve všech zemích, kde neněmecké národnosti jest obcovati s německou. Halič vykazuje německých dětí na 1 sílu učitelskou 56·3, polských 135·4, rusínských 84·6. Německo-polské školy opět ukazují přednost, zaměstnávajíce učitele jednoho vyučováním 48·0 dětí, německo-rusínské 81·2, a německo-polsko-rusínské 61·2. polsko-rusínské 86·2. Největší číslo dětí v poměru k učiteli vykazují školy polské a maďarské, v nichž 135—143 dětí má jednoho učitele.

Z celého obrazce statistického nelze nepozorovati, že směrem ku východu školství ubývá čili kultura tak zvaná jest slabší. Mezi Slovany náleží první místo nám Čechům.

V celé školské statistice nejdůležitější bod jest procento dětí školu navštěvujících. Ukazujet právě toto číslo, v jaké míře obecnstvo školy užívá. Zde v úřední zprávě se ovšem činí rozdíl mezi dítkami školou povinnými a školu navštěvujícími, ale procento městské návštěvy (79·9%) se neliší od procenta venkovského, což se nezdá pravdě odpovídati i když přisvědčíme, že městské děti požívají škol privátních, čímž se procento návštěvy škol veřejných v městech zmenší. Úřední data uvádějí obraz percentní návštěvy

v obcích do	500	1000	2000	5000	10.000	50.000	více obyvatelů
Čechy	něm.	97·9	97·1	97·0	97·9	93·1	90·2
	české	96·0	95·5	96·3	97·7	96·6	93·0
dohromady		96·6	96·1	96·6	97·8	95·9	91·6

Celková návštěva škol v Čechách jest pro německé obce 95·8, pro české 95·9. Na venkově prý jest návštěva v obcích rakouských vůbec:

do	500	1000	2000	5000	10.000	50.000	nad to obyvatelů
	89·1	83·1	74·0	71·3	75·3	92·6	94·8

tak že nejchatrnější návštěvu vykazují obce 5000 obyvatelů čítající, kdežto obce malé 89·1 procent z dětí školou povinných do školy posílají. Zde patrně bude lze nejlépe pozorovati nespolehlivost statistiky v údajích, které každý den podléhají změně.

Ohledně návštěvy školní udává Hausner pro čeleď germánskou návštěvu největší a sice 80·1, pro čeleď řeckorománskou 50·1 a pro čeleď slavotatarskou (!) nejnižší procento 16·1 procent, což lze vysvětliti toliko Ruskem, které v ohledu kultury zůstalo z evropských národů nejvíce pozadu, tak že návštěva školy na Rusi v r. 1860 obnášela toliko 5 procent dětí k návštěvě školy schopných. Češi byli té doby (a dnes rovněž) na prvním místě mezi Slovany 65, Poláci 24·5, Jihoslované 18 procent.

Ještě zbývá zmíniti se o nynějším poměru počtu škol ku obyvatelstvu, což nám znázorňuje následující obrazec:

v obcích s obyvateli do	jest obyvatelů na 1 veř. ob. školu	jest ze 100 obyvatelů dětí školou pov.	školu navštěv.
2000	1.012	15·5	12·6
5000	1.985	15·0	11·2
10.000	2.485	13·6	10·6
50.000	3.282	13·9	10·8
přes to	5.838	8·9	7·0
v celku prům. 1.357	14·6‰	14·6‰	11·6‰

Zde znázorněn venkov a města. Venkov má více dětí než města, návštěva jest na venkově menší než v městech. Rozdíl mezi procenty dítek školou povinných a školu navštěvujících obnáší u lidnatých měst 2 proc., u menších 3 procenta. V Cislahtanii připadá 1 škola na 1357 obyvatelův, jsou tedy Čechy postaveny nad normálem v Rakousku. Hornaté krajiny vykazují školy četnější než místa v krajích schůdnějších. Tentýž poměr sledujeme i ve Švýcarsku, kde již v r. 1860. 1 škola připadala na 522 obyvatelů. — Tyrolsko dle nejnovějšího sčítání má 1 školu pro 550 obyvatelů. Více z obširných tabulek statických podávat ve vychovatelském listě nutno není, poněvadž uvedená data k utvoření si obrazce dalšího dostačují.

DROBNOSTI.

„Na Komenského nám přece nezávislost“ — tak těšili jsme se stále (vůči biskupu klerikálnímu), ale už se stalo. Že prý Komenský nebyl přítelem katolíků! Můj ty Bože, vždyť přece byl biskupem českých bratří! — To, pánové, račte povědět! — Vždyť čeští bratří jsou naši předkové, kteří slyniuli horoucí zbožností a čistotou mravů. A mezi nimi jako hvězda první velikosti září Komenský, jenž neznal záští a nenávisti v srdci svém. („Komenský“ č. 1. str. 3.) Komenský, že „neznal záští a nenávisti

v srdci svém“? — Napsat o Komenském něco takového, k tomu patří buď velká porce smělosti, nebo velká dosis nevědomosti. Což neznají páni Komenského „Lux in tenebris“ neb aspoň jeho „Kšaft“? +k.

Otázka. Ve „Výkaze o prospěchu a návštěvě školní“ jest také rubrika „Poznámání“. Jaké poznámky smějí se psáti do této rubriky? — Jistý školní inspektor z a k á z a l tam psáti na př. poznámky: vzdorovitý, zanedbává z pravidla služby boží, lze atd. Jiný však inspektor poznámky takové v případě potřeby psáti nařídil.

Listárna redakce.

Důst. p. **M. V. D.** Do rubriky „Náboženství“ nemá mimo dotyčného katechetu žádný učitel práva co psáti, ani tenkrát ne, když by katecheta pro jakoukoli příčinu ve vyměřené sobě hodině nevyučoval. Ku svým poznámkám má učitel jinde místa dost. — **P. J. K.** Za domácího učitele pro své děti mohou si rodiče volit učitele jakéhokoli vyznání (§ 6. zák. ze dne 25. kv. 1868.), třeba ani neměl zkoušek učitelských (čl. XVII. zák. ze dne 21. prosince 1867.) a ten smí vyučovati všem předmětům. Dítě domácně vyučované není povinno chodit do školy na žádný předmět. Je-li odůvodněná pochybnost o tom, že se dětem dostává vyučování řádného, má okr. školní rada právo přesvědčiti se, zakládá-li se domněnka ta na pravdě čili nic (§ 23. říšsk. šk. zák.). V případě tomto zkouší děti domácně vyučované pouze inspektor a nikoli učitelé příslušných škol veřejných (výnos zem. šk. rady ze dne 9. ledna 1871 č. 9175) a o výsledku zkoušky této nevydává se dětem žádné vysvědčení. Po dobu

své povinnosti školní smějí děti domácně vyučované zkoušeny býti a sice od učitelů kterékoli veřejné školy obecné jenom na výslovnou odůvodněnou žádost rodičů nebo jejich zástupců a o výsledku zkoušky dá se jim vysvědčení, na němž se musí výslovně poznamenati, za jakým účelem se dává (§ 69. řádu školního a vyučov.). Když však děti takové dosáhly věku, v jakém pro ně přestává povinnost školu navštěvovati, povinný jsou podrobit se zkoušce na některé škole veřejné a vykázat se o tom vysvědčením u okr. šk. rady svého bydliště (§ 16. řádu škol. a vyuč. z r. 1870). Kdo tu má zkoušeti z náboženství, o tom nemůže býti pochybnosti. V těchto řádcích jest obsažena odpověď na všechny Vaše otázky, ku první kladně, k 2. záporně, ku první polovici otázky 4. záporně, ku druhé kladně; odpověď ku třetí obsažena jest v odpovědi k Vaší otázce 4. Třeba tudíž veliké opatrnosti, by se věc nestala ještě horší.

Spisy redakci zaslané.

Časopis Mačicy Serbskeje 1891. Red. M. Hórnik. Lětník XLIV. Budyšin. Z nákladem Mačicy Serbskeje.
Listy průmyslové. Roč. II. č. 2. a 3. Red. Alois Studnička v Jaroměři.

Náš domov. Roč. 1. a 2. Red. Jan Janča
Ma-lé No-vi-ny pro děti, vydává Dr. Bačkovský a žádá pp. spisovatele pro mládež o literární příspěvky, kteréž hned po uveřejnění budou honorovány.

Brožury družstvem „VLASTÍ“ vydané:

Náboženské a mravní vychování a vyučování na školách obecných a valný sjezd učitelstva a přátel školství konaný v Praze dne 6. srpna 1891.

(Resoluce a řeči.)

Kriticky probírá *Fr. Pohunek*, redaktor „Vychovatele“ (Otisk z „Vychovatele“). Cena 30 kr., hotově v administraci „Vlasti“ objednaná stojí pouze 25 kr. Prosíme aby tento důkladný spis co nejvíce byl rozšířen.

Kdy jest člověk nejnešťastnějším.

Časová úvaha od *Petra Kopřivy*. Čistý výnos věnuje se „Dělnickým Novinám“ Cena 3 kr., kdo více exemplářů k rozdáni koupí, dá pouze 2 kr. Už bylo rozprodáno z 10.000 nákladu 9.000 exempl., což svědčí o veliké oblibě této publikace. Oboje brožury prodává administrace „Vlasti“ a knihkupectví Cyrillo-Methodějské v Praze.

OBSAH: Moment aesthetický ve vychování. Píše Filip Šubrt. (Dokončení.) — Ještě něco o školní kázní. — Učte mysliti. — Kterak zvelebiti návštěvu kostela. Příspěvek k častěji projednávané otázce od Karla Slavíka. — Je to pravda? — Hlídka školská. — Drobnosti. — Listárna redakce. — Spisy redakci zaslané.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajů německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: Fr. Pohunek.

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adressedovány i reklamace, jež se nepočítají a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána)

Školská otázka v Rakousku s programem?

Tak zdálo se a zdá se z těch resignovaných prohlášení věrných katolických pracovníků. My neznáme toho příčiny. Snad jsou důležitý dost a záleží na tom, aby zůstaly v zákulisí. Ale smutná ta skutečnost nás trpce bolela.

Vždyť předmět pře, již vedeme, je tak záslužný, tak vděčný, právo, jež stojí na naší straně tak skvoucí, že nepřítelé naši neosmělí se přímo proti němu bojovat, ale jeho jas chtějí nejdříve zakrýti mraky nepravd a pomluv, předstíráním tajných a skrytých plánů u nás. A věc, o niž jde, je tak důležitá! Každým dnem z toho národu a církvi roste tolik škod, škod na statcích nejdražších, na nesmrtelné, pro Boha stvořené duši, na rázném, náboženstvím proniknutém charakteru národa. Zde plnou měrou jest úžasné periculum in mora.

Nur der verdient sich Freiheit, so wie Leben, der täglich sie erobern muss. A my máme složití ruce v klín, máme nechati školu zmírat v otroctví falešného liberalismu, my nesmíme ji vybojovat té volnosti, toho života, jehož k zdárnému působení jí je potřebí? My máme si nechati líbit tu výčitku, že školu chceme přivést v podruží církve, když právě opak jest pravda, když snažíme se totiž vyrvat ji z otroctví — snad státu? ó nikoliv, stát měj si na ni patřičný dohled, ale z otroctví lidí a společností, jichž nauky a poslední cíle mířeny jsou proti církvi i proti státu?

A ani ten neslušný a nespravedlivý způsob boje u našich protivníků by nás neměl z té osudné hříšné nečinnosti vyburcovat? Přiznáme rádi, že právě tato poslední okolnost to byla, která vtiskla nám péro do ruky. Článek tento jest vyvolán úvodníkem N. L. ze dne 20. ledna 1892. „O předloze nového zákona školského v Prusku.“ Však laskavý čtenář sám pozná, co tam tendenčních překroucenin, nepravd, pomluv i urážek.

1. Školská otázka neexistuje jen v Rakousku, ale po celém světě. Nedá se upříti, že předloha školského zákona v Prusku rozčeřila vlny této otázky po všech zemích. Zejména u nás v Rakousku ty jisté kruhy až zalekla. Vždyť je dobře známo, že Rakousko je výtečnou resonanční půdou pruských tónů. „Když je v Prusku, to již ji dostaneme co nejdříve k nám“, řeklo se poslední dny často.

2. A co se vlastně v Prusku stalo? Nic tak důležitého, chlácholí N. L. „Nejdůležitější závoru proti zavedení ryze konfessijních škol shledáváme však v ustanovení § 14., dle něhož školy již jsouc zůstanou na posavadních základech (simul-

tanní školy) a že pouze nové školy budou se zřizovati na zásadách ryze konfessi-
ních, tak že všecek význam nového zákona ve příčině té se soustřeďuje pouze
v osobách vyučujících náboženství, jež budoucně musí se vykázati *missione cano-*
nica a ve zřizování učitelů těch pro určitý počet dítek 15, 30, 60. Uvážíme-li
však, že Prusko jest již nyní s dostatek opatřeno národními školami, budou asi
případy, kdy se zřídí nová veřejná škola ryze konfessiijní, dosti vzácné.“ — Neškodí.
Není třeba. Věc má příjemný háček, jehož N. L. buď neznaly, aneb obratně za-
mlčely. Snad z dobrých důvodů! Tu bylo s liberální strany fanfar, jak prý r. 1866.
pruští šulmajstři porazili Rakousko a při této příležitosti by hnedle přišlo na jevo,
že v Prusku konfessiijní škola vždycky byla. Je tam totiž 22.821 evangelických,
9452 katolických, 250 židovských a 517 (!) „mit besonderer Bewilligung der Re-
gierung eingeführte simultankonfessionelle Schulen“. Tak údajně N. L. opravivše, už
s nimi souhlasíme, že novým zákonem pruským se mnoho nezmění. Proto také
ministr vyučování Zedlitz směl prohlásit, že zákonem tím se provádí ústava, směl
zjistit, že předchůdcové jeho od dávna ji zachovávali.

3. Proto také ustanovení § 14. nového návrhu zákona je v souhlasu s pruskou
ústavou. Hlavní jeho ustanovení jsou:

a) Nové školy zřizujte se (jako *pravidlem* staré zřízeny jsou) *pouze* na základě
konfesionelním.

b) Pro 30 dítek jednoho vyznání může, pro 60 musí býti zřízena v souhlasu
se školní obcí zvláštní škola.

c) Dítě buď pravidlem vyučováno učitelem svého vyznání.

d) Vyučování náboženství ve školách řídí dotyčné náboženské společnosti a
a učitel, jenž má vyučovati náboženství, musí k tomu býti oprávněn *missione cano-*
nica.

e) Duchovní může býti přítomen vyučování náboženství, může se otázkami
přesvědčiti o pokroku žáků v něm, smí po vyučování učitele věcně opravit a dáti
mu potřebné pokyny.

f) O vzdělání učitelů pečuje stát a semináře učitelské zřízeny buďtež na kon-
fessiijních základech.

Kdo může zneuznávat rozumnost těchto principův? V Prusku se sice zdvihá
odpor proti nim, to se dalo očekávat, ale přijetí tohoto školského zákona centrem
a konservativci protestantskými zdá se býti zajištěno.

4. Vraťme se nyní do našeho divného Rakouska. V prohlášení, podaném
v panské sněmovně dne 12. března 1890 požadavky rakouských biskupův shodují
se s náboženskými ustanoveními pruského návrhu. Právě nejdůstojnější biskupové:

a) Veřejné obecné školy buďtež tak zřízeny, aby katolickým dětem umožněno
bylo školy ty navštěvovati z pravidla, aniž by přicházely ve styk s dítkami jiných
vyznání. (Viz v pruském návrhu a) b).

b) Učitelé na katolických školách obecných buďtež vesměs katolíky (c) nechť
vzdělávání jsou na katolických ústavech učitelských a nechť zjednávají si také
schopnost k vyučování v katolickém náboženství (f).

c) Při ustanovení učitelů na katolických školách veřejných obecných budiž
orgánům katolické církve vyhrazen takový vliv, jakého potřebí, aby jim bylo možno
přesvědčiti se o případné působnosti kandidáta, který ustanoven býti má (e).

d) Vyučování náboženství na těchto školách budiž za pomoci učitelův rozší-
řeno a vyučování toto, učební rozvrhy, jakož i veškeré učební a naučné prostředky
tak zřízeny, aby se v nich nejen nic nevyskytovalo, co by dítky katolické pohoršiti

mohlo, nýbrž, aby vše v jednotném vztahu ku katolické povaze školy zachováno bylo. Co se týče dozoru katolických škol obecných veřejných a učitelských ústavů budiž církvi umožněno, aby pečovatí mohla a chrániti svou konfessionální povahu řádně ustanovenými orgány ve všech směrech způsobem vydatným (d).

5. My vzpomínáme, jakou bouři toto prohlášení biskupů vyvolalo v listech liberálních. Pro školskou otázku samu bylo důstojné toto prohlášení počátkem klidu, smrtelného klidu. Ministr Gautsch odpověděl, že vůči tak důležité pronunciaci je třeba věc uvážiti, strčil prohlášení do portefeuille — a od té doby udály se v našem Rakousku a zejména v našich drahých Čechách vážné změny, ale rozhodně ne takové, jež by nutily české, resp. rakouské katolíky k mlčení.

6. Tím spíše ne, protože, ač katolické listy nalézají se od té doby v slušné rezervě, spolky a listy liberální (vzpomeň na poslední sjezd českých učitelův), jakoby v tušení, že spravedlivé požadavky naše splnění dojdí musejí, v neslušné výbojnosti ve svých nespravedlivých útocích proti nám neustávají.

Krátký obsah těchto nespravedlivých výtek shledáváme zase v citovaném článku N. L.: „Vizme nyní, jaké výhody nový zákon poskytuje stoupencům konfesionálních škol. Pokud jsou tito odpůrci *povinné návštěvy školní*, pokud jsou proti *osmileté školní návštěvě*, proti *zrušení školního platu*, nový školní zákon pruský jim nijak nevyhovuje.“

7. Co má, ptáme se všech nepředpojatých lidí, činiti s otázkou katolického rázu škol povinná návštěva školní? Či snad dokáže někdo, že byla katolická církev proti školní návštěvě? Ona rodiče ve svědomí zavázala dříve, než každý státní zákon ku duševnímu vzdělání dítek. Dokáže někdo, že tato matka a nositelka pravé kultury zapřela svoji tisíciletou práci a postavila se proti opravdovému pokroku lidstva? Ó, nikdy nebyla církev nepřítelkyní *světla*, ale bojovala proti *bengalskému ohni* ve školách, jenž snad na okamžik nás oslní, ale hned na to — řekneme jen sklamání v nás zanechá.

8. Co má s katolickým rázem škol dělat doba povinné školní návštěvy? *To je na našem venkově důležitá otázka národohospodářská*, ale ať rozhodne se jakkoliv, netkne se rozhodnutí toto nikdy náboženského rázu školy. Sine ira et studio o tom pohovořte zejména Vy, učitelové venkovští, kteří jste v letních měsících tak smutných zkušeností o školní návštěvě nabyli, zejména Vy, pánové, jimž se jedná o opravdové vzdělání lidu a kteříž se nebojíte některých obětí a nějaké práce a rozhodnete z rozumných paedagogických důvodů, není-li lépe přinutiti 12letého hochy k večerním nebo nedělním pokračovacím hodinám, kdy už o něm víte, k jakému asi povolání se obrátí, kdy je Vám možno pro toto budoucí povolání, podati mu vzácných rad. Do kněží se nadějeme, že s chutí se s Vámi o práci rozdělí, že rádi půjdou mezi tyto své ovečky, aby u věku, v němž je toho tolik třeba, sílili jejich náboženské vědomí. Bylo by to lépe, než to nynější jich marné nucení do školy, kterým ničeho nezmůžete, leda že jejich rodičů a zástupců proti sobě popudíte.

9. Co má dělati s náboženským rázem školy zrušení školního platu? Katoličtí zástupcové v parlamentech musejí leda protestovati proti švindlu, jaký s tímto heslem se tropí. Zrušení školního platu! Což snad po tomto zrušení bude vyučování lacinější? Nebude se potom učitelským silám vypláceti žádného platu? Bude snad potom třeba méně školních pomůcek? Pochybujeme! Každý kulturní národ smí všude šetřiti, jen tam ne, kde jedná se o vzdělání jeho dorostu. Ty prostředky hmotné, jež se dnes jmenují školní plat, seženou se potom jiným způsobem, skoro

z týchž kapes. Otázka školního platu je tedy otázkou finanční, nikoliv otázkou konfessionelní. Nejvýš je tato otázka také otázkou sociální. V požadavcích socialistů (viz jejich svolání k volbám do říšské rady r. 1891), žádá se: Bezplatné, povinné a bezkonfessionelní vyučování na školách obecných, *poskytování učebních pomůcek a stravy pro všechny děti školou povinné státem*. Není tento poslední požadavek ostrým důsledkem zrušení školního platu? Nezasluhuje tedy otázka ta vážného uvážení? Ale s konfessionelností školy spojily tuto otázku jen neupřímnost a faleš.

10. Hlavní „šíp“ proti konfessionelní škole vypustily N. L. až na konec. „Rovněž v rozsahu plánu vyučovacího nevyhovuje návrh ten známým choutkám po obmezení učiva na národních školách.“ Přiznáme rádi, že v tomto ohledu nešikovně stylisován byl známý návrh Liechtensteinův. Hořejší slova N. L. jsou opět velice obratným zneužitím vad a nedostatků Liechtensteinského návrhu. „Quantum“ učiva na národních školách nijak nesouvisí s náboženským charakterem školy. Naopak církev se svého stanoviska může jen s radostí vítat, aby vyznavači její byli obrnění větším vzděláním. „Učíte děti tak chytrými, tak učenými, ve všech vědomostech tak sběhlými, jak jen chcete a můžete,“ odpovídají rakouští biskupové (v pastýřském listu ze dne 15. června 1890), „ale“, pokračují dále, „učíte také, aby byly nábožnými a věřícími, zbožnými a ctnostnými.“ A paedagogické jsou to ohledy, které tomu, kdo vyučovací plán zná, působí trapné starosti. Ptejte se, vy upřímní paedagogové, sami sebe, jest možno, aby dítě to všechno, čemu učit se má, důkladně duchem svým pojalo? Netrpí tím množstvím učiva důkladnost poznání věcí třeba nejpotřebnějších? Má to dítě takové předvzdělání, aby ku př. — uvádíme zase skutečný případ z nejnovějších dějin — posoudilo La Place-ovu theorii o vzniku světa, nebo theorii Darwinovu? A pak posuďte sami, pokud pravdivá jsou slova rakouských biskupů na témž místě: „Čeho se obáváme, jest polovičaté vzdělání dítěte, bez náboženského základu, které je činí hrdými, domýšlivými, osobivými a nespokojenými.“ Z těch slov již každý nepředpojatý pozná, v čem že je hlavní moment náboženské otázky ve škole. Nikoliv v tom, „mnoholi“ se děti učí, čím více, tím lépe, ale v tom, „jak“ se tomu učí. „Žádáme, aby katolické děti ve veřejných školách obecných podle zásad své svaté víry se vzdělávaly, vychovávaly a proto, aby veškeré zřízení a veškerá činnost školy na svatém náboženství našem základy měly a duchem víry sv. proniknuty byly. Běží tu o tužby a požadavky, které každým v pravdě katolickým srdcem mocně hýbati musí.“ Takové výroky nejpovolanějších kruhů katolických jsou dosti jasné, ale proti předpojatosti a zlomyslnosti je těžko bojovat. Proto přece ještě po letech a snad až do skonání světa bude se církvi naší vytýkat, že chce lidi učiniti hloupými. Země se ještě mnohokrát otočí, o těch teoriích, jež nerozváží učitelé chtěli vtlouci i do útlých srdcí dětských, nebude ani památka, ale nepřátelé světla convertentur ad alias fabulas, aby zastínili světlo kříže! A před těmi teoriemi má ustoupit církev, a dopustit, aby bez jejího protestu, trpěla jimi víra lidí jí svěřených, proti nerozumu a zlobě má ona zapomenout na nejvznešenější povolání svoje, jako věčné učitelky národů?

11. Těchto vad dle N. L. pruský školní návrh nemá. Dobrá, udělejme takový návrh v Rakousku a těmto vadám se v něm také vyhneme. Ale ani potom by N. L. s návrhem tím nebyly spokojeny. „Se stanoviska moderního, předního požadavku, že škola má vlastně náležeti lidu, národu, však nový návrh školský v Prusku na-prosto se nedá hájiti, ani rozdělují se o školství pruské dva činitelé — stát a náboženské společnosti, a strhují na sebe moc, jež náleží národu. Jedině tento jest

povolaným vykonávati všechen vliv na školství, jelikož tu jde o budoucnost jeho dětí, o blaho příštích pokolení, a jelikož on nese veškerá školská břemena, ať již bezprostředně, jako obec školská, aneb nepřímě, jakožto poplatník státu.“

Ten článek stál celý za otištění. Ten písálek v N. L. se asi, napsav ho, rozumně tvářil! Že podobný galimathias se u nás může napsat, jest právě důkazem našich rozháraných, neutěšených poměrů, je dále důkazem, že u těch, kteří pro lid u nás píšou, nenalezá se prazádné uvědomění náboženské. Co pak jsou nám opravdu pojmy: lid, církev, stát tak cizí? Což ten lid není příslušníkem ani státu, ani společnosti náboženské, ať už jakékoliv? — Budiž, ať veškerý vliv na školu je zůstaven lidu. A jsme přesvědčeni, že ten lid, nešťván a nešálen, se o to postará, aby dorost jeho vychován byl nábožensky-mravně. Tím slovem se N. L. přiblížily ode dávna hájenému náhledu církve; místo lid řekneme rodiče — přece uznáte, že rodiče jsou tou nejnutnější a nejdůležitější jednotkou toho pojmu „lid“ — a smíme už citovati rázná slova katol. biskupův (l. c.): „Ať již jsou práva státu jakákoliv, toho práva stát nemá, aby vychovával dítko v odporu s tužbami a povinnostmi katolických jeho rodičů; takového práva stát nikdy nedokáže a rovněž nemůže si ho bez porušení přirozeného práva rodičů přisvojovati.“ A proto díky Vám N. L., že po dlouhé době jste na toto právo lidu přistoupily. Církev katolická je tak liberální, že žádné dítko jiného vyznání nebude chtít vychovávat proti tužbám a povinnostem jeho rodičů. — Jen že v tom ohledu liberálové kterýchkoliv odstínů a národů nejsou dosti spolehlivi. Až se jim to hodí, oni právo lidu zase poprou. Oni už to právo na školu rozdávali různým veličinám, jako v tandlmarku. Jen v tom jsou svorní: Katolická církev budiž všude a vždycky ve škole popelkou.

Ale proto se toho přece dočkáme. Náboženské výchovávání je železnou nutností. Vychování musí býti náboženské, nebo to není vychování. Bůh to ví, jak dlouho má škola ještě zůstat v té nejistotě, v jaké se nalezá. Bůh to ví, co trpkých zkoušek ještě musíme zažiti, aby u nás v Rakousku přišli povolání kruhové k tomu poznání, k jakému dospěli v Prusku. Ale ať na nás není viny, že nekonali jsme své povinnosti.

12. A co tedy počít?

Především je třeba všímati si svého katolického lidu. Ten lid náš, zdá se, příliš pochytil z učení liberálů. On ale musí přijíti k tomu poznání, že když jeho kněží a věrní katolíci laikové bojují za náboženský ráz školy, nechtějí tím ničeho pro sebe, ale že se tím zastávají svatých práv lidu samého, že bojují tím pro jeho prospěch, pro jeho dobro. Je třeba lid ten o tom přesvědčit, že na náboženskou školu právo má, že za plat svůj smí si aspoň určit, aby v jeho náboženství byly děti jeho vychovávány; že má na toto náboženské vyučování právo *ve školách veřejných, už stávajících*; že je to zrovna posměchem, řekne-li se mu s kterékoliv strany, že si může soukromou školu náboženskou založiti, proto, že už školy náboženské měl, někde bohatěji, někde chuději zařízené, že to školní jmění, jím a církví hlavně nastrádaná, bylo jednoduše skonfiskováno. Budiž lid upozorňován na nebezpečí, jaké ze školy beznáboženské roste. Tím nemyslíme malicherné poukazování na uličnické kousky nynější mládeže, takové kousky prováděla mládež v konfessionelní škole také, ba, my ani neschvalujeme registrování různých školních zločinů, jež docela vyhladiti se ani u mládeže nikomu nepodaří. Následek ten indifferentismus, jímž mládež úplně prosáklá, nynější školu opouští a proti němuž za nynějších školských poměrů bojovat je obtížno, ne-li docela marno.

Bude však vedle toho třeba v kruzích učitelů svaté věci této zjednávatí zastanců. Třeba by se byli všichni učitelové na pražském sjezdu shromáždění prohlásili pro školu bezkonfesijsní, nejsou přece všichni učitelové v pravdě pro tuto školu. Známe dost českých učitelů, věrných katolíků. Kdyby podařilo se vymaniti tyto muže z terrorismu jejich liberálních kolegů, z terrorismu, jemuž za dnešních tiskových poměrů odporovati jest pravým hrdinstvím, pak z katolických učitelů samých utvoří se skvělý cadre, jenž ve svatém boji našem bude nám věrným pomocníkem. Jako bychom už slyšeli o tom zrádném zákeřnickém boji proti těžce nabyté organizaci národního učitelstva; tak bude se proti těmto učitelům katolickým psát, ale každý ať z nich je z křemene, a rány, jež naň se sypat budou, mu neublíží, ale jiskry, jež při tom budou sršet, roznítí snad utuchlé vědomí katolické v srdcích jiných kolegů. Ať každý z nich je z křemene! Prospěcháři, kteří se dnes, když je nikdo nevidí, katolíkům na paty věší, aby zítra liberálům ochotně kývali, nám nepomohou.

A v té věci máte právě Vy, důstojný pane redaktore, vzácné poslání. Vy svým „Vychovatelem“, k němuž, co ve Vašich rukou se nalézá, srdce českých katolíků přirostlo, právě v kruzích učitelských naší věci získáte příznivců.

A konečně, kdyby třeba bylo, nebojme se, my čeští katolíci, ani hmotných obětí. Žádá-li toho od nás Bůh, rádi dáme, co můžeme. A český lid, jenž sebral na zachování národnosti svých dětí dávno přes milion zlatých půjde s námi, pozná-li, že zřizují se školy, v nichž nezachová se dítěti jen národnost, ale vedle ní i ta nejušlechtlejší pružina všech skutků dobrých, ta jediná záruka spokojeného života i šťastné smrti — náboženství.

K tomu prostředku doufejme, že tak skoro nedojde, že brzy dočkáme se vyplnění svých upřímných, vroucích přání. Doufejme, že zastydí se sami liberální katolíci a že nebudou chtít zarmoutit srdce milionů katolických dětí, aby útlocit mladého žida nebyl snad uražen slovem Kristus, nebo pohledem na obraz ukřižovaného. Vždyť ani sami o nás nestojí, posílají dítky své do svých židovských škol a my jim a všem jiným vyznáním z celého srdce jich náboženské školy přejeme!

Sincerus.

Ještě něco o školní kázni.

(Pokračování.)

II. Kázeň školní подрývá **nečinnost některých, liknavost u vykonávání povinností** mnohých školních úřadův.

Z kruhů učitelských jsou nářky ty dostatečně známy i širšímu obecenstvu. A jsou to celkem nářky spravedlivé, ze srdce jdoucí.

Místní školní rady jsou tou první instancí, která se má o zdar školy starati, ku správnému docházení do školy povzbuzovati, školu v jejím snažení podporovati jak i odstavec 6. § 11. zákona zemského ze dne 24. února 1873 dokazuje. Než zákon ten ovšem zase pěkně se vyjímá na papíře — ale skutek utek!

A některé vrstvy lidu našeho potřebu školy dosud neuznávají — ba ani potřebu mravnosti. Jsou to právě místy ty nejnižší vrstvy lidu, které škoře tak překážejí, je to lid chudý, lid dělnický. Chudina upotřebuje dítek ku výdělku. Taci nerozumní, nesvědomití rodičové předčasně na bedra slabých, nedospělých dítek ukládají těžké práce, nepřiměřené věku a silám jich vnucují zaměstnání, na duchu

i na těle je zmrzačují. Patřme na ty bídné postavy, na ty vyschlé, žluté tváře mládeže, která v rozličných továrnách výděлку hledá. Zdaž nejsou škůdci vlastních dítek svých rodičové tací, kteří je vytrhují předčasně ze školy, je tím připravují o potřebné vzdělání a o přípravu pro život praktický? — a že dítky takové ku žádnému pořádnému zaměstnání neb řemeslu se nehodí, oddávají se pracem ledabylým, čímž také ztrácejí i naději v lepší budoucnost, v pohodlnější někdy život. Neboť když rodičové tací ani o duševní výchovu, ani o tělesné vyspění dítek svých se nestarají, jaká to péče o blaho dítek, o budoucí jich povolání, již přece čtvrté Boží přikázání rodičům ukládá?

A takovýchto nesvědomitých rodičů, hlavně po venkově mnoho. Takovéto nedbalé rodiče má místní školní rada vyslýchat i tresty jim navrhnouti. Než probůh, jaké to výsledky! Zkušenost nás o tom poučuje, že celý ten výsledek je mnohdy šlendriánem druhu nejsmutnějšího. Popatřme jen blíže na ten výsledek:

Řídící učitel tam nikdy nejde ze zásady, aby si nikoho nepohněval; pan radní má školní dítky již třetí rok ve službě: chlapce 11letého za pasáka a děvče 12leté za chůvu. Policajt má nalezence a ten ještě ve škole nebyl, ač již tomu tři roky, co z Vídně sem přibyl. Ty všechny nutno respektovati — samý ohled. Jiné nedbalé rodiče zase dle práva a spravedlnosti nemožno vyslýchat z příčin jiných: ten zde je soused, onen strýček, jiný ještě kmotříček pana předsedy místní školní rady — a tak jsou to samé ohledy, vytáčky, kličky a háčky od A až do Ž a konec konců je ten, že se vše šmahem omluví na: neštovice, spálu, boule — a jiné možné i nemožné věci. Rozumí se ovšem, že o těchto „všech nemocech“ místní lékař a správa školy nemá ani potuchy. Ale projde to; projde i nahore — neboť správy školy se nikdo neptá, je-li věc pravdivá čili nic.

Potom ovšem není divu, že nekázeň a spustlost mravů mezi školní mládeží bují — vždyť se tomu od příslušných školních úřadův nekladou překážky. Než saháme ku příkladům ze skutečného života:

Žák dvanáctiletý, který od 10 let ve škole vůbec nebyl, chodí okolo školní budovy zcela vyzývavě a při tom si píská nějakou zcela novou, neb si ji dokonce hlasitě notuje, až se to městem rozléhá. A tentýž žák hned na to si doutník zapálí a beze všeho ostychání veřejně v nejživějších ulicích si pokuřuje; starosta to vidí, strážník obecní to vidí — ale jeden ani druhý si dareby nevšímne. — Jaká tu odpomoc, je-li vůbec ještě nějaká? Kdo že tu má zakročiti, když ani místní rada školní, ani místní policie povinnosti své neplní? Může tu býti řeč o nějaké kázni? A přece takovýchto případů není poskrovnu. Tak se pěstuje kázeň školní se strany příslušných orgánů!

Následek takovýchto nedostatečných výsledků se strany místních školních rad je zcela na bíledni: je to zcela nedbalá docházka školní vůbec, úpadek mravnosti pak zvláště. Při takovém běhu věcí jest ovšem úkazem nezbytným, že ve třídách vyšších mívá mnohý učitel 20—30 žáků zapsaných, jichž ani nezná — poněvadž tito od 10 let ani jednou ve škole se neukázali.

Tím způsobem všechno udávání nedbalých rodičů marným zůstává a nařízení v tom ohledu daná, k čemu vlastně jsou?

Netečnost ku škole vyznamenávají se u nás tak mnohé obce. Jsou to obce takové, kde sami členové místních rad školních dítky školní do služby berou. Tu je všechno působení učitelovo marno. Marné jsou vzkazy přátelské, marné jsou všechny hrozby a poukazování k zákonitým nařízením. Lidé se tomu jenom usmějí a dítky vidouce, že to s tou docházkou do školy není tak zlé, tak přísné, jak se

jim ve škole káže, ztrácí úctu i vážnost ku škole — k učitelstvu. Veta je v případě takovém po školní kázni!

Lidem toho druhu je škola jen asylem, ohřívárnou, kam děti posílají jen v největších mrazech, v nepohodách, aneb aby se jich doma zbavili.

Nepovažují-li rodičové nařízení daná v příčině docházení do školy za tak důležitá, opravdová, jest jim docházení do chrámů Páně, obcování náboženským výkonům, tím méně závažným. Podívejme se do těch obcí, jež se nedbalostí vyznamenávají. Tak mám na mysli jednu městskou školu, kde se denně mimo zimu mládež do kostela vodí. Mše svatá začíná o 8., trvá do půl 9. a potom je vyučování. Než jaký to smutný úkaz! Všedního dne o 8. hodině sotva 30 dětí je ve škole shromážděno — ostatní přicházejí buď ku konci mše sv. aneb alespoň již pozdě, vytrhující tak ostatní z pobožnosti. Jiní se za rohy a do postranních nlic schovávají a ještě jiní dokonce i do školy pozdě přicházejí.

A což teprve v neděli a ve svátek! Ze šesti set povinných ke škole dětí bývá jich tu přítomno službám Božím 20—30, zřídka kdy od 50—60. To jest následek lhostejnosti rodičů vůči posvátným těm obřadům. Marné jsou prosby, marné domluvy, marné hrozby školní i duchovní správy, neposkytne-li pomocné ruky úřad k tomu účelu zřízený.

Při výslechu pak ve škole, proč ten neb onen nebyl v kostele, uslyšíš ty nejnemyslnější výmluvy a vytáčky; celkem všechny v tom se shodují, že rodiče dětí doma *zámyslně* ponechali. Chudí vymlouvají se na nedostatek šatstva a obuvi, zámožnější, tak zvaná „lepší třída“, na to zase, „že by se tam děti nastudily!“

Všecky tyto a těmto podobné omluvy jsou nedostatečné. V době od 1. května do 30. října, kdy mládež na některých školách po celý týden do chrámu Páně se vodí, se nenastudí nikdo. Mohou-li děti bosy běhat po ulicích, v dešti a blátě, mohou-li se brouzdati do nejpozdnějšího podzimku bez ujmy na zdraví v mokřích a studených pastvinách, mohou zajisté i tu půlhodinu neb hodinku v kostele v suchu bez ujmy na zdraví svém pobýti.

Takovým asi způsobem hřeší se proti všem zákonitým nařízením ohledně docházení do školy a účasti se náboženských výkonů a všechny ty paragrafy jsou zase jen na papíře. Tu schází patrně jen *provádění* řečených zákonů a nařízení. Lidé činí, co se jim líbí: mistři přijímají i na dále do učení žáky bez propouštěcího vysvědčení, obecní úřadové i na dále vydávají pracovní knížky dětem, neptají se, učinily-li zadosť povinnostem školním, jak je § 21. říšsk. zákona ze dne 14. května 1869. předpisuje čili nic, hospodáři a továrníci přijímají školní mládež do služby neb do práce, nebojí se trestu, ni pokuty. Jenom veliká města, kde je policie státem zorganizovaná, činí tu výjimku. Jakýmsi dostiučiněním mravního druhu musí býti učitelé, když takový nepořádný žák beze všeho opovězení prostě se do Prahy neb do Vídně zatoulá, chtěje tu býti za učedníka přijat — a za několik dní se pojednou zase ve svém domově objeví z té jediné příčiny, že ho tam nižádný mistr bez propouštěcího vysvědčení přijati nechtěl. Vídeň zvláště v tom ohledu vyniká. V každém domě najdeš tabulku, s vyhláškou c. k. policejního ředitelství, že každý nový obyvatel domu musí být během 24 hodin u polic. úřadu ohlášen. Tedy tam se takový mladý pobuda dlouho neutají.

Jaký to rozdíl: pořádek v Praze, ve Vídni — a v městech a osadách venkovských!

Avšak, snad by někdo poměrů školských neznalý, prohodil, proč se nehledá nápravy u věci té u úřadů vyšších?

Takovému bychom byli nuceni odpovědět, že ani to vždycky nepomáhá.

A tím přecházíme ku **III.** příčině, proč kázeň školní mládeže není takovou, jakou by býti měla a mohla.

Úkaz tento je tím podivuhodnější, čím intenzivněji ten který paragraf zákonitých ustanovení ohledně školy na veřejnost vystupuje. Nechceme se tuto o činnosti dotyčných úřadův rozepisovati, toho jsme daleci. Ale věci některých musíme se přece dotknouti.

Předně tu bije do očí veliká shovívavost k „*nedbalcům*“, jak se vůbec rodiče nedbalí zovou. Svědomitých obecních starostů v příčině této asi mnoho není, ale jsou přece. Leckdy si stěžuje takový starosta sám, že na potrestání toho neb onoho zvláště nedbalého otce po výsledku před místní školní radou navrhl pokutu větší s poznámkou „otec tento zasluhuje přísného potrestání“, ale u c. k. okresní školní rady byla mu vyměřena pokuta nepatrná — 30 kr.

„I což“, zasměje se takto potrestaný otec, „to můj kluk vydělá za den“ — a nechá ho zase doma.

(Pokračování.)

„Oprávcům“ Otčenáše.

Když jsem se před lety stěhoval z „Němec“ do N. v středních Čechách, kde byly už tenkrát dvě šestitřídní školy s několika pobočkami, těšil jsem se tím, že budu „aspoň mezi svými“. Rádost moje však netrvala dlouho. Již místo samo, jehož jsem před tím nikdy neviděl, se mi valně nelíbilo, malinká kaple pro tak velkou osadu působila na mne skoro trapně; což divu, že jsem s jakousi trapnou dychtivostí čekal, jak to asi bude vypadati ve škole — ve škole české. Tu však mne čekalo nové sklamaní. — Hned v první konferenci učinil nejmladší podučitel návrh na „opravu“ Otčenáše, žádaje, by se konference hned na počátku roku školního usnesla na tom, aby prý se děti ve všech třídách Otčenáš modlily stejně a *správně*, říkajíce „svým vinníkům“ a „zbav nás zlého“, jelikož prý vazby „našim vinníkům“ a „zbav nás od zlého“ špatny jsou a nesprávný a škola prý k tomu jest, aby děti učila grammaticky a syntakticky *správně* mluvití a psátí.

Mně byl návrh tento ovšem proti mysli, ale „nováčkem“ jsa mezi tolika silami učitelskými, jak se mi zdálo velmi učenými, mlčel jsem a čekal, co k tomu kdo řekne. Když však jsem viděl, že všichni do jednoho s návrhem souhlasili, osmělil jsem se podotknouti jen, že jest katechismus jako školní kniha schválen příslušným duchovním úřadem, schválen mimo to za knihu školní pro děti katolické i taky příslušnými úřady školními a že tudíž žádám, aby se děti „Otčenáš“ tak modlily, jak vytištěn jest v katechismu pro školy obecné; propadl jsem však se svou žádostí a to zajisté jedině proto, že jsem ji hned nedovedl náležitě odůvodniti.

Malou aspoň útěchou bylo mi to, že se usnesení konference ve všech třídách důsledně neprovádělo a že konečně ve všech třídách bylo od novot těch zase upuštěno, i taky ve třídě samého pana navrhovatele, který měl mimo to zvláštní „náhodou“ ještě to neštěstí (— a já ho jistě upřímně litoval, jelikož jsem poznal, že nebyl tak zlý, jak se na první pohled býti zdál —), že při zkoušce způsobilosti učitelské z dějepisu a české mluvnice propadl.

Na tuto epizodu z prvních let svého kněžského života zapomněl jsem již skoro docela. Před nějakou dobou obdržel jsem však od jistého p. faráře důvěrný list, v němž toužil do toho, že mu na osadě nový učitel zavádí novoty v Otčenáši, čímž prý povstává při modlitbě společné v kostele zmatek, jelikož starší lidé modlí se důsledně „našim vinníkům“, „zbav nás od zlého“, mladí však s dětmi školními a p. učitelem „svým vinníkům“ a „zbav nás zlého“. Dopis tento oživil v mé paměti starou upomínku a povzbudil mne, bych se pozeptal aspoň tu a tam, jak se u nich modlí děti ve škole a v kostele modlitbu Páně.

Na základě dopisů a některých ústních sdělení uveřejněna byla otázka ve 2. čísle t. l., na kterouž jsem dostal odpovědi dosti, ale bohužel většinou neúplných. Nejlepší odpověď přišla z Moravy, již tuto s některými slohovými změnami a věcnými doplňky, učiněnými se svolením vdp. zasýlatele laskavým čtenářům „Vychovatele“ podávám.

Jak již praveno, jsou to hlavně dvě místa v modlitbě Páně, jimiž bývá urážen grammatický a syntaktický sluch některých — zvláště mladých pánů učitelů a někde prý i některého mladšího kněze katechety: „našim vinníkům“ a „zbav nás od zlého“, začej chtějí míti „svým vinníkům“ a „zbav nás zlého“, majíce snad za to, že nikdo jiný nestudoval trochu české mluvnice a české syntaxe, leč jenom oni.

Dejme tomu na chvíli, ač to pravda není, že staré znění modlitby Páně mluvnicky jest nesprávné, tož by přec nikterak neslušelo modlitbu tu jakkoli opravovati a to z příčin těchto:

U modlitby jest věcí nejhlavnější přece jenom vždy pozdvižení myslí k Bohu. Chtěl-li by však kdo „opravovati“ prastaré znění modlitby Páně, znění, kteréž přešlo, abych tak řekl, v krev našeho národa, znění, na něž si i děti navykly hned od prsů mateřských, nepřispěl by u dětí zajisté nikterak ku zvýšení pobožnosti, spíše by odvrátil jejich pozornost od smyslu modlitby a od Boha, na něž zvláště modlíce se, mají mysliti a obrátit by ji ku tvarům mluvnickým, kteréž přece při modlitbě, ač má i text modlitby býti, pokud možno, grammaticky a syntakticky správný, nejsou věcí hlavní.

Dále pak by uvedl zaváděním jmenovaných novot u školních dětí spor mezi dětmi a jejich rodiče. Panujeť dosud v četných rodinách, zvláště na venkově, chvalitebný zvyk, že se rodiče modlívali společně se svými dětmi před jídlem a po jídle, večer, v posteli, růženec atd. A tu by na to zbožní rodičové divně koukali, kdyby jejich dítě, sotva že začalo chodit do školy, Otčenáš se chtělo jinak modlit, nežli se ho oni modlí a modlívali. Učitel, ať světský, ať duchovní, by zaváděním takových novot u zbožných rodičů na úctu a vážnosti jistě nezískal. V naší krajině, kde jsou osady nábožensky smíšené, by o něm řekli, že je buď protestant nebo že chce zavádět nějakou novou víru. Lid lpí totiž houževnatě na každém slově starých modliteb, zvláště na každém slově Otčenáše a pozdravení andělského a každý, kdož by jakoukoli „opravu“ v modlitbách těchto zaváděti chtěl, dával by mu jen pohoršení, jelikož by to lid považoval za útok na svou starou víru. A nedivme se lidu tomu, zvláště když víme, že nekonal žádných hlubokých studií theologických a filologických a ze své denní zkušenosti ví, že často jedno slovo ano i pouhé enklitické ž neklamným jest v jistých případech znakem rozdílnosti u víře. Uvedu příklad. Pamatuji se, že mi jako hochovi, chodícímu do vesnické školy, brzy bylo nápadným, proč někteří žáci ani před modlitbou ani po modlitbě nedělali kříže a proč, když jsme se modlili Otčenáš, někteří říkali: „chléb náš vezdejší dejž nám dnes“ a jiní opět: „dej nám dnes“. Když pak jsem na cestě ze školy a do školy, anebo za ji-

ných příležitostí pozdravoval lidi pozdravením křesťanským, bylo mi opět záhy nápádným, že mi někteří odpovídali „až na věky amen“, jiní opětně buď jen kývli hlavou, anebo dali jinou odpověď. Na pozdravení při práci: „Pomáhej vám Pán Bůh“, odpovídali opětně jedni: „Dejž to Pánbůh“, jiní: „Dej to Pánbůh“.

Odkud ten rozdíl v jedné a téže vesnici? Z rozdílného vyznání náboženského. Jedni jsou katolíci, druzí protestanti augsburského a nyní částečně i helvetského vyznání. Katolíci říkají v oné krajině až do dnes důsledně: chléb náš vezdejší, dejž nám dnes“, „dejž to Pánbůh“, a protestanté rovněž důsledně: „Dej nám dnes“, „dej to Pánbůh“.

To jsou jistě maličkosti a řekněme třeba malichernosti, ale v krajině té přikládá se jim veliká váha a já je tuto uvedl jen za příklad a na doklad toho, že není radno chtít v Otčenáši třeba jenom některé slovo měnit, protože by to mnozí mohli snadno považovati za rušení víry. A mimo to, jaký zmatek v kostele při modlitbě společné a jaké rušení pobožnosti, když by se jedni modlili Otčenáš tak, jak na nás přešel, a jiní opět s moderními oprávcí: „svým vinníkům“ a „zbav nás zlého“ a když by snad, jako jsem to jednou sám kdesi slyšel, chtějíce s „opravou“ protiknouti, spíše křičeli než se modlili! „Oprávcí“ by „zpátečníky“ vždy o dvě slabiky předhonili a od páté prosby až ku konci Otčenáše rušil by v modlení jeden druhého. V kostele velkém, kde je množství lidu, a na místech poutnických nastal by za těchto okolností opravdový zmatek a modlitba společná byla by tu takřka nemožnou! — Proto máme za to, že nejd. pp. biskupové ku zavedení zmíněných „oprav“ do Otčenáše nikdy nedají svého svolení a to tím méně, jelikož jest Otčenáš *modlitba liturgická* při četných úkonech bohoslužebných předepsaná. Vždyť již to ruší, zpěvu kostelnímu velice překáží a zmatek působí, zvláště na místech poutnických, nemají-li jinak stejné písně kostelní, všude úplně stejný text a nápěv. Jak však mohutně a velebně zní píseň kostelní, v jejímž pění, protože má všude stejný text i nápěv, účastníci se mohou tisícové. Odtud též snaha velmi chvalitebná, již z hloubi srdce přejeme, by se stala skutkem, aby ve všech diecích českých zavedeny byly kostelní zpěvníky se stejným textem písní kostelních a stejným všude nápěvem.

Než vraťme se opět k modlitbě Páně. V době naší jeví se chvalitebná snaha šetřiti starých památek a je, pokud jen poněkud možno, zachovati potomkům, třeba nebyly vždy provedeny korektně a přesně dle jistého slohu. Ba odchylky některé od určitého slohu uměleckého, jak se vytvořil jinde, jenom když nejsou se slohem v odporu, docházívají pro svou rázovitost nejednou zvláštní chvály. Nuže památkou nad jiné starší jest zajisté Otčenáš v obvyklém svém znění. Šetříce tudíž, jiných starých památek, neměli bychom šetřiti i starého znění Otčenáše již jenom z úcty k jeho stáří, zvláště když mu zajisté důraznější zájmeno prostě přisvojovací *našim* na místě zvrátneho *svým* a ráznější znění: „od zlého“ místo prostě zlého zvláštního starého dodává rázu a zvláštní síly? A to jest po našem skromném mínění druhá příčina, proč se znění Otčenáše nemá měnit.

Kdo jest úzkostlivým grammatickým puristou a kdo to s dětmi v syntaxi a grammatice přivedl tak daleko, že umějí nejen pravopisně správně a bez chyby psáti, nýbrž i správně časovati a skloňovati, může, má-li strach, že by ho snad žáci dřív nežli on je upozornili, že jest v Otčenáši latinismus, povědět svým bystroumným žákům, že kdybychom přihlíželi pouze k české grammatice a ne k duchu modlitby a víry křesťanské, měli bychom vlastně, řídíce se *přísně* pouze grammatikou, říkati místo „*našim* vinníkům“ „*svým* vinníkům“, avšak rčení „*našim* vinníkům“, že jest

velmi staré a proto aby ho z úcty k jeho stáří a jelikož smyslu staré této modlitby ni v nejmenším neruší, ano mnohem spíše jasnějším činí, nechali hezky s pokojem a modlili se Otčenáš právě tak, jako se ho modlivali zbožní jejich předkové; až budou starší a rozumnější, že si budou moci, budou-li chtít a budou-li umět, brousiti svůj rozum na jiných věcech a snad i na starých památkách literárních původu světského i církevního a pak že si zajisté každého rčení starého, třeba nebylo naprosto správným, budou vážiti. Uzná-li za dobré, bude moci dětem mimo to ještě připomenouti, že také jiní národové křesťanští zachovávají v Otčenáši věrně stará rčení. Němci na př. že se podnes modlí: „Vater unser“, „zukomme uns dein Reich“, ač by vlastně měli podle ducha řeči své říkati: „Unser Vater“ atd. „komme zu uns dein Reich“, nebo „komme uns dein Reich zu“ a národové slovanští že se modlí rovněž jako my: *našim* vinníkům a zbav (izbavi) nás *od* (ot, oda) zlého.

Tenť byl by druhý důvod, proč se nemají dělat v Otčenáši nižádné změny. Závažnější ještě jest důvod třetí a ten jest, že staré znění Otčenáše nikterak není ani grammaticky ani syntakticky nesprávné. (Dokončení.)

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

(Pokr.) Páni kaplani, Vlast, Špaček, všichni dostávají v Č. Š. co proto od pana Štecha na str. 172. Píšeť: „Učitelům bylo zakázáno každé zasahování do voleb, a po vyslechnutí pastýřských listů při nejlepší vůli nemohli pánům farářům a kaplanům v čas přispěti ku pomoci. Páni kaplani mají nejlepší úmysly, ale schází jim praxe a pak nedostatek času. Reformují nyní zároveň českou literaturu s takou intencí, že pomalu jimi všichni živí literáti připočtení budou mezi mrtvé. Štěstí, že vrátili některé mrtvé pěstitele k životu, jako pátera Koniáše, snažili se také přesvědčiti kolleagu Sokola, že bitva bělohorská byla trefou českého národa, zatím ale zvolen byl poslancem a teď sotva jejich argumenty dokonce přečte. Škoda, snad by ho byli obrátili a pak by mu neušlo místo náhradníka v onom žižkovském spolku, kde vážný úkol podávání návrhů na konec debaty svěřen jest jednomu z těch českých učitelů, kteří „svůj úkol náležitě pochopili“. Jest na pováženou, kam tento kollega, který mimo to píše povídky pro mládež, má své původní myšlenky dříve dát, — zda škole, či onomu spolku, nebo svým plodům literárním.“ — Páni učitelé jsou patrně na nás rozlobeni, že nejsme tiši, ale jejich zlost je nejlepší reklamou pro naši katolickou věc. Páni mohou býti ujistěni, že budeme stále zasahovat do té nevěrečné

a frivolní literatury, a byť od mnohých, i třeba samotných pěstitelů mládeže, na výsost byla vychvalována, nepřestaneme ji pranýřovat jako nakažlivou hlízu. Může si Vlast i historický kroužek i kollegové Flekáček a Špaček k řádkům kladenského p. Štecha výše citovaným jenom gratulovat, obzvláště, když tentýž pán na str. 237. odkrývá své kollegy, „opatrníky se šíjí sehnutou, plné servilnosti a farisejství, prospěchářské to kreatury, k vůli nimž se nadšenci navzájem bijí, a proto chtějí na sjezdu vidět méně osob a více věcí.“ Zatím ale výsledek ukázal, že tam bylo vidět mnoho osob a mimo spílání nám jiné žádné věci. Tím se prozatím s feuilletonistou České Školy Štechem loučím, a nic si z toho nedělám, že na str. 185. činnost literární duchovních on jako znalec považuje za hodně levnou, poněvadž se nemůže na každém, obzvláště na učiteli svobodomyšlném žádati, aby všecko znal, aby třeba znal ty české kněze, vlastence, buditele národní, o nichž nestranná kritika s nadšením mluví. Až je později pozná, možná, že úsudek svůj doplní. Začátek učinil Kopalem, ale jen tak mimochodem, když mluvil o kočíčkách, zvonění proti mračnům a o pochvalných dekretch konsistorních str. 268., na něž tak mnozí páni učitelé, vzdor své antipatii proti klerikalismu, přece tolik trpí. Jak je vidět, je ten pan

feuilletonista Št—ech všestranně vzdělán. Zajímavé jest, co čteme na str. 333. o Hasnerovi, tvůrci nových školských zákonů. „Hasner umřel. Nerozehřál nás. Stav učitelský sice ním vysvobozen z nehodného postavení, ale jiný by to byl třeba ještě lépe dovedl, a nebyl by vehnal učitelstvo do veliké závislosti.“ Tak vida, kdo by si nevzpomněl na eloge, jež Gregr před krátkým časem na Hasnera měl, málem, že by ho byl samou chválou nesnědl, a teď na jednou čteme, že pány učitele nerozehřál, že je vehnal do veliké závislosti. (Mohl by zvolati jako ta liška, kterou sedlák zastřelil, když mu dříve pomohla: „Tak se odplácí svět.“) Kdo pak se přece už jim jen zavděčí? Stále jen samé nářky a samé nářky. Soudný člověk by myslel, že všichni tím krámem učitelským hodí, že začnou stávkovat, jako kdesi v Turecku, aneb k učitelství nepůjdou, avšak řeč se povídá, a když přijde k činu, tu i ten nejkurážnější a nejsvobodomyšlnější páteř zkřiví, obzvláště když by na lepší nějaké místo několik starších mohl přeskočiti. Ovšem nomina sunt odiosa. Brzy bude všeobecná slavnost Komenského. Jako při oslavě Husa je charakteristické, že právě tupitelé víry se ho nejvíc ujímají, tak též při Komenském jsou to titězí lidé, ať křtění neb nekřtění, jimž články víry jsou pohoršením, nebo bláznovstvím, či jak p. Trojan ve své „církvi kat. pravosl. neb evangelická“ estheticky se vyslovuje: haraburdím. Ovšem že zástěrou nenávisti jejich proti víře katolické je vždy ten v očích jejich hrozný klerikalismus. Kdo se o tom chce přesvědčiti, ať si vezme číslo „Nár. Listů“ z letošní polovice ledna. To však není naší úlohou. Nám se jedná o důkaz, jestli opravdu protestanté z doby Komenského volali do Čech Švédy. Číslo 4. „Č. Š.“ str. 37. do slova píše: „Hartlib Worthingtonovi píše dne 7. pros. 1661., a Worthington dne 12. pros. odpovídá: „Došel mne Váš list, který počíná tesklivými místy z Komenského listu. Mám útrpnost s jejich strastmi, ale bojím se, že on i druzí mají proč býti pokořeni; poněvadž příliš velebili posledního krále švédského a poněvadž za pravý pokládali jeho vpád do Polska; byli pak uchváćeni jeho zvláštními zpráva dary, které potom byly v nic obráceny zvláštním způsobem, srovnávali ho s Mojžíšem a Josuem, jakoby on právě s tak hodnou vážností s nebes

přišel, aby strožil války s jinými národy, jako je činili oni. Tyto a jiné úvahy, které mi vzbázejí z některých míst v jeho panegyriku na Gustava přivodí mne na mysl, že by oni třeba s nášeli své strasti s větší úklidností, kdyby sami se byli zachovávali čistými od této skvrny.“ A dále stojí: „Komenského spíše sluší litovati, než vytýkati jim jejich nevoli.“ To prosím nepíše Brynych v „Meči“, ale pan Jos. Šmaha v „České Škole“. A teď ať si někdo s těmito citáty porovná celou tu spoustu urážek, jimiž nás obmýšlí naše tak zvaná liberální politická a školská žurnalistika, že jsme se taky opovážili činnost a život Komenského podrobiti střízlivé kritice, pochváliti, co u něho je chvalitebné a vytknouti, co zasluhuje výtky. Tedy Hartlib může Komenského litovati pro jeho poklesky, a když my jsme ho politovali pro jeho věroučné poklesky a jeho katolíkům nepřátelské strannictví tu je pokřik od Helvetie do Augsburgu, v celém Israeli ba i u toho posledního svobodomyšlného čtenáře „Nár. Listů“. To je mi pěkný liberalismus. Tomu se říká svatokupectví s nevědomostí lidskou. Na tu celou Komenského příští slavnost pohlížíme klidně, poněvadž snad zase strannictví a zášť proti nám katolíkům rozpoutá se v míře netušené, — ale i ta prskavka praskne a zase bude ticho v Čechách, jako po všech těch rámusech s Husem, konfessionální školou, a s celým mladočeským švindlem. Ta slavnost Komenského není na zdravých nohou, nebude míti dlouhého trvání. A třeba by tudíž naše liberální učitelstvo biskupa Komenského, (nazýval totiž Komenský sama sebe „episcopus solus adhuc superstes, který byl zkormoucen, že nemůže jednotu svou dáti v ochranu některému vladaři protestantskému,“ Č. Šk. str. 25.) za svatého prohlásili, a jako první květen dělníci, tak oni jeho svátek všeobecně světili, my přece nemůžeme se zdržeti úsudku, že vše to je jen boucharonství a přetvářka na klamání toho lidu, jenž nemá svého vlastního úsudku. Téhož náhledu s námi bude i mnohý soudný účastník, který třeba proto, aby to děti jeho ve škole neodnesly, bude na oko s pány liberálními souhlasit, soukromě nám pak řekne, že všechna ta paráda děje se jen tak na oko. Takových Nikodémů v našich městech a osa-

dách, kteří veřejně bojí se vytratit se svým úsudkem, aby si někdo neudělal z něho špatný vtip, jest velmi mnoho. Doba se však liberalismu — toho špatného — přezila, časy se mění, a jestli si páni učitelé myslí, že násilím lid do starého liberalismu strhnou, tu je ubezpečujeme, že jsou na to

slabí a za druhé již je na to pozdě. Tím stálým boucháním mladočeským lid je ostřílen a k jejich řečem ohlušen. Tím loučíme se s Komenským, jemuž zásluh neupíráme, ale při tom protestantismu štafáž dělati nebudeme, zůstaneme chladnými pozorovateli.
+ 24. (Pokr.)

DROBNOSTI.

Kdo má pravdu? V „Uč. N.“ č. 38. napsal ve článku „Výstavní reflexe“ jakýsi J. Č. doslovně takto: „Ani ucho neslyšalo, oko nevidalo, co zde připraveno všechněm přichozím. Každý najde tu stánek, v němž dobře jest mu býti. A těžko, smutno jest loučiti se s těmi poklady přírody, práce a ducha zde uloženými. Učiteli český! Viz, to vše je z části prací tvou a tvojí zásluhou. Právem a hrdě vypni prsa, neboť všichni a všichni se dnes přesvědčili, že tak velikolepé výsledky září jenom s vysokého stupně intelligence, kterouž ty pomáháš zakládati, kterou ty říditi a rozvíjeti pomáháš, seč stačí síly tvé. Toho nikdo tobě neupře a upříti nesmí. Učiteli český! Budiž si členem školy národní, střední, odborné nebo vysoké — ty jsi a zůstaneš povždy světlem, jež ozáří jasem vědy i přítomnost i budoucnost. V tebe státy kladou svoji důvěru, tvou práci rozřešiti chtěje nejspleťtější a nejobtížnější otázky. Ty, učiteli český, vedeš voje lidstva vpřed! Budiž si vědom vážnosti své a moci své. A jako bohatýr ducha s pohrdáním a věrou ve vlastní síly krácej přes ignoranci vůči sobě, krácej přes předsudky, přes nástrahy a překážky. Buď obhájcem práce své a nepostupuj za sloužené slávy uchvatitelům neoprávněným. Ty sbíráš med až do úpadu — a jiní si na něm pochutnávají. Ty jsi osvoboditelem volnosti, ale za odměnu ponecháváš si její pouta. Učiteli národní! Jsi missionářem v pustinách ducha. Kráčíš po cestách nesrovnaných, odrovnáváš balvany nevědomosti a křesáš jiskru spásného ohně! To všecko věz o sobě, učiteli český a domáhej se aspoň s takovou silou, jakou věnuješ práci své, svého uznání“ atd. To jest zajisté všecko „velmi hezké“, ale tu povstane najednou pan — ech, ježž to snad „dohlžálo“, že pan J. Č. všechny, kdož nejsou náhodou učiteli, odsoudil šmahem mezi ignoranty a všecku všudy zásluhu o zdar

výstavy, všecko vědění, všecko „světlo“ a veškeren pokrok jen a jen učitelstvu připočísti chtěl, chopí se péra a píše v Č. Š. posměšně a spolu hněvivě následovně: „A toto krásné dílo, tento velkolepý pomník české práce a českého pokroku není dílem jiného, než Vás — Vás: českých učitelů! Neboť kdybychom nebyli my učitelé lid tak řádně vychováli a vyučili, nebyl by a tak dále — chcete-li, dočtete si to sami! **Tohle to a takovéhle tištěné žvasty** jsou zdrojem dobré polovice úsměšků a krčení ramen, jež nás přivádí o respekt a nehubené anekdoty v chudokrevných kalendářích!“ (Česká Šk. č. 32. str. 508—509.) Kdo má pravdu? (R.)

Jen pravdu, pánové, a plnou pravdu! Prof. Dr. Petr Durdík přednášel ve prospěch chudých posluchačů filosofie v Městanské besedě o Komenském. Přednáška byla celkem střízliva. Ano P. Durdík zmínil se i o tom, že Komenský upadl v náboženské blouznění a to jest již pokrok v pravdivém líčení Komenského, nebo o tom se, alespoň u nás, nerado slyší. Podán-li jest však správně referát o jeho řeči v časopise „Komenském“ (1892 č. 5. str. 80), pravil Petr Durdík doslovně i toto: „Komenský byl pravý křesťan, bratr český, víra nebyla mu pláštěm k sobeckým záměrům. **Byl velice tolerantní k vyznáním jiným.**“ Byl-li Komenský „pravý křesťan“ o tom rozhodnouti není kompetentním ani Petr Durdík a my rovněž chceme své mínění o tom ponechat stranou, rovněž jako nechcem rozprádati slov o víře, kteráž mu nebyla pláštěm k sobeckým záměrům, což bylo řečeno s patrnou narážkou, to však popíráme se vši rozhodností, že by Komenský byl býval „velice tolerantní k vyznáním jiným“. K lutheránům, helvetům později ano; nikoli však k sektám z těchto vyšlým a te-

prve ne k církvi katolické a katolíkům vůbec. V době, kdy psal „Kšaft“, mohl již přece i v ohledu tomto býti rozváznějším, klidnějším a střízlivějším. Ale ani zde nezapřel Komenský svého nepřátelství ku církvi katolické a k některým menším sektám protestantským. Tak píše na př., maje na mysli „Jednotu helvetskou“ „Žádám tobě více sprostnosti, méně hloubání a šetrnějšího o Bohu a přehlubokých tajemství jeho mluvení, než to někteří z synů tvých činili, skrze což i na roztrhání žalostně sebe i tebe přivedli, srotivše se proti tobě vespolek: Novokřtenci, Sociniáni, Arminiáni a jiný mnohotvárný z tebe vyšlý hmyz.“ (J. A. Komenského Kšaft umírající matky Jednoty Bratrské. V Praze 1879. Nákladem Spolku Komenského stran 21.) O církvi pak katolické píše Komenský mezi jiným takto: „ani na tebe (nemohu zapomenouti), matko naše! z níž jsme posli jednotu římská! Matkou's nám byla, ale's se nám v macechu obrátila, nýbrž v zubřici dítek svých krev střebající proměnila. Vinšujit, abys se v starosti ale upamatovala ku pokání a vyšla z Babylona ohavností svých. V čemž tobě, ač může-li to nápomoci, odkazuji i příklad svůj, kteráž jsem Bohu, na nás v žalostech našich pamatujícímu, dala česť, a za světlem slova jeho jdouc, vyšla milosrdenstvím jeho z mrákot **modlářství tvého** . . . Dělaš se duchovním Jeruzalémem, a jsiť ovšem, ale podobně Jeruzalému, jakýž byl za času proroků, Kristova a apoštolů, k němuž co mluvil na osvědčení Pán, to já tobě odkazuji dědičně (viz Mat. 23, 37.). Teď máš orťel svůj, Jeruzaléme zákona nového; čekej na sebe exekuci. Synům pak tvým já za dědictví odkazuji právo to, kteréž jim dal Bůh, aby ujmouc se o slávu Otce věčného, jemuž od tebe zplozeni jsou, odpor vedli proti tobě, matce své, a dokázali, že nejsi manželkou jeho, leč odvaruješ smilství svých od tváři své (Oz. 2, 2.). Pakli se ani tak nenapravíš a synů svých navrácením se k Otci jejich nepotěšíš, odkazuji králům země horlivost Boží, aby tě v ošklivost vezmouce, jako nečistou nevěstku, spálili ohněm“ (tamtéž str. 16—17.). — Církev katolickou zváti zubřicí, kteráž střebe krev svých dítek, zváti nevěstkou, kteráž má býti ohněm spálena, hlásati o ní, že jest pohřžena ve mrákotách modlářství, odkazovati synům její právo, by odpor vedli proti ní, jest zajisté „velmi tolerantní (!)“, jest zároveň

i pádným důkazem, že ten, kdo takto psal, děláje „Kšaft“ svůj, byl „pravý křesťan“, který má podle rozkazu Kristova milovat i své odpůrce a protivníky. Láska však, když i kárati musí nebo trestati, přece nespílá a nenadává. Proto jenom, pánové, o Komenském jako o „českém bratru“ a jeho „veliké tolerantnosti“ hezky pomlčte, bychom snad nebyli přinuceni vylíčiti jej po této stránce věrně dle pravdy. Nám by to milé nebylo a vám teprv ne. (R.)

Z denníku staršího učitele podává v letošním Komenském výňatky pan ředitel Mazánek. Tam čteme na str. 26.: „Škola jest místo posvátné. Není tedy pouhá dílna, kde vezdejší chléb sobě vyděláváme, ale ústav, kde vedeme mládež k Bohu; protož měj učitel stále na paměti, že nejsi proto povolán, abys naučil děti pouze čísti, psáti a počítati; první tvou povinností budiž, abys z učňů svých vychoval lidi poctivé, milující a vykonávající ctnost. Mravnost jest nad učenost. Práce učitelova bývá jen tenkrát požehnána, když slouží záměřům vyšším, když učitel se více bojí Boha než lidí. + k.

Potěšitelné. V Novém Městě na Moravě měl m. r. řídící učitel Fišer přednášku o vyučování dějepisu na škole obecné. Pohnutkou ku přednášce té mu byla, jakož sám pravil, výroční zpráva c. k. zem. šk. rady moravské, v níž se poukazuje ku malému prospěchu v té příčině na školách obecných. V přednášce své poukázal, že při každé hodině hleděti jest k těmto stránkám: a) ku stránce věčné, b) ku stránce vlastenecké, c) k moudrému řízení Prozřetelnosti Božské. (Komenský str. 416.) Kéž by si slov těchto povšimli a jich následovali všickni učitelé naši! + k.

Duch času. Chlapec můj 7letý přišel ze školy a tázal se mne: „Tatínku, máš pegogiku?“ Já přemýšlel, co to má býti; i otázel jsem se ho. Tu překvapí mne hoch odpovědí: „Víš, Komenský ji napsal, je to kniha pro učitele, pan učitel nám to dnes vypravoval.“ — „Pa e d a g o g i k u sepsal“ pravím, načež chlapec přisvědčil. — Skutečně jsem žasl; hochům sedmiletým takové věci povídat! —x—

Z Hollandska. Poslední zkoušky kandidátů a kandidátek učitelství dokázaly opět, že svobodné školy katolické se školami státními velmi dobře mohou zápasiti. Ku zkouškám, jež se konaly před komisí státní v Marstrichtu v posledním týdnu měsíce dubna, přihlásilo se 57 kandi-

dátů a 21 kandidátek učitelství. Kandidátů obstálo při zkoušce 21, kandidátek 16. Při tom jest však velice pozoruhodno to, že mezi kandidáty, kteří se ku zkoušce přihlásili, bylo 9 žáků školních bratří Neposkvrněného početí Panny Marie v Marstrichtu, kteří při zkoušce obstáli všichni mimo jediného, kdežto z 48 kandidátů z veřejných škol státních obstálo jich pouze 13 a 35 jich propadlo. Mezi kandidátkami bylo 10 žaček z ústavu učitelek v Heithuisen řízeném sestrami Františkánkami, jež prošly všechny do jedné, kdežto z 11 kandidátek z ústavů veřejných jich prošlo pouze — **6!!** — To jest opět důkaz, jak ti nešťastní

katolíci ve svých školách šíří samé jen — „tmářství“! R.

Zločinců ubývá!! Z výkazu, který uveřejnilo ředitelství statistické kanceláře italského království, se dovídáme, že bylo r. 1887. v sjednocené Itálii mladých provinilců (ve věku od 14—18 let) odsouzených od magistrátu 26.735; roku 1888. bylo jich 28.735. Přidáme-li k tomuto číslu mladé provinilce téhož věku, odsouzené od praetur, dostupuje součet mladých těchto provinilců úžasného čísla 48.381. — V čísle tomto nejsou zahrnuti provinilci od 18 do 21 let, jichž bylo r. 1887 odsouzeno jenom od praetur 34.336!! —o—

Listárna administrace.

A. F., c. k. kat. v Pl. Ano, je to správné. P. t. pp. abonenty uctivě prosíme: 1. aby zasílali předplatné na „Vychovatele“ výhradně do Žižkova č. 505., a rukopisy a knihy pro redakci zase toliko na faru sv. Štěpána v Praze; 2. aby ti, jichž se to týče, ráčili zapraviti dlužné předplatné za ročník VI. (lonský) a nedoplatky za roč. VI. a VII. Mnozí totiž zaslali loni místo 2 zl. toliko 1 zl. 60 kr. a

letos místo 3 zl. toliko 2 zl.; 3. prosíme dále, aby každý na adresu, již nám píše, i na kuponech, jenž se od poukázky odstřihuje, laskavě poznamenal, že je to předplatné na „Vychovatele“ a na který ročník, zdaž na VI. či na VII. Agenda „Vlasti“, „Vychovatele“ i „Děl. Novin“ a k tomu i družstva samého den ode dne roste, i jest udané přesnosti pro administraci zmíněných listů nezbytně potřebí.

Spisy redakci zaslané.

Dom in Svet. Ilustrovan list za leposlovje in znanstvo. Leto V. štev. 2. Ureduje in izdaje Dr. France Lampe v Ljubljani. Doporučujeme. Katolický tento poučný a zábavný list jest redigován velmi pečlivě, má pěkné ilustrace a stojí ročně jenom 3 zl.

Náš domov. Obrázkový časopis zábavný a poučný pro lid. Red. Jan Janča. Roč. 1. č. 2.

Listy průmyslové. Red. Alois Studnička v Jaroměři. Roč. II. č. 4.

Miesięcznik pedagogiczny. Pismo poświęcone szkole i rodzinie. Red. Hilary Filasiewicz w Cieszyńie. Rocznik I. Nr. 1. a 2.

Hudební album. Sborník klavírních skladeb skladatelů českoslovanských. Pořádá Zdeněk Fibich. S belletristickou přílohou *U klavíru*, již pořádá Jaroslav Kvapil. R. 1892. číslo 1. Nakladatel Fr. A. Urbánek, český knihkupec. První sešit „Hudebního album“, jehož krámská cena určena jest na 2 zl., obsahuje skladby následujících mistrů: Smetany, Bendla, Förstera J. B., Chvály, Picky, Rauschera, Čecha, Brdlíkové, Rozkošného, Dusíka a Tomáška. Rok 1892. vyjde celkem 6 sešitů, kteréž stojí v předplacení, jež trvá do konce ledna 1892., jen 10 zl.

Pohádkové večery. Svazek 20—30. Cena svaz. 5 kr. Vydává Dr. Fr. Bačkovský, knihkupec v Praze, Žitná ulice.

OBSAH: Školská otázka v Rakousku s programu? — Ještě něco o školní kázni. (Pokračování.) — „Oprávcům“ Otčenáše. — Hlídka časopisecká. — Drobnosti. — Listárna administrace. — Spisy redakci zaslané.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., příletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jím dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: **Fr. Pohunek.**

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepečetí a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána)

Lindnerovo „Všeobecné vychovatelství“ po stránce náboženské.

Píše **Dr. Č.**

Kolik nachválen již náš Lindner jako paedagog a paedagogický spisovatel! Knihy jeho mají též svou cenu paedagogickou. Podivili jsme se však, že nyní přičiňují se lidé dokázati, jak se moderní paedagogika Lindnerova shoduje s učením křesťanským. (A byl-li onen řečník ve Val. Klobukách, Em. Schulz, jenž tvrdil, že se moderní paedagogika srovnává s učením křesťanským, sám pan ředitel c. k. ústavu učitelského v Brně, tím více se tomu divíme, ať přece za svého působení knihy Lindnerovy dokonale projíti musel.)

Odezírajíce od osoby p. Lindnerovy, o němž se v ohledu náboženském to a ono povídalo, chceme jen dle knih jeho ukázati, že tu náboženství slabo odbyto, že mnoho vynecháno, že z toho, co uvedeno jest o náboženství, mnoho neurčito, nejasno, ano že leckterá věc i nesprávná.

Béřeme tu ohled hlavně na „Všeobecné vychovatelství“, (Učební text pro vzdělání učitelů a učitelek. Druhé nezměněné vydání. Ve Vídni 1882.), přihlížejíce též k německé učebnici téhož obsahu. (Allgemeine Erziehungslehre. Sechste unveränderte Auflage. Wien 1886.)

Že i německou knihu přibíráme, má své příčiny, které čtenář z pojednání sám sezná; ostatně dle předmluvy k 5. německému vydání (z r. 1882) jest kniha česká překladem z německé. Méně správná čeština tomu též nasvědčuje, jak si náš Lindner o naši literaturu vychovatelskou získal zásluhy.

Od ostatních spisů Lindnerových, zvláště od pohrobních spisků v tomto ohledu velezajímavých, úmyslně zde odzíráme, chtíce ukázati toliko, jak působí Lindner svým „Vychovatelstvím“ na výchovu kandidátův a kandidátek učitelství —

„Ony (city náboženské) jsou proto velmi důležité, poněvadž jsou hlavní *podporou mravnosti*.“ *) — Tak píše L. vážně o náboženství, ač náboženství spíše *základem* jest mravnosti. Tak píše ale jen v poznámce 3. § 13., který jest nade-psán: „Mysl dítěte. Důležitost jejího vzdělání.“

*) Co tuto vytištěno písmem význačnějším, jest též v knize Lindnerově vytknuto písmem ležatým.

Poznámka tato jest první místo, kde setkáváme se s náboženstvím ve *řešobecném* vychovateltví, ano jest celá náboženství věnována. Uvádíme ji zde doslovně: „Poměr člověka k Bohu jest *náboženství*, a city které v představách o tomto poměru své sídlo mají, jsou city *náboženské*. Náboženstvím dosahuje člověk svého spojení s veškerenstvím. Co (!) *jednotlivec*, který povstává a hyne, který se cítí obmezeným, malomocným a hříšným, nenalézá člověk jiného ukojení nežli v citu náboženském. Proto se musejí (!) představy, z kterých tento cit vyrůstá, u dítěte již záhy probuzovati, a sice hlavně poukazováním k mocnosti a velebnosti přírody. City náboženské se pěstují modlitbou a bohoslužbou. Ony jsou proto velmi důležité, poněvadž jsou *hlavní podporou mravnosti*. *Požadavky mravní jeví se nám ze stanoviska náboženského co (!) rozkazy Boží.*“

My definujeme náboženství jako poznání a uctění Boha, které má v poměru našem k Bohu přirozený a nezbytný základ. Než to by ještě ušlo. Co ale mysliti sobě má kandidát při slovech hned na to uvedených, že „náboženstvím dosahuje člověk spojení z veškerenstvím,“ jakož i při následujícím výkladu? Logicky-li věty ony spojíme, pak byl by Bůh roven veškerenstvu a veškerenstvo bylo by „bohem.“

Představy (snad spíše: pojmy), z nichž cit náboženský vyrůstá, mají prý se probuzovati hlavně poukazováním k mocnosti a velebnosti přírody. — Ovšem příroda ukazuje na původce velemoudrého a velemocného; že by ale hlavně tím se ony city vyvínovaly, a ne daleko určitějšími a pádnějšími popisy Božích vlastností dle Jeho skutků a zjevení, dle biblických dějin, to může jen napsati, kdo o pozitivní náboženství nedbá. Ten jen dovede také psáti, že požadavky mravní „jeví se nám ze stanoviska náboženského co rozkazy Boží.“

Věru v tomto smyslu city náboženské slabou jsou podporou mravnosti. Než o tom později. — A možno o takových názorech ve výchování říci, že shodují se s křesťanstvím?

Zajímavo jest však, že celá tato poznámka v učebnici německé jest *úplně* vypuštěna, aniž by kde jinde byla připojena. Či jen nahodile? — Poukázáno tu jen k tomu, že se má mysl dítěte otvírati též vyšším pocitům, zvláště sympathetickým a náboženským (vergl. § 22.), v kterémž paragrafě se však mluví o „Geschmacksbildung“, ale o náboženství ani slovem není zmínky. —

O náboženství jest dále řeč v § 45. — Pojednáváje totiž spisovatel o tom, že vychování má býti rozumné, přirozené, přiměřené vzdělanosti času, držíc se uprostřed mezi realismem a idealismem, pravdivé, jednotné a moudré, rozvádí při § o výchování „přiměřeném vzdělanosti času,“ že má vychování býti přiměřené zejména 1. duchu národnímu, 2. osvětě časové a teprve 3. „náboženským náhledům a citům časů,“ což hned vysvětluje, „t. j. chovanec má býti vychován v oněch náboženských představách a způsobách v kterých vzdělanější a pokročilejší část národa ukojení potřeby náboženské vyhledává.“ —

Náboženství má věru ve výchování daleko důležitější místo, (sám spisovatel pravil dříve (§ 13., pozn. 3.), že jsou city náboženské velmi důležité), než aby se takhle jen o něm pojednalo, když mluví se o zásadách výchování; leckterá zásada Lindnerem uvedená má také mnohem menší důležitost.

A k tomu má býti ono vychování přiměřené náboženským „náhledům a citům času!“ — Či již *náhledy* též mají se přibírat do *výchování* dítěte? Aneb chce říci spisovatel, že co o náboženství bývá mluveno, jsou jen náhledy? A kde jsou sneseny ony „představy náboženské, v kterých vzdělanější a pokročilejší část ná-

roda ukojení potřeby náboženské vyhledává? Nejpohodlnějším jest ovšem, aby se každý považoval za onu „vzdělanější a pokročilejší část národa“, a pak asi bude vychování rozumné, přirozené, pravdivé, jednotné a moudré!

A i v tomhle se shoduje moderní paedagogika s křesťanstvím úplně? — Nedivme se, že pak učitelé dle těchto zásad vychování tak všelijak osvědčují své náboženství!

K tomu pak budiž opět podotknuto, že místo ono o vychování „přiměřeném náboženským náhledům“ v německém vydání *úplně schází!* Mluveno zde (§ 45.) jen, že vychování má býti: 1. „Zeitgemäss und 2. Volksthümlich oder national“ — Za to ale jako naschvál cituje Lindner v tomže paragrafu: „Für die *nationale* Erziehung tritt Dupanloup, Bischof von Orleans (geb. 1812) in die Schranken“. Vida, vida! Biskup z našeho století tak bojuje o vychování národní! Že ale a jakým způsobem pracoval a psal o vychování náboženském, o tom nečiní Lindner ani zmínky! Zde si nelze ani mysliti, že bylo to jen mimovolně pominuto kdyžtž z počátku § psáno, že „Cultur nennen wir die jeweilige Gestaltung des gesellschaftlichen Lebens nach Bildung und Arbeit, Recht und Sitte, *Religion*, Literatur und Kunst.“

Ubozí kandidáti němečtí, jichž vychovatel — spisovatel sám okrádá o to, co jinde nazval „velmi důležitým“. Či byly k uvedení místa právě vytknutého v českém vydání jiné příčiny?

Ještě jedno jest pak místo, kde mluví Lindner o náboženství, při methodách totiž vychování. Z method těch probrána též „methoda vyučování“ ve zvláštním paragrafě. Praví se pak tu: „Vyučování má k tomu hleděti, aby veškeré třídy a směry lidských zájmů v chovanci probudilo. V následujícím § 59. uvádějí se ony zájmy: 1. empirické, 2. spekulativní, 3. aesthetické, 4. sympathické, 5. sociologické a konečně 6. náboženské.“

K tomu pak hned připojeno vysvětlení: „6. Zájmy náboženské, nesoucí se k poměru jednotlivce k veškerenstvu a jeho původci, to jest k Bohu a vycházející z pozorování průběhu věcí a osudů lidských.“

Toť jediné též místo, kdež se v německé učebnici něco o náboženství dovídáme. Zní však přece poněkud jinak: „6. Das religiöse Interesse, welches das Verhältnis des Einzelnen zur Gesamtheit der Welt ins Auge fasst und der Abhängigkeit des Menschen von dem Urgrunde der Welt inne wird. Es geht von der allgemeinen (v českém vydání schází toto slovo) Betrachtung der Welt und der menschlichen Schicksale aus.“

Vytýkáme ještě jednou, že slovo „Bůh“ v německé učebnici schází a že přidáno, zájem náboženský vychází prý ze „všeobecného“ či „povšechného“ pozorování přírody a osudů lidských. — Zase divný to rys, znázorňující buď přesvědčení neb povahu spisovatelovu, jak nám je kniha jeho podává. — A kdo bude od povšechného pozorování vycházeti u dítek, aby je „názorně“ k Bohu přivedl?

Věcně pak mluveno tu o náboženství a jeho původu tak nezřetelně, a nesprávně jako v § 13. v pozn. 3. vydání českého. Zájmy náboženské teprv na druhém místě nesou se k poměru jednotlivce k veškerenstvu a vychází jen jako zájmy náboženství přirozeného z pozorování průběhů věcí a osudů lidských.

Kde pak jest opět zde ona shoda úplná s křesťanstvím? Zda nezasívá se tu v kandidátech již odpor proti křesťanství aneb alespoň ignorování jeho? U mnohých dokonce rozplyne se zbytek křesťanství úplně v jakési povšechné náboženské

city, které člověk jen vzbuzuje, když toho potřebuje, které mu ale nikterak nejsou podporou mravnosti, jež musí také přestáti leckterý boj.

K paragrafu onomu přidává též Lindner příklad, jak rozličně ty zájmy v rozličných lidech vznikají při pobytu v lese. — Jen více k vůli kuriositě místo ono též zde klademe, a sice pokud se týká vzbuzení zájmu náboženského. „Uvnitř lesa uprostřed velebné samoty, pne se jednoduchý kříž. Stařena se u něho modlí, oddává se zájmům náboženským.“ (Kříž však nepatří již k lesu.) — V německé pak knize: „Im Innersten des Waldes erhebt sich ein einfaches Crucifix, vor welchem ein *Mädchen* kniet, um in der Waldeinsamkeit die Befriedigung ihres religiösen Bedürfnisses zu suchen und zu finden.“ — Téměř se nám zdá, jakoby příklad tento v německé učebnici byl zvolen, aby zájmy náboženské se jako výron jiných zájmů ukázaly, v kterých se děvče ovšem lépe pokochá v samotě než v kostele.

Kromě toho nalezáme ještě v knize české i německé v § 61. (Methoda vy-pěstování charakteru) místo, kde praví se: „Mravní obor myšlének nalézá hlavní podpory v představách náboženských, kterým se chovanec *oddává*“, a to jest *vše*, co v učebnicích těchto o „všeobecném vychovatelství“ o náboženství povědíno!

Slovo „Bůh“ přichází ještě též v § 13. v tomto spojení: „Pro vzdělání mysli jest důležité, aby se ve vědomí vytvořily tlumy představ Takové ústřední tlumy představ mohou se pojiti k místnostem, osobám a ideám. Škola a dům — jsou místnosti, otec, matka, učitel jsou osoby — Bůh, pravda, dobro, krásno jsou idee, ve kterých mysl chovance utkvěti a v kterých jeho těkavé snahy svého ukonejšení nalézti mají.“ — V knize německé těchto příkladů není.

Seřadění slov věru takové tu, že Bůh nepočítá se k osobám, nýbrž k ideím pouze, tak asi jako jest pravda, dobro a krásno. Či má tu býti naznačeno, že Bůh jest též pouze ideou abstraktní?

A to prosím jest všechno, co o náboženství a Bohu jest v Lindnerově paedagogice řečeno. A pak jest prý „příroda a Bůh dvojice, která se objevuje též v díle Lindnerově, zrovna jak Komenský pojí přírodu s Bohem!“

K tomu ale připočísti ještě dlužno vše, co napsáno jest v knize řečené o náboženství nepřímou, kdež dostává náboženství více méně jemné štulce. (Dokončení.)

„Oprávcům“ Otčenáše.

(Dokončení.)

Co se předně týče slov „*našim vinníkům*“, jsou podobné toho doklady i v jiných starých památkách literárních: „A já sám mně nejbližším jsem“ (Háj.) „Vedle vůle Boha vašeho učňte“ (Br.). — „Zdaliž i vy, i vy pravím, jste bez hříchu proti Hospodinu Bohu vašemu.“ (Br.) — „Dobře nám bude, když uposlechneme hlasu Hospodina Boha našeho.“ (Br.) Viz Zikmund: Skladba jazyka českého str. 341.

Mimo to však sluší uvážiti, že jest rčení „*našim vinníkům*“ voleno zde jako úmyslně a výborně se hodí k označení a připomenutí, že věřice obcování svatých, modliti se máme a modlíme se nejen za sebe, nýbrž i za jiné.

Svíj jest zájméno prisvojovací a zároveň zvrtné ve všech osobách a užívá se ho, kdykoli se něco přivlastňuje podmětu téže věty; vyjadřujeť vztah jisté věci zpět k témuž podmětu. Přivlastňuje-li se však něco nejenom podmětu téže věty

nýbrž i jiným třebas výslovně nejmenovaným osobám neb věcem jež jsou ku podmětu v jistém vztahu, čili což jedno jest: vztahuje-li se něco zpět nejenom na podmět téže věty nýbrž zároveň i taky na jiné osoby neb věci podmětem přímo nevyjádřené ale podle smyslu přec v něm obsažené, tu jednáme logicky a jistě i mluvnicky úplně správně, užijeme-li místo přisvojovacího a zároveň zvrtného zejména *svůj* prostě přisvojovacího *můj*. A případ tento se nám vyskytuje právě v páté prosbě Otčenáše, neboť modlíce se, nemodlíme se jenom za sebe, nýbrž i za jiné, za živé i za mrtvé, za spravedlivé i za¹ hříšníky, nejenom za ty, kteříž se modlí rovněž jako my, nýbrž i za ty, kteříž se nemodlí. Že tomu tak jest a tak býti má, možno seznati ze samého Otčenáše; vždyť voláme přece hned na počátku vznešené této modlitby nikoli „Otče můj“ nýbrž: „Otče náš!“ a to i tenkrát, když se modlíme úplně sami.

Prosíme pak v Otčenáši za odpuštění, neprosíme jenom za odpuštění vin svých vlastních, nýbrž i vin jiných — třetích osob; vyjadřujem-li pak dále podmínku, pod kterou doufáme odpuštění vin svých vlastních jakož i vin těch, za něž se modlíme, vzpomínáme nejen na své vlastní vinníky, jimž máme ze srdce odpustiti, nýbrž zároveň i na vinníky všech těch, za něž se modlíme a jimž i oni mají odpustiti, což vše vyjadřujem krátce a dobře, modlíme-li se: odpusť nám *naše* viny, jakož i my odpouštíme *našim* vinníkům,“ kdež ve slově *našim* nepopíratelně o mnoho více obsaženo jest, než kdybychom na jeho místě řekli „svým“. Tolik o rčení „našim vinníkům.“

Rčení pak „zbav nás od zlého“ *není* teprve negramatické, nýbrž jest nám v něm v Otčenáši zachována *stará správná vazba*. Jungman a jiní považovali vazbu tuto sice za špatnou, ač jest pro ni v starých českých památkách nejeden doklad jako n. př. „zbav ny od ďábla lstivého“. Výb. II. 27. „Prosíme od zlého zproštění řkúc: Zbav ny od zlého.“ — *Jireček* však píše o zmíněné vazbě: „*Zbaviti* znělo prvotně *izbaviti*, které se sice váže též s genitivem ale **ne** prostým, nýbrž s předložkou **od**. Kronika ypatievská (starorusínská): Bohъ izbavi jeho otъ smerti otъ ruku jeho, otъ takyja nuža. Z toho viděti, že prosba v Otčenáši: *Ale zbav nás od zlého*, *není nápodobení latinského*: „*sed libera nos a malo*“, nýbrž **vazbou čistě českou**, ovšem velmi starou, kteráž svědčí o vysokém věku českého textu modlitby *Páně*.“ — „Ve všech rukopisech poslední prosba modlitby zní takto: *Ale zbav ny ot zlého*. V nejstarších textech staroslovanských jak hlaholských tak cyrillských, zejména ve čtveroevangelii Mihanovičově i v Stamatovském, v evangelií Ostromirově atd. všude čte se: *нѣ избави нас отъ лукаво*. Staropolský text má: *Ale zbav nas ode złego*. Již shoda tato, kteráž se doplniti dá z písma chorvatsko-srbského (no izbavi nas oda zla), z bulharského (no izbavi ni ot lukavyja), a jiných, přivádí na mysl, že se zde kryje příčina hlubší. A v skutku na celém poli, kde vládlo písmo hlaholské a cyrillské, shledáváme **izbaviti s ot**. O vlastní staroslovanštině Miklošič dostatečných dokladů podává ve Slovníku: *izbaviti otъ roboty, otъ бѣд, otъ ада* atd. Podobně jest tomu v staré ruštině, v staré srbštině, ano máme toho doklady i v staré češtině. Třeba čeština a i polština od staletí sloveso *zbaviti* vůbec váže s prostým genitivem, přece jest **hrubý blud**, *vazbu v Otčenáši zbav nás ot zlého proto chtěti zavrhovati*. Nebo dejme tomu, že starí Čechové a Poláci v naší příčině nemluvili jinak nežli my, *tedy se v poslední prosbě zachoval palaeoslovenismus a tudíž převzácná památka po sv. bratřích solunských, jížto každý Čech již proto má chrániti a jí nehýbati*.“ (Viz Kottův Slov., díl V. str. 370. a práce tam citované.)

Tohle snad postačí všem „oprávcům“ Otčenáše, nebo kdyby i z jiných příčin nechtěli šetřiti starého znění této modlitby, snad se nebudou chtít aspoň blamovat.

Kdyby však ani tyto důvody „brusiče“ od „oprav“ nezdržely, třeba jim vážně připomenouti, že dle § 2. říšského zákona ze dne 25. května 1868 „zůsta-
veno jest každé církvi nebo společnosti náboženské, aby *opatrovala a řídila vyučování a cvičení v náboženství* a aby k obojím *dohled* měla.“ Dále pak že psáno jest v říšském zákonu ze dne 14. května 1869, § 5. odstavec 5.: Co *úřadové církevní* ve příčině *vyučování náboženství a cvičení v náboženství* ustanoví, oznámeno buď správě školy skrze školní dozorství okresní! Konečně pak že v ministerském nařízení ze dne 8. října 1872 toto jest psáno: „*Volba modliteb aneb písni školních z textů od církevních úřadů schválených* děje se za šetření poměrů jednotlivých škol skrze učitelský sbor té školy, které se týče.“ —

Že modlitba náleží ku cvičením náboženským, jest samozřejmo; a proto má dle slov právě uvedených *toliko a jedině příslušný úřad církevní právo opatrovati formule modliteb*, jakž také učiněno jest v katechismech, a z těchto vzorů smí jen sbor učitelský modlitby voliti, ale nikdy nesmí formule modliteb měniti neb opravovati, neb i k tomu má právo jedině úřad církevní, maje ku cvičením náboženským zákonitý dozor. Sbor učitelský *volí z modliteb církví schválených* a na těchto modlitebních formulích církevními úřady approbovaných ničeho nesmí měniti, rovněž jako nesmí o své ujmě ničeho měniti v školních čítankách.

Modlitba Otčenáš musí tedy též tak být modlena, jak jest obsažena v textech od církevních úřadů schválených čili jak jest otištěna v katechismech pro školy, tedy: „*našim* vinníkům, zbav nás *od* zlého.“ —

Všecko tudíž svědčí proti „oprávcům“ a proto nechť všude katechetové i duchovní správcové pevně stojí na tom, by se děti Otčenáš modlily vždy tak, jak jest tištěn v katechismu a jak je to od pradávna zvykem, a netrpěli žádných odchylek od textu schváleného. (Redakce.)

Výchova ev. Slováků.

▼ Turč. sv. Martině vyšel loni spisek o 64 stran. nadepsaný: „Čo sa robí v cirkvi evangelickej dl'a augsb. vyznania v Uhorsku? Pre vysokých i nízkých učenných i neučených, predstavených i podriadených napísal Milovník Boží.“

Spisovatel odpůrcům lidu slovenského sype tu do očí tolik pádných důkazů pro zanedbávanou péči u vzdělávání náboženském a mravném opuštěného lidu slovenského, že při tom čtenář nejednou si povzdechne: „Ó ten ubohý lid slovenský!“

Není dosti toho, že nynější maďarisace vyloučila Slovaky ze všech všudy práv a výhod politických, za něž na Slovensku posud marně bojují, ale k tomu ještě tato nevelká větev českoslovanská i dle náboženského vyznání jesti roztržena na: katolíky řím. a na evangelíky (většinou dle augšp. vyznání a místy jest něco i kalvinistů) a na severovýchodě jsou pak okresy pravoslavných uniátů.

Nestrannému dějepisci církevnímu náležel by úkol, aby zevrubně popsal a vy-
líčil, jak která z těchto parciálních církví dosud působila a jak až doposud koná svoji paedagogickou úlohu náboženskou, kterak totiž dle základních zásad svatého evangelia vzdělávala a v povšechné vzdělanosti na zásadách křesťanských snažila

se povznésti národ slovenský. Bylo by tudíž třeba jako pilná včelka bedlivě posbíratí všechny důkazy o tom, aby bylo lze vynésti konečný o tom úsudek, která z těchto církví jesti pravou matkou, v jejížto lůně lidu slovenskému dostalo se vždy pečlivé ochrany a něžné lásky materské.

Na církev evangelickou na Slovensku sami evangelíci sobě stěžují a na ni žalují, že si tak počíná, jakoby maďarisace Slováků byla její hlavním úkolem, jížto více si váží, nežli náboženství; neboť si mezi Slováky tak počíná, jakoby ani neměla jiného povolání, nežli z kořene vyhubiti Slováky s povrchu zemského.

Co se bez ustání dokazuje v jiných listech a spisech, to dosvědčuje též zmíněná brožura, loni vydaná, na oslavu 100leté památky, že zákon r. 1791. uherským evangelíkům propůjčil v zemi svobodu náboženskou.

Po sto letech čítá se 600 místních sborů aug. vyznání, majících téměř 1 milion duší. A jak to vypadá v této církvi (táže se spisovatel), kterážto sluje evangelickou a tedy má věřiti, co je v evangeliu? Na to odpovídá doslovně takto na str. 6.: „Chodte do mnohých chrámů našich, ani slova nepočujete o Kristu, o tom ukřižovanom, o hriechu, o pokání, o milosti Božej: vychvaluje sa tam ľudská cnosť, múdrosť, mnoho ráz pri prítomnosti biskupov našich“, což na téže stránce příklady dokládá.

Jaké učebnice náboženské k vyučování mládeže spisují se, dí takto na str. 7: „I Csisko, košický slova Božieho kazateľ, vydal knihu: „Kresztény vallástan vezér-fonalul a gymnasiumi, reáltanodai stbb. protestans növendékek számára.“ Že v celej tejto knihe nemožno najst Krista, Spasiteľ'a sveta, trebárs od str. 32—51. vždy o nejakou Jezu Kristovi hovorí, tomu sa ani nedivíme, lebo nie nadarmo nazval Spasiteľ zjavením Božím, keď Retor povedal mu: „Ty si Kristus, syn Boha živého“ a pán Csisko nemôže za to, že telo a krev nezjaví mu tajemstvo Božie (I. Kor. II., 14.); ale čo povedať o tej neslýchanej drzosti a bezočivosti, že ten istý smie sa nazývať evanjelickým farárom, ktorý na str. 34. svojho Vallástanu takto hovorí: „**Isté je, že Ježiš narodil sa za panovania cisára Augusta v Gallilei, v banskome meste Nazaretě.**“ A z této učebné knihy dosud prý se vyučuje mládež na gymnásiích.

Pro konfirmandy zase Samuel Weber, ev. farář v Bělej na Spiši vydal německou knihu, v nížto píše prý o Kristu Ježíši, „že *zomrel zmužile a že evanjeliovia rozprávajú, že vstal z mrtvých.*“ (cf. str. 8.)

Jinou učebnici náboženskou vydal ev. farář a senior Moritz Gratz, ve které na str. 21. píše o Kristu Pánu, „že *menuje sa Synom Božím, ponevác vraj to bola jeho najmilšia a najsladšia túžba, plniť vôľu Otca nebeského.*“

Jeho narození popisuje ale takto: „Ježiš narodil sa za panovania rímskeho cisára Augusta v Betléme v Judskej zemi a bol vychovaný v Nazaretě. **Jeho rodičia boli: Josef tesár a Maria.**“ (Cf. str. 8.)

O společné bohoslužbě církevní brožura praví na str. 9: „Že u nás o jednotnom poriadku pri službách Božích niet ani reči, ale že každý, ktorý len chce, či kňaz, či inšpektor, či jednotlivá cirkev uvádza novoty a premeny, to je vec známa. Veď pred niekoľko rokmi inšpektor cirkve uviedol sám farára do cirkve, oddajúc mu kľúč od chrámu, bibliu, kalich atd. zpred oltára.“ — Naši pohlavári už vlastne ani nevedia, čo prislúcha k podstate služieb Božích, a tak v tomto ohľade sme ako ovce, nemajúce pastiera, t. j. bez poriadku a sriadenosti.“

„Posviacka“ či ordinace vždy platná prý jest v celé církvi, či jak se vyjadřuje spisovatel „po celom svete“, t. j. pokiaľ siaha naša cirkev evangelická aug. v.

V nejnovější době ale i v tom na Slovensku „prišla do cirkve premena“. Daniel Lauček, nyní kazatel v Německu, přišel za kaplana do Hlbokého na Nitranskú, k úřadu tomu řádně ordinoval ho superintendent Geduly. Jak dozvěděl se o tom superintendent Czékuš (týž, jenž pomáhal pochovávat slovenské gymnasium ve V. Revúci), vydal zákaz, že on platnost této posviacky pro distrikt potisský neuznává.

Maďaronským pohlavárům mezi evangelíky slovenskými nejvíce přirostla k srdci želaná „Unia“, do nížto už od let vehnati chtějí evangelické Slováci aug. v., aby je spojili s maďarskými kalvíny, ač mezi oběma jest hluboká propašť dogmatická:

a) dotekmo předurčení (praedestínace),

b) v náuce o nejsvětější svátosti a

c) v náuce o křtu svatém.

Společnou unii tuto prvý na Slovensku vymyslel gen. inspektor Zay, *) aby ve svém maďarčivém záměru Slováci tím snadněji maďarskému živlu zcela podmanil a čeho posud provést na Slovensku nepodařilo se, Zayovci poříditi hodlají roku letošního na synodě, která tam odbývat se má.

Brožura vyličuje tudíž na konci, proč distrikt preddunajský tuto synodu obelati nemůže.

Že Slováci se brání, za to unistě jich veřejně tupí a očerňují, vykřikující jich za „panslávov, nepriateľov vlasti a maďarského národa?“ (Cf. st. 15. a 19.)

Křesťanská morálka při takýchto rozryvech společenských trpí ujmu nejen v životě veřejném, ale nákaza znemravnělá už i sám kořen při domácím krhu posvátném v rodině nahlodává. O počestném stavu manželském na Slovensku brožura píše toto: „Nikde sa u nás nenahreší tol'ko proti zákonu Božiemu a zjavnému slovu Kristovmu, ako pri manželstvách. Rozviest manželstvo pre hocakú pletku, to sa ani za hriech nepovažuje. — Pravda tu najviacej „získava“ naša cirkev nových veriacích t. j. bývalých katolíkov, ktorým ich cirkev zabráňuje znova sa ženiť. Čo vlastne získa cirkev naša s takými veriacimi, to nevieme (str. 17.).“

Podává příklady hnusného konkubinatu i mezi ženatými, že potom přichází těžko rozhodnouti, na čí jméno dítky zapsati se mají do matriky, uvádí na str. 18 spisovatel ještě i tento markantní až k víře nepodobný případ, říká: „Ba čo viac bol už i taký, že riadny (řádný) manžel riadnu (řádnou) manželku svoju predal kontraktualne — v prítomnosti a spolupôsobení evanjelického kňaza za 300 zl. r. č. inému mužovi.“

Aby lid slovenský už docela duševně a mravně zakrněl, nedoprává se mu ani slovenských kněží, ani učitelů, kteří by stejně s ním též smýšleli.

Za dobrého vlastence vyhláše se a chválí pouze ten kněz, který do obce slovenské zavedl maďarské kázání, aneb učitel, jenž slovenské žáky maďarčinou mučí. (Str. 25.) Na školách (v seminářích) žádný žák neosmělí se vypůjčiti sobě nějakou knížku slovenskou, „lebo že by boli upodozrievaní z panslavismu“ (st. 27.).

Takto na Slovensku starají se: „aby na budúce žiaden rodu svojmu verný Slovák nemohol sa dostať do služby tej cirkve, ktorá menuje sa cirkvou Božieho slova“ (st. 28.).

Zajímavé jesti, co tiskový distrikt u věci této ještě radil: „Ku dosažení farářského, učitelského aneb dozorského úřadu pokládá se za nevyhnutnou výminku vybavení školského učení ve vlasteneckých školách a náležitá známost maďarské řeči,

*) O zamýšlené unii vyslovil se zcela zřetelně takto: „Nebuďme ani evangelíci, ani kalvíni, ani katolíci, ani židé, ale buďme Maďari.“

ku hájení pak zájmů řečí maďarské služebníci a úředníci církevní i úřední přísahou zavázání budtež“ (str. 32.).

Při takovéto péči o vzdělání a mravné povznesení zanedbaného lidu slovenského spisovatel právem si stěžuje, že „prave tí, ktorí dl'a úradu svojho, boli by mali oddalovať veci sveta tohoto od vecí patriacich k cirkvi Božej, *miesto napomáhania kráľovstva Božieho postavili za hlavnú povinnosť odjímať menovite evanjeli-ckým Slovákom ich Bohom danú reč*“ (str. 25.).

Nového faráře místní sbory směji sobě voliti samy. Jak svobodná bývá nyní tato volba, je tuším dosti známo z roku 1890. z volby farářské v obci Hnúšťanské, již brožura též popisuje na str. 53 a 54. Na straně 55. přilícuje k tomu ještě i tento volební zjev: „V Kostolných Moravcach pred vol'bou farára chválil sa žid, že ten bude farárom, koho on chce, a tak sa stalo: po hroznej pijatike ten žid vodil do chrámu voličov a *on hlasoval* v ich mene za svojho kandidáta . . . Pravda, ten židovský farár nebol pansláv!“

Fary obsadené sú z čiastky neznabohmi, z čiastky nájomníkmi, pracujúcimi len za mzdu, bez lásky ku stádu svojmu (str. 56.).

Vyučujme v duchu křesťanském.

Mnohému a mnohé z nás zdá se snad někdy býti zbytečným promluvíti několik slov, směřujících k našemu sv. náboženství, vyučujeme-li jiným předmětům, na př. realím. Někteří myslívají, že to není jejich věcí, jiní opět tvrdí, že by se tím zdržovali u probírání předepsané látky učebné. Jiní konečně, jsouce proniknuti duchem křesťanským, bývají mimoděk při rozličných výkladech tak nadšeni obdivem všemohoucnosti a dobroty Boží, že by to, co mají na srdci, s dětmi všecko ani probrati nemohli. Je to chybou? Těm, kdo by chtěli horlivost tuto kárati, možno odvěti, že na školách oněch, kde se něco podobného stává, nebývá tak zle. Takový učitel hledí zase jinak „ztracenou“ chvíli získati a nahraditi. Kde však by se tak nedálo, tam by ovšem bylo pochybeno ztrátou času vždy tak drahého; ale chyba, myslím, by zde nebyla ani tak velikou, jako jest tam, kde některý nebo některá z nás předepsanou látku ve škole probírá, aniž by zmínil se o stvořiteli a dárci všech těch věcí, úkazů a živlů v přírodě. Kdo si při svém školním vyučování stále jen takto vede, učiní snad zadost úkolu svému, když probere úplně látku učebnou, zdali jest však pravým vychovatelem, toť jest otázkou.

Známo každému z nás, že učitelstvo nejen vyučovati, než i vychovávatí má. Jest to však skutečně vychovávatí, když se ku př. v náuce o těle lidském dítěti nevyloží, jakým dobrodiním jest to pro nás od Pána Boha, že obrnil oko naše tak velemoudře a kterak při tomto i jiném daru Božím nám s vděčností jest obracetí zraku vzhůru k Stvořiteli všeho tak krásného? — A jest snad třeba při takovémto poučování dlouho se zdržovati? Nikoliv, tu stačí několik slov dobře volených, slova ta musí však býti dobře procítěna, musí vycházeti z hloubi duše, kteráž sama cítí vždy svrchovanou dobrotu a lásku Boží, zvláště ale ve chvíli, kdy těm maličkým, jež zdárně vychovávatí ve svém svědomí zavázání jsme, ve škole vše potřebné vysvětlujeme. A dítky to poznají, zdali slova mluvená jdou nám od srdce. Vyčtouť to z naší tváří a vycítí to z přízvuku a tonu naší řeči. Kdyby jedenkaždý z nás pokusil se vyučovati takovýmto způsobem i předmětům ostatním, ručím za to, žeby

netoliko vyučoval, než i vychovával a to v duchu křesťanském; mimo to bylo by vyučování jeho i zajímavějším a ne tak suchopárným, jako jest někdy. Dítě jistě poslouchá pravdy mu vštěpované s větším zápallem, řekne-li se mu, kdo je původcem a příčinou jich, proč jim tedy věřiti a proč je sobě osvojiti má, než když se s nimi toliko prostě seznamuje. Již malé, útlé dítě ptává se matinky: „Kdo mi koupil tu hezkou loutku a kdo ty pěkné šatičky?“ A jmenuje-li mu matka dárce těch věcí, tu dítě mívá radost úplnou a ví zároveň, že dárci tomu se poděkovati a za to jemu jen radost činiti má.

I ti pánové stavu našeho, kteří tohoto způsobu u vyučování svém neužívají, vědí předobře, že vyučování tímto duchem oživené, na mládež působí velmi blahodárně; ale, jak jsem již zprvu pravila, buď si myslí, že to není věcí jejich, anebo nechtějí se poučováním takovým zdržovati. Škoda, ba přeškoda, jestliže pro takové příčiny útlá a všemu dobrému snadno přístupná srdéčka dítek se zanedbávají. Nechtějme, by ty děti někdy, až v léta dospějí, při naskytnuvších se jim příležitostech řekly: „A kdo by nám to řekl, když jsme toho ani ve škole neslyšely!“ — Budeme-li tedy svědomitě zasévat v srdéčka našich svěřenců lasku a úctu k Bohu a ke všemu, což svaté jest, a to vždy, kdykoli se nám u vyučování příležitost k tomu naskytne, vyhovíme netoliko všem našim svatým povinnostem, což nás u nejvyšší míře spokojenými učiní, nýbrž k tomu přidruží se i vděk rodičů dítek oněch a jednou pak, kdy nás snad již nebude na tomto světě, budou nám naši bývalí svěřenci vděčně žehnati.

Alba Fortýnová.

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

(Pokr.) Také jest v Č. Š. porovnáván Komenský s Tolstojem, a tu si dovolíme tvrditi, že tím porovnáním Komenský by ničeho nezískal, jenom utrpěl, poněvadž Tolstoj to má v ohledu náboženském v hlavě všechno spletené, třebaš i naši realisté do jeho učení byli velmi zamilováni a „Čas“ s nadšením úryvky z Tolstoje přinášel. Tu přicházíme k tomu nyní tak často vyslovovanému „praktickému křesťanství“. (Č. Šk. 59.). Je nám s podivením, že právě naši tak zvaní liberalové, kteří by nejraději všechno pozitivné náboženství k šípku poslali, teď najednou tak rádi se ohánějí praktickým křesťanstvím. Co pod tím názvem si představují, snad ani sami nevědí. Kdyby to šlo, aby mohli celou věrouku ze světa sprovoditi, většinu přikázání Božských a všechna církevní odstraniti, poněvadž stejně dogmatům pravost upírají a přikázání nezachovávají, pak by snad zbylo jejich praktické křesťanství, jemuž my však říkáme prostě nevěrectví. Všimněme si jenom, jak Č. Šk. na str. 58. tento předmět probírá, a nám dle jakéhos tyrolského článku „Náboženství jindy a nyní v Schulfreundu“ lekce dává. Píše totiž: „Před 30 lety dalo

se vyučování náboženství daleko s lepším výsledkem než nyní. Aby nemohl nikdo z toho vyvozovati výtky, že tím vinna beznáboženskosť škol a pod., nýbrž pouze metoda a způsob vyučování tomuto tak závažnému předmětu, píše do slova: Nikoliv, ne proto bylo vyučování náboženství tehdy tak úspěšné, že jsme každodenně se musili učit náboženství ve škole (my myslíme, že ano, a to je tenor konfessionelní školy, aby z ostatních předmětů učebných slovo Bůh nebylo tak úzkostlivě odstraňováno. Pozn. red.); dnes se náboženství dívky také učí (dvě hodiny týdně ve škole a více o Bohu za celý týden od učitele svobodomyšlníka nezaslechnou, pozn. red.) ale více doma, jako každé jiné lekci; ne proto naučili jsme se tehdy tak dobře náboženským zásadám, poněvadž jsme neměli věcného učení; jsemť já přesvědčen, že dnešní učitel na člancích čítanky více učí morálce než tehdy; (my zase jsme přesvědčeni o opaku tak ku př. pražský jeden učitel před několika lety z čítánek slovo Bůh vyškrtával a slovo příroda vepsával: znám je případ onoho hornorakouského učitele, na něhož z téže příčiny linecký biskup Rudigier stě-

žovat si musil, a ten pan učitel, co nedávno byl jemně napomenut okresní školní radou v Rak., že dětem dokazoval původ člověka z opice, a mnozí jiní, jejichž v tomto ohledu působení zůstane tajností školní světnice, dokazují nad míru jasně, že ta jejich morálka jakou dětem vštěpují, velmi je podivná, (pozn. redakce), — ale proto bylo vyučování náboženské úspěšnější, ježto náš farář více mluvil k myslí naší, poněvadž si vedl po příkladu božského učitele, jenž jakožto nejvyšší methodik ukázal, jak náboženství — a netoliko znalost jeho — se má vštěpovati v srdce lidu. (Jak to může ten pan pisatel vědět, jak který katecheta učí, a snad do konce chce upříti, že Spasitel učil dogmatům, a že na takové farizeje z jakých jedním pan pisatel je, bědu svolával? pozn. red.) Dnes už se nesetkáváme v učbě náboženské s onou vroucností, příliš se katechesuje, učí se bez procítění, mnoho se rozebírá, kouskuje ale srdce zůstává prázdné. Katechismus dnešní horší je než byl starý, mnoho se konskuje, rozdrobuje, a celkový dojem se zahlučuje. Vidíme bohužel pořád méně a méně praktického křesťanství, naproti tomu mnoho vnějšího lesku, ale málo vnitřní zbožnosti. Místo živého slova Ježíšova podávají se začasť jen formule, hlavní váha klade se na vědění a ne na smýšlení. Potřebí důkladně obrátiti, vedle theologie musí mluvit i methodika.“ K důrazu dodává „Č. Škola“: Včasné thema, velmi včasné. My pak dodáváme: „Ševče, drž se svého kopyta.“ Takoví lidé, třeba i učitelé, kteří mimo tu roztržitou modlitbu, kterou s dětmi před a po vyučování vykonají, že je to předpis, na Boha celý čas nevzpomenou, kteří tisíce výmluv mají, aby nemuseli děti v neděli pravidelně k službám Božím voditi, a spokojují se tím, že v nejhorším případě jeden po druhém jde do kostela na inspekci a ostatní jsou mimo kostel, které zavedení trochu více náboženského ducha do školy úžasem naplňuje, takže by proto resoluční, odporem, spíláním na tmářství a reakci celý svět zaplavili, takoví lidé pravíme, a kdyby třeba měli sebevědomí veliké jako nejvyšší asijský vrch, nejsou spůsobilými reformatory vyučování náboženství. Ta jejich nevole a zlost jest pro nás svědectvím, že činíme ve škole za ty dvě náboženské hodiny, co jen můžeme, a že tolik důvěry u rodičů a dítek přece ještě máme, aby se nám přese všechno působení školy beznáboženské úplně neodcizily. A větší vliv náboženství na vyučování

jest naším heslem, naší první a poslední myšlénkou. Jak to učení morálce vypadá, chci stvrditi příkladem. V jedné vládní poradě školské vytýkal inspektor přemnohým učitelům, že při článcích allegorických v čítánkách ze života zvířat vzatých, bežou učitelé stránku čistě přírodopisnou, popisují nohy, hlavu, peří ptáka a mravní stránku, která je tendencí vlastní toho článku úplně pomíjejí. Anebo jest-li to je učení morálce, když učitel na kůru při kázání čte „Národní Listy“ aneb inspekci mající učitel v lavici na koleně román, na nějž úkosem žáci pohlížejí, o tom se vždy naše mínění bude různiti. Mohou tedy páni z Č. Školy klidně spáti s tím dobrým svědomím, že si svůj katechismus pro děti upravíme bez nich, i co do stránky methodické, morální a dogmatické, sami ať si hledí jen své čítanky. Mysleli jsme, že když na těch čítánkách se stkví jméno Sokol, že je to vzor vši dokonalosti a najednou prý jsou tam články, při nichž je čtenáři vlastenci úzko, jako ku př. o Janu Lucemburském str. 3. O to se příti nebudeme, patří-li Jan Lucemburský do čítanky čili nic, ani se nechceme rozepisovati o tom, jak dalece tehdejší poměry národa českého dají se srovnávati s nynějšími názory o vlastenectví, na hrdinnou smrt Jana Lucemburského každý Čech je hrdý. Ale připomínáme, že podobně i jiné články v čítánkách našich tak ostrým pytevním nožem by se měly rozebírat i pak by i při mnohém tak zvaném muži práce v blízkém jeho okolí a u pamětníků leccos by se našlo, čím by se mládež naše také mnoho nevzdělala, poněvadž často hladký pěkný líc může mít drsný, neuhledný rub. Jen vždycky neustranně. Sem spadají statě Č. Šk. „O cíli a cestě k cíli“ str. 67. a o kázni Školské str. 138, částečně i o charakteru str. 3. Dle České Školy opět jsou to ti nespokojenci, kteří nemravnost a bezbožnost (prý) chovanců hledají v působení školy. K tomu podotýkáme, že my nespokojenci hledáme nemravnost a bezbožnost školních dětí ne v působení školy všeobecně, ale v nedostatečném působení školy moderní v ohledu náboženském. Vždyť si páni sami stěžují, že mají samými osnovami (str. 138.) ruce svázané, že mají přísně vyměřenou maršrutu, a když by v ohledu náboženského působení mohli změnou zákonů školských mít ruce volnější, tu zase láteří na nás, že je chceme spoutati a školu uvrhnouti do tmy. Kde je tu důslednost a logika? Podotýkáme, že jest-li učitel

zámyslně poslední cíl člověka, lidské duše, vynechává, pak ty ostatní cesty, které dětem ukáže, k cíli nepovedou. Rovněž tak se to má s působením učitele mimo školu (str. 67.), jak totiž učitel má mimo školu působiti, aby žactvo bylo mravnější. V tom ohledu uvádí pan řídící Hujer 10 bodů: 1. Učitel má udržovati pořádek před, při a po vyučování. 2. Má buditi cit pro české, že dítě je školákem. 3. Má nabádati, aby dítě rodičům pomáhalo. 4. Má po vyučování vyšetřovati žaloby. 5. Sdělovati má zprávy o dobrých skutečích. 6. Všímati si dětských her slušných, zaváděti zpěvy ušlechtilé. 7. Dbáti má, aby se děti netoulaly večer, zábavy taneční nenavštěvovaly. 8. Má rodiče naváděti, aby se po dětech poptávali. 9. Má se učitel po dětech poptávat. 10. Má míti mravní převahu v každém ohledu. K tomu podotýkáme: Ve všech těch desíti bodech nestojí p. řídícímu za optání, zdali se děti zbožně modlí, křesťansky pozdravují, mši sv. v neděli správně navštěvují. Bez těchto posledních otázek bude celá mravnost státi na hlíněných nohách, které každou chvíli se zvrátí. A pak

nám chtějí páni z České Školy dávat lekce, jak máme učit praktickému křesťanství (58) a že faráři nyní nepůsobí ve škole tak na srdce jako dříve a zároveň nám chtějí páni učitelé mermomocí vnutiti přesvědčení, že tak působí na mravní výchovu žactva ve škole, že ani více už nemohou. Všecku pak vinu znemravnělostí dětí svádějí na domácnost, na sociální život červovinou nedostatků prolezlý, na tmu a ztupělost středních a nižších vrstev, až vystoupila moderní škola, ústav v pravdě humaní (138). Neupíráme, že mnoho pokazí domácnost, mnoho že vinen je sociální život na nynější zkáze mravů dětských, ale to si vzíti nedáme, že kdyby při vyučování ostatním předmětům o Bohu více se mluvilo, že by ta mravní zkáza byla menší a to právě jest ten choulostivý předmět, jemuž učitelé úzkostlivě se vyhýbají, o ten předmět jen zaváděti se bojí, ač nezbytnost toho sami cítí. Všecky možné nekalé úmysly nám podkládají, jen aby nemuseli přiznati barvu, že v nynější škole o Bohu mimo náboženskou hodinu málo se mluví. (Pokrač.)

Liga + 24.

DROBNOSTI.

Liberalismus a socialismus ve škole. Maso z masa a koř z kostí liberalismu je socialismus. Liberalismus ovšem se nechce hlásiti k tomuto svému „nezdárnému“ synu, jenž mu roste přes hlavu a všude se mu věší na šosy, ale nic na plat. Liberální otec nemůže zapřít nápadnou podobnost se socialistickým synem svým a přes tu chvíli prozrazuje sám, že jsou oba přec jen jedna a táž krev. Nejpatrněji jeví se toto jejich pokrevensství v oboru školství. Jelikož Prusko hnulo nyní mocně školskou otázkou a pobouřilo mysle liberálů i taky u nás, nebude snad od místa připomenouti si některé požadavky socialistů vzhledem ku školství. Na sjezdu v Erfurtě přijali vzhledem ku škole do svého programu požadavek tento: „Úplné zlaicisování školy. Povinná návštěva škol veřejných“ (což jest namířeno proti soukromým školám klášterním). Zastoupení zde socialisté z jiných měst Německa tímto požadavkem ve všem úplně nesouhlasili a navrhovali jiné trochu znění, žádající ovšem v podstatě totéž, nebo ještě

více. Kolínští socialisté na př. žádali „bezplatné vědecké vyučování na školách obecných a na všech ústavech vzdělávacích, nezávislost učitelstva, vyloučení náboženství a náboženských cvičení.“ Socialisté čtvrtého volebního okresu berlínského a klubu „Süd-Ost“ v Berlíně chtěli opět: „světské vychování mládeže státem a obcí“. Socialisté z Iserlonu chtěli, aby se místo „Weltlichkeit der Schule“ dalo do programu. „vyloučení náboženství ze všech veřejných škol.“ Louis Stöckel, tovární tkadlec z Netzschlavy se své strany žádal: „úplné (tělesné i duševní) vychování na útraty obecné ve škole, již jsou všichni povinni po jistou dobu navštěvovati a v níž má právo každý na základe svých schopností bez rozdílu pohlaví až do tříd nejvyšších postupovati. Učební látka a způsob vyučování ve škole musí býti vždycky v souhlasu s nejnovějšími výsledky vědy.“ Patrně, že se všemi těmito krásnými požadavky táhne jako ruděčervená nit v řadě nejprvnější požadavek ten: „Pryč s církví

ze školy a se vším jejím vlivem. Pryč s náboženstvím.“ Ale právě to chce a taky žádá a úsilovně k tomu pracuje — moderní liberalismus — který ovšem umí svoje požadavky trochu chytřeji formulovati a je zahalovat v rozličné svůdné frase. Že však se socialisté a liberálové (i liberální učitelé) ve svých požadavcích vzhledem ku škole zcela shodují, přiznává nechtíc i liberální „Preuss. Lehrerztg.“, když takto píše: „Socialistické požadavky vzhledem ku školnímu vyučování mají v programu socialistickém částečně význam docela jiný, nežli **stejně znějící požadavky naše** anebo jiných na půdě nynějšího řádu společenského stojících stran. **Stejná slova** neznamenaají tu vždycky tutéž věc.“ Jak naivní by to musili být čtenáři, kteří by věřili tomuto listu učitelskému, jenž jim chce namluvit, že stejně znějící požadavky liberálů a socialistů u liberálů jiný mají význam! *Risum teneatis!* (Srov. „Kath. Lehrerztg.“ 1891 č. 36.) — R.

Poctivý muž. Spolupracovník učitelského časopisu „Paed. Reform“, jenž píše pod přijatým jménem „Freidank“, hněvá se v č. 45. onoho listu velice velmi na „Hamburger Fremdenblatt“, jelikož list tento trpce káral jeho nepřístojný požadavek: „Pryč s náboženstvím ze školy!“ Ve své odpovědi zapomíná se „Freidank“ tak velice, že píše doslovně: „Víra církevní stala se vírou dětinskou; muž duševně zralý se z ní emancipuje . . . My jsme dle učebního plánu a na základě řádné vrchnosti slíbené poslušnosti povinni vyučovati náboženství evangelicko-konfessionelně. Nemoželi evangelicko-konfessionelně věřiti, musím se evangelicko-konfessionelně přetvařovati.“ — Při všem tom však se nazývá „Freidank“ poctivým mužem. Ano tak ve své poctivosti o sobě napsal: „Jak málo jest člověk, není-li víc než poctivým mužem! Když však ani tím býti nemůže, pomyslete si, jak nízko stojí!“ — Proti vlastnímu o sobě soudu není odvolání a proto ani my proti slovům oněm, jimiž odsoudil „Freidank“ sama sebe, ničeho nemůžeme namítati, jenom to bychom si dovolili skromně připomenouti, že ho zajisté nikdo nenutí, by byl pokrytcem a že se „povinnosti dělat pokrytce“ každé chvíle může zbaviti. Násilím ho ve škole a pány jemu podobné nebude jistě nikdo držeti! (R.)

Tolerance. V Německu sdružili se učitelé katoličtí ve zvláštní katolické spolky učitelské, jež jsou opět všechny spojeny s ústředním spolkem učitelů katolických. Liberálním učitelům a jejich tiskovým orgánům nejsou tyto spolky ovšem po chuti. Z počátku je všelijak podezřívali, štváli proti nim vládu a její orgány, tak že spolky tyto byly někde postaveny takřka pod dohledku policejní; ale když to všecko nic nepomáhalo, popuzovali učitele katolické proti biskupům, smějíce se jim, že jsou otroky a loutkami kněží, spolkům pak jejich předpovídali, že se brzy rozpadnou. Když však se takto naděje jejich nechtěla a nechce vyplniti, mají z toho radost takovou, že až pozbývají rozumu a rozvahy a píší „ušlechtilé“ jakožto „vzorní“ paedagogové na př. takto: „Čteným našim čtenářům jest snad známa bajka o „mlze“. Hustě vystupovala z bahnitě louky. Pojednou do ní vpadly poslední paprsky zapadajícího slunce a mlha zářila červenavě. „Já jsem světlo; já jsem slunce!“ volala hrdě. Za nedlouho však klesla k zemi a bylo z ní — bláto. Obrátiti tuto bajku na bochumskou mlhu duševní (v Bochumu se totiž utvořil první spolek učitelů katolických) není těžké. Od hlavy k hlavě stoupá tato mlha mystická; celé krajiny halí se už v její šedý háv. Již počíná zářiti v hrdém sebevědomí. Všecky listy směru tohoto zbláznily se už z radosti nad zdarem. — Nechte je sprádati šedé, pusté dílo; přijde čas, kdy i tato mlha, kteráž vystoupila ze středověkého bahna — klesne do bláta“ . . . „Nastává konečné rozhodnutí: lidé ti jdou, nechte jich jíti s pokojem! S Bohem, horliví zastanci školy kněžské, ale „na nikdy shledanou!“ Tak napsal orgán učitelského spolku slezského v č. 49. — Katol. listy učitelské přičiňují k slovům těm prostě poznámku, že nic nemůže ku zmohutnění učitelských spolků katolických přispěti tolik, jako tato bezměrná nesnášenlivost učitelů liberálních. (Katech. Monatschrift 1891 č. 12.)

Paedagogická jemnost a zdvořilost. V letošní „České Škole“ (str. 50.) píše učitel Jan Mrazík: „Pan u J o s. K r á l o v i, redaktoru „Učitelských Novin“. Domníváte-li se, že takovouto slátaninou a přímo logickou nepřičetností, jaké jste dal místo v úvodníku prvního čísla svých „Uč. Novin“, svou valně porouchanou reputaci opět napravíte, tedy zasluhujete Vy sám i Vaši dosavadní přívrženci skutečně politování. Takovýmto způsobem by zajisté ani mezi Mašukulumby nesměl zahajovati před-

seda Ústředního spolku učitelského nový ročník svého orgánu“ atd. — Tak p. Mrazík v „Č. Šk.“ o p. Královi a p. Král opětě hází kolem sebe statečně slovy „bezuzdný fanatismus“ („Uč. Nov.“ str. 25.), „bezedné sprostáctví“ („Uč. N.“ str. 41.). —x—

Konference učitelské. Učitelstvo ob čas se schází dobrovolně nebo vyzváno jest úřady ku konferencím buď soukromým buď okresním. Když jest schůze okresní, tu připadá pravidelné prázdno a v žádné třídě se nevyučuje. Odbývána-li konference dobrovolného některého učitelského spolku, odchází několik pánů učitelů a vyučování jest v jejich třídách pošinuto na středu a sobotu odpoledne (po případě na čtvrtek). To jest všechno v pořádku; než zde jest také na řadě učitel náboženství. Často se přihází, že ten aneb onen spolek anebo i příslušné hejtmanství zve duchovní, to jest farní úřady ke schůzím a tak pozná katecheta, že jest prázdno a že by do školy zvláště přesporní nadarmo cestu vážil (při tak skvělém placení kilometrů!). Také někdy pan učitel i pan řídící vzkáže dobrotivě, by kněz do školy nechodil nebo posléze i od dětí se to učitel náboženství doví. Než takové a podobné oznamování a vzkazování nestačí a katecheta nebo duchovní správa vůbec zaslouhuje toho, by jí toto mimořádné prázdno na školách a jednotlivých třídách bylo oznámeno od příslušných úřadů. Dává-li místní školní rada komu prázdno, ať to jest také farnímu úřadu ohlášeno, by kněz nenacházel prázdne třídy a školy a nechodil — aprilem.

Když jest konference okresní, tu tím spíše se sluší, by o tom farní úřad vědomost měl. Zvláště neblahý pocit to působí, když kněz koná cestu do vzdálené školy a dostává se mu odpovědi: „Co pak nevíte, že jest dnes okresní konference?“ Jak se budou tvářiti při úřadech, až zapíše katecheta do třídní knihy, že ve škole byl, ale že nebylo vyučováno a požadovati bude také za tu marnou, ale přece „vskutku vykonanou“ cestu dietu, když nyní nutno udávati i datum, kdy byla cesta podniknuta. Farní úřad musí oznamovati k úřadům příslušným, kdy půjdou děti k sv. zpovědi, každé jiné — prázdno nutno napřed ohlásiti, vikariátní úřady jsou nuceny udati, kdy bude zkouška z náboženství atd.; není také slušno a spravedливо, by konference byla úředně oznámena k zamezení rozličných nedorozumění? I když nelze knězi do třídy „v místě“ vejíti, má o tom učitel učiniti ohlášení; jenom knězi jest se vyptávati dětí, není-li prázdno a nešel-li by nadarmo do školy. Jest také na slavných úřadech podobná ohlášení činiti a duchovní se toho domohou, když do výkazu poznamenají své hodiny a cesty i v den okresních konferencí a jiných schůzí se znatelnou poznámkou, že ve škole, po případě ve třídách byli, děti nenalezli a prázdno jim nebylo úředně ohlášeno. To jistě pomůže, když běží o peníze, které se mají katechetovi za vyučování náboženství nebo cesty platiti. Domáhejme se všemožně svých spravedlivých práv!

A. D.

Listárna redakce.

Důst. p. N. k dopisu ze dne 6. února 1892. Třídní kniha a katalog čili výkaz o prospěchu a školní návštěvě žactva se před katechetou schovávati nebo zamykati nesmějí. Byl-li by tudíž školní katalog před Vámi zamykán, nepište do knihy třídní v příčině té ničeho, ale obraťte se na řídícího a žádejte ho, by Vám katalog vždy byl ve škole na stolku ponechán; — to-li by nepomohlo, žádejte o to se vši rozhodností v konferenci a kdyby snad si chtěl p. řídící hráti na pašu a žádosti Vaší nevyhověl, obraťte se k vyšší instanci a kdyby snad z příčiny té neb oné žádosti Vaší ani tu nebylo vyhověno, veďte si stížnost k zemské školní radě a uvidíte, že před Vámi katalog ani třídní kniha schovávány

nebudou. Dopis Vám zaslaný jest ostatně důkazem, že p. řídící cítí, že chybil a že konferenční usnesení žádného nemá právního podkladu. Za „milostivé“ dovolení směti nahlédnouti do katalogu jen „u přítomnosti třídního učitele“ se rozhodně poděkujte a kdyby snad na Vás žádali, byste i známky u přítomnosti učitelově a takřka pod jeho dozorem do katalogu zapisoval čili podle češtiny Vašeho řídícího „zanášel“, nepište do katalogu známek žádných. — D. p. S. C. J. V příčině odbývání přípravného vyučování na školách obecných ustanovilo vynesení ministra duchovních záležitostí a vyučování ze dne 22. pros. 1876 č. 11355 takto: Za příčinou jednotlivého případu vidí se mi c. k. zemskému škol-

nímu úřadu oznámí toto: Pokud se má připravení katolické mládeže k přijímání sv. svátostí vyučováním na školách obecných docílit, bude musit pravidelně tvořit část náboženského vyučování, které se koná ve vyučovacích hodinách k tomu učebnou osnovou a rozvrhem hodin ustanovených. Kdyby toho však na některých místech poměry požadovaly, aby k tomu zvláštní přípravné vyučování mimo pravidelný vyučovací čas odbývalo bylo, ku kterémuž by žáci se strany školy přidrženi býti měli, jest dle §. 5. ř. z. a školství ze dne 14. května 1869 a dle §. 50. řádu školního a vyučovacího ze dne 20. srpna 1870 zapotřebí, aby dotčení církevní úřadové své ustanovení správci školy okresní školní radou oznámili. Aby se takovým odůvodněným požadavkům vyhovělo, tomu nejsou školní zákony na odpor, jenom budiž z paedagogicko-didaktických příčin hleděno k tomu, aby takové mimořádné vyučování náboženství příslušný učitel náboženství dotčené školy odbýval, aby bylo jenom na několik týdnů školního roku omezeno, a aby se konalo ve školních místnostech jako obyčejné vyučování náboženství.“ Zažádejte tudíž ve příčině Vaší k c. a kr. okresní školní radě, která jistě vyhová žádosti Vaší.

Na objasněnou: Vzhledem ku zprávě v „Čechu“ ze dne 17. února 1892, kdež se vypravuje o „podivném úkazu“, na nějž se chytil „Čas“ a z něhož chce jaksi dedukovati, že mezi kněžstvem a katolickými časopisy vzhledem ku oslavě Komenského není jednoty, jelikož prý jest na svolání k oslavě Komenského podepsán i kněz, konstatuji toto: Zmíněný kněz obdržel od jednoty „Komenský“ v Uh. Brodě v září roku minulého dopis datovaný ze dne 16. září 1891, v němž mu oznámeno, že jest jmenován čestným členem odboru této jednoty, kterýž sobě vytkl za úkol postavit Komenskému v Uh. Brodě pomník a kdež spolu žádán byl, by dal k tomu svoje svolení, by na svolání, jež z a tím to účelem mělo býti učiněno, smělo býti vytištěno jeho jméno. Kněz onen uváživ, že má Komenský jako paedagog zásluhy veliké a že pro své snahy o zlepšení výchovy a vzdělání mládeže veliké došel a dochází chvály i u spisovatelů přísně katolických (viz na př. Dr. Kellnera: *Erziehungsgeschichte* I. str. 282—352, zvláště konec), uváživ, že jemu vytýkáno bývá i od některých mladších kněží, že je příliš ostrý atd.: chtěl jíti až k nejkrajnější mezi sná-

šenlivosti a dal svoje svolení. **Nota bene:** o jubileu Amosa Komenského nebylo v dopise ni nejmenší zmínky; **nedal tudíž svého svolení**, aby jméno jeho bylo vytištěno na svolání k jubilejní oslavě Amosa Komenského a ku vydání pamětního spisu o jeho životě a působení. Tam bylo jméno jeho zavlečeno úskokem bez jeho vědomí, proti čemuž tímto veřejně protestuje. Svolání takového byl by nikdy nepodepsal. Proto dopsal již **15. ledna 1892**, sotva že zvěděl o svolání, předsedovi komitétu pro zřízení pomníku Amosovi Komenskému, nadučiteli Jakubovi Opletalovi, že se nemůže účastniti vyzývání ku sbírkám na pomník, což odůvodnil doslovně takto: „Příčinu mého jednání najdete v projevech listů učitelských a „N. L.“ Doufal jsem, že aspoň v oslavě českého paedagoga, jenž si získal jména světového, umlknou vášně strannické a nebude se stavět v popředí, co se zásluhami paedagogickými nikterak nesouvisí. Zatím však už nyní staví se v popředí ne Komenský paedagog, nýbrž „český bratr“ a „pobělohorský exulant“ a celá oslava Komenského bude, jak se zdá, pod vlivem živlů, jež na kruhy učitelské rozhodný mají vliv, š t v a n í c í proti — církvi katolické, tak jako byl Komenský až do své smrti vášnivým a z vášnivosti až blouznivým nepřitelem církve katolické a domu habsburského, čehož všeho v rukou mám důkazy nezvratné a zdrcující. . . . Budu-li nucen mluvit, pak — pak vyličím Komenského, jakým v pravdě byl.“ — Tohle snad „Času“ postačí, postačí i těm, kdož neznajíce pravého stavu věci, mohli by býti uvedeni v omyl. Ze slov tu napsaných nedovede nikdo vyvrátiti ani písmene a zajisté se ani „Čas“ neodvážá rekvirovati onoho kněze za svého stranníka. Chlubí-li se „Čas“ psaním od „kněze“, který nesouhlasí „se štváním klerikálních listů“ proti Komenskému, tu, má-li „Čas“ pravdu, odvažujem se tvrditi se vši rozhodností, ač nechceme hádati, kdo že by to byl — a možná, že bychom uhodli, — že je to někdo, kým se ani „Čas“ veřejně nepochlubí. Že jméno redaktora „Vychovatele“ vytištěno bylo i „na svolání k oslavě Komenského v Praze“, o tom dovídá se teprv z „Komenského“, jenž otiskuje zprávy „Času“ (Kom. č. 10.) a rád by věděl, kdo se odvážil jméno jeho tam vepsati. Či snad patří i takové jednání k oslavě Komenského?

Redakce.

Spisy redakci zasláné.

Hrvatski Učitelj. Časopis za srednje i pučke škole. Izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca u Zagrebu. Tečaj XVI. Broj. 1.—3.

Časopis učitelek. Měsíčník pro učitelky všech kategorií a vychovatelky vůbec. Red. Emilie Schmutzrová. Roč. VIII. č. 2.

Jana Amosa Komenského sebrané spisy vychovatelské. 1. Brána věcí otevřená. Druhé laciné vydání. 2. Škola hrou. Z latiny vyložil Jos. Šmaha.

Jan Amos Komenský. Pro katolický lid napsal Edvard Brynych. (Slov pravdy, laciného čtení časového, číslo 7. a 8.) Cena 4 kr.

Na tento spisek vldp. kanovníka Brynychy upozorňujeme zvlášť důtklivě všechny, kdož chtějí Komenského poznati dle pravdy. Jest psán velmi mírně; chválí na Komenském, co chvály hodno, ale dotýká se i stinných stránek jeho povahy a jeho činnosti. Kéž by se mu dostalo rozšíření co možná největšího.

Růže dominikánská. Red. Fr. Filip Konečný Ord. Praed. Roč. V. č. 10.

Dělnické noviny. Vydává družstvo „Vlast“ a red. Tom. Jiroušek. Roč. 1. č. 12.

Vlast. Red. Tom. Škrdlé. Roč. VIII. č. 5. s následujícím obsahem: Kterak zacházeli se slavným Keplerem protestanté a kterak katolíci. Na ukázkou z náboženské tolerance dává Fr. Filip Konečný. (Pokr.) Regina. Báseň V. Pakosty. (Pokr.) Ambrož. Román o dvou dílech. Napsal Jarosl. Janeček (Pokr.). P. Gelasius Dobner, otec českého dějepysku. Napsal A. Žák (Dokonč.). Čtyřicet mučenníků. Báseň od Ant. Bulanta. Památný kříž v Červené Lhotě. Napsal B. Kamarýt (Pokr.). U paty kříže. Napsala Aug. Rozsypalova. Z cesty Kavkazem. Píše Dr. Jar. Sedláček. (Pokr.). Francie křesťanská za doby francouzsko-pruské války r. 1870. Píše E. D' Avesne (Pokr.). Proroctví Kotterova. Napsal Petr. Špička. V říši bílého medvěda. Sebral Václav Frühbauer (Pokr.) Z národního divadla. Valná hromada družstva „Vlast“. Literatura. Zprávy spolkové. — Pro členy zakládající přidána jest vědecká příloha o jednom archu od Fr. Filipa Konečného.

P. T.

Potřeba nábožensky mravného vedení mládeže všeobecně se uznává, a je také známo, že na vychování ve směru tom nepůsobí pouze škola, ale působí i domácnost a jiní činitelé. A mezi těmito zajisté ne poslední místo zaujímají spisy, jež se mládeži dostávají do rukou. Kniha to jest, jež dovede býti mocnou podporou vychování zbožného, ona však také může býti vychování tomu na překážku — dle toho, jakého jest obsahu.

Že jest žádoucí, aby všechna četba, jež dětem do rukou se dostává, brala se směrem nábožensky-mravně vzdělávacím, s tím dojísta každý rozumný přítel mládeže se srovnává. A přece mezi četnými časopisy, jež u nás pro mládež se vydávají, není jediného, jenž by přísně hleděl stránky vychovatelské ve směru náboženském. Tento nedostatek jeví se čím dále, tím citelnějším a není divu, že v poslední době, kde i strana socialně internacionální vystupuje s časopisem pro mládež, ozývají se četné hlasy, by nedostatku tomu bylo odpomoženo.

Redakci „Vychovatele“ zaslány byly četné dopisy od důst. duchovenstva i od ct. učitelstva, dožadující se časopisu pro katolickou mládež, jemuž napřed slibována podpora. Proto odhodlal se podepsaní vydávati časopis pro katolickou mládež, který pod názvem

„RAJSKÁ ZAHŘÁDKA“

bude vycházeti měsíčně kromě prázdnin o 24 str. 4°. Roční předplatné ustanoveno na 80 kr. Každý sešit hojně ozdoben bude zdařilými, pečlivě provedenými obrázky.

Při značném počtu časopisů pro mládež již vydávaných jest ovšem odvažlivě založiti časopis nový; nicméně doufáme, že všichni upřímní přátelé katolické mládeže se vynasnaží, aby časopis náš nalezl rozšíření co nejhojnějšího. — První číslo „RAJSKÉ ZAHŘÁDKY“ vydáno bude již počátkem března t. r. Předplatné přijímá knihtiskárna Cyrillo-Methodějská (V. Kotrba) v Praze.

Oznamujeme to P. T. příznivcům tohoto časopisu, připomínáme, že na požádání první číslo bude všem zasláno, by je mohli mládeži ukázati a doporučiti, a prosíme všech za laskavou podporu. „Ne na zmar přijde to, co dáte dětem.“

V PRAZE, v únoru 1892.

Václav Špaček,
řídící učitel v Košátkách, redaktor.

Václav Kotrba,
majetník knihtiskárny Cyrillo-Methodějské v Praze, nakladatel.

OBSAH: Lindnerovo „Všeobecné vychovatelství“ po stránce náboženské. Píše Dr. Č. — „Oprávcům“ Otčenáše. (Dokončení.) — Výchova ev. Slováků. — Vyučujme v duchu křesťanském. — Hlídka časopisecká. — Drobnosti. — Listárna redakce. — Spisy redakci zasláné.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: **Fr. Pohunek.**

Administrace „Vychovatele“ jest v Žižkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepečetí a ne frankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II (farní dům u sv. Štěpána)

Jan Amos Komenský.

Ku 300leté památce jeho narození

napsal **P. Petr Špička**, kněz ryt. křížovníků s červ. hv. ¹⁾

§ neobyčejným souhlasem oslavují letos hlavně Němci a my Čechové J. A. Komenského. Chceme býti přesvědčeni, že tento souhlas mezi činiteli jinak rozvádnými není smírem Heroda a Piláta, že není zde snad ku oslavě posledního biskupa českých bratrů motivem zášť ku katolické církvi. A jestli mají oslaviti se pouze zásluhy, opravdové zásluhy Komenského, pak my katolíci rádi vpadneme hlasy svými do choru oslavovatelů Komenského. Vždyť katolická církev zásluh kohokoliv vždycky ráda uzná.

I.

Komenský už ve věku dospělejším dostal se do škol. Při velikém svém nadání mohl dobře spozorovati vady tehdejšího školství, vlivem zavládnuvšího nominalismu pokleslého. Jen nerad vzpomíná svých let v latinských školách strávených. „Kéž by mi Joviš uplynulá léta navrátil!“ ²⁾ Tyto zkušenosti byly zajisté semenem, jež, padnuvši v půdu úrodnou, učinilo Komenského velikým reformátorem školství. Byly to ale i vnější okolnosti, jež semeni tomu vzejíti a mohutněti velmi pomáhaly. Již v Herbornu, vypravuje sám Komenský, četl Ratichiovu knihu „De studiorum rectificanda methodo consilium“. R. 1627, když zdržoval se Komenský u svobodného pána Jiřího Sadovského ze Sloupna, navštívil zámek Vlčice, a tam v knihovně pana Adama Zylvara nalezl Eliáše Bodina „Bericht über Lehrkunst“. Ať je Oxenstjernův úsudek o knize Ratichiově pravý, ať Ratichius jenom poznal vady tehdejšího školství, prostředků radikálních ku jeho napravení však uvéstí neuměl, Komenský přece loyálně uznává, že kniha tato měla na něho vliv veliký. A vedle ní i kniha Bodinova byla nejbližší vnější pobídkou ku sepsání „Didaktiky české“ a tato jest jádrem Komenského hlavního spisu „Didactica magna“. Komenský nejen dovedl pečlivě sebrati to, což starší předchůdci jeho nahospodařili, ale na základě jich dovedl i dále stavěti.

¹⁾ Životopisná data Komenského pokládáme známými. Jednalo se nám o význam Komenského, jenž vyličen býti má, jak u katolického kněze zajisté každý předpokládá, ze stanoviska českého a katolického.

²⁾ Lindner Nejedlý „Život J. A. Komenského“ 6.

Zde uvedeme jen nejdůležitější rysy, jen nejhlavnější pravidla Komenského paedagogických zásad.

Komenský úlohu paedagoga vážně a opravdově pojímá.

„Umění vzdělávati lidi není ničím povrchním, ale jedním z nejhlubších tajemství přirozenosti i spasení našeho.“¹⁾ Proto má Komenský na učitele tyto spravedlivé požadavky: „Škola vykoná všechno, ale předně postarati se bylo o dobré učitele, t. j. učené, nábožné, lidumilné a pracovitě.“ Proto buď slušné učitelstvu v čas vypláceno, mimořádně pilní i mimořádnými odměnami buďte odměňováni, a nedbalí pokutami skutečnými a pohrůzkami zastrašováni.²⁾

Vznešený jest Komenskému účel vyučování. „Brzy buďtež děti přiučovány, že nikoliv časný, ale věčný život jest účelem našeho bytí zde, že život časný jest přípravou na život věčný, aby v tom pozemském lopocení nikdy nezapomněly na to jediné, čeho nám je potřebí. Proto musejí *od nejútlejšího mládí* přidržovány býti k tomu, co k Bohu vede, ku čtení sv. písma, ku návštěvě služeb Božích a ku konání dobra. O kéž by se Bůh nad námi smiloval, abychom našli nějaký způsob, jenž by nás poučil, jak bychom všechno, čím duch náš mimo Boha se zaměstnává, ku Bohu vztahovali, abychom to pozemské lopocení, v němž svět celý pohřížen jest, za píli o věčný život vyměnili!“³⁾

Jako tento účel jest obecným, tak i vzdělání k němu má býti obecným. Nikdo nesmí zbaven býti potřebného vzdělání, ať jest kteréhokoliv stavu, jakéhokoliv pohlaví. „Nebyl ani pro to, aby děti dle stavů se dělily vznešené od sprostších, protože všechny ku stejnému vzdělání mají schopnosti a nikdo z něho bez příčiny vymezen býti nemá.“⁴⁾

Nutným důsledkem této obecnosti vzdělání jest pečlivější pěstování, ano výhradní právo mateřského jazyka ve škole národní; „neboť učiti se jazyku cizímu dříve, než jazyku otcovskému tolik jest, jako kdyby kdo syna svého učiti chtěl jízďe na koni a on ještě choditi neuměl.“⁵⁾ Pro řeči cizí je dost času od 10. až 12. roku.⁶⁾

Dítě budiž vyučováno a učí se tomu, čeho ku životu svému potřebuje.⁷⁾ Dle toho Komenský také načrtl učební rozsah školy národní: čísti hbitě v jazyku národním, čili mateřském, psáti úhledně a rychle šetříc při tom pravidel mluvnických, počítati číslicemi i kaménky, zpívati písně obyčejné, i počátky zpěvu figurálního a zvláště kostelního, katechismus a hlavní věci z historie, základy morálky, podle níž také v životě bylo jednati, hospodářství a státní zřízení, aby porozuměly, co se doma a jinde děje; dále kosmografii a geografii, alespoň nejhlavnější věci z matematického a fysického zeměpisu, posléz umění řemeslnému, aby dítě, ze školy vyjdouc, umělo si mnohé věci vysvětliti, čímž by zároveň přirozená náklonnost lépe probuzena býti mohla.⁸⁾

Vyučování buď ve všem názorné. Věc vždycky předcházej jménu. Napřed cvičeny buďte smysly, potom paměť, na konec rozum. Jak si to Komenský v praxi

¹⁾ U Dr. Kellnera „Erziehungsgeschichte“ I. 301.

²⁾ F. Menčík, J. A. Komenský, Světozor 26, č. 5.

³⁾ Dr. Kellner I. c. 296.

⁴⁾ Menčík I. c. č. 4.

⁵⁾ Menčík I. c. č. 4.

⁶⁾ Podle toho by byl Komenský, a to vším právem, němčinu ze třetí i čtvrté třídy pražských škol vyhnal.

⁷⁾ Předmluva ku orbis pictus u Kellnera I. c. 303.

⁸⁾ Menčík I. c. č. 4.

myslel, ukázal svým znamenitým „Světlem v obrazech“, „Orbis pictus“. Stvořením světa počíná, koncem světa končí a mezi tím: „všech nejdůležitějších věcí ve světě a zařízení životních obraz a pojmenování,“ praví v předmluvě ku památné této knize.¹⁾

Přestaneme na těchto obecných výchovatelských zásadách Komenského. Co další mu bude zásluhou, jest, že obecné tyto zásady detailně provedl. Ku pochopení celého rozsahu učiva školy národní, postačí dle Komenského doba šesti let, od roku 6.—12. A pro každý tento ročník Komenský sepsal učebnici a obrazně nazval tyto knihy své *Violarium*, *Rosarium*, *Viridarium*, *Labyrintus*, *Basalmentum* a *Paradisus animo*. Škoda, že knihy tyto se ztratily.²⁾ Takovou školu národní chtěl Komenský míti v každé obci.

Pokud, pravíme obdobně s Dr. Kellnerem³⁾, názorné vyučování zůstane v platnosti, pokud mírná, zbožná mysl bude učiteli ozdobou, pokud konečně české školy pěstovati budou českou řeč a české vzdělání, potud zůstane památka laskavého a zbožného přítele mládeže Amosa Komenského v čestné paměti.

Však Komenský nezapomněl při těchto snahách svých na malé broučky do šesti let. Velice krásným způsobem obrací se na první učitelky dítek, matky, v „*Informatoriu školy mateřské*“. Komenský dobře praví, že zbožnost a dobrý příklad rodičů jest zde nejlepším prostředkem vychovávacím. Hlavní váhu klade tu Komenský na péči o tělesné zdraví maličkých.

Ti, kteří jen dle jména spisů soudí, tvrdí, že „*Informatorium školy mateřské*“ stalo se původem mateřských školek moderních. Asi neprávem: Komenský, jenž i proti tomu brojí, aby matky děti své kojným přenechávaly,⁴⁾ jenž děti „před šestým letem z mateřského klína vypouští a praěceptorům k cvičení oddává neradí“⁵⁾, dnešní školy mateřské asi na mysli neměl. A i kdyby dnes nebyl těmto školám nepřítelem, jistě by nebyl spokojen s těmi přemudřelými dětmi, které nám často do první třídy přicházejí.

Ačkoliv Komenský tak mateřskou řeč miloval a jí, jeden z prvních, tak zasluženou platnosti ve škole získal, přece nechtěl, aby byla latina zanedbávána. Komenský vážil si toho daru, jež civilisovaný svět ve středověku od církve katolické obdržel. „Církvi podařilo se sjednotiti všechny národy, jež získala, řečí jedinou. Latina byla dlouhý čas pojítkem civilisovaného světa. Všem místním vzdáleností vzdorujíc, přenášela veškeré poklady vzdělanosti od národa k národu, ano sprostředkovala i obchodní a hospodářské vztahy jednotlivců. Muž, jenž této řeči rozuměl, nebyl v celém západu, ano ani daleko za jeho nejzazšími hranicemi cizincem. Veliké odpadnutí od církve v 16. století zbavilo svět i tohoto dobrodiní, jako mnohých jiných a Evropa na dlouho ještě rozháraná marně touží po společném pojítku, kteréž jí jen církev a její řeč dáti může.“ Tak krásně a pravdivě

¹⁾ U Dr. Kellnera l. c. 303.

²⁾ Nepatrné zbytky jich v Op. did. om. I. 4. *Scholae vernaculae delineatio*, dle Lindn. l. c. 15.

³⁾ So lange das Prinzip der Anschauung beim Unterrichte Geltung behält, so lange ein milder, frommer Sinn als Schmuck des Lehrers gilt, so lange endlich deutsche Schulen deutsche Sprache und Bildung pflegen; so lange wird das Andenken des gemüthvollen und frommen Jugendfreundes A. C. auch in ehrender Erinnerung bleiben.

⁴⁾ Dr. Kellner l. c. 298.

⁵⁾ P. Durdík, Osvěta, 1892. 107.

praví Gueranger ¹⁾), třeba by nynější svět pravdu těchto slov ani chápat nedovedl. ²⁾)

Komenského tato výčitka stihnouti nemůže. „Abys ale těm moudrým rozuměl, nauč se řeči, ve které psali. Totiž řeči latinské. Neboť ona krásna jest, společna národům a učeným,“ ³⁾) vyzývá svého žáka.

Snaha Komenského nesla se ale k tomu, aby studium řeči latinské usnadnil. A to se Komenskému v takové míře podařilo, že odtud vlastně vznikla a se rozšířila nejdříve jeho sláva.

Již v Přerově sepsal „Grammaticae facilioris praecepta“ (1616.). Potom dostal do rukou „Januu linguarum“, spis to hyberskou jezuitskou kolejí v Salamance vydaný, duchaplný to vynález nové metody učení se cizím jazykům. ¹⁾) „Všechn řeči poklad v jistý počet vět tak vpraven jest, že všechna užívaná slova jímají a sice každé ne vícekrát než jednou, však ve vhodném spojení a způsobu řeči,“ praví sám Komenský. ⁴⁾) Obsahem měla Janua jezuitů tu vadu, že mezi větami nebylo vnitřní souvislosti. Tuto vadu Komenský napravil. On ve své Janue spojil řeč a rozum. On parallelisoval věcné vyučování s vyučováním jazykovým. „Nazírání, myšlení, mluvení ruku tu si podávají.“ ⁵⁾) Pro začátečníky, aby snad hned z počátku takovým množstvím pojmů a slov zastrašení nebyli, sepsal Komenský „Předsín brány jazyků otevřená“, „Januae linguarum reseratae vestibulum“. Kdežto v Janue přichází 8000 slov v 1000 dokonalých, jednoduchých a složených větách, jest v předsíni jen 1000 slov nejužívanějších v 427 docela krátkých větách.

Touto knihou sláva Komenského pronikla nejdále. Komenský loyálně uznává myšlenku tu za myšlenku jezuitů a tito zase uznali pokrok knihy Komenského.

„Všechny ostatní knihy vztahující se ku studiu latiny, ‘psány jsou na základě brány jazyků. Jsou to hlavně „Parvulis parvulus“ a „Latium redivivum“. Komenský pro nové pojmy, starým neznámé, nová hledal slova. Proto od mnohých mu vytýkáno, že latina jeho je kostrbatá, barbarská. Proti těmto odpůrcům svým Komenský latinu svoji hájí v „Apologii pro latinitate januae Comenianae“. (Pokračování.)

Lindnerovo „Všeobecné vychovatelství“ po stránce náboženské.

Píše Dr. Č.

(Dokončení.)

¶ § 4. mluví Dr. Lindner o bezvědomých spolupůsobitelích výchování, totiž o přírodě, společnosti a „osudu“. O osudu pak píše Lindner tak, jakoby osud onen měl nějakou úmyslnost, byl něčím skutečným, byl osobou a končí: „působení osudu jest prudké, rázné a nechává často jedním rázem nový útvar povstávati.“ Věta tato jest ale v německém vydání jako citát (odkud?); lässt wie aus Nichts

¹⁾ Kirchenjahr 9, 218.

²⁾ Ten ve svém pidimužictví tvoří volapük.

³⁾ Rozmluva se žákem v začátku Vestibula u Lindnera l. c. 49.

⁴⁾ Spis ten byl Isakem Hobrechtem přeložen do franštiny a němčiny.

⁵⁾ Lindner l. c. 17.

mit einem Schlage eine neue Schöpfung hervortreten.“ Snad proto jen jsou slova ta k mnohým předcházejícím slovům o působení osudu uvedena, že naráží na „Schöpfung aus Nichts?“ Není to úmyslně proti bibli vypočítáno?

Než v knize české, nikoli ale německé, jest též řeč o prozřetelnosti. Mluvě totiž Lidner v § 5. pozn. o tom, že práci učitelovu mnoho činitelů kazí, končí: „Vychovateli musí postačovati vědomí, že se vychování s jeho přičiněním nedaří hůře nežli bez něho. To ostatní ponechá prozřetelnosti.“ — Tážeme se jen: míní-li Lindner skutečně „prozřetelnost Boží?“

§ 28. „Blahovoluňost“ zavírá se poznámkou: „Nedůstatek lásky k bližnímu jest hlavní vadou nynějšího zřízení společenského — *sobectví* se může zváti pravým prvotným hříchem společenským . . . Civilisace Řeků a Římanů jest zprzněna otroctvím. Naproti tomu povzneslo křesťanství blahovolenství až k milování nepřítelů. Bůh dej, by tato velkolepá „křesťanská“ (proč asi zde ty husí nožičky?) zásada stala se již jednou praktickou, odstranivši válku mezi jednotlivci a národy.“

V knize německé řečeno ale: „die Selbstsucht — kann als *die eigentliche gesellschaftliche Erbsünde* bezeichnet werden.“ Odstavec pak končí již slovy, že „křesťanství povzneslo blahovolenství až k milování bližního.“ „Bůh dej“ atd. není tam více.

Nač opět tato narážka? A k tomu v německém „*die eigentliche gesellschaftliche Erbsünde*,“ jakoby jiného hříchu prvotného ani vskutku nebylo!

V § 39. uvedeno v textu hrubotiskem: „Za času středověkého bakchantství, kdy se obecná škola na nejnižším stupni nalézala, zuřila metla a hůl nejstrašněji ve škole.“ V německé knize jsou slova jako poznámka pod čarou.

Středověk a křesťanství nejsou nám totožny, ale přece slova ta zarážejí. Nepronece se ani o historické pravdě či nepravdě slov uvedených, a pomýjejece toho, že kdyby škola středověká (křesťanská) nebyla na nízkém stupni, jak v začátcích přirozeno, že by se později, i sotva za našich časů, byla dostala na vyšší stupeň, máme jen před očima, jak naskočiti musí husí kůže kandidátům, když čtou či uslyší o onom středověkém „bakchanství“. Výraz ten mohl v řeči české a německé slovem domácím býti nahrazen a učitel paedagogiky těžko asi raditi sobě bude, byť byl i latiny a starožitností znalý, aby jej žákům vysvětlil. Jest to však bez úmyslu právě tak psáno?

O autoritě Boží konečně, jako hlavním základu mravním ve vychování, nikde nic nepronese; na nejvýš ona slova § 13.: „Požadavky mravní jeví se nám ze stanoviska náboženského co rozkazy Boží“, kdežto o autoritě učitelově řečeno (§ 70.), že „dodává všem vychovatelským prostředkům ve škole patřičného důrazu.“ Ano Lindner deklamuje o autoritě té následujícími nadšenými slovy (§ 70.): „On (učitel) se neukazuje dítěti nikdy ve všedním rouše obyčejného života, an se mu spíše pokaždé objevuje, opatřen odznaky svého úřadu. (Ani ministerstvo dosud na ně nepřišlo!) A proto stojí v jeho očích jaksí na povýšeném místě, téměř v nadlidské velikosti, jen mimochodem k němu se skláněje a přísnost autority přívětivou laskavostí zmírňuje.“ — Po německu ještě lépe: „Er zeigt sich dem Kinde niemals, wie der Vater, im Schlafrocke des Alltagsmenschen, sondern nur umgeben mit den Abzeichen seines Amtes. Er steht vor ihm da auf dem Sockel seiner erhabenen Stellung in nahezu übermenschlicher Grösse . . .“ Autorita Boží mizí asi proti téhle autoritě učitelově!

Slova ta nechceme ostatně s praktickým svědomím a uznáním autority mnohých učitelův i mimo školu srovnávati. — Ostatně pro Němce (ne ale v knize

české) připojil spisovatel: „Wahre Autorität ist von einem zwar festen, jedoch *bescheidenen* Auftreten unzertrennlich.“

Tolik tedy o náboženství v paedagogice Lindnerově, při čemž jsme mravní ony zásady a jejich posuzování po stránce náboženské úplně pominuli. — K tomu budiž připojeno ještě něco z duševědy Lindnerovy v téže knize.

Ukázka z duševědy Lindnerovy dle „Všeobecného vychovatelství“.

V úvodu knihy své vykládá Lindner o hlavních poměrech výchování, o potřebě, o podmínkách a pojmu výchování atd. Hlavní věcí jest ovšem osoba vychovatelova a osoba chovancova. Tu nezbytně musí se přece něco říci o chovanci a o tom, co vlastně má býti vychováno.

Lindner činí tak, pravě: „Předmětem výchování jest člověk, který se skládá z duše a těla. Z těchto dvou částek přirozenosti lidské jest jen *duševní stránka* působištěm vychovatele.“ Ale slova tato jsou až v *poznámce* § 2., a potom slovo „duše“ nalezá se jen v § 11. v pozn., když se mluví o stykání se duše se zevnějškem, čtyřikrát, a pak jakoby se ho spisovatel bál, nepřichází více, leč ve smyslu = mysl, srdce a jen jako adjektivum „duševní“.

I když začíná „nástin duševního vývoje člověka“, mluví o představách, citech a snahách, o rozmanitosti vědomí, a přidává, ale opět jen v poznámce 2. § 10.: „Mezi všemi těmito proměnami jest však v našem životě něco, co se nikdy nemění, co uprostřed všech těchto změn sebe samo zachovává — toto něco jsme my sami, jest to naše „já“. „Toto já, v kterém se všechny měnivé duševní stavy jako ve společném ohnisku potkávají, tvoří *přísnou a stálou jednotu*.“ — Proč asi tak abstraktně a ne raději krátce „duše“? Vždyť mé „já“ netvoří stále přísnou jednotu, nýbrž s vývinem duše, která zůstává tatáž, jaksi mohutní neb klesá.

V úvodě mluví dále Lindner mnoho o vlohách, zvláště a poměrně obsírně vytýká, že není vloh vrozených, nýbrž že jsou to „ony spůsobilosti ku zvláštním dovednostem, které jednotlivec *od narození* zdědil.“ Ale jak neurčitě zde o tom mluveno (§ 3.): „Vlohy se zakládají (znamená to: mají základ, substrát či mají za podmínku? — V německém vydání, jehož žák ovšem nemá, psáno: *hängen* — *zusammen*) na jisté zvláštnosti tělesného ústrojí, která dovedení určitých výkonů podporuje a člověka zálibou, již z takového dovedení čerpá, právě k těmto výkonům vede.“

A dále: Tak zvané **vlohy duševní** jako rozum, paměť, obrazivost atd. ne náležejí ku prvotním, zděděným či vrozeným vlohám, poněvadž (?) se tyto dovednosti teprve vzájemným spolupůsobením představ vyvinují.“ Konečně v témž paragrafu v pozn. 2.: „Vlohy nejsou žádné pudy . . . jako to u zvířat nalézáme. Pavouk nemá toliko vloh, ale má také pud ku předení.“

Neuznáváme také „vloh“ vrozených, které by o sobě se jen vyvíjely; že by ale vlohy přirozené (mluví se zde všeobecně) jen na zvláštnosti tělesného ústrojí se zakládaly, jest nejméně velmi neurčitě řečeno. Rozum pak jmenujeme mohutností duše immanentní zároveň s vůlí, které jsou i u blbce, ač se pro jiné příčiny na zevnějšek neukazují; představy u takového nebožáka nejsou a přece má duši obdařenou rozumem a vůlí, jako všichni lidé, musí tedy rozum ten býti s duší nezbytně spojen, vrozen. Není tedy kausálního spojení nutného mezi představami a rozumem.

Nesprávně, aneb alespoň velmi nejasně mluví zde Lindner o vlohách.

Zachová ale kandidát učitelství při těchto slovech ještě pojem *duše*, z níž se člověk skládá zároveň s tělem, *duše lidské*, zvláště když mluví se, že i pavouk má vloh, ano k tomu i pud, tedy více jaksi nadán jest nežli člověk?

Připojujeme hned zde ještě slova vzatá z poznámky § 14., kde se mluví o vývinu mluvy dítěte. „Odejme člověku,“ praví Lindner, „mluvu, a on se sotva pozdvihne nad zvíře.“ V knize německé § 14. pozn. 1. řečeno více: „Nehmen wir dem Menschen die Sprache, und er sinkt sofort zum Thiere herab.“

Slovíčko ono „sotva“ v českém nemá tedy toho smyslu, že by se člověk bez mluvy málo jen od zvířete lišil, alespoň dle zevnějšku, nýbrž, že se sotva pozdvihne, či jak se pravý duch autorův v původním textu německém (nyní již v 6. vydání) ukazuje, že „sinkt sofort zum Thiere herab.“

Který začátečník, tážeme se opět, podrží ještě jasně pojem *duše*, jako nezbytné podstaty člověka?

V duševědě či jejím nástinu jsou Lindnerovy hlavní věci představy. — Dovedeme si též z představ i citlivost i snaživost, či vůli člověka vysvětliti: ale tak, jak autor věc předkládá, mnoho opět nejasného, lecos nesprávného.

„Co jsou litery v písmě, co jsou prvky v lučbě, co jsou buňky ve fyziologii: to jsou představy v duševním životě člověka.“ Tak psáno v § 10., kdež ku slovu „buňky“ připojena ještě poznámka pod čarou: „Buňky se ovšem z vnitra na základě vzrůstu množí a vyvinují; představy naproti tomu povstávají od vlivů zevnějších.“ — Zní to tak divně, jakoby představy byly též něco tak realního, jako prvky v lučbě, jako buňky v organismu, a jsou to přece jen obrazy, které ovšem povstávají vlivy zevnějšími, ale ne jakoby o sobě byly něco realního, duší samou, nýbrž *duše* teprv jejich základem, jejich působitelkou, jejich nositelkou. Jak neúplně to psáno! Téměř se domýšlíme, že ne bž úmyslu a vědomí.

Dále praví Lindner v tomže § 10.: „Souhrn všech představ, které člověk v jistém okamžiku má, sluje okamžitým vědomím tohoto člověka.“

Ale brzy dále: „Zvířata mají vědomí, ale nemají žádného sebevědomí; ona mají představy, aniž by si jich jednoty vědoma byla.“ — Jak mají tedy zvířata vědomí, nejsouce sobě jednoty té vědoma? Či souhrn ten my si jen máme u nich utvořiti, a proto mají vědomí? Známoť, že jen představy jsou u zvířat, představy úzce sebou spojené, ale ne shrnuté, tím méně vědomé. — Nač mluvit tedy o vědomí zvířat?

Podobně neurčitě mluví též jiné místo: „Na velikém rozsahu a významu, který tento obor nabytých stavů duševních u člověka má, zakládá se jeho *duševní převaha* naproti tuhému založení přirozenosti zvířecí. Zvíře jest svými pocity tělovými tak zaujato, že většina dojmů smyslových se ho netkne, ačkoliv mu nescházejí čidla ku vnímání těchto dojmů. (§ 11., pag. 18.) Nabytými stavy duševními jeví se jen duševní převaha člověka naproti zvířatům, ale zakládá se v duši samé.

Zda tu opět neotřesen pojem *duše*, a rozdíl v ní založený, člověka od zvířete?

Na těchto pak základech vyvinuje Lindner další zjevy duševní. Jest to duševěda, která se s křesťanstvím shoduje? — Neodvádí spíše od něho?

Úsudek svůj o knize Dra Lindnera shrnujeme v následující poznámky, po případě otázky:

1. Lindner pojednává ve svém „*Všeobecném vychovatelství*“ o Bohu a náboženství direktně velmi neúplně, neurčitě, ano i nesprávně. Indirektně zabrousí sobě často o náboženství, což vlastně vždycky proti němu čelí. A není-li kniha česká

tak špatná, po své náboženské stránce totiž bezbožecká, kniha německá se v tom ohledu opravdu vyznamenává. O náboženských zájmech mluveno celkem na dvou místech a jednou jen v narážce; jméno „Bůh, Gott“ tam vůbec nepřichází, leč „Urgrund der Welt“.

Ač tedy má kniha ta svou cenu, poučujíc o vychovatelství, *všeobecné* vychovatelství tam není již proto, že náboženství tak bídne odbyto.

V tom asi má ovšem Lindner podobu s vídeňským arcibiskupem Mildem, o němž jsme kdysi četli, že ve vychovatelství jeho jméno „Ježíš“ vůbec nepřichází, a jméno „Bůh“ tuším asi sedmkrát.

2. Již v základech duševědy jest více nesprávných názorů, rozdíl mezi člověkem a zvířetem se setírá a leckdy i jinak, dvojsmyslně, se mluví, když řeč o látce nějaké náboženské nebo s náboženstvím souvisící.

Kniha ta má vychovávat *kandidáty* učitelství a je ku správné výchově tisíců dítek naváděti. Zda podrží ale dle těchto názorů zájem pro náboženství? Zda to též vychování přiměřené času a náhledům náboženským přítomnosti? Zda ony mravní zásady o sobě něco zmohou?

3. Podivno věru, že kniha Lindnerova, plná cizích slov neznámých, žákům z měšťanských škol, kteří mají býti dle organizačního statutu popředně do ústavů učitelských přijímáni; že kniha, která má tolik neurčitostí, která o náboženství tak málo pojednávajíc protíví se již prvnímu ustanovení státnímu o vychování, že má býti totiž „*mravně-náboženské*“; že kniha tato dosud se udržela a udržuje jako *učebnice* na ústavech učitelských, ano že má vůbec ministeriální aprobaci, které se knihám náboženským pro několik neurčitých slov a rčení odepřelo? — Jest tu snad příčinou jenom okolnost, že není jiné učebnice vhodnější?

4. Ukázky z knih, české i německé, uvedené ukazují nám lecco o *povaze Lindnerově*.

Uznává důležitost náboženství na jednom místě, a mlčením a slovy na jiných místech proti křesťanství čelí. Kniha česká u porovnání s německou jest po stránce náboženské rozhodně lepší, a přece jsou od téhož spisovatele-učence, pro kandidáty stejných ústavů, ano na základě organizačního statutu jednoho a téhož státu. Proč asi? Či že by snad „panenský“ náš národ, že bychom my ubozí Čecháčkové takovou dávku círé „vědeckosti“ ještě nesnesli jako Němci? —

Ostatně úsudek a odpověď utvořil si již každý sám, čta uvedené ukázky. Nejlépe bylo by ovšem, aby k tomu odpověď dali vyšší a nižší úřadové školní dle pravdy a práva. Tak daleko ale tuším ještě nejsme.

„Národní Listy“ a Komenský.

(Liga + 6.)

Toť se ví, že jsme na výtopek „N. L.“ čekali! Kde pak by „N. L.“ uznaly naše stanovisko ohledně Komenského za pravé! Toť by si rozhněvaly celé řady dvojjetihodných pánův a jejich — oveček a k tomu celé šiky těch, kdo chtějí štvaniči kněžstva za každou cenu.

Je to zvláštní věc! Celý Boží rok si na nás tito přátelé nevzpomenou jinak, leda s pohrdavým titulem „klerikál“, „zpátečník“, — celý Boží rok nejdou na naše

služby Boží, a jdou-li, jsou tam na pohoršení. Ale umře-li některý člen jejich besed, jednot, spolkův — tenkrát vyžadují si celého kostela se všemi kněžími, co jich při něm je, aby byla paráda. A když nastane zase jeden památný den některého „na ten čas“ největšího Čecha — zase tu hartusí na — kněze, aby také on slavil a to bez ohledu na to, může-li kněz se svou úřední ctí — o svědomí ani nemluvě — tak učiniti.

Otázka: Proč o nás nestojíte jindy? Proč nás ignorujete všude tam, kde myslíte, že to bez nás spravíte? A proč právě při takovýchto slavnostech vám tolik záleží, aby též naše katolické chrámy zavznívaly hymnami a chvalořečmi? Co bychom měli dělati, abychom se vám zachovali?

Kázati o Komeuském? I proč ne! Ale musili bychom jen chváliti, aby také v poslední chatrči každá babička i dědeček byli plni nadšení. Sice by bylo zle! Pověděti takhle tomu věřícímu lidu, jak pěkně Komenský naši církev tituloval, a pak jaká pěkná proroctví o ní rozšiřoval, to by nebylo asi pánům po chuti, a lid (totiž ten věřící) by řekl: „A vy ho slavíte? To máte proč!“

Pak byste také chtěli míti mši svatou, snad docela i „Te Deum!“ Na jaký úmysl? Za Komenského? Vy ho máte více než za svatého, a ti našich přímluv nepotřebují. My ho máme za člena společnosti, která naší církvi náležitosti nechtěla, a takoví se o naše mše svaté neucházejí. A pak — ta latina. Drazí páni! Vy byste beztoho chtěli slavné služby Boží a ta latina by vám drala sluch. Nepřejte si toho!

Ale naši přátelé si toho přáli! Bylo by to vítězství!

„Báli se nás, musili povolití a slaviti ve svých kostelích toho, jenž je nazýval plemenem divoké zubříce!“

Tak by se jávalo. A za to, že jasně a poctivě jsme projevíli, proč nelze o církevním slavení Komenského v našich chrámech býti řeči, za to nyní nám „N. L.“ čtou levity.

Uznávají, že byl Komenský odpůrcem církve, ale není jim znám jediný případ, „aby světské moci církve římské byl odpíral, tím méně, aby zlé bylo odpláceno zlým.“ Co pak my jsme něco takového tvrdili? Komu by na mysl připadlo, aby byl Komenský odpíral „světské moci církve?“ Ale kdo nemůže silou, i slovem a písmem mnoho může škoditi. A spisy Komenského, bohužel, dovedly mnohými místy svými rozněcovati odpor nejen passivní, ale — velice aktivní, a kde mohli, tam protivníci katolíků mnohokrát pak odplatili, co snad prve — ne tak „světskou mocí církve“ — ale od vrchností světských utrpěli.

Dále tvrdí „N. L.“: „Nevadí-li všem intelligentním, vzdělaným a šlechtným lidem . . . čemu on i z nauky římské ještě napořád věřil, tisíckrát méně by mělo nynějším hanobitelům jeho památky ve straně klerikální překážeti to, čemu nevěřil.“

Neprozrazuje se tu spisovatel jako jeden z dvojctihodných aneb jejich přátel? Tedy nauka naše je pouze „římská“ — slovem „katolická“ by snad nevědomky někomu otevřel oči, oč se jedná. Mezi lidi intelligentní, vzdělané a šlechtné patrně klerikál žádný podle té věty nepatří, a klerikálové jsou velkým dílem „hanobiteli“ Komenského. Za poklonu díky; ale hanobiteli Komenského nejsme! Ať si dvojctih. pan spisovatel přečte, co o Komenském psal Brynych ve „Slovech pravdy“ odd. I. č. 7. a 8. To přece není hanobení. A co konstatuje v oddíle II. o jeho nepřátelství k církvi, toť rovněž není hanobení, sice jste hanobiteli Komenského také vy sami, připouštějící a ve svých feuilletonech i citáty doloživše, jak Komenský církvi

přál. Nuže a spisek Brynychův může platiti za pronunciamento naší „klerikální strany.“

Co dále povídáte o víře Komenského, je velkým dílem — lež. Komenský psal ovšem i fysiku podle zpráv bible, také věřil, že slunce se točí kolem země, že je středem světa, že svět stvořen v 6 dnech a trvá teprv ne celých 6000 let atd. — Ale drahý dvojct. pane, tohle není žádný „římský“ výklad písma svatého — za 1. a za 2. s tou vědou, která tyto — a jiné (jak píšete) přírodní názory dávno a na dobro vyvrátila, to také tak hrozné není. Čtete naše katolické (dle vás „římské“) apologetiky, exegese a dogmatiky a naleznete o těch věcech výklad několikery a skoro každý je naší církví dovolen. Máte mezi nimi výklady až od sv. Augustina, a jiných slavných, dávných učitelů, a ty vám povědí, zdali kdy církev naše na slovném výkladu bible v těchto věcech stála. Vidíte, jak jsme na vás zlí! Komenský byl v této věci římstější nad Řím, a my — přece jen ho — dle vás — hanobíme.

A co dále? Že Komenský neuznával autority papežovy, to víme, že tato byla zkompromitována, také víme, ale povíme vám, chcete-li, že mimo několik papežů, které sami posuzujeme ve svých dějepisech co nejprísněji, ti ostatní kompromitováni byli obyčejně od lidí, kteří nebyli jim hodni rozvázati řeménky u obuvi. (Viz samého Luthera a pod. reformátory). Že Komenský nevěděl o neomylnosti papežově, uznáváme, ale prosíme vás, nemyslete si, že toto učení je teprve od roku 1868., abychom vám nemusili shledávati starších svědectví, že již dávno před prohlášením tohoto článku se tak věřilo, a také toho si nemyslete, že pro tuto věc „brojíme proti uctění jeho jména a vděčnému uznání velikých jeho zásluh o duchovní pokrok lidstva.“ Jako nehanobíme, tak ani nebrojíme, jen chceme, abyste katolickým chrámům se svou slavností, která — jak patrně — bude strannická, dali svatý pokoj.

Co dále píšete, to je náramně divná ukázka nějaké dvojctihodné logiky. My prý zrovna, jako druzí hříšníci a kacíři, jezdíme po železnicích, telegrafujeme atd. a při tom zatracujeme svobodné zkoumání. Nám prý nezáleží na pokroku lidstva! Ó ubohý pane! Že vám tohle přijal orgán naší intelligence učené a šlechtěné! Ubohý orgáne, jaké to máš orgánky!

Kdy, kdo a kterak zapovídal zkoumati a vynalézati pravdy a pomůcky pokroku v tomto přirozeném řádu? Co jmenujete svobodným zkoumáním? Vždyť vy si pletete i základy všeho filosofického zkoumání a chcete nás usvědčovati v theologii? Čtete si zatím Durdíkovy rozpravy filosofické (o methodičnosti ve studiu filosofie, o pokroku mravnosti atd.) Kus logiky k tomu, nějakou apologetiku a pak se přihlaste — budeme disputovati dále. Takhle by bylo každé slovo ztraceno: vy byste stále tvrdil svou: „E pur si muove“ jako dle vás Galilei. Také byste neporozuměl ani výkladu Galileova sporu ani jiným věcem, které sem za vlasy přitahujete. Proto zatím s Bohem!

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

+ 24. (Pokr.) Když páni učitelé od Sokola, jejich miláčka dolů, chtějí nám dokázati, že škola vychovává mravně, udělají si věc vždy velmi snadnou: Dají si prae-missu, udělají si libovolnou konklusi a pak

dedukují výsledek: klerikálové tedy nechtějí školy žádné, jsou to tmáři, reakcionáři. Jen že se v slabé chvíli zapomnou, a slavnostně přiznávají, co dříve popírali, nařikají na znemravnělost, zpustlost, tvrdí,

že si nevědí rady, a když my totéž tvrdíme, jsme prohlášeni za nepřátele školy moderní. Rádi bychom jen věděli, jak se as pání tváří k té konfessionelní škole v Prusku. Jestli jejich mínění tlumočí „Národní Listy“, tu se tváří k tomu kysele: Neboť „N. L.“ se bojí, že to je teprve začátek koncessí katolickému středu učiněných. To Prusko, které v ohledu vědeckém jako vzor od liberálů nám bylo vždy předváděno, to teď zahodilo pochodeň světla, dalo, jsouc protestantské, i nenáviděným katolíkům konfessionelní školu, ve které duchovní správce trochu vlivu míti bude, a budou snad v té tmě tápati ještě dále. Naposledy, abychom to i u nás jako tak mnohé od Pruska okopírovali, to by Gréger se Sokolem nepřežili, to by byla jejich smrt. Nejvíce zkusí pro konfessionelní školu Kaltenegger. Č. Šk. 1892. str. 33. píše: „P. Kaltenegger našel příbuzného. Nějaký sociální filosof namahal se v časopise „Hamburger Nachrichten“ dokázati, že zmaňání se prostituce má svou příčinu v rostoucím stěhování venkovského obyvatelstva do velkých měst a tento nezdravý úkaz prý je vyvolán povahou dnešního obecného školství. Venkovská děvčata jsou prý ve škole připravována pro velkoměstský život; vzdělávají prý se tak vysoko, že venkovskou práci na poli a ve stáji nepovažují více za důstojnou a domnívají se, že jsou schopny hledati výživu v městech při šicím stroji, při čemž jim kynou vyhlídky na tanec a zábavy tingeltanglové. Nelze ovšem rozpoznati, zdali rozumy takové jsou výplodem neobmezené hlouposti anebo jinak vzbuzené nevraživosti proti škole obecné.“ My zase nechceme býti škodolibými, ale jen tak pro porovnání uvedeme, jaký totiž úsudek o dívkách má slečna Čadová s panem Štechem v České Škole str. 141. Kaltenegger řekl, že dívky teď nerady do stáje, p. Štech se sl. Čadovou přicházejí k náhledu, že „dcery teď ani za řemeslníka vdáti se nechtějí, že se pachtí po samých pánech, jak se říká od péra, ale vzítí si truhláře, který je samý kliš, to za celý svět ne.“ Tedy jaký je rozdíl v úsudku, který pronesl Kaltenegger a dle Č. Šk. jeho příbuzný v „Hamb. Nachr.“, a mezi tím, co dle slečny Čadové odsuzuje p. Štech? Rozdíl jediný ten, tam že to tvrdí klerikál, proto hanba mu, zde to povídá liberalní učitelka a svobodomyšlný od kosti a maso všecko p. Štech, feuilletonista, proto sláva jim! Tak vypadají ty svobodomyšlné charaktery, o kterých se právě teď chci zmíniti. Každý by myslel,

že moderní škola udělala z bývalých ponižených kantorů (Č. Šk. 2.), osvobozených z otrocké poníženosti s větším služným proti dřívějším almužnám učitelstva mužné charaktery, ale nikoliv. Došlo prý to „tak daleko (Č. Šk. 3.), že učitelé se bojí druh s druhem o věcech školských pohovořiti, že druh druhu se straní, ba že se mnohý i na domácích poradách učitelských bojí své mínění pronésti i o věcech methodických, aby to nebylo vykládáno jako osobní útok na autoritu řídícího (o inspektorech ani nemluví). Jak se při tom může dařiti pěstování charakterů? Co platno, budou-li děti vedeny k nabývání všech možných vědomostí, budou-li bez citu, bez srdce, když z nich budou lidé bezcharakterní, třtiny větrem se klátící, neboť řádnou povahu může vypěstovati opět jen povaha pevná, s vlastním přesvědčením, jež veřejně projevuje a mužně je hájí.“ V těchto rádcích se dočítáme pěkných věcí, toto upřímné vyznání, které uklouzlo Č. Škole ve chvíli nestřežené, přivádí nás k důsledku, že deklamace a resoluce učitelů o výstavě na Žofině byly samou přetvářkou. To jsme věděli ostatně dávno, jenže teď se k tomu přiznávají učitelé sami. V témže směru mluví p. Štech v Č. Šk. 237., který praví, že by na sjezdě raději viděl méně osob, více věcí, aby tam učitelé vykourili dýmku míru a zastavili osobní útoky. Osobní útoky však pání obrátili výhradně proti klerikálům a dýmku míru také nevykourili. Abych to dokázal, chci ukázati, jakými tituly svobodomyšlní p. učitelé vzájemně se traktují. Člověk by mýsl, že když na Žofině jich bylo osm tisíc jedna ruka proti nám, že kdo ví, jak hezky si mezi sebou říkají, a zatím čteme v Č. Šk. 33., že vystupují proti sobě sprostým hampejzským způsobem, jeden proti druhému že hanebně vystupuje, a v „Uč. Nov.“ 533., 534., 551., že chodí na sebe s klackem, že to jsou drzí domýšlivci, plagiatoři, podvodníci, literární štěnice, kterým dokázáno, že se živí literární krádeží, vášniví straníci, kteří neurvalým způsobem zběsile nadávají, při rýpání a blasfemiích mlácenou jen slámu přetrásajíce. A tak si prosím už říkají jejich matadoři po Žofinském sjezdu, po vykourení dýmky míru. Pak prý to jsme my klerikálové jediná, kteří podrýváme jejich autoritu a podkopáváme vážnost školy! Kdo by se při tom nesmál? A ačkoliv se nadobro vymanili z vlivu farských kuchařek při obsazování učitelských míst, přece jenom i teď, když některý místa nedostane, vinu

toho nese farář. Tak píše jeden podučitel v Č. Šk., který je desátý rok podučitelem na sedmém místě a ve čtvrtém již okresu a má prý tudíž jakés zkušenosti. Ten píše (63.): Ucházíte se o místo. Inspektor řekne: hleďte, ať přijdete do návrhu. Jdeme si prohlédnout obec, jdeme, aby nás druhý kollega neviděl, ke starostovi, předsedovi, doktorovi, farářovi a kaplanovi (mají přece ti kaplani velký vliv! pozn. red.) k členům místní školní rady a k ostatním pánům, na nichž záleží, někdy také k ženským, všude se musíte podrobiti inquisici. Kolik vám je let? Jste svobodný, máte už známost? Jste hudebník? Hrajete karty? Čtete noviny? Chodíte do kostela? Ke zpovědi kolikrát ročně? Jste liberál nebo klerikál? Ba jednou, žádaje o podučitelské místo, byl jsem farářem tázán, umím-li hrát štomandla? Umím, řekl jsem; pak to dostanete, ujišťoval — a dostal jsem.“ Z těchto slov se jasně vidí, že při tom se jednalo panu řečníkovi o snížení kostela, zpovědi a důstojnosti kněze, k čemuž také mu posluchači statečně applaudovali. Proč jen se tak snižují a na ty fary o protekci chodí? Kdyby si řekli, že žádný na faru nepůjde, pak by to přece i bez faráře také jeden z nich musel dostat, a nebyli by při tom obtěžováni otázkami, chodí-li ke zpovědi a do kostela. Dobrým vysvědčením pro školu konfessionelní je rozhorlení našich liberálních učitelů proti Belgickému školství. Česká škola dala rozhorlení svému nad ubohou Belgií a její školstvím několikrát průchod, nejnověji v č. 1. str. 16. Píše: Z Belgie. „Ultramontanní strana podniká válku proti obecné škole. Počet obcí, kde není školy státní, páčí se na 500, a povážlivá ta číslíce není klerikálům dosti vysoká. Katolické listy oznamují, že ministr vyučování Deburet podepsal řadu výnosů dovolujících obcím zrušiti jedinou školu. Nedostanou-li se brzy k veslu liberálové — a k tomu ještě není vyhlídka, nebude na venkově, zejména v klerikálních provinciích flámských brzy už ani jediné školy státní, a privátní školy klerikální, které jako houby po dešti vyrůstají, budou s to nerušeně klerikalizovati tuto zemi.“ To je starostí a strachu o tu Belgii, která řádění zednářského ministra Fréra Orbana učinila konec a dovoluje katolíkům zříditi jejich nákladem privátní školy, čímž státní školy obecné jsou prázdné. Páni z Č. Školy jsou tak liberální, že by to řádění katolíkům zakázali, jako opová-

žlivost za své peníze zříditi si školu. My však máme o tom jiný náhled. Jestli liberálové s „Nár. Listy“ ob den skoro tvrdí, že škola patří národu a národ že si má zříditi své školství sám, souhlasíme s nimi, ale chceme jíti ve své liberálnosti ještě dále, a tvrdíme, že v národě je několik vrstev, a z těch že na školu největší ne-li jediné nároky mají rodiče, pro jejichž děti přece škola je, a právě rodiče v každém národě (vyjma několik málo příkladů zfanatisovaných liberálními chvasty a frásemi) si přejí, aby větší duch náboženský ve škole zavládl, což opět naši liberální učitelé velmi dobře vědí, ale všelijakými vytáčkami zakřídovati to se snaží. A pak co jsme nescíslněkrát opakovali: Židé mají své privátní školy náboženské, helveti a luteráni taktéž, jen katolíkům vnucuje se pojem o nutnosti školy veřejné bezkonfessionelní recte bezbožecké. Je to liberálnost? A jestliže Česká Šk. opět chce namluviti světu v letošním ročníku str. 15., že vlivem nové školy zločinů ubývá a jde si pro data až do Lince, tu připomínáme str. 318. České Školy, píšící, že děti školní chtěly školu vypáliti a str. 226., kde stojí, že 46 chlapců a 16 děvčat školou povinných život si vzalo, můžeme posloužiti daty o krvavých rabiat-ských trvačkách školních dětí, o násilném prznění spáchaném od školních dětí v době nové školy, o tasení kudel, vypáčování dveří u krámů, za příčinou rafinovaně vymyšlené krádeže, o kouscích surovosti až zvířecí školní mládeže, abychom tomu blahodárnému působení nové školy postavili gloriolu. Tvrdíme dále, že je ani Komenského oslava nevytrhne, kdyby se naši protestanté s „Nár. Listy“ sebe více naparovali, a nám nepřičetnost (Č. Šk. 47.) přisuzovali, že neuznáváme Komenského za nedostižný vzor dokonalosti lidské 47., ale že chválíme jeho přednosti, poukazujeme též na jeho nedostatky a strannictví, bude celá ta slavnost na efekt vypočítaná jako vích slámy, který vzplane a nikdo si ho více nevšimne, jako o kultu Husově více se nemluví, ale o nedostatecích školy moderní v ohledu náboženském bude se dále jednati a úžasná zvrhlost mládeže školní hlavně ve městech donutí naše sbory zákonodárné ku změně zákonů školských ve prospěch většího vlivu náboženství, třebaš naši liberální učitelové zajeli si pro statistická data, že vlivem nové moderní školy zločinů ubývá. (Pokr.)

DROBNOSTI.

Král saský Jan o škole simultánní. Když se před lety s mnohé strany vášnivě agitovalo pro školu simultánní (interkonfessionelní) pravil Jan, král saský: „Třebas byla idea školy simultánní době nynější více po chuti, přece vyznávám, že v ohledu praktickém přednost dávám škole konfessionelní. Má-li totiž z b o ž n o s ť jako až dosud, b a v í c e n e ž d o s u d býti duší (školního) vychovávání a vyučování, nesmí býti náboženství považováno za pouhý předmět mezi druhými školními předměty, spíše musí náboženský duch provívati veškerou bytosť školy. Že však v tomto ohledu konfessionelní různost chovanců mezi sebou a mezi chovanci a učitelem velikou jest závadou, jest na bíle dni. Tak musí, bych se jednoho jen dotekl, náboženská cvičení na počátku a na konci vyučování buď zcela přestati nebo z nich musí býti setřen všecken nátěr konfessionelní. A jak snadno může při jiných předmětech vyučovacích neobezřetný učitel ledacos prohoditi, co jest v ohledu náboženském škodlivé; jak škodlivě může působiti již nevhodnou volbou článků při čtení! Školy simultánní vedou tudíž buď ku konfessním třenicím nebo k náboženské lhostejnosti. S tím spojuji přání, jež lze provésti jediné při školách konfessionelních, by byl duchovním zachován spoludozor ku školám veřejným. Mám za to, že vhodnějšího a levnějšího dozoru žádným jiným způsobem opatřiti nelze a, co považuji za nejdůležitější, jest, že ve škole bude zachován element náboženský a přesvědčení, že jest škola popředně ústavem náboženským.“ (Westpr. Volksblatt 1892 Nr. 2. Kath. Lehrerztg. 1892 str. 97.)

Při rozchodu abiturientů učitelského semináře měl tajný rada König delší řeč, několik posledních upřímných slov k abiturientům. Mezi jiným pravil, aby v ohledu mravnosti, jako učitelé, vždy a všude vynikali, i nepatrného stínu nějaké neslušnosti se přísně varovali. Zvláště v dívkách školách, aby v zákonité vzdálenosti se drželi, a co nejdůležitější — aby nikdy, dle zlovyků špatných namnoze učitelů, nesedali si k dívkám do lavic. Všim tím vyhnou se jen pomlouvání a utrhaní na cti, kterému mnohý učitel častěji vystaven bývá. (V.)

O nemoci vědí, ale pravého léku neznají. V učitelské schůzi na Rožnově

měl po rozhledu školském p. jednatel přednášku „Probouzejme Valachy“. Přednáška ta jest hodna povšimnutí. pravil v ní p. řečník mimo jiné i toto: „Rozhlédneme-li se krajem milého našeho Valašska, tu nižádného soudného pozorovatele nemůže zůstatí tajno, že lid náš nekráčí po dobrých cestách. Svoboda, již poskytuje mu zákon, zvrhá se často u velikou nevázanost; luxus a požitkářství našeho věku dává mu přepych v oděvu a kletou kořalu, nezřízená pak touha po všech možných rozkoších uvrhuje ho do nesvědomitých rukou lichvářů a vydríduchů. — Co tu práce tedy nabízí se u nás každému pravému vlastimilu! Láskou obejměme lid — a ozbrojeni touto nejlepší zbraní vychovatelskou v boj se pustíme proti všelikému zlu, jež lid náš hubí. Pravda, namahání takové vymáhalo by začasté odvahy nemalé; neboť to práce krušná, nejvyš nevďěčná. Než my učitelé přes to všechno nesmíme opustiti lidu svého. Po takovém úvodu promluvil řečník o třech vadách na lid náš takřka úprkem se valících a v nejvnitřnější jádro jeho se vžirajících, o n e t e č n o s t i n á b o ž e n s k é, m r a v n í a v l a s t e n e c k é. Příčiny její poznati a jak je odkliditi, aby bodlák její nehyzdil krásné naší role národní, bylo účelem dalšího toho pojednání.“ (Komenský str. 115.) Litujeme věru, že p. jednatel jádra přednášky do zprávy své nepojal, abychom zvěděli, čím netečnost náboženskou a mravní z lidu zažehnati míní. Nebo že by myslel opravdu, že „j e n v z d ě l a n ě j š í č l o v ě k d o v e d e o d o l á v a t i p o k u š e n í a ž e v š e c h t ě c h n e ř e s t í j e n n e v z d ě l a n o s ť a n e v ě d o m o s ť j e s t p ř í č i n o u“ (str. 115), nechceme se ani domnívati; či doporučoval p. učitel š k o l u n á b o ž e n s k o u a v e z p r á v ě s v ě o t o m p o m l č e l ? !
+k.

Jak soudí učitelstvo o svých žácích. Nebudiž nikdo na omylu, že si snad nynější učitelstvo své školy pochvaluje, že je za nejlepší považuje. Mezi listy učitelskými a skutečností jest veliký rozdíl. „Všechno máme,“ řekl nedávno jistý učitel, „ale toho nejhlavnějšího — kázně se nám nedostává.“ Vedle kázně bylo by těch „nejhlavnějších“ věcí ještě více. Maje příležitost zapisovati do katalogů známky žákům ve vyšších třídách, také jsem si dovolil nahlédnouti do poslední rubriky, „poznámkou“ nadepsané. Zde si znamenal

učitel o svých žácích občas, čím se provinili, jakými se vůbec ukazovali a co by vlastně na známku z mravů působilo. Několik takových poznámek podávám z venkova ze třetí třídy o žácích od 11—14 let. V. J.: neobyčejně divoký kluk, stále ve škole vytrhuje. Drzý a neposlušný. Nádává svému učiteli. S. J.: Nemrava a nedbalec, velmi drzý, stále vytrhuje. Odmlouvá. Velice neposlušný. Pere se se žáky n o ž e m. S. A.: bratr předešlého stejných nemravů. H. F.: Kluk tak nemravný, že . . . a dopouští se těch nejsmělejších kousků. Z domova jest podporován a naváděn, ze školy utíká. Napomenutí učitelovu se směje atd. Tolik na ukázkou. Dle těchto poznámek dávány žákům špatné známky z mravů, ale co to pomáhá? —ad.

Neškodilo by i u nás. „Nord-deutsche allgemeine Zeitung“ píše: Vzhledem ku škodě, jaká pro obecnstvo a zejména pro mládež vzniká divadelními představeními a zpěvnými přednáškami necudného neb neslušného obsahu, jak je mnohdy dávají na divadle nižšího řádu, byl znova dán podnět k tomu, aby platných v té příčině předpisů bylo co nejprísněji dbáno. Byť se nepředpokládalo, že policejní úřady úkol v této příčině sobě vyměřený příliš mírně plní, vidělo se ministru vnitra přece provést v této příčině bližší vyšetření. Současně se v témž oboru z jiné strany sděluje, že úřadům bylo znova uloženo, aby hleděly co nejprísněji na zachovávání předpisu, dle něhož jsou tiskopisy atd. a obrazy, jež v náboženském a mravním ohledu nejsou bezvadny, z kočovného prodeje vyloučeny, rovněž aby o to pečovaly, by místním úřadům předložen byl seznam dotyčných tiskopisů, a bylo zkoumáno, zda se hodí ku kočovnému obchodu. Zkoumání toto má býti rozšířeno i na spisy takové, které obsahují vypravování o loupežích a vraždách a vychvalují zločiny. —x—

Život a smrt ve škole. Učitel je školou, to je nepopíratelná pravda. Rozvrhy, plány, metody nepomohou, jestliže učitel není na svém místě. Život škole dává on. „Plamen rozněcuje opět plamen,“ praví Herder; „horlivost učitelova rozpaluje horlivost žáků.“ Horlivost učiteli přivádí láska k dětem, kde té není, tam je smrt ve škole. K tomu přistupuje, aby učitel znal povahu dětí, jako hospodář musí znáti povahu půdy. (Psychologie, logika). Hlavní vlastnosti dětské jsou: a) zvědavost, proto

názorně vyučuj, b) veselost, pramen její nevinnost, bezstarostnost. Jí se udržuje tělo i duše při zdraví. Zde připomenouti třeba i zpěv, c) nestálost; odpomáhá rozvrh hodin a udržování pozornosti vhodnými způsoby. K pozornosti musí se děti navykati hned v prvních hodinách. Spíše toho dosáhne, budou-li se děti na něj těšiti. Za tou příčinou nechť se dobře připraví, ustavičně sám vzdělává (otium pulvinar diaboli) dobře rozdělí učivo, dobré užívá metody. Co možná, má se ponechati učiteli v postupu učiva volná ruka. — Práce ve škole má děti vždy zajímati, proto co možná samostatnost jich třeba pěstovati. Chceš-li, aby děti stromů nekazily, nauč je sázeti. Při počtech mohou si samy příklady dávat; tak i při mluvnici, nejlepší pak se napíše. Naše doba toho potřebuje, neboť až dospějí, budou jako hospodáři. Říditi obce, okresy proto třeba, aby náležitě, správně myslily a usuzovaly. — Práce učitelova je práce Sisyfova; by v ní neumdlel, musí odebírat odborné časopisy. — Tím vším, co zde vypočítáno, udržuje se život ve škole. Smrt působí: mechanism, šlendrianství, lhostejnost učitelova, nepraktický výbor učiva, přetěžování, vedlejší zaměstnání učitelovo.

(Hrv. Uč. —0—).

Proti nemravné literatuře ve Švýcarsku. Nedávno sešel se v Bernu kongres vyslanců různých kantonů, aby poradili se o krocích, jak zameziti nutno ohromný přívoz nemravné literatury, knih a obrazů, ze sousedních zemí do Švýcarska. Nejčetněji byly zastoupeny západní Švýcarsky, jelikož tu nejvíce rozšiřuje se podobných „výrobků“ z Francie. Vyslanci usnesli se na svolání velkého internacionálního kongresu a přenesli přípravy na generální komitét. Generálnímu komitétu dána plná moc, vypsati ceny na zjednání dobrých populárních dramatických děl, jakož i dovolení vydati akta týkající se congressu samého. Spolkové radě vysloveno bylo přání, aby sama určila prostředky, jak by se daly Švýcarsky uchrániti proti tomuto zhoubnému přívozu; a vlády jednotlivých kantonů byly požádány, aby bděly nad kolportáží a obchodem s knihami. Vyjednávání začínají míti dobrý účinek. Nedávno zakázala správa dráhy nakládati velkou řadu časopisů, příloh a pod. Očekává se, že i ostatní dráhy podobně budou jednati. (V.)

Učitel a honitba. Kterak je prospěšna učiteli honitba, dokazují „Učitelské Noviny“ č. 3. a dochází k těmto závěrkám:

„Každý lovec je bystřejším pozorovatelem předmětů vůbec a dovede tudíž vždy podstatné znaky jejich určitěji vytknouti než nelovec, a jakého užitku vlastnost tato při učitelích žákům přináší, dovede posouditi každý. — Zacházení se zbraní vůbec má vliv též na vývoj charakteru. — Zmužilost, odhodlanost a pohotovost vštěpují se každému, kdož se zbraní příležitost má zacházeti, jak důkazem toho jest důstojnický stav. — Konečně i to sluší nepodceňovati, že v očích občanstva nabude více takový učitel vážnosti, kterýž dovede se střelnou zbraní zacházeti, než ten, kdo střelného prachu neucítil.“ — Pisatel měl jenom ještě dodati: Proto kdo nikdy neucítil prachu po vystřelené ráně, kdo nechodí na hony, nebude míti u občanstva vážnosti, nebude míti jako paedagog náležité odvahy a ráznosti charakteru, nebude dobrým pozorovatelem a nehodí se za učitele. —X—

Je katecheta povinen probranou látku náboženskou zapisovati do třídní knihy? V té příčině jest výnosem zemské školní rady moravské ze dne 7. prosince 1885 č. 9489. (Vládní věstník pro školy obecné v markr. Mor. 1885, č. 86.) nařízeno, že probraná látka z náboženství má se sice zapisovati na školách **měšťanských, ne však na školách obecných.**

Medice, cura te ipsum! „Takovou hatlaninou chce vydavatelstvo „Přítele domoviny“ náš lid vzdělávati?“ — volá u hněvu spravedlivému dopisovatel do Komenského (1891, str. 221.), když byl dvě povídky Koldy Malínského v č. 6. šestého ročníku „Přítele domoviny“ přečetl. A proč? Pro dvě kantorské figurky, které Kolda Malínský v povídkách těch zachytil, z nichž prvního líčí jako postrach mládeže, mluvku, pijáka a jedlíka, druhého pak jako zvědavce a šňupáka. „Hatlaninou!“ Nuže, čím jest, tážeme se, článek v témž „Komenském“, v němž na str. 485. se uvádí professor Liška, jehož vysoké tělo zavravoravši, pojednou jak dlouhé tak široké padá na zem, takto láteřící: „Jaké to proklaté prase ožralé se to válí po schodech?“ — Či snad tohle není hatlanina?!
+ k.

Statistika školství v království saském. Sasko má 1898 míst se školami a 1175 beze škol. Evangelické školy veřejné mají počet 2171, katolické 39. Kromě těchto je 17 škol spolkových a nadačních a 60 soukromých — takže v celku je škol

v Sasku 2287. Pokračovacích škol je 1943. Obecné školy navštěvuje 575.560 evangelíků, 13.131 katolíků a 2393 jiného vyznání. Pokračovací školy mají 70.270 žáků i s 1462 děvčaty. Na evangelických školách působí 285 direktorů, 7823 učitelů, 226 učitelek; v celku 8334 učitelských sil. Na katolických 7 direktorů 112 učitelů a 17 učitelek, tedy 136 učitelských sil. Soukromé školy mají 576 učitelů, z nichž 327 pouze na nich působí. Průměrně přijde na jednoho učitele 67.19 a na jednu obecnou školu 259 dítek. Počet vysloužilých učitelů vyšších a obecných škol činí 627.
+73.

V Berlíně bylo r. 1891. veřejných škol 270, soukromých 72. Veřejné školy měly 3.911 tříd se 201.568 žáky (108.020 chlapců a 93.548 děvčat). Tresty pro nedbalou docházku školní činily 59.654 marek.

O školní návštěvě ve Spojených státech v roce 1889. vyšla nedávno statistická data. Opozdnění jich objasněno nesnadným uspořádáním celkového materialu. Nejzajímavější údaje z nich jsou následující: Veřejné i soukromé školy navštěvovalo 13,726.574 žáků. S večerními, průmyslovými, řemeslnickými a j. školami dostupuje počet ten na 14 milionů. Svobodné školy byly průměrně na 137 dní otevřeny. Aktuální návštěva žáků byla průměrně 87 dní, takže při pětidenní návštěvě v týdnu chodil jednotlivý žák průměrně 17 týdnů do školy. Co se týče mládeže, tvoří tato od 6—20 let 34 procent veškerého obyvatelstva Spojených států. Kdyby se tato počítala jako škole povinná, tu by musely školy návštěvu 20,700.000 dětí vykazovati; vezme-li se však, správněji vzato, školní návštěva nejvýše do 16 let — navštěvovalo školu 90 procent dětí. Ale údaje o chodění do školy v roce nejsou dosti spolehlivé. Na severu obnáší toto 150 dní, na jihu asi 100. Co v městě 40 týdnů se vyučuje, na venkově průměrně 17 týdnů. Avšak tento poměr nevyjadřuje míru vyučování. Žák, který po 10 let ročně 3 měsíce pouze jest vyučován, naučí se více než ten, který nepřetržitě 30 měsíců do školy chodí. V 20 týdnech na venkově třem čtvrtinám naučí se školák, na co v městě 40 týdnů se spotřebuje. Na jihu doba školního času příznivé stránky nevykazuje, ale návštěva školy je právě tak dokonalá jako na severu. Co se týče vyšších učilišť, jest návštěva skrovná, 6 ze sta, kdežto 94 procent v elementárce učení bere. Jestli rozdělíme 34% školou povinné

mládeže na 3 třídy, tu přijde 20% na nižší, 8% na střední (dle našeho měřítka) a 6% na vysoké školy. Ve školní správě pro elementární vyučování bylo, místo dle výše udaného roztržení 12,000,000 žáků — 12,931.259 žáků do veřejných a soukromých škol vřadeno. Ze 4,750.000 žáků, jichž stáří je na vyšší stupeň učiva opravňovalo, pouze 668.461 bylo udáno, tedy pouze sedmina a ze 4,000.000 nejvyšší třídy patří pouze 126.854. tedy pouze

třicátá část označena. Šest sedmin žactva, kteří by měli vyššího vzdělání nabyti, nemají ho, a z těch, co by nejvyššího vzdělání míti měli, pouze jeden ze třiceti ho dostává. Během 19 let vystoupily výdaje veřejného vyučování ze 63 na 132 milionů. Na jednoho člověka činí to 2.16 dolarů; kdežto náklad na jednoho žáka na veřejné škole činí 16.51 dol. — Výdaje na soukromé školy obnášejí ročně 35 milionů.

+73.

Družstvo „Vlast“ vydává mimo „Vychovatele“ časopisy „Vlast“ a „Dělnické Noviny“.

Na „Vlast“, ročník VIII., jež vychází 15. každého měsíce, předplácí se poštou. Ročně 4 zl., půlletně 2 zl., čtvrtletně 1 zl. Členové družstva předplácejí: a) údové zakládající (kteří splácejí v půlletních lhůtách po 5 zl. během 5 let celkem 50 zl.) ročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr., čtvrtletně 75 kr.; b) členové přispívající (jejichž roční vklad obnáší 3 zl.) ročně 3 zl. 20 kr., půlletně 1 zl. 60 kr., čtvrtletně 80 kr. Kněží deficienti, alumnové, klerikové, studující, podučitelové a podučitelky, dělníci a řemeslníci mají „Vlast“ ročně za 3 zl. Do krajín německých stojí „Vlast“ o 50 kr., do ostatních mimorakouských zemí o 1 zl. více. Sběratelům abonentů poskytuje se na každých 10 jedenáctý exemp. zdarma. Pp. knihkupcům slevuje se 25% a „Vlast“ dodává se jim toliko za hotové. — Ročníky V., VI. a VII. prodávají se à 4 zl. Ročníky IV., III. a II. prodávají se à 2 zl. 50 kr.; pro studující, alumny, kleriky, řemeslníky a dělníky à 2 zl. Ročník I. prodává se za 3 zl. 50 kr., a platí-li se hned, za 3 zl. Družstvo „Vlast“ prodává jednotlivá čísla IV., III. a II. roč. à 30 kr. Jednotlivá čísla V., VI. a VII. ročníků prodávají se po 40 kr. Redakce a administrace „Vlasti“ jest v Žižkově u Prahy číslo 505., Komenského náměstí.

„Dělnické Noviny“ vycházejí vždy dne 1. a 16. každého měsíce. Předplácí se s poštovní zásilkou: Pro Rakousko-Uhersko: celoročně 1 zl. 60 kr., půlletně 80 kr. a čtvrtletně 40 kr. r. č. Pro německé země, Bosnu a Hercegovinu ročně 2 zl., do Ameriky a ostatních zemí ročně 2 zl. 60 kr. r. č. Jednotlivé číslo prodává se za 6 kr. Na pět exemplářů dává se šestý zdarma. Redakce, administrace a expedice „Dělnických Novin“ jest v Žižkově u Prahy, Komenského náměstí čís. 505.

Brožury družstvem „VLAST“ vydané:

Náboženské a mravní výchování a vyučování na školách obecných a valný sjezd učitelstva a přátel školství konaný v Praze dne 6. srpna 1891.

(Resoluce a řeči.)

Kriticky probírá *Fr. Pohunek*, redaktor „Vychovatele“ (Otisk z „Vychovatele“.) Cena 30 kr., hotově v administraci „Vlasti“ objednaná stojí pouze 25 kr. Prosíme, aby tento důkladný spis co nejvíce byl rozšířen.

Kdy jest člověk nejnešťastnějším.

Časová úvaha od *Petra Kopřivy*. Čistý výnos věnuje se „Dělnickým Novinám“. Cena 3 kr., kdo více exemplářů k rozdáni koupí, dá pouze 2 kr. Už bylo rozprodáno z 10.000 nákladu 9.000 exempl., což svědčí o veliké oblibě této publikace.

Oboje brožury prodává administrace „Vlasti“ a knihkupectví Cyrillo-Methodějské v Praze.

OBSAH: Jan Amos Komenský. Ku 300leté památce jeho narození napsal P. Petr Špička. — Lindnerovo „Všeobecné vychovatelství“ po stránce náboženské. Píše Dr. Č. (Dokonč.) — „Národní Listy“ a Komenský. (Liga + 6.) — Hlídka časopisecká. — Drobnosti.

Tisk knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba) v Praze.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., příletně 1 zl. 50 kr. Do krajů německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: **Fr. Pohunek.**

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepečetí a ne frankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána)

Jan Amos Komenský.

Ku 300leté památce jeho narození

napsal **P. Petr Špička**, kněz ryt. ř. křižovníků s červ. hv.

(Pokračování.)

Jest pochopitelné, že nová metoda jazyků měla vliv na celé zařízení škol latinských. Takové chtěl míti Komenský v každém městě. V Komenského školách musel ovšem směr realní prorazit více, než stávalo se až do jeho dob. Tak prý Komenský již v počátcích svého učitelského působení školu latinskou v Přerově přetvořil v jakési realní gymnasium. V témž zajisté směru působil Komenský na škole v Elbinku, kde mimořádně 8 hodin týdně realie přednášel, a v Lešně, kde nějaký čas na latinskou školu českých bratří dohlížel. Jasný obraz však o Komenského škole latinské máme z působení jeho v Pataku v Uhrách. O plánech svých předložil knížeti Racoczimu knihu „Schola pansophica“. Tam nalézáme celý učební program Komenského. Latinské studium je tu rozděleno na 7 tříd:

1. třída Vestibulum,	}	nižší oddělení, v němž směr jazykový převládá,
2. třída Janua,		
3. třída Atrium,		
4. třída filosofická,		
5. třída logická,	}	ráz věcný. ¹⁾
6. třída politická,		
7. třída theosofická,		

Pro každou třídu měla býti pouze jedna kniha, která skládala by se ze tří částí: ze slovníku, grammatiky a textu. Komenský pokoušel se o jednotlivé učebnice. Však posláním jeho v Pataku nebylo pouze kulturní, ale hlavně politické, a když toto se nezdařilo, Komenský Sedmihradu opustil. Tím stalo se, že 4 vyšší třídy nikdy v život nevešly.

Jakým strážcem školní kázně Komenský byl, o tom podávají nám důkaz „Fortius Redivivus“ — o vyplenění lenivosti ze škol, „Předpisy mravů k užítu studující mládeže sebrané“ a „Zákony školy dobře spořádané“.

Byla to také myšlenka jezuitů, již Komenský se uchopil, když sepsal a žákům svým sehrati dal zvláštní hry divadelní. Taková představení nebyla pouze pro-

¹⁾ Viz o tom pojednání u Lindnera l. c. 47.

středkem k elegantnímu vycvičení se v řeči, ale i rodičům, kteří se tak zábavným způsobem stávali svědky pokroku svých synů, činila školu milou. Z této snahy Komenského vzaly svůj původ: „Diogenes Cynický“, „Ukradení synové Bedřicha Saského“, „Mauricia císaře tragické skončení“, „Patriarcha Abraham“. On dokonce jaksi zdramatisoval Januu linguarum, aby učinil vůbec „školu hrou“ — schola ludus.“

Pokračováním škol latinských měla být Akademie, Vysoké učení. V každé zemi chtěl mít Komenský nejméně jednu takovou školu. Vlastní studium a cestování měly pak dovršiti vzdělání jednotlivců.

Ale ani na tomto stupni nestanula snaha Komenského. On předmětem svých vychovatelských snah chtěl učiniti lidstvo veškeré, k němu se obrací, to poučiti, to zlepšiti chce ve svých pracích pansofických.

II.

Prvou myšlenku o větším encyklopaedickém díle pojal Komenský již v Heidelbergu, vlivem profesora Alstedie, jenž rád šířil snahy po encyklopaedickém vzdělání. Nejbližším výsledkem této myšlenky jest zajisté jakási malá encyklopaedie náuk „Amphitheatrum universitatis mundi“, 28 knih realních vědomostí, o níž Komenský pracovati počal už v Přerově (1616).

Doba pozdější ovšem Komenskému nebyla příznivá ku pokračování v tomto díle. Úsilněji ale počal pansofií se zabývat v Lešně, když svou „Janua Linguarum“ po světě tolik slávy získal. „Jal jsem se o tom přemýšleti, zdali by s takovou pochvalou bylo přijato, kdyby pole věcného vzdělání a vnitřní moudrosti harmonicky se vzdělávalo. Tak povstala ve mně touha, sestaviti „Januu věcí“, „bránu moudrosti“, aby mládež, když pomocí brány jazykův věci zevnitřně popisovati se naučila, navykla vnitřek věcí nazírati a zkoumati, čím každá věc ve své bytosti jest.“¹⁾

O těchto plánech Komenského dověděl se v Anglii Hartlib, též vroucí přítel encyklopaedického vzdělání. Pln radosti vyžádal si od Komenského několik myšlének o pansofii. Komenský vyslovil se o svém plánu v „Pansophiae prodromus“. Hartlib byl jím nadšen a ne ku veliké radosti Komenského dílko toto dal v Anglii (1637) tisknouti. Šíře rozvinul Komenský svůj plán v díle „Pansophiae diatyposis“ (1642 v Gdanskú). Ač snahy jeho u mnohých potkávaly se s pochvalou, byly od jiných přece podezřívány. Vyčítáno Komenskému, že božské s lidským, pohanství s křesťanstvím a tedy tmu se světlem mísí. Komenský podal vysvětlení prací a plánů svých, aby se ospravedlnil před synodou r. 1636., kteréž ospravedlnění — Conatuum pansoficorum dilucidatio — v jeho sebraných spisech se zachovalo.

Všem přátelům Komenského bylo jasno, že on sám by tuto úlohu vykonati nemohl. I starali se, aby Komenskému dostalo se především hmotných prostředků a schopných spolupracovníků. Komenský sám chtěl zajisté založiti jakési „Collegium pansophicum“ a pomýšlel především na Jiřího Wechnera, jenž měl spracovati část filologickou, a Hartlibovi byl by rád svěřil spracování filosofie. Vedle toho potřeboval ještě jednoho učenice, jenž by cestou po Evropě vědomosti svoje prohloubil a potom dějepis všeobecný pracoval. Přál si mítí tímto třetím spojencem v práci Fundana.

¹⁾ Lindner l. c. 25.

Zatím podařilo se Hartlíbovi vymoci Komenskému na parlamentu anglickém podpory. Komenský, pln krásných nadějí spěchá sám do Anglie, již zdá se, že dostane se mu a plánům i pracím jeho trvalého útulku, slíbeno zříditi ústav učenců (v Londýně Sabaudeum, mimo Londýn Chelseum) — když tu válečná obrana Irčanů všechny plány překazila. Komenský sice r. 1641. v Londýně přezimoval, sepsal zde jaksi vstup do pansofie, jakousi theorii poznání „Via lucis“, „Cesta světla, t. j. rozumné zkoumání, jak by duševní rozumu světlo konečně u večer všech dnů mohlo — býti šťastně rozšířeno ve všech myslích a po všech národech.“ Ale — *inter arma silent musae* — Komenský byl si vědom, že politický stav Anglie jeho pracím není přízniv a pomýšlel na návrat.

A právě nabízel se mu jiný mecenáš — Ludvík z Geerů, jenž další osudy Komenského tak úzce k osobě své připoutal. Pro práce pansofické Geer zrovna snad vlivem Oxenstjernovým — nadšen nebyl. Komenský sprostředkováním de Geerovým dostal se do služeb švédských a od plánů svých svržen byl ke skládání učebnic pro školy latinské.¹⁾ Komenský trpce na to nařiká. I přátelé jeho, hlavně Hartlib, si do toho stěžují. Jen s obtížemi pokračuje Komenský v pansofických pracích, spolupracovníci jeho — Kozák z Prachňan, Dr. Kinner, Ritschel, Melchior, Zamorský, Olyrius — méně Komenskému pomáhají než doufal, práce na všech stranách vázne, až i Geer, tím rozmrzen, dává příliš Komenskému znáti jeho od sebe odvislost.

Přece prý Komenský sepsal „*Janua rerum, sive metaphysica pansophica*“ a „*Sylva pansophiae*“ — díla, jež při katastrofě Lešenské zničena byla.

Však ze spisů dříve jmenovaných dost jsme poučení o úmyslech Komenského. Žil prý Komenský snahami svými o dvě století dříve než současníci, praví Lindner.²⁾ Řekneme snad správněji, že žil o dvě stě let později. Komenský žaluje na rozdrobování věd, jinými slovy, Komenský poznal nemoc doby své, on poznal, že lidstvo přišlo o ten největší poklad, jehož ku myšlení, konání, žití i umírání má tolik potřebí, o jednotný názor světový. Ano, zdá se, že tušil i příčinu této nemoci, že postřehl, že toto záhubné rozpoltění rozumu a vůle vlastně způsobil Luther svým darebným učením o neužitečnosti, ba hříšnosti dobrých skutků³⁾, ale nedovedl se z vlivu lutheranismu a kalvinismu tak vymanit, aby lék poznal. A ač uznáváme vědění Komenského, přece chápeme, proč Komenský musel až do smrti zůstat, jak sám praví, „mužem tužby“.

Pansofie, t. j. poznání všehomíra, uvedené na poslední určité principy, z nichž by vše jasně, přehledně vyplývalo (principy ty jsou: Bůh, svět, obecné mínění), —

Pandogmatika, t. j. redakce všech náhledů, pravých i nepravých, která by zabránila, aby v lidstvu nenastala reakce,

Panhistoria:

toť vše nebylo v stavu, znovu zbudovati reformací rozbořený jednotný názor světa ve středověku, to nemělo síly přivésti v lidstvu harmonii mezi, jak Komenský rád se vyjádřoval, „*ratio, oratio, operatio*“, mezi poznáním a jednáním.

A opravdu, v jednom z posledních spisů Komenského, který měl býti malým jádrem snah Komenského pansofických a základem jich praktického provádění, v „*Panegersii*“ — „*Probuzení všech*“ Lindner dobře vidí nepoměrnost cíle a prostředků, jež mají ho uskutečniti. „Na jaké cestě snaží se Komenský všeobecnou

¹⁾ Pobyt Komenského v Elbinku.

²⁾ Lindner l. c. 29.

³⁾ Komenského kšaft, 16.

správu, pronikavou opravu a zlepšení lidských věcí dosíci? Má tu pro to zvláštní program? neklamný prostředek? — To nikoliv. Velikého účelu snaží se tím dosíci, že všechny svolává ku pracování o tom programu.“

Dvě stě let po Komenském již pracuje nevěrecká filosofie o tom programu — bez výsledku. Kéž by ctitelé jeho z toho tábora jím napomenuti, aspoň uznali toho lékaře, v něhož Komenský doufal, Boha-Člověka, Krista Ježíše. Snad by potom našli i to, co Komenskému scházelo, tu jedinou lékárnu, v níž Kristus lidstvu léků svých zanechal, — katolickou církev.

III.

„Jsem povoláním bohoslovec,“ tak Komenský o sobě prohlašuje. Velikou částí své činnosti to Komenský opravdu dokázal. Jeho theologické Credo ovšem bude možno stanoviti po vážných studiích. Vždyť učení té náboženské společnosti, již Komenský v čele byl, jest velmi neustálené. Ale přece musí každý, kdo spisy Komenského probírá, pozorovati v něm ducha zbožného, mysl Bohu v štěstí a zejména v neštěstí vroucně a s důvěrou oddanou. Díla jeho, jemu, i duším jemu svěřeným pro útěchu psaná, jsou nám toho dojemným důkazem. Jsou to hlavně „Chudých utištěných volání do nebe, Retuňk proti Antikristovi, Přemýšlování o dokonalosti křesťanské, Nedobytný hrad jméno Hospodinovo, Hlubina bezpečnosti, Rozmlouvání duše sklíčené s rozumem, vírou a Kristem, Každodenní modlitby křesťanské“, Barly-ho „Praxis pietatis“, „Veyhost světu“. Sem počítáme i jeho známý „Labyrinth světa a ráj srdce“, vážné a opravdové to líčení marnosti světské, jenž končí tichou a přece hrdinnou resignací na svět a jeho radosti a hlubokými úvahami náboženskými. Pro obyčejnější potřeby své církve Komenský složil „Úvod do písma sv.“, „Manuálník“, „Harmonii evangelistů“, „Životopis Krista Pána“, „Úhrn nového zákona“ a jiné knihy theologické, jež shořely.

My radujeme se u Komenského z jeho pevné víry v Božství Ježíše Krista. Pro tuto víru svou postoupil s protestantskými protivníky jejími i prudký boj — vynecháme-li ostatní jeho polemické spisy — zejména s Folgenhauerem, jenž popíral Kristovu přirozenost lidskou, a lékařem Zwickerem, jenž urputně popíral Spasitelovo Božství. On vyslovil se proti hlavní zásadě Zwickerově, „kladoucí rozum základem disputování v bohosloví, klada proti ní slovo Boží, jakožto studnici všeho náboženství a bohosloví“. ¹⁾ Škoda, že Komenský, ač na to Valerianem Magni upozorněn, neuznal také tradici pramenem Kristova učení a neuznal hlavně neomylný učitelský úřad církve Kristovy, jenž pravdu rozhodnův všem disputacím mlčet poroučí. A byl si Komenský přece vědom vůči smělému, chvástavému Zwickerovi své odtud vyplynuvší slabosti. „Hádám-li se s Tebou bez soudce, Zwickere, bude věc podobna svádě hašteřivých žen na ulici, k nimž sbíhá se lid, aby poslouchal jich s rozkoší, nebo i popichoval, ale mezi ně nevkládá se nikdo. Mé při proti tvé neschází nic nežli soud zákonitý Bez soudce pře se nerozsoudí, než každá strana bude míti své stoupence, nerozhodnuta zůstane věc, nepřestanou zmatky.“ Jak veliká to pravda! A jaké zadostiučinění katolické víře! Po vůli Krista je v ní soudce zákonitý, jenž utiší všechny zmatky! Komenský ovšem k Cyprianovu „Roma locuta, lis finita“ se dopracovati nemohl.

¹⁾ Zbír. Mus. 1886, 418.

Zdali při této své víře v Božství Krista Pána Komenský byl zednářem, zůstane asi nerozhodnuto. Tak tvrdí Lindner.¹⁾ „Jen ve formě tajného spolku mohli se lidé, a to již od pradávných časů, k této výši nazírání života jako Komenský vyvinouti, aby se co svobodní zednáři v duchu od velkého jim nerozumějícího množství oddělili a se tím právě proti nedorozumění a nenávisti ohradili. Zcela důsledni byli tudíž svobodní zednáři, kteří idey Komenského o zlepšení světa svými vlastními učinili. Jak Krause (zednář) dokazuje, čerpala velká Londýnská lože r. 1717 ze spisů Komenského články své, které dříve 2500 ložemi svobodných zednářů bez hluku byly prošly.“²⁾ U zednářů, kteří každého slavného muže ve svůj střed počítali, nás tato annexe Komenského nepřekvapuje, a u Lindnera — — konečně také ne, vždyť týž, při jinak duchaplném pochopení vychovatelských zásad Komenského mu vytýká: „Od návrhu pravého obecného universálního vědění na čistě lidských základech uchýlil se Komenský do chrámu křesťanské pansofie, důkaz to, že se ještě i taký duch tradicím svého času a svým individuálním událostem nedovedl vyhnouti.“³⁾

Zvláštní zamilovanou myšlénkou Komenského bylo sjednocení všech evangelických vyznání. Komenský naučil se myšlénku tu znáti v Anglii r. 1641 u Durae-a.⁴⁾ Spisy jeho sem spadající jsou hlavně: „Hypomnemata de reconciliandis religionum dissidiis“ 1643, „v kterémž spisu tak jasně, jako je slunce polední důkaz obsažen býti měl, že křesťané, kdyby jen v pravdě křesťany byli nikdy by se dělití nemohli.“⁵⁾ „Independentia omnium confessionum origo“ 1650, v němž Komenský pro autoritu a odvislost ve věcech náboženských horuje, a proti Zwickerovi, jenž zmíněnému „de Irenico irenicorum: hoc est conditionibus pacis a Socini secta reliquo Christianorum orbi oblatis ad omnes Christianos facta admonitio.“ Jak rádi v těchto spisech čteme zdravou zásadu Komenského a jakoby nové jeho vyznání: Křesťanův bez *Boha* Krista nikdo nikdy spojití nedovede.“⁶⁾ A s druhé strany až bolně dojíká nás ta marnost této ušlechtilé snahy Komenského. Evangelíky spojití — Sisyfova práce! Jen dvojí mír v náboženství jest možný — přítomnost nás o tom poučuje — buď nepomine z učení Kristova ani jota, a tito Kristovi přívrženci sejdou se na půdě katolické, anebo ti, kteří zbavili se jediné zákonité autority u věcech víry a odpadli, ze zásoby, již z učení Kristova vzali s sebou, ztratí kus po kuse a teprve, když to se stalo, sjednotí se, kdyby náboženský nihilismus tak daleko mohl dospěti, na — půdě nevěry. Komenský za svého života se předsvědčil, že nebyli to katolíci, kteří sjednocení se s protestanty překáželi, ale orthodoxní protestanté, luteráni.⁷⁾ Vladislav IV., katolík, pokoušel se o ten smír, uspořádal „collegium charitativum“ v Toruni 1645, k němuž po dlouhém nucení od vážných kněží jednoty a ku veliké, až příkré a nešetrné zlosti de Geerové i Ko-

¹⁾ Z něho patrně a ze Zoubka vzal touž myšlénku p. Klika ve svém „Kom. Život a práce.“

²⁾ Lindner Nejedlý 64.

³⁾ Lindner 30.

⁴⁾ Duraeovi jednalo se jen o vyznání evangelická. Menčík tvrdí (Světobor 1892), že Komenský i na katolíky irenické snahy svoje rozšířil. Je-li tomu tak, pak Komenský jistě věděl, že činí to beze všech vyhlídek na příznivý výsledek. Podmínkou Komenského bylo, aby přestalo papežství. „O misere errantes, qui ecclesiam Christi existere credunt, primatum autem negant!“

⁵⁾ Lindner 38.

⁶⁾ Zoubek l. c. 409.

⁷⁾ Lindner l. c. 39.

menský se odebral, „dověděv se však, že na sjezd toruňský nesnášeliví luteráni Botsak a Colonius z Gdanska se chystají, přestal doufati v úspěchy sjezdu.“¹⁾ Roztrpčen psal kastelánu Chelmskému Zbihuňevovi z Golaj: „Kéž by všechny sekty i se svými ochránci a příznivci za své vzaly. Kristus, jemuž sloužím, nezná sekt, nýbrž dává svým v dědictví lásku a mír.“¹⁾

A Komenský netušil, že těmito slovy i sektu, již v čele stál, odsuzuje!

IV.

Komenský, jako každý smrtelník, byl dítětem své doby. A doba ta na něm zanechala příliš znatelných stop. Nezmíniti se o těchto stopách v životě Komenského, vynechati tento politický směr jeho povahy, nevšímati si ho, znamená, nepochopiti Komenského docela.

Naše dějiny jsou opravdu tragické. Část národa našeho nepřátelsky se setkala s Římem, v boji tom podlehla — a porážka její byla národu našemu štěstím. Však zanechala porážka ta v srdcích Čechů tolik trpkých pocitů, že k tomuto poznání o zachování své národnosti mnozí z Čechů tak pomalu dospívají...

Staří utraquisté znenáhla vymírali. Církev katolická se s Čechy smířila. Ne snad, že by byla něčeho slevila z obsahu svého božského učení, to by byla musela přestat býti tím, čím jest, neomylnou učitelkou učení Kristova a ochránitelkou jeho proti různým bludům, ale moudře činila ústupky ve věcech, jež dogmatiky se netýkaly (kompaktáta). Na neštěstí vniklo tenkrát do Čech nové učení německé, luteránské, a to bylo novým fermentem bludů v kruzích českých utraquistů, proti katolicismu ještě roztrpčených. Bylo to učení, nám Čechům cizí. To německé učení si ničím nezasloužilo názvu „reformace“, jež si přivlastnilo.²⁾ Se snahami českých reformátorů učení Lutherovo žádného porovnání nesnese. Je to minus katolického učení s vynecháním všech pravd „reformátorům“ nepohodlných. A proto že protivníci katolické církve jen tuto negaci Kristova učení na mysli měli, tím více jevil se u nich nedostatek soustavného uspořádání jich nové víry. Tápání v nejistotě jest hlavní známkou protestantismu. To ovšem všechny přívržence nového učení uspokojiti nemohlo, i činili — jedni z prvních to byli protestantští kazatelé v Rostokách Theofil Grossgebauer a Jindřich Müller — různé návrhy na účinné oživení křesťanstva a stali se tak původci nové sekty protestantské, t. zv. pietistů, kteří v 17. a 18. století po celém Německu rozšíření byli. Hlavní známkou jich povahy byl *křivý mysticismus, jednostranná zádušnivost, nesnášlivost všude tam, kde pevné půdy nabyli*.

Touž dogmatickou nejistotu, totéž jednostranné pojmání vážných stránek lidského života nalézáme u zbytku starých Husitů českých zvaných „Čeští bratři“. Stejně příčiny měly stejné následky. Nový směr pietistický se českým bratřím zamlouval, s ním však i nepřátelství k Lutheránům. A zde také příčina různého jednání emigrace luteránské a česko-bratrské a — z Božího řízení — zde i příčina konečného neúspěchu české emigrace.

Pro toto nepřátelství mezi českými bratry a Luterány nesvěřování mladíci českobratřští na vychování universitě pražské, před r. 1620 v ruku utraquistů se

¹⁾ Klika I. c. 53.

²⁾ Luther nařikal prý, „že lidé pod evangeliem učinění jsou horšími, nežli pod papežstvím, jako kdyby duch nečistý navrátil se, přibrav k sobě sedm jiných, horších nežli on sám. (Paraen. § 63.) Zoubek Č. Č. M. 1886. 462.

nalézající, ale posílání do ciziny. Komenský sám studoval v Herbornu a v Heidelbergu. A nemýlíme se zajisté, tvrdíme-li, že zvláště tento poslední pobyt na Komenského, tehdy mladíka plného vzletu, měl veliký vliv, bohužel nikoliv příznivý. Heidelberg byl již od počátku teritoriálních církví v Německu hlavou ostřejšího hnutí proti katolicismu ¹⁾, tam měl kalvinismus své pravé sídlo. To zajisté je příčinou, že Komenský v náboženském ohledu k reformovaným se klonil, a je to jen, jak by Balmes řekl, šťastná nekonsequence člověka, že Komenský po celou dobu emigrace své českým bratrem zůstal. ²⁾

Ale ještě jiný vliv měl pobyt Heidelberský na Komenského. Tam zajisté stal se Komenský tak vroucím přítelem pro národ náš tak nešťastného rodu Falckého. Nic neodvrátilo ho od zbabělého a zženštilého Fridricha. Zůstal mu věren až do smrti jeho (1632). A po smrti Fridrichově trvá věren rodu jeho a poslední dílo své připisuje Ruprechtovi, synu Fridrichovu. ³⁾

Zde již nutno zmíniti se o proroctvích, pro něž Komenský od souvěrců svých protestantských tolik výčitek snést musel, o proroctvích, jež v době nejnovější zas tak často jménována byla a zajisté klidného a objektivního posouzení dojdou. „Za dnů našich nikomu nepřipadne, by výčitky tehdáž činěné opakoval a obnovoval,“ praví Dr. J. Goll. ⁴⁾ Ano souhlasíme. Zvlášť katolíci nebudou výčitky z toho Komenskému obnovovat, už proto ne, že o těchto věcech podivuhodných, tajuplných, vážně, až příliš vážně smýšlejí. Však souhlasíme i dále s p. Dr. Gollem: „Avšak mlčením pominouti tuto stránku povahy Komenského, neb jen zlehka se jí doktnouti také nelze. Revelace zaujímaly v životě jeho místo důležité a zasahovaly v osudy jeho ještě mocněji, nežli se často za to má.“ Vydáním těchto revelací Komenský se svého stanoviska *nábožensky* nepobloudil. Náboženské látky je v nich obsaženo pramálo. On ve svou mocnou ochranu vzal „proroky,“ kteří v zájmu těch nejurputnějších nepřátel katolické církve a rakouského domu pracovali. Tato proroctví nejsou obsahu prázdné halucinace, nebo nějaké náboženské blouznění, ale určité *politické* direktivy dané v pravý příhodný čas buď lidu, nebo jiným, vážným, politickým činitelům. A s těmito proroky Komenský vstupuje v osobní styk, my pozorujeme na nich beze vší pochybnosti stopy jeho vlivu. Kristina Poniatovská hlavní část svých vidění má za přítomnosti, nebo v domě, pod kuratelou Komenského. Drábík od příchodu Komenského má zjevení obsahem vznešenější. Tito proroci mají na Komenského veliký vliv, pod tímto vlivem Komenský jedná, zejména Drábíkem vésti se dává v mnohých důležitých krocích svých. Zde jen málo věcí na ukázkou: ⁵⁾

a) po porážce u Prahy bylo starostí udržeti Fridricha a evangelický lid v odvaze.

b) Bylo třeba zjednávat mu spojenců — To byl politický *raison*, pohlaváři vzbouřenců to věděli, ostatním poroučel to Bůh skrze Kottera.

c) Po Ferdinandových dekretech v Čechách bylo povinností evangelických pastorů, pokud přesvědčení byli o pravdě své konfesse, lid vzmužiti ku hrdinské oběti, za víru všechno dáti, zejména, když doufati nepřestávali, že v Čechách zase vrchu nabudou. Katolický kněz by byl svým souvěrcům také radil, aby pro víru i vlast

¹⁾ Onno Klopp. l. c. 14.

²⁾ Styky Heidelberských s českými bratry v Zoubkovi, Č. Č. M. 1886, 460.

³⁾ Menčík, Světozor 1892 (5. února).

⁴⁾ Musejník 1874, 261.

⁵⁾ Viz o tom pojednání pisatele ve „Vlasti“ 1891—2, č. 1., 2., 5., 6.

opustili, ale neschvalovali byste u něho ten prostředek, jakého k témuž účelu užil Komenský. Evangelickému lidu poroučí výslovně Bůh se vystěhovat, Bůh udává i vystěhovalcům cíl jejich cesty (u Poniatovské), a užívá hrozeb až děsných (zahynutí ve vlasti, Poniatovská — Drabík ty, kteří se vystěhovati nechtějí, vidí v pekle).

d) Bůh skrze proroky označuje spojence a pomocníky Fridricha, později rodu jeho a církve evangelické, jež sám jim vzbuzuje. Výslovně jmenují se v proroctvích Švédové, Turci a Rákoczy (Jiří I. † 1648, Jiří II. † 1660.). Na tyto spojence působeno sliby i hrozbami. A tím se stalo, že česká emigrace dostává se do služeb švédských, a Švédové ve prospěch svých vyuzítují ubohých emigrantů v každém ohledu. Sám Komenský trvá leta v službách švédských jen pro naději v pomoc jejich a stařec Komenský musel si od žáka svého Arnolda nechat říci posměšnou výčitku: „Švédský maršálek schvaloval přání *Vaše* protože odpovídají přáním jeho, dle způsobu smál se tomu počínání.“ ¹⁾ A i potom, když Oxenstjerna v Osnabrücku tak nemilosrdně českou emigraci opustil, nepřestali býti Švédové „božími“ bojovníky, r. 1649 se Komenský s Oxenstjernou znova smiřuje a se Švédy i v zemi, která mu pohostinství dala, v Polsku, sympatizuje a při hrozné události Lešenské i pověst svou v pochybnosti nechává.

Komenský podává Drabíkova proroctví mladému Sigmundu Racoczemu, týmiž proroctvími je Racoczy štván do bojů, které přesahují jeho síly a Komenský ve stáří svém musí od tajemníka sedmihradského knížete slyšeti výčitku, že Racoczy proroctvími byl sklamán a na mizinu přiveden. ²⁾

Tato proroctví vzbuzovala hlubokou zášť ke katolické církvi mezi evangelickým lidem. A ta proroctví jsou (v předmluvě v *Lux e tenebris* 2. vydání: „*Apologia pro libro hoc*“) pramenem samému Komenskému, dle něhož soudí a bojuje proti katolické církvi, pln nepochopitelných předsudků proti ní a ještě nepochopitelnější nevědomosti o jejím učení.

Bylo by odvážливо tvrditi, že proroctví ta jsou výmyslem Komenského. Vždyť Komenský na tuto výčitku už ku konci života mu Arnoldem učiněnou tak vážně odpovídá: „Bratře, ty buď příliš prostý jsi, že věci takové, které jsou nad vtíp můj, tvůj a všech lidí, přičítáš mně člověku, nebo příliš převrácený, ačkoliv víš, že mám do sebe více prostoty a spanilomyslnosti (z daru Božího), než abych chtěl dávat se na vymyšlení věcí takových, které by nepřinášely nic jiného, nežli církvi mé potupení, pověsti mé poskvrnění, svědomí mému hryzení, duši mé záhubu a věčné zlořečení.

Ne, tuto odpověď mrtvého Komenského my slyšeti nechceme, ale toho žádáme, aby pramen jednání Komenského byl poznán, a aby Komenského se proti katolické církvi nezneužívalo. „Pověst, víra, oko nedopouštějí, aby zahrával si s nimi,“ dle těchto slov Komenského k Arnoldovi chceme se chovati vůči Komenskému a žádáme, aby tak jednali proti nám naši odpůrci. (Dokonč.)

¹⁾ Zoubek Mus. I. c. 52.

²⁾ Zoubek Č. M. 61.

Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském.

Píše **František Pohunek.**

Když se toho o Komenském nyní tolik píše, když se na všech stranách do-
podrobna rozemílá, co všechno vykonal a jakých nesmrtelných zásluh si získal
o celé člověčenstvo, nebude snad ani mně zazlíváno, spěchám-li také s troškou
do mlýna.

Mělť jsem původně ovšem v úmyslu napsat o Komenském do Vychovatele
samostatné delší pojednání a za tím účelem pročtl jsem nejenom mnohé jeho
spisy, nýbrž i četné spisy a brožury o něm vydané, v nichž se pojednává o jeho
životě, spisech, snahách, ctnostech i vadách; jelikož však mi pro překážku nepřed-
vídanou nebylo možno úmysl ten zavčas provést, uložil jsem material za účelem
tímto nashromážděný prostě ad acta a to tím spíše, když mi dobrý znalec života,
snah a zásad Jana Komenského dp. P. Petr Špička s nevšední ochotou a laska-
vostí slíbil, že mi o Komenském pro Vychovatele napíše článek, a když článek
slíbený k úplné mojí a doufám, že i laskavých čtenářů spokojenosti v krátké
době napsal.

Zatím jsem však četl ve volné chvílce „Českou Školu“, kterouž vydává
a tiskne na Smíchově p. V. Neubert, jenž tiskne také pověstnou „Zář“, a hned
články čísla prvního „Čtenářům pozdrav“ a „Duch Jana Amosa Komenského“ vzbudily
ve mně myšlenku, že snad by přece nebylo dobře, kdybych všechen material
o Komenském již nashromážděný nechal práchnivěti ve psacím stolku. Články ty
jsou totiž psány v takových velikých hyperbolách, že ku kritice přímo vyzývají.
Že však některými skromnými glossami, jež ku článkům těm přičiniti chci, Janu Ko-
menskému nikterak neublížím, že ho nebudu posuzovati přísně aneb docela nespra-
vedlivě, pozná laskavý čtenář ze spisů, na něž se budu ve svých poznámkách
odvolávati, neboť jsou to skoro výhradně jen spisy, jež byly vydány na jeho oslavu
a v těch mu přec nechtěl nikdo ublížit. —

„Kolik je asi lidí mezi námi učiteli, kolik v národě našem, kteří by věděli,
co o Komenském vědětí mají, a kolik je těch, kteří by ze vlastního přesvědčení,
věduce proč, Jej ¹⁾ velebili a Jeho dle zasloužení si také vážili? Obáváme se, že
jich je málo dosud. Slyšíme jméno Komenského a vyslovujeme je po jiných.
Slyšíme Jej velebiti, my velebíme též. Ale *proč*, zdali *dobře* to víme?“ (str. 4.)

V tom má „Č. Šk.“ úplně pravdu. Kolik je as lidí, i mezi učiteli, kteří by
v pravdě znali Komenského, kteří by jej chválili na základě spisů jeho z přesvěd-
čení vlastního? Těch zajisté málo jest. Tak přiznává sama „Č. Šk.“, tak souditi
možno z „Poslední prosby“ páně Bayerovy, v níž náříká sobě, že z 10.000 českých
učitelů sotva 600 jich odebírá spisy svého „arcimistra“ Amosa Komenského. A přec
jest opět na druhé straně ve vlasti naší tolik tisíc lidí, kteří Komenského nemohou
ani dost vynachváliti.

Ptáš se, milý čtenáři, jak to možno jest? Velice snadno. Nynější doba jest
doba frasí, frase nyní stačí zhusta i tam, kde bylo dříve třeba důvodů a řádných
vědomostí. Vládne-li někdo mocným orgánem, prohodí frasi, vydá heslo a tisíce

¹⁾ „Česká Šk.“ píše všechna zájmena na Komenského se vztahující stále a důsledně
velkou písmenou.

lidí se na ně chytí jako na udici líný kapr a přemílá je a přežvykuje do nekonečna, vzdávajíc se všeho vlastního zkoumání a přemýšlení. Slýcháme jméno Komenského a vyslovujeme je po jiných; slýcháme jej velebiti a velebíme též, dí „Č. Šk.

Ale přednášky o Janu Amosu Komenském, namítne snad někdo. Na tuctové přednášky stačí rovněž jistá zásoba frází a několik hesel o Komenském vydaných a mimo to se o hotové již o Komenském přednášky dávno staraly „Č. Šk.“ a „Uč. Nov.“ Poslednější právě uveřejňují: „*Přednášku pro lid* ku slavnosti J. A. Komenského uveřejníme v 11. č. „Uč. Nov.“ jež vyjde 9. března. — Výbor „Ústředního spolku jednot učit. v Čechách“ usnesl se, by pořízeny byly zvláštní otisky, které zašlou se *zdarma* těm učitelům, kteří hodlají o slavnosti Komenského uspořádati přednášku. Kdo by si otisk přál, nechť dopíše předsednictví „Ústřed. spolku“ a přiloží poštovní známku“ (Uč. Nov. č. 10. str. 127.) „Č. Šk.“ pak ohlašovala již v čísle 2. vydaném dne 1. měsíce ledna: „Těm pp., kteří učinili dotazy ve příčině vhodné přednášky pro lid o J. A. Komenském, sdělujeme, že redaktor t. l. chystá podobnou přednášku o životě, zásluhách a ctnostech Komenského, jejíž délka při přednesení by vyžadovala nejvýše doby jedné hodiny. Přednáška tato jest v rukopise už hotova a vyjde tiskem během ledna“ (str. 36.) Vyšla-li skutečně, neumím říci; v „Č. Šk.“ aspoň nebylo o tom dosud nikde zmínky. Ve všech těch přednáškách bude se asi znova přemílati, co jest již dávno o něm známo, o chybách jeho neučiní se ni nejmenší zmínky, ve chválách bude jeden řečník druhého předstihovati a za daných poměrů dostane se ovšem i několik štulců hrubších nebo jemnějších — podle povahy a obroušenosti páně řečnickovy — klerikálům a ultramontanům; bez toho by nebyla slavnost celou.

Nejsem proti Komenskému nikterak předpojat, uznávám plně zásluhy jeho paedagogické, ač on sám si zakládal o mnoho více na své pansofii než na paedagogice, kteráž záhy upadla v zapomenutí a v tomto úplném zapomenutí zůstala po celá dlouhá dvě století, tak že o ní ani slovutný paedagog A. H. Francke (n. 23. března 1663; † 1727) ničeho nevěděl. Uznávám plně, ano ctím pevnou víru Komenského v Ježíše Krista a přál bych sobě, by jej v této příčině nynější jeho oslavovatelé následovali, by jim Komenský nemusil říci, co řekl Zwickerovi a co vytýkal Socinianům. S úctou naslouchám, když píše Komenský v „Unum necessarium“: „Tázal-li by se kdo po bohosloví, chopím se [s Aquinatem (t. j. se sv. Tomášem Aqu.) umírajícím, nebo již i mně jesti zemřítí] bible, a řeknu vším srdcem a plnými ústy: Věřím, cokoli v této knize psáno. Vytazoval-li by se kdo pilněji po vyznání víry mé, ukáži apoštolské, ježto nic kratšího, sprostnějšího, jadrnějšího neznám, aniž vím, čím bych vedením výhodněji a spěšněji, odporů všelikých rozsouzení a zpravení odtud sobě maje nekonečným sporů labyrintům mohl vyhnouti. Tázati-li se bude kdo, ku kterým zvláštním modliteb způsobům se utíkám, ukáži modlitbu Páně, an věřím, že nikdo nad onoho jednorozence, kterýž vyšel z lůna Otcova, lepšího klíče k odmykání srdce otcovského ukázati nemůže. Pohledávati-li bude kdo pravidel života, vytasím se s desaterem, neboť důvěřuji, že nikdo lépe, co by se Bohu líbilo, vyjádřiti nemůže než Bůh sám. Vyzvídati-li bude kdo, které svědomí případnosti bych do sebe měl, odpovím, že vše moje mi jest podezřelým a že tedy, i pravého cos věda, trnu a pokorně volám: Jsem neužitečný služebník poshověj mi a všeckoť zaplatím tobě.“ (Překl. Šmahova 101—102.)

Vážím si jeho důvěry v Boha a jeho zbožné a pokorné mysl, jakou osvědčuje v „Centrum securitatis“ (Hlubina bezpečnosti) a myslím, že by se nynější jeho velebitelé velice sevrkli, ba že by ztichl i mnohý z pánů dvojctihodných, kdyby

měli přísahati na to, co napsal Komenský o apoštolském vyznání víry, bibli, dekalogu, modlitbě Páně a Ježíši Kristu ve svém „Unum necessarium“.

Ale ačkoli si těchto stránek v povaze J. A. Komenského velice vážím, jistě mnohem víc nežli většina jeho nynějších velebitelů, tož přece nejsem slepým pro to, v čem nám Komenský vzorem nikterak býti nemůže; mlčel bych však o tom se své strany úplně, kdyby nebylo jména Komenského zneužíváno proti katolíkům, kdyby nám nebyl Komenský představován „jako nedostižný vzor dokonalosti lidské“ („Č. Šk. str. 47.) a kdyby s ním nebyla provozována takořka až idolatrie.

V popředí tu kráčí „Č. Šk.“, kteráž k vůli Komenskému tu a tam prohodí i velmi vážnou, křesťanskou myšlenku a některá rčení sobě vypůjčuje i z církevních modliteb a sv. písma. Měla by však též k vůli Komenskému vystříhati se toho přepínání a velkého upřílišování ve vychvalování a líčení zásluh J. A. Komenského, pamatujíc, že „všeho moc škodí“, že kdo příliš dokázati chce, nedokáže vlastně ničeho a přílišná chvála že budí v srdcích lidí rozvážných jen nedůvěru.

Píše-li „Č. Šk.“: „Nastávající rok jubilejní budiž rokem tichého přemýšlení o nejvážnějších úlohách člověka, o mravních jeho povinnostech k Bohu a bližnímu; nejen velikými slavnostmi má se odbyti, jeho dostavení se musí zanechat stopy, musí působiti na naše vnitřní mravní obrození,“ volám z plna srdce: Dejž to nebeský Pán Bůh! Další řádky však, v nichž pisatel vypravuje „krásný svůj sen“, se mi málo zamlouvají. Mýlím-li se snad, nechť rozhodnou čtenáři. Řádky tyto zní: „Zdalo se mi: Byl jsem pohřížen v myšlénkách. Tu nad hlavou zaslechnu šelest neobvyklých zvuků; s udivením vzhlednu a spatřím dva anděly v rouchách bělostných, letící a držící vzhůru před sebou každý jednou rukou veliký věnec vavřínový. Roucha jejich přepásána byla širokými, dlouhými stuhami, jichž volné konce při letu andělů vlály od těla. Na jedné této stuze přečetl jsem nápis: „**Na východ, k moravskému Betlému!**“ . . . Zrakové moji sledují tento úkaz s nejvyšším ustrnutím . . . Náhle užřím celou krajinu ozářenou; andělé spustili se s výše do malého města moravského a záhy zase ukázali se nad městem v záři světelné. Avšak jaká změna! Ve věnci vavřínovém byl obraz — ale nebyl to obraz, byla to živá tvář, byla to velebná tvář — *našeho arcibiskupa*. Andělé dosti pozvolna se povznášeli do výše. V tom okamžiku tisícové lidí stáli okolo mne a s nevylicitelným výrazem ve tváři, v němž smísena byla radost, úžas, obdiv, úcta, zbožnost, nebeské nadšení, pohlíželi k nebesům na tento zjev tak překrásný a přepodivný. A nyní, než andělé zmizeli ve „výšinách nebeských“ mohl jsem přecísti i nápis na věnci. Dole stálo: „Tenť jest, jehož si vyvolil Pán“ a pod tím rok **1592**. Na hoře pak na věnci plálo číslo: **1892**. a pod ním stálo: „**Milostivé léto!**“ Když andělé s obrazem věnčeným se povznegli tak vysoko, že očím dole v němém úžase pohřížených zástupů již se stávali nedohlednými, tu nová záře rozlila se po obloze a k našim uším dolétaly zvuky nejsladší hudby a zpěvů tak líbezných, jakých nikdy v životě jsem neslychal. Ještě okamžik — a výjev zmizel.“ (Č. Šk. str. 3—4.)

Jak viděti, dovede „Česká Šk.“ i velmi pobožně psáti, dovede se vnutit i do extase a ačkoli všemu katolickému neříká jinak než „klerikální“, přece sobě vypůjčila z katolicismu k vůli Komenskému „milostivé léto“, kterýžto pojem tak se jí zalíbil, že ho ještě třikrát opakuje, píšíc mezi jiným doslovně takto: „Milostivé léto“ nadejde nám, a my již připravujeme se, abychom hodni učinění byli vejíti v ně.“ (ibid.)

Raduje-li se však „Č. Šk.“ z toho, že „veliký svátek českého národa slaven bude *po všem vzdělaném světě*“ a dí-li nadšeně, že „toho zajisté ještě nebylo, aby

památku velikého Čecha slavili veliké učené společnosti cizozemské, aby z národně nepřátelského nám Německa vyšel popud k mezinárodní trvalé oslavě našeho krajanů (str. 3.), pravím směle, třebaš bych tím někomu pokazil radost, že právě tato jednomyslnost cizích společností a obzvláště Německa nota bene Německa protestantského vzhledem k oslavě Amosa Komenského zdá se mi býti trochu podezřelou; nebo jestli za dnů našich, kdy hlavně u Němců liberálních a protestantských taková jest předpojatost a taková nenávisť ke všemu, co české jest, právě tito Němci oslavující Čecha, musejí míti k tomu jistě zvláštní příčiny a zvláštní pohnutky, z jakých se Čech vlastenec sotva asi bude moci radovati. Protestantským Němcům v říši jde, jak ze všeho patrno, o to, aby se živlu protestantskému v Čechách dostalo nového vzpružení a posilnění, proto že považují svoje souverce v zemích české koruny, ať již právem nebo neprávem, o tom nechci nikterak rozhodovati, ač tu pruské války proti Rakousku velmi poučné dávají pokyny — za přátele Německa, katolíky však za největší překážku pro své aspirace, mimo to pak rekvirují po starém svém zvyku J. A. Komenského když ne docela tedy alespoň z veliké části — pro sebe. Tak píše na př. L. W. Seyffarth, pastor prim. v Lehnici: „Jeho (Komenského) rodičové náleželi k české obci bratrské a *zdá se*, že byli národnosti české (tschechisch), aspoň napsal Komenský mnoho spisů v této řeči; *doch nennt er auch Deutschland sein Vaterland*“ (Seyffarth J. A. Comenius 3. vyd. str. 9. z r. 1884.). „Skromnost“ Němců však den ode dne roste a s rostoucí „skromností“ vzrůstají se i jejich aspirace, proto píší v době nejnovější o Komenském již trochu směleji. Na doklad uvádím, by se můj článek nestal příliš dlouhým jedině toto: „Mně jest Komenský nejenom slovutným paedagogem, který školní vůz zabředlý do bahna opět uvolnil a na jiné dráhy obrátil, nýbrž mně jest neméně věřícím a svému přesvědčení věrným protestantem, jež nic nemohlo k tomu přiměti, by upustil od své víry a jenž se raději mučedníkem stal, raději domov a vlast opustil, než aby se byl jen o vlas uchýlil od toho, co uznal za pravé a pravdivé (a přece měnili bratří čeští snadno články své víry, přec se chtěli ve víře lirovaťi tu s kalvinisty, tu s luterány, tak že i „Paed. Rozhledy“ praví, „že bratří čeští ve věcech dogmatických ztrnule si nepočínali“ — pozn. pisatele). Nemohu nikterak *paedagoga* Komenského odloučiti od *protestanta* Komenského. Nechť se zve toto moje stanovisko třebaš jednostranně konfessionelním, já se ho přece bude držeti. S pýchou můžeme my němečtí protestanti nazývati Komenského jedním ze svých v plném slova smyslu, neboť *vzdor svému českému rodu, vzdor českému jménu myslil a jednal německy.*“ (Hermann Tiemann, J. A. Comenius, Braunschweig 1892, p. V.) Ve slovech těchto jest tuším jasně vyslovena příčina, proč budou našeho Komenského oslavovati protestanté v říši — a pak i u nás, třebaš by se u nás jméno „protestant“ a horlivý bojovník proti církvi „římské“ (podle názvosloví N. L. a dvojctihodných pánů) z jistých vážných příčin nevyslovovalo. Že tomu tak jest, vysvítá z „Husa“, jenž v č. 2. přinesl článek, jehož smysl jest: My budeme oslavovati Komenského *celého*. Jiní budou ho oslavovati jako *člověka* (zедnáři pozn. pis.), jiní jako učitele. I evangelíkům jest prý ctíti všecko to, — ale hlavně chtějí ctíti Komenského jako *křesťana*“ (t. j. správně česky: jako protestanta, jelikož my katolíci podle domněnky pánů s oné strany jsme vlastně „modláři“ — snad proto že se více modlíme? pozn. pis.).

Vedle protestantů horují velice pro oslavu Komenského bratří zednáři a ti ho jistě nebudou velebiti ani jako Čecha, ani jako paedagoga, ani jako křesťana, nýbrž jenom jako „člověka“. A jelikož zednáři rozšíření jsou po celém světě a za-

stoupeni v četných společnostech literárních, proto není divu, že „památku velikého Čecha“ slaviti budou „veliké učené společnosti cizozemské,“ jak dí „Č. Šk.“

Byl-li Komenský skutečně zednářem nebo nikoli, neumím na ten čas pověděti. Velmi četní jeho velebitelé dokazují však, že zednářem byl, se zednáři obcoval důvěrně a přátelsky hlavně v Anglii, třebaš nebyl formálně do lože přijat. Buď si tomu jak buď, tolik jisto jest nade vši pochybnost, že Komenský udržoval se zednáři styky, že zednáři na něj působili, — hlavně ku sepsání Panegersie že vzal popud od zednářů, — že mnohé zásady, snahy a myšlenky J. A. Komenského na vlas se shodují se zásadami, snahami a myšlenkami tehdejších anglických zednářů a Komenský se své strany že opět působil na zednáře, kteří přijali mnohé z jeho zásad za pravidla v ložích svých. To dokazují a dosvědčují i protestantští duchovní jako na př. Seyffarth, von Criegern a jiní, to dokazuje filosof Krause a podle něho tvrdí Zoubek, to dokazují Dr. Jiří Lösche (Jan Amos Komensky. Der Paedagogie und Bischof, Wien 1889 str. 25.), ředitel A. Ziegler (Beiträge zur älteren Geschichte des Gymnasiums zu Lissa, Lissa 1885.) a mnozí jiní. (Pokračování.)

FEUILLETON.

Písmo „strmé“.

Nemám ani tolik smělosti skoro, pane redaktore, abych se vás otázel, víte-li, co jest nového v celých Čechách od měsíce listopadu m. r.? Vždyť to hýbe celým našim královstvím, jakž byste toho nevěděl! Z našich žákův a žaček stali se najednou samí „stavitelé“. Posavadní nakloněné písmo dáno jest do klatby, a místo něho zavedeno — prozatím na prvních stupních — (ale vyšším se také nebrání) písmo stojaté — či abychom mluvili „moderně“ — písmo „strmé“. Ovšem mělo se nejprve učitelstvo vysloviti o tom, nebylo-li by s prospěchem písmo „stavěti“, a ještě na počátku školního roku jednáno o tom na vládních konferencích; ale co se nestalo! Když účastníci jedné takové konference vrátili se z porady, kde byli písmo „strmé“ šťastně zavrhl, překvapil je hned potom výnos c. k. z české školní rady, jímž nařízeno, by zatím na některých školách u menších dětí začalo se hned psáti písmem „strmým“, a k tomuto výnosu připojila svůj výnos c. k. okresní školní rada, že se má písmu tomu učiti na všech školách. A poněvadž, jak známo, „befěl je befěl“ — tedy: rozume stranou!

Ale, toť víte: každé „proč“ má své „proto“, a to nejnovější „proto“ má zase svoje „proč“. Však to „proč“ zajisté také

uznáte: jen, prosím, vyjděte takhle v poledne na ulici, když po ní jde nejvíce lidí — a hrůza! Co tu spatříte? Samé mrzáky, ale ne snad chromé, bezruké i beznohé, ale samé křivopáteřníky: ten chudák má páteř zkrivenou i ke předu, že má hlavu skoro mezi koleny — tomu zas visí nazpátek, onen má pravé rameno o půl metru výše než levé, a jiný zase naopak. A mimo to jsou, chudáci, všickni krátkozrací!

Nevěříte tomu? Ó, jen věřte, zalomte rukama a zvolte: „Nešťastná školo, co's to učinila!“ — Ano, ano, tak jest a nejinak, neboť vysvítá z dobrozdání nejvyšší zdravotní rady, že krátkozrakosti a skřivení páteře počtem i stupněm přibývá, a poněvadž už máme nejmodernější školní světnice a nejmodernější lavice, vyhovující požadavkům zdravotnictví co nejlépe — ale poněvadž příčina přece jen ve škole býti musí — nemůže býti jinak, nežli že to vše zavinuje nešťastné nakloněné písmo.

Vy sice řeknete: Jak to může býti? Vždyť my všickni psali jsme tím písmem již ve „staré“ škole, měli jsme lavice všelijaké, okna často malá, světlo bylo na pravé straně místo na levé atd. — teď máme učebny světlé, okna jsou v levé a zadní stěně, lavice snad na millimetry přesně rozměřené — a tu máš! Výsledek? Krátko-

zrakošť a zkřivení páteře! Tohle mi nejde na rozum!

Ještě dobře, pane redaktore, že nejste sám; mně hned, na př. také to nejde na rozum, a mnohým jiným také ne. Ale povídám ještě jednou: Rozume stranou!

Ráčíte snad také vyučovati v několika třídách; prosím Vás, kolik tam máte těch krátkozrakých a křivopáteřnatých? Snad u Vás ve městě je ta mládež příliš podajné tělesné konstrukce — ale my na venkově, bohudík, takových mrzáčků nemáme.

Já vyučuji teprve 14 let, jdu se tedy zeptat honem starších pánů učitelů, kteří působí již 30 i více let: Prosím vás, přišel k vám za ta leta už aspoň jednou nějaký doktor nebo statistik, aby si zapsal děti krátkozraké a křivopáteřnaté? — Že prý ne. — Či jste byl někdy od úřadů tázán, jsou-li ve vaší škole takové děti? — Také ne. — Tohle je přece divná věc!

Tu jeden ze starších pánů mi ťukne na čelo a povídá: Ale člověče nezkušený, vy nevíte, když nějaký statistik z Kamčatky něco napíše, že to nejdříve odnese naše škola?

Já si honem zacpal uši, abych nedoslechl těch rebelantských slov, a ohlédl jsem se, zdali nás někdo neslyšel.

Už bych tedy snad mohl o těch příčinách, pro které se písmo „strmé“ zavádí, pomlčet, — ale ještě něco: mám zde první číslo učitelského časopisu a čtu v něm článek, který horlí pro písmo „strmé“. Vezměme prý jen do ruky rukopis Jana Žižky z Trocnova, jaký to stejný, drobný rukopis, jako by to natiskl. — Toť ovšem pravda, a poněvadž, jak víte, jsme my národ Husův a Žižkův, máte tu zas jeden důvod pro písmo „strmé“, aspoň u nás.

Ve článku tom čteme také, že již na počátku 16. věku opouštěli někteří písaři směr kolmý, a v 17. století že stalo se písmo nakloněné téměř všeobecným. A tu by snad bylo zajímavé pátrati po příčinách, jež způsobily nakloněnou polohu písma, která zevšeobecněla. V nynější době mnoho se píše; tomu přisvědčí každý; a když se mnoho psáti začínalo, hledali bezpochyby písaři způsob psaní rychlejšího, by uspořili času, a tu nevynalezli nakloněnou polohu, ale ona se asi sama dostavila.

Je to zcela přirozeno: píšící od levé strany ku pravé, vzdalujeme píšící ruku od svého oka. Rukou pak od oka vzdálenou

musíme písmo nakloňovati, aby stálo přímo proti oku našemu. Kdo by chtěl psáti „strmé“ na delších řádcích, musil by posunovati papír, jakmile by kus řádku napsal, na stranu levou, aby měl to slovo, jež právě píše, přímo proti očím. To uznává i samo nařízení c. k. zemské školní rady, jež obsahuje mezi jinými i pokyn, že řádky, do nichž se píše, mají býti při počátečním učení krátké, ze kteréžto příčiny budtež stránky dosavadních tabulek a sešitů rozděleny kolmicemi ve dvě části, a jedna část po druhé budiž popisována.

Toť ovšem rozumné; a my učitelé jen si přejeme, aby ti pánové, kteří doporučují písmo „strmé“, nejprve sami hleděli se vycvičiti písmem „strmým“ **v úhledném rychlopise**, což se nařizuje žákům škol obecných na vyšším stupni; snad poznají, jaký bude ten „rychlopis“. Mnohým aspoň se zdá, že píšící písmo „strmé“, vlastně nepíšeme, ale písmena kreslíme, zvláště přidržíme-li se posavadních tvarů písma nakloněného, jichž postavením vyrobilo se velice snadné písmo „strmé“. Také bude třeba, by papírny vyráběly místo archů úzké proužky psacího papíru, bychom jich nemusili teprve po délce půlit. To jsou mé skromné návrhy vzhledem k písmu strmému.

Víte dobře, že nynější doba je dobou vynálezů; proto se nedivím, že část učitelstva novému vynálezu přeje. Tu a tam ozývají se sice hlasy varující, ale zdá se mi, že jaksí nesměle, a obávám se, že snad umlknou. A my, kteří nechceme tak honem uznati důležitost písma strmého, obdivujeme se ne tak vynálezci jeho, jako spíše vynálezci těch zkřivených páteří.

Ke konci mám ještě prosbu ku ctěným čtenářům „Vychovatele“. Bude-li písmo „strmé“ trvale zavedeno, obávám se, že asi po deseti letech s ustrnutím se shledá, že té nešťastné krátkozrakosti a křivých páteří neubýlo, ale naopak přibýlo, a že nám tedy písmo „strmé“ nepomohlo; a tu prosím laskavé čtenáře, by raději již nyní přemýšleli o jistějším prostředku proti těm nešťastným neduhům. Snad by bylo dobře, aby žáci při psaní byli přišroubováni k jakémusi stojanu (proti zkřivení páteře) a měli oči zavázané (by si zraku nekazili). Někomu se to bude zdáti nyní nemožným — ale za 10 let kdo ví k jaké dokonalosti nedospějeme.

Také k panu sazeči „Vychovatele“ mám prosbu. Naznačil jsem některá slova,

aby byla vytištěna písmem význačnějším. Tedy jenom žádné ležaté písmo (kursivu) pane sazeči, sice je neštěstí hotovo. Považte, že můžete u 2300 čtenářů způsobiti čtením kursivy krátkozrakost a zkřivení páteře. Beztoho pocítuji, že se mi páteř nějak křiví — snad následkem mého strmo-

ležatého rukopisu, a bojím se, abych se nestal konečně odstrašujícím příkladem všech odpůrců „strmého“ písma.

Račte tedy přemýšleti, pane redaktore.

Váš nastávající křivopáteřík

V. Zpěváček.

DROBNOSTI.

„Oslava Komenského a naše kněžstvo.“ Vinohradský „Čas“ otiskuje v č. 9. ze dne 27. února moje „Zasláno“ uveřejněné v časopise „Čechu“ ze dne 22. února poctivě celé, začez mu tuto vzdávám díky. Tvrdí-li však dále, že tu „máme před sebou spor o slovíčka, který se stává nechutným“, má patrně nepravdu, o které se mohl přesvědčiti sám z mého objasnění ve „Vychovateli“, z něhož uvádí některé věci hned v odstavci dalším. Že se „spor“ ten „stává“ „Času“ „nechutným“, věřím velmi rád, proto že to není spor o slovíčka, nýbrž spor o věc velmi vážnou. Co pak by asi říkal na př. redaktor „Času“, kdyby na důkaz snášenlivosti a nezávislosti na heslech mladočeských a realistických dal svoje svolení, by byl podepsán na provolání, kterýmž by se mělo vybízeti ku hojným sbírkám na rekonstrukci sousoší svatého Ignáce z Loyoly na Karlovu mostě, a kdyby pak ctěné jeho jméno, i s přívěskem „realista“ a redaktor „Času“, pojednou se objevilo na provolání sepsaném některým jesuitou slovy vzletnými a nadšenými, v němž by se důtklivě vybízelo nejenom ku sbírkám na rekonstrukci zmíněné sochy, nýbrž zároveň i k velkolepému oslavování čtyřstiletých narozenin sv. Ignáce, ku sbírkám na důkladné sepsání jeho životopisu a vůbec k jakémus demonstrativnímu oslavování celého řádu jesuitského, obzvláště pak doby protireformační? (— A sv. Ignác jest přece světec oslavovaný v celém světě katolickém a stojí mravně jistě mnohem výš nežli Komenský a větší má význam. —) Neprohlásil by, že je to úskok, že se tak stalo bez jeho vědomí a že proti tomu rozhodně protestuje? A co by as řekl, kdyby na toto jeho prohlášení přišel někdo s nožem kritickým a mu vytýkal, že je to „spor o slovíčka, který se stává nechutným?“ — Proč pak „Čas“ poctivě neotiskl celé moje ohražení uveřejněné ve „Vychovateli“,

k němuž v „Čechu“ bylo poukázáno? Nebo proč je neotiskl u věrném aspoň výtahu? Nehodilo se mu do krámu? Věřím rád. Vrháť se jím ne příliš příznivé světlo na některé horlivé oslavovatele. A pak: „Čas“ že lituje, že já jsem svoje jméno odvolal (recte protestoval proti vtahování jména mého tam, kam jsem se jím nepropůjčil)? To je mi věru divná věc! Což jsem získal pojednou tolik na vážnosti a důležitosti v očích pánů liberálů? Vždyť není v celých Čechách kněze, jehož jméno by liberálním literátům a paedagogům bylo protivnější nežli jméno moje; vždyť to není ještě tak příliš dávno, co jméno moje persyflovali a mne ostouzeli a nedávno ještě dostalo se mi „čestného“ vyznamenání v galantních „Šípech“, — z čehož já si ovšem pranic nedělám — a pražské časopisy — bez rozdílu barvy — když i časem uváděly obsah „Vlasti“ a jmenovaly přispívatele, zamlčely důsledně skoro vždy mé jméno i moji práci — zajisté jen z lásky! A já se přece dosud nezměnil a „nepolepšil“, o čemž se, jak doufám, páni ještě přesvědčí. Proto nemusí „Čas“ „litovati“, že jsem proti vtahování jména svého mezi „jubilanty“ protestoval dříve nežli on se dozvěděl, že tam bylo vtaženo. Proč jen o mne páni tak příliš stojí? „Čas“ pak může lítost svou tím spíš odložit, když má v knězi, který „Komenského ctí“ a „nesouhlasí se štváním klerikálních listů proti Komenskému“, za mne náhradu víc než dostatečnou; ovšem jest to pouze ctitel tajný, jenž si hraje hrdinsky na schovávanou, ale Češi říkají: z nouze Franta dobrý. Že Komenského chválil Balbín, že ho chválil kněz Dr. Bílý, že ho chválili i jiní kněží, že Dr. (nikoli Heller, jak píše „Čas“, nýbrž) Keller v Münsteru, rozhodný katolík a spoluredaktor paedagogické bibliotéky, již vydává Schöningh v Paderbornu, v Německu dal podnět k oslavě Komenského, to všechno vím a

„Čas“ se přesvědčí, že já Komenského chválím též i přes to, že s jubilanty, jak se většinou nyní vyklubali, nesouhlasím. Ale to „Času“ jenom napovím, že kdyby Balbín, Dr. Bílý a ti jiní kněží byli znali Komenského tak, jak my ho nyní známe, že kdyby žili v době přítomné a na své vlastní oči viděli, k čemu všemu se jména Komenského nyní zneužívá, že by ho jistě nechválili nyní tak všeobecně, nýbrž že by chválu svou omezili na to, co jest na Komenském vsutku chvály hodno. — Zde připomínám „Času“ to, co jest o Komenském a oslavě jeho jubilea psáno v „Čechu“ ze dne 18. ledna, co v příčině této psal brněnský „Hlas“ a z něho poctivě otiskl brněnský „Učitel“ v č. 33. str. 540., a k tomu dodávám: Dejte nám záruku, že jména Komenského a slavení jeho jubilea nebude nikterak zneužíváno proti církvi katolické, že nebude vzpomínáno toho, v čem byli Komenský a jeho soudruzi rozhodně v nepravdě a v čem on více než oni chyboval, nýbrž že budete Komenského slaviti jako paedagoga jména světového, slibte nám, že napřesrok oslavíte s námi pětistyletou památku usmrcení sv. Jana z Nepomuku, českého patrona: a my budeme ještě i nyní slavit s vámi společně jubileum Komen-

ského; ale jinak se musíme ustranit. Hrozeb vašich se však nebojíme a co se týče vlastenectví, pravého vlastenectví, v tom se s vámi můžeme směle měřit. — O družstvu „Vlast“ vím jenom tolik, že sloužilo vždycky pouze a jedině zájmům katolickým bez ohledu na osoby a že ani teď není žádným nástrojem v rukou jednotlivce, jelikož ve výboru tohoto družstva zasedají mužové věrní svému přesvědčení, sobě důslední a nikoli loutky! Za chyby jiných ovšem nemohou, aniž jich schvalují, rovněž jako nemůže redaktor „Času“ za kotrmelce toho neb onoho říšského poslance. Anonymní pak pisatel „Zaslána“ v témž čísle „Času“ může býti ujistěn, že mu „upřímnou jeho skromnost“, pro kterou „nechce veřejně být jmenován“ jako ctitel Komenského, nikterak nezávidím; rekovnost to právě není a pravá skromnost také ne, spíše snad bázeň před veřejností. Že jest „se svým postavením spokojen“, je velmi hezké a chvalitebné a „nežádá-li za odměnu prebend nebo kanonikátů“ katolických, to snad děje se — ač nechci být hadačem ani prorokem — mimo velkou „skromnost“ i z té příčiny, že chce býti biskupem českých bratří, k čemuž již předem mou — gratulaci!

(Redakce.)

Listárna redakce.

Pány spolupracovníky prosíme o la-
skavé strpení; všechno přijde časem na

řadu. S uveřejňováním zákonů škol. počne
se již brzy; nejdéle koncem dubna.

Spisy redakci zasláné.

Szkoła. Tygodnik pedagogiczny; organ to-
warzystwa pedagogicznego we Lwowie.
Rok XXV. Nr. 8—10.

Dělník. Red. Fr. Chytil v Brně. Roč. VIII.
č. 5.

Dělnické noviny. Red. Tom. Jiroušek. Vy-
dává družstvo „Vlast“. Roč. I. č. 13.
s bohatým a velmi poučným obsahem.

Růže dominikánská. Katolický časopis bra-
trstva růžencového a třetí řehole domi-
nikánské. Red. Fr. Filip Konečný Ord.
Praed. Roč. V. č. 11.

Boháč a Lazar. Řeči postní Dr. Rudolfa
Horského, kaplana v Ouněticích. Nákladem
knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Ko-
trba). Cena 20 kr. Co mám říci v krát-
kosti o těchto řečech? Že jsem již dávno
nečetl ničeho s tak velikou pochoutkou?
Ano! Tohle není žádné tuctové zboží,
jakého všude dost. Toť samé zrno, dobré
zrno, jež uchvacuje rozum i srdce a
zůstává dojem mohutný. Nikdo nelituj
těch 20 krejcarů, kup, vezmi a čti a
užij v prospěch svůj i v prospěch jiných.

OBSAH: Jan Amos Komenský. Ku 300leté památce jeho narození napsal P. Petr Špička.
(Pokračování.) — Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském. Píše Fr.
Pohunek. — Feuilleton: Písmo „strmé“. — Drobnosti. — Listárna redakce. — Spisy
redakci zasláné.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajů německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: **Fr. Pohunek.**

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepočítají a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána)

Jan Amos Komenský.

Ku 300leté památce jeho narození

napsal **P. Petr Špička**, kněz ryt. ř. křižovníků s červ. hv.

(Dokončení.)

V.

„Díčeho pro svou církev nevyhledávám, která již není, ani pro sebe, kterýž vstupuji do hrobu, než pro tebe společná matko, církvi obecná (ecclesia catholica), již tak miluji a ctím, že bych ti přál, s kterékoli strany možná, aby trošinku měla se lépe.“¹⁾

Nic necharakterizuje nám více ten veliký konflikt tragický v Komenském, jako tato slova. S jedné strany ještě ten pevný základ staré, české, svatováclavské, katolické víry a s druhé to nešťastné novotářství, z ciziny k nám přinesené, jehož se Komenský nezbavil.

Konfesse českých bratří rozhodně disponovala větším, snad bude nám rozuměno, řekneme-li pozitivním fondem, než ty různé evangelické frakce, navzájem se zuřivě potírající v Německu. „Jisté, když dívám se na smutnou tvářnost církví reformovaných v Německu, skoro celý se chvěji. Vidím, že státy byly útulky církvím, ale již na mnoha místech útulkové přeměňují se v panství, že panují volně nad církvemi, ano snad nad samým učením nebeským.“ Tak v pravdě říká Olevianus, řádem bratrským jako u vytržení. A zas jiný přední pastýř církve evangelické nevěřil, že řád bratrský není ideou, než skutkem, že prý ho není v světě křesťanském. „Ó blažení, kteří jste měli klíče oba. *My ztratili jsme jeden zavírací.* Takovými zajisté v domě božím učiněni jsme hospodáři, kteří stodoly, sklepy, bedny a všechny zásobárny nuceni jsme stále nechávati otevřené, nikdy je zavíratí a tak věci svaté dávati psům a perly házetí před svině.“ Dávali rozhřešení nekajícím. Komenský: že nemá býti dáváno.

On: Pokusil jsem se, nezdařilo se, rozkřikují mne jako nového papežence, nebo kalvince.²⁾ Čteme, žasnem, litujeme jich, českých bratří, kteří mezi takovou společností se dostali! A další dějiny českých bratří? Ubozí! Oni také již byli

¹⁾ Zoubek, Musejník 1886, 462.

²⁾ Ibid. str. 461.

³⁾ Zoubek l. c. 464.

ratolestí od kmene useknutou. Oni neměli té vnitřní síly, aby aspoň ten starý základ mravní, z Čech s sebou přinesený, si zachovali.

Slyšme hlas nepřítele Komenského Arnolda, již jmenovaného lutherána. „Tuhá ta u vás kázeň ani vašince (Věstrates) o nic neučinila lepšími. Pomysli na E. S., K. K. i na jinou chamraď podobnou. Jediní Leštenští ve vyjmenované kázni vychování v pobožnosti a prospěchu vyšvihli se nade všechny chovance tužší Vaší, líbí-li se bohům, kázně.“¹⁾ Ale toto svědectví u nás nemá tolik ceny, slyšme samého posledního biskupa českých bratří, Komenského.

Usnesl se sbor svolaných seniorů rozptýlených z Polsky, Slezska a Uher, aby byl vytištěn „Řád jednoty bratrské“ od předků stanovený, dotud toliko strážný rukama představených a to proto:

„Aby nám samým pod přísnou kázní boží stojícím byla dána příčina, abychom lépe poznali, kterak jsme odpadli od prvotní lásky, i aby všem bylo zřejmo otevřeněji, kdyby na nás vzhlednouti okem milosrdenství a nás církvím domácím navrátiti zalíbilo se Bohu, kterak by bylo nám všem navrátiti se k starým základům.“

„Nebo kdyby chtěl Bůh, aby v trestání tom zahynuly jednoty obě²⁾ (viděli jsme zajisté i v Polště, že všechno se řítí v horší: v náboženství, že vzrůstá se mezi našimi chladnost, ku kázni nechut, odpadání církve i menšící se počet patronů církve atd.), aby v potomstvu byla aspoň památka počestná, jaký lid byli předkové naši.“³⁾

A konečně Komenský v úplné resignaci volá, takoruka umíraje, ku svému roztroušenému stádu: Přidejte se ku kterékoliv církvi evangelické!

A v málo letech odehrál se v dějinách přesmutný proces: Lid, jenž vlast opouštěl, láskou k ní naplněn, ztrácí pomalu *svou víru* a s ní i *svoje národní nadšení* a zaniká na vždy v moři Germanstva! „Má církev už není,“ ta slova Komenského zůstala pravdivými. Polského biskupa Bythnera přežil, zetě svého, jež by byl tak rád viděl svým nástupcem, přežil a tak v daleké cizině umírá, jako poslední, poslední biskup bratří českých!

A marny jsou všechny pokusy jednotu českých bratří znovu vzkřísit k životu. Jméno českých bratří, jež si dnes někteří evangelíci v Čechách ku ponížení Komenského přikládají, jméno českých bratří bez života českých bratří a bez učení českých bratří, nejsou čeští bratří!

A jako jednota českých bratří, tak tragicky zachází i rodina Komenského. Komenský sám umírá pln lásky ku svému národu. Syn skončil r. 1694. A rodina zetě jeho Figula, jenž stal se kurfiřtským kazatelem, zmizela v Německu.

Jen jedno přání, jen jedna modlitba Komenského našla svého splnění. Jsou to mohutná slova Mojžíšova, jichž zde Komenský tak vhodně užil. „Živ buď národe posvěcený, neumírej, muži tvoji ať jsou bez počtu.“ „Věřím i já Bohu, že po přejití vichřic hněvu, hříchy našimi na hlavy naše uvedeného, vláda věcí tvých k tobě se zase navrátí lide český.“⁴⁾ Ano, tak se stalo, a Bůh dej, aby stalo se tak ještě více. Ale stalo se to jinak, než Komenský tušil. S národem českým v rodné jeho zemi odehrál se proces opačný, než s protestantskou jeho částí za

¹⁾ Zoubek I. c. 61.

²⁾ t. j. česká i polská.

³⁾ Zoubek I. c. 58.

⁴⁾ Kšaft, 19.

hranicemi, pravda zdlouhavější, vždyť zachovat je pracnější než ztratit. Náš lid pomalu znovu nabýval katolické víry a s ní — svého *národního* života. Jen proto neumřel! Jen proto neumře!

VI.

Loučíme se s postavou posledního biskupa českých bratří. I když jednotlivosti, některé odstíny v této kresbě snad během doby se pozmění, hlavní kontury jeho povahy zůstanou jistě vylíčeny správně.

1. Komenský jako paedagog pojistil si v dějinách vychovatelství jedno z nej-přednějších míst. Praví se, že jest otcem školy moderní. Je-li to pravda, pak ať ta moderní škola je Komenskému dcerou zvedenou!

Komenský, jenž ku konci života svého tak dojemně praví, že všechny své práce k vůli Pánu a jeho učedníkům z lásky podjal, „neboť zlořečena budiž každá hodina a každý okamžik některé činnosti, s kterým jsem jinak naložil“, ¹⁾ jemuž věta sv. Augustina: „Qui proficit in literis et deficit in moribus, plus deficit, quam proficit,“ byla zamilovanou průpovědí, ²⁾ chtěl zajisté míti školu náboženstvím pro-dchnutou. Komenský byl by protestoval proti tomu, často zbytečnému přetěžování žactva, jehož tak často svědky býváme. Proto nevíme, zdali by školu moderní za dceru svoji uznal. Jistě by ji v mnohém pokáral!

Je-li Komenský otcem školy moderní proto, že horlil pro obecné vzdělání lidstva, že snažil se toto vzdělání pomocí školy obecné rozšířiti mezi nejširší vrstvy lidí, pak v ušlechtilých snahách těch setkává se s odvěkou matkou školy a všeho vzdělání, katolickou církví. A proto z plna srdce toho žádáme, aby paedagogické zásady Komenského nabyly rozšíření toho největšího.

2. Komenský jako filosof vyniká vědomostmi. Náhledy jeho filosofické vyrostly ovšem z půdy, svažčené učením Kristovým. Však zbaven neomylné autority katolické církve, Komenský snad pro sebe vytvořil celou filosofickou budovu, jiným ale neprospěl.

3. Nešťastný byl Komenský jako politik. Postaven životem svým v doby rozbourané, v klamném mínění, že katolická církev rdousí nejen křivé učení, ale i národní život v jeho národu, ve snaze pomoci své jednotě k životu, předpokládá náboženský zápal a ušlechtilé motivy tam, kde byl jen nejhrubší egoismus, politické sobectví, boj nejsprostších zájmů. A po světě chodě jako vyhnanec, nemohl ovšem stopovati změny v politickém i náboženském stavu své vlasti. A proto stále vybízí knížata, aby zbraní se ujali ve prospěch Čechů a evangelia. „Jako o Tobě jde hlas, že jsi byl po ruce a v radách nejdůvěrnějších s těmi, kteří zamýšleli před lety vtrhnouti do Čech, kdyby jim jen bývali po vůli Angličané,“ ³⁾ vyčítá mu Arnold. Takové snahy byly snad Komenskému výronem jeho lásky k jednotě i k národu jeho, ale za tehdejších poměrů, změněných již docela, hraničily s vele-zrádou.

4. Komenský jako theolog vyniká známostí svatého písma a prodchnut jest opravdovou zbožností. Náboženské polemiky měl snad všude, kde déle se zdržoval. V těch, ač býval někdy ostrý, počíná si s vážnou opravdovostí, jen nesmí se jednati o katolickou církev. Ta zůstala mu až do smrti, Babylonem, nevěstkou...

¹⁾ Lindner I. c. 66.

²⁾ Durdík I. c. 105.

³⁾ Zoubek I. c. 57.

A ten Komenský, jenž chtěl lidstvu usnadnit poznání pravdy, ve svých polemikách s katolickou Církví trpí per defectum veritatis, nedostatkem pravdy. Onen Komenský, když s katolickou Církví bojuje, stává se — malým. Trpký to osud snad všech protivníků katolické Církve.

Co u Komenského věky přetrvá, s čím jméno jeho i památka jeho žije a vždycky bude žít, to není částkou této, církvi nepřátelské jeho bytosti, to vyplynulo z té lepší jeho stránky, která s církví v odporu nebyla.

Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském.

Píše **František Pohunek.**

(Pokračování.)

▼ Panegersii a v Panaugii jeví se nám Komenský jako pravý kněz humanity. Krause dokázal (r. 1820), že pravidla veliké zednářské lože Londýnské (1717) vyňata jsou z těchto spisů a ideje Komenského že žijí tudíž dosud v jednostranném pojmání ve 2500 ložích zednářských na okruhu zemském. (Jul. Beeger u. Zoubek, J. A. Comenius str. 98.) Podobně píše dr. Lösche: „Tyto myšlenky (rozvinuté v Panegersii) vznikly z části na podnět anglických zednářů a byvše Komenským rozvinuty, staly se opět základem pravidel velké lože Londýnské; tak žijí tudíž ideje Komenského, v pojmání ovšem jednostranném, ještě až dosud v 16.000 zednářských ložích na okruhu zemském: durch diese Canäle hat auch Comenius Antheil an der josephinischen Aera, in welcher wiederholt die Zugehörigkeit der für sie begeisterten Männer, auch der evangelischen Geistlichen, zur Loge auffallend ist.“ (Dr. Lösche l. c. str. 25—26.) V témž smyslu píše výše již vzpomenutý Ant. Ziegler, jehož slova tu chceme ještě uvést: „Komenský byl podle obecných svých snah a svého působení *knězem humanity třídy první*. Za takového jej uznává Herder. Za takového jej vydávají právě nejvážnější mužové řádu zednářského v době novější, stavíce jej do řady s Valentinem Andreae, Lessingem, Leibnizem, Herderem a pozdější lože novoanglická vzala prý své stanovy větším dílem doslovně z Komenského Panegersie“ (Citováno u Seyffartha str. 56.) Nejšíře píše o věci této Heřman Ferdinand von Criegern, subdiakon u sv. Tomáše v Lipsku, tedy rovněž jako Seyffarth protestantský duchovní, ve spise nadepsaném: „Johann Amos Comenius als Theolog“ str. 385 a násl., kdež uvádí toho doklady, jak až nápadně shodují se mnohá místa ano celá tendence zvláště některých spisů Komenského se zásadami tehdejších zednářů, zvláště pokud se týče „humanity“ a všeobecného (čili vlastně povrchního, bezdogmatického — pozn. pis.) křesťanství, v němž by se konečně shodli všichni. Tyto zásady o všeobecném jakéms křesťanství, v němž by nebylo sekt a konfessní rozštěpenosti a jež by tudíž jednomyslně vyznávali všichni (čili, jak nyní říkají zednáři, když chtějí zakrýt mírnou škraboškou horší svoje úmysly: ein Christenthum erhaben über confessionelle Spaltungen!) a pak zásady o všeobecné lidskosti, jež hlásal Komenský hlavně ve své Pansofii a Panegersii (Opp. did. 421, 589, 463 a na mnohých jiných místech) hodily se ovšem výborně do krámu bratřím zednářům; i přijali je tím ochotněji, protože to byly v podstatě vlastně jejich zásady a že to byl biskup Českých bratří, jenž je dál vyvinul a jakýmsi vědeckým pláštěm oděl.

Proto není divu, že zednáři Komenského velebí a oslavují, třeba si Komenský některé věci značně jinak myslel, než jak si je vykládali bratří zednáři a třeba Komenský, jenž napsal „Centrum securitatis“ a „Unum necessarium“ (Jednoho jest potřeby), nebyl víc tím Komenským, jenž psal Pansofii a Panegersii.

V druhém článku „Č. Školy“, jehož titul jest: „*Duch Jana Amosa Komenského. Životopisná abstrakce*“, setkáváme se hned v části první s touto větou: „Jednota Českých bratří, *prostá, leč přece velice intelligentní a ideální* zrodila nám Komenského.“

Jest to již zvykem českých literátů, že Jednotu Českých bratří líčí barvami nejkrásnějšími, že ji prohlašují za jakýsi ideal mravního života a veškeré lidské dokonalosti. Byla-li však Jednota vsutku takovou, musil nejlépe vědět Komenský, jakožto biskup této Jednoty, biskup poslední. A co píše Komenský o své Jednotě? Otevřme si jeho „Kšaft“ a přečteme si, co tam stojí psáno na str. 11. a 12. Co tu slyšíme? Matka Jednota mluví tu k svým synům následovně: „... vroucí k Bohu a poctě jeho láska, nenávisť pak k světu a marnostem jeho kdež se nalézá? a společná všech dítek mých sprostnost a upřímnost k sobě opustila nyní vás. Naproti tomu pak nedověra, podhlídání, různice, sváry, svých věcí hledání; z toho hrdost proti sobě vespolek a různě ležení vloudilo se mezi všechny téměř napořád. A to, *jakož jste doma ještě začali, tak ani v exilium nepřestali jste*. Nýbrž v rozptýlení svém tím více se myslí rozptýlily. *Někteří, dopadše míst, kdež za něco jmíni jste, dali jste se v pýchu a vzpínání; a někteří do lakomství se pustivše, hůř než ve vlasti i s zapomenutím se na to, proč jste nejprředněji vyšli, totiž slovo Boží. Jiní zase v odporný tomu neduh uběhše, dali jste se v marnosti, zahálku, lenost, až i na žebrotu, přivodíce skrze to v ošklivost a v pahanění netoliko svůj exulantský los, ale i sebe sami, a což více jest, národ celý! Někteří pak jste ze jha kázně vypřáhli, osazující se na těch místech, kdež by vám činiti volno bylo, což by se vidělo.*“ Tak sám Komenský.¹⁾

Leč poslyšme dále: „*I u nás se to pohříchu přihodilo, že se hříchové rozmnožili a kázeň naše jest jen pokrytstvím mnohých. Chudé sedláčky pro opilství, tance, jako i chudé kněží pro zlodějství tresceme a vylučujeme, při vyšších to nekonáme, ač že někdy něco říkáme: i to slabé a choulostivé.*“ (Tak cituje Martinus ve své Obráně proti prohlášení starších kněží bratrských na str. 143. slova Bratří, neudává však pramene, odkud citát má.)

Na výtku Bratří, že prý všude hanbu činí jménu českému, odpovídá Martinus, rovněž exulant, v Obráně své Bratřím: „*Mne pomlouváte, že prý všude hanbu činím jménu českému. Vy, vy pusťte uši mezi lidi: ach nastojte, jak na vás a na tu vaši zarputilost na tisíce urozených i neurozených křesťanů s pláčem a hojnými slzami nařiká, že vy jste po hříších obecných přední a původní příčinou tohoto přezarmouceného exilium a milé vlasti snížení. První bouřku vy jste stropili Domine Comeni.*“ (Martinus l. c. str. 449.)

Toto snad postačí. Kdo se chceš více dočísti o té ideální mravní dokonalosti Českých bratří, vezmi si seznam zemřelých kněží česko-bratrských od Vavřince Orlika, sepsaný dle zápisků Blahoslavových a Červenkových, a pročti si jej. (Některé z něho vyňatky viz ve „Slovech Pravdy“ z r. 1892. č. 7. a 8. str. 22—23.)

„Poměry, z nichž vyšel Komenský“, líčí „Č. Šk.“, jednak barvami velmi te-

¹⁾ Kšaft str. 11—12. vydán v Praze 1879. nákladem Spolku Komenského. Dle vydání Berlinského z r. 1757. věrně otištěný.

mnými, jednak zcela nesprávně. Temné jsou barvy, jichž tu užívá, protože ten „ocean nevědomosti a strnulosti“, o němž tu mluví, nebyl tak velký, jakým ho dělá a teprv ne rozšířený po celé Evropě. Vždyť „Č. Šk.“ velmi rozkošnou nedůsledností sama vzpomíná jmen mnohých mužů, kteří zářili již před Komenským a v době jeho jako hvězdy první velikosti na obzoru básnictví a vědy, jako „Ariosto, Tasso, Camoens, Cervantes, Shakespeare, Rabelais, Baco Verulamský a Campanella“, a k jmenům těmto mohla „Č. Šk.“ přidati snadno ještě mnohá jiná velmi slavná jména. Zdali však si pisatel tohoto článku v „Č. Šk.“, p. Josef Černý, povšiml toho, že jména, jež tu uvedl, jsou až na Shakespeara, o němž není jisto, byl-li katolíkem nebo nikoli, veskrze jména mužů katolických? Mezi národy katolickými nebyla tudíž taková „strnulost a nevědomost“, o jakéž píše „Č. Šk.“, ovšem ale mezi protestanty. Ano protestantismus, v němž slavil vítězství falešný humanismus, protestantismus, jehož původce, hlavní „prorok“ a „evangelista“ Dr. Martin Luther tak nehorázně bouřil proti všem školám vysokým a Koprníka nazýval bláznem, stal se nepřitelem každé vyšší snahy vědecké, každého vyššího vzletu a vznětu a sveden byv „humanismem špatně pěstovaným“, zaváděl latinu i do škol obecných. (Viz o tom více v mém pojednání ve „Vychovateli“ z r. 1889 str. 146 a násl.) Onen „duchamorný konservatismus“, o němž mluví „Č. Šk.“ a který přerušil v severní a střední Evropě veškerý pokrok na mnohem více nežli celé století, nebyl tudíž zavinen církví katolickou, nýbrž právě tím, co dějepisci a četní kulturní historikové církvi nepřátelští tak rádi zovou dobou nově vzešlého velkého světa a nových plodných idejí. Píše-li však výše jmenovaný pisatel v „Č. Škole“ dále, že v onom duchamorném konservatismu bylo to „neobyčejnou opovážlivostí počítáno Tomáši Campanellovi a Giordanu Brunovi, že odporovali náukám Aristotelovým“ a že „scho- bodomyslní tito mužové zaplatili svoji odvahu životem“ a dí-li konečně o Galileim, že ani jemu nevedlo se lépe, že stál na svém: „A přece se točí“, tu ve své „abstrakci životopisné“ abstrahoval prostě od historické pravdy. Nebo že by Galilei byl pronesl slova: „E pur si muove“ — a přece se točí — je pouhou bajkou již dávno důkladně vyvrácenou; že by pak byl trpěl nějaká muka pro svou náuku, jest zlomyslnou pomluvou církve. Rovněž nemusili ani Campanella, ani Giordano Bruno trpěti proto, že byli odpůrci Aristotelovy filosofie; že by však byli *tuto* svoji odvahu zaplatili životem, je patrná lež, nebo Campanella těšil se přízni kardinála Richelieu, od něhož měl pense 3000 liber ročně a zemřel smrtí přirozenou v klášteře svého řádu St. Honoré, když po své cestě do Holandska, kdež seznámil se s filosofem Cartesiem, zabýval se úhrnným vydáním svých spisů (21. května 1639.); Giordano Bruno byl ovšem upálen, nikoli však pro odpor proti filosofii Aristotelově, nýbrž pro své darebáctví, nemravnost a nevěru.

Praví-li „Č. Š.“ dále, že Komenský „směle, jasně, dopodrobna vytknul i potřebu i účel lidského vzdělání“, a že „označil vzdělání potřebou všech lidí vůbec“ (str. 5.), má ovšem pravdu. Dává-li však stylisací těchto myšlének a odstavci předchozími dost patrně znáti a hlásají-li jiní určitě, že byl J. A. Komenský první, jenž vyslovil zásadu, že jest „vzdělání potřebou lidí všech“, jest to zřejmá nepravda. Komenský tu prostě vyslovil zásadu katolickou již dávno před ním nejen vyslovenou, nýbrž i *skutečně v praxi prováděnou*. „Moderní“ heslo: „Vzdělání pro všechny!“ s nímž se nyní tolik hluku natropí, není žádným heslem novým, dříve neznámým. Křesťanství bylo vůbec první a také jediné, kteréž vysoko povzneslo prapor, na němž bylo psáno: Pojďte sem všickni bez rozdílu stavu a národnosti, všickni slyšte slova pravdy věčné a všickni bez rozdílu učte se moudrosti pro čas

i věčnost. A dříve ještě než Innocenc III. pronesl slova, že vzdělání je pro všechny a nikomu tudíž že nemá být k němu zabraňován přístup, byly otevřeny školy křesťanské všem bez rozdílu a synové chudiny, synové bývalých otroků a nevolníků, dosáhli nejednou i velkých církevních důstojenství. Do škol klášterních a do škol zřízených při chrámech biskupských měl přístup každý a záhy byly zřizovány školy i po vesnicích. Již v kapitulárech Karla Velikého přikazuje se: „Presbyteri per villas et vicos scholas habeant, et cum summa charitate parvulos doceant“ a opat Guibert z Nogentu svědčí, že ve Francii nebylo ani jedné vesnice, která by byla neměla své školy (viz Hettinger, Apol. vyd. 6. II. 3. str. 191—192.).

V Miláně působilo ku konci století třináctého 80 učitelů. Kolem polovice čtrnáctého století chodilo ve Florenci, kdež bylo tenkrát asi 90.000 lidí, do školy dětí 10.000, by se učily čísti a psát, mimo to chodilo do školy ještě 1200 dětí, kteréž se učily i počítati a do 4 škol latinských chodilo tam v době té 600 žáků. R. 1301 bylo v městě onom 72 mistrů různých řemesel a všichni uměli čísti a psát. I v Polsku bylo dostatek škol. R. 1440 připomíná se škola v Gielnově, malé vesnici o 60 dřevěných chalupách. V Německu byly ku konci 12. a na počátku 13. století skoro všade školy obecné. Ve školách těch se vyučovalo jazykem mateřským a učitelé byli placeni velice slušně. Co se týče Čech, poznamenal Palacký ve svých dějinách (III. 1.), že za Karla IV. bylo v Čechách 1914 far a z těch že měla alespoň dobrá třetina školy, z čehož by šlo, že bylo tenkrát ve vlasti naší vedle škol klášterních a kathedrálních přes 600 škol farních, počet to zajisté dosti slušný. (Viz ve Weissově Apol. str. 672 etc. a ve „Vychovateli“ z r. 1889 str. 147 a násl.) Tento utěšený rozvoj školství byl však bohužel jak u nás tak v Německu „reformací“ přerušen a na příliš dlouhou dobu zastaven. Leč vraťme se opět ku Komenskému a poslechněme, jak nám „Č. Š.“ líčí jeho povahu.

„Co všechno konal, prodělal, prožil Komenský? To nikdo nezodpoví, ale uvěř, každý, že byla toho všeho suma ohromná. Vyjmenovati asi půldruhého sta jeho spisů — daleko ještě nestačí na posouzení jeho činnosti. On věru je tím pravým vzorem práce. Jako filosof prošel i Komenský branou skepticismu. Důkazem toho je jeho Labyrinth světa. Prošel, ale ve skepsi neutonul. Ihned zadržel se spolehlivé rukověti pozitivního učení Kristova, jež bez pochyb a bez váhání přijal, dle něho se řídil a došel klidu . . . Kdo se obíral spisy Komenského, najde v Komenském pravého, neporušeného křesťana. Kristus jinakých si zajisté nepřál. Nebyl fanatikem zelotickým, neplnil život svůj náboženskými pověrami. Toho všeho byl dalek . . . ve víře takovéto, svobodomyšlně křesťanské, byl ve svém 53. roce rovněž takovým věřícím, jako ve 30. roce. A takovým našel ho i poslední rok jeho života. Svoji náboženskou svobodu nejlépe vyjádřil těmi slovy: „Nechť zajdou všechny sekty i se svými příznivci a podporovateli! Toliko Kristu pouhému jsem se zasvětil, kterého otec za světlo národům dal, aby byl spásou Boží celému světu; on nezná sekt, nýbrž nenávidí jich, on svým mír a společnou lásku za dědictví ustanovil.“ Zajisté málo má Kristus následovníků stejně oddaných, horlivých a osvícených, jako byl Komenský . . . Naděje a víra byly u něho totožny, byly polovicí jeho života. Věřil v Krista tak, jako snad jen Kristovi apoštolové. Kristus a písmo svaté — byla jeho autorita, které uznával a proti kteréž nezneužil svého hlubokého, vše pronikajícího rozumu . . . Dle přesvědčení Komenského „lidem náleží dokonalost křesťanská a ta záleží v konání a snášení vůle Boží“ . . . Celý život Komenského, veškerá praktická filosofie jeho záležela tedy v následujícím: Byl křesťanem dle vzoru Kristova, dle

vznešeného toho vzoru žil a jiné žítí napomínal. Ukazoval na sobě, že možno je dle vzoru toho žítí.“ („Č. Š.“ str. 24—25.)

„Jiní osvěcovatelé lidstva omezovali se před ním vždy skoro jen na pouhé hlásání zásad, na pouhé kázání dogmat ethických, spoléhající se na důvěřivost a oddanost lidí, na víru jejich, že krásné a ze zkušenosti životní získané zásady přijmou a jimi se řídit budou. „Kdo uvěří, spasen bude“, bylo heslo jejich.

I Komenský byl proniknut šlechetnou snahou lidstva ve mravním ohledu prospěti. Avšak on dobře si uvědomil, že pouhá víra beze skutků — a dejme tomu ve smyslu jeho — *bez zkušenosti* — mrtva jest . . . Nikdy nešlo Komenskému o to, krmiti duši lidskou lecjakými potrhými výtlačky pobloudilých rozumů dle jména „filosofických“ Komenskému se nikdy nejednalo o to, aby po zvyku tehdejších i dnešním ze člověka se stal bezmyšlenkovitý, nesamostatný tvor, který by nechal se libovolně voditi na špagátku všelijakých i pochybných *autorit*. Ne — tomu nikdy nechtěl Komenský — a za to veliká mu buď čest! On chtěl, aby každý po strízlivé zkušenosti své byl si autoritou sám, autoritou takovou, která nechce samotna jenom okolo sebe poroučeti, leč autoritou, která uznává i váhu jiných a je snášenlivou.“

Tak „Č. Š.“ (str. 40.) a Josef Klika zakončuje svoje: „*Komenského život a práce*“, píše rovněž nadšeně: „Rozum bystrý, cit hluboký, vůle hrdinsky vytrvalá a osudem nezlomná, skromnost při veškeré nad okolím povznešenosti, snášenlivost při obecné jedněch na druhé nevraživosti, vroucí zbožnost vedle tehdejšího pobožnůstkářství, přímost a svobodomyšlnost vedle pokrytství a upjatosti proti novým ideám v jeho okolí — to vše povznáší Komenského na *pravého světce*, jemuž v duchu a pravdě koří se dnes všechn svět vzdělaný.“

K této chvále „Č. Š.“ a pana Kliky dovolím si ještě připojit velkou chválu Komenského, jakáž dýše z „Ohražení“, jehož jsem se dočetl v časopise „Komenský“ a pak přičiním ke všem těmto projevům jenom některé krátké poznámky. „My učitelé“, tak zní totiž ono „Ohražení“, „při měsíční své poradě učitelského spolku ve Val. Kloboučích, shromáždění na den 4. února t. r., s opravdovou nevolí a politováním vyslechli jsme zprávy některých časopisů o *Komenském*, které vrcholí v bezmeznou nenávisti a záští k muži tak bezměrně ctnostnému i dokonalému, jehož svým míti za velkou čest by si každý národ pokládal, jedině ti ne, kdož odvážiti se nemohou následovati šlépějí jeho ctnostného života, plného sebezapírání i odříkání, jenž vzdor všem pronásledováním zachoval mysl povznesenou nad tehdejší nevděčný svět a dalek jsa msty, pracoval jak pro přátely své, tak i nepřátely na zdokonalejší výchovy a vyučování. Dosud nepředstížen tu stojí od celého světa oslavován; jen u nás se našli lidé „pro lid“ písící, znamenitého učence a paedagoga velmistra, svého spolubratra z pouhé nenávisti, že mu rovni býti nemohou, ostouzející“ atd. (viz Komenský r. 1892, č. 12; přílohy str. 121.) Přidáme-li ku chválám právě uvedeným jenom ještě slova „Č. Š.“ (Komenského): „*ctíme a ctíti nepřestane jako nedostížitelný vzor dokonalosti lidské*“ (str. 47), máme chvály tolik, že více chváliti jistě nemožno.

Velkou pilnost Komenského uznávám rád a ochotně měrou nejplnější, ač se ovšem též nikterak nesmí zapomínati, že měl ku svým literárním pracem taky mnoho pomocníků, z nichž někteří byli velmi dovední. Že ctím Komenského pevnou vírou v Ježíše Krista a důvěrou v Boha, více zajisté, nežli naši odpůrci, pověděl jsem již. Tomu však musím se vši rozhodností odporovati, že by byli před Komenským „osvěcovatelé lidstva omezovali se vždy skoro jen na pouhé hlásání

dogmat ethických“, a že by „heslem jejich“ bylo bývalo: „Kdo uvěří, spasen bude“, na *praktické však provádění zásad, na osvědčování víry skutky a plnění zákona Bohem daného, že by byli nikterak nenaléhali*, a že by tudíž teprv Komenský „dobře si (byl) uvědomil, že pouhá víra bez skutků mrtva jest.“ Říci něco takového tak všeobecně, jako je to pověděno v „Č. Š.“, prozrazuje buď velkou neupřímnost nebo neznalost. Katolíků aspoň se výtky tato nikterak týkati nemůže; měliť zajisté vždy na paměti slova Kristova: „Chceš-li do života věčného vejíti, ostříhej přikázání.“ „Ne ten, kdo mi říká Pane, Pane, vejde do království nebeského, ale ten, kdo plní vůli Otce mého, jenž jest v nebesích, ten vejde do království nebeského.“ „Tak svět světlo vaše (t. j. víra vaše) před lidmi, ať vidí skutky vaše dobré a oslavují Otce vašeho, jenž jest v nebesích.“ A jako věřili slovům Kristovým, tak věřili i slovům apoštolovým: „*Co prospěje, bratři moji, praví-li kdo o sobě, že má víru, nemá-li skutků? Zdaliž bude moci víra spasiti jej? Jako tělo bez duše mrtvé jest, tak jest i víra beze skutků mrtvá*“ (marná, neúčinná, nevede k spasení). Ovšem hájili a musili hájiti zároveň vždy horlivě i články víry, protože znali až příliš dobře, že jakékoliv poblouzení ve víře nutně vede za sebou i poblouzení ve mravech, jelikož mravnost v smyslu nejširším nic jiného není, než věrouka uvedená v praxi.

Ale pisatel článku v „Č. Š.“, mluvě o „osvěcovatelích lidstva“ před Komenským, nepochybně snad ani na církev katolickou a vyšlé z ní šířitelé pravé osvěty, spíše snad měl na zřeteli „velké světlo wittenberské“, Martina Luthera. V případě tomto měl by ovšem pravdu úplnou, jelikož wittenberský „osvěcovatel lidstva“ zavrhil jako falešnou nejen epištolu Jakubovu, v níž se tak jasně a přesvědčivě vykládá potřeba dobrých skutků, nýbrž i jiné částky písma sv., které svědčily proti bludnému jeho náhledu, falešně překládal a bludně vykládal, jen aby uhájil falešného svého učení, že víra sama (bez dobrých skutků) k spasení stačí, a na této svoji „solafides-Lehre“ trval s takovou zarputilostí, že nebyl přístupen žádným důvodům uváděným proti zhoubné této náuce, a že k pádným důvodům theologů katolických, jimiž se svou náukou hnán byl do úzkých, umíněně odpovídal: „Sic volo, sic jubeo, stet pro ratione voluntas“, tak chci a dost!

Zhoubná a hohopustá tato náuka zplodila však brzy takovou rozpoutanost a mravů nevázanost, že se toho sám Luther zalekl, nad tím naříkal užívaje slov až příliš drastických a veřejně vyznal, že by se byl sotva as odvážil hlásati čisté svoje evangelium, kdyby byl moh' předvídati, jaké z toho brzy vzejde ovoce.

Reakcí proti této náuce o samospasitelnosti pouhé víry, víry beze skutků, byl pietismus, kterýž upadal v extrém opáčný, kladá opět váhu skoro výhradně jenom na dobré skutky, na ctnostný život, články pak víry prohlašuje za něco, na čem příliš mnoho nezáleží, co jest více věcí vedlejší, osudně ovšem zapomínaje, že kde není pevného, určitého pravidla pro mravní život, kde není stálých, pevných dogmat, tam že i nejlepší vůle může pobloudit, což se stvrdilo na všech pietistech. A Čeští bratři nebyli jiným, nežli zvláštní sektou pietistickou, kteráž rovněž nelpěla houževnatě na svých starých článcích víry, čili, abych to moderně řekl, „nevedla si strnule ve své věrouce“, přizpůsobujíc se v příčině této čím dál tím více vyznání helvetskému čili kalvinismu. A praví-li se v článku „Č. Š.“ ku zvláštní chvále Amosa Komenského, že „autorita, které uznával, byla Kristus a písmo svaté“, dím bez obalu, že to byla *osudná chyba Komenského*, jelikož nemohl nevědět, že církev Kristova starší jest než písmo, že není Kristem zřízena na písmě,

nýbrž na základě apoštolském a že i Luther i stoupenci jeho, s nimiž se přec Komenský nikterak nemohl u věcech víry a kázně shodnouti, ustavičně se odvolávali rovněž jako on na Krista a písmo, jako na jedinou autoritu svou. A odkud vzaly původ svůj bezmála všechny křesťanské sekty, ne-li právě odtud, že nechtěly uznati u věcech víry autority jiné, leč jen písmo svaté a to v smyslu tom, jak ony si je právě vykládaly? Písmo však jest mrtvé, nemůže se brániti, nemůže nikterak protestovati, když si je někdo bludně vykládá, aneb i z úmyslu překrucuje. A odkud pak mohl bez svědectví církve katolické Komenský vědět, že to písmo, kteréž v rukou měl a jemuž věřil dle výkladu svého, jest skutečně učení Ježíše Krista a ten Kristus svatého písma, v něhož pevně věřil, že jest skutečný, historický Kristus? — Bez autority církve katolické, bez jejího svědectví visí cena bible zcela ve vzduchu a nemá žádné větší autority nežli každá jiná dějepisná nebo naučná kniha. Že pak na pouhé autoritě bible není možno zřídit ve věcech víry žádnou trvalou, stálou jednotu, není možno zřídit v duchovních věcech a ve správě církve žádný pevný a trvalý řád, proto že chce na tomto základě býti každý sobě autoritou sám, o tom nabyl záhy trpkých zkušeností Komenský sám, když se mu dílo sjednocení všech evangeliků, jimž všem byla autoritou bible, nikterak a nikterak nechtělo dařiti. Z trpké této jeho zkušenosti vzal původ spisek v Lešně tištěný: „Nezávislost všech zmatků původ“, v němž Komenský ukazuje na potřebu závislosti (tedy uznávání vyšší autority), podřízenosti a jistého řádu ve věcech duchovních i ve správě církve (Klika l. c. 60.); odtud vzal původ i latinský spis, jež pro výstrahu zároveň se starým řádem jednoty poslal králi anglickému Karlu II.: „Napomenutí církve české, zkázy utrpěvší, k anglické, zkáze předejiti hledící k prospěchu jednoty řádu“, v němž za čtyřech stěžejích spásy církve vyhlášeno, by sjednotil se celý lid křesťanský, by uveden byl v řád, svázán vazbami kázně a naplněn duchem života (Klika l. c. 89.). A nebyl to Komenský, jenž vida tu rozervanost, nesjednocenost a neústupnost ve věcech víry u všech těch, jimž autoritou byla pouze bible, s trpkostí volal: „Nyní každý *svůj* Babylon chválí, žádný žádnému neustupuje, ale každý myslí, že *jeho* jest Jerusalemem?“ (Klika l. c. 93.). Nebyl to, pravím, Komenský, jenž z téže příčiny v listě, jež poslal kastelánu chelmskému, Zbihněvovi z Golaj, v hněvu spravedlivém a s bolem v srdci zvolal: „Nechť zhynou všechny sekty i se svými příznivci a podporovateli? Toliko Kristu pouhému jsem se zasvětil, kterého Otec za světlo národům dal, aby byl spásou boží celému světu, *on nezná sekt, nýbrž nenávidí jich?*“ A ku podivu! Komenský tu neznamenal, že tímto svým výrokem odsuzuje zároveň i sektu onu, k níž náležel sám, odsuzuje též chybný princip svůj, že autoritou u věcech víry jest pouze bible, proto že z tohoto chybného principu vzaly původ svůj bez mála všechny sekty křesťanské.

(Pokračování.)

Kterak rekrutují státní školy francouzské své žáky.

Čtenářové „Vychovatele“ mají malý obrázek o školství francouzském, jež podali jsme v krátké studii v 1. a 2. čísle letošního ročníku. Tam upozornili jsme, že vláda i násilně shání pro své školy návštěvou žactva dosti zhusta laborující, navštěvovatele. K tomu slouží jako charakteristický doplněk, článek v týdeníku

„de la Société, générale d'éducation et d'enseignement“, nazvaném „Le Courrier des Oeuvres“, jenž jest časopisem velice seriosním. Vyjímáme z něho toto:

Prvním prostředkem, užívaným vládou (totiž k naplnění škol státních) jest, že zastrašuje (intimidation) státní funkcionáře, aby děti své neposílali do škol katolických. V departementu de l'Isère, na příklad, jest to sám prefekt, jenž ohlašuje, že nemilosrdně bude rádití (sévira impitoyablement) proti všem funkcionářům, kteří budou míti té smělosti posílati své děti do škol křesťanských. V Saint-Brieux, dal starosta rozkaz všem úředníkům města, aby vzali děti své ze škol kongregačních, pod trestem, že jinak budou propuštěni.

V Mende obdrželi policajti přísný rozkaz, aby děti své posílali do škol laických. Ve Velluire (Vendée) pět nešťastných zřízenců železničních posílali děti své do školy sester; byli pánem svým p. Langonem nuceni, děti své odtamtud vzíti a poslati je do škol laických, pod trestem, že jinak v 48 hodinách budou propuštěni. A hle, dí la Vendée, laická škola Velluire-ská čítá tak 12 dítek.

V Mouzon (Ardennes) nejkrajnější nátlak činí se na rodiče, aby děti své posílali do škol beznáboženských; každý úředník obecní nebo státní, který tak neučiní, jest denunciován; bratři ztratili několik žáků, poněvadž rodičům bylo vyhrožováno, že budou propuštěni, nebudou-li dítek svých posílati do škol státních. Tak zahradníku, jenž po několik let posílal své děti do školy bratří, dána alternativa, buď posílati děti své do škol státních nebo přijíti z chleba. Nemaje jiné vyhlídky na zaopatření si živobytí a máje četnou rodinu, byl nucen tak učiniti.

Mohli bychom příklady tyto, dí zmíněný list dále, rozmnožiti. Ale tyto stačí, by bylo zřejmo, že první prostředek zalidnění školy beznáboženské, záleží v tom, že vláda nutí své úředníky až k ubohému policajtu a zřízenci státnímu, posílati děti do škol státních.

Druhý prostředek jest ještě ohybnější, poněvadž počítá s chudobou, jež svou svobodu není s to obhájeti, aby nezemřela hladu; chudému dí se: školu laickou nebo smř!

V Cognac (Clarente) otec rodiny dělnické, pod výhrůžkou, že nebude více dostávatí těch několik liber chleba, jež každý týden od státního ústavu dobročinného dostává, byl nucen, vzíti své děti ze školy katolické.

Vždyť nutno především žíti!

V Niortu (Deux-Sèvres) chudý chlapec vstoupil do jedné ze státních škol a dostal za odměnu od tak zvané státní dobročinnosti, pár bot. Někaký čas na to vzali rodiče, nespokojení s vyučováním, chlapce z této školy, aby jej poslali do školy katolické. Tři dny na to obdržel otec tento dopis:

Pane!

Pokladna škol nedává podpory leč dítkám škol laických i jest mi uloženo vyzvati vás, abyste vrátil pár bot, jež váš chlapec obdržel. Nevrátíte-li je do soboty, vykonavatel policejní bude je od vás požadovati.

V Angersu přišli na znamenitou myšlénku, aby podpory domu státní dobročinnosti rozdávala učitelka škol státních. K ní musí chudí jíti pro chléb a potřeby lékařské; ona rozsoudí, kdo je obdrží. Tato učitelka, aby naplnila prázdné své třídy, odpudila mnohé chudé rodiče, poněvadž měli děti své ve škole u sester.

Avšak přes tuto horlivost interessentky škola její zůstává jen polo naplněná chudobou.

Tento prostředek uznala za vhodný i obec Mans.

V Paříži ku př. XII. arrondissement činí toto oznámení: „Aby mohla na žádost vaší udělena býti vám podpora, uveďte nám písemně ve známost jména a stáří vašich dětí s udáním, které školy vaše dívky navštěvují.

Tyto podmínky nedávají se do domů tištěné, ale ústně žádají je ti, kteří chudobu té které rodiny osobně vyšetřují. Tu a tam vykonávají tuto odiosní inkvizici i dámy. Nevezmou-li rodiče dívky své ze škol katolických, zní cynická odpověď: nemůžeme vám podpory udělit.

Konečně jiný prostředek záleží v tom, že činí se rodičům nabídka 40 franků, budou-li celý rok posílati dívky do škol státních.

40 franků jest cena malého mouřenína na trhu otrockém v Africe. Ve Vancelles matky ani za 40 franků neprodaly své dívky a svobodu svého svědomí.

V tomže městě bylo rozdávaní odměn, šatstva; malá dívka jedna neobdržela ničeho. Její matka táže se po příčině. Odpověď zní: „Vaše dcera nedostala ničeho, poněvadž její sestra navštěvuje školu katolickou.“

Jen toto vyjímáme z onoho článku. Mohli bychom ještě uvést města, ve kterých lékařům bylo zapovězeno pomáhati chudým nemocným, posílajícím dívky své do škol katolických, města, ve kterých nemocnice jsou takovým dítkám a jich rodičům zavřeny atd.; článek ještě mnoho takových fakt uveřejňuje, avšak bojíme se, že jsme již tak dost unavili své čtenáře hanebnými těmito skutky nenávisti a fanatické vášně. Divíme se jen tomu, že naši pověstní liberální paedagogové neodstěhovali se ještě do Francie, do tohoto eldorada svobody občanské a svobody svědomí.

František Žák.

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

Polské listy paedagogické v r. 1891.

(Pokračování.)

2. Sarkasmus ve výchování. (Jadwiga Zubrzycka.) Výchování jest loutna stostrunná. Tisíce tónův možno z ní vylouditi, tisíc písní života na ní odehráti. Nemlkať ona ani na chvíli od doby, kdy člověčenstvo po zemi se rozšířilo, počalo žíti život duchovní a poznalo, že úkolem člověka jest býti stále lepším i přemáhati zlé vášně a náruživosti v srdci vznikající. A ačkoliv zdá se býti co nejlépe zladěna ve dnech nynějších, i zástup lidí umělých a vzdělaných dlaní svou k ní přikládá — přece často zavzní akord falešný, jenž nadobro kazí dissonancí svou celou tu čistou harmonii. A jedna z těch falešných strun ve výchování je struna sarkasmu. Kdo z nás nezná onoho (abychom řekli) ostrého, řezavého tónu sarkasmu, jenž trním bode a srdce rozrývá? Břítka to zbraň a ve výchově nikdy by nemělo jí býti užito. — Aj! Jaký to hezký chlapec! mluví učitel ve škole, ukazuje na chlapce pozdě přicházejícího. — Jak je pěkně umyt a

učesan, a jak pilný! Hned mu dáme jedničku z pilnosti! Budiž vám ostatním příkladem. . . Prosím, prosím, račte se posadit, mladý pane! Tak! Jaká čest pro nás, že i tak pozdě přišel. — Mládež ostatní ani ze smíchu nevychází. Patřili jsme na to se zármutkem a tázali se sami sebe: Jaké bude ovoce setby takové?

Neužíváme však časem sarkasmu i my? Obveselujeme tak mládež, lenivého i nedbalce to pobízí, ostatním jest výstrahou před chybou. Jak často praví se při prohlídce sešitů, že ten sešit nejčistší, kdežto žáci dobře vědí, že náleží žáku, který nejnečistěji píše. K žáku, pozdě do školy přicházejícímu pravívá se: Proč tak spěcháš, ještě chvíli mohl's počkat! Žáku, který ničemu se neučil, říkávají: Dobře to umíš, jenom nám ještě pověz, jak se's tomu učil, abychom to po druhé také dobře dovedli.

Soudí tedy někteří, že sarkasmus svou ranou léčí lenost, nedbalost, tvrdošijnost atd. Možná, že časem dobrý má účinek, ale nevěřme tomu. Vyvolá-li sarkasmus v dítěti nápravu, tu zajisté tkvěl v duši jeho zá-

rodek dobra, který nad zlem zvítězil. A byl-li ten zárodek dobra v duši dětské, není možno zmocniti jej jiným, šlechetnějším způsobem výchovatelským? Či věřil by někdo z nás, že by před námi, vychovateli mládeže, státi mohlo jednou dítě tak nešťastné, že v duši jeho po dobru by ani sledu nebylo? Není na světě člověka zúplna zkaženého, není také dítěte tak zlého, které by se již napravití nedalo. Tisíc strun vychování nechť tóny se ozve, kteréž dají souzvuk shodný s harmonií účelu člověka na zemi — jen ať žádný tón falešný v to se nemísí a neotravuje mladé duše jedem sarkasmu, tím škodlivějším, poněvadž vychází od těch, kdož mají svítit příkladem.

Příklad a skutek naši hlavní činitelé, tu naše pole!

3. Pěstování citů náboženských. (A. Adamus.) Člověk v dočasné pouti své brzo pozoruje, že štěstí úplného zde na zemi dosáhnouti nemůže. Při každém kroku poznává, že tento život jeho i tělo jest neúplné, slabé a pomíjející, ani věda, ani práce neupokojí všechny jeho touhy. Útěchu v utrpení, pomoc i potěchu dá mu teprve pravé náboženství, které obrací duši jeho k Bohu jako nejdobrotivějšimu otci, vlévá v rozhárané srdce jeho pokoj a mír, podává mu jistotu, že se smrtí tělesnou jsoucnost člověka se nekončí, leč za hrobem čeká jej život nový, daleko dokonalejší, věčný, kde ctnost zasloužené dojde odplaty, nepravost spravedlivého trestu.

Bez náboženství žádný člověk obejiti se nemůže, jak prostý, tak i největší genius. Historie to dosvědčuje. Lidé nejučenější slyňuli velikou zbožností. O Newtoni ku př. se vypravuje, že nikdy nevyšloví jméno Bůh, aniž by byl dříve uctivě nesmekl. Člověk již od přirozenosti jest bytostí náboženskou, to dosvědčují nejen theologové, ale i všichni učenci, kteří o té otázce se vyslovili. — Význam citu náboženského záleží nejen v tom, že jest nevyčerpatelným zřídlem potěchy v trudech života i že duši naši nad tento pozemský prach povznáší, ale jest i nejvážnější podporou mravnosti. Náboženská svědomitost jest nejlepším průvodcem v tomto životě. Vzdělání charakteru může pouze na základě náboženském býti dokonalým. Mravnost bez náboženství má ve svém obsahu část nejasnou a nejistou, i nemůže nikterak býti pevným podkladem mravné vůle.

Pěstování citů náboženských musí počíti se již z mládí. Jako nikdo nebude

chtít vštěpovati dětem úctu a lásku k rodičům až teprve ve věku dospělém, kdy dítě dokonale porozumí poměru svému k nim, tak je to i s úctou a láskou k Bohu. Děti nevěří pouze důvodům, třebaš i do očí bijícím, ale hlavně svému vychovateli, jenž předetavuje jim zosobněnou pravdu. Hlavní pomocí bude tu příklad rodičů, vychovatelů a vůbec lidí starších, jejichž modlitba u přítomnosti dětí konaná velice na ně působí. S touto cestou praktickou musí zároveň jíti jisté theoretické poučení o Bohu a jeho tvorech a to hlavně působením na obrazotvornost. Pravdy náboženské, oděné v roucho prostých vyprávění, zvláště z biblické dějepavy, najdou silný ohlas v mládeži a větší přinesou jí užitek, než suchopárné, třebaš celým aparátém logickým vystrojené jich důkazy. Výtvoř náboženského umění, jako poesie, zpěv, hudba, obrazy atd. také velikou jsou pomocí. Vědy přírodní a historie, ukazující všemohoucnost, moudrost i péči Boží, přičiňují velice k buzení ducha křesťanského. V těsném svazku s buzením citů náboženských jest i „hlas svědomí“. Výrok jeho považovati má dítě za projev vůle Boží a vlivem tohoto hlasu Božího, pochodícího ze zřídla nadpřirozeného, má všechny svoje činy říditi.

Rozumné vychování pečovati bude vždycky o to, aby v duševním rozvoji dětském oba momenty, náboženský i mravný spolu šly, druhý pak aby z prvního vyplýval. Pak teprv uskuteční se to, co se rozuměti má nábožensko-mravním vychováním.

4. Egoismus dětský. (Aniela Szyc.) Hlavním vrahem citů šlechetnějších jest egoismus. A jak málo proti němu se bojuje! Řekněme spíše, jak mnoho se činí, aby v dětech nejlepších citů co nejvíce samolásky povstalo. Začíná se obyčejně s drobnostmi a výrazy, jichž smysl je ten, že všechno, co děje se na zemi i na nebi, směřovati má pouze k dobru a příjemnosti malého občánka. „Sluníčko svítí; to pro Mařenku, aby mohla jíti na procházku.“ — „Fuj? ošklivý déšť! Ani nemůžeme jíti do zahrady, kde pro Mařenku zrají jablíčka, včelky lítají po květinách a sbírají pro ni med.“ — A kdyby aspoň na tom bylo dosti, však poslechněme posudky o jiných lidech neb o starších dětech, které dítě tříleté slyší denně: „Nech, Jeniku, té hračky, víš přece, že to Mařenčina.“ „Mařenko, tu máš jahůdky; ale sněz je sama, nikdo ti

je nesmí vzít, jsou tvoje.“ „Vidiš, jak ta dívčinka hledí na tvou panenku, ona takové nemá; jistě byla nehodná a maminka jí žádné nekoupila. Nehraj si s ní, ještě by ti hračky polámala.“ — Malička jedná dle slov matčiných a když je starší, řídí se představami, které si osvojila: nerozdělí se o darovaný pamlsek se sourozencem, neboť by Mařenka měla málo; nepůjčí chudší družce knížku, mohla by ji umazat; nesřekne se procházky, třeba matka obyčejně s ní chodící byla churava, neboť Mařenku jen vlastní bolest hněte. A přece je to velmi dobré, hodné dítě, beze stopy zlomyslnosti, pouze že považuje osobu svou za předmět, jemuž k vůli vše na světě se děje. Tak povstává v dětech egoismus. Jak jej odstraniti nebo nedati mu vzniku? Odpověď snadná: neuváděti představivost dětskou na bludné cesty a úsilovně pracovati v pěstování soucitu. Pečujme o to, aby dítě naučilo se posuzovati věci podle pravé jich hodnoty, nejen dle toho, působí-li mu radost nebo žal; děšť ať není ošklivým proto, že překáží procházce, stůl ne proto, že se

dítě oň udeřilo. Dítě ať nezvyká si, aby mu celý dům o překot sloužil, spíše je navádějme, aby pokud věk jeho dovoluje, při strojení i při hrách obešlo se bez pomoci starších. Probouzejme v dítěti časně cit spravedlnosti, ať neměří dobrotu přátel a známých velikostí a množstvím dárků. Rozmlouvejme s ním častěji o tom, co otcí, sestře, bratru způsobiti může radost i ukazujme způsob, jakým k dobru jiných přispěti může. Když něčeho si žádá, co by jiným nepříjemnost způsobiti mohlo, ukažme, proč mu to nedovolujeme. Hlavně však nečinme rozdíl mezi rozenci v rodině nebo mezi dětmi ve škole, nechť žádné dítě nepovažuje se za zvláště uprivilegované neb ukřivděné v právech svých od rodičův a učitelů. Činíce všecko to, nepřestávejme na slovech, ale poskytujme dítěti co nejvíce příležitosti, aby blahovolnost i soucit svůj činně ukázati mohlo. Egoismus nezahnízdí se v srdci, které netoliko vlastní radostí se těší, které nejen nad vlastním neštěstím se rmoutí. (Pokrač.)

—h.

DROBNOSTI.

Jak se to pěkně rýmuje! „Učitelské Noviny“ z roku 1888. čís. 8. str. 86. píšou mezi jiným následovně: „Až uchvátí zase školu ona „známá mocnost“, která jí druhdy výhradně vládla. zase přestane všude zákonitý řád a nastane prostá libovůle duchovních představených“ . . . Věru, ušlechtilé! A co pak as řekly „Uč. Nov.“, když se dozvěděly — či snad toho dosud nevědí? — že na Rožnovsku letos v únoru p. t. pan inspektor kázal jednomu p. t. panu nadučiteli donéstí úřední knihy ze školní budovy na silnici do saní — a tam je přehlížel?! Je tohle libovůle duchovních představených proti zákonitému řádu? — Chtějí-li o tom „Uč. Nov.“ věděti více, stojíme k službám.

Novodobé školy střední. Tak nazvali ve Francii nově zavedenou školu střední, pro niž plán vypracoval ministr osvěty. Jazyk latinský a řecký z osnovy vypuštěn, místo něho pak zaveden po celé Francii jazyk německý; anglický, vlašský a španělský pak podle potřeby toho kterého departementu. Těmito dvěma cizím jazykům učí se důkladně; žáci mají nejen jazyky

těmi vládnouti, ale i seznámiti se s historií jejich literatury a klassickými spisy. Staré klassiky mohou žáci poznati v dobrém francouzském překladu. Hlavním účelem novodobé školy střední jest: esthetické a morální výchování. Předměty učebné: filosofie a ethika, (náboženství?), národní hospodářství v hlavních obrysech, dějepis, zeměpis, matematika, fysika, chemie, přírodověda, kreslení a kupecké počty.

Cím se zvýší vážnost stavu učitelského? — Když se bude chtít oženit podučitel aneb učitel — což bude zaveden osobní system — a nevykáže-li se stálým příjmem aspoň 600 zl. — musí se prokázati, že buď sám má majetek anebo nevěsta jeho „aspoň“ v obnosu 10.000 zl. — Učitel pak musí v každém jiném případě prokázati se majetkem anebo věnem 5000 zl., chce-li se oženiti. — Kterak prospělo by se vážnosti celého stavu, seznali by nejlépe svobodní kollegové, na něž dnes ty vzdělané „tisícové“ dámy pohlížejí jen přes rameno. (Učit. Nov. č. 3.) — To budou pak slasti, až se budou počítat tisíce — ale my se toho asi nedočekáme. —x—

Pro chudou mládež povstal v dělnické čtvrti pařížské dům, zvaný „maison maternelle“, v němž chudým dětem od 3 do 12 let dostává se zdarma teplé stravy, zábavy i ošetření. Zakladatelkou jeho jest paní Hoppová. V čase mimoškolním udílí se tu též praktické lekce z domácího hospodářství. Děvčata starší 10 let pomáhají po řadě při vaření, mytí, praní prádla, žehlení atd., každé pak má svěřeno jedno menší dítě, jež musí ošetřovati, aby tak příštímú úkolu svému v rodině se zaučovaly.

Ve schůzi Komenského v Ivančicích předseda mezi jiným dotkl se následovního: Bylo by záhodno, by učitelé farního obvodu se cvičili ve zpěvech, aby pro případ pohřbu, nebo nějaké slavnosti případné zpěvy byly nacvičeny a připraveny. Cvičení pohřební zpěvy, když rakev již v síni se nachází, jest pozdě. Bez řádného nacvičení chorál anebo sbor vícehlasý chtíti přednésti, nepodaří se. —x—

V učitelské schůzi v Červeném Kostelci přednášel p. učitel Drahorád o „básnické činnosti Svatopluka Čecha“, ve kteréž vyznal bez obalu, že se v satyrických básních jeho náležitěho podílu dostává také učitelstvu. Tak hned v prvních dvou (Petrklíče, Hanumanu) vytýká přepjatou snahu po velikášství v učitelstvu, z něhož každý druhý jest spisovatelem, básníkem, kritikem atd. K tomu přičiňuje referent (Komenský m. r. str. 215.) následující poznámku: „Tušíme, že veliký básník měl na mysli úžasnou hyperprodukcii literatury pro mládež, jíž účastní se kde kdo ve stavu našem. Známe dovedné učitele zahradníky, štěpaře, včelaře atd., kteří v oborech těchto vynikají, avšak žádný z uvedených oborů nevyklučuje tou měrou dostatek talentu jako spisovatelství mezi učiteli. To stalo se mezinámi již chorobným zjevem. Pokud však naši přední spisovatelé národní považovali budou literaturu dětskou za suchopar a pokud sami nevšímali si budou našeho dorostu, zaplavována bude literatura pro mládež mnohými plody nepatrné ceny, namnoze i literárním bejlím. Příkladem budtež nám v tom velicí básníci a spisovatelé francouzští, angličtí a jiní. Snad by potom mnohý z učitelů-spisovatelů zpytoval

svědomí své a horlivou, leč bezúspěšnou činnost svou by obrátil k jinému oboru, kde by snad s prospěchem pracoval.“

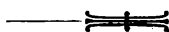
+k.

Jména luštitelů - dětí v časopisech pro mládež. „Przegląd pedagogiczny“ následovně o předmětu tom se vyjádřuje: . Nedovedeme si však nijak vyložit, že na rozluštění hádanek vypsaný odměny, záležející v knížkách a hračkách, jména luštitelů pak že příště budou vytištěna. Je to očividná pašť na kupce knížek dalších; z ohledů paedagogických lépe by však bylo mládež spíše černi tiskařské vzdalovati, neboť budí se tím předčasná aspirace spisovatelské. — A u nás? — b.

V jistém okresu zapověděl pan inšpektor učitelům stanoviti žáky k pozorování, že prý se tím způsobem pěstuje — udavačství. Bylo to velmi starým obyčejem, že některý žák v nepřítomnosti učitelově dával pozor a — bude to zase. Káže tak především nutnost, poněvadž by si učitel v mnohých případech jinak nepomohl a pak pozor dávání náleží k odměně hodným žákům; někteří učitelé stanoví k tomu někdy i rozpustilé žáky, by dali pozor i na sebe. Udavačství má kořen jinde. Kde žáci „drží při sobě“ a druh na druhá špatnost nevyzradí, tam má učitel před sebou už rafinované děti, jež si ve zlu pomáhají. ad.

„Učitelé a zpěv chorální.“ Takovou přednášku měl v učitelské schůzi v Novém Městě na Moravě p. A. Promberger. Mezi jiným pravil: „Chce-li učitel ve svěřené úloze (pěstovati zpěv chorální) rovněž tak jako v předním svém povolání vystupovati jako dovedný a do církevního zpěvu skutečně zasvěcený zpěvák a ředitel kůru, jest mu nutiti se, aby překonal veškeré obtíže, jež s úlohou tou jsou spojeny, aby úkol ten již nejen pro jeho posvátnost konal, jak se sluší a patří, ale též proto, aby dokázal, že jen on jest nej povolanejší zrovna po knězi a vedle něho vykonávati úctyhodný úřad zpěvácký dle předpisů církevních bezvadně.“ (Komenský l. r. str. 6.) +k.

Zpráva o činnosti hlavního oddílu ruského Tovaryšstva paedagog. (za rok 1881—1890) zmiňuje se též o petici k ministerstvu, aby na školách křesťanských nebyl nikdy učitelem žid, o petici ku zemskému sněmu, aby řídící byl vyznání většiny žáků.

Listárna redakce.

Že by se mělo zapisovati vedle látky učebné i datum, kdy katecheta ve škole byl, toho ovšem vyžadují některé okresní školní rady; v Praze se tak neděje. Že by pak v té příčině byl nějaký výnos zemské

školní rady, o tom mi není nic povědomo. Farní kniha katechesí, zavedená tam, kde se látka učebná nepíše ve škole do třídní knihy, jest pro vikaře, jakožto dozorce církevního.

Spisy redakci zaslané.

Miesięcznik pedagogiczny. Pismo poświęcone szkole i rodzinie. Rocznik I. nr. 3.

Hrvatski Učitelj. Časopis za srednje i pučke škole. Ured. Ivan Gjuranec u Zagrebu. Tečaj XVI., broj. 5.

Časopis učitelek. Měsíčník pro učitelky všech kategorií a vychovatelky vůbec. Red. Emilie Schmutzrová. Roč. VIII. č. 3.

Náš domov. Obrázkový časopis zábavný a poučný pro lid. Redaktor Karel Wolf v Olomouci. Roč. I. č. 5.

Číselný katechismus. Pro školní dívky sestavil Karel Janský, kaplan v Morašicích. Nákl. vlastním. Tiskem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. Cena 6 kr. Doporučujeme.

Knihovna učitelská. Red. Otakar Sadovský, odborný učitel v Ivančicích. První a druhý sešit letošního ročníku této knihovny přináší práci: J. Kauera: Výlet pana Broučka do škol XXI. století (Ein Excurs des Herrn Luchs in die Schulen des XXI. Jahrhunderts). O vélezajímavé této práci promluvíme obšírněji co možná nejdříve. Prozatím ji všem přátelům školsství doporučujeme.

Vlast. Red. Tom. Škrdle. Roč. VIII. č. 6. s následujícím obsahem: Kterak zacházeli se slavným Keplerem protestanté a kterak katolíci. Na ukázkou z náboženské tolerance dává Fr. Filip Konečný. (Dok.) Regina. Báseň Vojtěcha Pakosty. (Pokr.) Památný kříž v Červené Lhotě. Napsal Bedřich Kamarýt. (Pokr.). Francie křesťanská za doby francouzsko-pruské války r. 1870. Píše E. D' Avesne. (Pokr.). Ze strun vlasteneckých. Báseň od Jar. Tichého. Z cesty Kavkazem. Píše Dr. Jar. Sedláček. (Pokr.). Proroctví Kotterova.

Napsal Petr Špička. (Dok.) Ambrož. Román o dvou dílech. Napsal Jaroslav Janeček. (Pokr.) Listy ze slovinských vlastí. Píše Frant. Štingl. (Pokr.) Literatura. Zprávy spolkové. — Vědecká příloha.

Dělnické noviny. Red. Tom. Jiroušek. Vydává družstvo „Vlast“. Roč. I. č. 14., jež obsahuje články: Dělnické hnutí v Polsce. Katolické dělnické spolky v Mnichově od Dr. R. Barturé. Cnosť. (Báseň.) Ze sociálního života v Americe. Feuilleton a pak hojně zprávy „z celého světa“.

Průmyslové listy č. 7.—10.

Růže dominikánská. Katolický časopis bratrstva růžencového a třetí řehole dominikánské. Red. Fr. Filip Konečný Ord. Praed. Roč. V. č. 11.

Svatý týden. Rukověť katolických pobožností posledních sedmi dnů svatopostních. Pro kněze i lid sestavil V. A. Šrámek, farář. Se schválením kníž. arcib. konsist. Pražské. V Praze 1892. Nákladem Cyrillo-Methodějského knihkupectví. Cena 60 kr., váz. v kůži 1 zl. 10 kr. Doporučujeme. Kdo chce pobožně slaviti svatý týden, porozuměti významným a dojemným jeho obřadům, tomu bude tato knížka vítanou pomůckou.

P. Didona, kněze řádu kazatelského, Ježíš Kristus. Autorisovaný překlad od kněze Jana Ev. Hulakovského. Tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (V. Kotrba). Seš. 1., 2. a 3. Slavné toto dílo učeného dominikána P. Didona ještě zvláště doporučovati, považujem za zbytečné, majíce za to, že nebude kněze, kterýž by ho sobě neopatřil. Za to však prosíme, by toto dílo bylo horlivě doporučováno i vzdělanějším laikům. Cena seš. 50 kr. jest mírná.

OBSAH: Jan Amos Komenský. Ku 300leté památce jeho narození napsal P. Petr Špička. (Dokončení.) — Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském. Píše Fr. Pohunek. — Kterak rekrutují státní školy francouzské své žáky. — Hlídka časopisecká. — Drobnosti. — Listárna redakce. — Spisy redakci zaslané.

Tisk knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba) v Praze.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlasť“.

Odpovědný redaktor: Fr. Pohunek.

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budiž zasíláno předplatné; tamtéž buďtež adressedovány i reklamace, jež se nepečetí a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu buďtež však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 588—II. (farní dům u sv. Štěpána).

Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském.

Píše František Pohunek.

(Pokračování.)

Praví-li konečně „Č. Š.“ s narážkou dosti patrnou, že „Komenskému nikdy se nejednalo o to, aby po zvyku tehdejších i dnešním ze člověka stal se bezmyšlenkovitý, nesamostatný stroj, který by se nechal libovolně voditi na špagátku všelijakých i pochybných autorit“, odpovídám přímo, že, ačkoliv uznávám rád a ochotně snahu Komenského po příkladu starších paedagogů církevních, hlavně Vivesa a paedagogů z řádu jesuitského, ve všem žáky naváděti k samočinnosti, že si přece „Č. Š.“ svoje „špagátky“ směle mohla uschovati, až by se jí naskytla vhodnější nějaká příležitost, by jich užila, jelikož právě v pojednání o Komenském není radno vzpomínati „špagátku všelijakých i pochybných autorit“. Mně to alespoň dojímá vždycky bolně a trapně, zřím-li na muže tak učeného, osvíceného, důmyslného, jakým byl bez odporu Amos Komenský, jak se nechává „vodit jako na špagátku autoritou“ prorocství ceny zajisté víc než pochybné, jak důvěřuje po krátké prvotní nedůvěře, ač jest důtklivě přátely varován, prorokům a věstkyním, jednak falešným, jednak blouznivým, jak pod vlivem jejich ubírá se z vlasti, pod vlivem jejich (Poňatovské) volí nový domov, pod vlivem jejich jde k Rakoczymu, zřizuje a řídí v říši jeho školy, jak ve věku pozdním ještě vydává tato prorocství a proti odpůrcům všemožně hájí, ano jak ještě na smrtelném loži svém volati dává k sobě věstkyni Antoniettu Bourignonovou a po jejím odchodu vícekrát volá se zanícením: „Viděl jsem anděla Božího! Bůh mi dnes seslal anděla“ (t. j. Bourignonovou)! Pravím ještě jednou: bolné jest to zřítí a rád bych to všecko přešel mlčením.

Pakliže se však o této stránce v životě Amosa Komenského přece zmiňuji, děje se to pouze a jedině proto, abych ukázal, že se nám děje veliká křivda, když se nám proto, že na Komenském všecko nechválíme a že jsme se odvážili šetrně ukázati též na některé poklesky a chyby jeho, v listech učitelských vytýká „bezmezna nenávisť a záští“, spílá velmi „šetrně“ „zaslepených fanatiků, jejichž hana jej potřísniti nedovede“ (Učitel 1892 str. 3—4) atd.

Fanatismus jest spíš někde jinde, než na straně naší, na straně totiž našich odpůrců, kteří nevědí, co o Komenském vlastně píšeme, a, by nezvěděli, z úmysla

nechtějí ničeho čísti, co se napíše v příčině této na straně naší a přes to přese vše rozhlašují o nás do světa, že Komenského „tupíme“, že jsme „zaslepení fanatikové“ atd. — Ovšem, je-li fanatismem, povědět nebo napsati pravdu slovy šetrnými, pak se nevyhnem výtce „fanatismu“, ale pak jsou fanatiky i dvojjetihodní páni a vůbec všickni spisovatelé, kteří ve svých spisech jubilejních také zmiňují se o stinné stránce v povaze Amosa Komenského, ukazujíce, že přec jen nebyl takovým „světcem“ a takovým „nedostižným vzorem lidské dokonalosti“, za jakého jej vyhláší naše listy učitelské, nýbrž že musil, jako mnozí jiní, zápasiti též s lidskou slabostí a v zápase tom že vždy nevitězil.

Dr. Jiří Lösche, c. k. professor, zajisté nechtěl v „populární přednášce“, kterouž konal ve Vídni, „jménem spolku pro dějiny protestantismu v Rakousku“ a pak tiskem vydal (ve Vídni r. 1889), tupiti památku Komenského; přece však napsal: „*Es ist bedauerlich, dass Amos noch zuletzt den blanken Schild des Ruhmes trübte als Anwalt schwärmerischer Weissagungen.* Er liess sich dazu herab, freilich anonym, an 400 Orakel dunkler Ehrenmänner und eines polnischen Edelfräuleins herauszugeben, mit Bezug auf die kirchlichen und politischen Verhältnisse; Orakel, welche dem Papst und dem Hause Habsburg den Untergang ankündigten und danach eine allgemeine Verbesserung vor dem letzten nahe bevorstehenden Ende.“ (Lösche l. c. 24.)

Nemenší chvalořečník Amosa Komenského, Dr. A. Nebe, praví rovněž: „*eine Achillesferse* hat er (Komenský totiž) als Kind seiner Zeit“ (nežil tedy, jak se u nás říká, o dvě stě let napřed), „den bereitwilligen Glauben an *trügerische Schwarmgeister*. Die falschen Propheten, denen sein aus der Noth der Zeit sich zu froher Zukunftshoffnung erhebender Geist nur zu leicht geglaubt hat, haben für die allernächste Zeit den Anbruch des tausendjährigen Reiches verkündet... Drum hat er den ruhigen Lebensabend in Amsterdam in ungeschwächter Geisteskraft zu rastloser Thätigkeit . . . verwendet. Das bezeugen seine Schriften . . . sein „Licht in der Finsterniss“, eine Sammlung der schwärmerischen Weissagungen, in denen er Trost gefunden zu haben glaubte.“ (Comenius als Mensch, Paedagog und Christ st. 8. a 7.)

Jasněji než Nebe a upřímněji píše v této příčině Heřman Tiemann ve spisku, vydaném na oslavu Komenského: „Přes všechnu svou dokonalost nebyl Komenský prost lidských slabostí. Již dříve bylo v listech těchto naznačeno, že již za svého pobytu v Herbornu podléhal Komenský vlivu svého učitele Alstedta, jenž byl jedním z hlavních přívrženců chilialismu. I Komenský byl a zůstal přívržencem tohoto blouznivého učení, třebaž nezabíhal ovšem tak daleko, jako mnozí jiní, kteří předpovídali počátek říše tisícileté s určitostí na rok 1672. Komenský věřil na příklad pevně, že Bůh v této době vyzbrojil některé lidi darem prorockým, aby lidstvo varovali, těšili a poučovali o tom, co má přijíti. Většina těchto proroků, s nimiž udržoval Komenský styky důvěrné, ač někteří z nich ničím jiným nebyli, leč sprostými podvodníky, předpovídala pád papeže a domu rakouského, ježž měli uskutečnit brzy Turci, brzy Francouzi. Nejznamenitějším z těchto proroků byl Mikuláš Drabík, s nímž se Komenský seznámil r. 1650 na své cestě do Uher. Drabík, dříve kněz (bratrský), později obchodník suknem, poslal již dříve, okolo r. 1643, proroctví svá Komenskému; tenkrátě jim však Komenský přikládal malou váhu. Když však se s prorokem seznámil sám, ¹⁾ nabyl přesvědčení, že jest tento nástrojem

¹⁾ Drabíka samého znal Amos Komenský již od let dětských. (Pozn. pis.)

v ruce Boží. Jinak byl Drabík svými nepřátely líčen jako muž oddaný pití a náchylný k podvodu. Později doznal sám, že byla jeho proroctví pásmem lží a klamu, jelikož si je ze ziskuchtivosti vymýšlel sám. I se ženami jasnovidoucími (věštkyněmi) byl Komenský ve spojení, jako ku př. s Antoinettou Bourignonovou a Julií Poňatovskou; poslední bydlela v Lešně docela i v jeho domě a byla považována za člena jeho rodiny.

Proroctvím těchto a jiných ještě proroků a věštek přikládal Komenský tak velikou důležitost, že je sestavil ve zvláštní knize, již dal mnohoslibný titul: „Lux e tenebris“ („Světlo ze tmy“). Tuto knihu, v níž bylo mimo jiné předpověděno, že bude brzy zřízena říše Boží a že nastane konec světa, poslal nejprřednějším náčelníkům křesťanstva a napomínal je, by ustáli od válek a popřáli místo knížeti pokoje Kristu, jenž chce všechněm národům přinést pokoj.

*Jest jistě litovati, že muž tak bystrozraký, jakým byl Komenský, stal se šířitelem blouznivých idejí, což mu s mnohých stran ostře bylo vytýkáno, ba naň uvalilo posměch a potupu.“*¹⁾ Tak H. Tiemann; a Albert Liepe, učitel v Nové vsi, jenž jistě nechtěl Komenského potupiti, píše následovně: „Nachdem wir von so viel innerem Lichte eines Lebens berichtet haben, an welches von aussen her oft Schatten und Tod herangetreten sind, dürfen wir zu Gunsten der Gerechtigkeit auch einen dunklen Punkt nicht unerwähnt lassen. Der echt und tief religiöse Mann neigte an seinem Lebensabend²⁾ zum Mysticismus und Chiliasmus. Er sammelte Berichte über Visionen, welche der Schlesier Christoph Kotter von 1616—1624, die Böhmin Juliana Poniatowska von 1627—1629 und der Mähre Nikolaus Drabik von 1638—64 gehabt haben wollten, a vydal je roku 1657 a 1663 pod titulem „Lux in tenebris“, Světlo v temnosti, a 1665 pod titulem „Lux e tenebris“, Světlo ze tmy, podle celého jejich nápisu „feierlichste, göttlichste, zum Nutzen unseres Jahrhunderts gemachte Offenbarungen“, v nichž se 1. vede náрек na přílišnou porušenost lidu křesťanského, nekajícím se, 2. oznamují hrozné rány Boží a 3. se ukazuje, jak konečně Bůh (po zničení Babylona lžikřesťanů, židů, Turků, pohanů a všechněch národů pod nebem) novou v pravdě katolickou světlem darů Božích jasně ozářenou církev založí, v kterémžto stavu potrvati má až do konce věků.

Čím větší přízně se s některých stran dostalo dílu tomuto, tím více mu bylo a to plným právem, od střízlivých křesťanů vytýkáno, da vornehmlich die Weissagungen des Drabik als falsch, dem Glauben entgegenstehend, der Kirche gefährlich, ja aufrührerisch und majestätsverbrecherisch erkannt wurden. Während die böhmischen Brüder in einer zu Puchó in Ungarn am 7. Oktober 1660 abgehaltenen Versammlung den dazu geladenen Drabicius als Betrüger entlarvten, wovon Comenius in Kenntnis gesetzt wurde, wollte sich letzterer freilich in gutem Glauben, durchaus nicht überzeugen lassen. Später gestand der falsche Prophet seine Hintergehungen ein und wurde auf kaiserlichen Befehl hingerichtet. Zdá se, že učinil toto vyznání . . . teprve po smrti Komenského.“ Tak Albert Liepe.³⁾

¹⁾ Johann Amos Comenius. Ein Bild eines Schulmannes aus alter Zeit für Freunde der Schule aus neuer Zeit. Festgabe zur 300jährigen Geburtstagsfeier des Comenius, am 28. März 1892 von Hermann Tiemann str. 76—78.

²⁾ Ne teprve tenkrát, nýbrž již v Německu na studiích přilnul k chiliasmu. (Poznámka pis.)

³⁾ Comenius praeceptor mundi. Von Albert Liepe, Lehrer in Nowawes. Berlin 1891. Verlag der Buchhandlung der „Deutschen Lehrerzeitung“ str. 25—26.

Přísněji však soudil o Komenském Adelung, kterýž ho vřadil, protože vydával proroctví tato a je hájil, mezi blouznivce a jakožto o blouznivci o něm pojednal v knize nazvané: „Geschichte der menschlichen Narrheit“ etc. vydané v Lipsku r. 1785., kdež v díle I. na str. 216—217. o Amosovi Komenském takto píše: „Ale co ho zneuctilo a jej u všech těch, kteří si ho dosud jako dobrého paedagoga vážili, nejenom v posměch, nýbrž přímo v nenávist uvedlo, byl rozhodný podíl, jaký měl na proroctvích Křištofa Kottera, Mikuláše Drabíka a Kristiny Poniatowské, jež horlivě sbíral, do latiny překládal a od r. 1657. pod titulem „Lux in tenebris“, nejen víckrát vydal, nýbrž i proti všechněm námitkám co nejtvrdošijněji hájil. Ačkoliv pak obsahovala domnělá tato proroctví nejenom nejhrubší nesmysly, nýbrž i výsledkem již vícekrát byla vyvrácena . . považoval je Komenský stále za Božská vnuknutí a sám dle nich předpovídal nejdůležitější změny, hlavně pak že nastane r. 1672. počátek říše tisícileté. Was die Sache noch unverantwortlicher und verhasster machte, war dieses, dass unter diesem Wuste die beleidigendsten Prophezeihungen gegen das Haus Österreich und den Papst enthalten waren, deren Reiche von den Königen von Schweden, dem Cromwell und Rakoczy zerstört und ausgerottet werden sollten. Comenius hatte, wie alle Schwärmer der ersten Klasse, so wenig Empfindung von dem Beleidigenden in diesen Versicherungen, dass er sogar an den Kaiser, an den Papst, und an verschiedene Könige und Cardinäle schrieb, ihnen Busse predigte und sie von den Schicksalen benachrichtigte, welche ihrer erwarteten. Ještě více učinil; poslalť tato proroctví králi francouzskému a ujišťoval ho, že jemu slíbil Bůh vládu nad celým světem, po níž král tento ve své ctižádosti beztoho už toužil. Dopouští-li se takovýchto výstředností blázen, zasluhuje politování; ale jak bychom měli v této příčině soudit o muži, kterýž chtěl býti nejen filosofem, nýbrž i reformatorem všech lidských vědomostí a zařízení, toho věru nedovedu říci. Bylo ovšem dosti slabých hlav, kteréž věřily těmto proroctvím, ač je skoro každý den vinil z nepravdy, hlavně tím, že umírali jeden za druhým oni nástrojové, kteří měli (podle těchto proroctví) zničití říši Antikristovu. Ale u lidí rozumných učinil se Komenský nenáviděným, a ve státech katolických *nejenom sebe* — nýbrž veliká část této nenávisti padla zpět na všechny jeho spoluvěrce, a věru se nemýlíme, připočtem-li velký díl pronásledování, jakých pocítily v oné době všechny nekatolické obce v Polsku, v Uhrách, v Čechách atd., na vrub těchto a jiných nerozvážeností vlastní jejich strany.“

„Čím starším se stával Komenský, tím hloub klesal v blouznilství; když byl r. 1667 konán kongres ve Vředě, poslal tam mimo uvedená svrchu proroctví i svého „Angelum pacis“ — „Anděla pokoje“ — vyslancům však doporučoval, aby se ve svých vyjednáváních drželi zjevení Drabíkových, Kotterových a Poniatovské, oznamoval jim, že vypracoval ještě dva spisy, jimiž měla podle vůle Boží pokolení lidskému vzejíti ranní zář k obecnému světlu posledních časů („Christianismus reconciliabilis reconciliatore Christo“ a „De omnimoda rerum humanarum emendatione“), kteréžto spisy, jak pravil, sepsal k bezprostřednímu rozkazu Božímu, a radil jim, aby toto psaní i zmíněná proroctví poslali všem králům a knížatům země“ (Adelung l. c. str. 218.) . . . „Konečně napsal ještě svoje „Unum necessarium“, knihu to zcela dobrou a zbožnou, jejíž obsah měl dříve uvážit, a očekával smrt, aniž by byl upustil od svého blouznilství. Bylť vždy věrným přítelem (věštčyně Antonie) Bourignonové, čemuž se při tak veliké shodě jejich smýšlení není co diviti.⁵⁾ Je-

⁵⁾ „Antoinetta Bourignonová, blouznilka náboženská ve Francii (n. 1616, † 1680). Tvrdila, že zjevuje se jí Bůh, a hlásala, že jest třeba změnití církev křesťanskou, vzdáti

likož se zdržovala tenkrát právě v Amsterdamě, tedy si ji přál na smrtelné posteli ještě jednou viděti. „Ó, kde jest,“ pravil, „tato svatá panna? Učiňte mi tu radost, abych ji ještě jedenkrát viděl, dřív nežli umru. Všecka učenost, jíž jsem se domohl, byla pouze účinkem lidského rozumu a lidské píle; ale ona má moudrost a světlo, kteréž vychází skrze Ducha sv. bezprostředně od samého Boha.“ Když Bourignonová, navštívivši ho, opět odešla, volal prý Komenský několikrát se zanícením: „Viděl jsem anděla Božího! Bůh mi dnes poslal anděla!“ To stalo se krátce před jeho smrtí. (Adelung l. c. str. 220—221.)

Po Adelungovi, jenž nebyl věru žádným klerikálem a ultramontanem a žádným stranníkem katolickým, a jež jsem tuto uvedl ne proto, jako bych na slova jeho kladl jakous váhu, nýbrž jenom jako ukázkou, jak se svého hlediště v příčině proroctví o Komenském soudil, uvedu jen ještě slova Seyffarthova, jenž v příčině naší takto napsal: „Zde jest se nám ještě zmíniti o jedné slabosti Komenského, kteráž byla tenkrát vůbec velmi rozšířená a pro kterou vytrpěl mnoho útoků se strany svých nepřátel . . . Již r. 1626, když se ubíral jako vyslanec (jednoty) do Polska, seznámil se Komenský v městě Zhořelci s prorokem Kotterem, jirchárem ze Šprotavy v Lužici a vešel s ním ve spojení; i jiní tací proroci, Drabík jenž byl r. 1671 v Přěšpurku popraven, a Antoinetta Bourignonová, našli v Komenském svého přívržence, ano věštkyň Juliana Poniatovská, bezpochyby asi osoba magnetická, žila v Lešně, docela v domě Komenského. R. 1657 dal Komenský vytisknouti proroctví těchto osob pod titulem „Lux in tenebris“ (Světlo ve tmách). Proroctví tato čelila v jádru svém proti papeži a domu rakouskému — und es gehörte ja nur ein klarer psychologischer und politischer, auf dem sittlichen Hintergrunde des Evangeliums ruhender Blick dazu, um das Schicksal dieser beiden Mächte zu erkennen; — ale ve svých speciálních vývodech byla tato proroctví ovšem zcela pochybena jako na př. že přijdou Turci a dobudou Vídň a Říma, že r. 1672 nastane říše tisíciletá“ atd. (Johann Amos Comenius von Seyffarth, 3. Aufl. str. 50—52.)

Abyste mi snad nebylo zlomyslně vytýkáno, že shledávám ze všech koutů svědectví o chybách Komenského, pravím ještě jednou, že jsem všechno to uvedl jen proto, abych ukázal, že i největší chvalořečníci Amosa Komenského přiznávají více méně upřímně, že měl i Komenský chyby a slabosti, že nebyl tudíž „nedostižným vzorem“ veškeré lidské dokonalosti a že bo tudíž nehanobíme, když tyto jeho slabosti a chyby šetrně připomeneme, zvláště když tak činíme jedině z nutné sebeobraný.

Vedeť se proti nám i proti svaté věci, kterouž hájiti káže nám úřad náš a naše svědomí, již po více let boj zarputilý a což horšího, boj nazvíce nepoctivý a tento boj nutí nás, abychom se konečně přece bránili. Novou pak zbraní má býti proti nám v době nynější právě Komenský, jenž se nám líčí ne po skutečných jeho zásluhách, jež i my zajisté rádi uznáváme, nýbrž u svém veškerém žití, jednání a konání jako „vzor nedostižný“, jako „pravý světec“, jako jedině pravý křesťan, který od dob apoštolských snad ještě neměl v křesťanské víře sobě rovného! Což divu

se obřadův a všelikého kultu. Měla mnoho žáků oddaných (mezi nimi byl i Komenský, jenž se s ní seznámil dle všeho v Hamburku — pozn. pis.), ale více nepřátel, jmenovitě v duchovenstvu katolickém i evangelickém. Na mnohých místech pobouřil se obecný lid proti ní, chtěje ji upáliti. Pobývala v Belgii, Hollandu, Frýsech, Holštýně a Hamburce“ (Ottův Slovník nauč. IV. 502; více o ní má: „Kirchenlexikon von Wetzer und Welte“ svazek II., str. 1167—1170). Byla též horlivou hlasatelkou chiliasmu.

tudíž, že okolnostmi jsou nuceni, ukazujeme i na jeho chyby? Nepíšeme však o něm jako Bayle, Arnold, De Marets atd., protože hledáme jediné pravdu a umíme býti shovívavými a šetrnými i ku svým odpůrcům. (Pokrač.)

Nechť tedy mluví čísla!

Probíraje se svého času v páně Králových „Učitelských Novinách“, potkal jsem se asi třikrát s kratičkými vyňatky z té neb oné statistiky, jichž konečný smysl byl asi tento: „z toho patrně, jak pravdivé jsou zprávy jistých (rozuměj katolických) listů, jež tvrdí, že nynější škola nevychovává, že mravnost klesá a zločinství přibývá“.

Proti číslům nejlíp postaviti opět čísla; poněvadž však mně tato nebyla tehdy právě k dispozici, přešel jsem přes „U. N.“ k svému dennímu pořádku. Tentokrát však musím redakci zmíněnou prositi, by si neobtěžovala poohlédnouti se po poslední zprávě statistické centrální komise a vyhledati v ní referát p. ministra práv a spravedlnosti. V ní jeví se čísla osob odsouzených v době od r. 1875 až do 1886 takto:

R o k	pro zločin	pro přečin	pro přestupek	d o h r o m a d y
1875	29.165	1.475	299.306	329.946
1876	31.279	1.759	337.625	370.663
1877	32.758	1.763	378.745	413.266
1878	31.469	1.629	376.091	409.189
1879	29.046	1.668	392.053	422.767
1880	32.588	4.178	427.679	464.445
1881	33.469	18.482	437.753	489.704
1882	32.092	12.243	464.654	508.989
1883	30.359	4.173	488.461	522.993
1884	30.592	5.311	506.528	542.431
1885	30.865	5.745	538.947	575.557
1886	29.706	5.400	558.453	593.559

Jako odborníci na tomto poli dovolíme si blíže přihlédnouti k jednotlivým číslicím. Nápadným jeví se rok 1881., jenž vykazuje číslo nejvyšší, ač scházejí zjevy předchozí, v nichž kriminalista vždy musí viděti hlavní příčiny zločinství. Ani rok 1880., ani 1881. nebyl právě neúrodný, rovněž žádná válka nezuřila před tím a proto třeba přičísti zjev tento buď pouhé náhodě, aneb spíše tajnému hnutí anarchismu, jenž v této právě době počal intensivněji neblahou svou činností, čehož důsledky nutně znamenati se musily i v massách ostatního lidu. Do té doby padá původ největší části socialistických plátků, r. 1881. byli tuším první anarchisté v Rakousku odsouzeni, r. 1880. vyhozen v Petrohradě do povětří zimní palác, r. 1881. úkladně zavražděn traskavou kulí car Alexandr II., téhož roku učiněn i vražedný útok na presidenta Garfielda.

Číslice první kategorie nepraví mnoho. Zločinů přibýlo opravdu tak nepatrně, že, uvážíme-li rostoucí populaci, můžeme souhlasiti téměř s redakcí „U. N.“, že

zločinů vlastně ubylo. Avšak proč? Trestní zákoník náš je již starý a potřebuje stále oprav v podobě ministerských nařízení a dvorních dekretů; takým nařízením je instrukce, jíž se dostalo soudním instancím v příčině zostřování trestů posty a jinými disciplinárními prostředky. Zajisté je líp odsuzovati ku trestům kratším, ale ostřejším, než ku dlouhým bez citelných zostření. Tohoto práva užívá se též při soudech pilně a věru nikoli na škodu financím státním. Soudům ponechává se dále široké pole k rozhodnutí, zdali v speciálním některém případě polehčující okolnosti jsou takové, aby od pronásledování na zločin se upustiti mohlo a stíhání na přečin nastalo. I zde nedostatek zákonitého stáří, zvláště od r. 1885., kdy vydán zákon o nuceném vychování v polepšovnách, vystupuje co polehčující okolnost víc a víc do popředí. Zcela důsledně musila však vystoupiti cifra přečinů a přestupků, jak ze řady druhé a třetí vidno; zde se počet odsouzených zdvojnásobil, ba v příčině přečinů zpateronásobil. Toť věru úžasné a to vše praví, nikoli paedagogický list katolický, nýbrž vláda. To přec nikdo nebude jmenovati zjevem potěšiteluým?!

Avšak my nejsme ještě hotovi; nyní budeme počítati ještě bez číslic. Roku 1885. vyšel doplněný a opravený zákon o káznících a polepšovnách, vydaný r. 1873. a ve smyslu toho zákona mělo se počítati i s ústavy těmito bez odkladu. To se i stalo; v D. Rakousích zřízena káznice v Korneuburku pro 400 káranců, v Eggenburgu pro 300 chovanců mladistvých, v Pardubicích rovněž pro 400 káranců a v Opatovicích získán cukrovar pro 300 mladistvých. V Kostomlatech otevřena r. 1888. zemská polepšovna, podobně v Brně r. 1890. Materiál těchto nových ústavů je vesměs zločinný; nuž, pro Bůh, kdo může tvrditi, že zločinství ubývá? Ubývá-li zločinů, t. j. těch, kteří pro těžký čin k dlouholetému žaláři byli odsouzeni, to je důkazem větší humanity v soudnictví, po případě i spořivosti v odboru p. ministra spravedlnosti, nikoli však klesání zločinnosti, neb i dokonce zvýšení obecné morality. Nezapomeňme však ani na vychovatelny! Jako celý náš trestní zákoník, tak i zákonitá ustanovení naše exekutivní jsou většinou kopií trestního zákoníku německého. Jako hub po dešti vyrostlo na půdě německé množství soukromých ústavů a ústaveček pro opuštěné a mravně kleslé děti, které dopustily se sice zločinných skutků, pro nedostatek zákonitého stáří smějí však býti potrestány pouze policejně (děti do 10 let). Od 10—14 let považuje se i zločin za pouhý přečin a trestá se ponejvíce policejně, neb v právomoci rodičů a pak se mladý dareba pošle do vychovatelny, jichž zřizování se i od samých pp. učitelů doporučuje. Takových ústaveček máme i v Čechách několik. To jsou, prosím, také čísla, s nimiž se musí počítati, třeba se o nich posud statistika úřední nevedla. Dřív ústavů těchto nebylo a číslo zločinství, vlastně přečinů a přestupků, bylo dva- až čtyřikrát menší. Mají v redakci „U. N.“ nějakého Oehrindura?

Ubezpečujeme poctivě, že nepatříme k těm nemnohým z našeho stavu, kteří pouze a jedině moderní škole připisují lví podíl na všeobecném zdivočení mravů, které přec nikdo upíráti se neodváží; víme, že jedině zodpovědným je liberalismus, jenž přivaliv se jako lavina, pronikl téměř všechny vrstvy společnosti občanské. Není však škola vlastní dcerou liberalismu, nepracuje mu při svém nynějším rázu do rukou, nemá tudíž i ona účastenství na zjevu, který jsme naznačili?

Tak se mají věci; doufáme, že „Uč. N.“ nenapadne již více vytasiti se se statistikou zločinství, která je pro moderní společnost a ovšem i pro moderní školství tak zdrcující.

Proč zákon žádá, aby také katecheta podpisoval propouštěcí vysvědčení?

Podle vynesení ministerstva kultu a vyučování z 22. června r. 1885 č. 1857 mají býti vysvědčení propouštěcí podepsána také od dotyčného katechety. Než vím ze zkušenosti, že mnozí pp. učitelé, pokládajíce výnos ten za pouhou formalitu, nařízení jeho nedbají a katechety o podpis zmíněný nežádají. Někteří činí tak snad z pýchy, jiní zase z té příčiny, že vědí, že ten neb onen kněz o právo to tak příliš nestojí a že se ho již předem mlčky zříká. Z mnohých příčin však jsme toho názoru, aby každé vysvědčení propouštěcí rozhodně bylo opatřeno také podpisem katechetovým.

Nepokládej to nikdo za pouhou, bezvýznamnou formalitu, nýbrž za věc nad míru důležitou. Na otázku proč, odpovídám tímto případem, jenž není ojedinělý: V těchto dnech jsem se ubíral do přespolečné školy. Cestou mne dohonila dívka, jejíž rodiče slouží ve dvoře. Pozdravila zdvořile a já dal se s ní do řeči. Dověděl jsem se, že chodila do školy v dědině A. B. a konečně také ve vesnici C. nějakou dobu, kdež se jí také dostalo vysvědčení propouštěcího. *U svatého přijímání prý ještě nebyla*, u sv. zpovědi teprv jednou, ještě prý jí není 14 let. Na otázku, bude-li ještě někdy, aspoň v zimě, choditi do školy, až bude po práci, odpovídá: „vždyť mám už propouštěcí vysvědčení.“ Ku sv. přijímání že by mohla jíti, až půjdou ostatní děti.

Ale kdo ji bude k tomuto přesvatému aktu připravovati? Kdo podá náležitého poučení? či snad ona chasa, přechasto velmi rozpustilá, v panském dvoře?

Nechybil tu dotyčný p. učitel, vyhotoviv dívce té vysvědčení propouštěcí?

Dal vysvědčení to podepsati příslušnému katechetovi? Věděl katecheta onen že žákyně ta nebyla a snad ani nepůjde kdy ku sv. přijímání? Tyto a podobné myšlenky zaujaly moji mysl, když jsem se s onou dívkou rozešel. Chudá a zanedbaná na těle, ale také na duši.

Slíbila, že poslechne mých rad a napomenutí, ale kdo ví! A bohužel tento případ, pravím, není ojedinělý. Mravnost a víra v dělnickém lidu hyne vždy více a více, tak že sotva doplní otec nebo matka, čeho se dítěti ve škole nedostalo. A což když rodiče sami mnohdy ničeho lepšího nevědí a neznají, aneb snad již se oddali úplně náboženské lhostejnosti a nevěře? Mají oni napravit a doplnit, čeho škola dítěti jejich nedala, neb dáti nedovedla? *A což nehlásá jim konečně vysvědčení propouštěcí patrně a zřetelně, že vyhovělo dítě jejich všem požadavkům i bez sv. přijímání?*

Nemohl onen p. učitel upozorniti p. katechetu, oč se tu jedná? Nemohl říci dítěti onomu, aby v těch dnech přišlo také do školy, kdy katecheta školu navštěvuje? Mnohý učitel tak dělá. Ale často se stává, že propustí pan učitel žáky právě v tu dobu, kdy ostatní bývají připravováni ku přijetí svatých svátostí. A na otázku katechetovu, kde jsou — odpoví se mu: vystoupili, to jest jinak řečeno: hledej si je!

Jak zodpoví takový mladý paedagog toto jednání před Bohem a svým svědomím? — jak před svým národem, jehož dítky tak málo na srdci mu leží? Jak zodpovídá se jednou před Bohem katecheta kněz, který, podpisuje vysvědčení propouštěcí, neptá se, zdaž dítěti známy jsou nejdůležitější pravdy sv. víry, který neví, zdaž onen žák přijal sv. svátosti a naučil se v nich spatřovati svou útěchu, posilu

a pomoc pro život časný i věčný? Proto hledme věnovati více pozornosti žákům rodičů chudých, dělnických, kteří často z místa na místo se stěhují, žákům, jimž málokdy možno navštěvovati vyučování náboženské — hledme pilněji přihlížeti ku propouštěcím vysvědčením, žádejme rozhodně, aby nám byla ku podpisu předkládána a aby nám v čas označeny byly dívky, které o úlevu neb o propuštění ze školy se hlásí.

Marius.

O návštěvě školní vzhledem k osvobození.

Sebral — xý.

Při každém vyučování hledí se, aby prospěch žactva byl co možná největší. Toho však lze dosíci, jenom když žáci pilně školu navštěvují. Návštěva jest první a hlavní podmínkou dobrého prospěchu žactva. A nezávisí mnohdy i postup, ano i celá existence učitelova na prospěchu žactva?

Málo kdo však pomyslí, málo kdo uváží, jaké překážky staví se v příčině této venkovskému učiteli v cestu. Sebe lepší a svědomitější učitel na venku narazí na úskalí, o něž se veškeré plány jeho drtí. „Máte znát zákon!“ bývá poučení, ale o návštěvě školy se různě obchází a hlavní vina, že mu nebylo zadost učiněno, spadá pak na učitele.

Nejhlavnějším kamenem, kamenem, na něž stále naráží, jest — návštěva školy do 14 let.

V zimě to ještě jakž takž jde; příčinou zanedbání školy bývají obyčejně chudoba, nedostatečný oděv, chatrná obuv.

Hlavní péčí učitelovou musí býti, aby dívky nyní ve škole něčemu naučil. Nesmí založiti ruce v klín, nýbrž musí s největší pílí pracovati! Nenaucí-li něčemu v době zimní, v letních měsících při prázdných lavicích mnoho nesvede. Nyní přicházejí i sami někteří p. inspektoři k náhledu tomu, tvrdíce, nenaucí-li se co v měsících zimních, v letním běhu to tučné nebude. Proto také hlavní vyučování na venkovských školách ve vyšších třídách, aby se prostě řeklo, trvá 6 měsíců, počínaje listopadem a končíc dubnem. Je-li však i ve dvou těchto měsících pohoda příznivější, tedy ani ne!

V létě může si učitel oddechnout. — Čemu nenaucí v zimě, v létě toho nedoboní. Na to nelze ani pomyslit, neb sotva že se ukáže teplý sluneční paprsek arního dne, ihned jako v teploměru ucítí se to ve škole. Návštěva počíná ochabovati — žáci řídnou.

Nejprve započne práce se sbíráním housenek, později počnou se tlouci hroudy, sázejí se brambory, řepa, hledá se tráva, kopřivy, pasou se housata, okopává řepa a pak nastane doba žní.

Venku práce přibývá — ve škole žáků ubývá, a brzy nastane pusto, prázdno. Prázdnota zírá na učitele ze všech koutů školní světnice.

Největším zlem pro vyučování jest osvobození od návštěvy školní. Nařízení minist. praví: „Úlevy v návštěvě škol může se dostati pouze na obyčejných školách obecných dětem, které po celých šest let vyučování účastny byly.“ — Zákon neptá se, zdali navštěvovaly pilně, neb vůbec ani do školy nechodily. Stane se často, že žáci, kteří se po celý rok ani ve škole neukázali, obdrží úlevu, ježto plných šest

let vyučování účastní byli (?!) a to z toho důvodu, aby nebylo mnoho půldnů neomluvených a tudíž také velké procento.¹⁾

Jsou to ponejvíce žáci 12letí, kteří po dva roky toho dobrodiní zákona používají. Obyčejně odejdou posledního dubna a je-li tento pěkný, i dříve, a přijít mají 1. listopadu. Ale tu obyčejně se tak někdy ukáží, aby učitel věděl, že jsou na živu, a nastoupí tak koncem listopadu, ježto jest ještě se řepou co dělat. Nechodí tudíž ani 6 měsíců po dva roky do školy.

Nespěchá-li se s látkou vyučovací na podzim, a čeká-li se, až se poněkud žáci sejdou, zůstane se pozadu a ku konci mluví se k prázdným lavicím. Kde pak zůstane osnova? — Spěchá-li se ze začátku, by se vyhovělo osnově, tu k vůli žákům kteří měli dovolenou, musí nastati duchamorné opakování.

Jest za takovýchto okolností možno žádati, aby se postupovalo podle vytčených rozvrhů učebných, požadavky často přeplněných?

Ovšem, namítne mnohý, vždyť všichni žáci nežadají o úlevu, snad jen ti chudší, a pak mají školu navštěvovati, kdož úlevy nemají.

Chudí žádají o úlevu z toho ohledu, že děti při práci vypomohou, že vyzískají nějaký ten groš při okopávání řepy a pod. na své ošacení, nebo musí domů menší dítky opatrovati.

Zámožnější tvrdí, že chlapec jim vynahrádí čeledína, aneb že mohou o jednoho dělníka míti méně.

Žáci, kteří dovolenou nemají, udělají si ji sami. Zůstanou prostě doma! — Jest zde prostředek donucovací, ale jak se ho užívá?

Když jsou rodiče předvoláni, co tu bývá výmluv: Pase husy, krávu, chodí na travu a ponejvíce pomáhá se živit. Nuže, ti budou trestáni, řekne mnohý, tím však jen projevuje, že venkova nezná. Kdo zasedá ve venkovské místní školní radě? . . . A ti budou určovat pokutu sobě? — Když i dítky vyšetřujících místních školních radů do školy nechodí, aneb když jim dítky chudší za levnější peníz pracují, jak mají vystupovat proti nedbalcům? Není tu udávání úplně zbytečné? — A na koho se to obyčejně svede? — Na učitele.

Předseda místní školní rady, chtěje míti dobrou vůli, se vyjádří: „Inu lidé, víte, já s vámi nechci míti žádnou mrzutost, ale to pořád ten učitel dělá, dojděte si na něj“ — a jak by to neměl říkat, když sám používá děti ku práci.

Aneb zůstane udání ležet u okresní školní rady a rodiče říkají: „vždyť se mi ještě nic nestalo, proč bych posílal?“

Kde učitel horlivě hledí si povinnosti své a zanedbání školní docházky patřičně oznamuje, mívá z toho nejednou nepřijemnosti a mrzutosti. — Zajímavý případ udál se v jednom okresu, kde učitelové na vícetřídní škole za horlivé vykonávání povinnosti — udávání nedbalé docházky — dostali domluvu, že když prý činili vyučování zajímavějším a zábavnějším, návštěva byla by dobrá. V tomto případě více podotýkati netřeba. Jest tu možno říci: Dobrý učitel, dobrá návštěva špatný učitel, špatná návštěva?

Když již mluvíme o nedbalé návštěvě, musíme se ještě zmíniti o jiných jejích příčinách, jakýmiž jsou:

Nestálost sídel pracujícího lidu, obzvláště v takých místech, kde jsou dvor. Měsíc, aneb déle se zdrží na místě, znelíbí se mu a putuje dále. Stalo se, že je

¹⁾ Žádosti o úlevu má zasílati místní školní rada, ale někde to činí z ochoty řídící učitel . . .

nomu učiteli přibýlo v jednom měsíci 23 nových žáků (přistěhovalých dělníků). — Za čtrnáct dní přišel p. inspektor a sám si zkoušel. Náhodou vyvolával stále nově přibylé; učitel na to upozorňoval — vše marno. Prospěch mizerný! — Učitel to odnesl. Kdo tu chybil?

Hlavní též škůdce návštěvy je chudoba, která často až v nevýslovnou bídu se stupňuje. — Tato v zákoně odbyta je slovy, které se na papíře pěkně čtou, ale ve skutečnosti se neplní, ba v nuzných obcích ani plniti nemohou.

Mnozí rodičové, zvláště v krajinách chudých, nemohou dětem zaopatřiti ani takového oděvu, by mohly jíti do školy. A zákon či místní školní úřad má rodičů k tomu přinutiti, by oděv dětem opatřili? Kde vezmou peněz na oděv, když nemají čím hlad ukonejšiti? — Dítě oděvu nemá, do školy nejde, půldny jsou neomluveny. Lze tu stíhati rodiče pro nedbalost?

Zemřel otec — hlava a živitel rodiny. Ubohé matce zbývá rodina — dvě malé děti, třetí školou povinné. Bída zeje ze všech koutů — lze tu stíhati ubohou matku, která pracuje v potu tváři, aby ty červíčky, kteréž starší dítě doma opatruje, uživila? Má se její školou povinné dítě omluvit? — Zákon o tom nemluví.

Nastala doba práce, zvláště řepy. Otec-čeledín má dvě děti. Pán poručí — děti musí do práce — opře-li se otec — propustí ho pán.

Podobných případů, strastných případů zameškání školy, dalo by se mnoho uvést.

A tak se stává, že v letní době z 50 žáků jest jich přítomno ve škole — 2 až 5! Jest možno při takovéto návštěvě dodělati se žádoucího výsledku? — A jak pak asi dopadne inspekce ve škole takové? Může tu inspektor správně posoudit činnost a dovednost učitelovu a prospěch školy?

Vždyť i na mnohých školách vícetřídních zredukuje se třídy tak, že se udělá pro dobu letní o jednu méně a učitel pošle se na školu jinou. Není to důkaz patrný, jak slabá jest školní návštěva?

Vyjděme se také podívat na žáky, kterak se chovají a prospívají v mravnosti a nábožnosti, když mají dovolenou.

Někteří potulují se po pastvách s husami, ale obyčejně jdou po výdělcích, kde stýkají se denně s dospělými. Jaký tu nový život otvírá se před zrakoma jejich, jak ohromný převrat se v nich děje! Ve škole musili býti způsobnými, mravnými, stále pod dozorem, a nyní jsou svobodnými ve společnosti dělníků. Kdo však zná ty zvyky dělníků, ty hovory jejich atd., snadno se domyslí, jak „blahodárně“ působí na žáky taková společnost. Naučí se v ní dítě nezpůsobům, ošklivým výrazům, klení, nadávkám, vzdorovitostem, kouření, pití kořalky atd. Tenť jest obyčejný účinek úlev.

Velmi krásně pravil kdosi: „Srdce nevinného dítěte jest měkké jako vosk, do něhož se může obraz Pána Ježíše i ďábla snadno vtlačiti, jest útlé, jako mladý stromek, do něhož se mohou rouby libých zvyků, aneb hnusných obyčejů snadno vstípati; jest pole nezaseté, na němž takové símě vzejde, jaké se zaseje. Všecko se hluboce vtlačí do něho a pouští mocné kořeny. Ty zvyky a obyčeje, ty dojmy a obrazy, které si jednou osvojilo, přidrží se ho až do smrti.“

Člověk, i dítě, nakloněn jest spíše ku zlému, nežli k dobrému, spíše špatnějšího se chytá. Proto není divu, že se úleváku zalíbí tento nový život, jehož zhoubné účinky pak škola nevytléčí.

A jaká budoucnost kyne takové mládeži! Tu bychom nemohli zvolati s Janem Krejčím: „Mládež šťastnější budoucnost naše!“

Když na zimu z dlouhé chvíle úleváci zavítají do školy, tu nastane učitelů práce krutá, ohromná. Žáci tito, co by měli býti příkladem a vzorem mladším spolužákům, jsou jim na zkázu. Škola je netěší. Nevědí, jak by se posadili, co mají vlastně dělati, pozor nedávají, pokoušejí a vytrhují spolužáky z vyučování. Venku žili svobodně, nyní se mají podrobiti kázni a seděti pokojně v nepřiměřených lavicích, v nichž musejí seděti jak skroucený paragraf. Vždyť i často slyší: „a co by ve škole ten můj chlapec dělal, je větší než p. učitel a nemůže se vejít do žádné lavice — když přijde domů, nařiká si, že ho všechno bolí, jak musí seděti v lavici smáčknutý.“ Co se toho napíše, jak mají děti ve škole sedět, jaké mají býti lavice, ale ať se přijde takový pisatel podívat na ty venkovské lavičky a na ty zrostlé žáky. Co potom bude říkat?

Je-li s úleváky potíží ve škole, jak se teprv chovají na cestě domů! Tu vypravují mladším žákům, jak kouřili, jak to chutná, jak pili kořalku, chodili do hostinců, tančili, a pod. Děvčata upadají v jiné opět vady a učí se znáti různá dobrodružství.

A což ty ušlechtilé výrazy, jaké s sebou do školy přinesli: „Kopnu, zabím, píchnu tě atd. . . . není to pak radost ve škole?

Stalo se, že jedna dívka, která přes léto pracovala v panském dvoře, ač patřila dříve k nejlepším žákyním, byla tak zkažená a spustlá, že psala svým spolužákám do čítanek a knih tak oplzlé věci a písničky, že jest stydno o tom jen se zmíniti. Kolik příkladů takových bychom mohli uvést! Ano ještě horších věcí se dopouštěly žákyně mající úlevu. Jak působí jejich přítomnost ve škole? Mnoho-li pak se taková žáci a žákyně naučí? Učitel jich nepřinutí k ničemu a jak by také mohl, když k tomu nemá dostatečných prostředků? Neví-li si už rady a sáhne-li k prostředku poslednímu, zákonem zakázanému — tu se může státi, a stalo se skutečně, že se žák učitelů vzdorovitě postaví a mu řekne: „jestli mne uhodíte, tak vám hlavu rozbiju!“ anebo: „však až vás někde potkám, já vám dám!“ Co si pak ta menší nezkušená mládež pomyslí?

Jak působí na ni takové a jiné jednání úleváků? Myslím, že as podobně jako mráz na útlou květinu.

To, co zde pověděno zcela dle pravdy, uvádí nás nutně na myšlenku, zdali by snad pro školu a pro mládež samu nebylo lépe, kdyby se zavedla návštěva školy až do ukončeného roku 13., veškeré úlevy v školní návštěvě aby přestaly a o další vzdělávání dospívající mládeže aby bylo jinak postaráno. To stojí věru za přemýšlení.

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

Až tahle školní cháska, která v posledních pěti letech školu opouštěla, vstoupí do života praktického, ta je naučí, jestli zločinů v poslední době ubývá. Ovšem že vinu toho strčí šikovná liberální pání učitelé někomu jinému na křík a řeknou, že dokonalá škola moderní viny na tom nemá ani za mák. Hájí-li liberálové právo národa, při každé příležitosti říkajíce: až co tomu národ řekne, ačkoliv tím myslí u nás

jen tu frakci mladočeskou, jejich řečmi rozešvanou, ty ostatní vrstvy k národu nepočítajíce, tu rovněž myslíme, že máme právo hájiti práva rodičů na školu a vychování dítek a jeden hlas soudných rodičů je, že vliv náboženství v moderní škole na mládež je nedostatečný. O zvýšení vlivu náboženství na vychování mládeže školní, budeme se starati stále jako duchovní, či dle moderního názvosloví liberálního, jako

klerikálové. S tím bych tak prozatím byl hotov s Českou Školou. Pan Štech z Kladna mi dovolí, že zakončím jeho feuilletonem. Na str. 30. „Č. Šk.“ z r. 1892 pro výstrahu vypravuje předhistorickou anekdotu, která prý se přihodila jistému kaplanovi, jenž při kázání skončil: „A jestli se nepolepšíte, věčného zatracení dojdete,“ načež prý osadníci oddaní odpověděli: „Dejž to nebeský Pán Bůh.“

Pachtí-li se feuilletonista „Č. Šk.“ po pikantních zprávách, jimiž by opepřil své feuilletony, aby mu příště „Učit. Noviny“ nemusely vyčísti, že jde s klačkem na to, tu by se mu snad hodilo, jak v době nejnovější školy moderní přistihl inspektor jednoho učitele, jak na dvoře bos s vyhrnutými spodky hnůj nakládal, mezitím co paní řídící s dítětem na jedné a rákosku v druhé ruce, učitelské autoritě ve třídě platnost zjednávala, jiná paní řídící v třídě v době vyučování místo dětí vál s knedlíky měla atd. a to všecko k větší cti a slávě moderní školy. To podotýkám jen tak z přátelství k panu —echovi, feuilletonistovi „Č. Š.“ za příčinou výměny náhledů. Jsme také dlužníky „Učitelským Novinám“, které nás vyzvaly, abychom odpověděli, proto k vůli pořádku chci svůj účet vyrovnati. Nejprve odpovím za redakci „Čecha“. „Čech“ totiž č. 12. napsal dopis z kruhů duchovenstva, v němž stojí: Kdybychom byli ze světa, miloval by svět, což jeho jest, snad by pak miloval i kněze. Jinak nás však dle předpovědi nebeského Mistra vyhánějí ze škol. K tomu „Učit. Noviny“: Žádáme redakci „Čecha“, by veřejně jmenovala školy u nás v Čechách, z nichž byli kněží vyhnáni, neučiní-li tak, bude to zřejmým důkazem, že vědomě vnučuje čtenářům svým zúmyslnou nepravdu. Nevíme, jestli „Čech“ dostal do ruky toto důtklivé vyzvání, ale mimoděk odpovídal „Čech“ na toto vyzvání letos po Novém roce, když líčil, jak učitel evangelík všemožné obtíže činil knězi při vyučování náboženství a náboženskou hodinu dal schválně na tu dobu, kdy už děti od půl jedenácté měly prázdnou. Tu vlastně nevyhnal katechetu, ale vyhnal děti, aby majíce prázdnou, nebyly povinny náboženství býti přítomny. Lepší případ stal se na Vysokomýtsku, kněz máje míti náboženství, byl asi o čtvrt hodiny déle zaměstnán v kostele. Přišel do třídy a p. učitel řekl asi toto: Teď já jsem zde, já už jsem začal, nemáte zde co dělat, poroučím se. (Podobných výroků: už jsem

začal, nedám se vytrhovat, musíte počkat až po hodině skončím, bychom mohli uvést celé množství). Nejlepší případ sděluje se s námi z Chrudimska, který se udál loni. Kněz, máje míti ve škole náboženství od 8—9 hod. byl na rychlo volán za neodkladnou povinností svého úřadu. V nejlepší úmyslu jde právě v 9 hodin do třídy a slušně žádá učitele, aby místo od 8—9 hod., kde byl zaneprázdněn, mohl náboženství učit od 9—10 hodin. Ačkoliv tedy pan učitel ještě ani nezačal, přece na slušnou žádost knězi odpověděl: Nemohu vám tuto hodinu přenechat; jsem pozadu v krasopisu. A kněz s nepořízenou musel odejít s Pánem Bohem domů.

Divíme se, že takovéto případy nejsou „Učitelským Novinám“ známy, vždyť každou chvíli v novinách přicházejí. Tomu my v prostomluvě říkáme, že kněz dostal jednoduše ze školy vyhazov, a v mluvě spisovné by se řeklo, že byl ze školy vyhnán. Či mají chuť „Učitelské Noviny“ tyto případy vymlouvat i omlouvat? Snad řeknou, že to kněz měl ohlásiti? V takovémto případě, kde ku př. se jedná o rychlé zaopatřování, nemá kněz ke vzkazům času, a často nemá ani koho by poslal. Myslíme, že se tím „Uč. Noviny“ upokojí, a nebudou už říkat, že šíříme vědomě a vnučujeme čtenářům úmyslnou nepravdu. K lepší ještě ilustraci mohou se jíti páni zeptat na Chrudimsko, tuším do okresu inspektora Vysokomýtského, kde před nedávnem málem by byli kamenovali kněze, že ve školních třídách zavěšoval kříže, v nichž až dosud nebyly. Na hejtmanství v Chrudimi a po případě u soudu tuto afféru jim vypíší podrobně. Podobně je každému známo, že v prvních dobách nových moderních školských zákonů horliví páni učitelé kříže ze tříd odstraňovali, a ještě posud najdeme třídy bez kříže aneb na mnohých místech je vzadu za dětmi; aby dětem ani pohlédnutí na kříž nepřišlo na mysl. „Učitelské Noviny“ také zle se sápu na str. 57 na ligistu + 24, na něhož ostatně už také „Čas“ tak je rozezlen, že raději o náboženských věcech a kněžských historkách, jimiž druhy sloupce svého kritického vědeckého časopisu vyplňoval, už ani nepíše. A snad za touže příčinou p. Král školskou hlídku už ani neotvírá, aby se nevyklubala zase nějaká učitelská hlídka. „Učit. Noviny“ totiž píší: „Veškeré náboženské vyučování obstarává vedle zákona církev sama a nejsou-li výsledky valné, jsou tím vinny poměry sociální

a politické a ne škola. Škola vede mládež k mravnosti a zbožnosti (docela když o Boha při svých předmětech ani nezavadí, a vodění dětí do kostela vši mocí se brání — pozn. red.), veškeré vyučování směřuje k tomu, aby z dětí byli řádní lidé a občané. Hanobením učitelstva se lid kazí (a což hanobením kněžstva se strany liberálních učitelů se lid napravuje? Ti páni liberální učitelé jsou jako všichni mladočeši. Sami ztupit kdekoho, a když jiný se ozval a na tu zvláštní společnost světlem pravdy si posvítí, spustí všickni nehorázný křik: Nehanobte nás. Pozn. red.) hlasatelé ukazují, že špatně rozsévají lásku křesťanskou. Lid dovede posoudit záslužnou práci, co je fanatické štvání pod rouškou náboženství a co slovo Boží. Na to následuje historka o hovorů kováře proti stížnostem farářovým, která svou nejapností dokazuje, že je vymyšlena a na rychlo psána. Jak to vedení mládeže k mravnosti a zbožnosti na přemnohých školách vypadá, vysvětlili jsme již dříve, teď jenom připomínáme nářek „Č. Š.“, že prý jeden učitel byl disciplinárně vyšetřován, že vykládal jinak náboženství než katěcheta, a „Č. Šk.“ to jmenuje denunciantstvím!!! To by tak ještě scházelo, aby učitel směl beztrestně vykládati dětem náboženství dle svého rozumu, jinak než duchovní vrchností je předepsáno. My opravdu z toho srdce litujeme liberální pány učitele, že tolik musí trpět pro své šlechetné snahy o rozkvět moderní školy. „Učit. Noviny“ nazývají ty 2 hodiny náboženství týdně veškerým náboženským vyučováním a aby všecku vinu nedostatečného vlivu náboženského v nynějších školách se sebe svalily, připomínají nám, že máme v zem. školní radě „i gener. vikáře Horu“. Celá ta stať v „Učit. Novinách“ str. 273. stojí za poslechnutí. Je to mířeno na článek „Čecha“, že komu patří škola, tomu patří budoucnost, že zednáři zmocňují se vlivu na školství a proto že třeba ze strany kleru opatrnosti a činnosti. K tomu „Učit. Noviny“: „Řídí u nás školy zednáři? (Na to se musí zeptati liberálů v parlamentech a jejich přívrženců v ostatních sborech, pozn. red.). To je bohoupustá nepravda. Vždyť tam zasedá v zemské školní radě i generální vikář Hora, a dosazuje-li církev za učitele náboženství zednáře? (Církev ne, ale mnozí staří i mladí svobodomyšlní páni učitelé v hájení a šíření zásad zednářských si libují, leč by se domnívali, že důkaz o původu člověka z opice, o zlehčování svátostí, hlavně zpovědi, a jiných náboženských

úkonů církve není v duchu zednářském, ale že se to dá spíše srovnati s jejich praktickým křesťanstvím, pozn. red.) Na to odpoví poslední kostelník. (Ubozí kostelníci, co se teď všechno na ně svezí, i Sokol chtěl ve své poslední nedržené řeči kostelníkům a svíčkovým bábám čestné místo vykázat. Pozn. red.) Je vrchní úřad náboženský zednářský? (Tato otázka je buď příliš naivní nebo nejapná, pozn. red.) Je to zarputilé fanatictví. (Kde dojdou důkazy, tam fanatictví musí p. liberalním učitelům pomoci z bryndy, pozn. red.) V Belgii se několik tisíc veřejných škol zrušilo (poněvadž pro jejich bezbožecký směr nikdo do nich nechtěl chodit a prázdňím lavicím přece nebudou liberální pp. učitelé udíletí audience, a rodiče mají právo posylati si děti do takových škol, které jejich náboženskému smýšlení vyhovují, pozn. red.) O Tyroly postarají se sami (rozuměj klerikálové — a zajisté lépe se postarají, než by to učinili Král, Sokol, Herold se svými nápady a návrhy, pozn. red.). Máme pro pisatele jen hluboké politování. Tak tragedicky zakončují „Učit. Noviny“ své nářky na ty, kteří se opovážili v „Čechu“ upozorniti, aby zednáři nezmocnili se našeho školství. Je viděti, že buď jim je nevinných zednářů líto, že tímto osočováním „Čecha“ děje se jim křivda, aneb že páni z „Učitelských Novin“ s nimi sympatisují; nebo proč by se do toho pletli, kdyby jim po zednářích nic nebylo? Je to zrovna tak, jako když jsme předešle tvrdili, že páni liberální učitelé mohli by chodit anebo že chodí na radu k protestantům a jejich novinám, čehož malou ukázkou. „Jednota“ evang. faráře Duška v prosinci otiskla několik řádků z „Hlasu“ o Komenském, a tytéž řádky otiskuje 10. ledna „Česká škola“, měla to z „Jednoty“ lehčí, než aby to hledala v „Hlase“. Při tom se „Jednota“ svezla na Brynychovi, t. j. jeho „Meči“, a „Č. Škola“ na klerikálech vůbec, jimž vyčítá nesnášlivost, nepřičetnost, že volají po policii, že „ale dopadnou jako s těmi lupiči a žháři“. Proto ale prý dokážou klerikálové opak a oni — rozuměj liberální učitelové — že budou ctíti Komenského jako nedostižný vzor dokonalosti lidské. O té dokonalosti nedostižné už jsme řekli svůj úsudek a myslíme, že až bude po slavnosti nechají milého Komenského spáti jako Husa. Chtěli jsme se zeptati „Č. Školy“, proč neotiskla z „Jednoty“ o ostatcích, či snad to přijde ve feuilletonu. To potáhne. (Pokr.) — 24.

Listárna redakce.

Ot. redakci „Komenského“. Vzhledem k Vaší zprávě v 14. č. „Komenského“ str. 140. ukazují prostě k mému objasnění ve „Vychovateli“ č. 6. str. 95., z něhož poznáte, že moje pravdomluvnost jest při nejmenším aspoň tak velká jako Vaše a že pravda jest, co jsem napsal v „Čechu“ ze dne 22. února, kdež bylo přece k „Vychovateli“ odkázáno.

Pan Josef Král, učitel v Praze a redaktor „Učitelských Novin“, na jejichž velikou „upřímnost a pravdomluvnost“ jsem loni posvětil v 11. čísle „Vychovatele“ str. 174—181., ví zajisté velmi dobře, co jsem prohlásil v 6. č. „Vychovatele“ r. t. str. 95., kdež výslovně pravím, že jsem dal svolení, bych podepsán byl na svolání, by paedagogovi Komenskému postaven byl pomník (z čehož může poznati, že uznávám plnou měrou pravé zásluhy Amosa Komenského, Komenského paedagoga, nehledě k chybám a vadám jeho, jež s těmito zásluhami nemají nic společného a kteréž nikterak schvalovati nemohu), že však jsem nepodepsal a nesvolil k tomu, bych podepsán byl na svolání, jímž se vybízí k oslavování jubilea Komenského a ku sepsání pamětního spisu o jeho životě, proto že o věcech těchto, nota bene: ani o jubileu ani o sepsání dotyčného spisu v dopise mi zaslaném nebylo ani nejmenší zmínky. Proto mohu plným právem říci, že jsem nepodepsal a nesvolil k podpisu, jímž se vyzývá k jubilejní oslavě Amosa

Komenského. Jestliže tudíž otiskuje v č. 13. zprávu „Komenského“, po tom, co jsem v této příčině napsal ve „Vychovateli“ č. 6. a č. 8., učinil to zajisté jen — z lásky ku pravdě a z lásky ke mně! No, budu uznalým. —

Ostatně vím dobře, že ty útoky na mne činěné ať tím neb oním listem, i tím jistým anonymním p. katechetou, jehož sídlo není v Praze, v tom mají svou hlavní příčinu, že se „Vychovatel“ dostal do mých rukou a nikoli jiných, a že se stává nepohodlným. Proto pravím přímo a otevřeně: Dělejte jenom „Vychovateli“ dále reklamu, vždyť jste beztoho dost dlouho mlčeli! Z útoků ať jakýchkoli nedělám si pranic a nedám se jimi nikterak másti ve své práci a svých studiích; spíše mi budou novou vzpružinou, bych mužně pokračoval neohlížeje se ani na pravo ani na levo. Vždyť už jsem dávno prohlásil ve „Vlasti“, že nepíšu pro zisk ani pro chválu, nýbrž jenom z lásky k věci spravedlivé podle popudu vlastního srdce, že stojím vždycky na vlastních nohách a nepodléhám žádnému vlivu a že bych přál ze srdce každému, kdož chce zacházeti s perem, by byl tak volným a nezávislým jako jsem já a zároveň i tak nezištným a pravdomluvným. Konečně ještě jenom slovíčko, jemuž snad bude in certo loco porozuměno: Líbí-li se komu dělati proti „Vychovateli“ krtka, nechť jen ryje pilně v úkrytu dál, ale ať se chrání, by naň nepadl paprsek světla.

Spisy redakci zaslané.

Rajská zahrádka. Časopis pro mládež. Roč. I. č. 1. Tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. Vydavatel Václav Špaček. Konečně tedy máme v Čechách přece ilustrovaný, laciný časopis pro mládež katolickou, neboť 10 sešitů, každý o 24 stránkách, bude stát ročně jenom 80 kr. Vítáme tento nový podnik s opravdovou radostí, doporučujeme ho účinně přízni pp. katechetů i učitelů a přejeme mu rozšíření co nejhojnějšího.

Zlaté listky č. XXVII. a XXVIII. uspořádali František Pech, bisk. vikář a měst. děkan v Písku a Edvard Mérgl. **Zlaté klasy.** Dárek dospělejším dívkám do Zlaté knihy čili do Dědictví sv. Ludmily zapsaným. Číslo XXVII. a XXVIII. Sponřádal prof. Jan Vačlena. Oboje tyto knížky „Dědictví sv. Ludmily“ doporučujeme přízni rodičů a přátel dítek.

Náš domov. Red. Karel Wolf. Roč. I. č. 6. **Dělník.** Red. v Brně Fr. Chytil. Roč. VIII. č. 6.

Družstvo „Vlast“ vydává mimo „**Vychovatele**“ časopisy „**Vlast**“ a „**Dělnické Noviny**“.

Na „**Vlast**“, ročník VIII., jež vychází 15. každého měsíce, předplácí se poštou: Ročně 4 zl., půlletně 2 zl., čtvrtletně 1 zl. Členové **družstva** předplácejí: a) údové zakládající (kteří splácejí v půlletních lhůtách po 5 zl. během 5 let celkem 50 zl.) ročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr., čtvrtletně 75 kr.; b) členové přispívající (jejichž roční vklad obnáší 3 zl.) ročně 3 zl. 20 kr., půlletně 1 zl. 60 kr., čtvrtletně 80 kr. Kněží deficienti, alumnové, klerikové, studující, podučitelové a podučitelky, dělníci a řemeslníci mají „Vlast“ ročně za 3 zl. Do krajín německých stojí „Vlast“ o 50 kr., do ostatních mimorakouských zemí o 1 zl. více. Sběratelům abonentů poskytuje se na každých 10 jedenáctý exemp. **z d a r m a**. Pp. knihkupcům slevuje se 25% a „Vlast“ dodává se jim toliko za hotové. — Ročníky V., VI. a VII. prodávají se à 4 zl. Ročníky IV., III. a II. prodávají se à 2 zl. 50 kr.; pro studující, alumny, kleriky, řemeslníky a dělníky à 2 zl. Ročník I. prodává se za 3 zl. 50 kr., a platí-li se hned, za 3 zl. Družstvo „Vlast“ prodává jednotlivá čísla IV., III. a II. roč. à 30 kr. Jednotlivá čísla V., VI. a VII. ročníků prodávají se po 40 kr. Redakce a administrace „Vlasti“ jest v Žižkově u Prahy číslo 505., Komenského náměstí.

„**Dělnické Noviny**“ vycházejí vždy dne 1. a 16. každého měsíce. Předplácí se s poštovní zásylkou: Pro Rakousko-Uhersko: celoročně 1 zl. 60 kr., půlletně 80 kr. a čtvrtletně 40 kr. r. č. Pro německé země, Bosnu a Hercegovinu ročně 2 zl., do Ameriky a ostatních zemí ročně 2 zl. 60 kr. r. č. Jednotlivé číslo prodává se za 6 kr. Na pět exemplářů dává se šestý zdarma. Redakce, administrace a expedice „Dělnických Novin“ jest v Žižkově u Prahy, Komenského náměstí čís. 505.

Brožury družstvem „VLAST“ vydané:

Náboženské a mravní výchování a vyučování na školách obecných a valný sjezd učitelstva a přátel školství konaný v Praze dne 6. srpna 1891.

(Resoluce a řeči.)

Kriticky probírá *Fr. Pohunek*, redaktor „Vychovatele“ (Otisk z „Vychovatele“.) Cena 30 kr., hotově v administraci „Vlasti“ objednaná stojí pouze 25 kr. Prosíme, aby tento důkladný spis co nejvíce byl rozšířen.

Kdy jest člověk nejnešťastnějším.

Časová úvaha od *Petra Kopřivy*. Čistý výnos věnuje se „Dělnickým Novinám“. Cena 3 kr., kdo více exemplářů k rozdáni koupí, dá pouze 2 kr. Už bylo rozprodáno z 10.000 nákladu 9.000 exempl., což svědčí o veliké oblibě této publikace.

Oboje brožury prodává administrace „Vlasti“ a knihkupectví Cyrillo-Methodějské v Praze.

Výtečný článek ve „Vychovateli“ z pera Fr. Pohunka:

„Neopravujte Otčenáš“

vydalo družstvo „Vlast“ ve zvláštním vydání a prodává jednotlivý otisk po jednom krejcaru. Jelikož by při jednotlivém prodeji na venek jen pošta dvakrát tolik stála, co by obnášel výtěžek všech 2200 vytištěných exemplářů, nelze jinak než žádati, aby každý, kdo si přeje jeden dva výtisky, tyto objednal výhradně cestou knihkupeckou aneb, komu je to možno, aby si je koupil osobně v Praze v knihkupectví Cyrillo-Methodějském nebo v Žižkově v administraci „Vlasti“. Na venek zasílá administrace „Vlasti“ v Žižkově u Prahy č. 505 toliko větší objednávky, nejméně po 20 nebo více exemplářích.

OBSAH: Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském. Píše Fr. Pohunek. (Pokračování.) — Nechť tedy mluví čísla! — Proč zákon žádá, aby také katecheta podpisoval propouštěcí vysvědčení? — O návštěvě školní vzhledem k osvobození. Sebral — xy. — Hlídky časopisecká. — Listárna redakce. — Spisy redakci zaslané.

Tisk knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba) v Praze.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: Fr. Pohunek.

Administrace „Vychovatele“ jest v Žižkově u Prahy č. 505. Tam budiž zasíláno předplatné; tamtéž budtež adresovány i reklamace, jež se nepečetí a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budtež však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána).

0 vyučování dovednostem ve škole národní (obecné).

Píše Dr. Č.

Dovější dobou mluví se dosti mnoho o dovednostech rukou, jež při pokročilejším řemesle a hlavně při pracích v továrnách tak jsou důležitý a jsouce jednotlivými dělníky v jistém druhu práce užívány, jedině úhledný a dobrý výrobek poskytují. Věc ta zajisté potřebná větší části obyvatelstva, které se nemůže duševním pracím výhradně oddávati, přivedla některé lidi k myšlence, že by se dovednostem mělo již ve škole národní více péče věnovati.

Neschází též učitelův škol národních, měšťanských a pokračovacích, kteří se záležitostí tou více obírají, ano dovednosti jisté, s prozatímným povolením vyšších úřadů také ve škole národní aneb při ní zavádějí. Jsou pak to práce, které souvisí s pracemi knihařskými, soustružnickými, pletařskými a drátovými.

Školní zákon ze dne 14. května 1869 nezdá se býti tomu přímo na odpor mluvě hned v § 1.: „Školy obecné zřízeny jsou k tomu, aby dívky v mravnosti a nábožnosti vychovávaly, ducha jejich vyvíjely, známosti a *zběhlosti*, jichž k dalšímu vzdělání v životě mají zapotřebí, jim poskytovaly a byly základem, aby se z nich stali hodní lidé a občané.“

Vyučování dovednostem již u dětí má též do sebe lecco poučného a vychovávacího, podporujíc názorné vyučování a smysl pro názornost, cvičíc oko a cit estetický, uvádějíc vedle učení též praktické věci do školy a obě v rovnováhu spojujíc, že pak učení, práce a zotavení přiměřeně se střídá a práce ruční zvláštní účty dochází již u dětí.

Což divu, že učitelé a vychovatelé mnozí o to již usilují, aby vyučování dovednostem zavedeno bylo všeobecně, po případě i závazně na školách obecných, že na mnohých místech též vlasti naší dovednostem již se vyučuje u dětí školou povinných. Ti pak, jimž na škole a dítkách jich v ní záleží, mají uznati, tak se o tom hlásá a píše, že vyučování ono jest úplně shodno s požadavky nynější doby, že již elementární vyučování a vychování toho se dožaduje, že má býti zaokrouhlujícím doplňkem naší školy obecné. Mimo to láká i novota tato, jako vůbec každá novota, a přece dosti jest též takových, kdož nedůvěřivě k ní pohlížejí, ano proti ní se ohražují, proti ní píší, *své* též důvody uvádějíce.

Tak vyšla ve Vídni 1888 u Jindřicha Kirsche brožurka učitelem sepsaná („die Gründe für und gegen den Handfertigungsunterricht in der Volksschule“), v níž

spisovatel vědecky vzdělaný a v literatuře odborné úplně obeznalý posuzuje kriticky důvody pro i contra, na konec *proti* vyučování dovednostem *ve škole národní* vystupuje.

Dle knihy oné velepoučné míníme též se svolením pana spisovatele o věci té promluvit, aby se lépe protříbily názory o vychování ve škole obecné. Máme pak na zřeteli školu obecnou naši, tak jak jest dle stávajících zákonův, ovšem nikterak tím neschvalující, co není chvály hodno, nikterak celý její řád za nedotknutelný nevyhlašující.

I. Ustává již sice poněkud panovati náhled, jakoby *vyučování* bylo ve škole národní hlavní věcí; skutečně ale přece nejvíce času vyučování jest věnováno a nezřídka dosud se jen vyučuje, při čemž se obmezuje vychování na několik příležitostných ponaučení a na udržení kázně k vyučování nezbytné.

Naznačený tuto způsob výchovy, způsob to řemeslnický, každý dojista zavrhne; za takových okolností rozmnožila by jen zlo nová látka vyučovací. Ale i kdo s celou duší věnuje se vychování mládeže, dosti se nanamáhá, aby při tolikém vyučování ve škole národní neutrpěla výchova dítek. U učitelův takových, jak mají ovšem všichni býti, *nelze si ani mysliti, že by sobě kdo přál nového ještě předmětu vyučovacího*, vyučování dovednostem. A toť první závažný důvod proti dovednostem ve škole národní.

Vždyť jisto jest a psychologicky nezměnitelno, že čím více předmětů, jimž se vyučuje, tím větší nebezpečí, že se pojmy neusadí v duši, že se nevytvoří jasně a určitě, aneb alespoň že souhrn jejich nepůsobí vhodně ani na jasnost jednotlivých pojmův ani jejich celku. Čím více předmětů, tím větší a svůdnější též náklonnost k roztržitosti. Odtud pak pochází, že se tak snadno vše zatemní, ano zapomene, že se člověk, hlavně dítko, málo naučí, ač mnohemu bylo vyučováno.

A nejsou to hlasové nezávažní, kteří stěžují sobě již nyní do přetěžování mládeže školní učivem již ve školách obecných.

Jaká obtíž přibyla by tedy škole národní novým tím předmětem!

Leč obtíže nesmí nás odstrašiti, kde jedná se o věc důležitou a potřebnou. Vskutku-li pak vyučování dovednostem potřebno, i ta obtíž by se musela přemoci, řekněme třeba tím, že by jinak se ulehčilo, ač dosti těžko říci, čemu ubrati, zvláště když přes 20 již roků vše se pokládá za nezbytno, čemu se nyní vyučuje ve škole obecné, i když každému odvětví nenedostává se zastancův.

Rozvažme však, zda vyučování dovednostem opravdu tak jest potřebno.

Ač není látka vyučovací tak ustálena, že by se nedalo o tom příti, čemu třeba vyučovati, lze přece vyhraditi jakési meze minimální a maximální. Jistot, že škola národní základním jen vyučováním obíráti se může, jehož míru a jakost blíže určuje předně mravouka a dále všeobecná potřeba času zájmům duševním a hmotným přiměřená, při čemž připadá škole národní hlavně o zájmy duševní se starati, aniž by zájmy hmotné vylučovala. Život pak mimo školu v čas vyučovací a po něm starati se má více o zájmy hmotné, vědění nevylučuje, čímž se pak život a škola vzájemně doplňují a podporují.

Sotva však někdo bude úplně vážně tvrditi, že vyučování dovednostem zvláštním patří k základům vyučování. A zákon-li mluví o zběhlостech či dovednostech, míní se tím, jak z dalších vývodů jasno, zběhlosti v čtení, psaní, počítání, z částí též kreslení a tělocviku, za jistých okolností též v ženských ručních pracích. Vždyť tím postaráno dosti o cvik ruky, oka a vůbec těla, pokud jest toho všeobecné potřeba.

Obrací se též jistá část žactva k další práci duševní po výtce, a byť byla to jen menšina, menšina ta nesmí býti zanedbána na duchu pro zvláštní dovednosti, protože vývoj ducha jest namáhavější, ba i zdlouhavější, zároveň však daleko důležitější.

Snad napadne tu někomu praxe dřívějších časů, kde „studenti“ budoucí ve zvláštních hodinách bývali připravováni v tom, kde obecná škola nestačila, že tedy i nyní by se tak mohlo a mělo dít, a dovednostem přece vyučovati. — Leč přidati dlužno, že dělo se tak dříve, poněvadž bylo daleko méně učitelů, při čemž na jednotřídních školách nebylo lze tolik pracovati všeobecně, aby jednotlivci byli schopni studovati, a že nebyla též tak velká potřeba a spotřeba lidí hlavou a perem pracujících jako za našich dnův, kdy schopnost duševní u většího počtu má býti vyvinována.

Více lidem má býti tedy za našich dnův připravena schopnost, jak ji k dalšímu vzdělání v životě zapotřebí, a to nejen lidem pracujícím v životě duševně, nýbrž i tělesně, dělníkům, kteříž musí míti za našich dnův též více vědomostí, kteří si mají proto již ve škole národní více ohebnosti ducha osvojiti.

Tím se nemá a nemusí vypěstovati tak zvaný učený (?) proletariát, jenž se nyní valně množí; příčiny tohoto jsou jinde než ve vyučování na ducha více působícím, ku kteréž věci se ostatně ještě jednou vrátíme.

Že pak za nynějších časů více potřeba též dovedností pro další život většiny žáků, *potřeba ona není daleko taková, aby se nový předmět vyučovací na školách národních zaváděl*, když jest o to nyní též postaráno i ve škole, pokud to spadá do jejího oboru.

Starat se o dovednosti ony dítě samo pudem svým vedeno stále něčím se zabývá; přihlížejí k tomu rodiče, kteří nemohou pomýšleti na „studie“ dítek svých a i škola národní lecco činí zavedenými již dovednostmi. Kde pak to nestačí, tam třeba pak pro jisté žáky, ale pro jednotlivce, postarati se o příležitost k dovednostem užitečným a budoucně potřebným ve zvláštních zaměstnáváníách a pracovnách, jichž ovšem dosud, pro chlapce alespoň velmi pořádku, a pro jisté oddělení v opatrovnách a útulnách, které by měly nahraditi, co dům a život zanedbané mládeži neposkytuje, které by pak byly pro tuto mládež závazny. Netřeba však, aby ve škole národní všeobecně tak bylo zavedeno.

Škola národní má nyní ovšem pro děvčata obligátní ženské ruční práce. Zřídka kdy možnoť děvčeti voliti zvláštní povolání; odborné též ústavy po řídce jsou jen a ty jen poměrně několika málo dívkám přístupny. V životě pak praktickém ukazují se práce tyto děvčatům *všeobecně* potřebny, aniž by v mnohých případech bylo možná teprv po vystoupení ze školy v nich se vycvičiti. Proto se stará o ně škola národní, ač i tu zákon připouští dispens od předmětu toho, jinak závazného v případech, kde o vycvičení v pracích těch jest postaráno. Z toho případu nelze tedy činiti konklusi pro všeobecné vyučování dovednostem jiným ve škole národní, byť se i na děvčata nemyslilo.

Jinak máť se věc s potřebami chlapců pro jejich budoucí povolání, i těch, kdož nepůjdou na studie.

Povolání jejich jest přespríliš rozličné, a již proto nemůže škola národní na všechny ohled bráti; nedostatek místa, času, učitelův i peněz tomu brání. Pěstovalo-li by se pak více lepenkářství či soustružnictví, jak to ponejvíce bývá zaváděno, kde již vyučují dovednostem, jak snadno by se mohlo státi, že by se pak většina hochů v životě jen tomuto oboru věnovala, čímž by odvětví ona měla pře-

bytek pracovníkův, jiná pak odvětví nedostatek, zvláště odvětví mezi lidem jaksi „nečestná“, jako ku př. naznačuje rčení: „Odpusťte, švec!“ Sotva asi zmohlo by se co proti tomu dítkám vykládati, že práce ony jsou všeobecnou jen průpravou a že mají si voliti s chutí i rozličné práce jinší.

Nemůže také uváděno býti za analogický případ ani to, že všeobecným jest přáním, ne-li předpisem, aby byla při každé škole venkovské „školní zahrádka“. Nikdyť nebylo úmyslem, pěstovati vlastní zahradnictví aneb rolnictví, ba ani ne práci. Sloužiti má spíše zahrádka ona jako doplňkem ku prostředkům vyučovacím: zde má býti pěstována názornost, od prvních již let má býti dítě naváděno určitěji a důkladněji přihlížeti k jednotlivostem v přírodě, což ovšem veledůležité. K vlastní práci se však žáků poměrně málo dostane po kratičký jen čas roku školního a v několika jen hodinách. Vždyť nestačí ani čas, ani místo, o čemž zákon dobře ví, zcela všeobecně pravě (nařízení minist. kultu a vyučování ze dne 17. července 1875 pro Moravu) v § 19.: „Školní zahrada budiž v obcích venkovských tak zřízena, aby *hověla* hlavně hospodářským pokusům a pracím učitelův i žákův.“ Výslovně tedy zákon užívá jen slova „aby *hověla*“, aby podporovala, což o věcech potřebných, nezbytných nikdy se neříká.

A praví-li opět kdo, že podobně též má býti jen *hověno* vyučování dovednostem: nuž, nač žádati, aby bylo zavedeno všeobecně do všech škol národních, ba i obligatně? Kde možná jest žáky dovednostmi těmi zaměstnávat kromě hodin školních, dobře-li a užitečno tak některým žákům, aniž by se ostatní učení zanedbávalo: ať stane se tak, ale ať nečiní se z toho právě reformní princip škol obecných. Prospěti lidstvu, kde možno, jest vždy chvály hodné.

Praktické ale provedení narazilo by na daleko nesnadnější obtíže než zařízení a vedení zahrady školní, pro niž též každý učitel nemá zájmu a za niž se nedostává žádné remunerace.

Není tedy všeobecná toho potřeba, zvláštním dovednostem ve školách národních vyučovati, když škola, pokud potřebou to všeobecnou, o potřebné se stará a není též ani sama vychovatelkou k životu, nýbrž spíše má dům jen účinněji podporovati.

(Dokončení.)

Vychování socialní.

Myšlenky a výroky spisovatelů italských a francouzských, jež přeložil a podává

Josef Flekáček.

1. Mimo školu jest ještě škola života, v níž vyučují lidé, věci a doby, vášně a mnohé jiné zjevy a úkazy veřejné, vychovávající mladíka. Jest to poslední, ale velice důležité vychování, a ježto se děje společností lidskou a veškerými úkazy v ní, nazvu je vychováním socialním. Považuji je za nutné každému, ba bez něho obyčejně veškeré jiné způsoby výchovy a učby, jež předcházely, nechávají nás na holičkách, spoléháme-li na ně v dobách kritických. *Dupanloup.*

2. Socialní vychování prospívá jen oněm, kteří byli řádně vychováni. Ono předpokládá vlohy již vyvinuté, úsudek hotový, srdce statečné, svědomí probuzené a ozářené, ducha i povahu způsobilé odporovati útokům a návalům. Toto druhé vychování tedy korunuje rozum a rozumnost vyšším stupněm moudrosti, povahu dárí silou statečnější, svědomí zásadami pevnějšími. Nevinnost povyšuje se a ušle-

chtíje samu sebe, stávajíc se ctností, utkávajíc se vítězně v boji s vášněmi, přemahajíc je i sama sebe. *Týž.*

3. Svět prokazuje úctu neřestem a opovrhuje ctnostmi; zvláště rozpoutal se jeho vztek proti církvi, má vždy proti zbožnosti dost kousavých vtípů, výsměchu a urážek. Vnější konání povinností náboženských vyhlášeno je za modlářství, přijímání svátostí za přežilou pověru; svět zrazuje obcovati s duchovními a nábožnými lidmi, ale neprotiví se styku s veřejnými rouhači a neznabohy, plnými nevěry a bezbožství. Odtud snad lze vysvětliti u velikého počtu jinochů onu bázeň, aby se nezdáli býti katolíky a ctnostnými; bázeň ona dosahuje mnohdy takového stupně, že jedni velice úzkostlivě před světem tají, že vykonávají vnější povinnosti náboženské, k nimž je dosud víze svědomí, a se bojí, by se toho nikdo nedověděl, a druhí dávají přednost lidem nemravným a nevěreckým, před zbožnými a věřícími.

Franco.

4. Rodina usiluje po šestnácté neb sedmnácté roků, aby vychovala křesťansky dceru. Jaká tu úzkostlivost, jaké starosti a rozechvění, aby byla čistou na duši i na těle! Jest to útlý květ, jehož rozvoj podporují všechny prostředky náboženství, mravouky i umění vyučovacího . . . Jakmile však přijde doba uvéstí ji do společnosti, tu pojednou odstraňují se všechny závory a padají veškerá opatření. Dívka uvedena bývá do veřejnosti, do středu světské pompy a ta, jež právě ještě před tím se rděla ve přítomnosti jinochově, již jediné slovo milostné pobouřilo a rozechvělo, vrhá se v plesu v náruč prvního, jenž přichází — což dím jednoho: deseti, dvaceti a i více mužů! Není-liž to nedůslednost a zpozdilost? A jací to často bývají mužové! Veliká část jich jsou zhýralci, hledající v tanci pouze požitek smyslný; svým dotýkáním, tisknutím, lichotivým šeptáním rozněcují v srdcích bytostí až dosud nevinných nečistý oheň smyslnosti, jež snad zase uhasne — ale vždy alespoň zatemní a pošpiní onen paprsek nevinné, čisté lásky, jež činí bytost, nad jejímž vychováním tak dlouho a pečlivě jste bděli, tak vzácnou a drahocennou.

Bautain.

5. Od té doby, kdy jste houpávali svého synáčka na kolenu a kdy něžná máti hladila jeho rúse vlásky, uplynulo hodně vody; záček, jenž ještě nedávno celé své okolí naplňoval upřímnou a nelíčenou veselostí, má před sebou novou dráhu. Hodina svobody, tak toužebně očekávaná, konečně udeřila . . . Hradby jsou zbořeny, vše usmívá se na jeho obrazotvornost, vyrazení a zábavy mu kynou, zdar ho naplňuje důvěrou, je mlád, zdrav, silen . . . jaká to slastná doba — celá řada šťastných příhod, bohatá osnova lichotivých nadějí! Vzkročil do světa — toť druhé narození! Co ho tu potká? Co mu dá svět v těch chvílích, kdy poprvé na jeviště jeho samostatně vystupuje? Pozorujte, jak naň mžikem žene útokem tisíc svůdných příležitostí! Zde kynou mu místnosti, kde pěstují se různé zábavy a panuje veselí, táhne ho tam mladistvý jeho věk; zde přichází do kruhů, kamž jej uvádějí nové jeho povinnosti, tam umění, onde vědy a co s nimi souvisí, jej vábí; do rukou jeho dostává se hojnost knih a spisů, jež většinou hlásají nevěru a pohoršují, místo aby poučovaly. Kolem něho hemží se mládež svedená, jež mu je špatným příkladem; stud je jí věcí k smíchu, výčitky svědomí, hloupý předsudek, nauky náboženské lživé vynálezy, vhodné, tropiti si žert z lehkověrnosti dětí! Ve velikých městech jsou shromážděná a pravé školy neřestí, v nichž se nezkušený mladík může octnouti mimo vůli svou, zde bývají četné sekty bezbožných, které se zapřísáhly téměř proti dobru a mravnosti . . . a to vše obklopuje nevinnou duši nováčka, jenž vstoupil poprvé do světa k samostatnému životu.

Lalanne.

6. Svět svede mnohem snadněji ty, kteří jej viděli pouze z daleka a nemohli ho nikdy zkoumati z blízka. Jinoch, jenž nedbá světa jen proto, že ho nezná, a jenž nemá pevných základů ctností, bude brzy sveden domněním, že mu zatajeny byly věci podivuhodné. Vychází ze školy nebo z ústavu jako bytost, jež byla vychována ve tmách hluboké jeskyně a najednou se octne uprostřed velikého světla denního. Nic není tak svůdného, jako tento náhlý přechod, jako toto oslnění, na něž nebyl jinoch připraven.

Fenelon.

7. Je to v osmnáctém roce, někdy i v šestnáctém, v době, kdy všechny vášně kvasí, kdy téměř neomezeně nad vůlí vládnou, kdy syn odchází od otce, od otce, jenž ho tak miluje, jehož vychování stálo ho tolik namáhání a těžkých obětí! Ubohý hoch odchází, aby ztratil svou nevinnost ve velikých městech, kde stává se v květu mládí kořistí všech možných svůdců živých i neživých, kde duše jeho ssaje jed myšlének nevěreckých a podvratných. Nadarmo snad víže závoj zrakům svým, klade otěže chťciřm, zavírá srdce: vášně a svůdcové závoj trhají, otěže zahazují, srdce všem nezřízeným žádostem a lživým, nepravým požitkům otevírají. Nic jich nepřemáhá, ani vzpomínka na minulost, na dětství, ani upamatování na matku a otce, tak dovedou zaslepití oni víry prostí a srdce zkaženého.

Campagne.

8. Když přestane vychovávání rodinné a není již učitelů ani rodičů, aby tě kárali, nebo ti něco zapovídali, nastupuje kázeň společenská. Ale jak drahé jsou zkušenosti tu nabyté a za jak nesmírnou cenu nabývá tu člověk poučení, že má opustiti dráhu špatnosti a zpozdilosti! Jestliže jinoch vstoupiv do bludiště světa, mrhá svým časem a špatně koná povinnosti mu svěřené, nebude jistě dlouho čekati na trest; vyženou ho z úřadu. Nesvědomitý neb málo dbalý svých povinností zakusí mnoho ztrát a mnoho bude strádati. Obchodník, jenž prodává za přemrštěné ceny, ztrácí zákazníky a kladou se tak meze jeho chtivosti. Lékař, jenž čím dále tím méně k nemocným volán bývá, nabývá poučení, aby byl bedlivějším a více se staral o své nemocné; a tak podobně děje se každému občanu. Jak rozdílné jest toto vychování druhé od prvního — a jak draze a s jakou škodou platí tu člověk své chyby a poklesky!

Spencer.

9. Viděli jsme, kterak mravní hoši vyšli ze škol a rodin velmi zbožných, a jak v málo měsících tak se změnili, že jich bylo lze sotva poznati. Jaká jest toho příčina? Snad že jejich ctnost byla spíše zdánlivá, nežli skutečná, výsledek zevnější kázně a nikoliv plod rozvahy a přesvědčení; nezkušenost však bývá obyčejně příčinou nejpravdivější. Jsou nováčkové ve světě, vydáni v šanc výsměškům soudruhů, a ti vysmívají se tím více, čím tito nováčkové chtějí býti mravnější a hodnější. Bohužel, že pochopí příliš brzy tuto novou školu života a dbajíce příliš úsudku zkažených druhů, pospíchají, aby se jim brzy vyrovnali a setřásli se sebe, co dobrého jim z vychování a učení rodičů, učitelů a duchovních zbylo.

Franco.

10. Jestliže, rodičové, vám leží na srdci, aby nebylo ztraceno namáhání vaše, práce vychovatelů a zpovědníků, jakož i všech, kteří pracovali pro dobro vašich dětí: vynasnažte se, abyste je naučili opanovati samy sebe a opovrhovati nespravedlivými úsudky jiných. Nelze málo slovy vyličiti, jak mocný účín na mladíky má výsměch nebo chvála druhých, a jak dychtí ujíti onomu a získati si této. Svět udílí sice zhusta obé, ale velmi nespravedlivě jich užívá; právem můžeme říci, že jich zneužívá. Ctí a chválí přemnoho chyb a neřestí, v opovržení uvádí ctnost; obrací se pln vzteku proti církvi a nemá dosti vtipů, žertů a zlomyslných rčení, aby jimi potřínsil zbožnost.

Týž.

11. Žádati od mladíka osmnáctiletého, aby zůstal ctnostným a stal se poctivcem na chodnicích hlavního města neb kteréhokoli velkoměsta, v měkkém lenošení, s koňmi, doutníky a psy, honbami, procházkami, divadly, tanci a plesy a uprostřed celého bláznovského víru světa — jest zpozdilost, a mohl bych to nazvat slovem ještě příkřejším.

Dupanloup.

12. Jak vznešené plány, jak nadšené illuse provázejí první kroky mnohého mladíka na cestě života! S jakou nevolí odmítá od sebe pokušení sobeckosti, vysilujícího blahobytu, špinavého zisku! Cítí v nitru svém, že zrozen jest k něčemu lepšímu. Starší druhové, oni, kteří již byli přemoženi a mužnosti zbaveni svědectvím světem se vším obchodujícím, volají k němu: „Bláhový, nezkušený chlapeče! Však ty se brzy naučíš jiné písničky! Nastane doba, a hodně brzy, že poznáš jako my, jak věci skutečně jsou, a ne, jak ty si je představuješ!“

Mládež je otevřená a upřímná ve svých myšlénkách a důvěřivá ve svých nadějích do budoucna. Bohužel však — podobná předpovídání světa zkušenějších se stávají příliš brzy pravdou!

Strafforello.

13. Stav vojenský může býti prostředkem výchování, jež navyká mladíky přísné kázní a stálé myšlénce obrany obecných práv, a tím učí i ceniti tato práva a vážiti si jich. Vojenský stav mimo to vychovává odvalu, zvětšuje a zdokonaluje ji. Již tím, že za stejným cílem a účelem se sejde mnoho mužů z různých končin a zemí, upevňuje se svazek vzájemného bratrství a utužuje idea společenská.

Kde jsou zákony spořádané, kde dbá se svědomí jednotlivců, kde nejsou kásky zohaveny necudnostmi a klením, kde pro lásku k vlasti a zájem státu nezapomíná se na Boha a rodinu, ale kde zároveň s láskou k vlasti živí se láska k Bohu a náboženství: tam může stav vojenský býti prostředkem k vychovávání a zdokonalování národa; tam kázeň vojenská jest občanstvu vzorem přísného a spořádaného života.

Jestliže však ve vojště buď nedbalostí neb úmyslně se opomíjí pěstovati cit nábožensko-mravní, neb jestliže i dokonce se uráží, jestliže se pěstuje na jedné straně láska k vlasti, na druhé ozývá se klení věcem nejsvětějším: pak není kázeň ničím jiným, než vnější umělůstkou, a v duších pěstuje se tajný duch odboje; vojsko se kazí a rozpadává, a špatný příklad, jako proud lávy, rozlévá se špatnými účiny na rodiny a veškeré občanstvo.

Aug. Alfani.

14. Nyní nastala doba, kdy jest ti odejít od nás, budeš sám uprostřed lidstva, zvolíš si druhy, přátele. V každé věci porad se nejdříve sám s sebou a pak s jinými; zeptej se svého svědomí, odpověď jeho budiž tobě světlem a vůdcem. Dospěl jsi věku, kdy se výchování dovršuje a obnovuje množstvím osob, myšlének a věcí, jichž by člověk v lůně rodiny nikdy nepoznal. Jsi v letech, kdy z dítěte rodí se muž, a květ duše otevírá se přívalu vzduchu a světla; přijdeš do tlačence a směsice lidstva i náhledů a mínění, do upomínek století minulých, zkušeností dnů přítomných a nadějí dob příštích.

Jdi tedy, nalezneš dobré i zlé: budou tě učiti věcem pravdivým i lživým; budou pochybovati o věcech nejsvětějších a vysmívati se citům nejčistším, kde ctnosti vykázáno místo daleko za radovánkami a rozkošemi: uvidíš však též, že je ctnost milována i v bídě, konána i když se jí posmívají, že se jí lidé věnují i s velikým zapřením sebe a obětí. Na tobě jest, zvoliti si cestu — tu neb onu — a kráčet po ní celý život.

A. Gotti.

15. Žádáš mne, abych s tebou sdělil, který jest nejlepší způsob učiniti pokrok ve studiích a osvojiti si vědu? Nespěchej vysloviti vše, co si myslíš, a nepře-

pínej to, čemu jsi se naučil. Mluv málo a chvatně neodpovídej. Vystříhej se planných rozmluv, jež čas zabíjejí. Zachovej si čisté svědomí a nedopusť se nikdy ničeho, čím bys je poskvrnil a Bohu méně milým se stal. V modlitbě buď vytrvalý. Samota neučiniž povahu tvou příkrou a nesnesitelnou; buď přívětivým ku všem — ale pamatuj, že přílišná důvěrnost oslabuje vážnost. Nech každého se starati o věci své a nepleť se do toho, co jiní konají, neb jak svět o tom či onom soudí. Přemítej o životě velikých a svatých osob a jak jen ti bude lze, kráčeť v šlépějích jejich. Co v pravdě dobrého jest, hleď si osvojiti, ať již to přichází odkudkoli. Snaž se, abys obohatil svůj rozum; zachovej v pořádku v paměti své všechny poznatky vědy, jichž jsi nabyt. Nespokoj se, věděti pouze povrchně co slyšíš, hleď vniknouti hluboko ve smysl toho, a nebuď v pochybnostech, o věcech, jež můžeš důkladně poznati. Nikdy však nečiň násilí vlohám od Boha ti daným a neusiluj vniknouti i v to, co daleko rozum tvůj i soudnost převyšuje. *Sv. Tomáš.*

16. S knihou, perem a vlastními myšlénkami může se člověku všude dobře dařiti. Mysl, srdce nabízejí člověku vždy asyl, jen když se dovede do něho uchýliti. *Kliment XIV.*

17. V knihách jsou myšlénky a city četných pokolení lidských, která žila před námi, a jež pomocí knih ještě žijí s námi a v nás, v nich jsou uloženy plody století minulých a úrodné sítě věků příštích, jsou to slova otců, jež opakují nepotomnější vnukové, jsou to starodávné upomínky, z nichž klíčí naše naděje.

(Pokračování.)

Aur. Gotti.

Sto let obecné školy.

Redakce „Učit. Novin“ hová zvláštnímu sportu; shledává ze starých archivů školních, snad i vikariátních, dopisy svých kolegů předků a činí pod uvedeným záhlavím směšnou dobu „kněžské vlády“ ve škole, poukazujíc tím mlčky na ten ohromný pokrok, jež školství učinilo, co se vymanilo z nadvlády kněžské. Nesčíslněkrát již bylo k tomu poukázáno a redakci paedagogického listu nemělo by to též býti věcí neznámou, že o nějaké kněžské vládě ve škole nemůže býti vlastně řeči, protože této nikdy nebylo; avšak to vše nevdí listům druhu „Učit. Novin“, aby neignorovaly naše vývody a skutečná data z dějin školství.

Víme, že i tentokrát se marně namaháme oproti těm, kdož sami oči schválně zavírají, méně sběhlé kollegy své pak baví a jim lichotí; nicméně chceme opětne opakovati, co je jinak známo, aneb jako podstatná část historie našeho školství známo býti má.

Je pravda, že duchovní hodnostáři měli dozor ke školám, k učitelstvu, o jehož působení vládě referovali, nikdy však neprovozoval žádný člen církve samostatnou moc nad školami. Moc tato byla vždy jen moc přenesená a duchovní dozorcové byli jako takoví především a jediné funkcionáři státu. Školství spravovali dozorcové diecesánní a vikariátní se státní instrukcí v ruce a na základě státních zákonů, podávali zprávy o školách přímo vládě, od níž rozhodnutí a pokyny dostávali. Za to nedostávali téměř ničeho a to je, tuším, jednou z hlavních příčin, proč vláda císařovny Marie Terezie — před tím nelze přec mluvit o nějakém obecném školství — svěřila školy duchovním katolickým i protestantským. Spořivost v státní

oekonomii to byla spolu s předsudky lidu proti nové instituci, jež se nemohla odhodlati k obětím na školství a kdyby byl stát již tehdy věnoval ty částky, které věnuje dnes, zajisté že by i školství bylo jinak prospívalo, třeba i pod dozorem kněžským, a kdyby páni učitelé pod dozorem kněžským byli dostávali platy, jaké berou dnes, byli by snad jevíli větší spokojenost, než to činí jejich nástupci. Že se platů těchto za „vlády kněžské“ učitelstvu nedostalo, za to nemohou kněží; vždyť oni rovněž tak pochodili. Celý příjem vikáře obnášel 3 zl. a to z *kostelního jmění* za vykonaný dozor u příležitosti visitace školní.

Proto myslím, že z prachu vynášeti dopisy mužů poctivců, kteří při své neúčenosti a prostotě tu nepopíratelnou zásluhu měli, že se školou *počali* a že hlavně nám Čechům i při svých, dnešní učitelské generaci směšných platech, vychovali nové pokolení a národ z hrobu vyvolati dovedli, svědčí při nejmenším o nedostatku piety a uznalosti k zásluhám a k ctnosti oněch mužů.

Že právě duchovenstvo a to katolické duchovenstvo to bylo, jež cítilo nedostatky obecného školství a upřímně se snažilo, vládu pohnouti k zakročení, to by měla red. „Učit. Novin“ nejen věděti, ale i uznati a ctíti. Ostatně kdo měl se ozvati ve prospěch školy, než kněz? Učitelstva vědecky vzdělaného tehdy nebylo a ostatním vzdělancům nenapadlo míchati se do věci, která ještě před nedávnem byla věcí soukromou a řeholním kněžím ponejvíce zůstavenou. Školství obecné se musilo zrovna tak, jako dítě, probrati nejprve z plenek svých a tato práce byla právě ta nejkrušnější, pro niž měli by míti víc uznání zvláště ti, kdo ji ocenit dovedou. Co bychom soudili o mladíku, který k jemným výčitkám matky své, připomínající mu vše, co proň vytrpěla a zkusila, než ho vychovala, by odpověděl: „ty starosti byly zbytečné, já bych si byl sám pomohl; ostatně, kdo ví, je-li to pravda, že jsi mě vychovala? Takovému nevděčnému hochu podobá se však každý, kdo tahá na světlo snad ojedinělé křiklavé případy ze starých škol, o jaké ostatně ani dnes není zle, a při tom, jako zpěváci o pouti, ukazuje: „tím jste byli, kolegové, dřív a čím jste dnes, máte nám co děkovati.“ Muži, kteří tak ponížená psaní psali vikářům, co vládním inspektorům, přivedli to až na hrdiny románů a budou žítí v povídkách, které celý národ jednohlasně za své přijal — poněvadž mu líčí jeho postavy a jeho život — co dobrodinci národa věčně. Proto, kdo dotýká se památky prvních učitelů našich, které všichni ctíme, ten neposmívá se „kněžské vládě“ ve školách, což je vlastně snad konečným úmyslem, nýbrž ten nešetrně chová se k památce svých kolegů, kteří udělali tu největší ve svém životě chybu, že nepřišli o 100—50 let později, aby i oni mohli psáti kvitance, bydlet v pohodlných, snad i nádherných pokojích a bez metly působiti s pomocí všelijakých školních dozorců a rad.

Že poměry jinde, ku př. v Německu, nebyly lepší v příčině škol, o tom svědčí slavný německý paedagog Campe: A přec nenalezne se učitelského listu protestantského, který by se systematicky posmíval starým časům a kolegům.

Obraťme však list a všimněme si těch, kdož první přihlásili se ku práci, když šlechetná mocnářka pronesla: „chci míti jednotu v obecném školství.“ Původcem nové aery ve školství byl vlastně solnohradský biskup hrabě Firmián, jenž zavedl v části diecése své, v níž byl zároveň světským pánem, potřebné opravy, vzhledem pak druhé části se na císařovnu Marii Terezii obrátil zvláštním memorandem, jež bylo odevzdáno kancléři hr. Chotkovi a od tohoto vládě s rozkazem, aby nedostatky vyšetřeny a odstraněny byly. Již r. 1771. otevřena byla první normální škola ve Vídni. Kardinál arcibiskup Migazzi byl horlivým podporovatelem školských oprav,

rovněž jako arcibiskup hr. Coloredo v Solnohradě, neb děkan Kindermann v Čechách. Poněvadž však nebylo jednotné organisace a téměř žádných školních knih, vlekla se celá věc a bylo třeba někoho, jenž by vdechl školnímu řádu jednotného ducha. A kdo byl tím motorem? Nikdo jiný, než opět kněz, opat Saganský Jan Felbiger, jehož si císařovna od krále Fridricha vyžádala. Šest let stál Felbiger v čele rakouského školství, kniha za knihou plynula z jeho neunavného péra. Felbiger zavedl katalogy, stanovil čas vyučování, předměty, jimž se mělo vynčovati, prázdniny a co nejhlavnější, on se postaral, aby za učitele dosazováni byli lidé, kteří by aspoň částečně přiměřeným vzděláním vykázáti se mohli. Felbiger vypracoval první „všeobecný školní řád“ pro obecné školy Rakouska. Čím tento muž pro naši říši byl, vysvítá ze slov Čecha P. Böhma: „Bylo ovšem možno“, dí tento, „představit si pokrok větší, zdaž to však bylo též možno při úplném téměř nedostatku školních budov, učitelských sil, školních fondů a při všeobecném téměř odporu národů proti této nové instituci, jejíž užitečnost nijak osvědčena posud nebyla to je otázka, na niž si může odpověditi každý sám.“

Teprv „politickou ústavou školní“ z r. 1805., dle níž školy rozděleny byly na hlavní, trivialní, normální a reální, se šestiměsíčním kursem pro kandidáty učitelstva, položen základ ke školství nynějšímu. Farář byl místním školním dozorcem (jaký to pokrok od té doby, představuji-li si našeho místního školdozorce, jehož děti nejnedbaleji školu navštěvují a jenž sám do školy posud nevstoupil!), vikář okresním a některý konsistoriální hodnostář dioecésanním školdozorcem. Tento poslední korespondoval cestou zemské vlády s dvorní komissí studijní. Nepravím, že všickni kněží vždy povinnosti své svědomitě konali, avšak tito nemnozí zmizí při nepřehledném počtu nezištných přátel školství, kteří škole věnovali nejen své síly, ale i celé fondy, jež ovšem v okres. školním fondu zmizely. Duchovní konali vládě zadarmo, k čemu dnes celá řada dobře placených státních úředníků ustanovena jest a pod jich dozorem školství stále pokračovalo, třeba pokrok ten pozvolným se jeví; r. 1848. prodloužena doba praeparand na 2 leta a i kongrua učitelská částečně byla opravena, nové školní budovy se stavěly, ba i tělocvik byl zaveden. Jestli vše v té staré „kněžské škole“ nebylo výborné, za to my dnes nemůžeme; nemohou však ani za to ti, jichž dnes již není, kteří vykonali, co mohli a vykonali to zadarmo. Církvi dozor ku škole neposloužil, jí pomáhal na šíji uvaliti kámen, s nímž měla mnoho práce, než se ho zbavila. Míním josefinismus. Církev, která co taková dozor tento nikdy neměla, touží po něm tím méně dnes, kdy je dostatek sil jiných; čeho si však žádá, to je odjinud známo. Mezi jiným si žádá — to však až v poslední řadě — aby „Učit. N.“ nechaly na pokoji v hrobě poctivce, kteří nesloužili kněžím, nýbrž státu, národu, vlasti.

—a1

Velký úkol.

Často bývá za dnů našich slyšeti slova: „Mám velký úkol!“ —

I studuje se, aby zkoušky se *odbyly* třeba s vyznamenáním, a to je — ten velký úkol.

Nebo my jdeme do jednoho, do druhého, do třetího, snad i do čtvrtého spolku, hlásíme se k slovu, jsme zapisovateli — zapisovatelkami, jednateři —

jednatelkami, jsme ve výboru, snad i v křesle předsednickém, a to nebo ono je — ten velký úkol.

Nebo my se pachtíme a unavujeme mezi těmi, k nimž jsme se dle — velkého úkolu svého — jak pravíme, nebo si myslíme, snížili.

Nebo píšeme a vidíme vytisknuto to, co jsme psali, a to je — ten velký úkol. Zajisté má to vše svou stránku dobrou, o níž šířiti se netřeba.

Ale podrobme to vše ve chvíli tiché, kdy ohledy společenské k jádru přihlédnouti nám nebrání. kdy tušíme blízkost Toho, v Jehož světle clonu zdání pronikáme rozboru důkladnému. Snad přijde nám tu na mysl, že to vše je tak málo a malé. Snad při tom pochopíme, že odbytím zkoušek jen maloučko, pramaloučko se vykonalo na poli vědy, že práce hlavní, studie do hloubky, teprve začítí mají. Snad pochopíme, že co dobrého vykonati lze v zátiší mimo ty spolky — třeba pro ně, je namnoze kovu ryzího, kdežto ve středu jich třeba pozor dáti, by zrno dobré netrpělo příměsky ctižádosti a marnivosti. Jistým příznakem příměsků těch je právě to pachtění, ta únava.

Ovšem, lze i tu říci: „Zlato v ohni se tříbí“ — ale jen zlato.

Velký úkol!

Kolik theorií zaniklo a bylo již zvráceno, k nimž pobízela domněnka: Velký úkol! Člověku dán byl srdci, bytosti jeho odpovídající, snadný úkol: „Milovati budeš Boha svého z celého srdce svého, z celé duše své, ze vši mysli své, ze vši síly své!“ a „milovati budeš bližního jako sebe samého!“

Ale člověk odvrátil se od úkolu toho snadného a uložil sobě úkoly velké a odchovává a vychovává pokolení za pokolením k těmto úkolům velkým. Mohlo by se zdáti — a věc sama zdání to vskutku má a snad jen za zdáním tím se koná — že výsledkem úkolů těch velkých je vzrůstající se blaženost pokolení lidského.

A přece!

Ano je třeba vrátiti se k tomu úkolu snadnému, prostému a plniti jej v okolnostech daných, nehledaných prostě od jitra k jitru, pak i blaženost jistě se dostaví a my poznáme ne pachtění a únavu, nýbrž pravdu skrytou ve slovech: „Jho mé sladké a břímě mé lehké jest.“

Augusta Rozsypalová.

HLÍDKA ČASOPISECKÁ..

(Pokr.) Pastýřské listy katolických biskupů nelíbí se našim svobodomyšlným učitelům skoro nikdy. Bývá tam totiž leckdy připomenutí o vychovávání mládeže ve víře a mravech, a tu tváří se naši páni svobodomyšlní učitelé jako by je, jak se říká, někdo na vidličky bral, patrně ten nepokoj působí zlé jejich svědomí v ohledu vychovávání mládeže ve víře a v mravech. Na str. 77. „Uč. N.“ totiž čteme: „Nynější škola prý je nevěrecká (kdo pak tam vyučuje náboženství?) Ostatní předměty jsou od náboženství odloučeny. (Kde pak jsou takové školy a co ty pochvalné dekrety učitelů od konsistoří?) Biskupové nařizují mo-

dlitby, aby volby pro Rakousko a svatou církev šťastně dopadly.“ Na tu naivní otázku, kdo v nynějších školách vyučuje náboženství, již dříve v tomto listě bylo odpověděno, opakujeme pouze, že za 60 až 70 hodin ročně, kolikrát totiž as může duchovní správce náboženství ve škole vyučovati, není při nejlepší vůli a největší námaze duchovního správce možno, nauku veškerou o víře a mravech dítěti vštípit, srdce a mysl jeho tolik náboženský mravně zušlechtiti, kolik pro budoucí celý život potřebuje, když učitel po celý rok náboženství ve svých předmětech se nedotkne, aneb když slovo Bůh vyškrtá a slovo pří-

roda místo toho tam do čítánek vpisuje, jako blahé paměti kdosi v Praze, aneb když jako ten rakouský podučitel-mudrc děti na opice předěláti chce. Na otázku „Uč. N.“ kdepak jsou takové školy? odpovídáme tedy, že v Čechách, v Praze i na venkově a pak v Rakousích. Myslíme že s tou odpovědí budou „Uč. N.“ spokojeny. Ptají se nás také: A co ty pochvalné dekrety učitelů od konsistoří? I k tomu posloužíme důkazy. Těch několik dost málo učitelů, kteří ne na oko, nýbrž upřímně to s Pánem Bohem myslí, a aniž by jak se říká, různé kroky o to činili, za potivou svou snahu vedení dítek k Bohu pochvalný dekret od konsistoře dostávají, se tyto řádky netýkají, a „Uč. N.“ také zajisté tyto učitele nemysleli, takoví musí třeba za své přesvědčení zkusit veřejné pranýřování, posměch a potupu od svobodomyšlných svých kolegů. Mínilo zde takové pány, kteří vycházejíce od zásady: „Kdo ví, kdy co člověku může býti dobrým,“ se před duchovním správcem přetvářejí, třeba i před vikářem farizejsky oči točí, se dohlašují, a podrobně při každé příležitosti připomínají a registrují, ten a ten už má pochvalný konsistorní dekret, jen aby se duchovní správce dovtipil. Ba mnohý pán, který ve své svobodomyšlnosti o svaté svátosti nestojí a po své těžké nemoci, kolegovi tážícímu se: dal jsi se též zaopatřit? pohrdlivě odpověděl: Ah, co tě napadá, potom i k sv. zpovědi pro jméno jde, na to konto, aby dekret pochvalný od konsistoře dostal, načež pak ve své svobodomyšlnosti bez zpovědi žije dál. Tomu se u nás říká svatokupectví. Co má duchovní správce dělat? Mnohý napřed tu hru ani neprohlédne, a mnohý chce zase s učitelem žítí v míru a ze strachu, aby mu potom učitel ve škole nepředělával děti v opice, jako ten rakouský, raději jej pro pochvalný dekret doporučí. Mimo to je učitel také obyčejně řiditelem kůru, a je veřejným tajemstvím, jakých takoví páni mohou naděláti duchovnímu správci obtíží, jen když chtějí. Ilustraci k tomu podává hned na str. 128. „Uč. N.“ pranýřování učitele Tejce, který se opovážil řízení kůru převzít, když jeho kolega učitel ze vzdoru proti duchovnímu správci řízení kůru složil, a všechny kolegy naváděl aby řízení kůru nepřijímali. „Uč. N.“ ubohého Tejce za to haněly, tupily, nedostatek hudebního vzdělání vyčítaly, zkrátka blesky Boží na něho svolávaly, že nevzdoroval faráři jako ti druzí. Myslíme tudíž,

že tuhle kapitolu nebudou už „Uč. Nov.“ opakovati, zase by se jim to nevyplatilo. „Uč. N.“ straší ještě školní novella. Píší totiž na str. 128.: „V jedné obci u Budyně vykládal starosta, zavánějící školní novellou a jejími protektory, (rozuměj klerikály — Red.), že mají chodit děti do 12 let do školy, aby byly menší přírážky, aby se nemusely stavět nové školy. A přece dřív žaláře byly přeplněny za krásných časů (rozuměj školy klerikální — výklad red.) a teď jsou napolo vyprázdněny,“ Nejprve se tážeme po způsobu „Učit. N.“ na str. 77.: Kde pak jsou ty žaláře, které byly za dřívějších krásných časů přeplněny a teď jsou na polo vyprázdněny? A co se týče toho starosty zavánějícího školní novellou a jejími protektory, připomínáme, že když taková chudá obec má na novou školu platit osm set a devět set školních přírážek po mnohá leta, opravdu to její obyvatelům leze za nehty a nejraději by potom všichni z takové obce i s tou novou školou utekli. Ono se to náramně hezky deklamuje „Učit. N.“ a svobodomyšlným pánům učitelům, a to láteření na tmáře, klerikály, zpátečníky, je velmi laciné, jen dle jejich vůle jednat bezohledně, aby bylo více míst řídících, míst učitelských a více funkčních přídavek a svede se to všechno na pokrok a na vzdělanost. Avšak nejen klerikálové, ale i sami učitelé rozvázní přicházejí k náhledu, aby návštěva školy trvala od 5 a půl roku do 13tého roku, poněvadž jak učí zkušenost každý otec i matka dítě jen trochu vtipnější už po pátém roce věku i násilím a vši možnou protekcí do školy dostati chtějí, a tudíž mimo snad poloblbe hlavně na venkově málo kdo čeká na dokonaný šestý rok svého dítěte a po třináctém roce návštěva školy za mnoho nestojí, chlapci vtipnější jdou na studie, chudší do služby a raději platí pokutu, děvčata buďto jsou vyvinutá a pak jsou propuštěna, anebo i mimo letní úlevu naleznou si dosti příčin a rozličných výmluv, aby mimo několika návštěv do školy nemusela! Ale poněvadž tento náhled od 5 a půl do 13. roku do školy chodit, pochází od klerikálů, proto se musí proti němu spustit bohopustý křik, že chceme zavést opět středověkou tmu, a vzítí lidu to jediné, t. j. vzdělání. Máme však pevné přesvědčení, že ke zkrácení návštěvy školní dojití musí, třebas poslanec Sokol měl ještě dvacet řečí dávno přichystaných a nepřednesených pro říšskou radu, kterými nám klerikálům dá co proto. Nemohu si odpustiti, abych úryvky z po-

slední jeho nedržené řeči nepodal, s tím vřelým přáním: „Škoda, že to říšské radě nepovídal!“ Chtěl tedy na říšské radě říci: „Českému učitelstvu vytýká se, že je proti katolickému náboženství. Nikdy a nikde nevystoupili jsme proti katolickému náboženství.“ Rád bych věděl, proč se jich tolik směje, když tohle zaklínání Sokolovo čte, že docela nikdy a nikde nebyli proti katolickému náboženství. To píšou „Nár. L.“ také, a Sokol to po nich chtěl také říci a my bychom mu odpověděli: Že by byl nevěděl, co mluvil, poněvadž proti jeho tvrzení tolik důkazů bychom mu dali, až by ho hlava bolela. Chtěl říci dále: „Rozumným mužům červ pochybovačnosti hlodá v pozdějších letech na jejich podpoře a mravnosti.“ Pan Sokol by byl při tom zapomněl říci, které to rozumné muže a jakou to podporu mravnosti myslí. Takových, kteří pro toho červa pochybovačnosti se věší, střílí, tráví, v nemravnosti žijí, s ukradenými penězi za oceán utíkají, je ovšem veliké množství, ale p. Sokol nám odpustí, že je za to nenazveme rozumnými muži, jen toho červa pochybovačnosti jim necháme; nebo to snad nazývá Sokol ve své řeči lidovými ctnostmi? U něho je vše možné. Chtěl říci dále: „Pánům, kteří veškerou mravouku odvozují z katechismu, připomínám, že jsou tam věci abstraktné, učitel se musí přičinit, aby to učinil srozumitelným.“ Ubezpečujeme veleučeného pana učitele Sokola, že si jeho slova vezmeme k srdci, že jsme to dříve nevěděli, že v katechismu jsou věci abstraktné, které musíme učiniti srozumitelnými, že nám to dříve nikdo neřekl, až teprve on a proto srdečné díky za poradu. Ale proto přece svou mravouku budeme odvozovat z katechismu a ne z „Národních Listů“, ani ze „Šípů“, ani z rozličných oplzlých Kaviarů, ba ani ne z Webrova „Demokrita“, miláčka to p. Herolda, který dle svého přiznání ho studuje na cestě drahou z Prahy do Vídně. Sokol chtěl říci dále: „Náš český lid je u věcech náboženských svrchovaně snášelivý, nového boje s církví nechce (a co pastoři a „Nár. Listy“ také ne? otázka red.), ale nebude-li ušetřen, povede jej jinak, než se mnozí domýšlejí.“ Prosili bychom p. Sokola, který to myslí náš lid, jest-li mladočeské pražské a venkovské novináře, a jejich slepé následovatele, to ať jen vždy podotkne určitě, za náš lid katolický nemá práva mluvit, ten zajisté, když bude třeba, pro své náboženství katolické povede boj jinak než si to Sokol myslí, a než by si přál. Jako

zákusek chtěl si to nejlepší nechat na konec. Chtěl totiž říci: „Důstojným otcům, nejde o křesťanskou nauku. Kaltenegger ví, jako katolík, že osočování je hříchem, je proti tomu, že učitelé zabývají se vědeckými otázkami (to si pan Sokol překroutil. Měl říci: Je proti tomu, aby se učitelé nepletli do toho, čemu nerozumějí, a ve své domýšlivosti si nemysleli, že celou učenost snědli. Pozn. red.) Pak by bylo lépe svěřit učitelství kostelníkům a svíčkovým babám.“ Při tomhle posledním vtipu už by musel i Vašatý své mladočeské kollegy nutit: Smějte se, co pak se nesmějete? To je už tak ošuntělé, že už i „Nár. Listům“, kterým přece proti klerikálům je všechno vhod, zdá se to býti hloupé, jen ještě Sokolovi je vtip o kostelnících a svíčkových babách vhod, z čehož plyne, že Sokol i při svém pokročilém naivním stáří v děláni vtípů je začátečník, který se nezmůže na nic originálního. Připomínáme mu, že jsou obce, kde kostelník byl představeným, a že i mladočeští matadoři nestydí se o dušičkách dělat svíčkovým babám konkurenci, prodávati totiž svíčky a svíčičky, možná že teď po této nedržené řeči Sokolově se zastydí v nitru svém, a svíčkovým babám v prodávání svíček do řemesla plést se nebudou. Z řádků jeho, které chtěl také v říšské radě přednáseti, plyne veliká samochvála, jen že lid prostý říká, že samochvála nevoní. Na konec ptá se jako nějaký nedostizný filosof udiveně a rozhořčeně: „A co chtějí? jednou chtěli, aby země stála, teď chtějí zastaviti lidstvo.“ Nejnehodnější sofistika. Sám si dá otázku, sám si ji hloupě zodpoví, a svou hloupou odpověď pak strčí jinému na krk. Nevím, jak by byl Sokol za doby Galileiho na svět koukal, jak by byl tenkrát nerozhodnuté a v té době nedokázané otázky vědecké řešil a odpovídal, jen tolik připomenu, že to byl opět jeden jeho kollega, učitel, také jednatel v jejich budcích ve vých. českém městě, který ne žertem ale s rozhorleností opravdovou svým podpadkem do země kopal a volal: To bych rád věděl, jak se tahle země může točit? Od doby Galileiho je už pár set let, na tu firmu ať se tedy p. Sokol obrátí. Že my klerikálové dle Sokola chceme zastaviti lidstvo, to je tak dalece pravdou, že vždy budeme je před podobnými domýšlivými boucharony a hrdopýšky rázu Sokolova domnívajícími se, že svou troškou rozumu, vyčteného z „Nár. Listů“ budou řídit a obracet svět na svou víru, budeme varovati a chvástavé jejich řeči na pravou míru

uváděti. Na takové pány se musí člověk dívat z blízka, a veškeré to jejich vychválené zlato ukáže se býti zlatem kočím. Z takových výtečníků ze svého středu může si redakce „Uč. Nov.“ uplésti vavřínový věnec. A to jsou právě ti páni, kteří ve své bezmezné učenosti nás ubohé klerikály zpátečníky z nevědomosti viní, kantorují a poučují. Proto, kdo ještě z našich tomu věří, že ti páni učitelé to s námi upřímně myslí, ten je na strašném omylu. Jsme jim dobří tak dlouho, pokud nás potřebují, anebo si myslí, že nás ještě někdy potřebovati mohou. Také tím nedokážeme ničeho, budeme-li stále jen říkati: Vždyť my víme, že většinou nejste tak zlí, to

jsou jen ti samozvaní vaši vůdcové, jádro vaše je dobré. Bylo to viděti na Žofíně. Z těch osmi tisíc tam shromážděných učitelů jistě nejméně o pěti tisících z nich mají duchovní správcové dobré mínění, žijí s nimi, jak se říká, na přátelské noze, a přece veškeré ty proti nám namířené resoluce akceptovali jednohlasně, aspoň v novinách stálo, že to byl projev jednomyslný a ni jediný z nich neměl tolik odvahy sebe menší námitku neb odpor proti tomu pronést. Zde platí: Kdo není s námi, jest proti nám, a to lichocení, vždyť my víme, že všichni nejste takoví, to naší věci jen škodí.

(Pokrač.)

DROBNOSTI.

V „Poslu z Budče“, vychovatelském týdeníku pro národní učitelstvo v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku, v č. 4. ze dne 27. ledna 1892. lze čísti v úvodním článku „Na vlastní vředy vlastní nůž“, toto: „Ruku na srdce a podívejme se kol! Stav učitelský je dnes vděk naší chabosti národní stavem nejodvislejším a nejujařmenějším. Jsmeť kastou lidí, jejichž práce nikdo — porovnáváje ji s časem a fysickým namáháním svého postavení — nepochopuje, a jen v případech kromobyčejných ji uznává, jsmeť kastou lidí v přímých důsledcích práce (co to má znamenati: „v přímých důsledcích práce“ nejde mi na mysl) nejvíce hanobenými, jsmeť kastou lidí bezbranných naproti každé zlovůli lidské, ať objevuje se v kabátě nádeníka, anebo v zlatém límci byrokrata, jsmeť kastou lidí odsuzovaných žiti v mlžinách obojživelnictví, bez vřelejších záchvěvů citu národního, jsmeť kastou lidí s nejbídnějším platem a s největším počtem nadřízených pánů. Nepatříme ani obci, ani zemi, ani státu, ale všichni nám poroučejí, všichni volnost naši bičují, všichni nám moc a sílu svého poručení cítiti dávají.“ — Tolik na ukázkou! Krátký obsah tohoto vyňatku jest tento: Záslužná činnost učitelova se neuznává, ba i zneuznává, učitelstvo musí poslouchati celý svět od nádeníka až do byrokrata se zlatým límcem a posléze k tomu jest bídně placeno. Že se záslužná činnost učitelova nikdy neuznává, na to odpovídáme, že to není pravdou; že se

někdy neuznává, tomu dáváme, ale tak se děje při všech stavech. Dokud lidé budou lidmi, i lidské slabosti v nich zůstávají — a odtud zneuznání zásluh; mimo to dlužno připomenouti, že ne všechno, co kdo za záslužnou činnost pokládá, již proto za záslužnou činnost pokládati nutno. Dále se praví v onom článku, že stav učitelský jest „kastou lidí s největším počtem nadřízených pánů.“ Čtouce toto, musili jsme se trpce usmáti. Jaký ples, jaká radost nastala ve všem učitelstvu liberálním, když zavedením nynějšího systému školského a školy bezkonfessní uvolněno bylo z područí kněžského, kdy mu nebylo třeba ohlížeti se ani na děkana, ani na faráře a kaplana, kdy nemuselo poklony činiti a snad i „ruce líbati“ (!) farské kuchařce, a nyní prý — ó hrůza! — jest vydáno bezbranné naproti každé zlovůli lidské, ať jest to nádeník anebo byrokrat se zlatým límcem! Kterakým způsobem tito dva — nádeník a byrokrat — uvedeni jsou v souvislost s počtem nadřízených pánů, nejde nám na mysl. Kdo by učitelstvu v jich úřadě učitelském, tedy ve vyučování a ve výchově, poroučeti chtěl, nevíme. Rozvrh učiva i počet školních hodin jest přesně vymezen a dle toho může učitel za příznivých okolností, je-li totiž návštěva školy dobrá, jsou-li děti schopné a je-li učitel sám dobrým metodikem, více nebo méně zdárně působiti. V tomto svém působení nemá nad sebou žádného pána; přichází ovšem jednou v roce školní dozorce, aby se přesvědčil, zdali

učitel svou povinnost koná; ale tohoto dozorce netřeba se báti učiteli pilnému a snaživému, ale toliko nedbalému. Že školní dozorce, zvláště bývá-li takový zvolen ze sboru professorů středních škol, nemá vždy dostatečných vědomostí a zkušeností v oboru národního školství a že tudíž i působnost učitelovu správně posouditi nedovede, tomu dáváme; ale dokládáme, že dle naší zkušenosti takové příklady jsou toliko výjimkou. Nuže, kde jest ten veliký či největší počet nadřízených pánů? Konečně odpovídáme na tu stížnost, že stav učitelský jest „kastou lidí s nejbídnějším platem“. Že podučitelé nemají na různých ustlání, berouce ročně 300—350 zl., že to není slušné ani k životu ani k smrti, to každý soudný člověk, znaje nynější drahotní poměry, spravedlivě uzná; ale že by veškeré učitelstvo opatrováno bývalo nejbídnějším platem, o tom dlužno silně pochybovati. Nechceme tím poukazovati na jiné stavy, u kterých se požaduje většího vzdělání, aby se nám nevytýkalo, že mluvíme „pro domo sua“; poukazujeme zde na lékaře, kteří odbyvše sobě doktorát, na venkově působí a jejichž slušné se vším všudy sotva 500—600 zl. dosahuje. Co se tedy jen některých učitelů týká, to na všechny potahovati nezdá se nám býti úplně logickým. Konečně připomínáme slavné redakci „Posla z Budče“, jež jsme poznali za list slušný a střízlivý, ač jinak nynější system školský pokládá za „noli me tangere“, aby do svých sloupců nepřijímala každý žvást bombastický; neboť ne všechno, co vypočteno jest na efekt řečnický, srovnává se již s objektivní pravdou. Méně křiku, více vlny; méně žvástu, více zrna.¹⁾

—ch.

Počet hodin náboženských ve třídách paralelních. Následkem velkého počtu školou povinných dítek stává se v novější době přecho, že se jednotlivé třídy škol obecných rozdělují v paralelní oddělení. I nastává pak otázka, zdaž duchovní správa i v odděleních paralelních povinna jest zdarma vyučovati či zda jí náleží za vyučování to remunerační? K dotazu v té příčině v diecesi krkaské učiněnému odpověděla zemská školní rada ze dne 16. list. 1888: „Podle vys. c. k. ministerského nařízení ze dne 3. dubna 1877. č. 21094. jest v každé třídě škol obec. náboženství katolickému ve dvou hodinách téhodních vyučovati.

¹⁾ Srdečný pozdrav. Račte častěji pamatovati.

Jestliže na jednotřídní, dvojtřídní nebo více třídní škole obecné třída rozdělena jest v oddělení paralelní, pak jest náboženství i v každém oddělení téhodně dvakrát vyučovati. (Quartalschrift 1892, I. str. 229.)

+k.

Pokud může místní školní rada dáti tři dny prázdnno? Podle § 10. šk. a vyuč. řádu ze dne 20. srpna 1870 číslo 7648 jest ve všech dnech roku školního, kteréž od zemské školní rady za dny feriální ustanoveny nejsou, vyučovati; místní školní rada může v případech mimořádných nejvýše tři dny prázdnno dáti. Že však v poslední době doba vyučovací se zkracovala způsobem nezákonným, byla nucena zemská šk. rada v Horních Rakousích zvláštním výnosem ze dne 18. října 1891 č. 2940. proti tomu vystoupiti. I jest ustanoveno, 1. že jen v mimořádných t. j. nikoliv každého roku pravidelně se vracejících příležitostech lze místní školní radě prázdnno uděliti; 2. že není dovoleno místní šk. radě, aby dala prázdnno tři, ba ani dva dny bezprostředně po sobě následující; 3. žádný z těch dnů nesmí k prázdninám zákonem ustanoveným přidán býti; 4. že jest o tom 8 dní napřed okresní šk. radu zpravit. (Quartalschrift 1892, I., 228.)

+k.

Láska k vlasti a náboženství. Odb. učitel p. Vojt. Marzy měl ve spolku učitelském ve Velkém Meziříčí přednášku o tom, jak dětem vštěpovati lásku k vlasti a jazyku mateřskému. Mezi jiným také pravil: „Pokažme dětem, že vůlí Boží stala se vlast naše naší, že řízením Božím tu zrozeni jsme, že láska k vlasti a národu není proti náboženství, nýbrž přímo vůlí Boží. Krásným příkladem jsou bratři Makabejští a nejkrásnějším vzorem pravého vlastence jest sám Kristus. Věnoval péči svou výhradně národu svému, truchlil a plakal nad budoucí záhubou své vlasti a rozptýlením národa svého, ano život svůj obětoval za své. — Seznamujme děti se životem oněch mužův a žen, již se svatými ctnostmi stkvěli, národu a vlasti k mnohému dobru dopomohli, ji oslavili a nyní jako patronové zemští se ctí a velebí.“ (Komenský l. r. str. 78.)

+k.

Doba díků. Žačka přišla s propouštěcím vysvědčením k třídnímu učiteli, aby ho podepsal. Zároveň děkovala za vyučování a když učitel, podáváje jí podepsané

vysvědčení, dával jí napomenutí, pravila: „Po tom vám nic není, co já si budu dělat, a že jste mne ve škole trestal, to vám nikdy neodpustím, však počkejte.. další jsem nezaslechl, neb uhodila dveřmi a odešla. — Nadějná mládež! — Útěcha XIX. století! —x—

Slavná redakce Vychovatele! V čísle 9. ročník VII. přináší listárna redakce zprávu v příčině zapisování látky učebné katechetou. V naší diecési Králové-Hradecké vydalo o věci této nejd. biskup. konsistorium výnos ze dne 13. října 1878 č. 4915 tento:

„Vesl. c. k. zemská šk. rada požádala nejd. bisk. Ordinariat, aby za příčinou zákonitého vedení školních denníků též pp. katechetové na obecných školách rubriku v těchto dennících pro vyučování náboženské zřízenou vyplňovali. Protož Jeho B. Mil. nejdůst. náš vrchní pastýř nařizuje, aby páni katecheti vždy po odbytém vyučování náboženském ku zjištění tohoto vyučování do zřízené rubriky školního denníku se podepsali, aniž by však přednesenou látku zaznamenávali. Aby však učebná látka přec

poznámenána byla, nařizuje J. B. Milost založiti při každé duchovní správě zvláštní knihu „Liber catechesium scholasticarum“, ve kterou jest katechetovi zapisovati několika jen slovy učebnou látku v místních i v přespólních školách přednesenou.“

Toto nařízení provádí se v naší diecési v tom rozumu, že samostatní katechetové (na školách měšťanských) učebnou látku zapisují, farní pak kněžstvo v denníku školním k datum, kdy katecheta ve škole byl, jen své jméno podepisuje, aby pro okr. šk. radu počet hodin neb skutečně vykonaných cest byl konstatován. Aby učebná látka zapisována nebyla, nařídil náš nejdůst. pan biskup zajisté ku pokynu vyššímu a z důvodů velmi vážných, o nichž nelze u veřejnosti se šířiti. Tak děje se v diecési naší; jak v ostatních věc tato se provádí, neumím pověditi, slyším však, že jiné diecése od tohoto způsobu se různí.¹⁾

P. Tom. Střebský,
děkan v Mikulovicích.

¹⁾ Na Moravě, jak se dovídám, není prý na základě výnosu zem. školní rady z r. 1885 č. 86 ve „třídní knize“ pro náboženství ani rubriky. Red.

Spisy redakci zaslané.

Jošt z Rosenberka a jeho doba. Složil Fr. Josef Hameršmíd, Ord. Melit. Cena 40 kr. (Hlasů katolického spolku tiskového na rok 1892. číslo 1.) Důkladnou tuto práci pilného člena „kroužku historického“ doporučujem co nejlépe. Vivat sequens!

Slova pravdy. Laciné čtení časové. Vydává Edvard Brynych. Roč. II. č. 11. a 12., jež obsahují: „Nebe na zemi. Napsal Edvard Brynych, a „Z mých zkušeností.“ Napsal V. Orlovský. — Obě tato čísla mají na zřeteli 1. máj 1892 a jsou věru upřímným slovem k dělnictvu. Doporučujeme.

Szkoła. Tygodnik pedagogiczny; organ towarzystwa pedagogicznego we Lwowie. Rok XXV. Nr. 12—14.

Miesięcznik pedagogiczny. Pismo poświęcone szkole i rodzinie. Rocznik I. nr. 4.

Časopis učitelek. Měsíčník pro učitelky všech kategorií a vychovatelky vůbec. Red. Emilie Schmutzrová. Roč. VIII. č. 4.

Náš domov. Roč. I. č. 7. Red. a vydavatel Josef Vévoda.

Růže dominikánská. Katolický časopis bratrstva růžencového a třetí řehole dominikánské. Red. Fr. Filip Konečný Ord. Praed. Roč. V. č. 12.

OBSAH: O vyučování dovednostem ve škole národní (obecné). Píše Dr. Č. — Vychování socialní. Myšlenky a výroky spisovatelů italských a francouzských, jež přeložil a podává Josef Flekáček. — Sto let obecné školy. — Velký úkol. — Hlídka časopi-secká. — Drobnosti. — Spisy redakci zaslané.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: **Fr. Pohunek.**

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepečetí a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána).

0 vyučování dovednostem ve škole národní (obecné).

Píše Dr. Č.

(Dokončení.)

Dení nám též neznámo, že uvádějí se pro novotu onu zvučná jména paedagogův, zvláště Komenského, většinou ale neprávem, aniž spisovatelé paedagogičtí ovšem mají před očima práci rukama jako prostředek vychovavací, nemyslí však na práce jako předmět vyučovací *ve školách národních*.

Fröbel provedl jen práce hravé v zahrádkách, další jeho pokusy se nezdařily.

Komenský pak mluví hlavně o zaměstnávání dítek ještě do školy nepatřících, aby uvarovány byly před nečinností a záhalkou. Kde pak klade důraz na to, že znalost řemesla patří také k tomu, aby člověk byl rozumným tvorem, myslí jen na poučování, které příležitostně má býti podáváno, nikoli na předmět vyučovací o sobě.

Jiní opět mluví o zaměstnání mládeže školy odrostlé a zanedbané; a mnohá rčení paedagogův uvádí se však neprávem jako důkaz pro vyučování dovednostem zvláštním, vyňata jsou ze spisů o vychovatelství vůbec, tedy ze spisů i o vychovatelství mimo školu jednajících. —

Shrneme-li důvody uvedené, musíme doznati, že vyučování dovednostem ručním ve škole národní *není potřeba*, že *není dosti odůvodněno*, ano, že by odezírajíc i od obtíží ve skutečném provádění překáželo jen ostatnímu vyučování, škodilo harmonickému vývinu ducha dítek. Co pak na tom dobrého, tomu dá se jinak vyučiti mimo školu spůsoby dosud již praktickými aneb ústavy k tomu zřízenými.

II. Než mnohem rozhodněji opráti se musíme zavedení novoty této ve škole národní, pozorujeme-li ji po stránce výlučně vychovatelské a mravní, k čemuž škola národní veškerými svými prostředky, tedy i vyučováním tihnouti má.

1. Poslyšme však dříve, co všechno slibují sobě a jiným zastancové dovedností ručních ve škole národní. Při dovednostech oněch osvěží se opět duch i tělo, že jest lépe schopno ku pracem duševním; dovednostmi těmi bude se bystriti obrazotvornost, a názornost; ruka a oko budou zvláště lépe, formálně vycvičeny; ukojí se tím nejlépe pud po práci tělesné u dítek, dívky navyknou si více pracovitosti a to ve věcech praktických; bude i leckterý užitek z toho pro dívky samy v budoucnosti, ano ruční práce se tím jaksi posvěti, bude to též oporou proti zmáhání

se socialismu, proti všeobecné nespokojenosti při práci a proti zahálčivosti z této snadno plynoucí.

Nelze upříti, že ve slibech těchto jest lecco dobrého a svůdného. Případá nám však ono vychvalování dovedností ve škole jako vychvalování nějakého „Pain-Expelleru“, nějakého universalního prostředku proti všem nemocem, kdežto přece zkušenost učí, že lépe užití prostředků domácích, a to-li není platno, lékařských, avšak speciálních.

Popatřme jen blíže.

a) Dítě potřebuje ovšem osvěžení a změny při pracích ve škole, více směrem duševním se nesoucích. Než i dosavadními zařízeními postaráno o to, aby sobě dítě oddechlo, aby nebylo jednotejně a jednostranně vyučováno a vychováno ve škole národní. Otázkou však, zda by dovednosti byly zotavením. Vždyť přece by práce ta u dětí, zavedena jsouc řádně a všeobecně, též musila být tak vedena, aby řád byl všude zachován, aby nebyla pouhou hříčkou, ať se zdaří nebo ne; i z ohledů peněžních, a by uvarována byla i zde polovičatost a povrchnost, jež vývinu dítěte vždycky jsou nebezpečné, musila by se práce ta vážně bráti. Tím však bylo by po zotavení a změna přitahovala by jen chvilku, netrvale; většinou byl by výsledek spíše ten, že by dívky více ještě unaveny a přetíženy byly, čímž by trpělo jen vyučování ostatní. I místo, dílna sotva asi mohou býti kde takový, aby dívky u větším počtu společně pracující měly dostatek vzduchu čistého. Ruka více jen by se vycvičila, ostatní ale údy snadno by utrpěly, dojista však nemohly by se tak vyvinouti, jako když volně v přírodě či doma se mohou pohybovati. —

b) O cvičení obrazotvornosti a názornosti též má býti postaráno již nyní školou, ač ovšem má zvláště názornost své praktické meze, že nelze dítkám vše názorně ani na obraze ukázati, kdež třeba se spokojiti pouhým popisem. Vše pak, co cvičí názornost, nemůže a nesmí již jen proto zabíráno býti v elementární vyučování a vychování školy národní. Pěstování obrazotvornosti při dovednostech oněch nemělo by též příliš velké potrawy; dívky musily by přece pracovati podle jistých vzorů, na něž by po několik hodin a dnů byly připoutány. Tuť pěstitelkou lepší příroda volná, v níž se pohybovati bylo by jinak pro nedostatek času a místa zamezeno. A i pro cvičení ruky a oka jest nyní již, pokud v základním vyučování možno, dostatkem postaráno. —

c) Ovšem pracuje dítě rádo; mýlil by se však, kdo by onen pud po práci tělesné v ten smysl vykládal, že chce vážně pracovati. Hraje sobě spíše při práci takové, nejsouc sobě vědomo, že vlastně pracuje, a nedovede snadno při jedné práci tělesné déle vytrvati. Nuceno-li však, právě tím trátí chuť k práci, kterou snad dříve občas s radostí do rukou vzalo. A mimo to jest daleko ještě důležitějším, aby dítě bylo k duševní práci přidržováno. Smutnoť pozorovati, že dívky, které doma k pracím tělesným bývají přísně přidržovány, že dívky ty trátí chuť a zápal pro práce duševní. A za nynějších časů potřebuje i každý pořádný dělník a řemeslník, aby duch jeho byl při práci čilý, aby rozumně pracoval; jen tak vede to k pokrokům a vynálezům, ano i ku práci dílem zjednodušené, dílem zdokonalené. Duch tedy, který se zdlohavěji vyvíjí, a přece přiměřeně vyvinut býti má, duch budiž na prvním místě k pracovitosti čilé naváděn, aniž by čas a možnost k tomu jinak byly ubírány. —

d) Dívky pak mohou sobě navyknutí pracovitosti i za našich předpisů školních. — Jestli veliký rozdíl mezi tím: navykati sobě práci, pracovitosti a ctnostem s nimi spojeným, a navykati práci ruční, byť se udával důvod, že jest to užitečno, prak-

tické. Byl-li by důvod tento o sobě tak závažný, že nutil by zavést práce ruční do školy: kolik jiných potřebných a též praktických věcí dalo by se uvést. Tak snadno mohl by někdo docela vážně žádati, aby dovednosti kuchařské ve škole národní již byly cvičeny; vždyť jest toho též všeobecně potřeba, jest to hodně praktické, výlohy nebyly by též větší než na jiné dovednosti a dala by se též strava ta dobře spotřebovat, řekněme pro děti, které málo neb ničeho doma nemají. Tak by musila škola národní pomalu universitou se státi ve svém způsobu.

K práci a pracovitosti navádí však i dosud škola, ano navádí k tomu výhodněji dle dosavadního zařízení, než stalo by se ručními pracemi. Takť navádějí se prací duševní děti též k tomu, aby pracovaly se zálibou, svědomitě a dokonale, aby budila se v nich samočinnost, aby stále zaměstnávány byly, ve škole a i doma měly své zaměstnání; společnou práci i dosud nutkány bývají k ušlechtilému závodění, ku blahovůli, k opravování chyb vlastních i cizích. Více však než ruční prací vedeny bývají prací duševní k sebranosti mysli a pozornosti, ku sebezapírání a vytrvalosti, a to hlavně, že duševní ta látka neodměňuje hned okamžitě, nezamlouvá se hned svým zevnějškem, nýbrž žádá práci, že jest přikázána, budí a udržuje vědomí, že pracovati třeba vždy, když to povinností.

Co tedy slibuje ono vyučování dovednostem zvláštním, toho může dosíci škola národní i dosavadními prostředky, ano vystříhávajíc se stále toho, aby vývinu tělesnému nebylo ublíženo, stará se daleko více o duševní vývin, jenž jest potřebnější, ponechávajíc dle moudrého rozdělení práce část praktickou jiným činitelům vychování; tito mají si pak všimati i žáků, kteří snad více ukazují schopnosti praktické, a je povzbuzováním a návodem též ku dovednostem jim potřebným přiváděti, aniž by pozbyli sebedůvěry a odvahy. Úcta pak ku pracím ručním může býti u všech žáků i pouhým poučováním vzbuzována, aniž by práce sama se prováděla.

Užiteček pak nějaký, jak jej ovšem práce ruční do sebe má, dá se i jinak nahraditi, aniž by poškozen byl harmonický vývin dítěte, aniž by škola národní musila stále míti na očích jen okamžitý užitek a jen užitek.

A tu zdá se nám, kdyžtě důvody paedagogické pro zavedení oněch dovedností ve škole národní jsou tak slabé, že hlavně ony slibované užítky, zjevně či ukrytě vyjadřované, přemnohé svádějí k tomu, novotě této se obdivovati, ji rozšiřovati a prováděti. A toť by bylo *pro výsledky vyučování školy národní nejhorším zlem, kdyby jen stále užitek, hlavně užitek hmotný*, na prvním místě byl kladen.

A to tvrdíme, i odezíráme-li od toho, že dovednostmi oněmi snadno, či dokonce nezbytně utrpěti by musilo vyučování více na ducha působící, jak jsme dříve již o tom mluvili.

2. I nynější školní zákon klade na prvním místě za účel školy obecné, aby děti vyučovávány byly v mravnosti a nábožnosti, a dále, aby ducha vyvínovaly a konečně teprv aby opatřily děti znalostmi a dovednostmi potřebnými k dalšímu vzdělání. Že by nejen vyučování na ducha působící, ale i vývin duševní dítěte téměř jistě utrpěl, kdyby přibýlo plus dovedností, i k tomu poukázali jsme již.

Ale hlavně *mravnost*, a to v nejširším slova toho smyslu, *by tím trpěla*.

a) Kdo hledí jenom na užitek hmotný, pozoruje více předměty kolem sebe dle jejich ceny, na vlastní jich cenu vnitřní zapomínaje. Jak snadno možno tu, že pak nepřemýšlí a nezkoumá, zda, co jest praktického a užitečného, zda to také mravně dovoleno. Ano i ostatní lidé zdají se mu cenu svou míti více dle toho, čím užitečným vládnou, co mají, čeho dovedou, než dle toho, co jsou, jakou mají sami cenu. Že pak vede to dále k přehmatům rozličným, že nevolí se vždy pro-

středky mravně dovolené k získání většího užitku, zvláště nevyvinuto-li dosti jemně svědomí aneb zanedbáno-li, toť na jev. Jak jinak bylo by u sobce možná?

Odtud vyvinuje se dále jen snaha, míti zde hodně mnoho užitečného, touha po štěstí pozemském, v němž vidí se veškero štěstí a zásady podobné nabývají jakési povahy zásad mravních, ovšem v této osamocenosti falešných. (Eudaimonismus.) Jestliť blaho pozemské pouhým a prázdným slovem, do něhož přimyslí sobě člověk, nemá-li bezpečného udání, to, co jemu právě jest příjemno; to ale nevede ani ku mravnosti jednotlivcově ani ku mravnosti všeobecné, ba ani ne ku blahu.

Jde-li však člověku snaha tato podle chuti, vede jen k požitkářství (Hedonismus), které nemá svých mezí, jakože žádná touha není zde na světě úplně užitelná. Z toho pak plyne důsledně a znenáhla aneb i dříve, když touha po věcech cenných, pozemsky užitečných s překážkami se setkává, nespokojenost, ať jednotlivcův ať socialistův či anarchistův (Pessimismus.) Úkaz ten není za našich dnů úkazem právě řídkým. —

Mělo by se však k těmto koncům nyní již i ve škole obecné průpravně pracovati? I u dítek již by mělo býti stále ukazováno na užitek hmotný, na užitkářství (Utilitarismus), jak jej přátelé oněch dovedností ve škole přímo i nepřímo pronášejí?

Věru tu potřeba za našich právě časův dítky již za nejútlejšího věku stále na to upozorňovati, že cena člověka v něm samém cele spočívá, že pravé štěstí závisí od něho samého. *Duch* tedy předně musí býti *obohacován*, aby dítě vědělo a později se pamatovalo, že štěstí nezáleží v užitku vzdělání a práce, nýbrž v tom, jak užitek, ba i nezdar duchem cení.

b) Ale i toť ještě pramálo. Pouhé poznání a snad i záliba nestačí; *vůle musí býti sílena*, mravní povaha pěstována, aby si zvykalo dítě zdaru s měrou užívati a v nezdaru nezmalomyslněti, též něco sněsti.

Že se ale tak často neděje, že se vůle neupevňuje vždy motivy nezvratnými, Bohem samým danými, ale pohnutkami pouze lidskými a po lidsku vratkými; odtud pochází, že podělatelové prací jen svého zisku hledí, ať dělník snad méně než stroj ceněný při tom hyne, čili nic; odtud pochází u dělníků, ano všeobecně nechuf ku práci ruční, která nepodává dosti požitkův, odtud zahálčivost a nebezpečná sociální demokracie a anarchismus dělníkův. Ba i ona okolnost, že zmáhá se „učení“ (?) proletariát souvisí s tím, kdyžtž studenti nedostudovaní zvykli jen pohodlněji a dobře žíti, a nenabyli pro práci a pracovitost jak ve studiích tak v životě ani smyslu ani pohnutek vydatných, aby se cítili šťastnými i tenkrát, když práce (?) jejich dřívější téměř k ničemu je nevedla, aby chtěli chutě pracovati, ač musí začínati poznovu, jiným způsobem boj o své povolání a postavení. Jen když více zakořeněna a udržována bude u lidí vůbec mravnost vůle, jen potom bude štěstí pozemské, pokud možno na světě, domovem, potom zlepší se i úsudek o ceně práce ruční, zlepší i postavení dělníkův, jak překrásně o tom pojednává encyklika sv. Otce Leona XIII. „O postavení dělníkův“.

Mravnost pak tato tužena býti musí již u dítek ve škole národní. Proto varovati se třeba toho, aby dovednostmi zvláštními ve škole národní nebylo přes-příliš upozorňováno jen na užitkářství, pracovati všemi způsoby, aby mravní zásady u dítek a dále napořád hodně zakotvovaly, a pak nebylo by tolik nechuti ku práci ruční, nebylo by tolik nespokojenosti se všemi jejími následky. Vždytž, pravdou zkušeností dokázanou, co propověděl anglický státník Lord John Russel. „Mnoho

mužů počalo sobě osvojovati vědomosti své v letech dvacátých svého života; málo jich však zamění svou povahu, když již rok dvacátý překročili.“

Vzdělání a utvrzení povahy mravní by však ony dovednosti ve škole národní nikterak neposloužily, nýbrž byly by pro ně novou překážkou, novým úskalím nebezpečným. Beztohoť národní škola nynější málo jen a slabě připravuje pro život, jenž jest užitkářstvím a požitkářstvím tolik přeplněn. Pohnutky náboženské dokonce obmezeny jsou na minimum, kdyžtž v hodinách náboženských sotva lze látku probrati, ač přece známo, že tak málo lze se nadíti, že pohnutky náboženské v pozdějším životě budou doplňovány a utvrzovány. Ve 2 hodinách náboženských týdně pramálo jen působiti možná na utužení vůle, protože není k tomu dosti kdy.

Ano i zákony naše školní o náboženství mluvíce nezřídka pohnutkám jeho ubírají na ceně, jako jednotlivý předmět je odbývající, který s předměty ostatními nemá nic společného, a hledě k učitelům samým dosud jest pravidlem, že neobstátí při zkoušce z náboženství nebere jim způsobilosti učitelovati definitivně, jakoby na náboženství učitelé nic více nemuselo býti záleženo, než jen jako na prostředku, by se mohl státí samostatným správcem školy.

A k tomu má býti nyní na druhé straně více ještě prospěchářství ve škole národní pěstováno, snad méně ještě o upevnění vůle a vývin ducha vůbec pracováno? Kam to hledí? Kam to dospěje? Není-li opravdu v *novotě oné obsažena a jí pěstována další výbojnost materialistického požitkářství proti mravouce a mravní ceně člověka?*

Tak se dojistá neposvěti práce ruční, tak se nezmůže pracovitost ani spokojenost. — Videant consules! Ať přihlížejí k tomu též všichni, jimž se o pravou výchovu dětí jedná! Ať ozvou se v tomto smyslu poučně a výstražně P. T. pp. kollegové, učitelé duchovní a světští, měly-li by někde do školy národní zaváděny býti dovednosti ony ruční! Abychom ku konci zkrátka ještě shrnuli svůj úsudek: Vyučování zvláštní dovednostem na školách našich *není potřebné* pro vzdělání ducha ani po stránce rozumové ani po stránce vůle, stránce mravní; co se jím slibuje, toho lze docílit i nynějšími prostředky. Ano, vyučování ono má do sebe pro vypěstování povahy mravní dětí *mnoho nebezpečného*, ne-li *přímo škodlivého*. Toť platí dojistá vzhledem na potřeby všeobecné.

Kde pak jest toho *potřeba zvláštní*, dítky více k dovednostem naváděti, tam *ať stará se o to dům aneb ústav* veškeré vychování místo domu vedoucí. *Pro zanedbanou mládež* pak, aby uvarována byla zahálky a potloukání se po ulicích snad i za výdělkem, ať jsou zřízeny *zvláštní takové ústavy pracovní*, aby byla zaměstnáována mimo čas školní. *Mládež škole odrostlou* ať vyučují dále *školy pokračovací*, v dovednostech pro život potřebných, nečiní-li tak dosti již vlastní povolání v začátcích. Učitelova zkušenost a dovednost může zde býti vždy silou vydatnou, třeba i státém neb zemí či městem placenou; i budova školní může k tomu přispívati.

Do školy národní ale nebudiž vyučování dovednostem nikdy připuštěno; tamť třeba hlavně ducha vyvíjeti a k mravnosti a nábožnosti naváděti, a to tím více, čím méně život praktický o to dbá, ano proti tomu přímo a nepřímou bojuje. Vyvine-li se dítě v povahu pravou a nebude-li duch jeho zanedbán, snadno pak přivlastní sobě v životě činném některé ty dovednosti i s jejich užitky, aniž by jich zneužilo, nežviklá se tak snadno mravní povaha, zavčas byvši utužována a tím zůstane pojištěna člověku vlastní jeho cena vnitřní, která mu zabezpečuje štěstí lidsky možné i za nezdaru i při prospěchu.

Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském.

Píše **František Pohunek.**

(Pokračování.)

Vyslechnuvše posudky o temné stránce v životě Amosa Komenského, pochodící od mužů, kteří všichni vesměs až na jednoho patří do řady velikých jeho chvalořečníků a kteří tudíž jistě nechtěli chvalné jeho pověsti ublížit ni v nejmenším, ¹⁾ poslyšme nyní aspoň v krátkosti, jak tyto jeho zřejmé slabosti co do původu a vzniku jejich sobě vykládají a je omlouvají.

Nejprve nechť mluví slezský pastor L. W. Seyffarth.

„V dobách soužení“, tak píše totiž Seyffarth doslovně, „probouzí se v člověku touha po dnech lepších; touha tato stává se nadějí a naděje nám pak velice snadno, čeho sobě přejeme, ukazuje v budoucnosti již jako něco jistého; povstávají proroctví a obecné vzrušení, vyvolané tísní časů bývá příčinou, že nacházejí snadno víru. Dějiny učí, že právě v dobách tísně a bídy nejvíce bývá činěno pokusů nadzvednouti roušku, jíž dobrotivý osud zahalil dny příští a že pak taková odhalení budoucnosti nejsnáze též docházejí přijetí a víry, protože rozum pro nepokoj srdce nemůže dospěti k jasnému poznání poměrů a okolností.

Představme sobě neutěšený stav oné doby: ustavičné války s jejich pleněním a pustošením, nakažlivé nemoce s jejich strastmi a hrůzami; představme sobě onu hroznou tíseň a nebezpečí, v nichž byl Komenský se svou jednotou po celý skoro život svůj; představme sobě úplné rozptýlení a jisté zaniknutí této jednoty; představme sobě mimo to ještě vnímavou mysl Komeniovu: smíme se diviti, že neodolal ani on této slabosti své doby, nýbrž že mívál častěji společenství s věstci a věstkyněmi, je podporoval, ba konečně i spis jednoho z nich tiskem uveřejnil?“ (Seyffarth l. c. str. 50—51.) „My odzíráme od tohoto blouznílství, neboť umíme to, co jest v životě Komenského pochybeným, dobře rozeznávat od toho, co pravé jest. Jiří Müller praví, hledě k spisku tomuto: „Ist es ihm, dem Wahrheit und Religionsfreiheit so sehr am Herzen lag und der sie allenthalben gewaltsam unterdrückt sah, so sehr zu verargen, wenn er jede bessere Aussicht begierig ergriff und in einer *liebenswürdigen Schwärmerci* der Hoffnung die Zeit der Erlösung näher sah, als sie nach dem Rathe der Vorsehung kommen sollte?“ (Raumer Gesch. d. Paedagogik II. str. 55; Seyffarth l. c. 52.)

Vyslechše Seyffartha, popřejme sluchu jinému ctiteli Amosa Komenského, Dru Eugenovi Pappenheimovi, kterýž ve spisku „Amos Comenius, der Begründer der neuen Paedagogik“, vydaném v Berlíně r. 1871 na památku dvoustoletou úmrtí jeho ve příčině naší mezi jiným doslovně takto píše: „R. 1657 vyšla podivná latinská kniha. Její titul zní: „Světlo ve tmách“ (Lux in tenebris) t. j. dar proroctví, jímžto Bůh církev evangelickou (v království českém a v provinciích jemu přivtělených) za doby jejího hrozného pro evangelium pronásledování a největšího roz-

¹⁾ Některí z nich, jak se zdá, knihy „Lux in tenebris“ vůbec nečetli, protože jmenují prorokyni Poňatovskou nikoli Kristinou, nýbrž buď Julií neb Julianou, což jest nesprávné.

ptýlení okrášliti a otcovsky potěšiti ráčil etc.“ Ani spisovatel, ani místo tisku nejsou udány. ¹⁾

Kniha obsahuje dílem v řeči německé, dílem v řeči české hlásaná proroctví (revelationes) tří evangelických osob, Lužičana a Šprotavského měšťana Křištofa Kottera, české panny — Kristiny Poňatovské a moravského kazatele Mikuláše Drabíka. Proroctví tato byla pronesena a sepsána v době od r. 1616—1655. Proroctví těchto, dostalo se prorokům, jak se v knize samé vypravuje, buď skrze anděly anebo skrze Boha samého, a to buď ve snách, ve zjevech smyslných neb ve stavu ekstatickém.

Obsahem knihy byly církevní a politické poměry doby. Svět jest, jak se ve ve knize té praví, nyní tak zkažen jako za dnů Noemových, zvláště křesťanstí národové a hlavně pak Německo. Bůh toho déle nebude snášet, nýbrž pobourí všechny národy jedny proti druhým a v potocích krve zničí bezbožné, zvláště papeže a dům rakouský. ²⁾ Za tímto účelem přichvátají zvláště národové severní a východní, zvláště Švédové se svým králem. Též Turci a Tataři budou prý dílo to podporovati a přijmou za odměnu evangelium. Dann aber werde eine allgemeine Besserung des Erdkreises eintreten vor dem Ende der Jahrhunderte; die Götzen und Götzendiener (tak se zovou v oněch proroctvích na místech četných: katolická bohoslužba — zvláště obrazy svatých — a katolíci! — Poznámka pisatele) würden zu Grunde gehen und die reinste Verehrung Gottes überall wieder aufblühen. ³⁾

Tato a mnohá jiná, speciálnější zaslíbení, byla podána v objemné oné knize se zevrubným udáním zevnějších jejich okolností a s výkladem míst temnějších. — Kdo byl jejím pečlivým vydavatelem? Wer verstand es aus den Ähnlichkeiten sowohl wie aus den Verschiedenheiten in den persönlichen Verhältnissen der drei Propheten so scharfsinnig ihre Zusammengehörigkeit zu einem ganzen zu deuten und zu deuteln, wer konnte den Wiederaufbau der evangelischen Kirche in Böhmen-Mähren-Schlesien so warm ersehnen, wer mit solcher Zuversicht daran glauben, wie dies alles in der mit gewandter Feder geschriebenen Vorrede geschieht? Kdo sepsal tuto předmluvu? Spisovatel tu o sobě mluví málo. Ujišťuje před Bohem a svatými jeho anděly, že ničeho nepřibánil, že věří, že jsou proroctví tato původu božského a že je má za pravdivé, ačkoli jsou v nich obsaženy útoky i na něj samého; první zprávy o tom prý se mu dostalo, když r. 1650 přišel do Uher. Wir

¹⁾ Úplný titul divné této knihy, o níž píší nyní i lidé tací, kteří jí jakživi neměli v rukou, a kteří tudíž opakují prostě fráse protestantů, líčící obsah její co jen možná nejnevinněji, zní následovně: *Lux in tenebris hoc est prophetiae donum quo Deus Ecclesiam Evangelicam (in Regno Bohemiae et incorporatis Provinciis) sub tempus horrendae ejus pro Evangelio persecutionis, extremaeque dissipationis, ornare ac paterne solari, dignatus est. Submissis de statu Ecclesiae praesenti et mox futuro per Christophorum Cotterum Silesium, Christinam Poniatoviam Bohemam et Nicolaum Drabicium Moravum, Revelationibus vere divinis*, ab anno 1616 usque ad annum 1656 continuatis. Quae nunc e Vernaculo in Latinum translatae, in Dei gloriam, afflictorum solatia, aliorumque salutarem informationem, ipsius Oraculi jussu in lucem dantur. Anno inchoandae liberationis MDCLVII.

²⁾ Proti těmto dvěma štvou se v proroctvích stále a stále Švédové, Rakocy, dále i Turci, Angličané a vůbec národové západní, o nich se tu mluví výlučně jenom výrazy co možná nejopovrhlivějšími (bestia, meretrix magna) a stále a stále předpovídá se blízký pád jejich a to pád hrozný, zoufalý za okolností nejpotupnějších. — Pozn. pis.

³⁾ I Turci dojdou podle proroctví těchto milostí, katolíci však nikoli, ti musejí zahynout!

verspotten derartige Erscheinungen menschlichen Seelenlebens. Wir halten sie im besten Falle für absichtslose Selbsttäuschung. Aber damit erklären wir sie nicht mehr als wir sie wiederlegen. Es liegt eine grosse, ernste Thatsache in diesem Zug der menschlichen Natur zum Mysticismus, und sie ist um so beachtenswerther, als sie nicht bloss bei allem Vorschreiten der Verstandesbildung unter den Menschen nicht auszusterben scheint, sondern auch gerade in bedeutenden, an Geist und Gemüth zugleich hervorragenden Naturen sich darzustellen pflegt. Freilich, wer verstandesmässig nur seinen kleinen persönlichen Interessen folgt, oder selbst wer im engbegrenzten Wissenschaftsgebiete an kleinen einzelnen Resultaten sein genüge findet, der vermag so wenig jene Sehnsucht und jenes Hinausgreifen in das Dunkel der Zukunft und den Hintergrund der irdischen Dinge zu würdigen, als er selbst etwas davon in sich empfindet. Aber wie die noch stärkeren, völligen Störungen und Zerrüttungen unseres Seelenlebens nur von den mächtigsten, tiefmenschlichsten Trieben auszugehen pflegen, so treten auch diese einseitigeren Abirrungen und Verrirrungen nur auf, wo der unbefriedigte Erkenntnisstrieb oder ein langnachhaltiger tiefer Seelenschmerz in den selbstgeschaffenen Gebilden einer reichen Phantasie seine Stillung zu suchen vermag. Wohl einer Geistesruhe, wie der Lessing's oder Kant's, welche an der Grenze dessen, was ihr erkennbar schien, Halt zu machen vermochte! Wenn sie aber tausend Anderen aus der „Blüthe der Menschen“ versagt wurde, von alten Zeiten her bis auf Göthe und Schopenhauer: warum sollten wir über *Comenius* lächeln?

Ovšem, on byl knihy té spisovatelem. Víc ještě nežli dětskyzbožná víra v obcování zbožných lidí s anděly, již známe už z jeho „Labyrinthu světa“, ano více ještě než případná poznámka o cestě do Uhér mohly jej prozraditi vroucí jeho touha po vlasti, velká jeho bolest nad potlačením tmnější církve evangelické, jakož i znova vždy oživující naděje na církev této znovuzřízení a návrat do vlasti, konečně pak pevná jeho víra, že se blíží spása pro člověčenstvo veškeré. Ale on toho též dlouho nezamlčel. Konnte er sich doch über die Möglichkeit der Prophezeiung innerhalb der Kirche auf die Autorität eines ausgezeichneten Theologen seiner Zeit stützen (Jac. Fabricius), wie er es in der Vorrede thut. Er hatte auch Gelehrte um ihre Meinung über die Sache angefragt, ja mit einem der drei Propheten war er offen in unmittelbaren Verkehr getreten. Wenn wir über seine Leichtgläubigkeit spotten wollen, so wollen wir es über das Vertrauen thun, das er viele Jahre vorher einem Fremden schenkte, welcher ein „Weltalphabet“, sogar für die Mondbewohner erfunden hatte und mit welchem schon sechsjährige Knaben drei Sprachen lernen sollten! Aber wenn er schon hier die Kraft des ruhigen Urtheils verlor, weil er sich mit dem Gedanken der „Pansophie“ trug, um wie viel leichter musste er es, wo es sich um die Stillung aller seiner grossen Schmerzen und Wünsche mit Einem Schlage handelte?“ — Tak Dr. Eugen Pappenheim l. c. str. 59—61; a ve druhém svazku „Comenius-Studien“, vydávaných na oslavu třístaletých narozenin Amosa Komenského, píše opět učitel Antonín Vrbka ve příčině naší následovně: „Ve dvoustém roce založení Jednoty, tedy r. 1657., vyšla ještě vidění Kotterova, Poňatovské a Drabíkova, anonymně, v latinském překladu a to pod titulem: „Lux in tenebris“. Kotter, jenž byl úředně jako lhář seznán, 25krát na pranýř postaven a ze Šprotavy vypovězen; Drabík, bezcharakterní, spustlý člověk, jehož život (Lebenswandel) Komenskému znám byl, jakožto proroci! Jest pro nás těžko pochopitelné, že Komenský vůči lidem takovým a zkušeností jsa poučen, že se předpovědi již několikráte nevyplnily jako na př. proroctví na r. 1656, kdy

místo všeobecné blaženosti na zemi, přišla na Jednotu úplná zkáza, přece ještě dosud nevystřízlivěl, nýbrž mnohem spíše slovo i péro propůjčil věci, kteráž přece odporuje přírodě, jež Komenskému byla učitelkou. Zkoumáme-li však hloub, nabudeme přesvědčení, že Komenský jednal důsledně jako syn své doby. Již kapit. 66. tohoto „novými paprsky rozmnoženého světla“ ukazuje nám, že pojednává jako theolog „na obecném základě písma sv. o prorocích falešných a pravých se zvláštním zřetelem ku prorokům novějším, zvláště Kristině Poňatovské“; dále podotýkáme, že cítil jako člověk, když toužil vroucně po dobách lepších, nachdem ihn ein halbes Jahrhundert fort auf hoher See hielt, dass er von seinem Standpunkte, trotzdem er den hindernden Factoren den Untergang prophezeiet, ¹⁾ dennoch seinen irenischen Bestrebungen treu zu bleiben trachtet, indem er verlangt: „Alle sollen sich bussfertig vor Gott demüthigen, sich mit einander versöhnen, den Hass mit gegenseitiger Liebe vertauschen, endlich das Licht des Glaubens und dadurch allgemeinen Frieden und Heil den anderen Völkern bringen“, damit das tausendjährige Reich strahlend und leichtend anbreche (das chiliastische Jahr 1672 nebo 1673); endlich sehen wir, dass er im guten Glauben handelt, befangen von einer Krankheit, die in der veränderten Form des „Spiritismus“ noch heute sogar die besten Kreise gebannt hat. Können wir verlangen, dass er gesund sei, da wir selbst noch krank sind?

Ve smyslu tomto připojuji se úplně k vývodům Dra. Lösche: „Politování hodno jest, že Amos ještě na konec zkalil čistý štít své slávy jako obhájce blouznivých proroctví etc.“ (viz „Vychovatel“ str. 146.) Dále pak píše Dr. Lösche, na nějž se tu Vrbka odvolává: „Jsou však mnohé okolnosti polehčující. Prudká náboženská pronásledování vyvolala vřdycky úkazy extatické; ani duchové nejpovznesenější nemohli tomu úplně odolati. Tak vznešený genius, jakým byl církevní otec Augustin, nemohl se úplně ubránit švindlu spiritistickému, jaký panoval ve 4. století; Melancthon byl astrologem; nejvážnější učenci až na doby naše vypočítávali na den a na hodinu konec světa. Ano i mužové der exacten Forschung, ein Wallace, ein Zöllner, sind unter die Geister der vierten Dimension gegangen; Perthy in Bern, Frauenstadt in Berlin, der Jünger Schopenhauer's, können den mediumistischen Erscheinungen ihre Anerkennung nicht versagen. Komenský's tiefer Kummer über die Sprengung der Unität, suchte Balsam in diesen Gebilden aus Niffheim“ (Leben und Schicksale des J. A. Comenius von Anton Vrbka. Znaim 1892 str. 133—135; Dr. Lösche l. c. str. 24—25.

Toto místo ve spisku Dr. Lösche stalo se jaksí základem, na němž budují od těch dob všichni zastanci Komenského svoje vývody, by od něho odvrátili výtku, ať dím co možná nejšetrněji, lehkověrnosti. Tak píše na př. Josef Klika: Drabík konečně v červenci ²⁾ 1671 odpýkal proroctví svá; zajisté prorokoval rozdělení říše habsburské mezi syny Bedřicha Falckého a Rákoczyho a pod., proto byl obviněn z pobuřování a velezrády a popraven způsobem potupným. Komenskému však přivedla po léta proroctví ta pověst nešvarnou; zajisté Petr Bayle, svobodomyšlný professor filosofie v Rotterdamě, jenž nenáviděl jednoho z proroků, bohoslovce Petra Juriena, a proto přidal se ku straně jeho odpůrce Arnolda, snesl všechny lehkomyslné a zlomyslné klevety a pomluvy proti Komenskému, jehož vyličil jako člověka ošemetného, nadutého, lstivého, vášnivého, zistného a bláznivého a to v čase,

¹⁾ T. j. Rakousku a Církvi katolické.

²⁾ Jiní píší v „červnu“ a myslím, že správně.

kdy právě jméno Komenského v Holandsku slavili a práci jeho žehnali! A dle Bayleho soudili o Komenském mnozí, kteří napotom o něm psali, aniž by spisy jeho četli, odsuzující muže, jenž svou povahou a svými zásluhami přece tak vysoko byl povznesen! A přece nelze diviti se Komenskému, že předstihnul ve všech věcech ostatních daleko dobu svou, zůstal právě u důvěře v prorocství synem své doby, kdy i velicí politikové jim se oddávali! Měla-liž tato důvěra za zlé pokládána býti muži domova prázdnému, osudem napořád pronásledovanému, u víře v Boha nevývratně šťastnému nešťastníku, jenž v úzkostech své upřímné duše česko-bratrské nevida *na zemi* pomoci, spoléhal na prorocství *nebeská*?! Ostatně zřel i náš, prý osvícený věk, jak muži slovuční, politikové a básníci řádu předního i sami přírodopytci osvědčení a věhlasní dávají se klamati kejklům spiritualistickým a ve čtvrtém rozměru prostoru zří odbíhati věci podivuhodné, nadpřirozené, o nichž skládají a vydávají ještě rozsáhlejší, nákladnější, úpravnější — a podivnější díla, než je Komenského kaceřované „*Světlo ze tmy*“: (Komenského život a práce stránka 85.)

Poslyšme ještě „Č. Š.“ čili vlastně pana J. Č., jenž v článku nadepsaném „Lux in tenebris — památce Komenského“, pominem-li některé věci méně podstatné, doslovně takto píše: „Protivníci Komenského, kterých je, bohužel, dosti proti čistotě jeho charakteru a jeho činnosti, uvádějí takové věci, které méně týkají se Komenského a jeho přátel, více pak poměrů, v jakých žili. Všechno snižování Komenského zakládají na věci ne sice nepatrné, avšak také ne tak závažné, aby měla nepříznivý význam pro Komenského v jeho dobách. Jsou to částečně polemiky proti zvítězivší církvi katolické a proti domu panujícimu, částečně pak víra v sepsaná prorocství tří osob: Kottera, Drábka a Poniátovské, jež se mu vycítají.“ — O polemikách, jsou-li oprávněny v době tehdejší čili nic, není třeba dnes na novo rozhodovati. Historie tento úkol již odbyla. Potřeba jenom nahlédnouti v příslušné soudy o tom. Ostatně i přítomnost ukazuje, že není k nerozeznání, v čí kůži byl vlk, v čí beránek. Ale chceme se zmíniti o druhém „velikém provinění“ Komenského, o psaných jeho prorocstvích (jež ovšem nebyla jeho) a víře v ně. — Snad se nám dá za pravdu, že mimo Komenského a nejbližší jeho přátele sotva kdy a kde bylo osob láskou k vlasti opuštěné — vlastně odcizené — zanícenějších, upřímnějších. Při schůzkách a rozmluvách důvěrných co bylo vítanějším předmětem hovoru, nežli plány a s nimi souvislé naděje, jak vrátiti Čechům ztracenou vlast a zapovězenou víru? Nemusí se pochybovati, že v dobách takových při společných vzpomínkách na zašlé blahé doby rozněcovala se jejich obraznost až tak, že mizela půda realná, že duch jejich usvědčoval se ve dříve tajených a tichých nadějích vždy víc a více, až nabyly patrné formy ve plánech, byť i neuskutečnitelných, ale plánech hotových, slibných, vábivých, utěšivých . .

Plány ty a naděje staly se předmětem vroucné, vlastenecké víry a nabývaly i cenu svým obsahem a hodily se zcela dobře za podmět utuchujícího již citu lásky vlastenecké u mnohých vystěhovalců Českých; byly — měly býti pružinou obrozené důvěry a nových sil k dobytí nazpět vlasti ztracené. Jenom vy nepodezřívejte a neposmívejte se tomu nadšení, které problesklo slovy až rázu prorockého . . . nelze věřiti, aby duch tak bystrý, hluboký, byl se mohl oddati něčemu tak nesmyslnému a snad šílenému, jak se o tom vyhlašuje. My víme, že Komenský zachoval si zdravý rozum a že vzdal se svých vidin, když drsná skutečnost přesvědčila jej, že nelze jimi pro svatou věc národa již ničeho vyískati. Rozhořče-

nost a bol, který leckdy ani nedal se utajiti, Komenskému vyčítati; je — ne-citelno! . . .

Mnohý rád by upřel Komenskému i jeho cit, který v něžnosti a horoucnosti zachoval si až do konce života. Byl to i cit náboženský i vlastenecký, který mimo lásku k lidem ještě sídlil v srdci Komenského. Byl i spravedlivým i citlivým. Divte se potom, že i snaha jeho vytryskla prazvláštním a bez příhany povzbuzujícím bo-jovým způsobem. I u něho se osvědčil teprve nedávno poznáný zákon, že člověk se řídí více citem, nežli rozumem. Věc jeho žádala hesla, které by nejenom my-slemi, ale též citem hýbalo. Heslo to se našlo, ale — býti k němu dosti hmotné pomoci — sotva by bylo to zůstalo jenom při hesle psaném při visionářských roz-nětech a proroctvích. — Avšak nevěděl v té chvíli Komenský, jak hluboko, hlu-boko v podstatě porušena byla česká společnost, česká statečnost a české vlaste-nectví. Nevystihl ani on ani jeho přátelé do náležité hloubky krutost a dokonalost porážky, které doznala česká vlast. A proto mohli se živiti takovými nadějemi — proto ta smělá proroctví!

Proroctví ona mají ještě jeden přidružený a vážný příznak. Řekneme přímo, že proroctví ona byla suggestí osob nakloněných svým tělesným ústrojím, abnor-mitám fyziologickým, které naše věda počítá k úkazům mesmerickým, hypnotickým, somnambulickým, ano i hysterickým. — Plány a naděje v soukromých besedách pronášené přešly ve přesvědčení, v pevnou víru dotýčných osob a ve případech záchvatných „u vytržení“, při ztrnulých údech a ztrátě normálního vědomí vychá-zela z úst osob těch proroctví více méně věrné to reprodukce duševního stavu jindy normálního, přesvědčení dříve ustáleného. — Nazývejte si to blouzněním, šíleností, jakkoliv. Obviňujte si Komenského, že tomu všemu věřil. Vaše výčitky ne-mají významu. — Komenský vskutku vlastním očima pozoroval nevysvětlitelné vý-jevy. Ani on, ani všechna tehdejší doba neměli nijakého světla v těchto temnostech a nezbyvalo, nežli věřiti, byť i s jistými pochybnostmi, co se dělo. A bylo snadno uvěřiti tím spíše, když vyslovená proroctví tak byla souhlasna s tužbami jeho.

Dnes neopovází se nikdo kaceřovati lidi, kteří věří anebo souhlasí s věcmi podobnými, jež dějí se pode jmény hypnotismu, spiritismu a čtení myšlének. — Ač-koli ani my nemáme tu světla dostatečného, nepovažujeme podobné výjevy ani za zázraky ani za kejklířské podvody, (nemluvě o kejklířských dokázaných mediích!) ale za úkazy přirozené, leč záhadné.

Dnes pro záhady ty hledá se nová věda o čtvrté dimensi a má již dosti vyznavačů. Za skutečnost výjevů takových ručí nám ve přítomnosti několik slav-ných mužů vědců, jako jsou: Aksakov, Fechner, Wallace, Lombroso a j. v., v mi-nulosti pak také najdeme případy podobné. Starým Indům i dnešním fakírům ne-jsou to věci neznámé. Produkce Essenů, proroctví Mahomedova a zjevení sv. Jana — zdali nenáleží do říše duševních exstasí? — Nedivíme se Komenskému, že i věřil ve proroctví přátel svých, zvláště když podobně v též čas naladěna byla duše jeho . . . Prostě psychologický důvod vniterního interessu to vysvětluje. Avšak při-čítati vše, co s tím souvisí, na úkor jeho charakteru, je při nejmenším — nešet-ností. Vystihněte hloubku činu kteréhokoliv člověka, byť i zločince a vy mu odpu-stíte. Ale sotva se můžete odvážiti, odsouditi člověka, neznáte-li z jakého podnětu a z jaké hloubi vychází jeho čin.

Celý život Komenského, ve výkonném křesťanství ztrávený, nejlépe vyvrací všechny libovolné dedukce a domněnky, jež se vyhlášují za fakta pro něj ponižu-jící . . . že proroctví ta byla klamná, znamená to něco pro Komenského? Nic, než

jeho bolestné zklamání nadějí náboženských a politických. Ale rozptýlené dávno již jeho stádo nevzalo tím pohromy nejmenší. Neškodila ani Církvi katolické, ani vládě Habsburské, jak se vyhláší tendenčně do světa. Komenský se jenom spravedlivě vyjadřoval o těch poměrech, kterých byl současníkem . . . Podával věc, jak se sběhla, a nepomýšlel na to, klamati svět a ukládati si za tyto záhady zodpovědnost. — Směšná, ani politování hodná věc to nebyla, jak by dnes někdo rád ji vyličil . . . Pověřivost byla tehda nade vši vědu silnější. Komenský sám s veškerým důmyslem a po celý svůj život proti ní bojoval. A přece ani sám se jí vymknouti nemohl, jako se nevymkne předsudkům své doby nižádný genius.“ („Č. Š.“ r. 1892 č. 8. str. 121—124.)

Tak obhajci J. A. Komenského, jimž dá zajisté svědectví každý, že si počínají dosti šikovně.

A nyní budiž dovoleno mně ku slovům těchto apologetů připojit aspoň některé poznámky. Především kvitují s povděkem jejich přiznání, že jsou v lidském životě úkazy a výjevy, jež nelze nikterak vysvětliti na základě pouze materialistickém, úkazy a výjevy, před nimiž stojí materialista bez rady a pomoci, nemoha si je nikterak vysvětlit a znamenaje pouze to, že porážejí hrdý jeho system. S povděkem kvitují, že uznávají aspoň někteří z těchto obhájců, že jsou možna proroctví a že „možnost jejich dokázal Komenský na základě bible.“ Toho však nemohu nikterak schvalovati, že se všichni tito obhájci velmi úzkostlivě a zároveň chytře vyhýbají tomu, co se Komenskému právem vytýká a co on sám uznal, ač toho neřekl dosti jasně, za chybu a poblouzení ¹⁾, a že pošínují celé punctum litis, jádro celé přecela jinam, do věci totiž, již chtějí vytýkat Komenskému bylo by podle slov Sokolových opravdu „až směšno“. Všichni totiž obhajci J. A. Komenského vyličují chytře celou věc tak, jako bychom my mu vytýkali víru v proroctví. To však není pravda; toho my mu nevytýkáme a páni, kteříž hájí Komenského proti této výtce, šermují zcela na plano. Ne že věřil Komenský v proroctví vůbec, *ale že věřil „tak divným“ proroctvím, pocházejícím od lidí takových, jakými byli Kotter, Poniatovská a Drabík, v tom pochybil.*

Kotter byl *úředně usvědčený lhář a podvodník*, jenž byl *jako lžiprorok* pětadvacetkrát na pranýř postaven a z města Šprotavy konečně vypovězen ²⁾; Poniatovská byla dívka slabá, chorobná, bezpochyby hysterická, jejíž „proroctví“ prohlásili lékaři „za následek předráždění nervův a příliš živé obrazotvornosti“ ³⁾; Drabík

¹⁾ „Zapustil jsem mimo to (volí Boží) v jakýs neobyčejný labyrint, vydav zjevení Boží, která za našeho věku prošla (názvem Lux in tenebris, aut e tenebris, světlo v temnosti aneb z temnosti). A tato věc způsobila sebou jakož mnoho úsilí a obtížení, tak i mnoho strachu, závisť i nebezpečí, ano tu pomíšely se posměchy z lehkověrnosti mé, tam zase hrozby z nedověřování i odvracování se“. (Unum necessarium. Přel. Šmaha str. 99.)

²⁾ Srovnej: „Leben und Schicksale des J. A. Comenius“ dargestellt von Anton Wrbka, Znaim 1892 str. 133; „Frt. J. Zoubka: Život J. A. Komenského“ — vydání druhé. Vydává a doplňuje Dr. Jan Novák, v Praze 1892 str. 48. (Tu se píše: R. 1627 proroku Šprotavskému zlé persekuce nastaly [a to nikoli od katolíků — pozn. pis.] . Byl 25krát vyslýchán a postaven na pranýř, na němž se čtlo: „Ejhle! lžiprorok, jenž prorokoval, co se nevyjevilo.“ Na konec, vyobcován ze Slezska, uchýlil se do Zhořelice, kde až do r. 1647 žil); „Komenského život a práce“ vypravuje Josef Klika v Praze 1892 str. 14.

³⁾ Viz: J. A. Comenius nach seinem Leben und seinen Schriften“ dargestellt von Jul. Beeger und Fr. Zoubek, Leipzig — bez udání roku, str. 23. a 25.; Klika: „Komenského život a práce“ str. 15.

pak byl člověk, ačkoli dříve knězem bratrským, ¹⁾ bezcharakterní, spustlý, jenž si svoje „proroctví“ dle vlastního doznání vymýšlel sám ze ziskuchtivosti, jež sami bratři na synodě konané v Puchově v Uhrách dne 7. října 1660, ku kteréž byl Drabík bratřími citován, z podvodnictví usvědčili a Komenského o tom zpravili a jenž byl konečně po učiněném vlastním přiznání jako šířitel lživých proroctví, rušitel veřejného řádu a pokoje a jako velezrádce v červnu r. 1671 v Prešpurku popraven. ²⁾

(Pokračování.)

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

(Pokr.) Jako schůze na Žofině a resoluce tamní platí za veřejný projev učitelstva, podobně mohou učitelé veřejně prohlásiti, že se způsobem boje většiny učitelstva proti nám nesouhlasí. Když to mohli učiniti posluchači vys. škol Pražských, veřejně totiž dáti na jevo, že nesouhlasí s mladočeskými štvanicemi a agitacemi ve „Slavii“, mohli by to učitelé tím spíše. Pokud to se nestane, musíme je považovat za sobě nepřátelské, a nepomůžeme nám, jak jsme výše řekli, jejich soukromé ujišťování potají, že to všecko činí jen několik křiklounů. Ve své nedržené řeči parlamentární chtěl také p. Sokol říci: „V rakouských čítankách nalezá se pověst o Maxmilianovi na stěně skalní, žádný mu nemohl pomoci, až prý posel nebeský jej vyvedl.“ Kdo poněkud pana Sokola, jemuž dle jeho vlastního přiznání červ pochybovačnosti v jeho pozdějších letech na podpoře mravnosti hlodá (viz nedrženou jeho parlamentární řeč v listopadu 1891, pozn. red.), ten pochopí, že ho mrzí nauka katolická o poslech Božích, anjelích, proto v jeho řeči: „až prý jej posel Boží vyvedl“, a nejraději by nauku tu ve své svobodomyšlné pochybovačnosti, vedle jiných liberálům nepohodlných článků víry odstranil. Snad mu zní pořád ještě v uších to praktické křesťanství s těmi lidovými ctnostmi, což jsme předešle napsali pravým jménem t. j. nevěrou. Ujišťujeme všechny pány reformatory druhu Sokolova, mající laskominy na libovolné měnění a překrucování našeho katechismu, že posud

jsme tady ještě my, katoličtí kněží, kteří mají dosti náboženského pravého přesvědčení, dosti dobré vůle a odvahy, aby takové drzé, nepovolané ruce, sahající na to Nejsvětější, na poklad Kristovy víry, odrazili. Po nás pak to budou naši nástupci, s odvahou rovněž tak velkou, a nezmění naše přesvědčení, žádné výčitky, že jsme fanaticové, nevlastenci, kteří nemají více těch idealů, jako první kněží naši buditelé. Takovým frasím, ukazujícím ducha nevyspělého, jednostranného a přepjatého se útrpně usmějeme a svou cestou půjdeme dále. Tedy při reformě katechismu Josefu Sokolovi, té doby říšskému poslanci, růže nepokvětou, třebaš už složil čítanku pro obecné školy. Při tom nás však nazve všetečnými, že ho ve vši účtě a skromnosti upozorňujeme, aby nepsal v čítance slova český, italský, adriatický atd. jednou velkou, podruhé malou písmenou. Jestli však přece chce v náboženství reformovat, ať se obrátí na církev tak zvané svobodomyšlné, ty se už nareformovaly dost, na jedné reformě víc nebo míň jim tudíž záležet nebude. Tím se prozatím p. Sokolovi poroučíme. Až bude mít chuť námi a naším náboženstvím se obírat, stojíme mu vždy v slovu a odpovědi. Naši svobodomyšlní dle příkladů Francouzů zakazují nám míchání se do záležitostí veřejných, říkajíce, že kněz patří do kostela. Podle této zásady patří tedy také učitel za kathedru, úředník za psací stůl, advokát do své kanceláře, řemeslník do své dílny, novinář do redakce,

¹⁾ Tedy knězem oné „církvě“, o níž napsal Sokol, že „byla příliš vznešená, aby se mohla dlouho vláčetí prachem a kalem nízké pozemskosti.“ (Význam J. A. Komenského; Epištoly pro lid č. 3. str. 7—8.)!!

²⁾ Viz: „Johann A. Comenius“ von L. W. Seyffarth, 3. Auflage. Leipzig 1884 str. 51.; „J. A. Comenius“ von Jul. Beeger und Fr. Zoubek, Leipzig, str. 95; „Comenius praeceptor mundi“ von Albert Liepe, Lehrer in Nowawes, Berlin 1891 str. 26; Klika: „Komenského život a práce“ str. 85; Anton Wrbka l. c. str. 133.

a kdo pak potom má zasedati v zákonodárných konstitučních sborech? Odpověděli jsme „Č. Šk.“ a „Učit. Nov.“ na jejich nájezdy v roce minulém; jakou z nás mají radost, nevíme. Chceme nyní začít s rokem 1892. Dlouhou radu nám dává „Č. Šk.“ na stránce 72., začíná jakýmsi vyznáním, ke kterému přidává samé „ale“. Píše: „Nezapíráme, že světští (moderní) učitelé si přejeme, aby na zemi zavládlo království Boží brzy.“ (Pouhé přání nepostačí, je třeba práce, a té práce pro království Boží u svobodomyšlných učitelů velmi málo shledáváme. Pozn. red.) „Ale k tomu myslíme třeba přispívati jiným náboženským vedením, než se to děje, to vedením vychovatelským. (My ve svém prostém rozumu to náboženské vedení dítek učitelem si představujeme tak: Učitel aby každou neděli a svátek vedl děti své třídy na mši sv., aby vyšetřil, které nepřišly ze své neb rodičů nedbalosti, a ty napomenul, otcovskými slovy na srdce jim působil, aby sám byl první, který před školní mládeží ke sv. zpovědi jde a ke stolu Páně přikleká, aby denně děti na zbožnou modlitbu doma večer, ráno, v poledne pamatoval, o to se staral, zdali mimo školu, doma i mimo dům slušně se chovají, dospělým křesťanské pozdravení dávají, aby učitel v hovoru s dospělými nejen náboženství, jednotlivé články víry netupil, ale i rázně proti rouhačům a tupitelům toho náboženství, v němž je zrozen a vychován, se zastal a vůbec všech příkázání Božích i církevních i s tím postním řádem svědomitě dbal. Proti takovému učiteli ani dítě školní, ani lid, ani kněz jistě ničeho mítí nebude a jeho náboženské vedení bude to nejsprávnější. Od takového učitele také každé upozornění i třeba výtku vždy přijmeme, poněvadž bude upřímná, z přesvědčení a ne farizejská, a také účel její bude dobrý. Pozn. red.)

„Kristův příkaz o snášlivosti a lásce přijímáme i my do své činnosti a zbývá-li k tomu čas, všemožně jim půdu připravujeme. (Nejlépe je, nechati vždy zadní dvířka otevřená, jako v předešlé větě: „Zbývá-li k tomu čas.“ Výmluva je potom nejsnadnější: Času k tomu nezbylo. Tato laciná výmluva pomůže svobodomyšlným učitelům vždy. Vždy mohou říci: S tou největší ochotou a radostí mluvili bychom o Spasiteli, při přírodovědě o všemohoucím Stvořiteli, ale nezbylo nám k tomu ani minuty času. Pak ať se pp. učitelům někdo zmíní, že škola skoro nikdy o Bohu mimo náboženskou hodinu zmínky neučiní, když oni při své činnosti nemají k tomu času. Pozn. red.) Avšak bylo by si přáti, píše dále „Č. Šk.“, aby povolání učitelé náboženství změnili svou metodu, aby si práci a trpělivost vzali, a skutečně náboženstvím mládež vychovávali, nikoliv aby mořili děti tou metodou scholastickou, proti které Komenský vystoupil.“ (V těchto slovech zase frase p. pisatele hraje hlavní úlohu. Pak je ještě otázka, co je duchamornější a čím se děti víc moří, zdali katechismem, aneb když jim svobodomyšlní páni učitelé v paměť vtlučkají (čemuž ovšem oni říkají volné zaměstnání) pojmy z nauk měřických, tvaroznalství, zeměpisu, přírodovědy, jak na zprávách čtvrtletních čísti lze. Nemáme proti tomu zcela ničeho, ať dětem v městě i na vesnici stěsnají sebe více jmen a definicí do hlavy, kterýchžto jmen a definicí do nejdelsí smrti své neupotřebí, neboť by nám mohli zase liberálové vyčísti, že chceme potlačit výši lidské vzdělanosti, jen se ptáme, moří-li se více pojmy z katechismu, které se jim každou neděli a svátek při kázáních v životě dále opakují, objasňují a vysvětlují, aneb spíše těmi duchu dětskému nezáživnými pojmy z různých věd. (Pokr.)

+24.

DROBNOSTI.

Jak bychom i za nynějších poměrů školních mohli s pomocí Boží zdárné dítky mítí? Jest sice vroucím přáním nás všech, bychom dočkali se školy náboženské, konfessní; neboť třebas by nebylo pak rázem napraveno vše, bylo by přece vzhledem ku zdárné výchově dítek získáno mnoho. Než — dokud se to ne-

stane, dokud musíme v nynější bezkonfessní škole za všech těch nepříznivých (zvlášť někde) poměrů pracovati na vinici Páně ve škole: jak si máme počínati, bychom s pomocí Boží zdárné dítky vychovávali, Bohu, církvi a vlasti? Uraďme se na tomto místě! sdělme si ve „Vychovateli“ své zkušenosti! vyměňme si svoje náhledy

a myšlenky, svá přání a své tužby, prostě, bez hledané učenosti, upřímně, soustrastně, jakoby na katechetské konferenci. Začněmež tedy ve jménu Páně! 1. Buďmež ve škole více než učiteli náboženství, buďme pravými otci duchovními svým dítkám školním! Dítka mají v nás poznávat více nežli v učitelích ostatních; učíme z každé katechese více nežli pouze „hodinu náboženství“, nebudiž to jen „vyučováním“ jako v ostatních hodinách školních, ani pouhým „vychováváním“ byt i nábožensky-mravným, nýbrž každá katechese budíž kázáním, křesťanským cvičením, službami Božími! A protož nezačínáme nikdy bez modlitby, nikdy bez modlitby neukončujeme hodinu svou; katecheta zpěvák vycvič si dítka k písni církevní, která střídá se pak s modlitbou — vše krátce, ale zbožně! K tomu jsme oprávněni zákonem, v tom nám nikdo nemá práva brániti; nejsou to nějaká zvláštní „náboženská cvičení“, která by teprv po dobrozdání rozličných školních rad, „pokud se srovnávají s všeobecným řádem školním“ —, směla býti konána, nýbrž patří to ku katechesi, náleží to do samého učiva náboženského. Nespadá to pod dozor ani školní rady, tím méně učitele. (Čeho na nábožensky smíšených školách šetřiti třeba, budou páni kollegové arci muset věděti.) U nás učitelé při hodině náboženské pravidelně odcházejí, a zůstanou-li, modlí se nebo zpívají s sebou; nečiní-li jinde tak a bylo-li by těžko přátelsky je k tomu míti, předejdeme možnému nedorozumění slovy: „Dítka! vy jste se sice již modlily na počátku dnešního vyučování, ale jelikož vyučování sv. náboženství více jest nežli vyučování jiným předmětům, na př. počtům neb zeměpisu. . . , proto že je pro vás tím, čím jest v kostele pro všechny kázání, proto povstaňte a modlete se (neb: zpívejte) se mnou, jako jste se už modlili s p. učitelem.“

— o —

K čemu všemu nemusí sloužit Komenský! V „Epištolách pro lid“ č. 3. str. 38. (Význam J. A. Komenského) píše vzorný učitel, Jos. Sokol, že prý působením Komenského, co zatím u nás „poroba duševní i tělesná tížila lid selský, města šosatěla, život se dusil, cit národní mizel, pověrečné pobožnůstkárství bujelo atd.“, zcela „jiný život probouzel se na západě a na severu.“ Tam, jak píše Sokol, „vznikaly nové názory o věcech přírodních. Pokusy vedly k výzkumům a každým novým ob-

jevem bořily se staré předsudky. Prostor světa rozšířil se tak, že nebylo kam umístiti to nebe, jaké si představoval středověk, ani tu hroznou jeskyni muk, kterou člověku vytvořil člověk, když se zapomněl nad božským i lidským milosrdenstvím.“ Tak, pravím ještě jednou, napsal Jos. Sokol, kterýž se ve Vídni na říšské radě téměř dušoval, že „učitelové nikdy a nikde nevystoupili proti katolickému náboženství.“ Ale nechť jen se páni nemýlí! Přes všecken pokrok v přírodních vědách i přes veškeré rozšíření se „prostoru světa“ zbude pro peklo vždy ještě alespoň tolik místa, že se tam vejdou všichni, kdož vědomě odpírají pravdě, články víry zavrhuji, nevěru sejí, věřící lid svádějí, proti Kristu a církvi jeho bojují, peklo popírají atd. Čím menší pak bude „prostor“ pekla, tím hůř pro ně, proto že budou velmi stísněni a nebudou moci tak se roztahovat a naparovat, jako to dělali druhdy na zemi. (r.)

Komu náleží opatřovati náboženské učebnice chudobným dítkám školním? Ku zdárnému prospěchu v učení nevyhnutelně jest třeba, aby všechny dítka měly potřebné knihy školní. Jinak neučí se, jsou nepozorní, ruší kázeň, což jest pro učitele veliká svízeľ, se kterou i katechetům na škole nejedné zápasiti bývá. Jak tu pomoci? Vydatnou pomoc v té příčině podávají katechetovi samy zákony školní, v nichž o málokteré věci tolikerá se děje zmínka jako o věci této. Řádem školním a vyučovacím (ze dne 20. srpna 1870. č. 7648.) X. § 72. nařízeno jest, aby každý žák měl prostředky okresní konferencí učitelskou pro každou třídu ustanovené, jichž při učení má potřebí. Na témž místě pak spolu ustanoveno jest, že knihy školní a jiné prostředky učebné mají dětem zjednati jejich rodiče nebo ná-městkové, a prokáže-li se, že tito jsou nemajetní, tedy ti, kdož jsou k tomu dle zákona zavázáni. A kdož jsou k tomu zákonem zavázáni? O tom nás poučuje ministerské nařízení ze dne 10. ledna 1870. č. 12435. ex. 1869., kteréž v § 9. oddíle 4. ustanovuje: Místní školní radě přísluší zaopatřovati chudým dítkám školním knihy školní a ostatní prostředky podporovací. Táž povinnost uložena jest místní radě školní zákonem zemským ze dne 19. února 1870. č. 22. částka III., § 52. (Na Moravě ze dne 24. ledna 1870. č. 17. částka III. § 41. a § 55.) Povinnost ta vztahuje se pak nejenom na školy

obecné, nýbrž i na školy měšťanské, jakož vysvítá z nálezů c. k. správního dvoru soudního ze dne 27. června 1890. č. 2127. Místní školní rada jest tedy zákonem zavázána a jí náleží opatřovati potřebné knihy školní a tudíž i učebnice náboženské chudobným dítkám a to nejenom na školách obecných, nýbrž i na školách měšťanských. Okresní inspektor školní pak povinen jest k tomu přihlížeti, „jsou-li ve škole knihy pro chudé a kterak se jich užívá“, jakož zvláštním formulářem roku 1889. předepsáno. — I jest na katechetovi, jestliže pro dítky chudobné na škole není potřebných učebnic, aby v konferenci na ten nedostatek upozornil a správce školy požádal, aby knihy opatřil od místní

rady školní, nebo to jest jeho povinností, kterou mu ukládá řád školní a vyučovací X. § 70., jakož i nařízení ministerské ze dne 25. března 1873. č. 1418. „Každá škola má býti náležitě opatřena prostředky vyučovacími a učebními. Správce školy se má obrátiti k úřadu zákonem ustanovenému, aby se prostředky ty zjednaly.“ Jestliže se ovšem katecheta o knihy nepřihlásí a to dle potřeby i důrazně nepřihlásí, jiný sotva si nedostatku toho povšimne a tak zůstaly by chudobné dítky školní jen vinou jeho ku veliké škodě své bez učebních knih náboženských. — Dle § 71. řádu školního a vyučovacího mají pokud se týče náboženství v každé škole býti: obrazy k názornému vyučování (tedy i obrazy biblické) a mapa Palaestiny, jež má rovněž opatřiti místní školní rada. +k.

Spisy redakci zaslané.

Vlast. Red. Tom. Škrdle. Roč. VIII. č. 7. s následujícím obsahem: Z kraje Hradeckého. Podává P. J. Svoboda Tov. Jež. Regina. Báseň Vojtěcha Pakosty. (Pokr.) Památný kříž v Červené Lhotě. Napsal Bedřich Kamaryt. (Pokr.). V říši bílého medvěda. Črty z dějin polárních výprav. Sebral Václav Frühbauer. (Pokr.) Vznešenost Boží. Báseň od Dr. M. Kováře. Francie křesťanská za doby francouzsko-pruské války r. 1870. Píše E. D' Avesne. (Pokr.). Ambrož. Román o dvou dílech. Napsal Jaroslav Janěček. (Pokr.) Johanna d'Arc — Panna Orleánská. Dle různých výpisků vypravuje Aug. Senz. Výlet do Berlína a do Drážďan. Od B. Hakla. Z národního divadla. Píše Jos. Flekáček. Literatura. Spolek sv. Vincence z Paula.

Zprávy spolkové. V příloze dokončení důkladného vědeckého pojednání: Jak píše prof. Dr. Masaryk o katolické víře a vědě? od Fr. Filipa Konečného Ord. Praed.

Dělnické noviny. Red. Tom. Jiroušek. Vydává družstvo „Vlast“. Roč. I. č. 16., s bohatým obsahem.

Z nákladu Dr. Fr. Bačkovského: a) **Pohádkové večery.** Svazek 31.—40. Cena à 5 kr. b) **Ma-lé No-vi-ny** pro děti, č. 8., cena 5 kr. c) **Vlast.** Truchlohra o pěti jednáních. Napsal V. Sardou. Z jazyka francouzského přel. E. Vávra. Druhé opravené vydání. Cena 70 kr.

Dom in Svet. Ilustrovan list za leposlovje in znanstvo. Leto V. štev. 3. Ureduje in izdaje Dr. France Lampe v Ljubljani.

Listárna redakce.

Důst. p. Fr. R. v K. Podobného § v zákoně školním není. Tu může pomoci jenom přátelské dohodnutí se a to-li ne-

možno a je-li viděti patrnu „sekaturu“, nezbyvá než stížnost k okr. škol. radě.

OBSAH: O vyučování dovednostem ve škole národní (obecné). Píše Dr. Č. (Dokonč.) — Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském. Píše František Pohunek. (Pokračování.) — Katechismus kardinála Favvy. Píše František Žák. — Hlídka časopi-secká. — Drobnosti. — Spisy redakci zaslané. — Listárna redakce.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studentům slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: **Fr. Pohunek.**

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; takéž budíž adresováno i reklamáce, jež se nepočítají a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 588—II. (farní dům u sv. Štěpána).

Vychování sociální.

Myšlenky a výroky spisovatelů italských a francouzských, jež přeložil a podává **Josef Flekáček.**

(Pokračování.)

18. Kromě člověka živého není obdivuhodnějšího poselství nad poselství knih, jež nám posílají osoby dávno zemřelé, duše lidské, jichž jsme nikdy neznali, jež snad žily tisíce let před námi a tisíce mil daleko od nás; v nepatrných těch listech papíru mluví k nám, baví nás, poučují, těší, lekají, otvírají nám srdce své jako bratří.

Strafforello.

19. Mějte u sebe vždy nějaký pokný spis nábožný, a čtěte v něm trochu každého dne, jest to tak, jako byste četli listy, jež vám posílají svatí s nebe, aby vám naznačili cestu a dodali odvahy, po ní kráčet.

Sv. František Sálesský.

20. Dobrá kniha je dobrý přítel; kárá nás bez příkrosti, naplňuje nás odvahou a nelichotí nám při tom.

Fénelon.

21. Mám kolem sebe ustavičně přátele, jejichž společnost je mi velmi milá; přátele ze všech zemí a století, jež se zvěčnili buď válkami, neb vědami, uměním, událostmi veřejnými velikého dosahu. Nikdy se jim nekořím, a oni jsou mi vždy k radosti a potěšení. Neobtěžují mne a odpovídají ke všem mým dotazům. Jedni mi vypravují příběhy století minulých, druzí mi odhalují tajemství přírody, mocnost Boží: tito mě učí spokojeně žítí a umíratí, oni svými naučeními rozptylují mé starosti; jsou tací mezi nimi, kteří otužují ducha mého v útrapách a jež mne učí přemáhati sama sebe a žádosti své; vedou mne na cestu dobra a dostačují všem potřebám mé duše. Za odměnu tolika dobrodiní nežadají ničeho jiného, než skromný útulek, a abych bděl nad nimi, by se neporušily, bych ve starých dnech byl jim záštitou, stíraje s nich prach a opravuje časem jejich oděv. Vycházím-li, jeden z nich mne provází, ten, jehož právě jsem si v té době oblíbil; klid a ticho v polích jest mi milejší, nežli hluk velikého města. Mluví o svých dobrých knihách, s nimiž se bavím každického dne. S nimi je život příjemný, klidný a blažený.

Petrarca.

22. Čísti dobré knihy je věc pro zdravotědu duše nesmírně důležitá, tak jako pít dobrý nápoj a jísti dobré pokrmy pro zdravotědu těla; duch zkazí se tak jako žaludek. Kdo četl knihy pouze dobré a zdravé, má zajištěno zdraví ducha;

kdo se živil čtením špatných knih, ducha zdravého nemá; jest tomu tak, jako kdyby byl ssál již z kojné špatné mléko, a tak krev jeho byla pokazena. Zásadu: „Rci mi s kým obcuješ, a já ti řeknu, kdo jsi,“ lze též doplniti takto: „rci mi, jaké věci čteš, a já ti řeknu, co z tebe bude.“ *Stahl.*

23. Dobré knihy jsou rádcové lásky hodní; poučují, aniž by nudily, upozorňují nás na chyby a neurážejí, napravují nás, a přece se nám neznechutí.

Blanchard.

24. Špatná kniha může býti srdci zkázou, dobrá záchranou. Mocný účín čtení a knih na výchování charakteru nelze popírati. Tak jako dobrý neb špatný pokrm působí blahodárně nebo škodlivě na život neb ústrojí živočišné, tak pokrm mravní a rozumový, jehož se nám dostává knihami a čtením, působí dobře nebo špatně, ale vždy mocně na intelektuelní život národů, stupeň a rozvoj vzdělanosti.

Alfani.

25. Nejeden velký muž dožnal, že katechiism jest nejdokonalejší zákonník, jehož kdy lidstvo poznalo, že jedině on může dostačiti všemu, a nikdo jej nemůže nahraditi; on pečuje o rodiny i společnost lidskou vůbec; z něho vychází a na něm se zakládá vše, co jest spravedlivého, moudrého a rozumného ve všech lidských zákonnících. Dvanácti články „Vyznání víry“ zaplašil hrozivé temnoty starého světa, stručnými několika řádky dekalogu a příkázanými církevními založil pravou vzdělanost, dal jí základ, ježž nemožno ničím jiným nahradit; tím rozluštil nejlépe veškeré záhady společenské, a jest jen třeba, aby ho bylo dbáno, aby byl zachovávan — a tím mohlo by si lidstvo již zde na zemi učiniti obraz, jak blažení jsou vyvolení v nebesích.

Uttini.

26. Jest nepatrná knížečka, z níž se učí dítky a z níž dávají se otázky dospělým v kostele: čtete tu malou knížku; je to katechismus, naleznete tu rozluštění všech otázek. Zeptejte se chudého dítěte, jež o svém životě nepřemýšlelo pranic, proč je zde na zemi a co se s ním stane po smrti a dá vám odpověď vznešenou. Původ světa, určení člověka na tomto i na onom světě, vztahy člověka k Bohu, povinnosti jeho k bližnímu, práva člověka ku stvořenému — vše rozebráno tu pravdami velikými a vznešenými způsobem prostým. Veliká a vznešená pravda vždy bývá prostá.

Jouffroi.

27. Poslední slova, jež pronesl Troplong¹⁾, jsou: „Žil jsem dlouho, mnoho jsem četl a studoval, ale nyní, když se přiblížila chvíle mé smrti, poznávám, že jest pouze jedna nejdůležitější kniha na tomto světě: katechismus.“

„Civ. Catol.“

28. Katechismus! Hle staré domácí nářadí, zaprášené kdes v koutě se válející, jež mnozí nemohou spatřiti, aby si z něho netropili posměch! Nebyl-li mnohde dosud vyhozen z domu, jest to jen pro jakýsi zůstatek studu a jakýmsi vrozeným pudem, jenž učí míti úctu ku stáří. Avšak, nehledě k rationalismu jenž nyní panuje ve všech odvětvích vychovatelství, pro nás není katechismus nižádnou věcí mrtvou nebo opovržení a zapomenutí hodnou; nám jest věcí živou, velikým pomocníkem u vychovávání, základ intelligentního života ducha i srdce, jak jednotlivců, tak celých národů, základ, na němž spočívá rodina a společnost lidská. Dívejme se naň třebas jenom s hlediska vychovatelského a uznáme, že nic nemá tak pová-

*) Raimund Theodor Troplong, francouzský právník a státník, předseda senátu, nar. 1795, † 1869. Pozn. překl.

žlivých následků, jako zanedbané vyučování katechismu — jednoduchých pravd víry křesťanské a základní moudrosti.

Uttini.

29. Akademik Reauzél vstoupil kdysi neohlášen do komnaty Diderotovy a našel jej, kterak se svou dceruškou opakuje — katechismus. Netajil svůj úžas nad tím, že veliký tento filosof je snad dobrý katolík, ale Diderot se smál jeho překvapení a podivení. „Na jakých lepších základech,“ pravil, „mám zbudovati vychování své dcery, aby se z ní stalo to, co z ní jednou býti má, aby byla poslušnou a něžnou dcerou, hodnou manželkou a matkou? Znáte lepší a dokonalejší základy mravouky, nežli má náboženství katolické?“

„Civiltà Catolica.“

30. Jestliže spis jakýsi poyznáší vašeho ducha a naplňuje vás city ušlechtilými a ctnostnými, nehleďte jiného měřítka, abyste jej posoudili: je dobrý a psaný rukou mistrnou. Osvětlovati rozum, ukazovati vědu v její vznešenosti, svatost v krásných příkladech, dávatí vznik učencům, umělcům, světcům — toť jest poslání dobrých knih. Žádná kniha bez tohoto poslání není knihou dobrou.

La Bruyère.

31. Jak veliký jest účín bibliothek na vychování mládeže! Osud lidí závisel často na tom, byla-li v jich domě otcovském knihovna čili nic. Prohlížení knih buď z pouhé snahy upokojiti zvědavost dětskou neb zahrnutí nůdu deštivých dnů zrodilo ve mnohé hlavě první seménka lásky ke studiím, jež stala se později vášní ku vědám, jež nikdy nebylo by upokojilo pouhé zákonem předepsané vyučování ve školách obyčejných. Dům bez knihovny je dům bez důstojnosti, zdá se mi býti, krčmou, město bez knihkupců je jako vesnice bez školy, jako list bez právopisu.

De Amicis.

32. Hojné vydávání knih jest znamením čilosti duševní, jíž nelze neschváliti; můžeme z toho soudit na lepší budoucnost. Každé ušlechtilé srdce se tím potěší viděti, že z tiskáren vycházejí mnohé dobré knihy, jež rozšiřují zdravé nauky, vychovávají ducha v kázni, povinnosti, v pravdě, shodě mezi smýšlením a jednáním, v němž položena je záruka dobrého charakteru. Toto literární vojsko, jestliže dobře pochopilo svatost svého poslání, zaslouhuje obdivu a uznání každého dobrého vlastence. Ono hájí důstojnost národa, je spolupracovníkem na mravní velikosti rodné země a na vývoji zdárných zařízení náboženských a občanských.

Alfani.

33. Ve směsici knih naleznete dobré i zlé, pravdivé i lživé, jak je vám libo; nejmoudřejší nauky bývají tytéž vedle zpozdlých mínění; poklady vědění drímají zde vedle otřelých frašek; příklady velmi vzdělavatelné podávají se vám s pohoršlivými příběhy a dobrodružstvími. Jste v bazaru, nebo spíše v lékárníkově obchodě, kde vedle sebe stojí nejúčinnější léky a nejnebezpečnější jedy: vyberte si!

Champeau.

34. O účínu čtení mnoho bylo psáno. Účin ten je veliký, zvláště na mládež; právem tvrdí se, že duše jejich jest mekká jako vosk, na němž nejmenší tlak zanechává svou stopu. Jestliže na dítě a jeho vývoj působí podnebí, vzduch, příbytek, strava, a jestliže to má účín i na mravní povahu a vývoj její, pak tím větší jest moc knih, jež obracejí se přímo k rozumu, srdci, obrazotvornosti. Kdo z nás, kráčeje upomínkami nazpět ke dnům prvního mládí nenalezl by hluboké stopy nějaké knihy, snad dosti prostřední? A často čtení knihy i takové mělo následek, že se v nás vyvinuly jisté vlastnosti ducha i srdce, že nás potkalo v životě něco nikoliv nedůležitého. Tato kniha rozčílila naši obrazotvornost, ona mluvila k citu, třetí

vzbudila živou ošklivost ku zlému, jiná opět zrodila v nás vášně, jež by snad dlouho ještě byly drímaly, nebo jichž bychom snad ani nebyli poznali. *Dauphin.*

35. Nemůžeme chváliti přílišný počet knih, jenž se nyní pro mládež vydává, a kde poučení mravoučné neb i vědecké skryto jest pod pláštěm románku, novely, cestopisu nebo podobně. Úmysl spisovatelů je dobrý, to jest jisto; spisy jejich jsou tytéž i zbožné a pěkně se čtou, ale knih takových jest již příliš mnoho a mají následek, že ve školách a rodinách nechtějí děti ničeho čísti, není-li jim to podáno právě v takové zábavné formě. Nebojme se podati mládeži i silnější stravu a navykněme ji, aby se zaměstnávala vědou i přímo. Vědě to škodí, je-li sebe nepatrnější poznatek historický rozředěn celým přívalem románových vln, a jestliže zeměpis, fysika, přírodověda, i samo náboženství vězí v pestrém rouchu cestopisu nebo povídky. I nejslabší duchové mají přirozený dar rozumovati, býti zvědavými, porovnávati: podporujte toto vážné přirozené nadání, a dejte jim směle do rukou spisky vědecké, jež znamenití mužové přiměřeně pro jejich věk sepsali.

Dauphin.

36. Veliký jest rozdíl mezi jinochem, jenž se naučil již v útlém mládí v domě otcovském vážit si knih a viděl, že rodiče i bratři a sestry s nimi šetrně nakládají a mezi oním, jenž viděl, kterak se s knihami jedná surově, asi tak jako se starými střevíci nebo roztrhaným šatstvem.

De Amicis.

37. Ti, kteří se protiví církvi záštími smrtelným, navykli si bojovati veřejnými spisy, a užívají jich jako nejzpůsobilejších zbraní. Odtud ona záhubná záplava knih, časopisů svůdných a pobuřujících, jejichž zuřivé útoky nezkrotí ani zákony, ani jich stud. Schvalují a podporují vše, co v posledních letech bylo podniknuto ku svádění a pobuřování lidu; umlčují a falšují pravdu, mětají každodenně drzé urážky a potupy na církev a hlavu její; není nauky zpозdilé a zkázonosné, aby jí nerozšiřovali na vše strany.

Lev XIII.

38. Jsou knihy, které nebyly výslovně odsouzeny, ale nemohou býti čteny bez těžké škody. Romány, komedie, milostné novely, jisté povídky, jisté cestopisy a veliký počet časopisů všech odstínů a všech zemí jest více méně plný smrtícího jedu. Podobné knihy znetvořují historii, falšují znaky spravedlivého a počestného, činí ctnost nenáviděnou, líčí neřeš barvami líbeznými a zbavujíce ji přirozené její ošklivosti, působí, že se stává něčím závidění hodným. Rekové povídek a románů líčení jsou tu se svými vášněmi takového druhu, že jsou právě mládeži nejnebezpečnější. Úklady, lstivé chytráctví, zločinné taškárství, celé osnovy lži vzniklé z milostných poměrů — není-liž to ono, co naplňuje romány, a co tvoří obyčejně „žertovný“ podklad divadelních komedií? A jest to možné, aby čtení děl takových neporanilo víru, zásady mravnosti a mravy mladíků lehkovznětlých?

Franco.

39. Dnešní román došel velikého rozšíření a značné obliby, veškeré druhy jeho učinily ohromné pokroky. Méně cudné obrazy románů dřívějších jsou téměř nevinné, urážely toliko stud: ale nyní jsou tak cynické a jedovaté, že útočí na vše, i co je člověku nejsvětějšího.

Vibet.

40. Komora poslanců v Novém Yorku schválila následující zákon: „Každý, kdo prodá román chlapci mladšímu nežli šestnácti let, bez dovolení rodičů nebo poručníků, bude trestán vězením nebo pokutou až do 250 franků.“

„Civiltà Catol.“

41. Literatura je na zcestí, odřekla se počestného, přestala býti jistou průvodkyní, jež má voditi do chrámu krásy. Nepíše se již za účelem povznést ka-

rakter, ale se zjevným úmyslem, zkaziti krásné a veliké vlastnosti, jimiž Bůh duše lidské obdařil. Jinoši vrhají se slepě na veškeré literární plody moderního ducha, a není nikoho, kdo by varoval: Pozor! Ať si dělají, co chtějí! Svoboda tisku! Nejméně doporučení hodné spisy jsou nejhledanější a ty, jichž pověst je nejhorší a které vzbuzují nejnižší chtiče a vášně, jsou nejvíce vychvalovány a obdivovány! Koušavá, zlomyslná, pomlouvačná, skeptická, cynická literatura, zvláště časopisecká, tropí si šašky ze zákonů, mravů, učenosti, činí útoky na vše, hází do jedné příhrádky svaté a rouhavé, ctnost a neřest, nevinnost a zločin; hledá svou slávu, učiní-li vše směšným a pokazí-li srdce a mysl. Na tom není však ještě dosti. Knihkupectví, jež se obává, že by spisy jeho nákladem vydané nebyly dosti hbitě odbývány, se zimničnou činností hledá přispění umělců. Malba, ocelorytina, litografie, galvanoplastika, vše spojuje se jen za tím cílem, aby se ilustrovalo vše napořád, ať je to dobré nebo špatné, mravné neb nestydaté, svaté nebo rouhavé, krásné nebo ošklivé.

Depoisier.

42. Když zmizela klidná jasnost duší, začalo se hledati něco zvláštního, strašlivého, ne již fyziologie, ale pathologie; nehledal se účel zájmatí a baviti velikodušností, počestností; prosté věci byly by hloupé u porovnání s tím, co nervy napíná neb smyslnosti lahodí; dala se přednost voskové Venuši před Mojžíšem Michelangioloým. Dnešní záplava románů líčí nám svět jako nemocnici, jako žalář neb dům nevěstek.

Caesare Cantù.

(Pokračování.)

Blahoslavený Jan Bapt. de Lasalle jako paedagogický reformator a organisator.

Ukázka ze spisu „Der ehrwürdige Johann Baptist de Lasalle und das Institut der Brüder der christlichen Schulen“. Ein Beitrag zur Geschichte der Pädagogik von Dr. Friedrich Justus Knecht. — Herder'sche Verlagshandlung. Freiburg im Breisgau.

Znamenité vychovatele, o kterých nás dějiny vychovatelství zpravují, možno rozdělit ve tři třídy. Do první třídy náležejí vychovatelští theoretikové, kteří (jako Rousseau, Fichte a j.) vyslovili zásady vychovávání, ale nepříčinili ruky, aby je v životě vykonávali. Ve druhé řadě jsou vychovatelští praktikové, kteří působili jako vychovatelé, ale nezůstavili žádného spisu na velikém poli vychovatelství. Do třetího oddělení, nejvznešenějšího, řadíme ony vychovatele, kteří byli i theoretiky i praktiky, poněvadž nejen vychovávali, ale i zásady své vychovatelské činnosti vyličili a potomkům zanechali. K těmto náleží de Lasalle. On nejen četné ústavy vychovavací zřídil, spravoval a řád bratří křesťanských škol založil, který podnes pokračuje v jeho duchu, ale zůstavil nám též spisy, které obsahují hojnost paedagogické moudrosti.

Kromě „Knihy pravidel“ napsal ctihodný zakladatel knihu o školním vychovávání jménem „La Conduit des écoles chrétiennes“ (Správa křesťanských škol), v níž složil výsledky svých úvah a své hojné zkušenosti a zevrubná ustanovení pro vychovávání a vyučování. Tato kniha byla vytištěna v Avignoně 1720., tedy rok po smrti de Lasallově přesně dle rukopisu, který ctihodný zakladatel zanechal,

jak bratr Timotheus v jednom oběžníku k bratřím dosvědčuje. V generálních shromážděních byla kniha ve mnohém změněna, a účinný přídavek; v podstatě však zůstala táž i v dalších vydáních. V následujícím líčení trváme při vydání původním z r. 1720., poněvadž jde o to, abychom uvedli de Lasallova vychovatelská a vyučovatelská pravidla z pramene authentického. „Tato „*Správa*“, praví se v předmluvě, „je rozdělena ve tři oddíly. V prvním se jedná o všech školních cvičeních a o tom, co ve škole konati jest od žákovy vstoupení až do jeho propuštění; druhý oddíl udává, kterak ve škole zjednati a udržovati pořádek; třetí pojednává o inspektoru škol, o vzdělavateli nových učitelů a o výchově chovanců.“ Je to *první návod pro školy obecné* spořádaný zcela ku praktickému užívání učitelovu a proto je napsán řečí lidu a ne řečí učenců.

První oddělení se počíná vstupem žáků a učitele do učebny a pojednává o tom, které postavení mají ujeti učitel a žáci. Následuje: rozdělení žáků a učiva, výklad lekcí, učení se jim, úlohy. Dále je zvláštní methodika jednotlivých předmětů učených: čtení, psaní (při čemž podrobně se promlouvá o psacích potřebách, o druzích písma, předpisech, o držení těla a péra, opravách, sešitech ku psaní), pravopisu, počtů, zeměpisu a kreslení. V dalších kapitolách mluví se o závodění a komposicích, o odměnách a návštěvě služeb Božích, jakož i o vyučování katechismu (jeho důležitost, učitelova příprava, učebná metoda). Tento oddíl se končí kapitolami o slušnosti (Anstandslehre), o modlitbě ve škole a kterak školu po vyučování opouštěti. V oddílu druhém jsou důkladně vypsány: učitelova bdělost ve škole, jeho péče, aby žáky stále zaměstnával, a pořádku a tichosti aby šetřeno bylo, znamení, jichž se ve škole užívá, notové a zkušebné talube, školní tresty (pohrůžky, úkoly za trest, druhy a vlastnosti trestů, laskavost a stálost, žalobce a obžalovaný, zření k jednotlivcům atd.), zanedbávání školy a kterak jednati v té příčině, dnové ferialní, prázdniny, udílení odměn, úřady ve škole (dohlížitel, repetitor a j.), stavba škol a potřebné školní nářadí. Třetí oddělení ukazuje, kterak školní inspektor, jenž zároveň řídí vzdělávání kandidátů učitelství (noviců), může vychovati řádné učitele. Při tom se vyličují vlastnosti a chování dobrého učitele a chyby, kterých vystříhati se má.

Celá kniha má cenu nepomíjející; vane z ní vyšší nadšení pro povolání učitelské, a obsahuje hojný poklad praktických poznámek a rad plynoucích z hlubokého psychologického pojetí a zralé zkušenosti. A když i některé methodické články byly předstiženy jistými pokroky nové methodiky (pročež je i sama generální kapitola bratří křesťanských škol pozměnila), nebudiž zapomenuto, že ty články přivodily před 170 lety znamenité zlepšení školního vyučování. Dále potřebí stále pozírat k tomu, že de Lasalle napsal „*Správu*“ pro svůj ústav, ve kterém již metoda vyučování a vychovávání, do jednotlivostí zasahující, byla zdomácněla a se dochovala; proto se stává, že ve „*Správě*“ bývá mnohého jen zkrátka zmíněno, o jiných pak věcech s obsírností přílišnou pojednáváno. Konečně nešlo ctihodnému zakladateli o přesnou vědeckou soustavu, nýbrž chtěl poříditi praktického a povzbuzujícího ukazatele; proto některé částky již v prvním oddíle se vyskytají, ač — přesně souzeno — náležejí k oddělení druhému.

De Lasalle sestavil také některé *školní knihy* (na př. „Povinnosti křesťanů“ — „Ukazatel“ t. j. sbírka vzorů pro smlouvy, obchodní korespondenci a j.) z těch však, jak se zdá, žádných exemplářů dopátrati se nelze, aspoň marně jsme se po nich sháněli, a poněvadž také francouzští biografové ničeho bližšího o nich neudávají. Jen jedna učebnice a čítanka ctihodného zakladatele přetrvala bouře fran-

couzské revoluce, totiž „*Pravidla slušnosti a křesťanské zdvořilosti*“ (Les règles de la bienséance et de la civilité chrétienne). Byla vytištěna r. 1713. v Troyeích (Troyes) gothickým písmem, aby žáci se naučili také toto čísti. De Lasalle učení o slušnosti, které tehda ve francouzských školách bylo přednášeno, zdokonalil a křesťanským duchem doplnil. Jak známo, vydal již Erasmus r. 1530. pro mládež spis „O zdvořilosti ve mravech“, který byl do francouzštiny přeložen od devítiletého pařížského chlapce. Z této Erasmove nauky o slušnosti příliš prohlídá dvořenín; ještě u větší míře bylo tak v jiné nauce o zdvořilosti, kterou r. 1671. vydal neznámý skladatel, a jež došla ve Francii mnohonásobného rozšíření. Tu byl náboženský základ slušnosti zcela pomínut, a byly udílány rady, kterak chovati se v divadle, v plesu, jakož i vůči osobám bohatým a vlivu požívajícím. Slušnost hrozila státi se pouhou formou a spekulací sobeckosti, proto de Lasalle byl pohnut napsati *křesťanskou* nauku o slušnosti, kdež společenské povinnosti odvodil z příkázání křesťanství a odůvodnil je výpověďmi z Písma svatého. Tuto nauku o slušnosti zavedl ve školách bratří, protože děti chudých, jichž domácí vychování bylo většinou zanedbáno, potřebovaly nejvíce takového poučení.

Listů ctihodného de Lasalla zachoval se značný počet, a jsou v nich uloženy mnohé vychovatelské zásady a rady. Dále chovají bratří dosud netištěný rukopis svého ctihodného zakladatele s nápisem: „*Rady (avis) bratřím o mnohých předmětech vyučování*“, z něhož dle citátů bratra Lucarda několik míst uvedeme. Též v r. 1725. poprvé tištěné „Instrukce pro visitatory“ pocházejí v podstatě od ctihodného de Lasalla. Konečně obsahují „*Rozjímání ctihodného de Lasalla o evangelických nedělních a svátečních*“ paedagogické myšlenky, které od jeho vlastních žáků dle jeho přednášek a výkladů byly napsány, a jichž také v řadě bratří křesťanských škol až do dneška se užívá.

Po těchto poznámkách o literární pozůstalosti ctihodného de Lasalla chceme jeho dalším vychovatelským zásluhám zevrubnou pozornost věnovati.

De Lasalle je tvůrcem vlastní obecné školy, *protože latinu zakázal co nejprísněji a položil materštinu za jediný základ školního vyučování*. Tím odloučil se úplně od dosavadního rozvoje francouzského školství, neb až dosud pokládala se latina obecně za základ francouzštiny. Aby se děti naučily slabikovati, dávány jim latinské knihy, jež obsahovaly „Magnificat“, „Salve Regina“, „Nunc dimittis“ a t. d. Až když se žáci byli naučili dokonale čísti latinu, počalo se čtením materštiny. A tak trvalo obyčejně čtyři až pět let, než se děti naučily čísti. Ctihodný de Lasalle zastavil tento převrácený postup. Práví („Správa“, str. 38.): „V první čítance (po slabikáři), které se užívá ve křesťanských školách, buďte souvislé hovory. Druhá kniha obsahuje sbírku křesťanských cvičení; o třetí čítance dohodnou se pro každé místo bratří ředitelé s bratrem superiorem. Pokaždé se uloží uzavřený myšlenkový celek, kapitola, článek nebo odstávka. Kniha, z níž se žáci mají naučiti latinsky čísti, jest „Žaltář“; ale k tomuto vyučování čtení směji býti jen ti žáci vzati, kteří již umějí dokonale čísti francouzštinu.“

Důvody pro tuto důležitou novotu, která zde onde narazila, vyložil moudrý zakladatel v listě k biskupu chartresskému. „Čtení francouzštiny“ — psal, — „má mnohem větší a rozsáhlejší užitek; uschopňuje ku čtení latiny, kdežto tato nikterak nepřipravuje ku čtení francouzštiny. Zkušenost podala mi skutečných důkazů, že děti, které umějí svoji materštinu dobře čísti, naučí se zcela snadno čísti takové texty, v nichž se — jako v latině — všechna písmena vyslovují; jinak jest u těch, které od počátku jen latinské knihy v rukou měly. Těm působí čtení francouzštiny

tytéž obtíže, jaké působí tvoření slabik a slov žákům těm, kteří umějí jen písmena skládati. Tím se stává, že velká část dětí chudých, když opouštějí školu, neumějí francouzsky čísti a latinu jen směšně nebo nesprávně. Konečně může v našich školách jen čtení francouzštiny býti učiteli prostředkem, aby rozum dětí rozvíjel a jejich srdce vzdělával. Latinská díla mají pro ně jen mrtvá písmena a nesrozumitelná slova; latiny nemohou k ničemu užiti, leč sledovati církevní bohoslužbu; čtou-li však francouzsky, tu mohou i ve své rodině obrátiti volné hodiny k dobré a užitečné četbě.“

Tato překrásná slova nám ukazují, že ctihodný de Lasalle jasně poznal úlohu obecní školy: rozvíjeti rozum a zušlechťovati srdce, a že z důvodů ryze vychovatelských učinil vyučování v materštině základem všeho učení. Tato důležitá novota byla i po Lasallově smrti od mnohých lidí nepřátelsky napadána, jak nám r. 1733. oznamuje Blain, první životopisec ctihodného zakladatele. Právě až do Lasallový školní reformy bylo obecným zvykem, že ve školách farních a svobodných bylo vyučováno počátkům latiny ano i řečtiny. De Lasalle znal dobře moc zvyku, proto bratřím svého ústavu zakázal na všechny časy vyučování a učení se latinské řeči. Tím podržely školy bratří ráz škol obecných, a bylo účinně zabráněno, aby se nezvrhly ve přípravné školy vyšších ústavů vyučovacích. Ale bratřím křesťanských škol zjednal zákaz latiny příjímí „nevědomců“ (frères ignorantins), a zlomyslní protivníci jsou připraveni vykládati jej ve zlém smysle. Bratřím dostalo se toho příjímí od oněch lidí, kteří si nemohli mysliti žádně školy bez latiny, protože latinu a řečtinu ze svých škol vypověděli dle zákazu ctihodného zakladatele. Toto příjímí musí se proto jeviti všem přátelům obecné školy jako čestné, nebo připomíná, že zakladateli řádu bratří-křesťanských škol náleží nesmrtelná zásluha o utvoření vlastní obecné školy.

De Lasalle zřídil dále první ústav ku vzdělání učitelů a přivedl ke cti povolání učitelské škol obecných.

Školy mohou býti povzneseny a zlepšeny jen reformou učitelů. Všecky zákony, všecka nařízení a výlohy ku zlepšení školství nic nepróspívají, nebudou-li učitelé vzdělanější, mravnější a zbožnější a tím svědomitější, oddanější a v povolání horlivější Nikdo toho jasněji nepoznal nad de Lasalla. Proto si ustanovil úlohou celého života vzdělati společnost učitelů, kteří by, všeho se zříkajíce, jen pro školu žili. Organisoval vzdělání učitelů a zřídil všecky druhy učitelských ústavů, jaké se dnes nacházejí v nejpokročilejších zemích; přípravný, semináře pro učitele městské i venkovské a cvičné školy. De Lasalle počal své dílo tím, že se vzdal všech poct a rozdal své jmění, aby se stal vychovatelem chudých učitelů ubožáků; svým příkladem a vroucím slovem vzbudil tak vysoké a šlechetné nadšení pro povolání učitelské, že bohatí a vznešení jinochové odříkali se stkvělých vyhlídek, kterých jim svět nabízel, a věnovali se učitelství v Lasallově ústavu. Snaha de Lasallova směřovala bez ustání k tomu, aby vzdělal bratry svého ústavu za učitele ctnostné, dobře vyučující a cvičené. „Abyste své povinnosti konali s prospěchem,“ — říkával jim — „musíte spojovati autoritu ctnosti s autoritou vědomostí a děkovati Bohu za čest, kterou vám prokázal tím, že vás vyvolil ze mnohých a postavil v čelo četné rodiny, jejímiž otci jste. Povolání byvše svým stavem působiti na spásu duší, musíte dosíci dokonalosti, kteráž převyšuje obyčejnou svatost Jste spolupracovníci Ježíše Krista; dělíte se s anděly strážnými o vznešený úřad bdíti nad dušemi a vzdělávati je.“ Jinde dí: „Své chovance musíme pokládati za chudé a opuštěné sirotky, jakými

velmi často bývají vzhledem ku svému spasení. Proto bychom se velmi provinili, kdybychom je opustili a mohli bychom obrátiti na sebe právem slova prorokova: „Děti žádaly chleba, ale nikdo jim ho nedával.“ Ale vědění a svědomitost ještě nedostačují; de Lasalle žádá též praktické důkladnosti. „Učitel,“ praví, „nesmí se sám ve třídě nechat, nebo se mu správa její zcela svěřiti, nebyl-li dříve úplně vycvičen od učitele ve škole velmi zkušeného. Toto jednání má největší důležitost i pro učitele i pro žáky. Mladé učitele varoval zejména těchto chyb: 1. povídavosti, 2. přílišné živosti neb nepokojné horlivosti, 3. lehkomyšlnosti a roztržitosti, 4. netrpělivosti, tvrdosti a hněvu, 5. zlosti, 6. stranictví, 7. váhavosti a nedbalosti, 8. malomyšlnosti a slabosti, 9. únavy a nevrlosti, 10. důvěrnosti a laškování, 11. posměchu, 12. nestálosti, 13. citlivosti a revnivosti, 14. přílišné uzavřenosti, 15. maření času, 16. domýšlivosti. Nemůžeme zde opakovati moudrých rad, které dal de Lasalle ve třetím díle „Správy“ o vychovávání kandidátů učitelství, však čtení jich doporučujeme tímto snažně všem, kteří učitele vzdělávají.

(Dokončení.)

Katechismus kardinála Favy.

Píše **František Žák.**

Kardinál Amand Josef Fava, biskup Grenobleský, jest jeden z oněch osvědčených mužů, kteří bystrým zrakem postřehli svou dobu a dle toho zařizují veškeré své jednání. Nad něj má zednářstvo sotva většího znalce svých cílů a tím zároveň i nepřitele. On první otevřeně a cele prohlásil se po vůli sv. otce pro republiku, on i v praktickém životě jest jeden z nejčilejších hodnostářů francouzských.

Naši pozornost vzbudil právě oním prohlášením, ve kterém nepokrytě přidal se k republice a dále pak útoky, kterých dostalo a dostává se mu pro jeho „*politický katechismus*“. Proto chtěli jsme katechismus tento poznati; i objednali jsme jej a prohlédli. Nenašli jsme v něm sice ničeho neobyčejného, avšak není, jak se domníváme, bez interessu poznati jej blíže. Proto mu zde věnujeme několik aspoň řádek.

Vznik tohoto katechismu sluší asi hledati v podivných poměrech beznáboženských škol francouzských, ze kterých jest vyloučeno všechno pozitivní náboženství. Přednáší se na nich jenom jakási mělká morálka. Pro dítky těchto škol a jejich rodiče zřízen jest zvláštní spolek, který má za účel, rozšiřovati mezi dítkami škol laických a lidem náboženské knihy, najmě katechismy. Favův katechismus jest asi jednou z těchto knih. Má formu malých modlitebních knížek a obsahuje nejen dogmatickou nauku katolickou, nýbrž i mnohé jiné pro křesťana důležité věci. Cena jeho jest velice mírná; stojí pouze 20—30 krejcarů, podle vazby.

Nejprve obsahuje modlitby ranní a večerní s litaniami ku jménu Ježíš a k Panně Marii s příslušnými modlitbami na 16 stránkách.

Katechismus sám má asi 80 stránek. Látka spracována jest v otázkách a odpovědích. Dogmatická stránka méně vystupuje nežli v našem katechismu pražské arcidiecése.

Stůjtez zde některé příklady. V úvodu čteme tyto otázky a odpovědi.

Jsi křesťanem?

Ano, jsem z milosti Boží křesťanem.

Kdo jest křesťanem?

Křesťanem jest, kdo pokřtěn jsa věří a vyznává nauku křesťanskou.

Co jest nauka křesťanská?

Nauka křesťanská jest ta, jíž učil Ježíš Kristus.

V čem učíme se nauce křesťanské?

Nauce křesťanské učíme se v katechismu.

Na kolik částí dělí se nauka křesťanská?

Nauka křesťanská dělí se na tři části.

Co obsahují tyto tři části nauky křesťanské?

Tři části nauky křesťanské obsahují pravdy, jež dlužno věřiti, skutky, jež dlužno činiti a prostředky, jichž dlužno užívati k dosažení života věčného.

Dle toho jest již vidno, že katechismus náš dělí se na tři části. Prvá z nich, jednající o apoštolském vyznání víry, rozdělena jest na 19 oddílů. Způsob, jak kladou se otázky, jest neobyčejně praktický. Vizme na př. jen otázky prvního oddělení, jednajícího všeobecně o apoštolském vyznání víry. Odpovědi neuvádíme, jelikož jsou zřejmy.

Čemu učí nás prvá část katechismu?

Kde nalézají se hlavní pravdy obsaženy, jež dlužno věřiti?

Co jest apoštolské vyznání víry? Recituj ho.

Kolik článků obsahuje?

Jsme povinni věřiti a věděti všechny pravdy obsažené v tomto vyznání víry?

Jsou některé z těchto pravd, jež zvláště nutno nám věděti a věřiti?

Která jsou hlavní tajemství víry?

Jest znamení, které tato tajemství nám představuje? (kříž.)

Jak dělá se toto znamení kříže?

Kdy je máme dělati?

To jest zajisté vše velmi jasné a neobyčejně praktické. Vizme dále, jak na př. vykládá se tajemství o nejsv. Trojici, obsažené v 3. oddílu.

Čemu se učíš, díš-li: Věřím v Boha Otce?

Učím se, že jest v Bohu osoba, jež jest Otec.

Než je-li v Bohu osoba, jež jest Otec, jest patrně i jiná, jež jest Syn?

Ano, jest v Bohu druhá osoba, a to jest Bůh Syn.

Není-li i třetí osoby?

Ano, jest třetí osoba Boží, Duch svatý, čili Duch Otce a Syna.

Jest Otec Bůh? Ano, Otec jest Bůh. — Jest Syn Bůh? Ano, Syn jest Bůh. —

Jest Duch sv. Bůh? Ano, Duch sv. jest Bůh.

Tedy jsou tři bozi?

Nikoliv, tři božské osoby jsou jen jeden Bůh, poněvadž mají jednu přirozenost, jedno a tože božství.

Jest některá z božských osob starší, něbo dokonalejší nebo vůbec jiná?

Ne, tyto tři osoby jsou si ve všem rovny.

Co jest tajemství nejsv. Trojice?

Tajemství nejsv. Trojice jest, že jest jeden Bůh ve třech osobách.

Druhá část má 18 oddělení, třetí 20; všechny jsou krátké a jadrné. Nebudeme se u nich zdržovati, poněvadž chceme více pozornosti věnovati politické části kate-

chismu; přece však uvedeme aspoň ještě 11. oddíl třetí části, která jedná o lítosti, již vykládati bývá dle našeho katechismu dosti obtížno. Zní:

Co jest lítost?

Lítost jest bolest, že jsme Boha urazili, ošklivost nad spáchaným hříchem s pevným předsevzetím v budoucnosti nehřešiti.

Jest možna pravá lítost bez pevného předsevzetí?

Ne, bez pevného předsevzetí není dokonalé lítosti, poněvadž nemá pravé bolesti, že Boha urazil, kdo nemá vůle více jej neuraziti.

Které jsou druhy lítosti?

Jest dvojí lítost: lítost dokonalá a lítost nedokonalá.

Co jest lítost dokonalá?

Lítost dokonalá jest ta, jež vychází z velké lásky k Bohu.

Co jest lítost nedokonalá?

Lítost nedokonalá jest ta, jež pochází hlavně z ošklivosti hříchu a z bázně před peklem.

Jest lépe míti lítost dokonalou, přijímáme-li svátost pokání?

Jest to velmi dobré, avšak postačí i lítost nedokonalá, je-li spojena s nadějí na odpuštění a s počátkem lásky k Bohu.

Jest lítosti nevyhnutelně zapotřebí k hodnému přijetí svátosti pokání?

Ano, lítosti jest nevyhnutelně zapotřebí.

Postačí, míti lítost v okamžiku, když dostáváme absoluci?

Ano, avšak lépe jest, vzbuditi ji dříve.

Co máme činiti, abychom lítost vzbudili?

Máme Boha za ni prositi a sami ji vzbuzovati.

Jak vzbuzujeme v sobě lítost?

Vzpomínáme na dobrotu Boží, již hřích uráží, na utrpení Ježíše Krista, na nebe a peklo.

Další část katechismu obsahuje modlitby a přípravu ku zpovědi, k sv. přijímání, mši svatou latinsky a v jazyku mateřském, a nešpory na 36 stránkách. Následující část obsahuje pak evangelia na všechny neděle, svátky a na sv. týden na 60 stránkách.

Ačkoliv i zde nalézáme mnoho zajímavého, pomíjíme toho, abychom svou stať příliš nerozšiřovali. Avšak politickou část katechismu uvádíme do slova, jestli pro nás něčím úplně novým; má jen čtyři kapitoly.

1. Božské království Ježíše Krista.

Jest Ježíš králem?

Ano, Ježíš, Syn Boží, jest králem králů.

Kdo zjevil světu, že Ježíš jest Synem Božím?

Bůh Otec.

Jak stalo se toto zjevení?

Když byl po 4.000 let oznamoval příchod Spasitele, jenž královati bude na zemi, Bůh Otec sám přišel, aby prohlásil Jej v Jordáně a na hoře Tábor za Syna svého.

Rci slova Otce?

U Jordánu bylo slyšeti slova: „Tento jest můj milý Syn, v němž se mi zalíbilo“ (Mat. 3, 17.) a na hoře Tábor: Tento jest můj milý Syn, v němž se mi dobře zalíbilo, toho poslouvejte.

Nazýval se Ježíš sám Synem Božím a králem?

Ano, Ježíš sám často nazýval se Synem Božím a králem; tak zvláště před Kaifášem a Pilátem. Ostatně své božství prokázal zázraky.

Chtěl Ježíš panovati na zemi?

Ano, Ježíš chtěl panovati na zemi po své smrti na kříži, neboť pravil: Až budu pozdvižen na kříži, vše přitáhnu k sobě (Jan 12, 32.).

Panoval Ježíš?

Sotva apoštolové přijali Ducha sv., ihned kázali evangelium Ježíše na zemi, a země uznala Jež za Syna Božího a klaněla se Jemu.

Bude mítí království Ježíšovo konce?

Nikoliv, království Ježíšovo nebude mítí konce.

Kde jsou obsaženy tyto pravdy?

Ve vyznání apoštolském.

(Dokončení.)

Zákony a nařízení

u věcech obecných a městanských škol náboženství katolického se týkajících.

Z á k o n ř í š s k ý

ze dne 25. května 1868 č. 48. ř. z.,
jímžto se vydávají základní pravidla
o postavení školy k církvi.

S přivolením obojí sněmovny rady
říšské vidí se Mi vydati tento zákon:

§ 1.

Nejvyšší řízení veškerého vyučování
a vychovávání a dohlížení k němu přísluší
státu a vykonáváno bude orgány zákonem
k tomu ustanovenými.

§ 2.

Bez újmy tohoto práva dohledacího
zůstaveno jest každé církvi nebo společ-
nosti náboženské, aby opatřovala a ři-
dila vyučování a cvičení v nábo-
ženství rozličných vyznavačů víry ve
školách obecných a středních a aby k obo-
jímu dohled měla.

Na vyučování v jiných předmětech
v těchto školách církev neb společnost ná-
boženská žádného působení nemá.

§ 3.

Škol a ústavů vychovavacích, od státu,
od některé země neb obce zcela neb z části
zřízených nebo chovaných, užívati mohou
všichni občané státní, nehledíc k vy-
znání víry.

§ 4.

Každá církev neb společnost nábo-
ženská má toho vůli, zřizovati a chovati

ze svých důchodů školy k vyučování mlá-
deže jistého vyznání víry.

Takové školy a ústavy jsou však pod-
dány zákonům o vyučování vydaným a
mohou žádati, aby jim byla přiřknuta práva
veřejného učiliště jen tehda, když učiní
dostí všem výminkám, k nabytí takových
práv v zákoně ustanoveným.

§ 5.

Údům jiných společností náboženských
není zákonem zakázáno, aby užívali škol
a ústavů vychovavacích, pro vyznavače jisté
víry zřízených.

§ 6.

Úřadů učitelských na školách a ústa-
vech vychovavacích v § 3. jmenovaných do-
jíti mohou rovnou měrou všichni občané
státní, kteří spůsobilost svou k tomu dle
zákona prokáží.

Za učitele náboženství mohou
však zřízení býti jenom ti, jež náležitý
vrchní úřad náboženský za spůso-
bilé k tomu prohlásí.

Dotčeným vrchním úřadem rozumí se
ten úřad, v jehož obvodu se nalezá učitelské
místo, jež obsazeno býti má. (Min. vñn. ze
dne 6. října 1876 č. 15378. pro Moravu.)

Co se týče jiných škol a ústavů vy-
chovavacích (§ 4.), jest v příčině jich pra-
vidlem statut zřizovací.

K vyučování soukromému může sobě
každý zvoliti vychovatele a učitele jakého-
koli vyznání náboženského.

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Pohled v budoucnost.

Lidstvo v 19. století již tak pokročilo, že bude bezmála záležeti na vůli jednotlivcově, zdali bude chtít umřítí či nic. Středověké elixiry k tomu nevedly a rovněž i alchymie ukázala se k účelu tomu býti naprosto nedostatečnou.

Za to možno toto vše očekávat od našeho školství, které čeká jen na pokyn „s hůry“; — myslím, že to pro ně nebude nic neobyčejného.

Jsou-li dnes prostředky (písmo „strmé“) proti krátkozrakosti, zkrivení páteře, a jiným neduhům, nebude to snad dlouho trvati, a vydán bude rozkaz, jak školy stavěti a veškero vyučování zařídit, aby lidé žili — „věčně“.

Bylo to na Matičku Boží.

Pamatujete-li se, byl pravý jarní den. Rozžhavené slunéčko pudilo mne ven do Boží přírody, bych se podíval na první motýly, kteří s nedohledné výšky ku zemi se snášeli. Hejna vrabců přednášela právě dojemná svá „pizzigata“, provázená basovým hlasem vran. Že po dlouhé zimě člověk rád nastavi slunéčku, záda za třech jeho paprskům, že se posadíte na mez v poli, jako jsem já učinil, nedbaje toho, že bych si mohl přinést domů „píchání“, v tom snad není pranic divného. Osvěžuji vás vánek, zapěje vám milou ukolébavku a za malou chvilku převrátíte se a spánek vás drží ve své náruči. Sen dostavil se jako zloděj — a odnesl mne do mé vlastní třídy. Vyučuji právě slohu. Namáhám se a lopotím, abych do těch mladých mozků dětských vpravil povídku, tak aby ji dovedly vyprávěti trochu ušlechtilěji, — ale marná práce! Po desátém vyprávění odřikávají mi hoši povídku, jako když hrají za stodolou „Káču“. Tak mnohá hodina pomoří učitele a s ním i žáky. Přemýšlím o způsobu jiném — ve snu. Tu mne kdos uchytí za rameno, — klátí mnou; probudím se, mnu si oči . . .

„Pane učiteli, tuto vám něco nesu!“ — Zastavila se u mne dvounohá naše pošta, jdoucí z města a odevzdala mi časopis pro mládež. Protírám si oči, rozřezávám listy a čtu. Tak jsem po tichu přečetl část povídky; ale rozespálé oči nedělají dobrotu; víčka se sblížovala víc a více až se zavřela a já opět spal a snil nový sen. Byl jsem veden vesnicí; nádherná hospodářská stavení

i menší domky činily pěkné, výstavné ulice, které ústily na veliké náměstí. Udiven, zíral jsem na výrobky umění stavitelského.

Zvláště jedna kolosální budova poutala mou pozornost. Na průčelí jsou upevněna zlatem se lesknoucí slova: „Škola budoucnosti.“ Vejdu do vnitř, vkročím do třídy. Ticho tu jako po vymření.

Ve „zdravotních“ lavicích sedí ve slušné vzdálenosti od sebe žáci, rovní jako svíčky, třípytných zrakův. Na školní tabuli, která dle § natřena jest barvou bez lesku a v zákonité vzdálenosti od nejbližšího žáka, vidím vykreslených několik obrazců, představujících rozličné předměty i okamžiky z dějin. Nad náčrty je pak napsáno „strmé“: „Úkol 614. K náčrtům těchto učíte veršovaný průvod.“ Již zvedají se hlavinky žáků, bystrá očka planou v neurčité prázdno a nadšené pohledy přivádějí nadšené myšlenky, jež nadšení žáčkové zachycují rychle na papír. Již zkoušejí rýmy — časomíru — přízvuk — činí trocheje, jamby; — z hlav mladých nadšenců vyrůstá óda. — na velký kámen, epos hrdinský — na lva a černocho, truchlohra: „Dva hoši a kůň.“ Nejlepší z těchto plodů odesílají se do redakcí časopisů pro mládež i do nejučenějších listů a otisky na obálce a reklamy hlásají zvučně do světa nové se objevivší hvězdy na obzoru česká poesie.

Spisovatelé, kteří běžnou frasi „národ holubičí“ okrašlovali díla svá, přidávají epitheton „národ básnický.“ A jaké to poetické žití v říši poetů! Dívka u potoka deklamuje své vlastní plody básnické „na husy“, truhlář „na hoblík“, obuvník „na potěh.“ Za pluhem rolník hlasitou, hymnu věnuje „vráně“, kteráž za ním v brázdě sbírá ponravy, a kamkoli vzhledneš, uslyšíš plody rozechvělé mysli. Učenci zapomněli psáti v prose a sepisují pojednání svá o Hotentotech, — kysání, o rovnících — vše v hexametrech, jambech neb trocheích. Já přišed do tohoto světa, stráním se lidí, nejsa schopen ani jediné rýmovačky, tím méně sonetu. Aspoň tedy počnu deklamovati básně cizí: „Čechy krásné, Čechy mé“ . . . Klof! . . . Epší! . . . probudím se; odletí ode mne dva vrabčáci. Přiletěla mi moucha na nos a hladový vrabec klofnul po mouše právě do mého nosu. „Šťastné dobrýtro!“ Vezmu do ruky knížky a čtu

dále, nemohu však pochopiti, zdali se mi to zdálo a nebo jsem to již četl.

Na poslední stránce „Malého Čtenáře“ č. 2. nacházím v skutku několik nezapných vyobrazení, a pod nimi. „Kdo z našich milých čtenářů nám zašle k tomuto obrázku nejpodatnější průvod ve způsobu básničky do 6. listopadu t. r. odměněn bude krásným obrázkovým dílem „Pouť mladých Čechů po výstavě“ a básničku se jménem skladatele otiskneme na obálce M. Č.“

Takové úkoly jsou pak i v č. 4. a 6.

V čísle pak 8. na přední obálce čteš toto: „Nejlepší poměrně průvod zaslal a odměnu dostává František Knittl, žák obecné školy u sv. Jindřicha v Praze.“

Porovnáme-li pak práci tohoto osmiletého žáka s prací předního básníka českého, jehož plody otisknuty jsou také v M. Č., musíme se podati myšlence, že máme v našich trpaslicích velikány, a v velikánech trpaslíky a neb že vše to jest — švindl.

L+95.

DROBNOSTI.

„Freie paed. Blätter“ přinesly v č. 7. ze dne 13. února článek nadepsaný „Ueber soziales Kinderelend“, v němž se zmiňují o mnohých nedostatecích a mnohém společenském zlu, pod jakými jest strádati dětem školním (chudoba, nedostatečná strava, bídné byty a následkem toho slabost a neduživost školních dětí) a pak píše doslovně: „každého dne, ano skoro každou hodinu musí učitel v místnostech zasvěcených duševní práci a pokoji zápasiti s oněmi tvrdšími živly, jež pro svou mravní pokleslost nejsou přístupny žádnému vlivu dobré školní výchovy a jež by pouze v ochranných nebo polepšovných pro společnost mohly mravně být zachovány. Špatným, zkaženým dětem nemůžeme dávat vinu za nedostatečnou jejich mravnost a duševní zakrnělost. „Es ist des Unglücks eigentliches Unglück, dass selten drin der Mensch sich rein bewahrt.“ Tento výborný výrok Grillparzerův jest na svém místě přede vším zde. Nepříznivé poměry, nedostatek ošetřování a dozoru uvrhly tyto děti do neštěstí. Was nützen all die gedruckt zu lesenden Berichte, der Zustand unseres Erziehungs- und Unterrichtswesens sei ein befriedigender, den Forderungen der Zeit entsprechender, was nützt alles Beschönigen, Verhüllen und Verbergen? My učitelé víme, že jádro naší školní mládeže jest dobré, zdravé, silné; ale nemáme přes to přese vše ve třídách svých tak mnohé chovance, na jejichž čelech vyryto jest již znamení budoucích zločinců a jichž se nemůžeme zhostiti? Nevídáme každodenně, jak se nedospělé děti před dosažením 14. roku sprostí hledí tížící je nucené školní návštěvy, jak vystupují beze všeho dalšího

rozumného návodu na velké jeviště života, a jak v těžkém boji o život odolati nemohou lákáním ku hříchu? Jest snad stoupající počet oněch, kteří přicházejí u věku mladém do sporu s trestním zákonem, pouhým výmyslem úzkoprských pessimistů, kteříž nedovedou oceniti všechno to dobré, k jakémuž jsme dospěli nynější svou kulturou? Není snad nynější naše tak nazvaná „humanita“ zvrhlým výběžkem lidské slabosti a falešného citlivůstkářství? Není konečně na čase, aby stát a společnost napravovat začaly hříchy své nedbalosti a pečovaly o pravé lidu vzdělání a zmírnění společenské bídy u dětí? Nejeví se toho nutná potřeba, by zřízeny byly vychovávací ústavy pro nezkažené dosud děti takových rodičů, kteří pro svoje stísněné poměry nemohou dostáti rodičovským svým povinnostem? Až bude jednou dostatečný počet takovýchto ústavů vychovávacích, pak nebude více ochranných ústavů a polepšoven v takové míře třeba jako nyní; pak klesne procento spustlé mládeže und der junge Nachwuchs einer zukünftigen Zuchthausbevölkerung vymizí tam odtud, kde šíří nyní velké nebezpečí mravní náklady, totiž ze škol obecných a měšťanských.“ (r.)

„Světů jest přede vším třeba lidí, v nichž jsou věčné zásady dobra a práva skálopevně zakotveny, kteří proudu, jenž milliony lidí strhuje v hříchy a hanbu, s myslí statečnou odolávají, kteří i při obětech nejbolestnějších, jakých na nich žádá konání povinnosti tak vysokomyslně smýšlejí a jednají, že nepovažují nic za ztraceno, pokud jen ctnost jejich netrpí škody. Kdyby školy byly takové, že by

ducha cvičice, mravy zhoršovaly, tu přál bych sobě, aby všechny byly zbořeny a zrušeny, protože jest to rozhodně menším zlem, je-li člověk pořádný a v konání povinností věrný, nevědomým čili necvičeným, nežli když je učený zlosynem. Nevinná nevědomost nezpůsobí zajisté ve světě nikdy tolik neštěstí jako zneužívání filosofie a vědy.“ Tak napsal slavný paedagog italský Viktorin z Feltre nar. r. 1378. † 1446. (R.)

Neohlašované prázdno. Ku zprávě ct. tohoto listu č. 6., že konference učitelské nebývají katechetům ohlašovány, čímž se stává, že tito často cestu do školy marně konají, musíme dodat, že ani jiné „prázdno“ mimořádné nebývá v určitou dobu oznámeno. Jaký by to byl poplach, kdyby byly n. př. ohlášeny služby Boží a kdyby pak duchovního pastýře doma nebylo! Nedávno místní školní rady bez pozvání a přítomnosti duchovního „dávaly“ prázdno ve „svátek Komenského“, což by mohlo býti katechetům na obecných školách zcela lhostejné, ale na váhu zde padá to, že ono prázdno nebylo duchovnímu oznámeno a že mnohý šel — aprilem. Ale na jednom dni nebylo dosti; za týden odbýval krajinský spolek schůzi na oslavu Komenského, a zase bylo prázdno buď opět od místní školní rady (nevím kolikátý to už den do roka) nebo vyučování na jiný den přeloženo. Ale duchovní správa se o tom nedověděla ani slova. Druhá cesta vykonána by byla marně, kdyby se byl náhodou kněz nedověděl od lidí v kostele, že se nevyučuje. Jest tedy nutno žádati by místní školní rady také duchovní správě oznamovaly, kdy jest prázdno, nebo zdali vyučování z toho a onoho dne na středu a sobotu odpoledne není přeloženo, kteréžto však doby nejméně se hodí k vyučování náboženství. d.

Drobtý z praxe školské. Uvažoval jsem již často o důvěrném obcování katechety nebo duchovního správce vůbec s dětmi a shledal v něm především veliké nebezpečení pro spásu dětských duší. Katecheta činí tím děti marnými, to jest první důvod e contrario, dále činí je zpupnými, rozněcuje řevnivost. Co však, musí-li dítě, jak tomu většinou bývá, jíti ke zpovědi k tomuto duchovnímu? Zdaliž dítě bude míti odvalu, aby odhalilo svědomí své tomu, kdo s ním laškuje a dopřálo mu volného pohledu do srdce, v němž snad lecos vězí, co nezasluhuje nižádné nežnosti? Obávám se, by nenaplnilo se tu zcela snadno známé přísloví: „Jak se do lesa

volá, tak se z něho ozývá.“ To jest: Chová-li se kněz k dítěti s přirozenou láskou a nežností, tu dítě má se ku knězi zcela důsledně při sv. zpovědi s přirozeným studem; vychází-li však duchovní pastýř dušem sobě svěřeným vstříc s láskou nadpřirozenou, tu bude dítěti snáze dáti na jevo při sv. zpovědi opravdivou, skroušenou mysl nadpřirozenou. Nechceme tedy odpuzovati od sebe maličké, nikoliv, avšak chceme vyhnouti se veškerému neknežskému, nepaedagogickému čtení a žertování; chceme veselým pohledem zírati dítěti do očí, ale zároveň přejeme si, by sladkobolný šíp pronikl z oka našeho v srdce dětské, jakobychom chtěli totiž říci: „Dítě, jsi-li pak skutečně tak hodné a dobré, jak zdáš se zevně? Dítě zachováš-li pak skutečně dobré srdce i tehda, až bouře pokušení tebe zachvátí?“ Pohled tento nechť dotkne se dítěte v hlubinách srdce a vzbudí v něm myšlenku: „Tento kněz má na zřeteli spásu duše mé; ten věru smýšlí se mnou dobře.“ O všem třeba nám při tom přinést oběť jakési oblíbenosti, ač ne oblíbenosti se strany upřímně smýšlejících křesťanů, kteří spravují se našimi řečmi i skutky, zří v nás sluhy Kristovy a velebí Otce, který jest v nebesích, alež oblíbenosti se strany lidí nemyslivých, kteří spatřují ve svém duchovním pastýři toliko sobě rovného a poněvadž nerozumějí úkol kněžskému, též působení jeho nedovedou posouditi, kteří spíše soudí o něm dle zcela jiných zásad. Bůh dejž nám milost, abychom míjeli šťastně toto úskalí a nevyhlédávati cti v převrácené vřidnosti na škodu spásy duší našich dětí, na škodu sv. svátosti.

Známka z mravů. Na uvážení podává Liga + 29. Na školní zprávě jsou čtyři stupně z chování se a to: 1. velmi mravně, 2. mravně, 3. nedosti pořádně a 4. nehodně. Na školách však je různá praxe ve příčině této známky. Někde je zvykem, že třeba všichni žáci či žákyně dostanou známku 1., čili chovali se velmi mravně. Tu by věci neznalý soudil, že ve třídě té jsou samí andělkové; ale jak by se velice sklamal, kdyby mu bylo ve třídě té učiti, a ne snad jen na chvíli na podívanou tam prodlet. Jak často bylo by mu napomínati, časem i trestati. Tak děje se zvláště na některých školách dívčích, kde některé slečny učitelky hledají v tom jakousi chloubu, mohou-li při konferenci říci, že všechny žákyně mají z mravů po jedničce. Namítne-li snad některý člen sboru, jenž též ve třídě té vyučuje, že některé jedničky nezaslu-

hují, an to či ono provedly, bývá na sta omluv takových žákyň, že prý při tom nebylo zlomyslnosti a těm podobné. A snad druhého dne jde takový omlouvaný andílek žalovat na svou třídní učitelku, že ho zbila do krve, jak skutečně kdesi se stalo, ač pravda to nebylo. Na gymnasiích byla „vzorná“ známka z mravů úplně odstraněna a prvou známkou nyní jsou chvalitebné mravy. Myslím, že ona „vzorná“ rovnala se asi naší známce prvé, čili choval se velmi mravně, a proto nemělo by známkou tou býti tak plýtváno. Zámka tato měla by býti jakousi odměnou nejlepším dětem ve třídě, které vynikají jak vzorným chováním, tak i pilností a netřeba jich nikdy napomínati. Takých dětí nebývá ve třídě mnoho, snad 5 neb 6 a je-li veliký počet žactva ve třídě, o několik jich snad je více. Převládající známkou měl by býti druhý stupeň a to 2, čili choval se mravně; většina žactva chová se slušně; snad časem tu a tam v maličkostech proviní se proti školnímu řádu, ale je to více z dětské hravosti, tak že pokárání, nebo jiný menší trest dostačí a známka druhá je pro ně nejspravedlivější, nebo chování jich bylo celkem mravné. Jsou-li poklesky těžší, tu třeba i přísněji trestati, a zbývají ještě známky dvě, z nichž

nejčastěji bývá užito známky 3.; známka poslední, totiž 4 zřídka bývá dána, ač by opravdu neškodilo, by na ni bylo více pamatováno. — Je po většině zvykem, že když učitel chce některému žákovi dát třetí stupeň z mravů, ohlásí to při měsíční poradě a je to zapsáno do protokolu, rovněž je udána i příčina této známky. Nejčastěji bývá to lež, neposlušnost, vzdorovitost, časem i krádež, jež bývají uváděny jako příčiny třetí známky. Za takové přestupky zaslouží si jistě dítě, by mimo jiný trest, potrestáno bylo také třetí známkou z mravů. A což, opakují-li se takové poklesky? — Tu všim právem má býti užito známky poslední. Než neděje se tak obyčejně z ohledu, že by to snad dítěti škodilo, až vyjde ze školy. Však takový ohled nebývá často místný, poněvadž známky nejhorší snad by se dítě spíše zaleklo a budoucně chovalo by se slušněji. — Ostatně dopouští-li se takých poklesků ve škole, kdy stále je pod dozorem, sotva asi bude lepší, až ze školy vyjde, kdy bude mít více volnosti; a kdyby lidé, u nichž dítě ono jest, věděli, jak se chovalo ve škole, snad by více naň dozírali, v kterémžto případě by mu špatná známka byla jen na prospěch. —

Oznámení.

Nová časová brožura

Právě vyšla tiskem nová časová brožura nákladem družstva „Vlast“ pod jménem

Májisté.

Socialní obraz z nové doby.

Napsali **T. J. Jiroušek**, dělník strojnický a redaktor „Dělnických Novin“,
a Liga+7.

Brožura odhaluje mnohá tajemství a neznámé zvyky a obyčeje socialní demokracie a jest vůbec velice zajímavá. Vylíčen jest v ní májový tábor socialních demokratů a zvláště zajímavými jsou řeči socialních radikálů, „občana“ Čadila, redaktora „Rachejtle“, „občana“ Bouchala, „občanky“ Šamotové, starého učitele Homolky a sedláka Šmerdy ze Zázvoře. Brožurka obsahující 39 stránek stojí 4 kr. Objednávky přijímá a vyřizuje administrace časopisu „Vlast“ v Žižkově u Prahy čís. 505., a knihkupectví Cyrillo-Methodějské (G. Franci).

OBSAH: Vychování socialní. Myšlenky a výroky spisovatelů italských a francouzských, jež přeložil a podává Josef Flekáček. — Blahoslavený Jan Bapt. de Lasalle jako pedagogický reformátor a organisator. — Katechismus kardinála Favvy. Píše František Žák. — Zákony a nařízení u věcech obecných a měšťanských škol náboženství katolického se týkajících. — Feuilleton. — Drobnosti.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupecům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumním, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: Fr. Pohunek.

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepočítají a nevracují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána).

Blahoslavený Jan Bapt. de Lasalle

jako paedagogický reformator a organisator.

(Dokončení.)

Dalších zásluh získal si ctihodný de Lasalle tím, že *zvelebil školní docházku a připamatoval tisícům chudých rodičů jejich mravní povinnost, aby děti posílali do křesťanských škol.*

Bývalo slyšati častěji našeho šlechtného přítele mládeže, an pohnutě volal: „Nemohu pomyslit, abych neplakal, na veliký počet dětí, kterým nevědomost je ku zkáze.“ Aby rodiče získal pro školu, zařídil vyučovací plán svých škol co možná prakticky. Kromě toho dal bratřím svého ústavu důkladné poučení, kterak působiti proti zanedbávání školy. „Abychom učinili přítrž nedbalosti rodičů, zvláště chudých rodičů, musíme s nimi především mluvit a upozornit je na *jejich povinnost*, aby posílali děti do školy a představit jim bezpráví, jehož se dopouštějí na svých dětech, když jich nedají cvičiti ve čtení a psaní, musíme jim znázorniti, jak tato jejich nedbalost dětem velmi škoditi může, a že tyto nikdy nejsou schopny k nějakému úřadu, neumějí-li čísti a psát. Potom jest potřebí jim vysvětliti, jak velikou škodu může přinést jejich dětem nedostatek vyučování ve věcech potřebných ku spasení.

Poněvadž tací rodičové náležejí obyčejně k těm, kteří dostávají almužnu, nutno dále podati farářům seznam oněch dětí, které školy zanedbávají; v něm potřebí jest udati jejich jména, stáří a obydli, aby se jejich rodičům již nevydávalo žádné almužny, a nutiti je a zavázati, aby své děti do školy posílali. Zvláště pak se vynasnažme získati děti; proto je musíme přivést k tomu, aby toužily po škole jako po odměně a milovaly ji jako dobrodiní. Vynasnažujme se, abychom je připoutaly ke škole všemi prostředky, kterých opatrnost skytá, a abychom je k ní naklonili; to bude míti často dobrý výsledek, nebo děti bývají obyčejně modlami svých rodičů, pročez dostačí dychtění dětí po škole, aby rodiče byli ponuknuti je posílati tam.“ Ano de Lasalle činí učitele zodpovědným ze zanedbávání školy. „Mrzí-li děti škola, pochodí to obyčejně odtud, že učitel má příliš málo zkušenosti a horlivosti, nebo nedosti taktu a povolání.“

Ctihodný de Lasalle *spořádal také dohled ku školství a spořádal jeho správu vzorně.*

Dle zřízení, jež dal svému ústavu, musí každý dům bratří míti *ředitele*, kterého jmenuje generalní superior na tři léta. Bratří musí ředitele ctíti a milovati jako otce a jemu klásti počet o svém činění a jednání ve škole i mimo ni. Bratr ředitel je zároveň *školním inspektorem* a dohlíží ku všem školám příslušné osady. Je-li v jednom domě potřebí několika inspektorů, jsou povinni dvakrát týdně podati zprávu bratru řediteli o tom, jak každý bratr svou třídu řídí a pokračují-li žáci nebo ne. Zcela zvláštní pozornost má míti ředitel ku praktickému vzdělání mladších učitelů. Ředitele kontroluje bratr *visitátor*, který každoročně navštěvuje a přehlíží každý dům své *provincie* a školy k němu náležející. Ústřední zřízení je v rukou *generálního superiora*, kterýž je podporován ve svém úkole *assistenty*. Generální superior jest volen od bratří nepřímou volbou doživotně. Assistenty volí generální kapitola na deset let; počet jejich vzrostl rozšířením ústavu; nyní (1879, kdy spis byl vzdělán) jest jich 12. Poznáváme na první pohled, že pokus organizovati dohled ke školám od státu v našem století, jest napodobení moudrého a zkušeného zřízení, které de Lasalle právě přede dvěma sty lety dal svému školnímu ústavu.

Převelikých pak zásluh dobyt sobě de Lasalle o metodu *školního vychování*. Nechtěl žádné pouze vnější kázně, nýbrž vychování člověka z nitra. Ježto však takové vychování jest možno jen skrze náboženství, učinil je základem všech vychovatelských snah. Bázeň Boží, která v Písmě svatém zove se počátkem vši moudrosti a láska Boží, která jest naplněním zákona, mají panovati v bratrských školách. Proto jsou chovanci naváděni příkladem svých učitelů a náboženskými cvičeními školními k bázni a lásce Boží. O náboženských cvičeních budiž tu jen jedno zvláště vytčeno, proto že je bratrským školám vlastní. Po každé půlhodině musí jeden ze žáků hlasitě zvolati: „Pomněme, že jsme ve svaté přítomnosti Boží!“ Hned potom se učení přeruší a žáci i učitel pozdvihnou myslí asi za dobu jednoho „Zdravas Maria“ a vykonají tiše některé kratičké modlitby. Tím si mají žáci zvykati, by častěji za dne na Boha pamatovali i když nejsou ve škole.

Podobně mají míti chovanci bratrských škol vážnost a uctivost ku svým učitelům. Protože však úcty poručiti nelze, nýbrž ona zasloužena býti chce, musí bratří svého povolání vysoce si vážiti a důkladnými ctnostmi stavu svého hodnými se jí státi. Bratří mají pojití jistotu s mírností a láskou. „Učitel“, dí de Lasalle, „musí se stříci všeho, čímž by se žákům svým jevil tvrdým a nesnesitelným. Nechať vždy dle okolností mluví rozhodně, ale stále bez vášně. Neukládejž jim těžkého jha, což by prozrazovalo nedobré srdce a málo soudnosti; netvař se k nim pánovitě a hrubě a střež se každého nespořádaného hnutí zlosti a netrpělivosti!“ Na jiném místě píše ctihodný zakladatel: „Když děti bez potřeby školu zanedbávají, pochází to odtud, že mají málo přichylnosti k svému učiteli; tento jest jim odpuzující a neumí jich získati, bere útočiště jen ku přísnosti a ztrpčuje dětem jejich třídu.“ Opět dí: „Naší povinností je, nakládati se svými žáky dobrotivě a mírně. Opácným jednáním vydáváme se v nebezpečí, že je od Boha vzdálíme, místo abychom je k Němu tak mocnými pouty náchylnosti a lásky přitáhli.“

Náš zkušený mistr vychovatelského umění žádá od bratří dále, aby stálou, bdělostí *chybám* žáků *zabraňovali*. „Počet“, praví k nim, „který budete skládati Bohu, nebude omezen pouze na vyučování vašich chovanců, ale bude se vztahovati též k vaší bdělosti, kterou jste měli nad jejich chováním, neboť musíte Mu složití účet z jejich duší. Proto prostě Boha o milost, abyste nad svými žáky bděli s takovou péčí, by ani jediný nepřišel na scestí, kde by duše jeho zkázu vzala!“

A jednomu mladému bratru psal starostlivý zakladatel: „Bděte s velikou bedlivostí nad svými dětmi, neb ve třídě panuje pořádek jen dotud, pokud nad žáky bdíme. Tím také zajistíte pokroky žáků. Ne Vaše netrpělivost, nýbrž Vaše bedlivost učiní žáky lepšími Nic ve třídě nesmí ujíti Vašemu pozorujícímu oku; bděte zvláště nad novými žáky a nad těmi, jejichž chování působí obavy.“

Ostatní ctnosti, kterých de Lasalle žádá od vychovatele, jsou: pokora, opatrnost, moudrost, panování nad sebou, horlivost, zbožnost, stálost, jistota a velikomyslnost (obětavost). Jest nám spokojiti se vytčením těchto učitelských ctností, abychom ještě vylíčili pravidla, která stanovil ctihodný přítel školy o *odměnách a trestech*.

Převrácená paedagogika, v theorii velmi rigorosní, ale v skutku velmi volná, navrhuje odměny u vychovávání a žádá, aby děti konaly dobro pro ně samo. Křesťanská paedagogika však pokládá odměnu právě tak oprávněnou jako trest. Ona ví, že konání dobrého vyžaduje namáhání a sebezapírání, a proto jest odměny hodno a důstojno. Ona také poznává, že Bůh vštípil člověku do srdce pud po cti a cit studu proto, aby mu konání dobra usnadnil a pokládá se tudíž za oprávněnu a povinnu, postaviti tyto pudy ve službu výchovy. To byl také rozum osvíceného vychovatele, kterým se kniha „Der ehrwürdige Johann Baptist de Lasalle etc.“ obírá. On zavedl do škol svého ústavu různé druhy odměn (privilegie, obrazy, dobré známky, lístky), aby jimi vzbudil a udržel ušlechtilé závodění mezi žáky. Ale při jich udílení má panovati nejprísnejší spravedlnost. „Nejvyšší odměny“, dí „náležejí dobrému chování, potom následují odměny za pokrok, na třetím místě za pilnou docházku a za pozornost při učení. Odměny zbožnosti buďte krásnější jiných, a odměny pilnosti vyšší než odměny rozumnosti.“ Dobrá vůle se tedy cení výše než vlohy, a nejvyšší odměna jest ustanovena jen za plnění povinností nejvyšších a nejsvětějších — povinností k Bohu.

Co se týče *trestů*, je známo, že ve vyšších i nižších školách sedmnáctého a osmnáctého věku bylo užíváno trestů mnohých a přísných. Heppe (Geschichte des deutschen Volksschulwesens I., 37.) o tom dí: „Ustavičné bití, nadávky, hrozby, zlořečení, vyčítání tělesných nedostatků a podobně pokládalo se za nejúčinnější prostředek kázně, poučení a výchovy, čímž škola od lidu a především od školních dětí veskrze byla pokládána za káznici, v níž jen surovost a nemilosrdná tvrdost byly domovem.“ Ctihodný de Lasalle měl vyšší pojem o úloze školy; proto zavrhl krutou kázeň, kterou shledal ve chlapeckých školách své doby a zjednal průchodu mírnějším a ušlechtlejším názorům o školní kázni. Dí: „Chceme-li, aby škola byla dobře spořádána, musí *tresty* býti v ní *řídke*. Učitelé musí býti pevně přesvědčeni, že autority ve škole mnohem spíše lze dobytí a ji zachovati ráznou povahou, jistotou, vážností a mlčením, než ranami a tvrdostí, a že množství trestů je hlavní příčina četného zanedbávání školy.“ Dále dí: „Má-li býti trest žákům užitečný, musí míti těchto deset vlastností: Musí býti 1. prostý a nestranný tak, aby nelibost, mstivost neb zlé choutky neměly na něm podílu; 2. laskavý, t. j. má záleži jen z láskyplného úmyslu chovance polepšiti; 3. spravedlivý a 4. povaze chyby přiměřený; 5. mírný, t. j. musí se držeti uprostřed a býti spíše příliš skrovný než příliš přísný; 6. bez vášnivosti, t. j. učitel nesmí nikdy dítěte trestati, když je rozčilen; má také vyčkati, až se první rozčilení žákovo utiší, a on je s to, aby svou chybu poznal; 7. opatrný, t. j. učitel nesmí uložití žádného trestu, jehož následky by mohly býti škodlivy, nebo nad kterým by se zardíti musil, kdyby veřejně byl znám; 8. dobrovolný, když učitel snaží se o to, aby, kdo trest zasloužil, s trestem

souhlasil; 9. uctivý a 10. tichý, t. j. žák jej má přijati s úctou a poddaností a ani učitel, ani trestaný žák nemají při tom povykovati.“

Ve „Správě“ vyčítá de Lasalle počet *trestních případů* a ukazuje, kterak je při tom učiteli jednati. „Když dítě svou vinou přichází do školy příliš pozdě, poprvé se pouze varuje; při opěťování uloží se mu za trest, aby po 8 nebo 14 dní bylo přítomno, jakmile se třída otvírá. Nenaučilo-li se dítě svou úlohu dobře čísti, uloží se mu část, aby se jí naučilo z paměti. Vykonalo-li ve škole písemnou úlohu nepěkně a nepilně, musí doma napsati s velkou péčí několik slov nebo průpovědí. Velmi příhodným a užitečným trestem je,“ dodává de Lasalle na konci článku o různých druhích trestů, „když uložíme žákům časem něco k učení.“ Z těchto příkladů poznáváme, že de Lasallova vůdčí zásada při trestním řízení směřuje tam, aby trestuhodný chovanec byl ponuknut konati opácnou ctnost svého provinění. Je pozoruhodno, že nynější tak oblíbené zavírání není mezi tresty v ústavě bratří křesťanských škol, a že po škole se nechává velmi zřídka a jen pod dohledem.

Ctihodný zakladatel nezakázal sice tělesných trestů v zásadě, ale omezil je na řídké výminky a učinil je závislými na souhlasu bratra ředitele. Píše o tom jednomu bratru: „Pro lásku Boží Vás zapřísahám: nebijte rukou! Bitím nepřitáhneme člověka k Bohu a ctnosti. Zůstaňte ve třídě vždy týž sobě samému a nechte se strhnouti k netrpělivosti!“ Jinému bratru píše: „Haněbno jest nadávati dětem; tím se jim také dává velmi zlý příklad.“ Pomalu tělesný trest zcela z bratrských škol zmizel. Již Blain (1733) píše: „Bratřím při jejich methodě, aby v jejich školách nebylo bití, vedlo se tak dobře, že si s počátku učinili zákonem, bití vyloučiti zcela ze svých škol. Zřídili na několika místech nové školy a dodělali se velkých úspěchů, aniž do nynějška užili bití. Děti takto vychované jeví se býti jemnějšími a účelivějšími.“ V pozdějších vydáních „Správy“ je tělesný trest z dovolených trestů skutečně docela vyňat.

Musíme ještě upozorniti zvláště na jednu věc, totiž, že ctihodný zakladatel jak při trestání, tak při veškerém vedení žáků žádá *osobního zacházení* prohlédaje k různosti povah a letor. Dí v tomto případě: „Důležitá vlastnost učitele záleží v tom, že úplně zná děti, které jsou mu svěřeny a dle toho své chování k nim zřídí. Zkušenost nás učí, že lidé a zvláště děti, nesmějí býti vedeny zcela týmže způsobem; jedny vyžadují více laskavosti, jiné více pevnosti a jistoty; mnohé potřebují veliké trpělivosti, kdežto jiné chtějí býti pobízeny a povzbuzovány; jsou i takové, u nichž velké hany je potřebí, mají-li jejich nezpůsoby býti polepšeny; konečně vyskytují se i takové děti, nad nimiž musíme bdíti bez ustání, abychom zabránili, by nepobloudily a nepadly do záhuby. Vychovatelské postupování záleží tu na poznání a rozeznání duchů, a to jest jedna z nejpotřebnějších vlastností, které si učitelé musí vyprositi s nebe modlitbou, a která v nich předpokládá jistou soudnost a veliký pozorovací dar.“

O dozoru nad mládeží mimo školu.

Pojednává **Al. Dostál.**

Že pouhé učení se a vzdělávání v rozmanitých vědách nedostačuje bez vedení mravního, čili že vyučování *bez vychovávání* jest jednostranné a nedostatečné, o tom jest každý přesvědčen. Nahromaditi mnoho vědomostí do hlavy žáků bez mravní podstaty není nejvyšším cílem školy. Nyní jest mládež v rozličných oborech věd

cvičena a také hojnost se jí dostává ze studnice vědění lidského, však přece není proto právě mravnější a zvedenější a denní zkušenost přesvědčuje náš o vlastnostech nemnoho chvalných a o malém stupni mravnosti svědčících. I z té strany, kde jest nynější školství vrcholem dokonalosti, stesky a žaloby jsou přčetné nejenom snad na pouhou těkavost a dětskou hravost, ale zpornost a zpurnost, neposlušnost a nemravnost.

Křesťanská paedagogika, která miliony lidstva odchovala a vyučila, nečinila rozdíl mezi vyučováním a vychováváním a při řádném a správném vedení mládeže ho býti nesmí. Vychování obsahuje již v sobě vědění a ne vždycky naopak. Pouhé vědění nečiní ještě lidi dobrými a dokonalými.

Škola snad plní povinnosti své zúplna, ano i nad zákon, ale nesmí zapomenouti, že jsou žáci i *mimo školní učebnu*.

Aby vychování žáka bylo docíleno, nesmí býti činnost vychovatelova pouze na některé hodiny a některá místa omezena; naopak každé doby a každé okolnosti musí býti využito k dílu tak důležitému. Mládež musí býti i po hodinách pro výhradné učení určených i po školním vyučování a to i mimo školy vychovávána a vedena. Domov a škola a tato eminentně jest místem, kde má býti mládež vzdělávána, škola jest místem, kde se klade základ, kde se seje, kde símě musí býti chráněno a pěstováno. Než toto símě neroste pouze ve škole, jenom ve čtyřech stěnách školních; mládež se pohybuje i mimo školu a to větší dobu než pod dozorem učitelovým, a zde jsou mnohé vlivy a účinky, které na ni působí. Kdo by jich neviděl a nepozoroval, sebe sama by klamal a veškerá práce a snaha školní by byla illusorní, marná, bez užtku.

To jest také příčinou malého prospěchu při mládeži, že símě, ve škole podané, mimo školu bývá ničeno, vykořeno a ve svém vývoji omezováno.

Dokud jest dítě ve škole pod dozorem učitelovým, ten jest za ně zodpovědným. To by bylo asi pět hodin denně. Ale mládež nesmí býti potom docela sama sobě zanechána, poněvadž není schopna na pravé cestě se udržeti a všem nebezpečím a pokušením života se vyhnouti. Kdyby dítě volně, beze všech mezí a bez dohledu mimo školu pohybovati se mohlo, tím že by se cvičilo sebevědomím a trébila individualita charakteru, může býti připuštěno u několika příkladův a zatím by převážná většina duševní zkázu brala.

Pravý vychovatel i mimo hodiny školní nad chovancem svým bdí, ale ne jakoby dítě bylo pod nějakou stálou policejní dohlídkou a musilo se vždy strachovati; zde budiž dohled spíše rázu otcovského, dozor více tajený než veřejný, by se naučilo dítě samo pohybovati ve světě, však dozor stálý a to především při zvláštních příležitostech a příhodách, kdy mládež k chybám a pokleskům má mnoho pokušení a snadněji na úskalí překážek narazí. Než nenásleduje z toho, že by vychovatel za každou chybu svěrenců svých byl zodpovědným jako ten, který jednoho nebo dva chovance na starosti má. Vychovatel dítek v čtenějším počtu nemůže stále při žácích jako anděl strážce státi a je varovati, však nemožnost ve všem všudy vyhověti, nesmí hned zahazovati pušku do žita s omluvou: „Já sám všeho nesvedu, já toho nepředělám, neuhlídám“ a pod.

Spravedlnost, povinnost a zákon nutí vychovatele o děti i mimo školu pečovati a se starati o mravné vedení jejich, jak ve třídě, tak i v pospolitém životě. Kde se na tuto povinnost zapomíná, kde za dveřmi školními děti sobě jsou ponechány a pouze policajt se na nezvedence volá, kde společně s vychovatelem i jiní

nepracují za stejným účelem, tam se nelze diviti zdivočení mládeže i při nejlepším poučování v učebnách školních.

Jak mnohé zlo se ujalo při mládeži při nedostatečném anebo docela žádném dozoru žáků mimo školu! Denní život a četné žaloby tomu nasvědčují. „Principiis obsta“ musí i zde platiti.

Nutno dáti pozor, jak se chová, jak si mládež vede na cestě k domovu ze školy. Na tom mnoho záleží. Tato cesta charakterisuje dobře veškeré vedení mládeže. Jak často se vyřine mládež po skončeném vyučování jako nemá tvář, když jest z nějaké vazby propuštěna, jak se podráždí, honí, křičí, pronásleduje, bije a jiné nezbednosti tropí! Mnoho žalob přichází do školy z takové cesty nevázané chasy, která mírné a tiché žáky trýzní, mezi sebou se rve a u kolemjdoucích obdiv nad takovým chováním vzbuzuje! Takoví žáci s hlukem a křikem vrazí domů a jako cestou ze školy, tak i doma si počínají. Školu považují jenom za nějakou mučírnu, kde si nemohou volně dle libovůle počínati. Všechno odkazují až po vyučování. „Počkej, až za školou dostaneš!“

Vychovatel, aby dostál úkolu svému, i na tuto cestu přihlíží a aspoň žáky své tak daleko zrakem doprovází, pokud možno viděti. Žáci nejednou se ohlédnou, napomínajíce bujné společníky, by si dali pozor, že jsou pozorováni, že budou odpoledne káráni a podobně. Krátký tento dohled mnoho prospívá. Než zde musí pomáhati i jiní a v přední řadě jsou k tomu určeny místní školní rady. Každý starší vážnější člověk má si všimati, jak se mládež cestou ze školy chová.

Kdyby členové místních školních rad a zvláště školní dozorcové plnili své povinnosti, jak vydatný by to byl dozor nad mládeží. Nejsou jenom pro schůze, pro assistenci při zkoušce, mají ještě jiné povinnosti; bratři Peřinové v Hradci Králové ohlašovali nedávno brožurku, „jednající o tom, které ze povinnosti místní školní rady. Povinnosti tyto měl by každý člen zevrubně znáti a je plniti. Při takovém všeobecném dohledu mládež by poznala, že jest střežena, že si všeho na ulici nesmí dovoliti, že se jí nic špatného netrpí.

Nedávno vynadal žák svému učiteli na ulici, jindy se dopouští mládež jiných přestupků, poněvadž se cítí na venku úplně volnou a jenom se bojí strážníka. Ale kde těch není, zvláště na venkově, tam bývají kolemjdoucí vystaveni na milost a nemilost nevázané mládeže, tam se časem dějí věci hrozné. Kde jest dohled? Jen tu a tam starší muž se zastaví a maně se táže: „A to že jest školní mládež? To jdete dětíčky ze školy?“

Bývalo vždy veselo cestou ze školy, mnoho se odpustí, těm, kterým bylo několik hodin seděti v lavici, ale nyní člověk, který zná i doby dřívější, žasne. V jistém městě čeká strážník po čtvrté hodině u školy, by nezvedence doprovodil domů.

Na venkově, kde bývá mládež z několika vesnic v jedné škole, stropeny celé výpady a do jistého místa průmyslového na tu hodinu volán byl i četník, aby žákům trochu strachu nahnal a pračky, při nichž i krev tekla, přetrhl. O tom dalo by se mnoho vypravovati.

Ovšem zákon takový dohled vychovateli mimo školu speciálně neukládá, než přináší to už sebou všeobecné vedení mládeže a následky toho by i do školy brzy zasahovaly. Tímto dohledem předejde se mnohému zlu, které by bylo záhy do školy přeneseno a krutě by se vymstilo. Nepřihlíží-li tedy ti a oni vychovatelé také ku mládeži mimo hodiny na rozvrhu naznačené, tím otevírají takorba bránu žákůni svým k rozpustilosti a nezvedenosti.

Než někdo namítne, že si každý rád po namáhavé práci odpočine a v pokoji zbytek dne stráví; pravda, ale často lze dohled tento s občerstvením, procházkou a pobytem ve volné přírodě spojit. To bude i pro učitele i pro žáky prospěšno. Učitel pozná své žáky, jak se jeví i mimo školu, jaké jsou povahy, jakou ukazují k tomu neb onomu náklonnost, jaké mají nedostatky a vady, jaké z nich budou charaktery a pod.

Na procházkách svých vychovatel vyhledá si některé mládeži oblíbené místo, kde provozuje hry, kde se nejčastěji shromažďuje, vstoupí mezi žáky neb stranou postojí, by chvíli tajně pozoroval dítky. Čeho by se za dlouhou dobu ve škole nedověděl a nepoznal, to vidí a slyší nyní.

Aspoň na dvě místa by vychovatel měl občas jíti a to k řece, kde se mládež koupává, a kde na poli při pastvě se shromažďuje. To bývá v době letní a proto dohled takový jest spíše procházkou než namáháním.

Co se společného koupání mládeže týče, nelze připustiti omluvu, vyslovenou v pořekadle *castis omnia casta*, aniž lze přehlížeti, že zde při nedostatečném nebo žádném dohledu mravnost bývá otupována. Zvláště na venkově nebývá ještě vykazováno odlehlé místo ke koupání a zřídka užíváno při něm šatu nejnужnějšího. Mnohdy si nikdo ani nevšimá, co mládež při koupání provádí a neradno jíti kolem tomu, kdo stud v těle má.

Jiným pak věcem mládež se přiučuje na pastvě. Každý učitel musí přisvědčiti, že žáci, kteří dobytek na poli hlídají a pak z pastvy do školy přicházejí, jsou nevázaní, hrubí, klení oddaní a v mnohých darebnostech a zlovůli vycvičení. Na poli hraje mládež o peníze, kleje na dobytek, naučuje se krásti, pokřikuje na lidi, poznává od chasy mnohé nepěkné věci tak, že co na dobytku přibýlo užitku, stonásobně ubývá na pasácích, nemluvě ani o tom, co zde dítě zapomíná a jak si často zákonně i nezákonně k vůli pastvě ulevuje.

Jak k řece, tak na pole dohlédne vychovatel ať duchovní nebo světský, aby také zde přítrž učiněna byla zlovykům a nezbednostem a mládež se zde úplně stranou a v bezpečí necítila.

I jiná místa jsou, kam by oko vychovatelovo a přátel zvedených dítek zasáhnouti mělo.

Vedle vychovatelů, jimž eminentně tato úloha přísluší, vedle místních školních rad a hlavně dozorce školního jsou zde rodiny vůbec, které mimo školu nad mládeží dozor vedou, jsou tu rodiče a jiní dospělí lidé, na něž povinnost tato spadá.

Nepomahá-li rodina, marně se namáhá vychovatel; kazí-li rodina dílo, pak jest veškerá námaha, jakoby listí do větru házel. V rodině kořen má přítomnost i budoucnost, požehnání i kletba pro jednotlivce i pro veškeré lidstvo; na rodině mnoho, ano všechno záleží. Obyčejně se říká: „Kdo má školu, tomu patří budoucnost“, spíše by měla věta ona zníti: „Kdo v rodinách panuje, tomu budoucnost náleží.“

V rodině má býti dozor nad dětmi; neboť odtud může mládež bráti porušení největší, když vidí špatné příklady, slyší to, co se jindy nemluvílo buď vůbec nebo ne před „bosými“, to jest dětmi. Ze špatné rodiny prýští otravný jed pro mládež a duchovní zkáza jest z ní pro děti údělem.

Naopak působí zbožná, tichá, mravná rodina na mládež blahodárně. To jest nejlepší dohled od rodičů, jimž blaho dítek na srdci leží. Na rodiny má pravý vychovatel také působiti, by odtud měl vydatnou pomoc, aby mu práce, kterou za

tím účelem podnikl, zase ve škole byla nahrazena. Děti ze spořádaných rodin dají učiteli méně namáhání a působí méně zlosti a nepříjemností, než děti z rodin špatných. To má být úkolem vychovatelovým ve společenském, veřejném životě; taková snaha jest zajisté chvála hodná a úspěšná, tím způsobem malým i velkým se dostává vzdělání a zúšlechťení.

Kdo však něčemu jinému učí děti, jinak vychovává mládež jako z povinnosti a jinak si počíná v životě veřejném, jinak poučuje dospělé, ten nedobře jedná, ten není pravým vychovatelem a dílo ve škole si velice znesnadňuje.

Vyučovati děti z hodných a vzdělaných rodin, jest věcí záslužnou sice, ale ne tak nesnadnou jako vychovávati děti zanedbané, rodičů nevšímavých, nebo dokonce učení nepřejících. Kdo tak přece činí, toho dílo zasluhuje veškeré chvály.

Zná-li vychovatel domácí poměry rodin, z nichž děti vyučuje, docela jinak si bude počínati a také s větším výsledkem se práce jeho potká, než kdyby vzal na všechny takřka jednu šablonu. Do takové strnulé formy má být beztoho vyučování vtěsnáno dle přesných osnov, které jsou zdělaný pro děti nejchápavější. Kam se podějí méně chápavé?

Zná-li vychovatel rodinu, z níž dítě pochází, tu může je od rozličné chyby uchrániti, mnohý nedostatek doplniti, v jiném je varovati, opravit, upozorniti dle možnosti.

Než to jest velmi smutným úkazem, že často veřejnost a právě i rodina maří, co škola pracně buduje, že se mimo školu a ani v rodině dětem nedostává náležitého dohledu a dozoru, ba naopak zhusta posily ve zlém, podpory proti učiteli, že se mu před dětmi vyhrožuje, laje, nadává, ano že rodiče k vůli dětem vychovatele ženou před soud, ke školní radě, ano že si dala i jistá matka řídicího učitele volati — „na rychtu“, ke starostovi.

Všeho toho neblahou příčinou jest nejkrásnější ozdoba školy moderní, ochrana dítek před tím, co jest odjakživa uznáno prostředkem paedagogickým, to jest před *metlou*.

Nešťastná metla, co způsobila rozepří a kolikráte rozkvasila zlou krev proti učiteli! Třeba že zákon tělesný trest ve škole zapovídá, a k častému a nemilosrdnému jeho užívání nikdo nebude raditi, ve školách se přece trestává, jak nedávno na místech nejvyšších bylo řečeno a každý dobře ví; a když se tak vyhýčkaným a nezbedným dětem stane, tu se mnozí rodiče, vědouce, že učitel tělesně trestati nemá, chápou této okolnosti, by se učiteli vymstili.

Takových nerozumných a mstivých rodičů děti vyučovati nesnadno a vychovati nemožno. Jejich děti bývají nejhorší a mnohý učitel mezi lidmi toho druhu mnoho zakouší svízeli. Při některých dětech nic jiného nepomůže, než metla a nemůže-li jí vychovatel užiti, pak má téměř svázané ruce.

Dozor mimo školu jest při náboženských cvičeních, při mši sv. v neděli a ve svátek při průvodech církevních při udělování sv. svátostí a při jiných příležitostech, ať již to nařizuje zákon nebo správné vedení dítek vyžaduje. Dozor ten jest spíše z lásky, z ochoty, z náboženského přesvědčení, než z donucení. Zde také působí mnohem více dobrý příklad než sebe více slov a napomenutí. Tuto nutno uvážiti i zodpovědnost vychovatelovu před Bohem a budoucím pokolením, které nás buď pochválí nebo pohaní. Vychovatel mládeže jest zástupcem rodičů a plní-li vždy správně a řádně povinnosti své, jest ozdobou školy, radostí rodičů, jež mu děti svěřují, požehnáním pro rodiny, státy a církev. Této pochvaly zasluhuje měrou nejplnější, když i mimo školu nad svěřenci svými dozor vede a tak cele a plně úkol povolání svého plní.

Katechismus biskupa Favy.

Píše **František Žák.**

(Dokončení.)

2. Apoštolové Ježíše Krista.

Co dlužno věriti o apoštolech Ježíšových?

Apoštolové Ježíšovi jsou lidé, jež Ježíš vyvolil, aby kázali evangelium, a jejichž hlavou učinil Petra.

Kdo jsou nástupci Petra a apoštolů?

Papež a biskupové.

Mají kněží také hlásati evangelium?

Ano, pod auktoritou biskupů.

Mohou i laikové býti apoštoly Ježíšovými?

Ano, jest přikázáno všem lidem, majícím jakousi auktoritu na zemi, aby byli apoštoly Ježíšovými: otec a matka v rodině, vláda v zemi, pánové a paní v domě, učitelové a učitelky ve školách, představení v továrnách atd.

Jsme i my povinni býti takovými apoštoly?

Ano, každý z nás jest povinen býti apoštolem vůči svému bližnímu, poněvadž býti apoštolem jest pracovati pro dobro bližního, učiti znáti a milovati Ježíše Krista, v němž jediném jest spasení, a jemu sloužiti.

Jsme povinni starati se o bližního?

Ano, Bůh přikázal každému pečovati o bližního (Ecccl. 17, 12.) a ten, jenž dí: což pak jsem já strážcem bratra svého? podobá se Kainu bratrovrahu.

Co působí apoštolát?

Apoštolát učí poznávati zákon křesťanský a konati ctnost ve světě vůbec, v rodině, v duších, všady; odtud vzniká pořádek a pokoj.

Dostává se odměny apoštolům Ježíšovým?

Ano, apoštolům Ježíšovým dostává se velké odměny: především požehnání a libost tohoto božského učitele, krále našich srdcí; pak radost, již cítíme činíce dobré bližním, rodině, vlasti, nebo tak si získáme štěstí a slávu a konečně nebe.

Máme býti apoštoly Ježíšovými?

Ano, všemi možnými prostředky.

3. Prostředky apoštolátu.

Které jsou hlavní prostředky apoštolátu?

Modlitba, slovo, skutek, příklad.

Kterak jest modlitba prostředkem apoštolátu?

Tím, že když prosíme Boha, on dává osobám, za něž se modlíme, poznati a milovati Ježíše Krista, svého Syna, jenž jest život, dává jim i jiné milosti, jichž jest jim potřebí.

Jsme také povinni mluvit k lidu?

Ano, jsme povinni i mluvit k lidu, abychom jej naučili katolickému náboženství, které jest obsaženo v katechismu. Kdo nezná katechism, jest pod těžkým hříchem povinen co nejdříve se mu naučiti.

Jest to dobrým skutkem, učiti dítky katechismu?

Velmi dobrým.

(Ve Francii, kde ve školách není žádného vyučování náboženského, věnují se učení katechismu mnozí, zvláště dámy.)

Jest hříchem zabraňovati, aby se někdo katechismu naučil?

Jest to zločinem zavržení hodným, horším než někomu odnímati všecken pokrm a nápoj; nebo tímto zabijí tělo, prvnějším však duše.

Dopouštějí se těžké viny ti, kdož šíří špatnost slovem nebo písmem?

Ti, kdož sepisují, prodávají neb rozšiřují špatné knihy, špatné noviny, nebo jiné bezbožné produkce literární, karikatury a podobné věci, jsou hanebníci, (dávající pohoršení), o nichž náš Pán mluvil s božským hněvem a jimž hrozil peklem.

Jsme povinni býti apoštoly skutkem?

Ano, neboť Pán náš řekl: „Ne kdož mi říká: Pane, Pane, vejde do království nebeského, ale kdo činí vůli Otce mého, jenž jest v nebesích, ten vejde do království nebeského“. (Mat. 7, 21.)

Co dlužno činiti, bychom byli apoštoly?

Poslouchati svědomí a srdce, jež k nám mluví.

Jest příklad také prostředkem apoštolátu?

Příklad jest po modlitbě nejúčinnější a bez něho ztrácí slovo a skutek mnoho na své působivosti.

Kdo má býti především předmětem našeho apoštolátu?

Jak nás učí příklad Ježíše Krista, především hříšníci, pak děti, chudí, nemocní, mládež a dělnictvo, jež nemá času, aby se samo poučovalo.

4. Volby.

Jsou volby prostředkem apoštolátu?

Ano, různé volby, zvláště volby poslanců a senátorů, jsou mocným prostředkem býti apoštolem Ježíše Krista.

Proč?

Proto že poslanci a senátoři dělají zákony a tvoří vládu země. Odpovídají-li zákony spravedlnosti a respektují-li víru katolickou, jsou dobré; ne-li, jsou nespravedlivé a bezbožné a vláda jest špatná.

Co dlužno souditi o voličích, kteří vědomě a s úmyslem volí poslance a senátory, lidi, o nichž vědí, že musí hlasovati proti víře katolické?

O takových voličích dlužno souditi, že se před Bohem těžce prohřešují a že jsou zodpovědni za špatné skutky, jichž se dopustí poslanci od nich zvolení.

Proč to?

Protože byť i voličové sami neuráželi Ježíše Krista, a Jeho církev, přece spolupůsobili, by byl urážen, insultován a rouhán lidmi, jež oni zvolili.

Jest tedy lépe vůbec nevoliti?

Poněvadž jsou volby prostředkem býti apoštolem Ježíše Krista a poněvadž celkem snadno lze volby se účastniti, nutno považovati účastnění při volbě závazným před Bohem.

Co činiti, nehlásí-li se katolík za poslance?

Katolíci dlužni jsou sjednotiti se a ze svého středu někoho voliti.

Stojí to mnoho?

Ano, stojí, ale mnoho to stojí i naše nepřátely, a přece nalézají dosti peněz. Spojme se a také jich najdeme.

Smějí se biskupové a kněží účastniti voleb?

Ano, poněvadž je zákon uznává za voliče a za volitelné a jim zabezpečuje veškerá práva občanů francouzských, jichž břemena ostatně také nesou.

Zabývá se klerus v cizině také volbami?

Ano, v Belgii, v Americe, v Anglii, v Německu, všady biskupové a kněží zabývají se volbami, jsouce více nežli ostatní občané zavázáni, aby byli apoštoly Ježíše Krista, obránci práv církve, otcí národa, strážci mravů a slávy národa.

Jest to povinností na blížící se volby se připravovati?

Ano, nutno se k nim připravovati jako ku skutku, od kteréhož závisí štěstí země, její zdar a budoucnost. —

Zvláště tato poslední část stala se předmětem jednání ve sněmovně, při čemž se dostalo slovutnému biskupovi mnoho hany a potupy od protestantů, židů, a radikálních poslanců. Avšak přemnozí biskupové následovali jeho příkladu a vložili do katechismu svých diecesí také část politickou.

Na ukázkou podáváme dva takové doplňky; jeden učinil biskup Remešský, druhý arcibiskup Orleanský. Jen mimochodem podotýkáme, že původcem tohoto počínání jest arcibiskup Aixský, svým mužným vystoupením proti vládě francouzské u hájení církve a její práv v poslední době tak proslavený. Před soudem mu to bylo vytýkáno jako nějaký zločin. Již z toho lze souditi, že věc je asi dobrá a katolíkům prospěšná. Nemajíce jeho doplňků katechismu k dispozici, podáváme doplňky svrchu zmíněné. Jsou sepsány ve způsobu otázek a odpovědí. První znějí takto:

I. Povinnosti rodičů vzhledem k výchově jich dětí:

1. otázka: Komu přináleží právo vychovávatí dítky?

Odpověď: Vychovávatí dítky přináleží po právu jich rodičům.

2. ot.: Která jest přední povinnost křesťanských rodičů vzhledem k výchově jich dětí?

Od.: Přední povinností křesťanských rodičů vzhledem k jejich dítkám jest, aby je naučili znáti a vykonávati náboženství.

3. ot.: Jakých dlužní jsou za tím účelem užívati prostředků?

Od.: Jsou povinni posílati je na katechismus (pozn.: To odpovídá francouzským poměrům, kde jsou školy státní úplně beze všeho náboženského vyučování), sami s nimi v té věci se zabývati a nedávati jim než učitele křesťanské.

4. ot.: Kdo jest učitelem křesťanským?

Od.: Učitelem křesťanským jest ten, kdo vyučováním náboženství se zabývá a sám ho prakticky vykonává.

5. ot.: Smějí rodičové posílati dítky své do škol špatných?

Od.: Nikoliv, rodičové nesmějí posílati dítky své do škol špatných.

6. ot.: Co rozumí se školami špatnými?

Od.: Školami špatnými rozumějí se takové, ve kterých by dítky byly v nebezpečí pozbýti víry nebo mravů.

7. ot.: Co jsou povinni činiti rodiče, není-li jim možno, aby dítky své posílali do škol křesťanských?

Od.: Jsou povinni poraditi se s duchovním svým pastýřem.

8. ot.: Jsou rodiče povinni přinášeti oběti ku křesťanské výchově dítek svých?

Od.: Ano, jsou povinni přinášeti všechny nutné oběti, jichž jest zapotřebí ku křesťanské výchově jejich dítek.

II. Povinnosti křesťanů jako občanů.

1. ot.: Které jsou naše povinnosti vzhledem k auktoritě civilní čili světské?

Od.: Naše povinnosti vzhledem k auktoritě civilní čili světské jsou, ji ctíti a ji poslouchati ve všem, co není proti zákonu Božímu.

2. ot.: Proč má auktorita civilní právo na naši úctu a poslušnost?

Od.: Auktorita civilní má právo na naši úctu a poslušnost, poněvadž pochází od Boha a protože Bůh ji zřídil k dobru společnosti.

3. ot.: Jsme povinni modlití se za ty, kdož nad námi vládou?

Od.: Ano, máme se modlití za ty, kdož nad námi vládou, aby nad námi vládli po křesťansku a k největšímu dobru země.

4. ot.: Jak toho dosáhneme, aby se nad námi křesťansky vládlo?

Od.: Aby se křesťansky vládlo, toho dosáhneme, když budem při volbách hlasovati pro muže, kteří se rozhodli, že budou hájiti zájmy náboženství a společnosti.

5. ot.: Jest to povinností hlasovati při volbách?

Od.: Ano, jest povinností při volbách hlasovati.

6. ot.: Jest to hříchem, při volbách hlasovati špatně?

Od.: Ano, jest hříchem při volbách špatně hlasovati.

7. ot.: Co jest to, při volbách špatně hlasovati?

Od.: Špatně při volbách hlasovati jest hlasovati pro muže, kteří zájmy náboženství a společnosti hájiti se nerozhodli.

8. ot.: Proč jest to hříchem špatně při volbách hlasovati?

Od.: Protože činíme se zodpovědnými za zlo, jež může učiniti ten, pro nějž jsme hlasovali.

Doplňky, které ku katechismu učinil arcibiskup Orleanský, vztahují se na čtvrté přikázání Boží a na učení o manželství. Co se prvního týče, jsou otázky i odpovědi velice podobné těm, které právě jsme uvedli. Poněvadž ale přece tu a tam se různí, uvedeme je do slova.

1. ot.: Komu svěřil Bůh výchovu dítek?

Od.: Bůh svěřil výchovu dítek jich otcům a matkám.

2. ot.: Co jest nejzákladnější povinností rodičů křesťanských, již chtějí dobře vychovati své dítky?

Od.: Nejzákladnější povinností rodičů křesťanských, kteří chtějí dobře vychovati dítky své jest, aby naučili je znáti a vykonávati náboženství.

3. ot.: Jakých prostředků musí se uchopiti, aby je naučili náboženství znáti a vykonávati?

Od.: Aby je naučili znáti a vykonávati náboženství, musí je sami v pravdách víry vyučovati, musí jim dávati vykonávati každého dne jejich modlitby, musí je navykati na služby Boží, musí je posílati na katechism a nesmí je svěřovati leč učitelům křesťanským.

4. ot.: Kdo jest učitelem křesťanským?

Od.: Učitelem křesťanským jest ten, kdo vyučováním náboženství se zabývá a je vykonává.

5. ot.: Dopouštějí se rodiče těžkého hříchu posílající dítky své do škol špatných?

Od.: Ano, rodiče se dopouštějí velikého hříchu, posílají-li dítky své do škol špatných.

6. ot.: Co jest škola špatná?

Od.: Škola špatná jest ta, ve které jsou dítky vydány v nebezpečí pozbyti úcty k náboženství a neporušenosti.

7. ot. a otázka 8. zní i s odpověďmi zrovna tak, jako 7. a 8. otázka a odpověď svrchu uvedená,

Také co se týče povinnosti křesťanů jako občanů vzhledem k auktoritě světské, jsou doplňky arcibiskupa Orleanského tytéž, jako doplňky svrchu uvedené.

Co se týče manželství, zní doplňky katechismu, které tento arcibiskup učinil, následovně:

1. ot.: Smí katolík vstoupiti v nové manželství, když bylo dřívější jeho manželství soudně (pozn.: ovšem před soudem světským) rozloučeno?

Od.: Nikoliv, katolík nemůže vstoupiti v manželství nové, když se dal rozvésti.

2. ot.: Proč nemůže katolík rozvedený vstoupiti v nové manželství?

Od.: Katolík rozvedený nemůže vstoupiti v nové manželství, protože dle slov Ježíše Krista člověk nemůže rozloučiti, co spojil Bůh.

3. ot. Co jest povinen učiniti manžel (manželka) rozvedený, který vstoupil v nové manželství a s Bohem se chce smířiti?

Od.: Manžel (manželka) rozvedený, který vstoupil v nové manželství a s Bohem se chce smířiti, musí se rozejíti se svou novou manželkou, poněvadž dřívější jeho manželství stále trvá, jak to učil náš Spasitel. —

Podobně jednají mnozí jiní biskupové. Bude-li, co jsme tuto podali, naši veřejnost interessovali, podáme časem opět nějakou ukázkou doplňku katechismu v některé jiné jeho části. Všecky odpovídají věcem časovým a zákonům, které katolíky ohrožují.

Časový tento krok mnohých biskupů francouzských dávno již hnětl Jakobiny francouzské. V listopadu předešlého roku uvedli záležitost tuto do samé sněmovny, kde stala se příčinou a předmětem dosti tuhého sporu. Pro poměry francouzské jest charakteristické, že interpelaci v té věci vzal na sebe muž nekatolík; způsob, jakým mluvil, byl velice hrubý a potupný. Biskupům francouzským dostalo se tu urážek nezasloužených, ničím neodůvodněných, poněvadž jednali vedeni jsouce snahou nejušlechtlejší a z povinnosti, která jim velí, aby ničeho neopomenuli, čímž by odkřesťanění národa bylo lze zameziti. Mimo to měli a mají ku kroku tomu zaručené právo.

Věci ujal se slavný, nyní již zemřelý biskup a veliký učenec mgr. Freppel, a slouží jemu a katolíkům jenom ku cti, že zapomínaje na všechny urážky odpovídal věcně, klidně a vážně. Poukázal k tomu, že jest to právem přirozeným, aby katolíci jako jiní občané směli nejen náhledy své svobodně pronášeti, ale jimi se i řídit. Republika svými zákony každému občanu toto právo vyhrazuje. Dále poukázal k tomu, že konkordatem mezi sv. Stolicí a Francií učiněným mají katolíci zaručené právo, že smějí svobodně víru svou vyznávat a vykonávat.

Přidavky ku katechismům nejsou ale než logické a prosté důsledky této víry republikou uznané; mimo to jsou to vnitřní záležitosti církve, do nichž plést se státu vůbec nepřináleží.

Poněvadž ale ve Francii rozhoduje se volbami a tím, co z nich plyne, o nejdůležitějších zájmech národa a tudíž i katolíků, jest to přímo povinností biskupů. aby k věci té obrátili svou pozornost a katolíkům dali příslušné o ní instrukce. Tak, dokládal dále, činí i vláda, jež náhledy své o volbách vštěpuje dítkám již v nejútlejším mládí.

V tom asi smyslu mluvil veliký ten muž a mluvil tak jadrně, že vývody jeho vyvrátiti bylo věcí velice nesnadnou.

My nahlédli jsme do učebnic, jichž se užívá na školách státních a skutečně jsme shledali, že vláda již i v nejnižších třídách obecných škol své názory o volbách dítkám vštěpuje. Ve svém „Cours d'instruction civique“, který určen jest pro třídy

nejnižší, pojednává na několika stránkách (viz pag. 53—57.), že jest nejen právem ale i povinností voliti, a navádí dítky, aby ctily „velikou francouzskou revoluci“, kteráž vydobyla toto právo všem občanům bez rozdílu. Ve svém „cours supérieur“ pojednává o témž předmětu ještě obšírněji, a ačkoliv její tendence zřejmě nevystupuje, dávají uvedená místa učitelům státním dosti příležitosti, aby působili na dítky ovšem ne ve směru sobě nepřátelském, ale v tom, jemuž hová a ježž sledují.

O těchto knížkách a o tak zvaných „cours de morale“, jež zastupují na školách beznáboženských náš katechismus, budeme míti ještě příležitost pojednati zvláště.

Zákony a nařízení

u věcech obecných a městanských škol náboženství katolického se týkajících.

(Pokračování.)

§ 7.

Co se dotýče knih vyučovacích ku potřebě ve školách obecných a středních, též v ústavech ku vzdělávání učitelů, potřebí toliko, aby byly schváleny od orgánů, tímto zákonem ku správě vyučování a k dohlížení k němu ustanovených.

(Jelikož pak také soukromé ústavy učebné všeobecným zákonům školním podrobeny jsou, nelze ani v těchto ústavech, jak ostatně již v § 7. minist. nař. ze dne 25. března 1873. č. 1418 zřejmě vysloveno jest — užívati knihy učebné, kteráž státní správou školní schválena nebyla. Vynesení ministerské ze dne 29. března 1880 číslo 1984).

Knihy k vyučování náboženství mohou však tohoto schválení dojíti teprve tehdy, když náležitý vrchní úřad náboženský se pronesl, že se jich může užívati.

(Dle nařízení minist. ze dne 2. června 1880. č. 652 „lze při vyučování náboženství [na ústavech ku vzdělání učitelů a učitelů] upotřebiti také knih, jež pro střední školy schváleny jsou, ač svolí-li k tomu ten který úřad náboženský.“)

§ 8.

Důchodů fondu škol normálních, fondu studií a jiných fundací k potřebám vyučovacím zřízených, užíváno budiž nehledíc k vyznání víry, pokud nelze prokázati, že určeny jsou vyznavačům jisté víry.

§ 9.

Stát vykonává nejvyšší správu a dohled k veškerému vyučování a vychovávání skrze ministerium vyučování.

Z á k o n ř í š s k ý

ze dne 25. května 1868 č. 49. ř. z., jímžto se pořádají poměry mezináboženské občanů státních.

Čl. 1. jedná o náboženském vyznání dětí.

Čl. 2. jedná o změně náboženství, pokud se týká dětí.

Pro katechetu důležitá jsou tato vnesení:

Děti rodičů, kteří se prohlásili za bezkonfessiční, musí býti vyučovány v náboženství tom, ku kterému náleželi rodiče před odpadnutím. (Min. vyn. z r. 1881 č. 13883.)

Dítka rodičů bezkonfessičních nesmějí zůstatí bez vyučování náboženského.

Pochybno-li, ku kterému vyznání dítě náleží, jest se obrátiti správě duchovní k úřadu politickému. (Vyn. minist. ze dne 4. listopadu 1882. č. 18372.)

V září r. 1881. ustanovila zem. školní rada česká, aby pokaždé na počátku školního roku bezkonfessiční rodičové vyzvání byli k vyjádření se, ve kterém náboženství by jejich dítky vyučovány býti měly. Ne přihlásí-li se rodiče v čas, ustanoví se kurátor a ten pak určí náboženství.

Čl. 15. z á k o n a výše uvedeného zní: Ve školách, do kterých chodí příslušníci rozličných církví nebo společností náboženských, rozděleno buď, pokud možná, vyučování tak, aby i menšina mohla své povinnosti náboženské vykonávati.

(Chodí-li děti do školy konfessiční jiného vyznání, zůstávají se rodičům postarati se o vyučování náboženství. Vyn. min. ze dne 15. prosince 1869. č. 10590.)

(Pokračování.)

DROBNOSTI.

Jak bychom i za nynějších poměrů školních mohli s pomocí Boží zdárné dítky míti? (Pokrač.) 2. Při každé vhodné příležitosti (k. p. v katechesi o vlastnostech Božích, o „Boží spravedlivosti“; proč Bůh na dobré lidi dopouští soužení; o prozřetelnosti Boží; o utrpení Páně; o Církvi zvláště, zejména o víře, o hříchu, o kázání, o kajicném životě, nejvíce pak o posledních věcech člověka a druhém příští Páně — v biblických pak dějinách, jakož i v jich pokračování, církevních dějinách skoro napořád) n a r á ž e j m e neohroženě a zmužile, ale obezřetně a způsobem k srdci mluvícím n a n e p ř í z n í v é p o m ě r y n á b o ž e n s k é; poučujme stále dítky, aby se nedomnívaly, žeby proto, že to a to se děje, už nic neplatilo sv. náboženství ve světě! t a k ž e bývalo (kromě šťastných dob, kde živá víra všude panovala) ode vždy, za časů pohanských i židovských, že musili křesťané snášeti příkoří, nepřízně, posměch a potupu; že bývaly bouře a tísně na Církev sv. se valící ještě hroznější než nyní, že bývala i krvavá pronásledování Církve sv., ale že víra sv. nikdy se nevytratila, že Církev sv. nikdy nepřestane majíc zaslíbení samého Krista Spa-

sitele: „Brány pekelné jí nepřemohou.“ Škodu utrpěli jen pronásledovatelé a slabí, vrtkaví u víře, netečníci, odpadlíci, ale věrní křesťané tím větší posily ze všeho si brávali zde na zemi a tím větší odměny došli v nebesích, zvláště sv. mučedníci, mezi nimiž bývaly i dítky školní neb sotva ze školy vyšlé, jako sv. Anežka 2./I., sv. Celsus 9./I., sv. Vít 15./VI., sv. Pankrác 12./V. sv. Venanc 18./V., sv. Melithon 10./III. a mnoho jiných, jichžto rodičové byli zhusta pohané, snad věčně zahynuli, ale dítky jejich se staly svatými, ovšem mučedníky. Tak bývá i nyní ve světě. Blaze dítkám, které mají hodné rodiče, jako vy, modlete se za ně často, aby hodnými zůstali, aneb kde co schází napravili a stali se všickni Bohu milými; ale často bývají lidé ve světě bez víry, bez vážnosti k Církvi, držíce více se světem nežli s Církví sv.; ó kéž byste aspoň vy dítky všechny, i za těch nepříznivých poměrů nynějších, vážily si sv. víry, a to nejen dokud školu navštěvujete, ale i když školu opustíte, kéžby žádné z vás nezapomnělo, že podle toho, jak my se chováme k Bohu, někdy Bůh se bude chovati k nám — na soudu věčném!

—o—

Spisy redakci zaslané.

Náš domov. Obrázkový časopis zábavný a poučný pro lid. Vydává a red. Josef Vévoda. Roč. I. č. 8. a 9.

Z tiskárny benediktinů rajhradských v Brně: Obecné noviny. Red. v Brně Fr. Chytil. Ročník VIII. čís. 7. **Dělník.** Vydává a red. týž. Roč. VIII. č. 7. **Besídka** čís. 2.

Casopis Mačicy Serbskeje. Red. Michal Hórnik. Lětník XLIV. zešv. II. Nakladom Mačicy Serbskeje.

Szkoła. Tygodnik pedagogiczny; organ towarzystwa pedagogicznego we Lwowie. Rok XXV. Nr. 16—18.

Dělnické noviny. Red. Tom. Jiroušek. Vydává družstvo „Vlasť“. Roč. I. č. 17. se zajímavým bohatým obsahem.

Růže dominikánská. Katolický časopis bratrstva růžencového a třetí řehole domi-

nikánské. Red. Fr. Filip Konečný Ord. Praed. Roč. VI. č. 1. (květnové). Doporučujeme.

Dom in Svet. Ilustrovan list za leposlovje in znanstvo. Ureduje in izdaje Dr. Fr. Lampe v Ljubljani. Leto V. štev. 5.

Druhá výroční zpráva o průmyslové škole pokračovací v Dobrušce za školní rok 1891—1892. Podává Jiří Dlouhý, ředitel školy.

Jak píše prof. Dr. Masaryk o katolické vědě a víře. Podává Fr. Filip Konečný Ord. Praed. V Praze 1892. Tisk Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (V. Kotrba). Nákladem družstva „Vlasť“. Cena 1 zl. 50 kr. — Výbornou tuto knihu o 240 str., k níž připojen ještě zevrubný ukazatel, doporučujeme co nejlépe všem, kdož nejsou zcela lhostejní k nejzákladnějším pravdám, i ctitelům páně Masarykovým;

těmto zvlášť proto, aby poznali, jak mělká a povrchní jest vědeckost jejich mistra, kdykoli zabrousí na pole náboženské. Kdo můžeš, kup a čti, a dej čísti dále vzdělanějším laikům.

Ježíš Kristus od P. Didona, kněze z řádu kazatelského sv. Dominika. Autorisovaný překlad od kněze Jana Ev. Hulakovského. Tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (V. Kotrba). Sešit IV. (Obsahuje dokončení

knihy II. a první 3 kapitoly knihy III.) Doporučujeme opětně toto výborné dílo kněžím i laikům vzdělanějším.

Rajská zahrádka. Časopis pro mládež. Vydavatel Václav Špaček. Za red. odpovídá V. Kotrba. Roč. I. č. 2. Tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. Doporučujeme opětně vřele pěkný tento časopis ilustrovaný laskavé přízní p. t. pp. katechetů i učitelů, by jej horlivě rozšiřovali.

Listárna redakce.

Dp. J. S. Z. Vaše otázka byla zodpověděna již v lonském roč. „Vychovatele“ str. 120. a 136. v ten smysl, že (vzhledem k vynesení zemské školní rady ze dne 17. pros. 1883 č. 37.948, že správy školní všade, kde se konají zvláštní služby Boží nedělní a sváteční, mají starati se o zákonitý dozor ku škol. dětem při těchto službách Božích) v neděli a ve svátek má se dozor tento dítí celým sborem učitel-ským, všedního dne však že dostačí, když

se dohled vykoná střídavě se strany jednotlivých učitelů dle pořádku poradou ustanoveného. Tak aspoň rozhodly mnohé okresní školní rady na stížnost správců duchovních, že se dozor vykonává nedbale.

O p r a v a.

Na str. 201. má státi místo „kardinál“ — biskup Fava.

Oznámení.

Nová časová brožura

Právě vyšla tiskem nová časová brožura nákladem družstva „Vlast“ pod jménem

M á j i s t ě.

Socialní obraz z nové doby.

Napsali T. J. Jiroušek, dělník strojmeký a redaktor „Dělnických Novin“, a Liga+7.

Brožura odhaluje mnohá tajemství a neznámé zvyky a obyčeje socialní demokracie a jest vůbec velice zajímavá. Vylíčen jest v ní majový tábor socialních demokratů a zvláště zajímavými jsou řeči socialních radikálů, „občana“ Čadila, redaktora „Ráchejtla“, „občana“ Bouchala, „občanky“ Šamotové, starého učitele Homolky a sedláka Šmerdy ze Zázvoře. Brožurka obsahující 39 stránek *stojí 4 kr.* Objednávky přijímá a vyřizuje administrace časopisu „Vlast“ v Žižkově u Prahy čís. 505., a knihupectví Cyrillo-Methodějské (G. Francel).

OBSAH: Blahoslavený Jan Bapt. de Lasalle jako paedagogický reformátor a organisator. (Dokončení.) — O dozoru nad mládeží mimo školu. Pojednává Al. Dostál. — Katechismus biskupa Favý. Píše František Žák. (Dokončení.) — Zákony a nařízení u věcech obecných a měšťanských škol náboženství katolického se týkajících. — Drobnosti. — Spisy redakci zaslané. — Listárna redakce.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jím dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: **Fr. Pohunek.**

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; takéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepečetí a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána).

Vychování socialní.

Myslenky a výroky spisovatelů italských a francouzských, jež přeložil a podává **Josef Flekáček.**

(Pokračování.)

43. Děti snadně věří tomu, co nalezají v knihách, a věří proto i historiím pravdě nejnepodobnějším. Gargantua je obr, který žil; vždyť je o něm napsané vypravování. Roznítí se celé pro takového reka nebo rekyni, obdivují se jim, sledující úzkostlivě veškeré události jejich dobrodružného života. V jejich myslích jsou kouzelnice skutečné bytosti, a povídka o Robinsonovi není toliko vynálezem obrazotvornosti.

Depoisier.

44. Mám mluvit o životě pověstných loupežníků, kterým byl zločin rozkoší? Ach, proč nejsou tyto ohavy raději navždy pohřbeny v hlubokém zapomenutí! Šlapali zákony nohama a umřeli na popravišti! Nemluvte o nich před dětmi, abyste v nich nevzbudili touhu po falešné slávě a pověsti; nechť nikdy nečtou o nich vypravování a romány, nechť nikdy nečtou ani ohyždné scény ze soudní síně, když se odehrává s nimi přelíčení, končící ortelem smrti nebo dlouholetým žalářem... obyčejně se dychtivě obecenstvo po listech takových shánívá. Přál bych si, aby zákon přísně zapovídal mluvit o velikých zločincích, vyvrhelích lidské společnosti.

Týž.

45. Chválím spisovatele opravdové a vynikající, z nichž i potomci budou hojně těžiti, ale bohužel, že nynější literatura celkem vyssávána jest od lidí nesvědomitých a nedůstojných; jest příliš plodná, křiklavá, má ve svém vleku noviny, divadla, knihkupce a velké obecenstvo; všechny prostředky jsou jí dobré, aby dráždila zkažený vkus čtenářů. Nevystačí-li již se vzbouřením vášní, vzbouří smysly, a nemohouc pohnouti duší, galvanizuje smysly. Vražda, jed, sebevražda, smilstvo, hýření, odboj, násilníci, podvodníci, lupičové... vše co je strašlivé, hrozné, divoké, výstřední, groteskní — to jsou nejvíce užívané otravné podstatné části, převládající v literatuře, jak se říká romantické. Toto písemnictví, smutně proslulé svým přepínáním, nevybíravé v prostředcích, přes veškeru zdánlivou pestrost a úrodnost nejvýš jednotvárné a duchem nemravné nemá již úcty k náboženství, ani k přírodě a dějinám. Považme, jak děsného zla natropilo mezi mladíky a dívkami, neboť mládež je nejvnímavější a nejnezkušenější! Ze všech stran nás toto romantické písemnictví oblehá; je to veletrh; ba spoušť! Romány se již nepíší, ony se fabrikují; talent stal se nástrojem, literatura průmyslem, máme nyní spisovatele řeme-

slníky, literární manufaktury, romány na kila. Nyní to není již spisovatel, jenž si obecenstvo tvoří, jenž je vyučuje, jenž mu vládne, až na výši svého ducha jej povznášeje; je to spíše obecenstvo se svým vkusem a svou fantasií, jež vládne spisovatel, všímajíc si módy a ženouc se, jsouc přesyceno, stále za něčím novým a novým, jiným a jiným.

Dauphin.

46. Častokráte namahaly se naše síly marně přemoci mravní změkčilost vychovanců, nevyhnutelný to výsledek čtení spisů romantických. Brzy vzdali jsme se veškeré naděje domoci se zlepšení. Tyto povahy jsou příliš brzy probuzené, jsou bez síly, bez hloubky, bez vytrvalosti. Zdá se mi, že zvyk čísti i jinak neškodné romány probouzí základní chyby, z nichž pak časem vznikají jiné; jest to touha po radovánkách a zábavách, nechť k vykonávání povinností, sobectví, lehkomyšlnost a oslabená vůle, podrobiti se kázni kterékoliv vůbec.

Týž.

47. Románopisec, zvláště francouzský, uvádí vás do tajných peleší lotrovských, do smrdutých stok prostituce, do doupat, kde se brousí dýky a strojí jedy, kde se strojí úklady mocným i nevinným. Zjevuje vám, kterak se vraždí stud, ať již poskytnutím lože manželského, či podvedením ctnosti, vítězstvím násilí nad nevinností, neb osnováním spiknutí a podporováním všeho nemravného. Hanebnosti, jež nemají jména, zločiny, jež vás naplňují děsem. Odtud pochází, že hrdinové těchto románů jsou to, co společnost lidská má nejhoršího a nejhanebnějšího: rouhači, nemravové, vrahové, lupičové a podobní.

Marchese.

48. Ti, již otravují mládež špatnými knihami, jsou nebezpečnější oněch, kteří otravují obecné studnice.

Bossuet.

49. Množství a úžasné rozšíření románů je věc, jež děsí každého poctivce a věru až i unavuje. Román vidíte v příhrádkách knihoven a na stolcích salonů, v komnatách dam, na nádražích železničních, i v nůších a košíkách hokynářů. Veliká dáma zahání jím nudu, dělník a řemeslník mu zasvětil svůj volný čas, obchodník se ho chápe, dívka dychtivě se po něm shání, a školák čte jej místo učení, aby ztratil chuť k studování, budoucnost a klid duše. Román se dostal dnes i do nejchudších chýzí; v sešitech, vázaný, ilustrovaný, ve všech podobách a cenách. Každého dne rozběhne se po vlasti naší několik tisíc roznášečů, kteří prodávají, vychvalují a vnucují takové zboží; rodiče je kupují, a děti jimi příliš často a přes míru nasycují svou chtivost a zvědavost.

Dauphin.

50. Jest mnoho knih, které jsou výborně promyšleny i psány, a nikterak neurážejí ani náboženství, ani mravy, a přece bych je nedal dětem do rukou, leda s největší opatrností. Většinou jsou to spisy lékařské, anatomické (byť i prostonárodní) přírodopisné, a pak některé cestopisy, v nichž podrobně a věrně vyličený mravy a obyčej divokých národů a některé ilustrace, líčení tato provázející.

Depoisier.

51. Aby písemnictví dostalo velikému svému úkolu, jest třeba, povznést je vysoko k účelům vznešeným. Ono má povzbuzovati lid k dobru, roznécovati lásku k němu, a nikoliv staviti mu před oči neřeš, abychom tak řekli, v celé slávě její, a vedle toho dávati pohoršení nevěrou a opovrhováním náboženství.

Zanella.

52. Z knih může mládeži vzniknouti vážné nebezpečí, jak již mnohokrát dokázáno bylo. Než dáte dětem do ruky knihu, čtěte a posuďte ji sami; jste-li k tomu způsobilí; jestli ne, poraďte se s někým; jedná se o víru a blaho bytostí vám na světě nejdražších. Nedejte se klamati nevinným titulem knihy; i společenské postavení spisovatelovo, jeho jméno a charakter může býti klam.

Dauphin.

53. Literatura má býti mravním kněžstvím a běda tomu, kdo by s opácného hlediska na ni patřil! Ostří nauky jím hlásané obrátilo by se proti jeho prsoum a pověst jeho nebyla by lepší pověstí Herostratovy. *Guerazzi.*

54. Vážných knih, mládeži určených není sice mnoho, ale není jich též nedostatek, mnohé psány jsou od spisovatelů znamenitých; máme nauky o měřictví a dějinách, o geologii, hvězdářství, básnictví a jiné a jiné; autoři jejich jsou mnohdy i učenci na slovo vzatí a spisy jejich nesou pečeť vysokých schválení úředních — toť vše by mohlo býti dostatečnou zárukou, že v nich není ničeho proti víře a mravnosti. A přece máme-li dáti pravdě průchod, slušno doznati, že knihy tyto v některé době velmi často jsou v přímém nebo méně přímém odporu s tím, co nám víra velí. Rozličné poznatky vědecké podávají se tu způsobem skeptickým, jenž náboženstvím opovrhne, nepovažuje je za nic, jestliže dokonce je v duších jiných nedusí; a to děje se buď nevědomky, neb s úmyslem zjevně nepřátelským. Není to vždycky boj otevřený, ale často směsice nadhozených domněnek, lží, útržků, pochyb, antipatií, dobře vypočítaná osnova, která způsobí rozklad, rozuměj zničení katolického náboženství. *Dauphin.*

55. Cicero a Erasmus velebí Athénské, že slavně odsoudili knihy Protagorovy, hlasající neúctu k bohům, a Epikurovy, porušující čistotu mravů. Titus Livius velice chválí pretora Marku Attilia a konsula Postumia, že poručili vrhnouti v plameny knihy, které urážely bohůpoctu a veřejnou mravnost, a že tak zprostiti město svědců a ještě horší zkázy budoucí. *„Civiltà Catol.“*

56. Ohavné rány společnosti lidské byly druhdy pečlivě tajeny před veřejností, tak jako každý vůbec snaží se zakrýti hanbu, jež jej činí opovržením hodným; odkrytí rány tyto jen za tím účelem, aby to pobavilo zvědavé a zahnalø nudu lenochů, bylo by považováno bývalo nejen za neslušné, nýbrž přímo za zločinné. Naše doba soudí jinak, ta nejen že se nestydí, ale ta nosí na trh veřejnosti všechny ony chorobné úkazy. Prodajné spisovatelstvo chválí nestydatě hanebné vášně, hájí cizoložství, snilstvo, sebevraždu, svatokrádež, rouhání a nevěru — tak jako by ctnost byla impotentní, a jenom neřeš a hřích mohl zúrodniti vlohy a nadání spisovatelů. *Marchese.*

57. Nemýlil by se mnoho, kdo by chtěl připisovati největší vinu, že se zlo tak rozmohlo, a že jsme na tom tak bídne, špatnému tisku! *Lev XIII.*

58. Zákeřník zdá se mi býti skoro nevinným u porovnání s tím, jenž s rozvahou a chladnou krví tiskne knihy, jež srdce mládeže otravují. *Pindemonte.*

59. Co jest nevyhnutelná podmínka a nejlepší záruka pokroků rozumového? Studium; v tom se všichni srovnávají, ale studium vážné, vytrvalé, onen „labor improbus“ starých, jenž přemáhá veškeré překážky; tak jest tomu ve výchování i vůbec v životě. Vyučování i učení má své nudy, věda má svá nezáživná místa; všechno není růžové ve studiích jazyků, filosofie, matematiky; chceme-li uměti, nemůžeme býti nepozorní, bez úvah a rozvažování, bez osobní námahy a osobního přesvědčování se o tom nebo onom. To vše vyžaduje však veliké mravní síly, práce energické a neustálé — a jakž medle můžete tuto mravní sílu a onu energickou a neustálou práci žádati od jinocha, jenž se živil výhradně spisy romantickými? Myslíte, že ho snadně vytrhnete z jeho zalíbeného dumání, a že bude milovati latinu, řečtinu a matematiku? Tato lenivá duše, již se nic nelíbí kromě dychtivě sledovati směsice románových zápletek, není schopna učiti se vědecky, souditi a uvažovati! Obrazotvornost, vyhýčkaná různými sny a fantastickými líčeními a přeludy, kalí i rozum a jeho schopnosti a nadání. *Dauphin.*

60. Rousseau, jenž sám mnohé má na svědomí, byl tak přesvědčen o zkáze, již působí romány, že se nerozmýšlel vynést soud nad mnohou osobou takto: „jest čistá, nevinná? Tedy nečetla nikdy žádných románů!“ On sám v jasných chvílích napsal kdys svému příteli: „Na některé své spisy se jinak nedívám, nežli se zachvěním. Místo, abych vyučoval, kazím, místo abych živil, otravuji... Co jsem tedy jiného, nežli člověk zločinný“ *„Civiltà Cat.“*

61. Aby věřící chráněni byli před špatnými spisy, víře a mravům nebezpečnými, založila církev seznam, zvaný „Index“. Počav za Pavla IV., posvěcen sněmem tridentským, doplňuje se každodenně novými a novými jmény spisů, jež „congregazione dell' indice“ zkoumala, prolilžela, a věrným věřícím čísti nedoporučila, zakázala. Žádný dobrý katolík nebude čísti neb snad dokonce i rozšiřovati knihu „indexem“ zapověděnou. Opatření toto odůvodňuje se samo sebou; nikdo nemá dávat v šanc čistotu své víry a svého srdce. *Franco.*

62. Líčí-li knihy neřeš a hřích ve světle milém a příjemném, pak to není pouze poklesek proti vkusu, jest to přísný zločin uražení lidskosti. *Descuret.*

63. Bez hluboké lásky k dobru je spisovatel opovržení hodný tvor! Jestliže nám nepomáhá snášeti bolesti a útrapy tohoto života, jestliže nedovede žití krásné a vznešené naděje a oživovati v nás ony city, bez nichž život je pustým — což všechno spisovatelství pak prospívá? *Tommasco.*

64. Jsou rodiče i učitelé, kteří z nepozornosti neb i úmyslně dávají znenáhla do rukou mládeži šmahem všechny spisy, soudíce: „dnes je nemožno vyhnouti se knihám, jež nás zaplavují; nutno tedy přivykati časem všemu.“ Toť věru přesmutná a zpozdilá zásada! Jest to tak, jako by někdo řekl: ježto bychom mohli někdy jísti pokrm otrávený, třeba žaludku, aby si zvykal snášeti jed.“ Musili bychom věru přetvořiti veškeré nauky tradicionelní moudrosti, v níž evangelium, filosofie i zdravý rozum se shodují, doporučující nám „bdělost, nevejíti v pokušení“ a „vystríhati se svůdných příležitostí!“ *Dauphin.*

65. Není ani třeba, aby kdo byl osvícen věrou křesťanskou, by zaplakal nad zvrhlostí nejkrásnějších darů Boha a přírody. Třeba jen míti trochu srdce, abys se rozhorlil, jako Boileau: „nemohu se naprosto srovnati s nebezpečnými autory, hanebnými zrádci ctnosti, kteří svým čtenářům lřích neluznějšími barvami malují.“ A dnes je těch zrádců ctnosti a svůdců mládeže tak mnoho! Řekl bys, že sám démon jakýs přerazil své řetězy a vyřítiv se z hlubokých propastí, vane do světa lásku a poctu hříchů, nenávisť ke ctnosti a zášť k víře křesťanské. *Monfat.*

(Pokračování.)

Kterak zajistiti věrné osvojování učiva sv. náboženství na stupni dolním po stránce pamětní nejúčinnlivěji.

(Píše Alois Brynych.)

Respatřuji ovšem v dokonalé obnově ústní vyvozených pravd tohoto nejdůležitějšího předmětu školy obecné úkol hlavní a přední, alebrž tanou mi na mysli slova o pravém cíli téhož: „Dítky vedeny buďtež tak, aby věrou, nadějí a láskou účinnou zákon Páně přijímaly a plniti se snažily, aby posvěceny jsouce Ježíši Kristu vždy podobnějšími státi se hleděly život jeho na sobě znázorňující dle výpo-

vědi Písma: „Kdo jest spravedlivý, ospravedlní se ještě, a svatý posvěti se ještě.“

Nelze však nepřisouditi, že by i věrná a trvalá obnova z dějův biblických abstrahovaných pravd důležitosti své neměla, a jenom odtud pochopiti se dá ušlechtilá snaha důstojných pp. katechetův: obsahem důležitější poznatky odívati formou duchu dětskému přístupnou, učení na paměť valně usnadňující.

Za velmi vhodnou pomůcku druhu toho považuji veršem sepsané dílko: *Cvičení maličkých ve svatém náboženství křesťansko-katolickém v prostonár. rýmování*. (Podává P. Obdržálek.) Analysuje thema rozpravy výše položené, sdílím zkušenosti, jichž nabyto snahou: výše uvedenou apperceptci na základě návodu předchozího dítkám nejenom zpříjemniti a usnadniti, ale i trvalou učiniti.

S dostatek učitelům stupně dolního známým je *obyčejný* postup u memorování říkanek a básniček obvyklý: stálé a stálé napodobení jednotlivých částí vzoru, dokud týž v paměti jako celek neutkví způsobem tím, že další a další část ku předchozí se přidává.

Avšak v oné jednotvárně se opětuující reprodukci ústní podle zkušenosti vězí ono úskalí, o něž přezádoucí interest ku předmětu otupiti se může. Platí-li však důležitost propovědění: „Bez zájmu žádné pozornosti, bez pozornosti žádného osvojení“ vůbec, čím důležitějším pak bude u vyučování sv. náboženství!

Vedle dítek schopnějších dobrý díl žákovstva aneb zcela, aneb z části ku rychlejší reprodukci souvislé věty byť i napodobou vždy neschopným bude — kterážto nezaviněná ovšem omezenost celému způsobu u memorování jakoby ráz hrubého mechanismu vtiskuje: učitele ku stálému a stálému napovídání nutíc. Obtíže přirozeně vzrostou, když obnova vzoru ku větší části jeho se vztahuje, a dítko několik vět souvisle napodobiti má. A že zjev tento po případě i úskalím trpělivostí učitelovy státi se může, kdož by pochyboval?

Povolanými auktory paedagogickými nejednou poukázáno ku veliké důležitosti *písemné obnovy* pojatých vzorův. Co s rozmyslem jednou napsáno, s větší cenou je kolikanásobného čtení. Na příčině této zkušenosti budují postup označeného učení takto:

Po předchozím vývoji biblic. vzoru, rozboru pamětním, tytéž i povzbuzení mravním: přízvukým čtením oněch veršů návozu Obdržálkova, které ku předchozímu biblic. vzoru se vztahují, jakoby *zájem* ku dalšímu memorování vzbudím, načež slovy: Tomu se dítky také nejenom pěkně čísti, ale i na paměť naučíte a p. *cíl učebný* se vytkne. V osnově vyučovací dle patera formál. stupňů čili dle zásad psychologických uspořádané předem ku cíli učebnému se pozírá důvodem tím, že označení jeho pozornost dítek soustřediti má. Proč bychom tedy pravdy této opomíjeli? — Po té, pokud lze, pěkně vzor na tabuli se zapisuje, při čemž dítky současně opisují v sešity. Opisování to, upínajíc se ku známému a povlovně před se jdouc, jest *řízeným a vědomým*; jest jakoby střediskem rozumné koncentrací, v níž toliko ovědoměný obsah myšlenkový ve hlavních bodech podle návodu se krystaluje a ku dalšímu zpracování ne již rozumu, ale *paměti* se podává.

Děje-li se cvičení paměti memorováním nekonečné řady říkanek a básniček i vhodných i nevhodných, mělo by její mocnění v učivu hlavním opomíjeno býti?

Předcházejícím vyvojem událostí dle vzoru biblického, rozbořem pamětním, nasloucháním pěkného čtení toho, co memorováno býti má, hlavně pak řízeným opisováním téhož mnoho a mnoho pro paměť vykonáno. Nezbyvá, než učivo zhruba zpracované *věrně* na paměť uložit. Kterak?

Vzor napsaný vyvolanými jednotlivci pěkně, t. s přízvukem čte se, avšak vždy a vždy po celku vylučující ono nevhodné drobení, jakož v čele vzpomenu. O zájmu ku čtení tomuto nejlépe zkušenost poučí nás: každé a každé dítě *rádo* podává důkaz snaživosti své ve směru označeném.

Který však jiný výsledek této opěťované ústní obnovy vzoru veršovaného čtením mohl by býti nežli, že si dívky bystřejší veršiky memorování přidělené *plně* osvojí? Aby se tak tím jistěji stalo, řídití jest se didaktic. propovědění: „Beť před se *málo*, to málo nechať je dobré, to dobré objasni a nacvič, by vázlo *nejisto a trvale*.“ Vůbec usouditi jest s co dívky během 1 hodiny býti mohou a nazvrat, co by síly jejich přepínalo.

Jakmile však paměť jednotlivců vzor v celku zachytila, nahraďme již čtení memorováním skutečným způsobem tím, že hlásivší se dívky veršiky přidělené *z paměti* po částech obnovují, při čemž druzí společně po částech je napodobí.

Projevené uznání jednotlivcům udržuje i na dále potřebný interess ku věci měrou tou, že po několikanásobné obnově u valné většiny cíle na počátku vytknutého se dojde. Pečeť trvalosti předchozímu osvojení ovšem vtisknouti může a při důslednosti učitelově v pravdě vtiskuje velepotřebné doučování.

Appercepce a obnova dle předchozího koná se ovědoměním vzoru, řízeným opisováním, čtením psaného a memorováním společným po vzoru jednotlivců — kterážto obměna nutný zájem pro předmět udržujíc, pozornost soustřeďuje a tím i zdar práce zaručuje. O vhodnosti či nevhodnosti metody objasněné nejlépe zkušenost poučiti může; po pravdě však při důslednosti učitelově výsledky její každého pozorujícího překvapiti musí.

A že tím i jazyku učebnému valně přispějeme, doznáme při pomyslení, že uvozování žáka ve správnou mluvu cestou neustálého cvičení a navykání výsledkem svým nepoměrně předčí všeliké pozdější grammatické reflexe o řeči a její bytosti.

Čím však více jazyk žáka je vzdělán a paměť jeho důsledným cvičením zmocněna — tím zdárnějšího úspěchu docílíme na dalších stupních i ve sv. náboženství.

Appercipování nových představ zaručeno tu bude pevně ustálenými skupinami, na nichž, jakoby na základech růsti bude další zdívo ku zbudování chrámu křesťansko-katolického umění a vědění.

Poznamenání. V prvním roce školním ovšem dívky zapisovati a čísti věty o slovech s vícečlennými skupinami souhláskovými nemohou. Ke stupni dolnímu patří však i 2. školní rok, kdež dívky směrem označeným již zaměstnati můžeme. A kde dívky i 1. i 2. školního roku současně se cvičí (tak na školách trojtřídních), po vzoru dospělejších dívky oddělení I. *také* ústně vzor obnovati mohou.

Svobodné školy Americké.

Amerika se nazývá zemí svobody. To vidíme potvrzeno celkem dosti zřetelně i v ohledu školství. Amerika — spojené státy najmě — nemají národního systému školství a nemají vůbec zákona školského, který by ve všech spojených státech byl platným, kongres nedělá žádných školských rozpočtů. Každý stát, ba každá zemička a město samo užívá dle vůle své peněz na školství, ustanovuje vý-

konné orgány, dává svolení aneb lépe řečeno vysvědčení ku vyučování, řídí všechny vychovatelské záležitosti zcela neodvisle od jiných míst, měst, zemí a států, neodvisle od praesidenta, senátu a kongresu.

V r. 1866 kongres ustanovil, aby se zřídila centrální vychovatelská kancelář ve Washingtoně. Úkolem její jest sbíratí statistická data uveřejňovati roční zprávu, aneb čas od času objemnou sbírku návodů, historických zpráv z oboru školství, rozličné monografie a pod. publikace, ale nemá zákonitého vlivu ve školství. Nemůže předepsati, jaké zprávy mají podávati jednotlivé státy, aniž může koho nutiti, by provedl její nařízení. Proto jsou zprávy, jež uveřejňuje, velmi nesouvislé a neúplné. Místní zprávy školní různě si vedou, tak že se v městech a zemích jednotlivých vyskytují značné rozdíly jak co do nákladu na školství vůbec, tak co do počtu dnů učebních, co do délky prázdnin i co do metody a objemu vyučování. Tak dalece sahá všeobecné pravidlo pro školy v spojených státech amerických. Vyučování ve všech stupních jest zdarma. Ve východních státech amerických počíná školní vyučování čtením Písma sv. a zpíváním hymny, ale v plánu školském není řeči o vyučování náboženském. V státech západních jest každé cvičení náboženské zakázáno, a úplně se přenechává rodičům a církvi. Místními správci úřadů školních jsou toliko laikové.

Co se týče návštěvy škol jsou úplně svobodné. Prostředky donucovací v amerických spoj. státech se nezavádějí. Návštěva školy jest svobodna. Dr. Fr. Migerka ve spise „das Unterrichtswesen in den Vereinigten Staaten“ praví, že toliko v 11 státech jest nucená návštěva školy teprve „vyslovena“.

Slabou návštěvu školní omlouvá písmě zákona v různých státech platné. Ku př. ve Rhode Islandu a v mnohých státech západních žádá zákon, aby rodiče a pěstounové svoje děti 8—14leté posílali do školy nejméně 12 týdnů do roka. Donucovací zákon v Messachusetts jest poněkud přísnější a poroučí, aby každé dítě navštěvovalo buď veřejnou nebo schválenou soukromou školu aspoň 20 neděl do roka. Vyjímaje Boston a jednu neb 2 hlavní města málo dbáno bylo, aby se zákon zachovával. V mnohých případech — ač tu zákon školní jest, děje se přec tak, jako by ho nebylo, poněvadž se přestupky netrestají. V některých státech se zákon tak vykládá, že dítě smí býti posíláno do práce, když v minulém roce 14 neděl chodilo do školy. V Broklyně předpis zakazuje zaměstnávatí děti toliko v továrnách a to se jen mírně aplikuje. V jižních státech, kde jest velký nedostatek zařízení škol, — jest skoro nemožno zákonu vyhověti.

K osvětlení školských poměrů ve spojených státech přispěje citování dat z úřední zprávy v New Yorku. Zákon praví, že dítě mladší než 14 roků choditi má do školy nejméně po 14 týdnů v roce, ale vrchní dozorce praví: „Nestalo se žádné přiměřené opatření, abychom shromáždili děti do škol a též se doposud nestalo se v státě nic takového, aby se k návštěvě školy nutilo . . . Máme donucovací zákon v našem zákoníku, ale jest to zákon donucovací, k jehož plnění nikdo není nucen . . . Skoro polovice dětí našeho státu jest po venkově. Zde jsou školy o mnoho menší než v městech — ano větším dílem nedostatečné. Venkovských školních okresů jest v státě našem 11.253. Z těch má 82 školu s celým zařízením v ceně pod 5000 doll.; 457 okresů v ceně pod 10.000 doll.; 1578 okresů nad 20.000 doll., v 7252 okresích nad 40.000 doll. V mnohých případech jsou školy smutné a vůbec nedostatečné, však zdá se jakoby zákonodárce se chystal k reformě v tomto ohledu. Ve venkovských školách výsledek vyučování závisí toliko na učiteli, na jeho cha-

rakteru a schopnostech. Je-li učitel rozumný a nadšený, předčí výsledkem školu úplně vypravenou . . . Dobří učitelé nalézají brzy místo v bohatých městech . . . Všichni učitelé zasluhují spravedlivý plat, nebo dílo jejich jest úmorné a těžké. Plat jejich jest malý . . . Škola jest obstojně navštěvována as 28 neděl v roce, právě tak v poměru ku platu. Dozor jest nepravdivý. Důvěrníci uzavírají tuhé smlouvy, nebo počet mladých mužů žádajících o místo jest veliký. Ustavičné změny učitelů jsou na denním pořádku. Čas smlouvy platí jenom na určitou dobu, důvěrníci ji často uzavírají s výpovědí na den neb na týden, aby mohli dle libosti měniti a plat zadržovati . . . Dohled může býti toliko nepatrný pro velikou vzdálenost a neschůdnost cest . . .

Tak úřední zpravodaj o svobodných školách amerických.

Jest zřejmo, že data určující počet zařízených škol nezaručují ještě pilnou návštěvu. Ba ani číslo 12,138.199 dětí, které jsou zapsány jako děti požívající nižšího vyučování (as $\frac{1}{5}$ obyvatelstva) není velikého významu, protože dle úředních statistik toto číslo určuje nejistou a vrtkavou návštěvu školy po několik neděl v roce. V Bostonu kde předpisy školní jsou nejprísnejší, jest zjištěno že ze 72.041 dětí mezi 5—15 rokem neméně než 7366 jich se vůbec žádného vyučování neúčastní ani veřejného ani soukromého. Příčiny tohoto zjevu netřeba daleko hledati. Amerika jest v podstatě země republikánská. Smysl pro rovnost a stejná práva jest velmi vyvinut nejen mezi dospělými, ale i u mládeže. Donucovací zákony jsou buď rodičům a dětem neznámy anebo jsou jim odporňy. I socialní a průmyslový směr Ameriky nenutí rodičů, by přiměli děti ku systematickému navštěvování školy. Čísti, psáti a počítati a jistá míra duševní činnosti, což američtí učitelé dobře umí vštípit, jsou požadavky nevyhnutelnými. V zemi jako Amerika (praví ref. školský v Tabletě) kde jest hojně podniků a skytá se dosti příležitosti ku vybroušení rozumu i mimo štěny školní, bylo by vyučování pomocí školních knih zdlouhavé. V tom leží kontrast mezi státy evropskými a Amerikou. Nadšený mladík evropský ať ve Švýcarsku nebo Holandsku, neb kdekoli jinde rozený pravidelně touží osvědčiti se všude jinde ještě než jen ve vlastní zemi, proto jest mu třeba znalosti cizích řečí. Všecky sny jeho nesou se do budoucna a jsou podmíněny znalostí cizích řečí. Mladík i rodiče cítí potřebu pracného vychování, by se syn jejich protloukl životem.

Americký hoch plý síly nepotřebuje se o podobné věci starati. Pro sklady, obchody, banky, dráhy a novinářské obchody, postačí drobet elementárního vyučování, je-li spojeno s bystrostí a jasností duševní. Potřebu znalosti cizích řečí hoch americký nemá. Pole jeho podniků a ctižádosti rozprostírá se po celé ploše Ameriky, nevzpomeneme-li ani Anglie a Austrálie s ostrovy, celý to svět, jenž mluví anglicky. Toť hlavní rys v životě anglickém. Mimo to třeba také uvážiti, že značná část bystrých rodičů dětem svým pojistuje odborné vyučování na vyšších, vědeckých, technických školách a že v Americe kroužky čtenářské, knihovny a jiné v pravdě vzdělávací spolky, nahrazují školu značně. Proto dí Dr. Migerka mluvě o školství Americkém a jeho nedostatcích: „Niemand studiert um der Wissenschaft willen. Ferne davon, wie bei uns, Brennpunkte des wissenschaftlichen Lebens zu bilden . . . sind die americanischen Schulen des entsprechenden Grades einseitig, nüchtern und praktisch im Sinne *möglichst rascher Herausbildung für einen Beruf*.“ Při vši slabosti škol amerických přece všechnu chválu vzdáti třeba docílenému pokroku školou života. Tak se vysvětlují die im Leben wahrnehmbaren die Erfolge

der Schule weit überholenden Leistungen auf dem Gebiete des Ingenieurwesens, die ausserordentliche Entwicklung der Industrie, die Rührigkeit und Tüchtigkeit in allen Zweigen des Handels und seiner Hilfsvorkehrungen und Einrichtungen.“

Mimo školy svobodné jsou v Americe ještě školy soukromé neb dobrovolné jak pro nižší tak i pro vyšší vzdělání. Jsou to školy většinou farní, které nemají žádného styku ani s vládou ani s ostatními školami. Počet žáků vyučovaných ve školách soukromých a farních páčil se v roce 1888 na 1,112.000 dítek a stále stoupá.

Ve 14 státech, z nichž máme zprávy, byl od poslední vydané zprávy vzrůst škol soukromých značný (7 %), kdežto školy veřejné jen nepatrný přírůstek vykazují. Jakési úplné a zcela věrohodné zprávy podala skupina států: Messachussetts, Rhode Island, Connecticut, New York, a New Jersey. V těchto 5 státech populace školní vzrostla o 1.08%, kdežto zápisy škol veřejných měly přírůstek 0.28 %. Skutečný přírůstek návštěvy školní obnášel ve veřejných školách jmenovaných 5 států 4939 dětí, na školách pak soukromých (farních) přibýlo v téže době ve jmenovaných státech 12.956 dítek. Ve státu New Hampshire ubylo v posledních 10 letech ve veřejných školách dle výkazů úředních 6209 dětí, v soukromých a farních školách pak přibýlo 6159 dětí. V North Carolina zaznamenáno 20.000 žáků navštěvujících jiné než veřejné školy. V městě New Yorku dle zpráv úředních navštěvuje školy soukromé a farní 45.000 žáků a počet jejich stále roste. Ve Filadelfii jest v soukromých a farních školách 20.000 žáků. V Bostoně, který jest výmínečně dobře opatřen školami národními i vyššími a technologickými, jest na školách privátních a církevních 9936 žáků. V Chicago, jehož úhrnná summa obyvatelstva obnáší 1,208.669, zápis žáků na školách veřejných vykazoval 93.737 dětí, v soukromých školách, (zejména pro bohatší zřízených) 7569 žáků, ve farních školách zapsáno 50.172 dítek. Mimo tyto zapsáno 3552 žáků na obchodních školách.

Vůbec lze pozorovati, že byl vzrůst farních škol v sev. státech větší než v jižních a v starších státech větší než v nových. Zprávy ovšem jsou ještě neúplné, ale znalci tvrdí, že nejméně $\frac{1}{10}$ dětí navštěvuje školy soukromé. Tyto školy jsou od státu úplně nezávislé a jsou udržovány rodiči a církví. Nemají žádného státního dozoru neb regulativu. Učitelům soukromým netřeba se prokázati kvalifikací učitelskou. Americký školský zpravodaj píše: „V těchto státech a snad i jinde lze pozorovati, že dítky škol veřejných přecházejí do škol soukromých. Tato okolnost jest důležitá a vyžaduje pečlivé pozornosti. Veřejné školy jsou opatřeny lepšími učiteli a lepšími prostředky než dříve bývalo a stojí více peněz.“

Příčina opácného výjevu při návštěvě školy leží nejen ve poměrech vznikajících z větší civilisace a vzrůstu blahobytu na jedné a chudoby na druhé straně, ale hlavně ve vzrůstajícím se přesvědčení, že nutné jest vyučování v některých předmětech, jimž školy veřejné vyučovati nemohou.“ Předmětem tímto jest hlavně náboženství.

Školy státní, chtějíce vyhověti všem, nevyhovují zcela nikomu. Také rodiče chtějí míti vliv na vychování dětí svých a proto raději přispívají soukromě na své školy, které jejich žádosti respektují, než by posílali dítky do škol veřejných, v nichž se náboženství nevyučuje. Katolíci mají své školy soukromé a nemohou se sprátně se školami veřejnými bez náboženství. V některých západních státech podobně jednají lutheráné. Minulého roku o tomto boji věřících křesťanů proti školám veřejným ve státě Wisconsin, bylo více čísti. Stát Wisconsin má velmi

upravené školství počínaje od zahrádky až k universitě. Málo států jest tak zařízeno. Poslední zimu navržen zákon „Benettův“ (dle navrhovatele). Tento měl za účel, aby všechny děti všech škol v státě po několik měsíců v roce vyučovány byly v angličtině. V skutku v některých farních školách zvláště luteránských se vyučuje jen německy. Výsledek zákona měl býti, aby děti cizích rodičů byly v dokonalé Amerikány vychovány. Předloha stala se zákonem téměř jednohlasným usnesením. Však katolíci a luteráné bouřili proti zákonu, že jest též proti farním školám namířen. Silná oposice se zorganizovala a volba guvernéra se točila jen kolem tohoto předmětu. Visconsin byl stát po mnoho let republikánský, a demokrati vidouce vhodnou příležitost zmocniti se voleb, spojili svou oposici s odporem katolíků a luteránů a měli většinu 20.000 hlasů. Podobně v státu Illinois při volbě rozhodla předloha školní. Jednalo se zdali bude stát přihlížeti a uznávati farní školy. Kdo byli pro takovou předlohu, podlehli při volbě velké většině.

Toto faktum jest proto důležité, že zde vedou oposici uvědomělí živlové, kteří nuceně připlácejí na školy veřejné a dobrovolně na školy soukromé. Spojené státy nejsou nijak proti náboženství, ale chtějí vyhověti všem sektám americkým, jednaly logicky, když náboženství ze školního vyučování vůbec vypustily (ne snad z nepřátelství); upadly však v druhou obtíž, že nevyhověly žádosti rozumné a oprávněné svých nejlepších občanů, kteří žádají vychování náboženské.

Pro nás katolíky jest v těchto zprávách o amerických školách státních a soukromých obsaženo jistě mnoho poučného.

Frant Vauěček.

Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském.

Píše **František Pohunek.**

(Pokračování.)

Ale snad Komenský neměl příležitost povahu těchto lidí seznati, snad že nebyl nikým upozorněn, nikým varován, aby nevěřil a domníval se, že jsou tito „proroci“ lidé šlechtění a bohaboční? — To jest právě při všem nejsmutnější, že Komenský povahu lidí těchto znal, že byl před nimi důtklivě varován (viz: Müller Comenius, ein Systematiker, str. 40—41.), ale že přes odpor mnohých „bratří“ na proroctvích jejich celou duší lpěl, a na jejich základě jednal.

Již v Berlíně slyšel, že mnozí exulanti i jiní lidé považují Kottera za *podvodníka*,¹⁾ on však toho nedbal a nesl dále jeho „prorocství“ Friedrichovi Falckému, kterýž, když je přečetl, vytýkal jim slezské idiotismy a mimo to ukazoval k tomu, že by se mnohá z těchto prorocství, kdyby pravá byla, byla již musila vyplniti;²⁾ Komenský však prorocství vtipně hájil a věřil jim pevně i po roce 1627., ač dobře věděl, jaký osud zatím potkal Kottera, a když mu mnozí víru tuto vytýkali ukazující ku Kotterově bezkarakternosti, odpovídal Komenský, že prý Kotter trpěl nevinně jako mučenník. O Poniatovské věděl rovněž A. Komenský velice dobře, že je chorobnou a o jejích proroctvích slyšel na své uši výrok lékařův, kteří byli

¹⁾ J. A. Komenský, napsal Ferd. Menčík, v Praze 1892 str. 11.; Fr. J. Zoubka Život J. A. Komenského, vydává Dr. J. Novák str. 46.

²⁾ Fr. J. Zoubka Život J. A. Komenského, vyd. Dr. J. Novák, str. 48.

zvláště k tomu vyzvání, by o její zdraví a o její proroctvích podali svůj úsudek; ba když r. 1632. zemřeli Friedrich a Gustav Adolf a bratří doléhali, aby se proroctví Poniatovské, dvojí touto smrtí ze lži usvědčená, prohlásila za falešná, by pro ně nevzešla bratřím potupa, odporoval Komenský se vši rozhodností. ¹⁾ Rovně i povaha Drabíkova byla Komenskému dosti dobře známa; ²⁾ na své cestě do Uher r. 1650, kdež s Drabíkem vešel ve styky velmi přátelské, byl bratřimi varován, by mu nevěřil, proto že jest podvodník; Komenský však trvá pevně na svém ³⁾, věří prorokům, ano vydává proroctví jejich v překladu latinském a když r. 1660. dostává zprávu, že byl na synodě bratří v Puchově Drabík odhalen jako podvodník a ze lži usvědčen, ⁴⁾ odpovídá tím, že vydává nyní jeho proroctví v úpravě nádherné s ilustracemi!

Odpor a nenávisť proti *katolickému* Ferdinandovi, jehož smrt „proroctví“ předpovídala, jakož i proti domu habsburskému, jemuž proroctví věštila zkázu brzkou a hroznou, byly v Komenském patrně větší nežli byly jeho rozvaha a soudnost, kde šlo o věci jemu protivné, tak že se čtenář poměrů oné doby znalý diviti musí, jak mohl Komenský, jenž přece naváděl ku zkoumání věcí, klesnouti do tak osudného labyrintu a jak v něm mohl až do své smrti stále blouditi.

Již dříve bylo pověděno, že skoro všechna jednotlivá proroctví všech tří proroků — Kottera, Drabíka i Poniatovské — předpovídala tím neb oním způsobem pod těmi neb oněmi v podstatě své biblickými obrazy stále a stále se opakujícími: vítězství vojsk příchozích od severu a východu, nesoucích pomoc Bratřím, pád církve „římské“ a zavládnutí „evangelia“ ve všech zemích české koruny, náhlou a hroznou smrtí Ferdinandovu, hrozný pád celého domu rakouského, zničení papežství, návrat a opětné zasednutí na trůn a slavné kralování kalvinisty Bedřicha Falckého. Některá pak z oněch proroctví předpovídala ovšem také velké utrpení Bratří, ale krátké a brzy přecházející, jiná konečně vybízela přímo a naléhavě k vystěhování se ze země, hrozila zahynutím těm, kdož v zemi zůstanou, vystěhovalcům však slibovala brzký a slavný návrat zpět do vlasti na čas a pro své se zachránění opuštěné a jmenovala určitě krajinu, ano i město, kam by se Bratří na krátký ten čas, než přejde bouře, měli uchýliti.

Poslednější tato proroctví byla bez odporu nejnebezpečnější a měla též bohužel vliv velice osudný nejen na Bratry, na jejich se z vlasti vystěhování a veškeré jejich další osudy, nýbrž na celou českou emigraci a to bohužel opět hlavně snahou, vlivem a agitací J. A. Komenského, jehož jednání jeví se nám tu tím nápadnějším, že jakmile uslyšel o proroctvích Kotterových a Kottera spatřil, ihned uvěřil jeho proroctvím a pak i jiným, ačkoli, jak sám praví, zastával a hájil mnohými důvody dříve ⁵⁾ mínění, že není již (více) řádných zjevení; předstírají-li se pak andělská nějaká vidění, (že) je sluší pokládati za smyšlenky lidské nebo za klamy ďábelské.“ (Zoubek-Novák: Život J. A. Komenského str. 10—11 pozn. 26.) Tak Komenský dříve, a teď uvěřil bez dlouhého rozmyšlení koželuhovi, ne příliš kalé pověsti, který předstíral zjevení božská.

(Pokrač.)

¹⁾ Beeger und Zoubek: J. A. Comenius str. 25.

²⁾ Ferd. Menčík: J. A. Komenský str. 43.; Jul. Beeger und Fr. Zoubek l. c. 94. I zde ukazuje Komenský ku věštci Balaamovi, jenž, ač nebyl spravedlivý, přece pravdu mluvil. Tak prý řekl Drabík.

³⁾ Ferd. Menčík l. c. str. 37.

⁴⁾ Albert Liepe l. c. str. 26.

⁵⁾ Ve spisku „O andělech“ vyd. r. 1615.

Zákony a nařízení

u věcech obecných a městanských škol náboženství katolického se týkajících.

(Pokračování.)

Z á k o n ř í š s k ý

ze dne 14. května 1869. č. 62. ř. z., jímžto se ustanovují pravidla vyučování ve školách obecných

(změněn zákonem říšským ze dne 2. května 1883. č. 53. ř. z.), kterým některé paragrafy tohoto zákona ze dne 14. května 1869 ř. z. č. 62. pozbyly v posavádním znění svém platnosti a mají budoucně zníti tak, jak tuto následuje:

§ 1.

Školy obecné zřízeny jsou k tomu, aby děti v mravnosti a nábožnosti vychovávaly, ducha jejich vyvíjely, známosti a zběhlostí, jichž mají k dalšímu vzdělání v životě zapotřebí, jim poskytovaly a byly základem, aby se z nich stali hodní lidé a občané.

§ 2.

Každá škola obecná, zřízená nebo udržovaná zcela nebo z části nákladem státu, země nebo obce místní, jest ústavem veřejným, a může do ní co do ústavu veřejného choditi mládež jakéhokoliv vyznání náboženského.

Školy obecné jiným způsobem zřízené a udržované jsou ústavy soukromými.

Dle minist. vynesení ze dne 18. listopadu 1870 č. 10750 přísluší každé obci právo podporovati soukromé školy n. př. konfessionální atd. z prostředků obecních dle své vůle, aniž by tím taková škola stávala se ústavem veřejným, k čemuž by zapotřebí bylo, aby obec na základě stávajících zákonů a nikoli pouze dobré vůle školu tu udržovala.

§ 3.

(Zákon ze dne 8. května 1883. č. 53. ř. z.) Učebné předměty ve školách obecných jsou:

1. náboženství atd.

§ 5.

Vyučování v náboženství opatřovati a předkem k němu dohlížeti přísluší úřadům církevním (po případě představenstvům židovských obcí náboženských.)

Kolik hodin se má náboženství vyučovati, ustanoví se v plánu vyučovacím.

Jak se vyučování náboženství rozdělití má na jeden každý ročník, vyměří úřadové církevní.

Učitelé náboženství, úřadové církevní a společenstva náboženská mají šetřiti zákonů školních a nařízení, v mezích těchto zákonů od úřadů školních vydaných.

Co úřadové církevní ve příčině vyučování náboženství a cvičení v náboženství ustanoví, oznámeno buď správci školy (§ 12.) skrze školní dozorstvo okresní. Nařídilo-li by se něco, co by se s obecným řádem školním nesrovnávalo, nebudiž to oznamováno.

Nebylo-li by v některém místě duchovního, který by pravidelně náboženství mohl vyučovati, může učitel s přivolením úřadu církevního přidržeti býti, aby byl při tomto vyučování dětí k jeho vyznání náležejících nápomocen dle nařízení od úřadů školních o tom vydaných.

Opominula-li by některá církev nebo společnost náboženská dáti náboženství vyučovati, opatří v příčině toho, čeho bude potřeby, školní úřad zemský, slyšev první účastníky.

(Dle vynesení zemské školní rady ze dne 3. června 1870 č. 3461. zrušena jest povinnost učitelova opakovati učivo náboženské s mládeží zákonem o školství obecném ze dne 14. května 1869.

Učiteli jest přísně zakázáno vlastní učivo zkracovati, aby místo toho náboženství vyučoval. „Aby některý učitel se zavázal u vyučování náboženství pomocným býti, k tomu jest třeba snesení c. kr. zemské školní rady. Pokud tedy učitel zemskou školní radou k tomu nařízen není, má každému spolupůsobení u vyučování žáků náboženství odpírati.

Nemůže-li v některé osadě místní správce duchovní náboženství pravidelně vyučovati a vidí-li se tudíž spolupůsobení učitele u vyučování náboženství žádoucím býti, nechať předně místní školní rada, v níž i místní správce duchovní i učitel mají právo hlasovací, věc tu vezme v úvahu, ať se prosloví o potřebě spolupůsobení učitele u vyučování náboženství a ať žádosti

k tomu směřující podá cís. kr. okresní školní radě.

Na c. kr. okr. školní radě bude, aby podala své dobré zdání zejména o tom, bude-li pro případ, že by učitel jehož se týče, při vyučování náboženství spolupůsobil, nějaké stenčení učebních hodin v pří-

čině ostatních předmětů možno, anebo má-li se učiteli za to dostati remunerací. Načež ať c. kr. okr. školní rada předloží listiny o jednání tom s návrhy svými c. kr. zemské školní radě, kteráž sama si zůstavuje právo svolení úřadu církevního se dozorcí a rozhodnutí učiniti.) (Pokračování.)

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

(Pokrač.) Samorostlý a samozvaný theolog v České škole pokračuje: „Či lze očekávati, že vzejde pravý výsledek z toho úmorného, bezmyslenkovitého odříkávání dogmat náboženských, kterých si může dopřáti k studiu jen dospělý duch a která obsahují tolik tajemství?“ K tomu podotýkáme: Je opovážlivou urážkou nazývati katechisování věrouky katolickým katechetou a odpovědi dítek na otázky z věrouky úmorným, bezmyslenkovitým odříkáváním dogmat, je to hrubý nájezd na naše náboženství tím spíše, poněvadž pisatel snad ani jedné katechesi věroučné při hodině náboženství přítomen nebyl, a po Sokolovsku tupí a odsuzuje to, o čem nemá ani zdání a čemu nerozumí. A co myslí Česk. šk. „pravým výsledkem“ z dogmat, to opět zůstane tajemstvím snad i samotnému pisateli oné stati, psal totiž, aby psal, a nevěděl co. Chceme mu říci v krátkosti, jaký je pravý výsledek dogmat. Výsledek dogmat věroučných je ten, že věroukou poznaly dítky Boha, jeho vlastnosti, Spasitele s jeho dílem vykupitelským, Ducha sv. s jeho milostmi ve sv. svátostech. A když ho náležitě svou vírou, či jak Č. škola píše, z dogmat poznaly, pak k tomu trojjedinému Bohu lnou tou čistou láskou srdce dětinného, a ochotně a rády plní povinnosti náboženské, či jinak řečeno, snaží se žíti ctnostně, mravně. Ten jest pravý výsledek našich dogmat. A kdy by děti tutéž oddanost a lásku k Bohu viděly i na svém učiteli, a děti mají v tom ohledu bystré oko a ještě bystřejší mysl, kdyby pozorovaly, že jejich učitel nikdy chrámu Páně ani přijímání sv. svátostí nezanedbává, v chrámu že se vroucně modlí, a nedělá pouze dozorce dětí s obličejem zamračeným, v němž lze čísti: „Však kdybych nemusel, nestál bych zde,“ a kdyby tentýž učitel každou sobotu jako otec důtklivě děti vybídl, zítra aby nikdo z nich

mše sv. nezanedbal, pak by se ukázal ten pravý výsledek z dogmat. Pak by ten příklad učitelův nejen děti, ale i rodiče, hlavně otce přivábil, že by více mši sv. v neděli navštěvovali. Když ale učitel sám povinností náboženských nekoná, a snad své věrouky ani nezná, poněvadž soudíce dle slov České školy, to bezmyslenkovité odříkávání dogmat mu za to nestojí, když se chrámu, kde jen může, vyhne, s rodiči — hlavně otci — v hostinci i proti náboženství mluví, způsobem, jaký je v článku České školy, a s těmiž otci v neděli dopoledne místo mše sv. v hostinci posedí, a když ti otcové povídají pak doma před dětmi svým manželkám, s kým v hospodě seděli a o čem mluvili, by výčitky manželé z ohledu na učitele nebyly tak ostré, a když to všecko děti slyší, pozorují, a děti mají v tom ohledu velmi dobré oko, pak je arci ten pravý výsledek z náboženských dogmat seslaben, ale ne vinou katechetovou, ani vinou látky dogmatické nenasnadno pochopitelné, poněvadž se snad tolik soudnosti a umění katechetovi může přisouditi, že přednášku svou učini slovy dětskému rozumu a chápavosti dětské přiměřenými, ale vinou špatného učitelova příkladu. Proto jsem pánům z České školy tou radou, aby, když chtějí střílet, dobře mířili, sic se jim stane opětně, že chtějí střílet do nás, postřelí sami sebe. Musíme si však blíže všimnouti těch slov České školy o „odříkávání dogmat náboženských, která si může k studiu dopřáti jen duch dospělý a která obsahují tolik tajemství.“ Předně nevíme, zdali páni učitelé z České školy chtějí z dětí mítí samé hluboké myslitele, kteří by si „doprávali“ každé slovo učitelovo, každou jeho definici podrobovati studiu a kritice, nebo dle přísloví latinského „jurare in verba magistri“ oddaně vše přijímali co jim učitel řekne, poněvadž si snad učitel zjednal tolik důvěry

čili jak moderně se říká, tolik autority, že mu děti důvěřují a spolehají, že jim nebude přednášeti nic špatného a nic nepravdivého. A tuším že tu důvěru dětskou, kterou sami žádají, přiřknou i katechetovi. Strach „České školy,“ že by studium dogmat náboženských děti umorovalo, je tudíž zcela zbytečný a planý. I ta tajemství svaté víry přijmou děti tak, jak jim je katecheta přednesl a vysvětlil, a chovajíce je dle slov Spasitelových v srdci dobrém a výborném budou z nich užitek přinášeti v trpělivosti. Dále chceme České škole připomenouti, kde že je více tajemství, zdali v katechismu, anebo ve vědách zeměpisných, přírodovědeckých, silozpytných, které se na školách dětem přednášejí. Kdyby děti o soustavě slunečné, o vnitřku země, o trávení žaludku, o oběhu krve, anebo třeba jenom o pouhém vzrůstu vlasu se ponořily v hluboké studium, jak si to představuje Česká škola, nevím, čím by se dříve umorily, zdali tímto přemýšlením, čili studiem nebo přemýšlením o náboženství. Mohu posloužiti doklady z úst samotných učitelů, kteří za hovoru našeho o pozornosti dětí mne odbyli poznámkou: Což u vás mohou dáti při náboženství pozor, váš předmět je zábavnější, než naše jednotvárné učení. Jak rýmují se tato slova

s tvrzením České školy o bezmyšlenkovitém, úmorném odříkávání? A ten učitel, který tato slova mi řekl, je učitelem mladším; který za své dobré ve škole působení právě tou dobou dostal pochvalné uznání. Abych to neopatrné tvrzení České školy ještě drastičtěji osvětlil, připomínám, že asi před čtyřmi roky kolem nového roku byla v „Národních listech“ oznámena schůze tuším že Budče Jičínské, (kdyby si někdo přál, mohl bych to číslo Národních listů večerních citovati) kde byla na programu otázka: Jak si má učitel počínati při vyučování žáků v elektrotechnice moderní. Čtli jsme to tenkrátě několikrát, a věru že všichni dohromady jsme nevěděli, i sami profesori, jak si ten dotýčný učitel bude počínati. Škoda, že jsem se oné přednášky, přišla-li vůbec na světlo, nemohl dopídniti. A vy páni učitelé pak nám chcete vytýkati duchamorné, bezmyšlenkovité odříkávání dogmat? Sami chcete dělati professory a děti ponořovati do hlubokých studií myslí dětské úplně nepřístupných, sami byste z nich nadělali nejraději jakýchsi budhistů pohřížených v nirvanu a nám vyčítáte bezmyšlenkovité moření dětí dogmaty náboženskými? Buďte jen podruhé opatrnější ve volbě výrazů a výtek. Pokrač.

+ 24

DROBNOSTI.

Obrázek z nynější školy. K sepsání tohoto obrázku byl pisatel veden článkem v čísle 10. tohoto listu: „Proč zákon žádá, aby také katecheta podpisoval propouštěcí vysvědčení?“ Pisatel působí na obecné škole v X. a jest tak šťasten, že může svoje katechetské povinnosti věrně zastávati. Když přišel do X. pan řídící, byl jako máslo, chtěje při tom, aby mu katecheta nadcházal a se za něj pálil. K tomu se ovšem katecheta nepropůjčil, a tu p. řídící hned dělal kyselou tvář. O školním úklidu, o čistění a provětrávání školních světnic nebylo ani řeči; provětrával vítr, když některé chatrné okno rozbil, a bylo dobře. Tu však napadlo školní radě, že by se mohl dát školní paušál do veřejné dražby. Stalo se. Školní paušál vydražil jiný, jemuž prý šlo o to, aby škola přišla do pořádku. Mínil to snad dobře, ale pan řídící měnil. Aby chodby nebyly příliš čisty, o to se postaral „muflík“ pana řídícího,

a školní světnice nyní p. řídící provětrával hned z rána po vytopení i v největším mrazu tak pilně, až tam žádné teplo nezbylo. Katecheta to viděl a mlčel. Konečně nájemce školního paušálu, vida, že nic nesvede, vzdal se, a úklid zase zadán panu řídícímu s výslovnou podmínkou „provětrávati“. Leč takové podmínky nejsou překážkou pro chytré hlavy a p. řídící jest přec tak chytrý, že je mu to hračkou vyzrát na celý svět i s místní školní radou. Nyní však přikročme k věci hlavní. Katecheta připravoval zanedbané školáky k prvnímu sv. přijímání. Když nadešel den sv. přijímání byl zanedbaný žák pryč. Kde je? Odpověď: P. řídící mu dal propouštěcí vysvědčení. Katecheta žádal, aby se to podruhé nestalo, ale marně; p. řídící po pět let vedl svou, vymlouvaje se na p. inšpektora, liberála. Ovoce tohoto libovolného jednání jest arcíř velmi smutné, mládež jest spustlá. Konečně katechetovi došla

trpělivost, a ohradil se písemně. A hle! p. řídící povolil, a to tím spíše, že přišel nový inspektor, kterýž není přítel šlendrianu. Nyní máme školy vymyté, a snad taky, až se bude pan inspektor blížit, se provětrá; a po inspekci půjde starý šlendrian svou cestou dále. Ale propouštění ze školy bez katechety nebude, ač to nemile ponese jeho druhá polovice, která má o svém muži mínění: on že všechno zmůže. Martet.

Jak bychom i za nynějších poměrů školních mohli s pomocí Boží zdárné dítky mítí? (Pokrač.) 3. Největší obtíž bývá ovšem všude s „nezbedníky“. Šťastná škola, kde není ni jednoho nezdárného dítky! šťastný tam učitel! šťastný katecheta! ale kolik as těchto šťastných? Pravidelně všude bývají i neposlušné, vzdorovité, nezdárné děti; a obtížné s nimi obcování vyrušuje i hodné dítky z vážnosti k sv. náboženství a z úcty ke katechetovi rozhorlenému, byť i spravedlivým hněvem, proti nezbedníkům. Jak si tu počínati? I v káráni a potřebném trestání (pohledem, slovem, pokynutím k povstání neb k vyjití z lavice a pod.) budme vždy klidnými, trpělivými, laskavými; budme i v nevyhnutelné přesnosti otcí duchovními i k těm nevděčným dětem nezdárným. Ano těm zvláště věnujme péči větší, pamětlivi jsou Božského Učitele, jenž zanechav 99 oveček poslušných šel po té, která se byla ztratila. S tímto vzpomínáním a se zbožným povzdechem k Ježíši Spasiteli vstupujeme do školy, s klidným ano laskavým pohledem na učitele i dítky, s tím pevným předsevzetím: nikdy příliš se nerozhorliti, zvláště nikdy ani na nejzpuštěnější dítě rukou nesahati. Co můžeme a smíme — přehlížejme! nebo okem káravým ztrestejme! pomůže-li to, povězme rodičům (zvláště matkám), nemožno-li to, stěžujme si pp. učitelům důvěrně nebo v konferenci, za to projevujeme svou radost a spokojenost i nad nejmenším pokrokem neb se polepšením nezbedníků; čeho ani tak nemožno překonati, trpělivě snázejme považující školou, zvláště nynější, za spasitelný **očistec** pozemský, jímžto můžeme dluhy u Boha učiněné snáze uplatiti a dříve, nežli v očistci pohrobním. Sílí nás potěšné vědomí, že — dovedeme-li s pomocí Boží i za nynějších poměrů školních zdárné dítky odchovati Bohu, Církvi a vlasti — větší někdy zásluhy mítí budeme, při konečné výplatě nebeské, nežli

katechetové staré školy bývalé neb i — budoucí — školy konfessní. —o—

Ne u nás, ale — v Anglii. Čeho my katoličtí Čechové ani doufati se neodvažujeme, totiž aby naše katolické učitelstvo utvořilo spolek pod praporem sv. víry, to provedlo katol. učitelstvo anglické v těchto dnech a sice způsobem velikolepým. Dne 18. a 19. dubna byla první výroční schůze Národní Jednoty katolických Učitelů Velké Britanie (The National Union of Catholic Teachers of Great Britain). 712 členů zastoupeno delegáty a přítomno mnoho vynikajících hostů stavu duchovního i laiků. Shromáždění projevili nejprve soustrast nad úmrtím svého příznivce westminsterského kardinála arcibisk. Manninga. Náslelovala obvyklá volba praesidia. Na to ujal se slova zvolený předseda Corigan z Manchesteru, jenž ve znamenité řeči dokazoval důležitost organisace katol. učitelů angl. Pravidl mezi jiným: „Tato konference má dokázati, že my učitelé oddáni jsouc tělem i duší povolání svému, zároveň hrdi jsme na prapor víry katol., kol něhož jsme sešikováni, a že naše snahy a politika vždy směřovati budou ku prospěchu věci, kterouž prapor ten vyznačuje. Toť důvod, proč my katoličtí učitelé nepřistoupili jsme k Národní Jednotě Učitelské. My uznáváme nevyhnutelnou potřebu škol čistě katolických, s jejichžto blahem spojeno jest i blaho naše. Pro ně musíme bojovati do poslední krůpěje, třebaž hmotné naše postavení jest bídňější nežli druhých.“ Dále zpomínal přízně a pomoci angl. biskupův a kněží, s jakouž tito všude podporují zájmy školské hmotné i duševní. „Školy naše,“ mluvil dále „ohroženy jsou odevšad nepřátely bohatými a mocnými; z toho následuje, jak nezbytno jest, abychom jich střežili a bránili; a není výtečnější strážce nad jednomyslný sbor vážných, věřících učitelů, kteří pracují neunavně a vždy v souhlasu se zásadami víry katolické!“ (Tohoto krásného výroku anglického kollegy měli by si dobře povšimnouti p. Sokol a pp. žofínští matadoři.) Ku konci jednáno o hmotných poměrech školství i učitelstva. Umlučeno, by vládě byla podána petice o zřízení většího počtu katol. škol pokračovacích a jiných, upravení platův učitelských a pense. Za cíl jednoty prohlášeno a přijato 1. Pečovati o katol. vychování tím, že a) učitelé se sjednocují v pevný celek, aby mohli vzájemně si pomáhati a v zájmech svých se podporovati, b) že se použije vlivu této

jednoty, by šířily se některé metody nejlepší a povznesl pokrok a vývoj v každém oboru vyučování, c) že vytríbené a praktické zkušenosti sjednocených katol. učitelů předkládají k úvaze se budou katol. veřejnosti jakož i všem, kohož školství zajímá. (2. odstavec jedná o péči o finanční poměry školství). Veškerý angl. časopisy katol. chválí tento čin katol. učitelů a slibují si mnoho pro budoucnost. A věru, jsou-li ona slova pronesená upřímným projevem přesvědčení angl. učitelstva katol., pak musíme katolické Anglii jen gratulovati. S takovými učiteli dokáže angl. katolíci velmi mnoho a připraví krásnou budoucnost vzdělanosti katol. Srovnáme-li nyní dotčená slova angl. učitele s řečmi jakož i s resolucí, kterýmiž se tak proslavilo naše také katol. učitelstvo na Žofině, poznáme

až příliš jasně, komu svěřují rodičové katol. v Anglii své děti, a komu je musí u nás svěřovati. Tam vidíme pevný charakter a přesvědčení náboženské — u nás až na řídké výjimky nerozhodnost, ne-li spíše pouhou přetvářku a ramenářství — a v náboženství lhostejnost, ano i čistou nevěru. V Anglii mohou s radostí posylati rodičové děti do škol, věduce, že budou vzdělány pro časnost i věčnost: u nás svědomití rodičové se strachem svěřují děti škole, v níž nejednou opovází se „pře- učený“ moderní p. učitel tvrditi, že člověk povstal z opice, svět sám od sebe a nebo si dovolí jiné „exkursy do vyšší říše vědění“ (!), a kdež se užívá čítánek z nichž jest vymýšleno jméno nám katolíkům nejsvětější: Ježíš Kristus!

—d.

Spisy redakci zaslané.

Náš domov. Obrázkový časopis zábavný a poučný pro lid. Red. v Olomouci Josef Vévoda. Roč. I. č. 10.
První čítanka na základě psacího čtení.

Příspěním vynikajících znalců školství vydal Josef Klicpera. Vydání písmem stojatým. Vázaná za 25 kr. V Praze. Nákl. Fr. Tempského 66. vydání.

Listárna redakce.

V těchto dnech došly nás následující dotazy, jež podáváme dle přání p. zasylatele širší veřejnosti, prosíme za jejich rozluštění: V obci N. účastňovaly se školní děti již ode dávna o křížových dnech aspoň jednou průvodu z farního kostela. V neděli a ve svátek bývají však na mši sv. v kapli v téže obci.

1. Letos však učinila (na počátku května) při měsíční kanferenci správa školy návrh, aby se nechodilo více na průvod, nýbrž aby se v den, kdy se chodilo dříve na processí, vykonala pobožnost pouze v kapli. Návrh správy školy byl učiteli jednohlasně přijat, ač katecheta rozhodně protestoval. —

Má sbor učitelský právo za něčem

podobném se usnésti? a, nemá-li, co jest třeba činiti, by se školní děti tak jako dříve účastnily průvodu z kostela farního?

2. O svátku Božího Těla shromažďují se v obci N. děti školní ve škole, pak vyjdou v páru na ulici, postaví se do řady a čekají, až půjde průvod kolem. Pak jdou opět domů. Na mši sv. však toho dne nechodí. Tak se děje na základě usnesení sboru učitelského za souhlasu c. k. okresního školdozorce i přes výnos min. ze dne 16. května 1880 č. 6206. že mají všichni katol. žáci každou neděli a každý svátek býti společně na službách Božích. Co jest činiti, aby škola byla přinucena účastniti s dětmi mše sv. i v tento slavný den?

OBSAH: Vychování sociální. Myšlenky a výroky spisovatelů italských a francouzských, jež přeložil a podává Josef Flekáček (Pokračování.) — Kterak zajistiti věrné osvojování sv. náboženství na stupni dolním po stránce pamětní nejučinlivěji. Píše Alois Brynych. — Svobodné školy americké. — Některé glossy k chvalořečem o Janu Amosu Komenském. — Zákony a nařízení u věcech obecných a měšťanských škol náboženství katolického se týkajících. — Hlídka časopisecká. — Drobnosti. — Spisy redakci zaslané. — Listárna redakce.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., příletně 1 zl. 50 kr. Do krajů německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jím dává toliko za hotové. Alumním, klerikům a studentům slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: Fr. Pohunek.

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budtež addressovány i reklamace, jež se nepečetí a ne frankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budtež však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána).

Sedmiletá školní docházka.

▼ 19. čísle „Posla z Budče“ (ze dne 11. m. května) horlí redakce proti návrhu nejmenovaného učitele z venkova, který rozepsal se ve „Hlasu Národa“ o potížích osmileté docházky školní a vyslovil mínění, že by stačila docházka sedmiletá; redakce „Hlasu Národa“ vidí prý v tom zase důvod, že by stačila docházka šestiletá.

Příznáváme se, že jsme zmíněného článku ve „Hlasu Národa“ nečetli a ne připadá nám ani na mysl, abychom obhajovali návrh onoho venkovského učitele proti „Poslu z Budče.“ Avšak otázka o době školní docházky jest zajisté velmi důležitá, a to z důvodů mnohých, z nichž nejdůležitější jest do jista ten, — a tu mluvíme se stanoviska *školy*, a nikoli se stanoviska *lidu*, — že na venkově při největším úsilí školních úřadů nelze domoci se pořádné školní docházky, a to ne snad jen u rodičů chudých, ale i u zámožných. Proto hodláme o ní krátce pojednati.

Nechť jen pan pisatel článku „Humanitou k duševní pokleslosti“ promluví o tom s mnohými venkovskými učiteli, pak zajisté uzná, že jeho doznání, že jest docházka školní „na venkově *někde* i velmi špatná,“ — bylo tlumočeno slovy velice shovívavými a mírnými. Jsou *celé okresy*, kde ve měsících letních sotva desítina, ano. *desítina*—žactva do školy přichází, a domnívá-li se pan pisatel, že jest „povinností všech duchem pokroku i duchem pravé humanity proniknutých lidí, o to veškerým úsilím pečovati, aby docházka školní byla lepší“ — pak mu rozhodně přisvědčujeme třeba bychom my „zpátečníci“ měli pro pilnou docházku školní důvod jiný nežli tu tak často přetřepávanou „humanitu“. Avšak ujišťujeme pana pisatele, že by on sám, ač do jista je „proniknut duchem pokroku a pravé humanity,“ ve mnohých případech pokrčil rameny a řekl: „Zde jest všecko úsilí marné.“

Kdo si přeje snížení školní docházky? čteme ve zmíněném článku, a dopisovatel „Hlasu Národa“ odpovídá na tuto otázku, že „lid venkovský, lid jenž vede těžký boj o svou existenci, o vezdejší chléb“ — ale „Posel z Budče“ si „vlastně nedovede představit, jakým způsobem by ta snížená docházka školní měla pomáhati lidu, aby nevedl tak těžkého boje o existenci a vezdejší chléb.“

Dovolíme si panu pisateli „Posla z Budče“ poněkud to vysvětliti. Podobáme tu, že tlumočíme mínění velké části učitelstva *venkovského*, jež pokud se

věci této týče, své mínění veřejně ani projevit *nesmí*, nechce-li býti vyhlášováno za „zpátečníky“. Máme také za jednu z největších chyb v našem zřízení školském, že škola ukládá tytéž povinnosti obyvatelstvu velkých měst jako chudíně venkovské. Dělnictvo ve městech se organizuje, vymáhá si zvýšení mzdy a zkrácení doby pracovní stávkami, ale dělník na venkově pracuje denně za 40 ano i za 30 kr. do úpadu — a je rád, když práci má. A jediné, co mu škola sleví, je školní plat, který ovšem se slevuje i ve městech, ostatní jeho povinnosti ku škole jsou tytéž jako kteréhokoliv obyvatele Prahy. A toť přece nesrovnalost křiklavá!

Že „dítě dvanáctileté není schopno práce takové, jež by rodičům opravdového mohla poskytovat užitku“ — k tomu přisvědčujeme, avšak dokládáme, že ne vždy a všude. Vždyť na př. mnozí hospodáři raději najímají děti ku „protahování“ řepy než osoby dospělé, ježto jsou děti obratnější, méně pole pošlapou atd., a práce ta není taková, aby snad dítě umořovala. Než, my o této věci právě mluvit nemíníme, aby se snad neřeklo, že schvalujeme, aby rodičové školních dítek ku práci užívali; uvádíme to pouze proto, aby poznal pan dopisovatel „Posla z Budče“, že není pravda, jakoby dítě dvanáctileté rodičům k výživě nijak přispívati nemohlo leč by je rodiče chtěli zmrzačiti.

Vždyť i ti rodičové, kteří na osmiletou docházku naříkají, mají srdce v těle a nenutí děti do práce, s níž nejsou.

Avšak nechme stranou práci, již děti konati mohou a nemohou, a zůstaňme při škole.

Jest to zajisté pozoruhodno, že nejvíce naříká se na školu. Mnohým, často dosti nepohodlným nařízením lid časem zvykne, ale osmileté školní docházce zvyknouti nemůže, ač trvá již přes 20 let, a nezvykne jí ani, potrvá-li ještě druhých 20 let.

A tu by přece měli přemýšlet o tom ti pánové, kteří prospěšnost osmileté docházky školní tak hájí, nenaříká-li si lid snad na ni přece *právem*.

Tážeme se: proč ten náрек na školu nyní, když nebyl druhdy? Odkud to, že klesá vážnost i k učitelům svědomitým? Odkud to, že i ta mládež nemůže se dočkati doby, kdy školu opustí? Proč tak málo lásky ku škole vůbec?

Takové dobrodiní, jehož obdarovaný dosíci může jen po mnohých bojích s četnými překážkami, při nichž snad mnoho utrpí — dobrodiní takové přestává býti dobrodiním a stává se břemenem.

Když byla docházka školní šestiletá, byly řídké případy, že z téže rodiny chodily do školy současně čtyři děti; nyní, za osmileté školní docházky jsou případy ty dosti hojné, ano, ze mnohých rodin dochází do školy i pět dětí najednou. A nyní počítejme, co stojí rodiče výživa pěti dítek, jež nejen že jim k výživě ničím přispěti nemohou, ale mimo to potřebují peněz na školní potřeby, a rodičům jest platiti za ně školní plat. Ani nejchudší otec není sprostěn placení školného za všechny děti; má-li čtyři, je rád, když se mu sleví za dvě.

Ovšem nám řeknou ti, kdo osmiletou docházku školní hájí: „Vždyť my chceme, aby školné bylo zrušeno; a potřeby školní — toť maličkost!“

Na to pravíme: Tažte se chudých rodičů, kteří za 30 až 40 kr. denně pracují, zdali to pro ně maličkostí, opatřovati třem a čtyřem dítkám školní potřeby; vždyť ty naše vesnické děti téměř polovici školního času ve škole propíší, majíce vždy hodinu zaměstnání přímé a hodinu nepřímé, ať již nemluvíme o „přímém“ psaní, kreslení, úkolech mluvnických, slohových a početních, na něž samo učitelstvo naříká. Že výlohy za školní potřeby nejsou malé, to se uznává všeobecně; vždyť

máme téměř v každém městečku spolek ku podporování chudých dětí, a pořádají se různé zábavy, aby z jejich výtěžku žactvu školní potřeby se mohli zaopatřiti. Na vesnicích spolků takových nemáme. Snad abychom je tedy zakládali? Kdo pak budou členy? Má chudšas podporovati chudšasa? A rovněž tak se to má se známým nařízením, „že jest povinností obce, aby atd. . .“ Snad není znám jediný případ, že by byla obec donucena starati se o školní potřeby chudých dětí; ty vyšší úřady dobře vědí, že toho mají obce za nynějšího školního zřízení až po krk.

Tážeme se, zdali by se zkrácením školní docházky o jeden rok rodičům značně neulevilo?

Avšak připomeňme si jinou věc, pro chudé rodiče nejbolestnější. Posílají do školy dvě, tři děti, a dvě menší mají doma, jedno ještě neodrostlo kolébce. Kdo má ty maličké opatrovati, aby neutrpěly úrazu, jak se dočítáme v novinách každodenně? Má snad matka, která je ráda, že se dočkala chvíle, kdy si může vydělati denně několik krejcarů, zůstat doma u dětí? Či má chudšas, který sám sotva se uživí, vzíti si chůvu? Tu se může hroziti sebe více pokutou a vězením, dítě školou povinné *musí* zůstat doma. Co by řekl pan dopisovatel „Posla z Budče“, když by slyšel takového otce při výslechu, kde stojí jako „nedbalec“ zoufale volati:

„Dělejte si se mnou, co chcete, zavírejte si mne třebas každý týden, malých dětí samotných doma nechat nemohu!“ — A myslí si snad zastanci osmileté školní docházky, že případy takové jsou řídké?

Tu zase jest veliký rozdíl mezi městy a vesnicemi. Ve městech máme mateřské školky, opatrovny — ale ve vsích jich není a nebude. Proč má tedy býti stejná povinnost jako ve městech, když tu není těch různých dobrodiní a výhod, jaké jsou ve městech?

Svědomitý učitel ovšem takové zameškání školy omlouvá; smluví se s rodiči, by děti školou povinné střídavě doma si ponechávali, by každé aspoň ob den do školy přišlo. Ale zákon takové omluvy nepřipouští; ten o opatrování malých dětí ničeho neví. Jedná-li se tedy přísně dle zákona, a rodičové jsou trestáni pokutami a vězením, pak *musí* u nich nastati právem roztrpčenost a nenávisť ku škole. A tu jest pramen, z něhož se prýští všeka ta neláska ku škole, mající za následek, že do ní posílají rodičové děti jen proto, „aby měli pokoj“, to jest: aby nebyli trestáni.

Může-li kdo tvrditi, že by se zkrácením školní docházky o jeden rok chudým rodičům neprospělo? Nejenom rodičům, prospělo by se i škole, protože by bylo méně příčin ku stížnostem oprávněným.

Ono by to bylo hezké, kdyby děti chodily do školy třeba deset let, jen kdyby to bylo — možno. Ale toho si byli vědomi sami zákonodárci, že ukládají novým školním zákonem mnohým rodičům povinnost, již tito plniti moci nebudou — neboť hned připojen k zákonu také dodatek o *úlevách* ve školní docházce, jichž povolování bylo tak zvanou školní novellou zvlášť upraveno.

Že si „širší proudy našeho venkovského lidu snížení školní docházky nepřejí“, jak praví „Posel z Budče“, — to rozhodně není pravda. To může tvrditi někdo, kdo s lidem venkovským se nestýká a čte o té lásce lidu ku škole jen v liberálních novinách. Ať se jde jen pan dopisovatel podívat i do těch obcí, jež jsou „proniknuty duchem pokroku a pravé humanity“, a uvidí, jak jsou školy po celé léto prázdný!

A nechť si nikdo nemyslí, že jsou to jen rodičové chudí, jimž může vytýkána býti nedbalost; jsou to právě namnoze nynější „osvícení“ (roz. liberální) páni rolníci, kteří chudé děti do práce a k pasení dobytka najímají – ač jinak, zvláště promluví-li se o škole náboženské, deklamují o důležitosti vzdělání. Kdo chce, může se snadno přesvědčiti, zdali to pravda či ne. Ale oni obyčejně ti příliš horliví zastanci „moderní“ školy o pravdě raděj přesvědčiti se nechtí, aby nemusili doznati, že klamou sami sebe.

Kdo by si konečně myslil, že snad nadsazujeme, a odkazoval by nás na výroční zprávu o školství, jež udává i v nejnedbalejších okresích školních počet neomluvených půldnů snad asi na 25%, toho musili bychom jen politovati; mezi čtyřma očima bychom mu pověděli, proč? Veřejně snad se o tom ani psáti nesmí.

Jeden příklad však tu přece podáme, podotýkající, že je skutečný, a ne snad vymyšlený. V jistém okrese, který není příliš vzdálen od Prahy, přišel okresní inspektor do *trojtřídní* školy, a shledal, že ve *druhé* třídě, (tedy z dětí 9 a 10 letých) kde vyučoval řídicí učitel, schází jich 25; kolik dle toho scházelo ve *třetí* třídě z dětí 11–14 letých, každý již dovede posouditi. Asi za týden šel zmíněný řídicí učitel do okresního města, kdež bylo mu za dobré slovo dovoleno nahlédnutí v „úřední tajemství“; a tu viděl ku svému nemalému překvapení, že mu při inspekci nescházelo ve druhé třídě dětí 25, nýbrž 5! poněvadž to stálo černé na bílém, musila to býti pravda. Podotýkáme, že okres ten i při tak zvláštním počítání vykazoval zameškaných neomluvených půldnů tušíme 11%! A to jest při pololetních úlevách. Statistická data o školní docházce, kdyby byla sestavena dle skutečnosti, poskytovala by obrázek děsný!

(Dokončení.)

Vychování socialní.

Myšlenky a výroky spisovatelů italských a francouzských, jež přeložil a podává **Josef Flekáček**.

(Pokračování.)

66. Bible jest nejsvětější a nejpůsobivější všech knih, vychovatel mládeže, vůdce dospělého, těšitel starce. Řada životopisů reků, patriarchů, proroků, králů, soudců – až dospěje se k vrcholu všeho, sv. evangeliu a k životu Pána našeho, Ježíše Krista. Bible jest kniha, jejíž slova znějí v sluch jako hudba nezapomenutelná, jako zvuk zvonu ve slovech její nalezneš útěchy ve všech strastech, ve všech nebezpečích života.

Smiles.

67. Nauka evangelia nemá sídlo v hlavě, ale v srdci; neučí disputovati, ale správně žíti. Nauky evangelia tvoří pravou filosofii, a předpisy jeho pravého občana. Evangelium za všech poměrů zlepšilo lidstvo; jím učinilo ohromný krok ku svému zdokonalení.

Chateaubriand.

68. Neznáme dostatečně evangelia, a protože myslíme, že je umíme, neučíme se mu. Nevnikli jsme do jeho ducha, nepoznali jeho zásad; hledáme dychtivě slova lidská, a zanedbáváme slov božských.

Fénélon.

69. V čele všech stojí kniha knih, bible. Není jedna ze knih, učiněných pro ten neb onen národ; je to kniha všech národů; obsahuje historii člověka, psanou pro všechny lidi, a diktoval ji sám Bůh.

Descuret.

70. Čím více bibli čteme, tím více půvabů v ní nalézáme: prostota slova povznáší mysl čtenářovu, a vznešenost smyslu unáší jeho ducha. *Sv. Řehoř.*

71. Evangelium má v sobě skrytou moc, velice působivou, vřelost, jež uchvacuje rozum a okouzluje srdce; přemítati o něm jest tolik, jako pozorovati nebe. Evangelium není kniha, je to živá bytost; má moc, jedná, přemáhá každého, kdo mu odporuje. *Napoleon Bonaparte.*

72. V bibli jsou psány dějiny nebes, země a pokolení lidského. V ní, jako v Božství samém, obsaženo jest, co se stalo, co jest, a co bude. První její stránka vypravuje o počátku všech věcí a dob, poslední o jejich konci. Počíná genesí, jež jest idyllou, a končí apokalypsou, zpěvem pohřebním. V knize té jsou vypravovány a předpověděny všechny převraty; jsou tu nehynoucí vzory úchvatných tragédií, je to vypravování o všech bolestech, bédách, o všem naříkání. V bibli líčeny jsou boje Hospodinovy, a kniha, obsahující vzory všech tragédií a elegií, zavírá v sobě nenapodobitelné hymny vítězné. Nižádný lidský ohlas nevyrovná se chvalozpěvu Mojžíšovu a Debořinu, oslavujícímu triumfy Boha israelského. Proto všichni velcí básníci, všichni, již cítili v nádrech svých tvořivý plamen nadšení, všichni putovali k pramenům biblickým, nevyčerpatelným, aby ukojili svou žízeň.

Donoso Cortes.

73. Majestátnost Písma mě naplňuje úžasem, svatost evangelia mluví ku srdci mému. Vizte knihy filosofů s celou jejich pompou — jak jsou nepatrné u porovnání s ním! Evangelium jest božská kniha, jediné potřebná křesťanu a užitečnější všech; netřeba, než jen o něm přemítati, a do duše tvé vznesena bude láska jeho původce a do srdce vůle plniti příkázání jeho. Ctnost nikdy nemluvila líbeznější mluvou nežli zde! moudrost nejhlubší nevyjádrovala se nikdy tak prostě a výrazně jako tuto.

Rousseau.

74. Tisk je dělostřelectvo, jež střílí z mnohem větší vzdálenosti, mnohem déle hřmí a mnohem více pustoší nežli skutečná děla.

Giordani.

75. Ty, kteří čtou toliko denní listy, porovnal bych k oněm, kteří ničeho jiného nejedí, než mlsky.

C. Cantù.

76. Denní list učinil vpád do mravu společenského, zařídil se tu po pansku, a ovládá často despoticky veřejnost. Dostává se do vašich rukou se záminkou, že vám sdělí, co nového; mluví k vám, lichotí, baví a dráždí; mluví pravdu i nepravdu, podezřívá: posloucháte jej vždy s dosti učiněním, ne-li se zálibou; znenáhla vám vnutí své náhledy, mnohdy velmi přemrštěné, nemožné a dovede si získati vaši vážnost, stává se vaším rádcem, mnohdy dotíravým, ale vždy vlídně přijímaným. Denní listy jsou orgánové stran politických, světské literatury, náboženských mínění, pravdy i lži, dobra i zla.

Depoisier.

77. Pohnutí jsouce zly, vznikajícími ze špatného tisku, nemůžeme vás ani dosti napomínati, abyste všichni sdružili snahy své ku založení žurnálu katolického, aby, dle potřeby, zbraněmi pravdy a vědami katolickými mohli se mařiti úklady a odrážeti útoky, jež podnikají ku škodě věřících mnohé listy každodenně proti víře, náboženství a dobrým mravům. Mnozí, kteří jsou a i chtějí zůstat katolíky a stále povinnosti náboženské konají, dovolují přístupu do domu svého periodickým časopisům, plným neznabožství, kde nezkušené jinoši a dívky nalézají připravený vražedný jed, jenž za krátko jim otráví ducha i srdce.

List Lva XIII. k biskupovi Anconskému.

78. Jen ještě dvacet let titanské práce špatného tisku, jenž ničeho již nešetří, jenž na vše zuřivě se vrhá, vše cynicky upírá, a dle veškeré pravděpodobnosti ne-

bude v Evropě jediného trůnu, nezůstane jediná autorita veřejná ni soukromá *), vyjímaje církev, a tato, jediné proto, poněvadž jest nadlidská, poněvadž tato archa pokolení lidského musí přeplavati ničící a bouřlivé vlny potopy, aby příštím pokolením přinesla nesmrtelné naděje v budoucnost. *Bonomelli.*

79. Kde tisk není vázán žádným pravidlem a těší se svobodě úplné, tam noviny znenáhla zaujmou místo knih, a skutečné čtení a studování bude nahrazeno zběžným prohlížením řady denních listů; plané a frázovité mluvení nastoupí místo promyšleného a rozvážného psaní; novináři stanou se pány, a veškeré vyučování octne se v rukou domýšlivých nevědomců, největší to zkázy novověké vzdělanosti. Kdo by chtěl dovršiti rozumovou a mravní zkázu v Itálii, nemohl by to s větším a bezpečnějším výsledkem provésti, než da-da na několik let úplnou svobodu tisku. *Gioberti.*

80. V době nynější zátopy novinářského tisku nečtou se již knihy bohaté obsahem, nestudují se spisy vážně vědecké, a ani se jich nedbá: to stojí veliké namáhání a příliš mnoho času, a davy čtenářů nemají ani chuti, ani vůle, ani nadání něco podobného čísti, ba ani neznají užitku a potřeby takového čtení. Dneska se žádají vědomosti pralaciné, a nehledí se na jejich jakost; dnes také velikému počtu lidí nezáleží na tom, býti v pravdě učeným neb alespoň vzdělaným, ale nesmírně mnoho dávají si záležeti, aby se takovými býti zdáli. Novinářstvo stvořeno jest pro veliké davy, milující hluk a žvatlání; ono tvoří nejmilejší denní a nutný pokrm všem, kteří umějí čísti. Ono znenáhla již vypíchlo veškeré jiné vyučování, a zasahuje tedy i mocně do vychovávání. *Bonomelli.*

81. Novinářstvo škodí vědám i uměním více, nežli se domnívá prospívati; ono rozmnožuje úžasně počet spisovatelů prostředních a knih všelijakých a činí ze spisovatelství řemeslo mechanické a otrocké, věc zisku a ctižádosti; ono škodí veřejným i soukromým studiím, dusíc svým rozmnožením a rozšířením výborné autory i knihy, jichž je vždy málo u porovnání s množstvím knih špatných a prostředních. *Gioberti.*

82. Tisk, jako strážce vzdělanosti, měl by býti školou slušnosti a hlasatelem občanských, mravních i náboženských ctností. Ale toho všeho není; stává se ohlasem pohoršujících skutků a událostí, jež starostlivě sbírá, aby jimi své sloupce vyplnil; rozšiřuje po Evropě pověst a falešnou slávu smutných hrdinů a rekyň, dává je na pospas i mládeži. Jaké výhody z toho kynou osvětě a vzdělanosti? Zpravodaj novinářský otevírá dvěře žalářů, aby vám předvésti a vylíčiti mohl zločince, a studuje jejich nejnižší vášně a nejhnusnější skutky s pečlivostí a vytrvalostí, že by si nemohl důkladněji počínati učenec, jednalo-li by se mu o nový vynález důležitý; pak píše o nich slohem co možno nejpoutavějším! Vidíte dámy a matky, kterak věci podobné dychtivě a se zimniční netrpělivostí čtou, ba téměř hltají. Jak krásný to příklad! Myslíte, že synové a dcery vaše se nedomnívají, že mohou také čísti to, co tak rády čtete vy? *Depoisier.*

83. Časopis bývá čítán každodenně, protože lehtá a živí zvědavost, odpovídá tak mnohým i skutečným potřebám našeho ducha, jenž rád se seznamuje s politickým během věcí vlasti, tak úzce souvisícímu s ostatní Evropou a světem. Noviny působí vám milé potěšení, že v několika minutách se dovídáte, co se událo

1) Kdož by si nevzpomněl, čta tato slova biskupa Bonomelliho na náš sociální a internacionální tisk? Není řídký případ, že jednotlivá čísla nejkriklavějších těchto listů školní děti v Praze a předměstích i do tříd přinášejí (ovšem, nikoliv úmyslně) a užívají jich jako obálek k čítánkám a písankám. *Poz. překl.*

v nejvzdálenějších krajinách, co činí nebo chtějí činiti oni, kteří řídí osudy státu a zemí; dává nám souditi, co asi udá se v budoucnosti, tak temné a nejisté, v níž všichni polo v obavách, polo v nadějích se zmítáme. Časopis vás baví svým pestrým obsahem, zamlouvá se vám, poněvadž si všímá vašich zájmů, zájmů města nebo kraje, z něhož jste vyšli: a pak, vždyť vás ani mnoho nestojí, snad několik zlatých za celý rok, snad vás nestojí nic, nalézáte jej v hostinci, kavárně. Z toho všeho následuje, že žurnalistika vůbec svou přirozenou povahou a svým účelem musila nabýti důležitosti nepopíratelné. *Bonomelli.*

84. Uprostřed pravé záplavy žurnalistického tisku jest, pravda, hrstka časopisů, které statečně hájí právo, spravedlnost, víru, a matku naší, církev katolickou. Vznešeným účelem, způsobem mluvy, silou slova, nepřemožitelnou stálostí, neohroženou statečností, silou učenosti a živostí lícně daleko převyšují své soupeře. Ale co to vše zpomáhá? Třeba doznati: žurnalistika dobrá a v pravdě katolická, nemůže poraziti, ani odraziti veškeré útoky tisku nevěreckého a protikatolického; neustávající hluk listů, jež jsou v rukou sektářů a nevěrců, má ohromnou číselnou převahu u porovnání s tiskem katolickým; pomáhají mu předsudky, úklady, převrácené zásady, vkus doby, a více než to vše — zlato podplaty a úplatků. *Týž.*

85. Žurnalistika je stroj k rozšiřování pravých i nepravých nauk; může býti výbornou vychovatelkou a nejzáhubnější kazitelkou: může rozsévati světlo i rozšiřovati tmu, do nebe vznášeti ctnost i bohem prohlásiti neřeš; může hájiti spravedlnost i pěti hymny velebíci bezpráví; může přinášeti život nebo smrt, může býti řekou, jež zvlažuje a zúrodňuje krajinu, nebo dravým proudem, zanášejícím ji bahnem a kalem; může býti apoštolem Kristovým nebo vyslancem satanášovým. Vše záleží na tom, jak se užívá tohoto mocného prostředku dobra i zla, pravdy a lži. O žurnalismu lze říci totéž, co o bohatství a nadání: dobrá věc jest bohatství pro toho, kdo ho dobře užívá, velmi zlá, kdo špatně; nebeský dar je nadání — slávou nebo hanbou zahrnuje toho, kdo ho užívá buď k dobru nebo ke zlu. *Týž.*

(Pokračování.)

Klekání a žehnání se dítek školních při mši sv.

Ťrapným, mimovolně směšným, pohoršlivým bývá pro dospělé ve chrámu Páně, vidí-li, kterak dítky mnohdy i u přítomnosti svých vůdců — rozmanité činí pohyby, jež se ku přítomným výkonům bohoslužebným nehodí. Rozumný a zbožný člověk nesměje se tomu, alespoň ne v kostele.

Bývají však bohužel v kostele i lidé, již se právě pobožně nechovají a jimž tudíž mnohá nedopatření přicházejí vhod, poskytující jim příležitost, by se pobavili i na místě posvátném. Takovýmto lidem dělá to zábavu, vidí-li směšné pohyby dětské, dělají-li ku př. kříž levou rukou a místo, by se žehnaly na čele, ústech a prsou, odbudou-li to toliko tahem jediným.

Tu najde spolupůsobení učitelstva s kněžstvem připravené pole k činnosti. Především dbejme při každodenní modlitbě před a po vyučování toho, by dítky při modlitbě rovně stály, ruce zbožně sepjaté měly, (dlaně k sobě a nikoliv prsty všelijak propletené) jedním tempem palcem pravé ruky kříž dělaly na čele, ústech a prsou, — na kříž svatý nebo jiný obraz svatých hleděly, modlitbu s přestávkami

na konci vět konaly, stejných, církví svatou předepsaných slov užívaly, při jménu „Ježíš“ mírně se uklonily. Taktéž nechť počínají si při společné modlitbě ve chrámu Páně. Příklad dětí školních bude tu působiti i na dospělé ve chrámu Páně přítomné a bude je pobádati k tomu, by se modlili tímže způsobem.

Když se mají dítky s učitelstvem účastniti školní mše svaté, tu hledme k tomu, by již vstup jejich ve chrám Páně byl důstojný. Nechť jdou v párech za sebou, nechť zbytečně nedupají, se nepředbíhají, jednotlivé páry nechť stejně pokleknou, vykonají obvyklou společnou poklonu nejsvětější svátosti, stejně zase povstanou, menší dítky, jež jsou v předu, nechť uvedeným již způsobem zbožně ruce sepnou, větší pak otevrou sobě kostelní zpěvníky a připraví si píseň ku mši svaté. Tak nechť zůstanou státi, až kněz přišed k oltáři a upraviv si kalich a mešní knihu, sestoupí dolů ke stupňům oltáře a poznamenav se svatým křížem, započne obětovati mši svatou. Nyní ať dítky pokleknou — najednou, nechť se znamenají a s pobožností zpívají. Ať se žádné z nich neohlíží, nebo do konce jedno do druhého nestrká.

Menší dítky, jež ze zpěvníků ještě nezpívají, ať mají ručičky zbožně sepnuté a hledí toliko před sebe na oltář. Při evangelium, což se jim ve škole náležitě vyloží, všechny zase jedním rázem beze hluku povstanou a spolu s knězem poznamenají se znamením sv. kříže. Nyní mohou zůstat státi, až zazvoní ministrant podruhé, totiž až do sanktus. Tu pokleknou. Při třetím pak zvonění, kdy zpěv i varhany umlkají, s důstojností vzhlíží ku oltáři, by při pozdvihování sv. hostie společně opět se žehnaly, v prsa třikrát se bily, opět se žehnaly, k tomu patřících slov v tichosti užívaly a totéž po druhé činily, když kněz kalich pozdvihuje.

Po tomto výkonu zůstanou klečeti. Pokračuje se ve zpěvu. Když se před přijímáním dává znamení zvonkem, bijí se klečící opětně třikrát v prsa a zůstanou nadále klečeti až přes přijímání kněze anebo i věřících. Jakmile pak ministrant přeneseme mešní knihu na stranu epištolní, nechť mládež najednou zase povstane. Když pak kněz slovy: „Ite missa est“ mši svatou ukončí, tu dítky opět stejně pokleknou, očekávající žehnání lidu knězem, při čemž samy také svatým křížem se požehnají, hned na to všechny povstanou a stojí tak dlouho, až kněz od strany evangelijní odchází. Jelikož pak následují modlitby, jakož i zpívání písně ke sv. požehnání, proto znovu mládež pokleká a zůstane již klečeti až do odchodu kněze od oltáře. Posléze modlí se společně s učitelstvem obvyklé uctění nejsv. svátosti oltářní, načež nehlukně povstane a nacvičeným pořádkem za vedení svého učitelstva důstojně chrám Páně opouští a tiše pak do svých tříd anebo svého domova (je-li ferialní den) se ubírá.

Jsem jista, že když se potřeba takového důstojného a v každém ohledu příkladného chování se ve chrámu Páně — ať již při službách Božích anebo před nimi — mládeži náležitě vyloží, častěji připomene a když se jí za zbožné chování se při službách Božích vyjádří spokojenost, udělí pochvala, mládež sama snažiti se bude, by službám Božím zbožně obcovala, zbožnosti té zvykne, ano i zalíbení v ní nalezne. A jak uspokojí to kněze mši svatou sloužícího, jak rodiče dítek i všecken zbožný lid! Vždyť víme, že mnohdy hodné, zbožné dítě v kostele i mnohého dospělého chováním svým zahanbilo, tak že tento zastyděl se, následoval vzoru, jež právě před sebou zřel a choval se na posvátném tom místě rovněž tak zbožně. Ze všech pak nejvíce zplesá radostí ten Otec náš nebeský, Jemuž ke cti a chvále nechť každý z nás mládež sobě svěřenou vždy vychovává.

Napsala **Alba Fortýnová.**

Katechismus a čítanka.

III.

Ve článku „*Učitel a náboženství*“ bylo si povšimnuto též smyšlenky spojovati učbu náboženskou s výkladem při četbě mravoučné a bylo vysloveno přání od ct. pana spisovatele, by i učitel, vykládaje čítanku, zřel ku známým článkům víry a příběhům biblickým, čímž by se vyhovělo zásadě koncentrace.

Že plané moralisování ve škole obecné i střední nemá jiného úspěchu, leda trochu nudy, uznává každý; jakož z druhé strany pouhé mechanické odříkávání vět katechismu způsobuje, že mnohý příkaz mravní nemá pro žáka školy obecné ani té důležitosti jako nějaké pravidlo mluvnické.

Proto naší myšlénkou jest uvéstí v tento obor trochu životní pravdivosti, při čemž se ukáže, čeho jest tu nazbyt, čeho pak se nedostává.

„Nil sub sole perfectum“ platí zvláště při učbě a výchově, pročez uznávající plně dobré věci přítomné, obraťme mysl svoji k lepším budoucím.

„Nepohrdej a nebude tebou pohrdáno“ jest volati vždy naproti těm, kteří úzkostlivě drží se vyšlapaných cestíček a ohražují se Bůh ví jakou zdí proti každé myšlénce, jež by je mohla vyrušiti z pohodlné šablony.

Měli jsme sice v úmyslu poukázati nejprve k článkům pro nejvyšší školní roky, leč okolnosti a různé úvahy pozměnily úmysl náš, že počneme čítankou 1. a 2. vyd. III. dílné.

Ohražujeme se napřed proti mínění, jako bychom mínili vyčerpati všechy možné kombinace mezi četbou mravoučnou a katechismem: nikoli, chcemeť pouze na příkladech označiti, jak v této věci postupovati lze.

Myšlénka rodí myšlénku, jiní a jiní najdou opět nová pojítka nové body středové. —

Není vždy dobře dělati totéž v každém čase, na každém místě, platí i pro tyto výklady. Dobou vhodnou pro ně jest však počátek roku školního a čas jarní, kdy mysl dětská vchází v obor učení i kdy s prvními květy na lučinách probouzí se v ní touha po poznání, ale zároveň vystupuje přirozená bujnost.

Není vhodnější příležitosti obrátiti mysl k Onomu věčnému Duchu pravdy, jako na počátku roku.

Děti 3. roku školního slyšely již po dvě léta výklad náboženský, znají podrobněji pojem Bůh, mimo to zbožní rodiče záhy je vedou k Bohu a jim vštěpují nejobvyklejší modlitby.

Pročez učitel přistoupí zcela správně k 1. čl. čítanky „S Pánem Bohem“, jenž podává povzbuzení, by se děti při každém díle obracely k Bohu a v druhé sloze skýtá krátkou modlitbu. Pro školu jest „dílo“ vůbec obmeziti na práci školní, duševní.

Na učiteli jest, aby neznámé pojmy objasnil a zároveň rozohnil žáky ku modlitbě vřelé, vroucí. Výklad napsaný na tabuli může též sloužiti k tichému zaměstnání. (Forma budiž rozmluva učitele se žákem). Formu zvolí si jistě doptávací střídavě s akroamatickou. Bylo by však nositi „sovy do Athén“, kdybychom snad podrobně všechny otázky a odpovědi uváděli — i mladší učitel musí samostatnou cestou k tomuto způsobu učby dojíti.

Přípravná rozmluva.

(Postup.)

Ve škole se budeme učit. Kdo chce něco umět, ten se musí učit. Vy chcete něco umět, budete tedy ve škole se učit.

Rolník z jara seje, v létě klidí, na podzim oře, v zimě mlátí — koná práci.

Práci tu koná hlavně rukama, nohama, tělem — jest to práce tělesná.

Kdo něco ví, o tom říkáme, že má něco v hlavě, vaše vědění bude v hlavě.

V hlavě jest mozek, sídlo rozumu, ducha.

Já vám budu lecos vypravovati, vy o tom budete v duchu přemýšlet, budete se tomu učit. Budete také konati práci — ale duchem, *práci duševní*. Do ducha jsou v těle brány — jsou to smysly. Vy budete namáhati svoje smysly.

II.

Když začínáme dílo, tu se obyčejně s někým radíme. Kdybys ty byl velký a chtěl síti neb orati, poradil bys se s otcem rolníkem. Kdybys chtěl udělati žlab ze dřeva, doptával bys se rady tesařovy.

Budeš-li konati *práci duševní*, poradíš se s nejdokonalejším Duchem. Ten Duch se jmenuje Bůh. Má rozum a vůli, ale těla nemá. Jeho rozum jest nejdokonalejší, vůle nejlepší. Ty se poradíš, začínaje práci duševní s Bohem.

Kdybys chtěl radu vzíti s císařem pánem, neřekl bys jen: já chci to a to, ty bys ho pěkně prosil.

Císař pán jest však pouze v říši naší nejvyšším pánem; pánem celého světa jest však Bůh. Proto se k němu obrátíš netoliko s radou, nýbrž i s prosbou.

III.

Když chceš něčeho dosíci od pana učitele nebo od velebného pána, neřekneš pouze „chci“, ani se při tom neusmíváš. Ty prosíš mnoho a ze srdce. Budeš-li prositi Boha o pomoc, nebude srdce tvoje jako led a kámen, budeš mnoho cítiti a slovy to vyjádříš. Kdo tak Boha prosí, prosí ho *vroucně*. Sáhní si na levou stranu těla. Tam bije srdce. Ty máš srdce malé, srdéčko. Srdcem protéká veškerá tvoje krev, v krvi jest život člověka.

Když máš radost, bije ti srdce rychleji — plesá. Lidé, když mají žalost, říkají, že je bolí srdce. Vidíš-li žebráka u cesty, tu tvé srdce ho lituje. Jsi-li poprvé sám v lese, doma po tmě, srdce tvé se bojí — v srdci cítíme radost, žal, lítost, bázeň.

Když Boha budeš o pomoc prositi, budeš mu vyprávěti, co srdce tvoje cítí.

Každý člověk však neříká pravdivě, co myslí a co cítí. Některý žák dostane obrázek, druhý mu toho nepřeje — ale dělá se, jako by z toho měl radost.

On má v srdci jiný cit — jinak mluví — to není hezké — jest *neupřímný*.

Rodičům, učitelům, spolužákům a všem hodným lidem máme říci vše tak, jak si to myslíme a cítíme — upřímně.

Tím více máme volati ze srdce upřímného k Bohu, který zná i nejtajnější myšlení lidská — jest vševědoucí.

K Bohu-li voláme, říkáme, že se modlíme. Umíš různé modlitby. Otčenáš jest z nich nejdůležitější, poněvadž Syn Boží nám v něm ukázal, jak se máme modlit.

Lidé však složili ještě jiné modlitby a napsali je do knížek.

Každý člověk může mít jinou zvláštní modlitbu, dle toho, oč Boha prosí — o zdraví, o pozeňnání Boží, o pomoc, ochranu, odpuštění hříchů atd.

IV.

Tak i dítka, když prosí Pána Boha o pomoc ku práci duševní, může mít modlitbu zvláštní. *Jak* se má modlit, to si povíme.

Prosíš-li otce, tedy často řekneš — dobrý tatínku, milý otče — oslovíš jej. Boha též při modlitbě nejdříve oslovíš.

Bůh jest Pán nejmocnější, vždy jen dobré chce a jen dobré činí, jest svatý — můžeš tedy Boha pojmenovati takto: Svatý, mocný Pane!

Kristus Pán však učil lidi Boha jmenovati Otcem všech lidí. — Bůh jest Otec dobrý, laskavý — jest plný lásky a dobroty — jeho vůle vždy jen dobré chce a vše dobře činí.

Řekněme tedy dále: „*Otče plný lásky, dobroty!*“

I lidé vědí, co jest dobré, protože Bůh jim to oznámil skrze Syna člověka, oni chtějí konati též dobré — začnou, konají dobré nějaký čas — pojednou klesnou — jsou slabí. Jsme-li slabí, jest potřebí, aby nám někdo pomohl, nás se ujal. To činí Bůh: Proto jej žádáme: „Ujímej se naší slaboty.“

Žák, který chodí do školy, musí tam choditi každý den a musí přicházeti v pravý čas, nepřijde-li, jest mu se omluviti, proč nepřišel.

Dítě musí rodiče své ctíti a jich poslouchati, Bůh to velí.

Poslouchati doma i ve škole jest jeho *povinnost*.

Ve škole učí se žák Boha poznávati, učí se znáti, co jest dobré a zlé, zvyká si konati dobré, učí se čísti, psáti, počítati a jiným pěkným věcem — stává se *moudrým*.

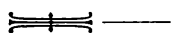
Koná-li také to, co uznává za dobré, jest ctnostným.

Při tom prosí Boha, aby mu pomáhal *k moudrosti a ctnosti*.

Rozmluvu tuto uvádíme ne snad z té příčiny, že by ji měl katecheta opakovati tak, jak leží, než z té příčiny, aby zřejmými a jasnými staly se společné body.

Žáci nechť odpovídají s biblickou stručností, jen když pozorujeme že vnikli v jádro věci. Pojmy Bůh, modlitba táhnou se celým učením náboženským, takže vždy katecheta v 1. třídě k tomu čl. může poukázati. Učitel pak na jeho žádost může článek zopakovati.

S článkem tímto jest analogický článek v 1. čítance „Milý Pán Bůh.“

Zákony a nařízení

u věcech obecných a měštanských škol náboženství katolického se týkající.

(Pokračování.)

Vynesení zemské školní rady ze dne 3. května 1870 č. 2211. ustanovilo o tom, kterak máti se k opatření úřadů církevních v příčině vyučování náboženství a cvičení náboženských,

takto:

Za příčinou listu okružního vydaného biskupskou konsistoří Budějovickou o vyučování náboženství a o cvičení náboženských žáků katolických na veřejných školách obecných, obrátilo se několik c. k.

okresních školních rad k zemské školní radě s dotazem, mají-li se opatření biskupské konsistoře prohlásiti.

C. kr. zemské školní radě vidí se tím upozorniti c. k. okresní školní radu na způsob, jehož po § 5. zák. o šk. ob. šetřiti jest vstříc opatřením úřadů církevních v příčině vyučování náboženství a náboženských cvičení žáků.

Po § 5. zák. o šk. ob. mají úřady církevní právo činiti opatření v příčině vyučování náboženství a náboženských cvičení žáků; s druhé strany však jest učitelé, jelikož církevní dohled nad školami přestal, jedině od představených jemu úřadů školních přijímati naučení, a má zvláště správce školy dbáti toho, aby budoucně na ústavu jeho neprovádělo se nižádné nařízení o vyučování náboženství, a aby nekonalo se nižádných cvičení náboženských, o němž a o nichž by se mu nedostalo zprávy od c. kr. okresní školní rady.

Úřadové církevní neobracujte se tedy nikdy přímo k učitelé, nýbrž vždy k c. kr. okresní školní radě, kteráž požádána budiž, aby zamyšlená nařízení o vyučování náboženství a náboženských cvičení žáků oznámila se správci školy. Načež c. kr. okresní školní rada samostatně snese se o tom, lze-li nařízení úřadů církevních srovnati s obecným řádem školním čili nic; v případě onom je prohlásí, v tomto pak prohlášení jich odepře.

Totéž právo přísluší c. kr. okresní školní radě vstříc oněm opatřením v příčině vyučování náboženství a cvičení náboženských, kteráž od někdejšího církevního dozorství nad školami pocházejí.

Kde úřadové církevní opatření těch posud neobnovili, buďtež opatření ta jmína jakožto úřady těmito dosud za platna pokládána, a c. kr. školní rada se vyzývá, aby o tom ihned snesení učinila.

Kdyby v případě tomto neb onom vzniklo nedorozumění s úřady církevními nebo kdyby vůbec došlo k tomu, aby zemská školní rada za rozhodnutí se požádala, nechať odůvodněná snesení c. kr. okresní školní rady předloží se zemské školní radě kteráž rozhodující o tom, po vys. ministeriálním nařízení ze dne 21. dubna 1870. č. 3662. svědoma sobě bude toho, že pro žáky katolické v příčině jejich cvičení bohoslužebných šetřiti jest školních služeb Bo-

žích s počátku a ku konci roku školního, pak v neděli a ve svátek, konečně přijímání svátosti pokání a oltářní s počátku a ku konci školního roku a o velikonocích.

„Všecky katolické děti občanských a měšťanských škol, které bydlí ve školním a farním místě, vůbec v místě, školním, kde konají se služby Boží v neděli a ve svátek, jsou povinny navštěvovati společné služby Boží po celý rok školní. Jednotlivým školním dětem dáti dispens od návštěvy služeb Božích může správce školy dorozuměv se s katechetou.

Jestli však děti, z důležitých příčin nejsou přidržovány ku společným službám Božím, má se jim přece každého roku častěji připomínati ve škole církevní příkázání, že mají v neděli a ve svátek obcovati službám Božím.“ (Výnos minister. ze dne 16. května 1880 č. 6206.)

Katoličtí žáci mají se účastniti nedělních a svátečních služeb Božích (velká a kázání) a jest zvláště nepřístojno mezi nedělním a svátečním kázáním žáky v školních světnicích shromažďovati a teprve po skončeném kázání do kostela vésti. (Výnos min. ze dne 8. prosince 1881. č. 17958.)

Zanedbává-li některé dítě bez příčiny nařízené školní služby Boží, užiti sluší kárných prostředků, jaké v řádu školním a vyučovacím vytčeny jsou. — (Tak rozhodla c. k. zemská školní rada v sezení ze 14. října 1879.)

Pokud bylo dosud zvykem, má se mládež školní i nadále účastniti průvodu o Božím Těle. Osvobozovati jednotlivé žáky od účasti se průvodu, pokud za to žádají rodiče žáků nebo jejich zástupci, přísluší správci školy. (Výnos min. ze dne 2. října 1872. č. 8759.)

Budiž zachovááno pravidlo, aby před počtím dopoledního a na konci odpoledního vyučování vykonala se krátká modlitba. Modlitby školní nebo písně volí z textů schválených biskupským ordinariátem se zřetelem k poměrům jednotlivých škol sbor učitelský dotýčných škol. (Nařízení min. ze dne 8. října 1872. č. 8759.)

(Pokračování.)

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

Polské listy paedagogické z r. 1891.

Vůle a její pěstování.

Jeden z největších nedostatků dnešní výchovy jest upjatá jednostrannost, kterou pěstujeme u žáků svých pouze rozum, na stránku citovou úplně zapomínáme. Tato kultura rozumu na úkor rozvoje citů vyvolala ve všech civilisovaných zemích silný protest těch, jimž dobro příštích pokolení na srdci leží. V kruzích interessovaných uznáno, že zjev takový jest pathologickým stavem našeho života i že odstranění vředu toho na mladém vzdělávajícím se organismu společenském má býti nejpilnější snahou vychovatelův.

Není dnes myslícího člověka, jehož nezarážela by propašť, dělicí theorii od praxe, slova od skutkův. Domnělý spor těchto dvou pojmů takové nabyt pravděpodobnosti ve mnohých myslích, že povstala populární sice ale docela bludná zásada, že theorie jest jiná a praxe také jiná („grau ist alle Theorie“). Kdo váží si pravd vědou nabytých, ten snadno porozumí škodlivosti takovéto zásady. Hluboko však raní srdce smutné faktum, že tohlok vznešených teorií, železných pravd a hlubokých myšlének z temnosti na povrch vynesených nenalézá pravého užití, velice málo nebo nic ku zmenšení bídy lidské nepřispívá. Kolik těžkých chvil, neuspokojených žádostí i přání, kolik bolestných utrpení i hořkých slz mohla by lidskost setřítí, kdyby navázáno bylo spojení mezi myšlénkou a skutkem, kdyby překlenuta byla propašť, dělicí ducha od života i upraven byl most, po němž myšlénka v činnou snahu přechází. Toto spojení i zároveň pobudka všech našich činností jest vůle. Ona jest ohněm, který slučuje theorii s praxí i hlavní silou, jež myšlénku činí skutkem.

My všimneme si nejprve vůle po stránce psychologické, potom přihlédneme ke způsobům, jak ji pěstovati, nepřekračující ovšem úzké hranice jediného článku.

Vůle, jak psychologie nás učí, jest aktem vědomým a neobjevuje se u člověka jako „deus ex machina,“ ale vyvíjí se od prvních chvil života. Vnější popudy povzbuzují organismus dětský k různým čin-

nostem, jimž více méně tovaryší sebevědomí. Víme-li o nějaké tělesné bolesti a cítím potřebu zbaviti se jí, povstává ve mně snaha po prostředku proti ní, snaha ta pak stává se čím určitější a silnější, čím častěji se opakuje, zvláště je-li výsledek její příznivý.

V daném případě pak po dosavadní zkušenosti úmyslně chopíme se takto nabyté řady příčinné, očekávající ovšem téhož vnějšího výsledku. Tím chtění stává se úmyslným, vědomým, stává se vůlí. Energie čili síla vůle je tedy v úzkém svazku s příslušnou činností a sesiluje se překážkami a obtížemi, jež v cestu se jí staví. Seslabuje se však, když na dráze mezi myšlénkou a skutkem shledává překážky nepřekonatelné; a zaniká, jest-li že příčiny ji tlumící příliš často se naskytají. Nastupuje tu zase atrofie vůle — buď částečná neb úplná.

Krátce tuto uvedené zásady rozvoje vůle ukazují, že všeliké slabosti charakterů u jednotlivců jinak normálních se jeví, připisované často dědičnosti, mohou býti následkem poměrů života a vychování. Mimochodem řečeno stala se dědičnost nyní útlukem všech hříchů, na nichž lpí neznámost příčin. Nebezpečné to však zřídlo! Vysvětlovati má různé přestupky duševní i tělesné, zatím však dovoluje lidem lehkomyslným umývati sobě ruce místo aby přemáhali zlých vašní a náruživosti.

Víme-li, že rozvoj vůle závislým jest na cvičení, pak nemusíme utíkat se ku frázovitě dědičnosti, za to však hledme všecko usilování svoje obrátiti ku výchování vůle. Pěstovati vůli znamená dáti v chovance působiti takovým příčinám, které rozvoji její jsou na prospěch. Jsou to: opakování jistých zjevů, vyvolávajících snahu určitého směru, pak znalost cíle i prostředku takového chtění. Příklad: Vykonal-li dítě v dané chvíli jistou činnost, třebaž po rozkazu vychovatelově, tu ani činnost sama ani jediný ten rozkaz nevzbudí v dítěti chuť k dalšímu konání v podobném směru. Stálá chuť, chtění zrodí se teprve potom, když činnost ona, častokrát se opakující, vytvoří návyk, působiti tím a tím směrem, užívati těch a oněch prostředků, kteréž mohou býti vědomy nebo ne. Děti, dejme tomu, nezamýkají dveří; ani jediné jich zamknutí, ani

stokrát opakované rozkazy nenaučí jich té neoblíbené činnosti, stálé čtení (zamykati dvéře) objeví se teprve tenkrát, když dítě buď z příčin fysických neb aby zachovalo se vychovateli svému přesvědčí se o nutnosti činnosti té, a když potom několikrát ji zopakuje. Vůle tu již jest a působí ji-

stým směrem; zpozoruje-li však dítě, že z jakýchkoli příčin (třebas nesprávných) zamykati dvéře není nezbytnou potřebou, tu již zachvěje se vytvořená vůle, působení její nebude trvalé, stálé, nebo konečně i zanikne z nedostatku důvodů k její uskutečnění. (Pokračování.)

DROBNOSTI.

Z nedaleké minulosti. Na důkaz, s jakou pilí katol. duchovenstvo hledělo zásady sv. náboženství do srdcí a paměti mládeže vštěpovati, vzpomínám mnohým již neznámou knihu: „Písně a průpovědi na celé učení křesťansko-katolického náboženství dle pořádku katechismu pro školní mládež i dospělé“ od Kristiána Frýčka, faráře Dublovského atd. V Praze 1834. Jak nadpis dosvědčuje, jest celá 255 stran čítající kniha ve verších mimo kratičkou předmluvu a obsahuje celé učení katolické čili katechismus. „Touha a snažnost v okrese povolání svého všemožně užitečným býti,“ dí spisovatel, „a ku vzdělání školní mně svěřené mládeže co nejprůčiňlivěji přispívati, povzbudila mne, abych se pokoušel o to, co jsem ve mnohých katechetických navedeních i předpisováno i následováno nalézal, totiž: abych na rozličná učení katechismu písně a průpovědi vyhotovoval, a žákům svým ku zpívání a k učení napaměť podával. Poznav pak na prvních okusích dobrého a prospěšného účinku, s tím větší chutí jsem u vypracování dalším pokračoval.“ Nyní jistě nikdo nebude následovati tohoto jindy snad účinného prostředku a způsobu, než upřítí se nedá, že to byl pokus k jakémusi názornění a usnadnění, že bylo snahou spisovatelovou nauku trvale do paměti vštípit. Spisovatel udává: „Tak jsem po více již let při školním zkoušení mezi katechizací vždy některé písně — tytéž právě katechizované pravdy obsahující — zpívati dával, čímž jsem k většímu oslavení téhož zkoušení přispíval, žákům velikého potěšení, a přítomným posluchačům mnohého oblíbení způsoboval.“ (III.) Že pisateli těchto veršů „bojovati bylo s velikými obtížemi“, poněvadž byl na katechismus vázán a hleděl tu a tam i řeč jeho zachovati, nikdo nebude pochybovati. Také nutno přisvědčiti pravdě, že měl více zřetel „na pochopitel-

nost a slušnou sprostotu“ než na vznešenost slohu a výbor nových vyjádření.“ Jako na ukázkou buďte zde některé písně:

— Máme všemu věřit, co Bůh sám
aneb svatou církví zjevil nám.“

Úvod do křesťansko-katolického učení by bylo těžko si pamatovati. Obsahuje 30 osmířádkových slok.

— „Víru srdce ústy znejme,
též i skutky znáti dejme.“
— „Citem jsem i vírou veden,
že Bůh může být jen jeden.“
— „Ve třech osobách jest jeden Bůh,
totiž: Otec, Syn a svatý Duch.“

Ukázka, jak spisovatel hleděl udržeti text Písma sv. doslovně:

Neb co jest platno, svět by celý
vyzískati si člověk chtěl,
když zisk ten od Boha jej dělí
a ztrátu duše z něj (!) by měl.“

— „Hřích ten nás podrobil trestu,
že nám pozůstavil cestu
k časné smrti vytknutou.
Ním se v zem zas navrátíme,
z nížto ovšem pocházíme.
Smrt jest hříchu pokutou.“

Že jest Bůh věčný, vypsáno deseti šestiřádkovými verši:

— „Před Bohem co kvítek denní,
vzniknul, a zas zhyne svět;
Jemu jako okamžení,
minou miliony let,
On pak trvá v nezměnnosti
od věčnosti do věčnosti.“

Z mnohých veršů viděti správný spisovatelův pokyn, že „než se ku zpěvu přistoupí, co v nich zatmělého — jen když toho není příliš zhusta — verš po verši k pochopení jest vykládati.“ Jak řečeno k tomuto způsobu vyučování teď se nikdo nepřikloní, však přece tu a tam některý verš by se hodil k lepšímu zapamatování.

„Ve sedmeru nám lze svátosti
nabývati božských milostí.“

„Země k nám volá i nebe stkvoucí:
že jest Pán Bůh Tvůrce všemohoucí.“

Kritisovati verše není úkolem této stati. Rádi věříme spisovateli, že „již od vysvěcení svého (r. 1813) veršováním, pravidly tehdejších vůdců znovu obživlé české Poesie se řídití a v přízvukné prosodii pracovati navykl, ano i při ní zůstal, když i o časomíře mnoho se již hovořilo.“ Vyšla-li kniha tato r. 1834., snadno lze vypočísti, jak dlouho na ní pracoval jeden a dvacet let. Nyní má cenu pro historiografa a milovníka starší literatury. Jako soukromá lektura poskytuje mnoho užitečného, podávajíc v básnických formách učení tak vznešené.

A. Dostál.

Školní rada Dr. L. Kellner o školních okresních inspektorech. Když byl předeslal, že úřední jejich postavení bylo výhodné a příjmy značné, praví doslovně: „Což divu, že se k novému tomuto úřadu hlásili mnozí duchové povolání i nepovolání? Ani v mém obvodu nebyl kandidátů žádný nedostatek, přec však se mi podařilo zabrániti přístup k úřadu tomu některým osobám, jejich pozdější budoucnost více ještě nežli jejich minulost dosvědčiti měly úplnou jejich nehodnost. Některá z těchto nových míst byla obsazena bezprostředně ministerstvem; v jednotlivých případech zbylo mi však přece tolik vlivu, že mi bylo možno, získati důkladné odborníky. Čím více se však k úřadu tomu tlačilo mužů — obzvláště z kruhů učitelů realních a gymnasiálních, tím častěji bývali povolávání přímo ministerstvem, tím menší vliv na volbu měly jednotlivé zemské vlády. Vítala-li toto nové zařízení velická část učitelstva s opravdovým povděkem, činila to hlavně v naději té, že bude mít nyní za dozorce muže čistě odborně vzdělané ze svého středu a že bude zbavena dohledu duchovního, jenž byl straně směru liberálního odjakživa nepohodlným. V prvnější své naději byli však učitelé často sklamáni, jelikož se během let o nová tato místa hlásili lidé z tak různých stran, že stále více řídly řady oněch dozorců, kteří

započali kariéru svou na škole obecné. I ti učitelé, kteří dle pozdějších ustanovení dobře obstáli při zkouškách pro školy střední a pro rektorát, musili později ustoupiti často osobnostem, kteréž neměly jiných předností, než svoje vzdělání akademické, školy však obecné od svých let chlapeckých ani nespátřily. Ovšem jest možno, a já sám jsem měl příležitost to poznati, že i tací mužové jsou-li horliví a mají-li k novému svému povolání lásku, v novém svém úřadě a v působení jim dříve cizím zdomácnějí; ale vždy zůstanou takové pokusy co do výsledku aspoň nejistými. Je-li muž takový ve škole nováčkem, nebude to moci jeho podřízeným na žádný způsob zůstat tajemstvím a zůstane-li z nedostatku schopnosti a náklonnosti škole cizincem, obrátí svou sílu duševní a úřední autoritu svou na věci zevnější a na šablonu, aby tak zakryl pokud nejvíc možná vlastní slabost svou. Bude policajtem, ale ani školám ani učitelům nebude moci vdechnout trochu života. Nejlepší přípravou pro úřad okresního školního dozorce byla by podle mého náhledu praktická činnost učitelská na uč. ústavě, tak že byl by postup asi tento učitelem na obecné škole, zkoušky pro školy střední, učitelem na ústavě ku vzdělání učitelů a konečně okresním školdozorcem. (Lebensblätter 525 — 526.). — R. —

Vyučování děj se v řeči dítěti známé a mu obvyklé — tedy v řeči mateřské. Vycházejí od slov sv. Pavla k Timotheovi: „varuj se nepobožných novot slov“, píše Vincenc z Beauvaisu: „Cvičení mládeže musí se moudře dítí řečí jí známou a obvyklou, při čemž zároveň velmi prospívá připojování známých příkladů. Konečně jest třeba každého žáka vyučovati podle jeho schopností (tedy přihlížeti ku žákové individualitě) dle slov sv. Evangelia: Každému dle jeho síly. — Tak paedagog katolický, jenž žil víc nežli celá čtyři století před Komenským, neboť umřel, ne-li o něco málo dříve, tedy jistě již r. 1264.

Listárna redakce.

P. A. v Olom. Uveřejní se.

Spisy redakci zaslané.

„Vlast“. Časopis pro poučení a zábavu. Majitel a vydavatel družstvo „Vlast“. Redaktor Tomáš Škrdl. Tiskem knihtiskárny

Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba) v Praze. Ročník VIII. číslo 8. vyšlo s následujícím zajímavým obsahem: Po-

drobný výpočet rozměrů archy Noemovy se stránky geometrické a mechanické. Provedl Frant. Kočí, absolvovaný technik a učitel. — Regina. Báseň Vojtěcha Pakosty. (Pokračování). — Památný kříž v Červené Lhotě. Napsal Bedřich Kamarýt. (Dokončení). — Francie křesťanská za doby francouzsko-pruské války r. 1870. Piše E. D' Avesne. (Pokračování). — Tři „světlíčka“. Chodská pověst. Napsal Jindřich Baar. — Výlet do Berlína a do Drážďan. Od B. Hakla. — Nehraj s mořem! Báseň od Frant. Skalika. — Farář Kneipp. Podává Frant. Wildmann. — Ze stran vlasteneckých. Báseň od Jaroslava Tichého. (Pokračování). — Ambrož. Román o dvou dílech. Napsal Jaroslav Janeček. (Pokračování.) — V říši bílého medvěda. Črty z dějin polárních výprav. Sebral Václav Frühbauer. (Pokračování). — Johanna d'Arc — Panna Orleánská. Dle různých výpisků vypravuje Aug. Senz. (Pokračování). — Slovinská literatura v roce 1890 a 1891. Sestavil Frant. Stingl. — Literatura. — Zprávy spolkové. — Dále přiloženo dokončení vědecké přílohy, totiž obsah a obálka.

„Dělnických novin“ vyšlo právě č. 18. roč. I. Na úvodním místě přináší článek od Th. Labora: Sociální činnost českých katolíků r. 1891—92. Dále přináší pokračování feuilletonu: „Pamatujme na konce“; množství zpráv pod záhlavím „Z celého světa“; různé a spolkové zprávy, dopisy, literaturu atd. „Dělnické Noviny“ vycházejí vždy 1. a 16. každého měsíce a předplácí se na ně čtvrtletně 40 kr. r. č. Jednotlivé číslo prodává se za 6 kr. Na pět výtisků dává se šestý zdarma.

Církev vítězná. Životy Svatých a Světic Božích. Pořadem roku církevního sepsal František Ekert, farář u Matky

Boží Sněžné v Praze. Svazek první. Podíl údů Dědictví Svatojanského č. 79. na rok 1892. Cena 2 zl. — Pěknou tuto knihu, již vyjdou svým časem ještě tři díly, není ani třeba zvlášť doporučovati; doporučuje se velmi dobře sama výborným obsahem, uhlazeným slohem, pěknou úpravou a četnými zdařilými obrázky. Máme-li ji však několika slovy charakterisovati, nemůžeme to učiniti lépe nežli slovy samého dp. spisovatele vyňatými z předmluvy (str. V.), kde praví, že „snažil se, aby tento spis byl katolickému lidu českému posilou ve víře svaté, zdrojem útěchy a duchovního vzdělání, a spolu i zbrojnicí na obhájení nejvzácnějších pokladů po otcích zděděných, víry, mravnosti a nábožnosti křesťansko-katolické. Tou příčinou přičiňoval ku životům svatých stručné či obsírnější praktické úvahy, pokyny a nauky hlavně též obsahu apologetického“ atd. — Co tu praveno, tomu vyhověl p. spisovatel měrou plnou. Výbornou touto prací, k níž p. autorovi upřímně gratuluji, zavedlo se Dědictví Svatojanské údům svým velice a získá jí zajisté nových členů a nových příznivců. (R.)

Slova pravdy. Laciné čtení časové. Vydává Edvard Brynych. Roč. II. čís. 13. a 14. čili: „Konference.“ Fotografie dle skutečnosti. Napsal Fr. Vaněček, a „Komedianti.“ Fotografie dle skutečnosti. Napsal Fr. Vaněček. Čistý výnos věnován Jednotě katol. tovaryšů v Praze. Doporučujeme.

Po cestách bludných a jasných. Tři obrazy ze života vězenského, napsal Josef Kousal, farář v Keblově. Tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (V. Kotrba). Cena 40 kr. — Obrazy tyto nakreslené dovednou rukou znalce doporučujeme.

Výměna místa.

Definitivní podučitel v městě I. tř. služného rád by vyměnil místo své za jiné od počátku příštího školního roku. Může to býti osada v I. III. třídě platu, ať vesnice, ať město, zejména však blízko Prahy nebo ve středních Čechách vůbec. Změny chtivý račíž poslati nabídku svoji do 13. června redakci tohoto listu.

OBSAH: Sedmiletá školní docházka. — Vychování sociální. Myšlenky a výroky spisovatelů italských a francouzských, jež přeložil a podává Josef Flekáček (Pokračování). — Klekání a žehnání se dětí školních při mši sv. — Katechismus a čítanka. — Zákony a nařízení u věcech obecných a měšťanských škol náboženství katolického se týkající. — Hlídka časopisecká. — Drobnosti. — Listárna redakce. — Spisy redakci zaslané.

Tisk knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba) v Praze.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: Fr. Pohunek.

Administrace „Vychovatele“ jest v Žižkově u Prahy č. 505. Tam budiž zasíláno předplatné; takéž buďtež adresovány i reklamace, jež se nepočítají a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu buďtež však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána).

Katechismus a modlitební kniha pro mládež.

Srovnává Jan Nep. Jindra.

Modlitba jest pro katolického učitele vydatným prostředkem ku vedení mládeže. Známá jest pravda tato: „Kdo se počal modlití, přestal hřešiti; a kdo přestál se modlití, hloub a hlouběji do hříchu klesá.“ Má-li modlitba takto prospěti, nutno, aby pojata byla nejen pamětí, nýbrž i rozumem, srdcem a vůlí. Z té příčiny dobře připomíná dr. Xav. Blanda ve své pastorálce na str. 119.: „Z toho vysvítá povinnost a nutnost, *dítěm modlitby vykládati*, je v modlitby uváděti, jim *je svatými a milými činiti*“. Toho však dosíci nelze za dvě, tři hodiny. K tomu třeba času mnoho, a to při dobré vůli a neunavné snaze vychovatelově. A toho času katecheta ve škole nemá. Avšak i za nynějších poměrů lze vykonati v udané příčině mnoho.

Nade vši pochybnost jisto, že se dostane dítěm jasného výkladu modliteb, jež katechismus sám vysvětluje. Jest to modlitba „Věřím v Boha“, modlitba „Otčenáš“ a „Zdravas Maria“. Ale co říci o modlitbách mešních a oněch, jež mládež říká, přijímajíc sv. svátosti? — Tu bývá výklad velmi stručný a nejednou — *žádný!*

A přece i tato věc mohla by býti vykonána cele a dokonale, kdyby dbáno bylo *úplné shody katechismu s knihou modlitební pro mládež*.

Jest tu řeč o *úplné shodě katechismu s knihou modlitební*. Věcná shoda jest téměř všude. Ale o *slovné shodě* málo kde jaká stopa. Příklad vše objasní.

Dítě přistupujíc ke sv. přijímání, takto ku př. by se modlilo ze své knihy modlitební: „Bůh a Spasitel můj, Ježíš Kristus, chce nyní ke mně přijíti a u mne přebývati; tentýž Bůh a Spasitel, jenž co milostné nemluvnátko v jesličkách ležel; tentýž, jemuž se prostí pastýřové a nábožní mudrcové klaněli; tentýž, jenž za mne tak mnohé a nevyslovitelné bolesti trpěl a na kříži umřel; tentýž, jemuž se nyní v nebi na pravici Otce sedícímu nesčíslní sborové svatých nebešťanů klaní; Ježíš, pravý Bůh a člověk, před nímž kleká všeliké koleno na nebi i na zemi; tentýž ke mně přijíti, mne nehodného navštívití chce“ (srov. „Nejobširnější sbírka písní neb kancionálek“. Vydáno u B. Stýbla). —

Jest to modlitba krásná, dojemná. Jest to vroucí vzbuzení víry ve svátost nejsvětější. Ale kde zůstal katechismus? Věcná shoda s katechismem tu jest, ale po *slovné* marně pátráš.

Podobné nesrovnalosti znamenati možno i v jiných knihách pro mládež. V této nesrovnalosti jeví se značná chyba. I bylo by na čas přemýšleti o *úplné shodě* katechismu s knihou modlitební. Věc myslíme si takto :

Dle Skočdopolova katechismu ku př. vykládá katecheta velmi důkladně o nejsvětější svátosti oltářní. Stojí to mnoho práce a námahy, než vstíjí katechumenům výměr vzpomenuté svátosti. Dosáhl-li účelu, odřikává dítě s plným vědomím : „Nejsvětější svátost oltářní jest pravé tělo a pravá krev Pána Ježíše, kterýž tu ve způsobě chleba a vína skutečně a podstatně přebývá, aby pokrmem duší našich byl“. To jest skutečnost, se kterou možno počítati.

Učiň nepatrný úvod a ptej se tak připraveného katechumena : „Co věříš o nejsvětější svátosti oltářní?“ A katechumen jasně odpoví : „O nejsvětější svátosti věřím, že jest pravé tělo a pravá krev Pána Ježíše, kterýž tu ve způsobě chleba a vína skutečně a podstatně přebývá, aby pokrmem duší našich byl“. Tím vzbuzuje katechumen víru svou. Jest to vzbuzení víry, jež plyne z jasného a úplného pojetí katolické nauky, jest zcela přirozené.

Podobnou srovnalostí i věcnou i slovnou měly by se honositi modlitby všechny *Modlitba by měla vždy* — pokud to možno — *podána býti slovy katechismu*. Pro tuto zásadu lze uvést mnohé důvody :

1. Účelnost ve vyučování.

Ve světě širém znamenati podivuhodnou účelnost. Z účelnosti té vedou bohoslovci jasný důkaz o jsoucnosti Boží. I Sokrates uznával váhu toho důkazu.

I život náš jest označen známkou účelnosti. Bohužel, že nyní více dbáno účelu časného nad účel věčný. Účelnost vstoupila i na půdu předmětův učebných. A tu pronesena důležitá zásada : „Vyučuj prakticky“. Zásada tak pronesena zcela dobře, ale špatně pojímána bývá od mnohých. Nebude tudíž od místa uvést, co o udané zásadě vykládá vsdp. kanovník Eduard Brynych ve své katechetice. Píše doslovně : „Hledíme-li k původu slova „prakticky“, shledáváme, že praktickým jest to, co se může provésti jednáním, čili čeho k jednání užiti lze.“

Praktickým sluje tudíž *vyučování*, kteréž vede k *cíli vytknutému* ; a pak i to, které poskytuje vědomosti, jich v *životě* vhodně lze *užiti*.

Cílem všeho vyučování jest *člověka vésti k tomu*, aby *Boha poznal a následoval*. I sluje *vyučování praktickým* ono, kteréž *ku poznání a následování Boha vede*. A jelikož člověk i *život časný* vésti čili ve společnosti lidské *ušlechtilé žiti* a jakéhosi tělesného blahobytu se domoci má, jest dále praktickým vyučování ono, kteréž i k dosažení tohoto cíle vede.

Nejnovější vyučování prvý, právě vytčený cíl velmi často do pozadí staví, zapomínajíc, že *poznání a následování Boha i časného blaha základem jest*, i myslí, že tím nejlépe prospěje, podá-li co možná nejvíce látky, zvláště z oboru realii. Jest sice správně tvrditi, že děti mají vzdělány býti *pro život*, ale není správně domýšleti se, že vzdělání životního dosáhneme tím, budeme-li v národní škole vyučovati fysice a lučbě, geologii a astronomii atd. *Přecpání ducha nevzdělává* ; a úlohou školy národní není a nemůže býti, poslati do světa člověka pro veškeren život nasyceného. *Úlohou školy národní jest* a zůstane na vždy : *zjednati lidu tolik vzdělání, mnoho-li každému* (i v povolání nejnižším) *nutně jest potřebí, aby obého cíle dosáti mohl* (srov. Brynychovy katechetiky str. 33. a 34. z roku 1885.).

Zlatá jsou to slova. Kéž by jich více bylo dbáno !

I vyučování náboženské má býti praktické. V praktičnosti, vzhledem k látce sotva chybí zkušený katecheta. Vždyť látka, již nutno vykládati, zřejmě stanovena

vyššími úřady církevními. Ale něco jiného máme na mysli, vzhledem k *praktickému* vyučování náboženskému.

Katechumeni se učí katechismu do slova. Jsou pro to mnohé a vážné důvody. I známo, co to stojí práce, než katecheta vstoupí v paměť dítkám ku př. učení o účincích svatého přijímání. Vše možně vykládá a často opakuje. S pomocí Boží jde vše. Práce bývá korunována stkvělým výsledkem, a dítě dobře odříkává: „Účinkové svatého přijímání jsou:

1. spojuje nás s Kristem a rozmnožuje v nás posvěcující milost;
2. oslabuje v nás zlé žádosti a hříšné náklonnosti, rozmáhá náklonnost a sílu k dobrému;
3. očišťuje nás od hříchů všedních a chrání nás před hříchy těžkými;
4. posvěcuje tělo naše a jest mu závdavkem slavného vzkříšení života věčného (srov. str. str. 121. druhého katechismu Skočdopolova).

To jest výsledkem práce namahavé. A nyní otázka: K čemu se učí dítě označeným účinkům svatého přijímání? Proč do slova? — Snadno odpoví si každý sám. *Účinky* naznačují *předmět naděje*, naznačují, čeho člověku možno dosíci, přijímá-li nejsvětější svátost hodně.

Bůh ví ovšem, čeho nám třeba; ale chce, aby člověk prosil za věci potřebné. I má tedy člověk při sv. přijímání žádati, aby všech označených účinků účastným se stal, má Boha prositi. Aby toho dovedl, naučil se oněm účinkům do slova. Bylo by tedy zcela přirozeno. před sv. přijímáním takto se modliti, vzhledem k uvedeným účinkům:

„Doufám a důvěřuji se v Tvou neskončenou dobrotu a v milosrdenství Tvé, ó Bože, Ježíši Kriste, že se spojíš se mnou při svatém přijímání a rozmnožíš ve mně milost posvěcující. Mám naději, ó Ježíši, že oslabíš ve mně zlé žádosti a hříšné náklonnosti, i že rozmnožíš náklonnost a sílu k dobrému. Důvěřuji pevně, ó Bože můj, že očistíš mne od hříchů všedních a ochráníš před hříchy těžkými. Očekávám, Pane a Spasiteli můj, že posvětitíš tělo mé a budeš mu závdavkem slavného vzkříšení a života věčného. Doufám to od Tebe, protože jsi to slíbil, jenž jsi všemohoucí, věrný, neskončeně dobrotivý a milosrdný. Ó Bože, posilni naději mou“

Tímto způsobem nutno užiti výsledků práce namahavé. Tu i dítě poznává, že se učí něčemu, čeho v životě užívatí může. Znamku *účelnosti* vtiskujeme tak celému vyučování náboženskému, vyučujeme *prakticky*. (Dokončení).

Sedmiletá školní docházka.

(Dokončení.)

Čím, že posílání dětí po osm let do školy u mnohých rodičů jest nemožností, staly se nutnými *úlevy* ve školní docházce, jež plodí nejvíce zla.

Ovšem praví i školní novella, že úlevy poskytnuty býti mohou jenom těm dětem, jež chodily pilně po šest let do školy a v učení náležitě prospěly; ale jest otázka, zdali se k tomu všude hledí. Některá okresní školní rada osvobozuje všechny děti, jimž je 12 let, jiná ani školních zpráv zaslati si nedá, na to, zdali dítě pilně do školy chodilo, se netáže; v jistém okresu bývají řídící učitelé každého roku vyzváni, by zaslali okresní školní radě jména všech dětí, jež dospěly 12. roku,

a ty pak všechny jsou na léto osvobozeny. A nač také se s nimi zlobiti a zvětšiti darmo tu nemilou rubriku neomluvených půldnů? „Osvobodily“ by se samy; co jsou platny ploty; přes které se leze!

Ti, kdo o staré škole nevědí než hanu a potupu, posmívají se, že prý se chodívalo do školy jen v zimě a v létě ne (ač tak nebylo všude,) a zúmyslně nechtějí viděti, že se nyní děje také tak, s tím rozdílem jen, že tenkrát se to nedovolovalo, a dnes se to dovoluje.

Že venkovský učitel ve „Hlasu nár.“ nestěžoval si bez příčiny, tomu může redakce „Posla z B.“ uvěřiti. Ovšem praví, že nesluší se učitelům, „bolest tu ohledávati a veřejnosti proti sobě zbraň do ruky vkládati“ — ale ono je těžko neviděti té bolesti, která se učitelům venkovským stále před oči staví; pražští učitelé ovšem toho nevidí, ale my právě máme na zřeteli venkov, pro nějž jest osmiletá docházka školní povinností přetěžkou.

Pomyslíme-li si ještě, že děti na léto osvobozené mnohdy mezi všelijakou chasou na polích pracují, s ní důvěrně obcují, všelijakých nezpůsobů a nemravů mezi ní nasbírají, jež pak na zimu do školy přinášejí a ostatní děti kazí — pak zajisté se nepodivíme, že učitelstvo venkovské — snad kromě malých výjimek — *raději by mělo sedmiletou školní docházku bez úlev, než osmiletou s úlevami*. Tomu může „Posel z B.“ uvěřiti.

Jak může však jmenovaný list nazývati pravdivé vyličení věci zbraní, již (prý) učitelstvo veřejnosti proti sobě do ruky dává, tomu je těžko rozuměti. „Měly by snad třídy školní býti zrušovány, učitelé propouštěni?“ táže se. Na to odpovídáme, že to má býti liberálům poslední pomůcka pro případ, kdyby snad učitelstvo pro zkrácení školní docházky se chtělo vysloviti. To zní asi tak: Bojte se, chtějí vás připravit o chléb! Ale učitelstvo venkovské se toho nebojí, protože umí také trochu počítati. Než učitelstvo venkovské této hrozbě uvěří, bude míti „Posel z B.“ dosti času, aby prozkoumal *počet žactva na všech českých školách a vypočítal, kolik tříd by se zrušilo, když by se na počátku školního roku o jednu osminu žactva počítalo méně*; ano, zkušenost učí, že poslední ročník *ani osminu* všeho žactva nečiní.

Ostatně již školní novelou je vysloveno, že děti *na léto osvobozené* se při rozšiřování škol do počtu dětí pojímají *nemají*; ať nám poví „Posel z B.“, kolik tříd bylo následkem toho zrušeno? A o nějakou tu německou školu, o nichž víme, že se už *nyní* zbytečně vydržují, by „Poslu z B.“ snad neběželo!

Zbývá nám ještě dotknouti se věci již zastanci osmileté školní docházky tak často jako důvod uvádějí, a o níž se zmíněný článek „Posla z B.“ také zmiňuje. Pravíť se v něm: „Vyskytují-li se u mnohých rodičů však přece přání, *aby míra vzdělanosti obecné snížením povinnosti školní byla umenšena*, pak může se tak díti buď z nejasného ponětí o prospěšnosti vzdělání vůbec, anebo, což horší — z pouhé pohodlnosti neb i ziskuchtivosti“.

„Posel z B.“ může nám uvěřiti, že na těžkou povinnost osmileté školní docházky nařikají i ti rodičové, kteří o své děti svědomitě dbají, aby si potřebné vědomosti pro život osvojily. Toť by všichni naši rodičové musili nemíti buď jasného ponětí o prospěšnosti vzdělání vůbec, anebo by musili býti pohodlní a ziskuchtiví — a toho snad „Posel z B.“ tvrditi nebude. Avšak nechme stranou přání rodičův a odpovíme na otázku, zdali by se zkrácením docházky školní skutečně snížila míra obecného vzdělání?

My si dovolujeme naopak tvrditi, že při sedmileté školní docházce *bez úlev* mohlo by se učení dětí spořádaněji a tím i důkladněji, než nyní, kdy učitel musí „úlevákům“ v zimě znovu do hlavy vpravovati to, co byli za léto zapomněli, nehlédíme-li již ani k tomu, že mysl dětí, jež byly se uvykly považovati za vystouplé ze školy, bývá rozptýlena, a že děti ty k učení jeví již velmi málo chuti a lásky. A že by snad byla dosti malá naděje, že úlevy někdy přestanou, a bude se choditi do školy plných osm let, tomu, tušíme, ani „Posel z B.“ nevěří. Toho se nedocílí nikdy, protože to ve mnohých případech jest holou nemožností; a pravidlo, jež musí připouštěti příliš mnoho výjimek, přestává býti pravidlem.

A kdyby ani těch úlev nebylo, tážeme se, jak může se mluvíti o snížení míry školního vzdělání zkrácením školní docházky na školách jednotřídních, dvoutřídních a trojtřídních, kterých přece jest na našich vesnicích nejvíce? A my tu opět připomínáme, že máme na zřeteli vesnice, které náš zákon školský staví ve školních povinnostech na roveň s hlavním městem.

V nejvyšším oddělení jednotřídní školy sedí děti *čtyři* roky, ve druhé třídě školy dvoutřídní *pět* let, ve třetí třídě školy trojtřídní *čtyři* roky. Tážeme se, zdali by tyto děti přikázané učivo také si neosvojily, když by seděly v posledním oddělení jednotřídní školy jen tři roky, ve druhé třídě dvoutřídní školy čtyři roky, a ve třetí třídě školy trojtřídní tři roky? Jen mluvíme s učiteli škol jednotřídních, a ti nám řeknou: Největší kříž mám s nejstaršími dětmi; ty přečetly mnohé články dvakrát i třikrát; při tichém zaměstnání jsou s úkolem za chvíli hotovy a pak jsou nepokojny; vždyť slyší tutéž věc již po třetí a po čtvrté. — Podobně má se to na školách dvoutřídních a trojtřídních.

Majíce na zřeteli nikoli škodu, ale *prospěch* školy, tvrdíme, že by sedmiletá docházka do školy byla učitelstvu venkovskému a škole vůbec na prospěch, a to z těchto důvodů:

1. Zavedením sedmileté školní docházky zrušily by se úlevy, mládež by byla v učení stálejší, učitelstvo mohlo by bez vyrušování a nepřetržitě u probírání učiva pokračovati, a nebylo by obavy, že menší děti špatným příkladem „úleváků“ na kázní a mravech škodu vezmou.

2. Zavedením sedmileté docházky školní odpomohlo by se z větší části oprávněným stížnostem rodičů na venkově, mnozí rodičové nebyli by trestáni nevinně, tím by se umenšila též nenávisť ku škole, a rodičové by byli dbalejší v posílání mladších dětí do školy.

3. Ulevilo by se učitelstvu, jež by mělo menší potíže s udržením kázně a nemusilo by každého měsíce opisovati téměř úplně seznamy dětí nejstarších, jež vyplňují pravidelně výkazy „nedbalců“. Jaké svízele má učitelstvo vesnické s tímto udáváním, to ví zase jenom ono, a nevědí toho páni pražští. Tato povinnost je z celé učitelské služby nejbolestnější, poněvadž jest příčinou, že učitelstvo upadá namnoze v nenávisť.

Při tom ovšem přisvědčujeme „Poslu z B.“, že by i po zkrácení školní docházky našli se rodiče nedbalí, neuvědomělí a ziskuchtiví, kteří „budou právě tak nedbale posílali děti do školy jako nyní a budou právě tak na povinnost školní žehradi jako nyní“. Avšak dokládáme k tomu: potom by se mohlo proti skutečným nedbalcům zakročovati s větší přísností, a mohli bychom se nadíti nápravy, kdežto za poměrů nynějších i mnohý okresní hejtman a školní inspektor, když se mluví o nedbalé školní docházce, pokrčí jen rameny.

Toť naše mínění o zkrácení školní docházky. Bude-li se nám snad přes to vše, co jsme zde uvedli, vytýkati, že se nám také jedná o „snížení míry všeobecného vzdělání“ — jakáž pomoc; křivdu snášeti jsme již uvykli. Dokládáme jen ke konci, že ti, kdo houževnatě hájí osmiletou školní docházku — ač ji vlastně máme jenom na papíře, zapomínají, že veliká přísnost nejvíce škodí tam, kde jest nemístna.

V. Zálabský.

Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském.

Píše **František Pohunek.**

(Pokračování.)

Bratři ovšem pomýšleli již roku 1625 na vystěhování se z vlasti a starší Jednoty sešli se za tou příčinou v březnu téhož roku na poradu u V. Róha, jenž se skrýval u p. Karla Bukovského blíže labských pramenů, kdež usneseno vyslati J. A. Komenského a Jana Chrysostoma do Polska, jiné pak do Uher, aby vyhledali příhodná místa pro Bratry vystěhovalce; ale kdo ví, jak by as celá věc ta byla skončila, kdo ví, zdali by se s kněžími bratrskými a vůbec s kazateli protestantskými byl stěhoval z vlasti i obecný lid, kdyby bylo nebývalo osudných proroctví Kotterových (jež Komenský na cestě do Polska seznal, do češtiny přeložil, předmluvou opatřil a zaslal Bratrům do Čech již v květnu r. 1625.) a proroctví Poniatovské ku vystěhování se vybízejících, jelikož těmito proroctvím mezi Bratřími byl rozněcován a sílen odpor proti Ferdinandovi katolickému a živena naděje, že kalvinista Bedřich Falcký za brzké pomoci silného vojska, jež přijde od severu a od východu (Švédové a Rákocy), zničí papežství a dům rakouský, zasedne opět na truně českém a zavede v zemích české koruny vládu čistého „evangelia“.

Když se Komenský navrátil r. 1626. ze své cesty do Polska a pak i do Haagu, kamž byl donesl Fridrichovi Falckému pěkně přepsaný exemplář vidění Kotterových, účastnil se ještě v říjnu téhož roku tajné porady čtrnácti bratrských kazatelů v Brandýse nad Orlicí, kdež bylo zcela vážně jednáno o vystěhování se Bratří z Čech.

Porady této sůčastnil se vedle Komenského i prorok Kotter (Klika: Komenského život a práce 14.). V jakém asi směru působili tito bratrští kazatelé, uvěřivše Kotterovi a Komenskému, jenž považoval jeho proroctví za zjevení Božská, na obecný „bratrský“ lid, to uhodnouti není věru těžko.

A bylo to něco tak příliš těžkého přiměti lid ten k vystěhování, naplnit jeho srdce odporem proti vladaři katolickému a připoutat je ku zbabělému Fridrichovi falckému, když se mu líčil papež jako Antikrist a pravý „filius perditionis“, církev jako Babylon a meretrix magna, ¹⁾ dům rakouský jako Bestia, která na svém

¹⁾ Že je papež Antikrist a velká meretrix babylonská, to se opakuje v proroctvích Kotterových přes tu chvíli, zvlášť pak se to opakuje až k hnusnosti často v proroctvích Drabíkových, jenž byl, jak známo „knězem“ bratrským, a Komenský sám, zahrnuje všech 48 proroctví Kotterových v 15 kapitol, naznačujících krátký obsah jejich, dí, že za II. obsahem těchto proroctví jest: „Papam esse Antichristum illum magnum, et Mere-

hřbetě nosí *magnam illam meretricem* a s ní spolu zalýne, ²⁾ když se mu namlouvalo, že říše německá a hlavně dům habsburský jest sice jako silný strom, ale všecek červy prožraný, jenž bude brzy „lvem“, jenž přijde od severu (Švédové) a jež jiní dva brzy budou následovat, z kořene vyvrácen ³⁾ a tito tři lvové (Švédové, Rákoczy a Turci) že vtrhnou až do Říma, zničí papežství, zahladí „syna Belialova“ (t. j. papeže), odstraní modloslužbu (t. j. katolickou bohoslužbu), modly (obrazy a sochy svatých) spálí a vyvrátí a všude zavedou vládu čistého evangelia tak že pokrytci a falešní křesťani (t. j. katolíci) bédovati budou, ⁴⁾ — když se

tricum Babylonicam. — Ecce tres a Septentrione Leones confederati ex consilio Altissimi, veniunt cum robore et potentia, ad visitandum malitiam atque Tyrannidem filii perditionis, qui se in locum illius, qui coelum et terram implet, collocavit. Homo malignitatis, multarum adversitatum dux, et omnium Scripturae corruptelarum magister, fur et praedator honoris et gloriae Dei (Visio IX. z r. 1622. str. 27.). — Scripturae corruptelarum magister prý je papež! Tak prorokoval koželuh Kotter, lutheran, tedy přívrženec onoho nešťastného dr. Martina wittenberského, jenž byl v Písmu falšování nedostiženým mistrem, jenž Bibli více než na 300 místech falešně překládal a o němž napsal Pavel Vilém Schmiedel v recenzi Bible vydané děkanem Schmollerem, kde jest vedle textu podaného u překladu věrném podán zároveň i překlad Luthrův, že prý teprve tímto srovnáním patrně jest vidno, „wie grossartig falsch Luther übersetzt hat“ — jak hrozně falešně překládal Luther Písmo svaté (viz: Gottlieb, Der Krach von Wittenberg str. 328.). Rovněž i Wicliff falšoval Písmo (viz o tom více: Der Reformator Johann Wicliff als Bibelübersetzer von Dr. W. Bender).

²⁾ Tak dí sám Komenský, že obsah prorocství Kotterových za III. jest: *Bestiam, Meretricis gerariam, esse Imperium Romanum: nominatim Domum Austriacam* (viz jeho předmluvu ku prorocstvím). — *Tempus enim Bestiae ad finem decurrit jam plene. Hic monarcha Bestiam equitat et Bestia illum* (zde značí jednou zvláštní tato *Bestie* řím. papeže): *Primum quia Bestiam audit, non secus ac si verba Dei essent, cum sint verba Belluae et mandata hominum . . . sic Bestia Monarcham illum equitat, pro lubitu: rursumque ipse equitat Bestiam, tamdiu, donec ambo in foveam incident . . . Ecce id hora una fiet: (Visio XV. str. 47), totéž líčí způsobem zvláště odporným, kde se to jen hemží slovy Babylon, Meretrix, Bestia — visio XXIII. str. 80—87.).*

³⁾ *Ecce venit Leo a Septentrione et alii duo sequuntur eum ejusdem coloris, qui radices robustae illius in Austro Arboris funditus exstirpabunt (Visio IX. str. 26). „Et sic 1629: quo tempore subtrahetur, primum, ex regno Bestiae Visus et intellectus: ut non videat neque intelligat, quid de se fiat. Secundo adimetur Bestiae vis, robur et fastus. Tertio et ultimo adimetur ipsi gloria et splendor. Et tunc ipsa (Bestia) ex dolore et malitia linguam suam morsicabit. Vulnus tamen profundum nimis est, sanari non sustinet (Visio X. str. 31.). „O Tu Arbor excelsa, Tempus tuum et solatia tua, jam finita sunt. Tempus est: fructus tui maturuerunt, tempora messis venerunt, flumen exsiccatus est, in aciem ordinati millies milleni Vermes, qui advolabunt et caudis suis confodient ac perforabunt te, o Arbor magna . . . Respice, o Tu, quae in saevam te generasti Bestiam“ (Visio XVI. str. 51). „Leo iste est Rex (král švédský), cui Deus gladium suum in manus tradidit, ad exsequendum vindictam super Regem abyssi (Ferdinand!). Christophorus (ptá se): Quis vero est iste rex abyssi? Responsum est his verbis: Impius regnat, quoadusque permiserit Deus, sed non perstabit: oportet enim radices excelsae illius Arboris computrescere, ut vidisti antea. Leo autem ex sylva Septentrionali audacter prosiliet“ (Visio XI. str. 34.).*

⁴⁾ Tři lvové (albus, ruber et caeruleus) jako Větrové v boji proti Babylonu (Římu) (totiž Švédové, Rákoczy a Turci) „*Ventus ab Oriente veniet colore albo, exsicans fluvium ab Oriente solis, et viam parans rubro praevalido Vento, ut veniat ad Mensem et diem et horam, conspiratus ad executionem decreti Dei. Eodem accurret Leo caeruleus (Švéd) magnanimitate summa, quem detinere laborabunt Venti falsi. At vero tres illi Venti magno Leoni inspirabunt spiritum vitae et ille rugiet in procella ista et in consternatione ista cadent fortes et sublimes . . . durabitque rugitus iste 375 dies et aures eorum implebuntur horrore . . . Ah! luctuosa tempora, quibus falsae Spiritualis Jerusalem ruina procedet! quum tres*

ubohému lidu tomu hlásalo, Ferdinand že bude brzy s trůnu svržen, nikdy více se králem nestane, vojsko jeho že bude poraženo a úplně zničeno⁵⁾, za to však že bude z dopuštění božího zkoušený nyní miláček boží Fridrich falcký dosazen opět na

viri cum tubis venient! . . . Gaudete terrarum incolae! Turris Babel cecidit ad millies millena stadia!“ (Visio XVIII. str. 61—62.). „*Clamabant autem septies: Cecidit Babylon, cecidit Babylon . . . Urbs magna, opolenta, gloriosa . . . Annus adventat, Mensis nominatus est, dies determinatus . . . O fulgida meridionalis stella, quomodo ita decidisti? . . . O vos fideles* (t. j. „Bratři“ a vůbec protestanti) *parate vobis canticum laudis, quia absque metu cantabitis brevi, Hallelujah*“ (Visio XI. str. 33—34.). „*Christiani atrocius quam Turcae et barbari contra se invicem saevituri sunt in Germania: quia condemnatio Meretricis magnae prope est*“ (Visio X. str. 32.). „*Tres hi leones venient usque in opinione viridam sylvam, nempe Italiam, ad Meridiem. Expavesce igitur, o fulgida Meridionalis stella! quae Vir es, cujus tempus jam praeteriit: et ejulabunt tua causa hypocritae et pseudo-christiani. O vae vobis hypocritae . . . En jam tempus percutiendi est, tempus coenae magnae jam veniet . . . Ejula Tu, qui sedes in solio aureo et argenteo, magnificus, potens et dives. Sed mulier es, cum qua principes imperii scortantur et bibunt de calice Blasphemiae tuae. Cum tu sis discipulus ex Schola Satanae . . . Ah Vae tibi, tempus tuum venit, turpitudine tua conspicietur . . . Hic jacet Vir, filius illae Belial! vir maledictus et maledicti Regis filia*“ (Visio XVI. str. 49. a 52.). „*Attende et postea scribe, quae sit condemnatio Meretricis magnae et quae signa Bestiae, ex quibus indolem ipsius cognoscas. Rex sine regina Meretrix magna, adversus quam Dominus voce Tubae, voce Angeli insonuit, progrediturque sonus ille ab Oriente usque ad Occasum . . . Tuba denunciavit iudicium Meretricis magnae, (kteráž jest) sine Regina Rex: prohibet enim, quae praecepit Deus, amorem conjugalem ferre nolens, sed amoribus meretricum, velut Rex sine Regina se oblectans: Corona ejus ex triplici materia, argento, auro et gemmis, contexta, tripartita est . . . Jam septima (id est ultima) contra Meretricem clauxit Tuba . . . clangit Tubae sonitus: Exite, ne participetis de damnatione Meretricis: Plagae enim illius magnae sunt: Plagae illius venturae anno uno, Mense uno, die uno, et quod magis hora una id exequetur manus Jehovae. Et mox sequitur Angelus clamans: Cecidit, cecidit! Ubi jam est superbia ejus? Ecce pars coronae illius decidet ab illa! pars altera defringetur: pars tertia eam deseret. Haec est magna Meretricis damnatio*“ (Visio XXIII. str. 84—85.) atd. atd. až do omrzení.

⁵⁾ Et conversus (totiž Ferdinandus) ad Christophorum rogabat, ut pro se oraret, damnatum enim se esse, nisi precibus pii alicujus Christiani liberetur. Tum diras imprecabatur Papae impense. Christophorus autem subito se conspexit, una cum Ferdinando, in confiniis Hispaniae ac Belgii, viditque exercitum Hispanicum castra metantem; qui tamen insperato disiectus, dissipatus, totusque quasi in nihilum redactus fuit. Ibi Caesar ad Christophorum (Cotterum) iterum conversus, petiit, ut pro se preces funderet: Ille vero, Miser ego sum et indignus, preces meae quid ponderis habebunt? Ad hoc verbum prostratus in terram Caesar, ipso inspectante, animam exhalavit“ (Visio XIII. str. 41.). „In die funerationis ejus (t. j. po rozbití říše německé a zvláště pak domu habsburského) ruet Vir quidam in gladium proprium, propterea quod eum adversus quandam innocentem animam evaginavit et pastus fuit cibo Bestiae, quem ipsa evomuerat, pro singularibus habens deliciis: cum tamen hoc ipso indigesto cibo Bestiae corpus agitatum fuerit, ut caput suum retinere non posset. Caput proinde istud mortuum jam est, super quod Meretrix horrore coram Domino perculsa et obstupefacta stabit. Nam Leo (Švéd) praevalide adversus caput hoc rugit . . . Haec (Bestia) venam e proprio corpore extractam dimisit inter Principes et Magnates, quasi rem sacratissimam: Sed in vena illa nati sunt vermes et nascentur porro, eamque perforabunt penitus. Et derelinquent hanc Bestiam vires, robur, gloria, pompa et insignes divitiae suae. Bestia haec, insidensque ei Meretrix, poculum habet, ex quo potum praebet triplici modo: primo blandis et mellitis sermonibus; Secundo, muneribus et honorariis. Qui vero duplici hoc medio ut bibat allici non patitur, is demum quid illa sciat et possit experiri necesse habet: nempe coactiones, torturas, neces et alia malignae bestialitatis facinorae. O tu superba et supra omnem modum fastu inflata Bellua, Venatores tui a Domino emissi ecce jam adventant! conculcaturi, sicuti tu conculcabas, et territaturi sicuti tu terri-

trůn český, na němž prý bude samým Bohem v Praze korunován, a bude vládnouti nejenom v Čechách mocně a bez překážky, nýbrž bude od Boha učiněn králem mocným nad třemi královstvími (Čechy, Morava, Slezsko), v nichž všude utvrdí — „evangelium“ a vyhladí všechny falešné křesťany (t. j. katolíky. ⁶)?

Musila-li již proroctví Kotterova v ústech kazatelů jim uvěřivších mocně působiti na lid „bratrský“ a vůbec protestantský tedy tím více proroctví Poniatowské.

(Pokračování.)

tabas; et persecuturi sicuti tu persequeris; et praedaturi te, sicuti tu praedabaris; et gavisuri super te, sicuti tu gaudere se solita fuisti de aliis“ (Visio XXIII. str. 86—87.). „Tertiae visionis, excelsae illius arboris, quam post evulsam et corruptam vidisti, duplex est significatio. Primum quod Deus praecipuum quendam monarcham de terra sublaturus est, idque ea causa, quod Monarcha ille plus dilexit et reveritus est illum, qui se loco Dei collocavit, quam Deum ipsum. Deinde spiritali modo, quod quemadmodum Arbor illa una cum radicibus suis in terrae visceribus computruit et in terrae superficie projecta totaliter disperit: ita Deus hypocritas omnes et nomine tenus Christianos, non tantum e terra, sed et a facie sua disperdet et abolebit“ (Visio V. str. 11.). „Unus (Ferdinand) de solio cadet, nec illud recuperabit amplius“ (Visio VIII. str. 19.). etc.

⁶) „Et conspexit ex improvise Leonem prostratum: qui surgens et ad tres circiter gradus progressus capite sub Corona illa (již ruka s nebe spouštěla a již druhé dvě ruce podporovaly) substitit. Et imposuerunt tres illae manus Coronam hanc Leonis capiti: peracta vero coronatione Manus istae receperunt se in Nubem. Leo autem illae coronatus, pedibus insistens posterioribus, reprehendit anterioribus gladium eumque, sic stans erectus, tenuit. Quem ubi christophorus (Kotter) intentus contemplaretur, ecce factus est ex Leone Fridericus statura et specie sua nativa coronam capite gerens“ (Vis. XI. str. 34.). „His dictis exclamavit (duch totiž, jenž se mu ukázal): Fridericus Palatinus Rheni est a Deo coronatus rex! Fridericus Palatinus Rheni, Rex Bohemiae, coronatus a Deo supremo Regum omnium Rege, qui anno 1620. in periculum incidit, ut amitteret, quod accepit, et quidquid habuit, omnia rursum recuperabit et longe plus divitiarum et gloriae“ (Vis. VIII. str. 19.). „Posthaec videndam ipsi (Kotterovi) Visione exhibuit Friderici personam, quadruplici specie: 1. Dormientem, in terra prostratum. 2. Surgentem, tristi et maerente vultu. 3. Provolutum genibus, orantemque manibus levatis. 4. Stantem sub corona et habitu regio, maxima cum gloria“ (Vis. V. str. 11.). „Secundum medium ad restituendam imperio pacem esse, ut Regem Fridericum solio regali restituant: tunquam a Deo ipso electum, vocatum coronatumque Regem. Interfatus ad haec Christophorus: Si Fridericus, inquit, tam pius et ab ipso Deo electus et coronatus est, eccur igitur tam impropitium habuit Deum, ut Praga fugere coactus fuerit? Respondit Spiritus: Nisi ipsum hostis expulisset, expelli vel ab uno quopiam homine debuit, in bonum tamen sibi: quia quanto nunc deprimitur magis, tanto magis extolletur postea. Et ego tibi dico: Regem hunc, suamque progeniem Papae et Antemuralibus ejus infusuros acerbum Calicem, quem ipsis bibere grave erit“ (Visio IV. r. 1621. str. 15.). „Significavit etiam ipsi hac revelatione Angelus: Fridericum fore potentem trium Regnorum Regem etc.“ (Visio VI. z r. 1621. str. 17.). „Rursumque tria sunt media, quibus recuperabit victoriam Fridericus. Primum, Divina omnipotentia. Secundo, fervidae preces, quas ipse fundit, et cum ipso fundunt alii fideles. Tertio, certissimum a Septentrione subsidium: et exercitus ille magnus, ab Oriente venturus. Dei opus istud erit 601111 (equitum et peditum). Qui si venerint primis 49 hebdomadis, tolerabile erit, si in alteras 49 hebdomadas adventus differetur gravius, si vero ad tertium usque protrahatur, tunc veniet terribiliter et horrende ardebitque velut ignis ira Dei. Atque tunc demum videre incipient incendia, spoliationes, caedes, direptiones, desolationesque provinciarum et terrarum, quae supervenient. Aspice, aspice!“ (Visio VIII. r. 1621. str. 20.)

„Nam se ipsum magnificat et magnificari vult ab aliis: et istud est Babylon aedificare, et aedificandam curare per falsam doctrinam et idololatriam. Falsa doctrina Babylonis fundamentum est, Idolatria vero Babylon fundamento huic superstructa: et utrumque istud velut inutile lolium crescit ad messem usque illam magnam, ubi falsi doctores

O vyučování náboženství.

Pod tímto záhlavím přinesly „Freie paed. Blätter“ ze dne 20. února 1892. delší článek, z něhož pro jeho prazvláštní tendenci podáme aspoň malou ukázkou: Písatel článku redaktor A. Chr. Jessen, z německé říše příšlý Prušák a učitel na soukromé škole protestantské, tedy na škole protestantsky-konfessionelní, zmíniv se v úvodu, že vždy a všude všichni národové uznávali jakousi bytost vyšší nadzemskou, kteráž působí v osudy lidské, píše dále, že prý pohané v bytosti této spatřovali množství různých sil, jež zosobňovali a za bohy měli. Postupem vzdělanosti zmizel prý znenáhla pojem mnohosti a nahrazen byl pojmem jednotnosti; od polytheismu učiněn prý pokrok k monotheismu. Nemluvme o tom, že náhled tento pouhou jest smyšlenkou, kteráž stojí v přímém křiklavém odporu s dějinami náboženství národů všech, i národů nevzdělaných, jež nás poučují, že pojmy náboženské u všech těchto národů v dobách starších byly o mnoho čistší a vznešenější nežli v dobách pozdějších, ano že přes všechnu pozdější porušenost vniklou v obor náboženský u mnohých a mnohých národů polytheistických zachovaly se až do dob nejpozdějších dosti četné upomínky na prvotnou víru v *jednoho* Boha, všech věcí stvořitele. Leč o tom nemluvme, toho však sobě všimněme blíže. jaké náboženství by měl rád ve škole p. A. Ch. Jessen.

Že se nějakému náboženství na školách obecných vyučovat musí, v tom prý jsou za jedno vůbec všechny směry pedagogické, ale o to prý se vede prudká hádka, čemu a jak se má vyučovati. Jeden směr prý chce, by se z náboženství učilo všemu, co u nás společně žijící konfesse mají společného, všecko pak, oč by mohla mezi nimi vzniknouti hádka (tedy všechny články rozeznávací) by se z náboženství předem vyloučilo. Tenť prý byl by tak zvaný „Moralunterricht,“ jenž prý basiruje na zákoně mravním a židům a křesťanům nepodává nic víc, než co prý jest obsaženo v náboženském kodexu náboženských těchto společností. Požadavku tomuto jest prý zadost učiněno ve školách francouzských, ve školách našich prý však nikoli, což, jak z celého článku patrně, protestanta Jessena velice mrzí. Odtud si též vysvětlíme pravou toho příčinu, proč není spokojen se způsobem,

pudefient et idolorum servi ejulabunt. Nam idola ipsorum combusta sunt, et veritas accusat eos et falsum dogma eorum condemnat eos. Christus est judex omnium, qui et Babylonem jam condemnabit, fracto super illam baculo et pronuntiata sententia etc.“ (Visio XXVIII. z r. 1624. str. 108.). „Vae Vae Vae Meretrici! Vae Vae Vae Babyloňi! Vae Vae Vae Bestiae! Hodie, hodie fit initium! Mensis adest, tempus jam est! Veni Lupus propere! Venite Leones ab Oriente et Septentrione! Festinate exsequi mandatum meum. Sic ait Jehova: Finem faciam Pompae et equitationis superbae Babyloňis! Babylonem confringam. . . Agite, agite! prehendite adulterinam, idololatricam, maledictam Meretricem, Bestiae assidentem! nec illi amplius fidite. Implevit enim mundum mendaciis suis. Disturbate Babylonem! Bestiae succidite nervos, cito!“ (Dodatek I. č. III. str. 159.). Leč dosti již, nebo bychom nepřišli ani ku konci, a k tomu, co jsme uvedli, postačí prostě připojití obsah proroctví, jak ho udává krátce Komenský: VI. zničení papežství a domu rakouského, VII. od čtyř úhlů světa povstanou za tím účelem národové, VIII. zvláště Švédové, Bedřich falcký a Rákoczyové, XI. to pak stane se všechno najednou jednoho roku, měsíce, dne i hodiny, XII. a XIII. ku pomoci přijdou i Turci a Tataři a za odměnu přijmou evangelium, (proto se Komenský horlivě staral po mnohá léta, aby bible byla přeložena na jazyk turecký), XIV. všude zavládne evangelium, XV. „modly a modláři“ musejí zaniknouti a všude rozkvete nejčistší bohoslužba (úvodu list 10.).

jímž se vyučuje ve školách našich „náboženství konfessionelnímu,“ ve kteréžto příčině následovně píše: „Jest nářkem zajisté oprávněným, že vyučování náboženské nevniká k srdci. Viel zu sehr wird auf ein gedächtnissmässiges Einpraegen des Stoffes gehalten, viel zu wenig auf ein verständiges Erfassen, auf ein Gemüth und Willen befruchtendes Eindringen in die religiösen Wahrheiten geachtet. Máme katechety, kde jest katechese? Bohatý, duše zušlechťující poklad, jenž spočívá v náboženství, zůstává zakopán. Naše děti se učí sice slovům, ale kdyby k nim přistoupil někdo s otázkou, s jakou Filip přistoupil ku komorníku královny mouře-nínské: „Rozumíš-li, co čteš?“ tu by mlčely. Odříkají na prstech desatero Božích přikázání, vypočítají svátosti a hlavní hříchy, ale výklad? A modlitba Páně, Otčenáš? Tak jak jej děti odříkávají, jest rozuměti s těží slovům ¹⁾, ale brána ku porozumění nebyla jim zajisté nikdy otevřena.

Durchspäht man die paedagogische Literatur, so vermisst man alle Spuren, die darauf hindeuten, dass ein Streben Raum habe, den Religionsunterricht fruchtbar zu machen. Nikdo nepřikládá ruky, aby učitel náboženství předložil dobře promyšlenou a zkušeností osvědčenou cestu. Formulirte Satzungen, bestimmt zum Auswendiglernen, dazu oft aus längst entschwundener Vorzeit stammend — das ist die ganze Ausbeute. Všechno nasvědčuje tomu, že předběžné vzdělání učitelů náboženství nachází se na falešné cestě. A v čem má svůj původ tento stav věcí, při jakémž nemohou zájmy náboženské dosti býti chráněny? Zajisté se nemýlíme, nacházíme-li vysvětlení v tom, že úřad učitele náboženství považuje se za úřad pouze vedlejší. Studium theologické, jež se považuje za nezbytně potřebné k zastávání správy duchovní, neoponechává dosti místa pro paedagogiku a didaktiku. Duchovní, jenž vstupuje do svého úřadu, jest vyzbrojen pro svou službu církevní, ale nikoli pro službu školskou. Doplnovati, co v případě tomto bylo zanedbáno, jest požadavkem nevyplnitelným; nebo kdo chce býti osadě své dobrým duchovním pastýřem, kdo chce vyhověti tak různým požadavkům, jež mu ukládá vlastní jeho povolání, tomu se víc nepodaří, vyzkoumati duševní život dítěte a si osvojiti onu zručnost didaktickou, jež razí cestu k takovému mládeže vyučování, jaké přináší zdárné ovoce.

Didakticky vzdělání učitelové nepořídí už proto ničeho pro rozumnou a tak naléhavou reformu vyučování náboženského, jelikož se tímto vyučováním zabývají pouze výminečně, když se jim přikáže subsidiárně. A jaké uznání, jaké díky mohli by doufati učitelové za svou píli v tomto oboru? Jejich práce by se vykládala sotva asi jinak, než jako neoprávněné zasahování do oboru cizího. Jinak jest tomu v zemích takových, kde jest učitelům obstarávati vyučování náboženství rovněž tak jako vyučování kterémukoli jinému předmětu. Tam vzdělávají s láskou a horlivostí pole této disciplíny a vytvořili pro ně bohatou již literaturu. Mládeži i lidu slouží tato snaha jenom ku spáse, es wird damit der Religionsunterricht verlebendigt und ein religiöser Sinn gepflanzt, der sich nicht auf unklar gebliebenen Satzungen gründet, sondern der ganz wesentlich mit auf dem Felsen verstandesmässiger Überzeugung ruht“ etc. etc.

Tohoto článku p. Jessena, jenž prozrazuje velkou ignoranci právě v těch věcech, o kterých jedná, a jenž svou zmateností sám se odsuzuje, bychom se vůbec

¹⁾ To může býti tam, kde učitel žid čeká přede dveřmi školní světnice až se děti pomodlí, anebo kde učitel *mezi modlitbou* shledává ve skříni učebné pomůcky, jak se to děje kdesi v Číně.

ani nezmínili, kdyby se v některých českých listech učitelských, jako na př. v „Č. Šk.“, nevyskytovaly náhledy podobné nesoucí na sobě patrné stopy původního pramene, třebaš pramen ten nebyl jmenován.

Z příčiny této zmiňuji se zde o článku Jessenově, jenž jest psán patrně za tím účelem, aby náboženské vyučování na školách našich bylo co nejvíce diskreditováno, když již nemůže ze školy být vyhozeno a nahrazeno pouhou morálkou, jež by vyhověla židům, „křesťanům“ a po případě i lidožroutům.

Že ten, kdo chce vůbec o něčem psáti, a teprve ten, kdo chce řádně kritizovat a zavádět reformy, napřed se má o tom, o čem psáti chce, řádně poučiti, o tom se Jessenovi ani nezdálo. Nač pak se také teprv mamáhat a po pravdě pátrat, když tu lež dokáže více než pravda, která by se beztoho protestantu Jessenovi do krámu nehodila?! To co se dalo a namnoze děje ještě až dosud při vyučování náboženském *u protestantů*, kdež celé toto vyučování záleží z pravidla v memorování otázek a odpovědí beze všeho skoro výkladu a pak v polemice proti katolíkům, metnouti ve tvář katechetům katolickým, není sice čestné, ale zajisté mnohem snadnější nežli studovati katechetické spisy katolické a poslechnout tu a tam a podívat se, jak si *kněz katolický* ve škole počíná. Ptá-li se tudíž: „kde je katechese,“ nechť vejde do školy ku katolickému katechetovi a tam ji najde a zároveň se přesvědčí, že katecheta nepřestuje pouze paměť dítěte, nýbrž i rozum a srdce jeho a vůbec všechny duševní mohutnosti, proto že náboženství celého žádá člověka.

Nenašel-li Jessen „v celé didaktické literatuře nikdež ani stopy ukazující alespoň snahu směřující k tomu, jak by se mělo zdárně a s prospěchem vyučovat náboženství,“ pak jest buď na obě oči slepý, nebo se k tomu ani nedostal, by toto odvětví literatury, bychom užili slova jeho vlastního, alespoň povrchně „prospěhoval.“ Což nezná ani neb neslyšel aspoň o pracích Dr. Jakuba Schmitta, P. Josefa Deharba, Dr. Bedřicha Knechta, faráře G. Meye, Dr. Th. Drehera atd.?

Zná-li výborné výklady Schmittovy a Deharbovy, výborné katechese faráře Maye a Dr. Drehera, výtečný komentář k biblické dějepřavě od Dr. Knechta, ať o mnohých jiných zcela pomlčíme, a píše-li přece: „viel zu sehr wird auf ein gedächtnismässiges Einprägen des Stoffes gehalten, viel zu wenig auf ein verständiges Erfassen, auf ein Gemüth und Willen befruchtendes Eindringen in die religiösen Wahrheiten geachtet; wir haben Katecheten, wo ist die Katechese? Niemand legt die Hand an, um dem Religionslehrer einen wohldurchdachten, durch die Erfahrung erprobten Weg vorzulegen“: pak píše vědomě čirou nepravdu; nezná-li však ani těchto prací, jež obrátily na sebe již dávno — některé již více než před lety dvaceti — pozornost všeobecnou, a píše-li přece: „durchspäht man die didaktische Literatur, so vermisst man alle Spuren, die darauf hindeuten, dass ein Streben Raum habe, den Religionsunterricht fruchtbar zu machen“, tedy je rovenoné Arpastě známé z „Epištol“ filosofa Seneky; naříkala chuděrka, že se slunce zatmělo a ve světnici že nastala tma, a zatím — byla slepá!

Svou nevědomost a ignoranci má si nechat každý hezky pro sebe a nemá ji imputovat jiným. Takový redaktor, který se otírá stále a stále o náboženství a za ten celý čas, co je redaktorem, nedal si ještě ani tolik práce, by se pozeptal, jakého vzdělání paedagogického a didaktického nabývá kněz katolický ve svých studiích theologických, a prostě myslí, že vůbec žádného, jako se to děje u protestantů, a který proto kněze katolické šmahem odsuzuje mezi paedagogické

a didaktické ignoranty, měl by si vzít k srdci výrok řeckého malíře Apella: „Ševče, zůstaň při svém kopytě,“ aby nevystavěl zbytečně na pranýř nevědomost svou.

Omlouvá-li však protestanta Jessena alespoň to, že vyrostl v rajchu v protestantismu, kde poměry jím kárané skutečně vládly a vládnu namnoze ještě až dosud, čím se mohou omlouvati oni učitelé, kteří píší podobně, ba mnohdy doslovně tak jako Jessen, ač dobře vědí, že nám byli učiteli v paedagogice a didaktice titěž mužové, kteří těmto věcem učili i je a že jsme tudíž v příčině této úplně stejnou prodělali školu? Co máme říci o těch učitelích, kteří se mohou každé chvíle přesvědčit, jak sobě ve škole počínáme, zdali nACPÁVÁME pouze dětskou paměť, čili zdali též hledíme působit všemožně na rozum, vůli a cit dítěte, by učení náboženské nezůstalo pouhou teorií, nýbrž přešlo v praxi a přinášelo dobré ovoce, a kteří přes to přese vše vytýkají nám (viz na př. „Č. Šk.“), že prý nedbáme biblické dějepřavy a že nám při celém náboženském našem vyučování běží pouze o to, abychom dětem vštipili v paměť nepochopená a nezáživná dogmata? Není to s — parodon! — prosté: calumniare audacter? Či jsou to snad „hodní páni Brutové“, kteří nás chtějí pouze pobádat, abychom svoje místo ve škole cele a dokonale vyplnili? Taky možná. Buď si však jak buď, my známe svou povinnost a budem ji konati, ať se komu líbí nebo nelíbí. (—R—)

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

Polské listy paedagogické z r. 1891.

(Pokračování.)

Snaha jednati budí se dvojím způsobem: buď k cíli vedoucí a výsledkem svým příjemnou činností — v tom případě jde o to, aby vyvolány byly známé již a určité očekávané účiny — nebo sebevědomím, jež rádo by vidělo myšlenky své v činech zrealisovány. V prvním případě jest povinností vychovatelovou řídit konání chovancovo, dávat mu určitý mravný směr i uváděti v harmonii s činnostmi ostatními, ve druhém třeba jest otočiti chovance takovými podmínkami, aby jeho náhledy a idey (pokud mravné jsou a užitečné), vyvolávající energii činu, došly vždy a všude patřičného užití. Jestliže proti prvnímu z těchto úkolů vychovatelských mnoho se hřeší, tož druhý stává se nevyčerpatelným zřídlem chyb a zmatků. Kolik pěkných, užitečných a zároveň i jednoduchých myšlének, rad a zásad dětem se vštěpuje bez ohledu na to, souhlasí-li tyto formulky morální s poměry, v nichž dítě žije, s tím co ono vidí kolem sebe, co konají všickni jeho nejblíže i vzdálenější. Dítě učí se lásce ku pravdě, ono samo se o velké ceně její přesvědčuje, leč všecko kolem něho pravdě odporuje, lež

a klam dere se i do jeho obzoru představovacího. Jak má kdo jednati pravdivě, vidí-li že pravda ta nedochází v životě konkrétního výrazu, že lež očividně vítězí? Odkud, ptáme se, má se vzít „dobrá“ vůle? O „lásce k bližnímu“ mluví se dítěti stále a stále, co vidí však ve světě, často také u těch, kdož svatou pravdu tu mu doporučují? Pracovitost doporučuje se veškeré mládeži a při každé příležitosti prosbou i hrozbou, jak ale má dostati dítě chuť ku práci, slyší-li na vlastní uši, že strýček nebo tetička ani stébka křížem nepřeloží a přece mají všeho s dostatek, požívají vážnosti, úcty u lidí atd. atd.

Jaká hrozná změň myšlének a citů povstává u dětí, vidí-li podobné protivy, a jest jich na tisíce! Ty jsou příčinou, že vůle v jistém směru probuzená rozplývá se v proudu sta jiných suah a chtění, jež život na povrch vynáší. V tom kaleidoskopu nejrůznějších pocitův a vjemů, jež dítě přijímá jest nuceno, ztrácí se nejvznešenější myšlenky, buď že nenašedše přiměřeného užití stávají se abstraktními, nebo k jiným obracují se cílům i prchají naprosto, když proti návalu protivných citův a žádostí, do duše dětské se deroucích, obstáti nemohou.

Na vychovatelích tedy jest, aby dali určitý cíl i sílu vůli chovancové, což stane se, budou-li dbáti hlavně dvou základních pravidel psychologických: 1. povzbuzovati chovance své, aby vykonali záměr jednou předsevzatý, 2. odstraňovati, pokud síly stačí, všechny překážky, které odporují vstřípeným dětem zásadám a matou normální

rozvoj myšlének. Buďme přesvědčeni, že jedině tou cestou vedené vychování mravné postavení může pevné základy charakteru, navázati přirozené spojení mezi myšlenkou a skutkem i vypěstovati v duši dělnou sílu, již věděti a chtítí, chtítí a moci jedno jest.

S. Karpowicz. Přel.—b.
(Pokračov.).

DROBNOSTI.

Školní rada Dr. L. Kellner o instituci okresních školdozorců.

Instituci touto chtěla vláda uvést do veskerého školství větší jednotu, a jakési jednoty, již bych skoro nazval vojenskou, bylo touto institucí ovšem dosaženo; hodiny přišly ku svému právu. Nyní se tak snadno nestane, by liknavý učitel vyučování své zkrátil o celé dny neb hodiny, anebo aby nepravdělně zaznamenával, kdo ve škole nebyl. Denníky se vedou s největší přesností a rozvrh učiva děje se rovněž a zachovává s největší přísností, tak že se může zcela určitě vypočítati a přehlédnouti, čemu se kterou hodinu kde učí. Návozy, osnovy, učební plány pro jednotlivé třídy a stupně jsou všude stanoveny a denní a měsíční maršruta vyznačena jest až do podrobností. Ve všech těchto věcech stalo se mnoho a děje se stále víc, tak že jest ovšem v celém školském zřízení větší než dříve jednotu a pravidelnost. Neklamem-li se však, jest tato jednotu často více zevnější a pouze na papíře, a nevztahuje se ještě neomylně na duševní činnost a duševní život, ano hrozí nebezpečí, že pod přísným formalismem právě tento duševní život bude utlumen a že duše slabé buď upadnou v klam a nepravdu, anebo budou puženy k víře, forma že jest věcí hlavní, kdežto charakter silný a samostatný cítiti se bude stísněným a sešněrovaným. Čím víc inspektorů, tím víc školních radů v rámci užším, z nichž má každý svoje zvláštnosti a osobní svoje náhledy. Tento bude horliti pro Diesterwega nebo Herbarta, onen pro Palmera nebo Harnische, tomuto bude předmětem zvláště zamilovaným německá řeč, jinému realie, jeden bude přísně věřícím, druhý liberálem. Každý z nich si přeje, by ve svém kruhu viděl vtěleným duševní svoje já a čím zdatnějším a dovednějším se býti cítí, tím silněji se bude jeviti toto jeho

přání. Celé zařízení okresních inspektorů jest ve své podstatě institucí politickou v duchu a smyslu všemohoucnosti státu. V tom však spočívá z velkého dílu slabá stránka celé této instituce, v tom spočívá i nedůvěra v ni a částečně i pochybování o její prospěšnosti, jakož i příčina, proč bývá chybováno ve volbě osobností k úřadu tomuto. Stálé putování z úřadovny do škol a z těchto opět k aktům kancelářským může během času při stále pravidelném opakování v jednom a témž okrese velmi snadno u osobností nepovolných sklesnouti na pouhý mechanismus, jenž pozbyvá síly zúrodnující. Ani konference neuvádějí do života takového příliš mnoho změny a osvěžení, protože i ony průběhem času velice snadno opakují se jedině proto, že to tak zvykem.

Ale možnost přísnějšího dozoru a častějšího revidování či přehlížení škol poskytuje přece výhodu, která zvaží všechny pochybnosti. „Dle toho jak!“ odpověděl opatrně starý učitel mladému dotěravci, jenž se ho tázal, počíná-li si při vyučování synteticky nebo analyticky, a já pravím též v tomto případě: Dle toho jak! Časté a dlouhé inspekce mohou i škoditi, rušíce klidný postup vyučování; nešikovné inspicování může docela a zhoubně působiti, žáky i učitele uvést v zmatek a konečně se nedá pokrok škol jednotlivých řídit tak snadno a libovolně, jako možno šoupati ručičkami u hodin. Obvyčejně se zařízení toto omlouvá tím důvodem, že dřívější dozor duchovních vykonal málo anebo nic a něco že i poškodil. Důvod tento jest příliš laciný. Ale dejme tomu, že jest vzhledem k jednotlivým duchovním skutečně oprávněným, tož přece způsobili v úzkém kruhu svém rozhodně menší škodu, než jakou může způsobiti nyní školní inspektor, jenž se k úřadu tomu nehodí, jenž dohlíží často na 60 až 100 učitelů a jenž nemůže býti tak snadno odstraněn

jako dřívější církevní dozorce, ale moc má nepoměrně větší než mívával onen. (Lebensblätter str. 527—530). —R.—

Před r. 1848. považována byla škola, zvláště škola obecná, skoro výhradně jenom za ústav obecně vzdělávací, jenž měl spravován a posuzován býti dle obecních zákonů duševního vývoje a dle požadavků praktického života. Po onom roce však stala se škola velmi rychle služkou v té které době běžné politiky. Rada školní stal se radou vládním a s ním a nad ním určovaly jeho působnost ještě jiné osoby a síly nežli školní zákony. Duch mohl prchnouti a jeho místo mohla zaujmouti — mašinerie. (Dr. L. Kellner, Lebensblätter str. 478.) —R.—

Víra, láska a naděje stojí jako prostředky vychovávací o mnoho výše nežli bystrý rozum, důvěra a vytrvalost. Rozumář se dovede poblouzením smáti, vyčítati jich však nedovede. I kdyby bloudící náměsíčníkem byl, hned naň bude křičeti, nebude však míti jemné lékařovy trpělivosti, aby šetrně rány obvázal a očekával uzdravení (Göthe).

Čemu má učiti jednotřídní škola obecná? „Blížším stykem s učiteli, častějšími inspekcemi a lepším poznáním lidu přesvědčil jsem se, že jest nesprávně počítati hned ku tmářům a zpátečníkům ty, kdož spatřují podstatný účel a jádro jednotřídní školy obecné v málo hlavních předmětech tedy v náboženství s biblickou dějepřpravou, v mluvnici, počtech a zpěvu. Soll in diesen Gegenständen geleistet werden, was dem Volke noththut, was nachhaltig wirkt und für's Leben bleibt, so verlangen sie von dem Lehrer eine Kraftentwicklung, eine Beharrlichkeit und ein Lehrgeschick, welche den ganzen Mann beanspruchen und für andere Zwecke wenig Raum lassen.“

Kdo by tvrdil, že se tímto obmezením snižuje niveau školy a že jest to v odporu s ideálním jejím pojmáním, tomu se může právem odvětit, že jest škola jediné v tomto a tímto obmezením školou obecnou a že může teprve v této a s touto koncentrací přinášeti dobré ovoce. Jenom o to tu podstatně jde, aby učitel vyučovací tyto předměty co do jejich ceny a jejich hloubky řádně pojal a dle tohoto jich pojetí jim vyučoval. Kdo nedovede při vyučování náboženství, řeči mateřské a zpěvu využítkovati ideální stránky těchto předmětů, ten toho nedo-

vede zajisté ani při vyučování předmětům vedlejším tak zvaných realiím, nýbrž sníží právě tyto předměty na zcela bezúčinnou věc pouhé paměti, roztrhne na nich čas a sílu svou a mládeži podá toliko mrtvou a fosforicky se blyskotající látku k memorování, již tato po svém vyjití ze školy kratinký jenom podrží čas.“ (Dr. L. Kellner, Lebensblätter 417—418.) —R.—

Odpoověď k dotazu v čís. 15.

Listárna redakce v č. 15. ze dne 25. května t. r. uveřejňuje dva dotazy žádající za jejich rozluštění. Pokud mé skromné vědomosti a zkušenosti vystačují, odpovídám k dotazům takto: 1. Není z dotazu dosti zřejmo, je-li v obci N. samostatný katecheta; dle toho, že v neděli a ve svátek bývají děti na mši svaté v kapli téže obce, zdá se, že buď je tam samostatný katecheta neb některý deficient, který pro děti mši sv. slouží. Avšak buď jak buď nemá naprosto sbor učitelský i v konferenci práva rozhodovati o cvičení náboženském, k němuž i průvod o křížových dnech náleží. Vyučování a cvičení náboženské ustanovují dle §. 5. zákona říšského ze dne 14. května 1869. č. 62. ř. z. úřadové církevní a co tito úřadové ustanoví, oznámeno bývá správci školy (§. 12.) skrze školní dozorstvo okresní. Když r. 1870. nynější školní zákony do života uvedeny byly, ustanovili veškerí naši katoličtí církevní úřadové povšechný způsob vyučování i cvičení náboženského ve svých diecesích, která ustanovení byla c. k. zemskou šk. radou schválena, sl. c. k. okresním šk. radám zaslána a školním dozorstvem měla býti jednotlivým správám škol oznámena. V naší diecesi králové-hradecké se tak stalo. Nejdůst. bisk. Ordinariat vydal dne 9. června 1870. č. 3553 nařízení o náboženském vyučování a cvičení, a vyslovuje se al. 2. d) v příčině církevních průvodů takto: „Církevní průvody, jichž se katolická školní mládež účastniti má, nedají se tuto blíže vyjmenovati, poněvadž v jednotlivých osadách odedávna rozličné průvody se konají, jichž katolický učitel se svou školní mládeží vzdalovati se nemá. Pro všecken případ musí b. konsistorium úsilovně žádati, aby se jich školní mládež, jak dotud bylo v obyčejí, účastnila.“ Toto nařízení bylo ve sl. c. k. zem. šk. radou v zasedání dne 20. ledna 1870. zevrubně prozkoumáno a shledáno, že s obecným řádem školním se shoduje a že jeho prohlášení nic nevadí. Tento nález ve sl. c. k. zemské

šk. rady daný dne 14. listopadu 1871. č. 13233 byl ve „Věstníku vládním“ r. 1871. č. 70 str. 151. všem sl. c. k. okresním šk. radám a tudy také všem správám škol ohlášen, a má závažnou platnost. Jsem přesvědčen, že podobný postup zachovali ostatní vrchní církevní úřadové, a je-li pan tazatel z diecése jiné, dopátrá se snadno, že i v jeho diecési podobné ordinariátní nařízení v příčině vyučování a cvičení náboženského vydáno, velesl. c. k. zemskou šk. radou schváleno a sl. c. k. okresním šk. radám oznámeno bylo. Co pan tazatel činiti má, aby školní děti tak jako dříve účastnily se průvodu z kostela farního, jest na bilem. Oznamuji libovolné nezákonné konferenční jednání učitelského sboru sl. c. k. okresní školní radě a žádej, aby při starém obyčeji zůstalo a usnesení konferenční jako protizákonné zrušeno bylo; nevyhoví-li sl. c. k. okresní šk. rada této spravedlivé žádosti, oznam celou věc nejř. Ordinariatu, jenž zajistí o nápravu se postará. 2. K dotazu druhému odpovídám: Platí totéž, co shora vyloženo jest: Sbor učitelský nemá práva žádného, ani za souhlasu c. k. okresního školdozorce, **který přec má býti strážcem školních zákonů,** měniti zákony a nařízení vyšších školních úřadů v příčině návštěvy služeb Božích

školní mládeže, které zřejmě tuto návštěvu v neděli a ve svátek nařizují. Tak: Vysoké c. k. ministerium kultu a vyučování dno 16. května 1880. č. 6206 vzhledem k §. 50. šk. řádu ze dne 20. srpna 1870; téhož vys. c. k. ministeria nařízení dno 8. prosince 1881. č. 17958, dle něhož k službám Božím náleží i kázání a učitelové musí děti přivést do kostela před kázáním; výnos velesl. c. k. zemské školní rady dno 6. června 1888. č. 1306 nařizuje, že učitelové jsou povinni tam, kde v neděli a ve svátek zvláštní služby Boží pro školní mládež možny nejsou, na farní služby Boží děti do kostela voditi a zde k nim dohlížeti, jsou-li učitelové téhož vyznání jako děti. Žádej p. tazatel na základě těchto zde uvedených nařízení slavnou c. k. okresní šk. radu za nápravu — ač mají-li v kostele děti dosti místa, aby mši svaté obcovati mohly; nevyhoví-li sl. c. k. okresní školní rada, oznam vše své konsistoři. Žádám a prosím důtklivě pp. spolubratři v povolání, aby se ve schůzích c. k. okresních školních rad, kde jakožto zástupcové katolických církevních zájmů zasedají a rozhodné slovo v těchto věcech mají, vždy rozhodně ozvali a zákonu a nařízením příslušným průchod zjednali.

P. T o m. S t ř e b s k ý,
děkan v Mikulovicích a člen c. k. okr.
šk. rady chrudimské.

Spisy redakci zaslané.

Marie Riegrová rodem Palacká. Její život a skutky. Napsala Marie Červinková-Riegrová. Cena 1 zl. Výnos ve prospěch fondu Marie Riegrové-Palacké. Nákladem obce pražské. — Spis tento bude milou upomínkou na šlechetnou onu duši a velkou dobrodínku chudých dětí a žen. Proto jej vřele doporučuji, by šlechetné skutky dobré a velké této ženy povzbuzovaly k následování.

Růž dominiánská. Katolický časopis bratrstva růžencového a třetí řehole dominiánské. Red. Fr. Filip Konečný Ord. Praed. Roč. VI. č. 2. (červnové). Doporučujeme.

Náš domov. Obrázkový časopis zábavný a poučný pro lid. Red. a vyd. Jos. Vévoda Roč. I. č. 11.

Szkoła. Tygodnik pedagogiczny; organ towarzystwa pedagogicznego we Lwowie. Rok XXV. Nr. 19—23.

Hrvatski Učitelj. Časopis za srednje i pučke škole. Ured. Ivan Gjuranec u Zagrebu. Tečaj XVI., broj. 11.

Obecné noviny. Red. v Brně Fr. Chytil. Ročník VIII. čís. 11.

P. Didona Ježíš Kristus. Antorisovaný překlad od kněze Jana Ev. Hulakovského. Tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (V. Kotrba).

OBSAH: Katechismus a modlitební kniha pro mládež. Srovnává Jan Nep. Jindra. — Sedmiletá školní docházka. (Dokončení.) — Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském. Píše František Pohunek. (Pokračování.) — O vyučování náboženství. — Hlídka časopisecká. — Drobnosti. — Spisy redakci zaslané.

Tisk knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba) v Praze.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: Fr. Pohunek.

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepečetí a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána).

Katechismus a modlitební kniha pro mládež.

Srovnává Jan Nep. Jindra.

2. Úplné srovnalosti katechismu s knihou modlitební pro mládež domáhají se i jiné důvody.

a) Ve své pastorálce pronáší Dr. Blanda tuto zásadu: „Bohoslužbou katolickou nabývá vyučování náboženské teprve plnosti a dovršení svého.“ (srv. l. c. str. 117.) Jistě mnoho pravdy uloženo v té jediné větě. Porovnání nám věc objasní: Nově postavený chrám gotický představuje nám vyučování náboženské. Výzdoba a vnitřní úprava budíž v našem přirovnání obrazem katolické bohoslužby vůbec, a modlitby zvláště.

Srovnalost stavby s vnitřní úpravou jest nezbytná podmínka krásy pro celou svatyni. Podobně tomu i při katechismu a knize modlitební. Jen úplná shoda obou budí krásu a libost.

Pozorujme i dále.

Vznešená nauka Páně podává se dítkám způsobem jednoduchým, schopnostem jejich přiměřeným. Budova velikolepá staví se v srdci dětském. Ale známkou její jest úctyhodná jednoduchost a prostota. Této jednoduchosti a prostotě musí odpovídati i úprava knihy modlitební. Z té příčiny nechťjme dávatí dětem do rukou modlitby smyslem příliš těžké, tím bychom budili jedině odpor proti všemu učení náboženskému. Jednoduché, prosté slovo katechismu jest stavivem velikolepé budovy poznání náboženského, proto služí i k dovršení stavby a k jejímu krytu — služí za látku ku sestavování modliteb pro dítky.

b) Lidé chodívají do kostela bez knihy modlitební. I nutno potřebné modlitby v paměť vštěpovati již z mládí. Půjde vše snadno, budou-li míti modlitby za základ katechismus.

Poznámka 1. Zde ovšem na mysli máme vlažné katolíky, kteří se o knihu modlitební neštarají. Ale i horlivým katolíkům udané modlitby velmi by prospěly, uvádějice je v bližší styk s knězem obětujícím a tím připravujice je, aby mohli vejíti ve styk úplný, když by vzali ku pomoci ku př. Baudyšův „Římský missál.“

Poznámka 2. Svrchu mluvíce o úplné shodě katechismu s modlitební knihou, udali jsme, že věcná shoda jest téměř všude. To slovíčko téměř na paměť uvádí, že někdy ani věcné shody nenajdeme.

Příklad jeden tu dostačí.

Skočdopolův druhý katechismus vysvětluje, jak máme mši sv. býti přítomni, uvádí ku př.: „Při obětování chleba a vína máme se Otci nebeskému *obětovati* a to *předsevzetí činiti*, že Bohu vždycky s pravou pokorou, s nábožností a spravedlivým životem sloužiti chceme.“ (str. 110.) A „Modlitby“ Pitrovy (vyd. v Pardubicích), jež vypomáhají mají Skočdopolovu katechismu, kladou k obětování tuto modlitbu:

„Vzhlédni, ó Bože, milostivě na mne a pro tu Oběť rač uděliti, oč Tě prosím za sebe i za jiné, za živé i za mrtvé. Na ten úmysl pak *oběťuji* Tobě i sebe samého, tělo své i duši svou. Nehleď na mou nehodnost, ale na zásluhy Syna svého. Skrze Něho ať jest ta Oběť ku chvále Tvého jména, ku prospěchu našemu a celé Tvé Církvi svaté. Amen.“

Nelze neuznati, že to modlitba krásná i schopnostem dítek přiměřená. Ale jedno nedopatření tu přece. Všimá si jen slova „*obětovati*“ a pomíjí slov „*předsevzetí činiti*“, ač se toho věčná shoda modlitby s katechismem domáhá.

c) *Srovnalost modliteb s katechismem posloužila by i u nemocných při zaopatřování.*

Pilné dítě dokonale si osvojí celou nauku o těch svátostech, jež obyčejně nemocný přijímá. Systematická kázání a cvičení sesilují nabyté poznatky. Má tedy každý katolík jasný názor nejen o podstatě nýbrž i o účincích té které svátosti — z katechismu. I snadno porozumí nemocný poučování kněžskému, snadno vroucně říkáti bude modlitby přípravné, bude-li dbáti kněz shody úplně s katechismem. Slovo srovnalé s katechismem jak při vysvětlování tak při modlitbě vyvolá ony dojmy srdce mladistvého, jimiž provanuto bylo, když kněz nadšený k němu promlouval a k lásce nehasnoucí rozněcoval při výkladu svátosti pokání, oltářní a posledního pomazání. To-li se stane, pak není pochyby, že nemocný bude umíráti v Pánu, šťastně i blaženě.

d) Svatý Augustin vyznal, že nepokojno jest srdce lidské, dokud nespočine v Bohu. V Bohu spočinouti má srdce lidské již zde na zemi. Toho dosahuje člověk když Boha poznává a miluje účinně i radostně. K tomu cíli jest vésti i vykládati všechny předměty učebné vůbec a náboženství zvláště. Ano, *při každém předmětu učebném* má spočinouti lidské srdce *v Bohu*. Toho málo dbáno za duň našich. I bude velmi prospěšno uvéstí některé poznámky, aby jasno bylo, jak jednotlivé předměty mohou napomáhati ku poznání a účinnému milování Boha.

Poznámky ty čerpány jsou po většině z uvedené již katechetiky Brynychovy. Zmíníme se o jazyku vyučovacím, o čtení, o země- i dějepisu a přírodopisu.

a) Jak vůbec, tak i vyučováním jazyku mateřskému má se přispívati ku pravému vzdělání, t. j. ku poznání a následování Boha; slovem má se přispívati k účinnému milování Boha. Toho dosáhne katolický učitel tím, že učí dítky poznávati, jak řečí povýšen jest člověk nad tvorstvo pozemské; neboť *k mluvení třeba* — mimo orgány mluvící — rozumu, *duše*, od duše zvířecí podstatně rozdílné. Dítě nechť cení mluvu jako předražený dar Boží ku projevování myšlének a k zavedení životu lásky i přátelství plného. Nechť pozná dítě, že mluva jest vhodným prostředkem ku poznání o velebení Boha, ku rozvícení a rozmnožení lásky k přelaskavému Stvořiteli. Poznej dítě, jaký to nevděk a hřích zneužívati řeči k urážení Boha, ku škodě vlastní i bližního. Mimo to nauč se dítě znáti, co práce a námahy bylo vynaložiti rodičům, aby mluvit se naučilo. Zdaž nehrozilo by se hříchu, užívati řeči proti rodičům? — Tyto a podobné myšlenky mají v sobě velikou moc vzděla-

vatelskou; ale nad to ukazují cestu, jak srdce dětské může spočinouti v Bohu při vyučování mateřtině.

Podobně tomu i při čtení.

β) Katolická církev si přeje, aby i čtením se vychovávalo, aby i při čtení dítě spočinulo v Bohu. Z té příčiny písmo, tisk a jeho čtení budiž považováno za převzácný dar Boží, jenž prospěti má člověku pro čas i pro věčnost. Bůh sám písmem svatým nás učí. Kdo čísti umí mnohem dokonaleji může Boha poznati i zákon jeho. Rozsáhlá literatura bohoslovecká podává mu hojnost látky ke zbožné úvaze. — A přece i toho daru zneužívá člověk hříšný proti Bohu! Knihy špatné čte, od Boha se odvrací a zakopává své štěstí časné i věčné. Co tu pohnutek k účinné lásce k Bohu!

γ) Co proneseno o mateřtině a čtení, plnou měrou plniti má i země- i dějepis a přírodopis. Této trojice velmi často zneužívá člověk proti Bohu, a přece moc, dobrota, láska, prozřetelnost Boží září v ní světlem oslňujícím pro každého, jenž dobré vůle jest. Naučme dítky býti dobré vůle a pak jistě k nim promlouvati budou tělesa nebeská jako ku Koperníkovi; vedme dítky, aby byly dobré vůle, a pak jistě k nim bude hovořiti příroda hlasem Linnéovým o zbožných dících za díla Božská; zvláště při dějinách vlévejme dítkám vůli dobrou, a nebude pochyby, že poznanek o prozřetelnosti Boha trojjediného bude sesílen, jenž celý svět moudře řídí a spravuje. Sílu v utrpení čerpáti pak bude člověk z dějin, i nadšení pro dobré i obětavost pro bližního, pro obec, pro zemi, pro vlast a Boha.

Přeje-li si paedagogika katolická, aby *při všech předmětech* učilo se dítě Boha poznávati a účinně milovati, čím více požadovati toho jest při vyučování náboženském.

δ) Dobrý učitel náboženství *nespokojí se tím, že pravdy náboženské vštíplí v paměť* žáků svých. Toto sice často vytýkají mnozí při vyučování náboženském a chtějí z toho dobývati kapitálu proti církvi, ale směle jim možno odpověděti, že si trochu vedou po protestantsku. Vymyslí si jakési nepravé zásady paedagogické, řeknou o nich: tak učí paedagogika katolická, a pak *všemožným způsobem* bojují proti na „naši“ paedagogice, ač vlastně potírají *své nesmysly a výmysly*, pojmu *pravého* nemajíce o paedagogice *katolické*.

První zásada paedagogiky katolické jest; *Vzdělávej* (— vychovávej) *vyučováním*, jakkoliv i Lindnerovo „Vyučovatelství“ klade ji mezi zásadami na místě *pátém*. (str. 74. 3. vyd.) Nezůstal-li by tedy katecheta státi uprostřed cesty začaté, jen o rozum a paměť se staraje? Nevinila-li by ho i katolická paedagogika z chyby veliké, ba neodpustitelné? Vždyť jest to vůle samého Ježíše Krista, aby *nauka Jeho pronikla člověka celého*.

Tu nejsvětější vůli připomíná podobenství o kvasu. (Mat. 13, 33.) Z té příčiny katecheta, chtěje způsobiti přirozený a harmonický rozvoj všech sil duševních u dítěte, nemá na tom dosti, že žák Boha poznává, ale nad to k tomu směřuje, aby *dítě Boha a v Bohu největší pravdu, dobro a krásu účinně milovalo*. Tak staně se Bůh pohnutkou všeho jednání i posilou vůle dospívající mládeže; neboť srdce, kteréž jednou v Bohu spočinulo, pravou blažeností jsouc odměněno, nikdy, ani za celý svět Boha neopustí. Pakli katecheta touto čistou, něžnou a vroucí láskou nenaplnil srdce a neposilnil vůle svých svěřenců, pak minula se námaha jeho cílem. Vždyť již sv. Augustin za *cíl katechese* veškeré stanoví *lásku čistou, vroucí a účinnou*. Dobře o té věci mluví Blandova pastorálka (na str. 64.): „Katecheta nemá tedy katechumeny své vzdělávati jen jako pouhé stroje paměti,

nýbrž má je tak vésti, aby v nich vzbudil „lásku ze srdce čistého, svědomí dobrého a víry neošemetné.“ Opomine-li toho, vychovává ovšem znalce zákona Božího, nikoli však plnítele jeho; nakládá s katechumeny jako se stroji, zapomínaje, že je Bůh jako svobodné, t. j. samočinné, rozumné, tudíž myslící bytosti, ovšem v *nezměnné* (bytosti) přirozenosti stvořil, *a tak působí na odpor* milostivým a nejvyšším moudrým *úmyslům věčného Tvůrce.*“

Při hodině náboženské budiž zaměstnán *rozum, srdce i vůle*. Světlo poznání nauky Páně rozžihaj plamen lásky v srdci mladistvém, aby zlato vůle dobré i obětavé v něm zkušeno bylo! Rozum, srdce i vůle budou takto k Bohu povznášeny, celý člověk spočine v Bohu — a každá hodina náboženství stane se tak v jistém smyslu *dobou modlitby*. Jest to modlitba *tichá, vnitřní*, kterouž *nejednou* ztlumočí katecheta v modlitbu *ústní*. Tu jistě *věcná i slovná shoda s katechismem jest hlavní známkou pronesené modlitby*. Jinak by tlumočil poznatky cizí, cizí i předsevzetí neznámá, modlitba ta by dotýkala se sice sluchu dětského, ne však rozumu, ne srdce, ne vůle! —

Tím vším chceme říci, že celé vyučování náboženské *celou svou podstatou* domáhá se shody a úplné srovnalosti modlitby s katechismem.

Uvedeno již několik důvodů k důkazu, že žádoucí by byla shoda úplná i srovnalost modliteb s katechismem. Ještě na jednu výhodu budiž tu upozorněno.

e) Všude na poli paedagogiky nynější jeví se snaha *usnadňovati* práci dětem. Snaha ta jest jistě nejen chvála nýbrž i následování hodna. Zde musíme upřímně vyznati, že jsme zůstali trochu pozadu. Kdežto jiné předměty učebné bohatnou na pomůckách měrou nevídanou, stojíme pořád na jednom místě, nestarajíce se o rozšíření názorných pomůcek k vyučení náboženskému. Kéž by tu nastal čilejší život! Svého času podal „Vychovatel“ krásné znázornění o písmu sv. a tradici, snad by i o ostatní rád se staral, *) kdyby mu hmotná i duševní podpora nebyla odepřena. Znázornění sedmi svátostí, proseb v „Otčenáši“, všech skutků milosrdenství atd. nám schází. O pomůckách k dějinám církevním pomlčíme! — Jednotlivci ovšem to těžko a obtížno, ale společná úroda a společná práce výborných našich paedagogů jistě by byla korunována stkvělým i obdivuhodným výsledkem.

Než i jiným způsobem bylo by možno *usnadniti* dítkám učebnou látku náboženskou. Během času pozná dítě každé mnoho modliteb a písní. Má tedy značné bohatství na jisté pojmy z oboru náboženství. Ba jsou jistě modlitby a písně, kteréž *zná téměř dítě každé*. A tato známost bývá tak *pevná a stálá*, že ani nepřítel věku nemůže ji ovíklati. Mezi těmi poznatky jest mnoho pojmův, o nichž mluviti jest i katechismu. I mohl by tudíž *katechismus čerpati z modliteb i písní lidových*. Tím by pěstěna byla shoda mezi modlitbou a katechismem z jedné strany, a na druhé straně ulehčena a usnadněna by byla práce nejen žákům ale i katechetovi. Žáci učili by se *snadněji a trvaleji*.

Nemenší užitek bude, základem-li modliteb se stane katechismus. Repetio est mater studiorum, říkali staří. Často a opět nutno opakovati látku vyloženou. Odkud plyne nynější neznalost a nevědomost náboženská i ve pravdách zásadních? Zapomíná se mnoho časem, ba i všechno, neopakuje-li člověk. A kdo z dospělejších sáhne po katechismu, jak často a kdy? *O katechismus se málo starají, ale přece se modlí*. S tou zkušeností lze počítati. Obsahujž modlitba nejen věc, ale

*) Velmi rád. — R.

i – pokud to možno — slova katechismu, a člověk mimoděk katechismus zopakuje při modlitbě a nikdy zásadních pravd nezapomene. Toť jistě mocná pobídka k tomu, abychom dbali shody katechismu s knihou modlitební!

f) Zasazující se o úplnou srovnalost knihy modlitební, nejsme ani první ani poslední. I vsdp. kanovník Ed. Brynych při svých výkladech v semináři v Králově Hradci říkával, k téže srovnalosti přihlížeje, že by *každý skladatel katechismu měl zpracovati i knihu modlitební*. Z té příčiny jistě tak učiněno i ve Skočdoplově katechismu, jenž na konci modlitby přidává.

Zakončující skrovnou práci tuto, nemáme jiného přání, než aby oprávněné k tomu orgány, sestavující a vydávající katechismus, dbaly náležité srovnalosti a shody katechismu s modlitbou. Duch církve svaté jest duchem harmonie. Modlitba kněžská (breviář), oltář i kazatelna musí zůstatí ve shodě. Každá nesrovnalost svědčila by o chybném pojetí roku církevního, jenž nejen představuje, ale i obnovuje vykupitelskou činnost Páně. Této trojici odpovídá ve škole trojice jiná: biblická dějprava, katechismus a kniha modlitební. Kéž nastane žádoucí shoda a srovnalost i v této trojici! Kéž nastane v čase nejbližším!

Vychování sociální.

Myšlenky a výroky spisovatelů italských a francouzských, jež přeložil a podává **Josef Flekáček**.

(Pokračování.)

86. Novinářstvo znamená boj, polemiku. Polemika nyní i v obecnstvu vzdělaném zvrhla se v hádku. Začíně se zdvořile, vykládají se názory, poslouchají se náhledy protivníkovy; mnohé z nich loyálně se uznávají, připouštějí. Ale mysl se roznítí, hledají se důkazy zde a onde, důvodů protivníka nebývá se již všímáno; každý prostředek je dobrý, jen když jej porazí; když se vyčerpaly důvody a důkazy, vezme se na mušku jeho osoba, pak i jeho fysické vady, a nemá-li žádných, hned se najdou, a z komárů učiní se velbloudi; vzájemně vymalují se soupeři tak, že se sami zhrozí, když chladnokrevnost zase převahy nabude. Bohužel však, že v takovém zápasu nejsou protivníci jedinými oběťmi. Nejprve tím trpí pravda vůbec, a pak: na zlosti obou a výbuchu jejím pasou se tisícové čtenářů, a ze sloupců listu ssají nenávisť a antipatii k osobám, jichž snad jak živi neviděli.

Ale pouhé očerňování v polemikách se tu nepěstuje; toť by bylo nejen jednotvárné, ale omrzelo by chytřejší i omezenější čt náře. Jejich vychvalování jest neméně nebezpečné než hana. Spisovatel, básník, publicista jest z jejich tábora? Ano? Pak má jistě všechny ctnosti; jazyk lidský nepostačí, aby ho dosti vychválil; jest nejzpůsobilejší ke každému úřadu, ať světskému, vojenskému nebo jinému; je to heros, genius, člověk non plus ultra.

Jourdan.

87. Žurnalistika jako oheň a voda je veliký dobrodinec a veliký škůdce, jenž vniká do každé země a obsazuje ji; jeho dobré působení i zlé má dosah nesmírný, neboť dotýká se mravní stránky a povahy člověka.

C. Coda.

88. Tisk je nová velmoc na světě, zrodila se před třemi stoletími: jest tomu asi jedno století, co zajisté nejméně stokráte zveličila svou moc; asi před půl stoletím rozšířila se všude svoboda tisku. Skoro všichni lidé umějí čísti, ale velmi málo kdo dovede posouditi to, co čte. Střední třídy lidu za krátko předělány jsou

ve smyslu časopisu, jež čtou. Co je psáno, je psáno; co je tisknuto, to platí. Široké vrstvy jsou úplně otupeny mocí denního tisku, ani duchové vzdělanější nejsou s to, aby se ubránili. Kdož může dnes za nesmírné záplavy tištěných časopisů vše pozorovati, zachovati si klidnost, jasné vědomí? Myslící duch jest pohlcován massou. Druhdy každý svobodný muž nosíval meč. Mají-li býti i mezi námi dnes mužové svobodní, je třeba, aby nestranná, spravedlivá kritika byla oním mečem.

Gratry.

89. Noviny se dnes staly nutnou potřebou; kdož nemá ještě novin svých? V jejich sloupcích dovídá se nejen o běžných událostech denních a průběhu záležitostí politických, ale registrují se tu idee, systemy pravé i nepravé, jež každé doby v každé zemi vznikají. Žurnal křesťanský je dnes naprostou nutností, aby udržoval na výši své doby své čtenáře a odrážel útoky, namířené proti náboženství.

Veuillot.

90. Svědomí veřejné a mínění veřejné kazí jisté žurnály tisícovým způsobem a přemnohými umělými a strojenými prostředky. Dnes vyvýší veřejné mínění někoho Bůh ví kam, a zítra, spadne-li závoj, prohlásí ho za nic. Jak se tu uráží pravda a zašlapávají veškerá seménka, z nichž by vzklíčilo sebevědomí a povaha národa! Účel svobodného tisku je týž, jako svobodného vyučování. Bez Boha není osvěty.

Alfani.

91. Přílišné čtení časopisů a novin od mládeže jest onanie. Kdo se pohruzuje jen do tohoto druhu čtení, můžeme o něm předpověditi, že předčasně mu bude vysychati mozek a snad i srdce.

Guerazzi.

92. Méně časopisů a novin, a více knih dobrých, klassických a neledajakých románů, jež pod praporem realismu neb běžného vkusu zrazují počestnost, rozšiřují necudnost a hlásají atheismus a nevěru! Jest to velikou vadou žurnálů v Itálii, že jsou tak frivolní. Místo aby zavřely sloupce své článkům pohoršujícím a zasvětily je poučení lidu, aby učinily vědy prostonárodními, aby psaly o umění a užitečných objevech a vynálezech, rozepisují se široce a podrobně o veškerých stránkách špatnosti a lidského zločinství.

Strafforello.

93. Tisk! Prosté to slovo, věru! Kombinace dvaceti čtyř nepatrných známek, miliony způsoby se proplétajících a představujících, vyjadřujících miliony myšlének, jež na papír vrženy vyučují a kazí, vzdělávají, povznášejí, neb otravují a činí zvrhlými. Tisk! Zrodil se stejně se střelným prachem a děly a nesnadno rozhodnouti, který z těchto vynálezů je strašlivější a má větší účín na pokolení lidské.

Pozzi.

94. Hudba byla vždy příjemna Bohu, to je tvrzeno Starým i Novým Zákonem. V Starém Zákoně vidíme, kterak David a proroci vyluzovali na harfu harmonické předebrý, aby se jimi nadchnuli, než k lidu mluvití budou. Za znění hudby vyprošovali si milost Pána a děkovali mu za dobrodiní obdržená. V Novém Zákoně máme příkladem sv. Cecilii, sv. Františka z Assisi, sv. Filippa Neri a mnoho jiných. Hudba jest prostředek povznést ducha i naplniti ho klidem; ona povznáší i srdce, obracejíc je k Bohu.

Pius IX.

95. Ať se učí jinoši chorální i instrumentální hudbě a poznáte, že se mravní jejich vlastnosti zcela promění. Hudba bude jim líbeznou kratochvílí, vyplní hodiny prázdně po vážných studiích, lahodně je zaměstná v dobách odpočinku, a doby tyto bývají často nudné a proto záhubné. Vážné studie nic hudbou neutrpí; osvěžíť ona vtip, že pak tím úsilovněji pracuje; zachová pružnost jeho. Pobyt v učelišti

bývá mnohdy jednotvárným, málo sympatickým: Hudbou stane se příjemným; ona připraví chovancům řadu nevinných potěšení a radostí. *Laurentie.*

96. Nic, praví Cicero, není nad hudbu duši naší příbuznějšího. A vskutku, kdyby hudba měla účín toliko na sluch, nevzbuzovala by v duši to, co v ní vzbuzuje: nadšení, poklid, zármutek, radost, zbožnost. — Jakmile hlaasy zpěvu nebo nástroje hudebním chvěním svým dotknou se uší našich, budí v nás tyto koncerty vnější, abychom tak řekli, koncerty vnitřní — v duši a srdci. *Huguet.*

97. Lze připomenouti žákům, že nejjednodušší zpěvy církevní nemálo podobny jsou starodávným zpěvům řeckým. Prostředky zcela prostými, nespravedlivě zneuznávanými novověkým uměním, právě tak, jako chory tragoedií Sofokleových vzbuzovaly dojmy nejmohutnější. Dnes jsme na hledisku tom, že méně dovedeme pohnouti srdcem, jako spíše dáváme na jevo sběhlost, dovednost a techniku hudební. Odtud lze si vysvětliti, že lidé i výtečného vkusu živě si přejí, abychom se v té příčině navrátili k někdejší prosté jednoduchosti; a tu by nám mohla liturgie církevní prokázati velmi platné služby. Nový důkaz to, že náboženství katolické má vždy přímé a pravé vztahy ku krásnu vůbec. *Monfat.*

98. Hudba jest zotavením a zábavou pro celý život, je nejpočestnější ze všech kratochvílí, pro každý věk, každý stav, každé místo a skoro každý vkus. Hudbou se můžeme těšiti ve společnosti jiných i bavit se jí zcela sami. Povznáší ducha, nedá vzniknouti nudě, rozptyluje mrzutou náladu, naplňuje radostí a libými pocity. Hudba omlazuje obrazotvornost člověka, omlazuje cit, živí naději v srdci. *Lamartine.*

99. Malířští a sochařští mají svá zvláštní pravidla a své požadavky; ale veřejný stud je má také. „Kluzkost nesvědčí sochařství,“ řekl Bossuet, a „krásno skutečné jí odpírá.“ Ale necudné kluzkosti i naše mravy odpírají, proto káráme neprozřetelný a nemravný zlovyk, vystavovati umělecká díla na veřejných místech a procházkách. Nečiním v nižádné příčině výjimku, odsuzuji Belvederského Apolla rovněž jako Venuši z Milo a Laocona. Dejte podobné sochy do svých museí a zavřete neúprosně přístup dětem a mládeži vůbec. *Depoisier.*

100. Bájesloví představuje nám „bohy“ a hrdiny se žhavými vášněmi, nezkracenými, nestydatými: tito „bohové“ mají všechny neřesti a chyby nejzkaženějšího člověka. Mythologie vypravuje nám rozmarně, otevřeně o jejich úskocích a lsti, vždy s výsledkem se potkavší — rozumějte, když opustili olymp a sestoupili na zemi, aby tu sváděli ubohé bytosti atd. Bdí a pečuje-li vychovatel o mravní dobro svých svěřenců, nemůže míti ani dosti taktu a prozřetelnosti, vykládá-li pohanské bájesloví. Domnívám se, že studu mladistvého věku je velmi nevolno u přítomnosti tří Grácií, Venuše z Milo atd. Vždyť píše i Rousseau: „Naše sady jsou okášleny sochami. A co byste řekli, že představují tato mistrovská díla umění, vystavená pohledům všech? Snad obhájce vlasti, neb lidi ještě větší, kteří vlast obohatili svými ctnostmi? Nikoliv! Jsou to obrazy veškerých poblouzení srdce a rozumu, pečlivě vybrané ze starého bájesloví a představované zrakům naší mládeže, aby měla před očima vzory nejhoršího jednání — ještě mnohem dříve, nežli čísti se naučí! *Týž.*

101. Rodičové pečliví odstraňte všechny Grácie, Nymfy, Kleopatry a Adonise . . dejte odnésti i ony kající Magdalény, které zapomněly býti kajícími! *Franco.*

102. Vstoupil jsem kdys do kavárny a na stolcích byly vyloženy obrazy prostitutek . . mezi ilustracemi svatých a obrázky vlasteneckými zřel jsem nahotu bordellu, viděl jsem i děti, kterak v knihách a časopisech podobných listy obracejí a vyobrazení dychtivě prohlížejí, zřel jsem otce a matky, kterak sem děti

vodí, a chvél jsem se úzkostí a zlostí zároveň... Můžeme pak chtít, aby z dětí takových něco bylo, navykáme-li je zaměstnávat se knihami a ilustracemi tak hanebnými?

A. Conti.

103. Nedávejte mládeži do rukou ani obrazy svatých, nemají-li veškerých vlastností, aby vzbuzovaly zbožnost. Často se namítá, že jsou to mistrná díla znamenitých umělců; to však není žádným důkazem, že by se mohlo dáti mládeži. Znamenití umělci nevytvořili mistrovská díla proto, aby bez výběru a přímo předvedena byla zrakům mládeže. Jménem dobré výchovy a mravnosti odmítáme také s veškerou rozhodností každou ilustraci, jež se nedoporučuje ani kresbou ani komposicí ani provedením nebo obsahem toho, co představuje. Odmítáme vše, co jest příčinou studu a zardění. Umělec zajisté je pionérem osvěty a má vědět, že mravy lidu jsou nejspolehlivějším základem státu spořádaného, a proto nemá jeho nadání sloužiti vášním nečistým. Žádné dílo, byť i mistrné, není-li cudné, nemá spatřiti světlo světa! Všechna mistrovská díla, kde které, nemají té ceny, jako nevinnost duše mladistvé. Rovněž i list, jenž uveřejňuje karikatury, jda z ruky do ruky, od domu k domu, od paláce k chýži, staví na pranýř posměchu nejvyšší osobnosti v zemi a státu, autoritu nejzasloužilejší. Zavléká do svých sloupců a obrázky karikovanými provází svaté i nesváte, čest mužů a stud žen, nevinnost dětí, úctu povinnou ku stáří a zásluhám i nejznamenitějším. List s karikaturami je nejostřejší zbraň duševní zlotřilosti a prostředek k vychování zlomyslných srdcí. Pozor, učitelé a rodičové!

Depoisier.

104. Karikatury jsou prostředkem k pokažení lidu, a prostředek ten velmi již se v časopisectvu našem rozšířil. Není vražednější zbraně k ničení zásad nebo autorit nad písničku neb směšnou karikaturu. Útoků zbraní těch nezůstaly ušetřeny ani nejváženější osoby ani zařízení nejsvětější; každá zásada mravnosti činí se směšnou nápadnými ilustracemi. Rodinā svatyně, svědomí i chrám se tu uráží obrázky a uštěpačným způsobem jich slovesného doprovázení, tak že mládež i lid ztrácí všechn smysl pro slušnost a mravnost. Karikatury navykají mládež i lid, aby se vysmívali věcem nejvážnějším; ony činí mnohého zbabělým, že ze strachu, aby nebyl posmíván davem, zapře své vlastní přesvědčení a zásady — a tak kazí karaktery.

Aug. Alfani.

105. Nemohu pochopiti, kterak křesťanská matka nebo otec mohou vlastní děti své voditi do každodenních divadel, která je zasvěcují do umění přetvářovati se a zvykají je drážditi a lehtání smyslu.

Bautain.

106. Divadlo, zařízené již ve společnosti staropohanské k mravnímu zdokonalení a zábavě lidu, dnešního dne spíše kazí společnost křesťanskou neslušnými a frivolními scenami, nežli aby ji vzdělávalo. Člověk se narodí jako bytost podstatně napodobující, a to je fyziologická skutečnost, jež se zanedbává. Představujte mu příklady mravné, užitečná naučení — bude je napodobiti, ucítí v sobě snahu následovati je. Ale jestliže zneužívání vloh a nadání, hodným politování, líčí se mu ctnost, jako věc směšná, neřeš jako něco k pomilování, usměje se na tuto, a nechá oné. Byly doby, kdy divadlo alespoň pomáhalo tvořiti dobrý vkus; dnes však většina divadelních představení jest jen schopna způsobiti poblouzení vkusu i mravů.

Descuret.

107. Neukazujte dětem zevnějšek velikého světa, až teprve, když jej dovedou samy v sobě oceniti. Okázati jim svět dříve, nežli znají lidi, není vzdělávání, nýbrž kažení, není učení, nýbrž klamání.

J. J. Rousseau.

108. U vychovávání dětí jedná se o to, aby byly dobré a uctivé k rodičům, k sobě rovným, k starcům a stařenám, k zákonité autoritě, aby užitečnými byly své vlasti jako dobří občané a křesťané. Navyknete-li je, aby viděly a slyšely, co jich věku přiměřené není, minuli jste se účelem vychovávání. *Paní de Necker.*

(Dokončení.)

Příklad učitelů v.

(Hrv. učitelj 1891.)

Může-li býti čestnější úlohy než vychovávati mládež? Které umění jest slavnější nad ono, jež nás napájí vědou, pravdou, silou, nadšením? Tak a podobně bude se mnohý tázati. A pravdu dí: úloha naše je vznešená a čestná, ale také těžká, s mnohými povinnostmi spojená, které vyžadují neoblomné důslednosti, trpělivosti, lásky a pod. vlastností. Nejprvnější však vlastností učitele, jež se má stále odrážeti v celé jeho osobě, jest: učitel buď vzorem mládeže i lidu. Děti totiž a lid více věří tomu, co činíme, nežli tomu, čemu učíme, proto třeba, abychom učení své posvěcovali svým životem. Nechť si je učitel sebe dovednější a sebe pracovitější ve škole, pro děti bude vždy zlým, jestliže je život jeho nechvalný, urážlivý. Jistý paedagog dí: „Příklad a zase příklad, bez příkladu se nesvede nic.“

Učitel, jehož vyučování se shoduje s jeho životem, jenž jest vzorem mládeži i lidu, plní nejlépe svoje povinnosti a jest pravým dobrodincem národa, pravým lidumilem. Těchto lidumilů a dobrodinců však svět obyčejně zapomíná, nepoznává, neodměňuje jejich záslužnou práci po zásluze. Jsou ovšem také příklady, že jsou tací učitelé ctnosti a vážení a vzpomínka na ně trvá v srdcích lidu. Ano i pomníky jim staví, aby i budoucí pokolení si s úctou vzpomínalo svých dobrodinců. Tak byl roku 1880 odhalen pomník paedagogovi Overbergovi v Langenhorst-Warendorfu ve Westfálsku. Na podstavci pomníku mezi jiným stojí: „*Učitel má vždy svým žákům předcházeti dobrým příkladem.*“ I já bych, kdyby možno bylo, nade dveřmi každého učitelského pokoje umístil tato slova a přidal bych ještě k nim: „učitel nechť je i lidu všude příkladem.“ Pravý učitel, jenž náležitě chápe úlohu svou, není jen vychovatelem mládeže, nýbrž i lidu, proto má býti vzorem ctností, pilnosti, spravedlnosti, *charakteru*. Není-li takovým, je škůdcem, jenž sije koukol na roli národní osvěty.

Jest všeobecně známo, že ten, jenž chce život svůj záhy k dobrému přivést, musí se ohlížeti po dobrém vzoru a pevném charakteru, načež musí veškerým svým úsilím pracovati o to, aby jich dostihl. Stará, nezvratná jesti pravda, že *vzor je školou lidského pokolení*, vzor vyučuje a vychovává. Znalci tvrdí, že dobrý příklad více působí než zázrak. Styk s dobrým vždy dobré ovoce nese, proto jest život dobrého člověka školou ctností pro druhé.

Jsme-li přesvědčeni, že příklad velice působí na druhé, pak můžeme posouditi, jak bude účinkovati zvláště na děti, jež obyčejně pohlížejí na rodiče a učitele a dle jejich života se řídí. V té příčině můžeme směle říci, že nejlepším prostředkem vychovávácím je dobrý příklad rodičův a učitelů. Všechno poučování prospěje málo nebo nic, není-li zároveň náležitého vzoru. Mládež nezvykne pobožnosti, tichosti, sebezapírání, skromnosti, pracovitosti, zkrátka všeliké výbornosti, jestliže se ta výbornost nejeví v osobě rodičův a učitelů.

Již dříve jsem pravil, že je dobrý příklad školou lidského pokolení, že více působí než zázrak, než slovo, než vyučování. Tím se podstatně liší příklad od vyučování. Příklad ukazuje mocným způsobem, jak se má mládež chovati, a tím se stává (příklad učitelův) prvním prostředkem vychování. Proto jest zapotřebí co nejvíce, aby se v osobě učitelově jevily vždy jen dobré vlastnosti, aby tak jeho příklad vedl vždy k dobrému. Co poroučí dětem, musí dříve sám konati, neboť děti více věří očím než uším. „Vychování živým příkladem působí svou *názorností* vždy mocněji a všestranněji nežli morální učení slovům a pojmům. Důkazem toho životopis mnohých učitelů, kteří svým příkladem žákům předcházeli, jakož i mládí mnohých velikánů, kteří měli takové učitele. Když pak Prozřetelnost ustanovila, aby celému pokolení lidskému zasvitl Vzor ctností v J. Kristu, není-li nutno, aby se dětem i odrostlým před oči stavěl k následování?“ — (Ziller.)

Chceme-li tedy, aby škola byla vychovávacím ústavem, aby vychovávala ctnostné a charakterné lidi, pak je třeba, aby učitel byl ve všech ctnostech mládeži vzorem. Basariček dobře praví: „*To, čím učitel je, více platí, než to, čemu učí.*“ Kdo chce vychovávat ctnostné lidi, musí *sám* býti ctnostným, jinaké jeho práce je marná.“ Je-li tomu naopak, je-li život učitele špatný v odporu s jeho učením, vychování nikdy neprospívá, neboť zlý příklad má vždy větší moc než dobrý.

Účelem školy, jak známo, jest, aby rozvinula a upevnila v mládeži mravní charakter a city náboženské. Této úloze však nedostojí učitel, není-li sám hluboko proniknut oněmi city, nehledí-li se svatým zápalem a oduševněním vštěpovati jiskry onoho nejpřednějšího citu v mladá srdce dětská, nejeví-li se v osobnosti jeho pravidla, vedoucí k náboženskému mravnímu charakteru. Život vlastní dodává naučení jeho a rozkazům náležité váhy, čím více shoduje se jeho řeč s jeho skutky, tím působivěji vychovává. — Mluvíce o nábožensko-mravním vychovávání žádáme po učiteli, aby náboženské city provivaly celým, veškerým jeho vyučováním, aby byly naplněny nábožností jakoby vůní, aby se nábožnost jako červená niť táhla celou působností učitelovou. Jsme přesvědčeni, že theorie lišící víru od mravů, projev o d poznání, nábožnost od vychování, je vždy záhubná. Vychováním bez nábožnosti povstávají egoisté, slaboši a ne pevní, důslední charakterové. — Dále jest nutno, aby si učitel získal *srdce* dětí, by jej *rády* následovaly svým životem. Toho dosáhne učitel láskou, dobrosrdečností, trpělivostí. Kdo nemá k dětem přívětivosti, není dobrým učitelem. K tomu pak třeba přidati zálost paedagog. pravidel. Získá-li si pak učitel takto lásky a důvěry dětí, snadno je přivykne i potřebným jim ctnostem. „Ani veliké výlohy, ani učební pomůcky, ani knihy neosvětlují školu, není-li tu rozumného a ctnostného učitele, jenž ve svém chořanci vidí tvora a podobu Boží, v němž má probuditi dobré vlastnosti, jenž své povolání nepovažuje za obyčejné řemeslo nebo za robotu, nýbrž za důstojnou a přední úlohu svého života. „Učitel byl by podlým licoměrníkem, kdyby učil, čemu sám nevěří, nebo kdyby za lež považoval to, čemu učí.“ (Cantu). — Učitel musí především sám plniti náboženské povinnosti, chce-li, aby i jeho žáci osvojili si a oblíbili služby Boží, svaté svátosti a p. Právem dí Diesterweg: „Spořádanost je hlavní ctností a hlavní ozdobou učitelovou, proto učitel, chce-li učiniti pořádanými dítky, musí sám býti takový, musí také důsledně vždy spořádanost na žacích vyžadovati.“ — „Chovejte se před dětmi, jako byste byli před anděly,“ praví Tomaseo. Takto mírným, rozvázným jednáním, spravedlností získá si lásku a úctu žáků. Nikdy nesmí do školy přinášeti nějaké záležitosti (působící hněv . .) mimoškolní. Nesmí ukazovati dětem, že mu snad rodiče něco učinili, nýbrž stejně spravedlivě

musí se k nim chovati; jeho cílem jest toliko jejich dobro. Proto dobře praví Kehr: „Jaký učitel, takoví žáci, jaký pramen, takový potok.“ Proto jakmile učitel některé chyby ve škole shledá, sebe musí především zkoumati, zdali tu není příčina.

Učitel však není jen učitelem dětí, nýbrž i lidu, práce jeho není uzavřena stěnami školy. Škola totiž jesti k tomu, aby položila podmínky a záruky budoucnosti národa celého. Za tou příčinou je potřebí, aby učitel plnil povinnosti své nejen jako křesťan, nýbrž i jako občan, vlastnil. Lid chce, aby obcování s ním vždy jej povznášelo, a proto musí býti učitel rozvážný, moudrý. Učitel měl by říkati: především budu hleděti, abych příkladně žil, neboť etnostný život učitele budí úctu a lásku, aneb alespoň touhu, aby se podle něho žilo. Chceš-li, aby lid v hospodářství prospíval, hleď i ty malé své hospodářství vzorně vésti. Chceš-li, aby národ toužil po tom, co krásné, dobré a vznešené, třeba, aby i ve tvém domě, škole, zahradě a jinde panoval pořádek, lad a čistota.

I kdyby učitel hned neviděl úspěch své práce, nechť neklesá na mysl, nýbrž nechť vytrvale plní svatou svou úlohu, pak jistě časem něčeho dosáhne. Po jedné ráně strom nepadá, co dobrého na světě, jest plodem veliké trpělivosti a mnohého namáhání. Dobrá řeč i železná vrata otvírá, praví přísloví, hrubost však, pýcha a spurnost zavírá dvěře k srdci a udušuje cit.

Jedním dechem studené i horké.

Ve slavnostním čísle „Uč. Nov.“ ze dne 23. března 1892. otištěna jest na str. 158. báseň Hynka Marka „Památce J. A. Komenského“, v níž mimo jiné stojí i toto:

„Tys duchem pronik' věčnost, vesmír celý
a millionům rozžehl jsi světlo,
že duše vděčně k Tobě obraceli,
jak kvítek k slunci, jehož líce zkvětlo
v den májový a ještě slzy tají.
Žel! že tak záhy ve slovanském kraji
se neštěstí se srdcem Tvojím střetlo

My dítky Tvoje, v řadě nedohledné,
v slovanských vlastech jako v jednom šiku
jsme seřaděni, ač poměry bédné
nám znesnadňují práci bojovníků
pod praporem, ježž vysoko jsi vztýčil.
Byť strastný bol i v naší hrudi klíčil,
my půjdeme v před, Tvou zdvihše didaktiku.

*A v boj se dáme za tu Tvoji školu,
Tvým duchem vedeni a láskou k dětem,
až pevně usadí se na prestolu,
jenž sluší jí po boji mnoholetém.
Žár nadšení byť stářím uhasínal,
byť ručej slzí ústa naše spínal,
my v boj půjdeme ještě s mroucím retem .“*

Kdo zná směr listu páně Králova, musí diviti se, jak tato báseň do něho přišla. Komenský totiž nezná ve své didaktice žádné jiné školy a nechce též žádné

jiné znáti, nežli školu náboženskou; ano v Komenském, jak praví von Criegern (Amos Comenius als Theolog str. IV.): „tritt uns die Vereinigung von Kirche und Schule geradezu personificirt entgegen“; nejvíce však vystupuje toto jeho stanovisko ve 25. kapitole jeho didaktiky. Tam, jak praví učitel Albert Liepe (Comenius praeceptor mundi str. 10): „wird Comenius ganz plötzlich zum zelotischen Priester, welcher der Verderbtheit der menschlichen Natur (mluví totiž rozumně o prvotném hříchu a jeho následcích) das Wort redet, *Erziehung zur Kirchlichkeit als Ideal der Schule aufstellt* und dieselbe auf die in dem geoffenbarten Schriftworte verheissene Gnade gegründet wissen will“. Že chtěl Komenský školu náboženskou čili konfessiijní, doznává i protestant dr. Jiří Lösche (Jan Amos Komenský str. 26. pozn. 2.), když dí, že je si dobře toho vědom, „dass man Comenius auch sehr gut als Kämpfer für die confessionelle Schule in's Feld schicken kann“, a ví to vůbec každý, kdo zná didaktiku J. A. Komenského o trochu lépe nežli onen liberální učitel, který uměl Komenského až do nebe chváliti, ale byv kýmsi náhle otázan, čím že začíná Komenský svou Didaktiku, ihned oněměl.

Oj, což to bude zvláštní podívaná, až se naši liberální paedagogové, kteří loni na Žofině a dříve častěji přijali resoluci proti škole konfessiijní, postaví do šiku a zanotují:

„My, dítky Tvoje, v řadě nedohledné, v slovanských vlastech jako v jednom šiku jsme seřaděni
my půjdem v před, *Tvou zdvihše Didaktiku, a v boj se dáme za tu Tvoji školu*, Tvým Duchem vedeni a láskou k dětem!“ —

Že tak učiní, o tom nemůže býti žádné pochybnosti, neboť Komenský jest jejich „vzorem“, „arciučitelem“, „jenž byl očekáváním národů“ (jak dí Mrazík zneužitím Písma) atd. atd.

Jakousi přípravou k tomuto boji „za školu Komenského“, za školu tudíž konfessiijní, jest článek „České školy“ ze dne 10. března 1892., ježž tuto doslovně podáváme.

„Rozdíl v opozičním ruchu proti zpátečnickému návrhu školského zákona u nás a v Prusku. U nás svého času hlavní síla opozičního proudu *proti konfessionelce* spočívala v nejširších vrstvách lidových. Intelligence viděla v *polévce konfessionelní* toliko *jedovatou mouchu*, kterou možno vzít na lžičku, vyhodit a polévku snísti, a proto stála veliká většina intelligence v tom ruchu s rukama v kapsách zastrčenými a „nepodpisovala“. Památná v té příčině jest debatta a hlasování o petici *proti konfessionelní škole*, kteréž se stalo na radnici pražské, kde mužové z lidu, mezi nimi také jistý dr. Tom. Černý, rodem z Nymburka a svého času slavený primátor měst pražských, ano bývalý starosta pražského „Sokola“, zcela dle zásad sokolských hlasoval karakterně a statečně proti návrhu na podání petice *proti konfessionelce*. Aby tak bylo tehdá napadlo žádati na našich universitních profesorech, aby pozvedli hlasu svého proti zamýšlenému snižování úrovně vzdělanosti obecného lidu! Jaká by to bývala opovázlivost, aby někdo se mohl domnívati, že universitní professor si bude všímati, co se děje s obecnou školou! Jako representace městská a vysokého učení mlčely, tak mlčely i kruhy spisovatelské. Jinak ale děje se v Německu. Tam lid vesnický si předlohy školského zákona valně nevšímá, za to však veškerá intelligence německá jest na nohou. Zastupitelstva největších měst stojí v čele opozičního ruchu. A co u nás jest neslýcháno a na dlouhé doby snad nemožno, děje se v Německu. Tam university postavily se proti zamýšlenému zpátečnictví v obecném školství, a což zvlášť podivno jest, petici opozičního směru podepsali i theologičtí professori protestantští. Petici podaly už university nej-přednější, a to v Berlíně, v Halle a v Gottinkách, a university v Bonnu a v Mar-

burku budou příkladu jejich následovati. Lid německý nepotřebuje tedy bdíti v takovýchto příčinách, protože zaň bdí jeho intelligence; za to u nás, kde intelligence zdá se býti povýšena nad starosti o lapalie, jako je škola obecná a lidové vzdělání, musí bdíti a svého dobra střežiti lid sám, což jest ovšem velmi potěšitelné a pro náš lid velmi čestné, že tak činí. Ovšem potěšitelnější by bylo, kdyby i naše intelligence, kdyby i náš učený svět v takových otázkách sestupoval se svého Olympu a postavil se v čelo našeho statečného lidu. Pro nyníšek nezbyvá než jenom kojiti se nadějí, že jednou i u nás tak bude. Tak tomu alespoň nasvědčuje čilý ruch nynější mezi studentstvem, jenž slibuje, že vyhostí u naší intelligence tu hříšnou netečnost, to idejní marodérství, tu nestatečnost, kteréžto vlastnosti nestydatě byly hlásány zrovna naší intelligencí jako vrchol moudrosti i slušnosti.“

Je to znalost školy konfesijní! Je to důslednost u nadšených těch velebitelů a vzorných těch žáků „učitele národů“, arcimistra Komenského, jenž nechtěl žádné jiné školy, než školu konfessijní, školu co nejúžeji s církví spojenou! — Co že řekl Satyr o tom svém hosti, jenž si foukal na studené ruce a hned po té zas na horkou kaši? A co by teprv as řekl o člověku, jenž na jedné straně vášnivě horuje pro Komenského a na druhé straně vášnivě bojuje proti škole, řízené v duchu křesťanském, v duchu náboženství pravého pokroku a pravé osvěty? —

Ke konci jenom ještě slovíčko. — Bude-li čísti uvedený svrchu výňatek z „Č. Šk.“ také onen mladý velebníček, jenž psal v „Našinci“ ze dne 6. března 1892. č. 28. pěknou jinak črtu: „Už nemám tatínka“, doufám, že snad uzná, že tak mnohá disharmonie mezi kněžími a učiteli nemá příčiny v „řevnivosti“, nýbrž v různosti zásad a přesvědčení; nebo jak pak může býti úplná harmonie tam, kde učitel hovoří zásadám tlumočeným „Č. Šk.“ a vůbec listy liberálními, kněz pak se nechce zpronevěriti svému povolání a zásadám církve? — Redakce.

Zákony a nařízení

u věcech obecných a měštanských škol náboženství katolického se týkající.

(Pokračování.)

Vynesení zemské školní rady ze dne 24. prosince 1872. č. 11.764. ustanovilo o způsobu, kterak počínati si při ustanovování cvičení církevních na školách obecných u žáků katolických takto:

Jeho Excellenci c. kr. ministru kultu a vyučování vidělo se vynesením ze dne 16. září 1872. č. 14.878 ex 1871, ku stížnostem několika c. k. okr. šk. rad v příčině katolických cvičení náboženských na školách obecných naříditi, jak následuje:

1. Církevní úřadové náboženských vyučování, která na veřejných školách obecných zastoupena jsou, oznamtež cvičení náboženská, jež mají za nevyhnutelně potřebná mládeži školní, dle dobrého svého

zdání buď pro jeden každý celý okres, aneb, pro rozličné druhy veřejných škol obecných v okrese aneb, dle okolností i pro každou jednotlivou školu přímo okresnímu šk. úřadu aneb, skrze podřízené své církevní orgány.

2. Cvičení náboženská, o kterých okr. šk. úřad sezná, že se srovnávají s řádem školním, ohlásí týž úřad, zakládaje se nařízením úřadu církevního, místní šk. radě, aby se sdělila o ně se správci škol, jichž se týče. Kdykoli však snese se okr. šk. úřad na tom, aby vyhláše jednoho nebo druhého nařízení církevního buď v celém jeho znění aneb částečně odepřelo se schválení, předloží odůvodněné snesení své zemské školní radě k vyššímu rozhodnutí.

3. Zemská šk. rada dohodne se o tom s církevním vrchním úřadem, jehož se týče, vynese pak své rozhodnutí a oznámí je i dotčenému vrchnímu úřadu církevnímu i okresnímu šk. úřadu, jehož se týče, kterýž pak toto vyšší rozhodnutí bez prodlení vykoná.

V příčině zkoušek v nauce o náboženství na školách obec. vydal ministr kultu a vyučování toto nařízení ze dne 16. srpna 1871. č. 1225:

Církevním úřadům, užívajícím práva přirčeného jim § 2. zákona ze dne 25. května 1868. č. 48 zák. ř. a § 5. říšského zákona o školství obecném, aby totiž nad vyučováním nauce o náboženství přímo bdíti směly, nemůže ze zásady bráněno býti v tom, a by nauce o náboženství v kteroukoli dobu samy nezkoušely, ač pokud se to státní správě školní ve shodě býti vidí se zavedným školním řádem.

Chtějí-li biskupové nebo zástupcové jejich při visitaci farní s dětmi školy obecné předsevzít zkoušku (kteráž na ten čas jenom k nauce o náboženství se vzta-

huje), tedy stačí obecně, oznámí-li biskupové úmysl takový, potřebnými zprávami podrobně doložený, předsedovi zemské šk. rady; vikáři biskupští pak nechať oznámení takové učiní předsedovi okr. šk. rady, kteréž se týče, aby dotčení předsedové prohlášení zkoušek v nauce o náboženství, o něž běží, podle pravidel zákonných v pravou dobu opatřiti mohli.

Týmž způsobem budtež biskupové, po případě vikáři, zpravováni o tom, že prohlášení již se stalo, aneb o námitkách, kteréž by někdy proti prohlášení takovému učiniti bylo.

Kdyby námitky takové skutečně se vyskytly, budiž biskupům aneb vikářům poskytnuta možnost o odstranění příčin k námitkám takovým buď přímo buď odvoláním se k vyšší instanci v pravou dobu se přičiniti. Téhož způsobu jednání šetřiž se také v příčině ostatních společností církevních a náboženských v zemi. Kterýmžto vynesením nižádné změny nebere posavadní pravidlo, aby při zkouškách veřejných ke konci roku, kdež se konají, i v nauce o náboženství jakožto v předmětu povinném se zkoušelo. (Pokračov.)

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

Barevný střep. Jar. Vrchlického.

Uvažuje Aug. Tvrzský.

Kabinetní knihovna vydala v LX. svazku Vrchlického „Nové barevné střepy“. Několik povídek mile dojímavých. Některá jest rysem jenom zběžně zachyceným, kratičkým sice, ale za to tím delší myšlenky ve hlavě vám probouzí. Nechceme tu podati posudek celé sbírky; jenom na jednu myšlenku poukážeme, jak nám ji Vrchlický nastínil v črtě „Hřích“.

V železničním coupé jela s básníkem dvě děvčata (tak mezi 12—15 lety). Spi-sovatel zachytl nám tu několik charakteristických slov z jejich rozmluvy. Mladší totiž nakousla pomeranč, a že jí nelahodil, vyhodila ho oknem. Druhý se špatně loupal, vyhodí ho za prvé.

„Ale Luiso, co to děláš, takhle vyhazovat pomeranče, to jest přece opravdu hříšné,“ napomínala ji starší sestra.

„Eh co, první byl nahořklý, a druhý se špatně loupal, kdo by se tím zlobil, a

co by bylo hříšného na tom? Ty přece nevěříš snad, že jest nějaký hřích — dělat přece smím všechno, co chci, pokud smím a mohu. A to také budu dělat,“ dodala s energickým přízvukem.

— Vida, pomyslíl jsem schoulen v koutě sousedního, pouze poloviční příčkou přepaženého coupé, to děvče nevěří ve hřích, bude dělat vždy, co bude chtít — pokud bude smět a moci.

Jaká to utěšená morálka! Jaká vyhlídka do budoucnosti!

Dnes ještě trhá pomeranče, za pár let bude trhati srdce sentimentálních mladíků, a ještě za pár let blaho a existenci rodiny. A bude to dělat klidně, pokud bude moci — dělat se to smí, neboť na to není náhodou paragrafů.

Potud básník. Nezastaví se vám tu myšlenky? Člověk neví, má-li se zarazit nad těmi moderními děvčaty, anebo se diviti vzdechu básníkově. Jsme věru Vrchlickému vděční za tuto ukázkou. Vzpomeneme-li si mimo to na slova jeho, jež napsal v letošní

Osvětě, pojednáváje o francouzském románu, tu se nám vnucuje blahé tušení, že snad ten náš velký poeta přece jednou se začíná vymaňovat z dosavadního svého směru, že se vybouřil a vytříbil, a že mu vzchází klidné světlo lepších názorů nábožensko-mravních. Aby to Pán Bůh dal! Mohl by tak leccos napravit, co zlého nasil svými luznými a nahými verši. Vždyť zastavuje-li se nad řečí toho děvčete z coupé, jež jest přece ještě vrtošivé, nezrocené děcko, jak nepozastaviti se nad leckterou větou v jeho plodech básnických a ve sbírkách jeho školy? Zarazila-li ho slova její, měl ještě také přemýšlet, odkud se v ní vzala?

Či jak má to děvče věřiti ve hřích, když v moderních básních čte — a dnes městské slečinky jen o nich blouzní — že nám Bůh nevládne, že život náš nesmí znáti žádných pout, nýbrž musí býti úplně volným a neobmezeným?

Jak se má „děvče“ lekati hříchu, když v básních a románech zbožňovaných a zbožňujících se básníků a spisovatelů přes tu chvíli čte, že nic není hříchem a kde se člověk vášněmi svými učinil nešťastným, tu že tím není vinen sám, nýbrž společnost, ve které žije, aneb docela Pán Bůh sám? A nehlásal i Vrchlický ve svých básních tyto zásady?
(Dokončení.)

DROBNOSTI.

Schůze katechetů v Záhřebě.

Loni v září sešlo se několik samostatných katechetů a druhých kněží v Záhřebě k přátelské rozmluvě. Při té soukromé schůzce svorně uznávali toho potřebu, aby se co nejdříve sezvala schůze všech katechetů i kněží, již by se o školství zajímali. Zvoleno zároveň 7 členů, aby obstarali vše potřebné ku veřejné schůzi na rok 1892.

Ti tedy zvou nyní všechny katechety jižních zemí slovanských i druhé kněze, přátele školství, na den 24. a 25. srpna do Záhřeba. Právě ve svém svolání mezi jiným: „Není pochybnosti, velectění bratří, o potřebě takovou schůzi svolati. Ve schůzích takých může se hovořiti o všem, co se týče nábožensko-mravní výchovy charvatské mládeže, v nich možno zavésti hovor o živějším zájmu kněžstva o školu; o orgánu, jenž by jednal o škole a stál přesně na katolickém stanovisku; o náboženských osnovách a nábož. knihách, o jednotném vyučování náboženství a j. v. slovem, na těchto hromadách možno uvažovati o všech prostředcích, jež by mohly býti ku prospěchu nábožensko-mravnímu účelu školy. Není pochyby, že takovéto schůzky, budou-li se konati vážně, jak toho žádá naše svaté povolání i důležitost věci samé, ponese krásné ovoce; vždyť více očí více vidí, více hlav více zná.“

Přiložený program ohlašuje na den 24. srpna t. r. o 4. hodině odpolední v jednom sále arcib. semináře v Záhřebě, privátní předběžný dohovor.

Dne 25. srpna počíná schůze veřejná přesně o 8. hod. ranní mši sv. a vzýváním Ducha sv. v seminářské kapli. Po mši sv. volby zástupců a pak rozprava: „Kterak by se naše kněžstvo co možno důkladně seznámilo se dnešním školstvím a oň se živěji zajímalo?“ Promluví Dr. Jos. Horvat, prof. a katecheta král. realky v Oseku. Dále: „Jakým způsobem by bylo možno zajistiti listu paedagogickému, jenž by hájil školství katolické, hmotnou i mravní budoucnost, a jak by možno bylo jej rozšířiti v nejširší kruhy našeho kněžstva i učitelstva?“ Podá Štěpán Korenić, katecheta městské vyšší dívčí školy v Záhřebě. Zvláštní volné návrhy mají se donésti hotové již v předchozí rozhovor.

Ku schůzi se zvou všickni katechetové středních, vyšších i nižších obecných škol i ostatní bratří kněží z celé naší vlasti.

Hosté, kteří se miní účastniti schůze a po ní společného oběda, mají se přihlásiti do 1. srpna t. r. písemně professoru Karlovi Matici, katechetovi na ústavě učitelském v Záhřebě.

K tomu dodává Vrhbosna, diecéšní list sarajevský: „Srdečně pozdravujeme i odporučíme tuto myšlenku, i velice by nás těšilo, kdyby se účastnili schůze kněží i z našich krajů i ostatních zemí charvatských, aby se vykonalo něco za jednotnost náboženských i modlitebních knih.“

I my přejeme sjezdu bratří hrvatských z upřímného srdce plného zdaru. (R.)

„Rozhodnutí soudního dvoru v Paříži.“ V době odpočinku školního

byl jeden žák od tří spolužáků tak zbit, že následkem poranění zemřel. Dotčený soudní dvůr odsoudil ředitele školy z toho důvodu, že jest zodpověden za všecko, co se v místnostech školních stalo a stane.“ Tak píše beze vší další poznámky „Uč. Nov.“ v čísle 25. ze dne 15. června 1892 str. 318. — Nám tu jen tak napadá, co že by as říkaly tytéž noviny, kdyby se stalo něco podobného na některé škole

konfessionelní. Neptaly by se, jaká že jest to kázeň a disciplína a jací jsou to žáci, když ve školní světaici zbijí a nechají zbit soudruha svého tak, že z toho zemře? neptaly by se, kde že byl asi třídní učitel a jaký to vůbec na žáky dozor, když může být žák ve škole zbit k smrti, aniž by o tom zvěděl kdo ze sboru učitelského, dřív než bylo pozdě?

—r.—

Spisy redakci zaslané.

„**Vlast**“. Redaktor Tomáš Škrdl. Roč. VIII. číslo 8. s následujícím obsahem: Podrobný výpočet rozměrů archy Noemovy se stránky geometrické a mechanické. Provedl Frant. Kočí. (Dokončení.) — Regina. Báseň Vojtěcha Pakosty. (Dokončení.) — Ambrož. Román o dvou dílech. Napsal Jaroslav Janeček. (Pokračování.) — Výlet do Berlína a do Drážďan. Od B. Hakla. (Pokračování.) — Probuzení jara. Báseň. Napsal Dr. M. Kovář. — Farář Kneipp. Podává Frant. Wildmann. (Pokračování.) — Večerní šat nebes. Báseň od Dr. M. Kováře. — Johanna d'Arc — Panna Orleánská. Dle různých výpisků vypravuje Aug. Senz. (Pokračování.) — Z cesty Kavkazem. Píše Dr. Jaroslav Sedláček. (Pokračování.) — Francie antiklerikální za doby francouzsko-pruské války r. 1870. Píše E. D' Avesne. (Pokračování.) — Hrabě Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka. Podává Vl. Hálek. — Slovinská literatura v roce 1890 a 1891. Sestavil Frant. Stingl. (Pokračování.) — Z národního divadla. Píše Jos. Flekáček.

— Literatura. — Pro zakl. členy archivá příloha: Z duševního bojiště. — Literární statistické črty. Napsal František Vaněček.

„**Dělnických novin**“ Red. Tom. Jiroušek. Roč. I., č. 20. s následujícím obsahem: Eduard Brynych kanovník na Vyšehradě. Anarchisté a sociální demokraté. Na uvážení podává Dr. Rälph Barturé. Feuilleton: Pamatujte na konec a velmi hojné zprávy a dopisy.

Chudobky. Dospělejším dívkám podává Emílie Schmutzrová redaktorka a vydavatelka „Časopisu učitelek.“ Čistý výnos věnován sirotkům po hornících, již zahynuli v dolech Příbramských. V Praze 1892. Nákladem vlastním. Cena výtisku brožovaného 25 kr. Skvostně vázaný výtisk se zlatou ořízkou 50 kr. Skvostně vázaný na papíře velínovém 70 kr. Poštovní záсылkou o 5 kr. draže. K dostání u vydavatelky v Praze divadelní ulice čís. p. 1435-II. Milé tyto básničky a pěkné povídky, jež se hodí velmi dobře za dárek dívkám dospělejším, doporučujeme co nejvřeleji.

Jak píše prof. Dr. Masaryk

O KATOLICKÉ

V Ě D Ě A V Í Ř E.

Podává Fr. Filip Konečný, Ord. Praed.

Tato důležitá a důkladná kniha vyšla nákladem družstva „Vlast“, v Žižkově u Prahy čís. 505 a stojí 1 zl. 50 kr., pro činné a přispívající členy družstva 1 zl. Kdo se stane zakládajícím členem družstva „Vlast“, obdrží ji zdarma. Při koupi více exemplářů (v seminářích, na středních školách atd.) administrace „Vlasti“ na ceně sleví.

OBSAH: Katechismus a modlitební kniha pro mládež. Srovnává Jan Nep. Jindra. — Vychování sociální. Myšlenky a výroky spisovatelů italských a francouzských, jež přeložil a podává Josef Flekáček. (Pokračování.) — Příklad učitelův. (Hrv. učitelj 1881.) — Jedním dechem studené i horké. — Zákony a nařízení u věcech obecných a měšťanských škol náboženství katolického se týkající. (Pokračování.) — Hlídka časopisecká. — Drobnosti. — Spisy redakci zaslané.

Tisk knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba) v Praze.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupecům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: Fr. Pohunek.

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepočítá a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána)

Čís. 16681.

Jménem Jeho Veličenstva Císaře!

C. k. zemský co tiskový soud v Praze uznal k návrhům c. k. státního zastupitelství ze dne 6. července 1892 čís. 10202 takto za právo: Obsah článku: Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském uveřejněného v čís. 19 periodického časopisu „Vychovatel“ ze dne 5. července 1892 a sice v místech: „Než však přijde bouře . . až . . z hojného božího požehnání“, „Lvové pak šlapujíce . . až . . co nejdříve rozprášena a vyhlazena,“ „Pán ukázal mi strany světa . . až . . kdy začne zkáza šelmy,“ „I řekli ke mě (andělé) znova . . až . . jsi nám odplatil podle skutků našich“ — zakládá skutkovou povahu zločinu uražení členů císařského domu dle §. 64. z. tr. a přečinu proti veřejnému pokoji a řádu dle §. 303. tr. z.

Zavádí se ve věci této, an c. k. státní zástupnictví na určitou osobu žalobu nepodalo, na základě §. 493. ř. tr. řízení objektivní, schvaluje se dle čl. 489 ř. tr. zabavení čís. 19. periodického časopisu „Vychovatel“ ze dne 5. července 1892, zapovídá se dle §. 493. ř. tr. další rozšiřování čísla téhož, — nařizuje se dle čl. 37. zák. ze dne 17. prosince 1862 č. 6. ř. z. ai. 1863 zmaření výtisků zabavených a dle čl. 20. téhož zákona uveřejnění tohoto nálezu na první stránce nejbližšího čísla časopisu shora uvedeného.

D ů v o d y.

Obsahem článku: Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském uveřejněného v čís. 19. periodického časopisu „Vychovatel“ ze dne 5. července 1892 a sice v místech: „Než však přijde bouře . . až . . z hojného božího požehnání,“ „Lvové pak šlapujíce . . až . . co nejdříve rozprášena a vyhlazena,“ „Pán ukázal mi strany světa . . až . . kdy začne zkáza šelmy,“ „I řekli ke mě (andělé) znova . . až . . jsi nám odplatil podle skutků našich“ — porušuje se haněním, rouháním a posmíváním povinná úcta ku zemřelým členům císařského domu, jakož i hledí se jím posmívati se a zlehčovati obyčeje a zřízení církve katolické, tedy církve v státu zákonně uznané, což zakládá skutkovou povahu zločinu uražení členů císařského domu dle §. 64. z. tr. a přečinu proti veřejnému pokoji a řádu dle §. 303. tr. z.

Bylo tudíž návrhu c. k. státního zastupitelství místa dáti a zabavení potvrditi.

V P r a z e, dne 9. července 1892.

Za c. k. dvorního radu:

J a n a t s c h.

Vychování sociální.

Myšlenky a výroky spisovatelů italských a francouzských, jež přeložil a podává **Josef Flekáček**.

(Dokončení.)

109. Ozanam představil se kdysi Chateaubriandovi a tento se ho tázal, nešel-li by s ním do opery? Ozanam se chvíli rozmýšlel, pak zcela upřímně řekl: „Brání mi slib matce učiněný, že nikdy do divadla nevstoupím.“ Po těch slovech jej slavný autor „Genie du Christianisme“ objal a děl tento pozoruhodný výrok: „Jen se zachovejte tak, jak jste matce byl slíbil; v divadle byste ničeho nezískal, ale mnoho byste mohl ztratiti.“
„Civiltà cattolica.“

110. Na pohanském divadle objevovali se k zábavě obecnstva báječní bohové a bůžkové, podvodníci, lupičové a cizoložníci; moderní divadlo vleče na scenu vše, co má náboženství vznešeného, od nejposlednějšího služebníka jeho k biskupům, kardinálům, nejvyšší hlavě církve, svátostem, bibli, svatým, nebi i božství samému. Na divadle pohanském docházely cti a potlesku nauky pohanské — věc smutná, ale úplně přirozená — vždyť pohanství tehdy vládlo světem. Moderní jeviště více než ono pohanské často bývá pohanským; vynáší do nebe liché vlastenectví, zášť, pomstu, tělesnou rozkoš. Moderní scena zlehčuje manželství, omlouvá manželskou nevěru a cizoložství, ospravedlňuje souboj a věnčí samovraždu září glorioly, a z přízemí, loží i galerií ozývá se potlesk — křesťanů, katolíků! Toť věru hanba spisovatelů, herců i diváků — hanba všech! Vyjímaje zápasy s býky ve Španělsku není dnes již divadel krvavých, ale jest doposud přemnoho divadelních her, jež neméně člověka činí surovým, zkaženým. Snad proto jsou moderní scény mravnější, že Venuse jinak nevystupuje, nežli závojem zahalená? Tento závoj sice snadně dosti učiní nařízením a požadavkům policejním ale nikoliv studu křesťana. Tento uráží a vysmívá se mu, místo co by měl býti chráněn. O nemravnosti divadla ostatně nemůže být pochybnosti, máme-li k. p. na mysli „Frine“ od Rich. Castelvechia, „Messalinu“ od Cossy, „Alcibiada“ od Felixa Cavallottiho a sto jiných komedií, z franciny přeložených, „vzdělaných“, „zpracovaných“, neb „upravených“ od různých škrabáků a pisálků ku potřebě kočujících herců, větších divadel neb nakladatelských firem. Tu věru bylo by zpozdlé, rozvažovati teprve o nebezpečích divadla; tuť patrně, že není již jen nebezpečné, nýbrž přímo špatné. Tuť netřeba rozhodovati, zdaž je divadlo moderní lepší antického . . . nutno přikrýti tváří svou hanbou, že žijeme v lidu křesťanském, katolickém, jenž nedovede nalézt zábavy a vyrazení kromě neudností a frivolností!
„Civiltà Cattolica.“

111. Jistí rodiče, majíce často nejlepší úmysly, vodí své děti do veřejných divadel. Takto mísí jed s potravou prospěšnou a míní, že dávají dětem vychování dobré, jež by bez takové směsice dobrého a zlého bylo nedostatečné a neúplné. Je k tomu věru třeba neveliké znalosti ducha lidského, aby člověk poznal, že podobné zábavy jako divadlo oddalují mládež od skutečného, činného, pilného života, pro něž je určena, a že způsobí, že se jednoduchá a nevinná vyrazení dětem znechutí, zprotiví, že jich nesnesou.
Fenelon.

112. Kdyby mně byla dovolena otázka k vám, otcové, obrátil bych se k vašemu dobrému smyslu a optal bych se vás, myslíte-li do opravdy, že vaše děti mohou viděti a slyseti hry divadelní beze škody na čistotě srdce? Vy jste dospělí, rozumní, zkušení, a nemohli byste, soudili-li byste svědomitě, hry ony schváliti a dopo-

ručiti! Což jste tak pevně jisti, že budete tak dlouho živi, abyste vyléčili rány, které jim tam byly zasazený?
Vauvenargues.

113. Povedete-li dívky své na jisté komédie, naučí se obdivovati se neřestem a nalézati pro ně omluvu, ospravedlnění, očištění, ba budou pro ně i blouzniti a horovati. Uvidí na divadle, jež přece jest modelem světa v malém, kterak veřejná hříšnice může býti slavena světem; poznají, jakých klamů a úskoků užívají oproti rodičům dívky, milující proti vůli jejich, uzří herny, a jak se zkouší štěstí s nasazením všeho, cti, jmění i života; uslyší, že zákonnité manželství je věc k smíchu, že manželské lože dítek je předsudek, hloupý předsudek a nic více; uslyší mnoho, mnoho věcí téhož druhu a rázu, jichž tu nemohu vypočítávati, ale najdete je na jevišti třeba prvního divadla, budete-li tam choditi.
Bautain.

114. Povídá se, že komédie napravuje mrav v žertu a žertem. Že se lidé, poslouchající komédii, smějí, je možné; ale že by napravovala mrav — toho jsem nepozoroval, a přece jsem také chodil do divadla. Viděl jsem však skoro vždy — i v kusech nejlepších — kterak manžel, otec, matka, poručník, učitel neb kterákoliv jiná autorita uváděni jsou ve směšnost, kterak jsou vysmíváni, vtipkováni, podceňováni, klamáni — tady pouhou neposlušností, tam již drzostí, zbujnělostí, neli cizoložstvím neb jiným hříchem. Tomu říká svět „škola mravů“ — řadám událostí a skutků, které úplně odporují tomu, čemu učí církev.
Týž.

115. Vy, rodičové, vedli jste dívky do divadla — nuže, co viděly na jevišti? Herečky, jichž pouhé ustrojení nebylo způsobilé, aby dalo vznikati myšlénkám mravným; tance, jichž byste nikdy nedovolili ve svém domě; milostné zápletky, provázené nezbytnými lžemi, klamáním, dvojsmyslnými řečmi, hanebnostmi. Slyšely rozmluvy, hříčky slovní a vtipkování, jež sotva pronáší jazyk poctivců; naučily se, kterak klamati vaši bdělost, jak si dělati dobrý den z vaší důvěry a lásky; tleskaly slovům a skutkům lupičů, vrahů a nevěrců, a týž skeptický, bezbožný, nevěrecký, požívavý a posměvačný duch vnikal i do nich, oněch nevinných bytostí. Viděly a slyšely, jak se vzdává pochvala nenávisti k povinnostem, triumfu hříchu, apologii nestydatých vášní, útokům na ctnost, zlomyslnosti, jež ohrožuje rodinný klid, svazek a štěstí.

Co dělo se v jejich duších, když viděly herce a herečky vynášeti do nebe a zahrnuté věnci a kyticemi? Když slyšely vášnivý potlesk, vzdávaný zpěváku nebo zpěvačce? Jestliže vy ještě k tomu doma o nich s nadšením mluvíte, tak jako by se jednalo o lidi o vlast a národ nejzasloužilejší — kým div, že děti pochopí brzy, oč tu běží a že nemají pro nic jiného smysl a po ničem jiném touhu, než po plané a pozlátkové slávě divadelní.
Depoisier.

116. Čemu se naučí dívka v divadle, a jak může to, co se představuje, přispěti ku nápravě a zlepšení její mravů? Vidí jen stále zamilovaná děvčata, rodiče své klamající, provdané ženy, jež klamou muže, manžely, podvádějící manželky, lokaje a komorné, zrazující své pány. Naučí se všem chybám, jež jsou s to, aby porušily klid rodinný a vzbudily svár a nelásku mezi členy rodiny; pozná přemnohé úskoky, lsti a chytrosti, jak dojíti různého zapovězeného ovoce. Tragédie je nepřítelkyně přirozenosti, prostoty, upřímnosti, komédie učí činiti si posměch z bližních, odkrýti rychle slabé jejich stránky a stavěti je na pranýř; vysušuje vrozenou dobrotu srdce a sblasíná oheň lásky k bližnímu.

V divadlech měly by se představovati obrazy heroických ctností, velikých strastí, hrdinsky vytrpěných, křivd, velkodušně snášených a odpouštěných; měla

by se tu stavěti před zraky diváků mírnost a trpělivost, slavicí vítězství, spravedlnost a výtečnost srdce: to vše jest zajisté povzbuzující a dodává odvahy v boji dobra proti zlu, ducha proti tělu, povinnosti proti vášni, nebe proti peklu: toť bylo by krásné podívání a věru účín jeho na povahu mravní byl by znamenitý. Co se však představuje obecenstvu? Spiknutí, odboj, vražda, úklady, hřích, nečistá láska a manželská nevěra, obrazy pomsty — jedním slovem: veškeré druhy neřesti lidské, neřesti, páchané mnohdy se zdánlivým heroismem, s nádechem velikosti — a tak stávají se v očích množství něčím lepším, nežli ctnost sama. A nynější komedie? Ta již nepředstavuje karaktery, jako spíše úklady, více nebo méně geniálně osnované. Právě komedie vyžítkuje do krajností špatných zásad, společností lidskou kolikráte zavržených, a zde je přivádí k platnosti — a tak se skutečně mnohý domnívá, že zásadám oněm se činí křivda, zavrhuji-li se, a vidí-li, jak se právě na nich celé děje osnují.

Ač svět považuje divadlo za zábavu nevinnou a snad i nejušlechtlejší: pokud se týče jinochů a dívek, nikdy nemohu býti toho mínění. Veškeré druhy umění se tu slučují, aby roznítily smyslnost, bavily nepravostí, pokleskem, poblouzeními, a zlehčily ctnost. Na jevišti vidí mládež skutky a slyší řeči, o nichž by vůbec ani neměla míti tušení, že existují. Opera oplývá scenami a zpěvy milostnými, a balety vystaví veřejně obecenstvu nejsvůdnější části těla pohyby nejnecudnějšími, co si odnese mládež z takového dívání? Roznícenou smyslnost, žádosti tělesné, touhu moci užívati toho, co na jevišti viděla.

Bautain.

117. Častá návštěva divadla zvyšuje činnost nervů, zvláště u žen a dětí; seslabuje více, než by kdo tušiti mohl, vývoj povahy a podporuje rozvoj vášní milostných.

Descuret.

118. Vy tedy proscribujete divadlo? Pro děti a jinochy ano. Pokud se týče vašich osob — chodte si tam nebo ne; vždyť máte rozum a svědomí. Pro děti vaše je divadlo nebezpečné; je-li dobrou školou pro vás — k tomu si odpovězte sami!

Ale ve velkých městech je tolik lenochů, povalovačů, zahálečů! Co ti by dělali, nebýti divadel? Ty ovšem nemám na mysli, píše tyto řádky, ani jich nepočítám v řady lidí vzdělaných. Co se mne týče myslím, že je též výborným důkazem vzdělanosti, životem svým dokazovati, že člověk není občanem neužitečným; vychování zajisté nemá za účel tvořiti lenochy, povalovače a zahalovače; tací lidé jsou cizopásmníci. Jestliže divadlo z řad těchto pro sebe diváky rekrutuje a činí-li je užitečnými občany a členy společnosti, dobrá; schvaluji je s plným nadšením, otvírejte divadla, kde jen můžete.

Lalanne.

119. Prál bych si, aby tance byly ušlechtilé a spíše tělocvikem, a ne rejem, v němž jednotlivec přitiskne se co nejtěsněji ke druhému, až jej dechem svým omamuje. Zajisté že přijde doba, kdy, bude-li kdo chtíti naznačiti o někom, že je dobře vychován, řekne: „neumí tančiti“.

Tommaseo.

120. Chceš-li zůstat čistou, nechod do ovzduší smyslnosti, kde na tě čekají svůdné příležitosti a zřejmá nebezpečí. Co budeš činiti ve hlučném plesu v kruhu polonahých ženštin, jež vynakládají všechnu um přírody a vyčerpávají veškerých prostředků umělých, aby k sobě vábily, jež si vzájemně vypravují milostná dobrodružství a pohoršující historky, a o překot se předstihují, aby ulovily větší počet nápadníků? Vím dobře, že odjinud uslyšíš zcela jinou řeč. Řeknou ti, že je třeba se baviti a radovati, dokud je člověk mlád; mládí že má své radosti; přes to vše že

můžeš se zaměstnávatí vážnými věcmi a mysletí na ně; jinak že bys sestárla předčasně a tak podobně. Raduj se! bav se! toho ti přeji také já, ale zůstaň čistou; radovánky a zábavy tvé nekonejtež se nikdy na účet zdraví tvé duše i těla tvého. Mládí má své radosti, to je mi dobře známo, tak tomu vždy bylo a vždy bude; přeji si jen, aby radosti tvého mládí byly nevinné, nezanechaly po sobě skvrny, výčitky svědomí, bol, zkázu. Bav se, ale nezkaž se; chvíle vyražení tvého ať slouží k tomu, aby duši tvou osvěžily, ne zemdlely, otrávily. Veškeré jiné zábavy a radovánky mohou sice učiniti z tebe bytosť, která se líbí světu, ale ne bytosť jež je hodna jména katolické křesťanky.

Bautain.

121. Tanec není pouze zábavou, jež působí rozkoš ve přítomnosti, je to spíše. předebrou k horším důsledkům. Jazyk oplývá lichocením, oči nestačí pohlcovati pohyby i pohledy, uši omámeny jsou zvuky hudby a šepem milosti; veškeré údy jsou rozechvěny. Podobné „zábavy“ maří znenáhla všecken stud a zardění, dobré znamení studu, činí nemožným.

Petrarca.

Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském.

Píše **František Pohunek.**

(Pokračování.)

§ Kristinou Poniatovskou, dcerou Juliána Poniatovského, kazatele bratrského a později bibliothekáře u Karla Staršího ze Žerotína na Náměstí seznámil se Komenský v září r. 1627. u paní Zárubové na Branné mezi Starkočí a Vrchlabím.

Na podzim r. 1627. meškal totiž Komenský v zámku Třemošné u Králové Dvora s paní Estherou ze Vchynic, provdanou Sádovskou, konaje přípravy ku stěhování. A právě v té době poslala na zámek Třemošnou pro paní Estheru paní Zárubová z Branné, by s pastorem J. Stadiem přišla na Brannou, kde Kristina Poniatovská od 12. dne měsíce listopadu 1627. mívala rozličná vidění a v těchto viděních čili extasích předpovídala věci budoucí. Stadius nebyl právě doma; za to však doprovodil paní Sádovskou na zámek Brannou tím ochotněji J. A. Komenský a extase Kristininy, jichž tam byl svědkem, a v extasích učiněná proroctví učinila naň dojem hluboký, nesmazatelný; nebo uvěřil-li již dříve proroctvím Kotterovým, našel nyní u Kristiny potvrzení všeho, co hlásal Kotter, a věřil proroctvím tím pevněji.

A přec, kdyby Komenský jen poněkud chladněji vše byl posuzoval a kdyby byl nebyl proti králi svému legitimnímu a pak vůbec proti všem katolíkům tak příliš zaujat, byla by jej právě proroctví Poniatovské musila naplnit velkou nedůvěrou ve všechna nová proroctví vůbec.

Nebo jaké byly zevnitřní i vnitřní příčiny, jaké podněty proroctví Kristiny Poniatovské a co bylo jejich obsahem? První extase Kristiny Poniatovské udála se takto: Kristina, sedmnáctiletá, velice zbožná, ale tělesně velice slabá, chorobná, hysterická dívka, kteráž byla úplně do všeho zasvěcena, co se v té době dalo mezi bratřími, kteráž znala dobře i proroctví Kotterova, přečetla na Branné z knihy Písem sv. dvě zjevení sv. Jana a hned po přečtení těchto kapitol z Apokalypsy upadla v extasi a — prorokovala. A do těchto extasí, z nichž pravidelně proroko-

vala, upadala pak brzy častěji, brzy řídčeji po celá tři leta. Forma a obsah její proroctví ukazují však, že čítala pilně Apokalypsu, knihy prorocké Starého Zákona, proroctví Kotterova a že si bedlivě všímala všeho, co se mluvilo mezi Bratřími a po čem jejich srdce toužila, neboť mají tato její proroctví patrné toho na sobě známky, že nejsou vlastně pražádnými proroctvími, nýbrž pouze jakýmsi velmi živým snem, v němž se domnívala pod různými z Bible, a to především z Apokalypsy a ze knih prorockých, a pak i z proroctví Kotterových známými obrazy a představami rozmanitě se spojujícími, vidět a slyšet jako skutečné předpovídat a znázorňovat to, co si Bratří přáli, o čem mluvivali, po čem toužili, čím se těšili.

Nebo co hlásala a slibovala Kristina Poniatovská ve svých proroctvích? Totéž co Kotter a mimo to ještě pobádala Bratry ku vystěhování se ze země. Prorokoval od 6. prosince r. 1627. až do 24. dne měsíce ledna r. 1628. následující věci: Bezbožným (!) chystá Bůh již trest ¹⁾; doba k vykonání pomsty nad nimi je už stanovena, rovněž i nástrojové, kteří pomstu provedou přišedše od severu a od východu ²⁾; utlačované církvi boží (t. j. církvi bratrské) přijde pomoc od Boha ³⁾, kterýž ohněm svého velkého hněvu zahubí a vyhladí všechny její odpůrce ⁴⁾, „svoje věrné“ však odvede stranou, aby s bezbožníky nezahynuli ⁵⁾; bude prý sice církev bratrská jako lodička vezoucí samou čistou pšenici vyvolených božích bez příměsku kroukole hněvem svých nepřátel všude stíhána, tak že nenajde, kde by spočinula a bude prý musít ze strachu před svými pronásledovníky sem tam se uchylovat, to však prý nebude trvat dlouho a pak prý vrátí se na místo svoje, kdež po zničení všech svých nepřátel hluboké zapustí kořeny a silně se vzdme.⁶⁾ Než však přejde bouře hrozná, musejí prý se vyvolenci boží odebrati na sever do Lešna, kdež jim dobře bude a odkud se brzy šťastně vrátí. Dále pak předpovídala o těch, kdož nebyli Bratřími a protestanty, mnohé hrozné věci, o nichž se vůbec roze-psati nelze.

Představíme-li si: na jedné straně stále víc nutkající, stále přísnější rozkazy císařské nařizující kněžím bratrským a protestantským kazatelům vůbec, by do jisté doby zem buď opustili, nebo se upřímně stali katolíky, nechť jejich opustiti zem a bázeň o ty, kdož se jich přidržovali, obavy, co by se s nimi asi stalo, kdyby zůstali doma beze všech duchovních *svých* rádců; s druhé strany pak četná proroctví ujišťující, že odpůrci Bratří všichni brzy budou potřeni a bídne zahynou, Fridrich že se vrátí na trůn český, Bratří pak že budou zvláštní boží pomocí ve všech těch bouřích, jež se přihrnou na Ferdinanda a na papeže a na všechny jejich přívržence vůbec, zachování bez pohromy, jenom když se na čas uchýlí z vlasti na sever a na východ, odkudž se brzy šťastně navrátí: tohle když si jenom poněkud živěji představíme a k tomu si ještě pro úplnost přimyslíme, jak as mluvili k onomu lidu, s nímž se již měli brzy rozloučit, a co mu slibovali ti kazatelé, kteří, jako Komenský, pevně věřili, že jsou proroctví koželuha Kottera a panuy Kristiny Poniatovské proroctví božská a vše, co v nich obsaženo, že jest božskou neomylnou pravdou, již nevěřiti a odpírati bylo by hříchem: budeme se diviti, že zvláště lid bratrský nechtěl ani slyšet o přestoupení na víru katolickou, že zanevřel úplně na svého panovníka, jenž to od něho žádal jako katolík a víc snad ještě jako politik, a že se stěhoval v počtu velikém ze země pryč, by se bohužel víc do ní nevrátil, nýbrž odpadnuv v cizině konečně od víry, pro niž opustil dříve rodnou svou zemi, zanikl úplně v moři germánském?

¹⁾ U vytržení viděla Poniatovská Boha jako soudce sedícího na trůnu. Stařec ji vzal za ruku a vedl ji k soudci, kolem něhož stálo velké množství lidu. „I řekl ke mně Stařec: Dej bedlivě pozor, co se stane. I vystoupil jeden ze zastupu, nesa v ruce kalich a pravil k Tomu, jenž seděl na trůně: Pane, mám vylít z této láhvice víno hrozného Tvého hněvu na všechny bezbožné? On pak odpověděl: Počkej, ještě není plná míra hněvu mého. I odstoupil tento a vystoupil jiný, oděný rovněž rouchem bílým, nesa v ruce své ohromný meč, že mne až hrůza pojala, ale Stařec ke mně pravil: Neboj se nic; aniž tobě, aniž komu z vyvolených ublíží v něčem. I volal tento, drže meč v ruce své: Pane, mám sestoupit a mečem tím vyhladit všechny, kteříž jsou převráceného srdce? I odpověděl, Jenž seděl na trůnu: Počkej, ještě nepřišel určený čas. I vystoupil třetí, podobný dvěma dřívějším, nesa v ruce své šíp velmi rychlý. . . a volal hlasem velikým: Pane, mám vypustit šípy hrozného Tvého hněvu na všechny bezbožné? I odpověděl, jenž seděl na trůnu: Počkej, nepřišel ještě den mé pomsty, ale přijde brzy. Běda bezbožným v ten den! Hle, povstává mě, a soud můj jest se mnou!“ (Visio VIII. ze dne 6. prosince 1627. str. 9—10.).

²⁾ Vidění podobné předešlému. — „I vystoupil kdosi ze zástupu, oděn jsa rouchem bílým. . . vznesl se do výše a poletuje ve výši, volal hlasem velikým: Ach Pane, spravedlivý, povstaneš-li brzy již ku pomstě nad těmi, kteříž urážejí jméno Tvé slávy? Brzo-li povstaneš jako blesk ve velikosti síly Své, abys konec učinil zločinům bezbožných? Ó, povstaň již . . . Ukaž, že Ty jsi ten, v jehož moci jsou nebesa i země a každá duše a mimo nějž není žádný tak věrný, jako jsi Ty. I zaplesají k Tobě věrní Tvoji, vidouce sílu Tvou a pomstu, již jsi vykonal nad jejich a Svými nepřátely, říkajíce: Velebten budiž Hospodin, Bůh mocný od věků až do věků. Když slova ta pronesl, spustil se na zem, postavil se na nohy a mlčel. A hle, najednou stal se prudký vítr jako bouře a zazníval trvalý rachot od blesků, že se nebe třaslo a že já sama strachy jsem se chvěla. Tu přišel kdosi všecek ozbrojen, jehož hlava byla jako oheň a z jehož úst vycházel plamen (t. j. Bůh rozhněvaný a k pomstě nad katolíky — hlavně papežem a Ferdinandem — připravený) . . . a volal: Hle, již urychlím slova svá i soud svůj, a vykonám to brzy! Dříve však učiním věc obdivu hodnou: Od severu a od východu přihneme se mnoho zlého na všechny obyvatele země. Svolám totiž všechny národy království severních a východních, aby, přišedše, mečem napadli a porazili všechny, kdož mi pyšně odporují: Statečnost však má a síla ramene mého bude s nimi, by je držela (sílila) a nedala jim klesnouti. I zraduje se pak nebe a zaplesá země, zahřmí moře a rozveselí se všechno stvoření, až budou vidět podivuhodnou moc a pomoc Pána slávy. — To když dořekl, zmizel s očí mých. . . I řekl ke mně Stařec: To jest hněv Boha rozhorleného, jenž bude již brzy vylít na všechny, kdož páší bezbožnost: míra jeho však není ještě naplněna. Též zloba bezbožných nenaplnila ještě míry své, ale pospíchají, by ji naplnili, pospíchají bezbožní, aby tím krutěji ztrestáni byli.“ (Visio IX. ze dne 11. pros. 1627. str. 12—13.). — Viděla veliký svícen stojící na stole a na svícnu hořící velkou svíci. — „I pravil mi Stařec: Dej pozor! A hle, přišel kdosi, oděn jsa v roucho bílé, jako by hněvem velmi rozpálen, jenž pravil: Tak dí Jehova veliké moci: Hle, já zhasím tuto svíci, proto že světlo její není světlo, nýbrž temnota! I zhasil ji a dodal: Tohle též praví onen Velmi mocný: Hle, já odstráním svícen tento z jeho místa a rozbiji ho! proto že svícen tento (papež a církev katolická se svým učením) falešný jest a klamný, zevně pouze září, uvnitř pak jest plný nečistoty a převrácenosti. A brzy pak, vzav svícen se stolu, takovou silou jím bacil o zem, že se pohnula, svícen pak se rozbil na třísky. On pak ještě stoje, vypustil z úst svých oheň, jenž zachvátil stůl a pak celý Dům, jenž v požáru tom úplně shořel. . . — (Jiné vidění.) „I přicházel kdosi v podobě mládence, oděn jsa dlouhým bílým rouchem, nesa dva meče, jeden v pravici, druhý v levici a přišed až k nám (ku Poniatovské a Starci) pravil: Hle, učiním věc podivnou! Tyto dva meče pustím na ony naduté a kruté, jenž mi odporují; tyto (meče) přivedu z daleka, jeden od severu, druhý od východu: Meč pak třetí, (meč) úst mých, půjde mezi nimi uprostřed. Tento meč úst mých zabije každého bezbožníka a všechny, kdož se mi pyšně protíví, vyhladí do kořene. Těmito meči vyhladím všecku bezbožnost, všechny čáry ďábelské (maleficium), převrácenost a ohavnost s modloslužeb-

ností, to všechno vyhladím úplně. Vypudím též pyšného onoho, převráceného, nespravedlivého (totiž Ferdinanda) s vyvýšeného trůnu jeho a místo něho usadím na něm svého služebníka (Fridricha Falckého), jenž se mne bojí a chodí po cestách mých“. (Visio X. ze dne 27. pros. 1627. str. 14—15.)

³⁾ V extasi byla prý Poniatovská vtržena až do samého nebe a viděla prý nesmírné množství lidu, jenž se strožil do zbraně s největším chvatem a se stavěl u válečný šik; což když bylo dokonáno, přišel prý kdosi všecek ve zbrani, jehož zbraně však se lišily od ostatních, z úst pak mu vycházel nesmírně dlouhý ohnivý meč. „A brzy slyšela jsem veliký hlas: Hle, veliký Pán, Bůh zástupů, přišel s tisíci svatých svých, aby konal pomstu nad bezbožnými. Nemohl se již déle dívat na převrácenost, nespravedlnost, ukrutnost a krivdy, jež se dějí těm, kdož se ho bojí. I pustil tedy volání, pláč a nárek svých ubohých ku slitovnému srdci svému a vyslyšel uchem svým jejich volání: proto povstal již, aby bezbožným uložil konec a pozvedl ty, kdož ho milují“ (Visio XI. ze dne 29. pros. 1627. str. 16.).

⁴⁾ Viz vidění XII. ze dne 11. ledna 1628. str. 17. —

„Svrhnu též onoho pyšného, převráceného, nespravedlivého s vyvýšeného trůnu jeho (pravil ve vidění Poniatovské Bůh) a místo něho naň posadím služebníka svého, jenž se mne bojí a chodí po cestách mých. Tomu dám žezlo do ruky jeho, ale i meč, aby nedopustil, by klíčily nepravosti: na něm spočine požehnání mé. Ten bude vládnouti lidu mému tak, jak chci, aby mu bylo vládnuto: a bude podoben onomu, o němž jest psáno v Písmech, že byl mužem podle srdce Božího: tomu, pravím, podoben bude onen (Fridrich totiž), jež povýším já. Dám i pokoj a veselí lidu mému, jenž se mne bude držeti: aniž se více rozhorlím někdy proti lidu mému, aniž ho zapomenu, neboť na rukou svých zapsal jsem jej. Blahoslavení, kdož zachovávají věrnost mně, neboť i já jim ji zachovám a učiním, aby se mnou stolovali ve velkém království mém“ (Visio X. ze dne 27. pros. 1627. str. 15.).

Přišedše prý k ní u vidění tři andělé, dali jí čisti knihu a když ji přečtla, pravili prý k ní: „Přišli jsme ti oznámit, že ode dneška za tři dni přijde k tobě Pán a ukáže ti, co oči tvoje touží viděti: totiž Fridricha sedícího na královském trůně a korunu kvetoucí na skráních jeho. Pak i zlomenou hůl bezbožných a moc jejich obrácenou v nivec a pošlapanou slávu jejich. To ti Pán sám ukáže“ (Visio XVIII. 21. ledna, str. 33.).

Pokračování vidění citovaného v poznámce předešlé. „Řekl ke mně Pán: Dej bedlivý pozor, nebo již jsi viděla, což sobě vidět žádaly dříve tvé oči. Brzy pak jsem viděla dva muže, kteří tyhle dva (papeže a Ferdinanda) srazili s trůnů, jak se vraceli a mezi sebou uprostřed vedli Fridricha. Když pak přišli až k nám, zazelenal se Fridrich jako strom, což já vidouc, radostně jsem zvolala: Ty jsi oliva zelenající se před tváří Boží. Pán ke mně opět: Pohleď! I spatřila jsem trůn úctyhodný, vznešený a jasně bílý. K oněma dvou však (vedoucím Fridricha) pravil Pán: Dovedte ho a posadte na trůn tento ve jménu mém. Fridrich však kráčel krokem zdoluhavým, jako by nedůvěřoval aneb jako by to jemu neplatilo, aneb jako by se mu přihodilo něco nového. Proto pravil k němu Pán: Vyjdi z temnoty a prachu, služebníče můj! Viděl jsem jak jsi se přede mnou pokořil a jak jsi ohýbal v skrytosti kolena před mým obličejem. Viděl jsem též i slzy srdce tvého. Zasedni tudíž opět na trůn určený tobě od dávného času a neboj se: zahynul již, kdož tě chtěli zničiti. Zasedni již opět na trůně, jenž jest založen ve jménu mém: A opět bude vložena na hlavu tvou koruna, jež byla dříve (s hlavy tvé) spadla, pro niž jsi truchlil a přece snášel soudy mé v třeptivosti. Již vynesu na světlo spravedlnost tvou a nevinnost tvou jako zoru ranní, aby zvěděli národové všichni, jak s Tebou jednal Nejvyšší. Posadil se tudíž Fridrich na trůn; ke mně pak pravil Pán: Viz! I viděla jsem korunu krásnou snášející se s nebe nad hlavu Fridrichovu jako na řetěze zlatém neb na provázku ohnivém. Což vidouce oni dva muži, kteří stáli u něho, chytili korunu každý rukou pravou a postavili ji na hlavu Fridrichovu, též i žezlo dali do ruky jeho a meč. I pravil opět Pán a Starý onen: Takto praví Hospodin, jenž posazuje na trůn a s trůnu sesazuje krále na zem, že (quod . . . servabo) zachovám na věky služebníku svému milosrdenství své a ve smlouvě své státi budu věrně. Oči mé budou vždycky

nad ním bdíti, ruka má mu bude pomáhati a rámě mé jej bude síliti. Milosrdenství mé a pozeňání mé budou s ním: jemu vždycky bude otevřeno ucho mé a prosba jeho najde místo (inveniet locum t. j. dojde vyslyšení). Zatím co seděl Fridrich na trůně s korunou na hlavě, vyšel od oné osoby třetí, jež stála vedle Pána a Starého dnů, ohnivý plamen, i pokryt byl Fridrich plamenem oním kolem dokola jako oblakem. Pán pak pravil: Stalo se! Již se budu veseliti ve skutečích svých a česť a sláva zůstanou mi na věky. Fridrich pak, vstav s trůnu svého padl na tvář svou před oněmi třemi osobami, řka: Hospodine Bože, velký a spravedlivý, od Tebe jest vítězství, od Tebe moudrost a Tvá jest tato sláva! já pak jsem služebník Tvůj. I přidal Pán, obrátiv se ke mně: Řekni Severanu a Východanu (Aquiloni et Orienti), že cokoli učinili zde, bude jim k slavné památce: ale odplatu že jim dá Pán, z jehož vůle se toto všecko stalo.“ (Visio XIX. ze dne 23. ledna 1628 str. 38—39). Viz též pozn. 5. ke konci a pozn. 10.

5) Pokračování vidění předešlého: „I řekli ke mně andělé: Pohleď znova. I viděla jsem stromů čásť od ohně ušetřených ještě státi, krásně znova pučeti, zelenati se a velmi široce větve rozkládati. I ptala jsem se: Proč pak tyto stromy neshořely rovněž jako ostatní? Andělé odvětili: Na tyto již nebude vylit hněv Boží, proto že zachovaly duše své čisté a i v největších pronásledováních přinesly Pánu svému ovoce v trpělivosti. To jsou ti, kteříž neohýbali kolena svých před Baalem, aniž se duch jejich uchýlil k modlám. Toť jest ono malé stádce, jemuž dáti boží království zlíbilo se Otcí. To jsou oni spravedliví Lothové, k vůli nimž a pro jejichž volání, pláč a útky ukrátil Pán dny zlé, je pak, když hrozný oheň jeho pátil, jako věrné svoje vyvolené odvedl stranou, aby nezhyňuli se zločinnými bezbožci (t. j. s katolíky, hlavně s katolíky v zemích domu habsburského). Nyní však, když přešlo soužení, když přešel hněv, když bouře, mračna, krupobití a blesky přestaly a nastalo ticho, uvedl je Pán zpět jako do země zaslíbené. Zde začal rok jubilejní, zde již zapomněli na soužení pro radost, již srdce jejich naplnil Pán. Tyto Pán rozmnoží, těmto pozeňná Bůh Jakobův pozeňnáním svým časným i věčným: těmto dá viděti časy pokojné a radostné, aby bez bázně před nepřátely ochotně sloužili Pánu po věky věkův.“ (Visio XII. ze dne 11. ledna 1628. str. 18.).

6) Viděla prý plouti po vodě lodičku plnou pšenice. Na otázku, co by lodička ta znamenala, odpověděli prý jí andělé: „Lodka, již vidíš, je obraz církve Ježíše Krista. Pšenice pak značí vyvolené, věrné údy oné církve, krutými protikřesťanskými pronásledováními tak proseté a vyčištěné, tak že, cokoli v ní bylo plev a smetí, jež rovněž chtěly slouti pšenici, vyváto a vyhozeno jest. Avšak tato lodička nenachází, kde by spočinula, nýbrž nucena jest ze strachu před tyrany, utiskovateli a ubíječi svými sem tam se uchylovati, chtějí Pánu svému vzdávati poctu čistou a obávajíc se, by převrácení rozsévající koukole (katolíci) nepřimíchali do ní bludy své, úskoky a klamy a nezkažili boží pšenici. Ale přece takto praví Pán: Neboj se, malá loďko má! nebudeť již dlouho trvati tvůj zármutek. Neboť zahladím všecky ty, kdož tě hubili a utlačovali! a uvedu tě zpět na místo tvoje a zapustím hluboko kořeny tvoje, štípím a vzdělám tě mocně a a upevním mocně brány, věže a zdi tvé, aby tě nikdo víc nemohl vytisknout s místa tvého. Tam zapomeň na zármutek pro radost: nebo dám ti pokoj, jehož si přeješ, jenom můj maličko ještě strpení: procháť čas rychle a kýžená hodina vyvobození tvého přijde v okamžiku etc.“ (Visio XIV. ze dne 17. ledna str. 24—25.).

7) Byla prý s Pánem ve velké zahradě a se procházela. Pán prý jí dal ku čtení malou knížku, a když ji přečtla, poručil prý jí, by knížku tu snědla, což když prý na tříkrát učinila, cítila prý v ústech příjemnou sladkost, ve vnitřnostech však bryzení a svírání. Pak prý brzy spatřila ležeti před sebou hromadu šatstva a různého nábytku a Pán prý k ní pravil: „Uvaž si z těchto věcí ranec, vlož si ho na ramena a odejdi na sever. Což jsem učinila a vzavši břímě své, šla jsem na sever, kdež jsem viděla velké množství lidu obojího pohlaví modlícího se s rukama sepjatýma pozdviženýma k nebi. Opětne Pán: Svaž si druhý uzel a utec s ním rychle na východ. Svázala jsem si tedy břímě nové, jež jsem vzala na ramena a šla s ním těžce a obtížně na východ, kamž když jsem přišla, nenašla jsem tam tolik lidu jako na severu, a složitější tam břímě své. odešla jsem. I pravil ke mně Pán: Hle, já rozptýlím lid můj (— „totiž z Čech a Moravy“, — jak vykládá Komenský) mezi národy a pošlu ho do země cizí. Vyvedu ho před bouří velice rychlého hněvu mého,

až dštítí budu síru a oheň, aby oni (Bratři) byli zachráněni. Pročež jako ty jsi utíkala, tak budou oni utíkat, mnozí bázlivě, nevědouce, kam by se měli obrátit: ale já jim ukážu a milosrdenství své od nich neodejmu. A dám jim tam hojnost chleba duchovního, svaté slovo své, by tím svobodněji, pokojněji a beze vsí překážky nasytiti mohli duše své. Přidám i chléb tělesný a potřeby životní, aniž je opustím v některé věci, jenom když, na mne spoléhající, učiní mne útočištěm svým; neboť věž nejsilnější jest jméno mé, uteče-li se spravedlivý ke mně, zachráněn bude ve dni zlém“. Pak prý musila z veliké hromady kamení a dříví vystavěti dům veliký a Pán prý jí řekl, že do toho domu shromáždí všechny nyní rozptýlené svoje milé, když mu věrnost zachovají, a že jim ukáže věrnost svou tím, že vyplní sliby jim učiněné. I vystavěla prý dům velice krásný, jenž když hotový byl, řekl prý jí Pán: „Vzdělejme také vinici, kteráž by mi nesla ovoce“. A brzy prý viděla u domu onoho přerokošnou vinici, do níž prý sela semena velmi vonná a sázela rostlinky, což prý všechno velmi bujné rostlo, mělo ovoce, jež rychle zrábalo a celou vinici naplňovalo vůní velmi příjemnou. Když pak prý vstoupila na rozkaz Páně do domu nově vystaveného, spatřila prý tam plno a plno lidí, kteří všichni zpívali žalm 98. (97.): Zpívejte Hospodinu píseň novou, neboť jest divné věci učinil etc. a k tomu prý dělali nad všechno pomyslení příjemnou muziku na všechny možné nástroje a Pán prý řekl: „Hle, již vyplnil jsem zaslíbení svá lidu svému, navrátiv mu pokoj a dav mu příležitost, aby mi sloužil v svatosti a spravedlnosti. Oslavuj mne tudíž, vinice má vyvolená, a vyšuj jméno mé po věky věkův“. (Visio XVI. 19. ledna, str. 29—30.). (Pokrač.)

O potřebě náboženství ve výchově mládeže.

(Volně podle belgické „École catholique“.)

Že by tak zvaná morálka neutrální čili morálka, kteráž není závislá na žádném vyznání náboženském, mohla oplodniti a k vzrůstu přivesti zárodky dobra uložené v naší duši a udusiti a potlačiti klíčení a vzrůstání různého bejlí zasetého v duši naší hříchem prvotným, jest jedním, z oněch nesmyslných a nelogických tvrzení, jež zkušenost viní den co den ze lži. Budoucnost zajisté neopomene vykázati mu čestné místo v seznamu velikých současných zpozdilostí. Svobodomyšlní paedagogové, jakož i jejich spojenci a obhájei budou však přes to přese vše tvrdošijně chváliti neutrální morálku jako nějaký obdivuhodný nový vynález, budou ji hájiti všeho druhu sofismaty a ve svém bezbožeckém vyučování budou se jí držeti s houževnatostí osudnou a neúprosnou.

Zřídka kdy ozve se z tábora jejich nezávislý hlas, jenž by odvážil se prohlásiti veřejně, že porušená ona morálka, vzniklá v malém mozku lidském, jako on slabá a neúprosné podrobená smrti, marná jest a ničemná, hromádka písku nanosená dětmi, již rozmetá u víru hned první bouře vášní zlých. Jules Rochard patří k řídkým oněm mužům, kteří, třebaž byli našimi odpůrci, přec pravdy systematicky neumlčují, nýbrž dovedou veřejně pronést i přesvědčení v okolí jejich diskreditované, kteří mají tolik síly duševní, aby dovedli samostatně mysliti, a péro tak mužné, aby to, co myslí, také napsali. Poslyšme aspoň některá svědectví vyňatá z pěkného jeho spisu „Éducation de nos fils“.

„Znám pouze *jeden princip*,“ praví Rochard, „na němž možno zbudovati zákon povinnosti a to jest *princip náboženský*. Mravouka materialistická, zdá se mi býti nesmyslem. V myšlénce této shodují se ostatně se všemi skoro spisovateli, již

se zabývali vychováním, nechť byli náboženství jakéhokoli a nechť byli členy toho národa neb onoho. „Člověk nemůže věřit v povinnost, nevěří-li současně v Boha, ve svobodu a nesmrtnost.“ Tak dí Jules Simon a ten zajisté není stranníkem. „Nikdo,“ praví dále, „neobětoval by se pro povinnost, kdyby byla povinnost zřízením lidským. Člověk obětuje povinnosti odpočinek svůj, majetek svůj, život svůj, proto že věří, že má povinnost původ svůj v Bohu. Nejnezvratnějším důkazem pro pravdu, že jest Bůh, jsou život a smrt člověka spravedlivého.“

Tutéž myšlenku pronesl Sir John Stuart Blackie ve knížce malé, kteráž měla v Anglii úspěch veliký a dočkala se 22 vydání, s originalností v pravdě anglickou, když takto napsal: „Jest škola anglických moralistů, jejíž původcem jest Jeremy Bentham, jenž nakreslil plán mravouky beznáboženské: v tom však jest, abychl řekl nejmírněji, *rozvedení* čili odloučení *učiněné proti přirozenosti*, patrný znak malinkosti, *mezera v intelektuelní povaze těch, kdož hájí tento system* . . . Pro duši zdravou musí morálka taková míti v sobě něco abnormálního a nestvůrného . . .“

Pod průhlednou rouškou eufemismu prohlašuje tu spisovatel anglický přívržence tak zvané mravouky neutrální prostě za *blázny*; přívlastkem tímto pocítil, jak známo, bezbožce již dříve pověstný J. J. Rousseau, jenž byl o mnoho méně pobožný než právě jmenovaný spisovatel anglický. Na neštěstí však přicházejí doby kritické, v nichž Bůh dopouští, by národy ztrestal, by se tito blázni domohli míst nejpřednějších a panovali nad svými současníky. Než dejme opět slovo Rochardovi.

„Potřebu učiniti idee náboženské nejhlubším základem vychování mravního uznávali vesměs všichni národové, ať si již víra jejich byla jakákoli. My jsme jediným národem, jenž se pokusil jednati jinak.“

Zde jest Rochard bohužel v patrném omylu, neboť národ francouzský není v této příčině „národem jediným“. Když se dostal v Belgii r. 1878. ku vládě Frère-Orban se zednářskými svými „bratřími“, chtěl hned též všemi možnými prostředky zavést do škol vyučování beznáboženské či vlastně bezbožecké a morálku nezávislou, ale Belgičané se záhy vzmužili a majíce dobrou oporu v zákoně o svobodném vyučování a zřizování škol pocházejícím z doby starší zřizovali všude s velkými oběťmi školy katolické, konfesionelní, čímž se stalo, že beznáboženské školy státní čím dál tím víc se prázdnily, až pak zůstaly z nedostatku žactva z většího dílu prázdný a musily býti zavřeny, zvláště když padlo zednářsky liberální ministerstvo Orbanovo. Ve městech s většinami liberálními, ve městech s velkým průmyslem a obchodem jest však již ode dávna dost značný počet bezbožeckých škol, z nichž jest jméno Bůh naprosto vyloučeno, a z nichž se šíří nevěra a nemravnost. Hlavními patrony a fedrovateli bezbožeckých těchto škol, jejichž pomocí měl se odkřesťanit celý národ, jsou liberální akcionáři, jimž ovšem nyní práce jejich přináší trpké ovoce. Dělník bez Boha a bez víry, utvořený podle obrazu *jejich*, žádá nyní zpupně, by i on měl právo zasednouti za stůl, kde rozkoše pozemské strojí svoje hody a „jeho učitelé“ vidí už v duchu dobu onu, kdy bodáky nebudou míti dosti síly, by odehaly tohoto hostě dotěravého a vyhrožujícího.

Vůči tomuto trpkému ovoci jaké už nyní hlavně v Belgii a ve Francii vyrůstá na stromě školy bezbožecké, jest věru s podivením, že mohou býti i v katolickém Rakousku listy učitelské, jež jsou do zásad židovsko-zednářsko-liberálních tak pohrouženy, že by to viděly velmi rády, kdyby i ty dvě hodiny náboženské raději dříve nežli později byly nahrazeny tak zvanou morálkou neutrální, nezávislou, „občanskou“.

Poslyšme tudíž opět Rocharda, jaké jsou dle něho praktické důsledky plané a prázdné této morálky a jaký může mítí vliv na chování se dětí a mládeže? „Obmezením se,“ praví, „na ocenění užitku, jaký mohou mítí děti z takového studia; i myslím, že se neuchyluji příliš od pravdy, díím-li, že většina našich chovanců v této mravouce nevidí nic jiného nežli o jeden učebný předmět více, nežli několik více frásí, jež si má pamatovat, aby je o zkoušce dovedla korektně recitovat. Jsem o tom přesvědčen, že není mezi celým stem chovanců ani jediný, jemuž by přišlo někdy na mysl, že jsou mu tyto pojmy podány za tím účelem, aby podle nich zařídil život svůj. V ohledu praktickém zůstává toto vyučování absolutně sterilním (bezplodným). Jest to jakási okrasa ducha a nic víc. Dobré a slušné jest znáti náuky filosofické, tak jako jest užitečno znáti dějiny válek křesťanských neb dějiny assyrské, ale nic to nepřispívá ku vzdělání duší a charakterů. *Takováhle morálka nezpovznese mládež francouzskou a nevštípí jí žádných mužných ctností.*“

To nejsou slova žádného fanatika klerikálního, nýbrž slova, jež holá skutečnost vynutila muži, kterýž jest zarytým přítelem vyučování *laikálního*. Doznáváť Rochard přímo a bez okolků, ačkoli jest nucen dle pravdy vyznati, že školy náboženské předstihují školy beznáboženské, že jsou mu tyto beznáboženské přec jen milejší. Píšeť v této příčině doslovně takto:

„Aniž by dostihly ideálu vychovatelského, jenž bývá uskutečněn pouze v několika málo rodinách privilegovaných, přec se mu některé *ústavy svobodné* (ústavy se svobodomyšlným vyučováním) trochu blíží. Jisto jest na př., že ve školách náboženských (řízených osobami stavu duchovního) velmi pečlivě se zabývají mravní a fysickou výchovou dětí. *Já škol těchto příliš nemiluji.* Já jsem byl vychován v lůně University a dal jsem tam vychovat i svoje syny“.

Jules Rochard tudíž nemůže být podezříván z přílišné lásky k vyučování konfesionelnímu; jeho svědectví mají tudíž pro nás cenu tím větší; proto je s povděkem zaznamenáváme a k nim jenom ještě připojujeme rovněž z „École catholique“ vyňatý soud Belcastelův o školách bezbožeckých. Zníť následovně: „Dítě má právo na Boha, rozumějte dobře, a Boha-li mu zakrýváte, dopouštíte se na něm krádeže a to krádeže ze všech krádeží nejbarbarštější a nejohyzdnější. Škola že jest neutrální? ano, právě tak jako stěna žalární, kteráž sama sebou nemá ani ctnosti ani nepravosti, ale kteráž zachycuje vzduch k životu potřebný a tak porušuje kořen života. Neutrální? — Jako oběžnice, kteráž se na své dráze staví mezi slunce a mezi zemi a zemi zakrývá světlo nebeské. Neutrální? — Jako sama sebou setrvačná koule, kteráž vniká až k samému srdci a tam přerušuje funkce životní. Nebo neutralita tam, kde má všechno býti živé, jest — smrt.“

Vidíte tudíž, že, vylučující Boha ze školy, porušujete svatá práva dítěte, jež má na Boha, v němž oddychuje rozumná a svobodná jeho bytost, a že naň přivádíte zhasínákem své neutrality duševní smrt.“ (Redakce.)

Něco o ruském obecném školství.

Píše **František Žák.**

Dříve vědomosti o obecném školství ruském jsou, tuším, dosti skrovné, poněvadž bývá o něm psáno velmi zřídka. Vychovatel aspoň přinesl již zprávy o školách téměř ze všech čelnějších zemí, o školách ruských dosud však nikoli. Domnívám se tedy, že i skromné a namnoze snad i neurčité nebo nepřesné zprávy, které o školství ruském v této studii podati chci, nebudou tu a tam nevítány. Jiní přidají k tomu, co oni vědí a tak údaje mé buď poopraví, buď doplní, a konečný obraz čtenářů „Vychovatele“ o obecném školství ruském bude pak úplný.

Své zprávy mám z části z úst ruského učitele na národních školách, s kterým jsem se nedávno zde v Praze náhodou sešel a který ochotně podal mi vysvětlení o věcech mnohých. Lze se tedy domnívati, že pokud čerpám z jeho slov, údaje mé budou správné. O obecném školství, pokud se týče jeho historie a charakteru, bral jsem poučení z knihy, jejíž titul tuto uvádím celý, abych později nemusel vždy tak činiti. Zní: „Polnoje sobranie sočiněnij (= sebrané spisy) J. C. Aksakova“ čtvrtý díl. Mnoho látky vzal jsem z knihy: „Vsepoddannějšij otčet oberprokuratora svjatějšago sinoda K. Pobjedorosceva za léta 1888 a 1889 a udaje vztahují se ovšem pak k těmto rokům. — Učitelských novin, nebo knih o školství ruském neměl jsem bohužel po ruce, tak že obraz obecného školství na Rusi, jež podávám jest neúplný a jen povšechný. Než i tak doufám, že přinesu tu a tam něco nového a objasním lecos méně známého.

1. Především stůjž zde několik slov k historii o školství ruském. Do Petra Velikého nelze o vzdělání světském vůbec ani mluvit. Do něho veškerá vědění přestovala se většinou jen v klášterích, která však na národ neměla žádného vlivu, poněvadž tu nebylo takových škol klášterních jako na západě, a kdyby i byly bývaly, nic by se bylo na věci neměnilo, poněvadž klášterů jest tu poměrně počet malý. Teprve za Petra založena akademie, universita, časopis „Vědomosti“, a t. d. Avšak, vše to bylo jenom začátkem až příliš skrovným, pro vzdělání lidu úplně bezvýznamným. To málo, co od té doby učiněno ve prospěch vzdělání lidu, jest zásluhou biskupů, kteří začali o vzdělání lidu se starati skrze své kněze. Školy, které zřízeny byly, měly ráz jednak úplně státní, aby šířily úctu a poslušnost k hlavě státu, jednak úplně církevní, sloužící ne tak ku nábožensko-mravní výchově a osvětlení lidu, ale ku potření zmáhajícího se sektářství. Kdo se chce přesvědčiti, jak nízké musilo býti vzdělání lidu ruského v době Petra Velikého, vezmi do rukou knihu Alexandra Archangelskago: „Duchovnoje obrazovanie a duchovnaja škola v Rossij pri Petrje Velikom“, Kazan 1883. a přečti si aspoň prvou její část.

Dílo osvěty bylo přece aspoň začato a šlo krokem vždy víc a více vzrůstajícím. Přece však dí Aksakov (p. 745), že od doby Kateřiny II. do Alexandra I. pokrok v ruském školství ani za řeč nestojí. Církevní školy (roz. obecné) byly řídké, soukromé a státní ještě řidší, učení podávalo se větším dílem způsobem, který žáky spíše odpuzoval nežli vábil, který více dbal mechanického učení se na paměť nežli učení rozumem; národního neobsahovaly školy ničeho (Srov. p. 717.).

Nářky, že vyučování Petrem v život uvedené, neodpovídá duchu národa, jsou ustavičné a ještě nejednou budeme míti příležitost, ku věci této poukázati. Čilejší život a živé probuzení v otázce školství národního nastaly teprve v letech padesátých od panování cara Alexandra II. Úkaz tento potěšitelný dlužno asi přičítati zřízení

„zemstev“, zařízeních to velice samostatných, které dají se asi porovnat s našimi okresními zastupitelstvy. V té době stalo se národní vzdělání předmětem širších vrstev národních a šlo nadšeným krokem v před. Rázem množily se školy měrou úžasnou. Leroy-Beaulieu, tento veliký znatel veškerého života ruského ve všech jeho částech napsal o tom (*l'empire des Czars* tom II. p. 203 a 204), že první činnost, kterou provincie, nabývše větší moci a svobody činnosti, rozvinuly, odnášela se ku školám. Co učinila zemstva, jest někdy až podivuhodné. Tak na př. zemstvo Viatkské, které větším dílem skládá se z „mužiků“ — ruských sedláků — věnovalo přes 400.000 rublů na vzdělání národní. Ano, dí jmenovaný právě spisovatel, čím více bývá v zemstvech zástupců ze stavu rolnického, tím větší bývají oběti na školství a to především na školy obecné, národní. Úkaz ten jádru národa Ruského slouží ku cti nemalé.

Vláda v této době brzy seznala, že jest nutno zřídit při ministerstvu kultu zvláštní velký odbor pro vzdělání a školy národní, ujeti se věci a *enthusiasmus*, který se zrodil tak náhle a neočekávaně, řídit. Pracovala programy škol národních, zvláště pak byla nucena zřizovati pedagogia učitelská, poněvadž jevil se nesmírný nedostatek učitelstva, nebo zřizovati alespoň kursy pedagogické při gymnasiích a církevních učilištích.

Následek toho byl, že i paedagogická literatura začala se mnohoslibně rozvíjeti, která, byť i co do jakosti nestála na výši dokonalosti, co do kvantity byla veliká a do budoucnosti slibovala mnoho. Ze všeho toho lze viděti, jak duše ruského národa žíznila po vzdělání a jak se příležitosti uchopila s mladistvým *enthusiasmem*, ano tak, že ministerstvo Tolstojovo začalo nevraživým okem hleděti na působnost zemstev a z plané nedůvěry jalo se činnost jejich obmezovati. Praví se, že v těchto prvních letech panování cara Alexandra více než 10.000 škol bylo zřízeno. A aby také přilákáno bylo do nich žactvo a v národě uznání potřeby vzdělání a touha po něm byly šířeny, ustanoveno roku 1874 zákonem, aby těm rekrutům, kteří ukáží, že umějí dobře čísti a psát, dostalo se úlevy ve službě vojenské; odpustil se jim totiž čtvrtý rok vojenské služby. To bylo národu pobídkou velikou. Dlužno totiž podotknouti, že návštěva školní není nucena, o čemž ostatně bude ve nám ještě níže zmíniti.

Bohužel, že důležitost národního vzdělání stát v celém rozsahu ještě neuznal, nebo uznati nechce z příčin, které dlužno charakterisovati jménem zpátečnictví. Ačkoliv budget ministeria kultu jest značný, nevykazoval během těchto let na školy národní více, než několik millionů. (Viz Leroy-Beaulieu l. c.) Proto všecko to, co vykonáno, ač jest to vši chvály hodno, daleko nelze ještě nazvati jen poněkud dostatečným. Millions a millions dětí ruských zůstávají i na dále bez všelikého školního vzdělání, neboť národ sám více se rozmnožuje, než se rozmnožují školy. Ano „otčet“ (zpráva) na str. 383. dí, že jestli národní vzdělání půjde tím krokem, jakým šlo a nyní jde, pravoslavná Rus ještě průběhem dlouhé doby nedosáhne všénárodního vzdělání „gramotnosti“ a bude vyrůstat v „nevěževství“.

A nejen volný a zdlouhavý postup národního vzdělání bolí vlastence národní, ale i jiná věc jest ještě, na niž nařikají a již si dlužno všimnouti. Slavjanofilští spisovatelé velice na to žehrali, že národní vzdělání nemělo pravého národního rázu. Dnes snad žalob těch již více není, avšak ještě v r. 1884. psal citovaný znamenitý ruský spisovatel Aksakov (p. 715. cit. díla): Obščej tip narodnoj školy neudovletvoritelen, ně otvjěčajet jeja prizvaniju; liš (sotva) slabyje korni (kořeny) puskajet v narodnuju žizň, ně polzujetsja sočuvstvijem naroda — a imeno potomu

(proto) čto školnoje učenije nedostatečno soglasovano s uslovijami a zakonnymi trebovanijami narodnago byta, a sostoit s Cerkvoju (píše vždy velkým písmenem) tolko v formalnoj, vněšnoj, svjazi.

Rozvojem škol obecných, které přičiněním zemstev povstávaly, neobyčejně poklesly obecné školy církevní, totiž farní, o nichž šířeji později budeme jednati. To byly vlastně ty první školy obecné, a že zmáhaly a rozvíjely se školy zemstev, školy samostatné a méně odvislé, to těžce nesly jak stát i církev, kteréž oba školám farním z patrných důvodů přály. Jejich klesání chtělo se odpomoci přísným nařízením z r. 1866. (Aks. 718), aby každá fara měla svou školu. Rozkaz byl tak přísný že se hrozilo, že který farář nezřídí školu farní zvanou církevně — prichodskou (prichod = farnost), bude zbaven místa. Nyní ovšem školy rostly jako houby po dešti, ale jen na papíře, nikoliv však ve skutečnosti.

Teprve od roku 1884, když zemstva pozbyla přízně vlády, znamenati jest rozkvět nový těchto církevně-farních škol, o čemž se níže zmíníme obšírněji.

2. Návštěva školy jest nenucená. Jest to na pohled dosti podivným, že země jiné, kdež se mluví jen a jen o svobodě, činí návštěvu nesvobodnou, nucenou, kdežto Rusko, stát nejmenších svobod, dává v té věci národům svým úplnou volnost. Jednou sice, totiž v r. 1870 prohlásila se zemstva v mladém svém entusiasmu pro nucenou návštěvu, ale jejich požadavek nebyl proveden z toho prostého důvodu, že se provésti na ten čas vůbec nedá. „Vveditě,“ psal Aksakov v „Moskvě“ r. 1868 l. c. p. 720 „Vveditě objazatělnost i vy dostigněte odnogó i pod opaseniem (vyhrůžkou) štrafa, děti budut prigotovjatsja v školu, no učitsja jim budět někde, učit jich budět někomu, učit jich budět ně na čto.“ A dále pak na mnohých stránkách ukazuje číslicemi, že jest to nemožnost, aby byla zavedena nucená školní návštěva. Nebo měla-li by býti nucená školní návštěva — musilo by býti předem dostatek škol, jichž se nedostává, musili by býti učitelové a mnoho mnoho jiných věcí, jichž na Rusi nebude a nemůže býti ještě za mnoho let.

Jen tak mimochodem podotýkáme zde ještě, že z ruských velevážných spisovatelů velmi mnozí zachovali si pro svobodu čistší pojem než naši na svobodu patentovaní liberálové — hájící nenucenou návštěvu školy nejen důvody nemožností ale i důvody rozumovými, ideálními. Srovnávají návštěvu škol s návštěvou chrámů, a dí, že nelze-li do chrámu lid nutit, nemá se ani do škol honiti. Statky ducha prý svobodně musejí býti voleny.

Zde není místa, abychom se o této věci šířili, pro vzácnost její uvedli jsme ji alespoň jen kratince.

3. Nejcharakterističtější známkou ruské školy národní jest naprostý její konfessionální ráz. Ruská škola jest konfessionální v nejkrajnějším smyslu slova a to ne snad jen škola, která nalézá se v rukou kněží, ale i škola řízená rukama světskýma.

Náboženské školy žádá jednak národ sám, jednak uvádí se náboženství, totiž orthodoxie, i jako charakteristický typ národní. U nás lid musí posýlati děti do škol, byť byly i beznáboženské, v Rusku při nenucené návštěvě není tomu ovšem tak a skutečnost ukazuje, že lid náboženské školy miluje. Aksakov píše (l. c. p. 748.) takto: v Rossij bylo by nemyslimo zrjelišče vybrasyvanija iz škol Raspjatij, ikon, svjaščennych knig i vytravlivanija iz učebnikov imeni Božija . . . Sojuz (svazek) Cerkvi so školoju trebujetsja u nas samim narodom: bez etogo sojuza, pri vseobščem neraspoloženij naroda k školje, dělo obrazovanija narodnago u nas ně pojdet i idti ne možet“.

Na str. 759. píše, že dlouho dosti bylo bojováno proti cizímu vlivu ve škole, než aspoň ve škole obecné zvítězil charakter národní, — a pak, když se to stalo, stala se škola konfesionálně náboženskou. Při tom obrací pozornost na brožuru C. A. Račinského, který spatřoval národní charakter školy právě v této stránce výchovy. Dotýká se beznáboženské školy francouzské, dí Aksakov správně, že jest to násilí, má-li národ křesťanský liberální vládu, a že by to bylo anomálií, kdyby ruský křesťanský lid vychovával se na Francouze (totiž beznábožensky). —

Mělo a má i Rusko své liberály, kteří s žádostivým okem hleděli a hledí na laické školství francouzské, a zavedenou v nich morálku všeobecnou, má i své nevěrce, kteří nevěru svou skrývají pod svůdnou rouškou „praktického křesťanství“, kteří všickni píší a horují, pokud ovšem přísná censura ruská tomu dovoluje, pro školu liberální, avšak ku cti Rusů dlužno vyznati, že hlasy jejich nikdy nestaly se „veřejným míněním“. Kdežto my za náboženskou školu musíme bojovati a jen jaksi z milosti trochu toho náboženství ve škole se trpí, rozumí se v Rusku škola náboženská sama sebou a nejen kněží, ale čelní a znamenití laikové povstávají proti zavádění liberalismu do škol. Aksakov veřejně napsal: „Vší mocí slova budu se brániti proti bezbožeckým učitelům na školách národních“, a sta jiných jej následovalo. Ano, na náboženství vidí slavjanofilové záviseti veškerý rozvoj ruské osvěty. (Viz Massarykovu študii: Slavjanofilství J. V. Kirějevského“ p. 4, 19 a mnohé jiné.) Podobně mluví i mnozí cizí pozorovatelé. Citovaný námi již veliký znatel veškerého života ruského, Leroy-Beaulieu, o tom v témže smyslu píše v první a druhé hlavě svého díla *L'empire des Czars*, tom III.)

Ale tato škola není jen náboženská, ona jest přísně konfesijní. Stát a církve podávají si s ochotou neobyčejnou ruče, aby každý pravověrný Rus věděl, co je to „řimskij papismus“, že římská stolice vyvinula se z panstvíchtivosti římských biskupů etc. To můžeme čísti v ruských katechismech, to najdeme v knihách učenných (viz Čuškovu dílo „Protiv lžeučení o vselenskom glavenství rimskoj cerkvi“, to až do omrzení v povídkách a brožurách a slavnostních spisech (viz dokonce i slavnostní spis na 900 jubileum pokřestění Ruska, pro lid určený od J. J. Malyševského z r. 1888.), to i v novinách, (viz Aksakov l. c. p. 151., 225 a mnohé jiné).

My se tomu ostatně nedivíme, chceť tak Rusko přísně oddělit se od celého západu a užívá tu orthodoxie v nejkrajnějším smyslu ku vnitřní konsolidaci. U nás čím církevnější škola, tím větší váha klade se ne na to, čím od jiných církví se lišíme, ne na snižování jiných náboženských společností, ale na humanitní a božskou stránku učení Kristova, Rusové však vidí v náboženství prostředek ku sjednocení se, k utužení moci říše. Tím ovšem přestává býti náboženství tím, čím vlastně býti má, prostředkem spásy a zúšlechťení mravního, ač i na tyto věci kladou mnozí ruští spisovatelé slušnou váhu.

(Pokračování).

Zákony a nařízení

u věcech obecných a měštanských škol náboženství katolického se týkající.

(Pokračování.)

Vynesení zemské školní rady ze dne 28. února 1873. č. 785. ustanovilo v příčině konání zkoušek náboženských ve školách obecných dále takto:

Podle nařízení ministerského ze dne 16. srpna 1871 č. 1225. jest úřadům církevním na vůli zůstaveno, konati v dobu kteroukoli zvláštní zkoušky v nauce o nábo-

ženství na školách obecných, ač pokud se to srovnává se školním řádem, jež zavedla správa školní.

Nařídil-li tedy episkopat český, aby biskupští vikáři okresní při kanonické visitaci farní s dětmi školy obecné konali zkoušky v náuce o náboženství, nebudiž zkoušení tomu ve škole nic na závalu; i lze se řádem školním a vyučovacím ovšem srovnati, aby zkoušelo se netoliko v hodinách určených vyučování v náuce o náboženství, než i v kterékoli jiné učební hodině, kterouž pak aby učitelé opět nahradil, na katechetovi bude.

S. druhé strany jest však každým způsobem na to naléhati, aby biskupští okresní vikáři úmysly své, týkající se zkoušek v náuce o náboženství mládeže školní při farních visitacích, podle pravidel uvedeného nařízení předsedům c. k. okresních školních rad vždy v pravou dobu písemně oznámili. Každý předseda nechať oznámení takové co nejrychleji prohlásí anebo, kdyby v některém zvláštním případě bylo proti tomu něco namítati, nechať o tom ihned zpraví okresního vikáře, jehož se týče, avšak aby stala se věc beze všeho průtahy, nechať o ni zároveň c. k. školní radě oznámení učiní.

Bez tohoto prohlášení nesmějí s mládeží školní, jelikož ona právě mládež šk. jest, žádné zkoušky v náuce o náboženství konány býti; zejména pak připustiti nelze, aby učitel, nestalo-li se prohlášení takové, ku zkoušení tomuto ve škole svolil aneb aby mládež školní k tomuto konci učitelem do kostela vedena byla a vyučování aby tím se přerušovalo.

C. k. okresní školní rada vyzývá se, aby bděla nad přísným šetřením zákona i ministerského nařízení ze dne 16. srpna 1871 č. 1225., kteréž k tomu konci u veřejnosti se podává, jakož i aby každé přestoupení nebo nešetření jeho od učitelův neb orgánů církevních buď sama pokárala, buď o tom sem oznámení učinila, a to pokud k tomu neb k onomu kompetentní jest. —

V příčině odbývání přípravného vyučování náboženství na školách obecných ustanovilo vnesení ministra duchovních záležitostí o vyučování ze dne 22. prosince 1876 č. 11355 takto:

Za příčinou jednotlivého případu vidí se mi c. k. zemskému školnímu úřadu ozná-

miti toto: Pokud se má připravení katolické mládeže k přijímání svatých svátostí vyučováním na školách obecných docílit, bude musiti pravidelně tvořiti část náboženského vyučování, které se koná ve vyučovacích hodinách k tomu učebnou osnovou a rozvrhem hodin ustanovených.

Kdyby toho však na některých místech poměry požadovaly, aby k tomu zvláštní přípravné vyučování mimo pravidelný vyučovací čas odbýváno bylo, ku kterémuž by žáci se strany školy přidrženi býti měli, jest dle § 5. říšského zákona o školství ze dne 14. května 1869 a dle § 50. školního a vyučovacího řádu ze dne 20. srpna 1870. zapotřebí, aby dotyční církevní úřadové svá ustanovení správci školy okresní školní radou oznámili.

Aby se takovým odůvodněným požadavkům vyhovělo, tomu nejsou školní zákony na odpor, jenom budiž z paedagogicko-didaktických příčin hleděno k tomu, aby takové mimořádné vyučování náboženství příslušný učitel náboženství dotyčné školy odbýval, aby bylo jenom na několik týdnů školního roku omezeno, a aby se konalo ve školních místnostech, jako obyčejné vyučování náboženství. —

Povstanou-li mezi církevními a školními okresními úřady rozepře, ať o tom dle instance vyšší školní úřady rozhodnou.

Vnesení zemské školní rady ze dne 8. listop. 1877. č. 23961. prohlásilo v příčině odbývání zkoušek z náboženství na školách obecných: Jeho Excellenci pan c. k. ministr duchovních záležitostí a vyučování věděti dal c. k. zemské radě školní vnesením ze dne 29. října 1877. č. 13987, že ministerní snesení ze dne 16. srpna 1871. č. 1225., nebrání zemské školní radě, pokud se týče okresním radám školním, aby v jednotlivých případech zřetele hodných k odůvodněné žádosti úřadů církevních a slyšíce dříve místní školní radu, které se týče, nařídily, by dítky ke zkoušce z náboženství, v příčině, které snesením výš uvedeným potřebná opatření se stala, že školních míst k téže faře náležejících pod dohlídkou učitelů voděny byly do sídla farního.

(Pokračov.)

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

Barevný střep Jar. Vrchlického.

Uvažuje Aug. Tvrzský.

(Dokončení.)

Zde ovšem vinno též i vychování domáci. Ale odkud to, že rodiče nyní nannoze neznají svých povinností vychovatelských? Toho příčinou jest opěť ta básnická a filosofická moderní morálka, morálka nezávislá. Vše, co nám svato, trhá se do bláta s posměchem a jizlivostí. Ba hřích sám líčí se jako věc dovolená, krásná, nevinná; vášně, hrubé a mrzké vášně, velebí se jako zlatá volnost a vymaněnost duše ze středověkých předsudků, ba zovou se ctností, ctnost pak se snižuje a nenachází v četných plodech básnických nic, než úsměšek. Úcta k Bohu, církvi, rodičům, všechny šlechtné city, svědomí, to že prý je pouze vychováním ustálený a zakořeněný obyčej a zvyk. Nad člověka prý není vyšší bytosti, on sám prý jest sobě pánem a bohem, a smí prý tudíž dělati, co chce a jak chce.

Nečteme tohle a věci podobné stále a stále v plodech básnických? Jediná taková myšlénka vzbudí tisíc pochyb v duši mladé a může ji strhnouti na bezcestí takové, že pak svévolc je jí vodítkem, rozkoš cílem a bezuzdná těkavost svobodou. Ty „humanní mravné zákony“, ta všelidská morálka pouze „rozumová“ a „nezávislá“, „moderní Evangelium“ anebo „breviář moderního člověka“, to vše nedovede člověka udržeti na pravé cestě; té moderní „morálce“ nevěří ani její hlasatelé.

„Dnes trhá pomeranče, za pár let bude trhati srdce mladíků a ještě za pár let existenci a blaho rodiny.“ Smutné to bohužel rozjímání! Jenom měl ještě dodat: „mea“ a „nostra culpa“. Či mu nenapadlo, že se jí cesta k tomu trhání existence a blaha rodiny ukazuje v pikantních románech a básních, ve frivolních kusech na jevišti, kde zkažený život velkoměstských rodin francouzských stále a stále se vši pikantností se představuje? Všecka ta mravní bída a nevěra toť denní stravou duševní našemu dorostu, a ozve-li se kde hlas proti tomu

k nám přinášenému cizáckému malomocenství, jakéž se překlady i nápodobeninami uvádí do naší literatury, nedávno prý ještě panenské, pak jest se všech stran slyšeti jen jizlivé, nepěkné poznámky o moravské kritice, o její kázáních mravokárných, o šosáctví, opozdilosti atd. Spisovateli nebo básníku nesmějí prý se vyměřovati hranice a meze, ten prý je volný a nezávislý ve svém tvoření!

Zde by se dalo leccos ještě pověděti, nechceme, by se nám zase vytýkalo mentorování. Proto ani nenapišeme, jakého podílu má nynější škola svobodomyslná a bezkonfesijní na mládež již sotva zkrotitelnou. Jen jedno tu ještě připomeneme, ač to sem právě snad tuze nepatří. Co ještě uchová dnes dítěti škola, to mu vezme nesvědomitě okolí.

Přímo i nepřímo pracuje se tu na udušení studu, poslední této hráze před přibojem hříchu; přímo i nepřímo pracuje se tu na tlumení citu poctivosti svědomí, tohoto nejdůležitějšího a posledního paragrafu. Pak se divme té mládeži, že nezná hříchu, že „bude dělat vždy co bude cítit,“ a to „klidně“, jelikož „se to dělat smí, neboť na to není náhodou paragrafů.“

Ve Francii začíná nový proud v románopisectví, zdravý protijed proti dosavadnímu zkaženému směru. Švýcaři podali nedávno světu příklad, jak jest lze vystupovati zákonitě proti literatuře znemravňující. Jen my jí otvíráme dvěře dokořán, jako by mohla malému našemu národu spíše jít k duhu než veliké Francii.

Smutně pochopila svůj úkol t. z. Vzdělávací bibliotéka studující mládeže, jež se stará pečlivě, aby naši mládež takovou morovinou zásobovala!

Kéž by též u nás zavládl silný protiproud a smetl vody kalné. Kéž by pera tak dovedná, jako je Vrchlického, vrhla se po tomto proudu a podala nám práce, jež by náš dorost povznesly z nihilismu a hmotařství, jaké bohužel již dosti bujně kvete. Jinak bychom s Vrchlickým musili jen volati: „Jaká to vyhlídka do budoucnosti!“

DROBNOSTI.

„Učitelstvo jest nedůtklivé.“ Tohle prosím, netvrdí ani redaktor Vychovatele, aniž který jiný autor klerikální, nýbrž člověk liberál od kůže až do morku a k tomu učitel A. Ch. Jessen, a my tu chceme pouze prostě a bez poznámky výroky jeho reprodukovat. „Učitelstvo jest nedůtklivé“ — tak píše Jessen ve „Freie paed. Bl.“ č. 23. r. 1892. „To dosvědčují četné případy. Je-li v kterém časopise nebo v které knize o učitelích v jejich celku něco tištěno, co by je mohlo v očích lidu snížit, povstávají k obraně nejúsilovnější. Předvádí-li se v některé produkci tvorby básnické učitel jako figura směšná anebo hodná opovržení, brání se rovněž a něco takového rozhodně od sebe odmítají. Dnes nesnesou více písně Stollbergovy o „chudém vesnickém učitýlku“ (Dorfschulmeisterlein). Vplete-li básník do románu nebo novelly figuru učitele a nelíbí-li se jim tato figura, vypovídají básníkovi boj na celé čáře (— to děje se i v Čechách —) A boj ten vedou tak energicky a s výsledkem tak patrným, že v případech jednotlivých básníků nucen byl omlouvat se a „ku kříži lézt.“ „Gartenlaube“, list světový, měla svého času mnoho práce, by si usmířila německé učitele, protože je v listě onom básník Viktor Blüthgen urazil figurkou učitele. Rovněž známo jest, že „Frankfurter Zeitung“, jeden z největších listů na pevnině, značnou škodu utrpěla, když urazila učitelstvo německé postavením, jakéž zaujala v otázce trestů tělesných, a že se všemožně namáhala, by uražené opět usmířila a tak opět zvýšila pokleslý počet svých předplatitelů.“

Možno prý se tu ovšem tázati a mnozí prý se též skutečně ptali, nezabíhá-li takováto nedůtklivost příliš daleko a smí-li pro sebe stav učitelský žádat výsadu, by z jeho středu brali básníci ku svým pracím jen postavy šlechtěné a úcty hodné, výsadu jakéž nemá žádný stav ani stav kněžský, ani vojenský. Zmíněný pisatel jest toho náhledu, že ani učitelstvo nemá práva, by v této příčině žádalo pro sebe nějaké postavení výminečné, též prý se to nesrovnává se zájmy stavu učitelského; jenom tam, kde prý by snižován byl celý učitelský stav jako takový, tam prý jest odpor zcela na svém místě. Jaká to náhlá změna ve smýšlení listu a redaktora tak rozhodně liberálního!

Mimovolně ptáme se, jaká a která jest as příčina takové změny, že se připouští, že i chyby osob učitelských směji literárně býti kárány, když přec dobře víme, že stav učitelský i ve svých jednotlivcích chtěl být považován za nedotknutelný. Příčinu této náhlé změny v smýšlení prozrazuje tuším pisatel článku, když dí ke konci: „Je-li oprávněn výkřik nevole ze středu učitelstva, jakmile se otrá nějaký vtipkář o někoho ze stavu učitelského nebo jakmile hraje učitel v nějaké básni směšnou roli, pak mají i kněží právo vyřknouti svoje anathema nad každým, „der einen idealwidrigen Geistlichen bei einer ähnlichen Gelegenheit auftreten lässt.“ Pan Kaltenegger nesměl by pak jako mluvčí kněží katolických nikterak být kárán pro útok, jež učinil ve známé svojí interpellaci na (učitelský časopis) „Schule und Haus“. Co jest právem pro jednoho, musí být slušným i pro druhého. V daném případě konkrétním nemůže se vyvoditi žádný rozdíl právní z události té, že jest učiteli zvláštní třeba důvěry; neboť, ať již o tom pomlčíme, že učitel jednotlivý není ještě učitel vůbec, jest i knězi třeba důvěry lidu, a je mu jí třeba v téže míře jako učiteli. Tedy žádnou výsadu pro jednotlivce. Nedůtklivost musí míti svoje meze, sic se stane chorobou.“

Douška: Učitelský časopis „Schule und Haus“ patří k časopisům církvi katolické a kněžím katolickým nejneprátelštějším a právě letos přinesl delší povídku „Meister Zechner“, v níž se líčí učitel jménem Zechner, jako ideal vznesených ctností, jenž však hyne v boji proti „bezcitnému, nemilosrdnému, panovačnému a násilnému plemeni farizejskému“, jež v povídce zastupuje farář Kohlmayer. Povídka tato jest od a až do z štvanicí proti veškerému kněžstvu katolickému. Aby pak si výše jmenovaný list a listy jemu podobné takovou „paštiku“ v budoucnosti nemusily nechat ujíti, chce raději Jessen, aby učitelé nebyli tak příliš nedůtklivými a touto přílišnou nedůtklivostí nepřekáželi liberálním listům učitelským v jejich nájezdech na kněžstvo katolické. —R.

Spolek ku vzdělání katolických učitelů ve Vídni. Před třemi roky utvořil se ve Vídni zvláštní spolek, jenž si

vytkl za úkol nadané a hodné katolické jinochy, kteří by jevíli náklonnost vstoupiti do kongregace Školních bratří, podporovati a o jejich další vzdělání pečovati. Spolek ten stojí pod protektorátem Jeho cís. a kr. Výsosti arcivévody Ferdinanda Karla Ludvíka a podporuje stávající již ústav Školních bratří v Strebersdorfu u Vídně. Ku podporování vhodných kandidátů v noviciátě a scholastikátě Školních bratří a po případě i jinochů, kteří by se v ústavu Školních bratří vzdělali za učitele světské jest ovšem třeba peněz a peníze si hledí spolek opatřiti pořádáním veřejných schůzí a hudebními produkcemi, řečmi, brožurami a jinými spisy vhodnými, čímž chce zároveň buditi zájem v kruzích vždy širších pro myšlénku svou, pak hlavně příspěvky členskými, dary, odkazy a úředně povolenými sbírkami. — Členové spolku jsou: a) zakládající, t. j. ony osoby obojího pohlaví, které darují spolku najednou nejméně 4000 zl., za něž se zřídí pro všecky časy budoucí svobodné místo pro kandidáta, b) dobrodinci, kteří se zaváží po dva, po čtyři neb po sedm roků platiti ročně 200 zl. na vydržování kandidáta, c) členové čestní, jimiž se stanou, kdož si o spolek zvláštních zásluh získali, d) členové řádní, kteříž platí ročně nejméně 1 zl. 20 kr.

Slouží sv. Otec na Velký Pátek mši svatou? V příčině této píše vídeňský „Correspondenz-Blatt“ v příloze „Hirtentasche“ čís. 6. str. 47., že prý jistý kněz redakci upozornil, že v jistém výkladu liturgickém, jenž prý není sepsán jazykem německým, nachází se tvrzení, že „na Velký pátek slouží mši sv. jen sv. Otec“ a totéž udání že nachází se i v novějších vydáních knihy Fischerovy, tedy knihy německé. Ačkoli prý redakce u žádného vážného, vědeckého autora o něčem podobném nemohla najíti ani zmínky, přece prý se dala ještě zvláště v Římě optati, by měla jistotu apodiktickou. V Římě prý se však otázce této zasmáli, považující ji za nápad barokní. Nesprávná věta uvedená svrchu jest však bohužel v menších knížkách liturgických dost rozšířena. I v jedné české roku lonského s obrázky vydané a pro školy měšťanské a školy obecné schválené a doporučené stručné liturgice našli jsme chybu tu na str. 73. Nedej se tudíž v příčině této nikdo másti více nesprávným tvrzením, jako by snad sv. Otec v onen velký den, kdy po vůli sv. církve všecky naše my-

šlénky mají se soustředit na Kristovu oběť krvavou, pro sebe dělal nějaké výjimky a na Velký pátek sloužil mši svatou.

Pozoruhodný projev. „Proti biskupům,“ pravil před nedávnem jistý zednář lože Rennes-ské, „máme armádu připravenou k boji, kdykoliv jí budem chtítí užití. Tato armáda čítající mnoho tisíc mužů, kteří jsou placeni rovněž jako kněží od státu, departementů a od obcí, jest armáda učitelů světských obojího pohlaví a profesorů všeho druhu škol, kteří mají na lid v oboru duševním vliv rovněž tak velký, — když ho jen budou chtítí užití — jako kněží.

Ani přesvědčení, ani dobrá (!) vůle jim nescházejí v příčině této; ale jsouce vázáni poslouchati starostu (purkmistra) a ohled bráti na mocné vlivy místní, kteréž by jim mohly škoditi, musejí často mlčeti, když jim jejich svědomí (!) káže, aby mluvili. Kuráž tu (mluviti totiž a jednati ve smyslu pp. zednářů) však měli, když republika hrozila krise jako na př. šestnáctého května; a mám za to, že nyní ještě může republika na ně spoléhat, že půjdou za svobodu (!) do boje proti duchu klerikálnímu.

Nechť jen republika sprostí učitele ponížující je závislosti; nechť vede ministr vyučování mocnou svou armádu sestávající z profesorů, repetitorů a učitelů proti černá bandě a za málo roků bude pouze mocí okolností generální štáb klerikální armády úplně potřen.“ (Viz: L' Ecole catholique Nr. 11. p. 243.) —R.

Jules Simon o škole beznáboženské: „Sestavili (Francouzové zednářští) malé příruční knížky, v nichž se pojednává o mravouce a povinnostech občanských. Domnívají se, že tato mravouka nahradí náboženství, že nahradí veškeré náboženství vůbec. Evangelium má ustoupiti výrokům Pavla Berta. Lidičky dobří, neklamte samých sebe! Nepodaří se vám odkřesťanit Francii; rok 1793. užíval horších prostředků a přec se mu to nepodařilo; dřív ještě než byl uzavřen konkordát, byly služby Boží ve 35.000 farách opět zavedeny. Ne, nepodaří se vám to úplně, ale jednoho dosáhnete ovšem Duchy slabé budete znepokojovali, lidi lhostejné ukolébáte v mravní smrtelný spánek, zločincům konečně poskytnete záminku ku volnému provádění špatných jejich náklonností. Vy se domníváte, že bojujete proti náboženství, ale jest to ctnost, proti kteréž se obračejí vaše zbraně. Ve

společnosti, jakou vy mít chcete, byla by každá oběť jenom bláznovstvím; oddanost a nadšenost neměly by více žádného smyslu. Až se bude blížít nepřítel a Francie řekne k synům svým: „Jděte za mne na smrt“, odpoví tito: „Dřív musíme vědět, nebude-li nám platit nepřítel o 60 centimů za hodinu více“. Ach, milí pánové, vy mi konáte pěknou práci! A ujišťuji-li vás, že každý pokrok váš, každé vaše zlaicisování (školy) pro Francii tolik znamená, jako prohraná bitva, tedy vám pravím jen plnou pravdu, jasnou a smutnou pravdu“. (R.)

Co se všecko přičítá nyní Komenskému! V jistém českém okresu konala v červnu valnou hromadu učitelská jednota zvaná K o m e n s k ý, již předseda zahájil slovy těmito: Velectěné shromáždění! Vítám vás! Pracujte na národa roli dědičné, dle slov nezapomenutelného Jana A. Komenského (přestávka — hrobové ticho...) a proto provolávám: na zdar! — Podle tohoto pana řečníka byl nebožtik Čelakovský plagiátorem J. A. Komenského! Vida, vida! Bůh ví čeho se v příčině této ještě nedočkáme. Jméno Komenský vjelo nyní některým pánům do všech údů, do kostí i morku a všeho, co vědí a kdy slyšeli, všeho, co máme z minulosti dobrého, jest dle nich průvodcem — jenom Komenský! To jest povážlivý psychický příznak! Čtěte jen, prosím, učitelské časopisy! — My s pomocí Boží pánům těmto ukážeme a vynatky doložíme, že již dávno před Komenským byli mužové, kteří hlásali a prakticky prováděli velmi mnohé zásady výchovatelské a vyučovatelské, za jejichž vynálezce vyhlašuje se nyní Komenský, jenž jest tak poctivý, že upřímně vyznává, že se mnohému naučil od jiných, hlavně od „velikého Španěla“ Vivesa. (R.)

Ráj školský v Itálii! O výtečném stavu bezbožeckých škol francouzských, o obcích belgických, jež nemají škol (rozuměj dřívější zednářskou vládu zřízených škol bezbožeckých, do nichž svědomití rodičové katoličtí nechtěli svých dětí posílat), o hrozné bídě učitelů španělských, kde samosprávné obce vesnické i městské neměly se k vyplácení platů učitelských, vláda pak neměla dosti právních prostředků, by je přinutila, o školách svědských, anglických, atd.: o všem tom se bylo a jest možno dočísti v našich liberálních listech učitelských, jen o školství italském nikde ani muk. Proč pak asi to? — Pří-

čina toho bude po našem skromném soudu bezpochyby ta, že vady a nedostatky italského školství, jež už od let mnohých ovládají úplně bratří zednáři, odhalovati a kárati nechtějí, dobrého však a pěkného že o něm mnoho povědět nedovedou. Vždyť doznávají i liberální listy italské, že jest školství italské ve stavu bídném a učitelům že se tam vede den ode dne hůř. „Il nuovo educatore“, liberální to list vychovatelský velmi dovedně redigovaný, jenž vychází v Římě, přinesl již více článků, jež vyznívaly asi v smysl ten, že jest obecné školství italské ve stavu bédném a učitelům že se nevede též příliš valně. Posledně (čís. 37. ze dne 23. června) přinesl Educatore článek, v němž se praví přímo, že má školství italské četné trhliny, a že mu hrozí úplný rozklad.

Když byl totiž jmenovaný list podal kratince zprávu o tom, že výbor spolku učitelského „Società di Mutuo Soccorso fra gli Insegnanti di Roma“ v neděli dne 19. června v 1/2 7 h. odpoledne dostavil se k ministru vyučování Martinimu, aby, jak mu valnou hromadou téhož spolku bylo uloženo, obrátil jeho pozornost k otázkám velice naléhavým, jež udržují ve stálém napjetí a nejistotě učitele na obecných školách, kteří prý mimo to, že hmotný jejich stav nikterak se nezlepšil, s bolestí pozorují již od let několika, že jsou zkracováni v uznávaných dříve právech svých, že se jim přidává zcela bezdůvodně a bez příčiny stále víc práce, výsledek pak jejich namáhání že se mravně zmenšuje — o tom když podal kratince zprávu, píše doslovně:

„Nedá se upříti, že škola obecná nachází se už od let několika ve stavu krise, ano ve stavu úplného rozkladu, z něhož ji může vyléčiti jenom energická práce ministra, jenž by měl v sobě dosti síly, aby k tomuto velkému problému obrátil všecku pozornost parlamentu.“

Učitelů na obecných školách zmocnila se nedůvěra. Oné důvěry, která pobádala dříve jinochy, že se hrnuli do škol normálních (do škol ku vzdělání učitelů) s tímtež zápalem, s kterým spěchali před lety mladíci dobrovolně do řad garibaldinských, není již více. Vznesená idealnost vychovati vlasti lidi lepší, prchá jako mlhovitý sen. Mužské ústavy učitelské stávají se prázdnými a pustými; ženské ústavy se sice množí, ale za to pozbývají pevnosti a souvislosti, celá budova národního školství, vy-

stavená s obětmi tak velikými, jeví četné trhliny a hrozí sesutím“.

To jest zajisté velmi smutný obrázek, jaký tu podal o národním školství italském list liberální. Těší se sice ještě naději, kteráž prý se člověka drží nejdéle, že ministr Martini, muž to bojovný a odhodlaný zkrachovanému školství pomůže, ale tutěž naději skládal ještě před nedávným časem na jeho předchůdce Villariho, o němž nyní píše, že stav školství italského ještě pohoršil, a že to vůbec bylo neštěstím, že se stal ministrem vyučování. Bude Martini šťastnějším? Sotva asi. Kde parlament, okolnostmi nucen, z položek ministra vyučování přese všechny prosby škrtá statisíce a i z polůžky na školní inspektory 25.000 lir, následkem čehož počet inspektorů dosti bude ztenčen, tam jest těžko povznéstí úpadku se blížící národní školství! (R.)

Rozdávát ano a přijímat ne?

V tomto čísle zmínujeme se o článku „Freie paed. Blätter“ „Učitelstvo jest nedůtklivé.“ K řádkům oněm dodáváme, že ve valné hromadě učitelské jednoty „Komenský“ v městě K. po vyčerpání programu nastal rozhovor o tom, kterak bývá učitelstvo v různých spisech napadáno, čímž vážnost stavu učitelského velice trpí. I usneseno, by spisy podobné ve spolkovém věstníku a v jiných časopisech byly uveřejňovány, jako na př. Encyklopedie humoru a vtipu, kalendář Meč atd. — My napadání jednotlivých osob, ať již toho neb onoho stavu rozhodně odsuzujem, a tím více odsuzujem snižování celého jistého stavu — musí to však býti skutečné napadání osoby neb stavu; posouditi však aneb po případě i odsouditi zcela podle zásluhy veřejnou činnost té které osoby, není žádným napadáním. A páni učitelé shromáždění v městě K. neměli zapomínat, že právě v městě jejich vydán byl redakcí jednoho z tamnějších pánů učitelů ve prospěch „Ústřední šk. matice“ pamětní spisek, v němž bylo mnoho neomalených a sprostých vtípů o duchovenstvu katolickém. Rozdávát tedy páni umějí a přijímat by nechtěli? Nechť si tedy pamatují: Co nemáš sám rád, nečín jinému! —?—

Ve Školském Věstníku pro okres Kolínský č. 4. a 5., jež rediguje učitel J. Železný, doporučuje se „Dějepisná čítanka pro dospělejší mládež poslance Josefa Sokola“ následovně: „Je na školách našich obsahem svým známa, ale nové vydání je

v pravdě dílo, které by každý učitel z vlastenecké povinnosti žákům a žačkám svým doporučiti měl. — Doba husitská probrána s vřelostí vlasteneckou. — Mládeži naší dostane se konečně v díle Sokolově spisu, jakého vůbec dosud neměla, z kterého čerpati může nezkalenou pravdu velké historie našeho národa a o všech těch velikánech, kteří jí mají býti vzorem vlastenecké statečnosti.“ — Zdali také vzorem ve vandalském ničení a boření (slova Palackého) vzácných českých uměleckých památek, v rozbíjení lebek, v upalování a věšení českých katolíků, katolických kněží a „dissidentů“, jakož i vzorem v uštípování licousů, strhování drahých závojų a čepců s hlav slečinek a paniček, v kterémžto řemesle vyznali se dobře bratři Táboři a jejich ženy — o tom se v kritice nepraví ničeho. —??—

Výstava ručních prací. Na městské denní pokračovací škole pro dívky na Rejdišti v Praze, odbývala se dne 2. a 3. července výstava ručních prací a sice byly vyloženy práce z oddělení: pro šití prádla, pro vyšívání národní a bílé, pro šití šatů. Mimo to byly letos ponejprv vyloženy též práce nových odborných kursů, totiž: dekorativního vyšívání, paličkování krajek a umělého žehlení prádla. — Výstava byla velmi bohatá, velice vkusně a instruktivně uspořádána, a všechny práce — i práce začátečnic, dle nichž hlavně bylo možno posouditi, jak veliký pokrok učinily žákyně v čase poměrně krátkém, svědčily jak o pílí a přičinlivosti žákyň, tak o dobrém návodu a veliké pílí jejich učitelek, ano mnohé práce, obzvláště práce z národního a dekorativního vyšívání, vynikaly pravou uměleckou dokonalostí; rovněž i mnohé práce žákyň dospělejších v oddělení pro šití prádla vynikaly velice, jak jemným vkusem, tak jemností i bezvadností práce. Přejeme škole této rozkvětu vždy většího.

„Katholische Schulkunde“ přináší v č. 25. následující zprávu Kevelaeru, datovanou dne 8. června: „Spolek katolických učitelek, jenž konal v Crefeldu dne 7. června výroční svou valnou hromadu, přibyl sem na večer zvláštním vlakem ve značném počtu přes 400 účastnic a šel v průvodu k milostnému obrazu našeho známého místa poutnického. Dne 8. června ráno vykonaly všechny sv. zpověď a přijaly svátost oltářní; o 1/2 10 byly pak konány slavné služby Boží, při nichž měl kázání kanovník dr. hrabě von Gallen z Monastýru, jenž sem

schvalně přibyl z rozkazu biskupa monastýrského. V úvodu vyjádřil svou radost nad tím, že se učitelky v počtu tak hojném účastnily valného sjezdu v Crefeldu a v počtu tak valném přibylly na toto místo poutnické. Dále pak pravil, že ačkoli mluví z rozkazu svého biskupa především k učitelkám, přece chce, aby slova jeho platila všechněm přítomným, aby poznali, jak těžkým úřadem jest stav učitelský a zvlášť rodičové, by slovy jeho byli povzbuzeni modlití se pilně za ty, jimž církev svěřuje poklady své nejdražší. Za vzor pak postavil katolickým učitelkám Marii Pannu jako a) královnu apoštolů (vzor v povolání učitelském); b) královnu panen (vzor pro zbožný, bezúhonný život); c) královnu mučenníků (by jejich pevná důvěra v Boha a trpělivost nikdy neklesaly). —

Samovraždy mladých lidí. Časopisu „Deutsche Lehrerztg.“ píše starší přítel listu z Marburku následovně: Jest to opravdu hrozné, s jakou velikou lehkomyšlností setrášá se sebe mládež doby naší brímě života, jež jsme my staří přece také musili na sebe vzít a je snášeti. V domě otcovském otrávil se mladistvá dcera evang. učitele, jenž se k nám přistěhoval z venkova. Brzy po té zastřelil se její bratr, jenž byl kupcem v Berlíně, Dnes odvážejí z nádraží na hřbitov mrtvolu studujícího pharm., jediného syna zámožných rodičů, jenž odjel odtud schvalně do Roztok, by se tam v hotelu zastřelil. — Nedá se upřít, že život potřebuje nyní nervů silnějších, nežli dokud bylo méně lidí a méně potřeb; ale sílu duševní není možno přiřknout mládeži, jež má smutnou odvahu zasahovati ve práva božská a sebevraždou způsobovat rodičům nevýslovný žal. —

Místním školním radám a správám škol

o zakončení školního roku.

Vyzýváme správy škol, aby na ten den o hodinu pro vykonání předepsaných

služeb Božích s příslušnou správou duchovní se dohodly.

Dle čl. 65. řádu škol. a vyučov. ze dne 20. srpna 1870 mohou na konci každého školního roku dle zdání místního úřadu školního konati se veřejné zkoušky k tomu účelu, aby rodiče nabyli vědomosti o prospěchu ve škole učiněném a aby v obcích zvyšovalo se účastenství ve školství. Místo zkoušky závěrečné může odhývati slavnost školní, nebo může slavnost se zkouškou býti spojena.

Nelze popřít, že by vhodným uspořádáním veřejné zkoušky nebo přiměřené slavnosti budil se zajisté v občanstvu větší a větší zájem pro školu.

Z povahy věci jde ovšem na jevo, že jen takové závěrečné slavnosti pořádati se mohou, které se hodí k mysli mládeže školní a srovnávají se s účelem školy, a že vyloučiti se musí vše, co by způsobilo zbytečný hluk a výtržnost.

Rodiče dětí, tu kterou školu navštěvujících, musí sice vhodným způsobem upozorněni býti, aby se zkoušky nebo slavnosti účastnili, nemístno však by bylo, aby obyvatelstvo všech sousedních míst, které k jiné škole náležejí, bylo zváno a hlučným způsobem ke slavnosti se dostavovalo. Také nelze žádnou měrou připustiti, aby slavnosti takové hodováním a tancem v hospodách se zakončovaly.

Nejpřiměřenějším programem závěrečné slavnosti školní bylo by snad, aby dva nebo tři vhodné zpěvy střídaly se s vybranými deklamacemi, jedno nebo dvě dítky aby vhodnou promluvou poděkovaly místní školní radě a zástupcům obcí, učitelstvu duchovnímu i světskému, rodičům, po případě také dobrodincům školy a chudé mládeže školní. Po té následovalo by rozdání zpráv školaích a prohlídka vyložených sešitů úkolových, kreseb ručních prací a pomůcek školních.

Z c. k. školní rady v N dne
čís. . .

Spisy redakci zaslané.

Podobenství, paraboly a bajky. Původně Sepsal Karel Otman, farář ořešský a kníž. arcib. vikář. V Praze 1892. Tisk a náklad Cyrillo-Metl. od knihtiskárny (V. Kotrba.)

Cena 70 kr. Knihy této dobře mohou užití pp. katechetové i kazatelé. Pro pěkný její směr doporučujem. Úprava jest velmi pěkná.

Rajská Zahrádka. Časopis pro mládež. Vydavatel Václav Špaček. Tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. Roč. I. č. 3. a 4. s pěknými obrázky a zdařilým obsahem.

Časopis učitelek. Měsíčník pro učitelky všech kategorií a vychovatelky vůbec. Red. Emilie Schmutzrová. Roč. VIII. č. 6. a 7.

Obzor. Red. a vydavatel Vladimír Šťastný. Roč. XV., č. 11. a 12.

Reformace katolická nebo-li Obnovení náboženství katolického v král. českém po bitvě bělohorské. Dle původních pramenů sepsal Tomáš V. Bílek. V Praze. Naklad. Dr. Fr. Bačkovský. Seš. I. Cena 40 kr. Stanovisko p. Bilkovo vůči katolíkům jest vůbec známé; my však na spis tento, ač již z prvního sešitu dosti patrné, že není psán zcela nestranně, svoje historie znalé čtenáře přec upozorňujeme, jelikož i tak má jistou cenu a může pobádat k dalšímu studiu u věci této.

Číselný katechismus. Pro školní děti sestavil Karel Janský, kaplan v Morašicích. Druhé vydání. Nákl. knihkupectví Cyrillo-Methodějského (Gustav Francel). Cena 6 kr. Doporučujeme.

Sbírka slohových úkolů pro školy obecné a měšťanské. Sestavili učitelé Filip

Hyšman a Antonín Mojžíš. Nakl. Rohlíček a Sievers, knihosklad v Praze, r. 1892. Cena 1 zl. 20 kr.

Náš domov. Obrázkový časopis zábavný a poučný pro lid. Red. Josef Vévoda. Roč. I. č. 12. a 13.

Škola. Tygodnik pedagogiczny. Organ towarzystwa pedagogicznego we Lwowie. Red. Mieczysław Baranowski. Rok XXV. Nro.

Zpráva a výkaz jmění Klárova ústavu pro zaopatřování a zaměstnání dospělých slepců v Čechách za rok 1892. S dodatkem o poučení rodičů dětí vidících i slepých. Padesátý devátý ročník od 1. ledna do 31. prosince 1891. — Ze zprávy této se dovidáme, že bylo v ústavu Klárově v roce minulém 132 slepců. Uvážíme-li, že jest v Čechách nejméně přes 4000 slepců, ústavy však pro slepce pouze dva, ústav Klárův pro dospělé a ústav na Hradčanech pro výchování slepých dětí, jenž může ze 600—700 slepců nacházejících se ve věku školou povinném, přijmouti chovanců pouze 80 a nejvýše 100, poznáme snadno, jak mnoho a mnoho zbývá tu ještě činiti, by se odpomohlo alespoň potřebě nejnalehavější. Kéž by se dostalo alespoň těmto dvěma ústavům hojně dobrodinců. —

Listárna redakce.

Dp. A. S. Odpověď máte ve „Vychovatel“ str. 222., kdež uveden jest §. 7. ř. š. z. z něhož patrné, že třeba jest nutně schválení vlád., kteréž však smí býti uděleno pouze knize schválené příslušným úřadem duchovním. Ostatní později.

Jelikož číslo 19. listu tohoto bylo zabaveno, dáváme za ně náhradou k číslu tomuto půlarchovou přílohu.

Jak píše prof. Dr. Masaryk

O KATOLICKÉ

V Ě D Ě A V Í Ř E.

Podává Fr. Filip Konečný, Ord. Praed.

Tato důležitá a důkladná kniha vyšla nákladem družstva „Vlast“, v Žižkově u Prahy čís. 505 a stojí 1 zl. 50 kr., pro činné a přispívající členy družstva 1 zl. Kdo se stane zakládajícím členem družstva „Vlast“, obdrží ji zdarma. Při koupi více exemplářů (v seminářích, na středních školách atd.) administrace „Vlasti“ na ceně sleví.

OBSAH: Vychování socialní. Myšlenky a výroky spisovatelů italských a francouzských, jež přeložil a podává Josef Flekáček. (Dokončení.) — Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském. Píše Fr. Pohunek. (Pokr.) — Něco o ruském obecném školství. Píše František Žák. — O potřebě náboženství ve výchově mládeže. — Zákony a nařízení u věcech obecných a měšťanských škol náboženství katolického se týkající. (Pokr.) — Hlídky časopisecká. — Drobnosti. — Spisy redakci zaslané. — Listárna redakce.

Tisk knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba) v Praze.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: Fr. Pohunek.

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepočítají a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána)

0 blaženosti se stanoviska ethického.

Píše Jan Nep. Holý.

Fecisti nos ad Te, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in Te. K Sobě jsi nás učinil, a nepokojno jest srdce naše, dokud nespočine v Tobě.

Sv. Augustin na počátku svých „Confessiones“.

V srdci jednoho každého z nás ozývá se blas, toužící po štěstí, po blahu, a nikdo nemůže chtít býti nešťastným. Hledáme v celém svém životě štěstí, avšak jak často se klameme, hledající je někde, kde ho nalézt nemůžeme! Obzvláště pak nynější

„věk cifer, strojů, páry, elektřiny, chladného, praktického rozumu“ (Machar, Bez názvu),

v té věci jest na velikém omylu, a není se diviti, že „mnohý se nevědomky stane naposledy pessimistou“ (Procházka, Zlatá Praha 1889. 319.): Vždyť „žhavá touha nitra“ našeho jako stín nás neustále pronásleduje, hledáme, ale nenalézáme, „žhavá však touha“ nám po toje nepoprává. Kdo by — v takém stavu „nezoufal?“ Ani básníci naši nám v té příčině pomoci nemohou, spíše nás ještě svými básněmi k zoufalosti vybízejí. Sami se táží:

„Ó rci, kam cílí ten chvat, ježž nazýváme žití!“

Samí se táží: „Kde je to štěstí naše?
Kde jest, co jest, jak jen k němu?“ (Vrchlický).

Nebude tedy od místa, jestliže si i my podobné otázky položíme a poznáme, „co jest, kde jest štěstí a jak jen k němu“. Při tom nám také nějakým způsobem nápomocni budou i básníci, byť i někteří, nechtíce býti „praeceptory synů a guvernankami našich dcer“, proti vůli. Srdce lidské jest u všech nás stejné, také oni dychtí po blahu, avšak — „žitím sklamaní a radostí všech syti“ (Machar) — nalézt ho nemohou. Ostatně pje také Kollár:

„Pravda nezná ustoupiti zlobě
kdo jí laje, ten ji zastává“,

také básníci, chtějí nechtějí, vydávají svědectví pravdě, byť i nebylo pozitivní. Přiučme se i od nich něčemu, pamětlivi slov básníkůvých:

„Postoj trochu, protři oko tmavé,
sedni na břeh, patře na jdoucí,
bys tak zmudřel k cestě budoucí
prve než tě shltnou vlny žhavé“.

Ano, popatřme na jdoucí a hledající štěstí své ve všeličems, což však jejich žízň utišiti nemůže, popatřme na ně, bychom k životu se vrátili s radostí, prve než nás shltnou vlny zoufalosti a pessimismu. Jestliže pak úkolem člověka jest „šťastným býti a jiné blažiti“, snad v první řadě platí známý výrok Bolzanův o vychovatelích. Spočívá-li blaženost na zemi ve ctnostném životě, a ke ctnostnému-li životu dospíváme kony, zajisté přisvědčíme Aristotelovi, vyžadujícímu, by mládež hned z mládí ke ctnostnému životu a tím ku blahu vychovávána byla. Tomu-li tak, není bezúčelné promluvit v tomto listě o blaženosti se stanoviska ethického.

Vrchlický se ptá v Legendě o sv. Prokopu „Co jest naše štěstí?“ Tato otázka nás nejprve zaneprazdňuje.

„Básník řekne vám, že jest to přelud bledý,
jenž v letu spočine vám někdy na prahu,
či zářný meteor, jenž svítne vám jen jednou,
či svůdná bludička, jež v bahno svede vás“ —

Machar (Bez názvu str. 127.).

Tolstoj míní, že štěstí, blaženost záleží v „žití pro druhé“ (Kozáci). Rozliční lidé různě o blaženosti smýšlejí, ano, tentýž člověk za rozličných okolností různé pojmy o blahu mívá. Aristoteles (Ethika Nikomachova, přel. Vychodil) určuje blaženost „dobře žíti a dobře jednat.“ (hlava 2.) a na jiném místě (hlava 8): „blaženost je dobré živobytí a dobré jednání“. Jest to názor, s nímž souhlasí také výrok Platonův (Kriton): Οὐ τὸ ζῆν περὶ τῆς αἰστούς ποιητέον, ἀλλὰ τὸ εὖ ζῆν. Nelze žití nejvýše klásti, nýbrž dobré žití. Výměr ten hodí se velmi dobře na blaženost nedokonalou zde na zemi, jak později seznáme, my však mluvíme o blaženosti vůbec, ohlédněme se po jiném výměru. Sv. Augustin určuje ji takto (v předmluvě k „Civ. Dei“): „Constat omnium rerum optandarum plenitudine esse felicitatem. Známo jest, že blaženost jest plnost všeho žadatelného dobra“. Boetius pak (Consol. Phil.): „Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Blaženost jest stav nahromaděním všeho dobra dokonalý“, výměr, který se velmi často cituje. Sv. Tomáš praví: (Summa Theol. 1. q. 26. a. 1.) „Nic jiného nevyrozumívá se pode jménem blaženosti nežli dokonalé dobro bytosti rozumné.“ Tongiorgi (Institutiones philosophicae Tomus II.) vymezuje krátce: Felicitas est possessio summi boni, blaženost jest držení nejvyššího dobra“. Trochu obšírněji vykládá Ferreti (Institutiones philosophiae moralis vol. I.): „Blaženost jest stav, v němž duše lidská sobě vědoma jest, že se má se všech stran dobře, a s jistotou poznává, že tomu vždy tak bude“.

Podal jsem několik výměrů blaženosti, k lepšímu porozumění bude dobře s Ferretim rozeznávat tři znaky blaženosti! a) n e g a t i v n í, vyloučení všeho zla; neboť nemůže v pravdě blaženým pokládán býti, koho nějaké zlo sužuje. Dovolává se k tomu také svědectví Ciceronova, (Tuscul.) jenž dí: „Blaženými poklá-

dám ty, již jsou v dobru, k němuž není žádné zlo přimíseno. A žádný jiný znak slovu „blažený“ nepřináleží, nežli plné držení dobra s vyloučením všeho zla“. Také sv. Tomáš (1. 2. q. 5. a 3.) dí: „Blaženost, jsouc dokonalým a dostatečným dobrem, vše zlo vylučuje a každou touhu splní“. b) Druhý znak, k pojmu blaženosti jest dle Ferrettiho pozitivní, totiž plné držení příslušného dobra; neboť nemůže v pravdě blaženým jím být, kohož touha k nějakému dobru táhne, kdož postrádá nějakého dobra. Ostatní výměry blaženosti, svrchu uvedené, hlavní důraz kladou na tento znak. c) Třetí znak jest dle téhož spisovatele: jisté poznání, že i zlo neustále bude vzdáleno i že dobro stále bude přítomno. Pomysleme si totiž, že by někdo neměl této jistoty, zajisté již není v pravdě blaženým, neboť již jest nějakému zlu podroben, sužován jsa buď strachem, že dobra pozbude, nebo bolestí nad jistou ztrátou dobra, vůbec postrádal by dobra příjemného klidu, jež duši přináší jisté poznání bezpečného držení dobra dosáhnutého. Také Aristoteles 1. c. hlava 3. knihy I. dí: „Dobrem (blaženosti) tušíme být něco neodňatelného“. A sv. Tomáš (1. 2. q. 5. a 3.): „Přirozeně dychtí člověk po stálosti toho dobra, které má“, a na jiném místě (1. 2. q. 5. a. 4.): „Žádá se ku pravé blaženosti, by člověk měl jisté mínění, že dobra, které má, nikdy nepozbude“. Tutéž myšlenku pronesl básnicky Schiller (Piccolomini 3. jedn. 3. výstup): „Der ist schon aus dem Himmel gefallen, der an der Stunden Wechsel denken muss. Die Uhr schlägt keinem Glücklichen“. Zajisté mluvil Ferretti všem nám ze srdce: kdo by si nepřál vše dobré beze všeho zla a to nejen pro okamžik, nýbrž stále?

Blaženost rozdělují v dokonalou a nedokonalou, dokonalou jest tehdy, jestliže se ony tři znaky všechny a skutečně sbíhají, schází-li jen jeden, již jest blaženost nedokonalou. Jinak rozdělují blaženost v objektivní, předmětnou a subjektivní, formální. Předmětná jest totiž předmět, jehož dosáhnutím stáváme se blaženými, formální pak blaženost jest dosáhnutí onoho předmětu čili podle Vrchlického: „jak k němu?“ Srovnej Pospíšil (Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského) str. 527.: „Dobro v účelu obsažené samo v sobě jest účelem objektivním; držení a užívání tohoto dobra však jest účelem formálním“.

Jestliže jsme poznali, co jest blaženost a jak ji rozdělujeme, nastává otázka, zdali po ní skutečně toužíme a jaká tato touha naše jest.

Nade vši pochybnost touží každý člověk po blaženosti a to dokonalé. To dosvědčuje jednomu každému vlastní jeho srdce, to dosvědčuje všeobecný a stálý souhlas všech lidí (Ferretti). „Blaženě žítí“, dí sv. Augustin, „chceme zajisté všichni: a není nikdo z lidí, jenž by této větě nepřisvědčil, i kdyby ještě nebyla pronesena“. Cicero, jak praví sv. Augustin, chtěje dialog Hortensiův nějakou jistou větou počítí, o níž by nikdo nepochyboval, píše: „Blaženými zajisté všichni chceme být: vzdáleno budiž, abychom to popírali“. Horác nadepsal jednu báseň (Carminum lib. I. carmen XXXV.): „Ad fortunam Antiatem“, „Na štěstěnu v Antii“, a dosvědčuje, že se ke štěstěně utíká chudý rolník a bohatý kupec, Dakové a Skythové, města a národové, Latium, královny i samovládci barbarů, jedním slovem k ní se každý utíká. Snad namítneš, že není možno, by všichni lidé po blaženosti a to dokonalé toužili, vždyť denně vidíme, že mnoho lidí špatně koná, že tedy netouží po dobru, a tím také nežádá sobě blaženosti. Avšak přihlédní blíže a seznáš, že i tito skutečně si volí dobro, byť jen zdánlivé, že tedy také skutečně po blaženosti dychtí, byť i předmět jejich touhy nemohl v pravdě žádosti jejich vyhovět. Každý člověk má vrozenou touhu po dobru a v každém kroku, který činí,

v každém skutku, který koná, nemůže nechtít dobra; tím však nepravíme, že se vždy a v každém kroku nese za dobrem pravým, nýbrž toliko za dobrem všeobecně, za dobrem, které se mu zdá býti užitečným nebo potřebným, které však ve skutečnosti dobrem pravým není. Tak i hříšník, páchaje hřích, nepřeje sobě nějakého zla, nýbrž doufá skutkem tím dojíti nějakého dobra. To doznává Cicero, píše (Pro Roscio Amer.): „Taký jest život lidský, že nikdo ke zlému skutku se neodváží přistoupiti bez naděje v užitek“ (sine spe atque emolumento). Sv. Tomáš (1. 2. q. 1. a. 7.) dosvědčuje totéž: „Ti, kdo hřeší, odvracejí se od toho, v čem se nachází poslední účel, nikoliv však od samé touhy (intentione) po posledním účelu, který hledají falešně v jiných věcech“; jinde (1. 2. q. 5. a 8.): „Ačkoliv ne všichni po tom dychtí, v čem pravá blaženost spočívá, přece jest jisto, že všichni přirozeně dychtí po všeobecném a dokonalém dobru, v čemž společný znak blaženosti spočívá . . . Dychtiti po blaženosti není nic jiného, nežli toužiti, by vůle byla splněna, c o ž k a ž d ý c h c e“. Z toho patrno, že se všichni touhou po blaženosti neseme, a tato touha jest nám vrozená, jest nám přirozená, a to tak přirozená, že Machar neváhá ji jedinou nazvati „celou naši“:

„Nic není tady cele tvým,
až na tu žhavou touhu nitra“ (Lumír 1890. str. 7.).

a tak jest o této pravdě přesvědčen, že tyto dva verše klade na počátek dvou sloh „Z knihy Magdalena“. Tolstoj (Kozáci) dí: „Člověku vložena touha po štěstí, jest tudíž zákonitá“.

(Pokračování.)

O polepšovných čili ústavech nuceného vychování spustlé mládeže.

Když jsem před lety nastoupil úřad duchovního v trestnici, nebyl jsem dlouho na rozpacích o tom, jaké metody bude se mi držeti. Poznal jsem ihned, že jediné pravou cestou bude — přísné *individualisování*. Co je individualisování? Individualisování v trestnici je životní analyse od kolébky až k době, kdy rámě spravedlnosti udělalo ten nejcitelnější řez a kdy řekla ústa soudcova: „až potud a ne dál!“ Kdo by četl pozorně denník duchovního v trestnici, tomu by nepřišlo na mysl, na zločinství dívati se tak, jako to činí většina obecnstva, vedená a svedená jistou žurnalistikou, jež musí býti za každou cenu interessantní, aby existovala; nenapadlo by mu mluvit tonem laskavým o polovině nešťastníků, na nichž lidská společnost prohřešila se snad víc, než oni na ní. Neupírám, že značný kontingent zločinství tvoří lidé, jimž dostalo se slušného vzdělání, kteří, patříce k t. zv. světu polovzdělanému, klesli na zločince proto, že činili příliš veliké nároky na životní potřeby, k jichž ukojení neštítili se prostředků protizákonných; avšak číslce tato je poměrně malá a rekrutuje se z pravidla z velkých měst. Daleko větší, ano rozhodující v otázce zločinství je číslo těch, kteří nenabyvše žádného vychování domácího a školního, vyrostli bez Boha, bez bázně a kázně, bez dobrých příkladů — na zločince cestou přirozenou. Zaslужují odsouzení, anebo spíše politování? Spravedlnost lidská je odsuzuje, ale milosrdnost lidí jich musí politovat. —

Den co den viděti táhnouti silnicí rodinu, při pohledu na níž krvácí srdce, Zbédování na těle i na duchu táhnou dál — bez domova, bez přístřeší, bez chleba.

bez vlasti, bez cíle. Náruživosti a nedostatek rozryly jim záhy obličej a jen houfec dětí určuje, jak dlouho trvá cikánský tento jejich život. Kdo je on a kdo je ona? Oba se poznali náhodou na silnici a od té doby krácejí léta tou poutí života. Jak málo je těch, kteří při takém životě nestali se zločinci! Stali-li se jimi jednou, pak je bídný zbytek bídného tohoto žití putováním z trestnice do trestnice. „Zločinství je tak staré, jak společnost lidská;“ toť ovšem pravda, pokud se týká lidských vášní a náruživostí. Jsou národové, kde jsou trestnice psychologickou síní studijní a kde zločiny proti § 171—189 rak. trestního zákona jsou věcí téměř neznámou. (Jihoslované).

Tam jsou ovšem zjevy, jaké jsem toulající rodinou představil, nevídané, tam nevykazují statistická data zločinství 60% zločinů proti bezpečnosti majetku. Z toho plyne zcela logický soud: ač společnosti lidská vždy bude počítati s číslicí zločinství, bylo by jí počítati s číslicí daleko menší, kdyby upravila sociální své poměry tak, jak jsou upraveny jinde, kde lokální, nationální, po případě i kulturní poměry bédný tento zjev s sebou nepřinášejí.

Z tuláků a tulaček je těžko nadělati lidí lidské společnosti užitečných; avšak ti tuláci a tulačky mají děti, jež nezmizí ve vlnách života, nýbrž vyrostše na původce nové generace, stanou se vlnou hroživou, prudce na koráb lidské společnosti dorážející.

Toť ovšem příklad nejkrajnější; obrátíme-li list, objeví se nám obraz jiný, méně drastický, stejně však smutný. V každé obci je *rodina, která žije na útraty a z mozolů svých spoluobčanů*. Poněvadž tam má domovské právo, nemůže ji nikdo vyhnati, třeba se všickni shodovali v tom, že zmíněná rodina žije se nepočetně. I v té rodině jsou děti, a co bude z těch? Co jiného, než zločinci, kteří již ve škole ukazují, že k jinému nespějí.

V jiné rodině *zemrou rodiče*, děti zůstanou, jako kvítka na břehu mořském, vysazeny vlnám života. Kdo se jich má ujmouti? Neujme-li se jich nikdo a jsou-li větší, rozejdou se do světa hledat si chlebiček mezi dobrými lidmi. Jak mnoho takových dětí hledá chléb a nachází ho — v trestnici! Ústavy, jež ve spojení s osiřelými dětmi tuto uvádím, nejsou žádné sirotčince, to dobře vím; avšak jak často postrádají takto osiřelé děti dobrého vychování, jak často je třeba polepšoven pro ně v čase nejbližším!

Opět v jiné rodině *zemře otec a matka* je slabá na nezvedence, s nímž nemohl ničeho svést ani nebožtík otec a jenž je ve škole upírem učitelovým. Co s ním? Má terrorisovati matku a celé okolí tak dlouho, až na základě svého spustlého života spáchá zločin a přivede to do trestnice? To trává někdy hezky dlouho.

Bylo by smutné, by společnost lidská klidně se dívala s rukama založenýma, jak takové dítě vyrůstá v zločince; bylo by smutné, aby chtěla přiložiti ruky k ohnutí křivého stromku, když již je pozdě a napravovati mladé ničemy v trestnici zemské teprve tenkrát, když už v krajských přišli do styku se starými dareby a od nich se naučili, čeho posud neuměli. A přec tomu není jinak. Trestnice krajské, kam přicházejí po většině začátečníci v životě zločinném, postrádají až posud řádně organisované duchovní správy, postrádají školy, samovazby, na mnoze i práce a tak nezbyvá, než špatný příklad starších spoluvězňů, o který není věru nouze. Jak mnohý vzdychl si oproti mně: „já bych byl na tato místa nikdy nepřišel, kdybych byl býval přišel ihned sem a poznal samovazbu“.

Kdyby národ třímilionový uchránil ročně jen 20 dětí od mravní zkázy, jak nedozírného dosahu dílo vykonal by za tento jediný rok! Nikdo ať se nepozastavuje u malého čísla 20. Cifra tato malá sic, avšak ona vzroste úžasně, uváží-li se všechny důsledky. Ne od jednoho, resp. ne od 20ti zločinů byl by osvobozen tento malý národ, nýbrž od sta a tisíc zločinů jiných, neboť člověk, jenž se stal zločincem, nestal se jím k vůli zločinu jednomu, ale k vůli celé své ničemné povaze, která po odbytí trestu za zločin jeden připravuje se ihned — často ještě v trestnici — k zločinu novému. Jsou lidé, kteří proseděli dobrou třetinu svého života v trestnici a kteří v nekalém svém řemesle vycvičili celou generaci novou, která zplodí opět zločince. Co tu bídy v národě, obcích i rodinách z tohoto zločinného řetězu!

Myšlenky tyto mimovolně přivádějí nás k organizaci, kterou téměř ve všech kulturních státech evropských shledáváme, na kterou se i u nás vážně myslí a která sluje — *nucené vychování spustlé a zločinné mládeže v t. zv. polepšovnách a ústavech vychovávacích vůbec.*

Jak ke konci této stati bude podotknuto, *existují polepšovny* a to velmi četně: *v Švýcarsku, Německu, Švédsku, Anglii, sev. Americe, talii a Francii.* V těchto zemích jsou zároveň spolky péče o vystouplé vězně, jež mají za účel, duševním těmto rekonvalescentům, jichž se společnost lidská štítí, zaopatřiti pomoc morální i materiální, opatřením v první řadě práce a zaměstnání. Že tyto spolky péče a tyto rozličné ústavy praeservativní jsou přec jen k něčemu dobré, to dokazuje čísllice zpětlosti u nás a jinde. Nechci rozsuzovati, jak dalece lze tento potěšitelný rozdíl připsati na účet těchto spolků a ústavů a jak dalece společenským poměrům; že však poměry ty jsou ku př. v Anglii, při té populaci, obchodní činnosti a následkem toho cizinské frekvenci, zločinství méně přístupny, to nebude tvrditi nikdo rozumný. Totéž platí o Švýcarsku, hosticím podvrtné živly celé Evropy, totéž o jiných státech, až snad na Švédsko.

Dnes se volá po svépomoci. Celé theorie byly zbudovány, na základní kámen však, jenž sluje profylaxe zločinství, zapomněl i ten, jenž k budově své na rychlo vypracoval plán. Zvlášť u nás v Rakousku zůstala společnost lidská mnoho dlužna sobě a svému potomstvu a teprv nedávno povstali, kdož hloub nahlédli v sociální poměry a ovšem i v sociální bídu a pozdvihli hlasu svého ve sborech zákonodárných a jinde.

Že největší procento zločinců rekrutuje se ze zanedbané a zlým příkladem svedené mládeže, dosvědčiti mohou ti, kdož na poli trestnictví a zločinství svá pozorování činí. *Statistická data vykazují 3/4 zkažených špatným příkladem, 1/4 zkažených vlastní vinou a zanedbaností.* Z kruhů lidumilů zavznívá tudíž hlas: „ucpete prameny a vyschnou nečisté kloaky, v nichž se potácí a z nichž marně vychodiště hledá tolik zbloudilých bratrů vašich! Nechte tuto opuštěnou, osiřelou, zanedbanou a v trní špatných příkladů vyrůstající mládež vyrůstí tak, jak jste sami vyrostli a přesvědčíte se, co dělá vychování. A naopak, přesadte děti své v poměry těchto ubohých tvorů a přesvědčíte se, že nevyroste z nich, třeba byly ušlechtilejšího štípení, nic jiného, než pláne. Či je to zvláštní zásluhou vašich dětí, že se narodily z rodičů pořádných, pečlivých, občansky zachovalých a že od nejútlejšího věku vedeny jsou slovem i příkladem k modlitbě, práci a počestnému životu? — Je to moje zásluha, — tak může každý z nás říci, — že Bůh hledal duši mou, když jí největší hrozilo nebezpečí a že přetrhl jedním výstražným slovem z úst rodičů a vůdců mých v čas pouta hříchů? Kdybych byl vyrostl v těch poměrech, jako ten, neb onen zločinec, kdybych od mladosti neviděl nic jiného, než špatný příklad

a neslyšel, než svádění k zlému, kdo ví, nestál-li bych tu jako větší zločinec na pranýři hanby před světem!? To by nás však vedlo daleko a proto k věci!

1. *Pro jaké děti mají se zřizovat polepšovny?*

V životě vyskytují se *tři druhy dětí zralých pro polepšovny*. Je známo, že odbytý čtrnáctý rok činí dle našeho trestního zákona schopným trestního činu před soudem, kdežto mládež do čtrnáctého roku může býti stížena trestem stauoveným na přečin, nebo trestem pouze policejním. Káznice však a nápravny jsou opatřením pouze policejním a proto nemůže do nich přijíti čtrnáctiletý zločinec, leč po odbytém trestu v trestnici krajské, neb i zemské. Přijde-li do trestnice zemské, je o jeho mravní nápravu — ta-li vůbec možná — líc postaráno, než trestnicí krajskou, kde až na málo případů nebyvá o samovazbě ani řeči, kde často ani toho se nedbá, aby mladiství vězňové tvořili zvláštní oddělení a nebyli vysazeni špatným příkladům vězňů starších. Nepřepínám, nýbrž mluvím ze zkušenosti, díím-li, že onen klackovitý vzdor a apathii, jež charakterisují mladé vězně ve velkých trestnicích, přinášejí si tito z trestnic krajských, kde přicházejí často o všechn pel mládí, jevíci se v úctě k autoritě duchovní a světské. Kde tu vězí chyba, toho je si vláda dobře vědoma, neboť nezřizuje nových trestnic, krajských i zemských, leč se zvláštním opatřením pro mladistvé zločince, ať toto se jeví v samovazbě, nebo t. z. systému auburnském, či mlčecím.

Zcela jiný život musil by panovati v polepšovnách, hostících material, *jenž zločinství ještě zcela nepropadl, aneb propadl-li, nemohl pro nezákonné stáří býti odsouzen*, ježto se může ve většině případů předpokládati, že jsou to děti, na nichž společnost lidská sama největší krivdy se dopustila, když je za nynějších ku př. školních, kulturních a pedagogických poměrů spustnouti nechala; zde musí býti dobrou školou postaráno, aby se chovancům *elementárního vzdělání dostalo, vzdělání, jež spěje víc za cílem morální výchovy charakteru, než za úspěchem literárním*; zde musí býti dítě přivedeno v kolleje, po nichž kráčí děti z rodin spořádaných, ono musí dostati v první řadě *chuť ku práci* duchovní i hmotné. Pán Ježíš, aby vychoval lidi, stal se člověkem; v polepšovně musí se stát paedagog, aby vychoval děti, jich otcem, což jistě se stane, nebude-li se považovati za placeného úředníka, mysle, že koná dost, když po odbytých úředních hodinách složí paedagogické náčiní a opustí dílnu.

Že náboženství, onen zlatý řetěz, spojující nebe se zemí, ten nejúčinnější prostředek k výchově hodných lidí, nesmí klesnouti na dvouhodinový „také předmět“, nýbrž že se musí státi *atmosferou, prostupující nejen školní vyučování, nýbrž celý rodinný život v ústavu*, to se samo sebou rozumí. Poněvadž pak náboženství Kristovo vidí ideál v *účinné lásce*, musí srdce paedagoga v polepšovacím ústavu touto láskou býti prostoupeno. Děti musí na něm viděti lásku vedle vážného, přísného, opravdového vystupování, bolest při nezdárném, radost při zdárném se chování; ony musí býti o tom přesvědčeny, že se mu opravdově o to jedná, vychovati z nich hodné lidi, ony musí slyšeti příklady ze zkušenosti, ze života bohabojného i bohaprázdného. Vrchol lásky je *sv. trpělivost, sebezapírání a vytrvalost*, jež se často osvědčovati musí.

Zákon ze dne 24. máje 1885., jenž je nejnovějším ustanovením v příčině káznice a nápraven téhož zákona dí: „*Pro osoby, jež osmnáctý rok nepřekročily, mají se zříditi zvláštní polepšovny, pokud u osob těch zákonité podmínky pro odevzdání do káznice se objevují*“, t. j., pokud výrok pro odevzdání do káznice učinil soud na základě trestního činu. „*Ústavy tyto, pokračuje zákon ze dne 24. máje 1885.,*

*buďtež tak zřízeny, aby v nich bylo postaráno jak o morální a náboženské vychování, tak o přiměřené jich silám, schopnostem a budoucímu povolání, zaměstnání. Přidržení v ústavě nuceného vychování má trvati tak dlouho, jak dlouho toho účel vyžaduje, nikdy však nesmí 20tý rok přestoupiti. Vedle těchto zákonitě stanovených případů nesmí nikdo do káznice, neb nápravný býti odevzdán. Ustanovením tímto se však **nevylučuje**, aby mladistvé osoby k návrhu zákonitých zástupců a se svolením poručenské vrchnosti i mimo tyto zákonitě případy do nápravný odevzdány nebyly.“*

Z toho je tedy patrné, že první kategorii káránců pro nápravný tvoří mládež od 14 let do 18, a to tehdaž, když nebyla při zločinu sice dopadena, životem svým však, buď jí vrozeným, neb špatným okolím vštípeným, žádné naděje v pořádný život nedává. K těm patří i tací, kteří trest za zločin si odbyli a jimž v rozsudku soudním spolu vyslovena možnost dodání do polepšovny. Tato kategorie potřebuje polepšoven nejvíce, ježto chová individua, s nimiž ani vlastní rodiče ničeho svěsti nemohou, jež jsou jen pohoršením a zlým příkladem ostatní mládeži. Individua tato tvoří v polepšovnách živel, ježž správa ústavu nesmí zvláště s očí pouštěti, a ježž musí v první řadě navykati práci a spořádanému životu, kázeň znalému a ji zachovávacímu životu.

Pod 14tým rokem stojí druhé dvě kategorie, a to těch dětí zanedbaných a spustlých, jež stály již před soudem a těch, jež jsou úžasně sic mravně skleslé, posud však ničeho neukradly, zločinně nepoškodily atd., že i na tyto vztahuje se nucené vychování, to praví § 273. tr. zákona a říš. z. z roku 1885, určuje to blíž, když praví, že odevzdání do ústavů polepšovacích může nastati, když někdo pro nedospělost nemůže odsouzen býti ze zločinu, nýbrž pouze na přečin, když jest zanedbaného vychování a když nemohou býti nalezeny prostředky k jeho nápravě.

Bylo kdesi vysloveno, aby tyto dvě kategorie se přísně od sebe dělily, s čímž se však nelze sprátemi z té zásady, že pro samé detailování nepřijde se k ničemu.

Třeba zločinci, jsou to přec jen děti a rozdíl mezi oběma v stránce mravní a i literní nebude as tak veliký, by se na nich nemohla zkusiti tatáž práce, stejná v theorii, rozličná v praxi dle osobní individuality, již poznati bude první prací moudrého vychovatele a přidělených mu čilých sil vůdcovských, či dozorcích. *Spočíváť celá profylaxe tato v klasifikaci a individualisování.* (Dokonč.)

Alfonse Šťastného rozumy o nedostatecích nynější školy.

Ve schůzi „Zemské selské jednoty pro království České“ dne 16. m. května mluvil známý Alfons Šťastný z Padařova o úpravě vyučování školního dle potřeb malého rolnictva. Přiznáváme se, že nás řeč jeho ani tak nepřekvapila, jako nás překvapilo mlčení našich učitelských listů k jeho řeči. Neboť víme všichni dobře, jaký hluk způsobí jakákoliv i sebe menší a dobře míněná výtka, jež se učiní nynějšímu zřízení školnímu od strany katolické — a hle, nyní, kdy Alfons Šťastný spatřil a ukázal na škole tolik stránek špatných, jakých ani ti „tmáři, zpátečníci a klerikálové“ nikdy na ní neukázali — nyní zůstalo tak pěkné „ticho v Čechách“, jako by se pranic nebylo stalo. „Národní učitel“ uveřejnil řeč Alfonse Šťastného

doslovně a přičinil k ní pod čarou jen dvě malé poznámky. Ostatní listy se o ní, pokud víme, ani nezmínily.

Alfons Šťastný uvedl především, co se všechno na nynějším rolníku žádá, a doložil k tomu, to vše že „se má provést při tak skrovné míře vzdělání, jakou mu poskytuje dosavadní vyučování školní!“ Z toho pak dovozuje, že je třeba „odstranit ze školy vše, co rolníku vědět nutně *není* třeba, a vyměnit to za to, co mu třeba vědět nevyhnutelně.“

Zastavíme se hned při těchto slovech Alfonse Šťastného a opakujeme své podivení, že si jich nepovšimli naše učitelské listy. My rádi přisvědčujeme, že se nyní na rolníku mnoho žádá, a že mu nynější škola neposkytuje všeho, čeho bude potřebovati, ale tu si dovolíme panu Šťastnému namítnouti, že škola neposkytuje všeho *žádnému* stavu. Škola obecná jest právě proto *obecnou*, aby poskytovala dětem těch vědomostí, jichž nutně třeba *každému* bez rozdílu stavu, a nemůže býti zřízena tak, aby měla na zřeteli výhradně jistý stav.

Žádá-li Alfons Šťastný, aby se ze školy obecné odstranilo vše, čeho *rolníku* vědět netřeba, a místo toho se zavedlo, co zase *rolníku* vědět třeba, — nežádá tím nic jiného, než aby škola obecná přestala býti školou *obecnou*, a stala se školou *pro děti rolnické*. A tu se tážeme Alfonse Šťastného a všech těch pánů, kteří hlasovali pro resoluci jím navrženou: Jest vaše smělost, pánové, již tak veliká, že mluvíte tak jako by škola obecná byla jen majetkem *vaším*, jako by u vás nebylo žádných dětí řemeslníkův, ani obchodníkův, ani toho dělnického lidu, který asi počtem vás převyšuje? Je to spravedливо, pánové, abyste o dětech všech ostatních stavů kromě stavu vašeho mluvili tak, *jako by jich ani nebylo*? Odkud domníváte se mítí toto právo? Každý řemeslník, každý obchodník i každý domkář platí na školy právě tak jako vy, a má snad také právo žádati, aby byla škola také *pro jeho* děti, a nejenom pro děti vaše!

Pan Alfons Šťastný vykládal dále, že dítko rolnické chodí po srážce prázdnin a prázdných dnů, překážek rozličných nemocemi, špatnými cestami a jinými nehodami necelých 200 dní ročně, a poskytne-li se mu ještě úleva — jak se nyní houfně děje — že chodí do školy místo osm let sotva čtyři roky — a táže se: A za 4 léta máme mítí z našeho synka tak vzdělaného rolníka, jak to dnešní naše poměry vyžadují? Nemožno.

Příznávající se, že dáváme v tom panu Šťastnému za pravdu, uvedeme nyní, jakou odpomoc proti tomu navrhuje:

1. aby nebyly ve čtvrtek prázdniny; co prý záleží našim vyšším úřadům školním na tom, aby se nevyučovalo po celý týden stejně mnoho hodin denně, a v celém životě občanském nenalézáme prý nic podobného tomu starému copu čtvrtedních prázdnin.
2. Aby se děti přijímaly již počátkem toho školního roku, v němž dosáhnou 6. roku a ne až po ukončení 6. roku.
3. Aby přestaly úlevy.
4. Aby se odstranil starý „nešvár“, že učitelé pro službu kostelnickou (!) zanedbávají školu, a aby se zřídily kostelní obce, jež by si tuto záležitost uspořádaly tak, aby se vyhovělo škole.

K tomu, co řekl pan Šťastný pod 1. povíme jen tolik: kdyby byl pan Šťastný učitelem, poznal by brzy, že práce školní nemůže se přirovnati k okopávání řepy nebo zemčat, při němž se duch nijak nenamáhá a člověk si může vždy za chvíli, když ho záda bolí, oddechnout; poznal by, že on sám by byl při třetí aneb do-

konce při čtvrté hodině vyučovací tak unaven, (a což útlé děti!), že by nežehral na ten „starý cop čtvrtčních prázdnin,“ ale že by si snad naopak přál, aby byl ten „cop“ — třeba ještě trochu delším.

Ad 2. poradili bychom sami panu Šťastnému prostředek ještě radikálnější, totiž aby se do školy přijímala již nemluvňata. Jestli by děti pětileté byly ve škole co platny, na to se pan Šťastný neptá. Kdyby přišel někdy na počátku roku do školy, uviděl by, jak málo způsobilosti k učení si i mnohé dítě šestileté přináší. Že před nedávným lékařem poukazovali na škodlivé následky toho, že se děti *příliš záhy* k učení nutí, toho si pan Šťastný nevšímá, poněvadž, jak se zdá, rozumí všemu mnohem lépe nežli zkušení odborníci.

Ad 3. Docela se srovnáváme s panem Šťastným; do „úlev“ stěžovali jsme si nejednou.

Jenom prosíme pana Šťastného, aby byl také spravedlivým a obrátil se s těmi „úlevami“ na pravou adresu. Ať se pozeptá, *který stav z těch úlev nejvíce těží*, najímaje si úleváky k okopávání řepy a pasení dobytka. Až se nebude úlev dožadovati, přestanou samy. A také by se mohl pan Šťastný pozeptati, *kdo zaměstnává* i většinu těch dětí, jež úlev ani nemajíce, do školy po celé léto nechodí. Venkovské učitelstvo by mu to jistě povědělo.

Pokud se konečně týče toho „nešvaru“ (ad 4) nedivíme se panu Šťastnému, že nezná rozdíl mezi kostelnickou službou a řízením kůru. Také se nedivíme, že by si přál utvoření *kostelních obcí*, v nichž by snad lidé quality pana Šťastného i kněze dosazovali a jemu nařizovali, kdy má konati služby Boží. Ale máme pana Šťastného tak trochu v podezření (majíce ještě v paměti jeho literární „činnost“ z let sedmdesátých), že by se mu nejednalo ani tak o to, aby se vyhovělo *škole*, jako spíše aby se vyhovělo — *atheistům*. Neboť jinak by by snad řekl, kdo by i při zřízení „kostelních obcí“ byl na venkově ředitelem kůru, když by jím nebyl učitel.

Jak by se dalo odpomoci špatným cestám, o tom se pan Šťastný nezmínil. Byl by asi musil říci, *či vinou* vyhlížejí na mnoze po venkově cesty jako bezedné nádržky na bláto, a to on by nerad. Proti obecní samosprávě, která se zdá býti také výhradním majetkem jistého stavu, nesmí se přece říci ani slova! —

Proti zřízení zimních škol hospodářských, jež pan Šťastný doporučuje, na-prosto nejsme. Nechť si jich rolnictvo zřídí a udržuje, kolik mu libo. Aby však se staly školy *obecné* školami rolnickými, proti tomu by se musil ozvati celý národ.

Když se jednalo o zřízení školy náboženské, čítali jsme v některých učitel-ských listech varovná slova: „Budme na stráži!“ — Nyní, pojednavše krátce o řeči Alfonsa Šťastného, voláme my k učitelstvu: *Budme na stráži!* Přemýšlejme či to jest vinou, že klesá vážnost učitelského stavu a uvažujme také, jak by to asi dopadalo se školou, kdyby se jí zmocnil *atheismus*!

I my vidíme v nynější škole mnoho nedostatků, i my si přejeme, aby se z ní odstranilo, čeho není potřeba nejen však pro děti rolníků, nýbrž čeho žádné dítě v životě snad potřebovati nebude — a aby místo toho zavedlo se do školy, čeho bude potřebovati nejenom rolník, ale člověk stavu *každého*, totiž duch pravé zbožnosti a víry křesťanské, kteréž jedině mohou vésti k obecnému blahu.

V. Zálabský.

Příprava k vyučování a výchování školnímu.

Uvažuje **Josef Moudrý.**

Čím jest to, že slýcháme často, ba přechasto zvláště na venkově nářky starých lidí — výměnkářů, dědů, babiček, na své vnuky malé a často i na syny a dcery, kteří již dávno krb rodinný opustili, zařídívše si krb vlastní? Vidáme starce bělohlavé, opírající o hůl vetché údy, žebrati u dveří našich. Pohlédnem-li pátravěji v jejich obličej, uvidí naše oko lesklou perlu, po vráskovité tváři kanoucí. Zeptáme-li se po příčině jejich žalu, odpoví nám s povzdechem nejeden z nich: Byl jsem zámožným rolníkem a dal jsem statek synovi, neudělal jsem si výměnek spoléhaje na lásku, kterou mne v dětinství šťastným činil, a nyní — ukázal mi dvěře a dcera přede mnou zavřela vrata.

Kde jsou příčiny těchto smutných následků?

Odpověď: *v rodině*. Zpytuj každý, kdož z příčiny této náрек vedeš, ledví své a rci skroušeně: *Mea culpa*. Náрек a smutné poznání přišly pozdě. Snad teprve tehdy, když nečistá ústa synova zlehčila šediny tvé, nebo ještěřčí jazyk dceřin lásku tvou! „Veď záhy syna na cestu ctnosti, kteréžby se držeti měl; neboť potom i když sestárne, neuchýlí se od ní.“ Přísl. 22, 6. Bůh dal syny, uč je a kárej za viny. Kdo kárá, ten miluje. Nejpěknější věno panně — ctnostné výchování. Tedy jen dobré výchování dítek činí otcům a matkám život příjemný a ku stáří mají zabezpečené alespoň to sousto chleba a nemusí chápati se holi žebrácké. Kde bere výchování svůj původ?

V rodině a teprve pokračuje ve škole. „Ku vzdělání povahy žákovy učitel povolán není; povahu dítěte tvoří okolí jeho, matka, otec, bratří, sestry, soudruzi. Učení může býti obsáhlé a přece nebude mít ceny, jest-li že žák *doma* jen neslušnost, neřešť a bídu vidí. Mravní povaha jest výsledkem *domácího* výchování,“ praví Smiles. „Příčinou zkaženosti mládeže, na niž si rodičové stýskají, bývají rodiče sami,“ praví Juvenal. Část této viny spadá ale i na vychovatele a vychovatelky, jež mají pod mocí dítky rodin zámožnějších, že povinností svých řádně buď neznají neb jich neplní. Dříve bývalo zvykem, že rodiny, které dítkám svým vychovatele opatrovaly, brávaly je z řad učených vlastenců. Nyní bohužel dobrý ten obyčej jest řídký, místo vlastenců vidáme na místech vychovatelských, zvláště u děvčat cizinky, Francouzky neb Němkyně řeči české neznalé, neznalé i umění vychovatelského.

Duše dítěte v šestém roce, když tedy počíná výchova a učba školní, není, jak chtějí někteří „*tabula rasa*“, neboť v tom čase jsou již (a mají býti) mohutnosti duševní probuzeny, ano i v některém směru vycvičeny, kterýžto cvik má původ v rodině. Vždyť to známe ze zkušenosti! Přicházejí do školy děti, které učitele druhý den přelhou. Kde se tomu naučily? Od koho se naučily přivlastňovati si cizí ztracený krejcar? Nechť mluví Kvintilian: „Dítky neupadají ve zlé mravy teprve ve školách našich, nýbrž přinášejí je z domova. Obyčejně přichází to zlo od rodičů, kteří jim z prvopočátku mnohý příklad zlý dávají. Mnohdy vídají a slýchají dítky doma věci, jež by po celý život ani viděti, ani slyšeti neměly. To jim pak v obyčej přechází, který bývá druhou přirozeností; maličcí mnohdy se naučí mnohé nepravosti, aniž by věděli, že to nepravost jest.“

„Vychovávati znamená, působiti v člověka nedospělého, aby se stal samostatným.“ (Lepař). Nedospělý nemusí býti na nízkém stupni vývoje ať tělesného, ať duševního, nýbrž může to býti již vývoj na stupni dosti vysokém, ale snad nepravém — špatném; může to býti bytost vyvinutá, však zvrhlá, špatná a má se vychováním státi dokonalou, t. j. dobrou, šlechetnou!

Sloveso „vychovávati“ má v uvedené definici smysl určitý, jasný. Co se vychovává, má vedeno býti k tomu účelu, ku kterému jest. Člověk stvořen jest ku životu pozemskému a nadpozemskému, k tomu má také býti vychován. Každé jiné vedení, není vychování.

Kdo jest prvním a nejlepším (či vlastně má býti) vychovatelem dítky?

Odpověď nám dávají naši veleduchové: „*Matky* jsou prvé vychovatelky dítek“, dí Mošner. „Chci vzdělání lidu v ruce *matek* vložiti“ — Pestalozzi. „Co bude z dítek, z nichž celé budoucí lidstvo záležeti bude, jest-li že je *matky* od nejútlejších let špatně vychovávají?“ praví Fénelon. „Budoucí dobré neb špatné vychování záleží úplně na *matce*,“ dí Napoleon Bonaparte. *Matku* jest tedy první vychovatelkou dítky. A jak by také ne?

Kolik radosti pocítí matka, když poznává, že dává život člověku, tvorů dle obrazu Božího! Jak něžně zachází s ním a hotova jest pro ně i život svůj obětovati! Písmo sv. dí, že po žalosti zapomíná matka na všechno pro radost, že přišel na svět — člověk. Však všechny matky nejsou si vědomy úkolu svého, a protož také povinnosti své k dítku na míru velmi malou snižují.

Kdy počíná vychování?

„Již u kolébky nemluvněte počínejmež vedení pokolení našeho,“ volá Pestalozzi.

Jean Paul má za to, že vychování dítěte počíti se má prvním jeho dechnutím. — Vychování obyčejně dělíme na tělesné a duševní, kteréž ruku v ruku kráčetí má v před. Se silou tělesnou nechť vyvíjí se i síla duševní.

„Veliká část opatrnosti bude stříci se, aby na začátku věci v něčem nebylo pochybeno.“ (Komenský.)

Vychování tělesné ještě jakž takž se odbývá, nikoli, že by se mu více pile a pozornosti věnovalo, spíše, že tělo, dostávajíc potřebného pokrmu a nápoje, světla a tepla, vzduchu, samo se vyvinuje, ano i proto, že tělo nepotřebuje tak všestranné péče a ochrany jako duše.

Však i v těchto letech, dokud není rozvázán jazyk dítěte, nemá je minouti mysl matčina. Řečí probouzí se sluch, a to zvláště zpěvem; ukazováním rozličných věcí bystří se dítku zrak a probouzí všímavost.

Nedají se vypočísti veškeré ony příležitosti, kterých matka užití může. A což teprve, když dítko opouští pouta, kteráž svazovala jazyk jeho; když veškeré smysly z dřimoty povstávají!

Čemu má matka dítko učiti? Čím zaměstnávati?

Matka nechť počíná tím citem učiti, který u dítky nejdříve vznikl a ten myslím, že jest láska. Tento cit již dávno probuzen, ale upoután jest dosud na dvě neb více osob, které s dítkem do styku přicházejí.

Či to není znamení lásky, když dítko, ještě v kolébce ležící radostně vztahuje ručičky své po matce, když očka jeho radostí se lesknou a pohyby celého těla dávají na jevo, že se přiblížila osoba milená?

Ten cit jest již vzbuzen a na jeho základě nechť se staví dále.

„Vrozená dítěti zvědavost a květoucí jeho obrazivost probuzují v něm již záhy jemné tušení světa neviditelného a láska, kterouž veškerá bytost jeho k rodičům lne, otvírá jeho srdce úctě a lásce k Bohu. Tohoto tušení a této vnímavosti mají rodičové již záhy užívati, aby v mysl dítěte vštíplili pevnou *víru* v Toho jenž neviditelně sice, ale způsobem viditelným i v přírodě i v životě lidském se zjevuje.

Jakmile se tedy vhodná k tomu příležitost udá, nechať uslyší dítě jméno Boží, nechať se učí Boha znáti a ctíti, jakožto stvořitele všech věcí, jakožto udržovatele všeho, co žije, jakožto řiditele a správce lidských osudův, jenž ve smyslu ještě mnohem vyšším nežli otec a máti všecko neskonanou dobrotivostí a láskou otcovskou objímá.“ (Gräfe.)

„Duše jest jako měkkounký vosk, jemuž lze vtlačiti buď obraz Boží, buď obraz ďáblův.“ Nechať tedy nedá křesťanská matka, vychovatel, neb vychovatelka na tvrzení, že se vyučování o Bohu má počíti v letech dospělejších. „Jako se učí dítě mnohem dříve užívati řeči, nežli může pochopiti její zákony; jako se učí o mnoho dříve mysliti a mravně jednati, nežli může chápati zákony myšlení, nebo nežli může oceniti mravní zásady a pohnutky: tak musí i cit a vůle jeho o mnoho dříve k nábožnosti býti rozníceny nežli se může náboženství státi předmětem poznání“ — dí Gräfe. „Člověk je od Boha tou vzácnou mocí nadán, že pravdu poznává dříve, než ji skoumal a ohledával; dříve může poznati pravdu, než její důvody.“

Protož matka uč dítě pravdu milovati a příkladem předcházej. Nemá se slibovati dítěti, čehož vyplnění není v naší moci; pakli se mu něco slíbilo, ať se také splní.

Kde možno jest, aby se dítě samo přesvědčilo, ať se mu nebrání. Matce, otci, kteří dítě nikdy nepřelhalí, věří a protož zde polož matko první vyprávění o milém Pánu Bohu, neboť Bůh jest pravda. Kdož lépe a dojímavěji dovede poučiti miláčka tvého než ty sama! Zde uč je ručičky spínati a v ústa klad sladká slova krátkých dětských modlitbiček. Ženské pohlaví jest z pravidla nábožnější než mužští; vždyť Kristus Pán pozvedl ženu ze starověkého otroctví a postavil jí na roveň muži; také ženská povaha se nese spíše k cítění pravdy než ku rozumování. Bohužel, že někteří rodiče spíše ku lži dítě přivedou, než k pravdě. Přijde za dvěře žebrák a prosí o chléb. Otec pošle svého mazánka: „Jdi, řekni, že chléb nemáme,“ ač leží právě na stole. Matka jindy dá mu na cukroví: „Přijde-li otec, řekni, že ti dala teta krejcar.“ Taková matka nenaučí dítě mít zálibu v pravdě, a proto jest dnes více lhářů nežli pravdomluvných. Shledala-li náhodou matka, že dítě lže, má mu pravdu povědět, možno-li ať se samo o opaku přesvědčí; při opakování lži pohroz mu. „Pro pravdu se lidé nejvíce hněvají,“ praví přísloví, a sami to i cítíme. Řekne-li nám někdo trpkou pravdu do očí, stáváme se nedůtklivými; zvláště pak u dětí toho dbáti, když jedno na druhé vinu uvaluje, dávajíc takto průchod nespravedlnosti.

Velice působí i na dítě dojmy domácnosti a jim uvyká; snad i ten krasocit jest dítěti vrozen. Jest-li ve světnici vše uspořádané, čisté, jsou-li lidé domácí jemného mravu, vše to si dítě přisvojuje. Neslyšíme v rodině pravého křesťana, aby z úst něčích vyšla hrubá slova, — dítě jim se nenaučí; přijde-li pak do domácnosti nespořádané a nevlídné, nezdrží se tu dlouho, neboť jeho krasocit odporuje těmto dojmům. I dítě z domácnosti rozháraných poměrů, není-li již snad delší dobou krasocit otupen, zdrží se v bytu, kde jest vše pěkné — líbí se mu vše.

Dítě z řádné rodiny nesnese umázaný neb roztrhaný oděv, aniž vleze v čistých šatech do potůčku neb bláta. Jak ráda mají zvláště děvčata šat čistý, pěkný a vkusný, ví každý! Čistota v domácnosti jest charakterní známkou matky. Nemůže sice každý míti světnici nádherně vyzdobenou, ale čisto může býti všude. A jak líbí se dítěti v kostele! Každá věc mluví k jeho krasocitu: obrazy, sochy, světla, zvuk zvonů a varhan; to vše se mu líbí!

Vzpomínám si právě na hochu čtyřletého, jenž šel s matkou z kostela a pravil: „Maminto, tu je to lepší než u nás“.

Pravil jsem dříve, nechť matka započne poučování v témž citu, který nejdříve vznikl a ten jest láska. „V době této vine se dítě s celou láskou a důvěrou k rodičům; rodiče jsou mu vším: dítě myslí, že vědí vše, mohou vše, dají mu vše: proto jim věří, zcela v ně důvěřuje, jisto je lásky jejich. Tato láska k rodičům je stupněm, po němž k milování Boha vystoupí“. Když v tuto dobu rodiče svěří dítěti, že vše, co oni mají, jest od Otce v nebesích, který mnohem více ví, může a miluje dítě více než všechny matky a otcové na této zemi, bude milovati i Toho, jehož nevidí. V prvních dobách ovšem by si představovalo Boha smyslně, — prostorně, ale tu pomáhej matka, aby nalézalo Boha ve všem, zvláště co síly lidské přesahuje.

„Když otec, čepici smeknuv, pokleknuv a ruce sepjav se modlí, dítě obsahu slov jeho dosud nerozumí, ale vidí-li, že otec jeho na kolena padá, slza že se v oku jeho třpytí, hne se zajisté cit *zbožný* v duši mladistvé. Pakli požár, povodeň neb jiná pohroma rodičům hrozí, i volají k neviditelnému Vysvoboditeli: prosí s nimi o pomoc i děti, ač ani Boha ani hrozícího nebezpečí nepoznávají“. (Škoda). Slova plynou z povinných úst k Bohu, jako by Jej dítě vidělo, upjatě na něj myslí — modlí se. Jak blaze je v takové rodině, kde dítě s lože vstávajíc, upamatováno jest na Boha a modlitbičku mu věnuje, v poledne zbožný otec před a po jídle se modlí a k večeru, než na lůžko se ubírá, sám i s dítětem Bohu Otčenáškem poděkuje, jež teprve po pěkném vyprávování otcově neb matčině očka zavírá! Však tento krásný obyčej těžko jest už najíti za dnů našich! Vzpomínky někdy v mé duši probuzeny jsou na onen čas a to ještě popudem opačným; každý den vzpomínám na svého milého otce, ale zvláště představa o jeho dokonalosti vystoupí v před, slyším-li svého domácího pána, vyhánějícího synka svého s dobyt看em na pastvu — klíti, na místě: „Minula noční hodina“. Dnes mnoho otců zasedá s dětmi svými bez modlitby, bez kříže. Na místě posvátné úcty ke všemu svatému slyšíme ozvěnu rouhavých slov a místo svěcení dne nedělního, mají sedmý den pracovní! Na místě v kostele, neb při církevním průvodu, nalézáme mnohé při — kořalce. Takoví rodičové ovšem nemohou nic dobrého v dětech vypěstovati a výsledek jest ten, že nemohou od nich nic dobrého očekávati.

„Člověk od přirozenosti své jest bytost společenská a politická, odkázán vlastní přirozeností svou na společenské spojení s jinými sobě rovnými a bez toho spojení nelze mu potřebám života svého zadosť učiniti“. (R. Vrba). Člověk neví, kdy a jakým způsobem bude svého druhu potřebovati a nemá tudíž srdce svého od něho odvracet, nýbrž řídit se příkázáním Spasitele: „Milovati budeš bližního svého, jako sebe samého“. Potkalo-li bližního štěstí, radujme se s ním: neštěstí-li nechť v duši naší jeví se i odraz zármutku. Odlesk v nás na jiných bytostech se jevících citů slove *soucit*, jehož zvláště potřebí jest za dnů našich, století sobectví a egoismu. Zajisté nebylo by tolik bídy, tolik plných žalářů; nebylo by ani třeba řešiti palčivou otázku sociální, kdyby soucit nebyl vyhynul. I soucit musí záhy

vštěpován býti v duši dětskou, by pevné zapustil kořeny a šlechtil člověka do dnů šedin jeho. Zvláště zde má křesťanská matka široké pole činnosti; již ženská povaha jest spíše k soucitu nakloněna než mužská.

Vzorem soucitu jest Bůh a Ježíš Kristus. Příběhy biblické poskytují matce pramen vyprávění a poučování.

A což nemáme dosti pěkných vzorů i v českých dějinách? Který národ honositi se může svěřci, jakými byli sv. Ludmila, sv. Václav a sv. Vojtěch? — Vyprávění své nechť matka také příkladem dotvrzuje; ať nezavírá dveří před žebráky starými a sešlými; ať se nevysmívá sousedce, když ji neštěstí potkalo! Ať učí dítě dobře zacházeti s lidmi služebnými, a poslěze i se zvířaty. Člověk bez soucitu jest podoben zvířeti nejdravějšímu. Soucit však jest pravou člověka ozdobou.

Pravá křesťanská a zároveň česká matička budí v miláčku svém i lásku k vlasti. To se stává tenkrát, jest-li že sama matka proniknuta jest tímto citem. Jedině vypěstěním tohoto citu, jenž má kořen svůj v pevné víře a důvěře v Boha, budou synové míti dosti síly, by umírali pod střelami nepřátel, když již vítězství je opustilo, dosti síly, odvahy a obětavosti, by se k udatenství a vytrvalosti nedali teprve doháněti prostředky Xerxovými. Matka, kteráž záhy pěstovala v srdci synů svých víru a lásku k Bohu a lásku k vlasti, neodchová ani Efialta, ani Prkoše, ani Milotu. — Šlechtické naše rodiny a zámožné občanstvo, kteréž tvoří jakés náčelnictví v národě, mají zvláště k tomu hleděti, aby nepřijímali za vychovatele dětí svých cizince, kteří nejen že prázdní jsou lásky k naší vlasti, ale vychovávají z dítěte snadno i odrodilce, na svých krajanech mnohdy zrádce.

Již zde vypravování historická, se zápalen konaná, působí. Vždyť mladý pasáček z okolí Vendome ve Francii dal podnět ku křížácké výpravě dětské.

Musím však přiznati, že dnes tento cit zůstává na mnoze nepovšimnut. Naši četní hospodářové, otcové rodin, nesedají již večer, po celodenním lopocení nad kronikou, postilou, biblí; dnes projevují cit ku své rodné zemi v hostinci, a ten jest té barvy, jak denní listy píší.

V hostinci nenalezá otec takového vyrazení jako doma, uprostřed miláček svých, šoupajících se mu po kolenou a žebronících o pohádku. Naše matky působí tímto směrem velmi málo, neboť samy nejsou tím způsobem vychovány a pak jejich vědomosti historické daly by se do skrovného uzlíčku svázati. Plato praví: „Člověk nenarodil se jen proto, by sobě žil, nýbrž aby sloužil vlasti své.“

Co se týče práce, ovšem rodiče dovedou využitkovati slabých sil dětských. Zaháletí dítě nesnese; když nic, aspoň si hraje. Takovou malou nepatrnou prací, která se může na dítěti žádati, poutá se duše k jednomu předmětu a tu jest dítě pozorno. Pozornost jest hlavní vlastnost při učení. Když tedy dítě již práci přivyká, ať poučeno jest o ceně dobytého jmění, aby si ho učilo vážiti, ne však příliš, aby se touha po jmění nezvrhla v lakomství a závist.

Pozná-li dítě cenu těžce získaného majetku, váží si ho a hledí si ho zachovati: jest *setrné*. Má-li dítě něco přikázáno učiniti a udělá to, jest *poslušné*. Poslušnost jest dobrovolné podrobení vůle naší vůli cizí; jest také poslušnost druhou stěžejní vlastností při vyučování. Kdo chce poslušnost vypěstovati, musí si nejdříve lásku dítek získati. Vidíme v rodinách, že dítě, jedva nožky dovolují choditi a rozum poznává věc, na otcův rozkaz přinese vše; cizinci, jehož nezná, nic neudělá, leč by otcem vyzváno bylo, a i tu otálí. Protož v rodině, ve stánku lásky, poslušnost nejlépe vypěstovati lze.

Při všem zde uvedeném příklad nescházej. Každý člověk doháněn jest pudem následování ku konání toho, co na jiných vidí a na rodičích zvláště. „Snadno jest útlá srdce vésti a řídit, ale skoro nemožno staré nepravosti vykořeniti, které byly s námi vzrostly,“ dí Seneka. V tomto věku působí dojmy nejmocněji a nejtrvaleji; „pročež mají se dítky učiti a vychovávat v tom věku, když ještě neumějí se přetvářovati a snadno tomu, kdo jim co přikazuje, věří. Neboť když se některá chyba v nich ustálila a zlo utvrdilo, dříve je zlomíš, nežli napraviš.“ (Kvintilian.) Mnoha zármutku zbavili by se rodiče, a připravili by sobě šťastné poslední dny pozemské pouti, kdyby své děti hned záhy řádně vychovávali. Tím by škole také pomohli, aby skutečně šlechtivé charaktery vypěstovala. Vidím-li, že se výchova školní pečlivá a svědomitá staví a buduje v dítěti, jehož výchova domácí jest špatná, připadá mi to, jako když na stavbu chatrných základů a chatrného zdiva, dává se pěkná střecha, by celek byl lepší. Přijde bouře, zaduje vítr, základy povolí a s chatrným zdivem boří se a padá i pěkná nová střecha! — Kde jest domácí výchova špatná, tam výchova školní, byť byla sebe lepší, příliš mnoho nezmůže.

Něco o ruském obecném školství.

Píše František Žák.

(Pokračování.)

4. Kdo řídí školství ruské?

Dlužno činiti rozdíl mezi školami obecnými státními a církevními. Tyto závisí úplně od církve. Řídí je „svatý synod“, který ve svém „oberprokurátoru“ tvoří podstatnou část v ministerstvu kultu.

Světské školství řídí ovšem ministerstvo kultu. Celá Rus rozdělena jest na 15 „okrugů“. V každém okruhu starají se o záležitosti školské *kurator* a jeho pomocník s 3—4 *visitatory*. Kdežto *kurator*, který se také jmenuje „popečitel“, vysokým jest úředníkem kancelářským, mají *visitator* na starosti více činnost praktickou, která ovšem vzhledem k poměrům země jen stěží může přirovnána býti k činnosti našich zemských inspektorů.

Každý „okrug“ dělí se opět na 10 až 30 gubernérií, z nichž každá jest tak velká, že čítá více než million obyvatelstva. Všechny počítá se 89, kteréžto zřízení jest ovšem především politické, avšak spravuje i záležitosti jiné. V každé gubernii jest „direktor učelišť“ s 5—6. guberniálními inspektory. Onen vede kancelář o věcech školských, tito visitují školy tím způsobem, že každému přiděleny jsou 2—3 „ujezdy“. Tito mají snad na školství vliv největší, poněvadž na ně osobně nazírají. Oni nejvíce bývají milováni i váženi, nebo od nich závisí, povýší-li učitel na místo lepší nebo přijde-li na štaci špatnější, nebo propustí-li se vůbec. Za tím účelem podávají řediteli gubernie své zprávy; dříve dalo se tak několikrát za rok, nyní děje se to jednou v roce.

Takový inspektor s více úředníky a zástupci tvoří školní radu nad celým újezdem, tak nazvané „ujezdnoje upravlenie“, pod kterýmžto stojí ještě užší rada místní, nazvaná „volostnoje upravlenie“. „Volostnoj staršina“, jež více obcí si volí, jest hlavou místní rady školní. Volen bývá i kasír, sekretář však jest v něm zástupcem vládním, činovníkem vládou jmenovaným. — Postup úřadů jeví se tudíž asi takto :

Starosta a učitel, — volostnoje upravlénie, — ujezdnoje upravlénie, — direktorium gubernialní, — okrug, — ministerstvo vyučování.

Zajímavo jest, že nižší úřady trestají se i peněžitou pokutou, shledá-li se, že o školství starají se velmi špatně, nebo že jinak ve školských věcech něco zavinily. Zároveň však mají moc rozepisovati a ustanovovati jednotlivcům příspěvky na školy, jež se jeví býti nutnými. To jest způsob, jímž školy se vydržují, nebo budget na školství obecné dlužno považovati více jen za subvence poskytované obecným školám.

5. Co se týče vnitřních poměrů škol ruských, jest poněkud jinak nežli u nás. Dítka navštěvují z největší části školu jen tak asi 7 měsíců, totiž od října do dubna. Rozdělení dětí po třídách jako u nás pravidelně se v Rusku neděje. Díme-li totiž jedna škola, nerozumí se tím budova s několika třídami a snad i parallelkami, každá se zvláštním učitelem, ale vždy jedna budova s jednou jen třídou. Jestliže v místě některém jest více dětí nežli 50, které chtějí školu navštěvovati, zřídí se škola nová v novém domě s jiným učitelem nebo se rozdělí škola stará na chlapecskou a dívčí. Každá škola má tedy pravidelně jednu třídu a jednoho učitele. Na vesnicích mívá taková škola 4 oddělení. První „prigotovitelnoje oddělení“ jest jakousi přípravkou, pak bývají ještě tři oddělení. Dítka všecky učí se na jednou. Panují tedy na Rusi pravidelně as takové poměry, jaké nalézáme v našich jednotřídkách v malých vesnicích nebo na nejvýše dvoutřídkách.

Učitel ruský má tudíž postavení dosti těžké, poněvadž jest mu najednou zaměstnávat dítka začátečníky a dítka takové, které navštěvují školu více let.

Ve městech bývá mimo přípravný kurs i pět oddělení v jednotlivých školách, avšak tyto bývají přece již aspoň na dvě třídy rozděleny.

Vnitřní hodnota školy jest tudíž asi obyčejně dosti skromná a jen tu a tam výborná.

6. Materiální postavení učitelů na necírkevních školách bývá dosti slušné. Mívají svůj slušný byt a slušné, které variruje mezi 200 a 500 rublů. K tomu dlužno připomenouti, že průměrně stojí si za stávajících drahotných poměrů ruský učitel s 200 sty rublů tak dobře, jako náš učitel s 500 zlatými. O vedlejší příjem také nebývá nouze. Nemá ovšem příjmů z kostela, ale zabývá se zhusta zemědělstvím. Místa učitelského dosíci jest velmi snadné.

Takový učitel, ač nazývá se „národní učitel,“ jest státním úředníkem, vyhověl-li totiž všem podmínkám, nebo jest ještě mnoho takových učitelů, jaké my jsme měli po době Josefské do let čtyřicátých.

Co se pense týče, panují poměry asi tyto:

Po 35 letech práce bere učitel pensi v obnosu celého služného.	
Po 30	tři čtvrtiny služného.
Po 25	polovinu služného.
Po 20	čtvrtinu služného.

Deset let práce vyžaduje se, aby učitel vůbec na pensi mohl činiti nároky.

Žena dostane polovici pense, která by při úmrtí muže učitele tomuto připadla, děti berou čtvrtinu.

Učitelky smějí se vdávati a pozbývají místa jenom tehdaž, když se ukáže, že je vůbec více dobře zastávati nemohou.

K vyučování „zákonu Božímu“ i k praktickému vykonávání náboženských povinností jsou učitelové i na necírkevních školách přísně vázáni, zvláště není-li k tomu kněze.

7. Vzdělání učitelů na školách necírkevních jest slušné. Mají národní školu, progymnasium čili nižší gymnasium o 4 třídách a 2 nebo 3 ročníky učitelského ústavu. Avšak i z každého jiného ústavu může se kdokoliv stát učitelem národním, když složí potřebnou zkoušku nebo jinak vyhoví nutným podmínkám. Takového oddělení školství jako u nás pro různé úřady a stavy, nestává na Rusi tak přísně. Dokud nebylo tolik paedagogií, byla ve školách duchovních zvláštní stipendia, jež se udělovala těm, kteří slíbili, že budou učitelé. Poněvadž však zřízením učitelských seminářů téměř nikdo se o ně nehlásil, dávají se peníze tyto nyní kněžím, kde panuje „rozkol“, k činnosti proti rozkolu. (Viz Žurnal ministerstva narod. prosvěščenija r. 1884, č. 235 p. 81.)

Učitelských seminářů čítá se asi 70 mimo ovšem jiné instituty, z nichž možno se stát učitelem.

Avšak i tak jest těch učitelů, kteří postrádají vzdělání paedagogického, zvláště methodického část veliká.

Zde ještě uvádíme, že ačkoli tyto školy jsou ústavy větším dílem státními, nevydržuje je stát po způsobu našem, ale vypisuje se školská daň od „volostného upravenia“ pod dozorem „upravenia ujezdného.“

Školní potřeby nezaopatřují si dítky, ale dává jim je učitel, na což bere asi 10 až 30 i více rublů ročně.

Plat státní na školy jest, jak jsme již podotkli, více subvence.

Kněz, který učí na školách státních ať zemských nebo ministerských, „zákonu Božímu“, bere odměnu dle „otčetu“ asi 60 až 120 rublů ročně, na městských a újezdných školách (větší město, takové asi kde u nás jest okresní hejtmanství) 120 až i 200 rublů. Někdy prý i 300 rublů. Nemáme o věci té jasněho ponětí, ale zdá se nám, že odměna jest velice slušná.

K národním školám počítají se také školy, které my zoveme školami měšťanskými. Mají 3 až 6 tříd a jsou jako nižší gymnasia, s tím však rozdílem, že místo latiny a řečtiny učí se v nich řemeslům, a to, jak se nám zdá, velice důkladně. Učitel na takových školách, které ovšem nalézají se jen ve větších městech, má 800 rublů služného. Mistr, který v nich učí řemeslům několik hodin týdně, má 300 rublů ročně, při čemž ovšem provádí své řemeslo i mimo školu, poněvadž vyučování ve škole jen málo zabere mu času.

Z toho, co jsme pravili, vidno, že po této stránce jest školství ruské velmi dobré a tam, kde kvete, má asi velice blahodárný vliv na široké vrstvy lidu.

Bohužel ovšem, že u porovnání s milliony národa, na široké vrstvy lidu vliv ten bude asi velmi, velmi nepoměrný, malý!

(Pokračování.)

Čítanka pro školy obecné a náboženství katolické.

(Vydání osmidílné).

Díl I.

Žiž tento díl čítanky, hledíme-li naň se stanoviska náboženství katolického, nemůže nás nikterak uspokojiti. Vanet z něho, jako vůbec z celé čítanky duch naprosto interkonfessionelní. Skladatelé dílu tohoto v čele jmenovaní (Šťastný, Lepař, Sokol), vyhýbali se úzkostlivě všemu, co se vymyká ze sféry tak zvaného

„povšechného křesťanství vyvýšeného nad rozštěpenost konfessionelní“, a jest v pravdě katolickým; *katolického* není v díle tomto pranic.

Co se pak týče *zjeveného* náboženství vůbec, uvádí se tu ze Starého zákona jen tak historicky, že byl Goliáš větší než David (str. 38.), a že „byl od Davida poražen“ (str. 66.); že „byli Adam a Eva naši první rodiče“ a že „Eva byla matka Kainova a Abelova“ (str. 66.) — z Nového pak zákona děje se tu zmínka o neděli, že se pracuje do neděle (str. 29), a neděle se zove „dnem Páně“ (v článku 57.), jenž má býti věnován odpočinku od těžké práce každodenní; konečně činí se zmínka o Vánocích, jež prý jsou svátky radostnými (str. 64), o chodění do chrámu Páně (str. 52) a o modlení se v kostele (str. 53).

V oněch pak člancích, ve kterých se staví v popředí moment morální, nenalézáme nikde motivu nadpřirozeného pro naše jednání, vyjma v čl. 1. v němž dítko prosí, by prospívalo v umění ke cti a chvále Boží.

Bůh líčí se ve článku posledním (62.) dle náboženství zjeveného vůbec a to ještě dost nedokonale; dítko si nemůže ze slov čítanky učiniti o něm správného pojmu, nedočte se o něm totiž, že Jej nikdo nestvořil, že je tedy sám od sebe a že je nejdokonalejší duch; líčíť se jenom jako pouhý duch a uvádějí se některé jeho vlastnosti, jako že jest všemohoucí tvůrce všech věcí, vševědoucí a svatý. Proč nebyla již v tomto díle čítanky učiněna aspoň krátká zmínka o tom, že jest Bůh spravedlivý, že dobré lidi po jejich smrti věčně odměňuje, zlé pak věčně trestá, toho nechápem.

Člověk sestává dle čl. 30. ze dvou částí: těla a duše, o níž se dle zjevených pravd dobře udává, že není pouze příčinou animalního života člověka, nýbrž že jest i obdařena rozumem a svobodnou vůlí; pohřešujeme však připomenutí jejího původu od Boha, čehož se dočítáme teprve v článku posledním (62.) a rovněž připomenutí nejdůležitější vlastnosti duše, že jest totiž *nesmrtelná*.

Modlitba v čl. 1. uvedená hodí se pro všecka vyznání náboženská, která čerpají své zásady z pravd zjevených; podobně i náboženské zásady v 2. a 3. článku, že totiž každá práce modlitbou počíti má a že kdo s Bohem počne, vše pořádně vykoná a že se dle čl. 27. dítko ráno a večer modliti má.

Připojíme-li k tomu krátkou poznámku ve větách k slabikování určených „Co nemilo tobě, nečin jiným!“ kterými Pán Ježíš vysvětluje zákon lásky k bližnímu, jsme s celou látkou zjeveného náboženství vůbec hotovi.

Slova „hřích“ čítanka tato vůbec ani nezná.

V článku 5. mohlo se snadno ku slovu „pozdraviti“ připojiti křesťanské pozdravení: „Pochválen buď Ježíš Kristus!“ avšak ani to neuznali skladatelé za vhodné, ačkoli pouhé rčení: „(Bětuška) nezapomněla nikdy rodičů svých pozdraviti“, je příliš neurčité.

Všechny ostatní věty a články jednají o rozličných ctnostech, ale pohybují se pouze v rámci *přirozeného* náboženství; tak se ku př. odporučuje nejvíc *poslušnost k rodičům* (ve větách na str. 42, 51, 54, 63, 64 a pak ve člancích 19. 20. a 39.), *pilnost* (větami na str. 51, 58, 63), *skromnost* (str. 56, 64, 65), *šetření cizího jmění* (na str. 51, 52, 65), *Dobré chování* (na str. 46, 65), *zachovávaní slibů* (na str. 57, 63), že mají dítky býti *moudrými* (str. 48), *ujímati se nuzných* (str. 49), *snášeti se* (str. 50), svého *zdraví šetřiti* (str. 63), *zdraviti* (čl. 5.), *opatrnými* (čl. 22.), *dobročinnými* (čl. 25.) a *upřímnými* (čl. 28.) býti, bere se *chudoba pod ochranu* (str. 45, 47, 53, 63) upozorňuje se dítko na to, že z *malé chyby velká povstává* (str. 55, 63), že nemá míti *radost ze zlého* (str. 46), býti *mlsným* (str. 47), *ku*

zlému sváděti (str. 48), *pyšným* (str. 57), *mstivým* (str. 59), *nepozorným*, *všetečným* a *nestřídým* býti (čl. 29); odsuzuje se *lenost* (pouze ve větách, ve člancích na str. 45, 51, 56, 59, 64, 64, 65, 66), *lež* (na str. 54, 55, 60, 64, 66 a v čl. 28), *týrán* *zvířat* (na str. 64 a v čl. 43. 44. 61.).

Ve článku 29. „Výstrahy“ postrádáme bolestně hlavní výstrahu: „Varuj se hříchu!“

Bohužel, že je v tomto dílu čítanky židovské, pohanské a přirozené náboženství více zastoupeno než katolické, ačkoli se ani tato náboženství netěší příliš veliké přízni skladatelů čítanky, jimž ovšem bylo sestaviti čítanku interkonfessionální a tudíž těžko jednati jinak a nevyhýbati se všemu, co jest — katolické.

Tenť jest asi celkový dojem, který činí na katolíka náboženský obsah této čítanky; bohužel že je smutný a neuspokojivý.

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

Ve svém mentorování jde „Česká šk.“ dále, a sice vyčítá nám, že prý zanedbáváme biblických článků. Piše totiž: „Proč nevykládá a nečte se ve školách více kniha písma sv. ? Každý pamatuje, jaké kouzlo měly pro nás biblické příběhy čtené a vykládané nám za našeho mládí. A dnes mnoho je škol, kde o biblickém obsahu nemají děti ani zdání.“ K tomu odpovídáme: Že by bylo takových škol, kde děti o biblickém obsahu nemají ani zdání, je zúmyslná, sprostá lež „České šk.“ Vždyť v prvním a druhém roce školním se výhradně, neb abychom užili terminu technického, „dle osnovy“ přednáší dětem z náboženství obsah biblické dějeproy starého a nového zákona, a kdyby pisateli v „Č. šk.“ to stálo za to, aby nahlédl do katechismu třeba Skočdopolova, našel by hned na prvních stránkách při vlastnostech Božích doklady z biblické dějeproy velmi mnohé. Než moderní naši páni učitelé v „České škole“, jak vidět, neberou to s pravdou tak do opravdy, zacházejí se lží tak obratně v prose, jako básníci s licencí poetickou. Jsme povděční tomu příznání pánů učitelů „České šk.“, že mají aneb aspoň za zlatého věku jejich dětství — měly biblické příběhy i pro ně kouzlo. I táži se: Proč není příběhů těch biblických použito v moderních čítankách školních, aby naše mládež i mimo hodinu náboženskou to kouzlo měla? Mimochodem podotýkám, že asi před šestnácti lety, v době moderní školy byla čítanka, kde bylo hojně biblických příběhů, hned první článek vzat byl z bible, ale jak dlouho

vydržela ta čítanka na lavici školní? Honem musela ustoupiti čítankám modernějším a tak přišly děti o to kouzlo vinou pánů učitelů. Ostatně mohou býti páni z „České šk.“ úplně bez starosti, že my učitelé náboženství biblickým příběhům ve škole zahynouti nedáme. Jest ta celá výčitka příchuti protestantské. Protestanté naši totiž stále do světa hlásají, oni že mají bibli, my katolíci že nikoliv, a my zase tvrdíme, oni že mají bibli překroucenou a my nezfalšovanou. Není-li tudíž pisatel toho článku v „České šk.“ protestant, je protestantstvím nasáklý, a toho větru se nelekáme. „České škole“ pak připomínáme, že máme dobrou paměť, a že tomu není dávno, co časopisy paedagogické se rozpaly široce, že prý biblické články mládež naši znemravňují, ani příběh o zavraždění Abela nedostal tenkrát od nich pardon, ano tenkrát časopisy ty dokonce tvrdily, že z příběhů o Sodomě, o Davidovi Šalomounovi atd. naučí prý se děti neřestem a v tomto smyslu psaly dále. Jest nám tudíž dnes s velikým podivením, kde se vzalo najednou tolik chvály pro biblické příběhy. „Česká škola“ píše dále: „Podává se dětem vše přecezené, převážené a nechutně upravené duchu dětskému, jenž přijímá vše trpně, ne-li s odporem.“ Zde si pisatel promluvil ze srdce. Poněvadž sám náboženství přijímá trpně a s odporem snad náboženské výkony dělá, že musí, učinil si to pohodlným a svedl to na děti místo na sebe. Ze své zkušenosti ujišťujeme p. pisatele, že takových dětí, které by náboženství s odporem přijímaly, je

bohudík velmi málo, a vydaří-li se snad takový žák jednou za čas, že jest příčina v tom, že příbytek jeho rodičů nepodobá se příbytku řádných lidí, ale „peleši loupežnické“, a takový žák mluví pak jen to, co doma slyší, a ještě si dovolíme tvrditi, že dosahu svého jednání není si vědom. Ovšem, na druhé straně, vydaří-li se více učitelů takových, kteří by, jako ten mladý učitel u Vidně teď v době nejnovější po hodině náboženské dětem domlouvali, aby nevěřily tomu, co katecheta učí, že není nebe ani pekla, pak arci budou děti náboženství přijímati trpně a s odporem. „Česká škola“ píše dále: „Již primitivní znalost psychologie musí každému ukázati tu nesprávnost v učbě náboženské. Podávají se výsledky hotové, ale nedává se nahlédnouti, kde je ta vzácná látka a ta studnice, z níž výsledky ať dogmatické, ať jiné se vyčerpaly, ani se nevybízí žactvo, ani nenutí, aby potřebné pohnutky a poučení mravná pro život si vybíralo a utvářelo. Jakoby se viděti nechtělo, že nejlépe chutnává jádro, jež jsme si sami vyluštili.“ Opět nám tane na mysli otázka: Jak pisatel může tak psáti, když dle všeho ani v jedné náboženské hodině nebyl? Je velmi snadné, oháněti se frásami na všechny strany, vzítí to třeba vysokou češtinou do výše, ale kdyby se někdo zeptal, co těmi slovy myslel, zůstane sám pisatel odpověď dlužen, neboť neví, co psal. Skoro směšné je bráti psychologii na pomoc, kdežto ze způsobu jejich psaní i jednání vysvítá, že logika i psychologie jsou u nich Achillovou patou. To podobenství o jádru, jež jsme si vyluštili, je voleno velmi nešťastně. Ne-

víme také, k jakým důsledkům by přišli páni z „České školy“ při ostatních předmětech ve škole, řídíce se tímto podobenstvím. Kdybychom se řídili logikou nedržené Sokolovy řeči, dodali bychom k tomu podobenství o tom vyluštěném jádru: Mnoho dětí by se našlo, které by p. učitelé řekly: Mám špatné zuby na luštění jader, neb nebudu se mořit luštěním jader, nestojím o jádro, to jest, nestojím o vás ani o vaše učení. Vůbec nesmí se nechat ani na vůli dětí, chtějí-li luštit jádra školních předmětů, nýbrž při nynější nucené návštěvě je luštit musejí. Ze všeho je patrné, že páni z „České školy“ na poli náboženském nemají štěstí, poněvadž se pouštějí do něčeho, čeho neznají a čemu ani za mák nerozumějí. Ovšem dá se trochu tento článek omluviti, že je psán v „České škole“ ve zlosti: Stojí tam totiž dále: „Tolik při té příležitosti odpovídáme duchovnímu hodnostáři, jenž v duchovenském kalendáři „Meč“ takto nás uráží: Velebitelé Komenského ani ten krucifix ve škole by netrpěli, kdyby nemuseli.“ Je tudíž vidět, že pisatel článku v „České škole“ rozlobil se na kalendář „Meč“ a toho duchovního hodnostáře, a že ve svém rozechvění jak se v prostomluvě říká „se necítil“, když tento článek psal, a poněvadž kde mluví vášeň, ustupuje přičetnost, omlouváme ho, že ve stavu prázdném přičetnosti tolik hany, tolik urážek a tolik blasfemií na nás nahrnul. Jsme mu jedinou radou, aby, až podruhé vytáhne na nás do boje s meči, kyji a palcáty, nerozkmotřil se napřed s pravdou, neboť lež se nikdy nikomu nevyplácí. Příště dále. (Pokr.)

+ 24.

Dne 31. července r. t. slaviti bude na Hrádku u Sušice padesátileté kněžské jubileum

František Pravda

(Vojtěch Hlinka),

konsistorní rada a proslulý český spisovatel,

jenž svými četnými, prostě a mile psanými spisy, v nichž vane veskrz ryze český duch a bije české srdce, velké i malé čtenáře nesčíslněkrát pobavil a poučil a i v budoucnosti poučovati a baviti bude. I přejeme vysocedůstojnému panu jubilantu k slavnostnímu jeho dnu z upřímného a vroucího srdce, by mu dobrotivý Bůh ráčil dáti v hojné míře všeho, co by srdce jeho v pravdě blažilo a šťastným činilo, by zachoval svěží sílu ducha a prodloužil dny jeho života, by se ještě dlouho na této pouti pozemské mohl těšiti z ovoce prací svých věnovaných Bohu, církvi a vlasti.

Redakce.

DROBNOSTI.

Křivopřísežní mor. „Deutsche Lehrerzeitung“ uveřejnila ze západního Pruska před nedávnem dopis následující: „Církev a škola dávají si práci všemožnou, by z mládeže vchovaly mravně dobré lidi, vedle těchto jmenovaných ústavů jsou však bohužel spoluvychovatelé, kteříž působí špatným svým příkladem tak nakažlivě, že kněží, učitelé a též i soudcové nevědí si v příčině té rady. To platí i vzhledem ku přísaze. Rada zem. soudu v Gdánsku jménem Thun pravil po jistém soudním řízení konaném před trestní komorou v Gdánsku, při němž si jako často již výpovědi svědků diametrálně odporovaly, tak že soud nemohl přijíti k žádnému konečnému nálezu, že prý musí prohlásit, „že v Kašubsku panuje křivopřísežní mor; přísaha že jest lidem tamějším pouhou prázdnou formulí.“ K tomuto výroku poukázal nedávno při soudním řízení vedeném proti jistému majiteli, jenž křivě přísahal a z křivé přísahy pak byl usvědčen, státní zástupce a prosil porotce, aby se nedali uchvátit nemístnou shovívavostí. V Kašubsku prý panuje v pravém slova smyslu křivopřísežní mor, partaje prý tam spolu zápolí ve lži a v překrucování událostí, ale zřídka jen prý se soudu podaří křivopřísežníka usvědčiti. Proti křivopřísežnímu tomuto moru musí prý každý poctivý Němec ze všech sil bojovati, aby prý opět přišly k platnosti: německá věrnost, německá poctivost, německá přímost a deutsches Männerwort. — Vydatnějším prostředkem, jenž by zlo léčil hned v jeho kořeni, bylo by snad to, kdyby Kašubové, větev to slovanská, ve škole i v kostele byli cvičeni a vzděláváni a v bázni Boží utvrzováni mateřským svým jazykem, nebo tu by zajisté snáze pochopili, že lháti jest hřích a křivá přísaha že jest zločinem.

Účinek vedra na nervy. Jak působí vedro na mysl osob choromyslných — píše „Berl. Tägl. Rundschau“ — měli příležitost lékaři pozorovat v posledních parných dnech. Ve dnech takových jsou choří ve stálém rozčilení a jsou zvláště náchylni ke skutkům násilným, jichž se dopouštějí nejednou náhle a bez všeliké příčiny předchozí. Ošetřovatelům v blázincích jest věc tato známa. V posledních však dnech udály se případy, že se osoby až dosud zdravé následkem velkého vedra zbláznily. Dále

pak nám poskytují pohled do tajemných oněch pochodů, jež se pod vlivem povětrnosti v dílně ducha lidského odehrávají, četné samovraždy, jež se udály za posledních parných dnů. Policii byly oznámeny za jediný parný den čtyři samovraždy oběšením; zvláště pak obrátil na sebe pozornost pokus samovraždy hochy o smiletého, ježž starost o školní úkoly dohnala ku skutku zoufalému (Politik (Abendbl.) 5. července 1892.) — Že člověk podlehá do jisté míry různým vlivům zevnějším a že tudíž má na psychický jeho stav či náladu duševní do jisté míry vliv i vedro, jest vůbec známo. To však popíráme se vši rozhodností, že by vedro, jaké v oněch dnech panovalo, bylo hlavní a bezprostřední příčinou zbláznění se anebo hlavní a působivou příčinou samovraždy a tvrdíme rozhodně, že v osobách oněch musila býti k takovým skutkům již dispozice z příčin jiných. — Sváděti všecko na zevnější okolnosti, na povětrnost, na teploměr a na člověka nedat nic dopustit, jest sice pohodlné, ale zároveň i velmi zbabělé, nesprávné a nelogické. — Dítě osmileté, jež si ze starosti o ty těžké školní úkoly chce vzít život, nezaslouží nic jiného, než aby ho otec napřed řádně poučil, kdo že jest pánem našeho života, a pak aby mu několikrát potřel to jisté místo na zadní části těla březovým čerstvým olejem. Možná, že by jediná taková aplikace, provázená řádným poučením, zaplašila na vždy z rozmazlené jeho hlavičky všecku světa omrzeloš a je naučila zvykatí obtížím tohoto života.

Ubývá zločinců? Na sjezdu německých liberálních učitelů konaném letos o svátcích svatodušních v Halle nad Salou mluvil ku thematu „Jak se má zacházeti s mládeží spustlou a mravně ohroženou“ učitel Helmcke z Magdeburku asi následovně: „Naříká se, že přečinů a zločinů nápadně přibývá a že se mezi mládeží obecně jeví sesurování (allgemeine Verrohung); neboť od roku 1882 až do r. 1890 vzrostl úhrnný počet mladých lidí, kteří byli odsouzeni pro přestupky a zločiny proti říšským zákonům, ze 30.719 na 40.905, tedy o 29.76 procent. V tomto počtu nejsou však zahrnuti oni, kdož byli odsouzeni pro různá přestoupení zákonů zemských. Též se nesmí zapomínat na to, že počet oněch mladistvých, kteříž musí patrně býti počítáni ku mládeži spustlé,

se soudem však nepřišli dosud do styku, ještě větší jest, ač se to ciframi dokázati nedá.“ (Viz Freie paed. Blätter ze dne 25. června 1892 str. 397) Uvěří naše „Uč. Nov.“ a „Č. Šk.“ alespoň nyní, že zločinů neubývá, nýbrž p ř i b ý v á, když tak bylo prohlášeno veřejně na sjezdu liberálních učitelů, na sjezdu, k němuž vyslalo své zástupce, jak se di ve zprávě, více než 51.000 učitelů? Či budou ještě dále tvrdit opak? Nemožným by to u nich právě nebylo.

Že není více dětí? Ve třetí třídě jisté. obecné trojtřídní školy bylo zákům uloženo vypracovati slohový úkol: hochům na thema: Jak jsme si jako hoši hrávali? děvčatům pak na thema: Jak jsme panny strojily? — A pak prý nemáme více žádných dětí! —x—

Náklad na obecné školství na Moravě. Dle rozpočtu na rok 1892. sně-

mem schváleného obnáší veškerá potřeba na obecní školy na Moravě 4,168.212 zl. 62 kr., z nichž jest příjmy z různých fondů uhrazeno pouze 1,850.795 zl. 37 kr., tak že činí schodek jenž bude musit býti uhrazen školními přírážkami, 2,317.417 zl. 25 kr.

„Josefeum“. Za příčinou ukončení školního roku dovoluje sobě správa Josefea upozorniti ony rodiče, jichž synkové 14 rok ukončili a některému řemeslu věnovati se míní, by s důvěrou obrátili se na spolek náš, který dle možnosti o to se postará, by hoch u řádného mistra do učení přijat byl. Zároveň upozorňují se páni majitelé průmyslových závodů a řemesel, by ve vlastním zájmu o sprostředkování a dodání učňů na spolek náš se obrátili. Správa Josefea, Ústředního spolku dělnictva a služebnictva pod ochranou sv. Josefa v Praze, Uhelny trh č. 423-I. v I. patře.

Spisy redakci zaslané.

„Vlast“. Redaktor Tomáš Škrdl. Roč. VIII. číslo 10. s následujícím obsahem: Podrobný výpočet rozměrů archy Noemovy se stránky geometrické a mechanické. Provedl Frant. Kočí, absolvovaný technik a učitel. (Dokonč.) — Františku Pravdovi! Báseň. Napsal Cyr. Meth. Švec. — Ambrož. Román o dvou dílech. Napsal Jaroslav Janeček. (Pokrač.) — V říši bílého medvěda. Črty z polárních výprav. Sebral Václav Frühbauer. (Dokončení.) — Vzpomínky na matku. Báseň Dr. M. Kováře. — Francie antiklerikální za doby francouzsko-pruské války r. 1870. Píše E. D' Avesne. (Pokračování.) — Výlet do Berlína a do Drážďan. Od B. Hakla. (Pokrač.) — Farář Kneipp. Podává Frant. Wildmann. (Dokonč.) — Johanna d'Arc — Panna Orleánská. Dle různých výpisků vypravuje Aug. Senz. (Pokračování.) — Hrabě Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka. Podává Vl. Hálek. (Dokončení.) — Slovinská literatura v roce 1890 a 1891. Sestavil Frant. Stingl. (Pokračování.) — Umění a Literatura. — Pro členy zakládající přidána jest vědecká příloha o jednom archu „Z duševního bojiště“ od Františka Vaněčka.

Růže dominikánská. Katolický časopis

bratrstva růžencového a třetí řehole dominikánské. Red. Fr. Filip Konečný. Roč. VI. čís. 3. s bohatým obsahem.

Z nákladu Dr. Frant. Bačkovského, knihkupce v Praze:

Pohádkové večery sv. 1.—10. v pěkné úpravě a ve vazbě velice slušné, cena 65 kr. V téže úpravě a za tutéž cenu i sv. 11.—20., 21.—30., 31.—40.

Ma-lé no-vi-ny pro děti. S mnoha obrázky. Roč. III., cena 65 kr.

Proslov k přednáškám o deskriptivné astronomii, které zahájil na české universitě 4. května r. 1892. prof. V. Šafařík. Cena 20 kr.

Reformace katolická nebo-li Obnovení náboženství katolického v král. českém po bitvě bělohorské. Sepsal Tom. V. Bílek. Seš. 3.

Z nákladu knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba):

Kříž a kalich. Odpověď „dvěma bratrům“ od dvou bratrů. Doporučujeme. Cena 8 kr.

Katolický jinoch v nynějším světě. Napsal Aug. Egger, biskup sv. Havelský. Přeložil Dr. Karel Vondruška. Schváleno nej důstojn. kníž. arcib. konsistoří v Praze dne 27. listopadu č. 9813. Cena 15 kr. Doporučujeme.

P. Didona, kněze z řádu kazatelského sv. Dominika, **Ježíš Kristus**. Autorisovaný překlad od kněze Jana Ev. Hulakovského. Seš. VI. Cena 50 kr. Doporučujeme opětně všele výtečné toto dílo nejen všem kněžím, nýbrž i laikům vzdělanějším.

B. M. Kulda, **Moravské národní pohádky a pověsti**. Sebral a zaslal Jan Pleskáč a jiní. Cena 90 kr., str. 276, úprava velmi slušná. Nový tento svazek „Moravských národních pohádek a pověstí“, jež k tisku upravil proslulý sběratel moravských pověr a pověstí B. M. Kulda, sídelní kanovník na Vyšehradě, zahrnuje v sobě pověsti z okolí olešnického, brněnského, třebičského, výškovského a žďárského. Nový tento svazek „národních pohádek“, po němž budou následovat ještě svazky další, jež vyjdou rovněž tiskem a nákladem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské, doporučujeme co nejlépe všem přátelům zdravého, v pravdě českého, zábavného čtení.

Dom in Svet. Ilustrovan list za leposlovje in znanstvo. Ureduje in izdaje Dr. Fr. Lampe v Ljubljani. Leto V. štev. 6.

Obecné Noviny a Dělník. Časopisy vydává a rediguje Fr. Chytil a tiskne knihtiskárna benediktinů rajhradských v Brně.

Dělnické noviny. Red. T. J. Jiroušek. Roč. I., č. 22. s následujícím obsahem: Anarchisté a sociální demokraté. Na uvážení podává Dr. Ralph Barturé. (Pokrač.) Křesťanští konservativci a radikálové. Napsal Václav Žižka. Feuilleton:

Pamatujte na konec. (Pokrač.), a mimo to podávají velmi četné zprávy z celého světa a zprávy spolkové, jakož i četné dopisy. — Prvního září t. r. vyjde 1. číslo II. ročníku „Dělnických Novin“, i obrací se redakce a vydavatelstvo ke katolické straně s prosbou, aby se vynasnažila získati „Dělnickým Novinám“ nových a nových odběratelův. Prosí o adresy dělníků, řemeslníků, továrníků, tu a tam třeba i rolníků, prosí o pomoc katolické spolky vůbec, zvlášť pak spolky katolických tovaryšů a jinochů; prosí své přátele, aby i v jiných spolcích, měšťanských besedách, kde požívají vlivu, „Dělnické Noviny“ zavéstí se vynasnažili; prosí valné shromáždění Katolickopolitických jednot v Čechách a hlavně na Moravě za hojné rozšíření „Dělnických Novin“ mezi členstvem a konečně vznáší pokornou prosbu k pastorálním konferencím vikariátním v Čechách a dekanátním na Moravě a ve Slezsku, aby i letos pro „Dělnické Noviny“ půdu v lidu připravovaly. Sociální hnutí a ostrý boj proti všemu nám svatému dotýká se srdcí všech katolíků, i povstaňme všickni na obranu a zasaďme všude „Dělnické Noviny“, které tak dovedně a rázně vystupují a zájmů církve se zastávají. „Dělnické Noviny“, které vycházejí dvakrát měsíčně, stojí ročně 1 zl. 60 kr., půlročně 80 kr., čtvrtletně 40 kr. Na pět výtisků dává se jeden zdarma. Adresy a všelijaké jiné pokyny přijímá družstvo „Vlast“ v Žižkově u Prahy.

Oprava: Na str. 309 má v sloupci prvním státi: Jan Kollár místo: Čelakovský. Srov. Slávy dcera, zpěv II. znělka 123. Nesprávné jméno dostalo se do listu per lapsus calami.

Jak píše prof. Dr. Masaryk

O KATOLICKÉ

V Ě D Ě A V Í Ř E.

Podává Fr. Filip Konečný, Ord. Praed.

Tato důležitá a důkladná kniha vyšla nákladem družstva „Vlast“, v Žižkově u Prahy čís. 505 a stojí 1 zl. 50 kr., pro činné a přispívající členy družstva 1 zl. Kdo se stane zakládajícím členem družstva „Vlast“, obdrží ji zdarma. Při koupi více exemplářů (v seminářích, na středních školách atd.) administrace „Vlasti“ na ceně sleví.

OBSAH: O blaženosti se stanoviska ethického. Píše Jan Nep. Holý. — O polepšovných čili ústavech nuceného vychování spustlé mládeže. — Alfonsa Šťastného rozumy o nedostatecích nynější školy. — Příprava k vyučování a vychování školnímu. Uvažuje Jos. Moudrý. — Něco o ruském obecném školství. Píše František Žák. (Pokračování.) — Čítanka pro školy obecné a náboženství katolické. — Hlídka časopisecká. — František Pravda. — Drobnosti. — Spisy redakci zaslané.

Tisk knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba) v Praze.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlasť“.

Odpovědný redaktor: **Fr. Pohunek.**

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budtež adresovány i reklamace, jež se nepečetí a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budtež však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 508—II. (farní dům u sv. Štěpána)

0 blaženosti se stanoviska ethického.

Píše **Jan Nep. Holý.**

(Pokračování.)

Přirozeným ve smyslu širším nazýváme kon, ku kterému se člověk z popudu své přirozenosti nese; sv. Tomáš dí (1. q. 82. 1.): „naturale aliquid dicitur secundum inclinationem naturae.“ V užším smyslu nazýváme přirozeným to, čeho přirozenost naše nutně vyžaduje, takže bychom bez toho ve své přirozenosti buď úplně nebyli nebo byli jen nedokonale. Tvrdíme pak, že jest touha po blaženosti přirozenou ve smyslu užším, že jest nutným požadavkem přirozenosti naší. To dokážeme, následujícími ~~ferrettiho, trojím způsobem~~: ~~předně totiž~~ že se tato touha ve všech lidech nalézá, za druhé že se nalézá ve všech stejným způsobem a za třetí že jest základem, důvodem, pohnutkou všeho lidského jednání.

Zajisté co se ve všech lidech nalézá, jest jim přirozeno, jest nutným požadavkem jejich přirozenosti; touha po blaženosti, jak jsme ukázali, jest však ve všech lidech bez rozdílu, jest jim tedy skutečně přirozenou.

Dále nutno nazvati požadavkem lidské přirozenosti vlastnost, která se ve všech lidech stejným způsobem nalézá, tak že se jí nijak sprostiti nemohou, takovou vlastností však jest touha po blahu, tedy jest přirozenou. Hurter (Compendium Theol. dogm. tomus II. str. 12.) nazývá ji „stálou a nepřemožitelnou náklonností (pondus).“

Zajisté se nikdo nemůže sprostiti touhy po štěstí; může sice na ni nemysleti, nemusí jí stále míti určitě před očima, však nemůže chtíti býti nešťastným, nemůže chtíti nebýti blaženým. Neboť měl-li by míti blaženost v ošklivosti a jí nenáviděti, nutno by bylo, by se mu ukazovala ve světle špatném, by v ní našel nějaké zlo; nemožno však jest, aby mu blaženost dokonalá, jsouc plně držení dobra bez příměsku zla, nějaké zlo před oči stavěla, nemůže jí tedy nenáviděti čili nutně po ní tíhne, touha ta jest požadavkem jeho přirozenosti.

Za třetí, vlastnost, která jest základem všeho lidského jednání, všech lidských tužeb, nemůže býti nepřirozená; takovou vlastností jest touha po blaženosti, jest tedy přirozenou. Aristoteles dí (I. kniha 12. hlava): „Blaženost náleží mezi čestné a dokonalé věci. I jeví se věc ta býti také proto, že ona jest základem: *k vůli ní zajisté vše ostatní všichni konáme.*“ Sv. Tomáš (1. q. 60. a. 2.): „V této přirozené vůli (touze po štěstí) mají původ všechny ostatní volby.“ Touha po blahu mohla by býti trojím způsobem základem a pohnutkou všech lidských konů a tužeb

(Tongiorgi): buď by si mysl lidská při každém konu a tužbě určitě a vědomě řekla, že to koná za tím účelem, by byla blaženou; nebo by mohla nějakou řadou konů k tomu cíli směřovati, tak že by byla před tím úmysl pojala, jednati, by se oblažila, a aby tento úmysl měl vliv na celou tu řadu konů tak, že by celá řada konů byla výsledkem úmyslu před počítím pojatého; nebo by mohla jednati k nějakému cíli, který není blažeností, který však s blažeností nutně souvisí. Na tento třetí způsob jest skutečně touha po blahu základem všech našich konů. Každého o tom přesvědčuje vlastní srdce, vlastní vědomí; vždyť skutečně nekonáme každého skutku, bychom při něm určitě obmyšleli státi se blaženými, aniž konáme nějakou řadu konů, abychom před tím pojali úmysl, řadou tou se oblažiti, avšak třetím způsobem každý skutek náš pochází z touhy po blahu, byť bychom si toho určitě vědomi nebyli. „Podnětem totiž k činnosti není pro vůli pouhé *poznání účelu*, nýbrž *dobro jeho*, poněvadž každá mohutnost jen předmětem sobě přiměřeným k činnosti vzbuzována a podněcována bývá . . . Předmětem však touhy může býti jen *dobro*, a sice buď pravé aneb zdánlivé“ (Pospíšil: Filosofie str. 525 a 526.)

Jestliže tedy ve všech svých konech směřujeme k dobru, a blaženost jest splnění žádosti, kterou k dobru směřujeme, patrně, že se ve všem jednání neseme touhou po blaženosti. Ať konáme cokoli, ať toužíme po čemkoli, vždy po tom toužíme jako po dobru, domníváme se totiž, že dobrem tím aspoň *částečně* touhu naši splniti můžeme, každým krokem tedy hodláme nějaké části blaženosti dosíci čili toužíme zcela přirozeně při všem jednání po něčem, co se ku blaženosti vztahuje. Při všem člověk, praví Svatopluk Čech (Dagmar),

„utkává síť vtipně rozepjatou,
aby lapil mouchu štěstí zlatou.“

Tolstoj píše (Lucern): „K takovému počínání dohání vás jediná věc, touha po kráse a poesii (řekněme: po dobru vůbec), táž touha, která jest a věčně bude mocnější všech jiných pohnutek životních . . . Touhy po poesii (dobru) sice veřejně neuznáváte, ale v sobě ji cítíte a věčně ji budete cítiti, pokud zůstanete lidmi.“ Mluví-li Ebers (Dcera královská, přel. Bedřich Frída) o „vřelé touze po nějaké vyšší bytosti nad námi, k níž bychom se utéci mohli, když naše vlastní síly umdlévají,“ zdaž nemluví tu také o vřelé touze po blahu? Zdaž netouží po štěstí básník pějící:

„Což vrátí nám nebe toužený mír,
po čem jsme lkali věk dlouhý?
či vášní a bolestí divoký vír
stráví květ každé touhy?“ (Vrchlický, Sfinx.)

Zdaž netkví v hrudi pěvce, stěžujícího sobě do nudy, touha po blahu:

„teď úpal nudy bez ustání
mne žárem trýzní ohromným“ (Machar, Confiteor.)

I touha po hrobě jest touha po dobru, jež duše hledá v hrobě:

„a touhou mohutnou on všechno přehlušuje
po hrobu, klidné cypřiši . . .“ (Machar).

Ano, toužící po smrti, touží po dobru, vždyť

„víš, smř, jež tě žití zhostí,
že v žití největší je dar.“ (Machar, Confiteor.)

Byť i tentýž básník nazýval svou hrud „prázdnou“, přec i v této „prázdné“ hrudi nalézá se touha po blahu:

„myšlénka se hrozná budí,
tu hlaveň obrátit a kuli zlořečenou
do té své prázdné poslat hrudi.“

Z toho ze všeho patrno, že se všichni při všech konech neseme přirozenou touhou po štěstí.

Je-li tomu skutečně tak, je-li nám touha po blaženosti nesmazatelně v srdce naše vepsána od přírody, zdali pak jest možno, by nás tato tak velebená „příroda“ klamala, zdali pak jest možno, by dosažení blaženosti bylo nemožno? Kdo moudrým jest, zajisté neláká a nepopuzuje dílo své k něčemu, co by mu bylo nemožno dosíci, Bůh však nejmoudřejší nutí člověka po blaženosti toužiti a dychtiti, nemůže tedy býti nemožno člověku jí se dopjati. V té příčině praví dobře Stentrup (De Deo uno str. 155): „Nikdo nepopře, že jest stav blažený možný, kdo nechce přirozenost naši vyhlásiti za lhářku.“ Sv. Tomáš prohlašuje (1. q. 75. a. 1.): „Přirozená touha nemůže býti ničemnou (inane).“ Stöckl pak dí (Lehrbuch der Philosophie, Ethik str. 718): „Strebt der Mensch in all seinem Thun und Lassen die Glückseligkeit und zwar die höchste und vollkommenste Glückseligkeit an, so muss es für ihn auch ein höchstes, objektives Gut geben, durch dessen Aneignung und Besitz er vollkommen glücklich wird, weil sonst sein natürliches Streben nach höchster Glückseligkeit illusorisch, ja widernatürlich wäre. Básnický propovídá tutěž myšlénku Schiller:

„und was die innere Stimme spricht,
das täusch die hoffende Seele nicht.“

Nejen možný jest stav blažený, nýbrž i zcela určitě dojde člověk dokonalé blaženosti pod jistými podmínkami, Bohem určenými. Bůh jest na nejvyšší dobrý, na nejvyšší svatý, avšak nesrovnávalo by se s Božskou dobrotou a svatostí, by člověka stále k něčemu lákal, co by mu nechtěl darovati, by ho stále klamal, nýbrž Jeho dobrota a svatost jest nám zárukou, že nám skutečně jednou, co na Ném bude, dokonalou blaženost udělí. Vepsav nám v srdce touhu po blaženosti, slíbil nám také, že nás neoklame, nýbrž že touhu onu také ukojí. Jestliže On slíbí něco bez podmínky, beze všeho odporu slibu svému dostojí; slíbí-li něco pod podmínkou, splní slib svůj, jestliže člověk se své strany podmínce zadosť učiní. Jest to snad člověka nehodno, že má dojíti dokonalé blaženosti za určitých podmínek? Nikoliv. Spravedливо a hodno zajisté jest, aby došel blaženosti způsobem své přirozenosti odpovídajícím. Člověk pak jest bytost rozumná a svobodnou vůlí obdařená, odpovídá tedy jeho přirozenosti, by se dodělal dokonalé blaženosti skutky rozumem a svobodnou vůlí konanými. Mimo to jest takoruka původcem své blaženosti, kteráž mu bude odměnou, korunou, vavřínovým věncem, mzdou (Ferreti). „Největší a nejkrásnější (totiž blaženost) věnovati náhodě bylo by asi vadné,“ praví Aristoteles (Eth. Nik. kn. I. hl. 10.) Zdaž tomu nepřisvědčuje Cicero, píše (pro Roscio Amer.): „Is mihi videtur amplissimus, qui sua virtute in altiore locum pervenit. Ten se mi zdá býti nejvyšší, kdo svojí ctností (námahou) k vyššímu stupni dospěl.“ Jestliže to platí tedy o úradech a p., ve větší míře platí totéž i o blaženosti, v nejvyšším možném stupni. Kollár tomu také přisvědčuje, píše:

„Život má být dílo vlastní duše,“ nebo:
„Vítězství to nechci, jež by padlo
z nebe dolů na zem bez potu.“

Zda totéž nechce říci Vrchlický (Sfinx) řečnickou otázkou:

„Či pravou cestou ku štěstí
jest práce a nadšení vřelé?“

Avšak netoliko možnou a určitou jest blaženost pro člověka, ona jest i jeho posledním cílem, jeho cílem nejvyšším. „Kdykoli (totiž) intelligentní příčina působí jakožto intelligentní, působí vždy pro účel . . . A kdyby nebylo účelu, neměla by bytost rozumná také žádné příčiny a žádného podnětu, aby vůbec do činnosti přecházela.“ (Pospíšil, Filosofie.) — Každé jednání (Tongiorgi) rozumné bytosti má nějaký cíl, neboť každý kon směřuje buď k cíli nebo ku prostředkům k cíli; v prvním případě jest na bíledni, že jedná účelně, ve druhém případě neužívá prostředků pro ně samy, nýbrž právě, poněvadž vedou k cíli čili opět jedná účelně. Jeden cíl pak může býti opět prostředkem k jinému účelu, tento opět k jinému, avšak nemůže býti nekonečná řada účelů, nýbrž nutně jest přijíti ku konečnému, poslednímu cíli, který nesměruje k vyššímu, by člověk se vším, co mu náleží, k němu spěl. „Jestli jaký účel úkonného, jejž pro něj sám chceme,“ praví Aristoteles (I. kn. 1. hl.), a ostatní pro něj, a ne všecko берeme pro jiné (takto půjde totiž do nekonečna, tak že by snaha byla marna a daremna), zjevno jest, že toto bude asi dobro a to nejlepší.“ Jak vidno, určuje tu Aristoteles účel poslední, „propter quod amantur caetera, illud autem propter semetipsum (Sv. Augustin De Civ. Dei), pro nějž milujeme ostatní, jejž však milujeme pro něj sám.“ Tento cíl konečný jest nutný, neboť „odstraň cíl konečný — a všeho dobra důvod jest zničen“ (Aristoteles). Jestliže totiž odstraníš, co jest touhy hodno samo pro sebe, odstraníš tímž skutkem také vše, co jest touhy hodno pro jiné, a tím jsi odstranil vše appetibile, vše co touhy hodno, vše dobro. Poslední účel člověka jest dobro, po němž člověk touží a dychtí jako po dobru, které mu úplně stačí a všechny jeho tužby splní; které jiné však jest to dobro nežli blaženost? Jest tedy blaženost dokonalá také posledním účelem. Z toho právě, že jest blaženost posledním účelem člověka, dovozuje sv. Tomáš (1. q. 62. a. 4.) nutnost zasloužení blaženosti. Praví totiž: „Žádnému tvorů není přirozeno býti blaženým, nýbrž tento stav jest posledním každého cílem. (Pozoruj, že sv. Tomáš nepraví, „touha po blaženosti“ není přirozenou, nýbrž „blaženým býti,“ toto jest totiž přirozeno toliko Stvořiteli a ne tvorů) Každá však věc ku poslednímu účelu svojí námahou cílí. A tato námaha buď způsobuje účel . . . nebo si ho zasloužím . . .“ „Ovšem se může státi, že člověk účel pouze *relativně* nejvyšší má za cíl *naprosto* nejvyšší a poslední, jako když na př. všechn svůj život hmotnému zisku a prospěchu obětuje. Takovýto člověk obrací pouhý prostředek, jehož k cíli vyššímu resp. nejvyššímu užívati má, v poslední cíl svůj a ruší takto přirozený pořádek, jejž sám zdravý rozum jednotlivým činností života lidského vytýká a určuje.“ (Pospíšil, Filosofie str. 531.)

Z toho však také vychází na jevo, že blaženost jest naší nejvyšší dokonalostí. Neboť dle Aristotela (kniha I., hlava 5.) „naprosto dokonalým zoveme to, co vždy o sobě jest žádoucno a nikdy pro něco jiného. Takovou pak zdá se především býti blaženost: tu zajisté берeme vždy pro ni samu a nikdy pro něco jiného, kdežto česť a rozkoš a důmysl a všelikou ctnost берeme také sice pro ně samy, ale také k vůli blaženosti, domýšlejíce se, že jimi budeme blaženi . . . Zdá se pak, že i ze soběstačnosti totéž následuje: dokonalé dobro zajisté soběstačno býti se zdá . . . soběstačným klademe, co samotno činí život žádoucím a ničeho nepostrádajícím; takovou pak domníváme se že jest blaženost, která nad to jest ze všech

nejžádoucnější.“ Proto také dí sv. Tomáš (1. q. 62. a. 1.): „Blažeností se vyrozmívá poslední dokonalost rozumné bytosti.“ Sv. Tomáš také z toho, že jest blaženost posledním cílem naším, dovozuje, že jest také naší nejvyšší dokonalostí. „Třeba jest totiž,“ dí on (1. 2. q. 1. a 5.), „by poslední cíl tak splnil všechnu touhu člověka, že by nic touhyhodného mimo něj nebylo; což by nemohlo býti, kdyby něco zevnějšího k jeho dokonalosti nutno bylo.“ Že jest blaženost nejvyšší dokonalost člověka, vysvětluje také z výměru blaženosti: stálé držení a to plné držení dobra bez přimísení zla.

(Pokračování.)

O polepšovných čili ústavách nuceného vychování spustlé mládeže.

(Dokončení.)

2. Kdo zřizuje polepšovny?

Dle citovaného zákona z r. 1885. *nechce stát v otázce této míti iniciativy, ježto zřízení kázní a polepšoven ponechává zemím.* Praví § 1.: „*Péče o tyto ústavy je věcí zemí a zemskému zákonodárství je to zůstaveno, mohou-li se ústavy podobné zřizovati od okresů neb obcí.*“ § 2. *K nákladu na zřízení přispěje stát dle míry nutnosti ústavů polepšujících.* Další paragrafy 3. 4. 5. normují vydržování, jež se dítí má nákladem zemí, resp. obcí a okresů, pokud není kryto příjmy za stravování atd. Po mém mínění je slušno, aby ústav privátní se privátně spravoval, stát však, jenž podpory udílí, může a má stopovati celý sociální vývoj svého občanstva a jenž může i do privátních věcí zasahovati, pokud tyto souvisí s životem veřejným, aby ponechána byla ingerence v té míře, by vedl ne dozor, nýbrž spoludozor nad ústavu privátními. Dle § 17. jest „*nejvyšší policejní dozor zůstaven státní správě. Dozor ten vykonává policejní úřad zemský, po případě okresní polit. správa vzhledem k ústavům okresním a obecním.*“

V Německu existují — pokud mi známo, — státní nápravné ku př.: ve Špýru, Braunsdorfu, Boppardu, Wabernu, Steinfeldu, Ohlendorfu, Berlíně (Urban), Sachsenburgu, Grosshennersdorfu; privátní: u Hamburku (Rauhes Haus), u Berlína (Evang. Johannesstift), ústav Zeitz a Tapiaw. V nejnovější době staví spolek péče o vystouplé vězně v Badensku (Freiburg) privátní ústav pro spustlé děti, ježto ze své agendy a zkušenosti poznal, kde vězí chyba a že má-li chyba ta býti čím dál menší, musí býti postaráno, ne aby se zločinci pozavírali, nýbrž aby se neodchovávali. Jak bohaty jsou jiné státy na tyto velehumanní ústavy, ukážu ku konci. Přicházím k bodu

3. Mají-li v polepšovných konfesse a pohlaví dělit?

Na to odpověděl by každý učitel, že by to bylo nejlepší, ježto mravní náprava nemůže býti úplná a celá, jest-li se náboženství, to se rozumí, že náboženství dětí, neučiní základem a kamenem úhelným, na němž celá stavba ohrožené výchovy státi má. Řekne někdo však, že to není v zemích, kde jedna konfesse je slabě zastoupena, možno. Právě proto odpovídám já, že dotýčná konfesse je nepatrně zastoupená, nebude zřízení nápraven pro ni okamžitou nutností. Působil jsem na osadě smíšené, znám trochu poměry a jsem přesvědčen, že by se za rok přihlásil do nápravné sotva jeden protestant a žid dokonce ne. Proč? Protože tyto dvě náboženské společnosti vrozenou svou svépomocí sotva dopustí, aby dítě jejich konfesse

tak spustlo a aby nenalezlo domova, osiřili-li. Kdo viděl kdy toulati se bez domova dítě židovské? I protestanté vyvíjejí v tom ohledu zvláštní příkladnou svépomoc, jež je ovšem jich menšinou odůvodněna a přirozena. Jsouce v menšině, drží dohromady, třeba k náboženským výkonům se nedostavovali. V Prusku, kde tvoří katolíci ohromnou třetinu, jsou ústavy tyto ovšem utraquistické, ne však již ve Švýcarsku, kde se, pokud to možno, materiál v ústavech dle konfesse dělí. Pastor Gräber, jenž byl ředitelem podobné školy v Kairu a jenž tam měl sebranku všech konfessí i jazyků, praví: „Při takovém složení nemohl jsem nahlédnouti v hloubi duše a dětské mysli, jíž je slovo Boží tím nejsrozumitelnějším. Musil jsem mluvit všeobecně o morálce, která se hodí pro každého; jak jinak stál jsem oproti dětem, jež patřily vyznání mému.“ Týž znalec je pro rozdělení náboženství i pohlaví; pro první, že je vliv náboženský u dětí, v každém ohledu zanedbaných, ten nejžádoucnější a nejúčinnější, jehož užití nelze v ústavech simultanních ze strachu před porušením parity, pro druhé, ježto číslice úplně zanedbaných děvčat je poměrně nepatrná a ježto děvče spíš najde zaopatření v domech privátních, aneb, jak my bychom řekli, v ústavech klášterních, k tomu cíli se nesoucích.

Ostatně myšlénka polepšoven je u nás v plénkách a měla-li by nastoupiti nutnost, neb objeviti se prospěšnost ústavů těchto i pro dívky, nepovažoval bych to za žádnou zrovna chybu, když by zvláštním oddělením postaralo se, by spustlé děti dvojího pohlaví do styku nepřicházely, jak je to skutečně ve všech belgických a v mnohých německých ústavech provedeno.

4. *Jak velké mají býti polepšovny?*

V Německu jsou ústavy až pro 300 kárenců; jsou opět jiné, kde počet těchto nepřesahuje 50. O obou číslicích pronesly se úsudky pro et contra, což může nás vésti k osvědčené konklusi, že zlatá bude asi cesta střední, aneb, poněvadž při předmětu tomto o žádném zlatě, resp. příjemnostech, nemůže býti řeči, že obtíží se zřízením a ještě více se správou polepšovny spojených bude snad méně, bude-li nejvyšší číslice 150 stanovena. Mně bylo nápadným, že úsudků těchto nepronesli lidé, kteří na ústavech těchto nikdy nepůsobili, nýbrž že to byli paedagogové v nápravných sešedivělí a že každý hájil své.

Při stavu 300 nahromadí prý se toho kalu tuze mnoho, ústav mimovolně nabude vzezření kasárnického, děti zapomenou, že jsou dětmi, místo individuální výchovy bude vládnouti hůl, ježto jednotlivci zmizí atd. atd. Naproti tomu praví jiní, že ústav s padesáti káraci přijde poměrně výš, než ústav s 300, který nebude stát víc než tři malé, že je možný sic život více rodinný, že však v něm lehko zavládne vařečka, místo přísné kázně. Pro ústav menší najde se prý spíš místo, najde se i správce domu, jenž nemusí býti muž akademického vzdělání, jako pro ústav větší, jenž vyžaduje ředitele naskrz vzdělaného. Co se toho posledního týče, myslím, že se tu nejedná o nic jiného, než o mravní výchovu charakteru a že věci, jako je akademické vzdělání, zevnější repraesentace atd. jsou věci sic žádoucí, ne však naprosto nezbytné, ježto ústav nuceného vychování spustlé mládeže má vychovávat hodné lidi, užitečné údy společnosti lidské a žádné učence.

Rozhodujícím v příčině velikosti je toto: Chovancům polepšoven má se dostati nejen elementárního vzdělání školního, ale i jistých *navedení k práci, resp. řemeslu*, aby po svém propuštění z ústavu byli s to hned aneb aspoň v brzkú svůj chléb si dobývat. Káraci polepšoven náleží z největší části třídě městské, přinášejí si často začátky řemesel s sebou a vracejí se k řemeslu zpět. Za tím účelem je třeba cvičitelů, kteří by jim řemeslné vědomosti vštěpovali. Čím menší

ústav, tím méně cvičitelů, tím méně bude se moci náklonnostem a i znalostem jednotlivců vyhověti, *tím méně se bude individualisovati*. To přivádí nás k otázce poslední:

5. *Čím se mají chovanci v polepšovárnách zaměstnávat?*

Jest-li život každého člověka nésti se má za příslovím: „*modli se a pracuj!*“ budou slova ta tím více heslem paedagoga v polepšovně, kde je vedle náboženské a školní výchovy nejhlavnějším prostředkem vychovatelským — *práce*.

Ve *Francii a Švýcarsku* kladena největší váha na *práci polní*, a francouzské jedno přísloví zní asi takto: „*chceš-li polepsiti nezvedené děti, dej jimi lepší půdu*.“ Čím víc se však přicházelo i v těchto zemích k poznání, že materiál polepšoven rekrutuje se z největší části z velkých měst, a že téměř všickni káraní se k městskému životu, resp. k řemeslnému zaměstnání zpět vracejí, jak touha po domovu a rodinné svazky určují, tím méně důvěry kladeno v rolnické kolonie, jež ku př. v St. Foy a jinde pro mládež spustlou svého času zřízeny byly. Znalci, jako známý philanthrop *Vicomte d'Haussonville*, tvrdí, že se vychovatelský vliv práce rolnické na ujmu předešlého řemeslného zaměstnání chovanců přecenil, aneb aspoň že se v nynějších poměrech neosvědčil. Městský káranec přijde do města zpět tak, jako tak; venkovská práce v městech není, v ústavu se ničemu nenaučil, na učení myslí, že je stár a tak propadá vagabundství, stává se velkoměstským ničemou, jakých taká města úžasný počet živí a propadá cestou kluzkou a krátkou kriminalitě. Týž spisovatel uvádí číselný doklad a praví, že ze *1073 chovanců rolnické kolonie, z nichž 559 z měst bylo a z těch opět 7/8 rolnickou prací v ústavě zaměstnáno bylo, pouze 62 v tomto oboru zůstalo, resp. čeledíny se stalo*.

Nebylo by ovšem radno hospodářské a zahradnické zaměstnání odstraniti a na řemesla se pouze vrhnouti, ježto první utužují svaly a organismus a ježto i u nás platí to, co ve Francii vzhledem převahy městských káranů vedle nápadného nedostatku dobrého čeledínstva. Nedostatek ten je velmi citelný v krajinách industriálních, kde půda není tak výnosná, jako v krajinách bez industrie a kde rolník draho najímáti musí síly z jiných končin, jež se mu do ruky nahodí a jež bývají pochybné minulosti.

Z těch ohledů doporučují se i rolnické práce v polepšovárnách, ty však nesmí se státi šablonou řídící celý ústav. Kde by se vzaly polní práce při ústavech, jež by k tomu cíli ani zřízeny nebyly?! Ti, co v nedávném boji proti řemeslné práci v trestnicích zapomněli poraditi, čím má býti trestník vlastně zaměstnán, aby nikomu na světě konkurenci nedělal, přišli v rozpacích, když jim otázka tato položena byla, na ledacos. Mezi regulací a deportací radili též kolonie hospodářské, resp. dvůr u každé trestnice, nevypočítavše si, kam by stát s takovým hospodářstvím přišel a jaký náklad by každé trestnici ku zřízení něčeho takového povolití musil! Kde by se našli ředitelé, kteří by krom dobrého úředníka trestnického byli zároveň dobrými hospodáři?! Že by práci mohl řídití někdo jiný, ku př. hospodářský správce, nemyslím; v trestnici souvisí domácí řád s prací co nejúžeji, ba je v ní takřka vtělen a já si nedovedu mysliti tyto dvě správy bez každodenní kollise. V takém domě, jakým je trestnice, po případě polepšovna, musí ředitel míti smysl pro veškerý fáse domácího života, do všeho musí zasahovati, o všem věděti, všemu rozuměti, jinak zastaví nevhodným rozkazem, ba jediným slovem, některé důležité kolečko v hodinovém stroji a stroj buď úplně nejde, neb jde špatně. Něco jiného je kus zahrady, luk, neb pronajatého pole, na němž by venkovští káraní prakticky se pro budoucí zaměstnání připravovali; tolik, mnoho-li zde potřebuje, zná každý,

aneb pochopí to co nejdříve, má-li jen trochu smyslu pro hospodářství. Ostatně nebylo by i pronajímání polí zbytečným, kdyby ústav zřízen byl v krajině, kde se hospodářství pěstuje a kde je ku př. na blízku panský dvůr, do něhož by káránci v době letní mohli býti pronajímáni, pokud by to domácí řád a domácí potřeby dovolovaly.

Poněvadž účelem polepšoven není vyučení v řemesle, nýbrž mravní náprava a vštípení chuti k práci a pořádnému živobytí, musí býti hlavní péčí mužů, v jejichž ruce zanedbaná mládež vložena jest, aby účel ten na jednotlivých individuích byl dosažen, aby chovanci co nejdříve *podmínečně* ¹⁾ propuštění býti mohli a u dobrých i svědomitých mistrů k dalšímu zdokonalení usazení byli.

Čím dřív propuštění tohoto se docílí a čím méně chovanců příčinu zavdává k použití práva *podmíněného* propuštění, tím větší zásluha ústavu, tím větší jeho čest a dobrá pověst.

Polepšovny nejsou káznicemi, ony nesmí vypáliti chovancům znamení na čele, tím méně vštípati do srdcí jejich dojem odbytého trestu, v němž pokračovati by mohl ten neb onen, s nímž osud trpký hůře by si zahrál — v kriminále. Polepšovny jsou očišťou, lázní, z níž vystupující dítě cestou obyčejné dětské výchovy vyrůstati má na svobodě — k svobodě.

6. Polepšovny v cizozemsku.

Zmínil jsem se již, že polepšovny ve Francii, spojené s rolnickými koloniemi, se neosvědčily. Tam je rok 16. rozhraním, jež uschopňuje k zodpovědnosti za spáchaný čin. Z okolnosti, že zvláštní komise uvažovala, zdali by nebylo vhodno od posavadního systému upustiti, dokazuje, že nápravný tam nejsou v pořádku. Francouzové neměli nikdy kdy, s trestnictvím se příliš zabývati. Jmenoval jsem nápravní kolonii v St. Foy, vedle níž existuje jiná ve Val d' Gevre. Zajímavá jsou statistická data Francouzů, jež označují tři čtvrtě mladých ničemů za zkažené následkem špatné výchovy a zlých příkladů, čtvrtina cestou přirozenou. Jak bohumilá práce, pracovati na nápravě spustlé mládeže, když kyne naděje že 75% může býti lidské společnosti zachováno, 75% zločinců mladých cestou nejpřirozenější, cestou křesťanské péče a kázně, odstraněno!

Polepšovny pro spustlou mládež, toť to Congo, toť ta pravá deportace, s níž nikdo neudělá fiasko.

V Anglii získal si největších zásluh o tyto ústavy skotský kněz Dr. Guttrie z Edinburku, zakladatel útulen zvaných „*Ragged Schools*“, jež byly hrabětem Shaftesburrym do Londýna přeneseny. Guttrie prý udělal z tisíců zanedbaných hochů pořádné lidi, což je viděti na Škotsku, jež hlízy, jakou je naše vagabundáž, nezná. „*Ragged School Union*“ je veliká budova uprostřed Londýna v Great Queen Street.

V Americe je polepšoven na tucty, ovšem v rozličné formě a v rozličném složení.

Známý je v tom ohledu: „*House of Refuge*“ v Cinncinati, do něhož jsou přijímáni mladí ničemové a zdivočilá mládež bez přístřeší. V ústavu tom je proveden t. zv. „*badge and honor*“ t. j. plus minus system, jenž záleží v tom, že za dobré chování, píli atd. vydávají se káráncům zvláštní marky. Dostane-li chovanec

¹⁾ Podmínečné propuštění, zavedené téměř ve všech polepšovnách Německa, záleží v propuštění kárance s tou podmínkou, že bude nazpět do ústavu vzat, jest-li se náprava která se předpokládá, neosvědčí.

badge, musí začít znova. Místo tělesných trestů jsou tam zavedeny ledové lázně jež prý znamenitě ochlazují. Chovanců je 150, rozdělených na tři třídy. Pracuje se pouze obuvnictví, jež je pronajato tak, jako řemeslná práce v našich trestnicích. Školní vyučování trvá tři hodiny.

V Nizozemí je rolnická škola pro osiřelé a zanedbané děti ve *Watteren*, mezi *Frederiksoordem* a *Deenhuizem*, založená pověstným a vysoce zasloužilým *Surringarem*. *Surringar* prošel, než ústav ve *Watteren* založil, následující polepšovny: *Ruyssede*, *Mesnil-Saint-Firmin*, *Fenelon*, *Mettray*, *Osterwald u Strassburku*, ústav sv. *Mikuláše v Paříži* a *černý dům v Hamburku*. —

Vedle toho je v Nizozemí nápravná v *Züphenu*.

Ve Švédsku je ústav pro zdivočilou mládež od 11—14, vyminečně až do 20 let ve *Flakkebjergu* (100 chovanců) a jeho filialka v *Laudernpgaardu*.

Něco podobného je též na Seelandě ve *Bögildgaardu* a v Jutsku v *Holsteinbergu*. Ve *Flakkebjergu* dávají se chovanci v letních měsících do práce k okolním rolníkům, což s podmíněným propuštěním v jedno spadá.

V Itálii jsou ústavy nápravné v *Belluno*, *Catanii*, státní ústav v *Turině*. zvláště ale vysoko vynikající a mezi nápravami první místo zaujímající ústav, založený knězem *Boskem* rovněž v *Turině*.

V Bavorsku je polepšovna v *Niederschönfeldu*, v Rakousku jsou polepšovny *Korneuburku*, v *Eggenburku*, v *Kostomlatech* vedle mnohých jiných vychovatelů soukromých.

Ve Švýcarsku děje se na poli humanity poměrně snad nejvíce ze všech kulturních států Evropy; přemnohé ústavy švýcarské jsou naskrze privátní, což při kantonalním složení země je zcela pochopitelným a následování hodným.

Německé ústavy v *Boppardu* (Porýnsko), ve *Špýru*, *Wabernu*, v *Kasselu*, v *Bewernu* (Holštýnsko) a *Bräunsdorfu* (v Sasku) jsou ústavy státními, naproti tomu *Johannesstift* u Berlína a *Černý dům v Hamburku* jsou ústavy soukromé, spojené se zvláštní institucí protestantské církve, tak zvanou vnitřní missií.

Katechismus v slovech a příkladech.

Úvaha od F. Bůřova.

Od té doby, co sladké jeho úřadu katechetského padlo vší váhou na bedra kněžstva, pozorovati čilou práci na poli tomto. Nejjasněji to vysvítá z úsilné snahy, zdokonalovati učebnice náboženské. Nebude, tuším, v celé česko-moravské provincii dioecese, v níž by nebyly dva neb tři různé katechismy zavedeny. Viděti z toho, že mnozí jednotlivci ze všech sil se namáhají, podati látku náboženskou dobře a záživně spracovanou. Jest to práce věru přezáslužná, než nebývá však vždy korunována úspěchem stkvělým. Proč to?

Ukážu to na příkladu. Jistý kněz dostal se za kooperátora do velké farnosti. Měl jen venkovských tříd osm. Zajisté práce to dosti tuhá. Než jaké bylo překvapení jeho, když navštěvuje školy poznal, že ve farnosti jsou zavedeny tři katechismy. Kdo toho sám nezkusil, neuvěří, jakých se tu nahromadí obtíží. Co si měl chudák počít? — Musil volky nevolky podrobiti se, poněvadž věc se nedala snadno změnit. Každý ze tří zavedených katechismů měl nějakou buď praktickou neb

theoretickou přednost. Kdyby se bylo však ze všech tří vybralo jen to nejlepší a spojilo v učebnici jednu, pak by zajisté takový katechismus daleko lépe byl působil, než každý z oněch tří zvláště.

Z toho vysvítá, že při vši práci v oboru učebnic náboženských postrádá se — *jednoty*. A je to vada veliká.

Provincie česko-moravská není tak veliká, aby se v ní nemohlo užívat katechismu jednoho. Dříve dokud nebylo odborného časopisu, bylo zatěžko ve věci té se dohodnouti. Teď však když máme „Vychovatele“, práce by nebyla tak obtížná. Odborníci mohli by své náhledy v tomto časopise tříbiti tak dlouho, až by se docílilo shody úplné. Heslem jejich musilo by býti: Pro dobro a svatou věc. Ostatní všechny ohledy by musely ustoupiti.

Jedna víra, jeden katechismus! — Jakou radostí by pak plesalo srdce každého katechety!

Nesmíme nikdy zůstávati ohledně sv. náboženství za předměty světskými. Podívejme se však, jaké učebnice mají předměty světské! Zdaliž není tu pozorovati ustavičnou snahu, zachovati v učebnicích jednotu?

O všech výhodách jednoty katechismu se ani zmiňovati nechci. Poukáží jen ku jedné.

Důležitým odstavcem všech téměř prakticko-paedagogických listů jsou methodická pojednání o různých článcích učebnic. Takováto methodická pojednání vztahují se nejen na obsah, nýbrž i na jednotlivá *slova*. Kdyby tak chtěl nyní také „Vychovatel“ uveřejňovati praktické katechése, zdali pak by to šlo docela hladce? — Tuším, že nikoli. Katechése by vzbudila spokojenost jen těch asi, kteří by užívali katechismů takových, dle nichž katechése byla pracována. Ostatní majíce jiné katechismy řekli by mrzutě: Quid hoc ad nos?

Náš „Vychovatel“ tedy, i kdyby měl k tomu místa, nemůže přinášeti praktické katechése. Vadí mu v tom hlavně nejednota katechismů. A přec potřeba nutná jest, aby nás paedagogický časopis poučoval nejen theoreticky, ale i prakticky. „Vychovatel“ od té doby, co se ho ujalo mohutné družstvo „Vlasti“, má zajisté budoucnost skvělou zajištěnu. Když by k tomu ještě přistoupila jednotu katechismu, když by pak „Vychovatel“ soustavně projednávati mohl katechésemi celý katechismus, pak věru by nescházel v rukou ani jednoho kněze-katechety.

Jaký asi by měl býti ten jednotný katechismus? —

Ač nejsem žádným vyškoleným odborníkem, dovoluji si přec svoje myšlenky a náhledy veřejnosti podati. Podotýkám však hned napřed, že jsou to jenom náhledy *moje*. Každý ať si o nich pomyslí, co chce.

Položil jsem za titul své úvahy: „Katechismus ve slovech a příkladech.“

Posud máme katechismus a biblické dějiny od sebe odděleny. Katechéta, aby vysvětlil nějakou pravdu náboženskou, musí sáhnouti k biblickým dějinám a vhodný k tomu článek s dětmi pročísti. Je to nutná věc, aby katechismus v souladu s biblickými dějinami se probíral. Nebylo by tedy možno, aby biblické příběhy a příklady spojily se s katechismem v učebnici *jedinou*? Myslím, že by to v rukou jednoho neb i více odborníků šlo dosti snadno. Výsledek by byl zajisté výborný. Děti učíce se katechismu měly by stále před očima ten který příběh z Písma sv., a tím by se jim nauka náboženská vryla v paměť a srdce písmem ocelovým. Každý zná ze zkušenosti, s jakou radostí a láskou čtou dítky jednotlivé příběhy z biblických dějin. Každý ví, že dítky již i ze školy vyšlé občas sáhnou k milým biblickým dějinám, buď aby samy si něco přečetly, aneb aby něco přečetly svým ro-

dičům. Když by pak biblické dějiny spojeny byly s katechismem v knihu jednu, přešla by i část oné lásky na katechismus. Vždyť by již každý byl nucen čta příběhy biblické čísti i pravdy náboženské v katechismu obsažené.

Katechismus takto sestavený stal by se pak opravdu knihou *rodinnou*. Lidé by pak tak snadno nezapomínali pravdy sv. náboženství, jako se to nyní děje. *Illustrace* vhodně do katechismu k jednotlivým článkům přidané by jen zvyšovaly cenu a oblíbenost jeho.

Jednu vadu by však takový katechismus přece měl. Příběhy biblické nemohly by se pak podati v přesném chronologickém pořádku. Ta vada zdá se mi však býti jen nepatrnou. Na národních školách beztoho nemůže katecheta klásti téměř žádné váhy na *přesnou* chronologii. Ostatně kde by nutně třeba bylo jakéhosi chronologického postupu, katecheta snadno by ho při vysvětlování doplnil.

V takto uspořádaném katechismu mohla by se látka pro jednotlivé školní ročníky označiti různým tiskem, tak aby se hned na první pohled vědělo, čemu v kterém ročníku vyučovati třeba.

Dítky majíce takto ve všech ročnících stále jednu oblíbenou knihu před očima s radostí by pokračovaly od snadnějšího k těžšímu a čemu se jednou naučily, tak snadno by nezapomínaly.

Něco ze školní diaetetiky.

Píše B. H a k l.

(Pokračování.)

O zevních úkonech ve škole.

a) *O sedění.* Důležitou věcí, hledíce se stanoviska zdravotního, jest *sedění dětí ve škole*. Že si musejí zvyknouti děti seděti *tiše a způsobně*, nikdo neupře; *tiše*, aby se mohlo vyučovati, a *způsobně*, žeť škola i slušným způsobům mládež učiti má. Pročež navykej učitel hned z počátku a naved děti k tomu a to se vši důsledností a přísností, aby, když se vyučuje, seděly *tiše*; nebo jen tak jest možná, s prospěchem vyučovati; tedy hled, aby ani nohama nešoupaly, ani jima neklátily, by ni kolenou nahoru nedávaly, ni rukama ničeho pod lavicí nedělaly, by nic jiného, než čeho třeba, do rukou nebraly, aniž čím jiným se zabývaly, než čím právě zabývati a zaměstnávat se mají a těm podobně. Tiché sedění podporuje pozornost a má-li duch pracovati, musí tělo klidno býti; duch sám toho žádá a k tomu vede.

Bývají ovšem *výminky*; některé dítě (a to bývají obyčejně děti povahou živé, nepokojné, ale schopné) ústavičně sebou vrtí, anebo něco jiného dělá, než co dělati má, ale při tom pozorně jest a vyvoláno jsouc, dobře ví, o čem se mluví a pravou odpověď dá. Tak u živých a schopných dětí zhusta se stává. Začasté dítě takové ani neví, že tělem je neklidno a se hýbe, jsouc při tom duchem nejvíc napjaté a pozorné. V případě takovém počínej si učitel moudře a měj strpení, jen-li pohyblivost ta nevyrušuje příliš a zvláště dětí jiných. Tu učitel i mezi vyučováním, nedávaje se ani vyrušovati, dítě prostě, jde-li kolem, usadí, anebo jednoduchým znamením zpamatuje. Nemá a nesmí ovšem ani té věci se trpěti, a proto hledí

učitel, aby dítě ponenáhlu tiše seděti si navykalo; v případě opětného a marného napomenutí nastup i přiměřený, avšak mírný trest na př. státi.

Rovněž netrp učitel, by žáci všetečně se ohlíželi, anebo nezpůsobně bradu podepírali; ni, by léhali na lavici, anebo sedíce břicho vypínali, hled by nedávali nohy křížem, rukou do kapes nestrkali a t. p. U malých dětí, které v létě rády si sdrímnou, buď trpělív učitel a popřej jim toho odpočinku — nechej je spáti.

Nastává však otázka: *Který jest přiměřený způsob, seděti ve škole?* — Někteří vychovatelé jsou proti *nucenému* sedění, tvrdíce, že dítěti se má popřáti volnosti, by jednak prý nesedělo otrocky, jednak se jevílo, jaké jest by i tělo jeho volně a prostě se vyvíjelo; avšak to nemůže býti.

Při vyučování musí dítě seděti klidně a způsobně. Ale kam má žák pouze poslouchaje (na př. při katechesi) dáti ruce? — U malých dětí bude nejlépe, když je nechají klidně vedle sebe ležeti na *lavici*; u větších žáků budiž připuštěno si je založiti, ačkoli paedagogové jsou proti tomu, tvrdíce, že si žák neb žačka takto mačká prsa a chová je sevřená stísněná a to že zdraví na škodu jest, žeť má dýchati volně. Připouštíme; avšak na krátko věc neuškodí; pracuje-li se něco, čte-li se, píše, počítá, kreslí, dělej dítě to, co dělati má a používej rukou svých; jinak ale veď si tiše; nebudeme-li dbáti toho, by mělo dítě ruce buď na škamně, anebo založené, brzy dá je (zvláště chlapci) do *kapsy* a jak to v kapse chlapcově vypadá, každý zkušený učitel dobře ví; kde shledá se potom s *pozorností*? — nebo děti, zvláště chlapci, bývají jako *straky*; co kde najdou, všecko do kapsy vstrčí: knoflíky, šamrdy, boby, kousky barevného skla, střípky, kaménky, provázky, kudla, malované papírky a Bůh ví co; v dobrém případě chléb nebo houska, jablko anebo aspoň drobečky. Kde je potom mysl, kde pozornost, jakmile chlapec, sáhna do kapsy, věci ty tam ucítí? — A bráti věci ty dětem, zamilované jejich hračky, jest ukrutné, ač ve škole prozatím druhdy potřebné, by se ukázalo, že takových věcí do školy bráti se nemá. Tedy ovšem jednak třeba bude, přísně naříditi, by takových věcí do školy noseno nebylo, jednak při vyučování bedlivě k tomu přihlížeti; by nedáváno rukou do kapes, čehož žádá také již *způsobnost* vůbec, i v obecném životě; a způsobům pro život děti již ve škole se učiti a jim si navykati mají.

Zvykej pak učitel žáky, aby pro rovný vzrůst seděli vždy, pokud možná, *přímo*, ne shrbeně, zvláště při psaní; nebo shrbeným seděním nejen že kazí se zrak, totiž přílišným hleděním do písma, ale škodí se velice rozvoji prsou a plic; vždy třeba, aby prsa byla volná a dýchání volné (prosté, beze vsí tísně a všeho tlaku). —

b) *O stání.* Kterak žáci i *státi* mají, má pověditi a ukázati jim učitel; pročež netrp, zvláště když žáci stojí venku, mimo lavici a odříkávají, žádného stání lenivého, nebo nezpůsobného, anebo nedbalého, neuctivého; ukaž, jak státi mají; pověz, že mají státi vždy *přímo*, a ne šikmo, jako na jedné noze, anebo rozkročeně; nohy že mají držeti při sobě způsobem vojáka anebo jako při tělocviku; kabát že má býti zapjatý a ruce po obou stranách dolů svislé a nikoli v kapsách; prsty mají tiše spočívati při těle; u nohou prsty od sebe a paty k sobě; hlava že se má držeti vždy vzhůru (*přímo*) a tváří se má hleděti vždy do tváří tomu, s kým se mluví. I k tomu hled učitel, aby i ve stolicích žáci, kdykoli odříkávají, stáli *přímo*.

Ve vojenských ústavech jest zavedeno a také vojenskými pravidly nařízeno, aby chovanec, kdykoli volán jest, by odpovídal, vždy nechal ruce vedle sebe dolů

viseti, jakoby v řadě stál, čehož ovšem žádá slušnost, i také vojenská kázeň; kdežto u nás ve školách vidíváme, že chlapec, v lavici vyvolán jsa, nezřídka rukama na skamně si hraje, nohu na nohu položí a takto nepěkně, často i neslušně a neuctivě stojí; chovanec vojenský toho necítí, že to snad otrocké; jest tomu zvyklý; tolik však, co se národních škol týče, třeba říci, že ku *zvnějšší způsobilosti* u nás ve školách málo se hledí; a není to dobře; odtud potom u mládeže odrostlejší mnoho klackovitosti. Mnohý, neznaje způsobův slušnosti a dvornosti, štěstí své si pokazil, kdežto jiný, znaje způsoby slušnosti a uctivého se chování, základ položil tím ku svému blahobytu a štěstí.

Myslil by někdo, že toto jsou titěrnosti a malichernosti a vůbec věci, na nichž nezáleží; avšak nikoli; jsouť rovněž důležité, jako jiné. Známoť jest, že, čemu se kdo z mládí naučí, ve stáru jakoby našel (něm.: Jung gewohnt, alt gethan). Jak mnohý již ku štěstí přišel, že svým zevnějškem, jemnými mravy a uhlazenými způsoby se odporučil; a opačně, jak mnohý, byť jinak hodný a schopný, svou neuhlazeností a drsným chováním si uškodil!

A ve škole národní chudý žáček, dítě chudých, prostých rodičů, kde se má tomu naučiti? kdo mu to má pověditi? snad rodiče, kteříž sami prosti jsou, toho neznají; anebo to hovádko, jež pase? to mu musí pověditi učitel, musí dáti *škola*. Máť škola vším způsobem i ku vzdělání *zevnějššímu* u lidu obecného napomáhati, ano musejí začasť i *rodiče od dětí* se učiti.

c) *Jak se má choditi?* Jako u dětí důležité jest, jak mají seděti a státi, rovněž i, jak mají *choditi*. I choditi musí učitel děti učiti; ovšem choditi *slušně, pěkně*, jak lidé choditi mají.

Chůze nemá býti ani klátivá, ani skákavá; ni v krocích příliš drobných, ni příliš velikých; rcíž, že se má kráčet přiměřeně, přirozeně; tedy ani hlavou; ani ramenoma klátiti, ni také příliš tupě choditi, ale nohy v kolenou přiměřeně ohýbati a je zdvihati; též ni příliš rychle (potrhle), ani příliš volně (lenivě) choditi; a kroky, výšce svého těla přiměřenými. Třeba ovšem dětem připustiti i *běhati* a to i rychle, zručně a obratně běhati; avšak to nenáleží do školy, nýbrž do tělocvičny.

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

Polské listy paedagogické v r. 1891.

(Pokračování.)

5. Hry na čerstvém vzduchu. (J. W. Dawid.) Jest elementární pravdou, že v tělesném rozvoji dítěte rovně jako pokrmu, nápoje, světla a vzduchu potřebí jest i — pohybu. Pohyb podporuje oběh krve a dýchání, tím jak zvětšuje i urychluje výměnu látek v celém organismu. A je-li tato proměna základem všeho života vůbec, tím větší význam má pro mladý organismus, nalézající se na cestě vzrůstu a rozvoje.

Dnes naše učící se mládež tohoto blahodějného vlivu skoro docela je zbavena. Strávivši pět až šest hodin ve škole a ještě

několik nad přípravou domácí — jak užívá zbylého jí času? Mladší instinktem vedeni jsouce chtějí užiti pohybu při hrách v míc na honěnou atd. a vybíhají na silnici, do zahrady, za město. Čím však chlapec stává se starším a „vážnějším“ (to ponejvíce vlivem dospělých, kteří mu namlouvají, že nesluší se mu již hráti si), odvyká všelikému pohybu a věnuje prázdné chvíle čtení rozčlujících pověstí a cestopisů, procházkám pak pouze čas podvečerní a sváteční, kterážto doba ovšem žádného hygienického významu nemá již proto, že je příliš krátká a žádné příležitosti k pohybům neposkytuje. Vzrůstaje a větší požívaje svobody chlapec ve chvílích volných od učení nebo i na úkor

jeho předčasně odává se zábavám lidí dospělých — dochází do zahrad a restaurací, hraje billard nebo v karty — jednoduše proto, že nikdo neučil jej bavit se způsobem užitečným a jeho věku přiměřeným. Co děvčat se týče, děje se jim ve příčině této ještě hůře. U nich časněji než u chlapců končí doba, kdy mohou hrát si svobodně a volně se pohybovati. Sotva děvčátko vstoupí do školy, již počínají na něm rodiče prováděti výcvik (dresuru) v „dobře vychované děvče“, a to táhne se až do věku dospělého. Potom nijak se nedivme, když takto stále na šňůře vedené děvče vidí jedinou slasť v tanci a s toužebností očekává chvíle, kdy jako dospělá panna bude moci plnou měrou v dusném sále tanečním si jí dopřáti. Všecek prázdný čas před tím, pokud nezabere jej učení a přepisování přednášek, zabíjí čtením románů, které demoralisují její srdce, časem ručními pracemi, kterými kazí si oči, častěji — hrou na klavír, kteráž rozrývá její nervy.

Proti tomu všemu naši rodiče a vychovatelé vidí jediné antidotum — tělocvik. Mohou však dvě týdenní hodiny tělocviku napravit to, co den jak den ba každou hodinu se nahromaduje a obrem vzrůstá?

Tak tedy život beze všeho pohybu, duševní práce nebo nezdravé zábavy společenské to jsou, které vyplňují skoro výhradně dni i léta učící se mládeže zvláště ve městech větších. Z takové mládeže rekrutuje se též onen stále rostoucí zástup lidí, kteří „musí“ rok co rok vyjížděti na venek, (letní byt), kteří naplňují stále se rozmnožující místa klimatická a hydro-pathická. A přece nebylo by nesnadno poříditi ve městech takové poměry, které vše to učinily by zbytečným, které znamenitě

příspěti by mohly ku povznesení všeobecného zdravotnictví vůbec a zdraví mládeže zvlášť. Prostředkem tím bylo by rozšířiti zálibu ve hrách na čerstvém vzduchu a otevřiti přiměřená veřejná místa ke hrám.

V Anglii hry (athletické), t. j. ve směru k síle a obratnosti, působící proti jednostrannému vlivu práce fyzické nebo duševní i vzdělávající zároveň některé mohutnosti duševní jako odvahy, duchapřítomnost a j., hry jako croquet, lawntennis, foot ball, jeu de paume atd. kvetou netoliko ve školách, ale ve všech vrstvách společnosti, od člena vyšší sněmovny až k nejhudšímu řemeslníku, mezi muži i mezi ženami.

V Německu a ve Francii v létech posledních ve prospěch her podobných rozvinuta čilá propaganda, kteráž podporována jest znamenitě se strany úřadů.

V Oděse z iniciativy městské rady zřízeno několik míst ku hrám, podobně i v Petrohradě a Moskvě.

V Krakově zřídil dr. Jordan za tím účelem rozsáhlý „park Jordanův“, kdež za vedení učitelů hry pro mládež se pořádají.

Především musí obecnost vůbec a rodiče zvlášť přesvědčeni býti o užítku her těch, což nejlépe stane se veřejným tiskem. Dále by bylo potřebí vydati levnou knížku s popisem nejdůležitějších her. Místo ku hrám přiměřené v každém městě při dobré vůli se najde.

Ve hrách tělu prospěšných na čerstvém vzduchu a rozšíření se záliby v nich nevidíme tedy snad otázku kratochvíle, ale otázku zdraví a pravidelného rozvoje naší mládeže. Kdo by ji co nejdříve v skutek uvedl, ten zapsal by trvale jméno své v dějinách praktické naší paedagogiky.

(Dokončení.)

DROBNOSTI.

Liberální listy učitelské a zednáři. Když roku loňského poslanec Kaltenegger, chtě ukázati, jaké smýšlení vzhledem k náboženství panuje namnoze mezi učiteli, na říšské radě v řeči své pravil, že je mu znám výrok jistého listu učitelského: „My učitelé jsme na to hrdí, že jsme zednáři,“ vinili ho některé listy učitelské přímo ze lži, a časopis „Komenský“, jak se dosud dobře pamatujeme, vyzýval ho s jakousi rozhorleností, aby dokázal, kdy a kde některý

z učitelů slova tato pronesl nebo napsal. My jsme se sice pamatovali, že jsme výrok ten někde četli, ale nemajíce kdy dokladu vyhledati, mlčeli jsme a mlčení jsme neporušili ani tenkrát, když jsme výrok ten příležitostně našli. Časem jsme na věc zapomněli, až nás na vše opětne upamatoval úvodní článek ve „Freie paed. Blätter“ ze dne 25. června r. 1892. č. 26. str. 393—396. Chtějíce se o článku tomto zmíniti, odpovídáme napřed „Komenském“, že výrok

svrchu uvedený a listy učitelskými v pochybnost brány, přinesly tištěný „Fr. paed. Blätter“ z r. 1889. č. 17. str. 258. písice proti „Vaterlandu“, jenž uveřejnil jména některých učitelů-zednářů. Napsalyť tenkrát doslovně takto: „Dieses „christliche“ Saublatt bringt Verzeichnisse der Freimaurer und nennt unter ihnen auch etliche Lehrer, offenbar um dieselben bei den Behörden zu denunciern. Es ist sonderbar, wie mager dieses Verzeichnis ausgefallen ist. Sollte die freimaurerische Gesinnung unter den Lehrern wirklich nur so spärlich zu finden sein? Das ist kaum glaublich. Lieb' Vaterland, kannst ruhig sein. Wir Lehrer sind stolz darauf, Freimaurer zu sein der Gesinnung nach, selbst wenn wir dem Verbands (který jest u nás dosud zakázán) nicht angehören. S tímto citátem snad se spokojí nejen „Komeňský“, nýbrž i jiné listy učitelské!

A nyní vraťme se k úvodnímu článku těchže listů Jesenových z 25. července výše vzpomenutému. Článek jest nadepsán „Die Orgien der Loge“ s uvozkami právě jako zde a jest vlastně apologií bratří zednářů a zároveň polemikou proti katolickému Schulvereinu, jehož nákladem vyšel jakýs spisek, v němž prý stojí věta, že ústavy učitelské jsou pod vlivem zednářů. Dle pisatele zmíněného článku, jenž místo podpisu položil šifru Δ, značku to zednáři často užívanou, jsou tito zednáři vlastně nejhodnější, nejdokonalejší, nejpokročilejší, nejctnostnější a nejdobročinnější lidé, kteří nechtějí než dobro svých bližních, jak hmotné tak mravní, a dobro všeobecné. Na důkaz svého tvrzení uvádí jména některých zednářů, básníky, spisovatele, ministry ano i mnohé hlavy korunované. — Že však všichni tito do pravých úmyslů zednářských zasvěceni nejsou, dokázali jsme už dávno ve „Vlasti“, kdež jsme řekli, proč někteří hlavně z posledních byli a jsou členy loží. Zde se proto jenom ptáme: Když jsou zednáři tak velmi šlechtění, dokonalí a dobročinní lidé, proč pak se se svou dobročinností tak přílišně skrývají? proč pak dělají ze své činnosti tak veliké tajnůstkářství, proč zavazují členy své hroznými přísahami, aby ničeho nevyzradili? proč v době, která i dobročinnost v novinách staví na odiv, trvají jako tajná společnost, jejíž stanovy nejsou vládou potvrzeny a proč nevyjdou na světlo Boží? Či jim v tom brání jejich šlechtinnost a dobročinnost? Nám se spíše zdá, že tu platí slova evangelia: Kdo činí zlé, nemiluje světla a nepřichází na světlo, aby nebyli zjeveni skutkové jeho.“

Arcibiskup Vaughan o školské otázce. V odpovědi na adresu, již mu podali kněží i laikové za příležitosti jeho nastolení na arcibiskupský stolec westminsterský, jež před ním zaujímal kardinál Manning, pravil mezi jiným nový tento arcipastýř o školské otázce: „Přede vším jest to křesťanská výchova, kteráž pro nás tolik znamená jako budoucnost katolicismu v Anglii. Mocná menšina domáhá se toho celým vlivem svým, aby ze systému národní výchovy vyloučeno bylo cvičení křesťanské. Říká se nám, že jsou školy vládní také křesťanské, proto že se v nich čítá Bible. Ale i pohané mohou Bibli studovati právě tak jako my studujeme Livia, Virgilia. Horace a Homera, aniž bychom se stali pohany. Za panujících právě okolností nesmí býti žádný katolík v boji o výchovu netečným divákem; ať jste bohatí nebo chudí, ať máte děti nebo nikoli, jste vázáni vlastenectvím a náboženstvím vynaložení všechno v otázce, na jejíž rozluštění závisí trvání křesťanské Anglie. Zásadou musí býti: Katolické vychování pro každého katolíka, buď si společenské jeho postavení jakékoli.“ — Jak z toho viděti, jest otázka školská všude palčivou a všude stojí v popředí: v Anglii, Francii, Itálii, v Rakousku, Švýcarsku, Americe, Německu. — Kdož by tu nevzpomněl slov sv. Otce Lva XIII., že jest škola bojištěm, kde se rozhodne, má-li společnost zůstat křesťanskou nebo nikoli? Není to pokynem velice vážným, aby se všichni, kdo jsou dosud křesťany a ne křesťany pouze dle jména, seřadili k boji za nejsvětější statky člověčenstva? Snad se nám namítne Ale vždyť se ve škole vyučuje přece biblické dějepřevé a katechismu, co tedy vlastně chcete? K této námitce odpovídáme: Co jest to platno, když pak potom přijde učitel a řekne: „To jsou báchorky a babské pověry, který moudrý člověk by tomu věřil!“ (Viz „Kathol. Lehrerzeitung“ ze dne 10. července 1892.)

Ženské ruční práce. C. k. okresní školní rada v Novém Bydžově nařídila všem místním úřadům školním, aby zvolili komitě dam, jež by dozíralo na ruční práce dívek ve škole. — Nařízení takové jest nejen prospěšné, nýbrž i potřebné, již jenom proto, aby učitelka nebyla tu odkázána tak řka úplně sama na sebe. Praktické dámy a hospodyně budou zajisté k tomu přihlížet by se děvčata učila nejen plésti punčochy atd. nýbrž i — spravovati, což považujem za velmi důležité. —x—

Otázka. Kdo z pánů čtenářů „Vychovatele“ byl by ochoten napsati klidné, zcela objektivní, ne příliš dlouhé, ale jadrné pojednání o tom, jaké proudy radikální vládnou v nejnovější paedagogice a čemu učí oproti těmto radikálním proudům

a na čem musí pevně trvati paedagogika katolická? Kdo by se chtěl uvázati u spracování této otázky, která ovšem vyžaduje rozhledu již trochu většího, tomu by redakce zapůjčila ochotně některé pomůcky.

Spisy redakci zaslané.

Náš domov. Obrázkový časopis zábavný a poučný pro lid. Red. a vyd. Josef Vévoda. Roč. I. č. 14.

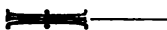
Obzor. Red. a vyd. Vladimír Šťastný v Brně. Roč. XV. č. 14.

Hrvatski učitelj. Časopis za srednje i pučke škole. Ured. Ivan Gjuranec u Zagrebu. Tečaj XVI. broj 12—14.

Szkoła. Tygodnik pedagogiczny; organ towarzystwa pedagogicznego we Lwowie. Rok XXV. Nr. 25—30.

Na požádání oznamujeme, že vyšla: **Česká bibliografie.** Ku dvěma ročníkům „Českého katalogu bibliografického“ vydaným poslední leta „Spolkem českoslov. knihkupeckých účetních v Praze“, přibyl právě nový ročník a to za rok 1891.

Obsahuje v témž pořadí jako oba předešlé vědecký přehled (knihy dle odborů roztríděné); knihy, brožury a umělecké předměty (přesný bibliograf. údaj totiž: spisovatel, úplný titul, místo vydání, nakladatel, rozměr, počet stran a cena); časopisy (titul, jakého směru, místo kde vychází, ročník, redaktor, vydavatel a nakladatel, formát, v jakých lhůtách vychází a vyše předplatného) a hudebniny (taktéž jako při knihách, s udáním různých úprav) v abecedním pořádku srovnané. Jak z uvedeného vidno, jest katalog nezbytnou pomůckou všem, kteří s literaturou co činiti mají, a zvláště pro budoucí literární historiky bude vodítkem neocenitelným.

Listárna redakce.

Poznámka v zmíněné liturgice o hlavě sv. Kašpara zakládá se jistě na omylu. Tomáš Jan Pešina z Čechorodu, jenž ve svém „Phosphoru“ píše o ostatcích, jež se chovaly v chrámu svatovítském, nečiní o hlavě sv. Kašpara ani zmínky. Stůjtež zde slova jeho: „Anno Dni 1540 post octavam Paschae conscripta sunt Clenodia

et sacrae Reliquiae Pragen., quae servantur supra Capellam s. Wenceslai in hunc modum et formam, ut sequitur:

„Monstrantia . . . cuprea alia deaurata cum Reliquiis S. Quirini et Trium Regum.“ (Phosphorus pag. 491.)

Jiného v té příčině „Phosphorus“ nemá. —

Jak píše prof. Dr. Masaryk

O KATOLICKÉ

V Ě D Ě A V Í Ř E.

Podává Fr. Filip Konečný, Ord. Praed.

Tato důležitá a důkladná kniha vyšla nákladem družstva „Vlast“, v Žižkově u Prahy čís. 505 a stojí 1 zl. 50 kr., pro činné a přispívající členy družstva 1 zl. Kdo se stane zakládajícím členem družstva „Vlast“, obdrží ji zdarma. Při koupi více exemplářů (v seminářích, na středních školách atd.) administrace „Vlasti“ na ceně sleví.

OBSAH: O blaženosti se stanoviska ethického. Píše Jan Nep. Holý. (Pokračování.) — O polepšovnicích čili ústavech nuceného vychování spustlé mládeže. (Dokončení.) — Katechismus v slovech a příkladech. Úvaha od F. Búrova. — Něco ze školní diaetetiky. Píše B. Hakl. — Hlídka časopisecká. — Drobnosti. — Spisy redakci zaslané. —

Listárna redakce.

Tisk knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba) v Praze.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajů německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: Fr. Pohunek.

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíť zasíláno předplatné; tamtéž budtež adresovány i reklamace, jež se nepečetí a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budtež však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána)

Jak vychovávati mládež ve víře?

Napsal Klement Markrab.

Jedna z hlavních příčin náboženské lhostejnosti a z ní plynoucí nevěry a nemravnosti nynějšího světa jest nedostatečné vychování ve víře. To jest naše přesvědčení, jemuž jsme dali výraz již před lety jinde.¹⁾ Pokusili jsme se také ukázati cestu k nápravě.²⁾ Ale přesvědčení naše, jsouc projeveno osobou soukromou a nepatrnou, nemohlo se státi přesvědčením obecným. Tudíž se stalo, že náboženské vychování mládeže u nás šlo svou ušlapanou pěšinkou dále. Ale my vyznáváme s lítostí, že to vlastně žádné vychování není, nýbrž pouhé vyučování.³⁾ Myslíme, že nám dá za pravdu každý, kdož rozebere pozorně pojem víry.

Co jest víra? „Víra jest“, tak pravíme na základě učení církevního,⁴⁾ „nadpřirozený dar Boží, kterýž má v naší duši ten účinek, že máme za pravdu a svrchované pravidlo života všecko, cokoliv nám Bůh zjevil a Církev katolická věřiti velí.“ Nuže, jak vychová katecheta své žáky v této víře, drží-li se přesně předepsaného katechismu a k němu hledící osnovy? Katecheta vysvětlí jedno učení za druhým, odůvodní je písmem, ústním podáním a pod., vštíplí je dětem v paměť, uloží, zopakuje a — jest spokojen, t. j. sám u sebe přesvědčen, že vyplnil svědomitě svou povinnost. K další činnosti nepodávají mu příruční knihy žádných pokynů. Činí-li však více, nežli v příručních knihách naznačeno (ale kolik těch horlivců, kteří by tak činili?), neutkví to v duších dětských, a to proto, že v knihách krom výkladů nic více se nenalezá. Takovým způsobem pěstuje se ve školách vlastně jen *náboženské vědění*, nikoli *víra*.⁵⁾

¹⁾ O příčinách náboženské lhostejnosti“ v „Časopise katolického duchovenstva“ r. 1877. str. 375—384.

²⁾ „Křesťansko-katolický katechismus“, v Praze 1880. „Theorie křesťansko-katolického katechismu“ v „Pastýři duchovním“ r. 1881.

³⁾ V tomto úsudku utvrzuje nás Vojtěch Pakosta, jenž dříve ve svém úvodu k „Výkladu katechismu“ („Knihovny katechetské“ č. 3. v Praze 1891.) str. XV.: „Pohříchu, že nyní ve škole klade se hlavní váha na vzdělání rozumu, k myslí a vůli pak tak málo se přihlíží; učí se mnoho, ale málo se vychovává.“

⁴⁾ „Křesťansko-katolický katechismus“ str. 108.

⁵⁾ Tím není ovšem řečeno, co tvrdí jakýs P. K. Rossegger v „Učitelských Novinách“ r. 1891. str. 133. „Jak vypadá namnoze v naší obecné škole vyučování náboženství? Mechanické ukládání odstavečů z katechismu, mechanické učení se téhož

Namítne se snad, že o víře jedná zvláštní článek při prvním přikázání Božím. Ano jedná; ale která? Tu se podává nejprve pojem víry; pak se ukazuje na její potřebu; posléze vykládají se její vlastnosti, že má býti pevná, obecná, živá a stálá. Ale zdali pak možno, aby tímto způsobem víra v srdci skutečně oživila a byla taková, jaká má býti? Mysli si to, kdo chceš; my toho nechápeme.

Pojem víry, jak obecně se podává, vede každého zrale přemýšlejícího a ne povrchně soudícího k názoru zcela jinému.

Víra jest základem křesťanského života aneb, jak Církev se vyjadřuje,⁶⁾ kořenem ospravedlnění. K víře položen základ křtem svatým, a základ tento obnovuje a utvrzuje se v duši naší, kolikrátkoliv sv. svátosti hodně přijímáme. Neboť ve sv. svátostech uděluje se nám posvěcující milost Boží, a s touto vlévá se nám do duše bytelně i víra.⁷⁾ Aby však víra takto nám vštípená ve skutečnou ctnost vyspěla a stala se zdrojem bohumilého života a pronikala všechno naše myšlení, snažení a činění, k tomu třeba nevyhnutelně spolupůsobení našeho.⁸⁾ Rozebereme-li, jak náleží, pojem tohoto spolupůsobení, nalezneme v tomto rozboru odpověď na otázku svrchu položenou: *jak vychovávat mládež ve víře?*

S vírou, kterou nám vštípil do duše Duch svatý, působíme spolu, když I. za víru se modlíme, II. víru vzbuzujeme, III. víru milujeme.

Aby však žáci tímto trojím způsobem ke skutečné víře dospěli, musí jim katecheta napomáhati. Budeme tedy skoumati: jak má býti nápomocen katecheta svým žákům, by se za víru modlili, ji vzbuzovali, ji milovali.

I.

Katecheta napomáhej žákům, aby se za víru modlili.

Víra jest dar Boží, bývá nám vlita v duši spolu s milostí posvěcující. Aby však z duše neprchala, ale v ní setrvala, mohutněla a ovoce bohumilé vydávala, za to se musí křesťan modlit. Ale která se budou modlit za dar víry děti, dokud nepoznaly její veliké ceny a potřeby?

Jak nesnadno dovedou oceniti tohoto daru i žáci nejdospělejší, povážíme-li, jak veliká netečnost u víře odevšad je obklopuje, jak veliká všednost všudy ve smysly jejich doráží, že není téměř jediného člověka kolem nich, jenž by smýšlel, mluvil a jednal dle víry, často ani otec ani matka ani učitel! A přece jest povinností katechetovou uvést své žáky (aspoň největší, kteří školu brzy opustí) v onen stav duševní, který by je takorůzka sám nutkal pozdvihovati prosebných očí a rukou k Otci světél a volati: „Otče, učiň, abych věřil!“ Kterak to dokáže katecheta?

Jediná zde pomoc, a tou jest katecheta sám. *Katecheta musí býti muž plný víry*, jenž pojímá vše, co se děje uvnitř v něm i zevnitř kolem něho, ve světle nadpřirozeném. Žáci, majíce před očima příklad svého pěstouna, poznají snadno velikou cenu víry a budou vzývati Ducha svatého, aby je obdařil darem, jehož jim k životu bohumilému nejvíce zapotřebí.

odstavce na paměť, mechanické zkoušení téhož žáka, mechanické odříkávání memorovaného Tak se jde od statí ke statím bez zvláštního vysvětlení obsahu.“ — Toto tvrditi není nic jiného než viniti katechety namnoze z trestuhodné nevědomosti a lenosti, kteréžto obvinění na základě svých zkušeností rozhodně odmítáme:

⁶⁾ Concil. Trid. Ses. VI. De justific. c. 8.

⁷⁾ Ibid. cap. 7.

⁸⁾ „Křesťansko-katolický katechismus“, str. 109.

Poukázali jsme již dříve v těchto listech ⁹⁾ k tomu, že u vychování dětí jest zapotřebí především *dobrého příkladu*. Má-li katecheta své žáky k víře vésti, musí jim býti i v této stránce příkladem. Prvním krokem k víře bude vždy touha po víře, a tato touha budí se v srdcích vždy nejprve víryplným vystupováním těch, kdož víře vyučují. Jak výmluvných dokladů podávají nám písmo svatá! Odkud to medle, že na den seslání Ducha sv. přihlásilo se k Církvi tři tisíce věřících ze židovstva? To bylo tím, že mluvil k nim apoštol Petr, jenž byl pln Ducha sv. a proto také pln víry. Odkud to, že brzy na to uvěřilo židů pět tisíc? Dotklo se jich opět slovo Petrovo. Odkud to, že počet vyznavačů Kristových v Jerusalemě den po dni se množil, tak že i veliké množství kněží víru přijalo? ¹⁰⁾ Vedle apoštolů kázal též sv. Štěpán jáhen, a ten byl „pln víry a Ducha svatého.“ I kdožby dovedl vyčísti všecky pozdější příběhy z církevních dějin vypravujících, jak hlasatelé víry křesťanské hned při prvním objevení se před lidem židovským a pohanickým uchvacovali srdce lidská a vzbuzovali v nich touhu po víře samospasitelné?

Marné jestiž tedy všeliké usilování katechetovo, by navedl svých žáků k víře, není-li sám všecek vírou proniknut. Zde zjevuje se ve svém velikém významu vyřčení Kristovo: „Vy jste sůl země. Jestliže sůl zmařena bude, čím bude soleno?“ ¹¹⁾ Jako sůl dodává chuti všelikým pokrmům, tak učitel náboženství má dodávati chuti svým žákům, rozuměj chuti a náklonnosti k víře. Ale jak bude nakloňovati k víře, když jí sám nemá? Nikdo nevykládej slov našich křivě. Netvrdíme, že by byli katecheté prázdní víry, ale tvrdíme pouze, že nemůže jiného k víře nakloniti, kdo sám není *pln víry* jako sv. apoštolové a sv. Štěpán.

Má-li býti katecheta *pln víry*, musí *přistupovati k dinnému dílu svému vždy rozničen vírou*. A to není tak snadné. K tomu jest zapotřebí ještě jiné přípravy, nežli jest obyčejná příprava, totiž methodické vypracování jednotlivých katechesí buď pouze v duchu buď i na papíře.

K takové dispozici jest zapotřebí také modlitby, rozjímání, askese, zrovna jako ku kázání. Který kazatel obmezuje svou přípravu na vypracování thematu a jeho memorování, ten mnoho nedokáže; slova jeho nepůjdou k srdci, ale budou zníti „jako měď zvučící anebo zvonec znějící.“ ¹²⁾ Tak i katecheta. Proto by mělo býti každému katechetovi pravidlem *každodenně na kolenou s Ukřižovaným rozmlouvatí o tom, co a jak hodlá mluviti k maličkým*.

Dokud jsou žáci malí, tak že se jim katechismus soustavně vykládati nemůže, musí katecheta povinnost jejich modliti se za dar víry bráti na sebe, musí se modliti za dar víry jménem jejich, místo nich, za ně. Tímto způsobem bude jim nápomocen k víře bez jejich vědomí a přičinění. A tak i s této stránky ukazuje se nevyhnutelná potřeba přistupovati ke každodennímu dílu náboženského vychování *po náležité přípravě asketické*. Bez této přípravy může se sic dařiti vyučování, ale nikoli vychovávání u víře. Této pravdy nedbati, byla by povrchnost, jaká se nesluší na toho, kdož dělá dílo Boží.

II.

Katecheta napomáhej žákům, aby víru vzbuzovali.

Víra jakožto virtus infusa (ctnost vlitá) jest sice v duši člověka od té chvíle, kdy byla obmyta tato vodou křestní, ale dřímá v duši, dokud nenabude člověk rozumu. Jakmile jest člověk vědom sebe, jest snad si vědom nutně i víry? Nikoliv;

⁹⁾ R. 1891. str. 106. 297. nn. — ¹⁰⁾ Sk. ap. 6, 7. — ¹¹⁾ Mat. 5, 13.

¹²⁾ I. Kor. 13, 1.

k tomu se mu musí pomáhati zvenčí. Dítě musí býti vedeno tak, by osvědčovalo před Bohem, že věří a proč věří, t. j. by víru vzbuzovalo. Toho pak jest potřebí při každém jednotlivém článku zjeveného náboženství, buď že jedná o víře, nebo o svátostech, nebo o příkázáních.

Když katecheta některý článek vysvětlí a odůvodní, musí ihned otázati se žáků: „Věříte-li tomu?“ Žáci odpovědí: „Věříme.“ Katecheta táže se dále: „Čemu tedy věříte?“ Žáci odpovědí: „Věříme, že . . .“ — následuje obsah článku. Příklady to znázorní.

Katecheta vysvětlí článek, že jest Ježíš Kristus jednorozený Syn Boží. Pak to dokáže svědectvím Boha Otce, Ježíše Krista samého a sv. apoštolů. Na to se táže: „Věříte-li tomu?“ Žáci odpovědí: „Věříme.“ Katecheta dále: „Čemu tedy věříte?“ Žáci: „Věříme, že jest Ježíš Kristus jednorozený Syn Boží.“ — Katecheta mluví o rozhřešení. Vyloží toto slovo a dokáže, že, jakmile vyřkne kněz nad kajícím rozhřešení, tento odpuštění hříchů i věčného trestu dochází. V tu chvíli otázke se katecheta: „Věříte-li tomu?“ Žáci odpovědí: „Věříme.“ Katecheta táže se dále: „Čemu tedy věříte?“ Žáci řeknou: „Věříme, že, jak vyřkne kněz slova rozhřešující, nabýváme odpuštění hříchů i věčného trestu za ně zaslouženého.“ — Katecheta mluví o lži. Dokáže, že lež jest hřích, protože ji Bůh za hřích vyhlásil a jako hřích trestal. Jsa s výkladem hotov, táže se žáků: „Věříte-li tomu?“ Žáci odpovědí: „Věříme.“ Katecheta: „Čemu tedy věříte?“ Žáci: „Věříme, že lež jest hřích.“ — Ku konci otázke se katecheta vždy: „Proč?“ A žáci opakuji vyložené důvody, kteréž jsou vlastně vždy tytéž: „Bůh nám to zjevil, Církev tomu učí.“

Tak a podobně má pokračovati katecheta po celý rok, dokud nevyloží všeho učiva pro třídu předepsaného. Po celý rok! — žasne snad mnohý čtenář. Nebude takový způsob vyučování unavovati? Nestane se katechisování příliš jednotvárným? Toho nikdo se neobávej. Právě tímto způsobem, t. j. *jednotlivými veskrz konkrétními projevy víry*, bude všeobecné a neurčité slovo „věřím“ více a více se naplňovati svým *obsahem* a bude den po dni opravdovější a vážnější.

Neříkej nikdo: Toho není zapotřebí, a odkud nabrati času k takovému cvičení? Že by toho nebylo zapotřebí? Možná; ale jenom tomu, kdo se nechce spráteliti s myšlénkou, že samojediné *vyučování* u víře neprospívá, že potřebí u víře též *vychovávat*. A že by se nedostávalo času k takovému stálému cvičení? Kde se jedná o věc nutnou, tu neslušno času litovati. Ostatně není toto cvičení nic jiného nežli opakování, jen že opakování ve formě dosud neobvyklé a neuznané. A k opakování musí býti vždy času dost. Repetitio mater studiorum.

Že toto vedení mládeže k stálému vzbuzování víry jest nevyhnutelně potřebné, a že není jiné cesty k vypěstění víry: ukazují zřetelně písmata svatá. *Jen takto a nejinak cvičení byli ve víře učenníci Ježíše Krista.* Člověka, kterýž býval slepý od narození, táže se Spasitel: „Věříš-li ty v Syna Božího?“ A on odpovídá: „Věřím, Pane!“ ¹³⁾ K Martě mluví Pán Ježíš o budoucím vzkříšení a otazuje se jí: „Věříš-li tomu?“ A ona odpovídá: „Ovšem, Pane, já jsem uvěřila.“ ¹⁴⁾ K slepým, kteří přistoupili k Pánu Ježíši, aby je uzdravil, di Pán Ježíš: „Věříte-li, že vám to mohu učiniti?“ Řkou jemu: „Ovšem, Pane!“ ¹⁵⁾ Komorníka královny Kandace táže se Filip jáhen: „Věříš-li?“ A on odpovídá: „Věřím, že Ježíš jest Kristus, Syn Boží.“ ¹⁶⁾

(Dokončení.)

¹³⁾ Jan 9, 35. 38. — ¹⁴⁾ Jan 11, 26. 27. — ¹⁵⁾ Mat. 9, 28. — ¹⁶⁾ Sk. ap. 8, 37. —

Něco o ruském obecném školství.

Píše **František Žák.**

(Pokračování.)

II.

1. Nejprvnějšími školami vůbec byly, jak už na začátku jsme podotkli, školy církevní. Kněží z nařízení biskupů byli povinni starati se o vzdělání počátkové. Zdá se, že neměli k tomu mnoho chuti, nebo často čteme o hrozbách a trestech, čemuž ostatně nelze se diviti, nebo starosti o rodinu a užší interesity nedávají tak snadno vyrůstí idealismu, jaký žádá bezplatné vyučování. Příjem ze škol církevních musel býti patrně pro klerus pranepatrný. Tím se stalo, že církevní školy v letech kdy světské školy činností zemstev takového dosáhly rozkvětu, velice poklesly, tak poklesly, že jméno škol ani nezasluhovaly. Vláda, která školám těmto přeje zorganizovala je znova pravidly pro ně vydanými v červnu r. 1884. Od té doby církevní školy opět se pozvedají a množí. Nešlo to však tak snadno, jelikož liberálové nasadili všechny páky, aby mohutné znovuvzkříšení církevních škol zmařili. Víme to z citovaného námi již Aksakova, který námitky liberálů cituje a odmítá. Jsou tytéž, jako u nás, mluví se v nich o klerikalismu, snížení úrovně vzdělanosti, o panství duchovenstva atp. (viz. l. c. 722 sq.)

V Rusku na církevních školách má duchovenstvo skutečně veškerou školní moc v rukou. I nejvyšší řízení těchto škol přináleží církvi, totiž „nejsvětějšímu synodu,“ při kterém v únoru roku 1885 zřízeny byly zvláštní školní rady, aby zabývaly se výhradně záležitostmi církevních škol. Nového povznesení dostalo se těmto školám ještě nedávno, totiž r. 1889, od kteréžto doby organisují se stejnými plány vyučovacími a stejnými pravidly vůbec. Všeho toho dříve nebylo a církevní školy byly školy náhody a pestrá směsice všech možností i nemožností. K snadnějšímu vedení těchto záležitostí rozděleny církevní školy dle diecesí. V každé diecesi jako nižší úřad pod synodem vede správu církevních škol zvláštní archijerej (starší kněz), a školní rada, avšak nikoliv samostatně, nýbrž musí synodu ročně dávatí podrobné zprávy o všech záležitostech školských. Těžiště tedy veškeré činnosti v této věci leží v synodu. Zařízení zdá se býti naprosto centralistické, nahlédneme-li, co „synod“ ve věcech církevních škol působí. Nebudeme toho zde uváděti, nýbrž odkazujeme prostě na „otčet“ str. 342 a 343.

Cíl církevních škol dá se snadno uhodnouti. Otčet dí správně, že mají za účel ne tak povšechné vzdělání, jako „utverždať v narodě pravoslavnoje učenie věry i mravstvenosti christianskoi.“ Jsou-li vůbec obecné školy ruské konfessionálními, jsou jimi školy církevní katexochen. Zvláště v krajinách, kde jsou katolíci, jak vláda tak i církev usilují o dobré školy církevní, tam jest též kněz i učitel nejlépe placen.

Proti uniatům byla škola dobrým prostředkem k obracení jich na pravoslaví. Na druhé straně však nepřijímají se do ní děti štundistů (sektářů ruských), prý z trestu; ale zlomyslní jazykové tvrdí, že ne učitel dělal ze štundistů pravoslavné, ale štundistské děti že sváděly děti pravoslavné ku svému sektářství.

Tam, kde škola církevní není v takovém sousedstvu, není velice zhusta ničím jiným, nežli ústavem sloužícím kostelu. Děti neučí se, ač má pro ně platiti týž program, jako na školách necírkevních, ničemu jinému než psaní, počítání, jazyku

církevnímu, církevním modlitbám, čtení zákona Božího, zpěvu při liturgii. Asi jedna šestina škol měla z takových dětí církevní chory, celkem asi 1300 pěvců. Některé pěli i při biskupské mši. Zpěv jest v církvi ruské velice vážnou věcí, poněvadž není v chrámech varhan. Zavedení těchto není snadné, poněvadž mělo by zlé následky; nevědomí lid viděl by v tom opět novotu a příčinu k sektářství. To pak sedláci považují za vrchol štěstí, když dítě jejich dovede jim doma něco čísti, nebo v kostele čísti a zpívati. Že by působení takové školy bylo příliš osvětové, nevěříme ovšem, ale vliv škol těchto na mravnost lidu a nábožnost jeho milerádi připouštíme.

Z uvedených fakt věříme také, že církevní škola tam, kde jen trochu vyhovuje, bývá od lidu více milována, a od dítek frekventována, než škola světská. Sluší mít na paměti, že i světská škola je náboženská a tudíž nelze poměr ten porovnávat s poměry francouzskými (Srov. k tomu „Otčet“ 357 a sq.)

2. Církevní školy ruské jsou, pokud se týče obecného školství, dvojí: tak zvané „Cérkevno-prichodské“, a „školy gramoty“. Tyto jsou školy počátkové s nejnižší mírou požadavků, ony mají býti totéž jako světské školy obecné s tím pouze rozdílem, že církevnímu jazyku a věcem církevním smí se věnovati větší péče. —

Školy gramoty neboli gramotnosti jsou tedy školy nejnižšího druhu. O cíli jejich dí „Otčet“: „hlavním cílem jejich jest uvést v národ nejprvnější vzdělání“ a o působení jich vyznává, že byly jen „skromnými razsadnikami cerkevno russkoj gramotnosti.“

Jak taková škola někdy povstane? Stává se, že některá ideální, obětavá dívka kolem sebe shromáždí několik dítek, vybere na vyučování nějaký ten rubl, a začne je vyučovati — a škola gramoty je hotova. Tak učiní často i chudý psalómščík nebo jáhen, tak třeba i jeho žena. Učí měsíc nebo dva, učí více let až zemrou, nebo až je dílo omrzí a škola vezme za své.

Učitely na nich bývají obyčejně venkovští lidé, kteří ukončili kurs v obecných školách t. j. pobýli v jedné třídě nanejvýše tolik let, kolik čítá oddělení. Často učí na nich dítky kleru, synové a dcery kněží nebo jahnů nebo psalómščíků, někdy i kdokoliv, jenž se nahodí. U porovnání s učiteli na školách „prichodských“ stojí ovšem daleko níže, i nahlédne každý snadno, že dítko v případě nejlepšímu nenaučí se více než trochu čísti, zpívati písně církevní, odříkávati církevní modlitby, trochu psáti a počítati a tu a tam snad i to, jak kdysi žertem sdělil s námi jeden Rus, „že papež je antikrist.“

Avšak školy ty, poněvadž podléhají náhodě jsou tak rozdílné, že nelze o nich určitý jakýs obraz dáti, vše záviselo dosud od náhody, od toho, kdo učí, od jeho vzdělání, dobré vůle a času, který na vyučování věnoval. Poněvadž jsou často posledním prostředkem živobytí, jindy jen zase slouží za vedlejší příjem, bude jich asi velická většina daleko, daleko státí za nejskromnějším ideálem.

Tak právem můžeme souditi, když čteme, že málo škol gramoty má svou vlastní místnost, ale že učitel a dítky scházejí se obyčejně jednou u rodičů toho dítky, jednou u rodičů druhého a t. d. Ve Vologodské diecesi na př. všechny školy gramoty byly „školami kočovnými“, jak je totiž zovou. Avšak poněvadž mezi lidem bývají zhusta i povahy vznešené a idealisti vši úcty hodní, jsou i školy gramoty, které kraji, kde se nalezají, jsou ku cti svrchované. Tak církevní školy v Bělském ujezdě v Smolenské gubernii, nebo školy v Mstislavském ujezdě v Mogilevské gu-

bernii jsou prý výtečnými. I tam bývají dobré, kde bydlí šlechtici ušlechtilého ducha. —

Dítěk mívá taková škola 2 až 10., ovšem ale také tu a tam třeba 40 až 60. Vlastních domů mají školy gramoty velice málo, vzdělaných a dobrých učitelů snad ještě méně, více jen výminkou. Nelze se tomu vlastně ani diviti, nebo plat takových učitelů jest pramizerný, možno-li jej vůbec nazvati platem; jest spíše malým vedlejším výdělkem. Pokud jsme se o věci byli s to informovati, slouží skutečně vyučování toto velmi zhusta jen za prostředek pro vedlejší příjem, což jest velice pochopitelné. Dle „Otčetu“ měl v Mogilevské gubernii jen *jeden* učitel odměny 90 rublů za zimu, 253 učitelů bralo jen 20 až 30 rublů, 265 ještě méně totiž 10 až 20 rublů a 8 konečně jen 5 až 10 rublů.

Takových škol gramoty, kde by plat obnášel 300 zlatých, jest velmi málo, zajisté méně než takových, kde za vyučování nedostává se platu vůbec žádného.

Odměna tato běře se obyčejně od rodičů dětí, i nelze ji ovšem přesně stanoviti, i jest snad přece větší než udává „otčet“, který tu mluví pro domo sua. Je-li jen náhradou za vedlejší práci, jest sice velmi chatrná, ale není horší než odměna našich kaplanů katechetů. Onino ji aspoň dostanou, tito se na ni často těší a nedostanou buď nic neb až po dlouhém čase.

Teprve v r. 1891 dostaly i školy gramoty svá pravidla a zákony, čímž konečně přece uvedeny jsou aspoň na papíře v jakousi stejnost. Ovšem ale při poměrech, jak jsme je vyličili, uplyne ještě asi mnoho vody, než projektovaná organisace těchto škol uvedena bude v život.

Pak teprv bude lze říci, že po většině Rusi vycházejí aspoň červánky obecného bytí i skrovného vzdělání.

3. Nyní obraťme zřetel svůj na farní školy, zvané „cerkovno-prichodské“ školy, které vyšší jsou než pouhé školy gramoty. Učiteli na cerkovno-prichodských školách jsou po většině kněží a vyučují nejen zákonu Božímu, ale učí všemu. Program totiž těchto škol jest týž, jako program státních škol národních, který zdělán jsa po příkladu zemí západních od programu našich škol se neliší, leda ovšem, tím co týká se výhradně země vlastní, země ruské.

Program církevně farních škol liší se theoreticky jen tím, že daleko větší důraz klade na vyučování takovým věcem, které jsou výhradně církevními. Nedíme náboženskými, nebo přísně náboženskými jsou všechny církevní školy ruské, ale církevními. Tak důkladněji ještě učí se na školách těchto zákonu Božímu, učí se církevním písním v daleko širším rozsahu, vůbec s církevními věcmi tak se žáci seznamují, aby znali nejen dobře církevní staroslovanský jazyk, ale celou bohoslužbu pravoslavnou, tak že mnozí, kteří tuto školu celou odbyli, stávají se i psalomščíky.

Ve skutečnosti ale program církevních škol daleko nedosahuje program škol státních. Po většině neobsahuje ničeho více, leda čtení, psaní, počty a zákon Boží, kterýmžto slovem rozumí se všechny věci církevní. Není to vůbec ani dobře možno, poněvadž učitelové z kléru mají paedagogického vzdělání jen po skrovnu. Teprve v nejposlednějším čase zařizují se u seminářů tu a tam paedagogické kursy. Také proto není to možno, že devět desetin kněžstva vůbec má vzdělání jen prostřední. Učiteli na státních školách jsou po většině lidé tací, kteří odbyli progymnasium (nižší gymnasium) a 2 neb 3 třídy paedagogia.

Proto ve skutečnosti stojí církevně prichodské školy daleko za školami státními. Velice na váhu padá i to, že, ač vláda a církev školám těmto velice přejí,

kněžstvo jen malou účast ku školám jeví a nikterak se nemůže rovnati kněz učitel který školu obstarává jen mimořádně vedle svého úřadu, učiteli, který výhradně věnuje se povolání učitelskému. Peněžní odměna nezdá se také býti tak veliká, aby nadchla kněze ku práci na tomto poli.

Zajisté, že jsou i výtečné církevní školy, avšak celkem dlužno přece jen přiložiti na ně měřítko lidské.

Celkem čítají církevní školy asi 8500 učitelů zákona Božího. Z těchto bylo jáhnů pouze 174, psalomščíků jen 102.

Těch, již ku kleru vůbec nepřináleželi, bylo jen 84.

V 759 školách učilo kněžstvo i ostatním předmětům; v 1067 školách učili jim jáhni, v 1629 školách psalomščici.

Světských učitelů učilo na církevních školách 986 takových, kteří prodělali celý seminářský kurs, t. j. 6 tříd církevního semináře, 500 takových, kteří tento kurs ani neukončili. Z jiných církevních menších učilišť vyšedších učitelů a učitelek bylo 902 z učilišť mužských, a 777 z ženských. Tak asi 6620 učitelů na církevních školách přináleželo buď přímo ku kléru, nebo vyšlo ze škol klerikálních.

Jen asi 2000 učitelů bylo takových, kteří vyšli buď z učitelských paedagogií — ze světských gymnasií, anebo častěji jen z obyčejných škol národních.

Zde vidíme opět, jakou nesmírnou moc má církev pravoslavná na svůj národ. Bohužel že užívá ho víc v duchu klerikálním než osvětovém.

Nedostatek slušně vzdělaných učitelů na církevních školách dlužno hlavně přičítati nedostatečné remuneraci. Sám „otčet“ dí, že na př. ve Volynské diecesi jen asi $\frac{1}{6}$ učitelů, měla učitelskou způsobilost vůbec, v Podolské dokonce jen 10 % a v Tambovské dokonce jedna třetina učitelů neměla ani práva na jméno učitelů. Panují tam patrně horší poměry, než jaké byly u nás před rokem osmačtyřicátým; avšak dlužno vyznati, že církev činí vše možné, aby školy své pozvedla. Zvláště v krajinách, které buď sektami jsou prorvány, nebo které blízký jsou zemím katolickým jest úsilí její přímo horečné, a stát ji při tom podporuje všemožně. Rozumíme ovšem proč tak ruská církev činí; že ale tak i stát činí, z toho vidíme, že víra pro stát jest něčím jiným než vírou. Církev ruská se z toho nyní raduje, ale jednou bude toho litovati, jako mi litujeme dob Josefinských. Že stát z ohledů náboženských nepodporuje tak církevní školy, dá se na prstech vypočítati. Z těch, kteří vládnou, jest většina zrovna tak liberální jako u nás, ano ještě více.

Činí tak, že v církvi vidí nyní utužení státní moci; avšak přijde doba, kdy s úpadkem národnosti a moci státní klesne i církev, která beztoho v pravdě duchovní moci, čisté moci duchovní má dost málo.

(Dokončení.)

Čítanka pro školy obecné a náboženství katolické.

(Vydání osmidílné).

Díl II.

Povšechný dojem, který katolickému čtenáři zůstane po přečtení tohoto dílu, je poněkud příjemnější než dojem prvním dílem způsobený. Arci že jeví též ráz interkonfessionelní jako díl 1. a ryze katolických článků (vyjma čl. 52, o němž dáleji se zmíníme) zde bohužel též nenalezáme; avšak alespoň pravdy zjeveného

náboženství, které i katolíka zajímají, se v značném počtu vyskytují a sice buď o sobě aneb v dojemných příkladech, tak že dobrá třetina všech článků se jimi zabývá, kdežto druhá skoro celá třetina jedná o pravdách přirozených, z nichž mnohé se též v zjeveném náboženství nalézají.

V tomto dílu činí se též (bohužel jen na jednom místě a to skoro již na konci čítanky) zmínka o Kristu Pánu (v čl. 117), což čtenáře mile překvapuje, jelikož skladatelé doposud jen jméno „Bůh“ znali, kdežto jméno božského Syna, onoho velikého přítele dítek, uvedeno nebylo.

Byl jsem též dychtiv dočísti se něco o andělu strážném, alespoň již v tomto dílu a s radostí uvítal jsem článek 116 nadepsaný „Anděl strážce“; avšak bohužel ničeho jsem se o něm nedočetl, než že o něm dítko snilo; věta pak „o němž (andělu strážném) matinka přemnoho (roz. krásného) věděla (roz. vypravovati)“ jest pro dítko čtoucí příliš neurčitá; na nejvýš může pouze tušiti, že to musí býti asi nějaká zajímavá bytost, když o něm matinka tak mnoho krásného vypravovati umí.

Chvalitebně začíná díl tento s modlitbou (bohužel interkonfessionální) a končí nábožnou meditací o dobrotě Boží (téhož rázu).

Co se týče podrobnějšího udání ceny náboženské tohoto dílu, uvádíme, že *ryze katolický článek* máme pouze jeden a sice čl. 52., ve kterém se katolickému duchovenstvu vzdává náležitá úcta a chvála. Je milo čísti, s jakou slávou se konalo svěcení nové školy, s jakou nadšeností vítalo obyvatelstvo vdp. děkana a kterak se oné slavnosti veškeré obyvatelstvo účastnilo. Divíme se však, že přítomnost učitelstva výslovně podotknuta není; stalo se to snad pouze ze skromnosti, aneb se to samo sebou rozumí; nápadné však je to přec.

I v některých jiných člancích byla by bývala vhodná příležitost, dáti jim ráz katolický, nestalo se to však.

Pravdy pak *zjevené* jsou v tomto dílu následující.

Stvoření světa (v čl. 24), jež se popisuje úplně ve shodě s písmem svatým, popis ten je tedy docela bezvadný.

V čl. 25. zove a velebí se Bůh jakožto tvůrce světa, hlásá se i jeho prozřetelnost, kterouž vše živí, odívá a zachovává.

Týž Bůh se zove v čl. 32 opět tvůrcem světa a člověka, v čl. 85 tvůrcem stromů, jenž dává celé přírodě zákony (v čl. 88).

Dále se uvádějí dvě vlastnosti Boží: vševědoucnost Jeho (v čl. 45) a všudypřítomnost (v čl. 122).

Pak se činí zmínka o umývání nohou 12 apoštolům od Pána Ježíše (v čl. 117).

Dočítáme se též, že jsme se stali (při křtu sv.) dítkami Božími a že kdysi dojdeme po smrti života na vždy šťastného; o obém v čl. 25.

Dále se popisuje svěcení neděle, které mohlo, vlastně mělo míti ráz úplně katolický, avšak bohužel nemá ho. Způsob, jakým se popisuje slavení tohoto dne, je zvláštní a hodí se daleko více na protestanty a jiné odštěpence od naší víry než na katolíky. Praví se tam totiž: „Slovem Božím poučen, požehnání účasten, odpoledne chodívám s otcem do polí.“ Hlavní služby Boží katolické — totiž mše sv., se tu neuvádí, za to ale hlavní část bohoslužby protestantské: „slovo Boží“ kdežto „požehnání“ je pouze část ryze katolické bohoslužby, kteréž zase protestanté neznají.

Co se pak týče modliteb uvedených v člancích 1. 2. 20. 21. 23. 26. a 123., hodí se pro dítky různých vyznání náboženství zjeveného; mnohé z nich však i katolické dítko dojmou jako ku př. modlitba v čl. 20, kde dítko slyšíc zvuk zvonu

za otce a matku a pak i za duši svou se zbožně modlí, aby byla prosta hříchu jako je holubice prosta nečistoty; pak v čl. 21., ve kterém jest obsažena dojemná prosba dítěte o pomoc Boží, aby prospívalo „v moudrosti a ctnosti“: krásný to i katolíka hodný předmět prosby; podobně i v čl. 26. je velmi hezká i katolíka důstojná prosba večerní, pro malé dítěte k memorování zvláště se hodící; obsahuje vroucí dík za uplynulý den a prosbu o ochranu duše i těla (duše bývá v jiných modlitbách obyčejně opomenuta) a v čl. 123, kde všecko tvorstvo vypravuje s nadšením o dobrotě Boží a pobádá mocně dítěte k vděčnosti proti tak dobrému Bohu, kterou též krásnou otázkou vyjadřuje: „Co já, ubože, za Tvou lásku Tobě dám?“ A dává Mu vskutku to nejdražší, svou duši lásky plnou a slibuje, že tuto lásku Jemu stále zachová.

Činí se též o modlitbách denních zmínka (v čl. 120.) způsobem však nevhodným; ráno děkují (lidé) Pánu Bohu, že je v noci ochraňoval“ (dobře!), avšak nevyprošují si na Něm pomoci k dílu dennímu, aniž Mu je obětují a za ochranu duše i těla prosí. O zvonění k pozdravu andělském a o dotýčné modlitbě pisatel článku nic neví; v poledne uznává vůbec všechnu modlitbu i před i po jídle za zbytečnou. Večer pak modlí prý se pouze „hodné dítěte“ a sice „za sebe a za své rodiče“, kdežto lidé dospělí dle jeho názoru se již modliti nemusejí.

Dále pak se doporučuje dítětem nezlomná důvěra v Boha (v čl. 41.) způsobem vskutku dojemným, chválí se útrpnost se sirotky (v čl. 37.) a ptáky (v čl. 93), kteréžto poslední dvě ctnosti patří v těchto dvou článcích pro svůj nadpřirozený motiv k ctnostem nadpřirozeným.

Též ono nad míru vznešené učení našeho Božského mistra o vysokomyslné lásce i k nepříteli, nad nímž nejen se nemstí, nýbrž jemuž i dobře činiti máme, velmi ušlechtilým způsobem se znázorňuje na jabloni (v čl. 50.) i škůdci svému jablka skýtající. Nápis však „Buď trpěliv“ se nehodí, je příliš slabý. Lepší nápis podávají poslední slova článku: „Zlé dobrým odplacuj!“

V čl. 55. poukazuje se v úplném souhlasu s Písmem sv. k otcovské péči Boží o nás rozumné tvory; vždyť ani brouky nenechá hladem mřít ani ptactvo a polní kvítí bez skvostného roucha.

Konečně čteme v čl. 22. o třech základních ctnostech dítěte ceny věčné, které vskutku jsou velmi dobře voleny: bohabojnost, ctnost a pilnost a v čl. 78 uvádí se vzor hodného dítěte, které mezi jinými přirozenými vlastnostmi i rádo na Boha myslí a vroucně se modlí.

Tolik asi o náboženství zjeveném v této čítance.

Přirozené náboženství je následujícími ctnostmi zastoupeno: Poslušností dítěte k rodičům v čl. 18. 34. 36. 75. a 110., určuje se poměr dítěte k čeledi (v čl. 43.) chválí se přemáhání zlých žádostí (v čl. 28.), doporučuje se pevná vůle a rozhodnost (v čl. 29.), útrpnost se sirotky (v čl. 38.) se slepci (v čl. 53.) se zvířaty (v čl. 61.), čistota (v čl. 44.), opatrnost a poctivost (v čl. 102.) vděčnost (v čl. 103.), úslužnost (v čl. 104.), povolnost a skromnost (v čl. 105.), střídmost (v čl. 112.), šetření zdraví (v čl. 115.), něžná dobromyslnost (v čl. 118.), určuje se, co je „moje a tvoje“ (v čl. 73.), kárá se zahálka (v čl. 42.), odsuzuje se zlá společnost (v čl. 70.).

V poznámce toliko ještě uvádíme že v čl. 11. „Chyby“ mohla se též snadno přidati nějaká chyba z duševního života křesťanského, třeba:

„Křesťan bez cnosti
Hřích bez lítosti.“

Podobně i v čl. 12. „Rymovačka“ třeba:

„Láska není hrdost,
anděl není Bůh,
církev není svátost,
člověk není duch.“

Tolik jsme uznali za dobré o tomto 2. dílu čítanky s objektivnou soudností poznamenati. Můžeme vskutku říci, že proti prvnímu dílu v náboženském ohledu učinil jakýs takýs pokrok. Kéž by pokrok ten byl v ostatních dílech dotčené čítanky stále větší a lepší.

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

Polské listy paedagogické v r. 1891.

(Dokončení.)

6. Lež, zhoubný činitel ve výchově. (Z. Wierzchowski.) V knize o Haběši, kterou právě známý cestovatel Borelli vydal, čteme zajímavou stať o plemeni Gimma. Příslušníci plemene toho vyznali cestovateli, že hlavní jejich zásluhou (a povinností) jest — lháti. Král jejich, Abdu-Diffu, proslul jako nejohratnější lhář. Když Borelli oznámil králi delikátně svoje podivení nad tím, Abdu-Diffu zvolal vážně: „Otcové naši lhali, synové naši budou také lháti, aby se stali hodnými otců svých!“ A potom s politováním a pohrdavě obrátiv se k cestovateli řekl: „A proč ty nelžeš? Máš nejspíše chatrný mozek a nemůžeš nic vymysleti!“ — Chce-li kdo v plemeni Gimma dojíti cti a důstojenství, musí býti lhářem. Praví-li o někom, že jest mistrem ve lži, značí to tolik, jako v Evropě největší vyznamenání. —

Avšak proč choditi až do Afriky, když u nás bejlí lži a podvodu až nadbytek? Všude, kamkoli jen pohlédneme, v hrdém paláci i v nejchudší chaloupce, všude ho s dostatek. Jak to, či snad ve vyhlášeném věku „páry a elektřiny“, ve věku nejvyššího rozvoje civilisace lidskost klidně dívá se na takovéto těžké vady společenské? Tak jest! Stačí pouze pozorovati nějakou chvíli lidi t. zv. „dobrého vychování“.

V nynější době, veskrze proniknuté realismem, patří pravá láska k výjimkám. Manželstva uzavírají se z různých jiných zájmů, jenom ne z lásky — této poesie života. A jaký z toho morální prospěch! Manželé, které jen vnější zájmy sloučily, podléhají stále pokušení navzájem se klamati,

zrazovati, což konečně vede v propast bezednou.

A jakým způsobem uvést reformu v tento stav tak záhubný? Vychovejme jinak mladou generaci, a časem pravda a upřímnost rozprostře svá ochranná křídla nad celou společností lidskou a uchrání ji lži, podvodu i klamu. Vedle zásad naší svaté víry dítě není ani docela zlým, ani zcela dobrým. Starejme se tedy především o to, bychom zárodky onoho zla zničili, ale zavčas, aby hřích nezapustil hluboko kořeny své v duši dětské; později nesnadno dá se přemoci.

Svatou povinností domácnosti i školy jest neustále bdíti nad mládeží, aby první pokusy lži se neudály. Zdaří-li se chovanci jednou, zkouší ji po druhé, zvykne jí.

„Člověk má nejen pravdu hledat, ale i jiným beze vší změny ji sdělovati“, praví Dressler. Protož i učitel při vyučování má jenom pravdu hlásat. Z ohledů paedagogických ovšem musí vychovatel o leccems pomlčeti, ale vše co poví, buď svatou pravdou.

Rovněž i způsob podání musí býti náležitý, přiměřený co do věci, řeči i formy. Děti mají zvláštní dar poznávati, jsou-li city učitelovy pravé či jenom líčené, ve případě druhém pak dobrý výsledek vychování založen jest na písku.

Stane-li se učiteli, že zmylí se, nechť k omylu se přizná otevřeně a jej opraví; chybiti jest lidské, vyučování pak vésti má ku pravdě, kteráž dle Pythagora „činí člověka Bohu podobným“.

7. Nadměrná práce duševní. (J. Hendigery.) Neznám předmětu, který by více byl uznáván a všeobecněji zaneřádáván než zhoubné následky přetížení dětí prací duševní. Zvláště v t. zv. společnosti

intelligentní nenalezli bychom snad otce nebo matky, jimž by škodlivost podobného systému nebyla známa. Všichni zdá se že o tom vědí, shodují se ve příčině té s nejlepšími paedagogy a přece jinak jednají. Kolik mladých, čiperných mozků stalo se přepínáním duševní prací idioty.

Podlé Schiffa tříhodinná práce duševní tolik náhrady v krvi potřebuje jako dvánáctihodinná tělesná. Přemýšlíme-li, praví Gavaret, spotřebují buňky mozkové veliké množství tělísek krevních, krev červená stává se rychle odkysličenou, modrou. Jestliže po čas práce duševní krev v mozku rychle se vyměňuje, musí při této mechanické i chemické práci objeviti se též jejich stálý společník, teplo. A tak tomu také jest. Podle Lombarda zvyšuje se teplota kůry mozkové duševní prací 0.05°C . Broca teploměrným zkoumáním nalezl, že po 10minutovém studování vědeckého spisu teplota mozku stoupla z 33.82° na 34.23° čili o 0.41° .

Organismus kromě toho dodávati musí mozku dostatečné množství fosforu. Byasson dovodil, že buňky mozkové po čas práce své spotřebují hojně fosforečnanu, odtud také pochází známý aforism Moleschottův, že „bez fosforu není myšlenky“.

Fysiologie tedy ukazuje, že v mozku po čas práce duševní tytéž úkazy se objevují

jako v jiných orgánech, jsou-li tyto v činnosti. „Mozek,“ praví Spencer, „který u dětí poměrně k ostatnímu tělu jest veliký, ale zároveň velmi nedokonalý ve svém složení, přehnanou prací duševní rychle se vyvine. Tímto zrychleným vývojem však stává se později zakrnělým, ztrácí na jakosti a síle.“

Systém přetěžování prací duševní jest přímým následkem naší civilisace. Před časy hleděli pouze těla a zanedbávali duši, dnes tomu naopak. Obě ty krajnosti jsou škodlivé. Život duševní závislý jest na fyzickém, oba se mají navzájem doplňovati.

„Civilisace,“ praví znamenitý fysiolog Šniadecki, „vyvedši nás z původní divokosti a barbarské surovosti seslabila sice naši sílu tělesnou, které bychom se těšili ve stavu přirozeném, za to však získali jsme po stránce duševní. Avšak zahyneme, — mluví dále duchem prorockým, — jestliže v tomto novém způsobu života ztratíme míru a zdrželivost. Přirozenost pomstí kruté křivdy spáchané, objeví se nám tisícírá zřídla obtíží a utrpení, až musí svadlá a seslabená budova na konec padnouti!“ Významná to slova. Pomněme, že na nás jen záleží, aby se nesplnila. „Mens sana in corpore sano,“ zásada veliké důležitosti, té povinni jsme podřizovati vychování mládeže. — B.

LITERATURA.

Slohové úkoly pro všechny stupně a kategorie škol národních. Sepsal František Hrnčíř, dopisující člen moravsko-slezského „Ústředního spolku jednot učitelských“. Příloha kalend. uč. na r. 1893.

„O slohu, slohových úkolech a cvičeních najdeme v každém ročníku učitelských časopisů, ne-li více, tedy dozajista jednu stať. Přicházíme i my se svou trochou do mlýna (na veřejnost); těšíme se, že páni mlynáři (kritikové) budou milosrdnými a nenamelou z našeho obilí jen samé plevy.“ Tak dí autor v prvních řádcích úvodu. — Jest pravda, že rozmnožil pojednáním svým opět řadu o slohových úkolech několika archy potisknutého papíru, ale jak posloužil věci uvidíme. Spisek jest rozčleněn na úvod a šest odstavců, pojednávajících o úkolech z rozličných druhů prací slohových. Látka z většiny snesena z čítanek a mluvníc, k níž

přidal spisovatel snad také své komposice. Prohlédnuv tuto brožuru, shledal jsem u jednotlivých odstavců úkoly na rozličné druhy propracované, tak že poskytují učitelům skutečné pomoci v přemýšlení. U každého druhu úkolové látky jest udán i školní rok.

Pročítáme-li úvod, psáno jest na 4. stránce: „Látky vhodné jsou namnoze pomíjeny a v úlohách bývá samý popis koně, krávy a p. rok jako rok se opakující.“ Myslím, že tak učitel činiti má, neboť nemůže býti předmětem úkolu slohového bison, zubr, ptakopysk —. Nejbližší zvířata děti znají a mohou tudíž s jistotou psáti. Neběží ve slohových úkolech o to, co děti umí, nýbrž pouze o formu práce slovesné. Ale vždyť i pan spisovatel tak činí, podává na str. 8. úkol: Kachny, potrava kozy atd.

Po úvodu následují teprve rozličné druhy slohových prací. „Opisování“ jest nahromadění látky po většině z čítanky

s několika změnami. Opisovati se může vše, ale z náboženství nic.

„Odpovědi ku otázkám“ jest druhý odstavec, mimo poukázání k hojně látce v mluvnicích, jsou zde rozvedené otázky, z čítanky o stranách světových. Nový úkol o okresu; poslední otázka o počtu obyvatelstva se pro 3. šk. r. nehodí. Mezi jinými jest zde i úkol z osmi otázek záležející — o kostele! „Napodobování“ i „popisy a vypravování“ obsahuje pokyny k úkolům dle čítanky a několik samostatných. V „přirovnání“ horuje proti nepřirozenému postavení věcí, které přirovnány býti mají. Sám ale tak činí, docela chybné osoby zvoliv: Jan Lucemburský a Žižka. Článek „Jan Lucemburský“ (bylo již poukázáno naň), má býti vzorem? Či má se snad vpravovati slohovými úkoly žákům myšlenka, že boj, marnotratnost, ukrutnost jsou základem šlechtného charakteru?

V odstavci „Vlné vypravování“ shledal jsem, že jest to skutečně „vlné vypravování“. — „Praví se tam: „Žáci nechť pravidelně v památném nám Čechům dnu upozornění jsou na význačný den upálení Husova, úmrtí Žižkova, narození neb úmrtí Komenského, osudné bitvy Bělohorské atd. To, co bylo pověděno a procvičeno, nechť opakují žáci ve slohové práci.“ Niž radí pak jiné také výtečníky české. Prohlédneme-li celých těch 44 stránek, nenajdeme o sv. Václavu, Vojtěchu, Cyrillu a Metoději ani zmínky. Čítanka má také sloužiti za podklad prací slohových a tam aspoň o jmenovaných světcích články jsou. Či myslí, že Hus, Žižka, Jan Lucemburský mají větší zásluhy než ssv. Cyrill a Metoděj,

Václav neb Vojtěch? Dle pana pisatete budou snad nuceni mnozí továrníci podávati učitelstvu své životopisy, aby o nich mohli vyprávěti, neboť k tomu nabádá.

A což úkol pro 3. školní rok: **Jan Hus**, jenž káral lid obecný i vrchnosti a za to byl upálen? V úkolu tomto, jež spisovatel propracoval pětkrát pro rozličné školní roky, svádí na Husa, pokaždé něco jiného. Učí-li pan Hrnčíř ve III. třídě o Husovi, toť v osmém školním roce asi vypráví něco z Pančatantram. Kde jest psáno o Husovi, nesmí ani Žižka zůstat s palcátem pozadu a protože i zde třikrát zformován a svátek husitských třešní také třikrát. Ku konci psáno i o „těšinských jablkách, strýčkovi Přihodě, o čaroději Zitovi“ (dvakrát). Z celého náboženství neshledáme zde ani, co by za povšimnutí stálo. Na závěrek přidáno ještě několik dopisů, vyčtení písemností jednacích a spis je u konce. Ostatních písemností tu nepovšimnuto, ale přidána místo nich rada: „V jednacích listinách daleko se nepouštějme; dnes se ani v jednoduchých věcech neobejdeme bez advokáta a notáře.“ Toť zajisté velmi pěkné! Snad i pan spisovatel jde ku notáři o kvitanci? Či učí se slohu proto, aby mohl žák napsati dlouhou stať o Husovi a Žižkovi a potřebuje-li účet, ohlášení, kvitanci, závěť atd., aby šel k advokátovi?

Tolik alespoň uznali jsme za nutné poznamenati o „Slohových úkolech“ páně Hrnčířových; do rozboru podrobnějšího se pouštěti nebudeme, aby se nám snad nevytýkalo, že chceme z „obilí“ p. autorova „namlítí jen samých plev“, což není nikterak naším úmyslem.

L + 95.

DROBNOSTI.

Biblická dějeprava. Že se dobou poslední tak mnohé listy učitelské, u nás pak hlavně „Č. Šk.“ ve svých sloupcích rozepsaly o biblické dějepравě, jest čtenářům našim s dostatek známo, a není jich tajno ani to, za jakým účelem činily tak ony listy. První místo v tomto chorovodu patří však rozhodně p. Jessenovým „Freie paed. Blätter“, jimž jest „biblická dějeprava ve škole“ oblíbeným koníčkem, na nějž si zasednou ne-li vícekrát tedy alespoň každý rok jednou. I roku letošního

učinily tak v čísle 10. a sice z jiného hlediska nežli roku lonského článkem p. Rošeggrovým. Přihlížejí totiž ne k vyučování biblické dějepравě nýbrž k obsahu dějepравy biblické, v němž se jim mnohé věci nelíbí. Uznávají sice — oproti mnohým tvrzením opácným — veliký její vliv vychovatelský, ale pak ji podrobují dosti přísné kritice, z níž vyjímáme následující: „Ale biblická dějeprava není bible vůbec. Celá kniha knih není žádnou stravou pro nezkušené a čisté srdce mládeže. K tomuto po-

znání dospělo se již před časem dlouhým. (Tyto dvě věty kvitujeme s povděkem, ale ptáme se, proč pak tedy bývala a bývá ještě nyní církev katolická se strany protestantské dosti často napadána a prohlášována za nepřítelkyni bible, když přec nic jiného neučinila, než že měla a má dosud za to, že celá bible se vším, co v ní jest, zvláště bible bez poznámek církví schválených, není čtením pro každého, zvláště ne čtením pro lidi nevzdělané a pro — děti, když sami protestanté, zvláště pokud se týče dětí, téhož jsou náhledu?) Od dvakrát 52 vybraných biblických příběhů Hübnerových až na naši dobu byli všichni ti, kdož upravovali bibli neb biblickou dějepravu pro školu, téhož náhledu. Avšak přes to přese vše nemůže být o tom sporu, že by biblické dějepravy školní ještě přísněji mohly býti prohlédnuty. Že některé věci s výsledky lidského bádání nesouhlasí, že zprávy Mojžíšova o stvoření světa, o umístění a zachování tak mnohého druhu zvířat v arše Noemově, o poměru naší země k slunci, o spálení zlatého telete u hory Sinai, o pobytu Jonášově v břiše ryby — vědě odporují, ist von dem Bedenklichen nicht das Bedenklichere. Aber es sind manche Erzählungen, die wir aus biblischer Quelle für die Jugend schöpfen, nicht ohne Gefahr für Sinnesrichtung und Denkart der Kinder, für die Reinheit ihrer Herzen. Sem spadají podle Jessena biblické příběhy o Kainovi a Abelovi, o Jakubovi, o Josefovi a jeho bratrích a j., při čemž ovšem zapomíná, že právě z těchto příkladů patrno, jak každý hřích dochází svého trestu často již i na zemi, že ovoce hříchu, z něhož hříšník musí jísti, nejednou ještě i po dlouhých letech jest velice trpké atd. a že tudíž právě tyto příklady velkou mají cenu vychovatelskou!

Ale podle Jessena nemá se ve škole mluvit o hříchu, najmě o vraždě ne, jelikož prý dítě o věcech těchto nemá ani vědět; ale pak ať neslyší o věcech zlých a hříšných dítě ničeho ani doma, ani jinde a ničeho ať nečte ve zprávách denních listů. Jak však by se tohle dalo zameziti, toho nepovídá, neboť nemá, jak se zdá, nic tak na mysli, jako aby články výše jmenované a mnohé ještě jiné z biblické dějepravy byly vymýšleny, tak aby v ní zůstalo jenom trochu těch mravoučných vět, čímž bychom se ocitli u bezbarevné, všeobecné morálky, kteráž by zaujala místo náboženství, což se u nás bohdá přece jen tak brzy ještě nestane.

Duchovní cvičení pro české učitelky v klášteře Božského srdce Páně (Sacré Coeur) v Praze. Od 30. srpna až do 1. září odbývati se budou letos ponejprv duchovní cvičení pro učitelky jazykem českým v klášteře Sacré Coeur v Praze na Smíchově, Karlova ulice č. 103., ku kterýmž přihlásiti se mohou učitelky českého jazyka znalé odevšad. V klášteře budou společně bydleti, obědvati a svačiti, a ty, které sobě toho přáti budou, mohou tam i spáti; vše za mírnou odškodnou nepřesahující 5 zl. Učitelky, které by se účastniti chtěly, což zvláště učitelkám městským možno jest, anť mají do 15. září volno, ať se přihlásí ve jmenovaném klášteře nejdéle do 25. srpna. Počátek cvičení jest však již 29. srpna večer a konec 2. září ráno.

Divotvorní páni paedagogové radte. Do jisté třídy školy venkovské chodí hoch, jenž krade jako straka! nač přijde, vezme, ať je to cokoli. Do téže třídy chodí děvče, kteréž velmi rádo píše a mluví oplzlá slova. Mluv oběma slovy andělskými, napomínej, varuj, pros, vyhrožuj, nechávej po škole, zkrátka vyčerpej všecky jen možné paedagogické prostředky, všechno marné. Ani u rodičů jejich nepochodíš. Metlou, kteréž by se ještě nejvíc báli, jich potrestat nesmíš, sic máš na krku disciplinárku, že si jednal proti zákonu. Polepšovny žádné na blízku není a rodiče by ani nesvolili, by se tam děti daly. Co tu dělají? Jakých tu třeba užiti prostředků?

Zrušují školy a učitele propouštějí. K návrhu ministra vyučování Villariho, jenž nedávno postoupil místo své Martinimu, usnesla se sněmovna, aby kursy přípravné, jež byly zřízeny již od roku 1883. jako organické a samostatné školy, jež měly připravovat na školy normální (ústavy učitelské) postupně byly zrušeny; proto budou nyní někteří učitelé definitivně ze služby propuštěni. Tito ovšem nařikají, proto že jsou koncem roku školního ze služby propuštěni a nemají ani žádné naděje, že by se jim dostalo míst alespoň tak skrovných, jaká měli, než byli dosazeni na školy přípravné. Postavení jejich zhoršuje ještě ta okolnost, že žádný z nich nemá učitelského diplomu, bez něhož se jim podle nařízení nynějšího ministra vyučování nedostane nyní žádného místa ani na realce ani na ústavu učitelském. I prosí tudíž, by jim bylo dáno místo jakékoliv a poprána lhůta, by se mohli připraviti ku zkouškám a si opatřiti

žádaný diplom. (Il nuovo educatore č. 39. str. 310.—311.)

Špatný výsledek přijímacích zkoušek do škol středních — v Itálii. Při zkouškách přijímacích do středních škol v Miláně, kteréžto město slynilo vždycky školstvím dobře zřízeným, bylo prošlých a propadlých: na gymnasiu Manzoni prošlých 29, propadlých 26; na gymnasiu Beccaria prošlých 42, propadlých 18; na realní škole via Circo prošlých 27, propadlých 45, via Bassano Perrone prošlých 35, propadlých 42; porta Romana prošlých 96, propadlých 41. Vzhledem k této „pravé porážce“, jak výsledek tento nazývá „Nuovo educatore“ (č. 41.), z něhož tuto zprávu vyjímáme, chce spolek učitelský zavést agitaci směřující k tomu, by při zkouškách závěrečných na školách obecných přítomen byl učitel školy střední a žák, který při této zkoušce dobře obstál, aby pak byl přijat na školu střední bez předchozí zkoušky přijímací. Předsednictví milánské „Scuola Magistrale“ zaslalo pak ministru vyučování opis všech otázek daných při zkouškách přijímacích a spolu ho žádá, by si povšiml, jak velký počet žáků propadl při zkouškách jenom následkem nejnepříjemnějších těchto otázek. — Soudíce podle ukázek, jež z těchto otázek podává „Nuovo Ed.“, myslíme, že jest chyba na obou stranách

a chybou všech chyb nejosudnější že jest, že žáci na škole moderní pro samý učebný materiál nemohou se dostat k tomu, by se učili aspoň trochu — myslet.

Proti školním inspektorům a veřejným zkouškám. V Anglii, obzvláště pak mezi učiteli na národních školách londýnských, začato s agitací ve svých důsledcích dalekosáhlou — proti instituci školních inspektorů a spolu i proti veřejným zkouškám. V příčině této byla již konána schůze delegátův učitelských, patřících ku spolku učitelskému „National Union“ a zároveň i učitelů katolických (Catholic Teachers), jíž se účastnili i někteří poslanci liberální a mezi nimi lord Rosebery, jenž proslul hlavně svým radikálním stanoviskem, s jakéhož pohlíží na poměry společenské. Všichni shromáždění usnesli se jednohlasně na tom, žádati, aby instituce školních inspektorů byla zrušena, a na místě její by zřízeny byly paedagogické soudy, v nichž by zasedali a svědectví vydávali o postupu žáků učitelé sami. Rovněž bylo přijato značnou většinou hlasů, by v budoucnosti upustilo se od tak zvaných slavnostních zkoušek, kteréž podle náhledů paedagogův londýnských mysle dětí matou a jsou zbytečným mařením času. (Viz „Szkoła“ č. 31.)

Spisy redakci zaslané.

Zpráva o útulcích chudé školní mládeže v Praze. Školní rok 1890—1891. V Praze nákladem důchodu královského hlavního města Prahy. Ze zprávy té vyjímáme, že Praha vydrží 7 útulků chlapčích, z nichž tři (na Hradčanech, na Vyšehradě a v Holešovicích,) o dvou odděleních, a 7 útulků dívčích, z nichž dva (u sv. Haštala na Starém městě a v Holešovicích) o dvou odděleních a jeden útulek smíšený (na Manínách), z čehož patrno, že se

Praha stará o mládež všeho druhu s horlivostí a obětavostí vší chvály hodnou. **Druhá výroční zpráva** obecné i měšťanské školy chlapecké a obecné školy dívčí v Dobrušce. Uveřejněna na konci školního roku 1891—1892.

Růže Dominikánská. Red. Fr. Filip Konečný Ord. Praed. Roč. VI. č. 4. (srpnové).

Dom in Svet. Ilustrovan list za leposlovje in znanstvo. Ured. Dr. France Lampe. Leto V. stev. 8.

Český vyšší dívčí vychovávací a vzdělávací ústav sester Dominikánek v Řepčíně, u Olomouce.

Účel:

Poskytnouti dívkám československým vzdělání v potřebných a rozsáhlejších vědomostech, zejména v oboru domácnosti a ženského průmyslu, jakož i vyššího literárního vzdělání směřujícího ku samostatné výživě.

Odbory :

a) škola obecná, b) vyšší oddělení literního vzdělání, c) jazykový a hudební, d) ženských ručních prací, e) domácího hospodářství.

A) S vyšším dívčím vychovávacím ústavem spojena jest pětiletá škola obecná, kterou i externí dívky navštěvovati mohou, za měsíční poplatek 60 kr.

B) Na vyšším dívčím ústavu pensionatu vyučuje se těmže předmětům, jako na vzdělávacích učitelkách; chovankám poskytně se vzdělání literního v té míře, že navštěvující všechna oddělení zkoušce učitelské podrobiti se mohou.

Externí žákyně platí 2 zl. měsíčně za návštěvu pensionatu.

C) Jazykům: francouzštině a němčině vyučuje se v té míře, jak a pokud toho praktická potřeba vyžaduje.

Zpěvu učí se chovanky za tím účelem, aby třiben byl vkus a krasocit. Chovanky vedou se k tomu, by dovedly zpívat z not a uměly z paměti písně náboženské i národní. Při hře na piano, citeru a hře na housle přihlíží se k tomu, aby se naučily dovedně hrati. — Učí se též základům theorie hudební.

D) V ženských ručních pracích vedou se chovanky k tomu, aby uměly hotoviti samostatně, prakticky a vkusně předměty obecně potřebné, po případě i práce ozdobné. Zvláštní zřetel bere se ku vyšívání národnímu.

Též obrací pozornost ku látání a spravování prádla a šatů s tím vědomím, že se v hospodářství mnoho ušetří, když se správkou vykoná náležitě a v čas.

E) Nauka v domácím hospodářství spojena jest s praktickým cvičením v kuchyni, při uklidu a při prádle.

Všecky chovanky povinny jsou učiti se náboženství, vychovatelství a zdravotnictví.

Ustanovení obecná :

Školní rok trvá od 16. září do 15. července, po případě do 31. července. Chovanky přijímají se od 6—18 let. Zápis počíná dne 1. září. K zápisu třeba školního vysvědčení a listu křestního. Při zápisu složiti jest každé chovance 2 zl. na učebné pomůcky. Chovanky se přijímají na začátku školního roku a počátkem II. pololetí. Vysvědčení vydá se chovankám ve vyšších odděleních dvakráte do roka; koncem každého pololetí. Platí se měsíčně za celé zaopatření: byt, stravu, světlo, otop, vyučování, čítaje v to francouzštinu, němčinu a housle 15 zl.

Zvláště se platí (kdo si toho přeje) :

Prádlo, měsíčně 1 zl. 50 kr. Piano, měsíčně 3 zl. Citera, měsíčně 2 zl. Knihy, potřeby psací a kreslicí, poštovné a lékař.

Poznámka : Pro vyšší oddělení literního vzdělání přijímati se budou letos chovanky do prvního, třetího a čtvrtého oddělení.

Jak píše prof. Dr. Masaryk

O KATOLICKÉ

VĚDĚ A VÍŘE.

Podává Fr. Filip Konečný, Ord. Praed.

Tato důležitá a důkladná kniha vyšla nákladem družstva „Vlast“, v Žižkově u Prahy čís. 505 a stojí 1 zl. 50 kr., pro činné a přispívající členy družstva 1 zl. Kdo se stane zakládajícím členem družstva „Vlast“, obdrží ji zdarma. Při koupi více exemplářů (v seminářích, na středních školách atd.) administrace „Vlasti“ na ceně sleví.

OBSAH : Jak vychovávat mládež ve víře? Napsal Klement Markrab. — Něco o ruském obecném školství. Píše František Žák. (Pokračování.) — Čítanka pro školy obecné a náboženství katolické. (Pokračování.) — Hlídka časopisecká. — Literatura. — Drobnosti. — Spisy redakci zaslané.

Tisk knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba) v Praze

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jím dává toliko sa hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: **Fr. Pohunek.**

Administrace „Vychovatele“ jest v Žižkově u Prahy č. 505. Tam budiž zasíláno předplatné; tamtéž buďtež adresovány i reklamace, jež se nepečetí a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu buďtež však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána).

O blaženosti se stanoviska ethického.

Píše **Jan Nep. Holý.**

(Pokračování.)

Nalezše, „co jest štěstí,“ a přesvědčivše se, že jest nám touha po něm všem přirozenou, že jest možné, ano jisté, že jest naším posledním cílem a nejvyšší dokonalostí, mimovolně se ptáme: „Jeli tedy možné, ano jisté, ó rei, kde je to štěstí naše?“ (Vrchlický.) Čili: které dobro jest to, které jest s to, by naši touze úplně vyhovělo? Pozorujme stvořená dobra, tvory a hledejme, zdali v nich můžeme blaženost najíti! Rozdělujeme pak dobra stvořená s Aristotelem v zevnější a vnitřní, vnitřní pak v tělesná a duševní. Poněvadž pak skutečně rozliční v rozličných dobrech nejvyšší dokonalost hledali a hledají, nebude nezajímavo, přihlédnouti, zdali ji v tom či onom dobru skutečně naléztí mohou. „Jedni totiž,“ slova Aristotelova, „něco zřejmého a zjevného jmenují, na příklad rozkoš nebo bohatství nebo čest, jiní pak jiné, často i též různé (nemocen totiž jsa — zdraví, jsa chud — bohatství), kdo však sobě jsou povědomi neznalosti své, podivují se těm, již povídají takto cosi velkého a schopnost jejich přesahujícího; někteří pak domnívali se, že mimo tato mnohá dobra jest nějaké jiné o sobě, jež i těm všem jest příčinou, že jsou dobry“ (Eth. Nikomachova I. kniha 2. hl.)

Počneme tedy dobry vnějšími, dary Štěstěny!

Jak mnoho lidí pachtí se po těchto darech a — marně, ty touze jejich zadost učiniti nemohou.

Konečně sami doznávají, že se klamali, hledajíce upokojení touhy své ve statcích vezdejších. Jak tomu také jinak býti může? Vždyť náleží k dokonalé blaženosti, by každé zlo bylo od ní vzdáleno, by žádného dobra nepostrádala, by člověk určitě poznal, že se tak stále míti bude. Není-li mnoho zla přimíseno darům štěstěny? Kolik dobra a to nevyhnutelně potřebného člověk při tom postrádá! Kolik lidí, majících hojnost statků vezdejších, postrádá zdraví, na něž by mnoho vynaložili, kolik jich postrádá rozumu, učenosti, kolik jich postrádá ctností! A kdyby všemi statky oplývali, kdyby i zdraví i vše ostatní měli, jistota, že bude jim jednou loučiti se se vším, hlodá v jejich srdci a nepřipustí, by se skutečně blaženými nazývatí mohli. To platí o všech vnějších statcích, než abychom se tím lépe o tom přesvědčili, přihlédneme k jednotlivým, k bohatství, cti, slávě a moci!

Může v bohatství záležeti štěstí naše? Peníze, bohatství jsou dobra velikého významu, zvláště v nynějším věku, vždyť nyní:

„Statistika, cifra vesmíru je bůh .
pouhou drahou k blahobytu moře jest i obloha,
my, chceme plnou kapsou jíti sami světem bez boha.“

(Vrchlický, Lumír 1890. str. 1.)

„Co platno zpívat v tom malátném věku,
kde nemluví již pranic ku člověku
jen zlata třpyt, jen ziskuchtivost podlá.“ (Vrchlický, Sfinx.)

„Tento věk je mrzký, tupý, podlý,
on nemá bohů, on má pouze modly,
on kleká před zlatem a kráse plivá
v tvář vznešenou.“ (Vrchlický, Tamtéž.)

Z těchto ukázek jde na jevo, že Vrchlický nepokládá bohatství za nejvyšší cíl člověka, tak proti němu horle, že pokládá „zpěv“, „krásu“ za statky vyšší. Když pak Horatius (Sat. I. I. 79.) dí:

„Horum
semper ego optarim pauperimus esse bonorum,“

vždy bych si přál nejchudší býti v těchto statech, zdaliž i on neklade je nejvyš? Také Tolstoj (Lucern) ukazuje, že není bohatství nejvyšší statek na zemi, nýbrž že nad ním stojí poesie: „Tažte se, koho chcete, třeba všech hostí dnešních ve Švýcarském dvoře, co jest nejvzácnějším blahem na světě, i odpovědí vám, ne-li všichni, tak aspoň devadesát pět ze sta se sardonickým výrazem, že jsou to peníze. Ubohý tvůj rozum, ubohé štěstí, kterého hledáš, i nešťastné ty stvoření, nevědoucí samo, čeho ti je třeba! Proč jste tedy opustili svoji vlast a příbuzné, své zaměstnání a peněžné záležitosti a proč shromáždili jste se v malém švýcarském městečku Lucernu? Proč jste se vyhnuli dnes večer na balkon a v uctivém mlčení poslouchali píseň žebráckou? . . Co že za peníze, byť i za miliony, je možná vyhnati vás všechny z vlasti a shromáždit v maličkém koutečku Lucernu? Že za peníze možno vás všechny skupiti na balkonech a přiměti, abyste půl hodiny stáli mlčky a nepohnutě? Nikoliv! K takovému počínání dohání vás jediná věc, touha po kráse a poesii.“ Tedy opět poesie vyšším statkem než peníze. Daniel Adam z Veleslavína taktéž praví: „Urození nezáleží na bohatství, kteréž více vnadí k nešlechtnosti a zlosti, nežli ke šlechtnosti a ctnosti.“ Ebers přisvědčuje rovněž (Dcera královská): „Což pak záleží štěstí jenom v bohatství? . . Či jest štěstí samo nějakým bohatstvím? Štěstí není nic jiného leč pouhá představa, pouhý cit, jehož závistiví bozi častěji popřávají chudému nežli boháči, neboť jasný zrak boháče skvělými poklady jest zaslepen; boháč neustále trpí, poněvadž neustále žádá co možná nejvíce a tak podlehá v boji tom beze vší naděje: touží býti pánem všeho a touží marně.“ Bohatství sice, jak Boetius dí, nejvíce slibuje, avšak nemůže býti posledním cílem naším, blažeností. Neboť nemůže býti posledním cílem, co se samo k něčemu jinému jakožto k cíli vztahuje, bohatství však jest toliko prostředkem k jiným účelům. Bohatství záleží totiž buď ve statech přirozených nebo umělých, penězích, obojí vztahují se k něčemu vyššímu, nejsou samy sobě cílem. Obydlí, strava, šat a pod. nejsou samy sobě cílem, nýbrž slouží člo-

věku v jeho životě; tak i peníze mají jenom potud cenu, pokud napomáhají sjednati sobě statky přirozené, tedy také nejsou posledním cílem naším. Penězi nemůže se koupiti nic duševního, což se prodávati vůbec nemůže. (Sv. Tomáš 1. 2, q. 2 a 1.)

„Co jest platno bláznů, že má zboží, poněvadž za ně moudrosti koupiti nemůže?“ (Příslaví 17, 16.) Blaženost má upokojiti touhu naši, avšak bohatství jí nikterak neuspokojuje, nýbrž ji ještě, jakož denní zkušenost učí, stále podněcuje. Sv. Tomáš (Contra gentiles, kniha 3., hl. 30.) podává proti bohatství jakožto předmětu, naší blaženosti mezi jinými také tyto dva důvody: Nejvyšší dobro člověka musí býti lepší nežli člověk, avšak člověk jest lepší než bohatství, poněvadž směřuje k užítku člověka, tedy není naší dokonalostí.

Dále nejvyšší dobro člověka nemůže záležeti v náhodě, vždyť člověk má dojíti blaženosti rozumnou volbou, avšak nic není tak náhodě podrobno jako bohatství.

Ze všeho vysvítá pravdivost výroku blahoslaveného Tomáše Kempenského (Zlatá knížka o následování Krista, znova na jazyk český vyložil Jan Nep. Frant. Desolda): „Marnost jest tedy bohatství pomijitelné vyhledávati a v ně doufati.“

Co vyplývá z řečeného pro vychovatele? ¹⁾ Není-li bohatství nejvyšším cílem a blažeností, nesluší se v něm nejvyšší blaho hledati. Chceme-li tedy uchrániti svěřence své trpkého sklamání, nelibosti ku práci, poukazujme mu na nemožnost a nedostačitelnost statků. Štěstěny splniti touhu naši, snažme se touhu jich k vyšším věcem řídit! Z toho také vychází na jevo, jak sami rodiče často v této příčině kazí děti své, poukazující je na bohatství, jehož nabyli, povzbuzující je, by si na něm zakládaly, by si chudých nevšímalý a jimi pohrdaly. Jak pošetilé jest počínání také. Místo pravého zlata, pravého blaha podávají jim jen pozlátko, lesk zlata a drahých kamenů, avšak tím také rozněcují a udržují v dětech náklonnost ke statkům těmto, která jim v budoucím životě nebezpečnou býti může. Také ani učitel by neměl dáti znáti, že bohatství vysoko klade, tím že si bohatých více všímá, bohatým před chudými přednost dává. Jednání také zajisté probuzuje v duších dětských, jak bohatých tak chudých, myšlenku o veliké hodnotě bohatství a mimo to může býti příležitostí závidi mezi dětmi. Ježto pak trojí moci bohatství nad člověkem zmocniti se chce, totiž aby se po něm příliš sháněl, nebo by je příliš miloval, maje je, nebo by se pro bohatství marnivě chlubil a nad jiné vynášel, nebude na škodu, děti již z mládí nejen přímo ochraňovati proti přílišné starosti, proti přílišné náklonnosti k němu, proti pýše, nýbrž bude i záhodno nepřímou proti nepříteli bojovati a děti brániti, totiž povzbuzovati je k lepšímu poznávání, k větší lásce Boží, ku pilné návštěvě chrámu Páně, snažiti se dosíci u nich pravé pokory jakožto základu křesťanského života. Vhodně poukáže také vychovatel, že bohatství samo o sobě není nijakým zlem, nýbrž dobrem, které nám propůjčil Bůh za tím účelem, abychom k Němu se povznášeli, bohatství k Jeho slávě užívali; z toho pozná svěřenec velikou lásku Boží k nám, který nám takové dary poskytuje, láska však, kterou jsme u jiných k sobě poznali, rozněcuje i lásku naši, láska pak Boží jest blaho naše. Vhodně poukáže, že bohatství, dostane-li se jim ho někdy, mají užívat ku prospěchu bližních:

¹⁾ V řádcích, psaných hlavně pro výchovu, nebylo možno abstrahovati od věcí, které teprve později dokázány býti mají. Prosím proto laskavého čtenáře, by mě měl jednak omluvena, jednak aby ve příčině důkazů měl řádky, psané pro výchovu, za nečtené. Které jsou psány hlavně pro výchovu, laskavý čtenář snadno pozná.

„Ó máš-li statky, viz tu bédnou brať,
od ní svých zraků nikdy neodvráť!“ (Gregorčič.)

Vhodně poukáže, že šlechetná duše v štěstí a v bohatství blaze jiným žije a jiné oblažuje a tak i chudým svět tento v ráj mění:

„Svět bohat dost a plný vnaď,
jenom by každý sdílným byl,
by chléb svůj sdělil s bratem brat,
ráj na svět by se navrátil.“ (Gregorčič.)

Vhodně poukáže na to, že toliko my sami činíme bohatství zlem, jestliže srdce svoje, které Bohu náleží, věcem pozemským příliš přidáváme, na původ svůj z Boha a na poslední cíl náš v Bohu zapomínáme, jestli že v tom, co Bůh nám propůjčil jakožto prostředek ku blahu pravému, jestli že v tom hledáme splnění svých tužeb, jestli že rovni židům na poušti, zlatému teleti se klaníme. Bohužel, že jest toto „klekání před zlatem“ moderní nemocí, kdy svět pravého Boha neuznává, Jemu se rouhá, avšak své srdce, které má Boha skutečně potřeby, které přirozeně touží po Bohu, toto své srdce bůžkům, modlám zlata, stříbra, drahých perel obětuje. Jak jest tomu také jinak možno, když nutně po Bohu touží, Jehož zákonů však poslouchati nechce a proto Jeho bytnost popírati míní, jakž jinak, pravím, tomu možno, než že si nějakého „bůžka“ zcela přirozeně a nutně zvolí? Vhodně poukáže také na dvojí úskalí bohatství, by dojdouce ho, ani lakomými ani marnotratnými se nestali. Vhodně připomene také, že bohatství jest bojiště, na němž třeba bojovati a zvítěziti. Zajisté i z té příčiny dal Bůh člověku bohatství, by ctnost a rekovnost svou v něm dokazoval. Náleží totiž ku pojmu ctnosti podle sv. Augustina, bychom věci špatně nebo dobře užívati mohli, ctnost pak právě záleží v tom, že jich dobře, rozumně se zřetelem ku poslednímu cíli užíváme. A bohatství poskytuje člověku právě takou příležitost, aby dokázal, jaký jest. Není totiž lehké, spolu s bohatstvím zachovati sobě lásku, pravou lásku Boží. Jaký proto div, že právě v písmě svatém za blaženého prohlašuje se bohatec, „kterýž po zlatu nepostoupil, aniž doufal v penězích a v pokladech,“ jaký div, že se ihned přidává: „učinil divné věci v životě svém“? Tu třeba ctnosti, by člověk nebyl vlákán v tenata vábná, by, maje hojnost pozemských statků, neztratil věčných, neboť „nesnadno jest člověku bohatému vstoupiti do království nebeského,“ Kristus nepraví „n e m o ž n o“, nýbrž „n e s n a d n o“, protož obzvláště bohaté varovati třeba, by nepřidávali bohatství srdce svého, nýbrž aby ho užívali podle vůle Boží.

(Pokračování.)

Něco o ruském obecném školství.

Píše **František Žák.**

(Dokončení.)

4. Jaká jest návštěva obecných škol v Rusku?

Jaká jest povšechná návštěva školní v Rusku, není nám známo, snad není vůbec statistiky, která by spolehlivě udávala procento návštěvy; dí se a i od ruských učitelů slýchal jsem, že návštěvu školní možno na nejvýše počítati v průměru na 25%, což jest číslo zajisté velice malé.

Lze-li z počtu analfabetů souditi na návštěvu školní — lze tak ovšem učiniti s velikou rezervou — přišlo v Rusku dle Ottova Nauč. Slovníku v roce 1881. na 1000 vojínů asi 790 analfabetů, tak že z tisíce jen 210 jich umělo čísti neb psáti. Všechny branců, kteří ukončili kurs celý s vysvědčením zralosti, na základě kteréhož uděluje se odpuštění čtvrtého roku služby vojenské, bylo vůbec jen 16.409 dle „otčetu“.

„Otčet“ uvádí přesnější statistiku z některých diecésí, dle níž možno si snad učiniti jakýsi obraz o školní návštěvě a vzdělání lidu.

Tambovská diecése čítá asi 2,248.000 obyvatelů a asi 340.000 dítek. Všechny obecných škol bylo 1057, totiž církevních farních 371 a škol gramoty 154, celkem tedy 525 škol v 1111 farních obvodech této diecése.

Jiných škol (ne-církevních) 532, takže vůbec všech škol národních bylo v této diecési 1057, a jedna škola přišla by na 320 dětí. (Rozuměj 320 dětí na jednu třídu a nikoliv na jednu školu jako u nás). Ze všech 340.000 dítek navštěvovalo školy církevní 16.000, jiné školy 38.000 dětí; celkem tedy chodilo do školy jen 54.000 dětí, t. j. ani ne 16% všech školou povinných dětí, totiž asi 4% ve školách církevních a asi 12% ve školách jiných.

Zvláště dívky málo chodí do školy. Ze všech těchto dítek, které chodily do školy, bylo jen asi 6000 dívek, tedy procento úžasně malé, totiž 3%.

Prve pravili jsme, že z 1000 branců jen 210 umělo jich čísti; z 1000 dívek umělo by jich čísti ještě daleko, daleko méně, totiž asi 30!

V Charkovské a Voroněžské diecési jsou poměry ještě bídější. V oné bylo dítek školu navštěvujících 50 tisíc, těch, jež vůbec školu nenavštěvovaly, 306 tisíc. V této chodilo do školy 45 tisíc dítek, a nechodilo vůbec 267 tisíc, tak že v obou zůstalo více než půl millionů dětí bez vyučování. Nebo abychom volili ještě jiný kraj, vizme vzdělání na Rize v gubernii Liřlandské. Němců analfabetů jest z 66 tisíc 2.600 tedy asi 4%, Rusů analfabetů ale 37%, to jest 12.000 z 32.000 obyvatelů. (Žurnál ministerstva národního prosvěšcení r. 1884. č. 233).

A „otčet“ k tomu dodává, že podobné poměry panují více nebo méně ve všech diecésích a dí str. 349: „milliony dětí vyrůstají ve tmě nevědomosti, světlo pravoslavného učení Kristova nedotkne se jich. Nehledě k značnému číslu církevně — prichodských škol, nelze nazvati počet učících se v nich — velikým; průměrně připadá na jednu školu 35 žáků, ovšem škola nemůže jich ani více pojmouti.

5. Abychom si učinili jasnější pojem o školní návštěvě, vizme statistiku, jak ji uvádí citovaný námi již často „Otčet“.

Petrohradský okrug.

Biskupství		počet žáků navštěvujících školu	číslo církevních škol	počet prav. obyvatelstva
Vologodskaja	eparchia	7.913	332	1,031,996
Novgorodskaja		5.472	233	1,169.619
Petrohradská		4.823	481	774.824
Pskovskaja		2.553	109	907.105
Archangelskaja		2.246	138	328.846
Oloněckaja	„	1.836	84	329.209
celkem		24.843	1.077	4,541.599

Průměrně připadá na 1000 obyvatel asi 5 dítek, které navštěvují farní školu, počet to zajisté neobyčejně malý, jelikož v Čechách přichází na tisíc obyvatel mnohem více než 100 dětí. Ovšem kromě těchto škol jsou tam ještě krásné školy státní. Jednu školu (ne třídu, nýbrž školu) tvoří něco více než 20 dětí.

V tomto kraji těší se církevní školy značné přízni zemstev, které na ně přispívají sumou 20.000 rublů, která ovšem zdá se nám nicotná, avšak na ruské poměry jest dosti značná.

Z ostatních okrugů uvedeme jen totalní číslo. Podrobná čísla viz „Otčet“ p. 375 et sqq.

V Moskevském okruhu, který zaujímá 11 biskupství, jest církevních škol 3.996, navštěvujících je žáků 104.369, a počet obyvatelstva 14.967.814.

Zde tudíž na tisíc obyvatelů připadá dětí školu navštěvujících asi 6 a na jednu školu dětí také jen něco přes 20.

V charkovském okruhu, který čítá 6 biskupství, obnášel počet církevních škol 1.531, navštěvujících je žáků 46.356 a všech obyvatel 11.319.551, tak že na 1000 obyvatel přišly jen 4 dítky školu navštěvující, na jednu školu dítek asi 30.

V Oděsském okruhu bylo církevních škol 1.308, žáků 38.590, obyvatel 8.948.463 a poměr takový jako v předešlém. Okrug tento čítá 6 biskupství.

V Kijevském, který čítá 4 biskupství, jest poměr tento: škol 3.200, dítek 109.383, obyvatel 6.247.243., ve Vilenském, který také čítá 4 biskupství pak tento: škol 3.284, dětí 62.231, počet obyvatelstva není udán.

V ostatních čtyřech okrugách má se věc stejně.

Přehlédneme-li ještě krátce tuto statistiku, dvě věci zvláště připadnou asi každému na mysl.

Vzhledem k poměrům našim jeví se ruské školství ještě velice slabým, vzhledem k církevním poměrům jest postavení církve pravoslavné závidění hodné. Tu moc a tu podporu kdyby měla církev katolická, na jakou výši mravní přivedla by národ! Církev pravoslavná při tak mocných a znamenitých prostředcích dovede vštípit lidu sice rozhodné orthodoxní smýšlení, t. j. smýšlení nepřátelské vůči jiným vyznáním, nanejvýš katolickému, ale na úroveň vzdělanosti a mravnosti jen malý vyvíjí vliv. Leží to ovšem v samé podstatě pravoslavné církve, která jest více úředníkem Božím na zemi, nežli vychovatelkou národa. Mimo to padá velice na váhu, že vyjímáme věc ze zpráv „nejsv synodu,“ tedy z pramene, který složen jest ze zpráv z jednotlivých vikariatů, které nikdo nemůže kontrolovati.

6. Stůjž zde jest percento návštěvy školní vůbec dle jednotlivých diecésí.

Dle statistiky z roku 1889 přišlo na 1000 obyvatelů dítek, které chodily do školy nebo vůbec se nějak vzdělávaly:

V Kijevské diecési	. 22.5	V Vladimírské	8.9
Mogilevské .	. 21.2	Astrachánské	8.5
Podolské .	19.7	Vologodské .	7.6
Miňské	15.5	Mingrelské	7.5
Litevské	15.3	Chersonské .	7.3
Volynské	11.3	Suchumské	7.1
Tverské .	10.6	Archangelské	6.8
Jaroslavské .	10.1	Imeretinské	6.8
Saratovské	9.7	Irkutské	6.8
Kalužské	9.4	Tulské .	6.4

V Moskevské	6·3	V Vladimírské	3·8
Rjazanské	6·3	Vjatské	3·8
Smolenské	6·3	Jekaterinoslavské	3·8
Petrohradské	6·2	Poltavské	3·7
Tambovské	6·2	Stavropolské	3·6
Tavričeské	6·1	Tomské	3·6
Nižegorodské .	6·0	Kišiněvské	3·3
Ekaterinburgské	6·0	Penzenské	3·2
Kazanské	5·8	Voroněžské	3·0
Polocké	5·6	Ufinské	3·0
Olonecké	5·5	Pskovské	2·8
Turkestanské	5·1	Kostromské.	2·8
Donské .	5·0	Černigovské	2·7
Orenburské.	4·9	Charkovské	2·1
Kurské	4·8	Kamčatské	2·0
Orlovské .	4·7	Permské .	1·7
Novgorodské	4·6	Gruziňské	1·6
Tobolské	4·5	Sombirské . . .	1·6
Jenisejské	4·2	Cholmsko-Varšavské	0·8
Samarské	4·0	Jakutské .	0·6

Průměrně tedy lze říci, že z 1000 obyvatel jen 7 dětí chodilo by do církevní školy. Tedy v místě s 1000 obyvateli byl by jen jeden učitel a neměl by než sotva 7 dětí. To jest na naše poměry překvapující ovšem velice, a do duševní dílny národa ruského vrhá světlo smutné.

7. Musíme se zmíniti i o umístění škol: Jest ono sice jen kabátem, který nedává svědectví o vnitřní hodnotě toho, kdo ho nosí, avšak úplně bezvýznamným není. V našem případě jeví se věc takto:

Svých domů má asi 5000 církevních škol, 614 jest jich umístěno v bytech kostelníků, 244 v domech příslušících k budovám kleru, 4043 v domích soukromých osob, a 3102 v najatých místnostech. Za nevhodné uvádí sám „Otčet“, který školám svým přec musí přáti, 7208 místností školních. Jaké přímo asiatské poměry lze nalézt o tom uvádí na stránce 368 příklady. Dí: „Místnost školní — selská jizba (rozuměj jizba ruského sedláka) — nedostatečné světlo a temno, a při tom dusno. K udržení tepla stojí na lavici dva železné hrnce jeden na druhém. U nižšího ulomen kus kraje, aby se do něho mohlo dávatí uhlí a tříšky, a u hořejšího protlučeno dno, (vrchní hrnec je obrácený), do otvoru zasazena trouba, která vede sem tam po stropě a pak ústí ven. Topí se ve světnici, pokud jest učení, kteréž ovšem pro dým někdy nutno ukrátiti.“

O jiné škole praví se na tomtéž místě, že byla umístěna v těsné a blátivé strážnici, která pro dusnost a špinu uvedla učitele i žáky do nemoci.

V jedné diecesi, čteme dále, neměly světnice podlahy, byly nizoučké s maličkými okny, chladné a špinavé, tak že v mnohých bývalo nutno učení co nejvíce zkrátiti, nebo na delší doby vůbec přerušiti. A takových místností bylo v jedné diecesi na př. 108, v jiné 112. Mimo to, dí se dále, bývá vyučování rušeno příchodem a odchodem obyvatelů. Místnosti u kostelníků nebývají lepší a vyučování tu bývá nad to i rušeno a vůbec přerušováno, poněvadž tam schází se lid z odlehlých vesnic, přicházející na služby Boží.

A přece. dí „Otčet“, národ rád posílá děti své i do takových nevhodných místností.

8. Zbývá nám jen ještě zmíniti se, odkud církevní školy jsou vydržovány. Mělo-li jich znovuvzkříšení z r. 1834. míti skutečný výsledek, musilo se především pomýšleti na finanční jich stránku a z této strany je zabezpečiti. Zdroje, ze kterých se vydržují, jsou buď církevní, nebo státní nebo místní.

Jest zavedeným zvykem, že na některý hlavní svátek vybírá se na ně v chrámě při liturgii. Obnos tak vybraný páčí se na 150.000 až 200.000 rublů za rok.

Tu a tam přispívají bohaté kláštery, a obnos, který věnují, páčí se ročně asi na 40.000 rublů.

Veliké jsou peněžní prostředky, kterých církevním školám dostává se od zvláštních společenstev školních nebo osvětových.

V některých guberniích přesahuje obnos jimi na školu odevzdaný 100.000 rublů. Tyto spolky opatřují školu naturalními dávkami, když vidí se jich potřeba.

Někde města a obce samy platí nutné sumy na vydržování církevních škol, jinde vypomáhá stát, jinde zvláštní dobrodinci, velmi zhusta buď šlechta nebo spíše ještě bohatí obchodníci. Sumu tu není lze ovšem přesně určití, ale páčí se přes 100.000 rublů.

Velice zhusta platí rodiče přímo za vyučování.

Než jsou ještě i jiná zřídla na vydržování škol.

Co jsme uvedli, stačí úplně, ku charakteristice školního zřízení.

Tím pověděli jsme všecko, co na ten čas víme o ruském obecném školství. Je-li toho málo, nebo je-li mnohá věc buď nedosti jasná nebo vůbec nedosti správná, jest toho příčinou nedostatek pramenů, které o věcech ruských máme.

Věděl-li někdo jiný více o tom, neměl tak dlouho mlčeti, ale vyléztí s pravdou ven. Poněvadž se tak nestalo osmělil jsem se já podati tento obraz o ruském školství, který jak z poučení ústního, tak z knih dobrých jsem si učinil. Krátce lze říci, že obraz, jež jsem nakreslil, má barvy temné, které pozorovatele zasmužují. Kolik desíletí ještě uplyne, než v pravdě bude lze v Rusku mluvití o povšechném vzdělání obecného lidu !

Něco ze školní diaetetiky.

Píše B. Hakl.

O poměru náboženství ku vychování.

základem zdraví tělesného jest *zdraví duše*. Pročež hled učitel žáky své též na duši zdravé, t. j. *čisté a nevinné* zachovati; proto netrp nižádné nemravnosti, zvláště co se čistoty a stydlivosti týče a dbej, aby mládež si hrála vždy prostě a *nevinně*. Zvláště hled budití cit *studu*. U děvčat jest týž cit téměř vrozený, neboť děvčata vždy jsou stydlivější, než chlapci, jsouce od přirozenosti jemnější;

avšak stud jest *anděl strážce*. Ovšem, co do mravnosti, přísluší přede vším péce o ni katechetovi; avšak svědomitý učitel nahlédne, že mravnost žáků i jeho péčí jest a i jeho ne méně se týče, než katechety; neboť jest to i jeho *čest*. Mimo to jemu hlavně žáci po všechn čas svěřeni jsou; katecheta má jen *dvě* hodiny týdně, a někdy ani těch nemůže dodržeti; bylo by tedy příliš, žádati na něm, aby on sám všecku odpovědnost za mravnost žáků měl a snad za jednu neb dvě hodiny napravit, co za 20 neb více hodin aneb za všechn ostatní čas se pokazilo. Mát dojista učitel všude, nejen ve škole, ale i *mimo školu* mravnosti žáků svých si *všímáti*.

V nižších třídách a v národních školách *vychovatelský úkol* (paedagogický moment) jest téměř důležitější, než *učebný* (scientifický); neboť první a hlavní účel školy národní zajisté jest ten, udělati z dětí *dobré lidi*; ne *chytré*, ovšem ne také hloupé, ale *dobré*, t. j. *poctivé a svědomité*, vychovati, vypěstovati povahy pevné, dobré a různé, důsledné a vytrvalé, čili jak se říká, *charaktery*.

Avšak mravnost, čili vnitřní hodnota (dobrota) nemůže býti bez Boha; a proto jest a zůstane vždy též úlohou učitelovou, aby katechetu, co do mravnosti žactva, podporoval; ba co dím, má a musí býti hlavní jeho starostí, aby třídu svou mravnou měl a proto ji povede k Bohu a bude ji učiti bázni Boží; z čehož patrné, že nemravný a nenábožný učitel nemůže býti *dobrým* učitelem, neboť se minul již s hlavním a předním cílem svým. Oba, učitel i katecheta, pracují k témuž cíli, oběma jest vždy a stále na zřeteli míti dobré vychování mládeže a tu nemohou se rozcházet, nýbrž v dobrém srozumění jsouce, rovně pracovati k témuž cíli.

Novými školními zákony, jimiž odtrhuouti se měla škola od církve, myslili mnozí z mladších učitelů, že jim do náboženství a tudy mravnosti žáků nic není a oni sami že nemusejí účastniti se náboženských úkonů, ani když mládež jich se účastní, ani jeviti nějakou víru, nábožnost anebo dokonce křesťanství a to *katolické*; avšak staří a zkušení smýšlejí jinak; vědí dobře, „počátek moudrosti že jest bázeň Boží“ a že na nábožnosti vše spočívá: poslušnost, úcta k rodičům a učiteli, mravnost, pilnost a t. p. a že bez Boha a bázně Boží všeliké učení a vychovávání marné bude; byloť by stavěti na písku bez základu, do větru. Proto dí apoštol I. Kor. 9, 26.: *Pročež já tak běžím, ne jako na nejisto; tak bojuji, ne jako povětří rozrážejí. A žalmista Páně Ž. 126, 1.: Nebude-li Hospodin stavěti domu, nadarmo pracují, kdož stavějí jej; a nebude-li Hospodin ostržhati města, nadarmo bdí, kdož ostržhá ho.* Avšak učiti bez Boha, bylo by nejen běžeti na nejisto, ale v jistou záhubu; bojovati, ne jako povětří rozrážejíce, ale smrtelné rány člověčenstvu zasazující.

Vizmež největší paedagogy, kterak byli nábožni a proto i přísně mravní! Přehlubokou nábožnost *Komenského* (nehledíce k jeho vyznání víry), jeho víru, jeho něžnost citu, kdo vyváží? Vědělť, tak veliké dílo, jako jest vychování lidu a mládeže, řekneme vychování národa, že bez Boha dít se nemůže a nesmí!

Porádek.

Jedna z hlavních věcí, jimžto škola dítě naučiti má a která též velice zdraví dítěte napomáhá, ano je udržuje, jest *pořádek* a *čistota*. Nejprv o *pořádku*.

Rozumí se, že, kdo-li někoho něčemu učiti chce, sám uměti musí; pročež, učitel-li mládež svou chce navykati pořádku a čistotě, sám pořádným a čistotným býti musí. Nic učiteli tak nesluší, jako tyto dvě vlastnosti, *pořádnost* a *čistota*.

Ovšem že pořádnost a čistota zevnější předpokládá *spořádanost a čistotu vnitřní*: neboť kde této není, ani oné nebude.

A v čem záleží ona *spořádanost a čistota vnitřní*? — Záleží v tom, aby byl v pořádku s Bohem, se svým bližním a sám s sebou (se svým svědomím), tedy aby byl nábožný a dával Bohu, čím mu povinen jest; aby žil v míru a pokoji se svým bližním, zvláště ve své domácnosti a se svými kollegy a aby plnil věrně a svědomitě povinnosti stavu svého. Na tom dojista zakládá se *spořádanost vnitřní*. A kde ta jest, tuť z ní sama sebou vzejde i pořádku milovnost a *spořádanost zevnější*; nebo učitel, *spořádaný uvnitř* a žijící v pořádku s Bohem, bližním a sám s sebou, nebude jistě trpěti nikde ani nepořádku zevnějšího a proto, kde a jak bude moci, v oboru svém mu zabráni.

Proto nebude trpěti nepořádku v domě, ani ve své domácnosti. Bude přihlížeti k tomu, aby všeliká věc byla na svém místě a tak byla položena anebo postavena, jak položena neb postavena býti má. Nebude trpěti ani nepořádku mimo školní dům, zvláště kolem školy, aby místo samo již svým příjemným zevněškem a vzezřením mládež vábilo a na ni mile působilo.

Zvláště pak bude co nejprísněji a nejbedlivěji šetřiti pořádku ve své školní světnici; sám své věci bude míti každou na svém místě a bude dozírat k tomu, aby i děti kladly si věci pilně a bedlivě na místo, kam náleží; a to se týče zvláště svrchního šatstva a některých školních věcí. Proto netrp, aby svrchní šatstvo (i čepice a klobouky), lečjaks se pověsilo, anebo leckams se pohodilo, ale nechť patřičně a možná-li i dle pořadí se pověsí na vykázané místo; rovněž i obleky dívčí: čepce, klobouky, šátky, jupky a t. p., a hleď k tomu, by nenechávaly zimních obleků na sobě. Při obvlékání a svlékání nechť šatstvo zbytečně se netrhá. Sám pak učitel, co do šatstva, před žáky svými vždy v pořádku se objev; ať nevidí na něm mládež nikdy nic roztrženého, rozpáraného a nezašitého, nikdy nic špinavého, nic nepořádného a byť jen knoflík chyběl, anebo kabát zaprášen byl. Pak bude ovšem svítiti žákům svým dobrým příkladem a bude moci tím spíše horliti proti všemu nepořádku. Rovněž můj vzorný pořádek i ve školních věcech svých, sešitech, knihách, úředních věcech, archivu, knihovně, pomůckách školních. I nebude mu třeba, horliti mnoho proti nepořádnosti, leda u jednotlivců; nebo děti, vidouce příklad jeho, snadno ku pořádnosti se navedou; leč by nepořádek doma, u rodičů, opět k nepořádnosti je sváděl, což, bohužel, nezřídka bývá. I pořádku milovnost může se státi u člověka druhou přirozeností, jako na př. u starých vojáků bývá.

Zvláště si všímej učitel obleku (šatstva) dítek a jejich školních věcí; nebo ty věci jsou jim svěřeny, jsou jako jejich a to jest jejich první skrovníčké hospodářství; ty odevzdány jsou do moci jim. Proto netrp, by děti do školy chodily otrhané; ale skrze děti působ na rodiče, aby děti svých si všímali a jim otrhaným do školy choditi nedávali. Jest zapotřebí, zvláště co se chudší třídy v městech týče, bedlivě ku věci té přihlížeti, protože nemálo rodičů chudých, posylajících děti na žebrotu, schválně jim v hadrách a špíně choditi dává, by tím spíše vzbudily útrpnost, takto *řemeslem* chudobu svou dělajíce. Proto všímej si učitel dětí hned, jak do školy přicházejí; někdy i schválně, co do obleku, děti prohlédni; ukaž, kde co roztrhaného neb špinavého; řekni, že by samy nic takového na sobě trpěti neměly, že již samy mají býti na sehe pozorny, a že, mohou-li a toho dovedou (což zvláště u děvčat platí), samy si něco na sobě spraviti mají; ne-li, by

neustaly, rodičův prositi, až by věc buď sami (matka neb otec) opravili anebo opravití dali.

Promluv při té příležitosti o *šetrnosti*; řekui, že, čím chudší dítě jest, tím šetrnější býti má; že nový šat jest drahý a že rodiče ne každou chvíli dítěti nové šatstvo koupiti a poříditi mohou. Nové šatstvo že nemůže míti dítě každou chvíli, ale i se starým že má šetrně zacházeti, neboť samo že ještě ničehož si nevydělá. Ba ani bohatých rodičů děti nemají šatstva zbytečně trhati, vědouce, že povinny jsou i chudé obvláčet i a že v tomto obnošeném šatstvu, jež dítě zámožných rodičů odloží, dítě chudé ještě dlouho choditi může. Vstip dětem, že, co se šatstva týká, i doma mají zachovati nejprísrnější pořádek. Pročež, přišedše domů a svlékše kabát, že mají jej na své místo pověsiti, rovněž klobouk neb čepici a ne leckamš pohoditi; rovněž děvčata své obleky. *Obuv*, zůvše se, že mají na vykázané postavití místo; za to pak, by jim příhodné místo pro jejich věci vykázano bylo, mají rodičův požádati. Rovněž večer, jdouce spat a svlékajíce ostatní šatstvo se sebe, že nemají rozházeti je anebo položití každý kus jinde, tak že začasté ráno, vstávající a obléci se chtějíce, šatů svých nalézti nemohou; ale že mají zvyknouti si a zvyku toho prísrně šetriti, by každý kousek zvlášť a přiměřeně složily (i to, kterak by to učinili, může učitel ukázati) a jeden na druhý anebo vedle sebe kladly, by ráno ihned vše pohromadě měly a jedno po druhém na sebe bráti mohly.

S radostí vzpomínáme vojenského ústavu vychovávacího (v němž přes 6 let jsme strávili), kteraký pořádek tam zachovávan byl. Chlapci večer v ložnicích, svlékajíce se, dle předepsaného pořádku šatstvo si skládali a rovnati musili, jeden jako druhý; i byla radost viděti, kterak chlapci i ti nejmenší, sedmiletí, pořádku toho šetrili, jemuž bez veliké obtíže tak si přivykli, že mysli, že věc tak býti musí a že jinak ani býti nemůže; tíže pořádku ani necítili, ano nepořádek jim byl protivný a tudíž obtíž. Rozumí se, že vše se jim na počátku ukázalo. I pořádku milovnost musí, jako každá jiná ctnost, naučena býti a takoruka zvykem se státi.

Každá věc měla své místo; ve skříni, již každý chovanec vedle své postele měl, musil všecky věci své (jež všickni stejné měli) dle předpisu srovnané míti; každou sobotu byla prohlídka. Rovněž i věci školní, i hračky musily na svém místě uloženy býti. I v ústavu veškerém všecky věci dle stanoveného a předepsaného pořádku prísrně se dály, na znamení (bubnem) a vedle hodin, na minutu.

Neříkej nikdo, že to pedantství; všecky věci dobré milují pořádek a bez pořádku žádná věc dobrá se nedaří. Tu platí pravidlo: „*zachovej pořádek a pořádek zachová tebe.*“ Ve všemmíru, velikém a nezměrném, panuje svrchovaný pořádek a bez něho nic ve všem světě se neděje; ano Bůh sám jest svrchovaný pořádek, rozum a dobro, a ten pořádek čili svrchovaný řád zjevil i ve svém tvorstvu. A pořádek-li i *vnitřní* zachová člověk, jest blažen a řád *zevní* jest výsledek řádu *vnitřního*. A proto musí i v národní škole učitel jak může nejvíce, mládež svou navykati pořádnosti a o pořádku častěji mluviti.

Proto řekne též, by zvlášť na nedělní šatstvo žáci opatrní byli, by v neděli, svlékše je, ihned si je vyčistili, vyprášili a na vykázané místo uložili, by je pro budoucí neděli již čisté a pohotově měli; rovněž tak s obuví. — I na prádlo nechť matka vykáže jim místo, kde by je míti a v pořádku chovati, v případě potřeby i sami si je vzíti mohli; špinavé pak nenechá se pohozené sem tam ležeti, ale svine se a kam sluší, se uklidí.

Zvláště pak měj učitel na zřeteli školní věci žáků svých, *knihy a sešitky, psací i kreslicí*, by v nich každý žák šetril přísného pořádku; by knihy a sešitky chovali si čisté a neroztrhané, by do školy na každý den brávali jen to, co na ten den náleží; by do sešitků svých nepsávali různých a rozličných věcí, jež tam nenáleží a t. p., by věci své kladli na místo, kam je klásti mají, by zvláště po čas vyučování nezaměstnávali se jiným, leč čím náleží. *Denník*, který jest jako skladištěm pro všecko, má býti dle předmětů na částice rozdělen a i do těchto nemá nic jiného zapisováno a zaznamenáno býti, leč co tam náleží.

Ku pořádku náleží též, správně navštěvovati školu, chrám Páně, a to v čas a ne pozdě; doma v čas vstávati, v určitou hodinu jísti, do školy kráčet i t. d. Není to otroctví, ale nezbytně třeba jest, vždy a všude mládež pořádku navykati.

Zákony a nařízení

u věcech obecných a měšťanských škol náboženství katolického se týkající.

(Pokračování)

Vynesení zemské školní rady ze dne 15. května 1879 číslo 5037. nařídilo, kterak sobě okresní školní rady počínati mají, naskytnou-li se nepředvídané překážky ve vyučování náboženství na školách obecných a měšťanských, takto: Knížecí arcibiskupský ordinariát v Praze upozornil přípisem ze dne 26. února 1879. číslo 1657. k tomu, že některé okresní školní rady v takových případech, kde není ihned kněze po ruce, jenž by vyučování náboženství na se vzal aneb zejména v něm pokračoval, nezřídka o své moci vyučování náboženství světským silám učitelským svěřují a teprve dodatečně žádají, aby opatření již učiněné schváleno bylo.

Jakkoli knížecí arcibiskupský ordinariát uznává, že se tak děje jen s nejlepším úmyslem a ve prospěch vyučování náboženství samého, kteréž by se v podobných případech přerušiti musilo, kdyby se mělo přísně šetřiti dotýčných předpisů zákonných, odkazuje přec s druhé strany k tomu, že vedle zásad katolických i ve smyslu zákona náboženství vyučovati může jedině ten koho církev k tomu zmocnila a za spůsobilého prohlásila.

Aby zásadám církevním i potřebě okamžité stejným způsobem se vyhovělo, nařizuje zemská školní rada k požádání jmenovaného ordinariátu, co následuje:

Vystoupí-li pojednou neb roz nemůže-li se náhle učitel náboženství, tak, že potřebí jest, aby dočasně zastupován byl, a není-li ihned kněze cír-

kevními úřady k tomu oprávněného, jenž by v zastupování se uvažal, i nezbude-li tudíž než svěřiti vyučování náboženství na čas jiným silám učitelským, požádán budiž o svolení k tomu prozatím úřad vikariátní neb alespoň správce duchovní.

Rozumí se samo sebou, že i na dále potřebí jest, ve lhůtě co nejkratší, žádati o svolení také příslušný ordinariát neb konsistoř, při čemž pravidel zdejšího oběžníku ze dne 3. června 1870. č. 3461. šetřiti sluší.

Ministr. nařízení ze dne 8. listopadu 1880. číslo 15905.: „Katolická mládež na školách obecných i měšťanských budiž přidržována třikrát do roka přijímati svátost pokání a nejsvětější svátost oltářní, a to na počátku a na konci roku školního a v době velikonoční.“

Dle vynesení zemské školní rady na Moravě ze dne 19. prosince 1881 č. 8858. netřeba zvláštního k tomu dovolení c. k. okr. úřadu školního, ani zvláštního schválení těch dní, o nichž správce školy s učitelem náboženství byli se dohodli.

(Vynesení zemské školní rady Moravské ze dne 3. ledna 1881. č. 10676. Správy škol mají dni, v které se koná na každé škole zpověď a přijímání, vždy zavčas c. k. okr. dozorců školnímu oznámiti, aby byl s to inspekci školní dle toho si zaříditi.)

Vynesení ministra duchovních záležitostí a vyučování ze dne 8.

listopadu 1880. číslo 15905. v příčině odbývání cvičení náboženských pro katolické žáky a žákyně na školách středních, ústavu ku vzdělávání učitelů a učitelek, školách obecných a měšťanských prohlásilo dále:

Aby se předešlo nesnázím, kteréž se při přesném provádění odstavce 4. nařízení ze dne 21. prosince 1875, číslo 19109., na školách středních, dle dosavadních zkušeností ve valné míře naskytují, a aby se vůbec ve všech směrech volné a důstojné odbývání řečených cvičení náboženských možným stalo, svolují, aby k účeli přijetí svatých svátostí pokání

a svátosti oltářní pro katolické žáky a žákyně na školách středních, ústavu ku vzdělávání učitelů a učitelek, školách obecných a měšťanských nařízeními, ku věci té se vztahujícími předepsaného, ředitel ústavu, pokud se týče správce školy, srozuměv se s učiteli náboženství, přiměřené poměrům místním buď jeden celý den anebo jedno odpůldne s nejbližší příštím dopůldnem prázdnou dal.

Katechetovi přísluší rozhodovati o tom, má-li které dítě přistoupiti ku svátosti pokání a oltářní.

Minister. rozhodnutí 19. března 1887. čís. 24206 a 1886. (Pokračování.)

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

(Pokračování.) „Česká škola“ píše: „Ačkoliv Komenský měl neupřímnější přesvědčení náboženské v duchu křesťanském, ačkoliv ve spisech svých je velebitelem písma, ano na smrtelné posteli vyznal, že věří, co v bibli stojí: přece jenom hlásá ve spise „Methodus novissima“, že škola národní poskytnouti má všeobecného vzdělání bez příchuti konfessionelní. Tu by se mohl leckdo domnívati, že je v tom odpor a nedůslednost. Není jednoho ani druhého. Tím nevylučuje Komenský náboženství ze žádných škol, ale požaduje, aby se mu tak vyučovalo a tak se ho k výchově užívalo, aby škola se nestala semeništem náboženské nesnášenlivosti, ze které právě střední Evropě a Čechám zvláště tolik ukrutných běd nastalo.“ K tomu podotýkáme:

Jaké bylo Komenského „Credo“ na smrtelné posteli, to on si vyjednal s Pánem Bohem sám, jen tolik připomínáme, že když se někdo teprv slavnostně dokládá „svým věřím v Boha“ až na smrtelné posteli, cítiti musí jakési výčitky svědomí, že dříve — před tou smrtelnou postelí — jeho „věřím v Boha“ bylo v něčem bludné neb aspoň neúplné, a byl-li opravdu Komenský v každém ohledu tak prozíravý veleduch, za jakého jej různí pisatelé a řečníci slohem až příliš bombastickým patentují, tu si musel Komenský vyznati pravdu že ta jeho „Česko-bratrská Církev“ není tou církví Kristem založenou, poněvadž jednak články učení Kristova překrucuje, jednak mnohé upírá. To asi se ozývalo

v nitru Komenského na smrtelné jeho posteli, a kdyby u takovýchto mužů nebylo té neblahé pýchy a u Komenského toho záští proti církvi katolické, zajisté by se obrátil a katolíkem stal.

Ale pýcha Husova a zášť Lutrova proti katolíkům i Komenského tak ovládaly, že výčitky svědomí odbyl slovy krátkými: „Věřím, co v bibli stojí.“ V tomto vyznání postrádáme jedno slovo, za které bychom Komenského za katolického křesťana uznali a sice slovo „všemu“ věřím co v bibli stojí.

To všichni protestanté věří „něčemu“, co v bibli stojí, ale ne všemu, a proto bloudí ve věcech víry zrovna tak, jako Komenský. Že škola národní dle slov Komenského má poskytnouti všeobecného vzdělání bez příchuti konfessionelní, proti tomu ani my ničeho nenamítáme, ale dokládáme, že k všeobecnému vzdělání patří také úplné vzdělání náboženské, ať už konfesse katolické, protestantské nebo třeba i židovské, a kde je většina dítek vyznání katolického, že ti, jimž starost o děti náleží, mají právo, aby národní škola poskytla těm dítkám úplné vzdělání v náboženství katolickém. A tu zase přicházíme k té staré pravdě, že náboženství od ostatních předmětů odloučiti se nedá, a škola bezkonfesií jest jest logickým nesmyslem a psychologickým monstrem. Mimo to padá na váhu, že jak teď věci stojí, a jak teď většina učitelů náhledy a nápady p. „Sokolovými“ jako na provázku vésti se dává, je naše škola na mnoze nebezkonfessií,

ale protikonfessionelní, respektive protikatolická, poněvadž se přemnoží páni učitelé, místo aby o náboženství nemluvili, o naši víru katolickou svým vtipem a svou moudrostí otírají před školními dětmi, (z takových pánů učitelů mohli bychom udělati celé album, pozn. red.) a proto jest naší svatou povinností jako duchovních správců a učitelů náboženství, abychom na stráži stáli a o školu konfessionelní se zasažovali, v čemž také, seč síly stačí, pracovati budeme.

Co se pak týče toho semeníště náboženské nesnášenlivosti, tu ať se jen páni učitelé z České školy obrátí na tu pravou adresu, na pány pastory vyznání Lutherova i Kalvínova, neboť ti právě si počínají až přes příliš výbojně, jak ve svých spisech a listech, tak i při vyučování a konfirmaci evangelických dětí, a jestli kdo příčinu zavdá k náboženské nesnášenlivosti, jsou to z pravidla hlavy dvojtehodušní pány napravených evangelických dětí. A když potom dítě katolické si doma stěžuje (ovšem liberální p. učitel by se ho nezastal, pozn. red.) jaké tupení víry své musí slyšeti od spolužáků evangelických, a když některý z rodičů katolických se ozve, (bohužel v naší době indiferentní málo je tak rázných, kteří by se o svou víru ozvali, pozn. red.), tu je oheň na střeše, že jsme nesnášenliví, že hádky náboženské i do školy mezi děti zanášíme, kdežto přece se jenom proti útokům bráníme a hájíme si své.

Ovšem protestanté všech vyznání mají velmi dobrou taktiku.

Oni veřejným úřadům a veřejným osobám nejružnějším způsobem se hledí zalichotiti rovněž i učitelům, tak že kdyby v osadě jen i jediná rodina byla evangelická, tu jistě s učiteli všemi je v tom nejúžším styku a přátelství ne snad že by rodina taková vynikala všemi ctnostmi občanskými i mravnými, ale že učiteli nadcházejí, jej zvou, jeho společnost stále vyhledávají, a v chválení jeho působení a jeho vlastností neznají ani mezí a tím mají zabezpečeno, že oni i jejich děti si už ledacos proti našemu náboženství mohou dovoliti, aniž by je učitel zakřikl anebo jen se ozval. Naopak on jim ještě přisvědčuje a děti

jejich omlouvá. Poněvadž naši evangelíci s učitelstvem v tak těsnou alianci vešli, musí býti povinností svatou duchovního správce, aby před svými svěřenci nenechal víru katolickou tupit a hanobit, aby mlčení jeho nebylo jim k pohoršení. Může ho za to pak liberální učitelstvo i celé evangelictvo prohlásiti za fanatického, nesnášlivého, třeba náboženského zelotu, úsudek takových lidí bude mu vždy ke cti a bude pro něho dobrým vysvědčením, že konal svou povinnost. Hůře by bylo, kdyby ho chválili, že se dovedl vpraviti v moderní poměry, to jest, že ke všemu mlčí. Tato aliance našeho učitelstva s evangelictvem v městech i na venkově má ještě jiný velký význam, a sice ten, že pomocí učitelovou evangelíci, i kdyby v obci byli pouze dva neb tři, a kdyby i soukromý život jejich více než u jiných ukazoval náklonnost k alkoholu, přirozené lásce, karbanu a jiným moderním ctnostem, a kdyby i hlava jejich nepřetékala učeností, vědomostí a rozumem, přece díky agitačnímu vlivu učitelovu, dostanou se třeba všichni do místních školních rad, za dozorce školní, do místních zastupitelstev, okresních zastupitelstev, za volitele poslanců a p. A to všechno naší katolíci nevidí, ba sami je v tom podporují a vzpomínají se teprve, když jim v každé obci těch několik evangelíků přes hlavy přeroste a veřejně v hostincích a na polích před dělnickým lidem, opět většinou katolickým, katolické náboženství drze urážeti se opovází. Že zde nepřeháním, to mi dokáže každý duchovní správce, který i jen několik evangelíků v obci své má. Že pak střední Evropě a hlavně Čechám tolik ukrutných béd z náboženské nesnášenlivosti nastalo, kdo toho nese vinu než opět Hus a Luther, kteří se habilitovali za samozvané reformatory, a ač život hlavně Lutherův nebyl jako křišťál čistý, přece chtěl vytýkati, opravovati a trestati chyby jiných. Žádný ho za soudce tehdejších nepořádků a hříchů neustanovil, mohl se starati jenom o svůj život a svůj mrav, a byl by nás i s Husem před ním ušetřil těch ukrutných béd. Vinu ani teď neneseme my a projektovaná námi konfessionelní škola, nýbrž evangelíci. (Pokrač.)

DROBNOSTI.

Vyučovati na škole katolické jest proviněním — alespoň dle „Freie paed. Bl.“ neboť píše následovně: „Hle! Hle! Pan řídící Zdarsky z II. okresu v katolickém semináři ve Währingu vyučuje tělocviku. Jmenovaný pan řídící jest vídeňským učitelům znám svou statečností a jakož i svými úchvatnými řeči. Budoucně bude muset předeslat: Pánové, neřídte se podle skutků mých, ale podle řečí mých! Kdo by tomu věřil, řídící školy moderní! řídící ve Vidni!! slouží účelu takovému, takové straně!“ Tak „Fr. paed. Bl.“, kteráž nedávno svatosvatě ujišťovali, že jsou všichni učitelé nejen katolíky, nýbrž docela „dobrými katolíky“! Kdyby řídící Zdarsky vyučoval snad Thoře nebo Koranu na škole židovské nebo turecké anebo Bůh ví čemu na každé jiné škole, „Fr. paed. Bl.“ by ani necekly, ale že vyučuje na škole katolické — tělocviku, to jest v očích pana z Pruska příslého protestanta Jessena proviněním.

Dobry Liechtenstein. Pro svou lásku ku škole a svou lidumilnost známý a výtečný kníže Jan Liechtenstein daroval obecné škole ve Feldsberku prostranné místo ku hrám pro děti a dal je na své útraty zříditi. Pozoruhodná jest odpověď, již dal kníže deputaci příšedší ho prosit za propůjčení nějakého místa, kdež by si mohly školní děti hráti. Pravil: „Divím se, že jste mi již před léty nepřednesli takovou prosbu“ a s největší ochotou splnil prosbu žadatelů („Freie paed. Bl.“ č. 28.). Že by byl učinil něco podobného některý z předních křiklounů liberálních a nepřítel šlechty, toho jsme se dosud nikde nedočetli.

Veřejné zkoušky. Když se stal Dr. Kellner školním radou v Marienwerderu a shledal, že jest v celém skoro obvodu jemu přiděleném návštěva školy velice špatná a mezi rodiči že panuje vzhledem ku škole veliká netečnost, přemýšlel prý o prostředcích jak zlu odpomoci a výsledkem toho přemýšlení bylo prý zavedení veřejných zkoušek. Než poslyšme jeho samého: „Abych za takových smutných okolností poněkud probudil a oživil účastenství na práci učitelově a zájem pro školu u těch, kdož měli ku škole v první řadě přihlížeti, považoval jsem za vhodný k tomu prostředek zavedení veřejných školních zkoušek, jež by se konaly

každého roku o velikonocích, a plán můj došel schválení vlády. I sestavil jsem chutě i pro tyto zkoušky podrobnou instrukci, jež byla doručena všem krajským i místním školním dozorcům. Dočkal jsem se sice počátku tohoto nového zřízení, ne ale jeho dalšího průběhu a výsledku; po letech patnácti psal mi však jeden ze školních dozorců, jenž mne zachoval v přátelské paměti, mezi jiným i toto: „jsem příliš nyní zaměstnán veřejnými zkouškami, Vaším to odkazem“. — Při této příležitosti nemohu potlačit podivení svého nad tím, že v době nejnovější mnohé konference učitelské veřejné tyto zkoušky odsuzují, protože prý snižují stav učitelský, svádějí ku pokrytství a blýskotkářství a dávají příležitost, aby soudcové nepovolání o škole pronášeli svoje úsudky. Já však tyto zkoušky nepovažuji nikterak za zbytečná nebo docela škodlivá divadelní představení, nýbrž spíše za jediné trvající dosud pojítko mezi domovem a školou, jakož i za právo, jež mají na školu rodičové dětí. Auch im Kinde wird durch die gut geleitete Prüfung das Gefühl der Rechenschaft geweckt und erhalten, den Eltern aber zugleich ein Einblick in die schwere und verantwortliche Arbeit des Lehrers gewährt, die Pflicht der Mitwirkung in Erinnerung gebracht. Výtku, že by tento veřejný úkon sváděl k pokrytství a nepoctivosti, musíme již proto s nevolí od sebe odmítnouti, jelikož by byla pro samy učitele „vysvědčením chudoby“. Co se však týče nepovolání soudců, tu můžeme býti přesvědčeni, že mnozí rodičové, zvláště pak matky, hledívají průměrně na zkoušku okem žádnými brejlemi nezakaleným a že dovedou s přirozenou jistotou oceniti práci a namáhání řádného učitele, jenž pracuje ve škole nejen rozumem, nýbrž i srdcem. Jest to právě osobnost, již pojmají čistě a nezkaleně. Zrušiti jest snadné a nevymáhá dlouhého času, ale co pak zavedete, vy horlivcové, na místo zkoušek? Snad revise okresního pana inspektora? Nemohou i tyto zavdati podnět ku pokrytství a blýskotkářství? Či chcete snad úplně odtrhnouti školu od rodiny a jen ještě státu nechat ve škole dozor a vládu? (Dr. L. Kellner, Lebensblätter 306—308).

Spisy redakci zaslané.

„Vlast“. Redaktor Tomáš Škrdl. Roč. VIII. číslo 11. s následujícím obsahem: Humanismus a realismus. Podává František Horáček, c. a k. profesor. — Nád rovem Vojtěcha Pakosty. Báseň od dra M. Kováře. — Ambrož. Román o dvou dílech. Napsal Jaroslav Janeček. (Pokrač.) — Francie antiklerikální za doby francouzsko-pruské války roku 1870. Píše E. D' Avesne. (Pokračování). — Johanna d'Arc — Panna Orleánská. Dle různých výpisů vypravuje Aug. Senz. (Dokončení.) — Vojtěch Pakosta. Píše Tom. Škrdl. — Výlet do Berlína a do Drážďan. Od B. Hakla. (Dokončení.) — Druhotiny Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky), kons. rady na Hrádku u Sušice. Napsal Tom. Houška. — Z cesty Kavkazem. Píše Dr. Jar. Sedláček. (Pokračování.) — Z pozdních dob katolické

reformace v Čechách. Píše prof. Jos. Vávra. — Sloviňská literatura v roce 1890 a 1891. Sestavil Frant. Stingl. (Pokračování.) — Umění. — Literatura. Zprávy spolkové.

Dělnické noviny. Red. Tom. J. Jiroušek. Roč. I., č. 24. s následujícím obsahem: Doslov k I. ročníku „Dělnických Novin“. Anarchisté a sociální demokraté. Na uvážení podává Dr. Ralph Barturé. (Dokončení.) Pamatujte na konec. Obrázek z dělnického života od Dra Montana. Ženy a hnutí dělnické. Z celého světa, hojné různé zprávy, zprávy spolkové a dopisy. Zevrubný obsah I. roč. „Děln. Novin“ a pozvání ku předplacení na ročník II.

Náš domov. Obrázkový časopis zábavný a poučný pro lid. Red. a vyd. Josef Vévoda. Roč. I. č. 16.

Listárna redakce.

Dp. A—rovi. Je-li správce školy oprávněn aneb není-li ve výkazu nedbalců činiti poznámku: N., syn H., člena místní školní rady, o tom jsme se nedočetli nikde ničeho. Na citovaný Vámi výnos c. k. zem. šk. rady se v žádosti za úlevu hromadnou místní školní rada odvolati smí; to se rozumí samo sebou; na výnos ministerský z r. 1884 k hornorakouské zemské školní radě bylo by však lze jen tenkrát

se odvolati, kdyby byl všeobecný a neplatil pouze pro Horní Rakousy. Ve sbírce zákonů a nařízení platných v království Českém, naznačený výnos uveden není. — C. k. okresní školní rada má povinnost prováděti to, co nařídila c. k. zem. škol. rada, a nemá práva žádného těchto nařízení o své újmě měniti. — **P. T.: A. D., Fr. H., T. S.:** Zaslané přijde co nejdříve na řadu.

Jak píše prof. Dr. Masaryk

O KATOLICKÉ

V Ě D Ě A V Í Ř E.

Podává **Fr. Filip Konečný**, Ord. Praed.

Tato důležitá a důkladná kniha vyšla nákladem družstva „Vlast“, v Žižkově u Prahy čís. 505 a stojí 1 zl. 50 kr., pro činné a přispívající členy družstva 1 zl. Kdo se stane zakládajícím členem družstva „Vlast“, obdrží ji zdarma. Při koupi více exemplářů (v seminářích, na středních školách atd.) administrace „Vlasti“ na ceně sleví.

OBSAH: O blaženosti se stanoviska ethického. Píše Jan Nep. Holý. (Pokračování.) — Něco o ruském obecném školství. Píše František Žák. (Dokončení.) — Něco ze školní diaetetiky. Píše B. Hakl. O poměru náboženství ku výchování. Pořádek. — Zákony a nařízení u věcech obecných a měšťanských škol náboženství katolického se týkající. (Pokračování.) — Hlídka časopisecká. — Drobnosti. — Spisy redakci zaslané. —

Listárna redakce.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: **Fr. Pohunek.**

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepočítají a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána).

Civilní katechismus.

Podává duchovní prof. **Frant. Horáček.**

Kolika útoků zjevená nauka Kristova během věků se dožila, o tom šití se netřeba! Rovněž známo jest, že nájezdy činěné na věrouku katolické Církve, se skvělým výsledkem byly a jsou odráženy od mužů nejslovutnějších všech národů a různého povolání. Při tom ale jedno podotknouti sluší: byť ten neb onen článek věrouky napaden byl od racionalistů atd., jedné bašty stékati se přec ze smělců nikdo neodvážil, nýbrž všichni známí „prátele“ Církve Boží, ať se zvali Voltaire či Rousseau, Diderot neb Hegel — v úctě neobmezené skláněli svá čela před křesťanskou mravoukou! Sám darvinista Carneri doznal před 20 lety, že křesťanství jest nejvelkolepějším zjevem v dějinách následkem blahodárných účinků své mravouky: „Der Anker im Sturm des Lebens war gefunden und was so viele Jahrtausende nicht auszusprechen vermocht hatten, dem war entsprochen worden mit einem Mal. Du bist nicht von dieser Welt, und hast im Himmel einen Vater, zu dem du zurückkehrst nach dem Tode und der dich nicht verlässt, wenn du lebst nach seinem Gebot. Liebe Gott über alles und deinen Nächsten wie dich selbst. In diesen Worten liegt die ganze Lehre“ (Sittlichkeit des Darwinismus pp. 63—64.). Než, žijeme v době „pokroku“! A tak jsme se dožili té neočekávané události, že jistým pánům paedagogům mravouka dle katolického katechismu nikterak nevyhovuje, tak že míní, že by třeba bylo zavést na školách obecných i středních jakýsi katechismus kosmopolitický, obsahující návod k mravnosti všelidské, bez rozdílu vyznání náboženského. Pokus první učiněn ovšem ve Francii na základě výnosu ministerstva vyučování ze dne 27. července 1882. Leží před námi dva civilní katechismy, schválené francouzským ministerstvem vyučování: „Éléments d' instruction morale et civique“, jehož autorem je poslanec Gabriel Compayré — a: „Cours de Morale“ od Leopolda Mabillean. (Paris, Librairie Hachette et Cie 1886.). Jelikož i u nás ze známé strany mnohé, byť až posavád poněkud ostýchavé hlasy po zavedení podobného katechismu na školách českých se ozývají, nebude tuším od místa, podrobíme-li celou tu otázku jednou důkladné diskussi, povždy jsouce pamětlivi hesla: „Sine ira — sed cum studio!“ K vůli objasnění sporné otázky roztrídíme tuto úvahu na čtyry odstavce, hodlající promluvit o následujících otázkách:

1. Proč dychtí jistí paedagogové po zavedení „katechismu světoobčanského“?
2. Jak vypadají podobné „katechismy“ ve Francii?

3. Co souditi o dotyčných „katechismech“ po stránce didaktické a methodické?

4. Co nám zbývá činiti?

I.

Pro „katechismus“ světoobčanský uvádějí jistí paedagogové — v jich čele známý Dittes — následující:

Účelem vychování jest především navedení k mravnosti. Mravnost tato ale není odvislá od té které nauky náboženské, nýbrž mravnost všelidská, kosmopolitická, mající prý platnost pro všechny země, pro všechny národy, pro všechny věky. K této mravnosti lze prý přivést člověka soustavným poučováním, školou! Prostředky učebnými při tom jsou: kázeň, příklad učitelův, články v čítance — ale hlavně jakási anthologie mravních rčení šlechtných mužů, zakladatelů „náboženství“ neb škol filosofických, na př. Confucia, Buddhy, Mohameda, Mark Aurela, Platona, Rousseau-a, Komenského, Pestalozziho, a — z milosti pánů Dittes et consortes — také výroky Ježíše Krista. (Dittes: Schule der Pädagogik pag. 451.).

Až potud hajitelé občanského katechismu! Co na to my? Pokud se výměru pojmu vychování týká, tu netřeba začít o to sporu! Také my pravíme, že účelem výchovy jest navedení k mravnosti, čili jak my populárně říkáme — a doufáme, že nám lid lépe rozumí než pánům kosmopolitům — navedení k bohublému životu! Je-li ideal mravnosti u všech jedinců a národů totožný — o to se nebudeme hádati. Napadá nám zde okřídlené slovo, jež pruský ministr hrabě Zedlitz v debatě o školské „nouvelle“ na pruském sněmu prohodil: „Es giebt keine einheitliche menschliche Moral — höchstens giebt es eine gemeinschaftliche Unmoral!“

Vůbec libují sobě stoupci civilní morálky v prazvláštním způsobu logiky, rozepisující se daleko široko o methodice a didaktice jakož i neocenitelných přednostech nového „katechismu“, ale při tom se vlastnímu jádru věci úzkostlivě vyhýbají! To dokážeme hned!

Dittes rozumuje, že vlastním semenem mravnosti jest cítění: „Die moralischen Verhältnisse müssen früher erlebt werden, um begriffen zu werden, dann kommt die sittliche Belehrung; diese bringt Klarheit über sittliche und unsittliche Elemente des Willens, ordnet sie, verwandelt sie in Begriffe und Grundsätze, bildet das sittliche Urtheil — mit einem Worte: Belehrung giebt den moralischen Empfindungen erhöhte Bewusstheit, wodurch dominierende Punkte des sittlichen Gefühls geschaffen werden“ (Pädagogium XII. 3. Heft). Podobně definuje dr. Jahn, ve spise: „Ethik als Grundwissenschaft der Pädagogik“ úkol výchovy: „City rostou v duši děcka — stávají se z nich pojmy, tyto krystalisují se v mravných předpisech, jichž uvědomělý souhrn tvoří svědomí! Mravnost není nic jiného, než nadvláda mravních idejí nad nízkými chťiči, sídlo pak mravnosti dlužno hledati v r o z u m n o s t i (!) To vše je dosti pěkné a krásné u paedagogů, již jinde nepokrytě vyznávají učení Büchnera, brutálního materialisty, jenž kterékoliv aprioristické ideje aneb mravné city v duši děcka rozhodně popírá! (Kraft und Stoff pag. 367—401).

Než vraťme se k našim paedagogům, kteří přes všechny dvojmyslné definice nemohou jinak, leč uznati existenci idejí vštípených. — Tak čteme v Dittesově „Schule der Pädagogik“ pag. 139: „Wer keinen Geist und keine Geisteswelt in sich selbst hat und schaut, wird sich niemals einen göttlichen Geist und eine übersinnliche Welt vorstellen können; nur wer in seinem Geiste etwas Hohes, Wahres, Gutes und Schönes findet, kann sich ein vollkommenes Wesen und ein ideales

Dasein jenseits der Erde denken.“ Ještě rozhodněji vyjadřuje se Theodor Schiltz : „Die Ideen sind göttlichen Ursprungs, sie sind ihrem Wessen nach unendlich und füllen die Seele mit einer stillen Sehnsucht nach dem Unendlichen, nach dem Urquell der Schönheit, der Wahrheit und der Güte“ (Dittes, Pädag. XII. Jahrg. pag. 629.).

Až potud — pokud se vrozených idejí mravnosti týká (anima naturaliter christiana, Tertull.), souhlasíme zajisté všichni! Ale odtud počínaje, rozcházíme se my, stoupenci mravouky zjevené Ježíšem Kristem od oněch, kdož po civilním „katechismu“ touží, a — tito sami rozcházejí se v otázkách zásadních dle přísloví: „Quot capita, tot sensus!“

Neboť, v čem vlastně *podstata* pravé mravnosti záleží, o to se ani dva paedagogové směru kosmopolitického srovnati nedovedou!

Tak arcimistr racionalistů Kant hledá ideál mravnosti ve smyslu pro *povinnost* a touží po zavedení katechismu *práva*!

Jiný „apoštol“, dr. Höffding, je pro vychování k *humanitě* všelidské. Moralka náboženská spočívá na autoritě; základní cností křesťanskou je *poslušnost*! To (prý) není v pořádku! Láska budiž mocnější víry! Mravouka humaní spočívá na základech psychologických a ethických, které nejsou ničím jiným než zákony přirozenými (!) Autorita dovolává se motivů sobeckých, kdežto cena ethických idejí spočívá v nich samých a nejvyšší autoritou člověka má býti jeho *svědomí*.“ (Die Grundlagen der humanen Ethik).

Ještě větším ideologem jeví se býti G. v. Gizycki, jenž následovně rozumuje:

„Moralka jest od náboženství úplně neodvislá; neboť povinnost zůstává povinností, ať již Bůh existuje či-li nikoli. Zákony mravnosti nepotřebují žádné Božské sankce! Neboť, je-li ten neb onen skutek sám sebou spravedlivý, jsme k němu zavázáni v každém případě, byť toho Bůh ani nepřikazoval. Představami o nebi a pekle pěstuje se smýšlení sobecké atd.“ (Moralphilosophie, Leipzig, W. Friedrich).

Ovšem, že se vyskytují také hlasové, jimž před tou absolutní etikou bez víry v Boha a život nadpozemský počíná býti jaksi nevolno! Mezi jiným píše řídítel Landmann ve zmíněném časopise „Pädagogium“ na str. 434. následovně: „K vůli uvarování různých nedorozumění nezbytno jest sjednotiti se na pojmu mravovědy! Představuji pak sobě tutéž jednak jako soubor pravd, které poučují člověka o jeho původu a určení, jednak jako souhrn předpisů, od jichž plnění závisí štěstí člověka a dosažení cíle, Bohem mu vytknutého. A proto náleží v obor mravovědy také náuka o Bohu a nesmrtelnosti duše.“

Mohli bychom uvéstí ještě jiné výroky „vynikajících“ paedagogů, než doufáme, že to, co jsme podali, úplně postačí k ilustraci babylonského zmatku, jaký panuje v hlavách paedagogických světoborců. A praktické pokusy, které v tom směru učiněny byly, objevují se co jalové a nezáživné výplody nejasného myšlení, povrchního citění a neznalosti, — či snad vědomého ignorování elementárních zákonů didaktiky! V odstavci příštím podáme stručný výťah z civilních katechismů, dle nichž se vyučuje morálce na republikánských školách ve Francii (jakož i v Itálii a některých kantonech Švýcarských) „bez principu autority, bez egoismu, bez sankce Božské, bez víry v nebe a peklo — pouze z čisté lásky k povinnosti a pravdě!“

(Pokračování.)

Jak vychovávati mládež ve víře?

Napsal **Klement Markrab.**

(Dokončení.)

III.

Katecheta napomáhej žákům, aby víru milovali.

Žáci musí víru milovati, t. j. pojmouti citem, co pojali prve rozumem. Jak to dokáže katecheta? *Každá pravda náboženská buď postavena před oči žáků s té stránky, která k srdci mluví, mysl dojírná, cit vzbuzuje.* Stránka tato jest dvojí: buď vznešená, velebná, vážná, hrozná, buď tklivá, lahodná, milá, radostná. První budí obdiv, úžas, bázeň, lítost; druhá budí důvěru, útěchu, radost. Katecheta, vyloživ některou pravdu a vzbudiv se žáky víru, musí ihned stručnými a jasnými slovy dojemnou stránku oné pravdy vytknouti. Tak učiní na srdce žáků dojem. Avšak žáci musí si býti tohoto dojmu vědomi. Proto ihned se jich táže katecheta: „Děti, jak jest vám? Co cítíte? hrůzu, strach, lítost? důvěru, radost? Nuže, bylo by vám možno nyní hřešiti? Co si tedy umíníte? Kdy a kde budete vzpomínati na to, co jsem vám vyložil?“

K této proceduře dává nám jakýs návod „Křesťansko-katolický katechismus“ a pak Pakostův „Výklad katechismu.“ Na základě těchto dvou návodů znázorníme, co jsme vylíčili, několika příklady z různých částek katechismu.

Katecheta mluví o vševědoucesti Boží. Jsa hotov s výkladem, vytkne nejprve stránku vážnou a řekne asi takto: „Děti, Bůh ví všechno, co mluvíte, co činíte, ba i co si myslíte a ani jedinému člověku na světě nepovíte, i když jste sami, a žádné oko lidské vás nevidí. Jak jest vám při tom? úzko, smutno? Proč pak? Snad jste činily něco zlého, když jste byly o samotě? Snad jste kradly, činily něco nestydatého? A nyní toho litujete? Tedy toho vícekrát nečinite! Bůh všechno vidí! Slibujete to? Kdy tedy budete vzpomínati na to, že jest Bůh vševědoucí? — Když budete o samotě, a přijde na vás pokušení, tu rcete jako Josef Egyptský: „Jak bych mohl učiniti takovou nešlechtnost a hřešiti proti Bohu svému?“ ¹⁷⁾ Potom vytkne katecheta stránku tklivou a řekne: „Děti, všechno ví Pán Bůh. Ví také o tom, kdyby vám někdo nevinným ublížil, u př. na vás křivě žaloval, vás tloukl. Jak jest vám? Co cítíte? Máte radost? Tedy co si umíníte? Těšte se, když budete trpěti křivdu od lidí, tím příslovím: „Pán Bůh vidí, kdo koho šidí. Opakujte, jak to budete říkati? Anebo říkejte, jako nábožná Susanna a t. d.“ ¹⁸⁾

Katecheta mluví o zavržení pyšných andělů. Jsa hotov s výkladem a vzbudiv víru, řekne: „Proč že zavrhl Pán Bůh některé anděly do pekla? Pro pýchu že je zavrhl? Vidíte, jak veliký to hřích, když se někdo pyšní, jinými pohrdá, jim se posmívá, nechce poslouchati, rodičům a učitelům vzdoruje! Kam přijde takový člověk, jestli se nepolepší? Do pekla, zrovna jako pyšní andělé. Do pekla, do onoho místa, kde . . . Vy se hrozíte? Čeho tedy musíte se varovati? A kdy budete na to vzpomínati, že pýcha přivádí do pekla? Smíte vy, kteří jste pěkně oděni, posmívati se spolužákům nuzně oděným nebo žebrákům? Smíte vy, kteří máte zdravý rozum, pohrdati člověkem bláznivým? Nuže, pamatujte: pýcha předchází pád, pro pýchu přijde každý do pekla!“

¹⁷⁾ Křesťansko-katolický katechismus, str. 17.

¹⁸⁾ I. c. — Rozumí se samo sebou, že toto jen u žáků největších.

Katecheta mluví o nejsv. Svátosti oltární. Vyloživ, čeho podává katechismus, a vzbudě se žáky víru, vytkne ihned vážnou stránku této pravdy a řekne: „Dobře, děti, uvažte, co jsem vám vyložil. Kdo že jest přítomen ve Svátosti oltární? A víte-li, jak velebný jest tento Ježíš Kristus, že před ním kleká všeliké koleno nebeských, zemských i pekelných obyvatelů? Jak jest vám, když si toto pomyslíte? Co cítíte v srdci? Není-li pravda, že nejvroucnější úctu? Jak tedy budete se chovati k velebné Svátosti? Jako Mojžíš před hořícím keřem Budete se jí klaněti. A kdy? Vcházejíce do chrámu a odcházejíce z něho. ¹⁹⁾ Tak vždy se klaněte! Ve velebné Svátosti jest přítomen Ježíš Kristus!“

Katecheta mluví o obecném z mrtvých vstání. Když vyloží smysl tohoto článku a odůvodní ho a vzbudí se žáky víru, že v den poslední všickni lidé z mrtvých vstanou; pak se navrátí k jádru celého článku a položí toto jádro dětem na srdce nejprve se stránky vážné a hrozné, řka asi takto: „Děti, považte, co se stane v den poslední. Kdo činil na světě hřích a s tím hříchem zemřel, s jakým povstane tělem? Tělo jeho bude ohyzdné; bude na něm znáti hřích, kterému na světě sloužil (jako již nyní znáti jest na člověku opilství, zlost a p.). Jaká to bude pro něj hanba přede vším světem! Hrozíte se toho? Bojíte se tak veliké hanby? Nuže, učinite předsevzetí, že těla svého jakožto chrámu Ducha sv. neposkvrníte hříchy ²⁰⁾. Kterým hříchem zvlášť hanobí se tělo? Zlostí nestřídmostí, smilstvem, závistí, lakomstvím. Kdy tedy zvlášť budete vzpomínati obecného vzkříšení? Co si pomyslíte, když vás uchvátí zlost? Nesmím se poddávat zlosti; bylo by to znáti na mém těle, až bych vstal z mrtvých. Co si pomyslíte, když vás bude ponoukati svět nebo vaše vlastní tělo k nestřídmosti? Nesmím se přecpávat, po jídle a pití příliš bažiti, mlsati atd.; bylo by to znáti na mém těle, až bych vstal z mrtvých, atd. atd. Tak si myslíte, milé děti, stále: Nesmím hřešiti, sice bych vstal z mrtvých s tělem ohavným a měl bych hanbu na věky přede vším světem!“ — Potom odhalí katecheta útechy plnou stránku připomenutí nauky a otáže se dětí: „S jakým tělem vstanou spravedliví? Bude tedy znáti na těle jejich utrpení, bolesti a nemoci? Má-li nyní někdo hrb, bude ho míti také po vzkříšení? Nikoliv; tehdaž bude rovný jako jedle. Jest-li nyní někdo slepý, hluchý, němý, chromý, koktavý atd., bude takový také po vzkříšení? Nikoliv; tehdaž bude míti každý zdravé smysly a údy. Mnohý člověk stůně souchotinami, žaludečním vředem, zánětem plic atd.; až vstane z mrtvých, budou vnitřnosti jeho všechny zdravé. Může vás to tedy opravdu trápit, kdybyste byli mrzáci, neduživci, nemocní? Co cítíte při pomýšlení na budoucí vzkříšení? . . . Že vás těší tato víra? Nuže, snásejte trpělivě bolesti a nemoci tělesné ²¹⁾ a říkejte s nábožným Jobem: „Vím, že Vykupitel můj živ jest . . .“ ²²⁾.

Bude-li katecheta takovým a podobným způsobem sobě počínati, vykoná dílo neocenitelné. Žáci jeho budou pravdy sv. náboženství netoliko poznávati, nýbrž i cítiti. Náboženství nebude pouze v jejich hlavě, nýbrž i v jejich srdci. *Víra stane se jim živoucím, nikdy nevysychajícím zdrojem, z něhož poplynou svaté myšlenky; úmysly, boje a skutky.* Marné jestiž tedy všechno mluvení o tom, že víra má býti živá. To pochopí děti, až víra v srdci jejich skutečně se probudí a skutečně žiti bude.

Při tomto vychování mládeže u víře dlužno ovšem stálý míti zřetel ku dvěma věcem nesmírného dosahu. *Vychování takové musí se díti: 1. stále a nepřetržitě, 2. s trvalým účinkem.*

¹⁹⁾ L. c. str. 72, 73. Pakosta l. c. I. str. 169.

²⁰⁾ Pakosta l. c. str. 129. — ²¹⁾ L. — ²²⁾ Job. 19, 25. 26.

Ad 1. Vychování mládeže u víře způsobem naznačeným musí se děti stále a nepřetržitě, t. j. city a úmysly vzbuzené některou pravdou musí se vzbuzovati v dětech znova a) tolikrát, kolikrát během vyučování opětuje se ona pravda a b) tou měrou, kterou doráží na děti svět, aby udusil v srdci jejich ony svaté city a úmysly.

Ad a) Co jsme tuto naznačili, jest pravda velmi důležitá. I nebude na ujmu dobré věci, když pravdu tuto několika příhodnými slovy znázorníme.

O Boží všemohoucnosti jedná katechismus nejprve při vlastnostech Božích. Které city a úmysly má tu vzbuditi v dětech katecheta? „Nikdo se nenadýmej; proti Bohu nejsi nic než prach a popel. Nenaříkej, jsi-li v nesnázích, úzkostech a nedostatecích; Bůh ti může vždy přispěti. Nehřeš lehkomylně; Bůh tě může na věky zatratiti. Nelekej se smrti; Bůh tě opět oživí.“²³⁾ Tyto city a úmysly musí vzbuditi katecheta v srdci svých žáků, kolikrátkoliv později řeč jest o všemohoucnosti Boží; arcíť ne vždycky všechny, ale ten neb onen dle okolností, t. j. dle potřeby žáků a dle povahy předmětu. Pokoru vzbuzuj v dětech, mluvíš-li o tom, jak se jeví nesmírná moc Boží v přírodě; důvěru vzbuzuj v nich, když vykládáš Boží věrnost, když mluvíš o důvěrnosti modlitby, o smrti; bázeň vzbuzuj, mluvíš-li o přísaze, o pekle a pod.²⁴⁾

O pýše jedná se v katechismu na několika místech. Nejprve, kde jest řeč o zavržení pyšných andělů. Které city a úmysly vzbudil katecheta v dětech, když mluvil o pýše poprvé? Varuj se pýchy, potlačuj ji v sobě, nepohrdej jinými, neposmívej se jim, a pod. Hle, tyto city a úmysly musí v nich vzbuditi, jakmile se vyskytne příležitost ku potlačení pýchy a k osvědčení pokory, na př. při úvaze, co jest člověk proti Bohu všemohoucímu; při úvaze, jak bídým tvorem jest člověk následkem hříchu dědičného; při úvaze, jak vznešený příklad pokory dal nám Syn Boží; při úvaze, že křténec odřiká se „vší pýchy“ satanášovy; při úvaze, proč se máme klaněti nejsv. Svátosti oltářní, zvláště při mši sv. a při sv. přijímání; posléze, když zevrubně se jedná o pokoře a pýše²⁵⁾.

Nejmohutnější dojem na srdce katechumenův činí bez odporu náuka o vykoupení, kteráž jest úhelným kamenem a stěžejným článkem víry křesťansko-katolické. Mravné poučky jsou zde nejčetnější a na jednom místě řádně vytknuty v katechismu námi vydaném²⁶⁾.

Jaké tu bohatství svatých citů a předsevzetí: oddanost k Bohu láska k Bohu Otci, vděčnost k Bohu Synu, strach hříchu, pokora, trpělivost naděje! Má-li nauka o vykoupení, jakž toho zasluhuje, hluboko v srdci utkvěti a ploditi v něm ovoce spasitelné, musí se ony city a úmysly obnovovati při každé příležitosti, ne všechny najednou, ale jednou ten, podruhé onen, dle okolností a dle potřeby.

Ad b) City a úmysly vzbuzené některou pravdou musí se vzbuzovati v dětech opět a opět tou měrou, kterou doráží na děti svět, aby udusil v srdci jejich ony svaté city a úmysly.

Těmto svatým citům a úmyslům jakožto nejžádoucnějšímu výsledku všeho působení kněžského ve škole stojí veliké nebezpečí poměr dětí α) k rodičům, učitelům, vůbec starším a váženým lidem, β) k sourozencům a spolužákům, γ) k čeládce, chudým, pocestným, δ) k přírodě.

α) K rodičům, učitelům, vůbec starším a vážným lidem mají chovati děti úctu, bázeň, poslušnost a vděčnost. Tyto city budí v nich katecheta při různých

²³⁾ Křesťansko-katolický katechismus str. 14. Pakosta l. c. 11.

²⁴⁾ Markrab l. c. str. 5. 18. 124. 160. 132. 133. 166.

²⁵⁾ Markrab l. c. str. 14. 28. 43. 65. 73. 74. 81. — ²⁶⁾ L. c. str. 42. 43.

statích nauky náboženské. Ale to nepostačí. Jakmile zpozoruje katecheta, že žáci vůbec aneb aspoň někteří mezi nimi nakloňují se k opovázlivosti, hrubosti, vzdorovitosti a nevděku musí jim ihned připomenouti, co tenkrát a tenkrát při té a oné příležitosti na srdce jim kladl, a s čím právě nynější chování jejich nesouhlasí. Katecheta u př. přijde do školy a vidí jistého žáka státí mimo lavici z trestu, že vzdoroval učiteli. Není-li tu příhodná chvíle, vstřípiti tomuto i ostatním žákům znova do srdce cit poslušnosti? „Co to slyším o tobě?“ může říci. „Zapomněl jsi již, co jsem vám vykládal o Pánu Ježíši, jak poslouchal Otce nebeského, jak byl poslušen svého pěstouna a své matky? Anebo o maličkém Samuelovi, jak ochotně vstával, když volal naň hlas v noci? Nuže lituješ toho, žeš pana učitele rozhněval? Budeš zas hodný? Tedy jdi a nehřeš více!“ „Děti!“ — doloží pak katecheta obrátě se ke všem — „co jest to vzdorovati učitelům? Byl takový Pán Ježíš, byl takový Samuel, byl takový Josef? Nuže, buďte poslušny a nevzdorujte, abyste nemusily litovati toho hříchu a nebyly zaň trestány jako tento žák!“ — Jiný příklad. Katecheta obchází časem lavice ve škole a tu spatří plno drobtů z pečiva na lavici i pod lavicí. Taková věc nemá ujíti jeho pozornosti. Hned se má tázati: „Kdo nadělal těch drobtů? Z čeho? Z daru Božího? To šetrnost, to vděk k rodičům? Ty dítě a všickni ostatní, již jste zapomněly, jak si máte vážiti dobrodiní svých rodičů? Co se rodiče nastarají, nalopotí, než vydělají na ten Boží dar, a vy ho tak maříte!“ Tak a podobně při každé vhodné příležitosti ve škole i mimo školu.

β) Ve svém obcování se sourozenci a spolužáky mají býti děti *snášelivý*. Tuto ctnost vštěpuje jim katecheta do duše při mnohé příležitosti. Ukáže-li se však někdy nějaké pochybení nebo provinění proti této ctnosti, musí užiti katecheta okamžitě protiléku a oživiti v katechumenech cit snášenlivosti. Nepatrné škádlení mezi dětmi nesmí se bráti ovšem na příliš těžkou váhu. Tu platí Ovidiovo: „Sunt pueri pueri, pueri puerilia tractant“ (Děti jsou děti, děti dělají, co dětinského). Ale vyskytne-li se časem hrubý přestupek proti snášelivosti, musí se chybujícím ihned připomenouti polnutky, z nichžto se rodí snášelivost, ²⁷⁾ as těmito slovy: „Dítě, proč se tak vypínáš a proč jsi tak nelaskavé? Neslyšelo jsi, co jsem (tenkrát a tenkrát) vykládal, jak snášel Pán Ježíš zrádce svého Jidáše, jak jest to hezké, když bratři a sestry se snášejí, atd.“

γ) Poměr dětí k služebným, chudým, pocestným a pod. zavádívá děti k surovým výbuchům svévole, škodolibosti, necitelnosti. Tak dusí se v srdci jejich *cit lásky k nešťastným*. I zapotřebí tento cit obnovovati v srdci mládeže tou měrou, v jaké se objevují ony surové výbuchy. Katecheta u př. vkročí do školy a již mu žalují žáci na jednoho spolužáka, že týral opilého dráteníka. Výjev takový mohl by se opětovati častěji. Aby se tak nestalo, připomene katecheta provinilci i ostatním žákům: „Dráteníka týráti — není to hřích? Není dráteník člověk jako ty? Není to tvůj bližní? Zapomněli jste již na příkázání Páně: Miluj bližního svého jako sebe samého? Všecko, cožkoli chcete, aby vám lidé činili, i vy činite jim?“ ²⁸⁾

δ) Každodenní styk mládeže s přírodou jest opatrnému katechetovi pokynutím, by budil v dětech *cit radosti z přírody* tou měrou, jakou jest náchylna mládež k týráni zvířat a kazení stromků a obilí. Tento cit oživí v nich poukazuje, k čemu Pán Bůh stvořil živočichy a byliny ²⁹⁾.

²⁷⁾ „Křesťansko-katolický katechismus“ str. 135.

²⁸⁾ „Křesťansko-katolický katechismus“ str. 121.

²⁹⁾ I. c. str. 155.

Ad 2. Jiná důležitá věc při tomto vychovávání mládeže ve víře jest vésti mládež tak, aby milovala víru netoliko, dokud jest katechetovi na očích, nýbrž i když s očí mu sejde, a vstoupí v život praktický. *Co katecheta mládeži vštěpuje, musí mítí účinek trvalý; neboť později se již nedohoní, co v mládí se zameškalo.* Jak to nastrojí katecheta, aby dílo jeho korunováno bylo účinkem trvalým? Nemusí-li již zpředu o takovém ovoci snažení svého pochybovati, když pováží, že není on jediným činitelem u vychování mládeže, že jsou vedle něho mnozí jiní, kteří nepracují s ním, ale přímo proti němu? Chce-li se přece zabezpečiti trvalým výsledkem své práce, musí se vynasnažiti, *by dodal dětem chuti a odhodlanosti setrvať ve stavu víry, do něhož je uvádí.* K tomu cíli musí jim často klásti na srdce, jak šťastný jest člověk, dokud žije podle sv. náboženství, a jak nešťastný, když víry se spustí. Musí děti stále napomínati, by se varovaly společníků lehkomyšlných, světáckých a pod.

Laskavý čtenář, jenž přečetl pozorně celou tuto úvahu, jak vésti žáky, aby víru milovali, pomyslí si ku konci: „Tak arci měla by se mládež ve víře vychovávati, jiná rozumná cesta k tomu cíli nevede; ale *jak nesnadná to práce, a jak mnoho vyžaduje času!*“ My takové obavě se neoddáváme. Připouštíme sice rádi, že to práce nesnadná; ale nejsou li hodny ty útlé nesmrtelné duše naší péči svěšené, bychom jim věnovali všecku píli? — a pak, dokáže se snad nějaká dobrá věc na světě bez namáhání?

Ostatně zdá se býti ono vychování mládeže ve víře jen proto věcí nesnadnou, že *katecheté namnoze nečiní rozdíl mezi podstatou a vedlejšími věcmi v náboženství.* Diví se snad někdo našemu vyřčení jako neobvyklému? Nechť se nikdo nediví. *Katechetika nepokročila skutečně ještě tak daleko, aby uměla vytknouti přesně a jasně, co v pásmu učiva náboženského jádrem a co skořepinou.* Vezměme si za příklad nauku o nejsv. Svátosti oltářní. Co jest hlavní věcí v této nauce? Víra ve skutečnou přítomnost Ježíše Krista. Vše ostatní k víře této jen připravuje nebo důsledně z ní vyplývá. Můžeme tedy směle říci, aniž bychom chtěli výrazy svými pravdu zlehčiti, že onano víra jest jádrem a vše ostatní skořepinou. Ale v kterém katechismu jest náležitě vyznačeno toto jádro? Každé páté, desáté slovo vyznačuje se tučným tiskem, a tak se stává, že pro množství slov nevysvítá dosti patrně hlavní věc, že pro skořápku nepřijde se nikdy k jádru.

Až tedy veřejnost přijme náš soukromý náhled o spořádání katechismu, jak jsme ho vyjádřili prakticky „křesťansko-katolickým katechismem“ až odstoupí od nekonečného rozdrobení učiva na odstavce a věty; až připustí rozvržení katechismu na články podobné článkům v čítánkách: tehdaž ukážou se hlavní a podstatné články našeho sv. náboženství ve svém pravém světle, a pak nebude tak nesnadno při těchto hlavních a podstatných částkách poněkud se zastaviti a upravit je tak, by působily na srdce mládeže a budily v ní lásku k víře.

Hlavní naukou mezi naukami katechismu jest u př. nauka o vykoupení skrze Ježíše Krista. Dle našeho katechismu obsahuje tato nauka pouze tři články (t. j. věty, které jsou „de dogmate“). Konec každého článku ukazuje, s které stránky se má při opakování vytknouti, by působil na cit mládeže. Bude-li katecheta dle těchto a podobných pokynů mládež ve víře vychovávati, dojde jistě cíle uloženého. Mládež pak, jsouc takto ve víře vychována, bude svému duchovnímu učiteli nekonečně vděčnější, než kdyby jí vpravil veškeren text katechismu do hlavy, ale srdce její zůstavil prázdné.

Ke konci svého pojednání pronášíme upřímné přání, by milí spolupracovníci na vinici Páně slov našich nestranně porozvážili, a nalezuou-li v nich nový, časovým potřebám vyhovující náhled, ochotně ho přijali, dále rozprádali a ve skutek uvozovali. Pokrok jest heslem všeho světa vzdělaného. A heslem tímto, které se vyřinulo vlastně ze zdroje našeho sv. náboženství, měli bychom my hlasatelé víry pohrdati a štítiti se nového plodnějšího způsobu katechisování? ³⁰⁾

Účel náboženského vyučování vůbec.

Podává A. Dostál.

☞ důležitým a předním úlohám a povinnostem duchovního správce náleží náboženské vychování školní mládeže. Zvláště nyní, kdy víře sv. tolik hrozí nebezpečí, záleží časně i věčně blaho dítek na dobrém školním náboženském vyučování a vedení. Dítě má býti v mladém věku svém v křesťanských pravdách vycvičeno a takoruka jimi odkojeno.

Ozdobování chrámu, pilné kázání, časté přijímání svátostí a především důkladný výklad katechismu — to byly jednoduché, ale přece působivé prostředky, jimiž sv. Ignác z Lojoly klesajícího ducha náboženského opět povznášel. Svátý Petr Fourier byl jako duchovní správce poslán do farnosti docela spustlé; však v několika letech ji zcela změnil. Jakým způsobem? Jest posud malován ve společnosti tří chlapců, z nichž jeden píše, druhý se zbožně modlí a třetí pilně poslouchá. Tím jest činnost sv. Petra jasně znázorněna. Podobně činili a mládež vyučovali i jiní, jako sv. Josef Kalasanský, sv. Karel Borromejský, sv. Kanisius a mnozí své doby. Sv. papež Pius V. nazývá vyučování mládeže „dílem velice svatým“.

Chceme-li dílo, k němuž nás božský i lidský zákon zavazuje, řádně provést i a radostného ovoce docílit, musíme si zodpověděti otázku svrchu udanou, jaký jest účel náboženského vyučování ve škole elementární? Všeobecně dá se těmi slovy vyjádřiti: Náboženské vyučování má slovo Boží čili pravdy křesťanského náboženství dětem podati, by je jasně pochopily a pojaly a normou svého života u víře a účinné lásce si je učinily. O této dvojí úloze dí sv. Jan Chrysostom, že není většího umění nad toto, neboť co jest takové důležitosti a co tak těžké jako vzdělávati a po pravé cestě vésti duši dětskou? Kdo tomu rozumí, jest větší než dovedný stavitel a nejvyšší malíř.

Při vědách světských vzdělávány přirozené mohutnosti dětské, při vyučování náboženském spíše nadpřirozené, víra sv. Ovšem i zde nutno přihlížeti k rozumu a paměti, poněvadž jsou prostředkem k vyučování náboženskému, toto však cílem samým. Má nadpřirozený život, milost budit, nadpřirozenou víru vzdělávati a pěstovati. Víra pak nemůže se obejít bez pokorného podrobení se rozumu a srdce

³⁰⁾ Vlastně jest katechisování námi navrhované — katechisování hledící netoliko k rozumu, nýbrž i k srdci — prastaré; vždyť katechisovali tak již sv. apoštolové a otcové církevní, sice by nebyli utvrdili víru Kristovu v srdcích lidských tak dokonale, — ale nyní jest neobvyklé a proto se bude zdáti mnohým nové. Mnoho se učí, ale málo se vychovává i u víře! Běda všem, kdož toho nepoznávají!

nekonečné velebnosti Boží, bez poslušnosti tvorů oproti Stvořiteli. Čím mocnější jest u křesťanů cit závislosti na Bohu, čím lepší pokora myslí, tím větší u nich přilnutí k Církvi, tím hlouběji koření v srdcích jejich víra a ta rovněž účinněji opanuje veškeren život.

Úlohou katechetovou tedy jest, v dětech žítí, pěstovati a co možno nejvíce zdokonalovati pokoru myslí, prostotu srdce, cit bezvýminečné závislosti na Bohu, věčné to moudrosti, a z toho již i ostatní povinnosti vyplývají. Dítka musí pravdy sv. víry srdcem čistým a ochotným přijati. Cílem náboženského vyučování ve škole jest pokračovati ve stavbě důležité budovy, to jest víry sv., na tom základě, který dětem v domě otcovském byl položen.

Tedy hlavní úlohou vyučování z katechismu jest uvéstí žáky v pravdy sv. víry, jichž základem jest Bůh sám; ostatní větve a pomůcky tohoto vychovávání k hlavnímu cíli se řadí a jej podporují, jako biblická dějeprava, dějiny církevní a liturgika. Nemají účelu a cíle vlastního, ale podporují a prakticky názorně ukazují pravdy věro- a mravouky na zvláštních příkladech.

Na předním místě jest *biblická dějeprava*, k níž se řadí církevní dějiny, pokud na školách jich jest dotýkáno, a které jsou pokračováním dějin biblických. Z těch křesťanský život a jednotlivé ctnosti na příkladech k následování jsou předváděny. Také *liturgika* přistupuje ke katechismu, který jest základem a středem, a rok církevní osvětluje a srozumitelným činí.

Tak všech těchto odvětví náboženského vzdělávání cíl stejný jest; všechna mají náboženské *poznání ve věrouce a mravouce* zvyšovati, srdce k pobožnosti vzdělávati, vůli ku svatým předsevzetím nabádati a tato upevňovati.

Sv. apoštol Pavel napsal: „*Víra jde ze slyšení, slyšení pak skrze slovo Kristovo.*“ Řím. 10, 17. Tedy katecheta musí pravdy víry sv. žákům přednášeti, by jim žáci porozuměli a v paměti je zachovali. To pak se děje nejenom otázkami a odpověďmi, ale i vysvětlováním katechetovým. Ten musí žákům přednášeti slovo Boží, jednotlivé pojmy a věty vysvětlovati a tak z částek budovu náboženského vzdělání stavěti. Při tom naskytne se katechetovi příležitost děti k živějšímu spolupůsobení povzbuditi a zájmy o vzdělání zvýšiti. Kde pak taková metoda vyhledávací se nedá provésti, tu vychází katecheta od katechismu, by zde obsažené věty poslyšnou methodou žákům podal. Musí se stále přidržovati doslovného znění knihy, kteráž zůstává východištěm a středem, jemuž se všechno ostatní podržuje. Katecheta musí především učiti se a pak učiti, ne však naopak. Katechismus jest jako pokladnici, odkud katecheta i žáci čerpají.

Předním tedy účelem jest, aby děti jednotlivé náboženské pravdy v pořadu katechismu poznaly, v jich obsah vnikly, a katechetovým jest úkolem pravdy ty vysvětliti a dětem srozumitelnými učiniti. Než i při náboženském vyučování platí zásada, že jenom tolik víme, co jsme si *v paměti* uchovali. Druhým cílem tedy jest, *náboženské pravdy do paměti* dítek vložiti a to v určité a krátké formě, jakou katechismus poskytuje. Tyto katechetické vědomosti mají býti normou smýšlení a jednání pro veškerou budoucnost žákovu; proto jest nutno, by pro budoucnost také v paměti zůstaly a jako vlastnictvím žakovým se staly. Může sice člověk i tenkrát v paměti podržeti některou pravdu, když nezná ustálené formy jejího znění, však mnohem lépe si každý pamatuje a v jednotlivých případech upotřebuje to, co v určité formě mu na myslí tane. Aby toho dosáhl, musí se pilně katechismu doslovně učiti a naučené často opakovati.

Zvláště k těm bodům katecheta přihlíží a často se vrací, které ku praktickému životu hledí. K těm jest častěji povzbuzován a pobádán, jako k modlitbě, lítosti, svátosti pokání, božským ctnostem, mši svaté, posvěcující milosti atd. Tyto a podobné články neopakuje jenom tehdy, když na ně pořádek v katechismu přijde, naopak mnohdy se naskytají v katechetickém vzdělávání příležitosti při biblické dějepřevě, výkladě nedělních a svátečních evangelií, při slavnostech roku církevního atd., kdy vyložené opakuje, rozmnožuje a v paměti občerstvuje.

Jest už tím cíl náboženského vzdělávání dokonán? Nikoliv. Nestačí jenom, aby žáci pravdy znali, jim rozuměli, jim se řádně přiučili, by při zkoušce náležitě odpovídali, nestačí, by látku jako učení se v počtech z hlavy pojímali; nutno také přihlídati ku praktickému životu a působiti na *vůli*, na srdce dítek, aby dle pravd náboženských žily, jich následovaly a je zachovávaly. Katecheta tedy působí na *srdce* při náboženských hodinách, ať pojednává o dějinách biblických, liturgii nebo přednáší dle katechismu. Při každé přednášce musí i srdce dítěte býti uchváćeno, vzbuzována úcta k Bohu, andělům, láska a vděčnost ke Stvořiteli dle toho, co právě katecheta vypravuje a předkládá. Katechese mají u žáků vzbuzovati bázeň Boží, vzdělávati pro pravý, křesťanský život, mají děti odvracet od hříchů a pěstovati věrnost k Bohu.

V srdci víra má své sídlo více než v hlavě. Proto jest nutno, *nábožně vzbuzovati city* v srdcích dětských a to takové, které odpovídají pravdám, o nichž právě pojednáváno. Katecheta pozná, které by právě city v srdcích dítek probouzel, zdali bázeň nebo naději, odpor nebo touhu, oddannost, vděčnost, radost, zármutek nebo věrnost, lítost, lásku. Především pak poukazuje na milosrdenství a lásku Boží k lidem, jak se zejména stalo při vykoupení lidstva; připomíná žákům také svrchovanost a velebnost Boží, a spravedlnost, dle níž každý dle zásluhy bude odměněn nebo potrestán.

Tyto momenty musí vždy na příslušném místě v té a oné formě vyniknouti, by hluboko v duši dětské zakotvily. Hlavní však cíl veškerého poučování jest, budit v dětech lásku k Bohu, tuto pak živiti, upevňovati. Má-li tato práce s užitkem se potkati, musí býti také srdce katechetovo těmito svatými city prodechnuto a nadšeno; neboť studený ton vyučovací by ničeho nedokázal.

Především nutno při náboženském vyučování k tomu přihlížeti, by žáci u význam a ducha církevního roku byli přivedeni. Pouhé suché vysvětlení by mnoho nepomohlo. Katecheta musí nejenom význam slavností církevních, úkonů bohoslužebných, modliteb a jiných obřadů podati, ale žáky v život církevní přímo uvést, v nich lásku k Církvi sv. vzbuzovati, by s Církví se radovali, Boha chválili, o velikých tajemstvích uvažovali, když k tomu doba poukazuje, v roce církevním radost nadchází, ale také s Církví truchlili, když se tato v roucho smutku odívá, by lkala nad utrpením a smrtí Páně, dušemi zemřelých, spolu i pokání činili, když Církve syny své ku pokání a lítosti napomíná. Tyto a podobné momenty mají dít k tomu povzbuditi, by přilnuly s láskou k Církvi a slavnostem, jakož i veškerému zařízení církevnímu. Že mnozí křesťané studenými a lhostejnými zůstávají k obřadům, toho velkou vinu nese, že nebyli o tom náležitě poučeni v letech mladších. Že by to bylo pouze věcí kazatelovou, nelze připustiti, poněvadž toto poučení a upomenutí s kazatelnou přišlo by pozdě a nezapustilo by kořenů jako u věku mladém.

Tímto působením na rozum a vůli dětskou jsou žáci v pravdách víry sv. vyvíćeni, pohnuti, posílněni a pro život připraveni. Než, nutno i *bezprostředně* na

vůli dítek působiti, a to jest nejdůležitějším a nejpřednějším účelem náboženského vyučování, jemuž ostatní účely jsou jako základem. Neběží jenom o vyučování, ale jde především o to, by žáci tomu, co slyší, ochotně věřili a provozovali to také chtěli, k čemu jsou nabádáni. Nutno děti naváděti ke křesťanskému životu, a to nejenom slovy ale takoruka za ruku je uváděti. Slovem, náboženské vyučování musí býti *praktické*, musí to býti nejen učení ale i cvičení, a katecheta pravdy víry sv. hues se skutečným životem, jeho zjevy a potřebami srovnává a spojuje a to zejména v rozličných okolnostech mládeže a věku vůbec mladého.

Kdyby katecheta žáky své přivedl ku poznání jejich povinností a také vůli jejich k naplnění naklonil, přece by se mohlo státi jako člověku, který ku stavbě domu dříví, kámen, vápno a vůbec všechno potřebné svezl, ale nepočal stavěti. Pracně nahromaděný material by se časem ztratil, aniž by užitek přinesl. Tak by se dětem s namáháním vštípené vědomosti a povinnosti ba i náklonnosti vytratily, když stavba křesťanského života, to jest cvičení v povinnostech a chápání se potřebných k tomu prostředků, nenadešlo.

Aby tedy hlavní účel neminul, musí katecheta křesťanské pravdy, které přednáší, se skutečným životem ve vztah přivésti, dle potřeb a okolností vnějšího a vnitřního života dítek upotřebiti; musí dětem vyložiti, jaké smýšlení předložená křesťanská pravda vyžaduje, jak nutno dle učení toho život spravovati, čeho se varovati, co počíti, aby život s pravdou tou v souladu byl. Kdyby to učiniti katecheta opomenul, dítky samy ze sebe s tíží to udělají. Nejsou s to; a kdyby přece mohly, dětská těkavost jim v tom vaditi bude.

Tyto dolohy buďtež pro život dítek přiměřené, spíše ať pro život přítomný než pro budoucnost se vztahují, neboť také dítky nebudou teprve po letech křesťany, ale jsou jimi nyní, od toho dne, kdy křest přijaly, a musí záhy se učiti dle víry život vésti. Dítě od mladosti své ať jest cvičeno v křesťanském životě, a tím způsobem živou víru si uchová i život budoucí si zajistí.

Když těchto účelů dbáno bude při vyučování náboženském, pak jistě dosaženo bude i hlavního účelu tohoto vzdělání, aby z dětí byly dobří křesťané.

DROBNOSTI.

V Ottově „Slovníku naučném“ (Dílu VI. str. 327.) čteme: „Ve starší době spisů vychovatelských a vyučovatelských v přísném slova smyslu nebylo; toliko příležitost a mimochodem dotýkáno se otázek spadajících ve spíše obsasů náboženského, mravoučného neb i básnického. Teprve Komenským počíná se paedagogika pěstovati jako samostatný obor.“

Že toto tvrzení není správné, ví dobře každý, kdo studoval dějiny vychovatelství také z jiných pramenů, než jen protestantských. Žít před Komenským a nám zanechali velmi dobré spisy paedagogické, aby-
chom jenom některých vzpomněli, n. př. Maphens Vegius, kardinál Silvio Antoniano,

jenž psal z rozkazu sv. Karla Boromejského, Eneáš Sylvius, Jan Ludvík Vives, jehož se sám Komenský často dovolává, a před všemi těmito — již v první polovici století třináctého — Vincenc z Beauvais-u, o němž píše sám Ottův „Slovník naučný“ sv. III, str. 561. „De B. Vincent (Vincentius Bellouacensis) přední encyklopedista a paedagog věku XIII. — Z jeho spisů vyniká *Speculum mundi majus*, obsáhla to encyklopaedie všech tehdejších vědomostí. (Spis tento jest tak obsáhlý, že by při způsobu našeho tisku podle výpočtů Dr. Vogla vyplnil nejméně 50 svazků velké osmerky. — Red.) a *De institutione filiorum regionum seu nobi-*

lium. Má 51 kapitol, z nichž nad jiné důležitější jsou úvahy: o účelu vychování, o vyučování, o šlechtění srdce, o vzdělávání dívek. Vysloveny tu mnohé myšlenky, které i za naší doby mají plnou svou platnost ve vychovatelsství. Na některých místech ovšem probleskuje přílišná úzkostlivost, tak n. př. přeje si, aby pohanští básníci naprosto byli ze škol vyobcováni. Jest to však důsledek jeho požadavku, aby výchova založena byla na podkladě výhradně náboženském. Ačkoliv pak jeho výkladům nedostává se soustavného spořádání, jest v nich přece téměř veškerý obor výchovy a učby probrán; i přísluší B-ovi zásluha, že zanechal nám úplnou theorii o vychování a vyučování za středověku.“

Tak jest tomu skutečně. Jenom k té „přílišné úzkostlivosti“ vzhledem k básníkům pohanským a přání jeho „aby naprosto byli ze škol vyobcováni“, dovolím si malou poznámku. V kapitole V. spisu výše jmenovaného, ve které mluví o třech hlavních překážkách při učení se, žádá, aby se pohanští básníci nedávali chlapcům ku čtení, odvolává se na samy pohany, kteří taktéž činili se spisy mnohých básníků svých, výslovně pak jmenuje Valeria Maxima, jenž vypravuje, jak naložili Lacedaemonští se spisy Archilochovými, nechtíce jich pro jejich neslušný a nemravný obsah nikterak trpěti na území svém.

Že pak vzhledem k spisům pohanským — i básnickým — nikterak nebyl tak úzkoprsý, toho důkazem jest kap. XVI., kdež rozřešuje otázku, sluší-li čísti spisy pohanů, sluší-li je zvláště dáti do ruky mládeži studující, tak korektně, že bychom se svého stanoviska ani dnes jinak psáti nemohli. Přečteme-li pozorně tuto kapitolu a uvážíme-li, že Vincenc z Beauvais-u byl kněz dominikán, jenž psal v první polovici XIII. století a srovnáme-li vše to s tím, co v příčině této napsal Komenský ve XXV. kapitole své „Didaktiky“, musíme říci, že byl náš Vincenc proti Komenskému až příliš liberálním. Nebo co a jak píše Komenský v příčině naší? „Sedmá důstojnost nás křesťanů a dítek našich nedopouští nám tak se opomínati, abychom s nečistou pohanskou zběří tovaryšiti měli. . . . máme my dědicům výsosti, Kristovým bratříčkům, za vůdce dávatí oplzlého šaška Plauta? nečistého Sodomáře Ovidia? bezbožného neznaboha Luciana? žertovného kejklíře Diogenesa?

slepého šermíře Aristotelesa? básnivého rapsoda Plinia? chlumného Cicerona? Ach, dosti jsme bláznili, již přestaňme; dosti jsme se mámiti dali, již prohlédněme, aby se nám a potomkům z mrákoty zase zsvítilo světlo Boží. Daleko odtud, daleko buďte pohané — Procul hinc, procul este profani.“ (Vydání z roku 1872. str. 241. až 242.). Na námitku sobě položenou: „Aspoň tedy Terentia, Plauta, Cicerona atd. pro sloh čistí budeme. Nebo odkud bychom se sic latině a řečnictví učili?“ odpovídá: „Proto-li medle, aby děti naše mluvit se naučily, po krémách, smetištích, záchodech, hampejzích voditi je budeme?“ (str. 249.) a v tónu tomto jde to dále až skoro do konce kapitoly. (Red.)

Školní plat má pomoci školní návštěvě! Lákovým heslem zednářským jest, jak vůbec známo, bezplatné vyučování (*l'enseignement gratuit*) čili zrušení školního platu. A vskutku byl školní plat zrušen vůbec všude, kde se zednáři domohli vlády nebo alespoň značnějšího vlivu. Že v příčině této hlavně Italie nezůstala pozadu, rozumí se samo sebou. Že zrušením platu školního, jenž musí být nahrazen daní jména jiného, namířeno jest na katolické školy klášterní a katolické ústavy soukromé, kteréž se bez platu školního nemohou udržeti, nemusíme ani připomínati. Ale ačkoli jest na italských školách státních vyučování úplně zadarmo, nevede se přece školám téměř žádných a mimo jiné citelné nedostatky strádají i — nedostatkem žactva čili špatnou školní návštěvou. A příčina toho? Slyšte a divte se! Právě prý: *l'enseignement gratuit* — zrušení platu školního; neboť prý jest již člověk takový, že si toho, co má zadarmo, příliš neváží, a proto se nyní v „Italia unita“ pomýšlí vážně na opětné zavedení školního platu (*tassa scolastica*), čímž prý bude dosaženo ranou jedinou účelu dvojího: předně prý se pomůže trochu státním financím a za druhé prý se zvýší školní návštěva. Novinářský boj v příčině této vede se již dlouho, ale kdežto se kladla dříve váha výhradně jenom na stránku finanční, uvádí se nyní za důvod pro nutné zavedení platu školního i — zvýšení školní návštěvy! Tak píše nejnověji vícekrát již citovaný „Il nuovo Educatore“ (č. 41. ze dne 28. července): „Ačkoli jsem nepřitelem poplatků, jelikož jest jich v království italském už až mnoho (*nemico delle tasse, nel già troppo tassato italo regno*), přece chválím Unii (učitelů škol obecných v Turíně), že

dokazuje prospěšnost platu školního, jenž se má zavést na školách národních, jelikož plat školní přispěje zeslabeným státním financím a mimo to způsobí, že si budou občané počátečního vyučování více vážit. Jeť až příliš pravda, že si člověk nevážívá toho, co ho pranic nestojí, a že velická část obyvatelstva neposílá děti svých do škol, jež má zadarmo, jedině proto, že je považuje za nedosti pohodlné. Školní plat bude mimo to ještě pravdomluvným svědkem, jenž bude svědčiti proti skutečným podvodům, jichž se dopouštějí nyní četné obce, uvádějící mezi žáky zapsanými a školu skutečně navštěvujícími, abych tak řekl, i — mrtvé, a to proto, aby tak zvaní příznivci národní vzdělanosti získali si zásluhy, dostali medalie, kříže, komthurství! Nediv se nikdo těmto slovům mým, neboť nejsem z těch, kteří vidí vždycky všecko černé... Kdyby ostatně porovnání nebylo tak protivným, uvedl bych na důkaz pravdivosti toho, co jsem pravil, jistou obec venkovskou, čítající asi 2000 duší, kteráž má školu navštěvovanou 119 žáky, a jistou obec městskou, v jejíchž školách chlapeckých i dívčích, přes to, že čítá dvanáct tisíc obyvatel, není zapsáno ani 100 dětí; ostatní děti, to se rozumí, navštěvují školy, kde se platí (t. j. školy katol. — red.). Tedy? — G. Torizzo.“ Tak píše liberální paedagog. časopis italský „Il nuovo Educatore“.

Jakou má být škola, konfessionální či bezkonfessionální? V příčině této píše se stanoviska čistě paedagogického známý veterán v oboru školství a horlivý bojovník za zřízení svobodných školních obcí — ředitel Dörpfeld, protestant, jenž není žádným příznivcem kněžstva a zájmů církevních: „V otázce, zdali lepší jest škola konfessionální či simultánní (bezkonfessionální), musí bez odporu nejdříve býti slyšána odborná věda t. j. paedagogika. Formální paedagogika, která jakožto formální odzírati musí od náboženství, od národnosti atd., praví: Škola musí býti, má-li působiti vzdělavatelně, především **jednotnou**; čím jest jednotnější, tím jest lepší; čím více se jí však jednoty nedostává, tím jest špatnější; „prasklý zvon má špatný ton.“ Veskrze jednotnou jest však škola konfessionální; škola pak smíšená

(bezkonfessionální) jest rozdělena v ohledu každém: v učebním plánu, ve vyučujících osobách, v žácích, v rodičích i v představenstvu školy. Proto nemůže býti školou vzornou škola simultánní (bezkonfessionální), nýbrž **jedině škola konfessionální**. To jest tudíž jisto se stanoviska formálně-paedagogického, aniž by církev při tom promluvila jediného slova. Má-li býti škola zřízena přísne **vzorně**, musí žádati **paedagogika** školu konfessionální, i kdyby toho církev nečinila.“ (Das Fundamentstück einer gerechten, gesunden, freien und friedlichen Schulverfassung von F. W. Dörpfeld, vyd. r. 1892. str. 87.).

O školách interkonfessionálních praví pak též Dörpfeld: „Škola paritětní a beznáboženská škola simultánní domohly se sice v rozličných zemích vlády, obě však jsou očividně paedagogickými nestvůrami, proti nimž musí stále protestovat nejen theologie nýbrž i **paedagogika**. Wohl mögen diese interkonfessionellen Schulen bei einem Theil ihrer Schüler (co se týče náboženských protiv) ausgleichend wirken, jedoch vornehmlich nur abschieben; jisto jest však, že svou výbojnou tendencí ženou církev k tomu, aby ještě ostřeji vytknuly svoji konfessionalitu, a ještě jistější jest, že svým charakterem negirujícím (popírajícím) u jiné části žáků svých zplozují **lhostejnost ku všemu náboženství**, ba snad věci ještě horší wie dies bei den simultanisierten höheren Schulen längst zur Genüge vor Augen liegt“ ibid. str. 142.

Škola a jazyk mateřský. Roku 1850., kdy se v pruském Slezsku a Polsku vši silou pracovalo na poněmčování obyvatelstva slovanského, kterémuž cíli měla sloužiti i škola obecná, napsal školní rada Bogedain, Němec a napotomní světící biskup vratislavský, v listu zaslaném školnímu radovi Dru L. Kellnerovi: „Chtíti odniti některému národu mateřskou jeho řeč, jest nepaedagogické, nepolitické a nedá se ani provésti, neboť: a) Řeč jest legitimním vlastnictvím národa a na řeči visí náboženství, mravy a obyčeje. „Vzítí národu řeč,“ není to tolik, jako přetrhnutí všechny ty nitky, jimiž jest národ upoután

a přivázán na principy mravní? Vnuťte národu cizí jemu řeč a uvidíte, že s prchající jeho řečí mateřskou mizí i vroucenost náboženských představ, mravů a obyčejů. b) Škola jest ústavem nábožensko-mravně vzdělávacím a žádným ústavem pouhé dressury (Dressir-Anstalt); řeč mateřská jest v ní životní atmosférou.... Řeč se nemá lidu bráti; vzdělání se nemá obětovati zájmům jazykovým.“ (Viz Dr. I. Kellner, Lebensblätter str. 264.)

Kongres italských učitelů konati se bude letos v Janově 7., 8., 9. a 10. dne měsíce září. Jednati se bude o thematech těchto:

1. O lepším zařízení škol ve velkých městech a na venkově vzhledem k nynějším potřebám společenským.

2. O lepším zřízení dětských útulků a zahrádek pro děti, jakožto stupňů přípravných pro školy obecné.

3. Podporují-li okolnosti, v jakých jest učitelům nyní vůbec žítí, vychovávací úkol školy? —

K oznámení tomuto připojuje „Il nuovo Educatore“ čís. 42. v podstatě toto: O důležitosti uvedených temat nebudeme mluvit, neboť jsou již sama sebou tak závažná, aby na sebe obrátila pozornost jak všech učitelů tak i vlády; ale o způsobu, jakým byl kongres ohlášen, musíme se zmíniti několika slovy.

Čeho chceme těmito učitelskými kongresy vůbec dosíci? Chceme zkrátka řečeno obrátit pozornost veřejnosti **na bídný stav našich škol**. Aby se však o nás veřejnost naše interessovala — a veřejností rozumíme tu osoby soukromé, obce, vládu, proto že my a škola potřebujeme všech, jako všichni potřebují školy i nás — jest nezbytně třeba, aby na našich schůzích veřejných rozpravy naše vynikaly zkušeností, věděním, oprávněností a vážností, aby krátce řečeno byly takové, by na sebe obrátily pozornost vlády a lidu italského a dokázaly, že jsme hodni toho, čeho žádáme. Byly dřívější kongresy naše takové, bychom mohli dosíci kýženého cíle? Zdá se, že nikoli, protože i nyní zůstává kongres paedagogický skoro nepovšimnut i od samých učitelů, ač by zvláště pro ně měl býti zjevem důležitosti největší. Odkud všeka tato lhostejnost? Odtud, že jsme na kongresech dřívějších neosvědčili ve svých rozpravách takovou solidárnost, jakéž jest třeba, bychom dosáhli svého účelu, že

místo abychom probrali důkladně otázky hlavní, mařili jsme příliš mnoho času pojednáváním o otázkách vedlejších, tak že jsme ani jedné hlavní otázky důkladně neprobrali a všestranně nevyčerpali; to však se stalo opětne proto, že jsme přišli na kongres bez náležité přípravy.

Vandálská šetrnost. Pod tímto záhlavím přináší časopis italský „Il nuovo Educatore“ (č. 39. str. 305—307.) delší článek, v němž pojednává o školském rozpočtu města Říma na rok 1893., jenž jest 120.000 lir menší než rozpočet lonský, následkem čehož budou škrtnuty z vydání na školy tyto sumy:

Z vydání na školy večerní a nedělní 24.000 lir, čímž budou školy ty úplně zrušeny.

Z vydání:

na dětské zahrádky z velké části zrušené 48.000

na potlačený nyní ústav vychovávací 5.000

na řemeslnické školy večerní 6.000

na vyšší školu dívčí 4.500 „

na uměleckou školu dívčí 1.500 „

na přípravku umění ornament. 2.530

na dívčí školu obchodní 1.300

pro vyučování zvláštním předmětům, 17.000

čímž škola ta zrušena

na odměny 8.000 „

„Il nuovo Educatore“ doráží proto ostře na městskou radu římskou, již omlouvá to, že má město Řím příliš veliký dluh, tak že jest povinností nalahovou a nezbytnou pomýšlet na úspory v ohledu každém. —

Něco z Ameriky. Když jsem před několika roky ve „Vychovateli“ mezi jiným podal malý obrázek o školství americkém, který se našim liberálům nelíbil, obula se na mne jistá v Praze právě meškající učitelka americká v odpoledním čísle „N. L.“ a pak měla ještě o školství americkém zvláštní přednášku, v níž ovšem líčila americké školství barvami co možná nejkrásnějšími, aniž by ovšem nějakým dokladem tvrzení moje, opírající se o prameny spolehlivé, byla vyvrátila. Od těch dob četl jsem o školských poměrech amerických tak mnohé věci, jako na př. že v jistém městě školní děti učitelku svou v pravém slova smyslu k smrti ubily (tu zprávu o tom přinesly i „Freie paed. Bl.“) a mnoho mnoho jiného. Nejnověji však přinesla

„Deutsche Zeitung“ vycházející v Novém Orleánu a podle ní i „Freie paed. Bl.“ následující děsné vyhlášení školských poměrů ve státě Louisiana: „Poměry našeho školství jsou přímo neutěšené a zhoršují se rok od roku, a skoro od měsíce k měsíci. Není možno vzít do ruky žádný v některém městě našem venkovském vycházející list, abychom v něm nečetli o školách, jež musely býti zavřeny z nedostatku peněz, byvše otevřeny nanejvýš dva měsíce. Ve školách, kteréž zůstávají otevřeny — jsou to však většinou bidné, chatrné baráky bez oken a kamen — nestačují místnosti, aby pojaly víc nežli jednu pětinu v místě vyrůstajících školou povinných dětí. V mnohých místech není ani jediné otevřené školy. Dle nejmírnějšího cenění vyrůstají nyní v Louisianě dvě třetiny dětí obou plemen (Rassen) bez všelikého školního vzdělání. Tak máme v našem státě sbor voličů, v němž mezi pěti bílými vo-

liči nejméně jeden volební lístek, jež má odevzdati, neumí přečíst. Z pěti voličů černých umějí však čísti stěží — dva.“ („Freie paed. Bl.“ č. 29.) — Mně jest při vzpomínce na tyto ubohé analfabety divno jenom to, že o nich naše listy učitelské, kteréž si přece analfabetů tyrolských, polských, španělských pilně všímají, pranicého nevědí. Kdyby však Louisiana byla zemí „klerikální“, tu vsadím hlavu svou, že by se o jejich trudných školských poměrech rozepsaly všechny neb aspoň skoro všechny listy naše paedagogické a že by při této příležitosti neopomenuly strčiti aspoň několik štulců klerikálům vůbec.

Pan Ed. Hendrych, učitel v Bohdanči u Pardubic, byl za své zbožné právě katolické snahy u vyučování a vychovávání školní mládeže a za horlivé pěstování hudby chrámové od Nejdůst. biskupské konsistoře v Hradci Králové vyznamenán pochvalným dekretem ze dne 19. srpna 1892.

Listárna redakce.

Důst. p. **J. B.**, koop. v X. Ráčíte psáti redakci: „V. D.! Opět a opět musím čísti ve „Vychovateli“ „Vynesení“ z. šk. rady — výraz to naprosto špatný místo správného „Výnos“! (což jste třikrát podškrtnl). „Výnos“ značí „Erlas“; „Vynesení“ značí „Hinaustragung“!!! Račte to vzít u laskavou vědomost atd.“ Díky za laskavé upozornění. Ráčíte však zapomínat, že redakce „Vychovatele“ nepodává tu svého konceptu nebo překladu, nýbrž pouze cituje z listů úředních a ze sbírek zákonů a nařízení, sestavených na základě listů úředních, kdež se důsledně užívá terminu „vynesení“. Je-li terminus ten „naprosto špatný“, nemůže za to redakce „Vych.“. Račte jen nahlédnouti do

některé sbírky zákonů a nařízení (n. př. do Sbírký zákonů a nařízení platných pro obyčejné školy obecné a měšťanské v markrabství Moravském, již vydal Emilian Schulz, a kde se jednou cituje „výnos“ c. k. zem. šk. rady, jednou zas „vynesení“, nebo do knihy: Zákony a nařízení ve věcech obecného a pokračovacího školství na ten čas platné v král. Českém atd. vydal JUDr. Jaromír Čelakovský, kde se užívá důsledně terminu „vynesení“), nebo račte nahlédnouti do „Věstníku vládního“ u věcech škol obecných redigovaného řízením c. k. zemské školní rady, nebo do listů paedagogických, jakých terminů užívají.

Jak píše prof. Dr. Masaryk

O KATOLICKÉ

V Ě D Ě A V Í Ř E.

Podává Fr. Filip Konečný, Ord. Praed.

Tato důležitá a důkladná kniha vyšla nákladem družstva „Vlast“, v Žižkově u Prahy čís. 505 a stojí 1 zl. 50 kr., pro činné a přispívající členy družstva 1 zl. Kdo se stane zakládajícím členem družstva „Vlast“, obdrží ji zdarma. Při koupi více exemplářů (v seminářích, na středních školách atd.) administrace „Vlasti“ na ceně sleví.

Obsah: Civilní katechismus. Podává duchovní prof. Frant. Horáček. — Jak vychovávat mládež ve víře? Napsal Klement Markrab. (Dokončení). — Účel náboženského vyučování vůbec. Podává A. Dostál. — Drobnosti. — Listárna redakce.

Tisk knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba) v Praze.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupecům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jím dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: **Fr. Pohunek.**

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budiž zasíláno předplatné; takéž budtež adresovány i reklamace, jež se nepočítají a nevracují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budtež však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána).

Civilní katechismus.

Podává duchovní prof. **Frant. Horáček.**

(Pokračování.)

II.

„Ce but de ce petit livre est de préparer, de former, dès l'école, le futur citoyen.“ „Účelem této knížky jest připravovati a vzdělávati budoucího občana — od školy počínaje.“ Těmito slovy uvádí Compayré čtenáře do svého občanského katechismu (Éléments d' instruction morale et civique) a krátký přehled učiva dotýčného nás poučí o tom, že republika francouzská nevidí v malém záčku ani člověka, ani křesťana, nýbrž pouze občana! Aux armes, citoyens! napadá nám mimoděk. „Katechismus“ od Compayré je určen pro děti od 9—14 let. (Kromě tohoto vydal též autor malý „katechismus“ pro začátečníky.)

Rozvržen jest na čtvero dílů, vyplňujících 200 stránek šestnáctery tisku dosti hustého.

Díl první jedná: 1. O rodině. 2. O povinnostech dětí k údlům rodiny. O škole.

Díl druhý obsahuje stati: O společnosti vůbec. 2. O vlasti. 3. O právech občanských. 4. O povinnostech občana.

Díl třetí obsahuje „katechese“: 1. O přirozenosti lidské. 2. O mravnosti. O povinnostech člověka k sobě samému. 4. O povinnostech k bližnímu.

Díl čtvrtý jest věnován politice, jak nadpisy jednotlivých odstavců jako: Obec, département, stát, národní hospodářství, tomu nasvědčují.

„Katechismus“ Mabileau-ův „Cours de Morale“, je určen pro žáky věku pokročilejšího. Rozvržen je na čtvero odstavců, z nichž první s nadpisem: „Mravnost“ jedná o „fatálních“ zákonech přírody, o lidské duši a vůli, o svědomí a zodpovědnosti, o lidské důstojnosti, o nesmrtelnosti duše, o Bohu (6 řádků!), o povinnosti a zákonu občanském. Odstavec druhý s nadpisem „Rodina“ obsahuje povinnosti dětí k rodičům a vice versa, poučení o chování se dětí k čeládce a zvířatům. Odstavec třetí nese nadpis „Společnost“ a obsahuje věci známé každému čtenáři politických časopisů. Odstavec čtvrtý nese nadpis: „Vlast“ a pojednává o povinnosti branné, o daních, o volbách do sborů zákonodárných a končí apotheosou francouzského hesla republikánského: „Égalité, Liberté, Fraternité!“

K oběma „katechismům“ sluší podotknouti, že Compayré věnuje „katechesi“ o Bohu nezcela dvě stránky (str. 137—139.) a něco méně řádků katechesi o lidské duši; Mabillean vykládá učení o nesmrtelnosti duše způsobem velice konfusním na str. 36—38. a „chválí“ Pána Boha — jak jsme již byli podotkli — celými 6. řádky (!!) na str. 39. O povinnostech člověka k Bohu, o Kristu Ježíši, o zjevení, o Církvi, o přikázáních Božích, o sv. svátostech, o modlitbě a t. p. marně byste v obou „katechismech“ pátrali! Tolik o obsahu obou spisů! V odstavci dalším sdělíme něco o didaktické a methodické stránce těchto katechismů.

III.

„Cesty mohou býti rozličné, jenom vůli mějme všichni rovnou!“ Touto znělkou Kollárovou chceme již předem naznačiti své stanovisko při posudku civilních katechismů po stránce didaktické a methodické! Co již se methodiky týká, nechceme rozhodovati, zda při „vyučování“ mravovědě dlužno pokračovati dle metody heuristické či akroamatické, dle synthetické či analytické — každý poněkud zkušenější učitel ví, že methoda nedá se přikrojiti jako uniforma pro mládež všeho druhu a že v individualisování spočívá vlastní klíč úspěchu — ale vůli mějme všichni rovnou! Cíl výchovy musí nám býti všem společný, sic nastane neutešený rozkol, který škodí škole nejvíce, neboť: „Discordia res vel maximae dilabuntur!“

O cíli pak školního vychování mezi rozumnými lidmi dobré vůle jedno panuje mínění, s nímž zajisté i převážná většina otců rodin souhlasí. Cíl vychování záleží v buzení, vyvíjení a zdokonalování všech v mladistvém těle a duchu dítěte drímajících mohutností, jak překrásně dí veliký paedagog biskup Dupauloup: „V čem záleží vychování, který jest jeho pojem nejvyšší a nejhlubší, nejvšeobecnější a nejjednodušší zároveň? Zde jest: Vzdělávati, cvičiti, vyvíjeti, posilovati a zušlechťovati všechny síly fysické, rozumové, mravné a náboženské, kteréž u dítěte tvoří vlastní podstatu lidské přirozenosti a důstojnosti — tímto způsobem vzdělávati člověka a připravovati jej k tomu, aby sloužil vlasti v různých společenských povoláních . . . a tak pojmáme-li věc se stanoviska vyššího, připravovati (na) život věčný povznesením vezdejšího.

A nyní ptáme se: Připravuje-li škola, v níž civilní katechismus panuje, žáka na život věčný, když v ní o poznání Boha, o účtě mu povinné, o vykoupení, o Kristu Ježíši, o oběti, o sv. svátostech a t. d. ani slůvkem se neděje zmínka? A jakým právem osobují sobě knížky zmíněné pyšný název „Cours de Morale“, působíce téměř výlučně na mohutnost poznávací, říše citové, z níž vlastně nábožnost a mravnost se prýští, se nedotýkajíce?

„Cours de Morale“, jichž na školách francouzských k veliké škodě ubohých žáků se užívá, jsou spíše rukověti sociologie aneb, dejme tomu, národního hospodářství!

¹⁾ Qu' est-ce, en effet, que l'Éducation, quelle est son idée tout à la fois la plus haute et la plus profonde, la plus générale et la plus simple? Le voici: Cultiver, exercer, développer, fortifier et polir toutes les facultés physiques, intellectuelles, morales et religieuses qui constituent dans l'enfant la nature et la dignité humaine . . . Par là former l'homme et le préparer à servir sa patrie dans les diverses fonctions sociales . . . et ainsi, dans une pensée plus haute, préparer l'éternelle vie, en élevant la présente.“
L'Enfant page: 2.

Jednostranným velebením republiky pak a vychvalováním „Velké Revoluce“ docílí se pravého opaku humanity všelidské, jež má dle náhledu mnohých se státi surogátem mravouky katolické, neboť ze škol francouzských vyjdou jednostranní „chauvinisté“ nejhrubšího zrna, jimž bude scházeti cit pro spravedlnost a láska k bližnímu, tak jak jí Kristus učí — a ona velebená „humanita“ spláče nad výdělkem. Takovým způsobem stává se stát francouzský Molochem, jenž vše pohlcuje: přirozená práva rodičů, Božská, nezadatná práva Církve a zásady rozumné paedagogiky! Kterak by jásal Danton, onen fanatik revoluce, jenž ve své horečné blouznivosti stanovil zásadu: „Dítě náleží v první řadě republice, potom teprve rodičům?! A to se děje pod heslem: „Liberté!“ Sám otec našich liberálních školských zákonů Hasner viděl se nucen pozvednouti hlasu svého k obhájení přirozených práv rodičů! Prohlásilť jménem vlády následující: Nur der Reiche kann Mittel und Wege einschlagen, um, wenn ihm die Schule nicht recht ist, seine Kinder im Hause oder anderswo zu erziehen. Wenn der Reiche jedoch gezwungen ist, seine Kinder in die Schule zu geben, wo er für das religiöse Interesse nicht die nöthige Garantie zu haben glaubt, so ist das gewiss keine freiheitliche, sondern unfreiheitliche Institution.“ (Sezení pans. sněm. ze dne 31. března 1868.)

Tolik na otázku didaktickou: „Čemu se má učit?“ Nyní přihlédněme poněkud k otázce methodické: „Jak se má učit?“ Dříve jsme ovšem podotkli, že volba metody závisí na individualních okolnostech. Ale jakmile se autor rozhodne pro tu neb onu metodu, je podroben kritice! A nyní ptejme se, jaká jest metoda pánů Compayré a Mabilleana? Neradi pronášíme úsudku o práci paedagogů, u nichž „bonam fidem“ předpokládáme. Ale kdo školských běhů znalý podrobí „katechismy“ zmíněných pánů poněkud zevrubnější kritice, sezná, že nejmírnějším přívlastkem dotyčné metody jest slovo: „naivní“!

Ano, naivní jest to metoda! Chce žít tam, kde nesila, chce naslouchati zjevením mladistvé duše a proto do ní dříve hučí jako do fonografu, mluví k maličkým, jako kdysi Napoleon ke své gardě a místo mléka spasitelných naučení, jež dlužno by bylo dětem dávat, lepí na ubohé pozlátko osobní domýšlivosti a národního chauvinismu! „Vychování budiž přirozené a rozumné!“ Tato zásada jest od Komenského! Přednášky (neboť o katechisování nemůže býti řeči!) republikánských mravouk nejsou ani přirozené a ovšem — a fortiori — ani rozumné! Jak jsme již dříve byli podotkli, přináší dítě z katechesí matčiných dosti obsáhlý fond dojmů do školy! Na tom základě má katecheta dále stavěti, rozumně při tom sobě počínaje, důležité od méně důležitého rozeznávaje, od bližšího ke vzdálenějšímu, od neznámého ke známému zvolna postupuje.

Jak pak si v ohledu tom počínají páni Compayré a Mabillean? K vůli posudku podáme zde krátký výtah z jedné „katechese“ od Compayré! Jedná se o článek: „L' autorité paternelle et maternelle.“ (page: 12—13.) Pro lepší porozumění dlužno předeslati následující: V minulých přednáškách rozvinul učitel strašný nástin dějin rodiny od starověku počínaje. Mluvil o krutých právech, jaká dříve otci příslušela vůči nezbedným dětem a poučil je, že ona práva republikánskými zákony valně jsou obmezena a že dle paragrafu toho a toho, syn neb dcera nejsou povinni vše si nechat od rodičů líbiti! (Posluchači — neboť přednášky zmíněné nejsou nejprvnější — jsou děti od 9—10 let!) Vedle toho sdělil žákům „spasitelnou“ pravdu, že pověstný Mirabeau vymohl si od krále pověstné „lettres de cachet“, jichž mocí zavřel svou ženu a všechny dívky do kláštera. Dle toho dá se

souditi, jaké vážnosti se těšila asi od těch dob matka u posluchačů hovorného pana katechety! A tak se přihodilo, co následuje:

Jistý žák, jménem — rceme — Jiřík, přišel do školy bleď a truchliv v šatech smutečních. Byl mu zemřel otec! To ho ovšem velice rmoutilo — ale mnohem více ho zajímala trapná otázka, (?) již sobě kladl ve své duši: „Koho mám poslouchati nyní, když úmrtím otcovým veškerá *autorita* v rodině vyhasla? Pan učitel měl útrpnost s Jiříkem a poučil ho, že autorita v rodině za *našich dnů* přináležejí matce rovněž jako otci! „Jindy,“ doložil učeně, ovšem bylo jinak! Žena měla postavení tak nízké, že se až někteří mudrci domnívali, že žena nemá ani duše!“ (Str. 12.) Než ušetřme ctěných čtenářů dalšími nechutnostmi! Přeje-li si kdo, posloužíme příklady bez počtu! Tolik jsme chtěli dokázati, že metoda pana Compayré a pan Mabileau není lepší — je nerozumná, což se nám tuším podařilo! Ovšem že jest také nepřirozená!

Na první pohled zdálo by se, že pojmy: metoda nerozumná a nepřirozená se kryjí! Ale tomu tak není! Nebo dejme tomu, že by některé dítě bylo od své matky od nejútlejšího mládí vychováno v ideách republikánských dle pana Compayré, tu by nabyl učitel v duši žáčka půdu připravenou pro své politické kotrmelce! Vychovával by více nerozumně, ale nikoli nepřirozeně, drže se hesla: „Od známého k neznámému atd.“ Ale, bohudík, tomu není tak! Převážná většina dítek na školách francouzských přichází do školy se štípením nábožensko-mravným, na něž učedníci svobodného zednáře Paula Berta roubují násilím učení materialisticko-republikánské! Proto jest metoda ta nepřirozenou!

Máme mluvit ještě o jiných velmi závadných stránkách civilních katechismů? Vada nejhlavnější jest ovšem ta, že těch několik mravních předpisů, které oba katechismy podávají, postrádá veškerého posvěcení, veškeré závaznosti — jedním slovem veškeré sankce! Proto také rozvážnější paedagogové opouštějí prapor kosmopolitů a vracejí se pod prapor věro- i mravouky Kristovy! Jsou ovšem vavříny, kterých bezbožecká škola ve Francii dobyla, takové, že i liberální jinak paedagogové nad tím se pozastavují. V „Revue des deux Mondes“ nejrozšířenějším to časopise francouzském, ozývají se hlasy po smíru ve škole: „Que le philosophe et le prêtre accomplissent donc chacun ce qu'ils croient le meilleur, mais sans haine et guerre. Moins que tout autre le philosophe doit oublier que la vérité est toujours relative en ce qui concerne le dernier fond de l'être etc.“ Ať tedy filosof i kněz působí tak, jak myslí, že by bylo nejlépe, bez záští a boje. Nejméně ale měl by zapomínati filosof, že pravda (vědecká?) jest vždy relativní pokud se posledního základu jsoucnosti týká. (Revue des deux Mondes, livraison du 1. novembre 1890.).

Ale i jinde jsou zhoubné následky nedostatečného pěstování citu náboženského na školách patrný a paedagogové o tom bez obalu se vyjadřují. Tak praví Kehr ve svých: Pädagogische Reden: „Der Hauptgrund der unbefriedigenden Verhältnisse ist, dass bis jetzt zu wenig für sittliche Erziehung gethan wurde — es wankt der Grund, auf dem wir bauten!“

Katechismus křesťansko-katolický získává sobě opět úcty a uznání — ale titěž hlasové, kteří volají po smíru — sans haine et guerre, bez záští a boje — vyvolali zbytečnou diskussi o otázce: „Kdo má katechismu na školách vyučovati.“

(Dokončení.)

Ježíš Kristus, vzor vychovatelův.

Sv. evangelium je pravou školou, v níž možno se všemu naučiti, zvláště i umění nejdůležitějšímu, umění: vychovávatí.

Nebude tudíž jen zajímavé, nýbrž i velmi užitečné, projdeme-li kratince sv. evangelium a prozkoumáme-li, jak božský Spasitel zadost učinil všem požadavkům pravého vychování, jak nám ve Svě osobě podal nejdokonalejší vzor vychovatele.

Krátká tato rozprava dotýká se těchto 3 věcí: nejdříve *vlastností vychovatelských*, pak *způsobu* a konečně *výsledků vychování*.

I.

Přede vším je zapotřebí, aby vychovatel měl ony *vlastnosti*, které jej uzpůsobují ku vznešené a důležité úloze: vychovávatí. Tyto vlastnosti jsou čtyry: vážnost, láska, rozvážnost, nezištnost.

1. Vážnosti je vychovateli nejvíce potřeba. Vychovávatí znamená uzpůsobiti člověka k jeho cíli, to však může jen Bůh. Výchova je v jistém smyslu pokračováním a doplněním stvořitelské činnosti a jen pomocí Boží mohou ji lidé konati. Všem zákonitým činitelům při vychování, rodičům a církvi, dostává se potřebné *vážnosti* od Boha, v jeho jméně konají oni svou úlohu, v jeho jméně mohou požadovati od chovanců úctu, poslušnost, důvěru, lásku. (V tom také spočívá pravá vážnost.) — Jak plně, jak opravdově a vznešeně jeví se tento požadavek u našeho Pána! On netoliko nám dán od Boha jak učitel, nýbrž jest nám i vychovatel i Bůh náš v jedné osobě. „Tentof jest Syn můj milý, toho poslouchajte.“ (Mat. 17, 5.) Kristus tuto největší vlastnost pro výchovu vždy také žádal. „Moje učení není mé, ale toho, kterýž mne poslal, Otce.“ (Jan 7, 16.) „Kdo vidí mne, vidí Otce.“ (Jan 14, 9.) „Vy mne nazýváte mistrem a Pánem a dobře pravíte, jsem zajisté.“ (J. 13, 13.) „Jeden je mistr váš, Kristus.“ (Mat. 23, 10.) „Já jsem cesta, pravda i život.“ (J. 14, 16.) Zde je tedy pravý a živý Bůh, královská Moudrost Otcova, jež pokolení lidské stvořila, řídila a vedla od počátku (Moudr. 9, 10—12.). Tato Moudrost při vychování ukazuje nám svou stvořitelskou ruku.

2. Poněvadž vychovatel Boha i rodiče zastupuje a v jejich jméně vyžaduje důvěru i lásku, musí také sám *lásku* míti, zvláště k mládeži, která vychování nejvíce potřebuje. Kdo nemá ochoty a zvláště lásky k dětem, ten nechť vychování nechá; neboť bude jen nájemníkem (placeným dělníkem) a dozorcem, nikdy však vychovatelem. Bez lásky nemůže Boha a rodiče zastupovati aniž výsledků při vychování docíliti. Aby mohl na chovance výchovou působiti, musí si přede vším získati jejich lásku a důvěru, neboť jen láska plodí lásku. Má tedy vychovatel přede vším míti srdce láskyplné, a lásku tu taky řečí i skutky ukazovati.

Jak opět zde krásným je vzorem náš Spasitel! On měl zajisté srdce láskyplné, a láska tato se vylévala tisícovým způsobem na *všechny vůbec*: „Když miloval své, až do konce je miloval.“ (Jan 13, 1.) „Jakož mne miloval Otec, i já miloval jsem vás. Zůstaňte v milování mém.“ (J. 15, 9.) „Většího milování nemá žádný nad to, by kdo život svůj položil za přátely své,“ (Jan 15, 13.) *zvláště na sužované*: „slepi vidí, kulhaví chodí, malomocní se očišťují, hluší slyší, mrtví z mrtvých vstávají, chudým se evangelium zvěstuje.“ (Mat. 11, 5.) „Pojďtež ke mně všichni, kteří pracujete a obtíženi jste, a já vás občerstvím“ (Mat. 11, 28.), *nejvíce na dítky*: „Nechte maličkých ke mně a nebraňte jim, neboť jejich je

království nebeské“ (Mat. 19, 14.; Luk. 18, 16.) a pak dítky k Sobě bral, je žehnal atd. Jak krásný to příklad úcty a lásky k dětem! V těch maličkých vidí miláčky svatých andělů (Mat. 18, 10.) i Svého nebeského Otce, Své malé bratry a spoludědice Svého království, ku kterému již na sobě nosí právo: posvěcující milost a dětské ctnosti. On vidí v dítkách těch překrásné cíle, jež v jejich srdcích posud dřímají, i velikou budoucnost, kterou vytvoří dobré vychování; avšak vidí též i zlo a záhubu hrozící jim z nedostatečného nebo špatného vychování; vidí peklo i svět, jež své plány trvale toliko pokazeností mládeže uskutečniti mohou (Mat. 18, 6. 7.); to vše vidí, a jako by své miláčky chránil, shýbá se pln péče a dobroty k nim, ovinuje je svýma rukama, tiskne je na své srdce a ozbrojuje proti zlu znamením svého požehnání. Tato slova mnoho přispěla ku spasení mládeže, ona z mnohých srdcí vyvodila lásku a mnoho způsobila vychovávacích a blahoplodných ústavů. Tato slova dle vůle božského Spasitele nechť vniknou v srdce všech vychovatelů, by věděli, jak milé a cenné mají jim býti dítky, a jak úctu a lásku k nim mají pěstovati. Jsou ještě jiná místa ve sv. evangeliu, jimiž se dokazuje, jak dítky rády ku Spasiteli přicházely a jak v jeho přítomnosti se cítily bezpečnými. (Luk. 9, 47.) A Ježíš vida srdce jejich uchopí pachole a postaví je vedle sebe a praví: kdo přijme pachole toto ve jménu mém, mne přijímá (Mat. 18, 2.). „A vzav pachole postavil je uprostřed nich, a řekl: Amen, amen pravím vám, neobráte-li se a nebudete-li jako maličci ti, nevejdete do království Božího.“

V lásce jeví se i *soucit, mírnost, trpělivost*. Všechno to je zjevným účinkem lásky. Vychování jest pro slabost, tékavost, povrchnost a zapomětlivost dětského věku, a často i pro přestupky předešlých vychovatelů velmi obtížno. Proto musí býti vychovatel, chce-li cíle svého dosáhnouti, velmi trpěliv. Dle sv. Tomáše zaslouží si učitel a vychovatel (v pravdě) trpělivostí jakýsi druh mučednické koruny. Jakou trpělivost a mírnost vidíme při Spasiteli jako vychovateli! Měl trpělivost s neumělými svými apoštoly, na př. když žádali, aby jim vyložil podobenství o dobrém semeni a koukoli (Mat. 13, 36.), když ho žádal Petr, aby jim vyložil slova: neposkvrňuje člověka, co vchází v ústa, ale co z úst pochází, to poskvrňuje člověka (Mat. 15, 15. 18.), když se ho tázali před na nebe vstoupením, chce-li toho času navrátiti království israelské (Skut. ap. 1, 6.); když lidé mocně na něho tlačili, aby se ho dotkli, neboť mnohé uzdravil, když na otázku Ježíšovu, kdo se ho dotknul, apoštolové pravili: „Vidiš, že tě zástup tiskne a pravíš: Kdo se dotekl roucho mého?“ (Mar. 5, 31.); když fariseové a starší poslali služebníky své, aby ho lapili v řeči, a on jim odpověděl: zdali i vy jste navedeni od knížat či od fariseů? Při všem tom nestěžuje si Spasitel aneb jen velmi zřídka (Mar. 8, 17.), kde kárá apoštoly, že nerozuměli slovům, aby se varovali kvasu farisejského (Mar. 9, 18.), nebo kde se vypravuje, jak přivedli němého k Pánu Ježíši, kterého apoštolové nemohli vyléčiti, a Ježíš na ně zvolal: o pokolení nevěřící dokud s vámi budu? dokudž vás budu trpěti? On nikdy nezměnil svého k nim chování a všem bez výjimky dovoloval, aby se na něho obraceli. Tak o něm bylo i předpověděno. (Mat. 12, 18. etc.; Isai. 42.) Plodem této trpělivosti a tohoto soucitu byla nejen veliká dobrota jeho srdce, jež hledíc na neštěstí (Mat. 9, 36.; Luk. 19, 41; Isai 61, 2.), naplnila slzami jeho oči a v pravdě zasloužené pokárání pohledem soucivým umírnila, nýbrž i jeho veliký rozum a jeho moudrost, již jsou i hlubiny slabosti a nemoci otevřeny. On byl mírný a trpělivý, netoliko proto, že byl dobrotiv, ale i proto, že byl moudrý. Netrpělivost je vždy nerozumna a nevhodna, neboť ne-

poznává lidí, ani jich nenapravuje. Netrpělivost nečiní nie dobrého, za to však mnoho zlého (Jak 1, 4.). My nemůžeme činiti zázraků jako Spasitel, můžeme se však cvičiti v trpělivosti, jež jeví po lidí podobné účinky jako zázraky, neboť přináší vážnost, dosahuje lásky a plna je požehnání.

3. Třetí vlastností vychovatelovou je *rozvážnost* neboli moudrost. Křesťanská moudrost má za účel dobro a volí k němu vhodných prostředků. Ona je první ctností těch, kdož mají jiné vésti, bez ní jest nemožno dojíti cíle. Poznávání člověka, ovládání jednotlivých náruživostí, rada i modlitba musejí býti vedle ní jako pomocné prostředky. Jak moudře a rozvážně zacházel Spasitel se všemi! Jak opatrný byl ku svým nepřátelům! (Mat. 12, 15—21.), i tehdy, když v horlivosti své proti nim vystoupil! Srovnej jen oboje vyčistění chrámu, jež učinil (Jan 2, 14—19.; Mar. 11, 15—17.). On vůbec k tomu hleděl, aby předešel hříchům a všemu zlu, a to je velmi důležité pro každou moudrou správu (Mat. 14, 22.; Luk. 8, 39; 9, 52.; Mar. 8, 26.).

II.

Krásné vlastnosti pro vychování ukázal Kristus Pán i v zevním *způsobu vychování*.

Pravé a dovedné umění vychovatelské *má přihlížeti ke 4 věcem*: k účelu výchovy, k mravům a vlastnostem chovanců, ku prostředkům vychovávacím a konečně ku způsobu, jak těch prostředků užití.

1. *Účelem vychování* je celého člověka uspůsobiti především pro jeho nejbližší, pozemský cíl, t. j. pro povolání, jež má zde v církvi a státu zaujmouti, a po tom i pro jeho nejvyšší, poslední a věčný cíl, jeho spasení a blaženost na nebi. Člověk tedy nemá býti vychován jen pro sebe, on není svým posledním cílem, on nesmí také býti vychováván jen pro stát, pro tuto zem, nýbrž pro nebe. Tomuto poslednímu a největšímu cíli má býti všechno přispůsobeno. Tento nejvyšší a věčný cíl vždy zvláště Spasitel vystavoval: „Co prospěje člověku, kdyby i celý svět získal, ale duše své škodu trpěl?“ Kdo miluje život svůj, ztratí ho, a kdo nenávidí života svého na tomto světě, k životu věčnému ostříhá ho.“ (Jan 12, 25.) A bohatci, jenž celý život i srdce přikládali k bohatství, volá: „Blázne, této noci požádají duše tvé od tebe, to pak, cos připravil, čím bude? Takť jest, když sobě někdo shromažďuje poklady, a není bohatý v Bohu.“ (Luk. 12, 20—21.)

2. Druhou, ještě důležitější věcí při vychování je *ohled na chovance*. Užitečné vychování musí se přispůsobiti přirozenosti, povaze a potřebám chovancovým. Chovanec je člověk. A člověk je velice dokonalá bytosť, tvor, dítě a zástupce Boží ve viditelném světě; bytosť opatřená různými krásnými mohutnostmi na těle i na duši; on je nesmrtelný a svobodný; byl na počátku úplně dobrý, není však taktéž úplně pokažen, ale pln nezřízených a nebezpečných náklonností a náruživostí, jež musí jeho vůli omezovati a řídit. Je tedy způsobilý k vychování, ano jemu je potřeba vychování. Zlo se má v něm potlačiti a vykořentiti, dobro vsaditi a vypěstovati, ne však jen zevní silou, naopak třeba jej z nynějších dojmů přivésti k samočinnosti. Nesmí se ponechati své vůli, avšak netřeba mu jí taky bráti; dovednost vychovaví záleží hlavně v tom, aby se uzpůsobil své svobodě správně a ctnostně užívati.

Ke všemu tomu přihlížel Spasitel. Člověk je mu dítětem nebeského Otce, on jedná s ním s velikou úctou. On přijímá člověka tak, jak je, do školy své;

jeho rozum, jeho vůli, jeho fantasii, tělo i duši, vše to přijímá do oboru svého vychování, jak to krásně ukazuje ve svých kázáních. Spasitel šetří svobody člověka a užívá jí ke všemu, k vyplnění povinnosti (Mat. 19, 17.), jakož i k uvedení k nejvyšší dokonalosti. (Mat. 19, 21.) Sotva na něco jiného klade takový důraz, tak často a tak mocně jako na tuto okolnost vychování (Mat. 16, 24. Luk. 9, 23.; 17, 33.; Jan 12, 25.). V nejrozmanitějších podobenstvích (Mat. 7, 13.; Luk. 13, 24.) vždy znova ji doporučí.

Jako *prostředky vychování* uvádějí se: poučení, odměna a trest a pak praktické cvičení v naučeném. Všechny tyto prostředky vidíme u Spasitele.

a) *Poučení*, jež dával Spasitel, obsahuje cíl i prostředky. Konečným cílem je nebe, cílem nadpřirozeným, a proto i prostředky mají býti nadpřirozené. Jako subjektivní prostředek doporučí Spasitel nadpřirozené ctnosti, jež se nám vlévají s posvěcující milostí, zvláště pak božské ctnosti, víru (Mar. 16, 16.), naději (Jan 16, 33.), lásku k Bohu a bližnímu (Mar. 12, 30.); vzhledem k mravním ctnostem hlavně chudobu a odříkání se časného, materialního jmění (Mar. 5, 3.; 19, 29.), čistotou srdce i těla (Mat. 5, 8. 28.; 6, 22.; 19, 11—12.), skutky milosrdenství (Mat. 5, 7.), lásku k nepřátelům (Mat. 5, 44.), lásku ku kříži (Mat. 5, 10.). Jako objektivní prostředky označuje Spasitel přikázání Boží (Mat. 19, 17.), která jsou přímou cestou do nebe, pak jako prostředky milosti svaté svátosti (Mat. 28. 19—20.; Mar. 16, 46.; Jan 6, 54.; Luk. 22, 19.) a modlitbu (Luk. 18, 2. 33.; 18, 1.), všechno to pak ne dle libovůle a soudu nebo mínění jednotlivce, nýbrž ve viditelné, uspořádané Církvi, již založil (Mat. 16, 18.; 18, 18.). To je program vychovávacích prostředků, jež Spasitel ustanovil a konal.

O všem tom poučuje Pán zvláštní silou, která přitahuje, přesvědčuje a uzpůsobuje všechny mohutnosti lidské: rozum, fantasii, vůli, cit. Nebe představuje jako krásný stánek nebeského Otce s mnohými příbytky (Jan 14, 2.), jako veliký rodinný dům (Luk. 13, 25.), podivnou hostinu a svatbu (Mat. 22, 2.; Luk. 14, 16.), veliké, věčné království (Mat. 5, 3. . . Mar. 1, 14.), tedy jako souhrn moci, cti, slávy a radosti. A toto království slibuje za ctnost (Mat. 5, 3. . .) i za nejmenší dobrý skutek (Mar. 9, 40.). Pro vůli-má vždy krásné pohnutky, ze všech stran je vybírá, z přirozeného i z nadpřirozeného řádu, z obyčejného života (Mat. 5, 47.) i z uvažování nejvyšší dokonalosti (Mat. 5, 48.). Často uvádí zcela přirozené pohnutky (Luk. 14, 8.; 16, 8.; Mat. 7, 12.; 26, 52.). On chce celého člověka učiniti dobrým a všechny jeho mohutnosti zříditi k nadpřirozenému; on chce docílit shody přirozenosti s nadpřirozeností; přirozenosti dáti čest býti pozdviženu k nadpřirozené ctnosti. A proto i nechce, aby se člověk svých přirozených náklonností odřekl. Na opak, on je má podržeti, ale řídit, ušlechťovati, jim jistý, věčný cíl vytknouti a jimi jako zbrojí k cíli směřovati (Mat. 10, 28.; 18, 9.) I v tom je zvláštnost křesťanského zákona a výchovy lidí dle Krista Ježíše, že nejen pečuje, aby se člověk zlého chránil, dává mu přikázání a zákazy vzhledem k dobrému, nýbrž dává mu i rady, navádí jej k dokonalosti a tím otevírá vzletu lidské svobody a šlechetným přáním srdce cesty nepřehledné. Spasitel chce vychovati člověka velikodušným, dokonalým. Sv. evangelium je plno krásných rad pro dokonalost v každém způsobě (Mat. 5, 40. 44. 48.; Luk. 10, 37.; 14, 11.; 17. 10.; 21, 4.). On sám stanoví cíl touhy po křesťanské dokonalosti (Mat. 19, 21.) Učí jen tomu, co je potřebno, užitečno, vznešeno, co srdci prospívá, co ho povznáší a těší. Každá jeho zásada může učiniti světce.

b) Druhým prostředkem vychování je *odměna* a trest. Sv. evangelium je plno

slibů a odměn. Spasitel požaduje mnoho, ale slibuje ještě více. Tak často praví: blažení, blažení budete (Mat. 5, 3—11.; Jan 13, 17.). Zdá se, že požaduje jen proto, aby mohl dáti: On nikdy neskrbí chválou a uznáním. Kde nachází ctnost, tam ji chválí (Mat. 8, 10.; 16, 58. Luk. 7, 44.). Velmi často přičítá divy, jež činí, víře těch, v jejichž prospěch je činí (Mat. 9, 22.; Luk. 7, 50.; 17, 19.; 18, 42.; Mar. 10, 52.). Než Spasitel nejen dobro sliboval, nýbrž on také nesčíslné dobro všem prokázal. On dobře znal srdce lidské a proto věděl, že se láska nerodí z rozkazů, nýbrž z lásky. A láska činí dobro. Jeho zázraky nejsou jen důkazy jeho božství, nýbrž i jeho lásky, tou zajímal srdce pro své učení. On byl dobrý (Jan 17, 12.) a celý jeho život byl i dobročinněním (Skut. 10, 38.).

Avšak i pokárání, hrozby a *tresty* čítají se k výchovatským prostředkům. Osvěžují paměť, bystří rozum a pozornost, krotí vůli strachem. Spasitel i těchto prostředkův užíval, s tím toliko rozdílem, že nepřišel proto, aby lekal a trestal, jak to často sám pravil (Jan 3, 17.; 12, 27.; Luk. 9, 56.), proto mnohem méně hrozil, více vzmušoval a odměňoval, a jen tehdy užíval hrozeb a trestů, když to potřeba kázala a jiné prostředky nestačily.

Teprve v třetím roce svého vyučování, když opustil Galileu (Luk. 10, 13.) a zvláště když nevěra a nenávisť židovská na slavnost stánků (Luk. 11, 31.; 15, 13.) a posvěcení chrámu (Luk. 13, 25.; 12, 24.; 19, 27.) zjevně ukládala Spasiteli o život, počal i on zjevně oznamovati Israeli trest zavržení, a to vždy určitěji (Luk. 19, 43.; 20, 16.; 21, 24.; Mat. 22, 7.; 23, 38.) neboť nic jiného neúčinkovalo. Jako celému národu, tak hrozil i jednotlivým třídám, jako fariseům (Luk. 11, 39.; 16, 22.; 20, 17.; Mat. 23.) ano i jednotlivcům hrozil tresty za jejich přestupky rozličnými podobenstvími (Mat. 5, 20. 22. 25. 29.; 13, 30. 48.; 25, 41.; Mar. 9, 41. 43.) Zdeť znamenati vážný, mocný rozhovor učitele a vychovatele a hrozné pokárání věčného soudce. Kde našel úctu a dobrou vůli, tu byl nadobytčně dobrotivý a mírný ve svých důtkách (Mar. 9, 32.; Mat. 20, 22.; Jan 20, 27.; 21, 15.), jen zřídka byl hlas jeho něco ostřejší (Mar. 8, 17.; Mat. 16, 23.; 17, 16.). Jaký pohnutlivý příklad jemného vychovavacího taktu ukazuje nám v té příčině jednání Spasitelovo s Jidášem! Již rok před jeho zločinem počal jej Pán mírně a vážně napomínati (Jan 6, 71.). S jakou mírností odmítá osobivý, necitelný a pohoršlivý výrok Jidášův při hostině v Bethanii (Jan 12, 7.; Mat. 26, 10.)! Jak pečuje a všeho užívá v pozdějším čase, aby nešťastníka zachránil, když mu jasně a zřejmě napřed oznámil jeho ohavný skutek, krátce pak na to zřetelně ukazuje mu oškřivost, hrůzu a strašlivé následky jeho činu (26, 21. 23. 24.; Luk. 22, 21.; Jan 13, 10, 20. 21.) a při tom pln šlechetných ohledů šetří jeho cti a jeho života před učedníky. (Jan 13, 23. 30.) S jakým nebeským klidem a mírností přijímá konečně políbení od zrádce! (Mat. 24, 49. 50.) (Dokončení.)

O blaženosti se stanoviska ethického.

Píše Jan Nep. Holý.

(Pokračování.)

Žako se klamou však ti, kdo v bohatství pravé štěstí své hledají, tak i klamou se ti, kdož česť ve všem neunavně vyhledávají a ji nejvýš kladou, rovněž i oni konečně doznají, že se marně za vidinou tou pachtili. Ebers (Uarda, přel.

Bedřich Frída) neuznává cti za nejvyšší statek: „Co je to česť? Každý přijde na svět bez ní, mnozí odejdou ani jí nepoznávše a jsou přece dobrými lidmi.“ Aristoteles podává důvod, pro který nemůže býti česť naší blažeností, následovně: „Jeví se (česť) příliš povrchním na to, co hledáme, zdáť se býti více ve ctitelích než ve ctěném, kdežto dobrem tušíme býti něco *vlastního* a neodňatelného. Dále sledují tuším česť, aby přesvědčili sebe samy, že jsou dobří: hledí totiž býti ctěni od rozvážných a u kterých jsou známi a sice pro ctnost; zjevno tedy, že podle nich aspoň je ctnost něco lepšího“ (Eth. Nikom. I. kn. 3. hl.). Téhož důvodu užívá také sv. Tomáš (contra Gentiles lib. 3. cap. 28.). Dále nejvyšší dobro nepřipouští nějaké zlo, avšak již to by bylo zlem, jestliže by nějaký zlý byl účasten nejvyššího dobra, skutečně však mnoho lidí zlých bývá ctěno a vychvalováno, nemůže tedy býti česť nejvyšším dobrem.

Avšak ani sláva není takým dobrem. Neboť kdo dychtí po slávě, tím také dychtí, by od jiných byl ctěn, česť však není blažeností, tedy také sláva ne. Mimo to nejvyšší dobro jest trvalé; jest však něco, co by tak brzo pominulo, co by změně více bylo podrobeno nežli sláva? Nejvýše slavený upadáva za nějaký čas třeba i v úplné zapomnění, nemůže tedy býti sláva nejvyšším naším cílem. (Sv. Tomáš contra Gentiles 3. lib., 29. cap.) V Ebersově „Dceři královské“ čteme: „Kdo vychován jest v zásadě, že lesk, moc a bohatství jsou nejvyššími statky, ten nezíská si nikdy ušlechtilou mužnost.“ Také Jar. Kvapil marně štěstí ve slávě hledal:

„Kde je naše štěstí? Na perutích touhy,
v rozmarech a slávě dávno jsem je hledal:
do mé smutné duše celý život dlouhý
v modlitbách i vášních přec mi štěstí nedal.“

(Lumír 1890. str. 243.)

Rovněž Fr. Kvapil (Hněv Iljův):

„Nespasí tě chlubná lichotníků chvála.
slávu tvou, prach země, víchr rozmetá.“

Svatopluk Čech v „Poháru mladosti“ takto píše:

„Poznal jsem, že slávy třpytný mam
za trýzně nestojí, jež v sobě chová
ta tichá, hluchá zdoza vavřínová.“

Machar se vyslovuje také proti slávě (Bez názvu):

„Dnes sláva frásí, kterou vije
jak vínek slámy bezcenný
do literární historie
ký's professor ti učený“ — nebo:

„Však chtěti dnes tu slávu v podíl —
toť věru směšno — nikoliv!
Dnes efémerkou jest ta sláva...“

Připomínáme ještě Bohdana Kaminského „Sláva“ (Lumír 1890. str. 121.):

„Z té slávy co teď?
(Ó rcete, co je sláva?
Kde jaká odpověď?
Proč každý si jí přává

a po ní šílí, třeští
 a za ni umře rád? —)
 Hle, cár, jenž chyt se v dešti.
 za telefonní drát . . .“

Správný jest tedy výrok blahosl. Tomáše Kempenského:

„Marnost též jest po hodnotech bažiti a k vysokému stavu se vznášeti.“

Zdali pak moc jest posledním naším cílem? Měla-li by býti nejvyšším cílem naším, mělo by býti každému možno jí se dopjati, avšak to jest nemožno, tedy také není moc naší blažeností. Blaženost dokonalá jest trvalá, avšak i trůny nej-mocnější bývají často moci zbavovány, tedy nemůže býti moc nejvyšším dobrem. Dále nejvyšší cíl nevztahuje se k něčemu vyššímu, moc však směřuje ku blahu poddaných, tedy není nejvyšším dobrem. (Sv. Tomáš contra Gentiles, lib. 3. cap. 31.) Dokonalá blaženost nemůže býti dobrým i zlým společnou, nemůže se jí také špatně užívat, moc však mají netoliko dobří, nýbrž i zlí, a leckdy špatně užívají moci své, moc od svědomí loučíce:

„Zlé užívání velkosti to jest,
 když ona od svědomí loučí moc.“

(Shakespeare: Julius Caesar.)

Mimo to „v moci není ještě ani ctnost ani rozum“ (Aristoteles.) A podle knihy moudrosti (hl. 6. v. 1.) „lepší jest moudrost nežli síla: a muž opatrný nežli silný.“

Zajisté již u mládeže jeví se jakési známky náklonnosti ke cti, slávě, panovačnosti, nejlépe se to prozrazuje při hrách, při kterých mnohé děti toliko vynikající úlohu hrátí míní. Taková ne právě chvalitebná vlastnost roste s lety a může býti příčinou mnohých sklamání, jestliže člověku, který toliko v očích světa ctěn, vážen, oslavován býti chce, který nad jinými panovati chce, jestliže takovému člověku není popráno takové cti, chvály, oslavy, panství nad jinými dosíci, po jakém tak dychtivě baží. To se přihází dosti zhusta a jest to zcela přirozené, k čemu by mu ostatní, jemu rovní, vysokou úctu prokazovali? Není-li v očích i světských podobná vlastnost něčím; čeho neschvalují, co se jim protiví? Zdali právě takým člověkem nejvíce neopovrhují, který všem chce vládnouti?

Proto také třeba již v srdcích něžných podobné výkvěty udušovati, třeba udušovati přílišnou samolásku, velké mínění o sobě, třeba pozorovati malé při hrách, třeba je někdy pokořovati a prvního místa jim vždy nepopřáhati. Věci takové tím spíše vykořeňovati sluší, jelikož velmi nesnadno jest, aby s přílišnou samoláskou v tomtéž srdci se rozhostila pravá láska Boží. Obvyčejně taká samoláska vede ku pohrdání jinými, k mínění, že jsou ostatní hluboko pod námi, jedním slovem k nelásce ku bližnímu. Zdaž však může býti v také srdci pravá láska Boží? Kdo praví, že miluje Boha, a nenávidí bližního svého, lhář jest a pravda není v něm. Jestliže však v Bohu jest pravé blaho naše, jak může býti člověk samolibý, panovačný v pravdě blažen?

Jaké péče tedy třeba hned z mládí, by se takové neřesti ze srdcí mladých vykořenily! Při tom naskytuje se velmi vhodná příležitost, ctnost v srdce něžná vštěpovati a ke křesťanskému životu je nabádati. Ráda se totiž při našich činech vloudí v srdce naše touha po cti a slávě před světem; až příliš rádi dáváme se k činům vésti pobídkou, že se o nás všeobecně chvalitebně mluvíti bude, koli-

kráte kdo uštědřuje almužnu, poněvadž ví, že jméno jeho v časopisech uveřejněno bude! Souhlasíte se mnou tedy, jestliže pravím, že právě tato touha po oslavě jest nepřítelkyní v skutku dobrých činů, že zbavuje činy naše zásluhy v očích Božích. Hle, opět láska Boží popřála nám pole, na němž můžeme dokázati, komu náležíme, Bohu-li, či světu, popřála nám pole, na němž dokázati můžeme svoji ctnost. Dáváme-li se v činech svých vésti pobídkami časnými, také zcela dle práva časnou odměnu obdržíme. Dáváme-li se však vésti pobídkami, směřujícími k životu věčnému, pracujeme-li ne ke své slávě, ke své cti, nýbrž ke cti a chvále Boží, jestliže Bůh jest pohnutkou skutků našich, není pochybnosti, že získáme si zásluh před Bohem, že dojdeme blaženosti dokonalé. Jak tedy již z mládí děti navykati třeba, by při svých konech Boha na paměti měly! Tato vzpomínka, tato pobídka jednak skutky jejich Bohu milými učiní, jednak i před hříchem je ochrání.

Nemohou-li zevnější statky utišiti touhy člověka po blaženosti, snad jsou s to dobra vnitřní, snad dobra tělesná. Avšak ani tato jí neuspokojují. Neboť dobrá tělesná jako zdraví, krása, síla a pod. nejsou údělem všech a nedosahujeme jich svými kony. Může však býti nejvyšší dobro, po němž přece všichni bažíme a jehož nám všem dosíci možno, ano jisto jest, údělem několika „šťastných“? Zdaž odpovídá přirozenosti naší, bychom se nejvyššího svého dobra účastni stali pro nějaké příčiny vnější, či nevyžaduje toho přirozenost naše, bychom kony rozumnými a svobodnými blaženosti se domáhali? A jest tato blaženost, spočívající v tělesných přednostech, trvalá? Jak dlouho trvá zdraví, zdaž krása tělesná neoprchává, zdaž síly nemalátněji?

(Pokračování)

Zákony a nařízení

u věcech obecných a měštanských škol náboženství katolického se týkající.

(Pokračování)

Říšský zákon školní ze dne 2. května 1883. — § 21.

Povinnost školní počíná se životním rokem šestým dokonaným a trvá do dokonání životního roku čtrnáctého.

Avšak zákony teprve tehdy směji vystoupiti ze školy, mají-li nejpotřebnější vědomosti školám obecným předepsané, jako: náboženství, čtení, psaní a počítání.

Téhož zákona § 23.

Povinnosti k chození do školy veřejné zproštěny jsou na čas neb trvanlivě: Děti . . . takové, jež vyučovány jsou doma anebo v ústavu soukromém.

Min. výt. ze dne 28. prosince 1880. č. 19.864 vysloveno, že se má dle § 23. říšsk. zák. škol. dětem, které se vyučují doma nebo v nějakém ústavě soukromém dostati s dostatek alespoň toho vyučování, jehož by se jim dostalo,

kdyby navštěvovaly školu, která jest pro ně dle pravidel o přiškolení školou povinnou.

V případě posledně řečeném jsou rodiče anebo jich zástupcové odpovědní, že se dětem dostane vyučování obecné škole předepsaného, a to měrou dostatečnou (tedy i vyučování náboženského).

Je-li o tom pochybnosti, tedy okresní dozorstvo školní*) jest zavázáno, aby se přiměřeným způsobem přesvědčilo, je-li pochybnost tato podstatná čili nic. Příkazům v té věci vydaným rodiče nebo jich zástupcové povinni jsou podrobiti se.

Téhož zákona § 48.

Za odpovědného správce školního může ustanoven býti jen takový učitel, kterýž také prokáže, že má spůsobilost

Dle vynesení zemské škol. rady ze dne 9. ledna 1871. č. 9175. v takovém případě by zkoušel dítě inspektor.

vyučovati náboženství onoho vyznání, ku kterémuž přináležejí většina žáků té školy, a to podle průměru pěti ročníků předchozích. — Správa školní povinná jest účastniti se v dohlídce nad mládeží školní při cvičení náboženském řádně. vytknutém prostřednictvím učitelů příslušného vyznání náboženského.

Výnos zemské šk. rady ze dne 17. prosince 1883. č. 37.948 nařizuje, aby správy škol povinnost o zákonitý dozor ku školním dětem při službách Božích pečovali přesně plnily.

Téhož zákona § 54.

Jestliže by učitelstvo zachovalo se ve škole jinak, než jak povinnost káže, též kdyby chování jeho kromě školy uráželo vážnost stavu učitelského nebo škodlivé bylo působení vychovatelskému a učitelskému, bude užito prostředků disciplinárních, nezávisle od stíhání soudem trestním, když by takové snad místo mělo.

Zevrubná ustanovení o tom vydají se zákonodárstvím zemským, při čemž bude zásadou, že propuštění ze služby a odstranění z učitelského povolání naproti ředitelům, též i naproti učitelům a podučitelům definitivně ustanoveným, jinak se státi

nemůže, než na základě předchozího řádného řízení disciplinárního.

Minist. nařízení 14. června 1878. č. 17.682:

„Školní úřadové jsou beze vší pochybnosti oprávněni disciplinárně vystoupiti proti přestupování povinností také těch učitelů náboženství při veřejných školách obecných, kteří patří k duchovenstvu a duchovní správě zaměstnanému a nejsou ustanoveni od úřadů školních, pokud se toto přestupování povinností týká vykonávání učitelské činnosti ve škole. Avšak zvláštní postavení těchto učitelů žádá toho, aby se disciplinární moci neužívalo proti nim tak, jako jest zákonem předepsáno proti těm, kteří jsou ustanoveni od úřadů školních. Zdá se spíše, že jest na místě, aby pro zvláštní postavení těchto učitelů náboženství teprv tehdy zakročovalo se přímo, když se nepodaří dosíci toho, aby církevní úřad, k němuž v každém jednotlivém případě nejprve třeba obrátiti se, odstranil spozorované nepřislušnosti, aneb aby se postaral, aby vykonávalo se ustanovení úřadů školních.

(Pokračování.)

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

(Pokr.) Páni z „České školy“, aby svou všestrannou vzdělanost a učenost na jevo dali, fušují, jak se v prostomluvě říká, do všeho. Tak p. Alois Matuška, aby se nezdálo, že není filosofem, zajel si ve svém článku o „Kultuře“ na naše náboženství a napsal na str. 76. po způsobu racionalistů ovšem trochu zaobaleně, že naše náboženství, či jak tam psáno je, katolicismus, je výplodem fantasie. Nebudu všecko to povídání citovati, jen pokud se týče našeho předmětu. Praví se tam: „Kde příroda je nepokojná, tam se zrcadlí též v nitru člověka prudkou letorou, vyvinutou fantasií, nejasností citů, pověřivostí, oddaností ve vyšší pomoc. — Živel fantastický všude převládá, náklonnost k divům a zjevům nadpozemským. — Z Italie a ze Španělska vyšel největší počet světců, zakladatelů řádů a klášterů, mystiků a velikých horlitelů katolicismu, náboženství to, jež má lesklou hierarchii a jest na smyslných, zevnějších základech zbudováno. Ať už to má

Matuška ze sebe neb z Micheleta, Masaryka, Lindnera, Pricharda neb kohokoli, dovolíme si všem těmto filosofům podotknouti: Kde pak je vlastně příroda pokojná? V polárních končinách mrazy, v přímořských bouře, jinde větry, úpaly sluneční, a t. d. Z dalších řádků pak je viděti zúmyslnou nevěru. Ovšem kdo si bere za vzor výše uvedené muže, nemůže ani jinak. Ale zde uvádíme zase tyto řádky jako důkaz všem „Sokolům“ a ostatní liberálním učitelům, zapřísahajícím se a dušujícím se, že oni také mají víru. Ovšem mnoho-li a jakou! Tedy dle Matušky je katolické náboženství založeno, či zbudováno na základech smyslných, zevnějších. Zde jest „Českou šk.“ výslovně popřen Kristus Bůh člověk, jako zakladatel našeho náboženství, zde je nám katolíkům vmetena ve tvář hrubá urážka, že naše náboženství jest pouze pro smysly, pro zevnějšek, kdežto každé dítě paedagogům z „České šk.“ poví a v každém katechismu se dočtou, že účel

katolického náboženství je obrácení, polepšení srdce, spása duše. Také o nový titul máme víc, a sice, že hierarchie naše je „lesklá“. Četli jsme o chierarchii v listech nám nepřátelských, že je nevlastenecká, římská, pánovitá, tmářská, zpátečnická atd., teď je k tomu ke všemu ještě „lesklá“. Co tím slovem p. Matuška myslí, snad neví ani sám. Co se týče našich řádů, klášterů, světců, mystiků, horlitelů katolicismu, jichž největší počet hledá p. Matuška v Itálii, Španělsku, a sice proto, že prý tam následkem zemětřesení častých a sopečných výbuchů obyvatelstvo se udržuje v pověře a rozčilení mysle (str. 76.), tu věru nevíme, máme-li se těm naivním dětinským nápadům p. Matušky, velikého filosofa, smát, anebo ho poukázat, neví-li ničeho o velikých světcích v Čechách, v Rakousích, Německu, Francii, Anglii atd., že život svatý, mystický přičítá na vrub zemětřesení a sopečných výbuchů Italie a Španělska, „které udržují lid v pověře a rozčilení mysle.“ Tu se člověk věru pozastavuje a ptá, jestli tomu pánu nezůstal při psaní těch řádek opravdu na chvíli rozum stát. Pak si ale každý řekne: Nedivte se, vždyť to psali dobří přítelíčkové nás katolíků. Neméně pěkné a jak se ani jinak nedá myslet, pro nás katolíky velmi lichotivé jest, co píše p. Kyncl v České škole (str. 178.) o Komenském: „Ze chladné sprchy skepticismu vyšel Komenský neobyčejný, Komenský — křesťan veliký. Pod Klopoty navštívil Ježíš Kristus Spasitel, objal Ho přivětivě a políbil. Řekl mezi mnohým: „Díval jsem se, synu můj, když's bloudil, ale již jsem se dívati nemohl. — Můj's byl sice a ji od věčnosti, ale's toho prv nevěděl. — Místo všech knihoven tuto knížku

tobě dávám, v níž všechna umění složená najdeš. Tu gramatika tvá bude slov mých uvažování, dialektika víra k nim, rhetorika modlitby a vzdychání, fysika skutků mých rozjímání, metafysika ve mně a věcích věčných se kochání, matematika dobrodiní mých a naproti tomu nevděčnosti světa počítání, vážení a měření, ethika tvá bude láska má, kteráž tobě všech tvých ke mně a k bližnímu činů pravidla dávati bude. A ve všem tom čím sprostnější, tím umělejší budeš. — Tvé náboženství buď, v ti chosti mně sloužiti, a ceremoniemi se nevážati, nebo já tě jimi neváži. .“ Předně je zde zajímavé, když se píše o Komenském „Ježí“, „Ho“, že slova ta jsou psána velkou písmenou, a o Kristu na konci „já“ psáno malou písmenou. Než dále. Pojednou zde máme zjevení Kristovo Komenskému, kdežto přece celý protestantský svět, ať již odstínu kteréhokoliv, nám spílá pohanův a modlářův proto, že věříme, že se světům Kristus zjevoval a jim dar zázraky činiti dal. Teď najednou světe žasni, Komenskému se zjevil Kristus, „Ježí navštívil a Ho objal“ a protestanté takovou urážku svého čistého evangelia mlčky si nechají líbit a neprotestují ani slovem proti tomu modlářství? Komenský tedy nechce ceremoniemi neváži,“ a přece vystupuje a mluví jako česko-bratrský biskup (Č. šk. 180.), což přece bez ceremonií se ani nedá myslet (biskupem být je přece částí „lesklé hierarchie“ „Č. šk.“ str. 76. (pozn. red.) a Komenský dle téže „Č. šk.“ školy ujišťuje na smrtelné posteli, že věří, co v bibli stojí, a to ujišťování a loučení se s okolostojícím a jich napomínání, přece také bez ceremonií nejde. + 24.

DROBNOSTI.

V pravdě časové. Bylo to ve dnech 28—31. srpna r. 1892. Záhy v době ranní viděti bylo Karlovou ulicí na Smíchově ubírat se ku klášteru kongregace Nejsvětějšího Srdce Páně zástup učitelek českých. Některé, jež byly přichvátaly ze vzdálenějších končin vlasti i z družné Moravěnky naší, za dnů těch ze zátiží klášterního vůbec ani nevyšly. A co vedlo a svedlo v úkrytu tom více než půl sta učitelek česko-slovan-ských? — Až přišly, — aby veřejné a slavné

podaly osvědčení, že hlásí se ku praporu Ježíše Krista, že nelze jim souhlasiti s šířící se lhostejností, vlažností a obojetností ve svatém náboženství, přišly dosvědčit skutkem, že cítí se a chtějí býti živými a činnými členy matky své: Církve katolické. Přišly, aby exerciciemi obnovily v sobě a sesílily ducha křesťansko-katolického, vědouce dobře, že v tomto a tímto posvěcením svým platnou službu prokáží jak Církvi tak i vlasti své. A po dnech cvičby

svaté rozešly se jásající v srdcích svých s Marií Pannou Neposkvrněnou: „Velebí duše má Hospodina a plesá duch můj v Bohu, Spasiteli mém!“ A Bůh dá, že z té setby, která v době posvátné vzkličila v srdcích jejich, vzroste tábor statečných učitelů katolických a že sesílí se rokem každým, by konečně zjevno bylo, že nevyhynula víra svatá v srdcích vzdělaných, ale že dcery české hlásí se k té víře Ludmily, Milady, Anežky, Dúbravky a že k této víře a té bezúhonnosti mravní svatých patronů svých věsti chtějí ty drahé duše dítek sobě svěřených. A tomu dílu nebude a nemůže scházeti požehnání Nejvyššího.

Aug. Rozsypalová.

Schůze katechetů v Záhřebě, o níž jsme v č. 18. t. r. předběžnou zprávu přinesli, konala se dne 25. srpna t. r. Účastníků sešlo se z Chorvatska, Slavonie, Istrie i Kraňska na 60. Přesně o osmé hod. započato mší sv. a vzýváním Ducha sv. v seminářské kapli. Po mši sv. pozdravil přítomné prof. Cvjetko Rubetić delší řečí, načež zvolení funkcionáři. Zároveň zvolen odbor z pěti profesorů a tří katechetů, jenž má vésti péči o budoucí schůzi a hleděti, aby se ve skutek uvedla usnesení této dnešní schůze. Při rozhovoru o prvním tematě: Jak by se mělo naše duchovenstvo co nejdůkladněji seznámiti s nynějším školstvím a oň se co nejživěji zajímati, přijaty jsou tyto články: 1. Chorvatské katolické duchovenstvo, shromážděné na prvé všeobecné schůzi katechetů v Záhřebě, je ujistěno, že přítomné okolnosti přísně mu ukládají, by se seznámilo co nejdůkladněji s nynějším školstvím, i aby se oň co nejživěji zajímalo. 2. Na základě zkušenosti je jmenované duchovenstvo pevně přesvědčeno, že katolická výchova je katolické mládeži zaručena i zajištěna pouze v katolické konfesionální škole. Proto bude vždy hleděti a všemi zákonnými prostředky k tomu působiti, aby se domohlo školy konfesionální. 3. Uvažujíc dále jednak neblahé následky nesváry a různic mezi kněžstvem a učitelstvem, jednak požehnané ovoce vzájemné svornosti a společné činnosti, hodlá úsilovně k tomu pracovati, by se odstranily sváry a spory i zavládla svornost a společná činnost mezi duchovenstvem a učitelstvem. 4. Uznávajíc dále potřebu i prospěch katechetských schůzí, ustanovuje se na tom, aby se každá dvě nebo tři léta konala taká schůze a to pokaždé v jiném místě domoviny. Při dru-

hém tematě přijata tato rozhodnutí: 1. Katecheté uznávají neokladnou potřebu jednoho paedagogického věstníka, který by stál na půdě katolické. 2. Shledávají, že takým věstníkem může býti nynější „Hrvatski učitelj“. 3. List žádaný musí hájiti pouze takové zásady, které jsou v souladu s věrou katolickou; proto nebude schvalovati protivné zásady, aniž jich zanedbá posuzovati. List má státi pod bezprostředním dohledem „odboru katechetů“. 4. Přítomní přijímající tato usnesení, ustanovují dále, aby odbor „schůze katechetů“ požádal všechny duchovní vrchnosti v naší zemi, by ráčily nový list i samy podporovati i kněžstvu doporučeti, aby ho morálně i materiálně podporovalo. Když se byl předseda poděkoval účastníkům za trpělivost i účast, skončil tuto I. schůzi katechetů přáním, aby nebyla poslední. Po té všickni účastníci se rozešli pozdravujíc srdečně předsednictvo. Liga + 42. *)

Revise. V některých krajinách jest obyčejem k veřejným zkouškám nebo ku počtě očekávaného školního inspektora vyzdobiti školní světnici věnci a květinami. Kdo by to chtěl kárati! Máť den takový i v srdcích dítek zůstaviti upomínku a jim objasniti, že velcí i malí povinni jsou „účty skládati“. My učitelé nechceme však zapomínat, že nás každého dne a každé hodiny poslouchá mnohem vyšší inspektor (revisor), jenž zpytuje i srdce naše a jehož inspekční protokoly platí pro — věčnost.“ (Dr. L. Kellner Aphorismen str. 4—5.)

„U starého kantora.“ (Vzpomínka z nedaleké doby.) Když při oslavě velkého paedagoga Jana Amosa Komenského přední humoristický list český přinesl obrázky z „kantorského života před dobrou kopou let“, kde nejvíce apelováno na chudé poměry a špatné příjmy kantorů, poníženost a hladovost stavu učitelského před lety, vzpomněl jsem si na několik učitelů z doby té, jež jsem znal a kteří nebyli ve špatných mnoho poměrech, nikdy si nestěžovali a dle vydání, které činili na českou literaturu, dalo by se souditi, že mají pěkné příjmy, když jim tolik vybývá na — knihy. Rozneslo se, že starý kantor v L. u města R. ve východních Čechách prodává starší knihy studentům za levnou cenu. Jsa knihžádostiv a nemaje do L. daleko, vypravil jsem se s pokladnou svojí na koupi. Jako

*) Srdečný pozdrav! Red.

student měl jsem nemnoho peněz a doufal jsem, že asi dvě knihy odnesu. Pan učitel už byl na pensi kolik roků. Jenom nadále kůr spravoval. Bydlil ve své chalupě u dcery, která se provdala v místě, kde otec dlouhá léta působil. Měl všechno slušně a pěkně zařízené. Byl již churav a nejvíce se zanášel zahradničením. Teď ho kryje země. S ochotou ukázal mně knihy v polici, která byla jistě na něco jiného než pro knihy řízená. Podivil jsem se, co měl venkovský učitel knih starších i zánovních. Pověděl také, proč je rozprodává a to nejraději studentům: „Po mé smrti, která přikvácí brzo, knihovna moje by přišla do dražby a jednotlivá díla do rukou nepovolaných. Kdyby se tak stalo, měl bych velikou lítost, poněvadž knihy ty byly mojí radostí, mojí potěchou a stálo mne to velmi mnoho než jsem si je pořídil. Jsou v nich i úspory —“ Stařec stále se díval k polici, odkud zíraly svazky s četnými záložkami. „Teď už

v nich málo čtu. Neslouží mi zrak,“ pokračoval starý učitel. „Sotva tak noviny přeříkám.“ Pak jsme přistoupili k polici a vyndávali knihy. Byly to cenné věci ze starší české literatury. Tázal jsem se tu a tam na cenu. Stařec se usmál. Na knize byla cena vytčena. Teď jsou knihy o mnoho lacinější a já to nedělám pro zisk. Jenom aby to nebylo zadarmo.“ Ukázal jsem, co mám peněz a kolik knih za ně dostanu, ponechal jsem na učitelově vůli. Měl jsem ke třem zlatým. Stařec si vzal peníze „na rovno“ a krejčary mně vrátil. Pak mně vyrovnal náruč knih historických a paedagogických jako Palackého a Tomkovy dějiny Komenského Didaktiku a jiné. Sotva jsem knihy odnesl pod pažďí. S koupí jsem byl náležitě spokojen, dost knih těch užil a na starého kantora se navzpomínal. A na mysl mně časem připadne, dostaly-li se knihy ty přece do rukou — povolaných.

—d.

Spisy redakci zaslané.

Časopis učitelek. Měsíčník pro učitelky všech kategorií a vychovatelky vůbec. Red. a vyd. Emilie Schmutzrová. Roč. VIII. čís. 8. a 9.

Kalendář duchovenstva česko-slovanského na rok 1893. Mimo část kalendářní a mimo seznam církevních obrocí a duchovenstva česko-slovanského přináší tento kalendář zdařilou podobiznu Msgr. Dr. Františka Hrádka, generálního vikáře arcidiecece pražské, velmi pěkně psaný krátký jeho životopis a pak článek od redaktora Dr. Karla Vondrušky: Kdo může mít největší vliv na smýšlení na-

šeho studentstva? Cena výtisku 1 zl. 20 kr. Tisk a náklad Jos. R. Vilínka.

Z nákladu knihkupce Dr. Fr. Bačkovského:

Malé Noviny. Red. Fr. Hrnčíř. Roč. IV. čís. 1.

Stručné dějiny písemnictví starořeckého s popisy a obsahy nejdůležitějších plodů jeho. Napsal Dr. Fr. Bačkovský. Seš. 1. Cena 16 kr.

Kuchyně a stůl našich předků. Líčení dějepisné ze XVI. století. Napsal Dr. Zikmund Winter. Cena 90 kr.

Jak píše prof. Dr. Masaryk

O KATOLICKÉ

V Ě D Ě A V Í Ř E.

Podává Fr. Filip Konečný, Ord. Praed.

Tato důležitá a důkladná kniha vyšla nákladem družstva „Vlast“, v Žižkově u Prahy čís. 505 a stojí 1 zl. 50 kr., pro činné a přispívající členy družstva 1 zl. Kdo se stane zakládajícím členem družstva „Vlast“, obdrží ji zdarma. Při koupi více exemplářů (v seminářích, na středních školách atd.) administrace „Vlasti“ na ceně sleví.

Obsah: Civilní katechismus. Podává duchovní prof. Frant. Horáček. (Pokračování.) — Ježíš Kristus, vzor vychovatelův. — O blaženosti se stanoviska ethického. Píše Jan Nep. Holý. (Pokračování.) — Zákony a nařízení u věcech obecných a měšťanských škol náboženství katolického se týkající. (Pokračování.) — Hlídka časopisecká. — Drobnosti. —

Spisy redakci zaslané.

Tisk knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba) v Praze.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: **Fr. Pohunek.**

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepočítají a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána).

Zákon katechetický a jeho následky.

Předá se upříti, že v nynějších pro sv. církve těžkých dobách spočívá hlavní těžiště našeho působení ve škole. Vyučování náboženské dílo se dříve s větším prospěchem a téměř výhradně v kostele kázáním a křesťanským cvičením, jimiž soustavně předneseny a vyloženy byly za rok aspoň hlavní a ku spasení nutné články víry a mravů; škola ovšem přispívala též značným podílem, že kněz doplňoval a učitel opakoval a na paměť uváděl dětem po celý rok náuku náboženskou. Ale tempora mutantur et nos mutamur in illis. V době dvaceti roků, co liberální zákony občanské i školní sdělány a do veřejného života uvedeny byly, docházení do kostela ocháblo, křesťanská cvičení skoro zanikla pro chabost dospělejší mládeže, která, odbyvši si školu, o kostel a zejména odpolední služby Boží méně dbá, a tak soustavné vyučování náboženské odkázáno jest na větším díle škole: tam máme mládež ještě v moci, co tam mládeži na paměť a rozum a do srdce vštípíme, to jí má zůstat i vystačiti pro celý život. Jak důležitá, ano svatá povinnost naše, abychom do škol pilně docházeli a tuto povinnost svou co nejhorlivěji konali. Dovolují si tvrditi, že povinnost vyučování náboženského ve škole jest pro nás nejdůležitější!

Prodlením času a trváním nynějších školních zákonů však škol a tříd v úžasné míře přibýlo a namnoze nebyli jsme ani tázáni, bude-li nám lze na nově zřízených školách vyučovati náboženství, jež jest povinným a hlavním předmětem; tyto poslední doby vyžadují na knězi i v jiných směrech rozšířenějšího a namáhavějšího působení, a tak stalo se, že vyrostly nám školy přes hlavu tak, že při nejlepší vůli nestačíme ani fysicky, abychom ve všech třídách a školách pravidelně a nepřetržitě vyučovali: tu úzkostlivě jsme se ohlíželi po nápravě, jíž by poměry se upravily a nám umožněno bylo své povinnosti dostižiti; toužebně očekávali jsme, že vysoká vláda ve srozumění s nejdůstojnějším episkopatem poměry vyučování náboženského novým zákonem upraví tak, aby vyhověno bylo všestranně naléhavé potřebě vyučování náboženského. Proto zaraďovali jsme se z toho srdce, když vydán říšský zákon ze dne 17. června 1888. č. 99, jímž mění se zákon ze dne 10. června 1872 o udílení náboženského vyučování na veřejných školách obecných a měšťanských. Zvláště § 3. téhož zákona nás naplnil radostí svým zněním: „Za udílení náboženského vyučování na vyšších třídách obecné školy více jak trojtřídné neb ve škole měšťanské propůjčována buď remuneration, nebo ustanoven buď k tomu

zvláštní učitel náboženství Jestliže vyučování náboženské uděluje se kromě bydliště učitele náboženského, tedy k tomu propůjčeny budtež dle potřeby, hledíc při tom k odlehlosti a k jiným okolnostem místním, *přiměřené povozy, aneb dány budte slušné náhrady za cestu.*“ A § 5. dokládá: „*Náklady na náboženské vyučování dle § 3. a 4. vzniklé patří k nákladu té které školy*“ — Tímto zákonem říšským mělo býti všem potřebám vyučování náboženského vyhověno, a to:

1. Na obecných školách více než trojtřídních, může býti ustanoven zvláštní učitel náboženství, čímž mělo býti přetížení farního duchovenstva odpomoženo;

2. k vyučování náboženskému na přespolečných školách měly býti dle potřeby, hledíc při tom k odlehlosti a k jiným okolnostem místním, propůjčeny povozy přiměřené, aneb dány *slušné* náhrady za cestu, čímž měla býti docílena fysická možnost i do přespolečných škol pravidelně dojížděti; a

3. náklady na náboženské vyučování měly hrazeny býti z pokladny toho kterého okresu školního a tím mělo býti sejmuto s beder našich ponížující odium vy-mahání cestného na obcích.

Na prvý pohled byl tento zákon v pravdě spravedlivý a zdálo se, že potřebám vyučování náboženského zúplna vyhoví. Provedení podrobné tohoto zákona zůstaveno bylo zákonodárství zemskému.

Avšak, tu doznali jsme klamání! Vydán jest zákon zemský dne 14. prosince 1888 č. 20, který naše smělé naděje u výkladu říšského zákona ze dne 7. června 1888 č. 99, shora ve třech (1.—3.) statích uvedené pozměnil a valně schladil. Neboť:

Ad 1. již § 1. téhož zemského zákona stanoví: „Zvláštní učitelé náboženství na veřejných školách obecných zřizují se buď s remuneracemi neb se stálými platy. *Zvláštní učitel náboženství může se stálým platem zřízen býti toliko tehdy, jestliže vyučování náboženské, které udělovati má, vyžaduje nejméně šestnáct hodin týdních.*“ — Nic bychom neměli proti tomuto ustanovení, aby zvláštní učitel náboženství měl nejméně 16 hodin týdně vyučování; ale v tom, jak se ty hodiny počítají, včítá háček. § 3. říšského zákona ze dne 17. června 1888 vykládá se v ten rozum, že *duchovní správě náleží péči míti o vyučování náboženské v každé škole ve třech nejnižších třídách*, a teprv od IV. třídy nahoru počítá se v každé třídě po 2 týdenních hodinách na zvláštního učitele náboženství: *při tomto účtování nelze skoro nikde zvláštního katechetu ustanoviti*; neboť: jsou-li v místě dvě školy samostatné na př. 6třídní, náleží v nejnižších 3 třídách obou škol vyučovati správě duchovní, a pro zvláštního katechetu zbylo by jen 6 tříd vyšších, neboli 12 hodin týdně a na tento počet hodin nelze ho ustanoviti; a jak na mnohých místech bývá, že v takové farnosti jsou ještě školy přespoleční třeba dvě neb tři, dvou neb trojtřídní, jde z toho na jevo, že taková správa duchovní má vyučovati v 16—20 třídách — týdně 32—40 hodin; jsou tam obyčejně 2 duchovní: táži se, jestliže možno jest fysicky kněžím povinností těmto vyhověti? *A na takovém místě dle shora uvedeného výkladu § 3. říšského zákona ze dne 17. června 1888 a dle § 1. zemského zákona ze dne 14. prosince 1888 nelze zvláštního katechetu ustanoviti!* V takových a podobných případech vypomáhají u vyučování náboženském světské učitelé, poněvadž jest to pro duchovenstvo farní naprostou nemožností ve všech třídách vyučovati. A jak vyučují začasté světské učitelé? Vzdávám se všeho posudku, který zůstavuji osobám církevním úřadem povoláním, kterým jest odbývati zkoušky z náboženství na školách: že je to co do výsledku vyučování náboženského veliký rozdíl, vyučuje-li učitel duchovní neb světský, každý zajisté nepředpojatě

přizná, zvláště uvážíme-li, s jakou chutí a láskou světský učitel pracuje za 10 zl. roční remunerace za týdenní hodinu — za 46 hodin vyučování (za hodinu něco přes 21 kr.), jak mu přisouzeno jest dle § 7. shora uvedeného zákona zemského.

Vládní výklad § 3. říšského zákona vede však k důsledkům, ještě pozoruhodnějším: Jsou města s jednou správou duchovní, kde zřízeny jsou tři až čtyři samostatné školy, a nevíme, kdy tomu zřizování bude konec, jelikož poslední sčítání lidu nám statistickými čísly dokázalo, že obyvatelstva najmě dělného s počtem dětí obyčejně značným ve městech zvláště větších průmyslových úžasné přibývá, dělnictvo se úprkem do měst stěhuje, počet dětí stále stoupá, tak že v městech takových nestačí ani školní budovy stavěti, školy zřizovati: a tu bude míti onen výklad § 3. i na dále platnost, a na každé té nově zřízené škole bude náležeti duchovní správě ve 3 nejnižších třídách vyučovati? Toť naprosto nemožností. Tyto poměry duchovní správy stíženy ještě tím, že nařízením ze dne 18. června 1884 č. 11742 prohlášena *škola vícetřídní, která dle pohlaví dětí rozdělena byla na třídy dívčí a chlapecké, ač pod řízením jednoho učitele zůstala, za dvě školy samostatné*, na jichž 3 nejnižších třídách povinna jest správa duchovní vyučovati: tímto vysokým rozhodnutím staly se obratem ruky ze školy jedné dvě školy samostatné, z povinnosti pak vyučovati ve třídách třech stala se povinnost vyučovati ve třídách šesti.

Zdá se, že zákonodárce zemský cítil tíhu § 1. uvedeného zákona, a že chtěl odpomoci § 7. téhož zákona, který připouští zvláštního učitele náboženství za *remuneraci*, kterou vyměřuje na $\frac{1}{25}$ platu učitelského příslušné obce školní za jednu týdenní hodinu — tedy na školách I. třídy platu učitelského na 28 zl., II. třídy na 24 zl. a III. třídy na 20 zl.; byla by remunerace ta za 14, nejvyšší počet hodin, při nichž ještě nelze samostatného katechetu ustanoviti, v místě I. třídy platu učitelského 392 zl., II. tř. 336 zl. a III. tř. 280 zl. — tedy mnohem nižší, než služné podučitele; za takovou remuneraci nelze knězi žíti, a na takové místo nebude a nemůže se žádný kněz hlásiti, *jest tedy toto ustanovení § 7. illusorní*.

Tuto kalamitu bylo by lze napravit, že k § 7. přibral by se na pomoc § 3. téhož zákona, jenž ustanovuje, že „zvláštní učitel náboženství se stálým platem zřízen jest na určité škole, že může mu však uloženo býti za povinnost, aby bezplatně převzal vyučování náboženství také na jiných školách obecných, a to až do počtu 25 týdenních hodin vyučovacích;“ k čemuž § 4. dokládá, že *povinnost k vyučování a služební postavení zvláštních učitelů náboženství, kteří s remuneracemi zřízeny jsou, ustanoveny budou od případu k případu dekretem zřizovacím*.“ Dle mého skromného mínění bylo by veleslavné c. k. zemské školní radě s dorozumění s veleslavným zemským výborem lze dle znění těchto paragrafů ustanoviti zvláštního katechetu za remuneraci na školách vícetřídních v ten způsob, aby mu vyměřila remuneraci takovou, z níž by živ býti mohl, a přidělila mu k vyšším třídám tolik nižších tříd v místě třeba na různých školách, aby počet vyučovacích hodin à $\frac{1}{25}$ platu učitelského rovnal se vyměřené remuneraci; snad by takový katecheta byl podporován místní školní radou neb duchovní správou (které by se zřízením zvláštního katechety znamenitě ulehčilo a prospělo), aby výše jeho služného rovnala se úplna služnému samostatného katechety na školách měšťanských. Dle doslechu skutečně se pomýšlí na vyšších místech na zřizování takovýchto katechetických míst. Dejž to Bůh!

Ad 2. Uvítali jsme rovněž radostně ustanovení školního zákona říšského § 3. v příčině vyučování ve školách přesporních, k němuž dle odlehlosti a jiných okol-

ností místních mají býti dány přiměřené povozy aneb *slušné* náhrady za cestu. Nedomnívejž se nikdo, jako by ty peněžité náhrady za cesty do škol přespolečných působily nám radost proto, že naše příjmy tím se rozmnoží; ale těšili jsme se, že obdržíme *slušné náhrady za cestu*, takové, abychom si mohli povoz zjednatí a tím pravidelné docházení do přespolečných škol sobě zabezpečiti za každého počasí a abychom si zdraví své, kterého nám dlužno šetřiti též, pro jiné výkony správy duchovní zachovali. Avšak ty přislíbené *slušné* náhrady vypadly pro nás velice smutně a nedostatečně: skoro nikde nestačí náhrada za cesty na zjednání povozu, ať si sebe skromnějšího „jednokoňáčka“, který zjednatí je na celé půldne a za který platit jest nejméně 1 zl. 50 kr. až 2 zl.: a tak nám jest i na dále per pedes jechatí do škol přespolečných, své zdraví mařiti a jen školám je obětovati. Mnoho-li kněží zemírá touto námahou! Věru velikou vinu nesou školy, že úmrtnost kněží se zvýšila, že počet kněží deficientů se rozmnožil a že pod těžkým břemenem škol hyneme. Toť pravda, které nikdo popříti se neodvází! Tedy i tato zákonem katechetickým nám zdánlivě příznivá výhoda jest illusorní.

A což výplata těchto náhrad za vyučování náboženství ve vyšších třídách a za cesty do škol přespolečných způsobila nám nepřijemností, mrzutostí, ano i pokorování. Mnohý z nás věru by raději byl náhradu takovou oželel, než by ji bral za poměrů nám tak nepříznivých, jak se namnoze kněžím vyplácela. Nyní poměry tyto se poněkud výnosem veleslavné c. k. zemské školní rady ze dne 19. dubna 1889 č. 11351 zlepšily; avšak nám nepřijemno jest, že náhrada za cesty bývá vyplácena brzo po ukončení školního roku, ale na náhradu za vyučování ve vyšších třídách že jest nám namnoze čekati 3—6 měsíců; nemohla by i náhrada tato hned po skončení školního roku vyplácena býti, jakmile počet hodin jest zjištěn z třídnic školních? Výnosem veleslavné c. k. zemské školní rady ze dne 22. října 1890 č. 22294 ve příčině vyměřování odměn za vyučování katolickému náboženství, které správy duchovní udělují na školách obecných a měšťanských, jenž až úzkostlivě hodiny vyučovací počítá, v nichž *skutečně* za celý rok se vyučovalo, ukládá se slavným c. k. okresním školním radám předkládati *přehledné tabulky*, z nichž má býti zjevno, v kterých vyšších třídách vyučovala duchovní správa, kolik hodin skutečně vyučovala, úhrnečná odměna duchovní správy na celý školní rok dle návrhu c. k. okresní školní rady a dle upravení c. k. zemské školní rady, a kde v „poznámce“ sluší zejména uvésti, v kterých vyšších a nižších třídách vyučují světské učitelové náboženství, a kterým vynesení k tomu zmocnění jsou; každá tabulka mimo to musí býti opatřena doložkou, že počet hodin c. k. okresní školní rada sama na základě třídních knih té které školy dle skutečného vyučování zjistila — jaká to opatrnost a důvěra k duchovním správám! — a tuto přehlednou tabulku, a to hromadně pro všechny školy okresu sdělanou, předkládá slavná c. k. okresní školní rada veleslavné c. k. zemské školní radě nejdéle do čtyř neděl po uplynutí každého roku školního, aby, jak z vynesení velesl. c. k. zem. šk. rady ze dne 22. června 1891 č. 13901 jde, *výplata urychlena byla* . . .

Ad 3. Jediná skutečná výhoda katechetického zákona pro nás jest, že náhrada jakákoli za vyučování náboženské hradí se z pokladny školní toho kterého okresu; obce jsou tohoto břemene prosty, pro které byly namnoze různice mnohé, jež vzbudily i nepřátelství proti kněžím nevinně trpícím: a *odium toto nesnesitelné snato s beder našich*, začez chvála Bohu!

A výslednice těchto úvah? Bylo by snad dle mého skromného úsudku dobře sebrati statistická data ze všech míst a měst, kde duchovní správa má obstará-

vati vyučování náboženství na více školách, více než trojtřídních a to buď v místě samém, neb v podobných školách přesporních; v případě, že by tento návrh uznán za dobrý a nutný, odevzdejtež důstojné správy duchovní tento material ctěné redakci tohoto listu, a na základě tohoto materiálu by mohla býti pedána petice k nejdůstojnějšímu Episkopátu, aby v případech nutných, kde správa duchovní pastorační i školami přetížena jest, dorozuměl se s vysokou vládou o příznivější výklad shora probraného § 3. v ten rozum: kde by objevila se potřeba zříditi samostatného katechetu, tam aby povinnost vyučování na 3 třídách nejnižších na více samostatných školách sejmuta byla s beder správy duchovní a zvláštní katecheta ustanoven býti mohl s povinností vyučovati na školách, které by mu po dobrozdání duchovních úřadů vrchním zemským školním úřadem přiděleny byly.

K tomuto přání v srdcích našich vřele cítěnému připojil bych přání ještě druhé rovněž naléhavé: Kdyby již nejdůstojnější Episkopát uznal za vhodno dorozuměti se s vysokou vládou o výklad § 3., aby při tom dorozuměl se o rozmnožení hodin náboženských v každé třídě na čtyři, z nichž by připadly dvě duchovnímu a dvě světskému učiteli s tou povinností, aby světský učitel látku knězem přednesenou a vysvětlenou ve dvou týdenních hodinách opakoval a dětem na paměť uvedl: tak by pomozeno bylo nám všem, abychom nejsvětější povinnosti své dostičiniti a předepsanou osnovu učebnou probrati mohli ku prospěchu školy a dětí nám svěřených, aby tyto prospívaly nejen věkem, ale i moudrostí a milostí u Boha i u lidí! Dejž to milý Pán!

Ježíš Kristus, vzor vychovatelův.

(Dokončení.)

c) Třetí vychovávací prostředek je *cvičení v tom, co je naučeno*. Chovanec nejen má znáti, ale i konati. Toto cvičení záleželo ve zkoušce, jakou Spasitel konal s těmi, kteří se mu přibližovali a následovati ho chtěli. Zvláště cvičil své ve víře a důvěře. Při mnohých svých zázracích požaduje jako podmínku a přípravu víru (Mat. 9, 28; 15, 28; Mar. 9, 22; Luk. 17, 14; Jan 4, 50; 11, 6.). A to bylo moudré. Tím povzbuzoval Spasitel lidi k spolupráci, a tím činil dobře nejen jich tělu nýbrž i jich duši. Dále cvičil je Spasitel v pokore. V tom vzhledě měla dosti těžkou zkoušku pohanka ze Syrofenicie, nežli byla vyslyšena (Mat. 15, 24. 26.). Zvláště pro kandidáty apoštolství byla těžká zkouška, neboť se od nich neúprosně žádalo, aby se odřekli domácnosti, rodičů i přátel (Luk. 9, 57—62 Mat. 19, 21.). Ba jistým učedníkům uložil, aby se vážně rozhodli buď všechno, i život chtěti ztratiti, aneb přestati býti jeho učedníky (Luk. 9, 23.; 14, 26.).

4. I při nejlepších vychovatelských prostředcích třeba hleděti na *způsob, jak jich upotřebiti*. Především má se těchto prostředků stále a nepřetržitě užívati; každé příležitosti má vychovatel upotřebiti k poučení, opravení a povzbuzení. Spasitel je nám i v této příčině překrásným vzorem. On stále učí nás a užívá všech příhodných událostí, aby své učení a napomínání na nich upevnil (Luk. 12, 13.; 13, 1.; 14, 7.; 18, 24.). — Druhá okolnost sem náležející, je časté opakování důležitých částí, učení a cvičení. Tak velmi často opět doporučuje modlitbu (Luk. 18, 1.; Jan 14, 13.; 15, 7, 16.; 16, 24.), potřebu sebezáporu a nešení kříže

(Luk 9, 44.; 12, 49.; 18, 31.) a zvláště lásku' (Luk. 10, 27; Mat. 5, 21.; 12, 7; Jan 13, 34.; 15, 12.). Po tom se pozná dovedný mistr. Je-li již při světských věcech opakování matkou vědění, tím více při věcích duchovních. — Třetí okolností je, aby se prostředků vychovávacích upotřebilo opatrně a rozvážně. Spasitel nepřetěžuje svých a vůbec v ničem nepřehání. Nehlásá všem stejně, nýbrž co dle okolností jest jednotlivcům důležitější. Apoštolům mluví zvláště o pokoře a odříkání. To vtiskuje do mysli neodvolatelně. Na sebezapírání zvláště klade důraz, a dle toho upravuje své učení a požadavky. To nejlépe vidíme při bohatém mládenci. Dokud se táže toliko po cestě k spasení, odkazuje jej Spasitel k plnění přikázání; jakmile však projevuje touhu po dokonalosti, dává mu radu (Mat. 19, 16—21.). Spasitel dovedl býti i dlouho trpěliv a přehlédati menší poklesky, aby dosáhl většího dobra. Tak trpěl Spasitel, že se Nikodem po delší čas neukázal zjevně jako jeho stoupenec ze strachu před židy (Jan 3, 2.; 7, 50. 51.). A hle, tato trpělivost přinesla dobré ovoce (Jan 19, 39.). Zvláště pak moudře dovedl Spasitel zjevovati své božství před lidem, zároveň pak požadoval, aby v ně věřil (Mar. 9, 8.; Luk. 4, 41.; 7, 22.; 22, 70; Jan 5, 18.; 6, 27—47.; 7, 28. . .; 18, 12. . .; 27, 58; 10, 30.; 11, 41, 42.; Mat. 16, 20.), jednotlivcům pak plně je ukázal; potom zjevuje své umučení jak apoštolům tak lidu, a sice teprve ve třetím roce svého vyučování po vyznání sv. Petra, a pak ono oznámení vždy jasněji opakuje (Jan 2, 19.; 7, 20, 34.; 8, 28.; Luk. 9, 22.; 18, 31.; Mat. 17, 21.), úplně pak umučení své předpovídá, když pronásledování židů vždy více rostlo (Luk. 9, 5, 23, 44.; 10, 10.; 12, 4, 49.; 22, 36.; Jan 15, 18—27.; 16, 1—12.). Tato oznámení jsou provázena vždy krásnými pobídkami k statečnému a radostnému s ním spolutrpení.

Sem náleží i poučný a přitažlivý příklad, jak Spasitel s jednotlivými stavy zacházel.

Lid poučoval většinou ve velmi jednoduchých a obecných mravních pravdách, zvláště v horním kázání (Mat. 5—7.), a jednoduchým, pochopitelným, názorným a při tom přece duchaplným způsobem, zvláště v podobenstvích a příslovích (Mat. 13.). On chtěl lid získati ušlechtilou národovostí, dobrotou, trpělivostí, pokorou, pomocí ve všech potřebách a poměrech (Mat. 14, 14. . . 15, 32. .).

Jak zacházel s výše postavenými, ukazuje nám zázrak se služebníkem setníkovým (Mat. 8, 5.), a s dcerou představeného školy Jaira (Mar. 5, 36.). Nehledá domů boháčů (Luk. 7, 10, 23, 8.), naopak chce, aby oni jej hledali a prosil (Mar. 5, 23.), poprosen rád však pomáhá (Mar. 5, 24.), dostane-li jich do rukou tak snadno jich nepouští (Mar. 5, 36.) a mnohé nepřístojnosti jejich přehlédá (Mar. 5, 40.), zachází s nimi velmi opatrně a jemně (Mar. 5, 37. 43.) a neočekává pochvaly (Mar. 5, 42.).

Rozhovor s Nikodemem ukazuje nám jasně, jak Spasitel zacházel s učenci. Získává znamenitého, v židovských předsudcích sestárlého učenice a učitele zákona tím, že jej laskavě vítá, ačkoli tento v noci k němu přišel (Jan 3, 2.); tím, že mírně opravuje jeho mínění o prostředcích k věčné spáse (Jan 3, 4, 5.) a o cíli Messiášova království (Jan 3, 15, 16.), tím, že mu dává pocítit svou převahu nad ním a nad jeho školou (Jan 3, 10—12.); tím, že jej mírně chválí a praví, že od jeho upřímnosti očekává ještě nějakou návštěvu (Jan 3, 21.), konečně tím, že mu vše oznamuje, i nejhlubší pravdy křesťanské a sebe samého jako Syna Božího (Jan 3, 13—17.). Pln víry, chvály a uznání odchází od mistra a vyplňuje později jeho očekávání. I k nevěřící a tvrdošijné třídě zákonníků a Saduceů choval se Spasitel mírně a dobrotivě, a vždy a vždy klidně odpovídal k jejich kousavým a zlomysl-

ným otázkám. Před nimi učil hlubokým bohovědným pravdám (Jan 5, 17. 6, 7, 16. . .), zahanbil je v rozepři svou vyšší moudrostí a důrazně ukazuje na jejich lstivost (Jan 8, 1—11. Mat. 22.), na jejich zlobu přede vším lidem (Mat. 23.).

Jak uměl Spasitel hříšníky a zbloudilce získávati, pěkně ukazuje obrácení Samaritánky. Ta byla ve velkých bludech (Jan 4, 17. 18.), lehkomyšlná, avšak ne zkažená úplně, ne bez víry, (Jan 4, 12, 20, 25.), upřímná, rychlá a sdílná, dosti vtipná a umělá. Jak s ní zachází Spasitel? Jako zkušený znatel lidí, velice jemně a ušlechtilé. Přistupuje k ní a proti obyčejí židovskému prosí o vodu (Jan 4, 7, 9.) podněcuje její zvědavost tajuplnou narážkou o sobě a živé vodě (Jan 4, 10. 13. 14.). A když žena tomu nerozumí, aneb nechce rozuměti, a chce žertovati tu náhle odkrývá její svědomí (Jan 4, 18.). Když se poněkud upokojila, získává ji laskavostí a šlechetnou velkomyslností, s jakou patří na sporné stanovisko mezi židy a Samaritány a bez ublížení pravdy je posuzuje (Jan 4, 21—24.), a konečně bez okolků vyjevuje, že on je tím Messiášem (Jan 4, 26.). Zde se může jasně pozorovati, jak Pán Samaritánku pomalu k víře, k sobě připoutává. Nejdříve jej nazývá „židem“ (J. 4, 9.), potom „Pánem“ (4, 11.), pak „prorokem“ (19.), konečně Kristem (29.). Tím získal Pán ji a s ní i Sichem. Vůbec byl Pán samá dobrota a láska ku hříšníkům. Nejen že je k sobě pouštěl (Luk. 5, 30.), on jich docela hledal (Jan 5, 6.), pro ně má slova plná povzbuzení a krásná podobenství (Luk. 15.), zmatené jejich svědomí umí mírně a rychle napravit, jako u Samaritánky; přicházejí-li sami k němu, má k nim krátkou a utěšenou rozmluvu (Jan 5, 14, 8, 11., Luk. 7, 50.); srdečné i nejužší přátelství jeho jest pro ně vždy přichystáno, horlivě je brání před útoky a potupou.

Nejjasněji a nejpoučněji vidí se způsob vychovávací u Pána při vychování apoštolů. Při nich se pozoruje, že si je vychovává pro veliké úkoly. A činil to velmi pečlivě, moudře a dovedně. Co do vnitřního vzdělání, bylo třeba jejich rozum ozbrojiti vírou a mravností. O to pečoval Pán poučováním, při němž vždy byli (Mat. 5, 1.; Luk. 16, 1; Mar. 3, 14.). Tato veřejná poučování doplňoval zvláštními pro apoštoly, jimiž je důkladně zasvěcoval do tajemství nebeského království (Mat. 13, 18. . . ; 15, 10, 15.; 17, 18.). Pokračoval pak v nich až do poslední večere, vrcholu to jeho učení (Jan 14—17.), kdež je odkázal působnosti Ducha sv. (Jan 16, 12, 13.). O úloze, cíli a prostředcích apoštolského povolání poučoval apoštoly a učedníky výslovně při dvojím pastorálním poučování, kdež jim mimo známost dal i moc (Luk. 9, 1. . . 10, 1. . .). V té příčině jsou zvláště krásná a pohnutlivá poučení o povaze a úloze církevní vlády (Mat. 20, 25. Luk. 22, 25.). Tato poučování byla nejen theoretická, nýbrž i praktická. On pilně pozoroval zlé naklonosti apoštolů a hned jim vstoupil v cestu, jako na př. při jejich ctižádosti (Mar. 9, 32. Mat. 20, 24.), jejich nenávisti a bázlivosti (Luk. 9, 50.), jejich pomstychtivosti a necitelnosti (Luk. 9, 55.). Naopak, hleděl jim v srdce vštípití pravé apoštolské ctnosti. Hleděl je učiniti formálně vždy na smrt připravenými (Mat 14, 16, 27.; 15, 32.; 16, 6. 15, 17, 24.; Jan 6, 68.; Luk. 8, 25.) a činil proto i zázraky, které jen pro ně byly, t. zvl. zázraky na moři, jimiž je ozbrojil proti všem vnitřním i zevním těžkostem jejich povolání (Luk. 5, 8.; Mat. 8, 24.; 14, 24.). Jiné apoštolské ctnosti, v nichž cvičil apoštoly své, byly úplné odříkání se časových dober, domova a rodiny (Luk. 14, 26.), pracovitost (Mat. 8. 18.; Mar. 4, 35.; 6, 31, 45, 8, 10.; Luk. 9, 14.), bdělost (Luk. 12, 42.), zevní chudoba (Luk. 12, 33.; Mat. 12, 1.), trpělivost a radost v pronásledování (Mat. 10, 16.). — Zevní vzdělávání záleželo v tom, že apoštoly a učedníky své opět vysílal k apoštolské práci (Luk.

9, 52.; 10, 1.), velmi obezřetně jim při tom radě (Mat. 10, 5.; Mar. 6, 7.; Luk. 10, 1.), že po návratu tázal se jich na úspěch (Mar. 6, 30.), že jich povzbuzoval pracovati dále (Luk. 10, 17. . .), že jich upotřeboval ku řízení zástupu při divůčinění (Mar. 6, 39.); že při každé příležitosti prakticky jim připomínal jejich prostřednictví mezi ním a lidem (Mar. 8, 12.; Jan 6, 5.). Mimo to pečoval Spasitel otcovsky o jejich tělesné potřeby (Luk. 10, 7.; 22, 35.) a bral je v ochranu proti útokům fariseů (Mar. 2, 16.). Proto je zcela přirozeno, že tato veliká úcta v apoštolech vznítla i lásku k povolání, a Spasitel neopomenul tu lásku v nich rozněcovati dále (Mat. 5, 13. 14.; Luk. 10, 20—24.; Mar. 4, 21—25.). Lásky k povolání je základem všeho.

Při vzdělávání apoštolů vidí se zcela zřejmě, kterak Spasitel dopodrobna poznává, s každým jednotlivým zacházel vzhledem k jeho stavu a individualitě. Již při vyvolení některých apoštolů se to vidí. Jana, jenž zvláště byl náchylen k lásce a přátelství, získává přívětivostí a líbezností při setkání (Jan 1, 39.). U Filipa, jenž byl velice mírné a poslušné povahy, postačilo jedno slovo a pohled, a již jej následoval (Jan 1, 43.). Právě tak bylo u Matouše (Mat. 9, 9.). Na Nathanaela, vzdělaného, ctného a upřímného muže působil tím, že jej nazval jeho jménem a odkryl mu jeho tajnosti (Jan 1, 47—49.). Petra, upřímného, počestného a rozhodného Galilejce, získal předpověděním tajemné, veliké budoucnosti (Jan 1, 42.). U Petra je zvláště podivuhodným, kterak Pán z jeho přenáhlení a osobivé povahy povzbuzováním (Luk. 5, 10.) mírným (Mat. 17, 24.) i přísným pokáráním (Mat. 16, 23.), vážným napomenutím (Luk. 22, 34, 46.), dopuštěním chyb (Mat. 14, 31., Luk. 22, 55—61.) učinil pravou křesťanskou pokoru a sílu. Tímto způsobem, mírným a důrazným vychováním dosáhl Petr stálosti u víře, horlivosti v lásce, pokornosti papeže (Jan 21, 15—18.).

II.

Takové jsou tedy črty a obrázky, plné živosti, z vychovatelské činnosti božského Spasitele. To je v pravdě paedagogika Boha-člověka. Taká paedagogie musí míti *výsledek*. Všichni, kteří vstoupili do školy Spasitelovy, oslavili jeho dovednost vychovatelskou, z hříšníků stali se spravedlivými, ze spravedlivých svatými, zbraní pro veliké věci ku spasení lidí a ku slávě Boží. Čím plněji se mu odevzdali, tím větší a patrnější byl výsledek. To vidíme na Nikodemu, Josefu z Arimathie Magdaleně, Martě a Lazarovi, zvláště pak na apoštolech. Kde je našel Pán? a kdy? a co z nich učinil? Následky toho nezůstaly nejen u apoštolův a prvých věřících. Spasitel je vzdělavatelem a vychovatelem všech časův a všech lidí. Všichni, kteří od jeho příchodu jeho nauku přijali, všechna křesťanská století a národové prošli jeho školou, od něho jsou vychováni, zevně jeho naukou, jeho svátostmi pod dozorem Církve, vnitř jeho milostí. Na každé lidské duši znova počíná Spasitel a dokončuje své vychovatelské dílo. Na každém také, kdo se mu svěří, pozoruje se jeho vychovatelské umění. Kolik je světců, tolik je důkazů, že je Kristus cíl, počátek, konec a vzor všeho křesťanského vychování. (Jan 14, 6.; Galat. 4, 19.; Řím. 8, 29.).

Než dějiny paedagogiky božského Spasitele zaznamenávají nám i *neúspěchy*: tak neúspěch především u většiny národa, k jehož spasení hlavně přišel, neúspěch u většiny lidí a křesťanů, neúspěch i v nejužším jeho kruhu, u apoštolů, z nichž vyšel nástroj jeho smrti a syn nepravosti, neúspěch, alespoň částečně, u každé lidské a křesťanské duše. Kde je život lidský, do něhož by více nebo méně stíny

oněch neúspěchů nevešly a jej netemnily? Žalostná pravda, ale nevyvratná skutečnost. Člověk je svoboden, a ta svoboda nutně s sebou nese možnost zneužití oné svobody. Člověk je sláb a skrývá zárodek rozporu v přirozenosti své. Pokušení a úklady jsou mnohy a četny zevně i z vnitř, a bylo by věru divem, aby jim slabý člověk nepodleh. A člověk nemůže jako anděl své pokušení přemoci najednou. Výchova a pokušení člověka trvají po celý jeho život, proto Bůh jej nepřestává ustavičně vychovávat. Bůh může konečně proti všemu očekávání všechno k dobrému obrátiti, a když člověk konečně dosáhne svého věčného cíle, dosažena jest i jeho konečná výchova. Bůh raději dopouští zlo, než aby odňal svobodu. Dobře je to vědět.

Ze všeho řečeného následuje, že každý vychování Kristovo uznává a jemu podléhá. My všickni jsme učedníci a chovanci Kristovi (Jan 6, 45.). Toto vychovatelské působení je krásné a zároveň velkolepé doplnění a užití prorocké, kněžské a pastýřské činnosti Kristovy na každé jednotlivé duši. Když Pán se ukázal po svém z mrtvých vstání v nebeské podobě Marii Magdaleně a ona plna udivení, vytržení a lásky k jeho nohám padla, všechno, co její duch cítil a čím její srdce naplněno bylo, projádřila jedním slovem: Rabboni, Učiteli (Jan 25, 16.). A v tom skryto je všechno, co zná o Ježíši a o sobě, všechno, co pro něho cítí; to je trest celého jednání jejího, vzhledem k němu a jeho k ní, to je obsah celého jejího štěstí a její nevyslovitelné radosti. V tom slově se nejlépe, nejušlechtileji a nejněžněji ukazuje poměr dítěte k jeho vychovateli, míra úcty, líbezné oddanosti a vděčnosti, zkrátka, poměr každé duše ku Kristu. Stonásobným způsobem něžně a přece důrazně ukazuje se Kristus jako učitel a vychovatel naší bytosti a celého našeho života. Toto vychování je nejsilnějším, nejdobročinnějším a nejutěšenějším důkazem Kristovy vlády na nás a v nás. Štasten každý, jenž se jí bez odporu poddává.

Dalším, co se týká vychovatele, jest, aby si pokládal za velikou čest a štěstí, že může býti účastníkem vychovatelského úřadu Kristova: něco většího a důležitějšího nemohl mu Hospodin svěřiti. Nechť bez váhání hledí na vzor, jaký mu podává Spasitel, nechť vychovává v jeho duchu a dle jeho zásad. Kristus ustavil svou methodou vychovavací pro všechny časy praktické tahy a základ křesťanské paedagogiky. Každé dobré vychování má v něm svůj vzor. Bez Krista je vychování jenom popletením člověka, vychovávají se toliko obdivovatelé sebe samého, jenom pro tento svět, ne nositelé požehnání, nýbrž jen bytosti lidské. To se zpravduje nejen tam, kde se odstupuje od pravidel a zásad zdravé křesťanské výchovy, nýbrž i tam, kde se silně překročí hranice práva ku vychování a ustanovují se orgány, které ani po přirozeném ani po Božím zákoně, alespoň ne v první řadě, nemají práva na výchovu. I při neúspěchu je pohled na božského Spasitele poučlivý a útěšný. Velikou bolest působí mnohým rodičům, kněžím a vychovatelům, vidí-li mizeti plody svého dlouhého, úsilovného a těžkého vychování. Avšak i božského Spasitele tato bolest potkala. Kdo smýšlel upřímněji a lépe? Kdo mohl vychovávat jako On? Kdo se více namáhal a trdil poučováním, kdo dával lepší příklad a kdo se více modlil? Kdo více nevděku při vychování zkusil? Všecko to působilo na jeho srdce a vynutilo mnohou slzu a bolný vzdech (Luk. 19, 41.). Když jemu se vše nedařilo, nač my bychom tolik se trápili, ubozí lidé? Konečně Bohu se vše podaří. Kdo ví, nestojí-li tento kříž nejvýše mezi vychovavacími prostředky, a neobrátili-li se i tam, kde jsme o výsledku pochybovali, konečně vše k dobrému? Bůh to ví lépe.

(S. Hadrovic v „Hrvat. učitelju“ 1891. přel. —o—).

Výchování a pozitivismus.

Na všech stranách jeví se dnes větší zájem pro výchování než v dobách dřívějších. Je to potěšitelná známka živějšího pocitu povinnosti k mladému pokolení — kdyby nebylo chvatu a zimničného nepokoje, se kterým činnost ta se děje. Dříve vychovávali neuměle, ale často dobře. Dnes je tomu jinak. My známe sice své povinnosti, ale v duši naší žije paměť věků, které často sobě odporovaly, soustav filosofických, které ustupovaly jiným, v nás samých válčí dnes sporné idey a snahy. Cítíme nepokoj! Záhada o účelu člověka, v užší formě o účelích výchování, staví se dnes před oči otcům rodin, a ti, kdož nikdy nepřemýšleli o svém vlastním životě, nuceni jsou dnes uvažovati, čím jest život, který dali svým dětem. —

Filosofie, pozitivní měla nám ukázati cestu a dáti lék jak proti všelikým morálním neduhům našeho věku, tak i proti „neduhu paedagogickému,“ jak jej nazval Littré. Stalo-li se tak, a nebyl-li snad lék nebezpečnější než nemoc, o tom chceme uvažovati, přihlížejíce k ideám hlavních zástupců pozitivismu, Aug. Comtea a jeho žáků J. St. Milla, Al. Baina a Herb. Spencera.

I. August Comte.

Každá soustava filosofická má svou vlastní soustavu vychovatelskou. Chtějíce tedy naznačiti hlavní zásady výchování pozitivního učiníme nejlépe, sáhneme-li přímo k základům pozitivní filosofie a vyjádříme-li je několika stručnými rysy.

Uvažujíce o tom, jakému vlivu a věhlasu pozitivní filosofie se těší, s druhé strany pak chtějíce na jisto postaviti hlavní její zásady, s podivením shledáváme, jak málo jest zásad těch, které vzdorovati by mohly analysi a následkem toho jak nerovnoměrným se ukazuje poměr příčiny a následku. Je pravda, pozitivisté působili malými prostředky chabostí zásad silou víry nahrazujíce.

Nejpřednější jejich zásadou jest tak zvaný: zákon trojího stavu, o němž praví St. Mill, že jest centrem comtismu. Obsah jeho jest následující: Z počátku hledal prý člověk původ všech smyslných zjevů ve vlivu nadpřirozeném. Později, když rozum jeho rostl, ustanovil prý si jisté jednotky, zosobněné zjevy, které přijímal za něco skutečného, za pravé příčiny věcí. Na konci teprve odvozovány následky z pravých příčin a přestáváno na menších výsledcích, které pro osvícenou mysl větší mají cenu, nežli bohatá kořisť zákonů hypotetických. Následky tohoto trojího stavu, který Comte nazývá stavem theologickým, metafysickým a pozitivním, pozorovati prý můžeme nejen ve všeobecném rozvoji duše lidské, ale i ve způsobu řešení jednotlivých záhad. Při některém poznatku stojíme prý ještě na stanovisku theologickém, kdežto v jiné příčině vešli jsme již ve stav metafysický nebo pozitivní.

Druhým objevem Comteovým jest jeho klassifikace věd. Všecku vědu lidskou reprezentují dle něho: matematika, astronomie, fysika, chemie, biologie a sociologie. Jdou po sobě v pořádku od obecných k méně obecným. Comte zvláště tím se honosí, že zavedl nový předmět vyučovací, šestý v jeho řadě, sociologii. V ní popisují se, klassifikují a týmž zákonům se podřizují zjevy v životě společenském jako zjevy pohybu a života. Uvidíme, jakou cenu mělo toto domnělé dobrodiní, i že dodatek ten neobohatí, ale ochudil výchování. A tento zákon trojího stavu,

klassifikace věd a zavedení sociologie — toť celý pozitivismus i všecka jeho paedagogika.

Nikoli bez podivu tážeme se, co společného s paedagogikou míti může zákon trojího stavu. Rozvoj mysli lidské postupem věkův i rozvoj mysli jednotlivcovy mohou zajisté přirovnávati se mezi sebou, a přirovnání to dávno již učinil Pascal. Ale *comparaison n'est pas raison*, a rozdíl těchto dvou způsobů rozvoje jest očividný. Lidskost není pouhou jednotkou, je to souhrn mnohých a mnohých pokolení, v nichž táž myšlenka stálým podléhá změnám. Positivismus připisuje realnou podstatu bytostem abstraktním a považuje zjevy úhrnečné za zvláštní jednotky, prohlašuje lidskost za podobnou jednotku, kteráž schopna jest proměn: vývinu, vzrůstu. Dětství její — stav theologický, mladost — metafysický, dospělost — věk pozitivní. Možno-li historii člověčenstva přirovnávati k životu jednotlivcovu, pak i život každého člověka ukazuje děje lidskosti. Jako monada Leibnitzova jest mikrokosmem, tak každý člověk v životě svém ukazuje lidskost v miniatuře. Zákon rozvoje jest týž, ať jeví se po celé věky nebo průběhem několika měsíců. Tento parallelismus rozvoje přijímá Herbert Spencer a buduje na něm svou soustavu paedagogickou, z parallelismu toho odvozuje hotový plán vychovatelský, který — jak praví — historie objevila i dokázala. Dítě v útlé své mladosti celé pohříženo jest ve zvířecosti a to za příčinou nedokonalého svého rozvoje i následkem očividné příbuznosti, která v celém jeho zevnějšku se jeví. Leč s prvním probuzením se duševních sil z člověka — zvířete stává se člověk — divoch, který tkvící v něm i zkušeností nabytou silou rozvoje stává se člověkem civilisovaným. — Což nepozorujete, jak prodlužuje se jeho sploštělý nos, jak přibližují se k sobě oči dříve vzdálené, jak súzují se ústa?

S těmito změnami fysickými dějí se zároveň i v jeho nitru změny psychické, a to bez jakéhokoli přičinění vychovatele.

Vzhledem k tomu naskytá se úvaha: když tedy vše již předem tak dobře je zřízeno, když dědičnost sama předem již určuje duši hranice i moment jejího rozvoje, slovem, když rozvoj přirozený celé vychování tak snadno opatří: k čemu vychovatelů, k čemu paedagogiky? Děti samy sobě zůstavené podaly by nám zajisté (ku větší chvále Comteově a Spencerově) v přirozeném rozvoji výchovy náboženské příklad různých forem polytheismu, který stále se tříbě a krystalisuje proměnil by se na konci ve víru v Boha jediného. Toho však ještě nikdo nezkusil a my o tom silně pochybujeme, naopak jisti jsme, že samým sobě děti ponechati nemůžeme.

Co se týče klassifikace věd, tu podle mínění positivistů podávati má ona pořad, kterým jednotlivé předměty učebné probíráti se mají, aby jimi rozum od útlého mládí až do doby dospělosti cvičen byl a vzděláván. Má tedy po odbytém učení elementárním probrati dítě arithmetiku, geometrii s astronomií, dále fysiku, chemii, biologii a sociologii.

Comtisté soudí, že postup tento přiměřen je přirozenosti lidské i instinktům rozvíjejícího se rozumu. Dítě samo (prý) přechází od arithmetiky ku geometrii a tak dál od předmětu ku předmětu přirozeným pudem svým, učitel tomuto pudu jednání své pouze podřizuje. —

Jaký v tom blud! Kdyby dovoleno bylo konati experimenty na duši lidské, rádi bychom viděli, jak dlouho čekati by musil učitel na vlastní vyzvání žákovo. Jako filosofové positivistům příbuzní odstraniti chtějí rozkaz z výchovy mravní, na

tutéž bludnou cestu dávají se pozitivisté ve výchově rozumové. Herbert Spencer tvrdí, že nálada a chuť dětská jest kriteriem, k němuž učitel při vyučování výhradně má přihlížeti. To jest ale popírání veškeré kázně a metody, popírání samého rozvoje duševního.

Avšak tvrzení positivismu, že postup vyučování řídit se má klassifikací věd, má ještě jeden vedlejší význam, pro všeobecnost snad důležitější než onen první. Zásada ta vyloučila z osnovy vyučovací všechny předměty učebné, které vřaditi se nedaly do rámce klassifikace Comteovy, vynechala tedy docela literaturu a formy mravní.

V náhradu za to snad dává sociologii? Přihlédneme-li k tomu blíže, tu nejprve zeptati se musíme: jaká jest vlastně dnešní sociologie? Či snad sbírka pozorování o kultuře, obyčejích a víře dávných lidí stanoviti může předmět výchovy? Myslím, že pro děti sociologie zcela jinak musí býti upravena, než pro učence. Jeden z přívrženců comtismu vykládá, že sociologie školní na nižším stupni obsahovati má vyučování jazykové, gramatiku, historii a základní znalost zákonů, na stupni vyšším vedle toho pak nejdůležitější věci z archaeologie, linguistiky a literatury. Taková sociologie však jest pouze novým názvem pro věci již dávno známé a v praxi prováděné.

Přehlédneme-li nyní celou paedagogiku positivistskou, shledáváme, že paedagogika ta nenalezla ani mistrův ani učedníkův. Zákon trojího stavu uvedl do ní zbytečný zmatek, klassifikace věd byla toliko ložem Prokrustovým osnov vyučovacích, sociologie neprosplá školám vlastně nic. Ač ukázal se positivismus slabým, aby utvořil vlastní školy a metody, které by byly nejlepším důkazem jeho ceny a významu, přece působil vlivem prostředním pronikaje mínění všeobecné na školy i vychování. Vytknutí určitého cíle, přesné označení prostředků k cíli tomu vedoucích, to jest, co všeobecnost právem v positivismu spatřuje.

„Věda — jako prostředek, lidskost — jako cíl“, ta jest formule vychování positivistského. Ona zároveň jest výrazem ideí, které přežily sám positivismus. Jak lacino možno dnes býti positivistou, dnes celý ten systém scvrkl se na netolerantnost proti studiím literárním a proti výchově náboženské.

O tomto positivismu chceme dále uvažovati. Budou to hlavně dvě themata, o jichž řešení se pokusíme, a to: Stačí-li věda sama ku vzdělání duše, a je-li štěstí lidské dostatečným základem mravní výchovy. (Pokračování.)

LITERATURA.

O různých v textu velkého a malého kancionálu v arcidioecesi Olomoucké!

Kurrenda IV. z r. 1888. uveřejnila nařízení Nejdůst. † p. kardinála Olomouckého Bedřicha z Fürstenbergů, kterýmžto se pro arcidioecesi nový český kancionál zavádí. Za důvod, proč se nový kancionál zavádí, se tam praví: že v dosavadním starém kancionálu „tum quoad liturgicam, tum quoad grammaticalem partem, tum quoad sacram poësiám haud pauci erant defectus“. Také hlavní úmysl, proč nový kancionál se zavádí, se uvádí: ut in Archidioecesi idiomatis slavici sit in sanctuariis ac in devotionibus privatis quoad materiam et formam unitas.

Kancionál vydán dvojí: velký pro dospělé, malý pro mládež školní.

Jak dalece se úmysl Nejdůst. † p. kardinála, „ut quoad materiam ac formam sit unitas“, podařil nebo nepodařil, podávám několik příkladů z velkého a malého kancionálu.

Text velkého kancionálu.

Text malého kancionálu.

(III. vydání.)

I.

Strana 144.: „Milostí svou, Pane, vždycky nás předcházej a sprovázej

Str. 132.: „Činy naše, prosíme Pane, milostí svou předcházej a pomocí svou provod...

Str. 132.: Činy naše, prosíme Pane, v n u k n u t í m svým předcházej a pomocí svou s p r o v á z e j . . .

Str. 192.: „Činy naše, prosíme Pane, v n u k n u t í m svým předcházej a pomocí svou p r o v á z e j . .

Str. 160.: . . . s p r o v á z e j

Str. 132.: „a tebou počaty se s k o n á v a l y.“

Str. 144.: a s tebou počaty d o k o n á n y b y l y.

II.

Str. 207.: Bože, jehož milosrdenství jest bez počtu a dobroty jest neskončený poklad.

Str. 132.: Bože, jehož milosrdenství není počtu, a dobroty neskonč e n ý jest poklad.

Str. 207.: Nejsvětější velebnosti tvé . . . vzdáváme.

Str. 132.: nejmilostivější velebnosti tvé . . . vzdáváme,

a tvou milostivost neustávající prosíme, abys těch, jichž prosby splňuješ a je k odměnám věčným připravil.

— smilování tvé vždy vzývající, abys jenž prosícím, čeho žádají u d ě l u j e š a budoucích darů svých hodnými učinil.

III.

Str. 157.: abys církev svou řídit i a z a c h o v á v a t i ráčil

Str. 289: abys svou svatou církev řídit i a z a c h o v á t i ráčil.

Str. 343.: abys svou sv. církev s p r a v o v a t i a z a c h o v á v a t i ráčil.

IV.

Str. 157. Abys mysl i naše k nebeským radostem p o v z b u z o v a t i ráčil.

Str. 343.: Abys p o z d v i h n o u t i ráčil.

V.

Str. 160.: Bože, všech v ě ř í c í c h stvořiteli a vykupiteli
dej duším služebníků a služebnic svých odpuštění všech hříchů
aby p r o m i n u t í, jehož vždycky ž á d a l i . . .
pokornými prosbami o b d r ž e l i.

Str. 178.: Bože všech v ě r n ý c h stvoř. a vykupiteli.
račiž dušem služeb. a služebnic svých veškeré hříchy odpustiti . . .
aby o d p u š t ě n í, kterého vždycky si p ř á l i . . .
na pokorné prosby n a š e d o s á h l i.

VI.

Str. 153.: Vlej, prosíme, Pane, milost svou do srdcí našich
jeho umučením a křížem

Str. 183.: Milost svou prosíme, Pane, rač do srdcí našich vlít i,
skrze umučení a kříž jeho

Str. 153.: A pro čež orodovnice naše

Str. 184.: A pro tož orodovnice naše.

Malý kancionál jest pouhý výňatek z velkého kancionálu. Odkud tedy tak velká různost v textu proti výslovnému přání Nejd. † p. kardinála, jenž si přál, „ut sit unitas in materia a c f o r m a ?! Text každodenních obyklých modliteb zůstaniž pro vždy nezměněn: tedy jak u Němců V a t e r u n s e r, tak i u nás „našim vinníkům“, zbav nás „od zlého“, a proto také v Zdravas Královno: „Synové Evy“ — a ne nové Evyni, jak na str. 153.

Toť pouze několik ukázek, jak hned v prvním vydání velkého a v třetím vydání malého kancionálu pro diecesi Olomouckou unitas in materia ac forma dle úmyslu Nejd. † p. arcipastýře se zachovává!

Kéž by si toho povšimli ti, jimž péče o vydání nového kancionálu svěřena byla.

Jos. Lužný,
farář v Prusinovicích.

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

(Pokr.) V článku o Komenském křesťanu zahrál si p. Ant. Kynčl na velikého theologa, dle našeho skromného úsudku nahnul tam velmi mnoho bombastu, jak jednotlivé úryvky dokážou. Stojí tam: „Jan Amos Komenský je první moderní křesťan, znovuzrozený celý křesťan svým životem i charakterem, evropský universalní genius, jehož spisy jsou proniknuty ne konfesí, ale čistým, vznešeným křesťanstvím, který v modlitbě vzývá spasitele (proč malé „s“? otázka red.), jako centrum prostoru a času, který v době podrážděné, mystické doufá v oddechnutí pro jednotu, který se se světem nezaplétá, jako ti kteří světa nepoznali, nebo oči jeho osvětlil Bůh. On za ty, kteří ho pronásledovali, modlil se jako Spasitel. Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí. Komenský, genius, majitel velké duše, dokonalý křesťan a učedník Kristův, složil brejle mámení a jako biskup s výše své promluvil bez předsudku, bez konfessijního záští a samolibého mámeu. Jako biskup biblický orthodoxní, nepřijal typ žádné konfesse, ani katechismus česko bratrský neodporučoval, psal věštecky, upozorňoval, že království Boží nepřichází, neboť je ve vás. Komenský je novozákonním prorokem, u něhož divy činiti zastupuje jeho genialní původnost, jehož učení v době nesnášenlivosti a sektářství je přece nové, biblicky orthodoxní (když je nové, nemůže býti biblicky orthodoxní, to by muselo býti staré učení Kristovo, pozn. red.), nejčistší křesťanství apoštolské. Komenský byl láska sama, chtěl lidstvo k pravému štěstí přivést, chtěl novou

intelligentní osvícenou konfessi lásky a štěstí. Komenský byl theolog kříže, mezikonfessijní prorok, Kristovy lásky apoštol novozákonní, který své matce, z níž Jednota česko bratrská posla (totiž církvi katolické, pozn. red.), přeje upamatování se ku pokání. Komenský je dvacátého století vznešený příklad, universalní prorok“. Tohle prosím všechno vyňato z jedné asi stránky „Č. Školy“ o Komenském. Nemusí říci každý soudný čtenář, že tohle už je humbug nejhrubšího zrna? Není ani možno, celou tuto snůšku konfasních výrazů a nápadů exegeticky probírat, kde jedna věta a jedno tvrzení odporuje druhému, dokazuje jenom, že pisatel článku Komenský-křesťan v „České Škole“ je až přes příliš domýšlivým, a pojmy v jeho hlavě že nejsou logicky urovnané; nebo jednu a touž osobu nazývati hned biskupem česko bratrským, hned mezikonfessijním prorokem, který žádnou konfessi neodporučuje, hned apoštolem biblicky orthodoxním, a současně moderním křesťanem, universalním reformatorem, apoštolem kříže, láskou samou, věštecky bez typu konfesse jakékoliv mluvícím, to přece se prostě řečeno nerýmuje. Proto bych těm pánům odporučoval méně superlativů, méně hyperbol a za to více, mnohem více střízlivosti. Jsme jisti, že nás časem zase „Česká Škola“ obmyslí zásobou vybraných svých titulů, jako čteme na str. 155: „Rozčeřily se kalné bařiny zpátečnictví. Ze známé přitmělé dílny putují baliky Brynychova hanopisu na české fary a odtud roztrušují se v kapsách zástěr a zimníků po dědinách. Český lid má býti

zmaten. Hořkostí a hněvem musí vzplanouti srdce české nad touto nestydatostí. Boj jejich je nízký, nenávisť jejich nezkrotná.“ Při tom ovšem upozorňují na „Nár. Listy“. Ovšem vrána vráně oči nevykline. A když tu naši přítmělou dílnu s kalnými bařinami zpátečnictví hodně pocuchaly, tu o stránku dále doporučují tu osvícenou dílnu Hoblíkovu, poněvadž právě ta dílna Hoblíkova ve svých „Hlasech ze Siona“ a různých protestantských brožurkách nejvíce hany na katolíky nakydá. Za to si přece zaslouží doporučení nestranné svobodomyšlné „České Školy“. Stojí totiž na str. 156.: Vydává se u Hoblíka „Palma věků“ ku počtě J. A. Komenškého. Ze suchoparu všedního života chceme se povznést k ideálům nesmrtelným, jež hlásal národům evropským slavný Jednoty kazatel a učitel. — Knihy vydávejte poučné a vzdělavatelné duchem Jednoty proniknuté, a knihy tyto všude rozšiřujte, aby pravá vzdělanost všude kořenů zapouštěla. My předkládáme ctěným rodinám našim památník jubilejní. ku poučení a vzdělání sestavený vydaný vůlí a jménem spolku evangelických učitelů v Čechách a na Moravě. Nadějeme se, že všichni učitelé duchovní a školní jej přijmou za svůj a všemožně podporovati budou. Obracíme se též ke všem přátelům výchovy a příznivcům mládeže a školství, aby knihu naši laskavě přijali.“ Není-li to pěkný pendant? Nahoře „přítmělá dílna s balíky Brynychova hano-pisu“ (!), a o několik řádků níže „nadějeme se od příznivců výchovy a školství, že památník „palma věků“ duchem Jednoty proniknutý (to se rozumí! pozn. red.) spol-

kem evangelických učitelů vydaný laskavě přijmou. To je přece nestrannost obdivuhodná, před níž člověk musí uctivě klobouk sejmout. A prosím, jak učitelé říkají tahle „Česká Škola“ píše nejsolidněji a nejnestranněji,“ jak pak asi to vypadá u ostatních listů paedagogických vůči katolíkům? (O něco solidněji — pozn. red.) Abychom se vrátili k předešlým řádkům, připomínáme, že jest-li liberální páni učitelé v konfessionální škole viděli „jedovatou mouchu v polévce“ („Č. Šk.“ str. 192.), že my katolíci v tomto vtírání se protestantismu do popředí a do veřejného života vůbec, a v tom fedrování jejich vidíme mouchu mnohem jedovatější, která svým sobectvím otráví i liberalismus. Také „České Škole“ nevyčítáme, že uveřejňuje na str. 63. nářky evangelického učitelstva, je z toho nářku viděti, že v příčině dávání a lásky k bližnímu jejich presbyterstva nejsou mnoho prosáklá tím jimi vychvalovaným jejich čistým evangeliem, neboť jak tam psáno, u presbyterstva v příčině subvencí je učitel poslední maličkostí, jen se ptáme, kde pak už se ujala „Česká Škola“ nějakého katolického spolku, ku př. katolického učitelského ústavu? Vyslovit slovo katolický bez příhany, to přece, abych tonem feuilletonisty „Č. Školy“ Štecha mluvil, by zapáchalo konfessí, a konfessionální škola ta přece působí na těle liberálních učitelů husí kůži, ba je to „jedovatá moucha v polévce vzdělanosti“. Doporučeti knihy „duchem Jednoty psané“, to ovšem je něco jiného, to není konfesse, ale pravá svobodomyšlnost! (Pokr.) + 24.

DROBNOSTI.

Školy ve Varšavě. Ve školním roce 1891—92. čítala Varšava 730 ústavů vzdělávacích, mezi těmi 1 universitu, 3 ústavy pro výchování ženské mládeže, školu lékárnickou, ústav pro hluchoněmé a slepé, 7 mužských gymnasií, 4 dívčí, 2 přípravná gymnasia mužská, 1 ženské, 1 školu realnou, 1 kreslicí, 1 ústav učitelský, 2 školy městské, 68 škol a pensionátů privátních, 1 církevní, 15 nedělních škol řemeslnických, 15 státních škol židovských, 68 židovských škol privátních, 49 městských škol elementárních a 544 židovských chajderů, kteréžto školy měly celkem 48.345 žáků (34.073

mužského a 14.362 ženského pohlaví.) Na vydržování těchto škol vydáno celkem 1.174.030 rublů. Během roku 1891—92. otevřeno 11 škol soukromých, 5 židovských a 215 chajderů. Všecky výše uvedené školy podřízeny jsou ministerstvu osvěty. Mimo to jsou ve Varšavě dvě školy technické, podřízené ministerstvu komunikací, a ústav hudební, podřízený ministerstvu vnitra. —b.

Nové programy učitelských ústavů v Itálii mají za účel zjednodušiti a obmeziti látku učebnou, aby prý chovanci mohli studovati s menší námahou a větším

prospěchem a učitelé aby s výklady neměli příliš mnoho namáhání. Na základě těchto nových programů bude znenáhla snížen počet hodin děje- a zeměpisných, přírodovědeckých a matematických; za to však bude věnováno znenáhla více hodin literatuře italské, kreslení a ručním pracím. Zvláště velká důležitost přikládá se tu pokusům praktickým, jimž budou na příště dvakrát v týdnu věnovány vždy celé tři hodiny a ve dny určené pro praktické tyto pokusy nebude se směti vyučovati žádným jiným předmětům. Též i chvíle odpočinku mezi jednotlivými hodinami vyučovacími budou přesně určeny. Paedagogika bude si muset hledět hlavně metodiky a pro výchovu důležitých aplikací.

Slovo o dětských divadlech.

„Hrají-li děti divadlo, povstávají z toho závisť a žárlivost nejen mezi dětmi, nýbrž i mezi jejich rodiči. Děti se při tom stávají marnivými a bývají sváděny ku pokrytství a přetváře; jejich chování se bývá pak strojené, šroubované. Již dlouho před a dlouho ještě po hře divadelní bývají odvráceny od všeho vážného a užitečného zaměstnání a nemají v hlavě jiného nežli roli svou. — A prospěch ze všeho? Leda že se děti stávají při tom způsobilějšími a odvážnějšími t. j. galantnějšími a smělejšími, opovážlivějšími a drzejšími.“ Tak napsal důkladný znatel lidí — Jais. (Viz: Alban Stolz, Erziehungskunst, vydání 5. stránka 156.)

O školském zákoně francouzském a jeho ovoci zaznamenávají „Stimmen aus Maria Laach“ (seš. 4. 1892.) v článku velmi instruktivním, k němuž se ještě vrátíme, mezi jiným toto: „Hlavním ovocem, jež ukazuje německými liberály

tak vychválená novější francouzská éra školská, jest sociální revoluce. *Revue des deux mondes*, již jistě nebude nikdo podezřívát z klerikalismu, píše v této příčině: „Všecko to, co ve škole obecné, ve školách středních a na školách vysokých podniká vláda proti křesťanství, prospívá revolučnímu socialismu. A vskutku jest jen dvojí možnost: Buďto jest křesťanství v očnou a důsledně i společenskou pravdou, a v případě tomto musí veškeré vychování dítěte ve všech jeho momentech krok za krokem býti proniknuto křesťanstvím. Mládež pak musí mít učitele křesťanské, t. j. učitele, kteří jsou křesťany v osobní své víře i ve vyučování a tak zvaná škola bezkonfessionelní jeví se pak býti sama sebou něčím neudržitelným a zpozdlým. Anebo křesťanství není pravdivé a pak jest v právu revoluční socialismus. Kdy pak přijdem k poznání, že školskou politikou, již zahájilo naše století, otevřely se dokořán dvěře sociální revoluci, kteráž nestaví, nýbrž jen boří? Sociální opravy jest jistě třeba, ale reformu tu musí uskutečnit buď evangelium, anebo nebude vůbec provedena.“ — Tak píše poctivý liberál! A v Německu (u nás taky) chtějí mužové, kteří se zovou liberály, v skutku však v sobě nemají pranic liberálního, zavést do škol mravouku beznáboženskou! *Discite moniti!* Učte se, jsouce napomenuti! „Všeobecná“, „nezávislá“ morálka vede nutně, ať se liberální páni profesoři sebe více namáhají, by sobě i jiným zakryli pravdu, k úplné anarchii, nejprve v oboru mravním, ale pak též v oboru politickém a společenském, k úplné revoluci ve všech všudy sférách, k boji všech proti všem!

Jak píše prof. Dr. Masaryk

O KATOLICKÉ

V Ě D Ě A V Í Ř E.

Podává Fr. Filip Konečný, Ord. Praed.

Tato důležitá a důkladná kniha vyšla nákladem družstva „Vlast“, v Žižkově u Prahy čís. 505 a stojí 1 zl. 50 kr., pro činné a přispívající členy družstva 1 zl. Kdo se stane zakládajícím členem družstva „Vlast“, obdrží ji zdarma. Při koupi více exemplářů (v seminářích, na středních školách atd.) administrace „Vlasti“ na ceně sleví.

Obsah: Zákon katechetický a jeho důsledky. — Ježíš Kristus, vzor vychovatelův. (Dokončení.) — Vychování a pozitivismus. — Literatura: O různostech v textu velkého a malého kancionálu v arcidiecesi Olomoucké! — Hlídka časopisecká. — Drobnosti.

Tisk knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba) v Praze.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlročně 1 zl. 50 kr. Do krajů německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: **Fr. Pohunek.**

Administrace „Vychovatele“ jest v Žižkově u Prahy č. 505. Tam budiž zasíláno předplatné; takéž buďtež adresovány i reklamace, jež se nepečetí a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu buďtež však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána).

Civilní katechismus.

Podává duchovní prof. **Frant. Horáček.**

(Dokončení.)

Shora líčené vady civilních katechismů a statisticky zajištěné neúspěchy, které se při mládeži francouzské již dostavily, — Guillot, člen soudního dvora sekvanského prohlásil opět, že příčinou vzrůstajících se zločinců jest novotářství ve školním vyučování a výchování („Vychovatel“ VI. 24.) — přivedly rozvázně vychovatele, jimž jedině blaho mládeže na srdci leží, k poznání, že mravouka křesťanská jest přece nejvýtečnějším prostředkem vychovávacím! Komenský to byl, jenž ze zdroje bohaté zkušenosti své vyvážil zásady rozumného výchování, které zachovávají platnost svou povždy. Tyto zásady jsou: Vychování budiž 1. přirozené, 2. názorné, 3. praktické, 4. souladné.

Těmto zásadám vyhovuje však katechismus katolické Církve plnou měrou a nevyrovná se mu v tom ohledu žádný jiný „katechismus“, byť při něm sebe více učeného aparátu bylo použito!

Vychování budiž *přirozené*, děl Komenský. Které jest toto výchování? Přece ono, jež přiléhá těsně k přirozenému vývoji sil chovancových, ono, jež pokračuje zvolna od známého k neznámému, od bližšího ku vzdálenějšímu, od snadnějšího k těžšímu a — dovolíme si ještě přidati, — jež uspokojuje tajuplnou touhu duše dětské po pravdě! Takové jest ale výchování dle katechismu katolické Církve! Matka, svých povinností jen poněkud dbalá, odevzdá katechetovi dítě s jistým pokladem náboženského smýšlení a citění. Žáček první třídy dovede již — až na nepatrné výjimky — odpověděti na otázky: Kdo tě stvořil, vykoupil, posvěcuje? Kromě toho zná „Otče náš“, „Věřím v Boha“, modlitbičku k „Andělu strážnému“ atd. Mohlo by se nám namítati, že tento postup analytický u výchování nábožensko-mravném nesrovnává se se zásadou paedagogickou, jejíž smysl jest, že se má pokračovati od představy k pojmu a že pojmy o světě nadpřirozeném, vštěpované do duše mládeže bez předchozího nazírání, nemají pro výchování žádné ceny, poněvadž je dítě vnímá pouze mechanicky, aniž by bylo s to, aby je ztrávilo po stránce rozumové i po stránce citu!

Na to odpovídáme následovně: Kdyby měl katecheta se sdělováním nauky Bohem *zjevené* čekati tak dlouho, až by rozum katechumenův tak obrovsky zmohtnul, že by dovedl Boha „nazíratí“, to by se nedočkal ani první katechi-

sace, byť při tom čekání sestárnul jako Methusalem! „Nyní vidíme skrze zrcadlo v podobenství, ale tehdaž tváří v tvář“ (1. Kor. 13, 12.), tak myslíme sobě a a pevnou důvěru máme v Božského Mistra, jenž kapacitu nevinného děcka nejlépe znázornil modlitbou: „Chválím tě, Otče, Pane nebe i země, že jsi skryl tyto věci před moudrými a opatrnými, a zjevil jsi je maličkým!“ Mat. 11, 25.

Druhý požadavek rozumné paedagogiky zní: Vychování buď *názorné*! Základní pravdy věro- a mravouky křesťanské ovšem dítkám nejspíše cestou akromatickou sdělit lze — *fides ex auditu*! — U věd exaktních, jichž axiomata jakožto pravdy samozřejmé důkazu nepřipouštějí, není tomu také jinak! Jinak ale vychování křesťanské je doprovázeno, udržováno a utvrzováno nepřetržitým názorem! Rok církevní, modlitba v rodině, ve škole a ve chrámu Páně, služby Boží, obrazy svatých, posvátné zpěvy, zvonů zvuk atd. — ejhle! není-liž to celý arsenál — *sit venia verbo*! — pomůcek učebních, jež Církvi Kristově, učitelce národů, stojí po ruce?

A což biblická dějprava? Poslyšme o tom úsudek učitele ne-kněze! Gaerth, veterán na poli vychovatelském, pronáší o tom na základě padesátileté zkušenosti učitelské svoje mínění takto: „Freidenker haben die Meinung aufgestellt, man solle die biblische Geschichte nicht zur Grundlage des Religionsunterrichtes machen. Die Pädagogik ist anderer Meinung. Wir erkennen an, dass die Erzählungen des alten Bundes von dem echten, frommen Glauben an Gott, von echter Frömmigkeit durchdrungen sind und zugleich einen hohen dichterischen Wert besitzen. Erzählungen des neuen Bundes hingegen erwecken in den Kinderseelen innige Liebe zu Christ.“ (Die Lehrkunst.)

Výbornost biblické dějpravy záleží hlavně v tom, že události ze života patriarchů a jiných biblických osob ve své vzácné rázovitosti jeví se býti konkrétním výrazem nejrozmanitějších činů, jež mají v zápětí buď odměnu aneb trest Boží, čímž zároveň poměr vůle lidské k vůli svrchovaného Zákonodárce dochází účinného objasnění.

Že konečně metoda našeho Božského Mistra jest nedostižným ideálem vyučování názorného, o tom netřeba se šířiti! Ačkoliv najmě tato stránka velmi vděčnou látku by skytala k pojednání obšírnějšímu, musíme pro obmezenost místa pokročiti k úvaze o třetí vlastnosti rozumného vychování, kteráž se dá naznačiti jediným slovem: *praktičnost*!

Praktické jest ono vychování, jež působí na vůli chovancovu k tomu účelu, aby příkazy mravnosti, kteréž rozumem byl pochopil a v paměť sobě vštípil, v životě také skutkem provozoval! Učiti je snadné, ale svobodnou vůli lidskou k činu pohnouti přecasto velmi nesnadné! K tomu zapotřebí jest pružin obzvláštních, které na vůli lidskou působí s jistotou neklamnou i tehdaž, když to člověku přichází za těžko. Tuto pružinu naznačil sv. Pavel slovy: „Spravedlivý pak živ jest z víry.“ Řím. 1, 17. A věru, má-li kdo zůstatí poctivcem mezi bohatnouchými šibaly, stejně spravedlivým k pánu i žebráku, své povinnosti svědomitě dbalým, ač předem ví, že služeb jeho nikdo oceniti nedovede, má-li zůstatí lidumilem a dobrodincem, ač předem ví, že se dožije pouze nevděku — krátce řečeno, má-li kdo býti pevným *karakterem* v bouřích života, pak mu nepostačí suchopárný Kantův imperativ, nýbrž k tomu je třeba živé víry v Boha a milosti nadpřirozené, která slabou vůli lidskou podporuje! A proto se rozumná mravouka od věrouky odloučiti nedá! Zlatá slova promluvil v příčině té Francke, k němuž sám pan Dittes s respektem vzhlíží: „Denn ein Quentchen lebendigen Glaubens,“ sagt Francke.

„ist höher zu schätzen, als ein Centner bloss historischen Wissens, und ein Tropfen wahrer Liebe mehr als ein ganzes Meer der Wissenschaft aller Geheimnisse.“ (Niedergesäss, Geschichte der Pädagogik S. 130.) Mravouka občanská jest jakoby řetěz, jehož první článek visí ve vzduchu. Bez autority žádně mravně vychování!

Vychování má konečně býti *harmonické*. V té příčině dí Niemayer: „Harmonie svobody osobní s rozumem budiž tobě cílem nejvyšším, neboť na ní spočívá mravnost, tato nejvyšší hodnota člověka.“ Tomuto požadavku vyhovuje ale Církev katolická měrou nejvyšší. Soulad vůle s rozumem, vysvobození duše z otrockých pout hříchů a vášní, zbudování vnitřní svobody jestiž korunou vychování náboženského! Celá 8. kapitola epištoly sv. Pavla k Římanům jedná o této svobodě synů Božích: „Nepřijali jste zajisté ducha služebnosti, ale přijali jste ducha vyvolení synů, v němžto voláme: Abba! Otče!“ (c. 8. v. 15.)

Pěje-li básník: „Jen ten svoboden, kdo věrou svoboden a otrokem jest nízkým nevěrec“ — pak nemožno sobě představit kritiky přísnější nad tuto, kterou jest zatracena jakákoliv metoda vychovávací, jež by troufala sobě obejít se bez pozitivního náboženství!

Že dále vychování náboženské kromě rozumu a vůle také všechny ostatní mohutnosti duševní vzbuzuje a šlechtí, toho důkazem jest dvoutisíciletá historie. Jestiž cit náboženský jedním z nejintenzivnějších, jenž, jednou probuzen a k sebevědomí přiveden, rázem vzruší celou řadu citů podružných, neméně ušlechtilých, aby je učinil svými služebníky ve ctění Boha a ve vykonávání skutků milosrdenství! V té příčině nezapomenutelná jsou slova, jež zvěcnělý Greuter na říšské radě promluvil dne 11. března 1885: „Ich verlange nichts anderes, als den durch Jahrhunderte festgehaltenen Grundsatz, dass die Herzenswurzel der ganzen europäischen Civilisation doch am Ende im Christenthume ruht.“

Máme ještě mluvit o vědách a umění, jimž katolická Církev byla povždy štědrým mecenášem? Jsou to věci příliš známé a proto spějeme k závěrku!

Jak jsme na počátku tohoto odstavce byli nahodili, začínají se již v samém táboře liberálních paedagogů ozývati hlasové, odsuzující rozhodně „katechismy“ občanské. Tak dočítáme se v Dittesově „Pädagogium“: „Zavedení obzvláštní mravovědy na školách obecných nelze dosti zátrocovati! Bude-li zavedena přece, uvidíme v tom pouze znamení nepochopitelné zaslepenosti lidského ducha.“ (Roč. XII. pag. 170.) Po zmínce, že vyučování dle mravouky občanské jest škodlivou, mechanicky prováděnou dressurou dětí, pokračuje též paedagog dále: „U vychování mravném nejúčinnějším jeví se býti vyučování náboženství, jehož nejdůležitější částí u výchově dítek jest biblická dějprava atd.“

Laskavý čtenáři! Nebudeš-li sobě mnouti oči, čta tento projev z tábora, o jehož „liberalismu“ nemůže býti té nejmenší pochybnosti? Zajisté že čekáš, že tento Šavel stavší se Pavlem, zaburácí hromem a zvolá: „Pro Bůh, ustaňte! Učiňte přítrž neblahému rozkolu ve škole, přítrž sporu mezi Církví a učírnou! Přátelé! Podporujte katechetu v jeho veleobtížném díle ze všech sil, přičiňte se o to, aby ve všech hodinách vyučovacích též a jediný vládl duch, duch náboženství Kristova! Tak-li sobě věsti budete, prokážete velikou službu nejen Církvi, ale také škole samé, rodinám a — v řadě neposlední — sobě samým!“ To by bylo důsledné! Ale, chyba lávky! Tak daleko bohužel ještě nejsme! Svrchu zmíněný Pseudo-Pavel hovoří o stránku dále takto: „Do náboženského vychování dítek Církvi ničeho není! (sic!) Neboť děti patří pouze rodině (à la bonheur!) a — škole (?!), kteréž oba ústavy mají se starati o to, aby dodávaly Církvi a státu

členy důstojné. Konečně budiž dovolena poznámka, že sluhové Církve se k vyučování náboženství ani nehodí pro nedostatek předchozího paedagogického vzdělání.“ (Pag. 171.) Ni slovem bychom se o tomto výbuchu nezřízeného záští proti stavu duchovnímu nezmínili — neboť podobné výkřevy „ušlechtilého“ smýšlení odsuzují se samy sebou — kdyby se v některých českých listech poslední dobou nebyly vyskytly paušální pomluvy zrna podobného. Co nám vůči podobným osočováním zbývá činiti? Chladně a střízlivě, ale jinak přesně kritický škubati list za listem z „roztomilé“ kytice, uvázané z kopřiv a bodláčí!

Duchovní stav nemá prý pro povolání paedagogické patričního vzdělání!? Co jest paedagogika? Jak na slovo vzatí odborníci učí (srov. Goerth: Die Lehrkunst) jest vychovatelství *umění*, a sice jedno z nejtěžších. Umění ale z knih vážit nelze — zde rozhoduje talent a — cvik! „Das Erziehungstalent ist ebenso selten wie Dichtertalent (?). Kenntnis der Jugendnatur lässt sich aus Büchern nicht schöpfen“ — tak praví Dr. Wachlowski ve svém sensačním díle: „Studien über die Erziehung an Gymnasien und Realschulen.“ A spisovatelé jiného, úplně čerstvého díla H. Wigge a P. Martin — učitelé nekneží — praví ve spise: „Die Unnatur der modernen Schule“: „Die Pädagogik ist eine *praktische* Wissenschaft! Gedächtnismässig angeeignete Kenntnisse sind noch lange keine pädagogische Erkenntnis und daher kommt es, dass so mancher die Prüfung besteht, ohne von dem Wesen der allgemeinen Menschenbildung eine Ahnung zu haben.“ (Pag. 26, 27.)

Ano, nescházelo a neschází i takových paedagogů — a nejsou to „dii minorum gentium“, — kteří na theorii vychovatelství kladou pramalou váhu! Tak dí Hermann Niemeyer: „Zkušenost učí nás, že mnozí velmi zdárně vychovávají, aniž by o principech paedagogických kdy byli přemýšleli; k tomu sluší poznamenati, že náhodou (!) přirozené poměry byly jim velmi příznivy aneb sobě vynalezli ti vychovatelé *metodu vlastní*, založenou na psychologických vědomostech, k nimž se byli přirozeným *důvtipem* propracovali ve svém obcování s lidmi, obzvláště s dětmi. Zdálo by se, že čím dokonalejším je který učitel v theorii, tím zběhlejším ukáže se v praxi! Nejsou-li přes to sebe *lepší theoretikové* vždycky šťastnými na poli praktickém, pak se to dá vysvětliti tím, že jim schází buď dobrá vůle aneb schopnost k aplikaci zásad všeobecných v případech jednotlivých, aneb znalost *individuality* žákovy (dar rozeznávání duchů!) aneb konečně obzvláštní smysl k okamžitému postřehnutí psychologických změn v duši dítěte. Že by ale — jak někteří tvrdili — theorie byla praxi přímo škodlivou, tu opravit dlužno tento názor v ten smysl, že jsou také *falešné* theorie a že obzvláště hlavy spekulativní často nejméně se o to starají, aby dosáhly také zběhlosti *praktické*. (Theoretische Pädagogik.)

Salzmann jde v tom ohledu o krok dále: „Každému, kdo se chce státi vychovatelem, předkládám zde jednoduchý recept: „Vychovávej přede vším sebe sama!“ Tento recept má tu přednost, že je velmi jednoduchý, že nic nestojí a že ho lze použiti ihned!“

A dále touží týž paedagog: „Ach, dejte nám jen dobré vychovatele, dejte nám muže, kteří mají k vychovatelství náklonnost a zručnost u rozumném s dětmi nakládání, jakož i schopnost, aby sobě lásky a důvěry mládeže dobýti mohli a kteří nejen slovem, ale i příkladem dítky by vedli ke kýženému cíli — a vychování se podaří aniž by třeba bylo nové *theorie* zaváděti! Tak vychází z mnohé venkovské školy, jejíž učitel o „theorii“ mnoho neslyšel, pokolení, které

mnohdy rozšafností svou předčí na ono, jež dle nejnovějších teorií bylo vychováno!“ (Niedergesäss, Geschichte der Pädagogik pag. 152.)

A kdo by přes to na theorii příliš velikou kladl váhu, tomu dáváme na pomyslenou, zdali novosvěcený kněz, muž 24—25letý, honosící se akademickým vzděláním, není ve vědách propaedeutické filosofie a psychologie, jakož i odborné vědy katechetické alespoň — máme-li býti již velmi skromnými — na stejné úrovni s mladičkým abiturientem učitelského ústavu?! Další zkušenosti třeba jim hledati *oběma* ve škole života!

Ale praktické pokusy, které na škole cvičné kandidát učitelství má příležitost sledovati, nemají-li tyto pokusy velikou cenu? Na to odpovídáme krátce: „Pokusy“ konají se na ústavech bohosloveckých také — ale budiž nám po zkušenosti učitelské pomalu dvacetileté dovolena upřímná poznámka: Podobné pokusy, ať se dějí zde aneb onde nám neimponují! Na nejvýš ještě mohou podobné „praktické pokusy“ býti užitečnými jako návod ke vzdělávání *intellektu* — že ale jsou sterilními, pokud se buzení *citů* a vzdělávání *vůle* týká — těchto nejhlavnějších motorů mravnosti praktické — toho žádný soudný učitel popírati nemůže. Kromě toho sluší uvážiti následující: Pokusy podobné lehko stávají se *šablonou*! Avšak, mezi tisícem žáků najdeme stěží dva, již by sobě byli úplně rovni! Zdárné vychování musí *individualisovat*! Heslo to není nové. Niedergesäss o tom píše v díle svrchu jmenovaném v monografii věnované vychovateli Francke následovně: „Da Francke an dem pädagogischen Grundsatz festhielt, dass die Eigenthümlichkeit eines jeden Charakters in der Erziehung berücksichtigt werden müsse, so durften die Schüler einer Klasse nicht allen Lectionen *derselben* Classe beiwohnen, sondern sie wurden nach ihren Kenntnissen in den verschiedenen Gegenständen verschiedenen Classen zugetheilt.“ Kapitální to úloha ovšem pro učitele — vůči níž šablona jest malomocnou!

Individualisace jest ještě z jiného ohledu potřebna: přivádí do školy život a svěžest! Touží-li kdesi Lindner na nudu školního roku: „Trocken und einförmig windet sich das Schuljahr ab“ — pak dozrává nepřímo, že z našich škol šablona posaváde nevymizela. Že tomu tak, dokazuje následující epizoda, za kterou se zaručuje Dr. Wachlovski. Jistý učitel dosáhl ve škole skvělých úspěchů, které sám přítomný dozorce školní připustiti musel. Přes to ale obdržel od úřadu školského důtku — poněvadž nevyučoval dle *předepsané metody*! Kdož by si nevzpomněl na onoho generála ze starých dob, jenž za vítězství také obdržel — důtku, poněvadž byl opomenul — před bitvou — zeptati se o poradu u vojenské rady v hlavním městě se nacházející!

Jsme u konce! Zúmyslně jsme se u tohoto odstavce pozdrželi o něco déle, abychom rázně učinili přítrž té málo šlechetné insinuaci, jakoby katolické duchovenstvo nebylo k vyučování náboženství způsobilé! Jestli zde onde některé vady se vyskytují — považme, že nic není pod sluncem dokonalého! Ale položme ruku na srdce: Což je u pánů učitelů-laiků všechno samé zlato a stříbro? Trpce žehrá na mnohé vady ve vlastním táboře učitel Wigge: Ein strebsamer Lehrer entschuldigt auch seine pädagogischen Sünden nicht; das thun gewöhnlich diejenigen, die bei all ihrer Unfähigkeit noch mit dem geistigen Erbübel der Faulheit und Trägheit behaftet sind und solcher dürfte es im Lehrerstande mehr geben als man glaubt — nicht nur unter den Lehrern selbst, sondern auch unter ihren Vorgesetzten.“ (Unnatur der modernen Schule pag. 108.). A proto, pánové, jichž se týká: Neří-

kejte bez přestání: „Pane Bože, děkuji Tobě, že nejsem jako jiní lidé . . . jako i tento publikán! “Ale jednou také: „Bože, buď milostiv mně hříšnému!“ (Luk. 18, 11—13.).

Především a posléze ponechejte starost o vyučování náboženství těm, jimž přikázal největší Paedagog lidstva, Ježíš Kristus: „Jdouce do celého světa, učte vsechny národy“. (Mat. 28, 19.). My pak, služebníci Jeho a Církve při poctivé snaze své spoléháme na zaslíbení Páně: „Ejhle, já s vámi jsem pro všechny dny až do skonání světa!“ (Mat. 28, 20.).

O blaženosti se stanoviska ethického.

Píše Jan Nep. Holý.

(Pokračování.)

Co nás jen na krátko oblažiti může, nemůže býti předmětem dokonalé blaženosti. Nad to předmětem blaženosti jest nejvyšší dobro, nad dobra však tělesná vynikají za souhlasu všech přednosti duševní, nejsou tedy přednosti tělesné dokonalou blažeností. Machar přeje sice dceři své „krásné“ krásu tělesnou (Confiteor, Podobizna):

„Ó krásná, až mít budeš dceru
— když osud určí vůlí svou — —
já nepřeju jí toho věru,
co lidé tady štěstím zvou,
ne palác, který v městě stojí,
ne kočár, šaty, klenoty —
ať štíhlost má a chůzi tvoji,
zrak, rty a copy jako ty . . .“,

avšak i jemu líto, že krása tak krátký čas trvá:

„Mně líto, líto, že ty časy
jdou cestou zákonnou,
že budeš na troskách své krásy
nervosní matronou . . .“ nebo:
„Co krásno tady, všechno mine —
ó sudbo neblahá!“ (Naposled)

Vrchlický pak nazývá svět (Sfinx) sarkofagem krásy:

„Svět sarkofag jest krásy.“

Nemá-li tedy pravdu blahosl. Tomáš Kempenský, řka (1. kn. článek 7.):

„Nevypínej se velikostí nebo krásou tělesnou, ana skrovnou nemocí porušena a zničena bývá!“ Jak vyjímá se muž, chtějící mříti „pro ty oči milé“?:

„On zemřel rád by věru této chvíle
a šťasten byl by kdyby mohl mříti
jen pro ty oči, pro ty oči milé“

(Machar, Lumír 1890. str. 289.)

Příznaky duševní nemoci v tomto ohledu objevují se již u dětí, byť jen v míře skrovné, velmi často si zakládají na své síle a kráse. Tato marnivost na-

bývá větších rozměrů v životě jinošském a panenském, obzvláště něžné pokolení Evino jest k ní velmi nakloněno, v čemž je utvrzuje obdivování a úcta mužů a někdy třeba i závist žen. Zvláště pak se to přihází, když jsou „v květu“, kdy okolo sebe mají stále zástup ctitelův, tím šťastnějšími se pokládají, čím více „nyjících“ svou krásou k sobě obrátiti dovedou. Než ať se podívají na starší o trochu družky své — a ze tváře již jim vyčtou, že podobný osud i je očekává, že květ krásy také u nich opadá. Co má ze svého domnělého štěstí? Upomínku, avšak tím horší, čím více její nynější stav v odporu stojí s dřívějším. Vychovatel bude se tedy snažiti, by tento koukol vyplel ze srdcí mladých, dokud ještě vysoko nedospěl, poukazuje na pomíjejícnost těchto darů tělesných, poukazuje k tomu, že jim jich Bůh neudělil k jejich zkáze, nýbrž ku blahu, by nehleděli svou krásou, silou, zdravím u jiných obdiv vzbuzovati, by se nevynášeli nad jiné a nehonosili pro dary Boží, kterýchž se jim dostalo bez jejich přičinění, nýbrž aby za ně Bohu děkovali, v Bohu se honosili, by ne šatem, ne krásou imponovali, nýbrž mravy, ctuostným životem. V této příčině často sami rodiče chybují, v přítomnosti dětí přednosti jejich tělesné, stepilost velebíce jiné děti v posměch uvádějíce; podobné řeči zajisté vzbuzují a utvrzují přesvědčení v dětech o jejich domnělých nebo skutečných přednostech a tak hrdosti půdu úrodnou připravují. Avšak i v dětské společnosti samé klíčí podobné kvítí; často vidáme a slyšíme, jak se jiným pro tělesné nedostatky vysmívají, jak nám o tom vypravuje také známý starozákonní příběh. Třeba tedy i zde chybu odkrýti a napravit. Jako však krása tělesná v osobách samých, jí obdařených, může býti motivem marnivosti a hrdosti, tak může býti v jiných, patřících na jich přednosti, pohnutkou lásky smyslné. Bůh vložil v nitro naše srdce, které má jaksí „sladkou“ nutnost milovati, jedná se tu jen o předmět lásky naší, který má taký vliv na lásku, že ji buď dobrou nebo zlou činí; celá hodnota člověka totiž záleží na hodnotě předmětu, který miluje. „Sursum corda“, „vzhůru srdce“, volá církev sv. podle vůle Boží a udává nám říši, kde máme milovati, Boha a co Bůh chce a protože to Bůh chce. Jestliže jest toto předmětem lásky naší, má velkou cenu, jestliže však v opak se obrací, na zemi svůj zrak tkvěti nechává, jestliže k nízkému touha a láska jeho se víže, i láska jeho je nízkou a špatnou. Láska naše nemá směřovati ke tvorům výlučně, nýbrž láska naše ke tvorům má prýstiti z lásky k Bohu. Avšak bohužel, že slova Leandra Čecha o jistém básniku: „Láska a smyslná vášeň jsou mu jedno“, dají se aplikovati na četné plody nynější literatury. Jaký může býti jiný výsledek četby také, nežli tkvění v nízkém, nepovýšení se výše? „Sursum corda“, „Vzhůru srdce“! nechť i vychovatel ke svým svěřencům volá a ukáže jim, jak má býti láska jejich spořádána. „Vzhůru srdce“, viz očima víry, kdykoli se s krásou tvorů setkáš, odlesk, slabý odlesk nezměrné krásy Boží. Jestliže krása tvorů časná lásku tvoji vzbuzuje, jaké lásky teprve hodna nevyslovitelná krása Boží! „Vzhůru srdce“, chceš-li milovati krásného tvora, miluj v něm Boha a miluj ho pro Boha! Toto ponaučení, budou-li se svěřenci podle něho řídit, obzvláště ve věku, pro který dává Kollár tuto radu:

„Proto radím zvláště v mladém stavu,
že týž pozor dáti potřebí
na své srdce jako na svou hlavu“,

toto ponaučení bude jim vítaným, ukazujíc jim opět pole činnosti zdárné ve prospěch ctnosti. Nebudou-li se řídit jím, splní se na nich slova knihy Moudrosti: „V jejichžto kráse jestliže kochajíce se, za bohy je měli: nechť vědí, že mnohem

nad ně krásnější jest Pán jejich. Nebo zploditel krásy všechny ty věci ustanovil . . . po velikosti krásy stvoření zřetelně bude moci Stvořitel jejich spatřiti býti . . . *Ale však ani těm nemá býti odpuštěno.* Nebo jestliže tak mnoho mohli věděti, že uměli svět posouditi: kterakž jeho Pána snáze nenalezli?“ Vychovatel tedy, jemuž záleží na časném i věčném blahu svých svěřenců, lásku jich řídit, jí pravý směr dáti se vynasnaží.

Podle Aristotela (1. kn. 2. hl.) vyhledává „dav a nevzdělanci“ blaženost v tělesných požitcích. S touto zásadou setkáváme se často u básníků, na příklad:

„Líbej, pij, v tom moudrost veškerá!“ (Vrchlický)

nebo:

„Žití tak je krátké,
a ženy objetí tak příliš sladké,
nech planých snů a matných horování,
a užij mladost, dokud kol tvých skrání
se míhá zlatá clona dívčích vlasů.
Chceš, blázne, větší najíti snad krásu
a štěstí než jest ve náruči ženy?“ (Vrchlický, Sfinx.)

nebo:

„Ty možná budeš mrtvým též
a pro tu žhavou touhu nitra
jen to máš, co dnes užiješ“
(Machar, Lumír 1890. str. 7.)

nebo:

„Trojí věc nám sluncem plane v žití:
krev révy, když se v zlaté číši třpytí,
pak sličné ženy objetí . . .“ (Vrchlický, Twardovski)

Avšak ani samy básníky tyto rozkoše neuspokojují, jak bychom mohli snadno doložit četnými ukázkami, čehož však raději pomijíme mlčením, abychom neuráželi sluch svých čtenářů. Durdík (O modní filosofii naší doby) praví: „Přímo vycházeti za blažeností, hledati ji v rozkošnictví hmotném, v *požitku* výlučně tak nazvaném a z něho činiti *cíl* člověka, mine se vždycky s cílem svým. Honba za požitkem má svůj ortel vždy s sebou.“ Blaženost (Tongiorgi) totiž člověka zdokonaluje, byla-li by tedy rozkoš nejvyšším cílem, zdokonalovala by člověka, takže by měl ve všem, všudy a stále jenom za požitky hmotnými se honiti, tělesné však rozkoše pravý opak způsobují, netoliko duševní ostrost seslabují, nýbrž i velmi často zdraví tělesné podkopávají a ke všem neřestem svádějí, nemůže v nich tedy blaženost naše spočívat, takže správně dí blahosl. Tomáš Kempenský: „Marnost jest za tělesnými rozkošemi se hnáti a toho si žádati, zač později těžce máme trestáni býti.“ Ve 4. poznámce k Summě Theol. 1. 2. q. 2. a 6. čteme toto: „Tělesné požitky . . . jsou buď dovolené nebo nedovolené. Jestliže jsou nedovolené, jak touhou předcházející tak i bolestí následující obklíčeny jsou, takže více trpkého, nežli sladkého v sobě chovají. Jsou-li to však požitky dovolené, totiž v manželství, plody jich, děti, často rodičům jsou k žalosti,“ jak pěkně líčí Vrchlický v „Námluvách Pelopových“:

„Od prsu matky starost začíná,
ba ještě dříve v matky životě,
den každý výhrůžkou jest rodičům
jak večer bude — steré nemoci
a choroby, pak tisíc nebezpečí,
jimž nedovede dítě vyhnouti se
a jimiž ohroženo den co den.

A vychováš je v posled bez úrazu,
 zas dvojí zlo : buď v skutku chytré jsou
 a hodné, neb jsou nehodné a zlé.
 Když zlé jsou, nejhorší to v světě zlo
 bez odporu ! když hodné, otroky
 z nás činí právě laskavostí svou,
 nám ruce váží, krok i myšlénku
 tou starostí, již o ně máme vždy
 ať noc či den, ať jitro nebo večer.

(Jednání 2., str. 33.)

Ze všeho toho chápeme naučení v Příslovích (hl. 5.): „Plášť strdí tekoucí jsou rtové nevěstky, a skvělejší nad olej hrdlo její. Poslední pak věci její hořké jako pelyněk a ostré jako meč na obě strany ostrý vzdal od ní cestu svou... (hl. 6.) ať nepožádá krásy její srdce tvé, aniž buď jat pokynutím jejím... (hl. 7.) mnohé zranivši porazila, a ti nejsilnější usmrceni jsou od ní.“ (Pokračování)

Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském

Píše **František Pohunek.**

(Pokračování.)

Pojednavše v číslech dřívějších o nešťastných proroctvích koželuha Kottera, německého lutherána, a panny Kristiny Poniatovské, a ukázavše, jak Komenský oběma rychle uvěřil, proroctví jejich hájil a rozšiřoval, a jaký velký vliv musila míti tato proroctví nutkající Bratry ku vyjítí z vlasti, věstící vítězství „evangelia“ a slibující brzký slavný návrat do vlasti opuštěné, na lid bratrský, a vůbec protestantský, musíme promluvíti aspoň kratince o tomto se z vlasti stěhování jakož i o tom, co je předcházelo.

Listy liberální nazývají ovšem neblahou dobu pobělohorskou „dobou katanování a vyhlazování českého národa“ (Nár. L. ze dne 24. března 1892.), dobou kdy „zloboh černé tmy a žluté, nesnášlivé zášti rozštílapal květ národa českého buď v krvi popravišť anebo rozmetal krutou vichřicí z rodné vlasti v širou, tvrdou cizinu“ (Nár. L. 24. března 1892.) atd. atd., jako by tehdejší protestanté byli bývali buďto celým českým národem anebo alespoň nejušlechtilejší a nejpřednější jeho částí, jeho výkvětem, a jako by byli trpěli zcela nevinně pro různost ve víře, zapomínajíce aneb snad zúmyslna zamlčujíce, že čeští protestanté ztrestáni byli v předních svých mužích nikoli pro víru, nýbrž pro v z p o u r u proti panovníku legitimnímu nerozvázně zosnovanou, lehkomyšlně a takřka bezhlavě dále vedenou a nešťastně skončenou, čehož dokladů podává hojnost Antonín Gindely ve svých „dějinách českého povstání léta 1618.“, z vlasti pak že byli vypovídáni ne tak pro víru, jako mnohem spíše pro nepřetržité buntování se se zahraničnými nepřátely domu habsburského a pro stálý odpor činěný panovníku legitimnímu, ve kterémto příčině vedli sobě tak, že vládě konečně, chtěla-li se v zemích koruny české udržeti, nezbývalo jiného, než buď naléhati, by se protestanté vrátili nazpátek ku staré víře, čímž by přestali šilhat za hranice do států protestantských, anebo, kdyby

toto nechtěli, ze země je vypovědit a to dle zásady již dávno před tím od samých protestantů vynalezené a všude důsledně prováděné: *cujus regio, illius religio*, čím kraj, toho náboženství.

Nikdo nečekej, že se zde budem rozepisovati o tom, jaká ukrutná pronásledování, jaká děsná muka atd. bylo snášeti katolíkům v zemích protestantských jediné proto, že se nechtěli sřící své víry, nebo chtěce o tom jenom zběžně psáti musili bychom napsat velkou knihu; o tom však se zde musíme zmínit, že konfiskování majetku a vypovídání ze země nebylo ani v Čechách ani na Moravě praničím novým. Již starší Husité konfiskovali a to velmi záhy majetek katolíků; ze země ovšem ty, kdož s nimi nechtěli ve víře být za jedno, nevypovídali, to by jim bylo trvalo dlouho a oni si zvykli jednat bez průtahů, proto jim raději rozbíjeli hlavy cepy a palcáty, je v slámě a smole upalovali nebo věšeli!

V pozdější pak době — předbělohorské — uchopili se protestantští stavové v Čechách i na Moravě zabavování majetku a vypovídání ze země jako prostředku velmi vydatného, by ztrestali všechny ty — ať katolíky, ať protestanty, kdož s nimi nechtěli súčastniti se vzpoury. — Kdyby tudíž bylo i na krásně pravda, že ti, kdož čtěli „napravití víru“ po bitvě Bělohorské zapomínali, že „odznakem křesťanství jest láska“ (Sokol: význam Jana A. Komenského str. 15.), byli jim v tom sami protestanté čeští výbornými učiteli.

Tak byla v březnu roku 1619. usnesením sněmovním prohlášena konfiskace statkův některým nepochybným protivníkům odboje náležitých. Byliť to zejména kancléř z Lobkovic, Jaroslav z Martinic, Zdeněk z Kolovrat, nejvyšší mincmistr Václav z Vřesovic, Albrecht z Leskovic, nejvyšší písař zemský Jan z Klenového na Janovicích a ještě 27 jiných jmenovitě poznamenaných osob. O oněch šesti pánech jest nepochybné, že nalezali se v držení větších nebo menších panství, z jichž prodeje mohlo se za dob pokojných stržiti několik set tisíc rýnských. Mezi ostatními pokutovanými byli opatové Strahovský a Broumovský, arcibiskup Pražský — jakož i Michna, jehož kapitály byli direktori dávno již na potřeby zemské vynaložili.“

Tento „nález o konfiskaci statkův uveden jest během dalšího jednání k vrchu svému tou cestou, že sněm prohlásil 33 jmenovitých *katolíkův a protestantův*, kteříž se byli co přívrženci dřevní vlády ochotnou k ní služebností vyznamenali, pro budoucnost nehodnými k spravování nějakého úřadu. V řadě této nalézala se jména pominutých při konfiskaci panův Adama ze Šternberka i Slavaty, pak presidenta nad appellacemi pana Fridricha z Talmburka a podkomořího zemského Burkhardta Točnicka.“ (Gindely, Dějiny českého povstání I. 401-402.)

Ačkoli konfiskace v takovém rozměru prováděné byly již trestem dosti krutým, přece se jim ještě odbojní stavové protestantští nespokojili, nýbrž přidali k nim velice záhy i *vypovídání ze země*, kterýžto trest stihl nejdřív Jezuity, neboť ještě průběhem zasedání sněmu zemského, který se usnesl o konfiskacích (v březnu 1619.), bylo „usneseno, že mají Jesuité na věčné časy zůstatí ze země vypovězení.“ (Gindely l. c. I. str. 403.)

Jaké smýšlení proti katolíkům ovládalo odbojné stavy protestantské a jak by byli krutě trestali, kdyby jim v tom byly nejednou nebránily mnohé jim nemilé okolnosti, s nimiž jim bylo nutně počítati, viděti hlavně z jednání sněmovního, jehož předmětem byl osud města Plzně, kteráž zůstala věrnou své víře i svému králi a stavům odbojným dlouho vzdorovala, konečně však přece byla přemožena. „Tuhý odpor města tohoto,“ píše Gindely (l. c. I. 404), „zůstavil v mysli vůdcův

odboje veliké záští, v kterémž se šlechta s nimi snášela. Jakkoli Plzeňští svého nepřátelství nyní musili trpce pykati, jdouce pod břemenem nepřemožitelných poplatkův vstříc všeobecné mizině, nespokojili se tím vítězové v nenávisti své. Větší díl jejich byli se pošetili tou měrou, že stáli na úplném vyhlazení města, a vskutku učiněn jest na sněmu návrh, *aby město pokutou za vzpouru svou bylo s zemí srovnáno a Plzeňští ze země vypovězeni*.

Pánové a rytíři přistoupili na tuto proposici, toliko města odporovala neústupně . . . Vyslanci jejich (totiž měst) svolili sice, *by z Plzně byli vypovězeni měšťané katoličtí*, chtěli ale také zároveň, aby město bylo dáno k osazení protestantům . . . Oposice jejich ochladila v něčem tuhou nenávistí šlechty, vzpomnutí pak na Budějovice, jež se „provinily“ rovněž jako Plzeň a tudíž „zasluhovaly“ téhož potrestání, způsobilo konečně, že celá ta nešťastná věc přišla k odročení (Srov. Gindely l. c. I. 404.).

Nebýti však v této příčině té okolnosti, že trest tak přísný proti dvěma městům tak důležitým katolické jich obyvatele k zoufalé by byl donutil obraně, a že by z toho škoda největší byla mohla snadno vzejíti odbojným stavům samým, bylo by se Plzeňským i jejich městu vedlo velmi zle.

Nikoli tudíž ze šlechetnosti nebo lidskosti, nýbrž jen z bázně o vlastní kůži ustáli ve mstě proti Plzeňským a nenutili jich k opuštění města a k vyjití ze země.

A jako v Čechách tak řádili odbojní stavové protestantští proti katolíkům i na Moravě. Na sjezdu brněnském konaném v květnu 1619. zvítězili totiž odbojní stavové a doráželi prudce na všechny, kteří nechtěli zlomit věrnost svému panovníku, i na Karla ze Žerotína, vyhrožovali jim, že se jim stane, co se stalo před rokem Martinicovi a Slavatovi v Praze, věznili je a mocí svého vítězství získali si vliv na celou zemi. „Jak však užívaly svého vítězství a své převahy nad katolíky, ukazuje usnesení sjezdu, jímž byli předkem všichni Jezuité, ať již se zdržovali ve svých kolejích nebo kdekoli, ze země vypovězeni a jimž nařizeno, aby ve třech dnech po ohlášení vypovídacího patentu, daného dne 6. měsíce května 1619, *z markrabství Moravského skutečně se vzdálili*“ (Brandl, Kniha pro každého Moravána str. 236.) *a to na věčné časy a pod trestem smrti by se nevraceli*. Ano tak měli v příčině té na spěch, že nevyčkali ode dne daného patentu ani dne třetího. Nebo již druhého dne „dostavila se komise stavovská zrovna před jídlem do koleje jezuitské, sdělila otcům usnesení sněmu a vyzvala je, *aby ihned z města a ze země odešli*. Ano i ta prosba, *aby se aspoň nasytiti mohli*, byla jim odepřena; musiliť bez prodlení z města odejít (Gindely l. c. II. str. 38.)

Dále pak byly dle usnesení sjezdu brněnského „obnoveny obecní ev úřady městech královských na ten způsob, že místo katolíků v úřední hodnosti dosazení jsou veskrz protestanti a že kostely ve městech těchto, které měli katolíci, odezdány protestantům; podobně měly všechny fary, sbory a kostely, jež dříve mívali protestanté, které se však během času dostaly katolíkům, navraceny býti akatolíkům, pro něž se měla zřídit zvláštní konsistoř. Ladislav Lobkovic složen jest z úřadu zemského hejtmana a podle příkladu českého zřízení i na Moravě direktori. *Albrecht z Valdštejna pak, Jiří z Náchoda, Adam Licek z Ryznburka a Vilém Bravantský jsou na věčné časy ze země vypovězeni, statky jejich skonfiskovány a „k dobrému země obráceny“ t. j. prodány*. Tím začali odbojní stavové sami s konfiskací a dali takto nebezpečný příklad, který pak vítěz u míře veliké následoval“ (V. Brandl l. c. str. 236—237.).

Na tom však nebylo ještě dosti; v nepřátelství proti odpůrcům odboje mělo se pokračovat. Proto bylo usneseno ještě téhož roku (1619) v měsíci srpnu na sjezdu konaném opětne v Brně, aby Karel z Lichtenšteina a všichni, kteří ku sjezdu všelijak se vymlouvající se nedostavili a posud k stavům odbojným nepřistoupili, ve čtyřech nedělích před direktory se postavili a vyjádření od sebe dali, že ke konfederaci v Praze uzavřené státi a jí hájiti chtějí; *kdyby toho ve lhůtě ustanovené neučinili, mají direktori v statky jejich se uvázati a k dobrému země je prodati*. Aby pak v nebezpečném příkladě daném konfiskací statků Albrechta z Valdšteina atd. (viz výše) pokračovali, *nařídili, aby statky Zdeňka Žampacha z Potenšteina a Jana staršího Kavky z Říčan, kteří zjevně jednání stavů odsuzovali, prodány byly, oba pak ze země jsou vypovězeni*. S velikou zlobou zakročeno také proti kardinálovi z Ditrichšteina, proti kapitole Brněnské a Olomoucké a proti klášterům; *kardinál ze země na věčné časy vypovězen, statky jeho pobraány, kanovníci Brněnští a Olomoučtí do vězení dáni, v kterém 22 neděle trvali rozličné ústrky a svízele trpíce, klášterům statky konfiskovány*“ (Brandl l. c. 238.).

Nejen však svoje politické odpůrce trestali odbojní stavové moravští konfiskacemi a vypovídáním ze země, nýbrž i sužovali, pronásledovali a kde a jak jen mohli, utiskovali, kdož trvali věrně při své staré víře a to proti přípovědi sněmem samým učiněné.

Ač bylo totiž na sněmu konaném v měsíci květnu (1619) „usneseno, že žádný člověk od žádné vrchnosti k jinému náboženství nucen býti nemá, nýbrž aby každý v tom vyznání, jakéž ze slova Božího za nejlepší poznal, zůstávati a je svobodně provozovati mohl,“ přece svobody té nyní katolíkům se nepřálo a hůře s nimi se nakládalo, nežli kdy dříve katolíci proti protestantům jednali. Domy kanovníků Olomouckých vydrancovány úplně; stoliční chrám sv. Václava zrušen, kde co drahocenného bylo, vzato, ostatky mučedníků pošlapány a do studně pohozeny; manželka velitele Olomouckého, Buchheima, jedla z paten a z rouch kostelních šity šaty pro potřeby světské. Odebíraly se katolíkům netoliko kostely ty, které sněm byl ustanovil protestantům, nýbrž lůza vyháněla kněze i lid z kostelů, kde mše sv. se sloužila; odvážil-li se katolický kněz kázati, byl smíchem a pokřikem přerušován a někdy i násilně s kazatelny odstraněn. Proti klášterům zuřeno bylo po celou dobu; nejvíce zakusil klášter Kartouzský u Brna, Zábřdovský, Hradištský a Velehradský; i jednotliví kněží katoličtí měli mnoho snáseti, tak na př. kvardian Minoritů v Olomouci, jemuž, ač nevinný byl, pravá ruka utata byla, a co Sarkander, kterému žádná vina se nedokázala, v Olomouci vytrpěl, jest známo“ (V. Brandl l. c. str. 239.).

Nejinak dále se té doby v Čechách, kdež direktori, jsouce stále v tísní peněžní, proto že uměli statně sice mluvit, nikoli však jednat a vydávání peněz na vojsko řádně kontrolovat, tak že platili i na vojsko takové, které ani nebylo, chutě se dali do zabavování duchovních pozemků církve katolické. Daliť rozhlásiti veřejnými patenty, že každý, kdož by chtěl poskytnouti peníze na potřeby zemské, bude si moci vzíti podle výše půjčky své v zástavu a užívání kterékoli duchovní panství, ves nebo pozemek podle své libosti, jak by se mu líbilo a hodilo. Zároveň vyzváni všichni katoličtí praebedanti a všechny kláštery, by předložily seznam příjmů svých pozemků, kapitálů, desátků a úroků, patrně k tomu účelu, aby direktori si mohli vybrati, k čemu by měli dříve sáhnouti. Tím se octli mniši klášterů, na jejichž statky rychle se našli odběratelé, náhle v tísní největší.

Z budovy arcibiskupské prodán všecken nábytek a věci cenné a pak budova sama dána na buben“ (Gindely l. c. II. 78.).

Mimo to zabaveny ještě všechny zlaté a stříbrné nádoby, jež byly uschovány v jednotlivých klášterích pražských, jmenovitě na Strahově, při čemž farizejsky předstíráno, že se to děje za tou pouze příčinou, by se zabránilo odvezení jich do ciziny a aby prý byly lépe uschovány (Srov. Gindely l. c. II. 209.).

Vše to bylo ovšem v době tehdejší omlouváno všelijak: potřebami válečnými, ohledem na spásu státu jakožto hlavní povinností, před níž musí ustoupiti všechny jiné ohledy; ale přes všecko to nedá se upřít, že nový stát protestantský katolíky v Čechách i na Moravě práv jejich zbavoval a na nich se dopouštěl velikého bezpráví a velkých ukrutností, čímž sám zavinil, že pak restaurace katolická po bitvě Bělohorské proti jinověrcům tak přísně si vedla (Srov. Brandl l. c. str. 239; Gindely l. c. II. 78.).

(Pokračování.)

DROBNOSTI.

Kdo byl odpůrcem vzdělání lidu?

Ještě ku konci minulého století bylo v mnohých zemích ve vyšších třídách společenských běžnou zásadou, že „lidu“ není třeba vzdělání, ano vzdělání že by mu škodilo. Co v příčině této soudil Voltaire, a jak cynicky vyjadřoval svoje náhledy, ukázali jsme v tomto listě loni. Tentokráte však chceme připomenout slova muže jiného, jež jsou neméně charakteristická, a mužem tím jest De la Chalotais, proslulý vyslanec u dvora anglického, muž to smýšlení liberálního a výchovy mládeže nikoli neznalý, neboť vydal v této příčině spisek velice pozoruhodný! „Essai d'éducation ou Plan d'études pour la jeunesse“. Tam však mezi jiným do slova napsal: „I lid se chce učit. Bratři křesťanského vyučování zvaní „nesědomci“ (ignorantins — protože podle pravidel řádových nesměli se učit jazyku latinskému, aby nepřišli do pokušení zakládati školy vyšší), vystoupili jako prostředníci, aby dovršili obecnou zkázu; učít čísti a psáti i lidi takové, kteří by se byli neměli učit ničemu jinému, nežli jak jest třeba zacházeti s hoblíkem a pilníkem, což nyní více činit nechtějí... Dobro lidské společnosti žádá, by vědomosti obecného lidu nesáhaly dále než jeho zaměstnání, Kdo dále vidí, než kam dosahuje bídny jeho řemeslo, nebude je nikdy konati s chutí a trpělivostí. Mezi lidem obecným není třeba skoro nikomu jinému, by uměl čísti

nebo psáti, leč jedině těm, kdož se buď výhradně uměním živí, neb jimž umění aspoň pomáhá, by uhládili svoje živobytí.“ (Dr. Jules Rochard: L'education de nos filles p. 9.).

Obrazy ve školách a školních knihách. Od těch dob co vystoupili Komenský se svým „Světlem v obrazích“ a Basedow se svými rytinami k elementárnímu vyučování, vtažen jest i obraz do škol našich; ale teprv naše doba vykonala v směru tomto věci opravdu podivuhodné. Každý slabikář musí nyní míti obrázky, každá čítanka musí býti opatřena vyobrazeními, nemluvě ani o biblické dějepřavě, u níž se tento přídavek rozumí sám sebou. Stěny školních světnic stkvějí se obrazy ze všech říší světa — a čím by byly příruční knížky přírodopisné bez takovéto okrasy! Věru, že pravdu má Dr. Vogel, když v spisku, kterýž stojí za přečtení, směr tento nazývá *ctěním obrazů* (Bildercultus).

Princip názoru cenil Pestalozzi velmi vysoko; sluší však o tom pochybovati, že při tom myslel přede vším na obrazy. U něho to byly věci samy, s nimiž mělo býti spojeno nazírání.

Co však se podává v tomto ctění obrazů často naší mládeži? Podívejme se na knihy ty jednou trochu lépe! Zde drží krokodil vejplky v tlamě nahého hochy, tam mává mečem ukrutný kat, aby po výroku Šalomounově rozpůlil děcko, tam jsou mučeni bratři makkabejští. Válka, bitvy a vražedné scény všelikého druhu jsou tu

předmětem zamilovaným a k tomu všemu vykuchán jest tu ještě člověk jako nějaké zabité zvíře, aby se mládež již záhy naučila znáti dobře ony úkony, jež máme společny se zvířectvem. Což se neuváží, že se takovýmto znázorňováním jednak obraznost dětí předrážďuje, jednak ale též k ukrutnostem otupuje a se učí konečně vraždu a zabití považovati za věci obyčejné? Což není povědomo, jak snadno bývají těmito obraznými znázorněními od předmětu vlastního dětí odvraceny a se stávají roztržiti tými? nepozoroval nikdy žádný učitel, jak rádi chlapi svoje obrazy tužkou a inkoustem opravují?

První názorné vyučování pojí se nyní skoro všeobecně nikoli ku věcem, nýbrž k obrazům, vzpomínavosti bývává při tom dbáno méně. Již Göthe káral na obraze Basedowě, že jsou tu k sobě postaveny věci, jakéž v životě nikdy pospolu nepřicházejí, a výtku tato platí ještě nyní o tak mnohých školních obrazech. Oko tu spatřuje pravou směsici, v níž se i dospělý teprve musí orientovat, v níž však dítě zabloudí. Tu jest na př. v pravo v rohu keř a na něm ptačí hnízdo s vejci. Před keřem stojí několik dětí plných radosti a staří ptáci lítají úzkostlivě kolem keře. Učitelovým úkolem jest nyní na př. vykládati dětem o hnízdu, o vejcích, o starých ptácích. Ale na témž obraze se zadu mlátí, v předu skládají s vozu obilí, v levo jest jabloň, s níž česají ovoce, a vedle docela ještě i pudl, jež nutí několik čtveračivých hochů, by provozoval umělé kousky. A při takovéto směsici má mítí malé školní dítě oči jen pro ptáka a jeho hnízdo, a uši jen pro to, co o nich učitel vypravuje a se vypřádá! (Dr. L. Kellner, Aphorismen strana 271—272.)

Učitelova důstojnost. Přemýšleli jste již někdy o tom, zvlášť vy mladí pracovníci na roli školské, co to jest býti učitelem? Ať již ano nebo nikoli, poslyšte slova Overbergova, jenž byl paedagogem nad jiné dovednějším a ctihodnějším. „Jsem učitelem t. j. jsem Bohem samým k tomu povolán, jsem od své vrchnosti k tomu ustanoven, jsem od své obce za tím účelem placen, jsem přísahou svou k tomu zavázán, abych byl: učitelem pravdy a ctnosti tolika nevědomých, zástupcem tolika rodičů, duchovním otcem tolika dětí Božích, opatrovníkem ceny krve Kristovy, strážcem chrámů Ducha svatého a vůdcem a průvodčím tolika mladých poutníků na cestě k Bohu, jejich Otcí.“ —

Zmenšení počtu školních dozorců. Italský ministr vyučování Martini, na nějž skládali učitelé italští, když dosedl na křeslo ministerské, dalekosáhlé naděje, umí přes tu chvíli dřívější své ctitele překvapiti něčím, co je netěší, tak že brzy bude u nich tak oblíben, jako byl jeho předchůdce Villari, nebo co Villari pouze pouze zamýšlel, ale neprovedl, Martini provádí. Tak prý chtěl již Vilari z oekonomických ohledů obmeziti počet školních inspektorů, ale obmezil jej vskutku pouze tím, že na místo zemřelých, neb těch, již šli do výslužby, nikoho nejmenoval. Tím se stalo, že jest počet školních dozorců, jichž by mělo býti 238, neúplný. Martini však chce a také to prosadí, aby všech dozorců bylo jen 200, kteří by ovšem při stejném platu měli práci značně větší, jelikož by musil každý z nich dohlížet průměrně nejméně ku 200 školám, rozloženým ve 34 obcích a 82 různých místech (Nuovo Educatore).

Spisy redakci zaslané.

Vlast. Red. Tom. Škrdle. Roč. VIII. č. 12. s následujícím obsahem: Humanismus a realismus. Podává Frant. Horáček, c. k. professor (Dokonč.). Sedmihlásek. Dětský motiv od Ant. Bulanta. Ambrož. Román o dvou dílech. Napsal Jarosl. Janeček (Pokrač.) Z pozdních dob katolické reformace v Čechách. Píše prof. Jos. Vávra (Dokonč.). O významu příští výstavy národopisné. Píše Ant. Kodýtek. Telegraf a železnice. Úryvek z praktických

potřeb Slováků. Napsal Fr. Horenský. Francie antiklerikální za doby francouzsko-pruské války roku 1870. Píše E. D'Avesne (Pokrač.). Otevřený list J. Exell. ministru Gautschovi. „Vlasť“ a „Čas“. Píše Fr. Fil. Konečný, Ord. Praed. Literatura. Zprávy spolkové.

Dělnické Noviny. Red. T. J. Jiroušek. Roč. II. čís. 2. s následujícím obsahem: Živnostenské soudy průmyslových dělníků. Z celého světa. Feuilleton: Pamatuje na

konec (Pokrač.). Různé zprávy. Zprávy spolkové. Dopisy.

Slova pravdy. Laciné čtení časové. Vydává Edvard Brynych. Roč. II. čísla: 15. 16. 17., v nichž pojednává vysocedp. Edvard Brynych známým trefným způsobem o liberalismu; číslo pak 18., jež napsal Václav Šlosar, člen jednoty katol. jinochů v Cerhovicích, poučuje nás o tom: Kterak pan doktor o rovnosti kázal a jak ji Šfoual svědomitě vykonával.

Náš domov. Obrázkový časopis zábavný a poučný pro lid. Red. a vyd. Josef Vévoda (v Olomouci. Nová ulice). Roč. I. č. 18.

Zlaté listky. Dárek útlověkým dítkám do Zlaté knihy čili do Dědictví sv. Ludmily zapsaným. Spořádali P. Fr. Pech, bisk. vikář a děkan, a Edvard Mergl. Č. XXIX. (Se šesti obrázky a pěkným obsahem.) V Písku 1892.

Zlaté klasy. Dárek dospělejším dívkám do Zlaté knihy čili Dědictví sv. Ludmily zapsaným. Spořádal prof. Jan Vačlena. Č. XXIX. (S obrázkem.) V Písku 1892.

Obzor. Vyd. a red. Vladimír Šťastný v Brně. Roč. XV. č. 15. 16.

Všecky tyto podniky doporučujeme jak pro jejich dobrou tendenci tak i jejich obsah.

(Z a s l á n o.)

Na sklonku VIII. roku.

Ukončujice VIII. ročník „Vlasti“, děkujeme všem odběratelům za jejich dosavadní přízeň. Počet abonentů „Vlasti“ dostoupil výše 3.800, což jest v našich neutěšených poměrech číslo vskůtku vysoké. Počet ten, myslíme, udržíme i dále, nebo v témž poměru, ve kterém přibývá mladý dorost do řad kněžstva, vzrůstá i přízeň k naší „Vlasti“ v různých krajinách rakouské říše i ciziny, hlavně Ameriky.

Jsme téměř s celou českou literaturou, katolickému náboženství odcizenou, v rozporu a nesnažíme se nijak získati si přízně u stoupenců zásad liberálních, ale i při tom nabýváme rok od roku nových odběratelů v různých stavech občanských, hlavně mezi učitelstvem. I bude naší snahou — a budiž to snahou i našich stoupenců — abychom se dodělali na tomto poli úspěchů vždy větších a větších.

Pro IX. ročník „Vlasti“ jsou přichystány tyto práce: K jubileu Kolumbovu od prof. Fr. Rypáčka; Abbé Roussel a jeho ústavy; životopis francouzského Boska; Životopis † biskupa Jana Val. Jirsíka od Al. Mattušky, načež zvláště duchovenstvo diecése Budějovické upozorňujeme. Boj národních stran proti socialní internacionale v Evropě od Tom. Jirouška, red. „Děl. Novin“; Zaniklá gymnasia slovenská od Tóma. Šmýda; Renan a Didon od prof. J. E. Hulakovského; Čeští humanisté XV a XVI. věku od prof. K. Konráda; Duchovenstvo katolické v literatuře a vědě od učitele Jos. Flekáčka. Z řeckých dějin od prof. Dr. Just. Práška; Od P. Fr. Fil. Konečného Ord. Praed.: Vasil Kirějevský a prof. Dr. Masaryk o slavjanofilství; Papežové a university středověké; Psychologie thomistická a sensualistická. Cestopisné črty píše bisk. vikář Boh. Hakl. Povědky máme od Boh. Brodského, Al. Dostála a V. Špačka, a jsou tu ještě jiné a jiné práce, jichž jsme dosud neměli času pročísti.

Velice nadaný, pilný a v práci vytrvalý Fr. Štingl, kaplan v Korutanech, přiučil se jazyku chorvatskému, aby mohl ve „Vlasti“ referovati o literatuře a národních poměrech slovinských a chorvatských. Bude li mu možno, jak máme smluveno, aby procestoval jihoslovanské země a seznal osobně jejich poměry, „Vlast“ tím neobyčejně získá. Také se pokusíme, získati referenta pro literaturu polskou; zpravodaje pro literaturu lužicko-srbskou, ač jsme se o to pokoušeli, dosud jsme získati nemohli, rovněž i zpravodaje o českém písemnictví v Americe nepodařilo se nám nalézt, ač jsme o to mnohých žádali; i bylo by nám velice vítáno, kdyby nám někdo otevřel cestu do těchto zemí. Přítel tohoto listu čte časopisy anglické, jiný cestoval po Francii, třetímu předplatil výbor nejlepší vědecký časopis italský, tak že i z těchto literatur a zemí bude nám možno uveřejniti pěkné ukázky.

V drobných lit. zprávách zavedeme rubriku: „K naší organizaci“, v níž budeme sledovati vývoj katolického spolkového života, knihoven a jiných důležitých institucí a v níž čas od času podávati budeme praktické návrhy k tomuto úkolu čelící.

Také bychom si přáli, aby ve drobných zprávách všechny urážky naší víry, které přináší česká literatura, byly krátce a ostře odráženy, i jsme ochotni, vždy po

zvláštním buď písemným aneb ústním domluvením, zvýšiti za tyto zprávy honorář a třeba i, kdykoliv k tomu výbor svolí, našim zpravodajům některé listy předplatiti. Takto bychom mohli časem obsaditi celou českou literaturu, a ligisté by měli práce dost a dost. Co by se nevešlo do „Vlasti“, mohlo by se dáti do jiných časopisů. Některé listy jsou již zadány. Tato věc není v naší straně snadná, poněvadž většina našich zpravodajů má spisovatelství za vedlejší zaměstnání a v horlivosti brzy ochabuje nebo pro přílišné jiné práce v krátkém čase umdlévá a pro nás pracovati přestává. I račiž si to každý rozvážiti a teprve ten, kdo jest vůle pevné a povahy vytrvalé, nechť se hlásí za zpravodaje a udá listy, kterých může doma pročitati nebo kterých si přeje od nás míti a je sledovati.

Rovněž se vynasnažíme, aby v tomto a dalších ročnících „Vlasti“ byly delšími referáty posuzovány hlavně ty spisy, kterým se dělá v jiných časopisech největší reklama, a které nejsou prosty urážek našeho náboženství. Tak již hned v IX. ročníku proberou se ve „Vlasti“ Sebrané spisy Jana Nerudy, prof. Jiráska a spisy Ferd. Schulze. Poněvadž starost o celé družstvo — mimo speciální práce jednotlivých výborů a odborů — spočívá hlavně na našich bedrách, a stálé buď písemní buď osobní agitace ve prospěch družstva jakož i péče o čtyři chudinské spolky v Žižkově zabírají nám téměř celý denní čas, a večer pro zeslabený zrak pracovati nemůžeme, poprosíme výbor, aby nám povolil roční dotaci — asi 200 zl. — i vyhledáme si pak schopného a vytrvalého pomocníka, jenž by se výhradně o literaturu staral a zásady tuto pronesené systematicky ve skutek uváděl.

I vybízíme tedy své přátely doma i v cizině k horlivé a vytrvalé práci pro „Vlast“ a zveme je jakož i ostatní čtenáře k odebrání IX. ročníku „Vlasti“, na nějž se předplácí ročně 4 zl., půlletně 2 zl., čtvrtletně 1 zl. Členové družstva předplácejí: a) údové zakládající (kteří splácejí v půlletních lhůtách po 5 zl. během 5 let celkem 50 zl.) ročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr., čtvrtletně 75 kr.; d) členové přispívající (jejichž roční vklad obnáší 3 zl.) ročně 3 zl. 20 kr., půlletně 1 zl. 60 kr., čtvrtletně 80 kr.; c) členové činní (kteří se více do spolku nepřijímají) ročně 3 zl. 40 kr., půlletně 1 zl. 70 kr., čtvrtletně 85 kr. Kněží deficienti, alumnové, klerikové, studující, podučitelové a podučitelky mají „Vlast“ ročně za 3 zl. Do krajin německých stojí „Vlast“ o 50 kr., do ostatních mimorakouských zemí o 1 zl. více. Sběratelům abonentů poskytuje se na každých 10 jedenáctý ex. zdarma. Pp. knihkupcům sleví se 25% a bude se jim „Vlast“ dodávati toliko za hotové. — Ročníky V., VI., VII. a VIII. prodávají se à 4 zl. Ročníky IV., III. a II. prodávají se à 2 zl. 50 kr.; pro studující, alumný a kleriky à 2 zl. Ročník I. prodává se za 3 zl. 50 kr. a platí-li se hned, za 3 zl. Družstvo „Vlast“ prodává jednotlivá čísla IV., III. a II. ročn. à 30 kr. Jednotlivá čísla V., VI., VII. a VIII. ročníku prodávají se po 40 kr. Redakce a administrace „Vlasti“ jest v Žižkově u Prahy č. 505., Komenského náměstí (u staré školy). Patisk celých prací se vyhrazuje. Rukopisy se nevracejí.

Redakce „VLASTI.“

Jak píše prof. Dr. Masaryk

O KATOLICKÉ

V Ě D Ě A V Í Ř Ě .

Podává Fr. Filip Konečný, Ord. Praed.

Tato důležitá a důkladná kniha vyšla nákladem družstva „Vlast“, v Žižkově u Prahy čis. 505 a stojí 1 zl. 50 kr., pro činné a přispívající členy družstva 1 zl. Kdo se stane zakládajícím členem družstva „Vlast“, obdrží ji zdarma. Při koupi více exemplářů (v seminářích, na středních školách atd.) administrace „Vlasti“ na ceně sleví.

Obsah: Civilní katechismus. Podává duchovní prof. Frant. Horáček. (Dokonč.) — O blaženosti se stanoviska ethického. Píše Jan Nep. Holý. (Pokračování.) — Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském. Píše Frant. Pohunek. (Pokrač.) — Drobnoti. — Zasláno.

Tisk knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba) v Praze.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupecům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jím dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: **Fr. Pohunek.**

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budiž zasíláno předplatné; tamtéž budtež adresovány i reklamace, jež se nepečetí a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budtež však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána).

O začátečním vyučování náboženském hluchoněmých.

Napsal **P. Jos. Beran.**

Německý učitel hluchoněmých Krause uveřejnil v odborném časopise „*Blätter für Taubstummenebildung*“ článek, jednající o začátečním vyučování náboženském hluchoněmých. Redakce časopisu toho vyslovila přání, aby o myšlénkách a návrzích učitelem Krausem pronesených od učitelů hluchoněmých bylo uvažováno a mínění o tom veřejně vysloveno. Učitel Krause ve článku svém vyslovuje se proti systematickému vyučování biblické dějepравě a navrhuje jakýsi nový způsob náboženského vyučování. Poněvadž návrh Krause-ův čelí proti vyučovacímu způsobu, který zavedl u nás v Čechách † zasloužilý ředitel pražského ústavu P. Václav Frost, chceme na obranu této vyučovací metody pronést několik tuto slov, a ukázati, jak neodůvodněné a nepravé jsou námitky učitelem Krausem biblické dějepравě činěné. Kraus vyslovuje se proti tomu, aby na ústavech a školách hluchoněmých děje biblické probíraly se jaksi v chronologickém pořádku. Jest mu zejména proti mysli, aby hluchoněmým začátečníkům vštěpovalo se ponětí o Bohu na základě biblické dějepравy starého zákona. U hluchoněmých dětí nelze prý docílití pravého ponětí o Bohu. Ony představují prý si Boha jakožto starce, jenž na nebi bydlí ve velikém sále, odkud na nás dolů patří, a na lidi zlé občas za trest blesky sesílá. Hluchoněmé děti naučí prý se Boha nanejvýš báti, ale nikoli milovati. Proto volá: „Pryč s biblickou dějepравou u hluchoněmých začátečníkův! Mají-li děje biblické přispěti ku pěstování mravných charakterů, lze-li pomocí biblické dějepравy přivésti dítě k pravému ponětí o Bohu, pak ať se vyučování biblické dějepравě ponechá až na poslední rok školní. I při vyučování náboženském nechť platí zásada: „Od bližšího ku vzdálenějšímu.“ Proto nesnáší se to prý s touto zásadou, jestliže s hluchoněmými začátečníky začne se hned promlouvati o Bohu na základě biblické dějepравy. Dle mínění páně Krauseova některé děje biblické, na př. Obětování Isáka, Josef v domě Putifarově, klanění se zlatému teleti na poušti, děje o Danielovi, Jonášovi, různá podobenství, vzkříšení Páně, nanebevstoupení Páně, seslání Ducha sv. a j., měly by se prý z většiny vynechati anebo vykládati teprve větším žákům. Vůbec nelze prý se stanoviska paedagogického schvalovati, aby s hluchoněmými začátečníky vyučování o Bohu dělo se na základě biblické dějepравy starého zákona. Kterí učitelé náboženství nechtěli by s náhledy Krauseovými souhlasiti, dali by prý tím na jevo, že o nich platí slova Diesterwegova: „Paedagogové a theologové jsou dvě protivy.“

Na německých ústavech pro hluchoněmé počíná vyučování náboženské teprve ve třetím roce, když hluchoněmí žáci řeči článkovité jsou již mocní. Krause činí návrh, jak by se vyučování náboženské u hluchoněmých začátečníků dítí mělo. Místo biblické dějeprawy budtež jim předváděny události z jejich života a krátké povídky, ve kterých trefně líčena jest ctnost nebo protiva ctnosti. Takové povídky mohou býti brány odkudkoli, především pak z čítanek. Nezáleží prý na tom, jestliže to, co hluchoněmým vypravujeme, skutečně se stalo, anebo jen vymyšleno jest. Hlavně jde o to, aby vypravování bylo psychologicky a mravně pravdivé. Ve třetím školním roce nepřeje si zvláštních hodin k vyučování náboženskému. Poněvadž hluchoněmí žáci nejsou ještě dosti zběhlí v řeči článkovité, může se s nimi promlouvati o událostech, jak se příležitostně přihodí, a při tom vždy vyvozováno budiž mravně-náboženské poučení.

Na začátku školního roku, když hluchoněmí žáci loučí se se svými rodiči, naskýtá se na př. vhodná příležitost pojednávat o lásce k rodičům. Při školním vyučování velmi často naskytne se vhodná příležitost jednati o poslušnosti, vděčnosti, účinnosti, zdvořilosti, poctivosti, suáselivosti a j. Užije-li učitel každé takovéto vhodné příležitosti, podiví prý se, jaké množství ethických ponětí docílí v jednom roce u hluchoněmých žáků svých a jak velice probudí se u nich cit náboženský.

Ve čtvrtém školním roce vyučování náboženské má se dítí dle určitého plánu. Látka budiž opět brána ze školního a rodinného života, užíváno budiž opět povídek, které obsahem svým týkají se školy, rodinného života, a pak takových, které přihlížejí k poměrům vzdálenějším a k mravnosti pobádají. Děj v povídce obsažený nebudiž žákům předváděn celý, nýbrž po částech, aby hluchoněmí žáci z toho, co předcházelo, souditi dovedli, co asi následovati bude, a aby o jednotlivém jednání učili se správný úsudek pronášeti. Hluchoněmí žáci naučí se prý při takovémto postupu mysliti, správně souditi. Nejsnáze dosáhne prý se také tímto způsobem cíle vyučovacího, t. j. budit u dětí hluchoněmých cit náboženský a mravný. Lhostejno jest pak také, umějí-li žáci povídku jim přednesenou stručně vypravovati nebo ne. Postačí již, dovedou-li k daným otázkám správně odpovídati a vstíplí-li si v paměť jen poučení z povídky vyplývající. Poučení budtež vyjadřována v krátkých propovědích, které mohou býti brány z bible, ze zpěvníku, z přísloví, z pořekadel i třeba z koranu (!). Krause udává také látku pro náboženské vyučování dle jednotlivých měsícův.

V měsíci lednu může se pojednávat o *vděčnosti* a *uctivosti*. Při výkladu budiž užito povídky „Včela a holubice“, pak povídka „O Elišce“ dle čítanky Hillovy. Pro měsíc únor předpisuje pojednání o *pravdomluvnosti* a *poctivosti* dle povídek čítanky Waltherovy pro hluchoněmé: „Nebudu lháti“ a „Dvě sestry“. Pro měsíc březen doporučuje látku o *pokoře*, při čemž dovoluje, aby z biblické dějeprawy užito bylo podobenství o fariseu a publikánovi. V dubnu může se pojednávat o *lásce dětinné* dle povídek „Co mohu učiniti pro nemocnou matku“, rovněž dle čítanky Walthrovy.

Pro květen udává za látku *lásku k rodičům* a *lásku Kristovu*, při čemž zase připouští, aby užito se podobenství o marnotratném synu a biblického děje o Ježíši jako příteli dítek. V červnu může se pojednávat o *lásce bratrské* dle vhodných povídek čítanky a opětně připouští biblický děj o Josefovi a jeho bratrích. Pro červenec, kdy bývají na německých ústavech prázdniny, látky neudává. Pro srpen navrhuje pojednání o *lásce manželské* a o *lásce k bližnímu* dle povídek z čítanky

Waltherovy; pro září pojednání o *obětovnosti* rovněž s užitím povídek čítanky Waltherovy; pro říjen pojednání o *milosrdenství* s užitím některých povídek a biblického příběhu o milosrdném Samaritánovi. Pro listopad určuje látku o *lásce k nepřátelům* a v měsíci prosinci, kdy slavíme dojemné svátky vánoční, uznává za vhodné, aby jednalo se o *poslušnost* dle různých povídek a z biblické dějepřavy doporučuje příběh o dvanáctiletém Ježíšovi. Takovýmto způsobem chce německý učitel Krause hluchoněmým začátečníkům vštěpovati důležité pravdy náboženské. Nebude ani jediného učitele náboženství, který by se tímto navrženým způsobem Krauseovým nepohoršil. Krause na konec článku sám doznává, že proti jeho návrhům budou asi činěny různé námitky z toho důvodu, že by se tím biblická dějepřava snižovala a škola že by pozbývala náboženského rázu. Tuto výčitku činíme i my a dodáváme, že škola hluchoněmých dle návodu Krauseova pozbyla by všeho základu křesťanského. Kdyby hluchoněmé děti v ústavech, ať už internatech nebo externatech v náboženství měly býti vyučovány dle návodu Krauseova, vycházely by z ústavu beze všeho náboženství a byly by nejnešťastnějšími členy společnosti lidské. Námitky, které Krause biblické dějepřavě činí, jsou liché a neodůvodněné. Jak důležitá jest biblická dějepřava při náboženském vyučování, doznali četní paedagogové zkušeně. Na doklad uvádíme tuto úsudek i p. Krauseovi snad známého paedagoga Křištofa Schmidta, jenž napsal pro mládež celou sbírku různých povídek, které přeloženy byly do mnoha jazykův. Křištof Schmid píše: „Mezi všemi ději jsou děje biblické nejvznešenější i co do způsobu vypravování i co do obsahu. Předčítal jsem žákům povídky všeho druhu, povídky velmi poutavé, od nejlepších spisovatelů pocházející; ale ani jedna z povídek mysle dětské tak nepoutala jako děje biblické. A odkud to asi pochází, že děje biblické tak mocně dojmají vůbec mysl naši? Moc spočívá ve způsobu, jak ony líčeny jsou. Všady spatřujeme živost, a každý děj jasně staví se nám před oči. Místo děje jest vždy určité a malebně bývá vyličeeno. Tu nalézáme se v krásné zahradě rajske, tam pod stinným stromem, onde u studnice, kolem níž stáda odpočívají; jindy spatřujeme důležité děje na poušti, ve vězení a j. Všady spatřujeme skutečný svět. I zvířata v dějích biblických přicházející jsou popisována dle jich přirozenosti. Osoby vzaty jsou ze skutečného života: rolníci, pastýři, rybáři, kupci. I králové vystupují v dějích biblických se vši důstojností, řeč jejich i počínání všelike jest prosté, upřímné. Často předvádějí se osoby biblické při domácím svém zaměstnání. Abraham štípe dříví k oběti zápalné a klade je na osla. Esau přichází unaven z lovu. Rebeka jde s věděrci ke studnici vážit vody; Rachel napájí stáda u studnice. David nese bratřím svým na pole sýr a chléb. Osoby nemluví řečí umělou, ale prostou, srdečnou; nikde neshledáváme dlouhých deklamací. Hluboké pocity vyjadřovány bývají dvěma, třema slovy, kratičkými větami. „Sestoupím k synu svému s pláčem do hrobu!“ volá zarmoucený Jakub. „Já jsem Josef! Ještě-li živ jest otec můj?“ praví Josef, když dal se poznati bratřím svým. Charakteristika osob jest trefná. U hlavních osob bývají vyličeny i zvláštnosti, které budí zvláštní pozornost. Josef má pestrý oděv; Mojžíš nalezen v ošitce; David vypořádňuje se s harfou; Tobíáš bere na cestu do Rages milého svého psíka.

Děje biblické podávají obsahem svým vznešený obraz mravů. Není ctnosti ani nepravosti, která by nebyla v nich vyličeena. Četné osoby jsou nám vznešenými vzory ctnosti, jiné opět nejčernějšími obrazy nepravostí. V Abrahamovi spatřujeme zosobněnou víru, v Kainovi vtělenou nenávisť. Osoby biblické nejsou pouhými ideály, ale skutečnými lidmi. Spatřujeme u nich ctnosti, které můžeme si osvojiti

i nepravosti, do nichž lze snadno upadnouti. Mravné charaktery objevují se jaksí v jasnějším světle tím, že povahy protivné bývají staveny vedle sebe, na př.: Abel a Kain, Noë a potomci Kainovi, Lot a obyvatelé sodomští, Isak a Ismael, Esau a Jakub, Josef a jeho bratři a j. v. Líčení nepravostí a vášní jest psychologicky pravdivé. Ctnost i nepravost bývá mnohdy líčena od svého vzniku čili kořene i se všemi okolnostmi a následky . . .“

Tato slova zkušeného paedagoga a proslulého spisovatele knih pro mládež dosvědčují, jak velikou cenu při vyučování nábožensko-mravném mají děje biblické a že přednost sluší jim dáti před jakýmkoli povídkami z čítanek vzatými, pomocí kterých Krause vštěpovati chce žákům hluchoněmým pravdy náboženské. Návrhy Krausovy odporují zcela vyučovací metodě Frostově, které se s prospěchem na českých ústavech pro hluchoněmé užívá. Dle metody Frostovy předvádějí se hluchoněmým začátečníkům děje biblické způsobem dramatickým a zároveň užívá se prostých výkresů symbolických, kterými mnohé děje lépe žákům v paměť se vštěpují. Komu jenom poněkud znám jest vyučovací způsob Frostův a kdo vůbec zanášel se vyučováním hluchoněmých, musí zvolati: „Biblická dějeprava budiž základem veškerého náboženského vyučování!“ Spolu musí zavrhnouti nerozumné a neodůvodněné návrhy Krauseovy, kterými by se vůbec vzdělávání hluchoněmých znesnadňovalo a poškozovalo. Frost vycházel od správné zásady, že i srdce hluchoněmých žáků nemá zůstatí dlouho pusté, bez náboženství, a proto snažil se hluchoněmým dětem hned, jak do ústavu přišly, vštěpovati pravdy mravno-náboženské a především vésti je na základě biblické dějepravy — k Bohu. Proto nejprve v přípravném vyučování seznamoval hluchoněmé chovance své se zvířaty, upozorňuje která z nich jsou užitečná a která škodlivá. Dále učil je znáti nejužitečnější byliny i nerosty, a jak a k čemu se jich užívá. Vhodným způsobem znázorňoval také žákům svým rodinné poměry, předváděje jim před oči osoby různých stavů v jich vzájemné odvislosti, a pak teprve přikročil k Bohu, jakožto nejmnocnějšímu Pánu na nebi i na zemi. Od té chvíle, kdy hluchoněmí nováčkové dospěli k poznání Boha, bylo pozorovati na nich nápadnou změnu. Z pravdivých dějů biblických a nikoli z vymyšlených povídek, jak tomu Krause chce, odvozoval pravidla mravův a důležité pravdy víry. Každý učitel hluchoněmých nabyl přesvědčení, že čím dříve podaří se vychovateli dítěti hluchoněmému vštípití ponětí o Bohu, tím ono jest šťastnější, a tím lépe daří se jeho výchova i veškeré vyučování. K liché námitce Krauseově, že hluchoněmé děti nemohou přivedeny býti k pravému ponětí o Bohu, dokládáme ještě toto:

Jako u dětí slyšících tak i u hluchoněmých není arci ponětí o Bohu dokonale, a v obraze, který ony o Bohu si tvoří, nalézá se mnoho lidského. Ponětí to v dalším věku zdokonaluje se tou měrou, jakou dítě věkem prospívá. Poznání Boha, jakožto Otce nejdobrotivějšího, jenž o všechny lidi pečuje tak, jako dobrý otec stará se o dítky své, opojuje i duši hluchoněmého dítěte. I v jeho srdci spočívá tajemná touha po vyšší bytosti, po Bohu, v němž jedině pokoje a útěchy dochází.

Končíme pozoruhodnými slovy, která napsal K. Uttini: „Vynasnažujme se s veškerou láskou a úsilím, aby chovanci rostli a prospívali čím dále tím více v poznávání Boha Otce a Ježíše Krista, v nichž jsou skryty veškeré poklady moudrosti a skrze něž a v nichž byly, jsou a budou veškeré věci.“

Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském.

Píše **František Pohunek.**

(Pokračování.)

Jejinak nežli v Čechách a na Moravě počínali si i protestanté v Rakousích a Uhrách. Zabraňovaliť i zde protestantští stavové, kdy a jak jen mohli, katolíkům přístup ke všem úřadům, na fary katolické hleděli dosazovat všude praedikanty, kněze katolické hrozně sužovali, důchodů je zbavovali, kostely jim zavírali, tak že musili služby Boží držeti pod širým nebem, nářadí kostelní konfiskovali, vrchnosti pak protestantské nutily svoje katolické poddané k odpadnutí od víry, zabraňovaly jim zpovídati se a přijímati svátost oltářní, překázely jejich oddavkám a křtům a nutily je, aby platili na predikanty a j. v. a při všem tom si strana protestantská ještě stěžovala, že jest zkracována ve svých právech a katolíky utiskována!! (Srov. Gindely I. c. I. 407; II. 197—198.)

Nebyli tudíž stavové protestantští a protestanté vůbec takovými nevinátky, za jaké je stále vyhlašují čeští naši liberálové, kteří se už od dávna z ochoty stali horlivými jejich apologety. Sledujme však dále události v Čechách, kde odpor zatím dospěl k svému vrcholi, když stavy odbojnými zvolen jest za krále Fridrich Falcký, zarytý kalvinista, jenž neznal ani slova českého a manželka jeho taky ne, a dne 4. listopadu r. 1619. v kapli sv. Václava na hradě pražském slavně byl korunován. Počínání si nového krále a jeho družiny proti náboženství katolickému a jeho odznakům musíme sobě všimnouti tím spíše, jelikož Komenský tak úzce připoutal celý svůj život k osudům krále tohoto a jeho rodiny a nikterak od nich nechtěl upustiti, očekávaje vyplnění proroctví věstících Fridrichovi a rodině jeho slavnou budoucnost.

Sotva že se nový král v Praze trochu ohřál, již počal provádět reformaci kalvinskou, jelikož se mu i čeští protestanté a mezi nimi hlavně lutheráni zdáli ještě býti příliš „papežskými“, kterýmžto nemoudrým jednáním proti sobě popudil nejen katolíky, nýbrž i lutherany a to tak velice, že se konečně rozkazům královým postavili na odpor a neposlechli. Byloť to také barbarství neslýchané, jakéž vykonáno z rozkazu králova, na radu, jak jest pravdě nejpodobnější, dvorního kazatele Sculteta, pana Budovce, pána z Roupova a některých jiných radů králových v kostele svatovítském, přese všechny bouře časové jako zázrakem dosud zachovaném a ušetřeném, a v kostele jezuitském na starém městě.

S „vyčišťováním“ velechrámu svatovítského a s odstraňováním z něho „odznaků neznabožství“ započato již 21. dne měsíce prosince r. 1619. a pokračováno v něm po celé tři dny následující u přítomnosti pana Berky z Dubé, pána z Roupova, Budovce, pána z Berbisdorfu, Sculteta a ještě některých jiných osob. Nejprve shozen jest se slovy rouhavými dolů krucifix, jenž stál nad hlavním oltářem. Po té byly shazovány s poznámkami sprostými a potupnými se stěn chrámových obrazy Marianské, pak rozbourán hlavní oltář, po něm oltář Marianský a skvostně ozdobené hroby svatých oloupeny jsou o své okrasy. Tak se dalo v sobotu. V pondělí pak na to odstraňovány všechny relikvie, jichž bylo v tomto kostele za dvě století převzácné množství nashromážděno. K rozkazu dvorního kazatele Sculteta zotvírány oltáře a chované v nich kosti svatých rozházeny po podlaze. Dvě služby

kazatelovy nakládaly hlavy a kosti do košů a odnášely je do obydlí svého pána, kdež byly spáleny. Malíř Hans z Feldu prosil jako umělec kazatele Sculteta, by bylo šetřeno aspoň obrazů v kapli sv. Sigmunda, prosil však marně. Chtěje zachrániti aspoň některá díla umělecká před vandálským zničením, dal je snést do jedné z postranních kaplí a kapli tu uzamkl. Marné však bylo jeho snažení. Scultet si dovedl ve své surovosti zjednatí od té kaple klíč a dal všecy obrazy a věci zde uschované odnésti v noci do svého bytu a tam je spálil. Po svátcích vánočních vyklizeny pak z kostela vůbec všecy oltáře již dříve veškerých ozdob zbažené a v kapli sv. Sigmunda porušena jest i vzácná malba při oltáři Marianském, kterouž dali provésti císař Ferdinand a jeho syn Maximilian od Lukáše Kranacha; epitafia zasazená do stěn chrámových byla otlučena, ano i náhrobek císařský nacházející se uprostřed kostela měl býti odstraněn a byl by zajisté nebyl ušetřen, kdyby byl pan Berka z toho nezrazoval, řka, že by to vzbudilo velkou nelibost.

Lid, zvěděv o tom, co se stalo v kostele sv. Víta, počal hlasitě jeviti svou nevoli.

Král však, jsa ovládán v příčině této kazatelem Scultetem, neustál ve svém bohopustém řádění proti křížům, oltářům a obrazům, nýbrž rozkázal radě staroměstské, aby odstranila veliký krucifix, kterým po staletí zdoben byl most pražský, a sám osobně dojel s velkým komonstvem v lesku co největším do kostela jezuitského na starém městě a tam dal rozkaz, aby i z chrámu tohoto všecy oltáře, kříže, sochy, obrazy byly vyházeny a odstraněny jako dříve z chrámu svatovítského.

Lid, zvěděv o tom všem, nespokojil se již s lehkovážnými řečmi a poznámkami o osobě krále zimního a jeho náboženské „snášlivosti“, nýbrž počal k němu jeviti zřejmé nepřátelství, jež v něm musila vzbudit hlavně „zuřivost, jakou ukřižovaný spasitel byl pronásledován“ (Gindely l. c. II. 245.), rada pak staroměstská postavila se rozkazu královu přímo na odpor, a nedbajíc všech domluv Scultetových, ba ani hrozeb samého krále, krucifix s mostu neodstranila, neboť i protestantům, vyjma kalvinisty, bylo takové bohopusté řádění proti křížům, oltářům a ozdobám kostelním přímo proti mysli a král tím také nedokázal jiného, než že proti sobě popudil zbytečně mysli lidu. A ku podivu, již v této době a nikoli teprv po rychlém jeho útěku z Prahy nazývali ho jeho odpůrci posměšně „králem zimním“, pevně doufajíce, že jeho panování zimu nepřetrvá (Srov. Gindely l. c. II. str. 246.).

Přes zimu zůstal Fridrich sice králem, druhé zimy však se na trůně českém více nedočkal; když pak po osudné bitvě Bělohorské ze země na rychlo utekl, nezbývalo jeho přívržencům a všem, kdož svůj osud upoutali pevně k osudu jeho, pranic jiného, než se buď upřímně pokořiti novému králi legitimnímu a na důkaz této upřímnosti své navrátit se k staré víře katolické, aneb se vystěhovat ze země pryč.

Že i obecný lid protestantský, zvláště pak bratrský, ač se ho rozkazy o vystěhování přímo netýkaly, v tak hojném počtu ze země se stěhoval, stalo se, jak již praveno, proto, že mu na základě proroctví Kotterových a zvláště proroctví Kristiny Poňatovské od kazatelů bylo slibováno, že se brzy opět navrátí šťastně do staré své vlasti, v níž pak bude žíti pokojně a šťastně při své víře nynější, a že těm, kdož by se nechtěli vystěhovat ze země pryč, hrozeno zahynutím jako trestem Božím. Jakou pak úlohu při rozšiřování těchto proroctví hrál náš Amos Komenský a jak horlivě pečoval o to, aby jim všude bylo uvěřeno, bylo v tomto

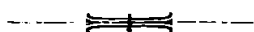
listě již pověděno. Že se tudíž tolik obecného lidu protestantského, zvláště pak bratrského, odhodlalo k opuštění vlasti, musíme přičíst z veliké části na vrub jeho tak jako jest hlavně jeho zásluhou, že lid bratrský hned od té chvíle, kdy se chystal opustit rodnou svou zemi tělem i duší přilnul ku Švédům, v řadách jejich bojoval proti své vlasti, za ně cedil krev a jim věren zůstal až do úplného svého rozptýlení a to hlavně proto, že na základě jmenovaných svrchu proroctví ve Švédech spatřoval svoje ochránce a „svoje po Bohu vysvoboditele“, kteří mu zjednají návrat do vlasti.

Aby se snad nezdálo, že emigraci české křivdíme, stůjtež zde slova „N. L.“ ze dne 3. února 1892. „Emigrace (česká) sloužila s láskou a věrností bezpříkladnou po 18 let pod švédskými prapory. Jí užíváno k nejdůležitějším jednáním diplomatickým, její věrnost a zdatnost zjednala jí místa vysokých důstojníků ve vojště švédském a kancléř Oxenstierna a jiní vůdcové švédští našli mezi ní upřímné osobní přátely. Emigrace byla hotova vždy nasaditi vše pro zdar švédských zbraní: i 14letí chlapi z řad jejich sloužili ve švédských plucích a na všech bojištích za švédská vítězství tekla také emigrantská krev.“ (Citov. v „Čechu“ ze dne 4. února 1892.)

Komenský ovšem nebojoval osobně v řadách švédských, ale šířením známých proroctví a pak i přímým povzbuzováním působil k tomu, že v řadách jejich v pevné naději na splnění proroctví bojovali jiní, čímž Komenský pro Švédy nezměrně víc učinil, než kdyby byl osobně proti vlasti své a svému králi v řadách jejich bojoval. Patřilo zvláště od r. 1642. cele Švédům. Vítězství zbraní švédských pobádalo ho ku práci, jak napsal v listě k Wolzogenovi (Johann Amos Comenius von Dr. Johann Kvacsala, Prof. am evang. Lyceum zu Pressburg str. 267.); v listech psaných r. 1643. panu Geerovi, Oxenstiernovi a biskupovi Matthiae vyjadřuje vzhledem k budoucnosti nejskvělejší naděje nejen pokud se týče prací literárních, nýbrž i společných prací politických, zvláště pak v listu psaném kancléři Oxenstiernovi podotýká významně, že sobě přeje, aby se všemi svými pracemi zjevným byl očím očekávaného vysvoboditele, jemuž „jest dána do ruky metla soudu Božího.“ (Dr. Kvacsala l. c. str. 272.)

V této naději a lásce ku Švédům nezviklal ho ani obšírný list Drabíkův (r. 1643.) s opisem 14 „Božských proroctví“, v nichž se jemu (totiž Komenskému, jenž měl tato proroctví ve známost uvéstí všechněm národům) a sedmihradskému knížeti Rakoczemu předpovídala stkvělá budoucnost, nebo když brzy za listem přišlo poselství od Rakoczyho, prosíc, aby Komenský převzal po zemřelém Alstedtovi řízení školy, Komenský odmítl, ačkoli proroctví slibovala, že Rakoczy bude staré vlasti jeho vysvoboditelem, ba odmítl i druhé pozvání učiněné mu knížetem Radzivillem, jenž mu nabízel k účelu tomu čtvrtinu svých statků; to pak vše učinil jedině z ohledu na — severního vysvoboditele, na Švédy totiž, jimž (Oxenstiernovi) psal o něco později toto: „Pevně jsem ustanoven Vás neopustit, leda že bych od Vás opuštěn byl. Že se tak však nestane, toho zárukou jest mi Vaše statečnost a naděje ve blahý obrat věcí, jež očekáváme od Božího milosrdenství! Jsouť jiné mnohem mocnější věci, jež mi do srdce vlévají lásku k Vám. Bůh je zná a Vy to svým časem uvidíte.“ (Dr. Kvacsala l. c. str. 286.)

(Pokračování)

Vychování a positivismus.

(Pokračování.)

II. Vzdělání vědecké.

První zásadou zdravé paedagogiky jest harmonický rozvoj všech sil duševních. Ale jako lidé na zemi stále o kus místa na ní válčí, tak je tomu i mezi silami duševními. Aby strany bojující smířil a každé ze sil duševních tolik vykázal, kolik jí náleží, musil by vychovatel sám v sobě míti onu pravou míru a státi se onou typickou duší, která však nikde neexistuje. Jako vnějšek člověka tak i jeho duše řídí se modou, ona nejčastěji udává směr našemu životu duševnímu.

Kdysi v modě byla literatura, dnes panují vědy realné a tak v oborech myšlení střídá se stálý vrch a dol, a nikdy neznáme slovo poslední.

Positivisté, jak jsme viděli, jen a jen realím přejí. Na otřepané thema „význam vzdělání vědeckého“ nikdo nadšenějšího díla nenapsal než Herbert Spencer, jehož známé dílo „o vychování atd.“ jest skutečným hymnem paedagogickým. Snadno seznamuje nás autor s materiálními úspěchy vědy, jimž děkujeme celý komfort životní a časem i život sám, proti tomu nic nedá se namítati. Že vědecké vzdělání paměť cvičí, rádi Spencerovi uvěříme, snad až přespříliš, neboť jak sám uvádí, možno si jen v botanice pamatovati 300.000 názvů rostlin, a co v zoologii jmen živočichů! Avšak věda jest především učitelkou poměrů věcí a zjevů přírodních. Uvažuje o tom, co jest příčinou všelikých zjevů, odvozuje z příčin následky a tím cvičí a vzdělává soudnost. Ne dost na tom, vliv její sahá i do hlubin samého charakteru a udílí mu ráz pevnosti a stálosti, která se jeví v zákonech přírodních. Příroda, která nezná kompromissu ani slabosti, učí nás vzdorovati jí, a v této škole mateřské, třebaž přísné, učíme se spoléhati sami na sebe, učíme se samostatnosti. Mimo to byla věda ničitelkou všelikých pověr — pokud nevyvinula se pověra nová, jejíž předmětem je věda sama.

K tomu dodali bychom ještě jeden užitek vědy: člověk nabývá pravého pojetí o veliké ceně a významu člověka a v dnešní době povšechné nechuti k životu a úpadku víry věří alespoň v sama sebe.

H. Spencer jde ještě dál a tvrdí, že věda sama jest poesíí i náboženstvím. Ukazujíc všechno ve všem, a vesmír v atomu — podává prý pojem nekonečného i věčného, přítomnost oživuje vzpomínkami minulosti, nejmenšímu předmětu určuje zákony, které v život jej povolaly. „Či myslíte, že tato skála rovnoběžnými brázdami rozoraná, má stejně poesie pro laika jako pro geologa, který ví, že před milionem let ledovec na ní spočíval? Či soudíte, že kapka vody která nevzdělanci jest pouhou kapkou vody, nemá větší význam pro fysika, jenž ví: kdyby uvolněna byla síla, která částčky vody drží pohromadě, způsobila by blýskavice?“ Tak stává se příroda prostotou svých cílů, tragičností, kterou v ní spatřujeme, nekonečným prostorem a časem, který zaujímá, pro duše poetické nejkrásnější a nejdojemnější epopejí. A kolik duchů s láskou přilnulo k té poesii, s láskou, která stala se zdrojem štěstí a slávy celého jejich života! A má-li náboženství své svaté a mučedníky, má je i věda. Neříkejte, že je suchoparná a krutá. Krutou je pro ty, kdož jí nemilují, suchoparnou zdá se těm, kdo jí nerozumějí.“

V tomto vyličení významu vědy snažili jsme se nic neubráti ani seslabiti, a bylo nám to tím snažším, že vlastně ničeho nemáme proti těm vývodům. Avšak

— o které vědě jest tu řeč? Míní se tu věda, abychom tak řekli, „školská,“ nebo ona, jíž oddává se v klidu pracovny své pilný učenec? Tato v účincích svých zajiště blahočinnější jest než ona. Avšak věda, kterou ve školách vykládáme, jest jen částí vědy, její začátkem a abecedou. Udá-li se nám někdy vzdělávati jí rozum, stává se to z počátku zřídka, spíše cvičíme paměť, ale tu často opět, jak jsme viděli, paměť přetěžujeme.

Z věd některé jsou více v modě, jiné méně, a nejsou to vždy ony, které na rozumu jsou založeny, spíše takové, které pokusného pozorování jsou vzdáleny jsou velikou řadou názvů příklady doplněných.

Jsou to zvláště t. zv. vědy důkazné, výklad jich však podává dítěti jen parodii důkazu. Nezaměňujme totiž důkazy učencovy, který hledá v nich potvrzení hypotézy, s oněmi, které k omrzení rok po roce opakuje automaticky zvláštní stroj ve třídě. Méně ještě cvičí rozum přírodopis. To, čemu žák ve škole může se naučiti, jest velmi málo, je to pouhý materiál vědy a k tomu nespracovaný, surový.

Že zajímavým býti může znáti ku př. všecky kosti lidského těla, o tom s nikým nechceme se přiti, doznati však musí každý, že rozum věděním tímto nijak se nevzdělává. A o to hlavně jde.

Věříme, že učenec hlubším ponořením se v tajemství přírody cítiti se může povzneseným a ušlechťeným. Ptáme se však, jak může několik paragrafů geometrie nebo něco listů fysiky a chemie dáti síly žákovu charakteru a cvičiti jeho vůli, zvláště když věda prostě se sděluje a nedá se jí před očima žáků povstávati? Poesii a zbožnost mohou nalézt ve vědě jen ti, kdož na výšinách jejích přebývají a s výše té přehlédnouti mohou nesmírnost věcí a zjevů. Marně však hledám poesie v zákoně Mariottově nebo náboženství v poučce o podobnosti trojúhelníkův. A poněvadž ze všech dětí nemůžeme nadělati učencův, tož slovo „věda“ budití bude ve mnohých jen nevysvětlitelnou hrůzu nebo myšlenku, vedoucí na scestí. Zdálo by se, že věda pro všecky, věda populární, měla by býti tak skromnou, jak jest nepatrná, ale děje se naopak. Člověk v pravdě učený jest přesvědčen, že málo ví (Sokratovo: vím, že nic nevím), a toto vědomí vlastní slabosti činí jej spravedlivým k jiným, káže mu ctíti a časem vzbuzuje v něm potřebu jakéhosi vyššího zjevení, v němž mysl jeho nalézt by mohla útěchy. Ale komu se zdá, že v několika rychle naučených formulkách celý svět poznal, ten soudí, že všechno ví vlastně proto, že ví tak málo, ten profanuje vědu dávaje jméno její svým nedospělým myšlénkám, ten lidi neučené politováním odbývá proto, že sám je nedoukem.

III. Kult lidskosti.

Věk XVIII. zrušil náboženství jakožto příživný výtvar civilisace, z níž se utvořilo. Když však seznáno, že bez náboženství nikdo nikdy nebyl, přišli současníci k náhledu, že třeba jest něčím je nahraditi. Odstranivše Boha, dali mu hned nástupce. Lidskost jest jedním z těchto substitutův.

Máme snad v tomto udržování se citu náboženského přes to, že vlastní předmět jeho zapírán, viděti zjev, který sociologie nazývá zbytkem starých časův? Či není v něm spíše výraz holdu a vyzvání? Comte, který vyhlášoval lidskost jako předmět náboženské úcty, jest příčinou různých atheistických a agnostických soustav náboženských, jichž povstávání jsme dnes svědky. Anglie má své „sekularisty,“ Dr. Loewenthal obdařiti chtěl Němce náboženstvím „myslitelů,“ ve Francii

Sarcey dožadoval se křtu „civilního“ a obřadův analogických pro různé okolnosti životní, v nichž jeví se charakter náboženský.

Tážeme se: může-li idea lidskosti, idea štěstí lidského, může ona býti dítěti předmětem i pobudkou citu náboženského? Odpovídáme: nikoli! Možno jest sice vštípati dítěti soucit pro bližního za pomoci obrazů jej vzbuzujících, ale idea lidskosti rodí se v něm velmi pozdě, a ještě později ona všeobecná láska, jež má býti zřídlem všelikých cností. K tomu dodáváme, že bráti dítěti náboženství totéž jest, jako bráti je člověku dospělému, neboť náboženství spíše se vycítí než naučí. Náboženství přizpůsobeno býti musí věku, pro každého pak míti má význam nejvznešenější a nejčistší formy myšlenkové. Náboženství, které z působení svého vypouští dětství, vzdává se nejdůležitějšího svého vlivu; děti přivyknou si žíti i mysliti bez něho.

Uvažme dále, že lidskost jako celek přece jen jest částí většího celku, neboť neobsahuje všechny existence minulé, přítomné a budoucí, neobsahuje všechsvěta. Avšak náboženství obsahovati má i vázati všechno, jak lidi mezi sebou, tak celý svět organický i neorganický, jím má člověk dovésti říditi všechno, sebe i přírodu.

Na konec ještě jednu výtku, čerpanou z theorie evoluce, vlastního dítěte pozitivismu. Lidskost, z níž učiniti chcete Boha, jest pouze jedním pramenem v rozvoji života vůbec, který — možná — již připravuje se ku vytvoření nového nějakého typu. A což pozitivista, který pozoruje tuto nikdy se nekončící historii, nejedná nevědecky, nemoudře, dává-li prvenství pouze jedné skupině, do níž náleží, nehledě nikterak minulosti a budoucnosti? Nechať obdivuje se přírodě i jejímu determinismu, jehož účinky i na sobě pozoruje, nechť nezměrnost cílů jejích budí v něm city, kteréž třeba nazve náboženskými, a odporovati mu nebudeme. Ale lidskost toto božství slabé, zrušitelné budí v nás pouze politování, úctu nikoli.

(Dokončení.)

Duchovní cvičení pro české učitelky.

Chce-li která z nás duševně se pobaviti, nechť jen zavítá k duchovním cvičením čili exercitiím, jež se konaly letos ponejprv výhradně pro české učitelky. Mnohé z družek našich byly by se jich snad též zúčastnily, nevědouce však v čem ony záleží, přestaly jim věnovati svoji pozornost. Nebýti této příčiny, byl by počet přítomných býval zajisté o mnoho větší. Říkává se: každý začátek je těžký. Zde bylo rovněž tak. Cvičení duchovní či exercicie pro české učitelky konány poprvé a tudíž nemohl počet přítomných být ještě tak velkým. Přes to přese vše nám bylo řečeno, že se vydařily nad očekávání. Aby pak ty naše kolegyně, jež k cvičením těmito nezavítaly, s nimi se poněkud seznámily, povím jen kratince, v čem záležely. Hned prvního dne v 8 hod. byla mše sv., půl hodiny prázdno, v 9 hod. rozjímání (meditace), hodinu prázdno (procházka zahradou), v 11 hod. čtení, půl hod. prázdno, ve 12 hod. oběd, hodinu prázdno, půl hodiny ražec, půl hodiny prázdno, rozjímání, svačina, křížová cesta, půl hodiny prázdno, rozjímání a sv. požehnání. Na to jsme se rozešly domů, mimo ty, jež v kláštere přenocovaly. Tak dělo se po dva dny, třetího dne byla sv. zpověď a čtvrtého dne při mši sv., jež byla sloužena o 1/2 7 hod. ranní, následovalo společné sv. přijímání, po něm pak společná snídaně.

Po této snídani, při níž mohly jsme již hlasitě rozprávěti, nastalo poděkování a to především příkladně horlivému P. Janu Nep. Cibulkovi S. J., superioru na posvátném Hostýně, dále pečlivé volebné matce představené za dokonalé stravování po celý ten čas, dále pak snaživé velebné matce Christophové. Že blahodárně tyto cvičby na duši naši působily, toho jest důkazem, že vždy na večer při vykročení z útulného zátíší klášterního pociťovaly jsme v nitru svém jakýs bol, a třebas jsme mnohé spěchaly v náruč svých drahých rodičů, přece zdálo se nám, jakoby nás cosi táhlo zpět.

A věru, za těch několik dní, jež jsme tak blaženě pohromadě prožily, kde přišly jsme ve styk téměř jako úplně jedna druhé neznámá, za těch několik dní naučily jsme se nejen samy sebe lépe znáti a učinily si nejlepší předsevzetí pro celý nastávající školní rok, nýbrž poznaly jsme se velikou částí i mezi sebou a naučily se navzájem se milovati tak, jak ani, jsme-li ve světě roztroušeny, nikdy nebývá, ano bohužel snad ani býti nemůže.

Zda nejeví se tedy již prvním rokem všestranný prospěch těchto duchovních cvičení i pro nás, české učitelky?

Nyní rozešly jsme se všechny na rozličné strany za povoláním svým i jest nám vylíčiti i ostatním z tábora našeho, v čem záleží cvičby ty, povzbuzovati jich k zúčastnění se jich, dá-li Bůh, příštím rokem opětně, bychom se pak nejen my, jež jsme jim právě přítomny byly, opět shledaly, ale i nové by se přihlášily. Jak bylo by to krásné, kdyby každá z nás získala alespoň jednu svoji kolegyni! Ale nejen jednu, více snad podaří se mnohým získati, některé pak slečny přihlásí se samy beze všeho líčení a povzbuzování.

Začátek jest učiněn a byl požehnán; dá Bůh, že pokračování bude ještě požehnanější. O prázdninách dostalo se zajisté každé z nás nejen oddechu a zotavení, ale i nějaké zábavy, ale zotavení a osvěžení nejlepšího a nejušlechtlejší duchovní zábavy dostalo se nám exerciciemi čili duchovními cvičeními, na něž jistě po celý rok školní často budeme vzpomínati. Konečně stůž zde uznání a nehybnoucí vděk náš těm, jichž první myšlénkou exercicie pro nás byly! I my máme zapotřebí jakéhosi duševního žití, v němž bychom se po několik hodin pozorování samých sebe věnovaly. Žijeme ve světě tak osaměly, vzdáleny od svých nejdrazších bytostí na zemi, nemáme mnohdy ve svém nejužším kruhu, v němž jest nám se pohybovati, tak upřímných rádců, kteří by jen dobro naše chtěli. Budou nám tedy výtečné ty meditace oporou proti rozličným nástrahám světovým. Veledůstojný P. Cibulka dobře pochopil stav náš, rozumí nám a my snadno porozuměly i jemu. O, jak ušlechtle dotklo se každé upřímné slovo jeho nitra našeho! Věru, tak výhradně jen pro stav náš nepromluvil k nám dosud nikdo za doby našeho učitelování. Můžeme tedy plnou měrou všem našim kolegyním tyto exercicie doporučiti a přejeme jim z plna srdce, aby i ony, dá-li Bůh, přinesly sobě z nich ty nejkrásnější upomínky, by i jim byly posilou ve mnohých bojích a konečně, aby i ony tak těžce loučily se s útulným a pohostinným zátíším kláštera *Sacré Cocur*.

Alba Fortýnová.

Zákony a nařízení

u věcech obecných a měštanských škol náboženství katolického se týkající.

(Pokračování.)

Nařízení vydaného od ministra záležitostí duchovních a vyučování ze dne 12. července 1869. č. 130. z říš. § 28. stanoví:

Při vzdělávání rozvrhu hodin na obyčejných školách obecných budiž pravidlem toto:

1. Věci, které toho vyhledávají, aby žáci nejvíce mysl sebrali, nebo které vůbec vyhledávají většího namáhání ducha, položeny buďte na hodiny předpolední a ve školách polodenních na hodiny první.

2. Ke kreslení, psaní a zpěvu užito buď v nerozdělených školách jednotřídních a ve školách více třídních hodin odpoledních.

3. Žádné věci nebudiž v též třídě nebo v témž oddělení nepřetržitě vyučováno déle než hodinu.

4. Rozvrh hodin buď zřízen tak, aby učitel mohl touž dobou všechny žáky své v jednom a témž předmětu zaměstnávat.

Min. výnos ze dne 10. listop. 1884. ad 20691.:

... „Jakkoliv bezpečná záruka příznivého výsledku v tom povždy vyhrazena zůstane obezřetnosti a taktu učitelů samých, budiž přece již při tomto výběru zachována hlavní zásada vychovatelství pro každou školu, že jest úkolem vyučování, aby všechny duševní vlohy dětí probouzelo a životaplný rozvoj ducha podporovalo, avšak aby právě proto také vystříhalo se v předmětech reálních a zvláště dějepisných co nejpečlivěji všeho, co by, jakkoli vědecky zjištěno jsouc a pro bádání a učení cenné, přece ve škole jen působitým bylo, aby pojmy dítěte pomátlo a základy náboženského přesvědčení, jež se ve školách má vštěpovati, nebo základy přichylnosti a lásky jeho ku společné vlasti nejistými a vratkými učinilo. ...

Vynesení zemské šk. rady ze dne 17. května 1870. č. 2994. ustanovilo v příčině toho, aby učitelové a katechetové spravovali se rozvrhem hodin takto:

Po vys. nařízení ministerském ze dne 12. července 1869. má vyučování na školách obecných ve všech předmětech se díti dle určitého rozvrhu hodin. Na správci školy

bude, aby z počátku každého roku školního tento rozvrh hodin se zřetelem k době vyučovací místní školní radou určené zdělal a c. k. okr. šk. inspektorovi jej předložil.

Se strany úřadů církevních mnohonásobně proneslo se přání, aby náuce o náboženství vykazaly se v tomto rozvrhu hodin pokud možno, hodiny dopolední. Proti čemuž c. k. zemská školní rada nic nenamítá; anobrž očekává, aby přání tomuto ochotně hovělo se všude tam, kde to poměry připouštějí. Naproti tomu jsou učitelé náboženství rovněž jako jiný učitel zavázáni, aby hodin vyučovacích, jim v rozvrhu hodin přikázaných, svědomitě šetřili. Kde na škole obecné zřízen jest zvláštní katecheta, jest to vždy možno a srovnává se též s nařízeními úřadů církevních.

Kde však duchovenstvo místní ve škole náuce o náboženství vyučuje, budou učitelé náboženství nezřídka jiné pilné práce povolání jeho na překážku, aby hodin náuce náboženství věnovaných přesně šetřil. V případech takových zůstává se vlídnému dorozumění mezi správcem školy a správcem duchovním, aby nezbytné přerušení řádu vyučovacího co nejméně znáti bylo. Správce duchovní jest zavázán, aby za nepřítomnosti své správci školy v pravou dobu oznámil. Správce školy bude péči míti o to, aby hodina vyučování náboženství určená vyplnila se případně vyučováním ostatním předmětům učebním, a shodně se se správcem duchovním o hodinu, kdy by tento zameškané vyučování náboženství mohl nahraditi.

Nikdy však dovoliti se nemůže, aby místní správce duchovní v kteroukoli dobu, kdy mu libo, do školy vstoupil a počna zameškané vyučování náboženství, vyučování učitele přerušoval.

„Katecheta v duchovní správě zaměstnaný má právo určit si hodiny, v kterých by nejspíše mohl vyučovati náboženství bez překážek. Kdyby však do školy přijíti nemohl, má právo na hodinu, kterou zameškal, oznámit překážku.“ Nařiz. minist. 3. břez. 1875. č. 1120.

Před katechetou nesmí se uzavíratí katalog a kniha týdenní.

Vynesení zemské šk. rady ze dne 23. listopadu 1875. č. 18663. dále ustanovilo ohledně povinnosti učitele náboženství překážky dodržování rozvrhu hodin správě školy oznámiti:

Vynesím ze dne 17. května 1870. č. 2994. bylo ustanoveno, že tam, kde náboženství vyučuje místní duchovenstvo, učitel náboženství však jinými nutnými pracemi svého povolání zaneprázdněn, rozvrhu hodin držeti se nemůže, ponecháno jest přátelskému srozumění mezi správcem školy a duchovním správcem, aby nevyhnutelné rušení vyučovacího řádu co nejméně citelné učinili; že ale duchovní správce povinen jest překážku správci školy v pravý čas oznámiti.

Jelikož však takové oznámení

v školních místech, kde duchovní učitel náboženství své sídlo nemá, není vždycky možné, obmezuje c. k. zemská školní rada uvedenou povinnost duchovních učitelů náboženství k oznámení překážky vyučování, na ta školní místa, kde mají tito zároveň své sídlo, kde tedy časné oznámení pravidelně možné jest.

Aby se ostatně duchovnímu učiteli náboženství, jinými pracemi svého povolání mnoho zaměstnanému dodržování rozvrhu hodin co možno ulehčilo, má se správce školy dříve nežli jej navrhne, ohledně zanešení hodin pro náboženství s tímto učitelem dorozuměti.

Ostatní ustanovení uvedeného vynesení ze dne 17. května 1870. č. 2994. zůstanou v platnosti. (Pokr.)

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

(Pokr.) „Učitelské Noviny“ na str. 182. odsuzují hyperboly ve statích učitelských a zprávách do novin paedagogických časopisů a praví: „Radíme v referátech strízlivost a vážnost, která nám více prospěje, než takové samochvály někdy i nepravdivé.“ To jednou je také upřímně promluvené slovo a radili bychom pisateli statě „Komenský křesťan“ v „Č. Šk.“, aby se dle toho receptu řídil. A vůbec kdyby byli páni učitelé při oslavě Komenského tolik tou chválou neplýtvali, kterážto chvála namnoze byla přehnaná, ba i nepravdivá, a psali a mluvili strízlivě a vážně, byli by nám nemuseli vyčítati, že proti té přehnané a nepravdivé chvále Komenského postavilo se kněžstvo, jakž se dočítáme na str. 182. „České Školy“: „Český učitel přispěl k tomu, že lid český strážcem vzdělání se stal, jako se ukázal dnes i nedávno, když běželo o podetnutí obecné vzdělanosti školou konfessionální.“ (To máme s tou konfessionální školou malér, jako ti staročeši s punktacemi; punktace a škola konfessionální zaviniły všecko a jsou snad horší než ta cholera! Povzdech redakce.) „Či mohl-li by národ v nejnižších vrstvách dáti na jevo zápal takový u věci duchovní bez škol dobře spořádaných, aby zavládlo takové nadšení pro heroa duševního, i když proti jeho uctění postavilo se kněžstvo?“ Zas tolik samochvály. Patrně jdou páni učitelé od zásady, když nechválí jiný, že

se musí pochválit sami. Přejeme jim tu radost, že oni jsou ti praví strážci vzdělání, že svými dobře spořádanými školami nadchli nejnižší vrstvy lidu: Potom ale také, až jim ty nejnižší vrstvy začnou zpívat do uší jinou písničku, ze které je bude hlava bolet, ať také se přihlásí že to nadšení, (kterémuž nadšení my ovšem říkáme ve svém prostém rozumu rebellie proti všemu řádu a pořádku, pozn. red.) je dílem jejich nynější školy. Milí pánové, nejnižší vrstvy dají se nadchnout pro ledacos, není tudíž radno, zásluhu takového nadšení si připisovat. Doufáme, že se nám častěji naskytne příležitost, na to nadšení nejnižších vrstev poukázati a uznáme-li to za zásluhu nynější školy, jsme předem jisti, že páni paedagogové budou cedit slzy krokodilovy, z čeho všeho tu nešťastnou, nevinnou, moderní školu viníme. Vždyť je všeobecný stesk ve městech i na venkově, že nelze v těch dobře spořádaných školách nynějších pro urputnost, neposlušnost a vůbec pro rozpustilost dětí s prospěchem pokračovat, a nejsou to jednotliví žáci, nýbrž ve městech v páté, šesté, sedmé třídě, hlavně chlapecké, bývají dobré dvě třetiny žactva ducha tak neurvalého, že učitel s nimi nemůže z místa, a po měsíci neb dvou tak je zmořen, že bývá mnohdy nucen zažádati za dovolenou, jen aby se té dobře spořádané třídy na čas zbyl. Tu zásluhu o tu dobře spořádanou nynější školu milerádi pánům učitelům ne-

zkrácenou ponecháme, a toho nadšení nej-
nižších vrstev lidu přičiněním učitelů jim
nezávidíme. Jen to je nám divno, že při
tom všem pořád jen po kněžstvu se šilhá.
„Česká Škola“ totiž tvrdí, že proti oslavě
Komenského postavilo se kněžstvo. My však
pravíme, že kněžstvo pouze celou tu oslavu
ignorovalo, poněvadž ti dobří známí přátelé
katolíků ve své nezištné nestrannosti chtěli
z oslavy učiniti demonstraci proti katolické
církvi, k čemuž se přece kněžstvo nepro-
půjčí. A jestliže „Česká Škola“ a jiné
paedagogické listy pilně a svědomitě re-
gistrovaly, kde který pan farář aneb pan
páter nějaké slovo promluvil proti takové-
muto způsobu oslavování Komenského, tu
sotva takových případů by napočítali do
desíti, a zase neopak jistě tolik, ne-li více
případů by mohli udati, kde kněží, aby
s horkokrevnými kollaturníky ve stálé byli
shodě, při oslavě byty okrášlili, což tedy
vyrovná ono mluvení proti. A chtějí-li nám
snad vytknouti jednání uhersko-brodského
faráře, bránícího se, aby pomník Komenského
jako na vzdor nestál proti soše P. Marie,
a tak by zajisté jednala většina kněžstva,
tu zase v náhradu jim uvádíme onoho příliš
horlivého kněze který v „Času“ až poněkud
vášnivě zastával a hájil ten protikatolický
směr oslavy Komenského a když viděl, že
že při svém obhajování v „Času“, listu to
katolické církvi a kněžstvu nepřátelském
trochu daleko zabředl, náramně rád by to
byl s beder svých svrhl na redaktora
tohoto listu, aneb aspoň redaktora tohoto
za consocia svých náhledů měl, kteroužto
čest mu ovšem redaktor nezkrácenou po-
nechal. Nám při tom všem jen tak maně
napadá otázka, proč jen o to kněžstvo,
o kterém přece co den téměř tvrdí svobodo-
myslné, mladočeské a vůbec liberální listy,

mezi něž bez odporu patří „Č. Škola“,
„Uč. Noviny“ a vůbec většina listů paeda-
gogických, že to kněžstvo všeho vlivu na
lid pozbylo, proč, tážeme se, o to kněžstvo
tak stojí? Proč ti osvícení páni nenechají
ho v jeho tmě a zpátečnictví tápati dále?
Když kněžstvo mlčí, jako při zmínené oslavě,
je to nevlastenectví a volá se na ně: Sta-
víte se proti; když kněžstvo promluví, tu
zas se volá: Máte mlčet, patříte do kostela,
jste nevlastenci, tíhnete k Římu; jednáte
proti nám, a tak se těm pánům nezavděčíme
nikdy. Snad bychom se jim zavděčili, kdy-
bychom jim nechali celé náboženství na
pospas, aby je realistickým praktickým
nožem rozkrájeli a dle svého upravení
dle své reformy nám předložili, či jinými
slovy, kdybychom, jak Černý v „České
Škole“ praví, hleděli na vše rozumem ne-
obtěžným, pamatující, že taková theoretická
ethika hodí ze pouze oblakošlapům, kdy-
bychom jako Komenský svými spisy, my
svým náboženstvím hodili se každému vyznání
a každému filosofickému přesvědčení, aneb
jako Tolstoj „neblouznili o mrtvé passivní
existenci člověka na světě a neodkrývali
perspektivu nejistého života záhrobního“,
ale byli jako Komenský a Tolstoj „učiteli
pravého života mravního zde na světě“,
kdybychom učení Kristovo „pochopti způ-
sobem pro naše doby přiměřeným a vý-
hodným, jak jedině učení a životu rozu-
měno býti má“, či krátce řečeno, kdybychom
už jednou se svými dogmaty a se svou
morálkou dali světu pokoj, nechali každého,
ať si žije a mluví, jak chce, a kdyby to už
dále nešlo, abychom mu poradili: „Teď si
kup knížku Massarykovu: Ueber den Selbst-
mord. Poněvadž tato stať „Č. Školy“
je velmi zajímavá, musíme v ní pokračo-
vati.“

+ 24.

DROBNOSTI.

O mravouce beznáboženské píše
se vzhledem ku školní výchově námi již
vícekrát citovaný školní ředitel J. W.
Dörpfeld, protestant a obhájce svobodných
školských obcí: „Předloží-li ti, kdož nejsou
ve spojení se žádnou církví (ku prozkou-
mání) svou mravouku a svoje zásady vy-
chovatelské, objeví se bezpochyby, že nej-
větší jich část (a možná že snad docela
nikdo z nich) nemá žádné pravé

mravouky, nýbrž že se přidržují pouze
nauky o účelnosti a prospěšnosti
(eudaimonismus), jež považují za mravouku,
jež však nemají s pravou etikou žádné
větší podobnosti nežli vejce smradlavé s vej-
cem zdravým. Nemají-li však žádné pravé
mravouky, nemohou ani jejich zásady vy-
chovatelské býti pravými, nebo čeho chtějí
dosíci, není výchova, není žádné mravné
smýšlení, nýbrž pouze vyzbrojení (pra-

obyčejnou) opatrností ve službě sobeckosti. Dále: Neuznávají-li tito zbloudilci žádné pravé mravouky, nemohou též mítí žádného svědomí, neskrývá-li se, aniž by vůbec o tom věděli a toho na sobě pozorovali, svědomí hluboko na dvě srdce jejich. Ovšem mohou u nich býti vyvinuty city přirozeně sympathické (mezi manželi, mezi dětmi a rodiči, mezi sousedy, krajany, mezi druhy stejně smýšlejícími atd.); ale ačkoli mají tyto city velkou cenu společenskou, přece nemají samy o sobě žádné mravní hodnoty, a nejsou-li řízeny a spravovány mravoukou (pravou), mohou snadno svést na bezcesti. . . . Již předem zřejmo jest, že takovýto nemůže stát popřátí plné vychovatelské svobody svědomí, — a to prostě z té příčiny, že neuznávají žádného mravního svědomí. Zde musí nastati především aspoň to obmezení, že jim nesmí býti dovoleno, ani aby se spojili ve zvláštní bezmravoučné obce školské, ani aby si zřídili vlastní bezmravoučné školy soukromé. Nebo není-li stát pouhým ústavem prospěchářským, aby chránil zevnější statky a vzdělanost, nýbrž je-li spíše, jak věříme my křesťané, věří i židé, mohamedáni, ano i mnozí z pohanů, institucí božskou, může jí býti pouze tím, že stojí na půdě mravouky, již vložil stvořitel do srdcí lidských rovněž jako všechny ostatní vlohy, a v jejíž jménu a k jejíž ochraně nosí meč. Tomu-li tak jest, jak by mohl dopustiti, by v jeho středu vychovávány byly děti k tomu, by popíraly jeho úkol a důstojnost a základ, na němž stojí, podkopávaly? . . . Mimo to bylo by vychování bezmravoučné pro tyto děti samé jakož i pro miliony ostatních státních občanů velkým neštěstím. Přívržencům tudíž pouhé nauky prospěchářské (a tou je podle Dörpfelda každá mravouka beznáboženská) není lze dovoliti, by si zřídili vlastní obce školní.“ (Dörpfeld, Das Fundamentstück etc. etc. str. 100 až 104.)

Nynější vyučovací plány školní nejsou prý žádnými organismy nýbrž pouze agregáty. Tak aspoň píše v časopise „Neue Bahnen“ Dr. C. Andreae v článku nadepsaném: „J. A. Comenius und seine paedagogische Bedeutung für unsere Zeit,“ a vyhláší to za hlavní nedostatek nynější školy. Praví do slova: „Jeho (t. j. Komenického) plány vyučovací jsou organismy nikoli agregáty, von innen erwachsende, einheitlich zusammengedachte, in sich gegliederte Sachkreise, nicht zufällig zusammengehäufte Massen von allerhand Dingen.

Nemýlíme-li se, jest právě toto největším nedostatkem nynější školy, a ze všeho nejhorším jest snad to, že široké kruhy pro takovéto rozeznávání úplně pozbyly i citu i porozumění. Dass Materialien ausscheiden und sie für den Wissenskonsument der Jugend zusammenordnen und sich mit eben diesen Materialien zum Zwecke der Wissensbeschaffung befassen, durchaus heterogene Dinge sind, jest tak málo uznáno, že stále ještě vidáme, kterak se, bych tak řekl, addirováním a subtrahováním a cestou kompromissů sklízují plány učebné, kteréž svými požadavky nepsychologickými vychovávání mládeže stěžují, brzy množstvím látky tíží, brzy opět pro vnitřní svou chudobu hladem umořují, a to proto, že nedbají vnitřní souvislosti, že činí věcný zájem nemožným a že veškerou chuť ku produktivnosti umrtvují. Podle potřeby, prohlašované právě za nutnou, přidáváme pak k látce učebné větší nebo menší množství látky nové, anebo danou látku učebnou skracujeme a přistřihujeme, až z ní zůstane holá jen kostra.

Přistoupí-li k tomu ke všemu ještě ona známá z nečasného šilhání po praxi životní povstálá snaha po úplnosti, dann ergibt sich jener auf Einprägen und Abfragen angelegte skizzenhafte und aphoristische Zuschnitt, welcher als Ideal all denen vorschwebt, welche im Besitz wohl rubricierbarer, verfügbarer Kenntnisse den Endzweck alles Unterrichtes sehen.

Jak si možno vyložití tyto poměry? Velkému tělesu paedagogickému nedostává se činnosti srdce, z čehož povstávají mnohé vážné vady. Jsme bohatí na vědění, cest a prostředků, jimiž by se uvádělo toto vědění stále hloub a všestranněji do širokých vrstev lidu (in den Volkskörper) není nedostatek, paedagogických a didaktických projektů jest veliké množství a stále nové látky a předměty učebné domahají se přístupu do škol. Ale to vše značí býti činným pouze v periférii. Proto zůstává činnost tato ojedinelou, rozkouskovanou, nesouvislou a nemá žádného trvalého účinku. Co by tomu všemu mělo život dáti, jest v centru proudící **paedagogická idea** a ideou touto živěný system paedagogického myšlení.

V pravdě, nám jest třeba nového kvasu pro veškeré naše paedagogické činnosti a snažení. Veškerý éthos ny-

nější naší paedagogiky zdá se že jest ve svém zdraví porušen.“ — Tak výš jmenovaný paedagogický list liberální v sešitě III. str. 125. a 126.

Odsouzení. V Haingrundu byli tři výrostci odsouzeni k 6—7 měsíčnímu vězení, že ztýrali místního učitele, který teď k vlastní žádosti přeložen byl do jiné obce. (Uč. Nov. čís. 40.)

Spisy redakci zaslané.

Dělnické Noviny. Red. Tom. J. Jiroušek. Roč. II. čís. 3. se zajímavým, bohatým obsahem.

Hrvatski učitelj. Ured. Dr. Ivan Gjuranec. Tečaj XVI. Broj 18 a 19.

Obzor. Vyd. a red. Vladimír Šťastný. Roč. XV. čís. 17—19.

Szkoła. Red. M. Baranowski. Rok. XXV. Nr. 38—41.

Rajská Zahrádka. Časopis pro mládež.

Tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny vydává Václav Špaček. Roč. II. č. 1. Předplatné ročně 80 kr. Na 5. výtisků 1 zdarma.

Řád školní, kterýž „Budeč Kuklenská“ sestavila a c. k. okr. škol. rada v Hradci Králové schválila, vydala právě knihtiskárna a nakladatelství Bratří Peřinové v Hradci Králové. Úprava slušná. Cena 10 kr. (porto 2 kr.) poměrně mírná.

Listárna redakce.

Dp. A. M. V zákoně školním ze dne 2. května roku 1883 § 21., kdež se jedná o úlevách v návštěvě školy, kteréž „mají býti poskytnuty také dětem celých obcí školských na venkově, bude-li za to požádáno od zastupitelstev veškerých příškolených obcí za základě usnešení výborův obecních“, nepraví se sice zřejmě, že má za tuto úlevu hromadnou býti žádáno každého roku; pokud však nám známo, úřadové školní toho žádají a též se tak děje a máme za to, že zcela správně ve

smyslu zákona, jelikož se každý rok jedná alespoň o částečně jiné žáky, jelikož se dále touto úlevou, kteráž se jako milost uděluje, neruší povinnost školní návštěvy až do uplynulého roku 14. a jelikož úřadové školní bez takové žádosti zastupitelstev příškolených obcí, jež mezi tím mohla novými volbami též novými členy býti doplněna, nemohli by věděti, zdali dosud trvají při žádosti oné, kteráž byla podána roku předchozího.

Jak píše prof. Dr. Masaryk

O KATOLICKÉ

V Ě D Ě A V Í Ř E.

Podává Fr. Filip Konečný, Ord. Praed.

Tato důležitá a důkladná kniha vyšla nákladem družstva „Vlast“, v Žižkově u Prahy čís. 505 a stojí 1 zl. 50 kr., pro činné a přispívající členy družstva 1 zl. Kdo se stane zakládajícím členem družstva „Vlast“, obdrží ji zdarma. Při koupi více exemplářů (v seminářích, na středních školách atd.) administrace „Vlasti“ na ceně sleví.

Obsah: O začátečním vyučování náboženském hluchoněmých. Napsal P. Jos. Beran. — Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském. Píše Frant. Pohunek. (Pokrač.) — Vychování a positivismus. (Pokr.) — Duchovní cvičení pro české učitelky. — Zákony a nařízení u věcech obecných a měšťanských škol náboženství katolického se týkající. (Pokrač.) — Hlídka časopisecká. — Drobnosti. — Spisy redakci zaslané. — Listárna redakce.

Tisk knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (V. Kotrba) v Praze.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: Fr. Pohunek.

Administrace „Vychovatele“ jest v Žižkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepočítají a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána)

Lež ve škole.

Píše Václav Špaček.

Žák A: Pane učiteli, B mne uhodil! — Žák B: Ba ne! — Žák A: Pane učiteli, B mi kápl na sešit! — Žák B: To není pravda! — Žák A: Pane učiteli, B mi vzal pero! — Žák B: Nevzal, on mi je dal!

Ubohá škola, kde slýcháme podobné žaloby a jich vyvracení. Mládež jest proľhaná.

Kterak si tu má vésti učitel? Vyšetřuje-li žaloby takové, stráví tím mnoho drahého času. A nevyšetřiti jich, říci snad: Dejte mi pokoj — toť bych se musil s vámi uzlobiti — říci tak, bylo by chybou velikou. Zde *thal* buď žák A, buď B, a kdybychom nechali lež bez pokárání, špatnými bychom byli obhajci pravdy a tím také špatnými vychovateli.

Jsou děti, které vstupující poprvé do školy, umějí lháti „jako když tiskne“, jak říkáme. Žaluje-li kdo na ně, hned mají pohotově obranu: Ba ne, to já ne, — ano, nerozpakují se dodati k tomu: To tamhle ten! — byť samy byly skutečnými vinníky. Lež stala se jim již tak obyčejnou, že lhou, ani na to nemyslíce, ani takorķa nevědouce. Děti takové beze všech rozpaků také křivě podezřívají a žalují.

Ovšem nese tu vinu nejvíce domov. Mnozí rodiče, jsou-li od dětí přelhávány, ovšem se s nimi vadí nebo je i trestají, ale sami jich jindy ku lži navádějí, neb aspoň sami lži si vypomáhajíce, jim pohoršení dávají. Sousedka pošle si něco vypůjčit. Dítě dobře ví, že matka žádanou věc má, ale ona se vymluví, že nemá. Dítě je toho svědkem, vidí, že si matka vypomáhá lží, a řídí se pak jejím příkladem. A jak často slýcháme, jak rodiče dětí svých navádějí: Budou-li se tě ptáti to neb ono, řekni, že nevíš, a podobně. Rodiče takoví nepovázají, že dítě, takto se lháti naučíc, nebude přelhávati jen cizí lidi, ale i je, vlastní rodiče, kteří je tomu učili.

Nemysleme, že se lež u takových dětí vykořeniti nedá. Dá, jen když začneme záhy, hned na počátku školní docházky. Dítě vstupuje do školy s jakousi bázní. Když pak vidí, že učitel vlídně s dětmi rozmlouvá, jich se dotazuje, k odpovědím vybízí, nabude smělosti, těší se z toho a nezřídka by hovořilo, nejsouc ani tázáno; to platí aspoň o veliké většině dětí — nemluvných bývá obyčejně jen malé procento. A tato dětská povídavost nám pomůže, že poznáme malého lháře snad

již prvního, druhého dne. Zajisté záhy ozve se nějaká žaloba, po níž následuje: *Ba ne!* Lhář se již ukázal.

Hned necháme hovoru a počínáme si tak, aby děti viděly, že se tu jedná o věc velice důležitou. Vyšetříme nejprve na jisto, *kdo* lhal, což se nám pomocí žáků na blízku sedících snadno podaří, a pak si vyvoláme malého lháře z lavice. Jest ustrašen a při tom nemálo udiven, neboť si není vědom, co vlastně spáchal. Budeme ho trestati? Nikoliv, trestali bychom nevinného. Vždyť mu lež byla doma trpěna jako věc dovolená, snad k ní bylo docela naváděno. Hřeší tedy *nevěda*, že hřeší.

Vědouce, že záček opravdu učinil, z čeho byl obviňován, ale že to zapřel, otažme se přísně: „Vidě, že jsi to udělal? Viděl ten, ten a onen!“ — Tu, dítě, majíc ještě bázeň před školou, sotva se osmělí lháti ještě jednou, třeba bylo lži uvyklé. Buď neodpovídá, nebo mlčky kývne hlavou. Nespokojíme se tím, ale přimějeme je, by nám odpovědělo, se přiznalo, slibující: Přiznáš-li se, nic se ti nestane. — Tu obyčejně docílíme, že se dítě přizná. Nyní mu povíme krátce, ale rázně, že nemluvílo pravdu, že lhalo. Lháti že vícekrát nesmí, protože by se Pán Bůh na ně hněval, a kdyby to přec učinilo, že bylo by trestáno.

Jenom se této výhrůžky nebojme; ať vidí dítě, že lži dopustilo se poklesku velikého. Tento první výslech utkví mu věru živě v paměti; snad se již příště neopováží říci „*ba ne*“, a učiní-li tak přece — již ze zvyku — zajisté se při tom zarazí.

Takovýmto zakročením na počátku vyučování získáme mnoho. Takové dítě, které doma lhalo ze zvyku, pozná, že mezi domovem a školou jest veliký rozdíl; co dělalo doma, toho že nesmí ve škole, a první krok k jeho napravení jest učiněn.

Větší děti ovšem již vědí, že lháti nemají, a činí-li tak, užijeme přísnosti. Avšak ušetříme si mnohých napominání a trestání, užijeme-li pomůcky proti lži nad jiné bezpečnější jako proti každému hříchu, totiž náboženství.

Již malým žákům vypravuje se o prvních rodičích, kteří hřešili, byvše svedeni od ďábla. Připomeneme tedy dětem, že první lež pronesl *ďábel*, a kdo lže, ten že následuje jeho příkladu, jemu se podobá; vyličíme i neštěstí, jež svou lží prvním rodičům způsobil. U větších dobře působiti bude příběh o služebníku Eliseově, jakož i o Ananiášovi a Safíře.

Ani dítě z rodiny nejspustlejší není tak zkaženo, aby jím nepohnula myšlénka na trest Boží, jež na sebe hříchem přivolává. Kdo si zvykl užívati této výstrahy, přisvědčí nám. Na doklad stůj zde skutečný příklad.

Žákyně M. pocházela z rodiny zlodějské. Staré přísloví, že kdo lže, ten krade, a zase naopak, vždycky se osvědčuje; nebyl bych nikdy věřil, že dítě jedenáctileté může býti ve lži tak zatvrzelým. Jednoho dne, asi za čtvrt hodiny po vyučování, přijde ke mně chalupník V. a oznamuje, že žákyně M. vzala jeho dcerušce ve škole peněženku s pěti krejčary. Měla za ně koupiti dědečkovi tabák, až půjde ze školy, neboť měla ze školy do krámu několik kroků, z domova však čtvrt hodiny cesty. Krátce před modlitbou vyšlo děvče za nutnou potřebou ze školy, a nežli se vrátilo, žákyně M. jí věci prohlížela. Nepohřešilo však tobolky, až na cestě ze školy, když chtělo jíti pro tabák. Tu mu děti, jež seděly na blízku, pověděly, že M. jeho věci prohlížela. K tomu doložil V., že se mu nejedná o pět krejcarů, a že by se ani s podobnými lidmi „nezahazoval“, ale peněženka byla věcí památnou v jejich rodině, a rád by ji byl dostal.

Znaže dle pověsti rodinu M., nepochyboval jsem, že V. má pravdu. I vzkázal jsem k M., kteří bydleli až na konci obce, by děvče za důležitou příčinou přišlo na chvíli do školy, — ač jsem pochyboval, že je rodiče pustí. Nicméně mimo nadání zákyně přišla. Když jsem jí předložil otázku a ji vyzval, by se přiznala, zdali tobolku odcizila, spustila rychle: Já jsem nic nevzala! Proč pak to neřekla V. hned ve škole? — Mluvila s takovou smělostí, že jsem hned poznal, že — lže, a že byla doma dobře navedena, jak má mluvit.

Hrozil jsem jí, že se zítra vyptám dětí, pak že bude najisto usvědčena, přísně potrestána, dostane špatnou známku z mravů, zapíše do katalogu, proč ji dostala; naopak přizná-li se a tobolku vrátí, odpustím jí to, nikomu toho nepovím, jen když přislíbí, že se krádeže vícekrát nedopustí.

Všecky tyto i jiné domluvy i poukazování na hřích — zůstaly marnými; dítě bylo příliš zkaženo. A tu milý soused V., chtěje mi snad ukázat, že ví o ráznějším prostředku, řekl: „Nepřiznáš-li se, přijde pro tebe četník.“ — Dal jsem mu na srozuměnou, by podobných výhrůžek nepronášel; kdyby byl mlčel, mohla věc lépe dopadnouti. Ale již se stalo, a málo to prospělo: zkušené již děťátko bezpochyby dobře vědělo, že by ten četník tak honem nepřišel.

Všecko namáhání, abych ji neočekávanými otázkami a jinak přiměl k vyznání, bylo marné. Chopil jsem se posledního prostředku. „Vím, že jsi to udělala, poznal jsem to z tvé řeči,“ pravil jsem. „A nyní slyš: nejen že se všecko stane, čím jsem ti již pohrozil, — ale ty máš jíti příští týden ku sv. zpovědi. Dnes jsi kradla a zapíráš. Zatajíš ten hřích také ve zpovědi? A potom máš jíti ku sv. přijímání. Už víš, jakého hříchu se dopouští, kdo nehodně přijímá sv. svátosti. Takový nemá klidu po celý život, proto že má svědomí obtížené hříchem. A což kdybys potom se rozstonala a zemřela? To si teď rozvaž!“

Účinek těchto slov byl až neočekávaný; děvče se zardělo a chvělo se. „Vidiš, jak se bojíš,“ pravím; „přiznej se, a bude dobře: vzala jsi to?“ — Neodpověděla, ale zavrtěla hlavou.

„Dobře, — déle tě nutiti nebudu; jdi a pamatuj si, co jsem ti řekl.“

V. vida, že výslech jest u konce, odcházel, a děvče za ním, ale stále se po mně ohlíželo. Sotva však V. vyšel ze dveří, obrátila se ke mně a chvějícím se hlasem, *aniž jsem na ně déle dotíral*, řeklo: Pane učiteli, *já jsem to vzala*.

Hned jsem zavolal souseda zpět, a děvče musilo vyznání před ním opakovati: „Měla jsi se vyznati hned,“ domlouval jsem jí, „ale ať jsi se přiznala teprve teď, odpustím ti to, že jsem ti to slíbil; jenom peněženku a krejcarý vrať.“

A tu se nám dostalo nového překvapení; děvče tvrdilo, že tobolku ~~ztratilo~~, a přese všecko mé domlouvání plačíc trvalo na svém. Tu bylo nesnadno rozhodnouti o pravdě: buď skutečně kradenou věc ztratilo, anebo bálo se říci zkaženým rodičům, že se dalo donutiti k vyznání a zachovalo se (dle jejich mínění) „hloupě“. Propustil jsem je s důtklivým ještě napomenutím, aby tedy tobolku hledalo a ráno jistě přineslo.

Jakkoli jsem byl potěšen z vyznání dítěte, přece jsem si výsledku žádného nesliboval; skutečně se stalo, čeho jsem očekával. Ráno přišla s děvčetem matka, známá svou vyřídilkou („bodry horský lid“, o němž by tamní učitelé mohli vyprávěti kroniky) a hned se do mne pustila, co prý se to včera „s její holkou dělo“, která je čistá jako anděl a jakživa nikomu nic nevzala. — A pak se obrátila k děvčeti, hrozíc pěstími: Povídej, vzala jsi to? — Nevzala. — Já tě rozbiju, já z tebe masti nadělám! Přiznej se! — Nevzala jsem to!

Rozhorlen řekl jsem matce, by nehrála přede mnou komedii, neboť že děvče tobolku vzalo, je věc jistá, a samo se k tomu přiznalo. Ale tu následovaly nové hrozby: Přiznej se, vzala-li jsi to! Jestli ne, já ti kosti přetřískám! Vždyť jsi se včera přiznala! — A co řeklo dítě? — „Protože mi hrozili, že pro mne přijde četník.“

V takovém případě musí se člověk hodně přemáhati, aby spustlým rodičům nepověděl do očí pravdu. „Lžete obě,“ pravil jsem; „proto se vaše dítě nepřiznalo, že by se bálo četníka — na to jest už příliš chytré; přiznalo se, že se bálo trestu Božího. Čeho jsem docílil, vy jste doma zmařili; co si z dítěte uděláte, to budete mít; dále se do věci vkládati nebudu, jen tolik vám pravím, že vás V. bude žalovati.“

„Hodná“ matka se trochu zarazila a hned se ptala, zdali by musila nahraditi za dítě škodu, kdyby se mu krádež dokázala? Odpověděl jsem, že těch věcí neznám, ale že bezpochyby ano. — Odpoledne mi přineslo děvče zlatku pro souseda V., že mu ji matka posílá, aby nežaloval. Na otázku, zdali přece tobolku vzalo, mi neodpovědělo ničeho. Nebyl jsem zase jist, zdali děvče zlatku doma nevzalo; vzkázav pro matku dověděl jsem se, že skutečně zlatku děvčeti dala. V. však jí přijati nechtěl řka, že tobolka za zlatku nestála, pro něj však že jest nenahraditelnou. Že jsem případ ten sdělil i s katechetou, rozumí se samo sebou.

Příklad tento ukazuje, s jakými potížemi jest mnohdy vychovateli zápasiti, jak těžko lze napravit dítě lži uvyklé, ale ukazuje také, že nejmocnější k tomu pomůckou jest náboženství. —

Dítě lži uvyklé obyčejně také krivě podezřívá. Nemůže-li najíti tužku nebo pero, hned žaluje, že mu to soused vzal. Otážíme se, zdali ho viděl, užijeme přísné domluvy, a nepomůže-li, tedy trestu.

Velice trapné je pro učitele, nemůže-li někdy vypátrati vinníka; velikou část viny lze tu přičítati dětské proľhanosti; pravdomluvnost má u nich tak malou cenu, že vinníka neprozradí, byť ho i znaly. A co tu prospěje trestati celou lavici nebo dokonce celou třídu! Takovým trestem trpí mnoho nevinných vedle jednoho vinníka, který je tím postaven nevinným na roveň. Je tedy nejvíce potřeba lži odvykati. Ukazujme na příklady odstrašující, zvláště na to, že lež bývá prvním krokem ku zlodějství, a jakmile děti dovedou porozuměti slovům Písma: „Ústa lživá zabíjejí duši“ — mějme je k tomu, aby si je zapamatovaly a často připomínaly. Není pochybnosti, že děti slova ta mnohdy i doma před rodiči pronesou, kteří doľista se zastydí a ku lži jich sváděti nebudou.

Ovšem bude učitel sám vždy jednati jako ctitel a zastánce pravdy, ježto příklad jako všude, i zde jest pobídkou nejmocnější. Již to, že bude vždy lež přísně vyšetřovati, povznese jej v očích dětí. A tu zvláště třeba mít učiteli bedlivý pozor na se, pokud se týče lži žertovné. Není dobře ve škole jí užívati, byť měla pouze příděch ironie. Není dobře říkati, kdykoli žák neví odpovědi: Ten hezky odpovídá — ten to umí! — Takový způsob mluvení stane se snadno učiteli zvykem a na mládež špatně působí. Zajisté by se nám nelíbilo, kdyby žáci takto mluvili; nuže, čeho nechceme viděti na nich, nečiňme sami. Ode lži žertovné jest pouze krok ku lži skutečné — na to nezapomínejme nikdy.

O blaženosti se stanoviska ethického.

Píše Jan Nep. Holý.

(Pokračování.)

Jest potřebí zachovati sebe, zachovati pokolení lidské. Co jest však přirozeně nutno, osladil nám Bůh, poskytuje právě těmto nutným konům přirozenosti naší rozkoš. Avšak není vůle Boží, bychom jich zneužívali, bychom toho, co je určeno k zachování jednotníků a k zachování pokolení lidského, užívali tak, aby z toho právě opačný pošel výsledek, ničení sebe, ničení zdraví tělesného i duševního, ničení pokolení lidského. Ale právě v nemírném užívání rozkoší těchto spočívá toto zlo. Vybízí-li tedy básník: „Jdi, hejři, pij.“ nebo „Líbej, pij, v tom moudrost veškerá,“ patrně, že, nemírně-li tak činí, není v tom „moudrost veškerá“, nýbrž pravý opak její. Co se prvního týče, zachování sama sebe, jisto jest, že již v dětském věku spatřujeme některé výstřelky proti tomu, myslím mlsání, kteréžto již zde se mstí tím, že zkazí zuby, „ozdobu člověka“. Také vybíravost v jídle u dětí spadala by v toto záhlaví, bude tedy na rodičích, aby těmto dvěma neřestem v dětském věku zabráňovali. Jim však bude také bdíti nad dětmi dorůstajícími, ve kterémžto věku nejvíce snad podpory jich potřebují, by se nezabíraly příliš nad slovy básníkovými: „Pij, v tom moudrost veškerá,“ zanedbají-li toho rodiče, budou jim samým také děti později na obtíž. Co se zachování lidského pokolení týká, nemíním zde daleko zabíhati, poukazuje na pěkný spis knížete-biskupa štyrsko-hradeckého Zwergra: „Die schönste Tugend und das hässlichste Laster“, jež lze vychovatelům, rodičům, jinochům, pannám vřele doporučiti. Jisto jest, že sami rodiče dosti často děti již z mládí navykají rozkoším, tím více však se tak stává, když v mladický život dospěly. Jak často řekne matka k dorůstající dceři: „Užívej světa,“ avšak jak často jí také tím předčasný kope hrob! Platí-li vůbec: „Nic přes příliš,“ platí to zvláště v této příčině. Dosti často také nemá matka velkou starost o dceru a stává se tak někdy příčinou jejího pádu. — Ve všech nás jest jakožto následek dědičného hříchu nezřízená žádostivost, která právě na tomto poli nejvíce své síte roztahuje, by pohltila nepozorné, by v propast bezednou svrhla neopatrné. Avšak tato žádostivost není velikým zlem, nýbrž podává nám opět příležitost, ctnost dokazovati a zásluh si získati. Jest sice boj ten těžký, ba velmi těžký, avšak jest také blaha zdrojem, neboť nebojujeme-li skutečně udatně, podlehneme zcela jistě nepříteli, staneme se jeho zajatci, poroba těžká nás očekává. To obzvláště by měli míti před očima rodiče jakožto vychovatelé, jedná-li se o dospívající syny a dcery. Škole odrostly, avšak nalézají se v dosti velikém nebezpečí, jsou ve věku, jenž právě těmto rozkošem se nakloňuje. Jako strom, klonící se, potřebuje podpory, tak i oni potřebují vůdce. Jestliže sami sebe za vůdce si zvolí, slepého vůdce si volí. Kdo však lépe může jim býti ku pomoci radou, podporou atd., kdo snáze od nich nebezpečí odvraceti může nežli rodiče? U dětí není tato žádostivost vyvinuta — a bylo by také zle, kdyby byla. Kde však třeba přímo proti ní vystoupiti, musí se tak díti s velikou opatrností. Tím lépe však bude nepřímě proti ní v mládí bojovati, doporučovati jim stydlivost, pokoru, nábožnost, jakési zapírání sebe. Proti nezřízené žádostivosti nám vložil dobrotivý Bůh v samé srdce naše nejlepší prostředek — stud. Jeví se u každého, zvláště u něžného pokolení, jeví se jako prostředek proti každému hříchu, zvláště proti hříchům proti čistotě. Jestliže již Bůh sám nám tak dobrý prostředek v srdce vložil, co zbývá vychovateli nežli jej

pěstovati a vypěstovati tak, aby byl s to, aby ochránil svěřence před poklesky? Druhý nepřímý prostředek proti žádostivosti jest pokora, která ví, co člověk sám sebou jest a co sám ze sebe zmůže — že jest ke hříchu nakloněn, která však také zároveň ví a doufá, že Bůh přispěje její slabosti, že Bůh ji siliti bude, v Něm že vše zmůže. Jestliže však toto pravda, zdaž nevyplývá z toho zcela přirozeně, že jest nutno Boha právě o tuto sílu žádati? čili jinými slovy, že nutně se k boji proti žádostivosti vyžaduje nábožnost? Bude tedy na vychovateli, by všemi silami děti k nábožnosti vedl, v útlá srdce jim ji vštěpoval, aby, vejdouce v životní boj, rovni Davidovi Goliáše, největší lidskou vášeň, nedoufaly sami ze sebe moci přemoci, nýbrž aby celou naději v Boha skládaly. Přistoupí-li k tomu ještě s jejich strany všemožné přičinění, jakási přísnost proti sobě, jakési zapírání sebe, jestliže vychovatel je k jakési udatnosti a přísnosti pobízeti bude, není pochyby, že i ony jednou zvolají:

„Sebe přemáhati nejtěžší boj,
nad sebou zvítěziti blaha zdroj.“

Ač pak duše velice nad tělo vyniká, přece ani v ní nenajde člověk předmětu své touhy po blaženosti, neboť ona jest v možnosti jsoucí (in potentia existens, sv. Tomáš 1. 2. q. 2. a. 7.), stává se totiž z vědoucí v možnosti vědoucí v úkonu, v duši jest možnost, aby se stala vědoucí, avšak má-li se státi vědoucí, třeba jí přejíti z možnosti v kon, ve skutečnost, rovněž má zárodek, možnost, státi se ctnostnou, avšak by byla ctnostnou, třeba jí opět přejíti z možnosti ve skutečnost. Je-li tedy možnost pro kon jako doplněk, nemožno jest, aby to, co jest samo o sobě toliko v možnosti, bylo posledním cílem. Tím méně však může býti nejvyšším dobrem něco co k duši náleží, ať je to kon nebo možnost nebo rozpoloženost; poslední účel jest dobro dokonalé, úplně vyhovující touze naší, která se nese za dobrem všeobecným, všecko však, co tkví v duši, jest dobro toliko částečné, nemůže tedy býti naší blažeností. Pozorujme však ještě blíže přednosti duševní, bychom se tím spíše přesvědčili, že se klamou kdo v nich své poslední štěstí hledají. Některé přednosti rozumové (Tongiorgi), jako umění a rozvážnost, směřují k jednání, nejsou tedy posledním cílem člověka. Jiné pak přednosti čisté rozumové, jako moudrost a učenost, toliko velikou prací a námahou se dobývají a stále jsou nedokonalé. Mimo to jsou údělem dobrých i zlých, neuspokojují úplně touhy po blaženosti, nýbrž ji tím více rozplameňují, což vše nedá se srovnati s dokonalou blažeností.

Totéž tvrditi dlužno o ctnostech jakožto přednostech vůle, ať je pozorujeme jako rozpoloženosti nebo jako kony. Rozpoloženosti směřují ke konům, tedy nejsou nejvyšším cílem, kony pak k vyššímu účelu vztah mají, buď vášně na uzdě držíce nebo užívající rozumně statků zevnějších. Pozoruj je všechny najednou nebo kteroukoli ctnost samu o sobě, opět k témuž závěru dojdeš. Všechny ctností zároveň nelze konati, aniž jsou stále příležitosti dokázati všechny ctnosti najednou, na př. nelze stále udatnost nebo jinou ctnost dokazovati; jestliže by tedy blaženost ve všech ctnostech najednou záležela, byla by nemožnou, možnou však jest, jak jsme ukázali, tedy ve všech ctnostech najednou nespočívá naše blaho. Tím méně některá sama o sobě jest naší blažeností, poněvadž by nám ostatní scházely, a ona sama o sobě nás uspokojiti nemůže.

Z toho patrně, jak převrácené jest zařízení nynější školy, která prý má hleděti hlavně k tomu, by si děti zaopatřily mnoho vědomostí, vzdělání srdce pak jest jí

věcí vedlejší. Ty že jim přinesou trvalé blaho? Neračte se mýlit! Proč se stává, že právě nynější pokolení, hlavně pak třída vzdělaná, tak blaha a štěstí postrádá, proč právě mezi ní jest tak málo vzletu, tak málo ideálů, „za něž by se dali v boj“, proč právě v ní ujímá se koukol zoufalosti a pessimismu! Nelze popírat, že mnoho tím vinen nynější směr doby, materialismus, pessimismus a jiné systémy, směr doby, v níž vešlo v modu, v níž náleží ku pojmu „vzdělaného“ člověka popíratí Boha, popíratí všechno nadpřirozené, avšak neméně tím vinen nedostatečný základ náboženský, základ, který se nedostal hluboko v srdce lidské, který nezapustil v něm pevných kořenů — jaký div, že stavení stavěné na slabých základech tak lehce se sřítí? Co říci pak o přednostech vůle? Jak směšné počínání, chtějí děti ke ctnosti, k životu ctnostnému nabádati — bez Boha! Jaká pohnutka má je vésti ke ctnostnému životu, který záleží v sebezapírání a boji stálém? Sám ctnostný život o sobě? Slabá podpora! až příliš nedostatečná v boji proti vášním, které jsou zajisté o mnoho silnější nežli láska ke ctnostnému životu bez Boha; při první, druhé srážce člověk podlehne. Snad užitek hmotný? Co mi přináší užitek hmotný, jest tedy ctnost? Jsou krádež, vražda, leš a jiné neřesti ctnostmi, poněvadž mi přinášejí užitek? Jak nemravná to tedy pobídka k mravnému, ctnostnému životu! Vezmi kteroukoli časnou pobídku, a při každé totéž poznáš! Takými však způsoby domnívají se vychovatelé ctnostného života u mládeže docílit? Odejmete škole pobídku, která jest nejvyšší dobro, nejvyšší cíl, sám o sobě žádoucí — a odňali jste tím tahem škole všechno dobro, které jest žádoucí pro dobro nejvyšší. Navrátí se však škole a tím lidstvu blaho a štěstí, jakmile toto nejvyšší dobro, žádoucí samo o sobě, slavný vjezd do školy slaviti bude! Nejedná se tu toliko o dvě nebo tři hodiny náboženství v témdni — o tom není pochybnosti, že se právě vše vztahuje ke ctnostnému životu, „vše, cokoli jest napsáno,“ praví apoštol národů, „k našemu poučení jest napsáno, bychom trpělivostí a útechou písma naději měli“ — jedná se tu o celý ráz školy. Jak vhodná naskytuje se na př. učiteli přírodopisu příležitost, víru v srdcích mladých upevňovati! Celá příroda hlásá slávu Boží, celá příroda dává svědectví o Jeho veliké moci, lásce a dobrotě. Neméně příležitosti má učitel dějepisu, vždyť podle slov Humboldtových nejsou dějiny srozumitelný bez řízení světa; chce-li je tedy srozumitelnými učiniti, poukáže na Ředitele světa. Jestliže tak budou pracovati vychovatelé, vzájemně se podporující, ukazující na Pána věd a vědomostí, snažící se ctnostný život v mládeži probouzeti, bez odporu, bude činnost jich blahodějná.

Nemohou-li nás ani statky vezdejší ani přednosti tělesné a duševní skutečně oblažiti, snad se jim to podaří všem najednou. Avšak ani tomu není tak. Blaženost dokonalá jest možnou, avšak, jestliže by spočívala ve všech těchto věcech najednou, není vůbec ani pro jediného člověka možnou. Kde jest jaký člověk, který by všechny tyto statky a přednosti v držení měl? Jestliže by v nich všech najednou spočívala, nebylo by mezi nimi sporu, avšak veliký jest spor mezi přednostmi tělesnými a duševními; na jedné straně by měl totiž člověk ve všem ukájetí tělesné chytice, na druhé pak ve všem vyhověti požadavkům rozumu a vůle, nejsou však tyto věci nanejvýš sobě odporň? Že nelze ve všech těchto věcech blaženosti dojíti, dosvědčuje Tolstoj (Kozáci): „Uspokojujeme-li touhu po štěstí egoisticky, vyhledávající totiž pro sebe bohatství, slávu, pohodlí života, lásku, tu může se státi, že okolnosti utváří se tak, že nelze uspokojiti toto přání.“ Dí-li Schiller: „Rauch ist alles irdische Wesen“, platí to také zajisté o všech najednou. Pěkně praví Hettinger (Timotheus): „Was ist das äussere Leben? Ein Leben in dem Crea-

türlichen, in dem Sichtbaren, in dem Zeitlichen; denn das Mass alles Creatürlichen ist die Zeit. Darum ist es ein Leben von Augenblick zum Augenblick, ein Leben in stetem Wechsel, ein Suchen und immer wieder Entbehren, ein Besitzen und immer wieder Verlieren, ein Hungern und Dürsten bei allen Genüssen, Armuth und Elend bei allem äusseren Glanze . . . wo ich die Ruhe nicht finde, wo der Verlust immer aufs neue mich quält, die Begierde immer aufs neue mich stachelt, wie sollte ich da Ruhe finden?“ — Vrchlický již také přemítal, neměl-li by celý svět „láskou“ obepjati, a doznává:

„Nelze trhat všecko kvítí,
nelze ze všech zdrojů píti,
nelze každé děvče míti,
nelze, nelze šťastným býti,
jak by přál si člověk sám . . .
Aspoň jednu růži zvednu,
číši, již mám, piji ke dnu,
za dívkou se poohlednu,
když ne všecky, aspoň jednu
zulíbám, ach, zulíbám!
Možná, že se klamu sám,
neměl bych přec v žití pouti
všecko chtít obejmuti,
třeba při tom zahynouti?
Přemítám, přemítám . . .“

(Přemítám'. „Zlatá Praha“ 1891. str. 98.)

A Byron píše v „Childe-Haroldově pouti“:

„Toť únava, jež na vše v žití,
co zřím, co slyším, nevraží,
i krása mne jen hořem sytí,
ni oči tvé mne nebláží.“

Na jedné straně tedy nemožno v žádných věcech stvořených blaženosti dojíti, na druhé straně pak ohnivá touha nás pohání stále ku blaženosti. I chápu velmi dobře, že právě tyto dvě věci, stálá, plamenná touha po blaženosti a nemožnost dopjati se jí ve věcech časných, člověka nad svým stavem, jestliže nepopatrí výše, zoufalým činí, chápu, proč se stává pessimistou. Neboť:

„Zač stál by svět, zač lásky blahý čas?
Zač mladost, zač to všecko živobyť,
když nemá oblažiti nikdo nás?
Čím růže květ, když má jen opadat,
čím slunce lesk, když žijem' v tmě a noci,
čím chléb, jímž nelze ukojiti hlad,
čím pramen, jenž se dere z kamene,
jímž nelze nikdy žízni odpomoci?“

(Miřiovský, Šimon kostelník.)

Výborně v této příčině praví Hettinger (Timotheus): „*Wer in der Welt sein Höchstes und Einziges gesucht, dessen einziger, nothwendiger Antheil wird der Weltschmerz sein*; ist der schäumende Becher der Lust geleert, und sein Sinn stumpf geworden für die Genüsse, dann schlägt er enttäuscht die Schale in Scherben.

Ich beklage diese Philosophie, weil sie unserer Jugend ihre Ideale raubt, weil sie ihr Herz ausdorrt und die Liebe in ihrer Brust tötet.“ S tím souhlasí Durdík (O modní filosofii naší doby, práci to velmi pěkné a čtení hodné): „Pessimismus... bere člověku idealy a podetíná pružinu činnosti. Pessimistické spisy toho smyslu jsou pravý jed, vpravující mravní nákazu do jednotlivců i národův“. Dobře pochopíme básníky pějící:

„Jest děsné prázdno v nás a kolem nás,
vše dá se říci slovem. Jsme již syti! .
my osedlali blesky, živly, páru
a žebráci jsme stále při tom věcí“
(Vrchlický, Sfinx.)

„Čím dál, tím víc se horší naše časy,
ubývá citu, mizí zápal, vzlet,
ubývá pravdy, přímosti a krásy,
jež zbyly troskou ještě z zašlých let“.
(Machar, Bez názvu.)

„Tak šinu žitím se vln nudy pod přívalem,
jak živá mrtvola, kam ony zakývnou,
a s prázdnou radostí a se svým starým žalem,
jest mi ten všední svět jen rakví protivnou...“
(Týž, Confiteor.)

Neboť jak jinak možno než zoufati, když hledáme toliko ve věcech pozemských, vratkých, štěstí své, když sám básník se přiznává (Machar, Confiteor)!

„O věčném žití není dáno
mé hrudi ani potuchy,
vím, až bude vše dokonáno,
že budu popel bezduchý.“

Neboť „nutně jsme se octli před rozhodnutím voliti mezi závěry pessimismu a věrou v nadpřirozené“ (Paul Bourget, Hlídka liter. 1890. str. 363.) A Durdík praví (l. c. str. 27.): „Aby nebyl člověk pessimistou, k tomu třeba jest mu náboženství. Ba „*vyzrazené tajemství všeho náboženství*“ právě jest zachrániti nás pessimismu. Nelze zakryti, že mezi pessimismem a náboženstvím jest propašť nezaplnitelná. Pravý protivník pessimismu, radikální ničitel jeho *není* optimismus — tenť se dá snadno vyvrátit — nýbrž náboženství. Pessimisté všech možných odstínů tudíž jsou proti všemu náboženství, a jakož prý na jedné straně jen pessimismus jest jediné možnou filosofií naší doby, tak jest nyní prý náboženství přemoženou věcí. Obě věty spolu souvisí a mají tu chloubu do sebe, že připustíme-li jednu, musíme uznati i druhou. Střízlivé pozorování běhu světa však ukazuje, že každá z nich sama o sobě je křivá. *Jestliže je co, čemu se z historie můžeme naučiti, jest to zkušenost o nezbytnosti náboženství.* Co se pak týče zvlášť náboženství křesťanského, dávají mu lhůtu už jen krátkou: Hartmann vydal celou knihu o seberozkladu jeho. Bez ohledu k jiným důvodům, křesťanství jest pojištěno tou jednoduchou okolností, *že ani nejhorlivější cdpůrci jeho, dělej co dělej, nemají nic lepšího, co by místo něho národům podali.*“ Ano, jenom ten, „kdo má křídla víry“ (podle Vrchlického, Lumír 1890. str. 1.), „přeletí“ přes propašť zoufalosti a pessimismu.

A proto :

„Ó co v nadšení božského znáš,
hraď si to věrou svatou,
v temnu žití ať pochodeň máš
v nešmrtnosti vznatou.“

(Krásnohorská.)

(Dokončení.)

Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském.

Píše František Pohunek.

(Pokračování.)

Jakou oddanost choval Komenský v srdci ku Švédům a jaké osnoval pro budoucnost plány v naději na jejich vítězné zbraně, toho dokladem jest list jeho ze dne 29. června 1643. poslaný kancléři Oxenstiernovi, z něhož vyjímáme: „*Jiného nemám (co pověděti), než Vás ujistiti, že jsem Vám oddán a že každodenně vysílám k Bohu prosby své, aby si Vás zachoval jako zřítelnicí oka svého k vykonání díla, jež až dosavad skrze Vás koná.* Ze svých nočních prací posílám něco důst. p. Dru. Matthiae a přál bych sobě, by Vaše Excellence (dovolí-li tomu někdy veliké a složité péče o blaho světa křesťanského) též do toho nahlédla. *Kdyby to nebylo ve spojení s blahými Vašimi úmysly (cum sanctis intentionibus), nebyl by tak odvážně neopatrným, abych Vás tím zaneprazdňoval. Že však pevně doufám, že záhuba Babylona mohla by býti příležitostí ku znovuzřízení Siona a že mám za to, že se blíží čas, ano že již zde jest, tedy mám za to, že Vy, jenž tvoříte částku těch, jimž jest dána do ruky metla soudu, nesmíte zůstat v nevědomosti o jistých věcech.* (Srov. Beeger und Zoubek, J. A. Comenius str. 119—120.) — Z toho viděti, že Komenský stále a pevně doufal v návrat do vlasti pomocí Švédů. Westfálský mír však zničil pojednou všechny jeho naděje a naplnil srdce jeho bolestí a trpkostí nevýslovnou. A v bolestné této náladě psal Amos Komenský dříve ještě než byl mír ratifikován, Oxenstiernovi. „Jak dříve krajanům mým pro evangelium utrápeným (afflictis) milé bývalo slyšeti, co vznešenost Tvá po mne i po jiných kázala oznámiti, že nás nechcete opustiti: tak smutné jest nyní slyšeti, kterak opouštíte nás tak již opuštěné při jednání osnabruckém. Neboť budeme-li z účastenství míru vyloučení, co nám platno, že jsme k vám jakožto ku svým po Bohu osvoboditelům zření měli (respectatos fuisse)? že pomocí slzí našich vítězíte, když ty, jež takorůzka již vyrvané na svobodu propustiti v ruku Vašich jest, trýznitelům zase v ruce vydáváte? Co (jsou platny) svaté smlouvy evangelické, s předky našimi učiněné i svatou krví mučenníků stvrzené, že jsme Vámi byli napomínáni, když se o to nestaráte, by království naše k vyznávání evangelia navrátilo se? Jméncem mnohých to píši a jejich vzdycháním pohnut jsa, leže u kolenou Tvých a skrze Tebe u kolenou nejjasnější královny a celého posvátné rady ředitelství, prosím a zapřísahám Vás skrze rány Ježíše Krista, abyste nás pro Krista utrápené tak vůbec neopouštěli. Shlédněte na národ, na nějž mezi národy evropskými Kristus nejdříve ráčil shlédnouti, *vyrvav jej z temnosti Antikristovy*, kterýžto, dříve nežli jiní národové přijali osvícení, sám zuřivost vzteku Antikristova snášel po celé století. Slyšte nás ubohé, aby i Vás vyslyšel milosrdný Bůh!“ (Dle překladu v „N. L.“

ze dne 3. února 1892.; latinské znění v „Korrespondenci J. A. Komenského“ vydané A. Paterou str. 144—145.)*) Podobně nařiká Komenský v listě psaném asi v téže době k biskupu švédskému Janu Matthiae, z něhož vyjímáme aspoň toto: „Utištění mého národa a sousedé jejich žili v naději, že Vy jste nástrojem poslaným od Boha, byste konec učinili duševnímu ubíjení (*sistendae animarum carnificinae*), což jim též od těch, kdož u Vás byli v moci postaveni, tolikráte bylo slíbeno, že, až válkám neblahým buď vítězným mečem aneb smlouvou míru konec bude učiněn, na nás bude pamatováno a že spolu s jinými uvedeni budem v dřívější svůj stav (*in integrum restituiamur*). Nyní však, když vidí, in *Osnabrugensibus tractatibus eo rem esse deductam, ut vindices illi (post Deum) nostri, a quo passi sint ab anno 1618, ubi fatalis tragoediae factum est initium, retrahii ad annum 1624*, kdy náboženské a občanské naše svobody byly již potlačeny, vidí zároveň, vzdychají a k Bohu nařikají, že jsou opuštěni a vyloučeni z požívání ovoce míru tak dlouho toužebně žádaného. I sami Slezané, jimž se v celé provincii dědičných vévodství nedostalo jiného nežli milosti tří chrámů, vzdychají a pláčí nad svým neštěstím.

Ach, kde jest naděje tolika nešťastných po Bohu ve Vás skládaná? kde jsou tolikeré svaté Vaše sliby, kde Vaše tolikerá ujišťování, že nehledáte pranic jiného, než svobodu utištěných? Jest snad několik tun zlata důstojnou odměnou za práce tak velké, když necháváte tolik tisíců, ba statisíců duší vézeti v drápech (doslovně: in *faucibus*) Antikristových? Kde pak jest u Vás horlivost Mojžíšova, jenž by pověděl Faraonovi, chtějícímu něco propustiti, jiné opět zadržeti: „Všechna stáda půjdou s námi, bychom Bohu sloužili, a nezůstane z nich zde ani kopyta?“ (Korrespondence J. A. Komenského; vyd. A. Patera str. 146.)²⁾

¹⁾ Zakončení této listiny jest tak významné pro smýšlení Komenského, tohoto „fanatika tolerantnosti a fanatika míru“, jak jej nazývají jeho ctitelé, že stojí za to abychom je zde uvedli v znění původním. „*Multorum nomine haec scribo illorumque suspiriis permotus, deluo ad gnum Tua et per Te serenissimae Reginae, totiusque sancti consiliorum Directorii provolutus per Jesu Christi vulnera, ne nos pro Christo affictos tam in universum deseratis oro et obtestor.* (Kdyby byli Komenský a ostatní Bratři takhle byli prosili a tak se pokořili před svým panovníkem legitimním a tak upřímně k němu byli lnuli bez všeho šilhání za hranice, jako lnuli k Švédům, mohli zůstat ušetření velmi mnohých ne-li všech trpkých a hořkých strastí a ještě trpčejších a bolnějších sklamání.) *Respicite gentem* (Komenský mluví o Bratřích stále jako by byli celým českým národem; české katolíky k Čechům podle všeho ani nepočítal), *quam inter Europaeas primum respicere, dignatus est Christus, ex Antichristianis eam eripiens tenebris, et quae antequam ceterae acciperent illuminationem, sola Antichristinae rabiei sustinuit furorem integro saeculo. Prima etiam nuper, quum evertere statuissent omnes, alios post alios, excepit impetum, eventum eo, ut sua ruina reliquis defendendi sui relinqueret occasionem. Pauca haec, quae consciis nonnullis, communi autem omnium a Deo Per Vos et misericordiam adhucdum prospectantium nomine scribo, testimonio sint quotidianarumstrarum pro Vobis ad Deum deprecationum extensarumque ad Vos pro commiseratione manuum. Audite nos miseros, ut Vos quoque exaudiat misericors Deus!*

²⁾ Dále psal Komenský mezi jiným toto: „*Sapientis est in optimis quibusque rebus totum male quam partem: reique bene gestae laudem possidere integram, quam quantillacumque parte mutilatam: ab hac igitur idea discedere cur velint heroes Vestri?* . Si reddere nos consuetiarum tortoribus serium Vobis fuit propositum, placuit ecce Deo agnoscendi erroris dare occasionem, traditis in manum Vestram hostilus nostris plenius ac unquam, ut nihil esset, cur in opere Domini progredi et cypressorum agere liberatores agnoscatis. . Alii retineri a Vobis posse, quae Vobis in manum dedit, in cuius manu sceptra et coronae sunt, credunt: aut saltem hypothecae loco posse retineri, vel ad unius saeculi spatium, ut florescat sub manu Vestra ecclesiae vinea, quam devastavit aper etc. Videnturque ipsi hostes agnoscere (trepidare certe) talem eventum. Rediit enim hesternae die

Má tudíž J. Černý do jisté míry pravdu, píše-li v „Č. Škole“ o Komenském: „Byl . . . i citlivým. Divte se potom, že i snaha jeho vytryskla prazvláštním a bez příhany (že „bez příhany“ není žádná pravda, jak dosvědčují i uvedené svrchu úryvky z jeho dopisů a jak svědčí ještě přesvědčivěji ta hrozná jména dávaná katolíkům, zvláště papeži v proroctvích Komenským překládaných, hájených, rozšiřovaných a vícekrát tiskem vydaných) bojovným způsobem. I u něho se osvědčil teprve nedávno poznáný zákon, že člověk řídí se více citem nežli rozumem. Věc jeho žádala hesla, které by nejenom myslemi, ale též citem hýbalo. Heslo to našlo se (ve smělych proroctvích), ale — býti k němu dosti hmotné pomoci, sotva by bylo to zůstalo jenom při hesle psaném, při visionářských roznětech a proroctvích“ (Č. Škol. 1892. str. 122.). — Rádi věříme! —

Komenský se sice namáhal všemožně, by směly proroctvím „hmotnou pomocí“ dopomohl k vyplnění, ale tato „hmotná pomoc“ byla přece jen slabou, by vykonala, co četná proroctví tak směle a určitě předpovídala.

Proti všemu nadání českých emigrantův, zvláště Komenského, jenž proroctvím důvěřoval takřka slepě, přijato v Osnabrücku do podmínek míru, že Bratřím nemá býti dovoleno navrátit se do vlasti. Což divu, že když o podmínce této zvěděl Komenský, všecek byl roztrpčen a rozbolestněn a v této náladě napsal kancléři Oxenstiernovi uvedený svrchu list plný bolu a výčitek? Bylť trpce sklamán ve svých nadějích a všecek rozrušen.

Kéž by ho však aspoň toto sklamání bylo vyléčilo, by byl pro budoucnost opatrnějším a nevěřil hned každému proroctví, jež by věštilo, co sobě přálo jeho srdce. Ale nic naplat! Právě v této době, kdy okolnosti tak se utvářily, že takřka naň křičely, by se vymanil z lehkověrnosti a vyšel z labyrinthu, do něhož jej zavedla proroctví Kotterova a Poňatovské, zaplétal se již do nového opět labyrinthu, do něhož jej lákala proroctví Drabíkova, a jenž se mu stal ještě osudnějším, protože poskrvrnil i jeho pověst. O tom však jakož i o celé nešťastné politické činnosti J. A. Komenského od míru westfalského až do jeho smrti pojednáme, dá-li Bůh, obšírněji jinde. Zde jen krátce připomenem, co v této příčině svého času napsaly N. L. (3. února 1892.) a zakončíme katastrofou Lešenskou.

(Pokračování.)

Vienna vir insignis, pius politicus, qui refert, adeo esse perplexa ibi omnia, ut dici nequeant. Cumque inferret qui adstabat: in pace Osnabrugensium conclusa procul dubio spem ipsis esse, eoque facilius jam subscripturos, respondit, vacillare prorsus illam spem. Nec enim imaginari illos posse, quomodo victoriarum suarum cursum e manu sibi extorqueri passuri essent Sveci etc. (Patera str. 147.)

FEUILLETON.

Doba cholery, karbolky, desinfekce! Vzduch naplněn jest již samými výpary karbolovými, — se všech stran vniká ve chřípí naše tato rozkošná parfumerie ničící bacilly. Nechci nikomu vnucovat svůj náhled, ale zdá se mi, že bychom snad udělali lépe, kdybychom se všichni sebrali a došli k — Pasteurovi, jak to učinil onen

americký novinář Stanhope; má po desinfekci a po strachu. My, kteříž jsme od souzení polykati školní prach, měli bychom zvláště zapotřebí, aby na nás nějaký Koch anebo Pasteur milostivě shlédl a nám také připravil nějakou tinkturu neb aspoň prášky pro — trpělivost. Tinkturu a prášky? Ano! Vždyť nyní užívá tinktur a prášků

celý svět; podívejme se jen na některý stolek toaletní. A prášení? Nyní „práší“ každý jen což a nejvíce rolníci; neboť kupují prášky hned na metráky a práší i na polích. Nebylo by možno vynajít i pro nás nějaký prášek nebo tinkturu? Jaká nová epocha nastala by tím ve vědě lékařské! jaké slávy došel by šťastný vynálezce a co by noviny vytěžily reklamou! A jaká teprve slast a radost naplnila by srdce naše! Každý zajisté dal by si této zázračné tinktury vstříknout pod kůži hned celý hektolitr, aby měl jednou pro vždy dost. A prášků? Těch by koupil na kila, zařadil by je pěkně do příhrádky ve své domácí lékárničce, kávovou lžičku k nim a . . . jaká to bezpečnost — když by totiž účinkovaly! Mohu jít do školy a ať kluk vyvede co vyvede, nepřeháním se, abych snad mu pohladil rozcuchané jeho kadeře. Vyhnu se rozčilení i „obligátní nadávce“, ba i dis . . .

Tak šťastným bych asi nebyl jako onen paedagog kdesi v Krkonoších, jenž prý již tolik nosů a čel potloukl, vlasů natrhal a „vepřovinou a hovězinou“ své žáky častuje, poněvadž za mnou nestojí — žádný strýc. To by měl člověk hned „hvězdičky“ dole, ale já jsem dosud „kmán“. Dále od hradu, dále . . . Ano, je to skutečně pravda, že si člověk skoro neví co

počítí a uchopí se prostředků, jaké účinkují. Není to dávno, co v jisté krajině objížděl lékař, prohlížel dítky a očkoval. Měly také z něho strach. „Nač pak,“ mysleli ti malí, „nechati si píchati ruku a bolest trpěti?“ Dostačilo tehdy ve škole říci „lékař, doktor,“ a již celá třída bedlivě poslouchala, co bude lékař dělati. A co se nestalo, . . . totiž stalo!

Jistého dne nemohl paedagog ve škole s těmi neposedy poříditi ani po dobrém ani po zlém. Šťastná náhoda! Slíbil dětem, že nebudou-li se slušně chovati — zavolá doktora a ten že je bude píchat do ruky. To pomohlo! Děti jako pěny. Po chvílce otevrou se dveře, v nich objeví se pán; děti do křiku, z lavic, ze dveří; volná prostora před školu jest jim asylem . . Domácí pádí domů! Příchozí, nevěda co se děje, odchází překvapen do jiné třídy jako — c. k. okr. školní inspektor!

Tak, tak . . . Ale dobrá rada drahá. A zapomněl jsem věru pro choleru a karbolku čtenářům „Vychovatele“ přátí „šťastný a veselý nový školní rok“ a teď je už pozdě. Přijmou-li však přes to moje přání přece, tedy gratuluji každému i sobě, aby nám Pán Bůh dal hodně zdraví — a v tom pevném zdraví, abychom se dočekali s veselou myslí těch nových korun, jichž přeji každému i sobě v hojnosti. L+95.

DROBNOSTI.

Chození do kostela. Že liberální pp. učitelé žádnými nejsou přáteli kostela a služeb Božích, ješt vůbec známo, tak jako známo jest, že mají hned po ruce tisíce námitek, výmluv a vytáček, mají-li nad dětmi při službách Božích dle zákonitých předpisů míti dozor. Jsou-li jim už proti mysli nedělní a sváteční služby Boží, při nichž se mají s mládeží školní účastniti, tedy tím více, má-li se tak dítě v některý den všední, vyjma ovšem dny oficielní. O doklady — i tištěné — není žádná nouze. „Freie paed. Blätter“, jež jsou při své liberálně-protestantské tendenci již dávno známy svou velikou „láskou“, jakou chovají k církvi katolické, její dogmatům a bohoslužbě, přinesly nedávno v příčině této článek, jenž jest hoden povšimnutí. Píší v podstatě takto ve článku nadepsaném: „Kirchenbesuch“: „Ale ty,

když se budeš modliti, vejdi do pokojíka svého, zavři dveře, a modli se Otci svému v skrytě: a Otec tvůj, kterýž vidí v skrytě, odplatí tobě (Mat. 6. 5.). Tak pravil veliký mudrlec nazaretský k učenníkům svým. Nynější jejich nástupci dostali se dle všeho s tímto mravním zákonem do odporu. U nich a jejich světských přátel vystupuje patrně na jevo snaha, modlitbu individuální, bezeslovnou a proto vroucenější, nahradit modlitbou společnou, hlasitou a formální. Řídké tu bývá vyzvání k modlitbě v tiché komůrce, za to však slyšíme každodenně požadavek, aby se mládež vodila do kostela a nezřídka jeví se také ochota tomuto přání v nejhojnější míře vyhověti.“ K výlevu tomuto přiměl „Fr. paed. Bl.“ rozkaz jisté c. k. okresní školní rady, aby prý děti chodily v zimě i v letě i jedenkrát dne všedního v každém témdni a mimo to každou neděli do chrámu

Páně. Proti tomu mají ovšem mnoho námitek a ani lékaři prý s něčím takovým nemohou souhlasit se stanoviska hygienického. „Ovšem prý se může říci: „lékaři a učitelé jsou samí „kacíři“; myslejíť jenom na tělesné blaho na zemi, ne však na spásu duše a na radosti nebeské na onom světě. Pozorujme tudíž věc,“ píše dále doslovně „Fr. paed.“, „se stanoviska pravého, svému přesvědčení věrného, horlivého katolika (a že to „Fr. paed.“ dovedou, za to ručí již protestantská jejich redakce). Každého téhodne mohou učitelé pozorovati, že děti v kostele myslí pouze na správné zpívání. To se děje na úkor bezeslovného a proto vroucího obcování s Bohem. Pünktliches Einsetzen der Stimme, zeitgemässes Niederknien, Aufstehen, Bekreuzen, das sind Dinge, welche das Gehirn des Kindes vollauf beschäftigen; wo bleibt da die Zeit, an das wahre Gebet zu denken? Ein Vaterunser, zu Hause in der Schlafstube gebetet, bringt die Kindesseele (zvlášť když je dítě ještě ospalé!) in nähere Beziehung zu dem Allerhöchsten. Sotva že dítě procitlo, přichází matka a povzbuzuje ho, aby děkovalo Pánu Bohu, že je v noci opatroval; pamatuje je, aby se modlilo za vezdejší chléb a za příspěví při práci denní. Mocně dojati spojují matka i dítě hlasy svoje k modlitbě: „Otče náš, jenž jsi na nebesích“. Nemá taková modlitba mnohem větší cenu als stundenlange Märsche und hunderte schlecht gesungener Lieder? — Auch der sonntägliche Kirchenbesuch seitens der Schuljugend ist nicht immer ganz ungefährlich. Děti poslouchají kázání. Tu pak mohly před rokem při předčítání pastýřského listu slyšeti nejostřejší odsouzení vychovatelů a učitelů svých.“ „Toto jednání rakouského episkopátu“ nachází prý věrné následování v nižším kleru. — Že by však na straně liberálních pp. učitelů byla chyba nějaká, toho ovšem nechce jmenovaný list uznati, spíše shledává ze všech možných koutů důvody proti návštěvě kostela, a mezi jiným uvádí i ten, že prý každý vzdělaný člověk dobře ví, jak snadno by mohla v prostoru naplněném lidmi vzniknouti panika a kdo prý by měl proto chuť dáti se v kostele umačkat? Nám tu mimovolně připadá na mysl jistý otec, jenž nejen že sám nikdy nešel do kostela, nýbrž i synu svému říkával: nechoď do kostela. mohlo by tam na tebe spadnout klenutí. V divadle se však o syna nebál. Byl také „dobrým katolíkem.“

Rossegrovy nářky nabývají u nás většího rozměru. Tak v „Hospodáři českoslovanském“ čís. 35., který rediguje Lambl, jest od Rossegera článek „Rolnictvo naše spása“, aniž uveřejněno, že jest to překlad. Zoufalým výkřikem nařiká Rosseger na školu obecnou, která prý by měla míti na vsi úlohu nejen otvírati mládeži široký rozhled, nýbrž vzdělávati ji i pro rolnické povolání, vzbuzovati lásku pro stav selský a s důrazem upozorňovati vždy na jeho vysoce čestné postavení. — Ale jako skoro každý Rossegrův článek směřuje proti duchovenstvu, nemohl zapřítí svou povahu, aby i v této hospodářské úvaze na duchovenstvo nevražil, neboť píše dále: „Duchovenstvo, které přec i jinak velmi rádo stará se o světské věci, mělo by činiti totéž. Avšak katolické duchovenstvo nezdá se míti schopnost, aby rolníka vychovávalo pro moderní konkurenci, odtud vidíme, že náš sedlák alpský ztrácí mravní oporu, ba že již větším dílem ji ztratil, jsa hnán tam, kde lid nenazývá se lidem, nýbrž luzou, proletariátem.“ — Gratulujeme k těmto důmyslným výrokům Rossegrovým! — Redakci „Hospodáře česko-slovanského“, kteráž rozumy páně Rossegrovy, jenž přec nemůže vždycky brán býti vážně, přijala pod svou ochranu, připomínáme však jenom kratince, že to nebyli katoličtí duchovní, nýbrž lidé jiní, kteří mezi rolnictvem rozsévají nedůvěru k stavu duchovnímu, rolníky hleděli ne poučovat o tom, co by jim v jejich povolání prospělo, ale naplňovat duchem liberálním a zvláštního druhu pýchou, kteréž podkopaly prostý jejich mrav, jejich povolání jim znechutily a je naučily opičiti se ve všem po měšťácích, při čemž ovšem nemohou než klesati do dluhů a padati konečně, zahodivše mravní oporu, mezi tak zvaný proletariát. L. 14.

Konkretní případ. Nepřátelské listy často vytýkají nám, že mluvíce o proviněních mládeže neudáváme (proto prý, že jich nemáme) nikdy konkrétních případů; nuže: Ve čtvrtek o pol., 29. září t. r., činil žák druhé třídy školy občanské v Břevlavi na Mor., Hugo Hirsch, konfesse židovské, před žáky katolickými ve škole poznámky zrna nejhrubšího o osobě Krista Ježíše, ač byl dítkami napomínán, aby tak nečinil. Dítka požalovaly to v sob. 1. října t. r. vp. katechetovi Bakalářovi, jenž o všem se přesvědčil soukromým výsledkem dítek. Věc oznámena p. řediteli Čudanovi, jenž zavedl zvláštní výslech, při němž Hirsch chladně ke všemu se přiznal, což stalo

se již 3. t. m., na to Hirsch hned téhož dne odpo. nesměl více do školy. Učitelství sbor školy měšťanské podal místní školní radě návrh na vyloučení, a Hirsch byl 8. t. m. vyloučen na — rok. Co dvanáctiletý Hirsch mluvil, nedá se ani opakovati. — Dalším jednáním zjistil vp. katecheta Bakalář, že nadávaly dívky židovské křesťanským: goite, roše, chaza a pod. Po přísné záповědi, užívati ve škole jmen takových, všechno přestalo. Nuže: konkrétní případ!

Nejprv vědění a pak metoda.
„Mnoho jest method, učiti tomu, co dobře

víme, ale není ani jediné, učiti cele a plně tomu, co víme jenom polovičatě. Čím méně se který učitel naučil, tím větší v něm bývá bohužel náklonnost, aby všechno svoje kouskovité vědění do dětí vecpal a za pomoci rozličných frází a učených výrazů lehké a mělké svoje zboží úplně vyprodal.

Wer wenig weiss, der wird den ganzen Kram auslegen,

Wer viel, der führt das Kind auf immer kürzern Wegen,

pěje Rückert.“ (Dr. L. Kellner, Aphorismen str. 78.)

Spisy redakci zaslané.

Časopis učitelek. Red. Emilie Schmutzrová. Roč. VIII. č. 10.

Dom in Svet. Ilustrovan list za leposlovje in znanstvo. Ured. Dr. Fr. Lampe v Ljubljani. Leto V. štev. 10.

Růžě dominikánská. Katolický časopis bratrstva růžencového a třetí řehole dominikánské. Red. Fr. Filip Konečný, Ord. Praed. Roč. VI. č. 6.

Náš domov. Obrázkový časopis zábavný a poučný pro lid. Vyd. a red. Jos. Véveda v Olomouci. Roč. I. č. 19. a 20.

Vlast. Red. Tom. Škrdl. Roč. IX. č. 1. s následujícím obsahem: K jubileu Kolumbovu. Podává Fr. J. Rypáček. Smrt sv. Doroty. Báseň od Ant. Bulanta. Ambrož. Román o dvou dílech. Napsal Jaroslav Janeček (Pokrač.). Francie antiklerikální za doby francouzsko-pruské války r. 1870. Píše E. D. Avesne. Zaniklá gymnasia slovenská. Podává Tóma Šmýd. O slavjanofilství Kiřejevského a Dra Masaryka. Píše P. Fr. Fil. Konečný, Ord. Praed. Pamiatka na štyridsaťročné literárnej činnosti Franka Víťaz. Sasinka. Nově objevený spis o státě athénské a jeho význam pro dějiny starověké. Uvažuje Dr. J. V. Prášek. Jak zachoval se Darwin a jeho stoupenci k náboženství? Napsal Jan Pauly. Z národního divadla. Píše Jos. Flekáček. Umění. Literatura. Zprávy spolkové. Nekrolog † Václava Kotrby. Pro členy zakládající vědecká příloha o 1 archu.

Dělnické noviny. Red. Tom. J. Jiroušek. Roč. II. č. 4. s následujícím obsahem: Jubilejní konference českého dělnictva. Kolping a zřizování jednot dělnictvem.

Z celého světa. Různé zprávy. Zprávy spolkové. Dopisy.

Mariánský kalendář pro lid katolický na obyčejný rok 1893. Cena 50 kr. a **Kalendář ku počtě nejsvětějších srdcí Pána Ježíše a Panny Marie** na rok 1893. Velké vydání. Cena 50 kr. Vydavatelem a redaktorem obou těchto kalendářů jest Adolf Rodler, komoří Jeho Sv. papeže Lva XIII., bisk. notář, ředitel kněžského semináře v Budějovicích. Tisk a náklad J. Steinbrenerova nakladatelského knihkupectví a umělecké knihtiskárny ve Vimperku.

Knihou, která vniká do nejširších vrstev a poměrně největšího dochází rozšíření, jest zajisté kalendář. Záleží tudíž velmi mnoho na tom, jaký kalendář je. Že však kalendáře nyní vydávané nejsou vesměs takové, jaké by měly býti, že se jich zmocnila namnoze špekulace, která je hledí naplniti ledačims — v obraze i slovu —, jen když se dá souditi, že to hodně potáhne a že kalendáře půjdou hodně na odbyt. Tímto stává se, že se v kalendářích, jež se dostávají do rukou i dětem, vyskytují nejednou i takové věci, kteréž by nikdy neměly spatřit světla denního. Proto vítáme s opravdovou radostí každý dobrý kalendář a v pravdě dobré kalendáře jsou oba dva svrchu jmenované, v nichž se četná a zdařilá vyobrazení k pěknému a poučnému pojí obsahu. Proto doufáme, že se oba dva tyto kalendáře, jež neváháme co nejlépe doporučiti, s rovněž tak velkou, ne-li ještě větší potkají oblibou jako roku lonského. Dobrý kalendář zatlačí špatný. Nechť tudíž dojdou rozší-

ření co nejhojnějšího ve vlastech českých
oba tyto kalendáře, k nim nechť se pojí —
zvlášť v osadách smíšených — obranný,

ostrý „Meč“, jenž právě nastoupil třetí
svou pouť, a též starý „Vlastenecký Pout-
ník“ nechť najde všude otevřené dveře:

Listárna redakce.

P. J. M. v B. V čísle příštím — Dp.
V. K. Obé přijato a uveřejní se. — Vldp.
Fr. H. ve Sv. Uveřejní se. Račte pokračovat. — Nařízení ministersta duchovních záležitostí a vyučování ze dne 8. června 1883. č. 10618. odstavec 5. zní: „Při vyučování zpěvu budiž vedle vlasteneckého a národního zpěvu pěstován také zpěv církevní. Minist. výnos ze dne 12. května 1879. č. 16885. nemám po ruce. Ve sbírce školních zákonů a nařízení vydané Drem Čelakovským, — kdež ovšem mnohé výnosy a nařízení věci naší příznivě uvedeny

nejsou — výnos tento nepřichází. Mám však za to, že aspoň číslo výnosu Vámi naznačeného nemůže být správné, protože výnosy min. vyuč. pocházející až z listopadu r. 1879. menší mají číslo nežli jest číslo Vámi naznačené již pro květen. Výnos min. vyučov. ze dne 8. října 1872. čís. 8759. zní: „Die Wahl der Schulgebete und Lieder aus den von der kirchlichen Behörde als zulässig erklärten Texten ist unter Berücksichtigung der Verhältnisse der einzelnen Schulen durch die Lehrkörper derselben zu treffen.“

Brožury družstvem „Vlast“ vydané:

Náboženské a mravní výchování a vyučování na školách obecných a valný sjezd učitelstva a přátel školství konaný v Praze dne 6. srpna 1891.

(Resoluce a řeči.)

Kriticky probírá Fr. Pohunek, red. „Vychovatele“. (Otisk z „Vychovatele“.) Cena 30 kr., hotově v administraci „Vlasti“ objednaná stojí pouze 25 kr. Prosíme, aby tento důkladný spis co nejvíce byl rozšířen.

Výtečný článek ve „Vychovateli“

z pera Fr. Pohunka:

„Neopravujte Otčenáš“

vydalo družstvo „Vlast“ ve zvláštním vydání a prodává jednotlivý otisk po jednom krejcaru. Jelikož by při jednotlivém prodeji na venek jen pošta dvakrát tolik stála, co by obnášel výtěžek všech 2200 vytištěných exemplářů, nelze jinak než žádati, aby každý, kdo si přeje jeden dva výtisky, tyto objednal výhradně cestou knihkupeckou aneb komu je to možno, aby si je koupil osobně v Praze v knihkupectví Cyrillo-Methodějském nebo v Žižkově v administraci „Vlasti“. Na venek zasílá administrace „Vlasti“ v Žižkově u Prahy č. 505. toliko yětší objednávky, nejméně po 20 nebo více exemplářích.

„Májisté.“ Socialní obraz z nové doby.

Napsali T. J. Jiroušek, dělník strojnický a redaktor „Dělnických Novin“, a Liga + 7.

Brožura odhaluje mnohá tajemství a neznámé zvyky a obyčeje socialní demokracie a jest vůbec velice zajímavá. Vyličen jest v ní májový tábor socialních demokratů a zvláště zajímavými jsou řeči socialních radikálů, „občana“ Čadila, redaktora „Rachejtle“, „občana“ Bouchala, „občanky“ Šamotové, starého učitele Homolky a sedláka Šmerdy ze Zázvoře. Brožura obsahující 39 stránky stojí 4 kr. Objednávky přijímá a vyřizuje administrace časopisu „Vlast“ v Žižkově u Prahy čís. 505.

Obsah: Lež ve škole. Píše Václav Špaček. — O blaženosti se stanoviska ethického. Píše Jan Nep. Holý. (Pokračování.) — Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském. Píše Frant. Pohunek. (Pokračování.) — Feuilleton. — Drobnosti. — Spisy redakci zaslané. — Listárna redakce.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajů německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Májitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: Fr. Pohunek.

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepočítají a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána)

Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském.

Píše František Pohunek.

(Pokračování.)

„Komenský však navzdor všemu doufal doposud.“ píše J. Pekař v „N. L.“, „a čerpal posilu — z proroctví visionářů Mik. Drabík, někdy bratrský kněz v Drahotouši na Moravě, potom soukenník v Lednici v Uhrách, posýlal Komenskému od r. 1643. svá vidění a proroctví. Byla to opět proroctví politická. Věstil, že emigrace navrátí se do vlasti, dům rakouský a papeženci že pro utiskování svobody a svědomí hrozně potrestáni budou. Proti těmto vyzýváním prosbami a hrozbami kníže Sedmihradský, Rákoczy, jemuž slibováno království uherské. Vyzýván i král švédský Karel Gustav, aby zničil císařství, ano předpověděna i pomoc sultána tureckého a Tatařů. Na Komenského učinila zjevení Drabíkova mocný dojem, podporoval a hájil Drabíka, ano zjednával i hrozbám a slibům jeho u Rákoczyho, v jehož službách tentokráte (od r. 1650. až do konce června 1654.) v Šaryšském Potoku (Sárospatak) v Uhrách dlel. Zdálo se vskutku, jakoby emigraci spása ještě kynula. Švédové stáli v boji proti Polsku a s ním spojenému císaři, pěstovali (příčiněním Komenského a jeho prostřednictvím, Komenského pravíme, jenž dopisy knížete sedmihradského posýlané králi švédskému sám stylisoval a se všemi mocnostmi protestantskými v ustavičném byl spojení a je pobádal k utvoření velké protestantské ligy proti papeži a proti říši habsburské. Pozn. red.) styky s Rákoczým a daleko na západě republikánská Anglie Cromwellova byla hotova ujmouti se emigrace a i ostatních protestantských států sympathie k ní neutuchaly. Roku 1654 vrátil se Komenský (na komando Drabíkovo, jenž tak v proroctví Komenskému nařídil. Pozn. pís.) z Uher do Lešna a byl to jeho zeť, Figulus Jablonowský, jenž v téže době zaslal Cromwellovi list pomoci žádající, v němž dí též, že „na tisíce jest (v zemích českých) čekajících a prosících boha, aby seslal nějakého Žižku, jenž by počal boží válku za věc protestantskou.“ Ale naděje, jež vzbuzovány v Anglii, zmařilo povstání irské a naděje v jiné kladené (ve Švédy a Rákoczyho) ukázaly se opět marnými. Jednotě zasazena poslední rána, když Lešno roku 1656 bylo vypáleno do základů.“ Tak „N. L.“ a ty jistě nechťely Komenskému krivdit.

Přečtli jsme pozorně všechna ta proroctví vydaná Komenským v „Lux in tenebris“ (vel: „e tenebris“), proroctví Drabíkova docela dvakrát a musíme vyznati, že nám bylo trapno patřiti na muže takových vědomostí a takové jinak síly duševní, jak se těmito proroctvími nechává vodit jako na provázku, trapno že nám bylo patřiti, jak muž, jenž se tak příkře a neústupně stavěl proti autoritě celé církve katolické, oproti těmto novým proroctvím prazádně nejevill samostatnosti, nýbrž se snížil za jejich nástroj a zvláště od r. 1650. v příčině této pouhou byl loutkou v rukou — Drabíkových, jenž ho v proroctvích nazýval svým — adjunktem! A dovedeme-li si víru Komenského v proroctví Kotterova, jakož i v proroctví Kristiny Poňatovské snadno vysvětliti a Komenského v příčině této částečně i omluviti, jest nám víra jeho v proroctví Drabíkova, v nichž sám pozoroval mnohé odpor, psychologickou záhadou.

Každý by důsledně očekával, že muž, jenž byl proroctvími tak trpce sklamán, pro budoucnost bude opatrnějším a neuvěří hned každému duchu chlubicímu se zjevením Božím, nýbrž bude zkouseti, zdali duch ten z Boha jest (Srov. I. Jan. 4, 1.) a že všeliká nová proroctví bude přijímati s velkou nedůvěrou. U Komenského bylo však bohužel jinak. Nešel sice do Uher r. 1643 k vyzvání Drabíkova, ačkoli mu tento, uposlechně-li jeho proroctví, skvělou sliboval budoucnost; doufalť tenkrát pevně v pomoc švédskou. Sotva však přišel v záležitostech jednoty do Uher, kdež se k němu hned přidružil Drabík a se mu nabídl za průvodce na cestě k jeho příbuzným, již vězel v tenatech tohoto muže, uvěřil mu cele a na radu jeho, ač krátce před tím docela jinak učiniti zamýšlel, šel ku knížeti sedmihradskému, tlumočil jemu a rádcům jeho Drabíkova proroctví, pochybnosti pak a různé námitky proti proroctvím těmto pronášené, jak nejlépe uměl, rozptyloval a to s úspěchem neli úplným, tedy dost značným. Nebýt kněžny matky, kteráž ku proroctvím chovala nedůvěru a od každé války na jejich základě zrazovala, a pak Bisterfelda, jenž proroctvím nevěřil a vliv Komenského v příčině této, *kde a jak* mohl, paralysoval, byl by Komenský děsnými hrozbami a skvělými sliby Drabíkových proroctví již tenkrát jistě vehnal knížete do nešťastné války s Rakouskem, jehož pád proroctví předpovídala.

Ano Komenský, jenž spoléhal nejen na proroctví Drabíkova, nýbrž i na tak zvaný „klíč apokalyptický“ (clavis apocalyptica) sestavený Frankenbergem, jenž věštil spásu na r. 1655., sepsal ku konci pobytu svého v Uhrách i zvláštní spisek, jemuž dal titul „Gentis felicitas“ (Štěstí národa), jehož obsah nazývá filosofickým, jenž však jest de facto založen na proroctvích Mikuláše Drabíka, a měl za účel pohnout knížete k válce proti Rakousku (Viz Dr. Kvacsala l. c. str. 353.).

Dovolíme si podati zde aspoň částku obsahu ze spisku toho, jak jej uvádí Dr. Kvacsala, professor na evangelickém lyceu v Prešpurku. „K dosažení blaženosti uherského národa jest nyní nejlepší příležitost, a kdybychom prošli i minulá století, s těží bychom našli příležitost lepší. Bůh sám jest připraven, aby zničil nepřátele církve (evangelické); národové najatí k službě válečné jsou nástrojové, kteří rozhodnutí proti Babylonu dávno již učiněné uvedou ve skutek. K podporování díla tohoto vychází svolání k národu uherskému s tolika ranami, s tolika příležitostmi, s tolika povzbuzováními, že může býti jist pomocí boží, ujme-li se věci té. Nechají-li si však (národ a kníže) příležitost ujíti, pak jest otázkou, nebudou-li musit vůdcové a národ celý větší tresty trpěti, nežli mohou tušiti. A je-li věc i nebezpečna, jest třeba uvážiti, že bez nebezpečí nedá se dosíci pranic velkého. Hle, cizozemci nabízejí už dlouho pomoc svou, hle, utiskovaní souvěrci čekají už

dlouho na osvoboditele své! Jako povstalo křesťanství na troskách židovství a na zříceninách pohanské říše římské, říše křesťanské: tak povstane na troskách křesťanství falešného křesťanství pravé. K tomu jest však zapotřebí muže, jenž by celé věci dobře rozuměl a ji řídil, jemuž by, jak to Římané dobře pochopili a činívali, v době nebezpečí celý stát věnoval důvěru svoji. Muž tento musí pocházeti ze středu onoho národa, pro nějž se blíží pomoc, v případě tomto musí to být Uher. A kterýž jiný mohl by to býti nežli Jiří Rákóczy? „Dej se tudíž najíti, Ty samotný, Ty jediný, Ty — poslední naděje svého národa!“ Spisovatel opakuje k „muži“ tomuto slova, kteráž promluvil Samuel k Saulovi, budoucímu králi svého národa (I. Samuel. [I. Král.] 9, 20.) a na konec ho napomíná, by si při plnění veliké této úlohy, již mu přidělil Pán, počínal důstojně a opatrně, nedsleduje žádného jiného cíle, než jaký mu Bůh přidělil a nástrojů oněch (totiž vojska sebraného), aby užíval jenom k jednomu velikému cíli (k válce totiž proti Rakousku). Celý plán aby si sestavil dříve ve všech jeho podrobnostech jako stroj hodinový, by nikdy nebyl ve zmatek uveden; všechno pak aby činil potajmu a provádění by započal tím, aby božskou révu očistil od trní (těmito trny se zde bezpochyby vyrozmívají jezuité — dodává v závorce Dr. Kvacsala). Aby pak měl též srdce Davidovo, radí mu, aby četl jeho žalmy. Vůbec prý má některé z nich každodenně zpívati a se modliti a končí ujištěním, že evangelíci sledovaři budou každý jeho krok modlitbou a žehnáním. — Bezpochyby dal Komenský spis tento knížeti doručit ještě za svého pobytu v Sárospataku, znít jako *ultimatum*. (Dr. Kvacsala l. c. str. 354—355.)

(Pokračování.)

„Všeobecná morálka“ ve francouzské škole obecné.

Jak v tomto listě bylo již uvedeno, jest ve Francii už po deset roků na obecných školách místo náboženství zavedeno vyučování „všeobecné morálky“. *Paul Bert*, ministr vyučování *Jules Ferry* — oba pozitivisté, a spiritualista *Paul Janet* zasadili se o to. Nyní po desíti letech možno přehlédnouti, jaký tohoto vyučování jeví se úspěch.

Ideálem pro vyučování „všeobecné morálky“ bylo sice ustanoveno, aby každý učitel dle svého nejvnitřnějšího přesvědčení morálku přednášel; ale zároveň uznávalo se, že s taký úkol nebude učitel každý. Bylo tedy dovoleno používatí příručních knih, které by sdělány byly dle vládního Janetova programu. Kterých však příruček se přidržovati, o tom dohodnouti se bylo ponecháno v jednotlivých departementech učitelským konferencím. Dle úřední zprávy z roku 1889. bylo toho léta na obecných školách vůbec 119 příruček o mravouce a občanském vyučování v užívání.

Tři z nich jsou zvláště charakterické: *L. Liard*, *Morale et enseignement civique*; zavedena v 62 departementech; *P. Bert*, *L'instruction civique à l'école*, ve 72 departementech adoptovaná, a posléze *L. Lalo*, *La première année d'instruction morale et civique*, jež je přijata v 79 departementech. Příručka *Liardova*, jenž je ředitelem vyššího vyučování v ministerstvu, jest významna pro směr nové této morálky. Místo všeho vyššího zákona appelluje se tu prostě po způsobu Kantově na vlastní lidskou důstojnost. Učitel má žákům svým toto vštěpovati:

„Při všem svém jednání važ si lidské úsoby jak v sobě samém tak v sobě rovném.“ — „Nezapomeňte, že jste lidé, t. j. bytosti svobodné. Nezadejtež nikdy neodvislosti své. Střežte se každého činu, který by vás ponížil. Mějte vážnost k sobě samým, k ostatním pak buďtež vždycky zdvořilí, avšak bez ponížení a bez pokoření. — Zmužilí buďtež. Bázeň jest nedůstojna člověka.“ — Taky *příručka P. Bertova*, kterou vydal, když byl ministrem vyučování (1881—1882), jest pozoruhodna pro svou tendenci. A tendence ta vrcholí v oslavování francouzské revoluce z r. 1789. K tomu cíli přehnaně líčí se tu zřízení před rokem 1789., jakož i dobrodiní z revoluce vzniklá. Přiměřené ilustrace jsou připojeny. Poslední článek končí slovy: „A nyní, milé dívky, jděte se pobavit; zasloužily jste si toho poctivě. Nežli se však rozejdeme, zvolejme všickni: Ať žije republika!“ Přiložený tu obrázek ukazuje učitele, kterak s rukou vztýčenou provolává republice slávu a celá třída volá s ním. V přídavku velebí se Gambetta jako vzor republikánského občana, a „prohlášením lidských a občanských práv“ z roku 1789. příručka končí.

Nejoblíbenější však morálkou v očích učitelstva na obecných školách jest *morálka Laloiova*. Má 180 stránek; však toliko 18 z nich věnováno jest vlastně „morálce“, t. j. povinnostem člověka k sobě a k bližnímu. Všecko ostatní jedná o rodině, škole, společnosti, zaměstnání či stavech, o spořitelnách, pojišťovnách, řemeslech, rolnictví, obchodu, zaměstnavatelích a dělnících, zařízeních státních, o právech a povinnostech občanských.

Z povinností, jež má člověk k sobě samému, pod 9 čísly mluví se o povinnostech k tělu, a ty vrcholí ve zdravotědě, a pouze pod 3 čísly o povinnostech k duši. Dotýčná „mravní“ přikázání vštěpují zejména: čistotu, provětrávání lože, obydlí a dílny, výstrahu před průvanem a náhlým přecházením z tepla do zimy; pilný tělocvik, stálou péči o další vzdělání a boj proti náruživostem.

Vše se podává ve formě suchopárných, rozumářských zásad, a k jednotlivým oddílům přidáno jest vždy smyšlené mdlé vypravování nějaké příhody. Jakožto svrchovaná sankce čte se při konci každého článku místo textu biblického textu zákona, po případě výňatek ze zákona trestního. Na př. článek o povinnostech k sobě samému doporučí také střídmost a končí takto: „Zákon. Kdo bude na ulici, v hospodě nebo na veřejném místě přistižen zjevně opilý, podléhá trestu 1—5 franků. Zpětivé stihne třídní vězení. Ti pak, kteří po třetí dopadení budou ve stavu opilém, mohou býti potrestáni šestidenním až měsíčním vězením, anebo na penězích pokutou 16—300 franků, a pozbudou mimo to na 2 roky práv občanských.“

Laloiova příručka jest též realistická, a to tím, že místo všech vyšších poňutek, již školní mládež povzbuzuje ku prospěchářství vzhledem na hmotný zisk anebo ztrátu. Práví na př.: „Budete-li příčinlivi, máte naději, že se vám dostane nadace na vyšší elementární škole nebo dokonce na koleji nebo lyceu.“

Tolik o příručkách „všeobecné morálky“ pro učitele. —

U příležitosti Pařížské výstavy r. 1889. vydána byla *oficiální zpráva o vyučování morálky* na školách obecných. Sestavení zprávy svěřeno bylo děkanu protestantské fakulty, *F. Lichtenbergerovi*, jemuž za základ podáno bylo 558 původních zpráv menších ze všech končin Francie. Dle této úhrnné zprávy jeví se úspěch mravoučného vyučování na veřejných elementárních školách francouzských velmi nepříznivým. Dle ní vládla co do vyučování morálky nejen mezi učiteli, ale i mezi akademickými dozorci největší různost náhledů. Mnozí byli toho mínění, že jest třeba morálce ne tak a ne tolik z přímá vyučovati, ale raději veškeré učivo jí

pronikati, aby ji děti školní nepozorovaně do srdcí plnými doušky ssály. Ti jsou pro vynechání morálky na dobro.

Jiní myslí, že Kantova morálka, která větším dílem příručkám slouží za základ, pro hlavy prostřední přece jen jest příliš abstraktní a nepochopitelná.

Po větším díle vyznívají však ze zpráv trpké nářky a žaloby. Nové vyučování mravouky jest prý suchopárné a monotonní, žákům prý se znechucuje, u rodičů zas budí nespokojenost a nevoli, v 60. školách ze 100 jest prý zcela bez úspěchu, není prý to nic víc než duchaprázdňé čtení morálky, ani učitelé ani žactvo nemají prý v něm žádné záliby; dobrých učitelů, kteří by mravouce z přesvědčení vyučovali a svým příkladem ji doporučovali, je prý pořádka; noví učitelé, kteří vystupují ze státních učitelských ústavů, sami prý nemají dosti opravdového, mravního vychování; výběr kandidátů učitelství prý nekoná se dosti přesně, následkem čehož přinášivají sobě tito z učitelských seminářů jen velmi nejasné, neurčité představy o morálce; mravouka je jim více věc paměti než věc vnitřního přesvědčení. Mnozí učitelé jsou prý skeptiky; mladší učitelé přicházejí prý ze seminářů přecpáni všelijakými formulkami, pokládají se za dokonalé, ale poněvadž se jim nedostává pokory a skromnosti, nejsou prý s to, aby ve svěřené sobě dítky působili s prospěchem; zejména nepodajnost mládeže prý se zmáhá; ve škole příliš prý se politisuje; občanské vyučování absorbuje vyučování morálky; považuje se za vyučování mravouky, když se dětem vykládá o povinnostech obecního zastupitelstva; i noví učitelé nezachovávají prý dosti svědomitě „zákon povinnosti“; nový učitelský personál vůbec znamená prý pro budoucnost vážné nebezpečství.

Některé zprávy znějí ovšem taky příznivě; ale omezují se buď na všeobecné fráse nebo na věci pouze zevnější anebo konečně na věci, do kterých mravouce nic není. Tak na př. poukazuje se k tomu, že děti projevují více uhlazenosti, že počínají býti zdvořilejšími, že dbají o oděv, dávají zastříhovati si vlasy, šetří hnízd ptačích, jsou snášlivější, méně pověřčiví a vlastenečtější nežli dřív.

Hlavní zpravodaj Lichtenberger jest přes neutěšený všeobecný stav přece dobré naděje. Sebepoznání a nespokojenost s sebou samým je prý všeho pokroku zdroj. „Uznává se obtíž úlohy, nedostatečnost toho, co vykonáno bylo doposud, a bídný výsledek. Velmi mnoho, ba všechno jest prý provedeno přece, jen když je vůle, hledati odpomoc.“ Podivná, zmotaná to konkluse!

Avšak ani od r. 1889., kdy Lichtenberger tato slova napsal, *nenastal ještě žádný obrat k lepšímu*. Novější zprávy akademických dozorců potvrzují jenom staré žaloby. Ještě při slavnostním rozdělování odměn 4. srpna r. 1890. na Sorbonně u přítomnosti ministra vyučování Bourgeoisa důtklivě bylo žádáno nevyhnutelně potřebné *jednotné* mravouky, a ministr sám taky veřejně potřebu tu uznal. Jen jak si k ní pomoci, o to se jedná. Školští odborníci navrhovali sic již r. 1889., aby ministr vyučování sám přejal jaksi úlohu papeže-nekněze, a aby dal sestaviti oficielní, pro všechny učitele a žáky obligátní „příruční knihu praktické morálky“; ale takové vnucení státní morálky, a to od ministra, který dnes je a zítra není více ministrem, to zdálo se přece jen příliš zpozdilým nárokem na lidský rozum a velmi nemilostivým políčkem libérálních zásad. A dejme tomu, že by sám ministr dal takovou obligatorní příručku sepsati, přece by tím problém jednotné morálky ani o krok nepostoupil ku předu. Kdo jí bude vykládati? Učitelové. Tu jest hned největší rozmanitost výkladů podle stanoviska, na kterém se ten či onen učitel nachází.

Dle všeho, co se ve Francii děje, zdá se, že všeobecná jejich morálka opře a založí se na pozitivismu Comteově, jež nyní hlásá Comteův nástupce, „velekněz lidstva“ P. Laffite, ode 30. ledna 1892 professor „všeobecných dějin věd“ na „Collège de France“. Ministr de Bourgeois alespoň v loni veřejně přiznal, že myslí dle zásad pozitivistických veškerou školní morálku na dva pojmy postavit, a těmi jsou: „vlast“ a „lidstvo“.

Jaké *následky* z tak pokleslého vyučování morálky *pro dospívající mládež* nutně musejí plynouti, lze si snadno pomyslet. Statistika zločinů podává k tomu výmluvné ale truchlivé svědectví.

Tak na př. roku 1886. bylo 23.000 nezletilým zodpovídati se před soudem. R. 1887. převýšoval počet takových již dokonce 28.000. Mimo to téhož roku 350 nedospělých ocitlo se před porotou, a z nich odsouzeno 150. Z těchto 150 porotou odsouzených nezletilých provinilců bylo 16, co nedospěli ani 16. roku věku. Rada Guillot poznamenává k tomuto úžasnému zdivočení mladistvých provinilců: „Projevují takový stupeň zdivočilé surovosti, tak rafinované darebáctví, a při tom tak vynalézavou chlubitost v zločinech, jaké není ani u osob věkem pokročilejších. Nespokojují se pouhým zabíjením, ale způsobuje jim to radost, když svou oběť mučí.“

A v oboru vychovatelském známý *Arth. Loth* píše v „Universu“: „Od těch dob, co víra přestala býti ochranou mravů všude lze pozorovati vzrůstající se znemravnělost mládeže. V Paříži jest mravní zkaženost mladého dělnictva, co vyšlo z obecné školy, hrozná. Hanebnosti, které před desíti roky ještě byly neznámy, teď se denně páchají. S touto mládeží navracují se mravy Sodomy. Veliké jest zlo. Nikdo více nemůže zamhuřovati před ním oči.“

Taky liberální spisovatel o věcech školských *Duruy* charakterisuje žactvo nových francouzských státních škol jako žactvo bídné.

Praví o něm totiž: „Pozorujte ty rozumbradské, nevázané, vzdorovité, honosivé a affektované děti, s nimiž je práce, přivést je ve stavu relativní nevinnosti alespoň k prvnímu sv. přijímání. Ještě jim brada neoschla a již se pitvoří jako samostatní lidé, kteří se cítí úplně nezávislími. Ve věku dvanácti let jest jim božským požitekem čísti „Nanu“ (Zolovu), a nedostane se jim za to výprasku. V patnácti letech nemravné denní písemnictví jest jejich oblíbenou četbou. Vědí již o sensačních románech, o nejnovějších skandálech a divadlech. Jdou na koňské dostihy, aby se v tlačénici přitiskli na koketní ženštiny, a navracejí se, Bůh ví, s jakými vyhlídkami do budoucnosti.“

Jiné ještě zprávy sdělují, že zhusta již dítky z elementárních škol nebo kolejí je vídati v pověstných kavárnách a zábavných lokalitách, kde klejí, kouří, tančí, pijí a kolikráte se i opíjí.

Než, hlavní ovoce, které na straně velebené školské ery ve Francii valem dozrává, jest *socialní revoluce*. V příčině té píše „Revue des deux mondes,“ list to povznešený nade všecko podezření z klerikalismu:

„Všecko, cokoliv podniká vláda proti křesťanskému vyučování v obecných, středních a vysokých školách, všecko to jde k duhu revolucionářskému socialismu. V pravdě jen dvojí jest možno. Buď jest křesťanství věčná a tedy důsledně i sociální pravda, a v tom případě musí býti výchova dítěte za všech okamžiků krok za krokem poniknuta křesťanstvím. Mládež pak musí míti učitele křesťanské, učitele, kteří jsou křesťany dle své osobní víry a ve svém vyučování, a tak zvaná bezkonfesní škola jest bláhová a nedá se držeti. — Anebo křesťanství není pravdivé,

a pak jest revolucionářský socialismus v právu. Kdy pak konečně se uzná, že s tou školskou politikou, jak ji provozuje naše století, socialistické revoluci se brána otevírá dokořán? té revoluci, která nestaví, ale rozvaliny valí na rozvaliny? Jest potřebí sociální reformy. Ale jestliže tuto reformu neprovede evangelium, tož se vůbec ani neprovede.“

Takové je to ovoce všeobecné morálky ve školách obecných ve Francii. Ti, kdož u nás je vychvalují a místo náboženství taktéž pouhé volné morálky se dočekati nemohou, jistě je neznali celé.

A její ovoce nemůže býti a nebude nikde jiné.

Všechna její síla spočívá v několika prázdných, jalových slovech, a to jen potud ještě, pokud hromuje proti zlému. Přejde-li to však od slov na skutky, a sice na skutky *ctnostné*, tu jest všechna všeobecná, volná morálka jakoby neplodností raněna, a jenom s tíží a s vynaložením všeho umění hledí světu namluvit, že v bublinách její lesklých slov a v sodomských jablkách její zevnějších úspěšků ukrývá se cosi zdařilého a zdárného.

Bez živé víry v Boha opravdové morálky nebylo a není. To uznávala i staropohanská škola Pythagorejská. Začínáť její tak zvaná „Zlatá báseň“, v níž uložila své poučky, věčně pravdivými slovy:

První povinností člověka jest — ctíti Boha.

(Dle článku Gruberova ve Stimmen aus M. Laach, XLII. 4,
v němž udany všechny franc. prameny. Liga 15)

Zpěv školní a kostelní.

(J. Moudrý).

I. Zpěv školní.

Zpěv jest asi tak starý, jako lidstvo samo; možná, že již Abel za zpěvu své matičky svíral víčka očí svých ku sladkému spánku. O Jubalovi dí Písmo sv., že byl otec hrajících na nástroje hudební, a ty jsou zajisté vynálezem pozdějším nežli zpěv. Byli tudíž pěvci již dávno před ním a tím víc po něm, z nichž nade všechny vynikal David, skladatel žalmů. Nejvíce zpěvu pěstovali Řekové, majíce zpěv za prostředek vzdělávací. Plutarch dí v té příčině: S touž pečlivostí, kterou se hoši k čistému a jednoduchému vyjadřování myšlének naváděli, učilo se písním i zpěvům, kterými se zmužilost budila, a chuť k činům rozněcovala. V Čechii známe Lumíra, jenž „Vyšehradem pohyboval;“ slova Zábojova: „Pěvce dobra milují bozi“ svědčí o velké oblibě zpěvu u předků našich. V době křesťanské vidíme slovanské věrozvěsty cvičiti ve víře a pěti: „Gospodi pomiluj ny“. Vůbec zní píseň od dob nepamětných po veškerém kraji českém a bývala lidu našemu sladkým a slavným opojením, nepříteli pak krutou hrozbou. Čechové bojujíce, za zvuků písně vítězili. Píseň jest naší chloubou a naším národním uměním. Schiller praví, že tam, kde lidé zpívají, můžeme odpočinouti; zlí lidé že písní nemají.

Účinek zpěvu na duši lidskou jest věc zřejmá. Matka ukládá ku spánku rozplakané dítě za zvuku písně; dítě větší při hrách svých popěvá si melodie, jak je duše jeho tvoří.

Vojín k udatnosti rozněcuje se zpěvem; nejeden zlosyn k pokání i zoufalec ku životu přiveden byl písní tklivou, dobře volenou.

V Madridě, kde byl v chudobincích lid zpustlý, zkažený, po zavedení čtverhlasného zpěvu, nebylo potřebí přísné dohlídky. Řemeslník při práci si zapěje a práce jde mu hravě. Když duše vroucími a zbožnými cítěními roznícena jest, pozdvihuje se chvalozpěvem ku Tvůrci a nabývá klidu vnitřního. Psychologové pokládají za nejnešťastnějšího člověka bez slz, „které jako rosa nebeská zavlažují a občerstvují. Vyschl-li tento pramen vláhy v člověku, pak promění se v Saharu. Zpěv pak způsobí v této poušti aspoň oasu“. Zpěvem dobrým šlechtí se srdce, sílí krasočet; duch povznáší se k vyššímu cíli, vášně se krotí a láska ku vlasti oživuje. Avšak i na tělo působí zpěv, vzpružujíc je, koš prsní se šíří a plíce sílí. A kdož pak by vyčerpал všechny ty blahodárné účinky zpěvu pro jednotlivce i celou lidskou společnost? Pro tyto účinky zaveden jest zpěv i do škol a vykázáno mu místo v seznamu předmětů učených, pomáhajících ku dosažení cíle vychovatelského. Pythagoras prohlásil zpěv a hudbu vůbec za korunu všeho vychovatelství a přikládal jí zvláštní moc a působivost na mysl, tak že prý nemocný se jí může pozdraviti, u zdravého pak člověka že lze hudbou, a zvláště zpěvem cítění přeměňovat. Když dítě po delším duševním namáhání umdlelo a malátně kloní hlavu na prsa a spánek nutí víčka ku zavření, zapěním zmizí vše a opět dostaví se čípernost. Toto krátce předeslavše, podívejme se, co se vyžaduje ohledně vyučování zpěvu ve škole a jak zní o tom školní zákony.

Osnova zní:

„Buditi a vzdělávati hudební sluch, šlechtiti cit, a oživovati mysl vlasteneckou a náboženskou. Žáci naučtež se zpívati jednoduché vlastenecké, církevní, a takové písně národní, které pro ně i na dobu budoucí co do slov i co do nápěvu trvalou mají cenu“.

Sluch hudební budí se napodobováním tónů na rozličných hudebních nástrojích. vyluzovaných organem hlasu; libozvuk pak se budí nasloucháním skladbám libozvukným, čímž zušlechťuje se srdce a vhodnými slovy oživuje se vlastenecká láska.

Vyučování zpěvu mohlo by se rozdělit na dva stupně:

první stupeň prosté napodobování,

druhý stupeň zpěv dle not.

Máme-li zřetel ke školám vesnickým, a těch jest zajisté nejvíce, mizí nám skorem tento druhý stupeň a jest také nedostižný pro nepravdělnou návštěvu školy i pro krátký čas zpěvu vyměřený, jakož i pro nedostatečné pomůcky zpěvu.

Připravujeme-li žáky ku zpěvu, vzbudme v nich nejprve touhu po zpěvu a k němu lásku, v této příčině pomáhá nám dosti domácnost sama, někdy i veřejnost, ač ne vždy k prospěchu. Míváme ve škole děti, které od své matičky neb chůvy leckteré písně se naučily a mnohý hoch čípera umí melodii třeba hospodou trochu zavánějící!

Totť tedy patrný důkaz, že děti po většině chuť a lásku ku zpěvu z domova si přinášejí.

Přihlédneme-li ku prvnímu stupni, tu se nám objevují přerозličné způsoby, dle kterých se paedagogové řídí. Jedni zastávají způsob, aby dítě, sotva že do školy přijde, ihned houslové tony napodobilo, udávajíc o tonu hloubku, výšku, délku, aby rozeznávalo zvuk; hlas, ton atd. Jiní začínají cvičení zpěvu ihned písní. Počátek dle způsobu prvního zdál by se lehčí pro děti. Snáz zapěje dítě jediný ton, než řadu tónů v určitém tempu, podkládajíc ještě melodii slova. Ale není to

příjemné obzvláště pro malé školáky. Dítě nepřiloží srdce ku mrtvým zvukům a není ona jednoduchost intervalů dítěti bližší. Píseň jest bližší; zná již leckterou a kdybychom záhy nepočali vštěpovati písně důstojné, vzrůstaly by snad jiné výplody kramářské poesie, pro mravní stránku velmi choulostivé. Pokračujme tedy dle zásady „od bližšího ku vzdálenějšímu“ a pak teprve z písně nacvičené můžeme abstrahovati pojmy již uvedené. Dají se tedy oba způsoby v jeden spojití se svými obojstrannými výhodami: „Možno-li pak nám vyučovati písmu hudebnímu — notám, tu z písně přejdu ku znamení tonů — notám; tedy opět dle zásady: „Od známého k neznámému“.

Než počneme učiti písní, hledme si opatrně mezi spoustou písní nějakou vhodnou vybrati. Při výběru sluší přihlížeti ku obsahu i formě. Co se týká písní světských navrhuji někteří, by se cvičily písně národní, které jsou dětem přístupné vazbou slov i slovem i melodií. Ovšem máme Čechové dosti takových písní, které opěvují Boha, vlast, zeměpána, práci, stav atd., ale i mezi těmi jest nutný opatrný výběr. „Jimi srdce žáků sami k sobě a k národu připoutáme a srdcím jejich pro budoucí bouře hojícího balsámu nastrádáme.“ Mnozí však, aby tomuto zadosť učinili, podkládají nápěvu slova jiná a tu stává se také, že dítě naučí se způsobem všelijakým i původním slovům, které ne vždy pro ně se hodí. Není tedy tento způsob dobrý jakož i následující, dávati slovům národní písně jinou melodii. Pokud jsou písně obsahem i formou nezávadné, možno jich užití, ale všeliké přetváření bývá ku škodě. Vedle písní národních máme zásobu textů v čítánkách a v kancionálku, jakož i hojnost rozličných „Výborů“ od rozličných autorů. Nové tyto zpěvníky obsahují písně ceny rozličné; někdy nedostačují slova, jindy nápěv, jindy oboje jest nepodařeno. Zvláště manie texty čítanky opatřovati nápěvy nestojí za mnoho, (o udání není nouze) jakož i písně znárodnělé *novými nápěvy* opět z národů vymítati.

Melodie písní zvláště pro elementární třídu nechť jest v rozsahu několika tonů, prosta přechodu a v tonině dur; měkké toniny se pro začátek nehodí. Učíme tedy opatrný výběr z písní vyhovující i slovy i melodií, majíce na zřeteli slova Göthe-ova: „Mladeži to nejlepší, pouze dobré jest.“

Majíce píseň již určenou, naučíme jí po částech na paměť ve obou stupních a to z dobrých příčin. Kdybychom ji uložili na paměť se naučiti doma, možno to jen tam, kde žáci aspoň mechanicky čísti již dovedou; pak se jich to několik naučí, několik zapomene, několik zůstane doma, a podobně. V hodině zpěvu pak text opakuji, aby se naučili, pokud možno, i dříve nepřítomní, učiním výklad větný i slovný. Pak cvičím píseň po částech. Za průvod zpěvu hodí se housle nejlépe. Zahrají tedy několikrátě část, zazpívám sám, zpívají nejlepší zpěváci, pak po lavicích, a všichni; část tu i každou následující nacvičím dokonale, spojuji s předcházející až jest píseň celá. Ku konci hledím přednes zušlechtiti sesílením neb zesílením hlasu. I k tomu dlužno hleděti, aby žáci zpívajíce, nekřičeli. Řev není zpěv. Prohlédněme i žáky, by každý stál z přímá, pravidelně ústa otvíral, náležitě dýchal, správně mluvil a tóny spojoval.

Dále třeba bedlivě pozor dávati, nejeví-li se při zpěvu disonance u jednotlivců a to buď z nedostatku hudebního sluchu, neb z pohodlnosti neb z nesmělosti. Ve dvou posledních příčinách, cvičme malé bručouně zvláště a za nějaký čas bude možno je spojití s ostatními žáky. U žáků bez sluchu následuj také cvičení, které aspoň u některého potká se s výsledkem dobrým.

Učíme-li zpěvu ve třídách vyšších, volíme opět písně i obsahem i vazbou i melodií těžší a ve větším rozsahu tonů se pohybující. Abychom zpěvem dětem neublížili, popřejmež mladým plicím oddechu a nedovolmež, aby děti za času zimního a za drsného počasí ihned po zpěvu rozehráty odcházely a šetřme bedlivě všech rad lékařských. Zpěvem doprovázejí se též pohyby tělocvičné a to pochody; při jiných cvičeních, aby nebyl zpěv na ujmu zdraví, pomíjíme jej.

II. *Píseň duchovní ve škole a v kostele.*

Počátek písní duchovních u Čechů dlužno klásti do dob prvního zvěstování víry křesťanské od věrozvěstů sv. Cyrilla a Methoděje, kteří „Kyrie eleison“ v jazyk slovanský přeložili a ve zpěv uvedli. V létech následujících šířil se zpěv církevní u Čechů tak velice, že pěstitelé jeho předčili i ostatní západní národy, kteří naší sv. víru byli již dříve poznali. Ve chrámu sv. Víta hlaholil zpěv český již v X. století, kdežto u národů jiných teprve, v XV. a XVI. věku.

V tuto dobu učilo se také zpěvu ve školách, kdež pěstoval se zpěv za účelem vzdělání jazyka, ušlechtnění srdce a ku potřebám církevním. A jelikož účelem škol, zvláště klášterních bylo odchovati mládež pro stav duchovní, cvičívána jsou na paměť i celá evangelia a ku snadnějšímu pamatování nápěvy opatřována. Způsob tento v Němcích od Mikuláše Hermanna prováděný, zavládl i v Čechách, čemuž svědčí mnohé sbírky toho druhu, na př.: „Písně na epištoly a na čtení, velmi utěšené přes celý rok, někdy od kněze Václava Miřinského dobré paměti atd. složené, kteréž se v kostelích na každou neděli zpívají“, pak kancionál Řešatkův a též Šubara Landškrounského i Šimona Lomnického. V čase mezi X.—XV. stoletím skládáno hojně písní duchovních, z nichž některé, co perly obsahem i melodií do dnů našich nad jinými vynikají. Jsou to zejména písně „Gospodi pomiluj ny“, kteráž přisouzena jest tradicí sv. Cyrillu a Methoději, pak „Svatý Václave“ kterouž prý napsal a mezi český lid rozdával arcibiskup Arnošt, „Otče náš, milý Pane,“ Pochválen budiž, Narodil se Kristus Pán, Kristus příklad pokory, atd. V XVI. pak století vznikaly písně jako houby po dešti; zvláště literatura bratrská honosila se celými kancionály písní buď zcela nových, neb starších katolických, jejich převratům přizpůsobených. Že církev katolická podržela několik písní bratrských nezávadných, ihned od nepřátel napadána a vytýkáno, „kdyby nebylo Husi, neuměli by Čechové zpívati“. Na tu však vadu neukázáno, že Bratří, píseň ~~katolickou~~, kterou si přizpůsobili, za svůj plod neprávem považovali a tím způsobili, že písně ty i od jiných za bratrské považovány jsou. Jan Beckovský, křížovník, praví o zpěvích českých takto: „Mnozí českého jazyka nenávistníci veřejně nám to Čechům k potupě mluví, kdyby Husi nebylo, Čechové zpívati by neuměli . . . Ale ti takoví svědkové velmi se v tom mejlí, neboť měl jsem sám v mých rukou rozličné staré kancionály české od husitův i pikhartův sepsané a na světlo vydané, však žádnou píseň naši v nich jsem nenalezl; *jest-li pak která někde se vyskytla, ta od nich velkau auhonu trpěti musila a nikdy bez porušení obstáti nemohla, nýbrž jak ji sobě dlé svého náboženství změnití chtěli, tak učinili.*

Manie tvořiti nové písně byla mezi Bratry velmi rozšířena a také vyučování školní byl sám zpěv. Vyučovalo se theorii, hudbě vocální i instrumentální, a to způsobem buď špatným, přehnaným, neb na ujmu jinému vyučování! Tu Komenský ukázal jinou vhodnější cestu, kterou bylo se učiteli bráti a zároveň můžeme i říci, že opravil zpěv, neboť vyučování zpěvu omezil na „méně zpěvů a kratších,

věcnatějších k pastvě dušem jádra více dodávajících, i mistrovnějšího skládání“. Dle pokynu toho skládali pak písně Jiří Streye a Jan Blahoslav, v nichž šetřili i metriky, ano, Jan Blahoslav pak vydal „Muzicu“, to jest knížku, „zpěvákům náležité zprávy o sobě zavírající“.

Jakým způsobem se zpěvu vyučovalo, není známo, až teprve Francke chtěl, by se každý verš vyložil katechésí a pak teprve zpíval. Když pokleslý zpěv chrámový v našem a minulém století, potřeboval nutné reformy a důstojnosti, obrácen zrak nejprve ku škole, která jediné mohla působiti ku zvelebení zpěvu, a která do dnešního dne úkol ten konati má. Jest však otázka, má-li se zpěvu duchovnímu vyučovati pouze ve školách farních? Za odpověď ku té otázce kladu toto: *Každá* osada ješt přidělena ku některému chrámu, kamž osadníci na služby Boží docházejí a kde Boha modlitbou i zpěvem oslavují, nenaučí-li se tomu za mládí a není-li hned za mládí probuzena v nich chuť ku zpěvu, nezpívají ani jako dospělí. Mimo to bývají v každé vesnici někdy obřady (processí, svěcení kříže, atd.) spojené se zpěvem a zpěvem provázené a jak to smutné jest, když tu slyšeti několik hlasů a to ještě disonujících! Vzhledem k těmto příčinám jest tedy nutno, by se na *všech* školách zpěvu duchovnímu vyučovalo. Povznesením zpěvu duchovního povznesena bude i mysl zbožnosti.

Ku výběru písní duchovních pro školu má přihlížeti řídící učitel, který po většině na venkově jest zároveň řiditelem kůru. Na něm záleží, aby se z kostela vyobcovaly takové písně, které zavánějí melodií jarmareční, a těch jest dostatek. Slyšíme předzpěv člověka, jenž vodí procesí na poutnická místa neb ku rozličným pobožnostem (křížová cesta); melodie, kterou zpívá ku pobožnosti, nenadchne duši žádného člověka, ale spíše nohy, které dle taktu se pohybují a na mysl tane bezděčně stejnozvukná píseň světská. Takovým tedy písním „kostelním“ dejme výhost a jich nehrajme na přání ani toho ani onoho. Do chrámu patří píseň chrámová, ve které vznešená slova chtějí míti i melodie vznešenou. Vyberme tedy takové písně nábožné, v nichž nalézáme pravou útěchu a důvěru v Boha. Při výběru dbejme roku církevního a z každého času nějakou píseň cvičme a to nejlépe předem. V čase předadventním nechť máme aspoň na polovic již nacvičenou píseň adventní atd., bychom mohli také v kostele zpívat.

Při písni (sloves) navrhuji někteří, aby se prý povědělo mládeži i o skladateli; věru přiznám se a mnoho jiných také, že u mnohých písní nevíme od koho jsou napsány. A víme-li, třeba jest to pouhé jméno, které mládeži ne ku prospěchu, nýbrž na zbytečné obtížení paměti jest, aneb jest to věc, kterou dokazujeme, co dokázati jsme se varovali. Mám-li praviti něco o skladatelích písní „Bože Abrahamův“ (od Václava Mrštíka), „Kristus příklad pokory“ a „Vesele zpívejme“ (bratr Lukáš), mohu říci jen, že byli odštěpenci od katolické církve — a my po odštěpencích písně zpíváme. Ač jsou jmenované písně bezvadné, snad přec ptalo by se, proč jejich písně zpíváme. Může se tedy spisovatel, není-li to člen církve vynikající životem svým, opomenouti.

Po výběru písní nastává výklad katechetický u jednotlivých slov, veršů a sloh. Při výkladu obsahu můžeme upozorniti ve třídách vyšších o účincích té které písně na lid, na př.: Čechové zpívajíce — vítězili a p. Po výkladu učme na paměť slovům a to slohu za slohou. Prvou slohu píši na tabuli a učím na paměť. Když žáci znají prvou slohu učím nápěvu. Zpěv nechť má tempo volné a zpívá se s pravou pobožností, s citem a hlasitě.

Kterým písním duchovním máme ve škole učit? Odpověď máme na snadě: Těm, které se zpívají s vynecháním oněch nepodařených. Nacvičí-li za školní rok dvě písně obecné, jednu adventní, vánoční, velikonoční, svatodušní, před a po kázání, mám výběr již dosti veliký, tedy 6—8 písní ročně. Na druhý rok opakuji písně již zpívané a přiberu opět nějakou novou, a tím se žáci po čas školní návštěvy naučí as 30 písní a to dostačuje každému člověku. Opakováním ve škole a při mši svaté se písně hluboko do paměti vštěpují; mnohé písně opakovati mohou před vyučováním („Otče náš, milý Pane“), neb po vyučování („Pochválen budiž“). Ve vyšších třídách chťjme, aby každý žák měl svůj zpěvník a tu dostačí kancionálek vydaný nákladem B. Stýbla, který vyniká lácí i dobrotou. Podivno jest, že velmi mnoho spisovatelů písní pro mládež do svého „Výboru“ žádných písní duchovních nevřadili, a že jenom nepatrná část tak učinila.

Písně, které jsme z chrámu vyobcovali, nahraďme cennými, novými a zde dalo by se počínati asi tímto osvědčeným způsobem. V čase zimním mládež má práce málo a tu dávám hodným žákům píseň opsati. Ti učiní mi tento privátní rozkaz velmi rádi, od nezbedů toho vůbec nežádám. Takto opsané písně dám do lavic kostelních před službami Božími a jistě, že ani jeden list nezůstane ležeti nepovšimnut. Se zpěvem zavedena jest i hudba do chrámu a to pro podporu zpěvu. Během času však změnily se věci, že úkol zpěvu hudba přijala a zpěvu teprve pozadí vykázáno? Však i ta hudba vzala velkou změnu, neboť mnohými skladateli učiněna z hudby chrámové hudba hospodní za víření bubnů a fanfar. Taková hudba nepodporuje pobožnost a pryč s ní z chrámu. Nač jsou v kostele varhany, „král hudebních nástrojů“? Zavádějme spíše zpěv vokální a to opětným obnovením starých literárních spolků. Nedá se neviděti, že zpěv při církevních obřadech jest slabě zastoupen a tu by spolky literární a zpěv mládeže velmi dobře prospíval. Jest tu opět skutek, který se pp. duchovním doporučuje ku bedlivému uvážení a uskutečnění. Věc jest dobrá a potřebná. Povznesením zpěvu povznese se i mravnost i zbožnost, což jest již velmi potřebno a nutno.

Zákony a nařízení

u věcech obecných a městanských škol náboženství katolického se týkající.

(Pokračování.)

Zákon říšský daný dne 20. června 1872 č. 86. ř. z. o tom, kdo jest povinen opatrovati vyučování náboženství na veřejných školách obecných a středních, též na ústavech učitelských a vésti náklad na toto vyučování.

§ 1. Povinnost opatrovati vyučování náboženství u veřejných školách obecných, kterouž mají na sobě dle § 2 zákona daného dne 25. května 1868. (č. 48. z. ř.) a dle § 5. zákona daného dne 14. května 1869. (č. 62. zák. říš.) společnosti církevní a náboženské, zavírá v sobě závazek udělovati toto vyučování zdarma.

§ 2. Vrchním úřadům bezkonfessionálním dovoluje se, usnadniti si tento závazek tím, že vezmou několik oddělení žáků k vyučování náboženství dohromady aneb, že učiní k tomu konci jiná opatření, jimiž se pořádek školní neruší, vyžádavše si k tomu schválení úřadů školních.

(Vynesení zemské šk. rady ze dne 14. července 1880. č. 15875. ustanovilo o tom, že nauce náboženské vyšší počet týdenních hodin věnovati sluší, vyučuje-li se předmětu tomu více tříd společně, takto:

Ukázalo se, že učitelům náboženství také na školách, na kterých více tříd v jedné školní světnici společně se vyučuje, jak tomu v menších stanicích správ duchovních častěji bývá, jen dvě hodiny v týdnu k vyučování veškerých žáků se přikazují.

Takovéto zařízení nesrovnává se ani se zásadami normálních osnov učebných (minist. nařiz. ze dne 18. května 1874. č. 6549.) ani s úmyslem zákona daného dne 20. června 1872. č. 86. říš. z., jenž se týče obstarávání učení náboženského na veřejných školách obecných a středních atd.

Z té příčiny žádají se okresní školní rady na základě vynesení Jeho Excellence p. c. k. ministra duchovních záležitostí a vyučování ze dne 4. července 1880. č. 9863., aby v každém jednotlivém případě, v kterém se užití má § 2. dotčeného zákona, pravidelnému vyučování průchod zjednaly; zejména budiž přihlíženo k tomu, aby vždy, kdykoli se více tříd při vyučování náboženství spojí, předmětu tomu větší počet týdenních hodin věnován byl, než dle učebné osnovy pro jednotlivou třídu určeno jest.)

§ 3. tohoto zákona změněn jest zákonem ze dne 17. června 1888. č. 99. následovně:

Za udílení náboženského vyučování ve vyšších třídách obecné školy více jak trojtřídné nebo ve škole měšťanské propůjčována buď remuneratione nebo ustanoven buď k tomu zvláštní učitel náboženství.

Jestliže vyučování náboženské udělováno jest učitelem světským, tedy jemu povolena buď přiměřená remuneratione. Jestliže vyučování náboženské uděluje se kromě bydlíště učitele náboženského, tedy k tomu propůjčeny buďte dle potřeby, hledíc při tom k odlehlosti a k jiným okolnostem místním, přiměřené pobozy anebo dány buďte slušné náhrady za cestu.

(K návštěvě přespolečných škol náleží katechetovi času zimního a za špatné povětrnosti slušná příležitost. Dekret dvorské studijní komise 17. dubna 1824. č. 2514, § 58. býv. polit. zřízení škol.

Tato ustanovení platí, jak vyhlášeno vynes. minist. vyučov. 5. července 1871. č. 7165; 22. října 1877. ke kardinal. vídeňsk. správní soud nálezem 17. března 1880. č. 506. uznal posavadní platnost onoho nařízení.

Vynes. min. 21. ledna 1877. č. 9859, zimní čas určen na dobu od 15. října do konce dubna.

Vynes. minist. 10. srpna 1881. č. 17127. určilo dobu zimní od 1. listopadu do 31. března.

Katecheta však může se smluviti s povinnými o peněžitou náhradu za příležitost. Smlouva ta se od farního úřadu předloží skrze místní školní radu k potvrzení.)

§ 5. Náklady na náboženské vyučování dle § 3. a 4. vzniklé patří k nákladu té které školy, ač nejsou-li tu zvláštní fondy, nadace nebo závazky jednotlivých osob nebo korporací.

Příspěvky mají se vždy odváděti c. k. bernímu úřadu ve lhůtách od okresní školní rady vyměřených.

V mezích obcí náboženských, ježto jsou zvláště zřízeny, rozvrhují se řečené příspěvky na jednotlivce, rovně jako příspěvky náboženské vůbec; v zemích obcí politických má platnost to, co ustanovuje § 78. ob. zřiz. hledíc k § 10. zákona mezináboženského z 25. května 1868.

§ 6. Jestli činiti o náhradu skutečných výloh vzešlých za příčinou vyučování náboženství mimo sídlo duchovních správců, budiž šetřeno týchž pravidel, jak při nákladu, jehož vyučování náboženství vyhledává, kterému nákladu ta náhrada budiž připojena.

C. k. okr. úřady školní budou míti povinnost, aby vyjednávaly v podobných záležitostech, při čemž zůstává v platnosti to, co dříve bylo ustanoveno.

§ 8. Když se zřizuje místo učitele náboženství, vyměří se katechetovi skutečně ustanovenému v každém případě zvláště, jakých příjmů bude užívati a bude-li míti právo k přídávám služebním.

Na odpočivné má katecheta právo jen tehdy, když hned po ustanovení svém přistoupil k pensijnímu ústavu, v kterémž případě má také procentní přírážky předepsané odváděti do pokladny pensijní.

(Vynesení c. k. zemské šk. rady ze dne 16. května 1889. č. 3386. ustanovuje, že katechetové ustanovení před 1. lednem 1889. nemusí k fondu pensijnímu platiti. „Naproti tomu jsou všichni zvláštní učitelé náboženství, kteří se stálými platy na základě zákona daného 14. prosince 1888. zemsk. zák. č. 69. v době od 1. ledna 1889. ustanoveni byli, po rozumu § 6. zákona toho povinni, příspěvky k pen-

sijnímu fondu učitelskému platiti, pročez c. k. okresním radám školním ukládáme, aby zmíněným učitelům náboženství příspěvky k pensijnímu fondu učitelskému, pokud by se tak dosud nebylo stalo, ihned předepsala.)

Učitel náboženství stálým platem ustanovený, který má řádně býti vzat v přísahu, a jenž jest údem sboru učitelského, má vykonávati rovněž jako jiný učitel veškeré povinnosti,

při čemž hleděti jest také k počtu hodin vyučovacích zákonem vyměřenému.

Pro tuto služební přísahu, již skládá katecheta v ruce předsedy okresní školní rady, předepsána min. výn. ze dne 9. ledna 1871. č. 11446. přísežní formule a nařízeno, že pro služební přísahu, kterou skládá jest učitelům náboženství na systemizovaných a placených místech ustanovených, použití se má formule předepsané pro učitele třídní. (Pokrač.)

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

(Pokrač.) Tedy na str. 344. etc. „Č. Šk.“ píše pan Černý o náboženství či učení Kristovu a praví: „Jest potřeba hleděti na věc rozumem neobtěžným jako to dělali Kristus, Komenský a činí dnes Tolstoj. (To už měl raději začít čínským Konfucsem, přibrat Budhu, Mahomeda, Lutru a zakončit řadu náboženských oprávců třeba Comtem nebo Masarykem, byl by přehled úplnější. Pozn. red.) „Učení Boha Krista dávno pevně založené, je lidstvem za božské uznáno a podnes jest i přijímáno v theorii. Avšak lidstvo, smeknuvši před ním uctivě, jde dál a žije hříšně v nejhnusnější odporu, říká: „Inu je to hezké, ale podle učení toho žítí, nejde to.“ Věkové zapomněli na to učení a žije se dál bez blaha, beze štěstí, bez plánu, bez účele. Ethika theoretická hodí se pouze oblakošlapům. Komenského spisy hcdí se člověku každého jiného vyznání a každého filosofického přesvědčení. (Co z toho Komenského vše neudělají? Na str. 184. „Č. Šk.“ zas ho porovnávají s odpadlým židem a pantheistickým bezbožcem Spinozou, pravice: Nejznamenitějším dílem (z víry židovské vyloučeného filosofa) Spinozy jest ethika a ethika ta srovnává se nápadně s ethikou Komenského.“ Pozn. red.) Tolstoj odkrývá to, čeho člověk chopiti se má, aby zde v životě blaha dosáhl. Neblouzní o mrtvé passivní existenci člověka na světě, aniž odkrývá perspektivu nejistého života záhrobního. Je učitelem jinačího, ale pravého života mravného zde na světě. Komenský a Tolstoj pochopili učení Kristovo způsobem pro naše doby přiměřeným a výhodným, jak jedině učení a životu rozuměno býti má. Stydí-li se kdo v našem věku, že je křesťanem, nesou největší vinu toho ti, kteří chvástajíce se od-

borným křesťanstvím, neopostarají se o to, aby naukám Kristovým bylo správně rozuměno.“ Až potud „Č. Šk.“. Patrně tedy ti, kteří se chvástají odborným křesťanstvím, jsme zase my kněží, a toť se rozumí, že všechno odneseme a vším vinni jsme, co na světě je špatného. V Římě každým neštěstím byli vinni první křesťané, nyní všeho špatného na světě neseme vinu my kněží. My jsme ti „oblakošlapové“, blouzníci o mrtvé existenci člověka a o nejistém jeho životě záhrobním, nemající smyslu pro jiná mravní žítí, našim dobám přiměřený a výhodný, jak praví v „Č. Šk.“ pan Černý. Z celého toho výše citovaného článku vyzírá materialismus a čirá nevěra. Učení Kristovo je u nich pouze v theorii za božské přijímáno, žítí podle toho učení „nejde to“, poněvadž chtějí chápati učení Kristovo způsobem jinačím pro naše doby přiměřeným a výhodným a ne jak ti, kteří „se chvástají odborným křesťanstvím“, jim učení to předkládají. A tak prosím píše orgán českých učitelů, o němž se ještě tvrdí, že prý je z ostatních listů nejmírnější! A učitelé s takovými zásadami vedou a vychovávají naši mládež katolickou! A kněz má ke všemu tomu mlčet a snad je ještě chválit a jednání jejich nestavět se naproti. Věru, že nejen kuži, ale každému upřímnému katolíku je bolno, když si rozvažuje, jak mládež, hlavně mužská, takovými učiteli vychovaná, dále v životě zásady jimi vštípené bude prováděti: A právě bohužel, u jinochů sotva škole odrostlých, 16. 17. 18. letých, hlavně u těch, kteří dostanou se do větších dílen, aneb do závodů průmyslových, vidíme provádění těchto zásad v plné míře. Ti pochopili, abych dle pana Černého mluvil, učení Kristovo způsobem

pro naše doby přiměřeným a výhodným, přijali je v theorii, v praxi se o ně nestarají, o chrám nezavadí, ale za to je potkáme v zástupech na ulicích s červenou mašlí, širokým kloboukem, drzým čelem, o pozdravu ani řeči, spíše uslyšíme několik pustých vtipů, a cesta ty jinochy vede do krčmy, kde při rouhavých řečech hoví opilství a nemravnosti. To je ovoce té dobře spořádané školy, toho dobře pochopeného života. Ovšem že pání z té dobře spořádané nynější školy řeknou: Co nám po tom, to je věc učitele náboženství; my však jim pravíme, že, kde učitel s takovými zásadami přímo nevěreckými a materialistickými mládež vychovává, pak odpovědnost tam na něho spadá. Ono se to však i na učitelích samotných mstí. Učitele potkali nedávno dva čtrnáctiletí hoši o prázdninách. Jeden uznal za dobré sáhnout si na klobouk, načež druhý jej poučoval: Tohle bych nepozdravil za nic! Aneb lepší druhý obrázek ze života, jenž mně samotnému se přihodil. Asi před měsícem potkal jsem dva asi patnáctileté chlapce. Byli dle všeho již déle v důležitý zabrání hovor, když jsem je přešel, rozumí se, že o pozdravení nemohlo býti ani řeči, jen potupně se podívali, načež jeden z nich, ten menší, sotva patnáctiletý, podotýkám výslovně, slušně oblečený, ač to bylo všedního dne, schválně hovor tak hlasitě vedl, abych to slyšeti musel a sice těmito slovy: Já kdybych mohl tak zbohatnout, nic bych si z toho nedělal, kdybych třeba někoho chytře okradl, ošidil, aneb jakkoliv si ku jmění pomohl. Tato slova schválně tak hlasitě mluvili, abych je musel slyšeti, a jaký byl asi hovor jejich před tím, anebo potom, to si každý už doplní. Takto tedy tato naše nadějná mládež pochopuje život způsobem pro naše doby přiměřeným a výhodným, to je to „nadšení i nejnižších vrstev přičiněním nynějších škol dobře spořádaných“, jak se chlubí „Česká Škola“. A jestliže „Česká Škola“ nám kněžím radí desinfekci, píše totiž na str. 367: „Slav-

nost Komenského v Uherském Brodě zakázána z příčin zdravotních. Někde jinde by se mělo desinfekovati: Nejvíce se báli lutherského moru na Uhersko-brodské faře“, — tu my k té desinfekci podotýkáme, že v našich školách s většinou dětí katolických by se mělo desinfekovati u přemnohých liberálních pp. učitelů, aby nám svým nevěreckým morem nadobro nezkazili naši mládež katolickou. A my jako duchovní správcové máme právo k tomu, aby náboženský a mravní cit naší mládeže učitelem ve škole nebyl urážen, a mládež aby nevěreckými zásadami liberálního učitele nebyla o své náboženství olupována, poněvadž učitel má na starosti lidi od jejich 6. do ukončeného 14. roku, a dále ani lidé o učitele ani učitel o ně starati se nepotřebuje, duchovní však správce má lid na starosti a na zodpovídání od jejich mládí až do jejich smrti, a nemůže mu býti lhostejno, když mu učitel místo vychování, v ohledu náboženském a mravním lid jeho pokazí. A jestliže Havlíček své doby, pro jisté v národě našem tehdy bující ctnosti, doporučoval učení se hřebenářství, o poručujeme my kněží „do našich katolických škol moc desinfekčního prášku proti vzrůstajícímu se nevěrectví tak mnohých našich liberálních učitelů. Avšak ani s těmi našimi dobře spořádanými školami není to tak nejspolečnější. A jestliže se naše paedagogické listy stále otírají o školství v Tyrolsku, (píše totiž „Čes. Škola“ str. 206: „Úsudek pols. Času je shodný se soudem našich klerikálů a není zbědovanějšího školství snad nad Haličské, leč snad v klerikálním Tyrolsku“) připomínáme, že v Luisianě je dvě třetiny mládeže bez vzdělání a jestli v Tyrolsku pro chudobu a pro hory nemohou správně školy navštěvovati, aby se jen pání učitelé podívali do našich českých Krkonoš, tam to s tím vzděláním není lepší. Ovšem na Tyrolácích si musí „Česká Škola“ smlsnout, poněvadž jsou klerikální a nedají školy své do rukou bezbožeckých. (Pokr.)

+ 24.

DROBNOSTI.

Cesty do škol přespolních a odměny. C. k. zemská školní rada, smluvivši se se zemským výborem království Českého, usnesla se v příčině normálních

zásad, dle kterých zkoušeny budou okresní školní rozpočty na rok 1892 v ten smysl, že rozpočty ony celkem budou zkoušeny dle zásad oznámených výnosem c. k. zem.

šk. rady ze dne 7. srpna 1890 čís. 20041, jenom ve příčině vkládání nákladu na vyučování náboženství, že nastanou změny tyto:

1. Pro duchovní správy, které na více než trojtřídních přespolních školách obecných katolickému náboženství vyučují, vloží se v rubrice potřeby XII., ad 3. náklad. na náhrady cestovní nikoli jako dosud za 92, nýbrž 138 cest.

2. Pro odměňování duchovních správ, které na obecných školách více než trojtřídních vyučování katolickému náboženství obstarávají, vloží se v rubrice XII. ad 2 b. za každou vyšší třídu, čtvrtou

třídou počínajíc [nebo v prvních třech třídách, nechť se vyskytnou v obvodu farním kolikrátkoli, jest duchovní správa povinna obstarávat vyučování zdarma a to i tenkrát, když by dvě školy chlapecká a dívčí byly pod správou jednoho řídícího. Pozn. Red.], vesměs 46 zl., a to bez rozdílu, vyučuje-li duchovní správa toliko ve vyšších aneb také ve všech nebo jen některých třídách nižších dotčených škol, ač nejsou-li tu ve smyslu § 5. zákona daného 17. června 1888, říšského zákona číslo 99, zvláštní fondy, nadace nebo závazky jednotlivých osob neb korporací. (výnos čís. kr. zem. šk. rady ze dne 27. listopadu 1891. čís. 26118.)

Listárna redakce.

P. t. p. J. H. §. 3. zemského zákona o dohlídce ku školám stanoví, že „v místní školní radě jsou duchovní správci význační víry křesťanské neb jejich zástupci“. Dle smyslu tohoto zákona mohou tudíž kaplani a kooperatoři faráře svého v místní školní radě zastupovati. Proti tomu však činěny byly tu a tam námitky a proto rozhodla c. k. zem. šk. r. česká výn. ze dne 7. března 1870. č. 939. dále výn. ze dne 3. května 1870. č. 1728. a konečně výnosem ze dne 31. května 1881. č. 8310. že kaplan smí faráře v místní školní radě zastupovati, jsa k tomu farářem delegován. Příslušný § šk. zákona platného pro markrabství Moravské, jenž jest rozčleněn na pět odstavců, nemluví ani o duchovních správcích, ani jejich zástupcích, nýbrž prostě o učitelích nábožen. Je-li však jako takový v míst. škol. r. farář, myslíme, že nemá práva za sebe kaplana delegovati. Tak soudíme podle odstavců d) a e) téhož zákona, k nimž se činí poznámka, že prý osoby tam jmenované jsou oprávněny dáti se zastupovat, z čehož, tušíme, logicky plyne, že osoby jmenované

pod a), b) a c) toho práva nemají, leč by snad bylo nějaké nám neznámé ustanovení novější v příčině této. Zná-li kdo jaké, prosíme, by nám je laskavě sdělil. — K otázce druhé: affirmative a to proto, že podle § 24. řádu školn. a vyuč. „v nížádné případnosti není dovoleno trestati dítě na těle.“

Jsou opět k zadání některé časopisy paedagogické a to 4 české, 2 německé, 1 ital. po případě i franc. Redakce jest ochotna posílati je zdarma a vyplacené oněm p. t. pánům, kteří se zaváží excerpovati z nich zajímavé zprávy pro „Vychovatele“, poukazovati na věci závažné, jež by v nich shledali (— uvádějíce obzvláště místa čelící proti našemu náboženství, církvi a náboženskému (recte: křesťanskému) vychovávání mládeže v znění doslovném bez polemiky —) neb vůbec čas od času o nich krátko referovati. Kdo by neměl upřímné a pevné vůle podmínkám tímto vyhověti, toho prosíme, by se raději o list nehlásil. Lépe jest zajisté neslibovati, nežli co slíbeno neplniti.

Obsah: Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském. Píše Fr. Pohunek. (Pokračování.) — „Všeobecná morálka“ ve francouzské škole obecné. — Zpěv školní a kostelní. — Zákony a nařízení u věcech obecných a měšťanských škol náboženství katolického se týkající. (Pokračování.) — Hlídka časopisecká. — Drobnosti. —

Listárna redakce.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajů německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: **Fr. Pohunek.**

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepečetí a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána)

0 blaženosti se stanoviska ethického.

Píše **Jan Nep. Holý.**

(Dokončení.)

Avšak i rozum sám dochází ku poznání Boha, jakožto nejvyššího dobra, které jest s to, by plamennou touhu srdce našeho vyplnilo, neboť jenom nerozum může jsoucnost Boží popírat. A skutečně jenom v Bohu lze člověku dojíti dokonalé blaženosti, o čemž svědčí slova sv. Augustina, za motto této stati zvolená, jakož i slova jeho: „Blažen, kdo Tě zná, i kdyby ostatní neznal“ (u sv. Tomáše 1. q. 26. a. 3.), nebo: „Non facit hominem beatum, nisi qui fecit hominem, Nečiní člověka šťastným, nežli Ten, kdo ho člověkem učinil“. Totéž dí sv. Tomáš (1. q. 12. a. 1.): „V tom jest poslední dokonalost rozumné bytosti, který jest původ jeho bytí. Potud je totiž každá věc dokonalá, pokud dosahuje svého původu.“ Jinými slovy totéž tvrdí sv. Tomáš: „Vrozena... jest člověku touha poznati příčinu, když vidí účín... Nemůže-li tedy rozum rozumné bytosti přijíti až ku první příčině všech věcí, zůstane přirozená touha daremnou (inane).“

Dokázáno jest, že jest blaženost dokonalá možnou, ano jistou, dokázáno rovněž jest, že jí nelze ani ve všech stvořených věcech najednou ani v jednotlivé samé o sobě nalézt, tedy nutně třeba ji nalézt v dobru nestvořeném, Bohu.

Mimo to jest třeba ku pravé blaženosti, by splnila všechnu „žhavou touhu nitra“, tak aby všechno dobro v ní bylo a žádné zlo jí nebylo přimíseno, avšak takové dobro jest toliko dobro nejvyšší, které všechno dobro v sobě chová a v němž není ani nejmenší stopy zla, toto dobro nejvyšší jest Bůh, tedy jest naší blažeností. Jakožto třetí znak dokonalé blaženosti udali jsme jistotu, že se tak stále míti budeme. Z toho jde na jevo, že nutně blaženost naše bude věčná, neboť kdyby jí nebyla, nebyla by dokonalou, stále by se duše obávala, že ztratí nejvyšší dobro, a tím větší byla by bolest, čím více duše poznala vznešenost nejvyššího dobra. O Bohu jakožto předmětu dokonalé blaženosti platí zajisté slova Kollárova:

„Já mám v rukou Peru, Vlasy, Řecko,
král jsem bez vojsk, boháč bez jmění,
mně dal osud v jedné věci všechno.“

O věci píše Lessius (De perfectionibus moribusque divinis str. 564.): „Ve spojení s Bohem všech dober se nám dostane a to bude splnění všech našich

tužeb: dostane se nám moci, poněvadž budeme králové a synové Boží: dostane se nám moudrosti, jelikož sám moudrosti pramen držeti a rozjímati budeme: poněvadž vznešená láska Boží jest nejvyšší svatost a dokonalost všech ctností: dostane se nám bohatství, protože království nebeské a všechno jeho jmění naše bude: dostane se nám cti, jelikož všichni jakožto synové Boží přijati a ctěni budeme: dostane se nám krásy, poněvadž na těle jako slunce a na duši jako božství stkvěti se budeme: dostane se nám radosti a rozkoše, neboť „opojeni budou z hojnosti domu tvého: a proudem rozkoše své napájeti je budeš“ (žalm 35. v. 9.) . . . dostane se nám klidu a bezpečnosti, poněvadž nás nic ani zevnějšího ani vnitřního znepokojuvati nebude moci . . . a všichni nejjistější budeme, že tento stav trvati bude věčně.“

Jestliže jsme poznali, „kde jest naše štěstí“, zbývá nám otázka Vrchlického, „jak jen k němu“, čili jaká jest blaženost naše formální. Ta záleží ve spojení s Bohem, s nejvyšším cílem a dobrem. Toto spojení však nemůže se jinak plniti nežli poznáním a láskou. „Člověk dochází posledního cíle poznáváje a miluje Boha“ (sv. Tomáš 1. 2. q. 1. a 8.). „Bůh stvořil bytost rozumnou, by nejvyšší dobro poznávala, poznávajíc milovala, milujíc držela, držíc užívala.“ (Sv. Augustin.) Že se spojení s Bohem jinak splniti nemůže, dokazuje Stöckl asi takto: Blaženost nemůže spočívati ani v rozpoloženosti ani v požitku, nýbrž v činnosti. Nejvyšší blaženost člověka jest také zároveň jeho nejvyšší dokonalost, tato pak záleží u tvorů v činnosti, čili tím dokonalejší jest tvor, čím více činnost přirozenosti svoji odpovídající rozvinuje, tedy také u člověka nejvyšší dokonalost a tím také blaženost záleží v činnosti. Tato činnost však při nejvyšší dokonalosti jest činnost nejlepší a nejpřednější, nejpřednější a nejlepší činností u člověka jsou však poznání a láska, tedy poznáním a láskou dojde člověk nejvyšší dokonalosti a tím blaženosti. Také není ani možno, aby jiným způsobem se s Bohem spojil, nežli poznáním a láskou, poněvadž jest Bůh pouhý duch, s pouhým duchem však se nelze spojití nežli mohutnostmi opět duševními, tyto jsou rozum a vůle, a činnosti jich poznání a láska, tedy s Bohem spojití se možno toliko poznáním a láskou. Poněvadž pak lepší a přednější jest rozum nežli vůle, a láska potřebuje vůdce, poznání rozumového, jest poznání přednější nežli láska, tedy v poznání ještě spíše nežli v lásce spočívá formální naše blaženost, proto se praví (Evang. sv. Jana hl. 17. v. 3.): „Tentof jest pak život věčný, aby poznali tebe samého pravého Boha, a kterého jsi poslal Ježíše Krista.“ Smyslové činnosti nevyžadují se podle sv. Tomáše (1. 2. q. 3. a 3.) *bytně* ku blaženosti, nýbrž toliko buď *antecedenter* ku blaženosti na zemi nebo *consequenter* ku blaženosti v nebi (na čemž se zakládá článek víry: „těla z mrtvých vzkříšení“). Aristoteles má za to, „že blaženosti musí přimíchána býti rozkoš“ (kniha 10., hl. 7.), sv. Tomáš nevyžaduje rozkoše k bytnosti blaženosti, nýbrž rozkoš jest toliko případná, jest *accidens* (1. 2. q. 3. a 4.) a tato rozkoš jest dle sv. Augustina „gaudium de veritate“, „radost z pravdy“. Mimo blaženost přirozenou víme z víry, že budeme účastni blaženosti nadpřirozené, že budeme viděti Boha tváří v tvář.

Ze všeho, co jsme dosud řekli, vysvítá, že nelze zde na světě dojíti pravé, dokonalé blaženosti. Neboť i poznání naše zde jest nedokonalé, „všeliká dokonalost jest v tomto životě s nějakou nedokonalostí spojena, a všeliké osvětlení naše není bez jakéhosi temna“ (Následování Krista I. 3.), mimo to jest poznání naše s mnohou námahou spojeno, láska naše pak jest také nedokonalá a k tomu ještě ve stálém sporu se smyslností, což ji zajisté v blaženosti ruší. Nad to jest člověk mno-

hému zlu zde podroben, takže i s této stránky nemožno jej nazvati dokonale blaženým.

„A pokud smrt nám odpočinout nedá,
pěšť osudu nás sterou ranou bije.“ (Machar.)

„Jestliže se někdy nápoj štěstí ustojí lidem v nejčistší křišťál, přijde osud a naleje do něho aspoň jednu trpkou kapku. Ale proto ať se lidé nikdy naň nehorší, neboť právě tato kapka to jest, která je neustále napomíná, aby darů, jichž nám život podává, užívali s vděčností a mírou“ (Ebers, Uarda.).

Avšak byt nebyla dokonalá blaženost zde na zemi možnou, přece jest možnou nedokonalá, ona, která, vztažně k dokonalé, záleží v poznání a lásce Boží, jelikož pak toto poznání jest toliko nedokonalé, jest také blaženost naše nedokonalá. Poznání a láska zde na zemi dává se na jevo zachováváním přikázání, podle 1. epištoly sv. Jana (hl. 2. v. 4.): „Kdo praví, že ho zná, a přikázání jeho neostříhá, lhář jest a pravdy v něm není“ a podle evangelia sv. Jana (hl. 14. v. 21.): „Kdo má přikázání má, a zachovává je, tenť jest, kterýž mne miluje,“ proto čteme: „Blahoslavení neposkvrnění na cestě, kteříž chodí v zákoně Hospodinově. Blahoslavení, kteříž zkoumají svědectví jeho a celým srdcem hledají ho.“ Jelikož pak poznání a láska, zachovávání přikázání Božích jest ctnost a v srdci sídlo má, třeba míti srdce dobře spořádané, kdo blaženým chce býti. Všichni dobří všech časů také uznávali a uznávají, že blaženost na zemi záleží v srdci dobře spořádaném a obráceném k Bohu, k výšinám nadehvězdným; básník pravdivě dí.

„Jedno jen blaho dáno nám
možné v údole země té,
míti klid v srdci a hledět
vzhůru ke zdroji krásy.“

Tutéž myšlenku vyslovuje jiný básník takto:

„Umsonst suchst du des Glückes Quelle
weit ausser dir in wilder Lust,
in dir hast du den Himmel und die Hölle
und einen Richter in der Brust.“

Také Čelakovský prosí „duši všehomíra“ o štěstí, blaho spočívající „v ladu citu“:

„Vlij, o duše všehomíra,
lad i mého do citu.
Ztiš ty vlny v pláni hladkou,
dej, by přítomnost tvou sladkou
srdce moje poznalo,
v souzvuku tvém plesalo.“

„Vlny“ osudu často hladinu našeho míru pobuřují, často vysoko vystupují nad hladinu, mír vnitřní nám loupíce, dříve nedoznáme slasti, „sladké přítomnosti“ štěstí, dokud „v souzvuk“, „v pláni hladkou“ bouřné vlny se nestiší. Na jiném místě pak praví:

„Za kořist celou pokládej,
tvůj-li šlechtí zemský byt,
m r a v n í s h o d a, krasocit.“

Taktéž soudí Daniel Adam z Veleslavína: „Urozenost . . . založena jest na vlastní jednoho každého šlechetnosti a ctnosti“. Zajisté souhlasí Komenský, napsav: „*Labyrinth světa a ráj srdce*“. Souhlasí Gregorčič (Pakosta):

„To jedno stačí k pravé blaženosti,
umíš-li smyslům pravý směr vždy dát,
tím dojdeš vrchu moudrosti i ctnosti,
umíš-li chtíce svoje ovládat.“

Ano, podle „*Fliegende Blätter*“ 1889, 2272 ist „die Genügsamkeit die erste Station auf der Reise nach dem Glücke.“ Ebers dává radu: „Zachovej ve všem míru, chraň se rozkoše jako zármutku, jásotu jako nářku a hled, aby duše tvá byla vždy jedinou harmonií jako struny dobře naladěné harfy“ (Dcera královská). Na jiném místě: „*Každý nosí štěstí ve svém vlastním srdci*, aspoň v zárodku. Spokojená, trpělivá mysl, která se těší nejen ze všeho krásného a velikého, ale i z každé maličkosti, která přijímá utrpení beze všeho nářku a v milých upomínkách hledá za vše náhradu, taková mysl, která vždy dovede zachovati sobě rovnováhu, která důvěřuje v přízeň bohů a má tu jistotu, že i to nejhorší jako všechno jednou pomínouti musí: jenom ta chová v sobě zárodek pravého štěstí . . .“ Souhlasí Durdík, řka: „Mravní dokonalost jediné dodává člověku pravé hodnoty.“ Souhlasí Wenzig:

„Ne k porobě člověk stvořen jest,
on stvořen jest k svobodě a k mravnosti.“

Souhlasí Bartoš v předmluvě k „Babičce“: „Mravnost, jak pěkně dí německý filosof Lazarus, jest vlastní podstatou pravé lidskosti; mravnost i v jednotlivém činu i v dějinách jest jádrem, z něhož vyrůstá životní strom všeobecné lidskosti; mravnost má pak zase býti ovocem na životním stromě každého jednotlivce, na němž každé jiné umění a vědění není než listem a květem.“ Souhlasí Sušil:

„Znám pak umu, všech um jesti hlavou,
umám jiným dává cenu pravou.
od Boží má původ podstaty
a ta uma — jesti život svatý.“

Souhlasí Seneca: „Conscientiae satisfiat, nihil in famam laboremus, Svědomí-li zadost učiněno, nič se o pověst nestarejme.“ Souhlasí Dante (Božská kom. Peklo. Zpěv 15. 91.—93.):

To, byste věděl, jediné mám přání.
že v každý los chci vzdát se bez prodlení
jen svědomí když bez viny se chrání. (Vrchlický. *)

Souhlasí Aristoteles (kn. 1. hl. 10.): „Potřebí tedy (ku blaženosti) i dokonalé ctnosti i dokonalého života.“ Souhlasí blahosl. Tomáš Kempenský (I. 2.): „Mnoho slov nenasycuje duši, ale dobrý život občerstvuje mysl a čisté svědomí velikou důvěrou v Boha dodává.“ Dosvědčuje kniha Přísloví (4, 23.): „Všelikou stráží ostříhej srdce svého, nebo z něho život pochází.“ Že klid v srdci, nevinnost jest

*) Tanto vogl'io che sia manifesto,
Pur che mia coscienza non mi garra,
Ch'alla fortuna, come vuol, son presto.

jediné pravým blahem na světě, dokazují básníci, velebíce dětství jakožto čas nevinnosti a blaha. „Chyba jest,“ dí Vrchlický (K životu), „že přestáváme býti brzy dětmi. Měl by každý zůstatí dítětem, aspoň trochu dítětem až do šedin.“ Machar (Confiteor):

„Ó dobo štěstí! . . .
jak rád bych tyto chvíle trudu
a nudný čas, co žítí budu,
za dob těch změnil jeden den.“

Tolstoj (Dětství): „Šťastná, šťastná doba mládí, již nelze vrátiti! Jak nemilovati, jak nechovati vzpomínky na ni? Vzpomínky ty ošvěžují, povznášejí duši mou a jsou mi pramenem nejkrásnějších požitků . . . Vrátili-li se někdy ta svěžesť, bezstarostnost, potřeba lásky a síla víry, jež jsi choval v dětství? Který čas může býti lepší onoho, kdy dvě nejkrásnější ctnosti — nevinná radost a nekonečná potřeba lásky — byli jedinými pružinami života!“ Z toho však také patrné, jak velice se prohřešují básníci, nevinnost básněmi svými mladíkům loupíce, neboť „jiné činiti špatnějšími nežli byli dříve, to zdá se mi neomylným znamením duše nejotročtější (Kosina, Hovory. Olympské.).

Čím tedy dokonalejší láska a poznání, čím dokonalejší ctnost, tím dokonalejší také blaženost, avšak úplně dokonalou nemůže zde býti, i nejlepší jest podroben nehodám, i on má srdce citlivé a cítí rány nepříznivého osudu. V tom právě záleží blud Stoiků, mínících, že moudrý nemá pranic cítiti, že má býti „apathický“: *μηδὲν παρὰλλεῖν* (podle Plutarcha výrok Pythagorův), s nímž se setkáváme u Horáce: „Nil admirari“ (ničemu se nediviti). Naproti tomu praví Durdík (Pryskyrky): „Ničemu se nediviti, jest prý znamením ducha zralého; nalézati však čím dále tím více podivného, jest znamením ducha hlubokého.“ Také Čelakovský doporučuje více „ohně“ nežli ledu:

„Více ohni nežli ledu
v útlých nadrech místo přej!“

I moudrý, ctnostný člověk cítí, avšak bolest svoji umírňuje, pohlížeje jednak na dokonalou blaženost nebeskou, jednak odevzdává se ve všem do vůle Boží.

Celá příroda mimo nás není nic zlého, celá příroda i s námi má jeden a tentýž účel: chválu, slávu Boží, celá příroda jest člověku podrobena, celá příroda má mu napomáhati ku blaženosti a nikoliv jej od ní vzdalovati. Žádná však věc není na světě, která by člověka proti jeho vůli mohla od Jeho Tvůrce vzdáliti, spíše každá i sebe menší poukazuje člověka výše hleděti. Všecky věci na světě jsou dobry a k rozumnému užitku pro člověka určeny, třeba jich jen rozumně užívati:

„Ó jezte chléb a pijte z pramene,
ó koupejte se v slunci, růží květ
trhejte do věnců — jeť krásný svět,
jen kdo ví, jak naň moudře nazíráti
a stápeti v něm zrak svůj do závratí.“ (Mířiovský.)

Prisvědčujeme tu básníkovi: „jeť krásný svět, jen kdo ví, jak naň moudře nazíráti,“ myslíme však, že „stápeti v něm zrak svůj do závratí“ není „moudře naň nazíráti“.

Co však nejvíce nedokonalé blaženosti zde dodává ceny, jest naděje, že dokonalé dojdeme na onom světě:

„Naděje zvěstí!
Tebou se musí svět nésti
modrý pták štěstí“. (Vrchlický, Sfinx.)

O této naději praví sv. Tomáš (1. 2. q. 69. a. 1.): „Říká se, že někdo došel cíle pro naději, že ho dojde . . . , Naděje však, že dojdeme cíle, povstává z toho, jestliže se příslušně k cíli pohybujeme a k němu přibližujeme“ a to se stává ctnostným životem. Z toho patrno, jakou cenu má ctnostný život, a že hned z mládí máme býti k němu vedeni. Této nedokonalé blaženosti jest zde na světě každý schopen ať jsou jeho příhody jakékoliv:

„S námi štěstí nech zahrálo
na pány neb posluhy,
k činům přec každému přálo,
dosti volně okruhy“,

ona mu také žádnou nehodou odňata býti nemůže:

„Ať si jak chce moře zmitá
člunek mého života,
ať ho stíhá bouře lítá,
živlů vztek a mrákota:
Směle Bohem uloženou
podnikáje výpravu,
spěchám duší nezhroženou,
k blaženému přístavu.
Zjasňující černé noci
ve tříhvězdí tajné moci
nade mnou se vznášejí
víra, láska s nadějí. (Čelakovský.)

Vidno, že jest tato nedokonalá blaženost naším nejvyšším statkem na zemi, na druhé straně pak, že nejnešťastnější člověk na světě jest ten, kdo Boha poznáváti, milovati a Jeho přikázání zachovávatí nechce.

Jak vznešené jest povolání vychovatelské! Jak vznešené jest jiné blažiti, pochodní jiným cestu ku blahu naznačovati! Víra, naděje a láska! Hle, tři hvězdy světlo v temno duše naší vlévající, tři hvězdy cestu ku blahu dokonalemu na onom světě nám ukazující! Jestliže tyto tři Božské ctnosti vychovatel v srdce mladá vstípí nebo aspoň, co na něm jest, k tomu konci vykoná, vstípí-li je tak pevně a nesmazatelně, že svěřencům jeho po celý život jejich září světlou svítití, v rozličných dobách života jak žalostných tak trudných je osvěcovati a k dalšímu boji sílití budou, zajisté vykonal vychovatel úlohu svou dokonale. Není také pochybnosti, jestliže tyto tři ctnosti v srdcích pevně se ujaly, že mají zcela přirozeně také v zápětí mravné ctnosti, které se ve průvodu Božských v srdcích rozhostí. Tím však úplně vyhověl vychovatel úkolu svému, poctivě pracoval a může býti jist, že obdrží nejen odměnu věčnou, nýbrž i časnou — vděčnost žáků svých, která učitele vždy blaží a sílí. —

Jak jinak mohli bychom lépe ukončiti stať tuto nežli slovy Lessiovými (De perfectionibus moribusque divinis): „Synové lidští, dokavádž těžkého srdce? Proč milujete marnost a hledáte lež? (Žalm 4.) *Marnost* jest vše, za čímž se s veškerou pílí honíte, čest, bohatství, rozkoš, pro něž jste zanechali přednosti duševní, ctnosti,

jimiž jedinými můžete dojítí dokonalého blaha . . . *Lež* jsou všechny věci ty, slibující blaho a přinášející bídu. Skutečně toliko *synové lidští*, nikoli synové Boží, kdo takové věci vyhledávají. Nejsme pro ně stvořeni . . . v nich není dobro naše a klid náš; pozemské jsou věci ty a časné, nemohou utišiti duši naši, jejíž přirozenost jest nebeská a věčná Které jest tedy dobro naše? „Kdož nám ukáže dobré věci? Znamenáno jest nad námi světlo obličejů Tvého, Hospodine: dal jsi radost v srdce mé“ (žalm 4.). Toliko světlo víry může nám toto dobro ukázati i cestu, která k němu vede Což jest žádoucnějšího nežli znáti nejvyšší dobro a poslední účel a držeti se nejjistější cesty, která k němu vede? Bez tohoto poznání jest všechna moudrost daremna a nehodna jména moudrosti.“

Vychování a pozitivismus.

(Dokončení.)

IV. Herbert Spencer.

John Locke ve svých „Myšlénkách o vychování dítek“ největší váhu klade na rozvoj rozumu a mravní povahy, vědomosti jsou mu věci vedlejší, pročez ne právem o něm řečeno, že knihu tu proto napsal, aby jí odporoval svým teoriím sensualistickým. Podobně děje se i Herbertu Spencerovi.

Který jest vychovatelský cíl Spencerův, jakým člověk, jež chce vychovati? K tomu dává Spencer jasnou odpověď. Stanoví hlavní druhy činnosti, které stanoví účel lidského života. Na prvním místě jsou to „činnosti“, které hledí přímo k zachování individua“, na druhém — „činnosti, kteréž opatřující potřeby životní prostředně k zachování tomu směřují“, dále — „činnosti, nesoucí se k výchově mladého pokolení“, na čtvrtém místě „činnosti, jež mají za účel pořádek i postup společenský i politický“, konečně na místě pátém shledáváme činnosti, které mají život zpříjemniti, ukojiti city estetické a podati potřebné zábavy. Podle Spencera má vychování přísně plánu toho se držeti: nejprve pracovati v tom, co jest nevyhnutelným, pak teprve hleděti věcí vedlejších, nadbytných.

Myšlénka tato zdá se na pohled zcela správnou, na něco však zapomenuto, že z nevyhnutelného to nejnevyhnutelnější dává nám sama příroda. Vychování ovšem má působení přírody podporovati, ale účelem jeho jest ještě něco vyššího. Příroda sama učinila by z nás tvora zvířeti blízkého, vychování povznéstí nás má na člověka.

V dobách dřívějších obětovali tělo duši, vzdělání tělesného vůbec nedbáno, z toho však nijak nenásleduje, aby dnešní vychování stalo se *hodováním*, jak filosof náš poněkud vulgárně se vyjádřuje, nebo konečně: že všechno podríditi se má zásadě *primum vivere*. V povaze věci samé leží, že rozvoj lidskosti neděje se bez obětí, a jako v životě organickém, tak i v životě duševním mnoho jest povolaných, ale málo vyvolených. Či snad pro zachování života máme se odříci toho, co vlastně životu ceny dodává? A konečně v celém životě jest boj a dobře bude, když dítě na něj připravíme.

Podle téže zásady užitečnosti chce míti Spencer mezi předměty učebnými pouze vědu, odvolávaje se na to, že ku př. pomocí geometrie budují se mosty

a železné dráhy, ba při každém zaměstnání, i při básnictví vědy jest potřebí. Avšak dříve než vychováme inženýra, jest potřebí, abychom vychovali člověka!

Jako kritérium metody ukazuje nám Spencer — příjemnost dítěte. Je-li metoda dobrá, praví, vzbuzuje příjemnou náladu, a tak dítě stává se učitelem svých učitelův, od něho učití se můžeme pravé metodě. Vzhledem k tomu tážeme se: kdy naučili bychom dítě čísti, kdybychom očekávali vlastního jeho vybidnutí? Možná, že přijde doba, kdy pozná ze zkušenosti potřebu umění čísti a půjde k učiteli, může však již býti pozdě. Známo jest též, jak dalece prospěšny jsou ony různé hry učebné. Dítě vybírá si z nich pouze, co jest zábavným, a konečně i to je omrzí. Kant praví: „Záhubným jest učití dítě považovati všecko za zábavu. Hlavním účelem výchovy jest naučiti je pracovati.“ Připravujeme nemilé sklamání těm, jež učíme pouze baviti se. Ti však, kdo naučí se pracovati, bezpečni budou před zlým osudem neb alespoň před nudou. Práce jest jedna z forem mravnosti, est její školou. Neučíme-li dítě pracovati, připravujeme se sami o nejlepší prostředek, jímž bychom mu vštípili zásady pořádku a kázně.

Uvažujme nyní o myšlénkách Spencerových o výchování morálním. V té příčině jsou rady jeho vesměs negativní: žádných pravidel, žádných trestů. I v mravní výchově jediným činitelem budiž příroda. „Upadne-li dítě, neb uhodí-li se o stůl, pocítí bolest, jejíž památka ho opatrnějším učením usiluje; a bude-li se zkušenost tato opakovati, naučí se dítě své pohyby vhodně řídit. Sáhne-li po žhavém železe, dá-li svou ruku do svíčkového plamene, nebo když si kůže vřelou vodou oparí, opařenina neb spálenina, která mu zbude, jest ponaučením, na něž tak brzo nezapomene. Jeden nebo dva podobné případy způsobí dojmy tak mocné, že nižádným přesvědčováním se dítě navesti nedá podobným způsobem zákonů přirozenosti své nedbati. A na těchto případech ukazuje nám příroda způsobem nejjednodušším pravou theorii a praxis morálního vedení.“ *)

Tuto pravou theorii a praxi nazývá Spencer methodou přirozených následků. Ztratí-li chlapec neopatrností svou perořízek, netrestejte ho tělesně, ale nekupte mu jiného, ať pocítí následků neopatrnosti. Není-li dívčinka v čas hotova, kdy celá rodina chodívá na procházku, je toho přirozený následek, že zůstane doma a na vycházku nepůjde. Příště jistě se přičiní, aby liknavou nebyla. — Rady tyto jsou skutečně velmi zdravé a praktické. Často zajisté nemístná citlivost káže nám nedati dítěti pocítiti bolesti, kterou zasloužilo. Často egoismus nebo vládychtivost zavádí místo trestů přirozených, které jsou docela spravedlivy, tresty umělé, jímž dítě nerozumí, kteréž zdají se mu býti nespravedlivy a nikdy je nenapraví. Avšak metoda tato přece jen má svoje meze a to dosti úzké. Která matka dovolí dítěti dotýkati se rozžhavené plotny nebo politi se vřelou vodou? Byl by to zajisté skutek příliš odvážný. A pak nenásleduje na každý zlý čin přirozený trest! Sám Spencer doznává, že nejtěžší přestupky — lež a krádež nemívají za následek přirozený trest, i že třeba trestu umělého, a také jej schvaluje. Tím staví se ovšem docela na naše stanovisko.

Ale ještě v jedné příčině s ním nesouhlasíme. Svou methodou přirozených následků, jakož i reakcí se strany rodičů vštípiti chce Spencer dítěti myšlénku, že *v jeho prospěchu* jest některé věci činiti a jiných nechat. O *povinnostech* ani slovem se nezmiňuje a to ne z pouhého přehlédnutí. Tak snad také dítě poněkud vychová, od pravé výchovy mravné žádáme však více, hlavně aby chovanec byl si

*) Překlad Úlehův.

vědom i svědom svého svědomí a dospěl charakteru. V tom, právě leží význam auktority otcovské, již Spencer úplně nedbá. „Týž poměr, který váže člověka se zákony mravnosti, váže též dítě s rodiči,“ praví Fichte. Spencer obrací se též proti zbytečné často intervenci rodičů, proti panovačnému tónu jejich rozkazů, jež vyvolávají odpor. „Co se opovažuješ mne neposlušovat? To ti ukážu, že se již o to postarám, abys ty mne poslouchal! To já ti brzy povím, kdo je pánem!“ a pod. Nechceme nijak zneužít tuto formy rozkazu omlouvati, soudíme však, že v případech takých více trpí morálnost rodičů nežli dítěte, neboť pro dítě nejhlavnější jest, aby poznalo, že jest nějaká moc, která dovede čeliti jeho rozmarům a nápadům. Nepravíme tím, že na obsahu a formě rozkazu nic nezáleží, ale ukázati chceme, že nejzávažnější při tom jest poslušnost dítěte. Poslušnost je pro ně mravností, mravností instinktivnou a nevědomou, ku které jediné jest v nedostatku úsudku schopno. Jen postupně, kdy naučí se dítě určovat samo sebe, možno jest sprostiti je této povinnosti, uměle a ze vnějška přičiněné. Rozumní rodiče sami dobu tu připravují, dávajíce jen takové rozkazy, které shodují se s důvody rozumovými a dítěti dovolují jednati současně dle vůle cizí i vlastního nitra. Zákonův a pravidel jednání potřebí jest každému člověku, stáří kteréhokoli. „Mistr všelike morality“ Em. Kant praví: „Dětem určiti se má čas práce, spaní i hry; ve věcech nezávažných nechte jich jednati svobodně, ale vždy ať řídí se zákony, které jednou jako pravidlo jednání svého uznaly.“ Jen tím způsobem můžeme vychovati pravý charakter. Jedině zákon, který vyznačuje se stálostí, může vychovati člověka, jenž dovede býti stálým. Příjemnost jako mistr výchovy vychovati může toliko lidi nestálé, plné rozmarů, neboť sama jest nestálou. To je něco zcela jiného, než o čem mluví Spencer; povinnost, zákon, kázeň vyvolaly by u něho pouze úsměšek, Kanta poslal by do přežilých časův theologie a asketismu a nazval by jej, jak to nedávno jeden z filosofův učinil, posledním Otcem církevním. — Který však jest význam vychování, zvláště mravního, máme-li nechati člověka takým, jakým učinila jej příroda? Když příroda sama tak dobře všecko zařídí, k čemu paedagogiky a její theorií? Jestliže každý instinkt v určitou dobu sám se objeví, nemají-li též rodiče svého instinktu vychovatelského, a není-li nemoudrostí, ba svatokrádeží vysmívati se, jak to činí Spencer, povšechné nedostatečnosti rodičův u věcech vychování?

Přel. —b.

Zdaž víra skutečně vede boj proti vědě?

Uvažuje **Karel Skultéty**, řídící učitel.

Šu a tam čteme v časopisech, jež chtějí býti na výsoť vědeckými, že dosud prý trvá odvěký boj mezi vírou a vědou; čtoucí rozuměj mezi vírou „křesťanskou“, zvláště katolickou. (Srovnej „Paed. Rozhledy“ r. 1891. seš. V., str. 161. a násl.) Jako jsme si blíže určili víru, na kterou páni míří, tak si zase doplníme převlastkami vědu, proti níž boj skutečně trvá: ano víra bojuje proti vědě *liché*! Ze slov svrchu uvedených vyplývalo by, že každý vědator musí býti nevěrcem čili: kdo chceš býti učencem, nesmíš míti víry!

Dále pronášejí prý „časopisy pro denní potřeby pravověřících“ (ovšem řečeno s příděchem ironie), „jichž články nelze dosti shovívavě měřiti (!), jakož i časopisy

rázu vážnějšího, které za vědeckými účely spěti se snaží (!), samé stesky do vědy, jak je zdrojem dnešního zla, jak založila nevěru a podkopala mravnost a jak zakládá prospěchářství!“ Pan pisatel užil rozkošného výrazu: „pro denní potřeby pravověřících“; jaký výklad mám k tomu přičinit? Nejspíše míní autor věty této, že dle jeho ocenění, do těch časopisů nejlépe by bylo baliti denní potřeby, jež pravověřící u rozličných hokynářů nakupují. To je čtverák! A což ty rázu vážnějšího! ony se snaží chudáci, ale kampak s tou flintou — či chci říci s tou vírou dojdou!

Ještě větší štulec pak uděluje se těm, již vedou boj „proti vědě“; slovy: „I očekáváme jen, že odpůrcové osvěty přírodovědecké prohlásí: že vyznávači moderních názorův o ustavení světa na novo nuceni budou k mínění, že země přece jenom stojí a jediným světem ve všemíru (sic!) trvá; že spisy Darwina a jeho stoupenců mají v prach a popel obráceny býti, by nešířily nákazu víry a mravů; že lékaři musí odložití své pomůcky a pokořiti se nemocem nakažlivým, jako trestům Božím na hříšné a nevěřící pokolení naše poslaným!“ (Dejte pozor, aby vás nechytla chřipka nebo cholera!) — amen, měl ještě pan vědator a stoupenec Darwinův dodatí. Br! až husí kůže člověku naskakuje, když vždy a vždy opět vlekou se do boje věci, jež jako nepravdivé byly vědecky vyvráceny; ovšem nemůžeme chtítí, aby každý četl články, jako byl onen o Galileim.

Pane autore! myslíte, že věda počíná se Darwinem, Büchnerem atd., pokračuje pak Vámi a jinými stoupenci tohoto směru, že jenom ti ji mají v nájmu a na rozum patent?

Hned po té uvedena jsou s povzdechem jmena učenců-kněží, kteří prý přáli vědám přírodním a mezi nimi i Secchi, jesuita — Pán Bůh s námi a zlé pryč — a ti snad přece také měli víru? Jak jen se to všechno rýmuje?

Co pak chtěl pan autor statistikou unie dokázati, co úpadkem Mexika, Bůh milý ví. Neboť jako nejsou přírodní vědy příčinou rozvoje států severoamerických, tak zase víra nezavinila úpadek Mexika, nýbrž okolnosti zcela jiné. Srovnajme jenom ku př. zeměpisnou rozlohu, srovnajme lenivého Španěla s podnikavým Angličanem, pracovitým Irčanem, Slovanem a Němcem. A konečně nikdo netvrdí, že každý pokřtěný národ jest zárukou blahobytu pozemského. Že pouhá víra nezakládá štěstí jednotlivcův a národův, o tom již sv. Pavel ve svých listech mluví: „A kdybych měl víru, až bych hory přenášel, lásky pak kdybych neměl, nic nejsem!“

Avšak nechme těchto žertů, vždyť nemíním psáti žádné polemiky, nýbrž dle vědy hlásané učením věřícími podati stručný nárys těch věcí, jež týkají se stvoření světa a člověka.

Kdo blíže pozoruje naši zem, na níž život svůj travíme, kdo pozoruje celou přírodu kolem sebe. poznává, že ta rozmanitost překrásná, že celá ta ~~krása~~ rozmanitá zajisté není zde od věčnosti v tomto nynějším stavu, nýbrž že musilo vše nějakým způsobem vzniknouti, povstati, utvořeno býti.

O tom pak, *jak* naše země a celá příroda povstala, rozmanité panují náhledy, tím rozdílnější a odpornější sobě vespolek, jsou-li výsledkem pouze zkoumání lidského ducha, jako naopak jednoduché a lehce pochopitelné jest učení zjevení Božího.

Vidím-li na vsi spořádaný statek který jako čistá panna nad ostatními se povznáší, v němž dvůr jest jako mlat urovnán a vzorně uspořádán, kde čisté a vzduchu odevšad přístupné chlévy naplněny jsou plemenným dobyt看, kde

obydlné stavení podobá se útulné kleci, jehož lesy, luka, pole jsou ve vzorném pořádku, tu si pomyslí, že rozumný hospodář v něm bydlí, který vše si takto uspořádal a hospodářství pevnou rukou řídí, bláznů pak bychom tomu nadali, kdoby řekl: Tento statek velmi pěkně sám sebou povstal, A takto mluví mnozí lidé, kteří právě pro tu vzornou, v celé přírodě panující zákonitost a krásu se domnívají, že celá příroda, celý svět kde se vzal, tu se vzal. Jak krásné jest naopak přesvědčení nás katolíků, jak povznášející jest víra naše potvrzená zjevením, jež nás učí, že moudré a nikdy nezměnitelné zákony přírodní původ mají v bytosti nejumoudřejší a rovněž nezměnitelné. Není hmota věčná, není síla věčná — ale jest věčný Bůh! Jak velebně zní tato jednoduchá věta písmá sv.: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.“ Jean Paul pak praví: „První list knihy Mojžíšovy více váží než všechny folianty přírodopysců a filosofů.“

A skutečně tento výrok jest podkladem netoliko celého zjevení, nýbrž jest základním kamenem našeho názoru o Bohu a o světě a liší se bytně ode všech pověstí pohanských národů a od rozličných systémů filosofů starých i nejnovějších, kde jeden systém boří druhý.

My sami arci nepoznáváme tak tíhu jmenovaného výroku, poněvadž od nejútlejšího mládí jsme s ním seznámeni; posuneme-li však názory pohanské, jež za Mojžíše a i později v Egyptě, Foenicii a Babyloně panovaly a dosud v brahminském náboženství panují, blíže k nám, tu teprve seznáme neobsáhlou důležitost mojžíšského učení o Bohu, světě a člověku.

A vskutku, nebyl-li svět stvořen živým slovem Božím, nýbrž počíná-li se vše temným chaosem, pak marně duch lidský zápasí, a namáhá se, by si vysvětlil původ všehomíra.

Dle domnění starých pohanských i nynějších materialistů nebyl svět ovšem stvořen, nýbrž povstal prý sám sebou. Tito materialisté mají za to, že žádná nadpřirozená bytosť svět nestvořila, nýbrž že od věčnosti zde byla hmota, a pohyb hmoty té — síla, že od věčnosti hmota i síla věčnými zákony na sebe jsou upoutány a že vzájemným působením, tedy jakousi fysickou nutností svět znenáhla se vyvíjel a ustavičně dále stejnoměrně se vyvíjí, že celá minulost naší země není nic jiného než dále se rozvíjející přítomnost. Není prý možno, mysliti si nějakou věčnou sílu bez tvoření, bez hmoty, která byla by nejprve v nečinnosti se nalézala (kdo pak toto tvrdí? což v nekonečném prostoru nemůže býti nekonečné množství světů?) a pak teprve z ničeho počala tvořiti tento svět. Z ničeho prý jest opět nic. Ostatně prý taková všemohoucí bytosť nepotřebovala se takto namáhati, by svého účele dosáhla. Mohlať bez váhání a okamžikem stvořiti, co se jí dobrým býti zdálo. (Jak vidno, chtěli páni materialisté Pánu Bohu předpisovati!)

Ovšem z těchto náhledů zírám na nás čirý materialism, který nemá prazádných základů křesťanské víry, který z písmá sv. jenom tak zhruba si něco zapamatoval, co tu a tam slyšel, který posměšně zavrhuje, čeho nezná. Neboť kdo pak z nás si představuje Boha jako sílu? Vímeť všichni, že dle zjeveného náboženství jest Bůh ta nejvyšší, všemohoucí bytosť beze vší hmotnosti, jež má nejdokonalejší rozum a nejsvobodnější vůli, kterou nedovede ani omeziti ani vyzkoumati žádný z moderních proroků.

Bůh jednal, kdy a jak chtěl, a Jemu není a nebylo i nebude nic nemožného. Pro své jednání neměl žádné nutkající příčiny, neboť tato byla by pak nad Jeho svobodnou vůli. Celý svět vyplynul z nezměrné lásky Boží, původ jeho leží v Bohu samém, nikoli mimo Boha. Stvoření světa není tudíž následek nějakého nedostatku,

nýbrž výron v Bohu překypující bohatostí. Zdali není tato víra mnohem přirozenější než ono potřeštěné štourání ve přírodě, než ono pohanské zbožňování přírody? Divím se, že oproti naší víře nevyvinul se celý kult přírody i v době moderní s chrámy, v nichž by materialističtí učenci byli augury.

Avšak nemysleme si, že snad nutnost tvorby světové ležela v Bohu, že to byla nutnost lásky; láska jest sice dokladem, proč Bůh svět stvořil, nikoliv snad příčinou, jež by Jej ku tvoření byla nutkala. Bůh jest sice láska, předmětem však lásky své jest On sám jakožto nejvyšší dobro, pro které On vše ostatní miluje. Vylila-li se láska Jeho na tvory, jež v život povolal, tedy On to jest, který ve své vůli svobodně ustanovil, jak mají povstati. A tak Bůh od věčnosti v úmyslu měl svět stvořiti, ale nikoli svět věčný, nýbrž od toho okamžiku bytující, kdy jej stvořil. On stvořil svět v čase jistém a čas — měřítko všeho proměnitelného, povstal zároveň se světem. Jako Bůh od věčnosti stvořiti chtěl svět nikoli věčný, tak stvořil dle svého věčného úradku svět dočasný, ne jakoby se byl změnil, když tvořil před tím netvořiv, nýbrž poněvadž na čas bylo, co dle jeho věčné úrady státi se mělo.

Z toho sama sebou vyznívá odpověď na otázku, kterou již sv. Augustin položil: Proč Bůh tento svět dříve nestvořil? Co činil Bůh dříve, nežli stvořil tento svět? Otázky tyto jsou nepřipustné, nejapné, poněvadž vnášejí druhy času ve věčný, bezčasný život Boží, kde přece o času a o nějakém „dříve“ mluvit nelze; věčnost nepředcházela času, nýbrž věčnost čas obsahuje, v sebe pojímá, obkličuje a jej proniká.

Stvořil pak Bůh svět tento, aby ukázal moc a slávu svou, pak aby stvoření z ruky Jeho vyšlé oblažil.

Jak nás bible poučuje, stvořil Bůh tento svět v šesti periodách, dobách. Shrňme-li veškerý výsledek tvorby světa dle bible, tož dosáhneme následující pravdy:

1. Svět hmotný není věčný, nýbrž od Boha na počátku času stvořen;
2. Bůh stvořil svět v jistém postupu;
3. prahmotu beztvárnou a temnou Bůh netoliko utvářil, nýbrž mimo to tvorbou svou nové bytosti učinil — duši zvířecí a lidskou.
4. Nejprve jeví se bytosti méně dokonalé, na to dokonalejší a dokonalejší.
5. Prvním zjevem na naší zemi bylo světlo, základní podmínka všeho organického vývoje.
6. Země — podklad a živitelka všeho, co živého na ní jest — odděluje se od moře, znenáhla z vody vystupujíc.
7. Země pokryla se rostlinami, prve než plovoucí, létající, lezoucí a čtvernohá zvířata vodu, vzduch a pevninu oživila.
8. Zvířata ve vzduchu a na pevné zemi žijící byla stvořena, když vody živoucími tvory se hemžily.
9. Člověk stvořen byl, když živočišstvo již žilo.
10. Země se vším co na ní jest, stvořena byla pro člověka, což již Aristoteles vypovídá řka: ἀνθρώπων τῶν ἀνθρώπων ἐνεκεν αὐτὰ πάντα πεποιημένα τὴν φύσιν.

Nuže čemu bible před více jak 3000 léty učila, k tomu věda po tisíciletích vážným bádáním nescetných učenců došla, odpor mezi vírou a vědou jen uměle od jistého druhu učenců se vyvolává!

Právě z předchozího vyplývá zřejmě, že jen bezprostředné zjevení Boží může býti pramenem, z něhož bible čerpala. Kosmogonie všech národů poukazují svorným

chodem myšlének na toto prazjevení, jehož nejjasnější útvar nám inspirovaný dějepisec zanechal.

„Jest-li kniha,“ praví přírodopysce Boubée ve své *Géologie élémentaire*, „jež sepsána byla v čase, kdy vědy přírodní v plénkách se nalézaly, (my si dovoluujeme doložit: „a naštěstí“) nicméně v několika řádkách ty nejznamenitější pravdy stanoví, k nimž nebylo možno jinak dospěti než neobyčejným pokrokem, jaký v 18. věku po Kr. zavládl, jestli že tyto věty se srovnávají se skutečností, jež tenkrát a až po naše doby se ani netušila a kterou filosofové vždy klamným, způsobem a s protivných stanovisek pozorovali — jestli že právě tato kniha povznesena byla nad svůj čas u vědomí vědeckém i v mravouce — tož musíme přiznati, že kniha ta jest více jak dílo rukou lidských.“

Ovšem účelem kosmogonie biblické není učiti přírodovědě, alebrž zjevení Božímu, které ovšem nemůže nikdy odporovati na de všechnu pochybnost zjištěným pravdám věd světských, ale pravdy tyto nesmí se zase hledati v každé písmeně sv. písma, poněvadž v tomto církev vedle božského i lidského činitele uznává. Mnohým ku př. dříve bylo kamenem úrazu, že Bůh stvořil v první periodě světlo a teprve ve čtvrté slunce. A právě, že Mojžíš rozeznává světlo od nositele světla — slunce, oznámil světu nauku, jež fysikou moderní jest dokázána.

Sám A. Humboldt praví o polárním světle toto: „Tomuto zjevu přírodnímu dodává nejvyšší důležitosti, že planeta mimo světlo, které od slunce dostává, schopna jest samostatné světlo vyroniti. Síla světla zemského převyšuje při nejvyšším lesku barevných k zenitu proudících paprskův o něco světlost první čtvrti měsíční. Ano mnohdy při tomto světle zemském možno bylo čísti tištěné knihy.“ Z řádků předeslaných vyplývá, že stvoření světa dle bible úplně srovnává se s čistě vědeckými názory o povolání světa, ale pravdy a názory tyto nelze také hledati v každém slově sv. písma, poněvadž vedle výkladu historického jest i allegorický výklad možný. Již sv. Augustin i Tomáš takto nás o výkladu písma sv. poučují: „Skálopevně musíme na pravdě písma sv. lpěti; kde však ono mnohosmyslné jest, tu nemáme na jednom výkladu otrocky přestávati, by písmo sv. nevěrcům ku posměchu nebylo, když planost výkladu onoho se objevila.“

Konečně dlužno uvážiti, že bible sepsána jest v mluvě a názorech své doby; vždyť Mojžíš psal zjevení Boží po svém rozumu pro lid a nikoli vědeckou knihu pro učence, neměl pak zkušeností, jakých po tisíciletích exaktním bádáním se dosáhlo.

Tolik zdálo se mi nutným předeslati o této první, jaksi všeobecné části, abych v následující mohl promluvit o stvoření člověka zvláště a dokázati, že lidstvo z jediného páru se rozmnožilo.

(Dokončení.)

DROBNOSTI.

Ze školského ráje italského. „Il nuovo Educatore“ uveřejňuje v č. 45. rozmluvu, již měl italský ministr vyučování Ferd. Martini s redaktorem „Araldu“. V rozmluvě této prohlásil ministr, že má v úmyslu opravit nejen školství střední, nýbrž i vyučování universitní, jemuž prý jest opravy nezbytně třeba. Hlavní však péči hodlá prý věnovat školství obecnému, o němž prý jdou nářky, že jest velice nedostatečné, což prý jest z části pravda. Především prý jsou učitelové škol těchto

na tom bídne, jelikož jest plat jejich malý a nedůstojný, a ten prý jim ještě někdy — a to nezřídka — nebývá vyplácen po dlouhý čas. Ano někde prý dluhují obce svému učiteli 3000 až 4000 lir, což prý znamená že jsou jim za víc než za dvě léta dlužny celé služné. Na poznámku redaktorovu, že jest celá řada universit italských, z nichž věda nemá žádného užitku proto, že na nich působí síly slabé, z čehož nutně plyne, že jsou přednášky nedostatečné a že by snad tudíž mnohem lépe bylo, kdyby některé z nich zanikly na dobro, odpověděl ministr, že reformovat university práce jest těžká, protože se tu křižují mnohé oprávněné zájmy; mluvě pak dále o školství vůbec, pravil ministr, že se naříká, že školství italské je příliš drahé, ač učitelé placeni jsou bídne. Obcí ital. ať velkých ať malých zmocnila prý se od let několika stavební horečka, stavěly prý, stavěly a jenom stavěly, a to prý často tak, že byvše sotva hotovy, musily začít stavěti znova. Tak prý stavěli v jisté obci školu, ale sotva prý byla škola hotova, zbořili ji celou a stavěli znova od základů, protože udělali záchody a stoku na místě nevhodném. *) Byly prý ovšem ve mnohých obcích budovy školní nevhodné a nedostatečné a proto prý bylo třeba stavěti, ale často prý se v příčině této zabíhalo příliš daleko, následkem čehož prý se mnohé obce tak vyčerpaly a zadlužily, že nemají prostředků ani na vydání nejnutnější. —

Návštěva služeb Božích. V zasedání c. k. okr. šk. rady liberecké ze dne 20. července 1892. bylo (s odvoláním se na výnos c. k. zem. školní rady ze dne 29. dubna 1870. č. 2485. a na výnos c. k. okres. školní rady liberecké ze dne 31. května 1871. č. 57.) stanoveno a oznámeno všem správám škol:

1. „Všichni žáci a žákyně bydlící v místě farním aneb vůbec v místě, kde je kostel, v němž se konají pravidelné služby Boží, mají se, — počínaje od třetí třídy staří t. j. od třetího školního roku — účastniti společně dopoledních služeb Božích o všechny neděle a svátky, které nespadají do doby prázdnin.

*) Ale aspoň je přece udělali! Nám však jsou známy v Čechách obce dvě, které vystavěly v prvních letech nynější školské éry vícetřídní školy — bez záchodů a chybu svou poznaly teprve tenkrát, když se ve škole mělo už začít vyučovati!

V místech, kdež se konají jenom jedny služby Boží, jsou farní služby Boží zároveň školními službami Božími. Kde však se konají více než pouze jedny služby Boží, má duchovní správce určití, které z nich má navštěvovat školní mládež.

Dispense v jednotlivých odůvodněných případech jak pro žáky jednotlivé, tak pro celé školy může udělit správce školy v srovnání se správcem duchovním.

2. Stejná ustanovení platí též pro žáky oněch škol, jež jsou na blízku kostela farního neb vůbec místa, kde jest kostel, mohou-li tamnější služby Boží bez zvláštních obtíží navštěvovati.

3. Mládež osad vzdálenějších má býti častěji upozorňována na plnění druhého přikázání církevního, má býti k tomu napomínána a škola se má přesvědčiti, jak děti toto přikázání plní.

V letě má býti i školní mládež ze vzdálenějších míst za příznivého počasí několikrát nejméně však třikrát v neděli a ve svátek na služby Boží vedena.

4. Neomluvené zanedbání předepsaných služeb Božích má býti tak ceněno, jako neomluvené zanedbání školy a má tudíž býti třídním učitelem v katalogu školním vyznačeno. (Rozhod. c. k. ministerstva bohoslužby a vyučování ze dne 3. března 1891. č. 3298.

5. Učitelé jsou povinni vésti dozor nad dětmi při službách Božích. Ředitelové a správcové škol jsou zodpovědní za zevrubné plnění nařízení tohoto, jakož i všech jiných nařízení v příčině této vydaných.

Ku konci se ještě poukazuje k výnosu c. k. zemské šk. rady ze dne 17. prosince 1883. č. 37048. jakož i ku § 50. alinea 3. řádu školního a vyučovacího ze dne 20. srpna 1870.

Reformy ve školství italském.

V Itálii se jedná už delší čas o opravu škol středních (gymnasií a reálék), též i ve školství obecném, které prý není daleko takové, jaké by býti mělo, mají býti zavedeny některé aspoň opravy. Vedle toho se v italských listech paedagogických ozyvají hlasy dosti četné, aby prý se opravilo také studium universitní a vyučování a vychovávání na ústavech učitelských. Tedy všude samé opravování. My zde chceme sdělit několik jenom myšlének o tom, proč a v jakém způsobu žádá se zavedení některých oprav na ústavech italsk. pro vzdělání učitelů. Nabývajíť prý zde vychování učitelky budoucích italských matek

a proto prý mnoho záleží na tom, aby se jim zde dostalo nejen náležitých vědomostí, nýbrž aby se naučily zde i jemnému mravu a ušlechtilým způsobům, aby v tomto směru mohly působiti na budoucí svoje chovanky. Mimo to prý dosvědčuje zkušenost, že jemný mrav a uhlazené způsoby člověku nejednou víc prospívají než vědomosti. Že však mnohé ústavy ku vzdělání učitelek právě v tomto směru nevyhovují, nedá prý se popírati, jelikož prý si nikdo nedá práci, by chovanky učil pravidlům ušlechtilého se chování, chování se, jakého z domova nemají a mítí nemohou. Proto ptá se tazatel v „Nuovo Educatore“, zdali by ministr vyučování nechtěl poněkud zredukovati studijní plán těchto ústavů, jenž prý jest beztoho „nemoudrostí mudrců látkou učebnou až směšně přecpaný“ a zdali by nebyl ochoten zavést po této užitečné redukci jako zvláštní předmět theoretické a praktické vyučování jemnému mravu a uhlazeným způsobům. Školy obecné měly by prý z toho jenom užitek, protože prý nyní velmi mnohé matky posílají dcery své do škol k jeptiškám jediné proto, že prý je mají za „più educate“ — za lépe vychované nežli světské učitelky. Jiní opět (či vlastně: jiné) přiznávají ovšem také úplně, že jest výchova na ústavech zmíněných nedostatečná, ale mají za to, že by citelnému nedostatku tomuto nebylo nikterak odpomoženo ani sebe lepším vyučováním dobrým způsobům, nýbrž že jest třeba užití prostředku radikálnějšího, a žádných povrchných záplat a naplastí. Rozumují takto: „Ústav pro vzdělání učitelek má nám odvádět nejenom dívky dobře vyvíčené, nýbrž i dívky dobře vychované, dívky jemných způsobů; nemá rozvíjeti pouze jejich ducha, nýbrž má i srdce vzdělávati, nesmí přihlížeti pouze ku zdokonalení individuálnímu, nýbrž musí mítí za účel připravití náležitě budoucí vychovatelky dcer našeho lidu, z čehož patrně jest, že výchova na ústavech ku vzdělání učitelek musí býti **dokonalá, vážná, jednotná**. Mám tudíž za to,“ píše mluvčí jejich dále a prosí v této příčině za omluvu, „že vychovati dívku, dáti jí pochopiti

vznešenost jejího povolání, poskytnouti jí potřebnou pomoc, aby z ní mohla býti dobrá vychovatelka a matka, to že může dobře a náležitě vykonati — jen žena. Řízení ústavů ku vzdělání učitelek bývá svěřováno výhradně mužům, kteří tudíž přirozeně bez všeliké viny své nemohou svým chovankám takové dát vychování, jakéhož jest třeba budoucím učitelkám.“ Z tohoto pak se dále dedukuje, že prý tudíž professory na ústavech těchto nemají býti muži, nýbrž ženy, s čímž však „Il nuovo Educatore“ čís. 44., z něhož tuto zprávu vyjímáme, nikterak nechce souhlasiti.

Mají strach z jeptišek. V Toskánsku chtěli řízení některých vyšších ústavů pro vyučování a vychovávání dívek (tak nazvaných konservatorií) svěřiti opět — jeptiškám a podali již v příčině této žádost k ministerstvu. Ministerstvo však odpovědělo krátce a rozhodně, že žádosti jejich nelze vyhověti, a že po nich žádá, by co nejprísněji šetřili statutu organického z roku 1867., jímž se mezi jiným stanoví i to, že kdo nosí roucho řeholní, nesmí zastávati ani úřad učitele ani služebníka při školách veřejných. Mimo to se odebrala z nařízení ministra vyučování do Toskánska inspektorka vyšších škol, paní Guerrini, aby zmíněné konservatoře prohlédla a podala zprávu ministerstvu. (Il nuovo Educatore č. 4. ze dne 27. října 1892.)

Nové nařízení. C. a k. zemská školní rada ve Štýrsku nařídila, aby učitelové, kdykoli se ucházejí o nějaké místo, přikládali k žádostem nejen vysvědčení způsobilosti, nýbrž i vysvědčení maturitní. Z toho veliký rozruch mezi učiteli, jak viděti ze zprávy ve „Freie paed. Bl.“ č. 44. str. 689. ačkoli sám J(essen), pojednávaje o novém tomto nařízení ve článku úvodním, přiznati musil, že pro ně svědčí mnohé důvody, nejvíce však ten, že učitelové na ústavě učitelském mnohem lépe mohou kandidáta poznati a posouditi, nežli pp. komisaři, kteří ho viděli při zkoušce učitelské způsobilosti snad ponejprv ve svém životě a to jen po dobu velmi krátkou, v níž ho nemohli dostatečně poznati.

Spisy redakci zaslané.

Obrazy z veškerých dějin milé naší vlasti Rakousko-uherské. Pro školu i dům sestavil Alois Lhotský, ředitel obecné a

měšťanské školy ve Třešti a c. k. okresní školdozorce. Spolupracovník Karel Kamenář, odborný učitel ve Třešti. V Třebíči.

Tiskem a nákladem knihtiskárny J. F. Ku-
beše 1893. Cena 1 zl. 40 kr.

Prälat Merkle's Grundsätze der Erziehung.
Nach dessen Vorlesungen am Lyceum zu
Dillingen bearbeitet von P. Gratian von
Linden, Ord. Cap., Mag. Nov. Mit Er-
laubnis der Obern. Augsburg 1892. Lite-
rární ústav Dra Maxe Hutlera (Michaela
Saitze). Cena 1 m.

Jakob Wimpelings paedagog. Schriften
übersetzt, erläutert und mit einer Einleitung
versehen von Josef Freundgen, königl.
Seminardirektor zu Paradies. (Sammlung
der bedeutendsten paedagog. Schriften
aus alter und neuer Zeit. Band XIII.).
Paderborn 1892. Tisk a náklad Ferdin-
anda Schöninga. Cena 3 m. 20 pf.

**L'éducation de nos filles par Le Dr. Jules
Rochard.** Paris, Librairie Hachette et
Cie, 1892. Cena 3 fr. 50 c.

**Geschichte des gallo-fränkischen Unter-
richts- und Bildungswesens.** Von den
ältesten Zeiten bis auf Karl den Grossen.

Von Dr. V. M. Otto Denk. Sklad Frant.
Kirchheima v Mohuči 1892.

Slova pravdy. Laciné čtení časové. Vydává
Edvard Brynych. Roč. III. č. 1. (Kněží
a čtení. Napsal Edvard Brynych) a č. 2.
(Konservatismus. Napsal Edvard
Brynych). Cena à 2 kr. Čistý výnos věno-
ván Jednotě katol. tovaryšů v Praze.

Dom in Svet. Ilustrovan list za leposlovje
in znanstvo. Leto V. štev. 11. Ured. in
izd. Dr. Fr. Lampe v Ljubljani.

Růže Dominikánská. Katolický časopis
bratrstva růžencového a třetí řehole do-
minikánské. Red. Fr. Filip Konečný.
Roč. V. č. 7.

Dělnické Noviny. Red. Tom. J. Jiroušek.
Roč. II. č. 5. následujícím obsahem:
Socialní hnutí a organizace katol. děl-
nictva v Německu. Zdravotní hlídka.
Feuilleton: Pamatujte na konec. (Pokr.)
Z celého světa. Různé zprávy. Zprávy
spolkové. Dopisy.

Časopis učitelek. Red. Em. Schmutzrová.
Roč. VIII. č. 11.

(Zasláno.)

Všem slavným *spolkům*: čtenářským, dělnickým, zábavným, pěveckým; *jednotám*:
katolicko-politickým, ženským vzdělávacím, všem slav. *besedám* občanským: slav.
knihovnám: obecním, farním, učitelským, školním a spolkovým vůbec, jakož i všem
milovníkům ušlechtilého čtení, doporučuje se co nejlépe *laciný, zábavně-poučný*
a obrázkový časopis vycházející za redakce P. Jos. Vévody v Olomouci I. a 15.
každého měsíce, zvaný

„Náš Domov“

„Náš Domov“ jest dle úsudku všech jeho dosavadních p. t. čtenářů a odbě-
ratelů z nejlepších časopisů českých — a zvláště moravských — nejlatinějším
časopisem pro lid. Přináší v každém čísle podobizny a životopisy našich slavných
mužů a žen, krásné obrázky z našich i cizích vlastí, poučné články všeho druhu,
zvláště národopisné, povídky, básně, různé zajímavé drobnosti a vždy též několik
pěkných anekdot neb vtipů a žertů.

Zveme tudíž všechny milovníky pěkného a ušlechťujícího čtení k odebrání
„Našeho Domova“ co nejhojnějším! Předplatné obnáší čtvrtletně pouze 60 kr.,
půlletně 1 zl. 20 kr., celoročně 2 zl. 40 kr. Jednotlivé sešity prodávají se po 10 kr.
Všechna dosud vyšlá čísla jsou na skladě a budou novým předplatitelům dodána.
Noví odběratelé mohou se přihlašovati kdykoliv.

Objednávky lze adresovati krátce: „Náš Domov“, Olomouc-Nová Ulice.

Obsah: O blaženosti se stanoviska ethického. Píše Jan Nep. Holý. (Dokončení.) —
Vychování a pozitivismus. (Dokončení.) — Zdaž víra skutečně vede boj proti vědě?
Uvažuje Karel Skultéty, řídící učitel. — Drobnosti. — Spisy redakci zaslané. —
Zasláno.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: Fr. Pohunek.

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepočítají a nevracují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána)

Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském.

Píše František Pohunek.

(Pokračování a dokončení.)

Na počátku července roku 1654. byl Komenský z Uher již opět v Lešně. Uvážíme-li, že ho Bratří dlíci v Polsku — ovšem neúředně — vícekrát již zvali, by se k nim vrátil, on však že toho učiniti nechtěl, teď však že se vrátil náhle v oné době, kdy ho dal sám kníže Jiří Rákóczy k sobě volati, aniž by jeho pozvání byl vyhověl, musíme mít za to, že tak učinil pod nátlakem Drabíkovým, jenž mu oznámil, že prý obdržel rozkaz od Boha, by se Komenský, jelikož kníže hlasu božího uposlechnout nechce, bez prodlení odebral z Uher do Lešna. Rozkazu tohoto uposlechl Komenský tušíme tím spíš, čím pevněji doufal, že nadejde brzy chvíle rozhodná — r. 1655! —, ve kteréž chtěl býti u svého lidu.

By pak rozhodná chvíle tato nadešla co možná nejdřív, o to staral se Komenský všemožně, neboť vyhledával a udržoval ve všech zemích spojení s muži, kteříž měli na běh věcí politických nějaký vliv a použil každé naskytnuvší se mu příležitosti, aby je pamatoval na svůj lid opuštěný. Do Anglie, na kterou exulanti skládali nyní velké naděje, psal Hartlibovi dne 3. července r. 1654. zeť Komenského Petr Figulus a v listě tomto, v němž ho prosil zároveň o doručení přiložených psaní i některým jiným osobnostem, vypravoval Figulus, kterak prý císař nehledá nežli zahlázení církve boží i rozšíření moci své a jak prý jest odhodlán společně s papežem zdvihnouti válku proti protestantům, k níž všechny kláštery slíbily přispívati, každý po dvou vojácích. „Takové líčení mělo za účel pohnouti lorda-protektora (Cromwella), aby v státních poradách republiky anglické byl také v úvahu brán osud českého národa a „ubohých exulantů“. Jak však od úvah mělo se přejíti ke skutkům, není v listě pověděno, než toliko naznačeno. Někdo jiný (snad Švédsko?) měl vystoupiti válečně proti císaři, Anglie pak stejnou dobou měla povznést zbraně proti Španělsku, aby odtud nemohlo se císaři dostati podpory“ (Dr. A. Rezek: Dějiny Čech a Moravy nové doby. Kniha I. str. 291.)

Dne 9. září psal Hartlibovi Komenský sám a v listu oznamoval, že Rákóczy nyní proroctvím je nakloněn, pro měsíc říjen že nastávají důležité věci, baron

Sadlovský že hoří touhou bojovati pro věc boží; na konec pak připojil ještě formulku pro *tajnou* korespondenci.

V době této se Komenský těšil, že brzy všechno co nejlépe skončí, a mnohé okolnosti tomu též skutečně nasvědčovaly.

Ve Švédsku složila Marie Kristina (16. června 1654) královskou korunu a na trůn dosedl bojovný Karel Gustav, známý už z posledních let války 30leté a zejména z oblehání Prahy. Tím bylo vyplněno jedno z hlavních přání evangelíků. Druhou okolností pro evangelíky velmi příznivou byl nastalý obrat v Sedmíhradsku, kde kníže Jiří Rákóczy působením některých přátel Komenského zcela uvěřil pro roctvím Drabíkovým a chystal se k válce. Proto uvítal s tím větší radostí nastalou změnu na trůně švédském a záhy vypravil zvláštního posla k severním státům evangelickým, by si zjednal jistotu o jejich plánech a jednal s nimi v úplné shodě.

Že se vypravení tohoto poselství nestalo asi bez přičinění Komenského a že se cíl jeho shodoval úplně s cílem, jež sledoval Amos Komenský, možno z toho souditi, že Konstantin Schaum, jemuž toto poselství bylo svěřeno, výslovný měl rozkaz zastavit se v Lešně u Komenského a že mimo to kníže Rákóczy zvláštním listem prosil Komenského, aby Schaumovi nápomocen byl radou a čím jen vůbec bude moci. Schaum, jenž měl vykonat poselství ve Švédsku, Hollandsku a Anglii, kdež měl odevzdati protektoru Cromwellovi vlastnoruční list knížete Rákóczyho, dorazil do Lešna 14. ledna 1655. Co zde všechno společně s Komenským ujednali a o čem se domlouvali, není známo, jenom tolik víme, že to, co předložil Schaum králi švédskému jakožto dotazy svého knížete, stylisoval v Lešně — Komenský, jenž ukázal, že dovede psáti i šikovně diplomaticky. Mimo to dal Komenský Schaumovi asi zároveň radu, jak že by si měl počínati v Anglii (Dr. Kvacsala l. c. 363.), zvláštním pak listem prosil Hartliba, by Schauma v Anglii všemožně podporoval. —

Král švédský měl radost z úmyslů knížete sedmíhradského, ale přec odvětil, že prý má prozatím co dělat doma a též Anglie musí prý hledět vyřídit napřed záležitosti svoje domácí. Oxenstierna však, jemuž Schaum sdělil, že jest kníže Rákóczy k válce připraven, jenom že prý nemá žádného nepřitele, dal problesknouti, že by král zamýšlel válku s Polskem. Též Cromwell přijal Schauma velmi laskavě a odpověděl knížeti Rákóczymu zvláštním listem, v němž ujišťoval, že přijímá s radostí jeho návrh a celé akci podniknuté ve prospěch evangelíků že přeje šťastného výsledku. To stalo se ku konci měsíce května r. 1655. a již v červenci obdržel Komenský, jenž ještě v dubnu v anonymním listě zaslaném Duraeovi velmi trpce toužil na liknavost Cromwellovu, ze Švédska zprávy, že se tam dějí přípravy k válce a za tři neděle že bude vše hotovo. A vskutku stál již dne 4. srpna král švédský s vojskem svým na hranicích polských, o čemž o všem Komenský v zímničním rozechvění podával zprávy do Sedmíhradska a zároveň se v listu zaslaném dne 6. září 1655 praefektovi Klobusickému pichlavě jaksi tázal, čtou-li tam nyní Drabíkova proroctví a věří-li jim. Dále tázal se, nezúčastní-li se kníže války, nebo pravil-li (prý) Bůh, že severané učiní počátek, doložil (prý) k tomu nesčíslněkrát, že úkolem Rákóczů jest, nepřátely zničiti. Kníže Rákóczy byl by se velmi rád účastnil války proti Polsku; za tou příčinou chtěl uzavřítí spolek se Švédy a nabízel se, že napadne Polsko, dostane-li se mu od Švédů pomoci proti Rakousku, kdyby se toto do války vmísilo. Švédům však se dařilo až příliš dobře, než aby přijali jeho nabídnutí a s ním se též potom musili dělit o válečnou kořist. „Dobyliť rázem Velkopolsko, obsazena Varšava, konečně i Krakov.

Šlechta i vojsko polské prchalo před Švédy bez boje; šlechta nekatolická vítala Karla Gustava s nadšením, k němuž připojil se také Komenský, když Švédové obsadili Lešno“ (Dr. Ant. Rezek l. c. str. 476.). Ano Komenský dal se pohnouti, že napsal na krále švédského zvláštní pochvalný hymnus (Panegyricus Carolo Gustavo), v němž krále přirovnává k Mojžíšovi a Josuovi, vítězství jeho ku vítězstvím Alexandrovým, dává mu rady, *uděluje mu požehnání své* a žádá ho, aby jako hrdina Bohem seslaný uvedl církev po staletí (prý) pronásledovanou do země zaslíbené a *Madianské t. j. katolíky aby rozptýlil*. —

Tak naděšel rok 1656., jenž měl podle Drabíka pro Bratry býti rokem spásy, vskutku však byl pro ně rokem neštěstí největšího, rokem, kdy byli úplně rozptýleni a propadli záhubě.

Sympathie Bratrů ku Švédům byly až přes příliš okázalé, než aby si jich polský lid byl nevšíml. Naši páni liberálové a liberální listy učitelské to ovšem popírají a když i musejí chtějí nechtějí připustiti že Komenský ku Švédům choval velké sympathie i za doby války švédsko-polské, přece nedají na Komenského nikterak dopustit, že by se byl k Lešnu a vůbec k Polsku, kdež se mu s Bratřími dostalo útulku bezpečného, zachoval nevděčně. Tak píše na př. Josef Klika: „Vytýkají druhdy Komenskému, že zkázu Lešna zavinił spisem latinským z r. 1656., krále švédského velebicím: Pochvalná řeč na Karla Gustava (Tiskem v Leydech 1657.). Avšak tomu neuvěří nikdo, kdo zná, s jakou láskou objímal Komenský všechny národy světa (i Rakouska a vůbec katolíky? pozn. pis.) a jak vděčným se ukazoval k Lešnu, které po vypuzení z vlasti bylo mu po tolik let druhým domovem; zajisté ke Karlu Gustavovi vzhlížel jen jako na nadějného vykupitele bratrů opuštěných a nikoliv jako na nepřitele Polska!“ (Klika, Komenského život a práce, str. 74.)

Přiznáváme, že se Komenský války Švédů s Poláky z počátku hrozil, sotva že však viděl, jak rychle Švédové postupují, zapomněl na povinnou vděčnost k Polákům a byl cele švédským! Domýšlel se totiž, že Polsko zahyne a Švédové že opanují všechno a proto že Polákům není více ničím povinen. Tak soudíme z listu Komenského, zasláného dne 4. srpna 1655 Ondřejovi Klobusickému, k němuž na konci tajným písmem připsal: „Nic není jistějšího, než že Polska zahynula a papežství v ní“ (Patera, Korrespondence J. A. Komenského str. 182.). Že se tím dopustil proti Polákům a hlavně proti Lešnu, jehož pád skutečně zavinił, velké nevděčnosti, o tom mezi těmi, kdož se poohlédli trochu v dějinách a chtějí mluvit čistou pravdu, nemůže být sporu. Těm, kdož Komenského líčí falešně jako „božského posla míru“ (N. L. ze dne 27. března 1892.), jako člověka, „kterýž odpouštěl, neznaje zášť“ (Matice dítek, roč. IX, č. 7. str. 103.), jako muže, „jehož život čistý bez poskvrny vědám a umění zasvěcený“ byl (Děti Komenckému. Spěvník Pro N. W. číslo z N. atd. — Opisujeme doslovně exceptis excipiendo — Red.), jako člověka, „jehož štít mravní je tak čistý, ano tak skvělý, . . . ctnosti jeho tak zářné“ atd. (J. Mrazík, „Česk. Škola“ 1892 č. 10. str. 151.), jako „člověka, jenž byl živou, vtělenou pravdou“ (J. Černý v „Česk. Škole“ 1892 č. 11. str. 175.), jako muže, „z jehož úst duch Boží mluvil vždycky“ (Fr. Tábořský v „Česk. Šk.“ 1892. č. 11. str. 167.), atd. všem těmto jest ovšem plná pravda pronesená o Komenském hrozně proti mysli. Pravda však se nedá utlumiti. A kdyby se na nás třeba všechny všudy listy učitelské i s „Časem“ a „Národními“ vyřítily tak, jako si vyjela svého času „Č. Šk.“ na krakovský „Czas“, jenž v čísle ze dne 29. měsíce března r. 1892. o Komenském napsal: „Pro nás Poláky osobnost Komenského

sympatickou není! On byl nepopíratelně jedním z nejznamenitějších paedagogů, ale zapomenouti nemožno, že byl též velikým nepřítelem katolicismu a Poláků. Od r. 1628. až do roku 1656. přebýval Komenský nepřetržitě (správně: přetržitě, Red.) v Lešně ve Velkopolsce, *ale nehodně se za popřaný mu útulek odvděčil své nové vlasti spojuje se s její nepřátely*: kdyby si na nás, pravíme, vyjely kterékoliv listy rovněž tak prudce, jako si vyjela „Č. Šk.“ na „Czas“ pro tuto zprávu, když místo, aby toto tvrzení řádně vyvrátila, pustila se prostě do polských „szlachciců“ a zakončila tyrolskými klerikály, zůstali bychom zcela klidnými a ani brvou nepohnuvše, odvětili bychom: Pánové! proč pak se tak rozčilujete? Vezměte do ruky lyovské „Szkoly“ čís. 14. ze dne 2. dubna 1892, ta přece není listem šlechtickým, nýbrž učitelským a přec i tam se dočtete na str. 171. mezi jiným i taky těchto vět, jež se zcela kryjí s výrokem „Czasu“: „I tu przychodzimy do najdrażliwszego dla nas momentu w dziejach Jana Amosa Komeńskiego. Przykroham, bardzo nam przykro, że wychodźcy (emigranti), którym Polska dała przytułek, odwdzięczyli się jej, łącząc się przeciwko niej z najeźdzcą“ (že emigranti, jimž Polska poskytla útulek, odvděčili se jí tím, že se proti ní spojovali s nájedzníkem). Nemáte-li však, draží pánové, ještě na tom dosti, poslyšte, co píše v příčině té Adelung, jenž nebyl žádným přítelem katolíků. „Král švédský vtrhl s vojskem do Polska, zvítězil v bitvě u Varšavy a zmocnil se veliké části království polského. *Do Lešna uprchli čeští a moravští Bratři byli tak neopatrni, že svou radost nad tím veřejně dali na jevo. Nad jiné však se v příčině této vyznamenal Komenský, kterýž krále švédského veřejně vydával za vysvoboditele evangelíků ze jha papežského a jemu ve své blouznivé horlivosti (Hitze) prorokoval zničení celé římské církve. Štěstí však se brzy obrátilo; vojsko polské se po prvním svém leknutí opět vzmužilo a Švédové pozbyli vydobytých krajin. Protestanté v Lešně, kteří mohli snadno předvídati, jaký osud na ně nyní čeká, chtěli tudíž závčas uchýliti se se svými věcmi na místo bezpečné: ale Komenský byl o pravdě svých proroctví tak přesvědčen, že jim útěk zrazoval, čímž zvětšil neštěstí svoje i svých souvčrců. Když byli Poláci zahnali Švédy, obrátili zbraně proti protestantům, kteří na sebe pro neobežřetné svoje jednání popudili jejich nenávisť. Pomstu jejich pocítilo zvláště město Lešno, jež ku konci dubna r. 1656. přepadli, drancovali a vypálili. Komenský přišel při tom o všecko své jmění i o svoje spisy, vyjma spisy pansofické a některé apokalyptické, kteréž mu ležely as nejvíce na srdci, pročez je zakopal a deset dní po ohni opět vyhledal. Klamnost svých proroctví zakusil nyní vlastní svou škodou. . . . Že přišel Komenský při požáru Lešna o všechn svůj majetek, (jenž měl ceny dobrých 3000 tolarů — pozn. pis.) vyznává sám, ale že zavinil neštěstí Lešna nesmyslnými svými proroctvími, vytýkali mu Meresius a Mikoláš Arnold ve svých spisech veřejně, a já nenacházím, že by se byl Komenský dostatečným způsobem proti tomu uhájil.* Věc sama o sobě není též nikterak pravdě nepodobna; neboť neobyčejná roztrpčenost předpokládá vždycky nějakou příčinu, jen že tato příčina strannictvím bývá ráda zamlčována.“ Tak Němec Adelung (Geschichte der menschl. Narrheit, Leipzig 1785. I. str. 212—214.). Zdá-li se vám však nespolehlivým, vzpomeňte sobě na slova Menčíkova ve „Světozoru“ (1892 str. 123.), jenž takto píše: „Komenský vydal na oslavu krále Gustava Adolfa báseň, kterou Poláky proti sobě popudil. Lešno ovšem od pohromy válečné ušetřeno, neboť Švédové jednotě a protestantům neublížili, ač jinak na místech jiných dopouštěli se neslýchaných ukrutností, pálíce a vraždíce. Okolnost tato měrou velikou Poláky popudila, zvláště že v dissidentech vždy spatřovali spojence svých

nepřátel; když tedy sami později vítězně postupovali, opláceli stejným způsobem přívržencům švédským. Dne 27. dubna 1656 přitrhlo polské vojsko před Lešno, kde bylo posádkou 300 jezdců švédských, a vyzvalo měšťanstvo, aby brány otevřelo. Ale toto spolehajíc *na pomoc a pohnuto Komenským, jenž k vytrvalému odporu vybízel*, postavilo se k obraně a odrazilo Poláky, kteří ztratili asi 100 mrtvých a zapálivše v předměstí domy a stodoly, nazpět odtáhli. Druhého dne kleslo obyvatelstvo na mysli (a) utíkalo z města na blízké území slezské. Na zejtrí dne 29. dubna 1656 snadno Poláci města se zmocnili a je obyvatelstvu venkovskému k poplenu zanechali, kteréž je potom dokonce spálilo“ (Dle Lukaszewicze str. 177.). A komu tohle ještě nepostačí k provedení důkazu, že se Bratři k Polákům zachováli nevděčně, *a že zvláště Komenský hlavní byl příčinou tak hrozného naložení s Lešnem, příčinou svého vlastního neštěstí, jakož i neštěstí četných Bratrů, kteříž uvěřivše jeho tvrzení, že budou v Lešně bez pohromy zachováni, z města v čas neodešli, ačkoli mohli*: ten nechť sobě přečte pozorně, co v příčině této napsal protestant Dr. J. Kvacsala v díle již vícekrát citovaném. „Dne 17. dubna,“ tak totiž píše, „vyskytlo se z nenadání v okolí města Lešna, ležícího ve sféře moci švédské, vojsko polské šlechty. Bitva, již podniklo se švédskou posádkou, posilnila jeho sebedůvěru a pohnula Švédy, aby odtáhli. Zmužilost Poláků vzrostla ještě víc, když po odchodu Švédů velká část měšťanstva počala město opouštět a utíkala do lesů, kteréž dělily Polsko od Slezska. **Ale velká část, a to prý způsobil Komenský, zůstala klidně a bezstarostně ve městě. A kdežto jiní majetek svůj schovávali, mnozí toho nečinili a mezi těmito také Komenský. Jeho neobmezená důvěra v Boha zakládala prý se též na jednom z proroctví Drabíkových** (Felinus: Ignis fatuus etc. Partis III. Class. I. De civitate Lesnensi); *wie es im ganzen Ideengange derselben wurzelte, bewiescn uns auch die zwei oben kurz skizzierten Predigten* (Komensky's)¹⁾: **die Sorglosigkeit wurde aber diesmal sehr bestraft**. Když Švédové odtáhli prosili měšťané Opalinský a šlechticna Dlugoša vojvodu Vinovrakalského, aby polské vojsko města ušetřilo; prosili však marně. Vojáci vtrhli do města a brali všechno, co se jim zdálo býti cenným, vraždili ve městě pozůstalé a večer odešli, by ráno přišli opět. Když už nebylo co drancovati, zapálili město. Požár trval tři dni a ti, kdož chtěli hasiti, byli vražděni (Kvacsala l. c. 374—375.). Ničeho nebylo ušetřeno „i právě dostavený kostel reformovaných byl obrácen v ssutiny“ (Beeger-Zoubek, J. A. Comenius str. 89.).

Tak padlo Lešno, ta, jak napsal Komenský Bratrům, „jako prstem Nejvyššího vykázaná hospoda: pravé (jejich) Segor, kamž se napřed retovali Lotové Boží; (ta) pravá Pella, kamž z falešného a. ku pomstám oddaného Jeruzalema uvedl je Pán.“ (Viz: Zoubek-Novák: Život J. A. Komenského str. 176.). Takové však nepřátelství *Poláků* proti městu *polskému*, i když již Švédové pryč z něho odtáhli, tak kruté v něm řádění, boření a ničení, tak krutá a mimořádná pomsta samými Poláky nad ním vykonaná, předpokládá nutně, nějakou mimořádnou a zvláštní příčinu, jíž nemohlo býti pranic jiného, nežli okázalé přátelství emigrantů a vůbec protestantů s krutými Švédy, v kterémžto přátelství až příliš důvěrném hrál Amos

¹⁾ V prvním z těchto kázání, jež činil Komenský v Lešně na počátku roku 1656. a jež dal tisknouti pod titulem Enoch, aby, jak dí výslovně, souvrce své poučil, nebo jako prý Bůh r. 1656. po stvoření světa zločinitele zničil potopou, tak prý se stahují i nad světem nynějším všude mraky; zbožní však prý budou buď jako Noe vzati do lodě ochranné anebo do — nebe etc. (Kvacsala l. c. 371—372.)

Komenský nejprřednější roli, horlivě se Švédy si dopisuje i písmem tajným, se švédskými posly vyjednával, a obstarával bez mála všecku korespondenci jak dvora sedmihradského se Švédy, tak i naopak, při čemž ještě vyvedl i tu velikou neprozřetelnost, že na krále švédského, jenž nepřátelsky vtrhl do země, jež jemu a jeho souvěrcům klidného popřála útulku, pochvalný složil spis a Lešenské přemluvil, že se vojsku polskému postavili na odpor. Hrozné musilo býti loučení Komenského s Lešnem, kde byla zasazena Jednotě jeho rána smrtelná, kde přišel o všechny majetek svůj a o většinu rukopisů svých, kteréž se stali obětí plamenů! a ke všemu tomu musil ještě slyšeti od Mikuláše Drabíka, jenž ho svými proroctvími stále a všude pronásledoval, on (Drabík totiž) že spatřuje ve zničení Lešna veliké pro sebe zadostučinění. Ano Drabík prohlásil pád Lešna za trest Boží, proto že prý Komenský chabě vykonával rozkazy Boží obsažené v proroctvích, a Komenskému, chabému svému spolupracovníku, přímo hrozil, že dílo Boží i bez něho se bude dařiti. Touto pohružkou způsobil Drabík v srdci Komenského hrozný nepokoj, jemuž se tento ani ve své nemoci ubrániti nemohl.

Nemýlíme-li se, měly tyto hrozby Drabíkovy a jeho rozhodné poukázání na zkázu Lešna jakožto trest Boží u Komenského účinek ten, že se počal rozhodně o to starati, aby, jak Drabík už dávno naléhal, všechna proroctví vydána byla tiskem. Přátelé však ho z toho zrazovali. Komenský proto ještě čas váhal; *když však Rákóczy uzavřel smlouvu se Švédy a vytáhl polem proti Polákům, viděl v tom Komenský rázem vyplnění proroctví Drabíkových, ano viděl již v duchu svém napřed, kterak Švédové, zničivše společně s Rákóczym Polsko, potáhnou přímo na Vídeň, nedal se déle držeti a vydal tiskem všechna proroctví pod názvem „Lux in tenebris“, neboť měl za to, teď že se vyplní, ano již plní dávné jeho přání vzhledem k Rakousku a církvi římské a jediným v Evropě náboženstvím, že bude „čisté poznání Boží“ — víra protestantská!* Avšak v této naději byl až příliš záhy opět trpce zklamán. Nebo ještě téhož roku (1657.), kdy vydal proroctví, jejichž splnění záhy očekával, byl Jiří Rákóczy zbaven trůnu a Komenský musil od svých sedmihradských přátel slyšet výčitku, že *zavinil jeho neštěstí*. Ale Komenský, jenž byl v této příčině jako slepý, a jenž věřil proroctvím neskonale více nežli hlasité mluvě dějin, odpověděl na výčitky spisem „De principis Transsylvaniae . . . ruina“, v němž se snažil dokázati, že Rákóczy sám zavinil své neštěstí, proto že prý táhna do války nevyhověl požadavkům, jež mu ukládala zjevení božská (Viz: Kvacsala l. c. str. 393.). —

Leč dosti již o těchto trapných poblouzeních J. A. Komenského, o nichž bychom byli mlčeli úplně, kdyby ho byli jeho přehorliví velebitelé nevyhodili jako trumf proti církvi katolické, kdyby nám ho byli nelíčili jako nedostizný vzor veškeré lidské ctnosti a dokonalosti, jako pravého světce, jako vtělenou pravdu, jako vzor lásky a nevyrovnané snášlivosti, jako nedostizný vzor veškeré mravnosti a jako muže, jenž myslel samostatně a se nedal, — jak napsala „Č. Šk.“. — vodit na provázku všelikých i pochybných autorit! Co jsme napsali, napsali jsme jen z lásky ku pravdě dle nejlepšího vědomí a svědomí, bychom ukázali, jak neoprávněné, neodůvodněné a nepravdivé jsou ty chvalořeči, jimiž byl letos jako o závod obsypáván Komenský. Víme ovšem, že, co jsme my napsali o tomto muži, jenž byl jako paedagog opravdu velikým, velmi mnohým se líbit nebude. Ale tyto bychom slušně žádali, aby se pro to na nás nehněvali, nýbrž aby opravili bludné svoje domněnky o povaze Komenského a dali plný průchod pravdě, pamatující,

že pravdu chtějí, pravdu hledat a pravdě průchod dát jest nejpřednější povinností člověka, zvláště pak muže!

Že Komenského *jako paedagoga* (ač, jak dobře víme, nebyl *tak* původním a samostatným, jak se hlásalo v řečech konaných a ve článcích psaných k jeho oslavě) velice ctíme, nemusíme ani připomínati. Rovněž ctíme velice pevnou onu víru v božství Ježíše Krista, jakou v srdci svém choval Komenský, a horlivost, s jakou víru tu hájil; ano přáli bychom si, aby *všichni* ti, kdož Komenského „s chloubou“ nazývají svým „arcimistrem“, „arciučitelem“, v božství Kristovo tak pevně věřili jako Komenský a z víry této logicky a důsledně vyvozovali praktické důsledky pro veškeré školní vyučování a vychovávání, ano pro všechno jednání a působení své.

Zdaž víra skutečně vede boj proti vědě?

Uvažuje **Karel Skultéty**, řídící učitel.

(Dokončení.)

II.

V jedné rozpravě přírodovědecké dočetli jsme se následujícího výroku: „Ježto člověk cítil svou příbuznost se ssavci, považoval je za nejdokonalejší“, o několik řádků dříve pak uvedena jest tato věta: „Od nejstarších dob považování byli ssavci za nejdokonalejší tvory ve zvířectvu, jen z jich stavby poznával člověk po dlouhou dobu stavbu a ústrojnost vlastního těla.“

Z těchto dvou výroků následuje, že již v nejstarších dobách cítili lidé příbuznost se ssavci, poněvadž je mezi zvířaty nejvýše stavěli, ano Mojžíš byl zajisté dle toho také přesvědčen o tom, že některý vůl jest jeho prastrýčkem, ježto v knize Genesis ssavci stvoření byli jako *zvířata nejdokonalejší* v periodě šesté právě před člověkem.

Já však dovoluji si ve své omezenosti a ve vši skromnosti tvrditi následovně: Ne proto, že cítil člověk příbuznost svou se ssavci, považoval je za nejdokonalejší tvory ve zvířectvu, nýbrž poněvadž nejspíš slepým viděl, že ze všech zvířat jsou skutečně nejdokonalejšími; neboť jsme-li příbuznými ssavců, tož má dle descendenční theorie i blecha nárok na toto příbuzenství i každý měkkýš.

Velice se divím, že některý pan vůl, který od doby nejstarší, jak náleží v Egyptě a jinde dokazují, s člověkem žil v blízkosti a dle nauky mnohých vědátorů ve svazku příbuzenství, dosud nenaučil se salonním pohybům a dosud nerozumí jiným výrazům než „hot“ a „čihý“; ovšem k tomuto dotazu obdržím jedno-duše odpověď: Co dnes není, to se může státi za 30.000,000.000 let, co pak je takovým badatelům, kteří Boha vší mocí ze světa chtějí vypuditi, o nějakou milliardu let!

V téže již citované rozpravě (Původ ssavců od Boh. Bauše) čteme dále: „Bude-li možno studiem původu různých těch větví nalézt i rodokmen člověka, ponecháno jest dalšímu bádání anthropologickému.“

Tím dotýká se pan autor otázky velmi choulostivé, již nemíní v dotčené přednášce řešiti, otázky, kterou jiní již za dokázanou pravdu (!) považují, totiž že rodokmen člověka souvisí s rodokmenem zvířectva, že člověk není zvláštním tvorem

vznešeným, nesmrtelnou duší Bohu podobným, nýbrž že člověk je zvířetem a povstal nutností ve přírodě panující, tak jako vše ostatní tvorstvo povstalo z jediného prarvaru. Jak mohl by člověk býti tvorem Bohu podobným, když Boha vůbec není, dnes víra v Boha je „fin de siècle“ a potkáváme se s ní pouze u několika starých bab a pak u obmezených hlav, jak někdo „trefně“ podotkl v časopise českého studentstva, však já pravím s Baconem Verulamským: „V Boha nevěří leda ten, komu by bylo prospěšno, aby Boha nebylo“, — tedy není Boha pro toho, komu jest On nepohodlný a víra v Boha obtížná, strašná pro ten život — věčný po smrti.“

V následujícím pojednání pokusím se o to, bych dovedl, že veškeré lidstvo pochází z jediné dvojice a že učení toto dá se vědecky odůvodniti.

Ovšem postavíme-li vedle sebe extremy: obrovského boěra hollandského s pletí světlou, vlasem kadeřavým — a slabého, tmavého křováka v jižní Africe, dále Eskimáka podle vzdělaného Čecha, afrického černocho, jenž modlám vlastní rukou zhotoveným se klaní, a evropského missionáře, jenž za víru v Boha Všemohoucího i smrt podstoupiti odhodlán jest, tuť povrchnímu a jednostrannému pozorovateli zdá se, že jednota lidského pokolení jest nemožnou.

Však různosti tělesné nejsou tak značné, jak na první pohled se zdá, neboť sami víme, jak lehce změnil se čistokrevný Čech třeba od Roudnice v pravého Indiána, jenž živá holoubata polykal.

Učenec J. *Ranke* pak praví: „Kde ob stojí po bedlivém zkoumání vzorů ple-
menných před vědeckou kritikou „divý muž“, jenž byl by opici podobnější než Evropanu?“ Dále pak tvrdí též spisovatel, že hlavní rozměry na kostře černochové neb Australcové nejvíce liší se od kostry opicí.

Ovšem nechceme tímto zakrývatí různosti jevící se u rozličných plemen lidských, nicméně vynasnažíme se, bychom z vědeckých spisů učenců znamenitých dokázali, že různosti tyto dají se vysvětliti vlivem podnebí, rozmanitostí výživy i způsobů života, náhodnými, dědičností vzrůstajícími odchylkami od původní podoby lidské.

Přede vším velmi rázně působí v člověka podnebí. V krajinách tropických, kde panuje vedro a vlhko, kde příroda dobrovolně dary velkolepé člověku beze všeho namáhání v klín sype, tu ovšem ochabují síly lidské, vždyť skupina palem a políčko rýžové nebo kukuřicové poskytují po celý rok rodině dostatečné výživy, vyžadující sotva několik dní práce na obdělání; život pak bez namáhání a boje seslabuje nervstvo, otupuje ducha. Kdož by tu pochyboval, že tak mohutný vliv po několik pokolení působící dodá výraznosti zvláštní nejenom držení a pohybu údů, nýbrž i celému zjevu jednotlivcovu?

Zalétněme nyní pod drsné nebe polární — jaká to protiva oproti životu v pásmu horkém! Věčný led a sníh kolem nás, jen dva — tři měsíce usmívá se příroda na obyvatelstvo krajin těchto. Zde člověk toliko ustavičným a krutým bojem uhájí holého života. Chudoba pak a drsnost krajiny působila na ústrojí těla lidského rovněž jako v podnebí tropickém, ale jiným opět směrem, tak že i zde původní podoba dlouhou řadou let se změnila.

Jak zcela jinak účinkovalo na člověka podnebí mírné! Toto jeví rychlé střídání veškerých poměrů. Vše zde vykazuje pohyblivost, čilost a účinnost. Změna ročního počasí, čerstvý, nikoli příliš drsný vzduch s rozmanitým prouděním pobádají a navykají člověka k čilému a vítěznému boji s přírodou. Avšak boj příznivým výsledkem korunovaný posiluje, oživuje, utužuje člověka na těle a nutě jej ku pře-

mýšlení a vymýšlení nových zbraní bystrí jeho rozum, povznáší jeho ducha. Zůstává sice pravdou i v tomto podnebí: Nil sine magno labore dedit natura mortalibus, avšak prací tak zdárnou síly rostou, duch i tělo mohutní, kdežto v pásmu arktickém tím nadlidským bojem zakrňuje i člověk i zvíře. Fr. Ratzel uvádí ve své „anthropogeografie“: „Dějepisné zkušenosti dokazují, že pásmo mírné jest jediné pravým pásmem kulturním.“

Nejdokonalejšího člověka nenalézáme tam, kde daří se nejvelikolepější rostliny a zvířata, nýbrž v mírném podnebí Evropy, Asie a Ameriky. V té míře, v jaké od vlasti nejdokonalejšího typu lidského se vzdalujeme, ubývá témuž krásy i síly v ústrojích, jakož i vzácných předností v povaze i v životě duševním vůbec.

Z předešlého patrně vysvítá, že vliv určitých poměrů klimatických nezůstává bez účinku na vývoj těla lidského. Příklady osvědčenými dokázáno jest, že podnebí působí na barvu pleti i vlasů, ano i oči podlehají změně jsouce v šanc vydány kolmým paprskům krajín tropických; změny takové pozorovány byly po několika letech. Smíme-li se diviti, že pronikly tak výdatně ústrojí těla lidského během několika tisíciletí, takže můžeme vedle sebe postavití tolik různých lidských plemen?

Avšak v rozvoji lidstva úlohu rovněž důležitou hraje i způsob zaměstnání a výživy.

Postavme jen vedle čistokrevného aristokrata některého dělníka téhož plemene: jaký tu rozdíl v celé podobě tělesní. Ano pozorujme jenom dva syny téže rodiny rolnické: jeden zůstal věren původnímu zaměstnání, druhý oddal se na studia a jest nyní advokátem; nepoznáte v nich dva rodné bratry, kteří v dětství svém při společných hrách na dvorci otcovském podobali se jeden druhému jako vejce vejci, takže jsme jim říkali dvojčata. Odkud se vzal ten rozdíl po 30 letech? Různost v zaměstnání a stravě byla tou mocnou kouzelnicí.

Že nynější moderní industrie, zvláště práce v továrnách, škodlivě působí nejen na zdraví, nýbrž i na vzrůst, o tom statistika několika desítek let každého přesvědčí. J. Ranke dokazuje, že vývoj tělesné souměrnosti člověka podmíněn jest fyziologickým, vlastně mechanickým upotřebením všech jeho údův.

Na vzrůst tělesní znamenitě účinkuje výživa. Darwin pozoroval, že náčelníci kmenů žijících na australském mnohoostroví jsou vesměs mnohem statnější než ostatní příslušníci (O původu člověka.). Tutéž zprávu zaznamenává P. Fritsch o náčelnících kaferských. Důvodem pak těchto zjevů jest, že náčelníci požívají lepších a výdatnějších pokrmů. Naproti tomu označuje Virchow křováky a Lopaře jako zjevy chorobné. — Ti následkem nedostatečné výživy po dlouhé věky trvající stali se kapesním vydáním pokolení lidského.

A nedostatkem výživné potravy trpí jak celý vzrůst tělesní, tak i rozvoj mozku a lebky. Zeptejte se jenom lékařů, pod jichž nůž v sále anatomickém přišla těla dítek doslovně hladem zašlých a oni vám řeknou, že rozměry lebky jejich rovnají se rozměrům lebek australských. Vzroste-li pak tvor takto hladem zmírající, tu lebka i mozek zůstávají stejně nevyvinutými — povstává maloleboš (mikrokefalie). A jako jsou dědičnými neduhy plic i srdce, tak zajisté jsou dědičnými i chorobné, nepravidelné lebky: opět o jeden důkaz více, jak z jediného základního tvaru pokolení lidského rozdílná plemena se vyvíjela. Právem tudíž tvrdil prof. Schaafhausen na anthropologickém kongressu v Münsteru, že plemena lidská jsou výslednicí podnebí a způsobu života.

Avšak jsou ještě mnozí důležití činitelové, kteří lidstvo rozrůznili.

Tak ku př. na výšku těla působí i jakost a poloha obydlí. Ve Spojených státech severoamerických změřen byl za poslední války občanské 1,104.841 muž, a tu bylo shledáno, že domorodci západní vyšší jsou východních a mnohem vyšší obyvatelů právě přistěhovaných. Ježto pak i v Americe zrození potomci evropských vystěhovalců výškou přesahovali Evropany v Americe nedávno se usadivší, lze z toho neklamně souditi, že oněm v době krátké na výšce přibýlo.

Půda kraje Aveyronského jest vápenitá; i poznali Lartet a Durand, že obyvatelé kraje tohoto jsou mnohem vyšší než obyvatelé kantonů se spódkem žulovým nebo břidlicovým. A proč medle jsou Dalmatinci hoši sáhodlouzí? Není-liž půda Dalmacie vápenitou? Dlužno tudíž souditi, že v krajinách vápenitých rostliny těla lidskému dodávají více hmoty ku stavbě kostry než v krajinách jiných.

Dále dosvědčuje Virchov, že život ve vysokých horách za jistých poměrů působí neblaze v rozvoj tělesní — a my tomu věříme, nalézající v horách tolik kretnů.

Též mnohé zvyky — vlastně zlozvyky — zhoubně působí v rozvoj tělesní. Tak ku př. u křováků a polárních národů předčasné sňatky zajisté nepodporují vzrůst a zmohutnění těla lidského.

Důležitým činitelem v ústrojnost člověka jsou poměry vzdělávací a kulturní.

E. Bälz píše o vyšších stavech v Japanu: Od té doby, co opustivše šermířnu, tělocvičnu a zápasiště sedí ve školních lavicích a kancelářích, velmi sešli tělesně. A důmyslný zpytatel G. Fritsch poznamenává ve svém popise tuzemců jihoafrických: „Požívají-li Kafrové jen poněkud řádného vzdělání a slušné výchovy, mění se zevnější znaky plemenné v důležitých bodech již v prvním koleně bez předcházejícího mísení se. Zvláště změni se příznivě svalstvo a celé tělo se zaokrouhlí ladnou plností forem: páže a lýtka se sesílí a při pravidelném cviku a dostatečné, rozumné výživě nabudou skutečně obrovských rozměrů, jež se zcela divokým kmenům některými spisovateli neprávem připisují.“

J. Ranke vymezuje pak vliv života kulturního na veškerý rozvoj tělesní následovně: „Život kulturní znamenitě působí na objem a tím na okamžitou vydatnost orgánů; život přirozený naproti tomu stupňuje při menším objemu ústrojí tuhou vytrvalost jejich.“

Výrok tento pak potvrzuje věda národopisná. Arabové usedlí v Hauranu jsou mužové plných a hřmotných těl, ozdobeni mohutným vousem, kdežto jich kočovní bratři — Beduini — jsou vychrtlí, obličej malého, vousu řídkého

Avšak mezi všemi činiteli, již hluboce v organismus tělesní působili, znamenité místo náleží živlu duševnímu. Právem se často tvrdívá: Jako rostlina pěstěním a zvíře chovem se šlechtí, tak člověk vzděláním. Možno, že staří Řekové byli nejkrasšími lidmi na světě, protože byli nejvzdělanějšími, a v přísloví vešlá „dubová palice“ taktéž poukazuje na příbuznou souvislost mezi chudobou duševní a tvarem lebky.

A vskutku dokázáno jest, že u mnohých národů pokrokem duševním i lebka se zušlechtila.

Dosavadním srovnáváním lebek seznalo se, že lebky divochů jsou menšího objemu než lebky národů již vzdělaných. Tento pozoruhodný zjev není snad následkem nějakého plemenného rozdílu aneb snad bližší či další příbuznosti s živočišstvem, nýbrž výsledkem různých poměrů životních, jmenovitě však zaměstnání duševního. Dosvědčena jest věc tato, poněvadž u jednoho a téhož národa pokrokem

duševním přibývalo mozku i rozměru lebečního. — Lebka Pařížana ze století XII. jest zcela rozdílnou od lebky Pařížana moderního.

Lyell pak dovozuje, že příznivou změnu lebky i stavby celého těla u oněch negrů, kteří ve společnosti evropské žijí již po několik pokolení, sluší přičísti jenom civilisaci.

Neposlední pak příčinou rozrůznění se pokolení lidského v plemena jest zajiště dědičnost rozmanitých odchylek i podobností, jež z otce a matky přecházely na syna i ostatní potomky; uvádím zde ku př. jistý ráz v obličeji Bourbonů jakož i silný ret, jež charakteristickým činí dům Habsburský od spojení jeho s Jagailonci. Mezi Indiany severoamerickými často nalézají se čistokrevní jednotlivci bledé pleti a červenavých tváří. Zdaž nemohl se z takovýchto individuí za příznivých okolností znenáhla vytvořiti nový druh lidí? Rozmnožuje-li se pak tento jednatel, tož přenáší zvláštní svůj znak i na potomky a znak tento dědičností dále přechází od pokolení na pokolení u vyšší a vždy vyšší míře až do jistého stupně; působily-li pak při tom ještě jiné zevnější okolnosti stále trvající, máme hned po ruce vysvětlení, jak nový ten druh skutečně povstati mohl. Ale nač máme dále dokazovati, že rozmanitým spolupůsobením zevnějších poměrů a vlivu podnebného, růzností obydlí, zaměstnání i způsobu života, jakož i konečně dědičností rozličných zvláštností z jediné dvojice všechna ta plemena vznikla! Což nepovstávají před našima očima křížením noví a noví míšenci? Pohledněme jen v severní Ameriku, kde ze živlů různorodých vytváří se zvláštní plémě, jež po několika již pokoleních nese na sobě znaky zvláštní svéráznosti. Jakž pak to bude za tisíc, za dva tisíce let?

Ale tož snad svědčí proti jednotě pokolení lidského ta rozmanitá různost duševního nadání, řeči, náboženství, mravů a j. v. Nebo můžeme si mysliti, že by zvířecký negr mohl býti bratrem ušlechtilého Čecha? Tu nejprve rázně musíme zakročiti proti mylně, jaksi zúmyně šířenému názoru, jakoby nejnižší národové přirození nalézali se na stupni čiré nevzdělanosti, podobající se více opici než člověku.

Ovšem člověk na nízkém stupni vzdělání se nalézající náruživostí zachvácen může se snížit až ke zvířeti, nicméně i „divoch“ zůstává člověkem od svého narození.

Vůbec dnes honosí se přirozenou poësií každý národ, a není tudíž národa, jež bychom mohli nazvati právem divokým, zcela nevzdělaným. Tvrdí tak O. Peschel ethnograf, i Hellwald. Peschel praví: „Jako na kři růžovém lze pozorovati poupata, růže plné a odkvetlé, tak pozorujeme na podobných stupních dnešní národy.“ Někteří dostoupili jistého stupně ve vzdělání a zastavili se u vývoji dalším, jiní jsou v plném květu a pracují vši parou ku předu, opět jiní počínají z plének vylézati. Marně tedy bychom hledali člověka zcela divokého; neboť divoch moderní dávno začal sám od sebe na vzdělání svém pracovati, podáváje nejlepší důkaz, že je obdařen duší nesmrtelnou. Jest pak pro nás divoch takový veledůležitým, poněvadž prostřednictvím jeho vniknouti můžeme v tajnosti národů předhistorických: můžeme totiž pozorovati, jak národové tito sobě vedli, když na témže stupni vzdělání sami se nalézali, ale z kterého podporování příznivými, dříve uvedenými okolnostmi dávno se vyvinuli k nynějšímu lesku.

Vzdělaným Římanům zdáli se staří Germani a Gallové rovněž takovými divochy, jako nám obyvatelé temné pevniny. Přemnozí vážní učenci a mezi nimi i sami Němci tvrdí, že prařeč germanská podobala se skřehotu divých šelem bez náležitého článkování (?), poësie prvotná byla vyražením zvuků, jich písne divoký

řev, Germani pak sami byli prý poloviční dravci bydlící v doupatech a živící se žaludy. Podobné líčení nalézáme ve spisech římských, císař Julian odpadlík (361—362) pak vypravuje, že slyšel na Rýně Germany zpívati, ale musil prý sobě uši zacpat, poněvadž zpěv ten byl děsnější než skřehot dravých ptáků. Tak dle líčení starých zpráv vypadal před 15 věky národ, který se dnes honosí nejvyšší kulturou. Jak jsem podotkl, Stanley nám podobně nevyličil ani jediný kmen africký. Tuzemci pak australští, o nichž mnozí učenci se domnívají, že na nejnižším stojí stupni vzdělanosti, jsou dle O. Peschla duševně velmi nadaní, což dokazuje jich řeč, způsobilá nová a nová slova tvořiti, jakož i poésie přirozená.

Vůbec nedá se popříti, že všichni kmenové dosud na zemi známí mají vlastnosti k šíření a pěstování vzdělanosti potřebné.

Mnohým divochům vytýká se surovost více jak zvířecí: usmrcují dítky přespočetné! Avšak jak sobě v tom ohledu počínali Spartané, jak Číňané? Naopak musíme zase tvrditi, že mezi divochy panuje něžná láska mezi rodiči a dítkami.

Co činí z divochů netvory, to jest kannibalismus čili požívání lidského masa. Naproti tomu uvéstí musíme, že tato bestialnost provozovala se i u národů v civilisaci vysoko pokročilých, jako ku př. v Mexiku za časů Cortezových; lidé zabíjeli a obětovali se i v Asii (bohyně Astartě), a konečně v čas hladu a nouze i u jiných národů v Evropě (r. 1636 a 1637, v letech to hladu, požívali v Němcích mrtvoly, ano rodičové požívali svých dětí a naopak.).

Rovněž nedokazuje ta přerozmanitá rozdílnost v řeči, že nepocházejí lidé z jediné dvojice. Již dnes, kdy srovnávací jazykozpyt jest vědou tak mladou, dokázána jest příbuznost těch nejhlavnějších jazyků; bohdá, že se to po dlouhém a bedlivém studiu podaří u všech řečí světa. A kdyby konečně příbuznost ta i nikdy se nedokázala, tož jsou rozmanité příčiny, jež tuto roztržitost, tento zmatek babylonský odůvodňují. Rozmanitost tato jest výsledkem rozervanosti náboženských i společenských poměrů, rozdílů přírodních i zeměpisných, jež v každé jednotlivé zemi panují, taktéž zaviněna byla rozmanitost tato mnohými zvyky a zvláštními vlohami, jakož i neustálým stěhováním a mísením se jednotlivých národů.

A jako panuje rozmanitá řeč na světě, tak i rozliční kmenové a národové rozličná vyznávají náboženství — nicméně ani toto nesvědčí proti jednotě pokolení lidského, naopak okolnost, že všude setkáváme se s jakýmsi ponětím o nejvyšší bytosti, dokazuje souvislost pokolení lidského. Dr. Vilém Schneider provedl na základě zpráv misijnářských důkaz: 1. že u všech národů afrických je živé ponětí o jakémsi božství, 2. že svět nepovstal sám sebou, nýbrž vyšel z vyšších, nadzemských duchů a 3. že duše lidská je nesmrtelná. Ano, víra ve vyšší bytost táhne se jako červená nit celým pokolením lidským! „Úplná bezbožecnost jest výsledkem hloubající, duchamorné hyperkultury, nikoli následkem surové nevzdělanosti“, praví V. ze Straussů.

O jednotném druhdy ponětí náboženském svědectví vydávají zvláštní obyčeje a vzkazy, s nimiž shledáváme se u národů časem i prostorem od sebe úplně oddělených. Tak mnozí kmenové v Africe i jinde lebky užívají jako poháru aneb talismanu; totéž víme o králi Alboinovi, jemuz číší byla lebka krále Gepidů. — Do základů domů zazdívají se živi lidé pro upevnění týchž jak v Asii tak v Africe a na mnohých ostrovech, ale dle pověstí zachovalých dalo se tak i v Německu, Dánsku, Švédsku a jinde!

Rozmanité pověry nalézáme u všech kmenů rozšířené — a ta zlá tchyně jest rovněž postrachem manželů po celém světě. Z té okolnosti, že národové nejodlehlejší a plemena nejružnější často úplně se shodují v nejpodivnějších mravech, zvycích a pojmech, souditi můžeme netoliko na jednotu a rovnorodost pokolení lidského — nýbrž i na společné druhdy sídlo.

Mnozí uznávají jednotu pokolení lidského, nicméně zdá se jim (M. Perty, Th. Waitz) to nepravděpodobným, poněvadž potom by bytnost pokolení lidského byla závisela na zdaru pouze jediné dvojice. My však věříme, že Bůh jedinou dvojici stvořil a také jsme to hleděli vědecky dokázati. Stvořil-li Bůh jedinou dvojici, tož chtěl, aby ona byla základem celého pokolení lidského, a tu zajisté obdařena byla dvojice tato silou a zdravím, aby účeli tomu sloužiti mohla. A konečně, vždyť podle učení moderního celý svět prý povstal tím, že **jeden** atom byl uveden do pohybu rotačního, a všechny tvory na zemi povstaly dle téhož učení z **jediného** prarodku — tu země naše a vše na ní viselo teprve na pouhé nitce!

Povstalo-li pokolení lidské z jediné dvojice, tož vyšlo také z jednoho společného sídla — a hle, tím ocitli jsme se v biblickém ráji! Kde kolébka lidstva stála, to nelze vědě s určitostí pověděti, ale nejspíše pravdu mají ti, kdož tvrdí, že pravlastí lidstva jest Asie. — Z tohoto společného sídla rozešlo se pokolení lidské po celé zemi tak, jako rozcházejí se četní členové jediné rodiny z domu otcovského za svým štěstím do světa: během pak dlouhé doby rozrůžnilo se v četná plemena. Dnes však, kdy železnice a parolodi veškeré krajiny spojily jaksi v jeden celek, počíná se pokolení lidské opět sblížovati; možno, že za několik století aneb i tisíciletí zavládne bývalá, původní jednotá!

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

† 24. Lutherského moru, jak nám „Č. Šk.“ str. 367 vyčítá, se jeví tak dalece bojíme, že se všemožně přičiníme, aby ani Lutherská, ani Kalvínská konfesse pod záštitou svobodomyslnosti se všude do popředí nevtrácela a katolické náboženství neostouzela, jak to v nynější době z jednání pp. pastorů, a i těch nejsvobodomyslnějších evangelíků vysvítá. S každým na světě se evangelíci sbuntují, jen aby katolictví zasadili ránu. Že jim v tom ohledu na výbojném duchu neschází, mohli bychom dokázati jejich časopisy, a proto komicky to vypadá, když v „Učit. Nov.“ (str. 354.) jakýsi pan Poupa od Hlinska se zlobí na název „helveti“ a praví: „Název ten vychází z úst lidu, neuvědomělých to fanatiků jako potupná nadávka evangelických občanů, kteří při osvědčení vlastenectví a pokrokumilovnosti za muka, jež vytrpěli musili, těch urážek si nezasloužili. Přezdívkou zanecháme těm, jimž se nejedná, mluví-li se o nás evangelících o pravdu tak, jako o něco jiného.“ (Máme před sebou výťah z matriky od far.

úřadu evangelického a na pečeti čteme: „sbor helvetského vyznání“. Red.) Patrně některý pan kollega „Učitelských Novin“ dovolil si někde napsati slovo helviti, a za to dostaneme my. Rozumí se že při tom živými světlými barvami se musí vylíčit celá křížová cesta evangelických občanů, kteří při osvědčení vlastenectví a pokrokumilovnosti za muka, jež vytrpěli musili, těch nadávek si nezasloužili. (Jakoby katolíci v Anglii, Německu, Rusku atd. a kněží a řeholníci ve Francii, ba i v Rakousku žádná muka za své přesvědčení, vlastenectví a pokrokumilovnost nikdy byli nevytrpěli, pozn. red.). Zajímavé jest, a čtenář nechtě se musí usmát, že nadávky evangelíkům ponechají nám, kterým se nejedná o pravdu, když se o evangelících mluví. Chtěl bych se vsadit, že tenhle pan Poupa také svou hřivnou přispívá do některého, čistým evangelickým duchem vedeného reformovaného časopisu, kde jsou vůči nám katolíkům láska sama, kde by raději nová muka podstoupili, než by je-

-dinou nepravdu, jedinou, i tu nejmenší ná-
 dávku proti katolíkům si dovolili. Věru,
 že nemožno nepsat satyry. Ovšem, v době,
 kde židé, liberálové, anarchisté, socialisté
 atd. jak se všichni jmenují, to ubohé ka-
 tolické náboženství ze všech stran trhají,
 nesmí ani učitel, dokonce když je spiso-
 vatel paedagogických článků, pozadu zůstat,
 aby si na nás nesmlsnul. (Připomínám, že
 tento tvar smlsnul je dle Gebaurovy štatě
 v „Času“ správnější, než třeba smlsl. Pozn.
 pis.) Ale jak je na nás vidět, už jsme
 otužili, a při tom jsme zdraví a veselí,
 a z té duše přejeme našim evangelíkům té
 rekomandace ze všech stran, jen ať jim to
 slouží ke zdraví a jde k duhu. Snad se
 potom už pan Poupa na nás zlobit nebude.
 Je to zajímavé, jak něžně, aby toho nikdo
 nepozoroval, doporučují se evangelické
 spisy. Tak na str. 203. píše J. M. ro-
 zuměj Jan Mrazík v „Č. Šk.“: „Příklad
 řečníkům, spisek rodičům, vychovatelům,
 mládeži i dospělejším napsal V. Ptáček.
 Komu nebude vaditi, že spisek psán je pro
 evangelíky, a že autor na některých místech
 přímo k evangelíkům se obrací a je k plnění
 dobrého vybízí, kdo by rád příjemného
 došel povzbuzení dobro konati a mládež
 k němu vésti chtěl, ať si je vyznání jaké-
 hokoliv, tomu spisek vřele doporučíme.“
 Zde se setkáváme s novým druhem dopo-
 ručení, nazvali bychom to reklamou s pře-
 kážkami. Tedy čtenáři nesmí překážet, že
 spisek psán pro evangelíky, že spisovatel
 přímo na evangelíky se obrací, a pak se
 pobaví každý, ať je vyznání jakéhokoliv.
 Já bych to řekl srozumitelněji: Chce-li
 čtenář katolík na ty náarážky a případně
 i urážky, jimiž páni protestanté ve svém
 obracení se na evangelíky katolickou víru
 zahrnují, jedno, po případě i obě oči za-
 mhouřit, pak se arci pobaví spiskem Ptáč-
 kovým docela, když p. Mrazík to v „Č.
 Šk.“ tak vřele doporučí a my těm pánům
 po takové zábavě přejeme dobrého zažití.
 Mně se při tom doporučování všeho, co
 páchne protestantismem, líbí u „Čes. Šk.“
 ta nestrannost. Nebo jsem přesvědčen, že
 co nejdříve zase bude p. red. J. Mrazík
 tak vřele evangelíkům doporučovati spisy
 pro katolíky psané. Mnohý čtenář nevěřící
 se usměje, že nebude doporučovat spisy
 katolické, ale já vím, že jeho svobodomy-
 slnost je nestranná. Teď musím roztomilě
 „Č. Škole“ na okamžik dáti vale, a všim-
 nouti si našich čackých „Učit. Novin“.
 „Čech“ je moc jednou rozzlobil, že ve
 feuilletonu psal, jak se ještě trochu pama-

tuji, o moderní kuchyni paní Sokolové a
 o jakési její projektované řeči. Proto spra-
 vedlivým hněvem uneseny, nemohly se vy-
 hnouti ostřejším výrazům spílajícím „Čechu“
 „hrubých nevzdělců, dopouštějících se
 sprostáctví“ (str. 42.). Já nechápu, proč
 tolik ohně. Vždyť přece p. Sokol své řeči
 k voličům, i na říšské radě, ať už ty řeči
 mluví, nebo ne, bere po výtce z kuchyně,
 nebo co, už jen se toho napovídal o po-
 lévce, o hospodyně atd., a tak vlastně
 „Čech“ svým feuilletonem na jídelní lístek
 Sokolovy kuchyně dodal pestřejší program.
 Beztoho teď už Sokol se svými řečmi je
 jak se zdá, vyčerpán, všechny staré zaprá-
 šené řeči, které po leta v jeho stolku spaly
 spánek spravedlivých, až na dno vybral,
 a svým čtenářům přednesl, takže už ani
 své voliče v Pardubicích k největšímu jejich
 smutku a zármutku nemohl osobně poučiti
 o své blahodárné činnosti na národa roli
 dědičné! I myslíme, že může býti „Čechu“
 povděčen, že mu poskytl nové látky k ří-
 kání. My si vůbec nerozumíme, že na mno-
 hých učitelích pořád něco vidíme. Proto
 nás napomínají „Učit. Nov.“ str. 115.,
 protože „Čech“ vytkl učitelům těm, jichž
 se týče, že chodí do kostela pro parádu
 a ne z přesvědčení, že při vládní poradě,
 o kterou žádá inspektor, neprijdou ani
 všichni do kostela, takto: „Čechu“ se nelze
 zachovat, jedněmi dveřmi učitele do kostela
 volá, a druhými ho vyhání, tak ať dělá učitel
 cokoliv, vše je špatné.“ A jako ještě ve
 větším rozhorlení píšou na str. 25.: Takovíto
 lidé jsou nejméně povoláni škemrati o dobrou
 shodu učitelstva s duchovenstvem, kteří tupí
 nejzasloužilejšího učitele.“ Jak viděti květo-
 mluva „Učit. Novin“, obzvláště ty výrazy
 kterými nás obmýšlejí, zasluhují uznání.
 A my nevděčníci nechceme uznat ani jejich
 oběti a sebezapření, když k vůli té dobré
 shodě s námi i do kostela se jdou postavit,
 jen proto, aby se nám zachovali, pořád nám
 na nich něco není vhod, a když si je roz-
 zlobíme, pak zas škemráme („Učit. Nov.“
 str. 25.) o dobrou shodu s nimi, tu opravdu
 se není těm pánům z „Učit. Novin“ co
 divit, že pro ty nátisky, které od nás pro
 své svobodomyšlné přesvědčení musejí snášet
 ve shodě s námi žítí nechtějí a nemohou.
 Kněží jsou tím sami vinni, proč jen je
 pořád do toho kostela na mši citují, proč
 pořád na nich chtějí, aby s dětmi trochu
 víc o Bohu mluvili, když oni k tomu ne-
 mají času, ani chuti, ať si to kněží udělají
 sami, ať učitelům dají s kostelem a nábo-
 ženstvím pokoj a bude shoda hned.

LITERATURA.

Katholische Elementarkatechesen von Dr. Theodor Dreher. Díl I. Dvanácte článků apoštolského vyznání víry. Druhé vydání. Sklad Herderův ve Frýburce 1892. Schváleno církevní vrchností. První vydání těchto katechesí vyšlo v Sigmaringách u Liehnera a bylo přijato s velkou pochvalou, jak od kritiky, tak ode všech kruhů interessovaných. Kritika zvláště chválila důkladnost, preciznost, popularnost a jasnost těchto katechesí, jakož i jadrnou a věku dětskému přiměřenou řeč. Brzy po vydání I. dílu těchto opravdu vzorných katechesí následovaly ještě dílky dva „über die Gnadenmittel“ a „über die Sittenlehre“, nebyly však více vydány v Sigmaringách, nýbrž ve Frýburce u Herdera, kdež vyšlo nedávno dílu I. vyd. druhé. Katechese tyto přiléhají těsně ku katechismu Deharbovu, rovněž jako důkladné katechese Schmittovy, nejsou však žádným napodobením, nýbrž prací zcela původní a co se nám při nich obzvláště líbí, jest stručnost ve výkladu a přece jasnost místy až podivuhodná získaná často jedinou šťastně volenou myšlénkou, obrazem, přirovnáním neb podobnostvím. A jak dojemně, trefně a mocně umí autor těchto katechesí mluvit k srdci dětskému ve kratinkých povzbuzeních, výstrahách a napomenutích, jimiž končí svoje katechese! Nejsme žádnými chvalořečníky zboží cizího, a německého teprv ne, zvláště když máme dobré práce české, jako jsou katechese Skočdopolovy; ale katechese Dra Drehera působily na nás tak, že je neváháme doporučiti zvláště mladším pp. katechetům k důkladnému studiu, dokládajíce, že jich ani starší a zkušenější nebudou čísti bez užitku. (Red.)

Don Bosco's sociale Schöpfungen, seine Lehrlingsversammlungen und Erziehungshäuser von J. B. Mehler, u Manze v Řezně 1893. Spisovatel této knihy a zkušený praktik ve věcech, o nichž píše, pobyl r. 1885. po delší dobu v hlavním oratoři Salesianů v Turíně, kdež se naučil

Bosca dobře znáti a kdež od něho, jak v předmluvě vypravuje, obdržel rozkaz, aby dílo jeho učinil v Německu ještě známějším, nežli tenkrát bylo, a zároveň svolení ku překladu spisů jeho. Rozkaz tento autor ochotně přijal a také plnil, pořádaje přednášky o díle Boscově, z nichž některé vyšly v časopisech tiskem. Nyní přednášky tyto sebral, opravil, rozmnožil a vydal v knize pod nápisem svrchu uvedeným. Knihu rozvrhl na pět oddílů. V prvním pojednává o Boscově mládí a první působnosti; vypravuje nám, kterak jej pro daleko sáhle plány ve výchově uňů prosaičtí jeho přátelé jako blázna chtěli dát odvézt do blázince a jak se jich Bosco, jsa moudřejší nežli oni, chytře zbyl, jak mu ukládáno bylo o život bratry zednáři, jak ale přes to přese vše ústav jeho vzrůstal a zdárně prosperoval. V druhém oddílu, rozděleném ve tři části, vykládá Boscova pravidla pro nedělní shromažďování učňů a pro kurasy denní a večerní: v oddílu třetím sdělují se předpisy pro Boscovy ústavy vychovávací, zvláště pravidla pro chovance, ve čtvrtém pak konečně pojednává autor o spolku „Salesianských spolupracovníků“ a podává pravidla, jimiž se mají řídit. — Knihu tuto doporučujeme k důkladnému pročtení zvláště oněm pánům, kteří stále hlásají, že církev a kněží vzdělání lidu nepřejí a teprv doba liberální, že zřídila všeho druhu školy: pokračovací, denní a večerní, školy pro učené, útulky, atd., neboť se přesvědčí, že to, čím se nyní liberálové vychloubají jako svým, jest vlastně myšlénka horlivého kněze katolického Jana Křt. Bosca, již on s velikým zdarem a úspěchem prakticky prováděl již před lety padesáti, oni pak že jsou s nynějšími svými ústavy toliko jeho více méně šťastnými uční a napodobiteli, třeba se k tomu nechtěli znáti, napodobiteli, kteří se po stránce vychovatelské nikdy nemohou dopracovati úspěchů takových, jakých se dopracoval kněz Jan Křt. Bosco a jeho soudruzi. (Red.)

DROBNOSTI.

K pověstnému křížovému ediktu sděluje Norbertus-Blatt zajímavé podrobnosti. Popud k němu, jak se zdá, vyšel od úředníka v ministerstvu vyučování, Dra. Sonntaga, protestanta, jenž na jedné vídeňské škole zákaz vydal, znamení sv. kříže obvyklými slovy provázeti. Liberální vídeňská školní rada dodala si odvahy, zákaz ten rozšířiti na všechny školy ve Vídni. Že u většiny členů svých na odpor nenarazí, tím byla jista a šlo jí tudíž skoro jen o zástupce Církve, probošta Marschalla. Aby se předešlo jistému votu separatnímu, volil se neobvyklý a protizákonný způsob Zástupce místopředsedů, místopředsedská rada a referent v záležitostech kultu, svobodný pán Pfersmann udělil okresní školní radě placet, nebo vidimus zemské školní rady, aniž by ostatní členy její k úradě pozval. Školní orgány hned si pospíšily a zapověděly na školách hlasitý kříž. Učitelé náboženství činili svou povinnost; poručili dětem dělati kříž obvykle. Bouřlivá mračna se všude objevovala. Za tři dny je zažehnal místopředseda, jenž vykonání zákazu zastavil. Na říšské radě podána v příčině té interpellace a celá věc dopadla pro katolíky prozatím uspokojivě. — 73

Církev a škola. Spojení církve a života církevního se školou a státními zařízeními, jest velká myšlenka, která může srdce šlechetné nadchnouti a občerstviti, myšlenka, která mnohem víc zahřívá, než střízlivá představa rozloučení toho, co Bůh jednou spojil. Nikdo nebude do opravdy popírat, že spojení těchto činitelů v síle a lásce vždycky lidstvu přinese mnohem víc požehnání nežli příkré jich oddělování

Žijeme v době spolčování se a přec by chtěli školu a církev od sebe oddělit: Nebylo by lépe přemýšleti o tom, jak by se stávající spojení obou dalo proměnit ve svazek lásky, věrnosti a důvěry a jak by obapolnou láskyplnou oddaností bylo lze učinit, aby se toto přirozené spojení ani nezdálo býti poutem nějakým? To kdyby možno bylo, byl by opět na zemi nalezen ráj, kdyby v egoismu, v hrubé smyslnosti, ve smělé a drzé nevážnosti k zákonům a v nevěře doby církev i škola spatřovaly svého společného nepřítele, proti němuž jest jim oběma bojovati, a kdyby v státě a se státem nepříteli tomuto vypověděly neustálý boj! — Učitel, jenž se odcizuje církvi, odcizuje se i srdci národa, pro nějž má přec žíti, a tudíž i svému povolání. To bylo by ve svých následcích těžkým poblouzením naší školy obecné, kdyby v abstraktním so přeceňování hledala své těžiště v sobě samé, kdyby jen sebe považovala a vyhlašovala za hlavního činitele u vzdělání lidovém a tím se znanáhla odtrhovala od živého pramene všeho vzdělání, od křesťanského života rodinného a občanského. Tím by se zároveň ztrácela svého nejslechetnějšího úkolu, totiž vychovávání a zapomínala by, že všeliké vzdělání jenom ve spojení s vnitřním i zevnitřním působením Božské milosti věčnou má cenu a zaslíbení života tohoto i budoucího. Víra křesťanská jest jako velký chrám s malovanými okny. Ti, kdož stojí venku, nevidí žádné záře, ale uvnitř stojícím objevuje každý paprsek světla nevýslovně harmonický lesk.

(Dr. Vavřinec Kellner, Aphorismen str. 124.)

Listárna redakce.

Časopisy jsou již všechny zadány a rozeslány těm, kdož se o ně nejdříve přihlásili. Ostatním p. t. pp. děkujeme uctivě za jejich ochotu. —

$$\left(\frac{x+y}{z}\right)^4$$

Ano; ale prosil bych, by titul práce nezněl tak abstraktně, nýbrž konkrétněji a za tím účelem aby byl trochu jinak stylisován.

Obsah: Některé glossy ku chvalořečem o Janu Amosu Komenském. Píše František Pohunek. (Pokračování a dokončení.) — Zdaž víra skutečně vede boj proti vědě? Uvažuje Karel Skultéty, řídící učitel. (Dokončení.) — Hlídka časopisecká. — Literatura. — Drobnosti. — Listárna redakce.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knilikupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jím dává toliko za honorár. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: Fr. Pohunek.

Administrace „Vychovatele“ jest v Zlízkově u Prahy č. 505. Tam budiž zasíláno předplatné; tamtéž budiž adresovány i reklamace, jež se nepečetí a ne frankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budiž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána)

Něco ze školní diaetetiky.

Píše B. Hakl.

(Pokračování.)

Hry mládeže.

Jest věci přirozenou, že, co mladé jest, bujnější a rychlejší bývá, než staré a v letech pokročilé. Toť vidíme v přírodě vůbec. Mladý stromek bujněji roste; mladé zvířátko skáče a si hraje — a tak i člověk. — Krev rychleji obíhá a na tom zakládá se živost a nepokoj, neposednost mládeže a tedy i *dětské hry*. Nevydrží dítě dlouho na témž místě, miluje rozmanitost; chápe rychle, snadno pamatuje; avšak málo myslí, špatně kombinuje, chladně neuvažuje, odtud mladistvá lehkomyšlnost; pohyblivost vůbec, jak ducha; tak těla; jedna má druhou v zápětí. Ale tak jest a tak býti musí; tak Bůh tomu chtěl a tak dle zákonů, jež Bůh do přírody vložil, jest *přirozené*. Musí stromek rychle růsti, by brzy ovoce nesl; musí zvířátko rychle dospívati, by brzy člověku prospívalo a k užitku bylo; musí člověk v mládí čilým býti, by vědomostí si nashromážditi a v mužném věku působiti mohl. A na této živosti, na této pohyblivosti mládeže zakládají se i její *hry*. Člověk vůbec ku práci a ku činnosti stvořen jest. Zahálka činí jej sebou samým nespokojeným, mrzutým; pilnost a práce, úkol vykonaný, činí jej spokojeným a veselým.

Činnost tato více a bujněji jeví se na mládeži. Jestliže člověk vzrostlý nemůže, nemá zaháleti: tím méně dítě. Živost jeho mu zaháleti nedá. Nekonal-li něco vážného, neučil-li se anebo nepomáhal-li při nějaké práci, tedy si nějaké zaměstnání vymyslí; hraje si, buď samo, anebo ještě raději s jinými dětmi. Hry mládeže nejsou to *poslední*, čehoby si učitel všimati měl; ano právě nejvíce, proč? protože při hře jeví se dítě, zapomínajíc na vše ostatní, *tak jak jest*. Tuť jeho činnost *volná*, jest *samočinná*. A jest s podivením, kterakou činnost při hrách děti rozvinují. Podivuhodná tu jejich vynalezavost, fantasie, smysl pro krásu, hezkość, spravedlivost a jiné a jiné vlohy a schopnosti vystupují tu na povrch, jichž by učitel ve škole nikdy nepoznal; nebo ve škole, při učení, jest dítě ve stavu *nuceném*, pod školními zákony a všeobecným pořádkem, jímž se k učení podřizovati musí; ale při hře jest zůstaveno samo sobě, své vůli a tu se jeví tak jak jest. A na tom velice mnoho záleží, by učitel dítě dobře znal; nebo pak i při učení na ně lépe působiti může.

Hry jsou mládeži *potřebny*; jestliže starým, tím více mládeži. U Řeků byly hry *národní*, veliké slavnosti a nebylo dokonce hanbou, jich se účastniti; ano vítěz po všech vlastech oslavován byl. I až dosud jsou u rozličných národů hry *národní*, veselé, jež velice přispívají ku *hodnotě ducha*, rozvoji povahy, podporují společenskou mysl, lid sobě sbližují, slovem velmi blahodárně působí; na př. hra balounem u Vlachů. I kdožby mládeži za zlé měl, když si hraje? ano, mělo by býti u každého města, každé osady, ano u každé školy *volné rejdiště* pro mládež, zvláště *chlapeckou*, kdež by se proskočiti, své hry provozovati mohli, zvláště, jež s obraty a rychlými pohyby těla spojeny jsou.

Nemysli nikdo, že jsou to *titěrnosti* a věci, na nichž by nezáleželo. Na dítěti není nic *titěrného*; všechno tu vážné a důležité; nebo v dítěti musí se viděti budoucí *člověk*. Proto měl učitel bedlivé oko na hry mládeže a všiměj si jich: ano můžeš hráti i s nimi a nic si nezaďáš na své vážnosti, hry-li se přiúčastníš, anebo ji aspoň řídití budeš. Lépe však bývá, když mládež si hraje *sama* a když starí do hry jí se nepletou; zvláště, když hry neumějí, anebo nejsou tak obratní, jako mládež. Prospěšnější bude učiteli, když pozdálce stojí hru jen (a třeba po očku) pozorovati bude. Přítomností svou má také zabrániti všeliké *prostopášnosti* a *rozpustilosti*, když by bujnost mladistvá z mezí slušnosti a mravné kázně vybočiti chtěla; jakož i udej čas a *míru*, by hra se držela v mezích *střídmosti* a neškodila zdraví. Dobře bude, když i při hře mládež dle pohlaví od sebe oddělena bude; nebo jiné hry milují *chlapci* a jiné *děvčata*; jiná jest povaha *chlapecká*, budoucího muže, jiná povaha *dívčí*, budoucí ženy a matky; a mládež si má hráti prostě, *nevinně*. Též má zabrániti učitel všeliké *surovosti* a všemu *sprostáctví*.

V létě vůbec nechť provozují se hry venku, a zvláště ty, jež s pohybem těla spojeny jsou; v zimě mohou takové hry pěstovány býti, jež více ducha zaměstnávají, jako dáma, mlýnek, šachy.

Před trochu léty vydaly jsme u Kobra v Praze spisek: *Dětské hry*, v němž jsme o věci všestranně pojednali a též mnoho her sebrali, hlavně domácích, českých, ale jen takových, jež by hlavně venkovské mládeži a národním školám se hodily.

Hry jsou mládeži *tělocvikem přirozeným*; jimi příroda nahraňuje sama, čeho začasté na ní zanedbáno; pročez učitel *her* mládeži nezapovídej, ale všiměj si jich, z nich pro svůj úřad a svou zkušenost kořisti a pokud můžeš, je řiď a spravuj.

(Pokračování.)

Ještě něco o školní kázni.

(Pokračování. *)

IV. Kázni školní na újmu jsou i tak zvané „*úlevy letní*“.

§. 21. zákona ze dne 2. května 1883 praví o těchto úlevách následovně:

„Povinnost školní počíná se životním rokem šestým dokonaným a trvá do dokonaného životního roku čtrnáctého.

Avšak žáci teprve tehda smějí vystoupiti ze školy, mají-li nejpotřebnější vědomosti školám obecným předepsané, jako náboženství, čtení, psaní a počítání.

*) Viz 5. čís. „Vychov.“ z r. tohoto.

Na školách obecných mají se dětem na venkově a *dětem nemajetných obyvatelů po městech a městečkách* po skončeném šestiletém do školy chození na žádost rodičů anebo jich zástupců *z důvodů podstatných* povolití jisté úlevy v míře pravidelného do školy chození. Úlevy tyto mají záležeti v obmezení vyučování na jistou dobu roku, nebo na vyučování polodenní, anebo na vyučování v jednotlivých dnech v týdnu.

Úlevy tyto poskytnuty buďte také dětem celých obcí školských na venkově, bude-li za to požádáno od zastupitelstev veškerých přískolených obcí na základě usnesení výborův obecních. V takovémto případě může plán učebný zařízen býti tak, aby učení zkrácené udělováno bylo dětem ve zvláštních, od ostatních žáků oddělených skupeninách nejméně do vyplnění čtrnáctého roku životního.

Ve všech případech, o kterých jednají tyto dva odstavce, buď vyučování zařízeno tak, aby ti, kteří jsou školou povinni, tímto vyučováním mohli dosáhnouti účele učebního vůbec předepsaného.

Na konci školního roku může žákům, kteří čtrnáctého roku životního ještě sice nedokonalí, avšak dokonají jej v půlročí následujícím, kteří také úplně sobě osvojili předměty školy obecné, povoleno býti propuštění ze školy z příčin podstatných, a to od okresního dozorstva školního.“ —

Nuže, zákon je tu, a jasný dostatečně. Jedná se jen o to, aby se prováděl ve znění, v jakém dán jest.

Účel, za jakým tento čl. 21. vydán byl, je zajisté nejvyš šlechtetný a chvályhodný: šlo tu o vypomožení obyvatelům chudých krajín i měst, aby dospělejších dítek svých mohli doma upotřebiti k ruce své, aby po čas letní doby byly v hospodářství, v domácnosti nápomocny.

Jen že pohříchu i tohoto dobročinného článku u veliké míře se zneužívá.

O úlevu na letní dobu, která obyčejně platí od 1. května do konce měsíce října, tedy na celého půl roku, zažádá si nyní každý a také ji ovšem každý dostane. Škole se mimo to ukládá za povinnost, aby o tyto hromadné úlevy zažádala (vlastně místní školní rada, ale ve skutečnosti výkazy ty spracuje vždy škola).

Které dítě se jen přihlásí, úlevu obdrží beze všeho dalšího jednání. A bylo-li dítě některé buď náhodou vynecháno aneb nezapsal-li je sbor učitelský snad z příčin důležitých mezi děti žádající o úlevu, dojdou si matka neb otec dítěte k okresní školní radě a dítě dostane úlevu dodatečně. A školní mládež? — Ta, jakmile zví, že úleva je tu, dá vale škole i chrámu Páně na celý půlrok neb i na déle, podle toho, jak si o své vlastní vůli úlevu prodlouží; obyčejně s úlevou počíná již v druhé polovici dubna a užívá jí až do listopadu. Ve vyšších třídách jsou lavice prázdný, ve škole je smutno, neboť připočtem-li úleváky k těm, kteří do školy 2—4 roky vůbec nechodí, obdržíme zvlášť na škole některé žáků nepřítomných vysoké procento.

Počátkem měsíce května neb ještě dříve rozléhají se pole, luka i lesy, kde jsou úleváci obyčejně zaměstnáni pasením dobytka, trháním trávy nebo i pouhým se povalováním, hluchými zpěvy a povyký, jež nic mravného v sobě nemají. Rodičové i dítky domýšlejí se, že je úleva jenom k tomu, aby se dítky, i když by do školy jíti mohly, líně doma povalovaly, domýšlejí se, že po čas úlevy ani do školy, ani do chrámu Páně choditi nemusí, že škola nemá na ně práva, že všeliká poslušnost a kázeň školní po ten celý čas je věcí vedlejší. Nerozumní rodičové děti své v tomto bludném domnění často ještě podporují, ať si již přímo nebo nepřímým svým nešetřením ku škole se chováním a nešetřením školních zákonů

a předpisů. Tak po celý půlrok, oddávajíc se nevázanosti a nekázni, mládež na mravech chátrá, vlohy a schopnosti duševní u ní ochabují a zakrňují, odvyká řádu atd. Na pastvách a ve společnosti dospělé čeledi přiučí se mnohým nemravnostem a nezpůsobům a potom tak zdivočilá za prvních zimních mrazů přihrne se do školy — se ohrát.

Ptejme se jen učitelů a každý z nich musí doznati, že úleva i nejmravnější, nejpilnější a nejtišší žáky ne-li zcela, tož alespoň z velké části v neprospěch porušila. Zvláště v ohledu mravně-náboženském jsou tyto úlevy školní mládeži na závalu. Vezměme případ nejpriznivější, že by totiž úleva podle práva a spravedlnosti udělena byla jen dětem nejchudším. Jsouce na celý půlrok letní od docházení do školy osvobozeny, domnívají se, že jsou tím více osvobozeny i od účasti se náboženských výkonů v tu dobu připadajících, jako jsou: processí o křížových dnech, o Božím Těle, zkoušky z náboženství — a zvláště pak návštěva služeb Božích. Co zatím ostatní školní mládež od 1. května do konce měsíce října (vyjma prázdniny) denně voděna jest do chrámu Páně, nezúčastní se úleváci ani jednou služeb Božích, vždyť mají úlevu! Ve všední den nejdou proto, že do školy také jítí nemusí; v neděli proto, že se ani za žáky v době úlevy nepovažují — nejdou tedy vůbec po celé léto, po celou dobu úlevy do chrámu Páně. Nechodí-li však do chrámu Páně v letě, kdy jim v tom ani chlad, ani nepohoda, ani nedostatek šatstva neb obuvi nepřekáží, jak budou chodit do kostela v zimě? — Tu mají teprve plno výmluv na nedostatek obuvi, šatstva atd.

Úlevami těmi stává se možným, že žák od svého 12. roku ani jednou do chrámu Páně nevejde, o duševní život svůj se nestará a hned z mládí tomu přivyká, čemu v dospělejším věku zcela se oddává. Odtud pochodí asi ta lhostejnost, ta nechuf ke všemu, co se náboženským výkonem zové, odtud asi ta otupělost u věcech víry v našem mladém pokolení.

Úlevami tohoto druhu se porušuje u školní mládeže III. přikázání Boží, porušuje se i 1. a 2. přikázání církevní. Z těchto a podobných příčin nemůže býti žádný pravý katolík přítelem úlev, a katolický učitel tím méně. Není divu, že proti úlevám čím dále tím více hlasů se pozvedá, že věc ta již i ve sněmovně na přetřes vzata, že v srdcích pravých přátel křesťanské mládeže úlevy tyto vzbudily jen nedůvěru a pak obavu před nejistou budoucností.

Kdyby rodiče dítky svoje, kteréž požívají úlevy, posílali alespoň v neděli a ve svátky do chrámu Páně, v nečase do školy, kdyby nad jich se chováním všude bděli, byla by přece jakás náprava; ale není bohužel toho ani onoho.

S úleváky, kteří v zimě se do školy přihnou a spíše tvrdošíjným beranům, než dětem se podobají, má škola největší potíže. Musí se s nimi začít od počátku a trvá to velmi dlouho, než se třída uvede poněkud zas do pořádku a do svých kolejí obyčejných. Než sotva že se přes zimu mládež ta škole poněkud přispůsobila, již tu zase jaro a s jarem nastane opět stěhování a to se opětuje ve vyšších třídách rok od roku. Těmito neblahými okolnostmi, jež jsou mravnosti a prospěchu mládeže na závalu, trpí nejvíce učitel. Někdo jiný nemá o těch nedostatcích a potížích při takové docházce školní ani ponětí. Podivno také, že na tyto stinné stránky školy nikdo ohledu neběře. Představení se drží zásady: „Všickni žáci mají stejně umět.“ — Také jest zjištěno, že se úlev zneužívá: Není zajisté úleva k tomu určena, aby žák 12 neb 13letý po čas úlevy psal v písárně, aby se hoši učili řemeslu, aby chodily dítky na výdělek do továren nebo na řepu, aby hoši dělali nádhončí při honech, aby roznášeli po hostincích řetkvičku, ořechy neb sirky na prodej, aby

dělali v hostincích sklepníky a dívky chůvy nebo děvečky u toho vůbec, kdo je beze všeho do služby vezme. Dívky zhusta vstupují k nesvědomitým, vředkářským švadlenám, kde za několik krejcarů denní mzdy u šicího stroje šlapati musí od časného jitra do pozdního večera, čímž zdraví své podkopávají a zniku plicním neduhům příležitost dávají. —

Odstavec 6. článku 21. školní novelly ze dne 2. května 1883 praví dále:

„Na konci školního roku může žákům, kteří čtrnáctého roku životního ještě sice nedokonali, avšak dokonají jej v půlročí nejbližší následujícím, *kteří také úplně sobě osvojili předměty školy obecné*, povoleno býti propuštění ze školy *z příčin podstatných*, a to od okresního dozorstva školního.“ —

Tato úleva činí s úlevami ostatními celou $\frac{1}{5}$ povinnosti školní, jak z příkladu následujícího jasněji poznáme: Dejme tomu, že žák N. N. se narodil dne 14. měsíce února 1877. V září r. 1883. začne chodit do školy, v únoru roku 1889. jest mu 12 let a dostane tudíž letní úlevu na dobu 1./V.—31./X. 1890., což jest $\frac{1}{2}$ roku; přes zimu chodí do školy a v roce 1891. od 1. května do konce měsíce října dostane opětně úlevu (již podruhé) a to jest již druhý půlrok; nyní však během této úlevy dosáhl stáří více než $13\frac{1}{2}$ roku a tu tedy na základě odst. 6. článku 21. se přihlásí o předčasné propuštění ze školy a jest další povinnosti školní sprostěn, čímž opětně skoro o celý půlrok docházka do školy jest zkrácena; tak se u těchto žáků 8letá docházka do školy scvrkne na $6\frac{1}{2}$ roku, což zajisté v ohledu mravním dětem nikterak ku prospěchu není. Ani to není zajisté dobré, že předčasné toto ze školy propuštění v tomto a v mnohých jiných případech následuje zrovna po úlevě; žák tím způsobem takměř celý rok ve škole nebyl a má nastupovat do veřejného života. A to jest případ přece nejpriznivější, při kterém předpokládáme v ostatní doby docházku nejpilnější, že by ani půlden vyučování školního zbytečně nebyl zanedbán. Jak pak ale, když si žák úlevu prodlouží, když i v zimě nedbale do školy chodí — jak jest to, po venkově u žáků 11—12letých takměř obyčejem zastaralým?! Těkavost a nestálost dětské mysli ze stanoviska psychologického dosti známa a odůvodněna. Nebude tedy nesprávně a nepravdivo, řekneme-li, že takové dítky si ze školy velmi málo pro život odnesou. Či možno, aby dítko po ten čas, po ten celý rok, co do školy nechodí, něčemu se přiučilo, v naučeném se utvrdilo, v mravnosti se povzneslo? Každý nepředpojatý, byť i výchovy neznalý, odpoví, že pravý opak toho se stane: dítko na mravnosti klesá, naučené zapomíná a jelikož za tak slabé docházky i z náboženství málo pochytilo a z toho mála ještě zapomíná, nezbuďte mu pro život skoro ničeho.

A přece praví týž článek, že mládež při tom všem *musí dosáhnouti účele učebního vůbec předepsaného*.

Jinak ještě sluší podotknouti, že kdyby se více dbalo těch v odstavci 6. čl. 21. vytknutých „*příčin podstatných*“, jakož i z toho, že ti, kdož se ucházejí „*sobě úplně osvojiti předměty školy obecné*“ (náboženství, čtení, psaní, počítání) — že by těch případů propouštění ze školy nebylo aspoň tolik, aby se na ně zehralo. Z pořádných rodin chodí dítky vůbec pilně do školy, o úlevu neb o propuštění ze školy se nežádá, poněvadž dítky ty půjdou i do vyšších škol.

Dítky chudých, nedbalých rodičů rovněž předčasného propouštění ze školy nezasluhují: obyčejně docházejí nedbale do školy a k návštěvě pilnější nepřimějí je ani poloměsíční školní výkazy o nedbalé návštěvě. Zkušenost učí, že právě

dítky takovýchto rodičů po propuštění ze školy ničemu se učit nejdou, ale doma se povalují a mnohdy obec jen obtěžují.

Zbývá ještě ta mládež, která se chce věnovati průmyslu, obchodu, řemeslu; ale dle našeho soudu, bylo by zrovna hříchem a zlem velikým, kdyby se propouštění před časem této mládeži udělovalo. Proč — jest na bíle čni.

Průmysl, obchod, řemesla toť prameny, jež vedou ku bohatství, ku blahu a síle národu; tyť činí národy mocnými, neodvislými, bujarými. Nebylo by tudíž ani radno ani prospěšno přípravu, jakou poskytuje škola ku všem těmto odvětvím, předčasnou úlevou v povinnosti školní zmenšovati, zkracovati. Potřeba vzdělaných, dobře připravených pracovníků ve všech oborech průmyslu a vědění lidského čím dále tím více se pociťuje.

Z toho patrno, jak veliké zlo, jak nepředvídaná škoda vznikla by celému národu hromadnými úlevami a předčasným propouštěním školní mládeže; i mělo by se ono obmeziti jen na případy nejnutnější, od případu k případu.

Zařizování a rozmáhání se škol průmyslových, pokračovacích a jiných odborných škol a ústavů, dokladem toho jasným, že příprava pro budoucí povolání u mládeže nikterak nemá býti zkracována. (Pokračování.)

Školství pražské za vlády nynější staročesko-klerikální většiny v obecním zastupitelstvu pražském.

Čak zove se malá knížečka o 22 stránkách, již vydal letos za příčinou voleb doplňovacích do obecního zastupitelstva pražského „volební komitét národní strany svobodomyslné“ a již s chvatem zimničním — společně ještě s brožurkou jinou — zdarma posýlal „pražským voličům před obecními volbami ku povšimnutí“.

Létací tento tiskopis (tak pravíme nečesky, jelikož případného českého jména neznáme a jména francouzského — pamphlet — pro jeho dvojsmyslnost užití nechcem) tedy agitační tento tiskopis přišel sice na svět u Edvarda Beauforta, ale zplodily ho podle všech známek „Národní Listy“ po vůli svého mocného šéfa, a nejsou-li jeho skutečným otcem, tedy mu stály aspoň kmotrovstvím. My si zde tohoto pěkného spisku všímáme jen proto, bychom ukázali, čeho jest schopna „svobodomyslnost“, jde-li o to, by se vlády domohla, a nač bychom se vzhledem k náboženství a náboženským cvičením veškeré naší školní mládeže musili připravit, kdyby tato strana dostala všude vrch. Celý však obsah této knížečky vydané patrně za tím účelem, aby obecnístvo věci neznalé a málo soudné bylo klamáno, rozbíratí nebudem, jelikož bychom na vyvrácení všech těch nesprávností, falešných dedukcí atd., jimiž se knížečka jenom hemží, musili napsat celou knihu. Některé však věci jsou tak křiklavé a nepravdivé, že jich nelze nikterak pominouti mlčením.

Předně vytýká „volební komitét národní strany svobodomyslné“ zastupitelstvu obce pražské veliký náklad na školy a špatný stav škol pražských, když takto píše: „Veliký náklad, jež tato strana z peněz obecních na školství věnovala, není v náležitém poměru k stavu, v němž se nyní školství to nalézá. Jak úředně je zjištěno, vydala dosavadní správa obecní jen na školy obecné a měšťanské ve 20 letech od r. 1870 až do r. 1890. Dohromady 11,695.799 zl. Na pražské školství

obecné a měšťanské rozpočteno bylo r. 1891. úhrnem 915.569 zl. Za takové sumy peněz mohla míti Praha školství přímo vzorné, nebo tolik nevydává se na školství obecné v žádném ani v tom největším okrese školním v Čechách . . . Má-li Praha úhrnem jen 260 tříd školních (českých i německých) a vydává-li na ně ročně 915.569 zl., pak je zajisté obecné školství pražské nejdražší v celé zemi a to pětkrát tak drahé jako při větším počtu tříd školství v okrese jičínském a 4½krát tak drahé jako v okrese vinohradském. Tu se mohou tedy již nějaké požadavky na školství činiti. Nynější správa obecní vystavěla vedle toho z půjčky 2.000.000 zl. mnoho nových nákladných budov školních, ale aby v těchto krásných školách také zdravý národní duch panoval, o to postarati se nedovedla“ (str. 3—5.).

Kdyby strana tak zvaná svobodomyslná byla vykonala pro školství pražské tolik, co vykonala dosavadní správa obecní, pokládala by si to, ač to nyní protivné straně vytýká, za největší čest a dala by to na rozích všech ulic i ve svém lajbžurnálu s velkým rámusem o sobě vytrubovat. A drahé že je školství pražské? Jenom nechť páni svobodomyslní laskavě uváží, kolik budov školních a s jakým nákladem musilo býti v Praze zřízeno a stavbám těm že dosud není konec, dále pak nechť uváží, že naříkat na to, že školství pražské dražší jest než jiné, bylo by tolik, jako spolu na to naříkati, že jsou páni učitelé pražští lépe placeni nežli jiní čeští učitelé. což by vzhledem k tomu, že pražští učitelé v převálné své většině horlivými jsou stoupenci strany „svobodomyslné“, bylo při nejmenším aspoň beztaktností. A školství pražské při tak ohromném na ně nákladu že není takové, jaké by mohlo a mělo býti, že v něm nepanuje zdravý národní duch? Pro Bůh, kdo tím vinen, je-li tomu tak? Tu by vina spadala pouze a výhradně na učitelstvo, jemuž přece nikdo nebrání, by pracovalo co nejsvědomitěji a hledělo, pokud na něm jest, školství povznésti. Nechť jen páni, neřežou z malicherných příčin politických do vlastního masa, neboť jest tajemstvím v celé Praze známým, je už i vrabci po střechách zpívají, že není-li v školství pražském všecko takové, jaké by býti mohlo a mělo, že panuje-li kde mezi učiteli nekolegiálnost, je-li někde uvolněna kázeň, nejeví-li se kde u žactva prospěch, jaký by se vzhledem ku schopnosti žáků jeviti mohl, jest to z pravidla skoro vždy jen tam, kde působí horlivý stoupenec strany svobodomyslné nebo i více takových pánů.

Tolik o výtce první činěné většině dosavadního obecního pražského zastupitelstva. Avšak ještě mnohem těžší výtku odvážil se mu vmetnouti ve tvář „volební komitét národní strany svobodomyslné“; obviňuje je ve své brožůře z úmyslného poněmčování české mládeže, ku kterémuž závěru dospívá tím, že zjevy opravdu zarmucující z úmysla vyvozuje z příčin nepravdivých, z jakýchž tyto nikdy nevyplynuly. Píšeť doslovně: „jako v jiných oborech, tak i ve školství stále menšila se národní horlivost obecní správy nynější, až dospěla k těm neutěšeným výsledkům, že je dnes Praha po Vídni největší sídlo germanisace české mládeže. Chodiloť jen do veřejných obcí vydržovaných škol německých v Praze r. 1887. 1309 českých dětí, t. j. 35·8% všech dětí ve školách německých, roku 1888. a 1889. stoupl počet ten již na 37%₀, r. 1890. na 40·2%₀, roku 1891. na 41%₀, ano r. 1892. docela na 42%₀ českých dětí. To znamená, že je v německých školách téměř polovice českých dětí, takže vydržuje vlastně obec pražská ze 63 tříd německých škol téměř 30 tříd výhradně jen pro české děti. K tomu sluší dodati, že v soukromých školách německých v Praze jest dle nejnovějších výkazů městské rady 44·7%₀ českých dětí, ano děvčat českých docela 53%₀. To jsou ovšem velice smutné výsledky hospodářství školního.“

Pisatelé musejí sice připustiti, že správa obce pražské, jak u příslušných úřadů školních, tak u sněmu zemského se o to zasazovala, by děti české nesměly být přijímány do škol německých, ale hned ji opětně podezřívají a obviňují, že prý tak činila jenom na oko, ano, že prý „*germanisaci české mládeže podporovala*,“ což hledí tím dokázat, že se na českých školách pražských vyučuje němčině, dětem že prý se německé knihy přímo vnucují, ba, „nynější většina v zastupitelstvu obecním zabředla (prý) v němčení tak daleko, že vyplácí zatímni drahotní přídavek jen těm učitelům, kteří složili zkoušku z němčiny, *platí prý tedy zvláštní premii za zkoušky německé*.“

Že počet dětí chodících do škol německých v Praze stále stoupá, jest smutné faktum, jež však nikterak nezavinila většina obecního zastupitelstva, nýbrž mnohé jiné okolnosti. Rodičové, kteří neoplývají právě bohatstvím, musejí vážně přemýšlet o tom, jak by jejich děti snadněji a jistěji našly výživu a tu vědí buď z vlastní neb i cizí zkušenosti, že tu velmi pomáhá aspoň jakás takás znalost němčiny, pro některá pak zaměstnání (na př. ve všech odvětvích obchodu), že jest přímo hlavním požadavkem. Okolnost tato pobádá rodiče, by se záhy o to starali, by děti jejich naučily se trochu německy. Kde, na které škole, jest pro ně věci vedlejší. S touto okolností se mělo hlavně v Praze opatrně počítat, by se děti české nehonily tak rka do škol německých a zajisté jenom z této příčiny počínalo se v pražských školách českých již od 3. třídy učit němčině a ve třídách vyšších věnovalo se jí i více hodin. Ačkoli učebnice, jichž se při tom užívalo, byly pro děti těžké a nepraktické, přec se tyto nehaly do škol německých. Aby pak každý třídní učitel ve své třídě mohl vyučovati, a aby za něj nemusil němčině učit někdo jiný, stanoveno ovšem, že se zatímni příspěvek drahotní vypláceti bude jedině učitelům, kteří složili zkoušku z němčiny. Ale to právě se některým pánům, kteří zkoušky této neměli a skládat ji nechtěli, počalo nelíbit a proto si vyšli na vrabce s bubnem. Svobodomyslný pražský moniteur počal vyvolávat, že do dětí českých nemá se cpát němčina, ta že do škol českých vůbec nepatří, ba i ta slova pronášela se jako vyšlá z kruhů učitelských, že učiti němčině na školách českých jest i zbytečné, proto že prý se tam děti beztoho ničemu nenaučí, čehož následek byl, že se děti české v počtu mnohem větším počaly hrnout do škol německých! A když i nejednou učitel neb učitelka rodiče toho neb onoho dítěte za to prosili, by svoje dítě nedávali do škol německých, že tam duševně zakrní, jaké odpovědi se jim dostalo? „Co máme dělat? Tady se z němčiny ničemu nenaučí a ono jí přece bude potřebovat, chceme je dát k obchodu.“ — Kdo zná poměry pražské, ví velmi dobře, že procento dětí českých ve školách německých počalo stoupati hlavně teprv od těch dob, kdy se v novinách počalo brojit proti němčině na školách českých a že školy německé právě v nejčestějších částech města nejvíce mají českých dětí.

Když už zijeme v takových poměrech, kde prospěch hmotný nejedny rodiče mocně pobádá, by děti svoje dali naučit trochu německy, myslíme, že jest to mnohem menší zlo, vyučuje-li je na *škole české* němčině *Čech*, nežli když dítě za touže příčinou posíláno jest do školy německé, kde jest vysazeno nebezpečí poněmčení.

Je-li na soukromých školách německých dle nejnovějších výkazů 44·7% dětí českých, děvčat českých pak docela až 53%, sluší uvážiti, že snad většina těchto dětí českých poslána byla do Prahy z venkova a že jsou to často (ne-li většinou) *synové a dcery otců, kteří doma čítají „Národní Listy“ a vůbec dělají velké vla-*

stence. My sami jsme dříve mívali příležitost takové děti poznati a jména některých si ještě pamatuji. Slušno však doznat, že to bývají většinou děti škole již odrostlé tedy více než 14leté.

O „staročeské propagandě v učitelstvu“ (str. 15. a násl.) mluvíti nebudem, to nechť si s mladými vyřídí staročeši, jež zastávají necítíme se povolány, jenom to podotknem, že ta „naprostá odvislost velké části učitelstva“, o jakéž mluví agitační brožurka, není přec asi tak přílišně veliká, když mohou býti v Praze učitelé nejen horlivými stranníky strany svobodomyslné, nýbrž i jejími agitátory a když přece zvítězí oproti učiteli lépe kvalifikovanému, staršímu a zasloužilejšímu, jenž jest náhodou bez falše staročechem! Někteří páni učitelé, kteří svou velikou svobodomyslností stavějí na odív, ovšem říkají: „Dokud budou na radnici zasedat ti černí, nedostanu nic,“ to však není pravda. A dala-li skutečně staročeská strana místo ředitele na měšťanské škole, učiteli mladšímu oproti staršímu stranníku svobodomyslnému, tu ptáme se jen, co by činila v případě podobném strana tak zvaná svobodomyslná? Obsadila by snad nejlepší místa svými odpůrci? Ostatně i tu strana staročeská nejednou byla řádně sklamána, fedrujíc člověka, jenž když dosáhl po čem toužil a seděl v teple, odhodil škrabošku a ukázal se, jakým v skutku byl — svobodomyslníkem. Že pan farář Nykles a prof. Šauer brožurkářům nejsou po chuti, tomu se nedivíme a pánové tito se též pro to nebudou asi příliš rmoutiti. Vytyká-li však „volební komitét národní strany svobodomyslné“ zvlášť p. faráři Nyklesovi rozhodující vliv na školství pražské, sluší připomenout, že vliv jeho není v příčině této daleko tak velký, jako jeho práce a obětavost, kteréž dojdou teprv po letech spravedlivého a všestranného uznání a ocenění i u nynějších jeho odpůrců, z nichž by jistě tolik nevďěčné a namahavé práce pro věc obecnou žádný, nevzal na sebe. Onoť se to snadno kritikuje, ale pracovat, pracovat, pánové, je trochu těžší, a jenom prací osvědčuje se pravá cena muže, nikoli křikem.

Ale i křik, má-li býti aspoň trochu oprávněným, a ne křikem směšným nebo odsouzení hodnou štvanicí, musí míti nějaký reální podklad. Toho však se křiku svobodomyslného komitétu volebního nedostává, jak viděti hlavně z odstavce brožurky, jenž jest nadepsán: „Konfessionelní škola v Praze“. Nebo co se zde tito pánové odváží podati obecnstvu pražskému, přesahuje věru všecku míru a svědčí jednak o velké smělosti a troufalosti patronů a pisatelů této brožurky, jednak o velikém podceňování soudnosti pražského voličstva, jemuž se odváží něco takového za čirou vydávat pravdu.

Píšíť mezi jiným: „Strana, která nyní na radnici pražské panuje . . . řídí (školství) přímo *zpátečnický, ve smyslu klerikálním*. Jak je to v panující straně té zavedeno, rozhodují tam o školství jen *kruhy klerikální*. V české okresní radě školní zasedají 4 zástupcové vyznání náboženských a kanovník, řed. B. K nim vyslala nynější většina ve sboru obecních starších ještě pp. faráře V. Nyklesa a známého klerikála prof. Šauera, tak že *má klérus v okresní radě školní většinu*“ (Str. 11.). Jak zchytralé! Pánové se patrně domnívají, že čtenářové budou tak zpozdlí, že budou mít za to, že všichni ti čtyři zástupcové vyznání náboženských jsou kněží katoličtí, k nimž ještě přistupuje kanovník, ředitel Blanda, a to všecko že zavinila nynější většina staročeská, a nikomu že ani nenapadne, že z těchto čtyř zástupců jest pouze jeden knězem katolickým, jeden že patří vyznání židovskému a dva vyznání protestantskému, pan kanovník a ředitel ústavu učitelského Dr. Fr. Blanda, že však zasedá ve školní radě na základě § 23. o dohlídce ku

školám, kterýžto § stanoví, že v okres. šk. radě mají zasedati dva znalci školství, z nichž jednoho volí okresní konference učitelská, a druhým že má býti ředitel vzdělávacího ústavu učitelského, nalezajícího se v okresu školním. — Kde pak je tedy ta klerikální většina, o níž mluví brožurkáři?

Leč slyšme dále: „Do odboru školního při městské radě z členů nynější většiny chodí téměř jenom kněží pp. Dr. Karlach, Dr. Borový, Nykles, Kyselka a prof. Šauer. *Je tudíž celá správa českých škol pražských v rukou klerikálních. V Praze je tedy klerikální škola co do správy už provedena*, a to tak důkladně, že si ostatní staročeští členové jmenovaných korporací nedovolují proti tomu ani v nejmenším něco namítati“ (str. 11.).

„Co si ve směru klerikálním dovoluje nynější správa školství pražského, toho výmluvným je dokladem „*bohoslužebný řád*“, jež předepsala pražským školám okresní školní rada. . . . *jímž se zavádí v Praze co do cvičení náboženských de facto škola konfessionelní*. Řád ten obsahuje tak krutá nařízení pro malé děti, že jich neobsahoval ani školní řád ze staré církevní školy, ano, že je to docela proti lidskosti. A tento fanatický řád, který se stávajícími školními zákony nikterak nedá se srovnati, byl nařízen všem školám, aniž by se byla učinila proti tomu se strany obce nejmenší námítka.“

„Všecky opatrovny a školy mateřské, které náleží vlastně také do správy okresní školní rady, řídí samojediný p. farář Nykles rozumí se v duchu *čistě konfessionelním*. Ty ubohé dětičky jsou samé modlení, ano v některých školkách pořádají docela s dětmi pobožná procesí, některé malé děti za ministranty přestrojujíce“ (str. 11.). . . . „V útulcích, kde se v domě mimoškolní zaměstnávají školní děti chudých rodičů, kteří za dne nejsou doma, jest zase samovládným domácím pánem prof. Šauer. Kdo se chceš přesvědčit, jak se mohou ve smyslu klerikálním zákony školní na rub obracet, nechť přečte si poslední zprávu výroční těchto útulků, zejména usnesení městské rady, která stala se k popudů prof. Šauera, a užasne přímo nad nezakrytou německo-klerikální tendencí jejich. Konfessionelní škola dle návrhu Lichtenšteina měla platiti jen pro děti do 12 let, prof. Šauer by ji rád prodloužil i přes 14. rok žactva. Proto pořádá *se spolením městské rady* ve školách v neděli a ve svátek s ředitelem Rubriciem tak zvané besídky pro dospělejší děvčata, kde se pořádají přednášky s tendencí klerikální, rozdávají spisy klerikální a p. a to vše se ubohým děvčatům nějakým koláčem — hotové hostiny ve školách — a pěveckým sborem katolických tovaryšů oslazuje. *Stará se tedy nynější správa školství pražského všemožně, aby se v Praze prováděl Lichtenšteinův návrh*, který na říšské radě tak smutně zahynul, *na celé čáře od malých dětí až do mládeže dospívající*“ (str. 14.—15.).

„Na místa učitelská dosazují se především učitelé, kteří jsou ochotni býti oddanými nástroji strany klerikální. Ti jsou v neustálém tajném styku s vedoucími (jak pěkně česky!) osobnostmi, zpravující je o všem co se ve školách děje, ano i každá fara a kapitula má takové své lidi ve sborech učitelských. Tak veškeré školy a sbory učitelské jsou pod stálou tajnou dohlídkou kněžskou. Nejčastěji bývá to ředitel školy, který takové služby koná straně klerikální a ten ovšem působí pak a vede nátlak na ostatní učitelstvo v témže smyslu. Proto není vzácným zjevem v Praze, že nalezne se na škole ředitel, který je klerikálnější než kněží sami a vše ve škole odívá do roucha zpátečnického. Rozumí se, že při takovém systému má nej-důležitější slovo vždy pan katecheta“ (str. 12.).

To jsou zajisté rozkošné výlevy krásných duší! My se však nehněváme, spíše jsme tomu v jistém ohledu povděční, že nám tak strana svobodomyšlná prostřednictvím svého generálního štábu Pražského upřímně odkryla záhyby svého pěkného srdce a nám ukázala, jak si umí vážiti pravd a citů náboženských (jež jsou základem všeho pořádku mravního i společenského) a pravdy vůbec. Jenom víc takových pěkných projevů a otevrou se oči konečně i těm, kdož šli s touto stranou dosud tak řka slepě. Již nyní řekli mnozí z přívrženců „svobodomyšlné“ této strany: Tohle je přece přespříliš! Nejsme žádnými pobožnítkáři, ale tolik víme, že mládež musí, má-li z ní vůbec něco býti, v náboženství býti vychovávána a shromažďují-li se odpůldne v neděli a ve dny sváteční dívky škoie odrostlé v „besídkách“ k zábavě ušlechtilé, pod dozorem učitelek, jest to zajisté tisíckrát lepší, než aby snad hledaly zábavu někde v hospodách u tance, neb se bezúčelně potloukaly po ulicích a se zaplétaly v předčasné „známosti“! — Či snad jsou pánům svobodomyšlným takovéto dívky milejší, než dívky, které si zachovaly víru a čisté srdce? Skoro by se zdálo. Ale voličové jim dali odpověď, jaké se nenadáli. Zvlášť po volbách užších, při nichž slavně propadli, musili si páni svobodomyšlní chtěj nechtěj přiznati: Tohle zavinily naše brožurky. Přestřelili jsme!

Inu ovšem; když se zástupcové obce židovské a sborů protestantských vpašují mezi *klerus*, aby čtenářové měli za to, že jsou to katoličtí hierarchové, když se jméno laika připojí prostě ku jménům kněží, aby čtenářové, kteří ho neznají, domnívali se, že to je taky kněz, když se uvádí mezi kněžími vyslanými do odboru školního „z nynější většiny“ obecního zastupitelstva, i jméno kněze, který již po let několik v obecním pražském zastupitelstvu *vůbec nezasedá*, jako to učinili pp. brožurkáři s jménem kanovníka Dr. Borového, když se chce voličstvu nejspíše namluvit, že vinou obecního zastupitelstva a s jeho schválením je v Praze „provedena klerikální škola“: pak musí i méně prozíravý volič, není-li vůbec zaslepeným stranníkem sobě pomysliti: Strana, která takhle nakládá s pravdou, není hodna důvěry!

Ale ten „fanatický“, „bohoslužebný řád“, jež přede-psala okresní školní rada; a který se stávajícími zákony školními nikterak se nedá srovnati,“ ba je docela proti „lidskosti“? Ovšem, ovšem, je to věru hrozné, když okresní školní rada ve srozumění s nejdůstojnější kníž. arcib. konsistoří nařídí v příčině návštěvy služeb Božích jednoduše to, co nařizují v příčině této výnosy ministerské a výnosy slavné c. k. zemské školní rady! To ovšem musilo popudit „lidskost“ některých pánů, kteří dříve prostě dekretovali bez ohledu na všechny výnosy ministerské a příkázání církevní, že se od té až do té doby na př. od adventu až do velikonoce do kostela vůbec chodit nebude, by drahá jejich lidskost v neděli nebyla inkommodována. Ostatně není ani při nynějším fanatickém řádu „bohoslužebném“ tak příliš zle; vždyť byl rozeslán z nařízení předsednictví okresní školní rady „ředitelstvím škol měšťanských a správám škol obecných“ zvláštní oběžník, v němž se vybízejí, „by za tuhých mrazů, v době alespoň do konce února (oběžník datován 19. ledna 1891.) nevodily se děti školní v neděli a ve svátek ráno ku společným službám Božím do kostela,“ a oběžník tento byl prý rozeslán bez vědomí ostatních členů školní rady, z čehož viděti, že tam kruhy klerikální nerozhodují. Ostatně by zajisté ani žádný „klerikál“ nenutil děti za „tuhého mrazu“ k návštěvě kostela, jenom by as řekl: povinnost návštěvy služeb Božích zůstává v platnosti i v době zimní; ale uhodí-li tuhý mráz, oznámí vždy v sobotu správce školy dorozuměv se dříve s katechetou, že zítra (v neděli) nemusejí děti přijíti na spo-

lečné služby Boží; dispensovati však od návštěvy služeb Božích hned na celé měsíce, to jest v odporu se zákonitými nařízeními.

Páni od štábu svobodomyslného a s nimi spojení páni učitelé nebudou však spokojeni se žádným „řádem bohoslužebným“, byť byl sebe mírnější, proto že jest jim kostel katolický vůbec proti mysli. Jelikož však nechtějí mluvit tak přímo a otevřeně jako ona pražská učitelka, kteráž povéděla, že prý než vésti děti do kostela, prospěšnější jest vésti je na ten čas buď do zahrádky neb na procházku, schovávají se za „ubohé dětičky“, kteréž prý jsou ve školách „samé modlení“, ano někde prý „docela i processí“ (toť věru hrozné!! a komitét dam pro městské opatrovny a školky mateřské mlčí a trpí to!!), když pak povýrostou a přijdou do škol obecných a měšťanských, sešněruje prý je „fanatický řád bohoslužebný“, jenž prý jest „docela proti lidskosti a nikterak se nedá srovnati se stávajícími školními zákony“ (str. 13.).

Ó těch ubohých pražských dětiček! Čí oko by nad nimi nezaslзло? Ve školách mateřských a opatrovních jsou jen „samé modlení“, ano „i processí“, a ve školách obecných musejí chodit v neděli a ve svátek i do kostela, a ono by se to — ne ani těm dětičkám, ale těm starším, kteří tam musejí chodit s nimi ačkoli neradi, — tak hezky spalo! Kam až ten nešťastný bohoslužebný řád nedosahuje!

Ale tu bychom se pánů brožurkářů a jejich šefa uctivě na něco zeptali. Oni totiž píší na str. 13 -14: „ač je vynesemím úřadů školních přímo nařízeno, aby děvčata z nejvyšších tříd školy obecné docházela do opatroven a tu se učila s dětmi zacházeti, nesmí prah pražských opatroven překročiti žádné školní dítě ani učitelka. Snad aby se tu klerikálním duchem neotrávily.“ Do opatroven páni tito tudíž nepřišli a do „besídek“ ve školách v neděli a ve svátek také ne, a přece vědí a vypravují, co a jak se tam všechno děje. Nemohli by nám laskavě sdělit, jak si zjednali o tom vědomost? — Že je to otázka a žádost naivní? Možná, ale páni z volebního svobodomyslného komitétu obviňují ve své brožurce některé učitele a hlavně ředitele z důvěrných styků se stranou klerikální, tvrdíce přímo, že prý každá fara a kapitula má takové své lidi, kteří ji spravují o všem, co se ve školách děje (str. 12.). Není to úmyslná chyba v stylisaci? Nemá onen odstavec zníti správněji a pravdivěji asi takto: „Skořo na každé pražské škole jsou učitele a často i učitelky, kteří jsou ochotni býti oddanými nástroji strany svobodomyslné (a ne klerikální, jak dí brožurka). Ti jsou v neustálém tajném (nebo i zjevném) styku s vedoucími (!) osobnostmi (strany svobodomyslné), zpravujíce je o všem, co se ve školách děje, ano i každý liberální časopis má takové své lidi ve sborech učitelských. Tak veškeré školy a sbory učitelské jsou pod stálou tajnou dohlídkou liberálních žurnálů. Nejčastěji bývá to některý z mladších pp. učitelů (neb některá z učitelek) na škole, který takové služby koná straně svobodomyslné a ten ovšem také působí dle sil svých ve škole i ve sboru v témže smyslu. Proto není vzácným zjevem v Praze, že se nejen ředitel, nýbrž i učitelé před některým p. kolegou mimo věci úřední varují o něčem promluvit, z bázně, by jim snad kolegiálnost svobodomyslného pana kolegy nepomohla na index svobodomyslných?

Tahle stylisace byla by, tušíme, správnější a případnější nežli stylisace pp. brožurkářů, kteří by, co padá na stranu jejich a na učitele svobodomyslné, rádi svalili na klerikály a učitele, kteří nejsou jejich stranníky. Nebo že jsou listy svobodomyslné, zvláště onen největší, velice dobře informovány o smýšlení těch kterých učitelů nejenom v Praze, nýbrž i na venkově, a že mají v dobré evidenci

zvláště jména těch, kteří projevili tím neb oním činem smýšlení katolické, není už dávno žádným tajemstvím. Jenom potřebuje takový učitel o něco se hlásiti anebo něco tiskem vydati, hned zví, co to pro něj znamená netáhnouti s liberály za jeden provaz. Hlásí-li se o něco, zvláště o místo samostatnější, hned bývá vykřičen jako zpátečník a klerikál a hledí se mu všemožně škodit, aby místa nedostal, třebaš byl učitelem vynikajícím. Vydá-li něco tiskem, tu to musí býti eo ipso špatné a musí se to strhat buď v liberálních listech učitelských anebo v případě, že by to v listě paedagogickém vypadalo příliš křiklavě a nekollegiálně, v liberálním listě politickém, oč se již postarají roztomilí jeho přítelíčkové z učitelstva. A aby pisatel ještě víc byl pošádlen a ještě víc pocítil, jak šlechetně umějí jednati pp. liberálové, třebaš náleželi k témuž stavu, pošle se mu nejen ono číslo novin kde byl strhán, nýbrž nejednou i listy anonymní, v nichž je tropen posměch z jeho charakteru a v nichž se mu podkládají úmysly nekalé, což svědčí zajisté o znamenitém „vzdělání“ srdce a jemném taktu! A při tom všem se tito liberální páni odvažují ještě tvrditi, oni že nejsou proti náboženství žádnému, ani ne proti katolickému! Při tom všem se ještě odvažují mluvit o svobodě svědomí, svobodě náboženství, o úctě k vyznání každému! K čemu ty lži a přetvářky, když řeči a skutky jejich svědčí o pravém toho opaku. Není již čas nejvyšší, aby stala se nějaká náprava?

Red.

DROBNOSTI.

„Reforma“ vyučování náboženského. Článků a článku, ano i brožur jednajících o tom, jak by se mělo zreformovati vyučování tomu neb onomu školnímu předmětu, napíše se do roka veliké množství; o žádném však předmětu nenapíše se nyní v listech odborných tolik a tak dlouhých a tak sobě namnoze odporujících článků a pojednání, jako o reformě vyučování náboženského. A kdežto o reformě vyučování jiným předmětům z pravidla psává jenom paedagog, odvažuje se o reformě vyučování náboženského psáti kde kdo, jenom když umí vládnout trochu perem, ať si jest již na př. básníkem — jako Rosegger, románopiscem — jako Tolsto, důstojníkem — jako M. z Egidi, nebo vysloužilým rechenmajstrem, — jako J. Jensen, o filosofech, kteří beztoho „všemu rozumějí“, třebaš se tomu nikdy neučili, a paedagozích z povolání ani nemluvě. A jaký to zmatek v pravdě baby-lonský panuje v náhledech těchto lidiček!

Jedni chtějí opravdovou reformu a hledají způsob, jakým by se mělo s prospěchem co největším vyučovati hlavně katechismu a pak i biblické dějepřavě, a je-li mezi nimi nějaký spor, záleží jen v tom, že poměr katechismu k biblické dějepřavě a

vice versa neurčují stejně. Někteří staví v popředí katechismus, a biblické dějepřavě vykazují místo podržené, jiní opětně chtějí právě naopak, aby přední místo zaujímala biblická dějepřava a katechismus aby byl jen jaksi knihou výpomocnou, kteráž by žákům uváděla na paměť ony pravdy věro- a mravoučné, jež poznávají z vyučování dějepřavného, — ovšem systematicky urovnané. V práci této účastňují se stejně horlivě jak katolíci tak věřící protestanté, cítíce všichni potřebu nějaké reformy v dosavadním způsobu vyučování náboženského.

Druzí jdou však dále a volají přímo; pryč s katechismem ze školy a místo jeho zaujmi biblická dějepřava (ovšem hodně „purgirovaná“) na všech stupních školního vyučování! Ptáme-li se jich však, jak že si toto vyučování na základě bible vlastně představují, shledáme, že u nich v příčině této není jednoty, ale ve směsici různých náhledů že možno znamenat hlavně proudy dva: mírný a radikální. Ti, kdož s prvním plují, zavrhuji sice každou konfessi, ale přijímají celý obsah bible, jak po stránce mravoučné, tak věroučné, (ovšem podle svého vlastního výkladu); ti však, kdož veslují s proudem druhým, přijímají sice bibli též za podklad, z něhož chtějí od-

vozovat mravouku svou, ale o nějakých člancích víry nechť ani slyšet, volajice rozhodně: „Pryč se všemi dogmaty! Pryč se všelikým orthodoxismem.“

Třetím však zdá se i tento náhled býti ještě málo radikálním. Oni ptají se: Proč pak má mít bible nějaký zvláštní privilej před jinými knihami a památkami náboženskými, před Vedami, Zendavestou nebo koranem? Nejlépe bylo by, tak mluví dále, ze všech starých náboženských knih všech národů pod sluncem vybrati to nejlepší, složiti to v jednu všeobecnou učebnici a dát ji dětem místo bible a katechismu. Tak by měly před sebou nejkrásnější vzory! — A kdyby aspoň na těchto extravagancích bylo již dosti! Ale nikoli; na šikmé ploše těžko jest se zastaviti a proto zabíhají jiní ještě dál a chtějí místo všeho náboženství, ať jakékoliv, ve škole míti jen mravouku, tak zvanou nezávislou — beznáboženskou, již chtějí vyučovat buď na základě zvláštních učebnic zpracovaných systematicky, jako se děje na př. ve Francii a Italii, nebo na základě plodů básnických všech dob a směrů, jež prý obsahují tak veliký poklad zásad mravních, že není třeba v příčině této brát útočiště k žádnému náboženství pozitivnímu. Tak aspoň prohlásili učitelé němečtí na sjezdu svém v Hamburku. Pozoruhodno jest vůbec zvláště to, že mezi těmito „reformátory“ na nejkrásnějším křídle levém maršírují někteří ředitelé a profesori ústavů učitelských a celé zástupy liberálních pp. učitelů, kteří mimo to stále činí útoky nejen na dogmata církve katolické, nýbrž i na své věřící kollegy. (Viz na př. útoky německých liberálních listů paed. na členy katolických spolků učitelských, jež se stávají čím dál tím prudší.)

Znemravnělost mezi dělnickou mládeží v Berlíně. Učitelský list německý (*Deutsche Lehrerzeitung*) v článku o působení evangel. spolku výchovavacího vynáší na světlo smutné poměry berlínské mládeže lidu dělnického. Některé zajímavé podrobnosti tuto podáváme. Jedna učitelka měla dvanáctiletou žačku, která matce pod rukou brala peníze a před ředitelem školy obviňovala chlapce z nemravných na ni útoků; obvinění to nezakládalo se však na pravdě, nýbrž zrodilo se pouze y její hlavě. — Dvanáctiletý chlapec vracel se ze školy domů jen s násilím, jinak vedl život vagabunda, pokud ho policie domů nezavedla. — Obyčejné přestupky dvou dívek dvanáctiletých nemohou se vyličiti.

V Emauzské obci, na jihovýchodě města. od ledna 1891. do ledna 1891. bylo 84 dětí v stáří až do 15 let let soudně potrestáno až i vězením do jednoho roku. Každé berlínské předměstí má stejně zkaženou mládež. Většinou bývají chlapečtí trestáni, přestupky dívek vymykají se soudu. Často prý se nerozeznávají od veřejných... Hlavní příčina této strašné znemravnělosti dorůstajícího pokolení jest v rodině. První duchovní protestantský v Emauzské obci činil pozorování v 43 rodinách. Výsledek toho byl: v 21 rodinách scházel příklad otcův nebo působil škodlivě. Bylť otec buď nemocen, nebo blbý, nebo pijan, nebo lenoch. Ve více než 30 případech scházel vliv matčin. Byla nemocna, mrtva, utekla rodině, nebo pracovala celý den mimo dům. Vedle rodiny šíří mezi dětmi nákazu děti již zkažené. Z oněch 84 potrestaných dětí sotva jedno bez vědomí, nebo pomoci jiných nedospělců zločinu se dopustilo a v každém spolupůsobilém chut po zapovězeném je probuzena a žádostivost silna. Tak vychází z těchto mravně zkažených tvorů zkáza jako morovina. Počet těch, kteří jsou jí zachvázeni zdvojnásobuje se každým přestupkem. Bylo li potrestaných 84, uniklo jich soudu jistě dvakrát tolik, což činí okrouhle 300 provinilců. Za tyto poměry činívá se často zodpovědnou — škola, protože klesla na tovarnu vědění, místo aby byla ústaťem pro tvoření charakterů. Zedlicův školní návrh měl za účel organisovati školství, aby zodpovědnost a povinnost rodičův ve výchování dítek zostřilo a zvýšilo. Ale „miláckové lidu“ neznají život lidu s jeho ranami, tím méně vědí, co by mu bylo ku spáse.

+ 73.

Aby se to tak stalo v Tyrolsku!

Jak v listě tomto již před delší dobou bylo sděleno, usnesla se římská rada městská vzhledem na bídne svoje finance škrtnouti z rozpočtu školského na rok 1892—1893 120 000 lir! Paedagogické listy italské doufaly dlouho, že ku provedení usnesení tohoto vůbec nedojde, jelikož prý by to byl veřejný škandál. Ale jejich naděje se nesplnila. Usnesení městské rady bylo provedeno, velká část škol (nedělních, pokračovacích, večerních a dětských zahrádek) byla zrušena a učitelé na nich působící — byli propuštěni. Jedině paní Madardě Broglio, staré osvědčené učitelce, bylo milostivě povoleno, aby směla dětskou zahrádku v ulici Due Macelli řídit dále na vlastní risiko, jelikož prý

by úplným zrušením této dětské zahrádky VI. městský okres velice byl poškozen. O té liberální velikomyslnosti!

V katolickém učitelském semináři ve Währingu u Vídně vyučuje tělocvikův řídící učitel vídeňský Žďárský. Na toho osopil se zle kys jeho kollega ve „Freie paed. Blätter“ č. 41. vytýkáje mu, že stal se „sběhem“, zradiv nynější školu, kterou prý lid rakouský v těžkém boji si

vydobył, a na jejíž zničení právě onen katolický učitelský seminář jest založen. Mezi školou nynější a školou klerikální není prý smíru, protivy na obou stranách jsou prý neslučitelné. Téměř veškeré učitelstvo rakouské stojí pevně a neohroženě v boji s klerikály za novou školu a právě tím prý dobylo si vážnosti u vzdělané třídy. A proto pryč s každým „sběhem“ à la Žďárský.

+ 02

LITERATURA.

„La vie de Jésus-Christ.“ Par Habert. Edition Stéréoscopique. A. Blok, Edit., Paris.

Chloubou škol — a to přemnohých městských i venkovských — bývá kabinet, v němž uloženy jsou rozličné obrazy a pomůcky učebné. V nížádném kabinetu školním neměly by scházeti pomůcky k vyučování katechetickému.

Míním tu především biblické obrazy a to Herderovy jak přesností tak ušlechtilostí daleko vynikající nad Hölzlovy jakož i nad Santerovy, pro temný kolorit méně do školy se hodící.

Pilný a obětavý učitel stará se všemožně, by obohacen byl školní kabinet. Myslím, že by rovné nadšení vésti mělo i katechetu, by opatroval názorné pomůcky k vyučování náboženskému. Jestliže se z ročních dotací místní a okresní školní rady dává část dotace na přírodopisné, zeměpisné a jiné pomůcky, má ovšem i katecheta právo žádati, aby část toho dávala se na pomůcky náboženské — a nikoli jen na biblické dějepravy a katechismy. Sám ale může pomůcku mnohou opatřiti: Je-li kresličem, může hravě načrtnouti nástin církevního roku — může nakresliti Palestinu z ptačí perspektivy (jak lze viděti v Praze v ústavu hluchoněmých,) — svatostánek a podob. Co diagramů liturgických nakresliti lze katechetovi hravě a s prospěchem vyvěsiti ve třídě! Obrazy ty jednoduché, zavěšeny jsouce ve škole na stěně, stejně hluboce vryjí se v duši dítěte, jako zavěšené tam obrazy světské!

Co obrázků a obrazů přijde v rozličných prospektech, cennících katechetovi během roku do rukou! Zdali není možno vystřihovati je a nalepiti je do knihy, k tomu cíli zařízené, nebo na lepenku, a

s prospěchem oživovati jimi vyučování náboženské?

Než vraťme se k předmětu naznačenému. „La vie de Jésus-Christ“ jest název cyklu 24 transparentních barevných obrázků stereoskopických. Obraz 1—8 zobrazuje: Narození Páně — Tři mudrce — útěk do Egypta — 12letý Ježíš — Zázrak v Káně — Kázání na hoře — Vjezd P. do Jerusalema — Zrazení P. Ježíše. Další 14 obrázků líčí křížovou cestu Páně. Poslední dva zobrazují z mrtvých vstání a na nebe vstoupení Páně. —

Obrazy ty věrně jsou provedeny dle líčení biblického a slušný zřetel brán k historickému kroji, architektonice tehdejší a podob., tak že se zdá, že asi některý kněz měl podíl při vydání obrázků těch. Obrázky ty mohutný dojem zůstávají v duši pozorovatele. Prohlédne-li dospělý serií celou, jest mu, jako by přečetl krásnou knihu náboženskou. Je-li pak dle slov velkého papeže sv. Řehoře posvátná malba písmem a knihou, v níž i nevzdělanci a polodivoši čísti dovedou — oč spíše dítky na školách našich dovedou se vnořiti v krásu těchto biblických obrazů, dýšících velikou, uchvacující, blahoplnou silou!

A proto jaká to prospěšná akvizice, poříditi obrazy ty k vyučování sv. náboženství!

Se stereoskopem shledati lze se již v přemnohých kabinetech školních. Konečně není tak drahý — za 3.50 zl. úplně stačí. K němu nikoli nesnadno lze zakoupiti tento cyklus stereoskop. bibl. obrázků. Stojí ovšem 20 zl. Než tato suma, obětovaná útlým dítkám, přinese mnohonásobný úrok duševní. Ostatně možno zakoupiti i jednotlivé ohrazy — a tu zamlouvají se co nejlépe číslo 1—8 inkl., některé z kří-

žové cesty a poslední dva. Na skladě, pokud mi známo, má dotčené obrazy v Praze Karel Heller, optik na Starém Městě vedle Platýzu. Na požádání ochotně na ukázkou zašle obrazy ty i se stereoskopem. Že vůbec lze užiti obrázků těch (ku př. ukazovati je jako odměnu za pilnou návštěvu kostela), proto netřeba důkazu. Kterak jich užiti methodicky, vymyká se z rámce tohoto na ně upozornění. — Karel Procházka.

Meč. Obranný kalendář katolický na obyčejný rok 1893. Nakladatelové a vydavatelové: Edvard Brynych a Václav Kotrba. Red. Edvard Brynych. Cena 50 kr.

Po třetí nastupuje výborný tento kalendář pouť svou po vlastech českých a bude jistě všude, kde ještě nevymřelo vědomí katolické, hostem vítaným. Dávati mu na cestu nějaké zvláštní doporučení, není ani třeba, jelikož ho již jméno jeho redaktora, vysocedůstojného pana kanovníka Ed. Brynychy, a pak výborný jeho obsah víc než dostatečně doporučují. Obsahujeť tento kalendář obranný a svého druhu jediný vedle části kalendářní, seznamu svatých a seznamu trhů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku především článek historický: „Svatý Jan Nepomucký“, k němuž patří jako ilustrace obraz titulní, jenž jest pěknou reprodukcí „Sochy sv. Jana Nep. na Karlově mostě v Praze“. Za článek tento budou všichni ctitelé sv. Jana Nep. panu autorovi opravdu vděční. Ku pojednání tomuto řadí se článek: „Naším odpůrcům“; pak následuje velmi zdařilá delší povídka: „Praví evangelíci“ z oboru, v němž pan kanovník Brynych již dávno osvědčil svoje mistrovství. K povídce této druží se zdařilá životopisná črta: „Kardinál Henry Eduard Manning“ od p. kanovníka Dra. Jos. Buriana a pak opět následuje zdařilá povídka: „Vyslyšená modlitba“ od p. redaktora. Dějepisným obrázkem: „Zvláštní obrácení na víru katolickou“ a krátkým přehledem „Nejznamenitějších událostí“ v roce minulém se pak celý kalendář důstojně zakončuje. Již z tohoto krátkého náčrtku zřejmo, že kalendář tento zasluhuje rozšíření co možná největšího po všech vlastech českých.

Vlastenecký poutník. Kalendář na obyčejný rok 1893. Cena 50 kr. Ročník 25. —

Svatováclavský kalendář na obyčejný rok 1893. Cena 30. Ročník čtrnáctý. Oba tyto kalendáře vyšly nákladem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské a jejich redakci obstaral ještě † Vojtěch Pakosta. I oba tyto kalendáře ozdobeny jsou pěknými obrazy titulními: „Socha sv. Jana Nepomuckého na Karlově mostě v Praze“ a obsahují mimo obyčejné věci kalendářní hojnost zdařilého, zdravého čtení jak zábavného tak poučného, pročež je oba doporučujeme.

Obzor. Red. a vyd. Vladimír Štastný v Brně. Roč. XV. čís. 21.

Dělnické Noviny. Red. Tom. J. Jiroušek. Roč. II. č. 6. s následujícím obsahem: O normální a maximální době pracovní. — Ku sjezdu socialních demokratů německých: — Feuilleton: Pamatujte na konec. (Pokrač.) — Z celého světa. — Různé zprávy. — Zprávy spolkové. — Literatura.

Hrvatski učitelj. Časopis za srednje i pučke škole. Ured. Dr. Ivan Gjuvanec. Tečaj XVI. Broj 20., 21., 22.

Náš Domov. Obrázkový časopis zábavný a poučný pro lid. Red. a vyd. Josef Vévoda. Roč. I. čís. 22. s pěkným obsahem a zdařilými obrázky. Doporučujeme.

Vlasť. Red. Tom. Škrdle. Roč. IX. čís. 2. s následujícím obsahem: K jubileu Kolumbovu. Podává F. J. Rypáček. Tvář Kristova. Báseň od Fr. Leubnera. Ambrož. Román o dvou dílech. Napsal Jaroslav Janeček. (Pokrač.) Zaniklá gymnasia slovenská. Podává Tóma Šmýd. (Pokrač.) Francie antiklerikální za doby francouzsko-pruské války r. 1870. Píše E. D'Avesne. (Pokrač.) Příspěvek k básnické činnosti kněze Vincence Bradáče. Sděluje Jindřich Š. Baar. Několik slov o jihoslovanských poměrech. Napsal František Štingl. O slavjanofilství Kirějevského a dra Massaryka. Píše P. Fr. Filip Konečný Ord. Praed. (Pokrač.) Nově objevený spis o státě athénském a jeho význam pro dějiny starořecké. Uvažuje Dr. J. V. Prášek. (Pokrač.) Literatura. Zprávy spolkové. — Pro členy zakládající přidána archivá příloha: Z duševního bojiště. Od Fr. Vaněčka.

Obsah: Něco ze školní diaetiky. Píše B. Hakl. (Pokračování.) — Ještě něco o školní kázni. (Pokračování.) — Školství pražské za vlády nynější staročesko-klerikální většiny v obecním zastupitelstvu pražském. — Drobnosti. — Literatura.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlročně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatel“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlasť“.

Odpovědný redaktor: Fr. Pohunek.

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 605. Tam budiž zasíláno předplatné; tamtéž budtež adresováni i reklamace, jež se nepečetí a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budtež však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána).

Něco ze školní diaetetiky.

Píše B. H a k l.

(Pokračování.)

Činnost a samočinnost mládeže.

Činnost jest člověku vrozena; k tomu ho nabádají síly. A tak i dítě; a to tím více, poněvadž jest živější. Pozorujme. je; dítě ustavičně něco kutiti musí. Sedí-li smutně, *nečinně*, jistě není zdravé a něco mu schází.

Dítě náleží do školy; tu nechť se učí. Ale ať se učí i *doma*, pracujíc pilně a bedlivě své úlohy; anebo z paměti se učíc. Toť *samočinnost*; a k té má dítě vedeno býti; nebo má jednou samostatně si počínati a chléb svůj si vydělávati.

Nyní, dle nových školních zákonů, tušíme, dětem domů žádné úlohy dávány býti nemají, dítě prý ve škole všemu se má naučiti. S tím dokonce nesouhlasíme: tím na učitele všecko břemeno složeno jest a na dítě nic; tím se vede dítě k pohodlnosti. Mají-li dva něco dělati, musejí ruku přiložiti oba a ne jeden; učitel se má do školy připravovati a dítě nic? — Při zásadě té dítě ovšem nikterak se nevede k samočinnosti, čehož přece nezbytně třeba. — Také zdá se, že nynější plán vyučovací směřuje hlavně ku broušení a pěstování *rozumu*; ale ten se brousí nejlépe, když člověk sám myslí a nucen jest přemýšleti, ne když jiný zaň myslí a vše pod ústa mu uchystá. Aj což dítě, když učitel ve škole vše dobře a důkladně mu vysvětlil, s ním věc probral, nemohlo by dle pravidel, jimž ve škole se naučilo, i doma se cvičiti a ten který úkolek vypracovati? z počtů, mluvnice, psaní nebo kreslení? co má všecken ostatní čas, jmenovitě chlapci, doma dělati? mají tékati? zaháleti? dají jim rodiče bot a šatův trhati? — Dobře jest ovšem, má-li otec nějaké lehčí zaměstnání při řemesle, anebo při hospodářství; avšak kolik pak takových řemesel jest, že by dítě mohlo pomáhati? nad to v městech řemesla zanikají a do továrny dítě choditi nemůže a nesmí. Nezbyvá, než aby rodiče, jak mohou, o nějaké přiměřené zaměstnání dítěti se postarali, aby nezahlálo. A proto dobře bude, když i škola a to přede vším k tomu přispěje a to přiměřenými *úkoly*, aby dítě ku přemýšlení a samočinnosti vedeno bylo.

Odpočinek.

Jako člověku práce jest potřebna, tak i odpočinek. Nevyržel-li by člověk stále seděti a nic dělati: rovněž nevydrží i stále pracovati; zvláště, kdo práci miluje, dlouhou chvíli by se utrápil. Avšak když byl dlouhou a namáhavou prací sebe unavil, touží po odpočinku; žádáť toho nejen tělo, ale i duch.

Jestliže pak již u vzrostlého člověka odpočinek jest potřebou: čím více u dítěte, jehož síly, i ducha i těla, jsouce nevyvinuté, neutužené, tak mnoho nevydrží, jako člověka vzrostlého. Proto i dítě potřebuje odpočinku, zotavení. Jedna a táž práce, dlouho trvající, unavuje; proto již proměna v zaměstnání jest poněkud zotavením. Avšak řídí se učitel těmito pravidly:

a) Střídej se zaměstnání ducha se zaměstnáním těla. Jakkoli, jak svrchu již řečeno bylo, ni jedno, ni druhé není čiré, ale obé vždy spojeno bývá (neboť život člověka zde na zemi jest vždycky život ducha i těla): přece v jistých zaměstnáních více duch, v jiných více tělo se napíná; tak na př. při počtech, náboženství, mluvnici, více duch dítek pracuje, než tělo; při hře a tělocviku více tělo, najmě čidla, zaměstnána jsou, než duch. Proto střídej se moudře u dětí *obé*. Poučily-li se a pracovaly-li duchem: dej jim zase pracovati tělem a se pohybovati, t. j. dělej s nimi buď tělocvik, anebo přej jim poněkud volně proskočiti se. — Dlouhým, nuceným seděním tělo mládeže trpí; třeba tedy, aby se opět rozhýbalo a krev v pravidelný oběh uvedla. Dítě, proskočivši se do sytosti, zase potom rádo posedí, a ježtoť při tělocviku neb hře duch se uvolnil a si odpočinul, zase rádo se poučí.

b) Nepřepínej učitel s dětmi ni zaměstnání ducha, ni těla. Buď rozumný a suď ne dle sebe, ani dle přirozenosti své, ale dle povahy dětí a přirozenosti jejich. Ne vše, co sám vydrží, vydrží i děti; proto jsi jejich učitelem a vůdcem. Vždy cestou střední, tať jediná jest cesta moudrá, pravá, *zlatá*; do krajností a výstředností zabíhají blázni a — škodí. Namáhavější zaměstnání školní (duchovní) budiž předsevzato ráno, kdy duch jest po noci odpočatý a tudy čilejší; tak i plán vyučovací káže; odpoledne, žeť duch dopoledním vyučováním již poněkud unaven jest, buďtež ustanoveny předměty více méně snadnější, které více do zručnosti tělesné a cviku mechanického zabíhají, jako: krasopis, kreslení, rýsování, zpěv, čtení a t. p.

c) Na večer měj dítě, pokud možná, odpočinek úplný; i v poledne při jídle měj pokoj. Nebudiž předržováno večer seděním, by snad u knihy se mořilo; toť by bylo ukrutné; ale pošlí se časně špat; dobře jest, na určitou hodinu dítě navykati, ale raději si zvykej a buď k tomu přidržováno, časněji vstávati. Známať jsou přísloví: „Aurora, Mysis amica“; „Morgenstunde hat Gold im Munde“; „ranní ptáče dále skáče“; „komu se nelení, tomu se zelení“.

Ještě něco o školní kázní.

(Pokračování.)

V. Někteří se konečně domnívají, že i **chudoba krajiny** jest příčinou nedbalé docházky školní; věc ta má jen v málo případech místa, jakž v následujícím poukázati chceme na základě zkušenosti a jistých o tom zpráv.

Jisto jest, že naše krásná, požehnaná vlast k některým svým částem skoupou se býti ukázala. Známe ty chudé kraje a krajiny Podkrkonošské, jsou z chudých nejchudší; nicméně právě těch nejchudších se tato stať netýká.

Člověk rolník v krušném boji o svou, mnohdy dosti bídnu existenci, všechny síly své napíná, pracuje do úmoru a na pováženou tu je, že pracuje zcela sám. Obyčejný soused takových chudých krajín nemůže si vydržovat čeledína, hospodyně nemůže mít ku své ruce služky neb děvečky — a čeleď v hospodářství přece tak nezbytná. I sáhne se tudíž po pomoci nejbližší a nejlevnější — po odrostlejších dítkách. Od 12ti let, ba často již od 10. roku musí klučina chtěj nechtěj s kravkami jezdit a víme zcela dobře, že mnohý zdejší synek je čeledínem z povolání. Dívky nejinak.

Není tedy divu, že v kraji takovém chodí mládež pilně do školy toliko po čas nejkrutější zimy. To se týče dobrých $\frac{3}{4}$ veškerých dětí. Sousedské dítky jdou v zimě do školy proto, aby na jaře tím spíše při polním hospodářství vypomáhali mohly; chudé proto, aby se ve škole přes zimu ohřály.

Zvláštním úkazem jest, že přesporní dítky jsou posílány do školy mnohdy i v největší nepohodě, v krutých mrazech, chumelicích a lijavcích, při kterých člověku dospělému, otužilému krušno jíti ven, — kdežto z jara, jak jen to milé Boží sluníčko trochu tvář svou ukáže, tytéž dítky se ve škole ani neukáží. A přece rodičům ze školních zpráv znám dobře §. 4. „Řádu škol. a vyučovacího“, který *neschůdné cesty* za podstatnou omluvu zameškaného vyučování jmenuje.

Není lze z toho souditi, že rodičům těchto dítek zdraví malých školáčků přespříliš na srdci neleží? Posílajíť děti do školy v zimě i za krutých mrazů a nepohody, by jich v době letní tím spíš mohli užiti jako čeledi.

To jsou ty nejdůležitější, nejhlavnější příčiny, jež kázni školní tak velice škodí, mimo mnohé menší, které však škola působením svým učiniti dovede neshodným. „Než, jak zjednatí nápravy u věci té důležité?“ namítne asi mnohý. —

„Toť věci a povinnosti příslušných školních orgánů, jimž jest péče o zdar nynější školy státem svěřena. Učitel světský i církevní je poukázán jen na konání svých povinností; dále moc jeho nesáhá.“ —

Jen správy škol (řídící učitelé) a správy duchovní (faráři neb jich zástupcové, kaplani), jako skuteční členové místní, po případě i okresní školní rady, mohou platně o zvelebení kázně školní se zasazovati, mohou na platná o tom vynesení a nařízení poukazovati, vůbec k tomu pracovati, aby se ustanovení ta prováděla v plném znění zvláště tam, kde toho třeba. Nad to správy duchovní (faráři, kaplani, katechetové) jako vrchnosti církevní, jako správcové a nadřízení svých osadníkův, mohou velice věci prospěti svým vlivem na lid, svými soukromými styky s osadníky. A o tom chceme se ještě krátce zmíniti.

Ad I. Chtíce odstraniti následky, jakéž přivodí neznalost zákonitých ustanovení, všimějme si předem sami všech úředních nařízení, mějmež je vždy v evidenci a po ruce, zvláště pokud se týče toho, k čemu se naše snahy nesou. Osvojíme-li si všechny tyto úřední výnosy jak se strany Církve, tak se strany úřadův světských vydané, můžeme jich při každé příležitosti platně použiti a citovati zvláště tam, kde by se jednalo proti nim buď se strany lidu, neb se strany úřadův podřízených. Takovouto znalostí „právníckou“ úcty i vážnosti nabudeme, která nám nikdy na škodu nebude. S osadníky často ve styku jsme. Nebude od místa, budeme-li známost ustanovení církevních i světských rozšiřovati zároveň s poučením a poukázáním na tresty, jež přestupování úředních těch ustanovení v zápětí má. Při tom pomohou nám: domluva, upozornění na předvolání před místní i okresní

školní radu a v případě neuposlechnutí skutečné poukázání takých nedbalých rodičů řečeným úřadům, při čemž ovšem musíme se o to starati, aby se spravedlnosti skutečně průchod zjednal — jinak bychom se stali v očích lidu směšnými a veta by bylo po vši účtě a vážnosti, po vši kázni školní.

Pro správné a četné navštěvování služeb Božích horleme poukazováním na přikázání Boží i církevní; na zákony světské, na výnosy ministerstva vyučování a zemské školní rady.

Bylo by velmi záhodno a věci prospěšno, kdyby se nejd. ordinariát o to zasadil, aby se všechny výnosy ohledně obcování náboženským výkonům v jedno shrnuly a k nařízení vel. c. a k. zemské školní rady v „Okresních úředních listech“ posloupně otisknouti daly. Okresní list odebírají všechny obce a tak by se výnosy ty alespoň staly známými. Ovšem by se musily také všude číst, ale to by bylo již starostí naší. V nejhorším případě by bylo lze ustanovení ta čísti několik neděl s kazatelny, když mnoho osadníků se v chrámu Páně shromáždilo, neb i při jiné příležitosti.

V některých obcích severních Čech mají ten zvyk, že obecní starosta každý takový došlý úřední list připevní na zvláštní prkénko ve způsobě tenké tabulky, na druhou pak stranu připevní se půlarch papíru s udáním čísel od 1. až ku poslednímu. Obecní strážník roznáší pak takto upravenou tabulku od čísla k číslu a každý majetník neb obyvatel čísla musí stvrditi na připojeném půlarchu, že mu úřední to „lejestro“ doručeno bylo a že si je přečetl, nebo po případě, že čísti neumí, a že mu je obecní strážník přečetl. —

Tento způsob kolování Úředního listu zasluhuje věru ocenění a pro obce venkovské vůbec by se dobře zamlouval.

Jinak jako členové místních rad školních přičiňme se, aby starosta, jako předseda místní školní rady, své povinnosti ohledně školy svědomitě plnil (odstavec 6. § 11. z. z. ze dne 24. února 1873. a § 25.—30. z. z. ze dne 19. února 1870.), našim návrhům v té příčině místa popřál a jimi se řídil, občas spolu-občany příležitostně svolával a ustanovení ta s nimi sděloval, jakož ku bdění nad mravopověstností svých dětí je častěji povzbuzoval. —

Tím by zajisté zanikly všechny ty nesmyslné výmluvy a vytáčky, které nikterak sluchu, ni jakéhos ohledu nezasluhují.

Nuž, prostředek to laciný — za zkušenou se neplatí. Jen trochu chuti a dobré vůle, a jistě se osvědčí!

Ad II. Aby v té příčině náprava se stala, poukazujme z moci svého práva (jako členů místní školní rady) k zákonitým nařízením, jež ku mravnosti a dobru dětí školních směřují, a jimiž jest se jim řídit. Potřebu a důležitost školy při každé příležitosti lidu vysvětlujme, jsouce si dobře toho vědomi, že ve skutečnosti můžeme zdárně působiti jen na tu školní mládež, která pilně do školy chodí — hleďme tedy, aby té mládeže bylo pokud možno nejvíce. Jen u té můžeme mravnost, zbožnost, lásku k bližnímu a jiné ctnosti vzbuzovati a vzbuzené pěstiti, utužovati.

Také místní školní rady musí býti prodchnuty důležitostí školy, jakou jí Církev i stát pro vzdělání národa, člověčenstva, přisuzuje. Za tou příčinou pracujme všemi silami k tomu, aby si členové místních školních rad ve všem správně vedli, v mezích zákona působili a ničemu zniku nedali, co by mravnosti, zbožnosti a jiným dobrým vlastnostem školní mládeže nějak nebezpečným býti mohlo.

V případě nešetření hlasu našeho, nešetření přátelské domluvy a nedostačí-li ani poukazování ku stávajícím nařízením a zákonům, poukažme věc takovou od

případu k případu k vyřízení úřadům vyšším. Tím mnohdy dobré věci posloužíme lépe než bezúčelným shovíváním a věci promlčováním.

Že pak o docházení do školy předem škole a odborným úřadům jest se starati, hleďtež si my zase docházky do chrámu Páně. Jako zameškání školního vyučování omlouvá toliko dle §. 4. „Řádu školního a vyučovacího“ :

a) když dítě onemocní;

b) když onemocní rodiče nebo jejich příslušníci, a mají, jakož prokázáno, opatrování se strany dítěte nevyhnutelně zapotřebí;

c) špatné počasí, když by tím dětem vzešla škoda na zdraví, a

d) neschůdné cesty —

podobně i při docházení do chrámu Páně, jež jest částí školní povinnosti, nebudiž k jiným výmluvám ohled brán.

Dobré a spravedlivé jest v tom ohledu počínání si některých pánů katechetů, kteří zaviněnou nedbalou docházku do kostela a jiné podobné věci z nedostatku jiných dovolených trestů, snížením známky z náboženství trestají; jest zajisté zúčastnění se předepsaným náboženským výkonům svatou povinností dítek, náboženskou prací, skutkovým vyznáním víry.

Na těch pak, kteří každou chvíli jinou nemoc za omluvu předstírají, aby tak „své mazlíčky“ od konání povinnosti oddálili, požadujeme se vsí přísností a rázností kolkovaného vysvědčení lékařského. Bývají to obyčejně rodiny „druhu lepšího“ a ty mohou útraty s tím spojené jistě hraditi. My se tu zajisté držeti musíme zásady: všechny děti mají ve škole stejná práva — všechny děti mají i stejné povinnosti. Buď je dítě zdrávo a musí docházeti dle platných zákonů do školy i do chrámu Páně, aneb jest nemocno a nemůže ni školu, ni kostel navštěvovati. V tom případě ať se prokáže lékařským vysvědčením, neb jiným hodnověrným svědectvím.

(Dokončení.)

Něco o službách Božích pro mládež školní.

Společný list rakouských arcibiskupův a biskupů ke kněžstvu daný ve Vídni 19. listopadu 1891. doporučuje velice v části své II., jednající o službách Božích pro mládež, aby kněžstvo působící ve školách shromažďovalo, pokud mu možno, v neděli a ve svátek mládež školní a zvláštní pro ni sloužilo mši sv. s krátkou homilií (exhortou).

Na školách měšťanských se snad již všude, i v Praze, tak děje —; za to jsou dosud obecné školy v neděli a ve svátek beze slova Božího.

Homilie či exhorta mládeži přiměřená koná se skoro vesměs v budovách školních, ať již v některé učební síni neb ve školní kapli, což má zejména v době zimní svoje výhody. Ale zvláštní mše sv. pro děti má nejen výhody, nýbrž i nehody. Nejprve díme, aby tam, kde dosud obcuje mládež školní mši sv. v kostele a ne v kapli školní, bylo to dle možnosti zachováno.

Mládež školní se vychovává pro život, za křesťany katolické, kterým náleží každou neděli a každý svátek mši sv. pobožně obcovati a sice dle přání církve, pokud jen možno, farní mši sv. Nezvykne-li si mládež již ze školy choditi do kostela s jinými věřícími, tu nerada chodívá do chrámu Páně, když škole odrostla. Mysliváť sobě, že měla choditi na mši sv. (školní), jen dokud byla školou povinna.

Mimo to: lid obcuje rád mši sv. dětské obzvláště tam, kde děti aspoň slušně zpívají. — Lid učí se od dětí písním a děti učí se od lidu pobožnosti. Mládež i rodiče a vůbec dospělí cítí se více v jednotě svaté církve, bývají-li pospolu ve chrámu Páně na službách Božích.

Protože místy nejvíce lidu bývá na dětské mši svaté (i také pro krátkost její) — bylo by snad dobře, zvláště tam, kde není školy měšťanské a kde tedy mládež neslyšela ani epištoly, ani evangelia, — aby se jim při mši sv. v kostele přečetla připadající perikopa. Lid i mládež slyšeli by pak aspoň psané slovo Boží.

Co se dále týče mše sv. dětské v kostelích, máme celkem za to, aby to byla mše svatá taková, která se slouží po celý Boží rok — i o prázdninách školních — stále v stejnou hodinu. Za nynějších poměrů jest totiž těžko žádati od samostatných pp. katechetů, by i o svátcích, kdy ve školách je prázno, i o prázdninách trvali v místě svého působení. Obyčejně odjíždějí o svátcích a o prázdninách buď ku svým rodičům nebo jinam na zotavenou. Není-li mše sv. školní tak položena, že ji kněží v duchovní správě ustanovení sami mohou sloužit v tutéž hodinu, v kterou byla sloužena, když se ve škole vyučovalo, — tuť se mládež o prázdninách služeb Božích tolik nesúčastňuje, šla by na mši sv. v obvyklou svou hodinu — ale že té hodiny mše sv. o prázdninách není, nejde namnoze nikam.¹⁾ Ve mnohých osadách se to ovšem tak výhodně zařídití vůbec nedá, ale co jest někde nemožným, šlo by snad jinde dosti snadno. —

Také dny sv. zpovědi a sv. přijímání měly a mohly by se aspoň jednou za rok pro vzdělání věřícího lidu položit tak, aby sv. přijímání dítek připadlo na neděli nebo na svátek. V dobách našich, kdy přijímání svatých svátostí jest tak řídké, zajisté by to působilo na dospělé aspoň poněkud, když by viděli, kterak mládež jde ke stolu Páně. — Někteří horliví duchovní správcové dosud jindy mládeže ke stolu Páně nevodí než v neděli a ve svátek. Místo obvyklého kázání nebo výkladu činí pak tu zvláštní povzbuzení k mládeži i k dospělým, kteréž obyčejně velmi dojíhá. Není-li již možno pro zvyk snad dávno zakořeněný neb i z jiných příčin ostatních — větších — dětí školních v neděli neb ve svátek ke stolu Páně vésti, kéž děje se alespoň první sv. přijímání v neděli neb ve svátek. Vzpomeňme zde na starou praxi církve, že o svátcích a nedělích křesťané nejraději přijímali sv. svátosti; vzpomeňme na poučení katechismu, že v den sv. přijímání máme mimo jiné dobré skutky, pokud možno, *i odpoledne Ježíše Krista ve chrámu Páně navštívití*. Chodí-li dítky vesměs vždycky jen všedního dne ke sv. přijímání, není jim návštěva Ježíše Krista odpoledne ve chrámu Páně na venku skoro nikde ani možná, — protože na venku ve dny všední odpoledne služby Boží nekonají se skoro nikde.²⁾

Václav Kotrch.

¹⁾ Mládež školní navštěvuje, jak v listě tomto již roku loňského bylo podotknuto, o svátcích i velkých prázdninách, tedy vůbec ve dny prázdnin, služby Boží velmi slabě bohužel i tam, kde se slouží mše sv., na niž chodily po celý rok v stejnou hodinu. Jak tuto pomoci?

²⁾ Poznámka: Že nejpriměřenější a nejžádoucnější den k prvnímu sv. přijímání jest neděle nebo svátek, vyplývá také z naší provincialní synody z r. 1860. str. 135.

Kterak lze znázorniti obsah katechismu.

Ukazuje **František Halbich**, katecheta smíchovský.

Hned v prvním ročníku „Vychovatele“ uveřejněna byla řada výtečných článků katechetických, v nichž vřele doporučováno rozdělení katechismu na tři díly: na věrouku, mravouku a liturgiku, an má člověk věřiti, podle příkázání Božích žiti a Boha ctíti.

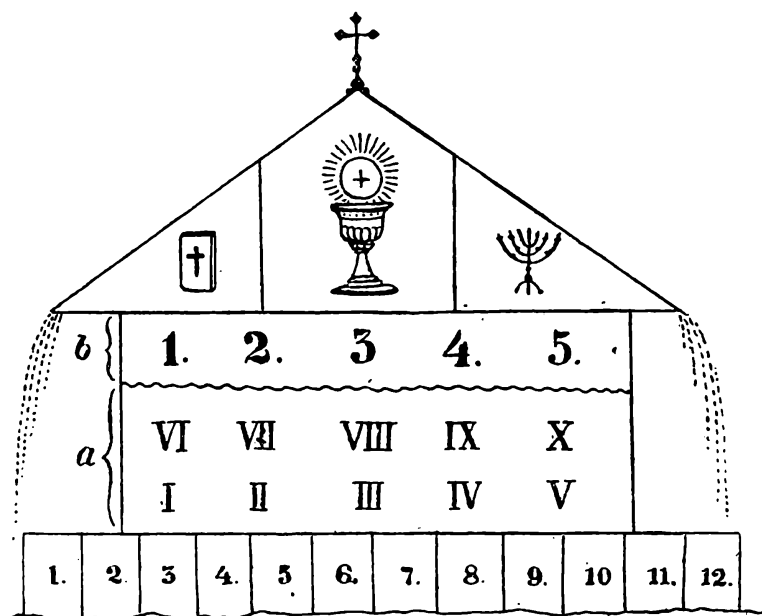
Drže se tohoto rozdělení připadl jsem na takové znázornění katechismu:

III. Bohoslužba:

- a) modlitba,
- b) mše svatá,
- c) svátosti.

II. Příkázání Boží (a) a církevní (b).

I. Dvanáct článků víry.

Tohoto znázornění užil jsem hned ve třetí třídě, neboť všechny ty věci zde naznačené dle osnovy již tam probrati jest.

Žáčkové velmi rádi si „kapličku“ stavěli. Nejdříve kladli základní kameny, pak zřizovali okna a posléze střechu, při tom ovšem každému říkati bylo, co to všecko znamená.

Nakreslil jsem také velký diagram a na stěnu zavěsil, by jej žáci stále na očích měli. Měl jsem to hotové hned: zelenou tužkou naznačil jsem základy, modrou zdi a vrchol červenou.

Čím pak třída vyšší, tím také podrobnější na stěně diagram, zvláště ve škole měšťanské, kde žáci velmi pěkně si „kapli“ kreslili a hojným textem vyplňovali. Práce, kterou jsem s tím měl, hojně nesla ovoce. Na základě zkušeností, jichž jsem nabyl prodlením roku při chlapeckých školách libeňských, užívaje co nejvíce onoho znázornění, na základě těchto zkušeností mohu také směle doporučiti svoji „kapličku“.

Jak jsem vyplňoval v nejvyšších třídách svou kapli a kterak ještě jinde užíval jsem křídý na tabuli, ukáži příště. Podotýkám tolik ještě, že v liturgice držel jsem se slovutného učitele svého prof. Brynychy a v morálce pana faráře Čapka.

Zákony a nařízení

u věcech obecných a měštanských škol náboženství katolického se týkající.

(Pokračování.)

Vyn. min. 1. srpna 1874 č. 9378:

„Katolickým kněžím na středních a měštanských školách učiteli náboženství ustanoveným, nemají se podpory a výpomoci, když vůbec povoleny býti mohou, dávat z náboženského fondu, nýbrž z těch prostředků a fondů, které jsou ku placení dotčeného místa učitele náboženství ustanoveny.

Hledíc však ke kněžím, kteří obstarávají vyučování náboženství na obecných školách, odkazuje se k dekretu dvorní kanceláře ze dne 3. září 1847. č. 27322, dle něhož oněm kněžím, kteří své platy dostávají z náboženského fondu, povoleny býti mohou z tohoto fondu také podpory a výpomoci za podmínek a obmezení tam uvedených.

Vynesení c. k. zemské šk. rady ze dne 19. dubna 1889. č. 11.351. v příčině náhrad cestovních náležitostí farním úřadům za vyučování náboženství.

Vzdálenost škol od sídel příslušných úřadů farních nebudiž zjišťována snad kommissionálními pochůzkami a měřením, nýbrž budiž určena dle úředních výkazů o vzdálenostech osad toho kterého okresu politického, jednak od sídla okresního hejtmanství, jednak mezi sebou, kteréžto výkazy u okresních hejtmanství se chovají.

Bude proto c. k. okresním radám školním náležeti, aby na příslušné okresní hejtmanství se obrátily a je o potřebnou zprávu požádaly.

Co se dotýče pak toho, kterak zjistiti se má, kolikráte duchovní správce školu některou za účelem vyučování náboženství v určitém roce školním navštívil, připomínáme, že nelze naprosto požadovati od farních úřadů, aby předkládaly snad potvrzení správ škol o počtu návštěv, nýbrž že c. k. okresní rady šk. počet návštěv samy zjistiti mají, a sice nahlédnutím v třídní knihy, které za účelem tím od správ školy vyžádány buďte.

Podávající zprávy u věci této, nechať c. k. okr. rady šk. vyličí povahu cesty a jiné rozhodující poměry místní, jakož i také nechať podají zprávu o tom, není-li snad v tom kterém případě zvláštních fondů,

nadání neb závazku jednotlivých osob neb korporací k dodávání povozů neb k placení náhrad cestovních.

Návrhy příslušné nebudte konečně podávány hromadně dle farních okršků, nýbrž stran každé školy zprávu zvláštní. —

Nařízení vydané od ministra zál. duch. a vyuč. dne 20. srpna 1870. č. 105. ř. z.

§ 14.

Po dokonané povinnosti školní obdrží děti, které dle úsudku správce školy (na víceletých školách dle úsudku konference učitelské) předepsaných nejpotřebnějších vědomostí nabyly a ze školy se propustí, vysvědčení propouštěcí, za kteréž se ničeho (žádné taxy) neplatí. Odepřelo-li by se některému žákovi takového vysvědčení, mají rodičové neb jich zástupcové právo žádati na okresním úřadu školním, aby se s ním předsevzala zkouška.

Vysvědčení propouštěcí obdrží také děti, které byly dle § 21. alinea 3. zákona říšského o školách obecných s přivolením okresního úřadu školního ze školy propuštěny, dříve než povinnost školní dokonaly.

§ 15.

Děti, které vysvědčení propouštěcího neobdrží, jsou povinny choditi přes věk školní do školy.

Nebylo-li by se nadíti, že by dítě některé za příčinou povahy své duchovní nebo tělesné po dokonané povinnosti školní, jakož prokázáno, došlo účelu školy obecné, dá se mu vysvědčení odchodní, v němž se výslovně k tomuto paragrafu řádu škol. a vyuč. poukáže.

(Nařízení ministerské ze dne 22. června 1885 č. 1857)

Vysvědčení propouštěcí, ve kterémž, pokud jde o žáky veřejné, třída, oddělení žáků neb skupina, kterouž posléze navštěvovali uvedena budiž, vydává správce školy, a podepíší se v něm všichni učitelové třídy, též oddělení neb skupiny, jakož i ten který učitel náboženství.

Propuštění dítěte poznamenáno buď v matrice školní a v školním katalogu.

V školním katalogu poznamenány budtež také konečné známky, které zapsány byly do vysvědčení propouštěcího.)

§ 16.

Děti, které se vyučují doma nebo v některé škole soukromé, která nemá práva veřejnosti, jsou povinny, po dokonaném věku školním podniknouti zkoušku (i z náboženství. Tak rozhodlo ve zvláštním případě minister. 18. února 1887.) na některé škole veřejné a prokázati to u okresního úřadu školního toho okrsku, v němž jsou zapsány.

Za tuto zkoušku zaplatí se taxa pěti zlatých rak. čís., která se mezi zkoušející a správce školy rovným dílem rozdělí. Prokáže-li se, že žák jest nemajetný, může ho úřad školní přímo nad tou školou postavený taxy zprostiti, buď vši nebo dílu.

§ 19.

Vysvědčení, jímž se propouští některý žák, který chodil do veřejné školy obecné má obsahovati úplný jeho national a kromě toho toto:

- a) jak dlouho chodil do školy;
- b) jaké bylo jeho mravné chování a jak byl pilný;
- c) v které míře dosti učinil v jednom každém předmětu vyučovacím;
- d) též se má v tom vysvědčení vyřknouti, že žák, učiniv dosti tomu, čeho zákon vyhledává, z povinnosti školní se propouští.

§ 21.

Účelem vychování mládeže jest přímý, šlechetný charakter. Aby se tohoto účelu došlo, má učitel neustále k tomu působiti, aby mládež mravně se chovala, aby měla zalíbení v povinnostech, aby počestně smýšlela a byla vlídná; též v ní má budit mysl pro obecenost a lásku k vlasti. Učitel má právo i est povinen, užiti k tomu všech prostředků zákonem dovolených i paedagogicky stvrzených.

Nařízení minist. ze dne 15. května 1880. č. 7766. „Aby § 44. řádu škol. a vyuč. ze dne 20. srpna 1870. č. 7648. stejným způsobem se vykonával, nařizují, že při rozdělování školních dětí do jednotlivých tříd neb oddělení, i při postupování dítek do vyšších tříd neb oddělení také vědomostí z „nauky náboženství“ náležitě a úplně uvažovati se mají.“

Vynesení zemské škol. rady ze dne 28. července 1887 č. 34524: Ve příčině třídění na školách obec. a měšť. a ve příčině zařadování žáků do vyšších tříd:

„Při tom dlužno, jak zejména se připomíná, také k vědomostem dětí z náboženství plný zřetel míti.“

(Zemská školní rada na Moravě rozhodnutím ze dne 28. prosince 1885. č. 10455. zakázala postup dívky na měšť. školách, ježto měla nedostatečnou známku z náboženství.) (Pokračování.)

HLÍDKA ČASOPISECKÁ.

+ 24. „Učit. Noviny“ na str. 212. při otázce: Co dívky čtou? takto se rozhovořily: „Dne 14. března t. r. vstoupím do třídy, tam chumáč děvčat, mezi nimiž Anežka čte: Třetí hlavní pravidlo. Čistota šestinedělky. Co to máte? Dejte to sem. A co to bylo? Luumila, list pro křesťanské matky.“ A po tomto drastickém vyličení toho neštěstí, jež zachvátilo školu, že Anežka četla ve škole knihu „Ludmilu“, dostává od „Učit. Nov.“ co proto redakce „Ludmily“, že se opovažuje něco takového křesťanským matkám psáti a raditi, hlavně ale dostáváme my kněží svůj díl, a sice proto, že redakce Ludmily odvážíla se prstem ukázati na exemplář učitele liberála a jeho neblahého na náboženský cit

žáků působení. Neboť takto ulevují dále „Učit. Noviny“ svému srdci rozbouřenému na téže stránce: „Takto důstojní pisálkové Ludmily malují nás učitele.“ Milí panové! Necheť připomínati, jak vy nás kněze malujete při každé možné příležitosti, abyste nás o všechn vliv a o všechnu autoritu připravili, jen tolik podotýkám, kdybychom my vás chtěli ve světle pravdy malovati na líc i na rub, že by ten obrázek vypadl jinak než ten, který v Ludmile vás tak pohoršil. Ale tou mincí vám nesplácíme, a ozýváme se jen tenkrát, když pohoršení už je křiklavé. Kdyby tak ta Ludmila byla psána v duchu protestantském a ne katolickém, pak by jistě chvála našich paedagogických listů a liberálních učitelů ne-

znala mezí. Pak by si každý, abych užil slov p. Mrazíkových v „Č. Škole“, jen odmyslil to, co výslovně evangelikům patří, a pobavil a poučil by se, ať by byl vyznání jakéhokoliv. Ale takhle, když je to psáno v duchu katolickém, kdo pak by to četl a ještě k tomu snad doporučoval. Tedy zde slovo šestinedělka panu učiteli všecku krev zpěnilo. To je nám trochu divné již proto, že nynější liberální směr nepobouří horší věci, ba naopak, že tak zvaný realismus, který francouzskou a starořímskou nahotu průsvitným tylem chce odívati a takto světu předkládati, ať již na divadle ve Vojnarce, Gazdině robě, anebo ve spisích básnických a nebásnických, hlavně některých „filosofických“ ještě se doporučuje. Tuším, že v samotné „Č. Škole“ si tento směr realistický pochvalovali, a teď pouhé slovo šestinedělka růměncem studu poleje tvář pana učitele, a údy jeho úžasem jako ztrnulé službu vypovídají, že se mohla redakce „Ludmily“ opovážit takového něco napsat. Pan učitel byl spravedlivým hněvem uchvácen, že děti četly „Ludmilu“. Kdyby chtěl vědět, co všecko děti v různých rodinách vidí a čtou, tu, je-li tak útlocitný, jak dle tváření se v „Učit. Nov.“ str. 212. se zdá, pak by ho ranila tu chvíli mrtvice, Poukazujeme jen, že děti i do školy přinásejí a čtou noviny, které tatínek na stole nechal, a mimo tak mnohé pikantní zprávy denní a ze soudní síně čte mnohá Anežka inserát o léčení tajných nemocí, nebo o nabízení spolehlivé rady anebo, jak se stalo ve Vídni, ilustr. knihu pro obstetricibus; je nám znám příklad, jak žák, syn lékařův, sebral tatínkovi knihu gynekologickou a na jejím obsahu si pochutnával a ostatním o tom vypravoval, a kdyby chtěl ten pán ještě lepší obrázek vidět, tedy mu sděluji, jak žák přišel do školy pozdě a na otázku učitelovu, proč jde pozdě, odpovídal tak, že svou odpovědí, jež se nedá opakovat, postavil mimoděk na pranýř celou rodinu, ze které pocházel. — Jen by mohl dále p. učitel poslouchati všechny ty řeči, jež si děti ve škole povídají, jak to na rodičích a starších bratrích a sestrách viděly a od nich slyšely, jak chlapi děvčatům ve třídě psaníčka posílají, ba na horší věci se odvažují a tím snad vším je vinna „Ludmila“, list pro křesťanské matky? Jsme věru rádi, že nám „Učit. Nov.“ podaly svým článkem namířeným proti nám kněžím příležitost, abychom i na toto bolavé místo nynější moderní školy poukázali, jakož i na to,

jak zhoubný vliv má neopatrné jednání v rodině před dětmi na jejich mravnost, ale podotýkáme, že náprava je nemožná, a sice tam, kde v jedné světnici žije celá rodina neb i více rodin pohromadě. Tu se nedá vše před dětmi ukliditi a skryti, a mnohdy se ani nikdo nenaděje, že dítě vidí a slyší, čeho viděti a slyšeti nemá. K zadostiučinění p. učiteli přiznáváme, že si ona matka měla list „Ludmilu“ před svou Anežkou lépe uschovati, aby ji nemohla čísti, ale jak známo, v tom ohledu jsou děti velmi chytré a vynalezavé, chtějí-li se něčeho dopídit. (Nechceme nikoho podezřívati, ale skoro se nám zdá, že zpráva o čtení „Ludmily“ Anežkou ve škole je smyšlená. Panu pisateli dostala se asi do ruky „Ludmila“, v níž si říkal, a tu mu napadlo, udělati její čtenářkou Anežku, jejíž jméno si vypůjčil od druhého listu, týmž redaktorem vydávaného.) Také na téže stránce „Uč. Nov.“ je p. učitel proti myslí, že se tam mluví o vážnosti, jaké zasluhuje kněz, jako udělovatel sv. svátostí, hlasatel víry Kristovy. Kdybychom měli čekat, až jak svobodomyslní páni učitelé budou vážnost k stavu duchovnímu dítkám vštěpovat, to bychom se načekali, a musili bychom jim svato-svatě slíbit, že se všichni dáme přepsat na dvojctihodné pány, pak by nás ovšem vychválili snad až do nebe. Při tom si vzpomínám, jak v jistém venkovském listě v celém úvodním článku chválili páni učitelé sebe a dávali si ten lichotivý titul „šlechtici“. Stálo tam několikrát: „My jsme ti praví šlechtici národa, poněvadž šlechtíme mládež nám svěřenou.“ Jenže bohužel o tom šlechtění my kněží nemohli bychom dáti vždy to nejlepší svědectví. I my bychom si našim p. učitelům svobodomyslným líbili, kdybychom se tak chtěli dáti na svobodomyslnou víru. A tu mi budiž dovoleno zmíniti se o řečníku při odhalení pomníku Třebízského p. Václ. Štechovi ze Slaného, známém příteli nás kněží z loňských feuilletonů v „Č. Šk.“. Jak z řeči jeho, proti které jinak ničeho nenamítám, vysvitalo, nejsme my nynější kněží takoví, jako byli ti staří. Mluvil toto: „Vlastenci vypravují o vlasteneckých kněžích, kteří zaníceni pro národ, jenž zplodil Husa a Poděbrada, (proč ne sv. Václava a sv. Vojtěcha, Břetislava, Karla atd. ? — otázka red.) a jež podlomila kletá Hora Bílá, vydupávali nadšené vlastimily. Tito kněží byli anjely strážnými národa svého, a Bůh nedopustí, aby vymřeli. Zárukou je Beneš. Kéž máme hojnost tak vlasteneckých kněží. Česká hi-

storie má strany, o nichž se domníváme že katolický kněz, je-li vlastencem, musí zachovati mlčení. Vsaak Beneš dovedl spojití úřad svůj s vlastenectvím, a nevyhýbal se hnutí husitskému a děsu pobělohorskému. Pak nedivte se, že jemu lid rozuměl.“ Tak p. Štech. Jak jsem té jeho řeči rozuměl, podezřívá nás p. učitel, že už nejsme tak vlastenečtí, jako byli naši předchůdci, aneb že je mezi námi vlastenců málo. Opakovali jsme to už nesčíslněkrát, a dokázali zajisté také, že jsme pravými vlastenci, ale nestrpíme, aby někdo naše dějiny falšoval, aneb skutečně na úkor naší víry je překrucoval. A to by těm pánům patentovaným vlastencům našim svobodomyšlným řekl i Beneš, kdyby z hrobu vstal. To svobodomyšlné nynější vlastenčení zapáchá zjištěností, a k tomu se český kněz nepropůjčí. My kněží nynější, ať mladí, ať staří, zůstaneme věrní víře i vlasti a v tom nás nezmate žádný úsudek svobodomyšlných, ať nás chválí, neb nám spílá. Co se pak týče naší víry katolické, která nyní zase je trnem v očích našim svobodomyšlným a kde mohou, ji přímo neb nepřímou tupí a hanobí, tu pánům svobodomyšlným učitelům uvádím na paměť slova J. Wildwalda, jež na str. 189. „Č. Šk.“ napsal: Sochu zhotoviti dovede jen umělec, blátem ji poházeti dovede každý chlapec z ulice. Stavbu provésti dovede jen stavitel, ale do ní kopat může každý nádeník. Je-li tedy libo nadále do náboženství kat. kopat a je blátem pohazovat, jen s chutí do toho.

Tedž kdy v říšské radě opět poslanec Karlou učinil dotaz v příčině školy konfessionelní a posl. Lueger, který přece není žádný zatemnělý klerikál, vyslovil tamtéž přání na oddělení dětí křesťanských od nekřesťanských, (kterýž návrh bychom dále rozvedli na oddělení dětí katolických, evangelických, židovských ve škole, pozn. red.) vidí se mi za dobré uvést citáty listů našich paedagogických, jak ušlechtilým tonem o škole konfessionelní mluví. Starou školu nazývají klerikální („Čes. Šk.“ str. 386.) z dob klerikální školy, konkordatní, („Uč. Nov.“ str. 300.), nás nazývají „volavky školy konfessionelní“ („Posel z Budče“ str. 223.), kterýžto list na stránce 269. dále píše: „Orgán kněžský vychovatelský, jenž se nemůže dočkat, až učitelé ocitnou se v podruží stavu kněžského ve škole konfessionální, zle se rozjel na „Posla z Budče“, že poměry učitelstva líčí barvami křiklavými.“ „Česká Škola“ na str. 399. stále tuže píseň hude: „Klerikálové nechťéj upu-

stiti od dvou krásných snů: navrácení světského panství papežova a zavedení školy konfessionelní pod dozorem kněžským. Tyto dva „idealy“ nespouštějí nikdy s mysli, všude dávají výraz své nevyhladitelné touze po dosažení těchto přání. Arciž vždycky a všude nesmějí volati nahlas po návratu panství papežova, a za to však všude, zvláště v Rakousku jest jim vždy dovoleno vyjadřovati třeba sebe nešetrněji ke platným zákonům přání ke škole konfessionelní. Tak ku př. v Linci.“ Jak viděti, připouštějí si naši páni učitelé velké a zbytečné starosti už i o papeže. Můžeme je ujistiti, že jako papež nemíchá se p. učitelům do jejich záležitosti o upravení služného a přeměnění titulu „podučitel“, rovněž tak si je nepřibere na poradu, jak má svá práva proti násilí hájiti. V příčině konfessionelní školy nemusí „Č. Šk.“ na nás volati policajta, řkouc, že prý nešetrně ke platným zákonům vyjadřujeme přání ke škole konfessionelní. My víme, proč ta přání vyjadřujeme. Naše paedagogické listy se chlubily, že system Komenského zaveden ve Francii, a právě tam teď po výbuchu dne 8. listopadu volal na vládu francouzskou poslanec jeden: To máte následek těch svých doktrin. Proto nám tyto doktriny francouzské všeobecné morálky, ať už od P. Berta, neb L. Laloie nikdy nebudou imponovati, třebas to byl system Komenského a třebas učitel Klika ve spolku českých učitelek dle francouzského Laloie slavnostně prohlásil, že mravní vyučování má býti pojato v osnovu a připojiti se k vyučování tělocviku. „Učit. Beseda“ str. 167. (Mně se zdá, že se při tom někdo směje! pozn. red.). Že máme příčinu těmto doktorinám se vzpírati, vysvítá ze slov „Č. Šk.“ o životě dle Komenského a Tolstého str. 424.: „Hladových 5000 lidí nasyceno ne pěti chleby, ale láskou všech shromážděných, protože každý ze své soukromé zásoby chleba obětoval tak, jako Kristus, když pět chlebů počal rozdíliti. Láska budila lásku a dobře bylo všem.“ Tohle píší učitelé, a těmto lidem nemáme hledět na prsty, kam v ohledu náboženském naše děti přivedou, aneb dokonce snad jim máme trpěti, aby tímto způsobem podle nevěrce Renana našim dětem zázraky vysvětlovali? Pořád víc a více přicházíme k přesvědčení, jak nezbytno je nám kněžím Sion naší sv. víry ve škole hlídati.

Skromný dotaz: Rád bych věděl, jestli ten pan učitel, který dle „Uč. Nov.“ str. 212. zatknul dívku Anežku čtoucí

v chumáči děvčat „Ludmilu“, list pro křesťanské matky, s těmi různými slovy: Co to máte, dejte to sem, zatknul pak také toho chlapce, který si do školy přinesl

tuším v knize neb na knize „Zář“ a co by asi říkal, kdyby mu klouček odpověděl: To já z toho vždycky v neděli čtu tatínkovi!
+ 24

DROBNOSTI.

Spolek pro vychování katolických učitelů (dílo Jana Křt. de la Salla), stojící pod protektorátem Jeho Výsosti arciknížete Ferdinanda Karla Ludvíka, konal za předsednictví knížete Roberta z Windischgrätzů ve velkém sále hudebního spolku ve Vídni, dne 24. m. měsíce slavnostní schůzi, jež měla průběh v pravdě velkolepý. Jmenovaný sál, ač jest velmi veliký, byl v pravém smyslu slova obecenstvem přeplněn, neboť bylo přítomno přes 4000 osob ze všech vrstev společnosti a mnozí ještě musili pro nedostatek místa vrátiti se domů. Mezi přítomnými byli mimo jiné: princ Eduard Liechtenstein, kníže Arnošt Windischgrätz, vojenský biskup Bielopotocki, Dr. Herdegen cís. rada, Dr. Jan Truxa, kanovník baron Linde, kanovník K. Dittrich, prelát Dr. Krückel, P. rector Freund, Dr. Schwarz, svobodný pán Max Wittinghoff Schell, Dr. Psenner, kan. hrabě Arnold z Lippe, Mnsg. Tarnassi od papežské nunciatury, kníže Lobkovic a jiní a jiní, Jeho Eminenci kníže arcibiskup dal se omluviti.

Předseda pozdravil shromáždění a v řeči, již promluvil, pravil mezi jiným, že, co se týče znamení kříže, spolek pro vychovávání katolických učitelů říditi se bude rozhodnutím arcibiskupského ordinariatu a tudíž se připojuje k projevům ostatních katolických spolků. Výnos okresní školní rady dokazuje prý poznovu potřebu veřejných škol katolických. Pro katolické školy jest prý však potřebí katolických učitelů, proto řečník doporučí, by se obětavě podporovaly katolický Schulverein, katolické učitelské ústavy a kongregace katol. školních bratří! Kongregací se, pravil řečník dále, nedostává učitelů, proto ujali se katol. školní bratří spolku pro vychování katol. učitelů a zasluhují proto hojně přízně a všestranné podpory, by se s Boží pomocí dodělali úspěchu.

Po té předčítány telegramy: kardinála Rampolly, který sděluje, že Jeho Svatost shromáždění posílá apoštolské požehnání, katol. zemského spolku učitelského pro

Tyrolsko, od ústavu pro vychovávání katol. učitelů ve Vorarlberku, 3 z Prahy, 2 z Dolních Rakous, 1 z Uher.

Druhý řečník, kníž. arcib. rada mnsg. Ant. Schöpfleuthner, poukázal na nedůstatky bezkonfessionální školy a přednosti školy náboženské. Počínaje výnosem týkajícím se znamení kříže podotýká řečník, že vina toho připisuje se Dr. Sonntagovi, pak židům, dále v člancích: „Věc vězí hlouběji“ i školním představeným, míní ale, že tvrzení episkopátu v učiněném zadání jest odůvodněno, dle něhož vinny jsou i nepříznivé školní zákony. Kdo však dělá zákony? Poslanci na říšské radě. Kdo volí poslance do říšské rady? Národ. Národ nese tudíž spoluvinu za uvedený svrchu výnos. Dále dokazuje řečník s radostí, že ve Vídni zásady katolické přičiněním mužů katolických víc a více se šíří, že však i jinde obcenstvo musí k smýšlení tomuto býti přivedeno. Řečník líčil dále působení ctihodných školních bratří a končil svoláním: Na zdar dílu blah. Jana Křt. de la Salla!

Po něm vystoupil na řečniště p. Fr. H. Schrámek, příručí státní centrální kasy. Týž podotknul, že křesťanské vychování má velkou v sobě moc, by působilo na stát i na společnost, neboť tyto musí v čas potřeby míti členy spolehlivé. Bez náboženství nemůže obstát žádný stát. I v sociálně demokratickém státě jest dle románu Bellamiho popráno místa náboženství, ač jen skrovného. V zásadách našeho náboženství mají svůj základ: oddanost k domu panovnickému, rodinné štěstí a ochrana majetku. Washington se vyslovil, že se mravy nemohou mezi lidem udržeti bez náboženství a on nám může v této příčině býti autoritou. Jest to však možné, by byli lidé, kteří důležitost náboženství popírají? Všecky ty nátisky na církev a náboženství nedějí se bez úmyslu, nýbrž dle dobře promyšleného plánu, jehož konečným cílem jest zničení státu křesťanského svobodnými zednáři. Spolku tomuto jest však dobře známo, že mu není možno lásku lidu křesťan-

ského k panovníku odňati, proto snaží se dostat do své moci výchovu dítek, výchovu učitelů a si rozhodný zjednatí vliv na zákonodárství školní. Je-li pak lid bez náboženství, má revoluce volný průchod. Svobodní zednáři snaží se lid připravit o náboženství, o mravy a pak ho vésti — k revoluci. Křesťanský lide, necítíš ještě, kterak tvoji odpůrci svírají ti hrdlo tvé, že sotva dýšáš? Liberálové, svobodní zednáři, židé a protikatolická žurnalistika stojí proti nám, vláda není pro nás. My se musíme sami vzmužiti a odhodlaně kráčet za praporem: Pro Boha císaře a vlast! Dle této zásady vychovávají mládež školní bratři s obětavostí a bez egoismu. Po té líčil řečník působení školních bratří a význam jeho pro stát, poukazuje hlavně na klesání mravnosti ve společnosti, kteráž tohoto působení má zapotřebí. Kdo podporuje školní bratry, získá si zásluhu o stát, národ a náboženství. — Řeč tuto, jež byla přerušována častým souhlasem, a za níž byl řečník odměněn ku konci hlučným potleskem, jenž nechtěl bráti konce, přineseme, dá-li Bůh, ve znění úplném.

Třetím řečníkem byl P. Jindřich Abel S. J. Obsah jeho řeči byl as tento: Budíčkem pro katolíky byla záповěd hlasitého dělání kříže, jinak byli by, jako ten, kdo usnul ve sněhu, zmrzli. Katolíci udělali dost taktických chyb, jichž jejich protivníci dobře dovedli využítkovat; teď se ale dopustili naši protivníci chyby taktické, kteréž my chceme využítkovat, neboť máme dosavadního s námi nakládání opravdu již dost. Žurnalistika, náš předvoj, nalezá se v rukou nepřítelů. Z toho předvoje vysýlal své střely na zákonodárství, až na ně nabyl rozhodného vlivu. Třetím předvojem jest škola; a teď vysílá střely své do čtvrtého předvoje, do křesťanské rodiny. Zřejmo jest to v Uhrách, ve Francii atd. Dále mluvil řečník o vlivu školy na rodinu, porovnává život a působení dvou mužů jména podobného, socialního demokrata Lasalla a kněze Jana de la Salla, kteří tvoří zřejmou protivu. Prvnější byl reprezentantem školy beznáboženské a nepřitelem křesťanské rodiny. Věru, vinou se, pravil řečník, ne nepodobní oněm dvěma hadům vinoucí se kolem Laokona socialní demokracie a svobodné zednářství kolem křesťanské rodiny a křesťanské školy. Křesťanské dítky kladou nyní nejednou rodičům doma otázky a vypravují příběhy, až bývá z toho rodičům teskně; ptají-li se rodiče, odkud to děti mají, vychází na jevo, že příčinou toho jest

smíšená škola. Zmíniv se ještě o některých zásadách socialních demokratů pro život mravní zvláště destruktivních, ukázal na lidumilné a blahodárné působení školního bratra de la Salla a vyslovil naději, že společnost sama po školních bratrech bude toužiti a sobě přát, by jen řád tento víc a více se šířil. Ku konci se řečník ještě jednou dotekl záповědi vídeňské okr. škol. rady dělání kříže provázeti ve škole hlasitými slovy a pronesl náhled, že otázka ta ještě není náležitě zodpověděna, třeba byli někteří krátkozrací katolíci toho náhledu, že má sice křesťan vždycky povinnost víru svou nezapřít, že však není vždycky jeho povinností, víru tu veřejně vyznávat a proto že afféra křížová příliš mnoho neznamená. Těm však řečník odpovídá poukázáním ku kalendáři pro israelity, kdež se tato událost nepodceňuje. Dosud prý jest na některých školách vídeňských hlasité dělání kříže učiteli a učitelkami zapovězeno, z kteréžto příčiny řečník vyzývá, by každý případ takový ihned oznámen byl „katolickému Schulvereinu“, by se tento mohl postarati o nápravu. Poprosiv pak ještě za podporování „katolického Schulvereinu“ a školních bratří, zakončil řeč svou slovy, že kdo se za kříž nestydí, na soudu Božím jistě obstojí, ostatní však že rovněž tak jistě budou sklamáni.

I tato řeč byla přerušována hlučnou pochvalou, jako všechny řeči ostatní. Když byl po té ještě předseda krátkou pronesl řeč, zakončena slavností při níž bylo mnoho nadšení, svoláním Slávy císaři a sv. Otcí. — Kéž by jen to nadšení pro věc katolickou opět neutuchlo, nýbrž přinášelo čím dál tím lepší a hojnější ovoce!

Reformy ve školství italském. Nynější ministr vyučování Ferd. Martini reformuje horlivě veškeré školství a reformy jeho, pokud je můžeme sledovati, jsou v jistém ohledu hodny povšimnutí a uvážení. Tak vyprostil n. př. svým „oběžníkem“ ze dne 10. července 1892. učitele italské ze svěřací kazajky podrobných osnov, prohlásiv výslovně, že jsou-li učitelé naznačeny osnovou nejen cíl, k němuž má během roku dospěti, nýbrž i metoda, již se má držeti, a k tomu ještě čá, kdy má co ve škole probírat, tento nemůže ni sobě ni žákům popřáti oddechu. Tak podrobné programy nevedou prý k ničemu. A kdyby prý i byly zárukou, že bude učitel bedlivě a pilně pracovati, přece prý není věcí státu, aby pilnost a dovednost učitelů svých takovými podrobnými pro-

gramy bral v podezření. Dohlížeti, posuzovati prý může způsobem mnohým, ale jinak prý má učitelům svým popřáti ve škole volnost co největší, jen když volnost tato nebude na škodu zásadám didaktickým a disciplině. Maje vytknuty pro každou disciplinu určité meze, smí prý se učitel v určitých těchto mezích pohybovati úplně volně, smí prý podle soudu vlastního a podle zvláštních okolností, za jakýchž mu působiti jest, vyvolit si sám nejlepší způsob, aby se dostal k vytknutému cíli a cílem tímto není prý naplnit rozumek žáků nezažitými vědomostmi, ale ovšem uzpůsobit je, aby schopni byli nabýt větších vědomostí, rozvíjet srdce jejich láskou k učení a je naplnit touhou po vzdělání. —

Další reformy týkají se ústavů ku vzdělání učitelů a škol středních — reálků a gymnasií. Z nového programu ministerského, čelícího k opravě ústavů učitelských obmezením učiva a rozšířením cvičení praktických vyjímáme aspoň *passus* tento: „Učitel na škole obecné má mít pro svůj úřad dostatečné vědomosti vědecké i literární; ale tyto vědomosti musejí být též — a to v řadě nejpřednější přizpůsobeny a přiměřeny tomuto jeho úřadu. Přílišná rozsáhlost jest na škodu důkladnosti studií, unavuje ducha a navyká ho spokojovati se s pouhým zdáním a s povrchností, místo aby snažil se dospěti k důkladnosti a určitosti.“

Z důvodů těchto a mimo to ještě i z té příčiny, by dívky a jinoši na ústavěch těchto nebyli prací přetíženi tak, že by to bylo na újmu jejich vývoji tělesnému i duševnímu, postaral jsem se, aby programy vyučovací byly sníženy a následkem toho aby snížen byl pokud jen možno i počet hodin vyučovacích. —

Paedagogické listy italské jsou s tím zcela srozuměny a chválí zvláště to, že bude nyní věnováno mnohem více času pokusům praktickým než učeným výkladům, jež pro praktickou učitelovu potřebu prázdňné ceny neměly. Vždyť prý se beztoho zabíhalo už příliš daleko ve všech předmětech a zvláště pak paedagogika, jak se přednášela na ústavěch těchto, byla prý spíše filosofií, ano i anatomií a vůbec vším možným, jenom prý ne paedagogikou, jaké jest nezbytně třeba učitelu, má-li být dobrým vychovatelem.

I pro opravu středních škol — reálků a gymnasií — vypracoval již ministr Martini úplně svůj plán, jehož hlavní body

jsou asi tyto: Administrační správa těchto škol má splynouti v jedno, ovšem prý ale tak, aby tím nebyla poškozena ničí práva, aniž byly porušeny platné úmluvy mezi státem a interessenty. Opravou bude vyrovnán nepoměr, jaký panuje v příčině škol těchto mezi jednotlivými provinciemi, z nichž některé mají škol středních nadbytek, druhé však nedostatek, ač na ně musejí stejně platiti, neboť bude míti každá provincie nejméně jedno státní lyceum a gymnasium. Professorům bude zvýšen plat a zabezpečen snadnější postup, ovšem prý pozvolna, by tím rozpočet příliš neutrpěl.

Po stránce didaktické zamýšlí ministr novým plánem svým definitivně zříditi jednotnou školu pro stupeň vzdělání obecného jež následuje po vyučování elementárním.

Tato škola jednotná, do níž budou míti stejně volný přístup jak hoši, tak dívky a jež bude rozdělena na tři ročníky povstane splynutím nynější nižší reálky s nižším gymnasiem, nebude však míti všechny předměty obou těchto dosavadních, hlavně latinu ne, za to však se v ní bude vyučovat některým novým předmětům jako n. př. počátkům němčiny.

Jednotná tato škola bude jakýmsi pokračováním pětileté školy obecné a zároveň bude svoje chovance připravovati k studiu vyššímu. Stejnou dobou s těmito školami a po boku jich budou zřízeny školy umělecké a řemeslné, se směrem ryze praktickým určené pro ty, kdož se budou chtít věnovati umění neb řemeslu. Správa poslednějších svěřena bude obcím, jimž se pro ně od státu dostane podpory.

Z jednotné školy trojleté, jejíž účelem bude poskytnouti chovancům vzdělání všeobecné, bude další postup do lyceo-gymnasia, jež prý bude pětileté a bude míti za účel: a) zjednodušení nynější programy vyloučením všeho, co způsobuje přetížení žáků, b) studium učiniti vážnějším a intenzivnějším a c) hověti více osobním náklonnostem při volbě předmětů. Proto prý budou nové programy hodně široké, aby si žáci vedle předmětů povinných pro všechny, voliti mohli předměty takové, jež by jim v budoucím jejich studiu zvláště mohly prospěti. Tak prý budou n. př. budoucí inženýři osvobozeni od řečtiny a snad i budoucí advokáti, budoucí profesoři toho neb onoho jazyka nebudou prý se opět musit učit matematice atd. Latina prý snad zůstane ještě předmětem povinným, bude se jí však vyučovati jinak než dosud.

Ale jistě prý bude do škol těchto zavedena — němčina. Nadaným žákům bude prý studium usnadněno propůjčením stipendií. — A to všechno chce provést Martini bez obtížení školského budgetu! — Zlepšit platy učitelů na školách obecných, přeměnit veškeré školství střední, přidělat škol nových, zvýšit platy profesorů, obcím dávat podpory na školy řemeslné a umělecké, nadaným žákům stipendia a při všem tom nezvýšit, jak Martini slibuje, školní rozpočet, toť jest zajisté umění tak velké, že se nedá dobře provést ani na papíře!

Řeč mateřská. „Pro každý národ jest mateřská jeho řeč statkem velikým. Zračíť se v ní jeho národovost (Volksthümlichkeit). Jde-li o to, aby některý národ oloupen byl o svou národnost, třeba mu jenom odníti jeho mateřskou řeč a vnutit mu řeč cizí. To věděli mnozí dobyvatelé od Římanů až po Rusy. S cizími zvuky, slovy a zvláštnostmi v řeči přichází znenáhla i cizí způsob myšlení a smýšlení. Proto jest důležité, by každá škola a zvláště též škola obecná působila k tomu, aby si mládež mateřskou svou řeč opravdově zamilovala, jí dobře rozuměla a správně jí mluvila.“ (Dr. H. Gräfe. Deutsche Volksschule, II. 117.) Co by byl as řekl tento Němec, protestant, o školách šulfrajnských, do nichž lákají se děti slovanské, aby zapomněly svou mluvu mateřskou a svou národnost? Nechtěl by řekl, co chtěl, a nechtěl by je i třebas schválil, uvedenými slovy je správně a pravdivě charakterisoval a — odsoudil. (—P.—)

Z Chotěbořska. Při okresní konferenci byly vytčeny mnohé věci, které zasluhují povšimnutí:

„Budiž dbáno chování žactva i mimo školu. K lidem starším zvláště buditi úctu — podobně k majetku cizímu.“

„Když místní školní rada dá prázdno, musí to správce školy v čas oznámiti okresní školní radě, by ta rozhodla, je-li toho potřeba nebo ne, a mohla prázdno buď zrušiti nebo schváliti.“

„Žáci buďtež cvičeni ve zpěvu církevním. Bylo by hezké, kdyby bylo jednoty v celém okrese ve zpěvech kostelních písní.“ — L. 14

Nechtější bezkonfessionálního učitelského ústavu. Evangelický učitelský spolek pro Minden-Ravensberg měl dne 24. měsíce října v Bielefeldu poradu, na níž přijal jednohlasně tuto resoluci: „Aniž

by se zde blíže chtěl zabývat technickými otázkami o předběžném vzdělání učitelů, vyslovuje se evangelický učitelský spolek pro Minden-Ravensberg se vši rozhodností **proti** zavádění paritálních bezkonfessionálních učitelských ústavů a vznáší k předsednictvu evangelického školského kongressu snažnou žádost, aby na schůzi nejbližší příští předmětem jednání byla otázka o předběžném vzdělání učitelů.“ (Kat. Lehrerztg. čís. 32. str. 1854).

Registrujme to! V „Učit. Nov.“ čís. 47. jest dopis z „Budče Mělnické“, v němž se nařiká na špatné účastenství ve schůzi: „Nejen liknavost, ale i bída, bída mravní mezi námi, kdož by měli pevně pospolu držeti. Povstaliť i proroci falešní, kteří neostýchají se pucovati klik po celém okrese, kteří podepisují klerikální projevy, a při tom všem domohli se prostřednictvím „svobodomyšlných“ občanů tučných míst a dají sobě platiti ten Boží truňk. Takoví proroci podřívají mezi lidem úctu ke svému stavu, vůči soudruhům, kteří na spolkovém životě nezištně pracují — a přece od různých osob uznání bývají. — Na takové pohrabáč — a bič. Však bohdá přijde doba, kdy se s nimi účtovatí bude.“ —

L. 14.

Slovo v čas píše Marie Šedlbauerova v „Časopisu učitelek“ číslo 11.: „Nikdo snad z čtených čtenářů mi neupře, že psaní jest přední člen trojice nejdůležitějších předmětů vyučovacích.“ „Pěkný přednes čteného, úhledný sympathický rukopis a soudně rozumové počítání, spojené s mechanickou hbitostí, toť hlavní a nejzdravější plod školního vzdělání.“ — Tak slečna Šedlbauerova. My ubožáci jsme měli stále za to, že mezi nejdůležitějšími školními předměty první místo zaujímá náboženství a soudili jsme tak tím spíše, když i § 21. říšského zákona školního, mluvě o vědomostech nejpotřebnějších, jež má žákům škola vštípit, na prvním místě jmenuje náboženství, řka, že žáci mohou teprve tenkrát ze školy vystoupiti, mají-li nejpotřebnější vědomosti, školám obecným předepsané, jako: náboženství, čtení, psaní a počítání. Čténá slečna však ku vzdělání školnímu náboženství ani nepočítá, jmenujíc „hlavním a nejzdravějším plodem školního vzdělání sympathický rukopis.“ Sympathický — toť jest opravdu charakteristické!

L. 14.

Bible školní. V Meiningách dostanou děti školní „výťah“ z Lutherovy bible a

to z toho důvodu, že „ne tak lehkomyšlnost ani novotářství nebo nepřátelství proti náboženství a bibli (!) uspišilo (zeitigte) požadavek bible (?) nýbrž péče o zachování duší dětských a úcta ku svatosti slova Božího.“ Místo celé bible tedy pouze „výťah“ přes to, a nebo spíše proto, že Luther sám o bibli. resp. o „své“ bibli se vyjádřil: „Es ist auf Erden kein klerer Buch geschrieben, denn die heilige Schrift.“ (Freie paedag. Bl. č. 45.) + 02

Kdo tohle popírá, ten lže. V č. 41. „Freie paed. Blätter“ čteme v dopise ze Seefeldu mimo jiné i toto přiznání: „Pramálo jest mezi námi těch, kteří věnovali se povolání učitelskému z nadšení pro ten stav, spíše ale proto, aby došli výživy. Kdo tohle popírá, ten lže.“ + 02.

Ta mládež. Na soudu v Rudolfsheimu stálo tyto dny 6 děvčat 10—12letých. Kradly jako straky; celá halda odcizených peněženek ležela před soudci na stole. „Nejpovedenější“ byla odsouzena ku 14dennímu vězení a uznáno, že může býti odvedána do polepšovny. Ostatním pěti dostalo se důtky. Dobře připomenul soudce matce jedné z nich, že vlastně rozumní rodičové dívky takové trestávají a ne se jich zastavují, sice pak že není divu, octnou-li se dívky jejich ve společnosti zločinců. Opět o jeden příklad více, kterak špatná výchova domácí bývá pařeníštěm zkaženosti a zločinnosti. (Freie paedag. Blätter č. 46.) + 02.

„Španělské“ poměry ve školství španělském ilustruje drastický případ (je-li zaručený), jak vypravují „Freie paed. Bl.“ č. 46. V městě Malaze žebrol u kostela muž velice sešlého zevnějšku s velikou cedulí na prsou zavěšenou. A na té ceduli stálo, že týž muž je učitelem a že se musí živit žebrotou, any mu úřadové školní plných 8 let služné dluhují! Od kostela policií odehnán chodil ulicemi bídu svoji a příčiny bídy vyvoláváje. Osudu ubožákova ujaly se liberální listy madridské, vyzývajíce zároveň veškeré učitelstvo obecných škol španělských, aby jen bez ostychu v listech veřejných pověděli, co je tlačí. Tím způsobem vyšly na jevo věci přepodivné. Tak ku př. dovídá se svět, že špa-

nělská vláda služné dávala vypláceti učitelům prostřednictvím městských úřadů, že ale aspoň dvě třetiny těchto úřadů služné ono — zpronevěřovaly. Místy prý vyplátili učitelům malou částku jako splátku, ale učitelé musili dáti kvitance z celé dlužné sumy — až i několika tisíc franků. Učitel ve Španělech má služného as 500 franků, zřídka více. „Resumen“, časopis liberální madridský páčí zadržené a zpronevěřené služné všeho učitelstva ve Španělech na více než půl sedma milionů franků.) + 02

Zednáři a škola. Knížecí durynská vláda nařídila, aby všichni knížecí a městští úředníci, jakož i učitelé, vládou ustanovení slíbili, že ani žádné tajné společnosti — zednářstvu — nenáleží, ani že do podobné společnosti nevstoupí, aniž s členy jejími důvěrně chtějí obcovati. —ič—

Dittes a filosofie. Učitel jeden praví v „Kath. Lehrerzeitung“: „Doporučujeme p. Dittes-ovi, aby se učil u sv. Tomáše Aqv. Jsme přesvědčeni, že nemá o učení sv. Tomáše ani ponětí. — Zlým znamením pro pana Dittesa jest, že žádný z katolických filosofů neuznává ho hodným, aby názory jeho vyvracel, „eben weil er unter aller Kritik ist.“ —ič—

Rozsudek. Žák jeden poranil se těžce o špatnou školní lavici. Žaloba právních zástupců hochových byla uznána a rozsudkem vrchního zemského soudu v Kolmaru odsouzena byla dotyčná obec k odškodnému 6000 marek. Jako důvody uvedl soud, že lavice skutečně byla žákům nebezpečnou, a nebezpečná vlastnost její že nemohla ujíti praobyčejné jen pozornosti. —ič—

¹⁾ K tomu jen malinkou poznámku. Služné učitelů španělských není stejné, nýbrž obnáší podle místa 400, 500, 600 až 1400 peset, ba i více, ale často nevypláci se, ne vinou vlády, nýbrž vinou obcí. Lid, jak vůbec známo, nerad platí, a jelikož obce španělské těší se snad největší samosprávě v Evropě, nejen samy nedají často po dlouhý čas učiteli nic, nýbrž zadržují i ony peníze, jimiž jim vláda na školy přispívá. — Tak dle španělské „La Educacion“.

Obsah: Něco ze školní diaetiky. Píše B. Hakl. (Pokračování.) — Ještě něco o školní kázni. (Pokračování.) — Něco o službách Božích pro mládež školní. — Kterak lze znázorniti obsah katechismu. Ukazuje František Halbich, katecheta smíchovský. — Zákony a nařízení u věcech obecných a měšťanských škol náboženství katolického se týkajících. (Pokračování.) — Hlídka časopisecká. — Drobnosti.

„Vychovatel“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se v administraci celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajín německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct. a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 pct. a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma.

VYCHOVATEL.

Majitel, vydavatel a nakladatel:
družstvo „Vlast“.

Odpovědný redaktor: **Fr. Pohunek.**

Administrace „Vychovatele“ jest v Žitkově u Prahy č. 505. Tam budíž zasíláno předplatné; tamtéž budíž adresovány i reklamace, jež se nepečetí a nefrankují.

Literární příspěvky, redakční exempláře knih a časopisů na výměnu budíž však zasílány redakci „Vychovatele“ v Praze č. p. 568—II. (farní dům u sv. Štěpána).

Pozvání ku předplacení.

Zakončující číslem tímto letošní ročník „Vychovatele“, zveme uctivě ku předplacení na ročník nový, jenž bude vycházet za těchže podmínek, jako až dosud.

Vzrostl-li průběhem letošního roku nejen počet těch, kteříž hřivnou svou platně přispěli ku zvelebení a rozšíření listu našeho, — začez jim budíž srdečné díky! — nýbrž i počet předplatitelů, doufáme pevně, že v roce příštím počet jedněch i druhých nejenom zůstane neumenšen, nýbrž bude ještě značně rozmnožen. Doufáme tak tím spíše, že již nyní máme velký počet prací pro ročník příští a že na poli paedagogickém osvědčené síly spisovatelské již po delší dobu pracují o themech velmi důležitých a zajímavých, o nichž bude pojednáno v příštím ročníku Vychovatele. Též i v procítání domácích i cizích listů paedagogických nastal čilý ruch, jenž bohda neutuchne, tak že bude moci „Vychovatel“ podávati hojnost zajímavých drobnějších zpráv o školských poměrech celé Evropy.

Co nás však nejvíce sílí a těší, a pro budoucnost největší nadějí naplňuje, jest ta okolnost, že se družstvu „Vlast“, jehož majetkem „Vychovatel“ jest, za jeho práci a šlechetné snahy dostalo letos opět vzácného vyznamenání a pochvaly s místa nejvyššího. Dne 21. měsíce listopadu přijat byl totiž místopředseda družstva „Vlast“, poštovní official p. Karel Ulrich *ve zvláštní audienci* od sv. Otce Lva XIII., by Mu přednesl jménem družstva „Vlast“ projev oddanosti a poslušnosti, jakožto náměstku Kristovu a hlavě církve katolické, a odevzdal skvostně vázanou adresu podepsanou 12.000 katolických dělníků z Čech, Moravy a Slezska. Sv. Otec ráčil velice vlídně vyptávati se na organizaci dělnictva. Čechy několikrát výslovně chválil a na konec pravil milostivě, že celému družstvu „Vlasti“ i jednotlivým jeho členům a všem hodným dělníkům posílá své apoštolské požehnání a že s potěšením adresu přijímá. Přijav adresu a prohlédnuv si ji, učinil sv. Otec velmi čestnou zmínku o české koleji, její rozkvětu a prospěchu chovanců. Po té vyslechl sv. Otec zprávu o působení historického kroužku při družstvu „Vlasti“, přednesenou profesorem Kolmanem, jenž koná studia v archivech římských, a činnost kroužku chválil. Na konec audience, kteráž trvala déle než čtvrt hodiny, udělil sv. Otec deputaci ještě zvláštní požehnání.

Eminencí kardinál Rampolla uvítal místopředsedu družstva „Vlasti“ velmi srdečně, důvěrně s ním rozmlouval, přijal podaný mu ročník „Vlasti“ a pravil, že

prý jest jeho povinností míti takový podnik v přízni a jej co možno podporovati. Když pak přišla deputace „Vlasti“ (27/11) poděkovat mu za milostivé sprostředkování audience u sv. Otce, ujišťoval opět celé družstvo „Vlast“ zvláštní svou přízní; předsedovi pak družstva Dru Rud. Horskému poslal zvláštní blahosklonný list.

Ta otcovsky laskavá slova Jeho Svatosti Lva XIII., to ujištění obzvláštní přízně pro celé družstvo „Vlast“ od Jeho Eminencí kardinála Rampolly dotkly se jistě co nejradostněji srdcí všech členů tohoto družstva, a jsou nám mocným povzbuzením k další vytrvalé snaze a práci; požehnání pak sv. Otce jest nám zárukou že naše práce a naše snahy provázeny budou i požehnáním Otce nebeského. Proto hledíme s plnou důvěrou budoucnosti vstříc, pevně doufajíce, že list náš dojde v roce budoucím větší ještě přízně, větší ještě podpory mravní i hmotné než v roce tomto, a zmohutněv a sesíliv v ohledu každém, že bude moci zasahovat platně v řešení důležité otázky školské ku blahu mládeže, vlasti i církve. Tak doufáme tím spíš, jelikož můžeme bez chlouby říci, že i z naší strany učiněno vše, co může býti listu ku prospěchu. Kdo jsi tudíž předplatné na „Vychovatele“ dosud neobnovil, neopomíň tak učinit co nejdřív, a dle možnosti snaž se mu zjednatí nových ještě přátel.

V Praze, dne 15. měsíce prosince 1892.

Redakce.

Školní dozorcí.

Dozor ku školám jest tak stár, jako školy samy; katolická církev, tvůrčí zakladatelka veškerého školství, zavedla hned od počátku dozor ke školám svým, ovšem dozorcí duchovními, jelikož školy byly církevní. Vznešená císařovna Marie Teresie snažila se v mocnářství svém školství upravit a podporovati, ustanovila též dozorce, biskupské vikáře neb děkany, pro okresy, a vrchního dozorce kanovníka-scholastika pro celou diecési, dozor to duchovní, církevní. Tak trvalo dozorství ku školám až do r. 1870, kdy nové školní zákony vznikly a do života uvedeny byly. Říšský zákon ze dne 25. května 1868 č. 48 ř. z. upravil *základní* pravidla o postavení školy k církvi, a již § 1. ustanovuje, že nejvyšší řízení veškerého vyučování a vychovávání a *dohlížení* k němu přísluší státu a vykonáváno bude orgány zákonem k tomu ustanovenými. Církvi ponechána jen nepatrná část dozoru, a to jen k vyučování a cvičení náboženskému, jak § 2. téhož zákona ustanovuje, že „bez ujmy tohoto (státního) práva dohledacího zůstaveno jest každé církvi neb společnosti náboženské, aby opatrovala a řídila vyučování a cvičení v náboženství rozličných vyznavačů víry ve školách obecných a středních, a aby k obojím dohled měla. Na vyučování v jiných předmětech v těchto školách církev neb společnost náboženská žádného působení nemá“; a poněvadž § 6. téhož zákona připouští k úřadu učitelskému „rovnou měrou všechny občany státní, kteříž spůsobilosť svou k tomuto dle zákona prokáží“, snadno se přihoditi může, že na škole ustanovený učitel jinověrec učí svému předmětu způsobem, který se náboženskému přesvědčení žáků naprosto příčí, a církev nesmí pronésti ani slova stížnosti, jelikož na vyučování o jiných předmětech žádného působení nemá.“ Že se podobné výjevy přihodily, bohužel jsme zkusili, jsou to facta politování hodná ale pravdivá, Bože, ne-

dej, by se opakovala! Jak patrně, stala se chyba již *v základech*, a proto ta budova školní nestojí pevně, kolísá se a hrozí v budoucnu sesutím.

Po té v jednotlivých zemích mocnářství sešli se sněmové a zákonodárné sbory, aby utvořili zákony zvláštní o dozoru ku školám dle potřeb a poměrů tuzemských, bylo se jim však při tom opíratí o základní zákon říšský. Tak vznikl též náš zákon zemský daný dne 24. února 1873 č. 17 z. z. *o místní a okresní dohlídce ku školám*, a právě tento zákon budiž předmětem úvahy této, jak se u nás provádí a jak se osvědčil.

I. Místní školní radě ukládá zákon mnohé povinnosti, které vyznačeny jsou v § 11.—17.; hlavní ovšem povinností její jest vydržovati školu všemi potřebami nákladem školní obce, což namnoze vyžaduje sumy značné; máť místní školní rada arci také svá práva, těch je ale po skrovnu a ani těch vždy neužívá buď z nevědomosti neb z nešetrnosti vyšších dohlédacích orgánů, jak později doloženo bude.

§ 17. ustanovuje též bezprostřední dohled ke škole místní šk. radou, z jejíž členů okresní rada jmenuje jednoho *dohlížitelem*, *avšak, nesmí to býti kněz*, neb zákon zřejmě praví: „*vyjímaje správce duchovního*.“ S jmenováním místního dohlížece má namnoze okresní školní rada velikou potíž; mnohdy jest se jí tázati místní školní rady, který z členů byl by způsobilý, neboť nezná jich; ano, jsou m. šk. rady, jejíž členové jsou vesměs čtení a psaní velmi málo znalí, tedy nemají vzdělání takového, aby mohli ke škole dohlížeti s výsledkem, ba chováním svým prostým jsou až ku posměchu školním dětem, jako se přihodilo v jedné škole v zákoutí česko-moravského pohoří: pan místní inspektor přišel do školy (bylo to v letě) bos oděn jsa jen košilí a spodními plátěnými kalhotami a v ústech obvyklou krátkou lulku-faifku; učitel vida, že by v této úpravě děti jen k smíchu a roztržitosti přivedl, vyvedl ho pod slušnou a zdvořilou záminkou ze třídy do svého bytu, kde ho snad poučil, jak by měl do školy přicházeti. Toť factum, a podobných bych více vypravovati uměl.

Při tom však aspoň chvalitebno bylo, že místní dohlížitel vůbec do školy přišel; jsou však přemnozí, kteří po celý rok ani do školy nezavítají, proč? Jednak se stydí a bojí, že škole nerozumějí — mnozí učitelé dohledu všelikého nenávidí a výsměchem se brzo nepohodlného místního dozorce zbaví —, a jednak vědí, bojíce se učitele podrážditi, že svým dohledem ničeho škole neprospějí. Instituce místního dozorství jest takto zúplna pochybena aspoň na školách venkovských pro nedostatek vzdělání neb rozhodnosti; kněze, který na mnoha místech jest jediný v celé školní obci, jenž školství a výchově dětí rozumí a svým postavením neodvislý jest, že by zastával místní dozorství s výsledkem rozhodným, toho kněze zákon vylučuje, jiného schopného není — tedy marná práce okr. šk. rady jmenovati místního dozorce: aby se ale naplnil zákon, jmenován býti musí a tak aspoň na papíře místní školní dozorce působí! Jistá okr. škol. rada, uvažujíc tyto svízele místního dozoru, rozhodla se k tomu, že na dekret, který každý jmenovaný místní dozorce obdrží, dala vytisknouti všecky povinnosti a práva takých dozorců, aby jmenovaný často na ně připomenut byl a tím své povinnosti horlivěji konal; avšak zůstalo to bez výsledku, jako dříve, tak i potom se dělo, totiž nic.

Jak to je s místním dozorcem, tak se to má i s ostatními členy m. šk. rady, kteří mají též právo a povinnost ku škole dohlížeti, ji někdy navštívití a o zdaru její se přesvědčiti; avšak za celý Boží rok si žádný nevzpomene na školu; kněz je sice také členem, měl by tedy aspoň on své povinnosti konati a svých práv používatí: kdyby to však po zákonu vykonával, rozkmotřil by si sbor učitelský

všecek, neprospělo, ba škodilo by to škole a jeho jinakému působení ve správě duchovní bylo by to na velkou závalu, a proto se též do toho nežene a pomyslí si: ať to běží! Kněz má dosti obtíže namnoze s tím, hájí-li práv svých zákonem mu vytknutých v příčině vyučování a cvičení v náboženství; tu mnohdy musí býti opatrným, trpělivým a mnohou jest mu polknouti pilulku hořkou.

Jediného kladného práva, jehož m. šk. rada s chutí užívá, jest, že jest jí vyhrazeno činiti návrh — terno na obsazení místa učitelského; avšak i tuto ubíhá často v rozpor jednak s občany školní obce, kteří jednotlivci mají své zvláštní kandidáty, příbuzné, kmotry atd., jednak s okr. šk. radou, která často beze vší příčiny nedbá návrhu m. šk. rady, jak ministerské nařízení káže, a presentuje i mimo návrh m. šk. rady, poněvadž i mezi členy okr. šk. rady nastanou protivné proudy, které návrh m. šk. rady ruší: a tak stává se i toto právo nepříjemným, bezpředmětným, a v m. šk. radě zavládne po takovém třeba opětném sklamání úplná lhostejnost ku škole, ovšem zase jen ku veliké škodě školy samé.

Výslednice těchto úvah o místní školní radě a místním dozoru ke škole jest: na papíře se ty paragrafy o místním dozoru ku školám vyjímají velmi pěkně, ve skutečnosti ale dozor ten není ničím leč: místní školní rado, starej se o hmotné potřeby školy — plat — a řízení a dozor ku školám ponechej vyšším školním úřadům, státním to orgánům zákonem k tomu ustanoveným, neboť:

II. Svrchu uvedený zákon ustanovuje v § 20.—33., aby nejbližší vyšší dohled ku školám obecným vykonávala *okresní školní rada* a § 33.—39. *okresní školní inspektor*.

Okresní školní rada skládá se z osob ve všech vrstvách okresu interesovaných a to: ze zástupců té které církve neb společnosti náboženské, k níž v okresu víc než 2000 duší náleží; ze dvou znalců školství a ze zástupců obcí k okresu školnímu náležejících; bývá jich všech as 12 a předsedou po zákonu představený politického okresního úřadu; schází se aspoň jednou za měsíc k řádné poradě, kdež k platnému usnesení jest potřeba, aby byla přítomna většina členů, kteří slib složili a kteří se usnášejí většinou hlasů nadpolovičnou; jest-li záležitost pilna, může předseda také v příčině takových věcí, o kterých jednati se má sborně, o své moci opatření učiniti, avšak má v příštím sezení žádati za schválení opatření toho; jsouť to zadní dvířka, kterými předsedové častěji procházejí, a když jest věc hotovou událostí, tu arci členové potom schválení neodeprou.

Jako členové místní školní rady v místě, tím spíše mají právo a povinnost členové okr. šk. rady ve školním okresu školy navštěvovati a o zdaru jejich se přesvědčovati ovšem na své útraty; snad proto tito členové svého práva nepoužívají z příčin na snadě jsoucích a školy nenavštěvují a všeliký dozor složen na *okresního inspektora*, který má svůj jistý plat, aby do škol docházeti a dozor prováděti mohl, § 34. vypočítává veškeré povinnosti jeho a to, když navštíví veřejné školy, které mu jsou přiděleny, má zření své obrátiti k tomu:

a) jaká jest úřední činnost m. šk. rady a míst. dozorce školního;

b) šetří-li se nařízení zákonem daných, když se děti přijímají a propouštějí;

c) je-li učitelstvo spůsobilé, pilné, kterak vůbec se chová, zdali se vědecky dále vzdělává a čím snad vedle úřadu se zaměstnává;

d) kterak se škola navštěvuje, zachovává-li se osnova učebná a způsob, kterým se vyučovati má, jaký prospěch děti vůbec a v každém předmětu zvlášť projevují, jaká ve škole panuje kázeň, pořádek a čistota;

e) jakých prostředků a pomůcek vyučovacích se užívá, a jaké jest vnitřní zřízení školy;

f) v jakých hospodářských okolnostech škola jest postavena, v jakém stavu se nachází budova školní, jaké jsou místnosti školní a náradí školní, zdali učitelové příjmy jim příslušící náležitě dostávají.

Mimo tyto věci jest okr. inspektor starati se o didakticko-pedagogické výsledky a ovšem tomto, že to bedlivě prozkoumal, jest mu podati v nejbližší schůzi okresní radě zprávu obšírnou a důkladnou o každé škole jednotlivé, jakož i přednésti návrhy o potřebách té které školy a zařízení v nutných případech, kterých učinil.

Nemusí býti ani zasvěcencem ve školství a každý hned z toho poznává, že okresní inspektor má povinnosti přetěžké, přemnohé, ne-li přílišné. Jest slovem zodpovědným za všecken zdar školství celého okresu! Měl-li by všemu tomu rádně vyhověti, musil by prodlíti v každé třídě 2—3 hodiny, mimo třídy musil by věnovati prohlídce kabinetu, knihovny, úředních knih, školní budovy, zahrady, tělocvičny též mnohou hodinu; v mnohém školním okresu je 50—70 škol s 150—200 třídami. Kromě toho jsou případy, že jest mu z důležitých příčin tu kterou školu navštívit do roka 3—4krát: táži se, stačí mu čas, aby všemu tomu vyhověl? Snad by nadlidským namáháním a ustavičným celoročním cestováním byl s to vše to vykonati, avšak táži se dále, stačí mu zdraví, kdyby i nejsilnější konstituce a drátových nervů byl? Dejme tomu, že stačí mu čas i zdraví; leč nezapomínejme na jeho kancelář! V některých okresích ovšem vede agendu školskou buď sám předseda, neb jím ustanovený referent, neb se jednotlivé odbory agendy přikážou jednotlivým členům okr. šk. rady; ale takových okresů není mnoho, na větším díle celou agendu vede školní inspektor sám, a věřte, agenda ta není nepatrná, jest někdy rozsáhlá, vykazuje do roka 2—3000 čísel a to často dosti objemných; táži se opět, stačí okr. inspektorovi na všecku tuto práci síly jeho fysické? Pravím, nikoli; žádají se od něho věci nemožné: a proto vidíme namnoze, že odbývá vše rychle, jako v letu, odbývá vše, jen aby to odbyl: a dospěli jsme k úsudku, že dozor okresní též nedostačuje a nevyhovuje potřebám škol; a kdo tím trpí? Jednak školy, učitelstvo, žactvo, jednak poplatníci. Inspektor odbude prohlídku třeba více-
třídní školy za 1—2 hodiny, vše jen povrchně shlédne, nelze mu oceniti působení jednotlivých učitelů, náhoda hrá zde často hru rozmarnou k dobru neb ku škodě učitelstva, nařizuje ve spěchu věci mnohdy zbytečné a způsobuje výlohy poplatníkům. Ulehčil by si, kdyby k inspekci pozval si — řekněme to přímo — kněze, jenž školu navštěvuje a téměř každodenně vše vidí a posouditi dovede, snahy učitelů náležitě oceňuje, potřeby školy a přání osadníků zná: kněz krátce a spravedlivě by ho poučil nejlépe, aby ostatní dohlídku bez ztráty času vykonal. Ale mnohý inspektor se fary přímo bojí, do školy přijde jako potajmo, žádného se nezeptá, žádného ani předsedu m. š. rady ani místního dozorce nezavolá. nepozve a pobýv ve škole 1—2 hodiny, zase spěchá ke škole druhé. Nechci posuzovati takovou dohlídku, vždyť nejsem z ní zodpovědným; avšak něčeho zamlčeti nesmím: jest v těchto a takových okresích, kde inspektor takto — přímo řečeno — nešetrně jedná a se žádným z m. š. rady ani nepromluví, slyšeti veřejné stížnosti: Což za všecken ten náklad na školu ani nezasluhujeme, aby nám pan inspektor aspoň pověděl, jak vše v naší škole shledal, jak asi naše škola prospívá? Když si nás ani nevšímá, nebudeme si všímati školy, neboť takhle odpadá nám všechna chuť a láska ke škole! To jsou, prosím, fakta! A kdo tím trpí? Snadná odpověď. Ta-

kovýmto a podobným jednáním okresních mnohých inspektorů vysvětluje se na mnoha místech netečnost m. šk. rad, nechť místního dozorce k návštěvě školy, mnohé nedorozumění mezi místní a okresní školní radou, nevážnost obecenstva k učitelstvu a nedůvěra ke škole. Mnohý inspektor počíná si přímo jako samovládce, zvláště v těch okresích, kde mu svěřena jest všechna agenda okr. šk. rady, nač si i učitelstvo stěžuje.

Inspektor prohlíží školu ovšem zběžně, a aniž by si z m. š. rady koho povolal, správci školy potom jen diktuje, co se má státi, co má se opravit, co nového zařídit — ovšem na útraty školní obce. Snadno se to arci poroučí a diktuje, ale co tomu říká kapsa poplatníků? Kdyby ten pán pozval k prohlídce předsedu neb místního šk. dozorce, důkladněji by vše prohlédl, o nutné opravy neb nová zařízení se smluvil a výlohy na to by pak netížily, kdyby ten který přisedící věc občanům ostatním vysvětlil. Mimo to ale žádá inspektor namnoze věci nenutné, řekl bych luxuriosní: pro každý předmět zvláštní tabuli, na sešity žáků obálky a pod sešity podložky, aby prý se sešity žáků udržely v čistotě — sešitů jest asi patero neb šestero, žáků 80 — co tu do roka obálek a podložek, které vydrží as týden neb 14 dní, a to vše za peníze školní obce! Sešity žáků mají se držeti v čistotě, ano, ale na útraty poplatníků? Nemají býti žáci naváděni k čistotě bez obálek a podložek? —

Inspektor žádá na učitelích, aby pomůcky učebné také sami shotovovali, diagramy skládali — ale na čí útraty? Učitelé chtějí vůli inspektorově vyhověti, žádají na míst. šk. radě peníze na papír, na barvy atd. Vždyť okresní školní 10% přírážka jest určena na učebné prostředky, nechť tedy okresní pokladna učitelům opatří potřebný material na diagramy a jiné pomůcky. A co při tom nejvíce na pováženou jest: učitelové ve své snaze inspektorovi se zalíbiti, předstihují v těchto pomůckách jeden druhého, vyrábí toho na kopy, a běda tomu, kdo by zůstal pozadu a neměl více, nežli jeho soused. Toto předstihování, tuším, není na prospěch školy: jiné věci, najmě příprava na vyučování se tím zanedbává, všecken čas věnuje se jen diagramům; ad quid perditio haec? Jest věru trapno býti přítomnu ve schůzi m. šk. rady po návštěvě inspektorově, když vytasí se správce školy s celou litání potřeb školních, které si inspektor nadiktoval. Sám správce školy nachází se v situaci smutné, spatří-li tváře přisedících zakaboněné a musí-li vyslechnouti tak mnohé trpké slovo: i učitelové si na to stěžují!

Výslednice těchto úvah o dozoru okresním jest též nepříznivá: jednak školní zákony, jednak předsedové jednotlivých okr. šk. rad ukládají okr. inspektorům práci přílišnou, a měla-li býti důkladna, práci nemožnou. Jak nyní se okr. dozor provádí, nedostačuje, svádí k přehmatům a není v žádném poměru k nákladu s ním spojenému: okresní školní inspektor nechť jest dozorcem didakticko-paedagogickým, nechť jest mu dána možnost každou školu v tomto směru vícekrát do roka prohlédnouti a v dorozumění s m. š. radou čeho třeba zařídit; práce kancelářské a písařské nechť koná osoba jemu přidělená, zvláště k tomu ustanovená a placená. Potom by naše školy věru lépe prospívaly a více důvěry a lásky našeho lidu požívaly. Fiat! fiat!

Ještě něco o školní kázi.

(Dokončení.)

Ad IV. Majíce na zřeteli odstavec 3.—5. čl. 21. zákona ze dne 2. května 1883., který poskytuje dětem rodičů nemajetných po skončeném šestiletém do školy chození úlevy z důvodů podstatných a tak, aby přece dívky ty dosáhnouti mohly účelu učebního vůbec předepsaného, zasazujme se všemi silami o to, aby se udělování úlev obmezilo na nejnnutnější případy. Nikdo se nedomnívej, že pravidelné do školy chození jest starostí pouze učitelův světských. Ze všech shora uvedených důvodů, z každodenní zkušenosti doznati musíme, že v jaké míře se na té které škole nedbalá docházka školní rozšiřuje, v takové i míře klesá mravnost, zbožnost a kázeň školní mládeže. Náboženství jest podkladem všeho ostatního systemisovaného učiva; daří se mu tudíž při nepravidelné návštěvě školní právě tak, jako ostatním povinným předmětům školy obecné.

Proto při každém jednotlivém případě svědomitě uváženy buďte všechny okolnosti úlevu podmiňující, jakož jsou: jaká byla ona požadovaná docházka do školy během těchto 6ti let, píle a mravy tohoto kterého žáka, zachovalost a bezúhonnost rodičů jako rukojmí, že rodiče budou po čas úlevy nad mravností svých dětí bdíti atd. Potom budiž počet žádajících určitě stanoven a místní školní radě k dalšímu řízení předložen.

Jakmile úleva nabývá platnosti, předvolání buďte rodiče před místní školní radu a tu jim buď náležitě vysvětleno a na srdce vloženo, že jsou dívky i po čas úlev předepsaným školním řádem vázány, zvláště pokud se týče mravnosti a zbožnosti. Rodiče pak že jsou vázáni ve svědomí svém nad chováním svých dětí po čas úlev pečlivě bdíti. Dívky, které by se v čase úlev nemravně chovaly, služby Boží nedělní a sváteční zanedbávaly, neslušné písně zpívaly neb jiné nedovolené věci tropily, buďte i s rodiči před místní školní radu předvolání a tu předem od rodičů pokárány, po případě tělesně potrestány, v druhé řadě staniž se tak se strany místní školní rady.

Bude-li se strany školy i místní policie pomocně ruka přiložena, nemůže se toto zařízení s účelem minouti!

V příčině žáků 13¹/₂letých působme se stanoviska psychologického. Nikdo nemůže tvrditi, že žák úlevy požívající něčemu dobrému přiučiti se může, něčemu takovému, co jest úlohou školy. Rovněž nemožno tvrditi, že těkavá mysl dětská vytržena jsouc úlevou z pravidelného vědomostí pojmání a zaměstnána jsouc všedními výjevy půlletních prázdnin, nabytých již ve škole vědomostí v nevyspělé paměti podrží.

A přistoupí-li k těmto půlletním úlevovým prázdninám ještě půlrok předčasného propuštění ze školy, jak ohromný tu kapital mravního i hmotného prospěchu ztracen! Kéž by všichni rodičové o budoucnosti svých dětí uvažovali, kéž by bylo více rodičů dbalých o budoucí blaho svých milých!

Jsouce si toho všeho vědomi, majíce na zřeteli budoucí zdar a sílu národa, pracujme k tomu, aby takovýchto napolo vzdělaných, nábožensky nedoučených a neuvědomělých dětí pokud možno nejméně do víru veřejného života vrženo bylo.

A toho bohdá tím docílíme, nebudeme-li tak šmahem a beze všeho rozmyslu propouštěcí vysvědčení školní mládeži vydávati a podpisovati. Bez tohoto propouštěcího vysvědčení nesmí mládež školní dle stávajících zákonů do učení se řemeslu

býti přijímána, nesmí jí služební knížka býti vydána. Bez řádného propuštění ze školy se mládež nikde neuchytí, a uchytí-li se přece, tož ne na dlouho; příkvačí tu během několika málo let cechové vysvědčení, kterým se tomu kterému mladíku dává „za vyučenou“ — a tu zase se musí předložit propouštěcí vysvědčení ze školy.

Rovně jako na *postupování do vyšších tříd*, má známka z náboženství vliv na *vystoupení ze školy*, o kterémž dle § 21. zákona říšského ze dne 2. května 1883, (školní novella), jímžto se mění některá ustanovení zákona říšského ze dne 14. května 1869.:

„Povinnost choditi do školy trvá do skončeného životního roku čtrnáctého. Avšak děti teprve tehda smějí vystoupiti ze školy, mají-li nejpotřebnější vědomosti školám obecným předepsané, jako náboženství, čtení, psaní a počítání.“

A § 14. „Řádu školního a vyučovacího“ praví: „Po dokonané povinnosti školní obdrží děti, které dle úsudku konference učitelské předepsaných nejpotřebnějších vědomostí nabyly a ze školy se propouštějí, vysvědčení propouštěcí, za kteréž ničeho neplatí.“ —

§. 15. téhož „Řádu školního a vyučovacího“: „Děti, které vysvědčení propouštěcího nebo vysvědčení na odchodnou neobdrží, jsou *povinny choditi přes věk školní do školy*.“ (Ministerské nařízení ze dne 20. srpna 1870.).

Nemenší důležitosti jest i ministerské vynesení ze dne 22. června 1885. čís. 1857., kde se ustanovuje o vysvědčeních propouštěcích, aby podpisována byla *všemi učiteli i katechetou* té třídy, kterou žáci posledně navštěvovali.

Zákon tento, který tak obezřetně stylisován byl, na všechny možné případy zřetel bral, zasluhuje plného uznání a úplné důvěry. Se strany učitelů — vychovatelů dbáti jest jen jeho provádění a docházka do školy bude jistě lepší, pravidelnější. Jen 1—2 příklady odstrašující v jednom kraji a bude zpomoženo!

Dítě, které delší čas do školy nechodilo, nejen že se ničemu nepřiučí, ale ono ještě naučené zapomene. Takovým dětem vysvědčení propouštěcí *nepodpisujeme*, třebas tak již správa školy učinila. Budou děti takové dle znění zákona i na dále škole přidrženy, neb se musí zvláštní zkoušce z náboženství podrobiti, což obě zdárně může do budoucna působiti.

Abychom podepisovali propouštěcí vysvědčení dětem, které 2—4 roky ve škole vůbec nebyly ze zásady: „buďme rádi, že se těch nedbalců zbavíme“ — jak se místy děje, nemůžeme schvalovati. Je to jednání přímo nespravedlivé a protizákonné. Že se takovým jednáním škole neprospěje, netřeba zvláště připomínati.

Bude povinností naší sjednotiti se na tom, jakým měřítkem při podepisování vysvědčení propouštěcího řídit se máme. Půl až $\frac{3}{4}$ roku jest doba drahně dlouhá. Těkavost dětská zaujata jsouc v té době vším možným jen ne školou, ztrácí, ne-li všecko, tož alespoň převalnou většinu pokladů duchovních, zvláště náboženských. Z té příčiny dovolujeme si učiniti tento skromný návrh:

1. Dětem, jež zameškaly celý půlrok neomluvených půldnů, potom
2. dětem, které bezprostředně po dojití úlevy zameškaly 4 měsíce neomluvených půldnů, dětem takovým odepríme podpis propouštěcího vysvědčení.

V tomto 2. případě činí neomluvené zameškání školy a tedy i náboženského vyučování celé 4 měsíce, se zákonnitou úlevou celých 10 měsíců!

Ad V. Ohledně chudoby toho kterého kraje, která, jak již shora poukázáno, není vždycky podstatnou příčinou nedbalého docházení do školy, řídme se tímto:

Čím krajina chudší, tím více buď důležitost školy pro život praktický na veřejnost stavena, tím více budiž k potřebě školního vzdělání poukazováno. Neboť nenabudou-li dítky chudých rodičů patřičného vzdělání školního, pevného utužení náboženských pravd ve škole, nemohou-li na žádnou pomoc se strany rodičů svých spoléhati, jaká to bude vyhlídka do nejisté budoucnosti? — — — —

Toť tedy dle našeho skromného soudu ty opory, které by platně mravopěstnost, náboženskou uvědomělost, pravidelné do školy chození, vůbec tak zvanou *školní kázeň* vzdělávati a utužovati mohly.

Konečně se chceme několika jen málo slovy zmíniti ještě o jednom nedopatření, jež se na některých školách rok od roku opakuje.

Všude tam, kde jsou „*soukromé školy*,“ (bývají to obyčejně konfes. školy *židovské*), umyslí si někteří na rozumu obmezení rodiče a beze všeho rozmyslu zavvedou tam dítě, správě školy ničeho neoznámíce. Škola nemajíc o tom nižádné vědomosti, vede takové děti v katalogu dále, z čehož bývají příčinou mnohá nedorozumění a zbytečná práce i potahování. To však není to nejhorší zlo, které z toho vyplývá. Ale to jest na pováženou, že takové dítky *nedocházejí na náboženské vyučování* svého vyznání a jemu se odcizují znenáhla sice ale stále. I vyrůstají beze všeho uvědomění náboženského, jako strom v lese. Ostatně vůbec na duchu zakrňují, neboť vyučování v druhém jazyku nerozumějí. Když dosáhnou zákonnitého stáří, vydá se jim vysvědčení propouštěcí a je odbyto. Tak jde dítě do světa s vysvědčením, které *není úplné*, neboť známky z náboženství nemá. Je-li to děvče, nemá *známky z náboženství a ze ženských ručních prací*, kterým předmětům se zpravidla na těchto školách nevyučuje.

Tedy vysvědčení takové je *neúplné*, a přece v kruzích učitelských dostatečně známo, že takovéto *neúplné vysvědčení vydávati nesmí*.

§. 19. „Řádu školního a vyučovacího“ pojednává o vydávání vysvědčení propouštěcího stanoví, že musí býti *úplné*, t. j. má obsahovati úplný nacionál žáka a kromě toho toto:

- a) jak dlouho chodil do školy ;
- b) jaké bylo jeho mravné chování a jak byl pilný ;
- c) v které míře dosti učinil *v jednom každém předmětu* vyučovacím — atd.

Není-li ani správa školy o přestoupení žakově na školu soukromou uvědoměna, ví o tom učitel náboženství tím méně. Mnohdy tomu náhoda neb jiná okolnost chce, že po půl roce neb ještě později se na věc přijde, a tu každý učitel náboženství zajisté ihned zakročí, aby děti na hodiny náboženství do veřejné školy pravidelně docházely. Ale promeškaný čas je již ten tam a nedá se hned tak nahradit.

Vynesení ministerstva kultu a vyučování ze dne 15. prosince r. 1869. čís. 10.590 stanoví, že navštěvují-li některé dítky konfessijní školu jiného vyznání, ku kterému samy nenáleží (na př. dítky katolické konfessijní školu židovskou neb evangelickou), zůstává se rodičům neb zástupcům jejich, postarati se jim o náboženské vyučování v jejich vyznání.

Ale ze zkušenosti víme, kam ta péče rodičů mnohdy dospěje: o toto vyučování náboženství svého vyznání se nestarají, o dítky málo dbají, ba mnozí, ani dítek svých po celý ten čas školní povinnosti se nezeptají, čemu se učily. To jest ta horlivost a snaha o školu vůbec, o náboženství zvláště se strany mnohých lhostejných rodičů neb jich zástupců.

Proto jest *jen na katechetech a správách duchovních* vůbec, aby se vyučování svatému náboženství i při řečených žácích starali. Vyučovati náboženství ve školách jest *úkol církve*, jakož ustanovuje zákon říšský ze dne 14. května r. 1869. § 5. „Vyučování nábož. opatřovati a předkem k němu dohlížeti náleží *úřadům církevním*.“

Čl. 17. zákl. zákonů o všeobecných právech občanů praví:

„O náboženské vyučování na školách pečovati jest té které církvi neb náboženské společnosti.“

Doporučovali bychom, aby každý učitel náboženství pilně si všímal výkazu školních dětí, aby věděl, kdy který žák byl odepsán pro zákonité stáří, přestoupením na jinou soukromou neb veřejnou školu atd., aby tak zjištěn byl počet těch, jimž je předepsaným náboženským výkonům obcovati.

Ještě lépe se osvědčuje, sepsati si příruční katalog všech tříd, kde náboženství učíme, *s udáním stáří* jednoho každého dítka. Máme tak úplný přehled o všech svých žácích: o těch, kteří se na veřejné škole sv. náboženství vyučují, o těch, kteří na soukromou školu přestoupíce, *povinni jsou* i na dále na hodiny sv. náboženství do příslušné třídy neb oddělení docházeti, máme podrobný přehled těch, kteří v tomto roce půjdou poprvé k sv. zpovědi neb k sv. přijímání a ve třídách vyšších, kde žáci ze školy stále vystupují, máme evidenci těch, kteří během roku zákonitého stáří dosáhnou a *o vysvědčení propouštěcí se hlásiti* budou. Tu pak již předem si můžeme poznamenati ty, jimž z příčin závažných podpis vysvědčení propouštěcího odepřeme.

Žáky škol soukromých vedle pravidelného docházení na vyučování náboženství přidržujeme i *k ostatním náboženským výkonům*, jako jsou: docházení do chrámu Páně, přijetí svátosti pokání a svátosti oltářní v čase pro školní mládež ustanoveném, účastenství při průvodech prosebných a jiných pro školu ustanovených úkonů náboženských.

Tím způsobem sami dobré věci prospějeme; neboť naší povinností jest mládeže toho druhu si všímati, a zase mládeže té jest svatou povinností, aby se všech těchto zákonem ustanovených výkonů zúčastnila.

Ostatně nezapomínejme, že propouštěcí vysvědčení ze školy soukromé bez práva veřejnosti není žádným propuštěním ze školy, neboť *nemá platnosti*; a soukromé školy s právem veřejnosti *musí se řídití těmitěž zákony a předpisy* jako školy veřejné. Můžeme tedy vším pravem správy takých škol upozorniti, že chtějí vydati tomu kterému žákovi z naší školy vysvědčení propouštěcí, musí je *předložiti k podpisu katechetovi* toho vyznání, kterého je žák neb žákyně, (vynesení ministerské ze dne 22. června 1885. čís. 1857.), při čemž důrazně citujme §. 19. „Řádu škol. a vyučov.“ a řečené již ministerské nařízení.

Hajme a užívejme svého práva, které nám zákon ohledně vyučování sv. náboženství zaručuje a mnohou věc pochybenou napravíme. Beztoho toho práva na školu je velmi po skrovnu. A kdybychom ani toho mála a skrovna ve prospěch dobré věci, ku vzdělání a utužování sv. náboženství slovem i skutkem nedbali neb je opomcnuli, sami proti sobě bychom bojovali.

DROBNOSTI.

Výbor družstva „Vlast“ sestavil ve schůzi, již konal dne 1. prosince v místnostech spolkových, program k valné hromadě, jež se bude konati dne 26. měsíce ledna 1893. v Žižkově u Prahy v místnostech spolkových. V téže schůzi určil výbor pro IX. správní rok následující dotace: a) historickému kroužku 300 zl., b) knihovní komisi 200 zl., c) knihovnímu fondu 100 zl. K oslavě sv. Otce Lva XIII. vydá výbor mimo almanach ještě brožuru sepsanou Františkem Vaněčkem, farářem ve Václavících. Dělnická příloha „Čecha“ bude vydávána v roce 1893. za týchž podmínek jako až dosud. — Za revisory účtů družstva „Vlast“ zvoleni pp. Ant. Cikánek, c. k. pošt. revident, a Karel Kratochvíl, magistr. úředník v Praze.

Nevědomost nebo zloba. „Freie paedag. Blätter“ oznamují v č. 45., že prý v Saarbrücken zakázalo katolické duchovenstvo katolické mládeži účastnit se pohřbu krajského školdozorce, a to proto prý, že týž školdozorec „zůstal věren tomu vyznání, jemuž náleželi všichni ostatní katolíci před rokem 1870.“, že byl totiž „starokatolík.“ — Zpívá se známou notou! V severních Čechách jsou roztroušeni starokatolíci v místech průmyslových a kdykoliv se papírkovi Nittelovi zlíbí vyjítí nebo vyslati své pomocníky „na lov“ katolických duší, omamuje je podobným vnaidlem, hlásaje totiž, že on a jeho „věrní“ mají tu „starou víru“, kdežto my „římsťi“ prý jsme se té staré víry zřekli. Když pak buď on nebo jeho náhončí některou tu katolickou duši „z temnot římských“ „ku poznání toho pravého světla“ vyvedli, pospíší si honen cestou předepsanou oznámit katolickému faráři, že „nachstehende Personen haben ihren Austritt aus der römisch-katholischen Kirche und gleichzeitig ihren Uebertritt zur altkatholischen Religionsgenossenschaft hieramts angemeldet“ to jest: u c. k. okr. hejtmanství. Tedy na důkaz že „zůstali věrní staré víře“, vystupují z církve, kteráž tutěž starou víru hájí přes 18 set roků. Tomuhle se říká mírně: nerozum a očividný klam. Dalo by se o takovém lapání hejlů mnoho psáti, ale další a delší úvahy nepatří do rámce „Vychovatele“. Zde budiž připomenuto pouze ještě tolik: Vstoupili katécheta katolický do

třídy, kde vyučují se vedle římsko-katolických i „starokatolické“ děti, odejdou „starokatolické“ děti. A přece katolický katécheta vyučuje dle biblické dějepravy i katechismu zavedeného do škol dávno před rokem 1870., co zatím „starokatolická“ mládež má svůj vlastní katechismus přistřižený dle vzoru protestantského, má i vlastního „starokatolického“ učitele náboženství, který se katolickému katechetovi kde jen může, na sto honů vyhýbá. Nemají-li tedy děti starokatolické, dokud školu navštěvují, stýkati se ani s dítkami katolickými v hodinách vyučování náboženství, různí-li se ve vyznání náboženském, jakým právem lze se pozastavovati nad zákazem shora oznamovaným? Katolická mládež není zajisté k tomu, aby jinověrcům, třebaš to byli „starokatolíci“, dělala při jejich obřadech náboženských štafáž ne-li parádu.

+ 02

Statistika hluchoněmých. Poměr hluchoněmých k počtu obyvatelstva u rozličných národů jest následující: Ze 100.000 obyv. jest hluchoněm. ve Švýcařích 245,2, v Rakousku 130,7, v Uhrách 126,3, ve Švédsku 102,3, v Prusku 101,9, ve Finsku 101,8, v mimopruském Německu 93,1, v Norvěžsku 86,4, v Portugalsku 74,7, ve Spoj. Státech amer. 67,5, v Řecku 64,6, ve Francii 62,6, v Dánsku 62,0, v Italii 53,7, ve Španělsku 45,9, v Belgii 43,9 v Holandsku 33,3. Ponejvíce jsou hluchoněmi osoby mladé.

—ič—

Polodenní vyučování. V jistém okresu ve východním Prusku zavedeno bylo na zkoušku polodenní vyučování na obecných školách. Půl roku bylo tak vyučováno a výsledek byl příznivý; na rok bude prý podobné zařízení zavedeno i v jiných okresech.

—ič—

Dopis „Z hor“ v čísle 49. „Učit. Novin“ ohřívá zase návrh Lichtenšteinův, a to, že jeden řídící učitel jej podepsal. Kolega jeho odsoudil ho ve spolku a končil: „Kdo chce tak jednati, nebuď učitelem, jdi mezi kostelníky a svíčkové báby.“ A jak z celého dopisu vysvítá, běžel onen odpůrce kostelníků a svíčkových bab, když onen řídící učitel umřel, první k p. faráři, by mu farář dopomohl k místu ředitele kůru. „Ejhle důslednost.“

V. P.

LITERATURA.

Časopis Mačicy serbskeje. Red. Michal Hórnik. Lětnik XLV. Zešivk 1. Budyšin 1892.

Růže Dominikánská. Katolický časopis bratrstva růžencového. Red. a vyd. Fr. Filip Konečný Ord. Praed. Roč. VI. č. 8.

Dom in Svet. Ilustrovan list za leposlovje in znanstvo. Ureduje in izdaje Dr. France Lampe v Ljubljani. Leto V. štev. 12. List tento vyniká pěknou úpravou, pečlivě vybraným obsahem a za velmi pečlivé redakce Dra Fr. Lampe-ho se čím dál tím více zdokonaluje. Proto jej všem příznivcům bratrské slovenské literatury co nejvřeleji doporučujem, zvlášť když i cena jeho jest velmi mírná; obnášíť roční předplatné jenom 3 zl.

Náš Domov. Obrázkový časopis zábavný a poučný pro lid. Red. a vyd. Josef Vévoda. Roč. I. čís. 22.

Ve klidu a víru. Historické obrázky ze XVI. a XVII. věku. Pro mládež dospělejší nakreslil Jos. Soukal. (Bibliotéky pro mládež dospělejší sv. V.) V Třebíči 1893. Nákladem knihtiskárny J. F. Kubeše. Jsou to skutečné „obrázky“ dost šťastně kreslené, jenom do prvního vneseny i věci, jež nejsou s předmětem, ježž spisovatel nakresliti chtěl, v nižádném spojení organickém a jež „obrázku“ v nižádném ohledu nejsou ku prospěchu. „V obraně říše“ — obrázek z vojen tureckých, jehož předmětem jest válečná výprava na obranu města a tvrze Sigetu, mohl totiž obstáti velice dobře bez „českých Bratří“, aniž by byl pozbyl čeho na své ceně. Ale p. spisovateli byli tu, jak se zdá, Bratří a jejich glorifikace věcí hlavní válečná pak výprava věcí vedlejší. Pak měl dáti svému „obrázku“ trochu jiný nápis. — V obrázku druhém (Alchymisté), kterýž s obrazem následujícím (Obležení hradu Pernštýna) z celé knížky jest nejzdařilejším, zůstal státi na str. 45. ohyzdný germanismus: „jdou o tom noviny, že v zemích zámořských se tak státi mělo“, místo že prý se tak stalo. V obrázku pak posledním („Ve službě nepřátel“), nazývají se vystěhovalci, kteří Švédům pomáhali hubit českou zem a pod Königsmarkem drancovat Prahu, podle ošuntělé liberální

fraseologie „květem českého národa“, jako by ti Češi, kteří nebyli náhodou exulanti, byli bývali jenom samý vrak a hluchá pleva. (Red.)

Rajská zahrádka. Vydavatel Václav Špaček. Roč. II. seš. 2 Doporučujeme vřele.

Slova pravdy. Laciné čtení časové. Vydává Edvard Brynych. Roč. III. čís. 3. a 4 jež obsahují: Radostné rozvážení v Lounech! Na uváženou katolíkům i evangelíkům podává Jan Koutný. — Jak jest to přecestěmi zázraky v Lúrdch? Napsal Jan Pauly. à 2 kr. Čistý výnos věnován Jednotě katol. Tovaryšů v Praze. Doporučujeme opětně.

Z kraje hradeckého. K dějinám katolická reformace. Napsal P. Jos. Svoboda T. J. Cena 80 kr. (Hlasů katolického tiskového spolku na rok 1892. číslo 3.) Doporučujeme.

Dělnické Noviny. Red. Tom. J. Jiroušek. Roč. II. č. 8. s následujícím obsahem: Odevzdání adressy dělnictva československého sv. Otci Lvu XIII. Sjezd socialních demokratů německých. Feuilleton: Pamatujte na konec. (Pokr.) Z celého světa. Různé zprávy. Zprávy spolkové. Dopisy.

Vlast. Red. Tom. Škrdle. Roč. IX. čís. 3. s následujícím obsahem: Zaniklá gymnasia slovenská. Podává Tóma Šmýd. (Pokrač.) Z veršů vlasteneckých. Báseň od Jar. Tichého. Ambrož. Román o dvou dílech. Napsal Jaroslav Janeček. (Pokr.) Po boji. Báseň. Napsal Jan Vránek Pohořský. Francie antiklerikální za doby francouzsko-pruské války r. 1870. Píše E. D'Avesne. (Dok.) Sestrám. Báseň od V. Pohořského. Nově objevený spis o státě athénském a jeho význam pro dějiny starořecké. Uvažuje Dr. J. V. Prášek. (Pokrač.) O slavjanofilství Kirějevského a dra Massaryka. Píše P. Fr. Filip Konečný Ord. Praed. (Pokrač.) Vystěhovalci. Báseň od J. V. Pohořského. Arnošt Renan. Sděluje prof. Frant. Horáček. Audience místopředsedy družstva „Vlast“, rytíře Božího Hrobu, p. oficíala Karla Ulricha u sv. Otce Lva XIII. Z národního divadla. Píše Jos. Flekáček. Literatura. Zprávy spolkové.

Obsah: Pozvání ku předplacení. — Školní dozorci. — Ještě něco o školní kázni. (Dokončení.) — Drobnosti. — Literatura.